

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

GERMANY

69

GERMANY

69

CASUS CONSCIENTIAE

IN PRAECIPUAS QUAESTIONES

THEOLOGIAE MORALIS

AUCTORE

P. JOANNE PETRO GURY, S. J.

THEOLOGIAE MORALIS PROFESSORE.

Longum iter est per praecepta, breve et efficax
per exempla. (Senec. epist. 6.)

Editio in Germania prima.

RATISBONAE.

TYPIS ET SUMPTIBUS GEORGII JOSEPHI MANZ.

MDCCCLXV.

EX
175.

Imprimatur.

Montagnac,
Vic. Cap.

Imprimatur.

MAY 6 1911

Mich. Reger,
Vic. Gen.

AUCTOR

AD LECTORES BENEVOLOS.

Cum *theologiae moralis Compendium*, paucis abhinc annis a me conscriptum et in lucem editum, vobis, venerandi animarum moderatores, studiosique theologiae candidati, gratum acceptumque visum fuerit, inde animosior factus sum, ut aliud opusculum, nempe *de casibus practicis conscientiae*, studio ac benevolentiae vestrae proponerem ac offerrem.

Res hujusmodi, non diffiteor, valde ardua est atque periculis plena; sed, quo majores a me fuerunt aggrediendae et superandae difficultates, eo major indulgentia a vobis mihi erit exspectanda et concedenda. Neque labori, neque studio peperci, ut hunc libellum ad finem mihi praestitutum perduxerim, et nonnihil utilitatis vobis et animabus sanguine Christi redemptis sollicitudinique vestrae commissis adferrem. O me felicem, si hoc consecutus fuero! o me ter quaterque beatum, si exigua hac opera mea labores studiaque vestra sublevavero!

Doctrinam eandem jam in *Compendio* confertam ac concinnatam, mutata forma, adjectis vero applicationibus bene multis, hic reperietis, ita ut hoc novum opus velut prioris explicatio, evolutio et quoddam complementum haberi possit. Servato eodem rerum ordine casus nonnulli circa praecipuas theologiae moralis quaestiones, posthabitis aliis soluta facilioribus, proponuntur.

Casus non paucos quoad substantiam, et quandoque in ipsis verbis, ex antiquis auctoribus, praesertim Elbel, Voit et Pontas deprompsi, temperata et quandoque etiam mutata doctrina, quoties id opportunum esse duxi, duce vero, fere semper, eximio doctore S. Alphonso de Ligorio. Verum multo plures casus exaravi ex iis, quae mihimetipsi in animarum directione per longam annorum seriem occurrerunt aut quae, consilii causa, a venerandis sacerdotibus mihi proposita sunt.

Faxit Deus, ut speciali hujus operis forma velut pia quadam curiositate juniores clericos ad frequentius et constantius theologiae moralis studium promovendum, provectiones autem aetate ad scientiam quotidianae necessitatis recolendam pertraxerim. Quod si istud contigerit, operam meam apposite impensam arbitrabor, atque in Domino gaudebo.

ADNOTANDA.

I. Nonnullae voces, quae frequentius in hoc opere occurrent, brevitatis causa per syncopen scribentur. Praecipuae sunt:

S. Lig. (S. Ligorius in opere majori theologiae moralis.) — *S. Lig., Hom. apost.* (S. Ligorius in compendio ab ipso s. auctore confecto, cui titulus: *Homo apostolicus.*)

S. Thom. 2. 2. q. 55. art. 1. (S. Thomas in Summae parte secunda secundae, quaestione 55. articulo 1.)

Salm. vel *Salmant.* (Theologia moralis Salmanticensium religiosorum, nimirum carmelitarum in collegio Salmanticensi professorum.)

Coll. Andegav. (Collationes Andegavenses, *Conférences d'Angers.*)

Trid. (Concilium Tridentinum.)

Catech. Trid. (Catechismus concilii Tridentini.)

Lug. vel *Lugo* (Cardinalis de Lugo.). *Ronc.*, *Busemb.*, *Bonac.*, *Tambur.* (Roncaglia, Busembaum, Bonacina, Tamburini.)

Adde alias non paucas usu communi receptas abbreviationes, quas inutiliter referremus.

II. Quoties aliquis numerus ex varis auctoribus indicabitur, is ad tractatum ejusdem rei, de qua agitur, apud illos auctores referendus erit; sic, v. g., si in tractatu de legibus reperias *S. Lig. n. 40.*, intelligas: *S. Lig. n. 40 in tractatu de legibus.* Quod si quando locus citatus ad diversum tractatum spectet, id expresse a nobis indicabitur. (¹)

III. Auctores varios, in confirmandam nostram doctrinam adductos, ad majorem tractationis perspicuitatem post expositas rei rationes retulimus: non ideo igitur rationes, saltem omnes, iisdem auctoribus indiscriminatim adscribendae sunt. Eorum igitur testimonium adducitur multo magis ad doctrinae, quam ad rationum confirmationem.

(¹) Si vero paragraphum ex hac ipsa casuum collectione allegavimus et numerum partis non addidimus, eam ipsam partem subintellige, in qua dictus numerus profertur. (N. edit.)

I N D E X.

PARS I.

CASUS DE ACTIBUS HUMANIS.

	Pag.		Pag.
Casus I., II., III. De voluntario	1	Casus XI. De objecto moralitatis	8
„ IV., V. De voluntario indirecto	3	„ XII. De actibus indifferentibus	ib.
„ VI., VII. Ignorantiae effectus	4	„ XIII. De circumstantiis	9
„ VIII. De metus influxu	5	„ XIV. De fine agentis	10
„ IX. De metu et violentia	6	„ XV. De relatione actionum ad Deum	ib.
„ X. De concupiscentia	7		

CASUS DE CONSCIENTIA.

Casus I., II. Conscientia erronea	11	Casus IX. De auctoritate confessarii circa opiniones	20
„ III., IV. Conscientia dubia	13	„ X. De auctoritate s. Ligorii	21
„ V. Conscientia scrupulosa	14	„ XI. De mutatione sententiae	23
„ VI., VII. De probabilismo	16		
„ VIII. De usu probabilismi	19		

CASUS DE LEGIBUS.

Casus I., II., III., IV. De subjecto legis	24	Casus XVII. Dispensatio prius negata et postea ab eodem superiore, rei immemore, concessa	36
„ V. De legis promulgatione	27	„ XVIII. Dispensatio ab uno superiore negata, et postea ab alio, negationis ignaro, concessa	37
„ VI. De promulgatione legis canonicae	28	„ XIX. De lege irritante	38
„ VII., VIII. De potestate superioris	29	„ XX. De lege poenali	39
„ IX., X. De adimptione legis seu praecepti	30	„ XXI. De lege civili et ejus obligatione	40
„ XI. Causae legis adimptionem impedientes	31	„ XXII. De consuetudine	42
„ XII., XIII. An obliget lex vel sententia fundata in falsa praesumptione	32	„ XXIII. De privilegiis	44
„ XIV., XV., XVI. Dispensatio legis	33		

CASUS DE PECCATIS.

	Pag.		Pag.
Casus I. De gravitate peccati . . .	45	Casus X. De superbia . . .	52
„ II., III. Distinctio specifica peccatorum . . .	46	„ XI., XII., De invidia . . .	<i>ib.</i>
„ IV., V., VI. Distinctio numerica peccatorum . . .	48	„ XIII. De avaritia . . .	53
„ VII., VIII., IX. De peccatis internis . . .	50	„ XIV. De ira . . .	<i>ib.</i>
		„ XV., XVI., XVII., XVIII. De ebrietate . . .	54

CASUS DE VIRTUTIBUS ET VITIIS OPPOSITIS.

CASUS I. De sciendis et credendis . . .	57	Casus XII. De caritate erga proximum . . .	65
„ II. Actus fidei et praxis confessarii . . .	58	„ XIII. Ordo caritatis . . .	66
„ III. Mulier haeretica in morte absoluta . . .	<i>ib.</i>	„ XIV. De odio . . .	<i>ib.</i>
„ IV., V., VI. De professione fidei . . .	59	„ XV. De eleemosyna . . .	67
„ VII. Communicatio cum haereticis . . .	61	„ XVI. Eleemosyna male acquisita . . .	<i>ib.</i>
„ VIII., IX. De spe . . .	62	„ XVII., XVIII. Correctio fraterna . . .	68
„ X., XI. De amore Dei . . .	63	„ XIX., XX, XXI. De scandalo . . .	69
		„ XXII., XXIII. De choreis . . .	71
		„ XXIV. De spectaculis . . .	72
		„ XXV. De cooperatione . . .	73

CASUS DE PRIMO PRAECEPTO DECALOGI.

Casus I. De oratione . . .	74	Casus XII. De tabulis rotantibus (<i>Tables tournantes</i>) . . .	82
„ II. De cultu sanctorum . . .	75	„ XIII. De magnetismo animali . . .	83
„ III. De cultu reliquiarum . . .	76	„ XIV. De spirituum consultatione (<i>Du spiritisme</i>) . . .	84
„ IV., V., VI., VII. De superstitione. De vana observantia . . .	77	„ XV. De tentatione dei . . .	86
„ VIII., IX. De divinatione . . .	80	„ XVI., XVII. De sacrilegio . . .	<i>ib.</i>
„ X. Magia et maleficium . . .	81	„ XVIII., XIX., XX. De simonia . . .	88
„ XI. De virga divinatoria . . .	82		

CASUS DE SECUNDO PRAECEPTO DECALOGI.

Casus I. De blasphemia et vana usurpatione ss. nominis Dei . . .	90	Casus X., XI., XII. Obligatio voti . . .	97
„ II., III., IV. De juramento . . .	91	„ XIII., XIV., XV. Cessatio voti . . .	100
„ V. De adjuratione . . .	94	„ XVI., XVII., XVIII. Irritatio votorum . . .	102
„ VI., VII., VIII., IX. De valore voti . . .	<i>ib.</i>	„ XIX., XX. Dispensatio a votis . . .	104
		„ XXI. De votorum commutatione . . .	105

CASUS DE TERTIO PRAECEPTO DECALOGI.

Casus I. De sanctificatione festorum . . .	106	Casus VI. Opera die festo prohibita . . .	110
„ II., III. Auditio missae . . .	107	„ VII., VIII. Causae excusantes a labore die festo . . .	<i>ib.</i>
„ IV., V. Causae a missa excusantes . . .	108		

CASUS DE QUARTO PRAECEPTO DECALOGI.

Casus I., II., III., IV. Officia filiorum in parentes . . .	112	Casus VII. Officia famulorum . . .	115
„ V., VI. Officia parentum . . .	114	„ VIII. Officia dominorum . . .	116

CASUS DE QUINTO PRAECEPTO DECALOGI.

Casus I., II. Occisio sui indirecta . . .	117	Casus VI., VII., VIII. Defensio contra injustum aggressorem . . .	120
„ III. Mira virginis industria . . .	118	„ IX., X. De abortu . . .	123
„ IV. Vita voluntarie breviata . . .	119	„ XI., XII. De duello . . .	124
„ V. Occisio innocentis . . .	120	„ XIII. Casus belli . . .	126

SEXTUM ET NONUM DECALOGI PRAECEPTUM	127
SEPTIMUM ET DECIMUM DECALOGI PRAECEPTUM	<i>ib.</i>

CASUS DE OCTAVO PRAECEPTO DECALOGI.

	Pag.		Pag.
Casus I., II., III. De mendacio et restrictione mentali	128	Casus VIII. Infamiae propagatio	133
„ IV., V., VI. Detractio	130	„ IX. Contumelia	134
„ VII. Detractio et calumnia	132	„ X. De secreto	135
		„ XI. Apertio literarum	136

CASUS DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

Casus I., II. Confessio annua	137	Casus XIII., XIV., XV., XVI. De abstinentia a carne	146
„ III., IV., V. Communio paschalis	138	„ XVII. De promiscuitate carnis et piscium	149
„ VI., VII., VIII., IX. De jejuniis	141	„ XVIII. Dispensatio a lege abstinentiae	150
„ X., XI., XII. Causae excusantes a jejuniis	144	„ XIX. Dispensatio sabbatica	151
		„ XX. Dispensatio implicita	152

CASUS DE JUSTITIA ET JURE.

DE DOMINIO.

Casus I., II., III. De dominio filiorum	152	Casus XIV. De re inventa. <i>Captus captus</i>	162
„ IV. De dominio uxorum	155	„ XV. Id. <i>Fures insigniter decepti</i>	163
„ V. De dominio clericorum	156	„ XVI. — XXI. De praescriptione	164
„ VI., VII., VIII. De occupatione	157	„ XXII. Alluvio	168
„ IX., X. De re inventa	158	„ XXIII. Specificatio et commixtio	169
„ XI., XII. Id. <i>Thesaurus</i>	160		
„ XIII. Id. <i>Mordentes mori</i>	161		

CASUS DE INJURIA ET FURTO.

Casus I. Furti gravitas	170	Casus VI. Perna carissima	174
„ II. De furtis minutis	171	„ VII. Non capiens captus	175
„ III. De furtis filiorum et famulorum	172	„ VIII. Matrona singularis et famula solers	176
„ IV. De furtis uxorum. <i>Uxor provida</i>	173	„ IX. Callida famula	177
„ V. Sartor industrius	<i>ib.</i>	„ X., XI., XII. Occulta compensatio	<i>ib.</i>

CASUS DE RESTITUTIONE IN GENERE.

Casus I., II., III. Obligatio restitutionis	180	Casus VI. Quis damnum subiturus?	183
„ IV. Ex malo bonum	181	„ VII. Debitor recalcitrans seu praetextus ad omittendam restitutionem	184
„ V. Pistor in propriis verbis captus	182		

CASUS DE POSSESSORE REI ALIENAE.

Casus I., II. Possessor bonae fidei	186	Casus V. Possessor bonae fidei. <i>Infaustus asini casus</i>	189
„ III. Id. <i>Cujus rei pretium?</i>	188	„ VI., VII., VIII., IX. Possessor malae fidei	190
„ IV. Id. <i>Frugifer equus</i>	<i>ib.</i>	„ X. Possessor dubiae fidei	193

CASUS DE INJUSTO DAMNIFICATORE.

Casus I. Vir nocens jure suo utendo	194	Casus V., VI. Beneficium avertens	197
„ II. Damnificator reum ex odio prodendo	195	„ VII. Lugendus error	198
„ III. Damnificator ultra voluntatem	<i>ib.</i>	„ VIII. Caupo aliis et sibi bonus	199
„ IV. Scandalum damnosum	196	„ IX., X. Errans in damno	200
		„ XI. Trossulus imperitus	201
		„ XII. Pro asse lepus	202

CASUS DE COOPERATIONE IN DAMNUM PROXIMI.

	Pag.		Pag.
Casus I., II. Mandans	203	Casus IX., X. Participans	208
„ III., IV. Consulens	204	„ XI., XII., XIII. Cooperatio ne-	
„ V., VI. Consentiens	206	gativa	210
„ VII., VIII. Recursum prae-		„ XIV. Mutus	212
bens	207		

CASUS DE CIRCUMSTANTIIS RESTITUTIONIS.

Casus I. Solidaritas	213	Casus IX., X. Causae per se excu-	
„ II., III. Ordo restitutionis	214	santes a restitutione	219
„ IV. Infelix debitor! infelicio-		„ XI. Pueri et religiosi ratione	
mandatarius!	216	restitutionis	221
„ V. Tempus restitutionis	ib.	„ XII. Debitor mundo valedicens	222
„ VI. Modus restituendi	217	„ XIII., XIV. Cessio bonorum	223
„ VII. Retributio spiritualis	218	„ XV. Debitores angustiis pressi	224
„ VIII. Expensae ad restituendum	219		

CASUS DE RESTITUTIONE IN SPECIE.

Casus I., II. Restitutio pro homici-		Casus IX. Uxoris adulterae confessio	231
dio	225	„ X., XI. Defraudatio in tri-	
„ III. Restitutio pro stupro	227	butis	ib.
„ IV., V. Restitutio pro fornicatione	228	„ XII., XIII. Damnum occasione	
„ VI., VII., VIII. Restitutio pro		militiae	233
adulterio	229		

CASUS DE CONTRACTIBUS IN GENERE.

Casus I., II. Materia contractus	235	Casus IX. Dolus in contractu	241
„ III. Contractus de re turpi	236	„ X. Metus in contractu	242
„ IV. Minor contrahens	237	„ XI. Conditio in contractu	ib.
„ V., VI. Uxor contrahens	238	„ XII. Casus improvisus duplex	243
„ VII. Consensus in contractu	239	„ XIII. Modus vinum meliorandi	244
„ VIII. Error in contractu	240	„ XIV. Evisceratus canis	245

CASUS DE PROMISSIONE ET DONATIONE.

Casus I., II. Promissio	246	Casus IX. Condonatio a moriente facta	
„ III. Donatio inter vivos	248	et ab haerede denegata	252
„ IV. Donatio conditionata	ib.	„ X. Donatio parentum	253
„ V. Revocatio donationis	249	„ XI. Juvenis laureatus. <i>Donatio quando referenda?</i>	254
„ VI., VII., VIII. Donatio mor-			
tis causa	250		

CASUS DE TESTAMENTIS ET LEGATIS.

Casus I., II. De valore testamenti	255	Casus VIII. Testamentum inter con-	
„ III. Id. <i>Spectrum nocturnum</i>	257	juges	262
„ IV. Testamentum simulatum	258	„ IX., X., XI. De legatis	263
„ V. Testamentum completum		„ XII. Legata conditionata	265
post mortem testatoris	259	„ XIII. Legata profana, formis	
„ VI. Testamentum casu destru-		legalibus destituta	266
ctum et arte redivivum	260	„ XIV., XV. Legata pia	ib.
„ VII. Dispositio incerta. <i>Cui</i>		„ XVI. Industrius legatarius	269
<i>clamet depositum</i>	261	„ XVII. Fideicommissum	ib.

CASUS DE COMMODATO, DEPOSITO, MANDATO ET MUTUO.

Casus I. Commodatum	270	Casus VII., VIII., IX. Mandatum	275
„ II. Commodatarius infelix	271	„ X. De negotiorum gestione	277
„ III., IV., V., VI. Depositum	272	„ XI., XII., XIII. De mutuo	ib.

	Pag.		Pag.
Casus XIV. XV. Ratio ab usura excusans	280	Casus XVI. Lucrum, taxam legis excedens	282

CASUS DE VENDITIONE EJUSQUE SPECIEBUS.

Casus I. Aequitas in venditione	283	Casus XIV. Venditor industrius	293
„ II. Vitia rei manifestanda	284	„ XV. Venditio jurium incorporum	294
„ III. Equus caecus pro vidente venditus	285	„ XVI. Retrovenditio	295
„ IV., V., VI. De justo pretio	<i>ib.</i>	„ XVII. De relatione mercatoria (Report.)	<i>ib.</i>
„ VII. Tabella insignis pretio villis	288	„ XVIII. Venditio sub hasta	297
„ VIII. Arcanae literae	289	„ XIX. Id. <i>Prodigtosa B. V. imago</i>	298
„ IX. Thesaurus a talpa effossus	290	„ XX. Cinarum coquo carissimae	299
„ X. Thesaurus in pisce	<i>ib.</i>	„ XXI. Monopolium	<i>ib.</i>
„ XI. Margarita in sue	<i>ib.</i>	„ XXII. De transactione	300
„ XII. Pro epulis nocturnae	291	„ XXIII., XXIV. Negotiatio	301
„ XIII. Res vendita periens ante traditionem	292		

CASUS DE LOCATIONE ET RELIQUIS CONTRACTIBUS ONEROSIS.

Casus I. Locatio personalis	303	Casus XIII. De fidejussione	315
„ II., III. Locatio realis	304	„ XIV. De pignore	316
„ IV. Emphyteusis	306	„ XV. De assecuratione	<i>ib.</i>
„ V., VI. Societas	<i>ib.</i>	„ XVI. Hypotheca	317
„ VII., VIII. Cambium	308	„ XVII., XVIII., XIX. De spon- sione	318
„ IX. Negotiatio pecuniae	310	„ XX., XXI., XXII. De ludo	320
„ X. Pecunia ex praecedente promissione mutuata	312	„ XXIII. Id. <i>Pro puncto Marti- nus astum perdidit.</i>	322
„ XI. Mutuum simplex a num- mulario fucatum	313	„ XXIV. Id. <i>Astus astu captus</i>	323
„ XII. De censu vitalitio	314		

PARS II.

CASUS DE STATIBUS PARTICULARIBUS.

DE STATU LAICALI.

	Pag.		Pag.
Casus I., II. Judex	327	Casus VIII., IX. Notarius	333
„ III., IV. Advocatus	329	„ X. Custos	334
„ V. Apparitor	330	„ XI. Medicus	335
„ VI. Reus in judicio	331	„ XII. Pharmacopola	336
„ VII. Testis in judicio	332		

CASUS DE STATU CLERICALI.

Casus I. Vocatio clericalis	337	Casus VIII. Recitatio cum socio	343
„ II. Clerici dotes	338	„ IX. Ancilla recitationis socia	344
„ III. Candidatus ad clericatum lacrymabundus	339	„ X., XI. Causae a recitatione excusantes	<i>ib.</i>
„ IV. Officii divini obligatio	340	„ XII., XIII. Parochi munus	346
„ V. Officii divini recitatio	341	„ XIV. Adjutoris parochi munus	348
„ VI. Tempus horas recitandi	342	„ XV. Confessarius intricatus	349
„ VII. Ordo recitationis	<i>ib.</i>	„ XVI. Canonicorum obligatio	350

CASUS DE STATU RELIGIOSO.

	Pag.		Pag.
Casus I., II. Vocatio religiosa .	351	Casus VIII., IX., X., XI., XII. Votum	
„ III. Id. <i>Quatenus cognoscenda et dirigenda</i> .	353	paupertatis .	358
„ IV. Id. <i>Qualis finis intendendus sit</i> .	354	„ XIII., XIV., XV. Dominium religiosorum .	361
„ V. Id. <i>Ober vocatoni</i> .	355	„ XVI. Votum castitatis .	364
„ VI. Consensus parentum in vocationem .	356	„ XVII., XVIII. Votum obedientiae .	365
„ VII. Consensus episcopi pro clerico in vocationem religiosam .	357	„ XIX., XX. Obligatio officii divini ratione religionis .	366
		„ XXI., XXII., XXIII., XXIV. Dispensatio in votis religiosis .	368

CASUS DE SACRAMENTIS IN GENERE.

Casus I., II. Valor sacramentorum .	372	Casus XI., XII. Sacramenta ministranda .	379
„ III. Mutatio materiae .	373	„ XIII. Sacerdos mortis periculo occurrens .	381
„ IV. Lapsus linguae seu mutatio involuntaria formae .	374	„ XIV. Sacramenta deneganda .	382
„ V. Mutatio formae .	375	„ XV. Simulatio sacramenti .	383
„ VI. Interruptio formae .	ib.	„ XVI., XVII. Subjectum sacramentorum .	384
„ VII. Repetitio formae .	376		
„ VIII., IX. Intentio ministri .	377		
„ X. Dignitas ministri .	378		

CASUS DE BAPTISMO.

Casus I. Materia baptismi .	386	Casus XII. Operatio caesarea .	396
„ II. Materia baptismi proxima .	ib.	„ XIII., XIV. Baptismus privatus .	397
„ III., IV. Forma baptismi .	388	„ XV., XVI. Baptismus sollemnis .	398
„ V., VI. Minister baptismi .	390	„ XVII., XVIII. Patrini .	399
„ VII. Subjectum baptismi .	392	„ XIX., XX. Cognatio spiritualis .	401
„ VIII. Baptismi iteratio .	393		
„ IX. Infans quater baptizatus .	394		
„ X., XI. Baptismus filiorum infidelium .	395		

CASUS DE CONFIRMATIONE.

Casus I., II. Materia confirmationis .	402	Casus IV., V. Subjectum confirmationis .	404
„ III. Minister confirmationis .	403		

CASUS DE EUCHARISTIA.

Casus I. Materia consecrationis prioris .	406	Casus XII., XIII., XIV. Dispositio animae ad communionem .	417
„ II. Materia consecrationis posterioris .	407	„ XV. Sacrilega mulier angoribus confecta .	420
„ III., IV., V. Consecratio .	408	„ XVI., XVII., XVIII., XIX. Jejunium requisitum .	421
„ VI., VII., VIII. Minister eucharistiae .	412	„ XX. Angores neo-sacerdotis prima vice celebraturi .	424
„ IX. Quid de repertis particulis .	414	„ XXI., XXII., XXIII., XXIV., XXV. Sacrum viaticum .	425
„ X. Eucharistiae subjectum .	415	„ XXVI. Communio frequens .	428
„ XI. Admissio ad primam communionem .	416		

CASUS DE SACRIFICIO MISSAE.

Casus I. Obligatio celebrandi .	430	Casus III. Intentio et applicatio sacrificii missae .	432
„ II. Obligatio sacrum perficiendi .	431		

	Pag.		Pag.
Casus IV., V. Applicatio missae pro populo ratione officii . . .	433	Casus XIII. Modus celebrandi. <i>Errans in missa</i> . . .	442
„ VI., VII., VIII. Applicatio missae ratione stipendii . . .	435	„ XIV. Id. <i>Perplexus celebrans</i> . . .	443
„ IX. Id. <i>Mitra sacerdotis perplexitas</i> . . .	438	„ XV. De rubricis. <i>Quanta sit earum obligatio</i> . . .	445
„ X. Id. <i>Parcus sacerdos</i> . . .	439	„ XVI. Id. <i>Celebrans abundans et deficiens</i> . . .	446
„ XI. Id. <i>Male providus sacerdos</i> . . .	440	„ XVII. Id. <i>Parum solers et infelix celebrans</i> . . .	447
„ XII. Applicationis permutatio . . .	442	„ XVIII. Id. <i>Aranea in calicem delapsa</i> . . .	448

CASUS DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

DE NATURA POENITENTIAE.

Casus I., II., III. Materia poenitentiae . . .	449	Casus VI., VII. Absolutio conditionata . . .	454
„ IV., V. Forma poenitentiae . . .	452		

CASUS DE CONTRITIONE ET PROPOSITO.

Casus I. Contritio extra sacramentum . . .	456	Casus V. Doloris intensitas . . .	460
„ II., III., IV. Contritio in sacramento . . .	457	„ VI., VII. Propositum . . .	462

CASUS DE CONFESSIONE.

Casus I. Obligatio confessionis in haeretico ad fidem converso . . .	463	Casus XIV. Inquisitio de nomine complicitis . . .	478
„ II. Integritas confessionis . . .	465	„ XV., XVI. Peccata ex oblivione omissa . . .	479
„ III. Id. <i>Ventilia uni, et mortalia alteri declarata</i> . . .	466	„ XVII. Poenitens linguae confessarii ignarus . . .	480
„ IV. Id. <i>Peccatum recens ut antiquum declaratum</i> . . .	<i>ib.</i>	„ XVIII. Confessarius idiomatis loci ignarus . . .	481
„ V. Id. <i>Confessio dimidiata ob infamiae periculum</i> . . .	468	„ XIX., XX. Absolutio moribundi sensibus destituti . . .	482
„ VI. Id. <i>Virago</i> . . .	469	„ XXI., XXII. Absolutio haeretici morientis . . .	484
„ VII., VIII. Mendacium in confessione . . .	<i>ib.</i>	„ XXIII., XXIV. Conscientiae examen . . .	485
„ IX. Peccata dubia . . .	472	„ XXV., XXVI. Confessio repetenda . . .	487
„ X., XI., XII. Circumstantiae peccatorum . . .	473		
„ XIII. Manifestatio complicitis et illius, qui fuit occasio peccati . . .	476		

CASUS DE SATISFACTIONE.

Casus I., II., III. Impositio poenitentiae . . .	489	Casus VII. Mutatio poenitentiae . . .	494
„ IV. Poenitentia medicinalis . . .	492	„ VIII. Poenitentiae oblivio . . .	496
„ V., VI. Obligatio poenitentiae . . .	493	„ IX., X. Adimpletio poenitentiae . . .	497

CASUS DE JURISDICTIONE ET APPROBATIONE.

Casus I. Approbatio . . .	499	Casus VIII., IX. Absolutio moribundi . . .	504
„ II. Jurisdictio et licentia . . .	500	„ X., XI. Jurisdictio regularium . . .	506
„ III. Candidatus minus habens . . .	501	„ XII. Jurisdictio et approbatio regularium . . .	508
„ IV., V. Sacerdos jurisdictione destitutus . . .	<i>ib.</i>	„ XIII. Confessarius monialium . . .	509
„ VI. Jurisdictio dubia . . .	503		
„ VII. Confessarius peregrinus . . .	<i>ib.</i>		

CASUS

CONSCIENŦIAE.

PARS I.

CASUS CONSCIENTIAE.

CASUS DE ACTIBUS HUMANIS.

De necessitate voluntatis et advertentiae mentis ad actum vere humanum seu ad actum formaliter bonum vel malum. — De efficacia speciali voluntarii indirecti: utrum sit semper imputabile agenti. — Quomodo actus ex ignorantia, metu, vi, concupiscentia sint imputabiles. — Quomodo moralitas ex objecto, fine et circumstantiis proveniat.

CASUS I.

DE VOLUNTARIO (1°).

1° Arnulphus, homo probus, sed indole petulans, cum inimico suo occurrisset ab eoque non solum verbis, sed et verberibus lacessitus et impetitus fuisset, desiderio illum occidendi inardescit, et arrepto pugione in eum irruit. Verum, irae impetu cohibito, ab inimico aufugit. Subinde vero sui compos factus reformidat, ne lethalem culpam admiserit, ideoque nulla interjecta mora ad confessarii pedes peccatum confessurus provolvitur.

2° Idem, licet ad pravam blasphemandi consuetudinem destruendam serios adhibuerit conatus, in rixa cum adversario quodam habita in blasphemias erumpit, ideoque ad diluendam hanc conscientiae noxam confessarium iterum requirit.

3° Alias, sciens, se in ebrietate solitum fuisse rixari, sedulo attendit, ne in bibendo sobrietatis limites excedat. Sed ecce! a sociis ad bibendum ultra morem impulsus, ebrietate invaditur, antequam ad illius periculum adverterit, et furiosus cum aliis rixas miscet. Ad se autem reversus poenitentiam agere satagit, et iterum ad confessarium confugit.

Hinc

Quaer. 1° *An Arnulphus peccaverit in hoc triplici casu?*

2° *Quid, si consuetudinem blasphemandi destruere non curasset quidem, sed absque deliberatione blasphemasset?*

Solutio.

1. — *R. ad 1^m Quaes.* Arnulphus non videtur peccasse, saltem graviter, in ullo ex triplici casu proposito. Etenim caruit saltem plena et perfecta cognitione malitiae et animi deliberatione, ut ex ipsis casuum circumstantiis colligitur. Insuper, cum Arnulphus pronus sit ad iracundiam, in primo et secundo casu ex motu *primo-primo* egisse facile censendus est. Quod ad tertium casum, peccare non potuit, siquidem ad ebrietatis periculum minime advertit.

2. — *R. ad 2^m Quaes.* In adjecta hypothese blasphemiae Arnulpho imputandae forent. Ratio est, quia blasphemiae non retractatae omnino voluntariae existimari debent in ipsa blasphemandi consuetudine, quam novit blasphemus, nec tamen ejus emendationem procuravit. Quare, licet advertentia actuali ad peccatum necessaria forte careat, non ideo a peccato et quidem gravi immunis erit, propter *voluntarium in causa*. — *S. Lig., de act. humanis n. 10.*

V. Comp. P. I. a n. 1. ad 10. (¹) — Billuart, de act. humanis diss. 1. art. 1.

CASUS II.

DE VOLUNTARIO (2°)

1° Elpidius, de more bibulus et indole rixosus, in ebrietate furiosus, contentione cum Titio habita, statuit ab eo vin-

(¹) Usi sumus pro praesente editione Compendio clar. auctoris Ratisbonae 1868 typis G. J. Manz emissio et multis annotationibus aucto. (Nota editoris.)

dictam quaerere; propositum tamen ad aliud tempus remisit. Subinde in vicinam tendit cauponam, ut iram in vino sedet. Sed ecce! cum sub nocte de taberna ebrius egrederetur, infausto casu in ipsum incidit Titium eumque adeo graviter verberat, ut plurimis hebdomadis a consueto labore abstinere coactus fuerit et damnum ingens pertulerit.

2° Blasius, Cajo inimico suo nocere volens, ejus asinum plumbo trajicere intendit. Sed heu! duplex ei accidit infortunium. Etenim asinus globo non attingitur, incolumis saltat et exsilit, dum vacca Titii, quae post densam sepem quiete jacebat nec ab ipso cerni poterat, infelicitur occiditur.

Hinc

Quaer. 1° *An damna in ebrietate Titio illata sint Elpidio imputanda, et an ideo ad ea reparanda teneatur?*

2° *Quid, si non fuerit solitus inebriari atque ex mera inadvertentia inebriatus fuerit?*

3° *An Blasius ad restitutionem teneatur pro asino non damnificato, vel pro vacca occisa?*

Solutio.

3. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia damna sunt vere voluntaria et sufficienter praevisa in ipsa causa, saltem *in confuso*. Voluit enim Elpidius Titio damnum inferre, et bibit cum periculo ebrietatis, cum esset de more bibulus. Insuper censetur praevidisse implicite saltem, se in statu ebrietatis damna illaturum esse, siquidem ignorare non poterat, se per vinum furiosum evadere ac posse alicui nocere. Ergo Elpidius neque a peccato gravi contra justitiam, neque ab obligatione damna reparandi excusandus.

4. — *R. ad 2^m Quaes.* In hac hypothese mala ab Elpidio patrata ipsi imputanda non essent, quia neque voluntaria forent *in actu*, ob rationis defectum, neque *in causa*, deficiente horum malorum praevisione.

R. ad 3^m Quaes. Blasius ad nullam restitutionem tenetur. Etenim certo non tenetur ad restitutionem pro asino, quippe qui illaesus evasit; sed neque pro vacca,

siquidem damnum illud minime intendit, nec in hypothese praevidere potuit. Ergo in foro conscientiae seu ante judicis sententiam ad nullam damni reparationem urgeri potest. Quid vero, si asinus et vacca ad eundem Cajum pertinuissent? Respondeo: In rigore principiorum neque tum Blasius de damno teneretur, quia semper damnum istud improvisum esset. — *V. Comp. n. 5. et seq., necnon de justitia n. 672.*

CASUS III.

DE VOLUNTARIO (3°).

1° Bessarion sacerdos, audita Barbarae devotulae confessione: „Vade in pace, inquit, absolutione non indiges; nihil enim grave accusasti et a paucis diebus jam absoluta es.“ Verum interpositis salutaribus monitis absolutionis formam recitat nec ad errorem advertit, nisi prolatis orationibus, quae verba formae subsequuntur.

2° Alias, accepto stipendio, Berthae promiserat missam die statuto celebrandam. At vero, cum assignata dies advenisset, heu! infelicis memoriae vir promissionis penitus obliviscitur missamque gratuito pro defunctis celebrat.

Hinc

Quaer. 1° *An Bessarion valide absolverit in primo casu?*

2° *An obligationi satisfecerit in secundo casu?*

3° *Quid in eo casu, si sacerdos oblitus prioris intentionis nullam aliam posuisset? — vel si pro alio stipendio celebrasset?*

Solutio.

5. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Destitutus enim fuit omni voluntate absolvendi, et proinde prolatio formae sacramentalis fuit in eo mere materialis. Ergo nullus fuit actus humanus. Ergo nulla quoque absolutio.

R. ad 2^m Quaes. Affirm. Satisfecit enim obligationi, si intentio prior retractata non fuerit. Porro non fuit retractata, neque *explicite*, siquidem de retractatione ne cogitavit quidem, neque *implicite* per applicationem posteriorem: nam applicationem hanc posteriorem non posuit, nisi quia

se omnino liberum ab omni obligatione existimabat. Ergo non fuit vera retractatio. Ergo perseverat intentio prior.

6. — *R. ad 3^m Quaes.* Si oblitus prioris intentionis nullam fecisset applicationem, sane prior intentio perseverare censeretur, ut patet. Si vero pro alio stipendio missam celebravit, *distinguo*: Vel memor fuit jam factae promissionis, vel immemor. *Si prius*, eo ipso retractatur prior intentio et sola posterior valet; *si postertus*, perseverat adhuc prior applicatio, utpote non retractata. Excipe: si tanta esset ratio eliciendi novam intentionem, ut, si celebrans prioris memor fuisset, evidenter eam retractasset. Ceterum in praxi, stante dubio, satius esset, alia vice missam celebrare pro eo, pro quo non valuit applicatio. — *V. Compend. de voluntario et P. II. n. 355.*

CASUS. IV.

DE VOLUNTARIO INDIRECTO (1°).

1° Richardus caupo, de magno hospitium concursu gaudens ac gestiens, copiosum vinum bibulis subministrat, licet horum plures inebriandos esse praevideat. Is ratione consueti lucri et quandoque impediendarum blasphemiarum impellitur, nec putat, se in hoc delinquere. Facile etiam in hospitium suum admittit viros, sermones impios vel obscenos proferentes, nec eos ab his impedit, quia, ait, non tenetur ratione officii de eorum agendi ratione sollicitus esse.

2° Nemesius die quadam 20 asses mercedis gratia Cajo bajulo, ad suum hospitium sarcinam quamdam adferenti, offert. Requirit bajulus 25 asses. Negat caupo, se quidpiam amplius ei praestitutum esse, licet ille furiosus in imprecationes et blasphemias erumpat.

Hinc

Quaer. 1° *An Richardus graviter peccet vinum inebriandis ministrando, sola consueti lucri ratione defensus?*

2° *An graviter peccet id agendo ad blasphemias bibulorum praecavendas?*

3° *An graviter peccet impios et obscenos sermones hospitum non impediendo?*

4° *An Nemesius in secundo casu praestare debuerit praefatos quinque asses, licet indebitos, ad blasphemias bajuli impediendas?*

Solutio.

7. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° *Affirm.* in casu particulari, nempe si agatur de bibulo jam ebrietati proximo, qui potum largiorem postulat. Ratio est, quia in casu particulari determinato et certo damnum leve ipsi subeundum est, ut peccatum indubium et determinatum praecaveat. — *S. Lig., de praec. carit. n. 59.*

2° Generatim et per se *negat.*, quia caupo non tenetur peccata ebrietatis, quae hospites committere solent, impedire cum gravi suo damno, quia caritas cum tanto incommodo non urget. Ratio autem consueti lucri percipiendi generatim sufficit, ut praedictis peccatis in genere et in confuso praevisis non obstet. Haec enim peccata per accidens et praeter cauponis intentionem adveniunt, et insuper sine suo gravi detrimento potum negare nequit. Etenim vix ulla invenietur taberna, in qua aliqui hospitum non soleant se inebriare et postea rixas miscere etc.; quare, si caupo vinum deneget, hospites alias adibunt popinas, in quibus largus potus ipsis ministrabitur, et proinde magnum damnum inutiliter subibit. — *Elbel n. 17. — S. Lig. ib. n. 69.*

8. — *R. ad 2^m Quaes.* *Neg.* prorsus. Ratio enim blasphemias impediendi satis est, ut ebrietatem permittat, quia ex duobus malis majus vitandum est. Malum vero majus blasphemia est, quum, teste *Hieronymo*, nihil blasphemia horribilius. (*In Isa. l. 7. c. 18.*)

R. ad 3^m Quaes. *Affirm.*, si ingens sit scandalum aliorum adstantium et caupo hos obscenos sermones facile impedire possit. Ad id enim tenetur non quidem ratione officii, sed ex ratione generali caritatis, qua tenemur ad malum praesertim spirituale proximi averendum, cum id facile possumus. Non tenetur tamen caupo ad omnia peccata hospitum impedienda cum gravi suo damno.

Hoc sequitur ex responsione ad 1^m quaes. Responsio ista autem ex variis rerum adjunctis temperanda est.

9. — *R. ad 4^m Quaes. Negat.*, si Nemesis pretium consuetum vel rationabile tribuerit. Etenim detrimentum pati in bonis temporalibus ad impediendam alterius malitiam non tenetur. Praeterea, cum casus similes facile possint occurrere, sane damnum notabile sufferre deberent pii homines ad aliorum peccata impedienda. Imo, si ita hominibus pravis indulgendum foret, inde ansam magis ac magis blasphemandi arriperent. — *V. Comp. P. I. n. 236. Quaes. 2°.*

CASUS V.

DE VOLUNTARIO INDIRECTO (2°).

1° Nicolinus, juvenis bonis quidem moribus instructus, sed amore scientiae lectioni inhians, saepius legit libros, qui, licet pravi in se non sint, attamen paulo minus castigati passim apparent. Inter legendum nonnullas cogitationes minus castas et concupiscentiae motus experitur, quibus spre- tis denegatoque firmiter consensu incoeptam proseguitur lectionem. Sed postmodum stimulis conscientiae exagitatus ad confessarium properat et ab ipso quaerit, utrum possit, non obstantibus quae suboriuntur tentationibus, hujusmodi lectionibus indulgere.

2° Lubanus non raro recreationis gratia equitare solet. Ast saepe inter equitandum motus carnales, imo quandoque et ipsam pollutionem experitur. Licet autem hujusmodi pravae effectus ex animo detestetur, timet tamen, ne conscientiam graviter maculet, et anxius a confessario quaerit, utrum propositum non amplius equitandi efformare debeat.

Hinc

Quaer. 1° *An peccaverit Nicolinus in primo casu?*

2° *An Lubanus in secundo casu?*

Solutio.

10. — *R. ad 1^m Quaes.* Nicolinus ab omni peccato excusandus est, quia ex una parte causam leviter et remote tantum in pravae motus influentem posuit, et ex

alia parte ex ratione honesta et utili egit seu ex amore scientiae acquirendae, non vero ex curiositate aut ex aliqua naturali delectatione; et insuper actum displicentiae in effectum pravam studiose elicit. — *Billuart diss. 1. art. 1. — V. Comp. n. 10. 8°.*

Hinc a confessario non est prohibendus ab his lectionibus: sedulo tamen adhortandus est, ut caute procedat et pietatem in se foveat.

11. — *R. ad 2^m Quaes.* Non inquietandus est Lubanus. Licet enim recreationis causa agat, valde grave ipsi foret, illud genus oblectamenti semper abjicere. Secus, si de uno vel altero casu particulari tantum ageretur. — *V. Comp. P. I. n. 431. 6° — S. Lig., de 6° praec. decal. n. 483. — Bill. de act. hum.*

CASUS VI.

IGNORANTIAE EFFECTUS (1°).

Adalbertus sic confitetur: 1° Volens occidere Titium inimicum, occidi Cajum amicum meum. 2° Globo jaculando cervum, simul trajeci inimicum ad necem quaesitum, in dumeto latenter stantem. 3° Ignorans esse vigiliam, manducavi carnes; sed ex pigritia die dominica non adfuera missae, in qua obligationes in hebdomada occurrentes denuntiari solent.

Hinc

Quaer. 1° *An et qualis ignorantia a peccato excuset?*

2° *Quid de Adalberto judicandum?*

Solutio.

12. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Ignorantia invincibilis omnino excusat a peccato, quia penitus malitiae cognitionem impedit ideoque tollit voluntarium. Stante enim illa ignorantia, obligatio legis praecipientis vel prohibentis minime cognosci potest et proinde urgere nequit, siquidem *nil est volitum, quin fuerit praecognitum*. 2° Ignorantia autem vincibilis non excusat a peccato, quia non tollit voluntarium, cum ea stante adsit cognitio sufficiens, scil. saltem *in confuso*, i. e. cum agens advertat sufficienter ad obligationem de veritate inquirendi.

13. — *R. ad 2^m Quaes. In primo casu* Adalbertus ab omni peccato ratione homicidii patrati excusatur, si occisionem Caji nullo modo praevidere potuit, v. g. si diligentiam adhibuerit, ut resciret, neminem alium ferendum esse. Ratio est, quia actus externus non est formaliter injuriosus Cajo, quem omnino involuntarie occidit. Proinde ad nullam restitutionem erga ejus haeredes obligandus est. Secus vero, si debitam diligentiam omisit, vel periculum Cajam occidendi in confuso praevидit.

In secundo casu similiter est distinguendum: vel enim adhibuit diligentiam debitam ad damnum alterius praecavendum, vel non. Si prius, Adalbertus ab omni peccato ratione actus illius immunis est, deficiente voluntario. Nec obstat, quod inimicum ad necem quaerat, quia, licet eum occidere cupiat, non tamen in praesenti occidere intendit. Secus vero, si posterius, ut patet.

14. — *In tertio casu* iterum distinguas oportet. Si Adalbertus, dum missae interesse noluit die dominica, dubium grave habuit de obligatione forte eventura intra hebdomadam, et neglexit inquirere aut alios prudenter interrogare hac de re, tunc ejus ignorantia fuit vincibilis, et peccavit contra Ecclesiae praeceptum. Si autem nec tunc, nec postea ipsi occurrit cogitatio de praefata obligatione, licet peccaverit omittendo missam, non peccavit tamen jejunii omissione.

CASUS VII.

IGNORANTIAE EFFECTUS (2°).

Abundius sacerdos, approbatus pro excipiendis fidelium confessionibus, experitur, scientiam suam ad illud officium rite obeundum tenuem et insufficientem esse; pergit tamen audire confessiones, ex eo quod de idoneitate sua authenticum episcopi testimonium habent. Hinc defectu scientiae et studii varios committit errores circa speciem peccatorum inquirendam, et praesertim circa restituendi obligationem. A confessario objurgatus et ad restituendum pro poenitentibus obligatus statuerat serio, ad studia theologiae morales incumbere et

interea sacrum ministerium intermittere, cum, ecce, repente advocatur ad Titium moribundum, variis restitutionibus, ut fama fert, obnoxium. Pergit anceps, miserum absolvit dubius, non valens implicatam discernere conscientiam, et revertitur tristis, mussitans, se iterum restitutioni pro poenitente obnoxium fore.

Hinc

Quaer. 1° An errores illi sint Abundio imputandi?

2° An in singulis peccaverit graviter?

3° An restitutioni sit obnoxius?

Solutio.

15. — *R. ad 1^m Quaes.* Errores priores Abundio quidem per se imputandi sunt, quia novit, se officio suo imparem esse, et in eo perseveravit, quin se idoneum reddere diligenti studio satageret; non autem ei imputandi sunt errores in Titii moribundi confessione admissi, quia instante necessitate, debita libertate caruit.

R. ad 2^m Quaes. Affirm. per se, si habitualiter saltem ignorantiae suae memor fuerit; excipe tamen casum, in quo Titium moribundum absolvit, ut sequitur ex dictis.

16. — *R. ad 3^m Quaes.* Abundius ad nihil tenetur probabilius pro cooperatione negativa ad damnum tertii, v. g. si obligationem restituendi urgere omiserit. Tenetur autem de damnis sive poenitenti, sive aliis ex obligatione vel obligationis negatione positive injusta provenientibus. Excipe casum moribundi, in quo libertate destitutus fuit.

Attamen errorem post factum corrigere tenetur, in quantum fieri potest. Quid in praxi confessarius de obligatione restituendi dubius relative ad moribundum? Praestat, ut taceat; vel, si possit, de licentia poenitentis prudenter adhibeat testes ad rem haeredibus declarandam, ut id, quod statuetur, peragere valeant. — *V. Comp. P. I. n. 14. et n. 691.*

CASUS VIII.

DE METUS INFLUXU.

1° Sempronius sacerdos, laicali veste indutus, transiens per loca haereticorum

catholicis et praesertim sacerdotibus infensissimorum, omittit breviarii recitationem et carnes diebus prohibitis manducat, ne agnoscatur. Sed cum subinde recognitus fuisset et ad manducandas carnes die veneris meta mortis adactus, obtemperat dictitando, Ecclesiam, ut plam matrem, obligationem legis suae non urgere cum tanto incommodo.

2° Liborius famulus, domum absente domino custodiens, sub nocte invaditur a fure, qui districto pugione pecuniam ab eo requirit. Cum autem Liborius nullam propriam habeat, 100 fr. ad dominum pertinentes accipit et furi tradit, ut vitam incolumem servet. Sed ab angustiis extremis nondum liberatur misellus. Tradita enim pecunia non sufficit furi, qui mortem famulo minatur, nisi locum, ubi arca nummaria domini reconditur, sibi patefaciat. Optemperat iterum Liborius, ut mortem effugiat.

Hinc

Quaer. 1° *An Sempronius excusari queat in utroque casu?*

2° *An Liborius peccaverit tum in primo, tum in secundo casu; et an ad restitutionem teneatur?*

Solutio.

17. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Sempronius non peccavit horas divinas omittendo, neque carnibus vescendo, ne ab haereticis agnosceretur; lex enim humana non urget cum gravissimo incommodo. 2° Minime autem excusari potest a peccato gravi et gravissimo in secundo casu; metus enim etiam mortis in odium religionis incussus eximere nequit a legis observatione, siquidem tunc urget praeceptum naturale rigore prohibens id omne, quod in religionis contumeliam praecipitur.

18. — *R. ad 2^m Quaer.* Liborius in primo casu videtur omnino excusandus ab omni peccato et onere restitutionis; herus enim praesumendus est cooperationi famuli consentire, ut e periculo mortis eripiat. 2° Imo probabiliter etiam excusari potest in secundo casu, quia in summo vitae periculo omnia bona evadunt communia, ita ut subripiens id, quod ad vitae conservationem requiritur, nullam domino injuriam inferat. — *V. Comp. P. I. n. 616.*

687. — *S. Lig., de sept. praec. dec. n. 520.* — Multi tamen negant cum *Billuart.*

CASUS IX.

DE METU ET VIOLENTIA.

Bertina famula, mulier timens Deum ideoque a peccato abhorrens, pluries ab hero enixe ad malum sollicitata, toties ei restitit. A confessario inducta ad hujus modi peccandi occasionem deserendam, rogat et instat, ut in eodem famulatu remanere queat, quia stipendium majus a domino accipit aliumque locum honestum difficile invenire valeret. Ejus votis annuit confessarius.

Verum mox ab hero iterum sollicitatur et ab eo invita opprimitur. Quid misera? Primum clamare non audet, ne herum simul et seipsam diffamet. Subinde clamare volenti mortem minatur ille libidine furiosus. In extremis igitur versans angustiis Bertina externe se habet mere passive, interne vero ex corde et animo peccatum detestatur.

Hinc

Quaer. 1° *An Bertina debuerit occasionem hanc peccati deserere et ad hoc a confessario obligari etiam sub poena denegandae absolutionis?*

2° *An graviter peccaverit non clamando ob rationes ab ipsa allatas?*

3° *An graviter peccaverit non clamando et se passive habendo metu mortis?*

Solutio.

19. — *R. ad 1^m Quaer.* Suadendum quidem foret Bertinae, ut praesentem peccati occasionem desereret, si alium locum facile invenire potuisset; attamen, cum de occasione tantum remota ageretur, ad id obligari non poterat.

R. ad 2^m Quaer. Controvertitur. Peccavit graviter *per se*, primum non clamando, nisi bona fide excusata fuerit.

Adhibere enim remedium facile debuit ad tantum castitatis periculum evadendum.

nec valent allatae excusationes. Nullam ipsa famae jacturam incurreret clamando, si quidem solae honestae mulieres in pari casu clamare audiuntur. Quod autem ad famam heri attinet, propriae malitiae imputet, si famae periculum patiatur. Verum *juxta alios multos* non peccavit, si a clamando abstinuerit ob infamiae timorem vel etiam ob verecundiam. — *Lugo de Just. disp. 10. n. 198. et alii apud Lacroix l. 3. p. 1. n. 916.*

20. — *R. ad 3^m Quaes. Controvertitur.* Sed *juxta Lacroix et alios*, ut supra, a fortiori ob mortis metum excusanda est, cum non fuerit vera cooperatio. Haec sententia, ut ait *S. Lig.*, non caret probabilitate *speculative* loquendo, quia haec permissio non est cooperatio *moralis*, sed *materialis* tantum; ast in praxi contraria sententia suadenda est ob periculum consensus. — *V. Comp. P. 1. n. 21. 390. Q. 3°. — S. Lig., de 5. praec. dec. n. 368.*

CASUS. X.

DE CONCUPISCENTIA.

Marchantius 1° legit varias historias, praevidens, inde secuturam delectationem de objecto turpi. 2° Data occasione curiose adspicit statuarum nuditates; insurgentibus tamen motibus consensum denegat. 3° Dum incidit casu cogitatio de objecto turpi et inde sensitiva delectatio, eam minime repellit. 4° Saepe in somno pollutionem patitur. 5° Delectationem turpem semel habuit; sed dubitat, an dormiens aut vigilans. 6° Cum ex conditione sua, nempe mercatoris, conversari debeat cum personis cujuslibet generis, majorem propensionem sentit ad agendum cum foeminis, quam cum viris.

Hinc

Quaer. Quid de Marchantio nostro judicabit confessarius in singulis casibus?

Solutio.

21. — *R. ad 1^m Quaes.* Si ex aliqua causa honesta legat, non peccat, modo nullum praebeat consensum tentationi, quia tunc motus concupiscentiae sunt prorsus involuntarii, et insuper adest causa sufficiens illos permittendi. Si vero legat ex curiositate res parum periculosas, peccat quidem, sed *per*

se venialiter tantum, quia causa non est nisi venialis, secluso semper consensus periculo. Verum si absque causa legat res valde turpes, graviter peccat, saltem ob complacentiae periculum. Excipe forte: si Marchantius legens ex sola curiositate ob aetatem protractam et frigidam complexionem aut aliam peculiarem rationem grave libidinis periculum non incurrat. — *S. Lig., de 6° praec. dec. n. 426. — V. Compend. P. 1. n. 419. — Billuart, de act. humanis diss. 1. art. 1.*

22. — *Ad 2^m.* Graviter peccat, si nuditates sint totales, et aspectus de proposito, proxime et cum mora fiant, quia sine ratione ponit causam turpium motuum et periculum gravius labendi incurrit. Secus vero *per se*, si aspectus fiant obiter et a longe, aut etiam si in statua ars non emineat. Ita *S. Lig. l. c. n. 424.* de picturis, quod etiam statuis applicari posse videtur.

Ad 3^m. Peccat graviter, saltem practice loquendo. Tenetur enim actum displicentiae elicere et cogitationes alio divertere, si ad tentationem clare advertat, ob periculum complacentiae, quod hac in re proximum est.

23. — *Ad 4^m.* *Per se* ab omni culpa immunis est ob defectum libertatis et voluntarii. Attamen animadvertendum est, an die praecedente, praesertim vespere, sub nocte, causam pollutioni dederit v. g. turpibus cogitationibus vacando, et simul periculum pravi effectus modo confuso praeviderit; tunc enim ipsi ad culpam imputandus erit.

Ad 5^m. Praesumere potest, illud in somno evenisse, quia ea, quae ab homine vigilante fiunt, clare et facile dignoscantur. Ergo, stante dubio, velut in somno peracta censerī debent. — *Voit n. 37. Cas. III.*

24. — *Ad 6^m.* Excusandus est a peccato, modo honeste agat et consensum tentationibus dare praecaveat. Non refert enim, quod sentiat majorem naturae inclinationem ad agendum cum foeminis, quam cum viris, quia hujusmodi inclinatio naturae non est moralis nec libera, sed potius naturalis seu in ipsa natura fundata. Ergo formaliter mala non est. Fatendum tamen est, hoc molestum esse castae menti, imo et incautis periculosum. Suadendum igitur est Marchantio, ut studeat hanc inclinationem moderari ac pro viribus reprimere. — *Elbel. n. 15.*

CASUS XI.

DE OBJECTO MORALITATIS.

Monica tabernaria 1° blandam et comem se exhibere solet hospitibus ad suam tabernam confluentibus, eo fine, ut saepius redeant sicque lucrum majus percipiat, quamvis praevideat, plures occasione sui interne peccaturos esse. 2° Filiae suae Bertinae ad nuptias valde favorabiles aspiranti suadet, ut erga sponsum gratam se exhibeat eique blandiatur, imo nec ejus oscula aliave lenimenta sponsis sat consueta recuset, ne forte ab ipso contemnatur atque derelinquatur. 3° Ad impediendas rixas et blasphemias, ad quas proclivis est ejus maritus, levia mendacia dicere solet; experientia enim ipsi constat, haec ad pacem domus servandam omnino necessaria esse.

Hinc

Quaer. 1° *An damnanda sit ratio agendi Monicae erga hospites?*

2° *An excusanda quoad consilia filiae suae data? et quid, si filia jam esset ex consortio sponsi gravida timeretque, ne ipsam gravi infamia derelinqueret?*

3° *An probandus modus utrum compescendi?*

Solutio.

25. — *R. ad 1^m Quaer.* Non videtur damnanda Monica ex eo, quod comiter et blande agat erga hospites, modo terminos honestatis non excedat neque scandalum ullum praebeat. Hic enim est modus indifferens ad finem bonum seu ad lucrum adhibitus. Sed cavere debet, ne liberiores et familiarem se exhibeat. — *Elbel. n. 75.*

26. — *R. ad 2^m Quaer.* Pessime egit Monica erga filiam, et rem periculo plenam ei suavit. Peccavit enim tunc contra virtutem castitatis, nec non contra virtutem pietatis, suadendo filiae, ut oscula et alia lenimenta sponso permittat. — Si filia jam a consortio sponsi evasit gravida, non mutatur casus. Non ideo sponso permittere potest ea, quae proxime ad peccatum conducunt vel in se mala sunt. Attamen staudo in limitibus honestatis, facilius tunc permitti possent ea amicitiae signa, quae inter propinquos ut consueta habentur.

Sed melius suppositum negandum est, scilicet hac sola via sponsum cohiberi posse. Studeant igitur mater et filia, ut ejus animum aliis industriis honestis lucrentur. — *Elbel. n. 76.*

27. — *R. ad 3^m Quaer. Negative.* Numquam enim mendacium licitum esse potest, nequidem ad bonum notabile obtinendum, quia *non sunt facienda mala, ut eveniant bona.* Mendacium autem est objectum ex natura sua intrinsece malum, licet ex genere suo peccatum veniale non excedat. Verum, licet Monica sedulo a mendacio abstinere debeat, urgente tamen gravi causa non tenetur totam veritatem viro irae impotenti patefacere, juxta dicenda infra de octavo decalogi praecepto.

CASUS XII.

DE ACTIBUS INDIFFERENTIBUS.

Paschalis, junior sacerdos, cum doctorum controversiam de actibus indifferentibus, scilicet utrum reapse dentur in individuo, diu seriloque perpendisset, libentissime sententiae communi Thomistarum, quae negativa est, concinit, hac praesertim ratione pressus ac convictus, quod homo rationaliter agens ex aliquo fine agere debet, et proinde agere bene vel male in actibus indifferentibus, prout finis est bonus vel malus. Verum, cum sit conscientiae admodum timoratae, mox animo deficitur. Existimat enim, se centies in die peccare defectu boni finis. Hinc omnia oblectamenta et naturae sublevamina non rigore ad corporis valetudinem necessaria respuit, quia, ait, indulgere naturae in re indifferenti est seipsum, et non Deum quaerere; ergo est malum, etiamsi voluptas naturalis et de se indifferens Deo offeratur, quia non admittitur, ut Deo offeratur, sed vice versa: offertur, ut capiatur, et proinde finis ultimus est ipsa creatura. Adeo autem ejus scrupuli invaluerunt, ut eximium juvenem ad tumultum deduxerint.

Hinc

Quaer. 1° *An dentur actus indifferentes in individuo?*

2° *An recte ratiocinatus fuerit Paschalis — vel quid ei respondendum sit?*

Solutio.

28. — *R. ad 1^m Quaes.* Controvertitur. *Negant communius*, quia actus in se indifferentes ex fine bono vel malo boni aut mali evadunt. Quidquid sit de quaestione sub respectu philosophico spectata, tenuis aut nullius momenti, moraliter loquendo, habenda est. Parvi enim refert in praxi, quod aliquis actus remaneat indifferens, vel aliqua bonitate naturali gaudeat. Quid enim ad vitam aeternam, si ex fine supernaturali non procedat?

29. — *R. ad 2^m Quaes.* Paschalis non recte ratiocinatus est; obcaecatus sane scrupulis, caruit rectitudine iudicii, quae ipsi necessaria fuisset ad legitimas conclusiones ex principiis deducendas. Errat autem in hoc, quod confundat finem subordinatum cum fine absoluto. Non licet quidem intendere voluptatem naturalem, etiam non malam in se, tamquam finem absolutum seu absolute ultimum i. e. non licet intendere voluptatem in se solam, sistendo in ea exclusive. Hinc fuit damnata sequens propositio (8.) ab Innocentio XI.: *Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini.* Etenim, qui agit propter solam delectationem naturalem, inordinate agit, pervertens ordinem rerum a Deo institutum, siquidem ex ordine naturali delectatio est propter operationem, et non vice versa. Sic *S. Thomas 1. 2. q. 4. art. 2. ad 2.*

30. — Licet autem intendere voluptatem, modo alius finis ulterior, ad quem implicite saltem referri possit, intendatur. In eo casu est finis intermedius, seu finis simul et medium, nempe ad melius operandum, ad animum moderate recreandum, ad vires corporis et animae reficiendas etc., servata semper virtute entrapellae, cuius officium est, jocos et recreationes vel oblectamenta moderari. Si haec autem mala forent, quare Deus ea ad hominis usum creasset? Ergo voluptas naturalis vel actus indifferentes quilibet possunt offerri Deo, et illa oblatio sive actualis, sive virtualis sufficit, ut haec bona fiant, et quidem meritoria in vitam aeternam. Quemadmodum autem quaeri et intendi potest voluptas

naturalis in sensu praedicto, ita etiam licet fugere dolorem et remedia adhibere ad varia incommoda, quae occurrunt, propellenda.

CASUS XIII.**DE CIRCUMSTANTIIS.**

Gerardus ad pedes confessarii provolutus, ut confessionem sacramentalem instituat, ait: 1° Decies detraxi de aliis; 2° quinquies peccatum carnis commisi; 3° vices pravis cogitationibus consensum prae-bui; 4° semel summam pecuniae gravem furatus sum; sed poenitentia ductus mox eam restitui. De omnibus istis peccatis doleo, emendationem propono et sanctam absolutionem humiliter peto. Confessarius, his auditis, poenitentem piis salutaribusque monitis instructum, sed omissis quibuslibet interrogationibus, absolvit.

Hinc

Quaer. 1° *An Gerardus confessioni satisfecerit?*

2° *An confessarius munus suum adimpleverit?*

Solutio.

31. — *R. ad 1^m Quaes.* Minime satisfecit obligationi Gerardus confitendo, quia pluries peccatorum species declarare omisit.

Hinc:

1° Gerardus debuisset dicere, quot de personis detraxerit, et utrum simplicem detractionem aut calumniam illis impegit, aut etiam an damnum aliud ex detractione fuerit subsecutum.

2° Gerardus non satis declaravit, quale fuerit illud peccatum carnis, cum sub illa specie generica aliae species infimae habeantur. Debuisset igitur exprimere, an fuerit peccatum pollutionis, fornicationis, adulterii etc. Non fuit tamen necesse dicere, utrum quinquies cum eadem persona, aut cum quinque personis diversis peccaverit, ut censet *Lacroix l. 6. p. 2. n. 1040.* cum aliis contra aliquot alios.

3° Poenitens declarare debuit, utrum praeter cogitationes turpes etiam desiderii pravis consensum prae-buerit, nec non an desideria personas solutas, aut con-

jugatas, aut consanguineas sive affines respexerint.

4° Videtur autem confessionis integritati satisfecisse in ultimo casu, quia summam pecuniae furtivae gravem declaravit; gradus enim varii gravitatis non mutant speciem peccati, sed ejus malitiam tantum augent, ut dicit *S. Ltg., de poenit. n. 468.*

32. — *R. ad 2^m Quaes.* Consequenter neque confessarius muneri suo satisfecit in iis, in quibus defecit poenitens in confitendo, quia confessarius defectum poenitentis supplere debet ad procurandam confessionis integritatem, ut in tract. de sacramento poenitentiae dicitur.

CASUS XIV.

DE FINE AGENTIS.

1° Blandina, humanae aestimationis cupida, videns alias suae conditionis mulierculas frequenter confiteri et ad sacram synaxin accedere, nec non pluribus interesse missis, frequentat saepe eadem sacramenta et devote audit plura sacra, ne aliis videatur minus devota: quod rescians confessarius declarat, sacrilegas esse confessiones et communiones Blandinae, et missas vana gloria auditas nullatenus ipsi in vitam aeternam esse profecturas, quia *bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu.*

2° Damianus, vir dives et probus, animo succurrendi miseris copiosas elargitur eleemosynas. Sed vanae gloriae temptationibus obruitur, quibus aliquando sibi complacet, quamvis primario misericordiae motivo ad benefaciendum inductus fuerit. De his in confessione se accusat, quaerens simul a confessario, utrum in his adjunctis omne meritum amiserit. *Affirmative*, respondet lugens confessarius.

Hinc

Quaer. 1° *An validae sint confessiones Blandinae, et quid de aliis ejus operibus censendum sit?*

2° *Quid, si bono fine accedens ad sacram synaxin admittat tamen vanae gloriae motum communicando vel a sacra mensa redeundo?*

3° *Quid Damiano respondendum?*

Solutio.

33. — *R. ad 1^m Quaes.* Severior sane apparet confessarius. Quare confessiones et communiones Blandinae sacrilegae forent? Vanae gloriae motivum non fuit primum in Blandina; saltem facile supponi potest. Porro, si hoc admittatur, non nisi venialiter in singulis peccavit. Sed ex peccato veniali admissio in receptione sacramenti poenitentiae vel eucharistiae non evadit sacrilega haec susceptio, nisi tanta esset hypocrisis, ut finis primarius agentis haberetur. Hinc actiones etiam sub influxu vanae gloriae factae non ideo omni merito carent, quia haec vana gloria non est motivum adaequatum neque primum agentis. Nec valet ratio deducta ex axioma: *Bonum ex integra causa etc.*, quia causa integra habetur, scilicet 1° bonum ex objecto; 2° ex fine saltem partiali; 3° ex circumstantiis. Secus, si bonum ex horum uno deesset.

34. — *R. ad 2^m Quaes.* Eadem responsio, ac ea, quae modo ad 1^m quaesitum data est. Motus vanae gloriae tunc se habent *per accidens*, nec proinde haec vana gloria valet totum bonum actum corrumpere, siquidem in hypothese finis praecipuus fuisset bonus.

R. ad 3^m Quaes. Iterum valet responsio ad 1^m quaesitum data. Hinc improbe respondit confessarius.

CASUS XV.

DE RELATIONE ACTIONUM AD DEUM.

1° Lubinus, homo pius, audit a juniore theologo, omnes singillatim actiones esse ad Deum referendas motivo supernaturali, tum ex lege naturali seu ex ordine a Providentia constituto, tum ex lege divina ab Apostolo promulgata his verbis: „*Sive ergo manducatis . . . , omnia in gloriam Dei facite.*“ (1 Cor. 10, 31.). His autem auditis, totus quantus perturbatus Lubinus proponit instituere generalem totius vitae confessionem, putans, omnes fere suas actiones fuisse peccata.

2° Minutius, timoratae conscientiae, sibi videtur sexcenta peccata committere quotidie ob deordinatam intentionem in cogitationibus, affectibus, aspectibus, gestibus et actibus, v. g. si aspiciat florem vel subodoret etc.

Hinc

Quaer. 1° An vel quatenam sit obligatio omnes actiones ad Deum referendi?

2° Quid Minutio respondendum?
Solutio.

35. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Datur praeceptum negativum prohibens, ne quid ex pravo fine faciamus. 2° Datur praeceptum positivum jubens, ut interdum, imo saepius ad Deum supernaturaliter cognitum et apprehensum tendamus, seu ad illum praecipuas actiones ex motivo supernaturali referamus saltem implicite et virtualiter. 3° Plures dicunt, omnes omnino actiones nostras ex motivo supernaturali informari debere. Probant ex verbis Apostoli: *Omnia in gloriam Dei facite*. Sed non constat, esse verum praeceptum quatenus *positivum*, seu obligans positive singulis momentis. Potest enim dici, esse praeceptum proprie dictum quatenus *negativum* tantum, seu obligans ad nihil faciendum contra gloriam Dei, ut explicat *S. Thomas*. 4° In praxi autem enixe adhortandi sunt fideles, ut singulis diebus mane omnes actiones suas decurrente die faciendas Deo offerant, ut suadet *S. Ligorius*.

Non est igitur, cur adeo angatur Lubinus noster et confessionem generalem instituat. Est enim homo pius, ut in casu dicitur; homines autem pii frequenter ad Deum eriguntur, officia boni christiani adimplendo. Etiam si daretur praeceptum affirmativum per omnia opera ad Deum tendendi, intelligi deberet virtuali modo, ita ut saltem oblatio mane facta nec per peccatum mortale retractata sufficeret ad illud mandatum adimplendum. Ceterum omissiones peccata venialia non excederent. Ergo confessio generalis non est instituenda ad illas reparandas. Insuper Lubinus non potuit peccare agens contra praeceptum sibi ignotum.

36. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Redeat ad sanam mentem Minutius, quippe qui scrupulis obrutus peccata, ubi non sunt, deprehendit; 2° sciat sibi sufficere, si ex pravo fine non agat et actiones suas semel in die ad Deum referat; 3° errat existimando, illicitum esse, voluptatem naturalem et honestam intendere. Quare igitur illam Deus creaturis indidit? Id tantum prohibetur, ne voluptas sola seu exclusive quaeratur. Voluptas igitur honesta intendi potest et Deo offerri, et consequenter meritoria evadere. — *Comp. n. 31. et 32.*

CASUS DE CONSCIENTIA.

Quid de conscientia erronea, dubia, scrupulosa et praesertim probabili — seu an vel quomodo cum illis agere liceat.

CASUS I.

CONSCIENTIA ERRONEA (1°).

Florina sic confitetur: Me miseram! 1° semel omisi missam die dominica, dum gravi morbo detenta in lecto decumberem: et hoc me valde angit et cruciat; 2° ter omisi preces confraternitatis SS^{mi} Rosarii ex gravi negligentia; 3° semel manducavi carnes die vigillae, ignorans esse hac die prohibitas: de hoc valde doleo; 4° semel mendacium dixi, sed non existimavi in hoc peccare; urgebat enim gravis ratio, scilicet cognatum meum excusandi et a gravi poena liberandi. Confessarius, injuncta poenitentia, adjectis nonnullis piis verbis

circa Dei amorem, poenitentem absolvit et dimittit, quin quidpiam circa confessionem animadvertat.

Hinc

Quaer. 1° An vel quomodo in his Florina peccaverit?

2° Quid confessario fuisset agendum?

3° An Florina potuerit non solum a peccato excusari, sed etiam mereri in duobus ultimis casibus?

Solutio.

37. — *R. ad 1^m Quaer.* Florina in nullo puncto ex his peccavit, saltem *per se*. Etenim *ad 1^m*. Non peccavit missam

omittendo, siquidem numquam datur peccandi necessitas. — *Ad 2^m*. Non peccavit, nisi forte ex conscientia erronea, quia nulla lege has preces recitare tenebatur. — *Ad 3^m*. Peccare non potuit prohibitionem Ecclesiae invincibiliter ignorando. *Nihil enim volitum, quin praecognitum.* — *Ad 4^m*. Excusanda videtur de peccato mendacii propter conscientiam invincibiliter erroneam.

38. — *R. ad 2^m Quaes.* Quid de confessario? — Indebite mulierem absolvit, et forte sacramentum nullum defectu materiae confecit. Debuisset sane poenitentem de variis erroribus docere eamque non absolutam dimittere, nisi illa vere existimaverit, se peccasse praefatas preces omittendo.

39. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative.* Etenim si quid obstaret, esset objectum materialiter malum. Atqui hoc ob stare nequit, quia sufficit ad meritum, ut objectum sit formaliter bonum, seu ut in conscientia tamquam bonum apprehendatur. Nec dicas, objectum in se materialiter malum opponi voluntati divinae; nam licet opponatur voluntati divinae primariae, non opponitur secundariae, per quam Deus nobis aliquid praecipit vel permittit ex suppositione ignorantiae invincibilis. Vult enim Deus ex voluntate consequenti, ut homo id peragat, ad quod se credit invincibiliter obligatum. Praeterea homo certo potest demereri seu peccare agendo contra conscientiam invincibiliter erroneam: ergo potest etiam mereri agendo juxta eam. — *S. Lig. n. 6. cum altis communissime contra Concina et alios paucos.*

CASUS II.

CONSCIENTIA ERRONEA (2°).

1° Ferdinandus saepius animo volvit desideria mala, v. g. se ulciscendi ab inimico, tactus turpes faciendi aut etiam fornicandi; numquam tamen de his in confessione se accusavit, quia credidit, hos actus mere internos non esse peccata.

2° Georgius, dum puer esset, per plures annos habuit pollutionis consuetudinem, nec in confessione de ea egit umquam, quia ignoravit, eam esse malam. Postea autem, veritate cognita, dubitat de validitate confessionum praeteritarum et de necessitate confessionis generalis.

3° Gustavius, puer decennis, tactus turpes habuit cum consobrina sua germana; de his quidem confessus est, omissa tamen consobrinae circumstantia, quia ignorabat, peccatum inde gravius vel diversum evasisse. Adolescens autem factus, errore detecto, quaerit, an peccatum illud cum sua speciali circumstantia sit iterum clavibus subjiendum.

Hinc

Quaer. 1° *An Ferdinandus laborare potuerit conscientia invincibiliter erronea circa hujusmodi prava desideria?*

2° *An Georgius potuerit ignorare invincibiliter malitiam pollutionis — vel quid de eo judicandum?*

3° *An Gustavius confessionem praedicti peccati repetere teneatur necne?*

Solutio.

40. — *R. ad 1^m Quaes.* Affirmant plures, nempe *Elbel n. 127. — Sanchez — Lacroix* etc. Sed oppositum videtur omnino tenendum cum *S. Ligorio n. 9.*, ubi sic ait: „Hanc opinionem numquam probabilem censere potui; numquam enim intelligere valui, quomodo, qui vult deliberate actionem exercere, qua scit Deum offendi, possit inculpabiliter credere, se Deum non offendere, dum efficaciter cupit illam exsequi, qua certe cognoscit averti a Deo. *Sed dices:* quomodo iste peccabit formaliter suo desiderio, si malitiam ejus ignorat? *Respondetur:* Quamvis detur, quod ignoret malitiam illius actus interni, certo tamen agnoscit malitiam actus externi. Si ergo vult illum exsequi jam cognitum, quomodo a peccato excusabitur? Omnes quidem ex ipso lumine naturae dignoscunt, se teneri ad obediendum suo Creatori; quando igitur quis deliberate vult agere id, quod scit a Deo sibi vetitum, necessario simul agnoscit, quod male agit. . . *Instabis:* plures rustici ideo non confitentur de his pravis desideriis, quia credunt, se tam tantum peccare, quando peccatum externe consummant. *Resp.* Isti potius falso decipiuntur credendo, quod non tenentur confiteri peccata, quae non consummant.

„Sed prudens confessorius judicare debet, quod, cum consenserunt in peccatum con-
summandum, vere et formaliter pecca-
verunt, voluntate prava se a Deo aver-
tentes. Ex his omnibus opinionem con-
trariam cum aliis doctis recentioribus
parum probabilem censeo.“

41. — *R. ad 2^m Quaes.* Res non adeo perspicua est. Georgius absolute potuit versari in bona fide, saltem in principio pravae consuetudinis. Sed difficile admit-
tendum est, quod illa bona fides diu per-
severaverit. Doctores dicunt, dari posse ignorantiam invincibilem circa similia a lege naturali prohibita, sed raro et brevi tem-
pore; facilius tamen admitti potest in pueris et in rudibus. Interrogandi sunt poenitentes, qui dicunt, se malitiam pravae actionis ignorasse, utrum saltem aliquam suspicio-
nem de ea habuerint, num de obligatione inquirendi saltem cogitaverint. In praxi tutius est, eos ad confessionem similium peccatorum inducere, quod brevi facillique negotio fieri potest. — *S. Litg., de leg. n. 170. — Elbel n. 128.*

42. — *R. ad 3^m Quaes.* Gustavius non tenetur iterare declarationem ejus pec-
cati, ut circumstantiam omissam adjiciat, si tempore, quo peccatum illud commisit, nullam habuit suspicionem de ejus speciali malitia, ut in casu supponitur, quia pecca-
tum fuit tantum *materialiter* diversum, non autem *formaliter*; ignorantia enim in-
vincibilis seu absoluta a peccato formali incestus illum excusavit. Ergo omnem animi anxietatem abjicere debet.

CASUS III.

CONSCIENTIA DUBIA (1°).

Faustina, puella viginti annos nata, variis laborat dubiis, e quibus se extricare nescit. 1° Promisit, se coronam B. M. V. quotidie recitaturam esse; sed ignorat, utrum verum votum aut merum propositum emis-
erit. 2° Vovit quidem castitatem, quando prima vice ad sacram synaxin accessit; sed dubitat, utrum sufficientem habuerit deli-
berationem, sive ob infirmam aetatem, sive ob fervoris aestum, et quaerit utrum favo-
rabiles nuptias sibi oblatas acceptare pos-
sit. 3° Jejunia vovit peragenda: sed ne-

scit, an sex vel octo voverit. Tres interro-
gat de hoc confessarios. Prior respondet, eam ad octo obligari, quia *pars tutior se-
quenda*. Alter ad septem *pro rata du-
bit*. Tertius ad sex tantum, quia *pro mi-
nima parte standum est*.

Hinc

*Quaer. Quomodo dubia Faustinae sol-
venda sint?*

Solutio.

43. — 1° *In genere*: Faustina in his casibus agere nequit cum conscientia pra-
ctice dubia, nisi tutiorem partem amplecta-
tur. Sed si, perpenso diligenter dubio eo-
que remanente, ex motivo gravi judicet, non dari obligationem, quam ex alia parte adesse suspicatur, pro parte libertati favente stare potest.

44. — *R. 2°* His praemissis, *in par-
ticulari*:

Ad 1^m. Faustina non tenetur ad coro-
nam B. V. sub peccato recitandam. In dubio enim pro minima obligatione stare licet. Nec praesumendum est, eam voluisse se obligare, nisi veram et certam obligationis conscientiam habuerit. — *V. Comp. P. I. n. 322. Quaer. 4°.*

Ad 2^m. Juxta *S. Litg. (de 2° praec. n. 196.)* valet votum in dubio, an emis-
sum fuerit cum sufficienti deliberatione. Id sane admittendum est *per se*, quia po-
sita voti emissionem stat praesumptio pro ejus valore. Sed non videtur haec doc-
trina absolute tenenda; potest enim fieri in certis circumstantiis, ut requisita deli-
beratio non facile praesumi queat, imo ut praesumatur non adfuisse. In praxi sua-
dendus est ad episcopum recursus.

45. — *Ad 3^m*. Faustina sententiam tertii confessorii tuta conscientia sequi po-
test, dubio diligenter discusso seu dubio post serium examen remanente, quia ad-
stringi nequit ad obligationem incertam, ut infra de probabilismo dicetur et etiam ex jam dictis deducitur.

CASUS IV.

CONSCIENTIA DUBIA (2°).

Disputatio juniorum theologorum.

Tres juniores theologiae candidati, sci-
licet Rufus, Ivo et Donatus, acerrime de conscientia dubia disputantes, singuli in

singulas abeunt sententias, quae sic breviter referri possunt: 1° Rufus contendit, numquam licitum esse agere cum conscientia dubia, etiamsi dubium sit positivum, quia, ait, *conscientia certa est sola morum regula* juxta verba Apostoli (*Rom. 14, 23.*): *Omne quod non est ex fide, peccatum est* i. e. omne quod non est ex conscientia certa, peccatum est. Quid enim sonat verbum *conscientia*, nisi *cognitio, scientia*? Hinc *S. Thom.* vocat conscientiam *applicationem scientiae*. Ibi autem scientia non est, ubi res in dubium adducitur.

2° Ivo dicit contra, minime requiri certitudinem de honestate actionis ad agendum, sed sufficere veram probabilitatem aut saltem majorem probabilitatem. Etenim consentientibus communissime theologis licet saltem facere id, quod probabilius non est illicitum. In hoc autem casu sic efformo judicium: Hoc probabiliter vel probabilius non est prohibitum; ergo facere possum. Sed si certitudo requiratur, ab illo actu abstinere debebo, quia non possum esse certus, quod Deus non prohiberit. Insuper ad praecavendum periculum peccandi satis est, si praemissa diligentia morali faciam id, quod mihi videtur honestum. Sed, etiamsi praemiserim illam diligentiam, non ero certus de actionis honestate; ergo certitudo non requiritur.

3° Donatus vero sic distinguit: Non requiritur quidem in omni casu certitudo directa, seu afficiens ipsum objectum, ad licite agendum, sed requiritur et sufficit certitudo reflexa, quae scilicet habetur vi judicii reflexi et practici, sequenti modo efformati: omnibus hinc et inde consideratis judico, talem actum probabiliter vel probabilius esse licitum, et hoc ipso certo judico reflexe et practice, hoc esse mihi licitum, quia id omne, quod non est evidenter prohibitum, certo licitum est. Dum autem Donatus doctrinam suam vult evolvere, a sociis certatim interrumpitur et in longum abit disputatio.

Hinc

Quaer. *Cuiam e certantibus causa tribuenda sit?*

Solutio.

46. — *R.* Causa tribuenda est ultimo

contendenti. Donatus enim improbe fuit a sociis interruptus, dum isti non adhuc satis poterant ad ejus rationes attendere. Si tantisper expectassent, lux ipsis affulgere potuisset. Quoties enim ardor disputandi et amor proprii judicii impediunt, quominus veritatem ab aliis prolatam agnoscamus!

Dico igitur, tenendam esse quidem regulam hanc: *Conscientia certa est sola morum regula seu non licet agere cum conscientia practice dubia*. Verum, quamvis judicium reflexum conscientiae debeat esse certum, non tamen requiritur, ut judicium directum sit certum. Secus enim non esset licitum, operari ex opinione probabilissima, quod damnavit *Alexander VIII.*; nam opinio probabilissima non excedit fines probabilitatis. Proinde daretur obligatio tutius semper sequendi, quod damnatum est. Ergo minime requiritur certitudo directa de honestate objecti ad operandum, sed requiritur et sufficit certitudo, quae per judicium reflexum obtinetur.

47. — Sed *objicit* Ivo: Prudenter operatur ille, qui agit juxta opinionem saltem probabiliorum, quin attendat ad ullum principium reflexum; agit enim ex motivo valde gravi, seclusa tamen certitudine. Ergo ille reponit dictamen ultimum conscientiae in judicio suo directo. *Respondeo*: Licet ille dicat, se operari ex judicio directo tamquam dictamine ultimo, re ipsa tamen innititur in alia ratione certiore et reflexa, quamvis reflexe ad eam non attendat. Ultimum enim dictamen practicum conscientiae non potest esse, nisi istud: *Non teneor obligatione in conflictu duplicis sententiae, saltem probabiliori mihi favente, quia obligatio ista mihi est incognita, nec datur obligatio, nisi de ea vere constet.* — *V. Lacroix n. 47. et seq.*

CASUS V.

CONSCIENTIA SCRUPULOSA.

Savinus, scrupulosus, accedens ad confitendum semper haec iterare solet: „Pater, valde angor circa praeteritas confessiones; non integre exposui omnia peccata, carui dolore requisito; vellem generaliter confiteri, quia quorundam peccatorum circumstantias et species non satis

prius novi, nec accusavi.“ Si confessorius jubeat, illum bono esse animo: „Pater, inquit, non me nosti, qualis sim; habes me pro scrupuloso, qualis non sum; me non audis nec adjuvas; nescio aperire conscientiam meam. Dictat conscientia, me versari in malo statu, nec possum contra eam operari etc.“

Confessorius autem, ut finem imponat anxietatibus et querellis circa debitam peccatorum accusationem, ait: „Jam satis est. Cetera, quaecumque sint, omitte; ab his enim aperiendis te dispenso, nisi jurare possis, te certo peccatum mortale non accusatum in conscientia adhuc habere.“ His dictis poenitentem reluctantem, imo et invitum absolvit.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo generatim tractandi sunt scrupulosi?*

2° *An confessorius recte egerit?*

3° *An confessorius quandoque scrupulosum dispensare possit a perficienda confessione seu impedire, ne plura subjiciat, etiamsi forte possit confessio deficere ratione integritatis?*

Solutio.

48. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Confessorius cum scrupuloso sit patiens, benignus et fortis; 2° cum imperio procedat et absque haesitatione interroganti respondeat; 3° non sinat repeti confessiones praeteritas, et a fortiori confessionem generalem institui; 4° in hoc maxime instet confessorius, ut poenitens ei obediat; quod si obedire recuset, eum objurget et, quantum potest, duritiam ejus retundat. Cum scrupulosis obedientibus blande agendum est; cum his autem, qui in obedientia delinquant, potius exercendus est rigor: „hac enim anchora obedientiae destituti, numquam ipsi sanari possunt.“ — *S. Lit. n. 16.*

49. — *R. ad 2^m Quaer.* Arguendus non videtur Savini confessorius; sed agendo fortiter caveat, ne clementiae obliviscatur. Regula haec: *nisi jurare possis etc.* utiliter praescribi potest. Aliquando autem cum his, qui in via scrupulorum proveci sunt, nihil proderit, nisi ad animum poe-

nitentis magis perturbandum, quia sibi videbuntur posse jurare. Si igitur confessorius id animadvertat, praxim hanc mutabit.

50. — *R. ad 3^m Quaer. Affirmative,* quando scilicet scrupulosus ita est conscientia intricatus, ut medium istud moraliter necessarium confessorio videatur ad bonum animae poenitentis. Obligatio enim confessionis tunc evadit moraliter impossibilis, et confessorius id declarare potest hac formula: *te dispenso* i. e. nolo, ut aliud quidpiam subjicias. Numquid Christus Dominus confessionem instituit, ut esset animarum carnificina? Minime gentium. Confessorius igitur non proprie dispensat, sed declarat, legem cessare. — *S. Lit. n. 16.*

Ceterum rarissime occurrit casus, in quo scrupulosus reapse a peccato mortali manifestando sic dispensaretur, cum plerumque id, quod grave reputat, tale non sit, ut praesumendum est ex ordinarie contingentibus.

NOTANDA.

circa objectiones scrupulosorum.

51. — Hic non abs re quidem erit, praecipuas scrupulosorum difficultates adnotare. Licet enim generatim non sit disputandum cum scrupulosis, juvat tamen scire, quo modo eorum pertinacia quandoque retundi possit.

Obijcit 1° scrupulosus contra prohibitionem a confessorio injunctam, ne plura declaret: Pater, clamat conscientia, me alia peccata habere declaranda. Conscientiae meae contradicere nequeo, nec ejus clamoribus obsistere eamque suffocare. Numquam enim fas est, contra conscientiam operari.

Respondeat confessorius: Frustra times, fili, ne agas contra conscientiam. Ubi est conscientia tua? ubi est dictamen verum? Ego in te aliud deprehendere non possum, nisi densissimas tenebras: lumen tuum extinctum est, et loco luminis rectae rationis erronea tua phantasia, vel etiam ipse Lucifer, princeps tenebrarum, suam tetram, caliginosam et fumosam lampadem accendit et praeit eam deferendo. Tu vero, miser et caecus, in hoc lumine confidis?

52. — *Obijcit* 2°: Sed, Pater, si damnationem incurram, numquid a gehenna me liberabis? Nonne Deus praecipit confessionem peccatorum integram?

Sic ad haec confessarius: Audi, fili mi: falsum est, te damnationis periculum incurrere, si confessario obedientiam praestes. Ipse te eximere potest ab obligatione plura peccata declarandi, si forte existant, quando judicat, id ad animae tuae bonum expedire, i. e. declarare potest, legem integritatis confessionis in tantis angustiis non urgere, teste *S. Ltg.* post multos alios. Ceterum non tuum est scire, quid possit vel non possit confessarius, sed tantum obedientiam ei praestare. Hac via certo consequeris animi pacem, quam per confessiones, etiam centies repetitas, numquam reperies.

53. — **Obijcit 3°:** Pater, hoc quidem admitterem, si me cognosceres; sed me minime nosti: quomodo ergo tibi obtemperare possum? quomodo tu pro me coram Deo respondere vales et in recta salutis via me dirigere atque ab angustiis liberare?

Respondet: Siste, frater: quid est hoc, quod effutis! Scito et vide, usquequo processerit obcaecatio tua! Tu reformidas periculum erroris et aeternae damnationis, si ducl tuo spirituali obtemperes, qui praeter propriam experientiam et sapientiam a Deo ad te dirigendum specialiter illuminatur; minime vero de propria opinione diffidis? Nullum reformidas errorem ex parte tui ipsius? Ubi igitur est infallibilitas tua? Numquid Deus te infallibilem constituit ad tui directionem, cum ne Papa quidem hujusmodi gaudeat infallibilitate? Sane infallibilis evadere potes; sed ad hoc consequendum sola via superest: obedientia.

54. — **Obijcit 4°:** Audio, Pater: sed nec confessarius est infallibilis; quid igitur de me misero, si forte erraverit?

Respondet: Confessarius revera non est infallibilis *materialiter* in sua dirigendi ratione; tu vero vera gaudebis infallibilitate ei obsequendo, cum Christus dixerit apostolis seu sacerdotibus: *Qui vos audit, me audit.* Igitur, si forte materialiter dux tuus erraverit, error ille tibi minime imputari potest. Sed dic mihi, quaeso, mi bone, quare adeo reformidas errorem ex parte confessarii, et tam parum diffidis pertinaciae judicii tui et spiritui superbiae ac tenebrarum, quo repleris? Nescis, quod

Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam? Verum si gratia conceditur humilitati, humilitas in obedientia et animi subjectione sistit. Quis igitur te *fascinavit non obedire veritati?* (*Galat. 3, 1.*)

55. — **Obijcit 5°:** Pater, minime diffido sapientiae tuae, sed mihi ipsi, qui conscientiam meam tibi patefacere nequeo, et ideo continuis anxietatibus detineor et crucior.

Respondet: Contemne, frater, hos animi tui angores et cruciatus: inanes et periculosas abijce curas. Hunc statum tuum patienter sustine, et Deus olim te subleabit, nec quidpiam detrimenti, ex his animae tuae perplexitatibus et angoribus capies. Dic ex imo corde cum regio Psalmista: *In te, Domine, speravi; non confundar in aeternum!* (*Ps. 30, 2.*)

CASUS VI.

DE PROBABILISMO (1°).

Disputatio inter plures doctores.

1° Severinus, *probabiliorismi* patronus acerrimus, adversarios in unum demergit barathrum. Clamitat, eos evidenti salutis discrimini se committere, opinionem minus tutam seu minus aut aequè probabilem sequendo, cum id, quod probabilius malum est, peragere praesumant et proinde leges divinas formaliter violare non dubitent.

2° Benignus, *aequi-probabilismi* defensor, ut *amantissimus aequi* carpit Severinum de nimio rigore, innixus hoc principio: *Lex dubia non obligat seu non est imponenda obligatio, nisi de ea certo constet.* Sed probabilistis, utpote in benigniorem partem propendentibus, etiam adversatur.

3° Homobonus, *probabilista*, jura libertatis propugnans carpit tum Severinum, tum Benignum. Primum quidem rationibus secundi, et secundum suis ipsiusmet rationibus, eum propriis armis confodiendo.

4° Audifacius vero, cujuslibet systematis osor, socios suos omnes carpit, dictitando, eos vanas et chimericas disputationes

agitare; statuit autem, sensum communem sufficere ad varios casus solvendo, sicut ante exortas de his controversias plane sufficebat.

Hinc

Quaer. *Quid de singulis — seu quis carpendus?*

Solutio.

56. — *R.* 1° Carpendus Severinus. Etenim, qui alios sine justa causa carpit, jure merito carpendus est. Quare probabilistas in unum demergit barathrum? Nemi theologo fas est damnare, quos Ecclesia non damnat quosque major pars theologorum suo suffragio comprobavit. Sis pro te ipso, Severine, severus, et quidem severissimus, probabiliorista et rigorista; per me licet, imo et tibi suadeo. Ast caveas, quaeso, ne proprias opinioniones velut certissimas leges aliis imponas. Unum a te scire velim. Dic mihi: quare statuis, esse licitum sequi opinionem probabilioris tutiore relicta? Nonne sola conscientia certa est agendi regula? Sed non est certa tua conscientia, contra quam militat solida probabilitas, ut in hypothesis habetur. Jam cogeris volens nolens, confugere ad principium *reflexum* probabilistarum, scilicet: *Lex dubia non obligat*, quia incerta et incognita est. Non exhibis inde, nisi deposito etiam probabiliorismo tutiorista evadere malis.

57. — 2° Carpendus Benignus. Limites enim prudentiae excedere videtur acrius carpendo non solum probabilioristas, sed et ipsos probabilistas. Dum hinc et inde strenue dimicat, non attendit, se ipsum propriis armis confodi. Idem enim datur principium *reflexum* tum pro aequiprobabilistis tum pro probabilistis simpliciter, imo etiam pro probabilioristis, scilicet: *Non datur obligatio, nisi de ea certo constet*. Porro, si Benignus probabilistas impugnando principium istud evertat, in quonam fundamento nitetur ipse? Quare enim aliquando fas esse potest agere contra legem probabiliter tantum existentem? Alia ratio dari nequit, nisi haec eadem, quia lex dubia incerta est, et lex incerta ut incognita habetur. Atqui sive ambae sententiae sint aequae probabiles, sive una alicui gradu aliquo probabilitatis superet, quoties opinio libertati favens remanet solido motivo in-

nixa, semper verum est, legem dubiam incertamque remanere.

58. — 3° Carpendus Homobonus. Quare? Non quidem quoad doctrinam (libenter enim cum eo manus jungimus), sed tantum ex eo, quod alios carpat. Caveat, ne disputationis studio abreptus in lege caritatis deficiat. Ejus autem doctrina minime carpenda est, licet in praxi id, quod tutius est, communiter suadendum sit. (¹) — *V. Comp. n. 60. et seq.*

59. — 4° Carpendus Audifacius, et quidem imprimis. Non videtur enim temeritatis notam effugere, qui respuendo opinionones tamdiu in scholis agitatae, systemata omnia destruens ac penitus subvertens, nullum solidum et clarum aedificat. In tribus expositis sententiis veritas consistere debet, cum tutiorismus et laxismus fuerint damnati. In istis tantum datur medium. Perdifficile est, hac in re aliquid novi et solidi excogitare. Sufficit, ait Audifacius, sensus communis! Sed numquid sensus communis quaestiones adeo intricatas et controversas refertas dissolvit? Quis igitur est iste sensus communis? Hoc est sane quid chimericum pro praxi statuere.

60. — *Conclusio.* Nemo carpendus quoad doctrinam, excepto ultimo opinante seu Audifacio. Non igitur carpendus Severinus, modo opinioniones suas aliis tamquam obligatorias non imponat; neque Benignus, modo adversarios acrius non carpat; neque Homobonus, modo caritatem erga alios servet et in arctis limitibus probabilismi consistat. Huius autem omnino ratione doctrinae adhaereo, alios non damnando. Vide autem probationes doctrinae probabilismi in *Compendio n. 60. et seq.*

CASUS VII.

DE PROBABILISMO (2°).

Philibertus, theologiae professor, posthabitis omnibus systematibus de probabilismo huc usque propugnatis, utpote falsis, novum excogitavit systema, quo difficultates omnes circa conscientiam dubiam facile solvuntur. Sic autem fundamentum

(¹) Quoad delectum opinionum cf. *S. Lig., de poen. n. 605; Praxis confessarii n. 114.* (N. edit.).

suae opinionis statuit: Lex dubia neque caret omni obligatione, neque urget ut lex certa, sed plus minusve obligat, prout plus minusve cognoscitur. Proinde causa, quae excusare non valeret ab obligatione certa, aliquando sufficit ad excusandum a lege incerta. Hoc autem probat: 1° Ex natura obligationis. Lex omnino cognita habet omnem suam obligationem; lex prorsus incognita nullam habet obligationem. Ergo lex imperfecte cognita, pari ratione, imperfectam parit obligationem, majorem vel minorem pro gradu cognitionis; urget autem semper aliqua obligatio, quia semper adest periculum majus vel minus legem violandi materialiter. Attamen, si lex plus minusve urget pro gradu majori vel minori cognitionis nostrae, causa excusans a lege debet esse gravitati obligationis proportionata, ideoque ratio minor ab obligatione imperfecte cognita te excusabit. 2° Ex sensu communi. Constat enim ex persuasionem generali seu ex sensu communi hominum, dari veram obligationem in lege incerta, etiam in dubio positivo, nempe sequendi tutiorem partem, nisi aliqua ratio excuset.

Hinc

Quaer. *Quid de hoc novo systemate sentiendum sit?*

Solutio.

61. — Philibertus rem arduam et periculis plenam aggressus est, dum uno verbo omnes aliorum opiniones seposuit ac destruxit. Simili modo destruere admodum facile est, solide vero aedificare operosius. Rem arduam aggreditur ille, qui in re tam gravi, a tot doctoribus tamdiu perpensa et cogitata respuit, quidquid alli hucusque dixerunt, ut novum systema construat. Quidquid sit, haec nova opinio, meo quidem iudicio, pluribus de causis prorsus rejicienda et profliganda est, ut ex dicendis patebit.

1° Systema illud pertrahit ad tutiorismum sectandum. Etenim lex dubia juxta Philibertum semper plus minusve obligat, nisi casu occurrat ratio ab ea excusans. Ergo pars tutior necessario semper sequenda est ad effugiendum peccatum, licet probabilitas major vel etiam maxima libertati faveat, siquidem lex quantumvis incerta semper urgere pergit. Atqui tutiorismus

reprobatus est in damnatione sequentis propositionis ab Alexandro VIII. facta: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Ergo systema Philiberti implicite in hujus propositionis damnatione reprobatur. Nec obstat, quod Philibertus aliquod temperamentum apponat dicendo, obligationem ex lege incerta facilius causas excusantes admittere; nam causae excusantes sunt per accidens et casus exceptionis constituunt.

62. — 2° Argumentum Philiberti ad urgendam obligationem ex omni lege incerta nullatenus probat. Obligatio quidem certo cognita certo obligat, et prorsus incognita minime obligat. Sed quomodo concluditur, imperfectam cognitionem inducere imperfectam obligationem? Sane non patet. Est gratuita assertio, non vera probatio. Et quis audivit umquam de variis gradibus in legis obligatione? Quid sibi vult haec dimidiata et partialis obligatio? Quomodo gradus obligationis commensurari poterunt? Qualls gradus erit requirendus ad graviter peccandum vel contra a peccato gravi eximendum? Quis hoc declarabit? Verius concludendum est, obligationem esse indivisam: vel existere, vel non existere. Imo melius ex incerta lege deducitur, nullam dari obligationem, quia ad obligandum requiritur, ut obligatio clara et aperta sit; proinde, ubi incerta est obligatio, nulla obligatio datur.

63. — 3° Gratuito etiam supponit Philibertus, nefas esse, incurrere periculum legem materialiter violandi, ubi lex incerta est. Quid enim mali in illa violatione materiali, quando obligatio mihi incognita est? Quomodo peccatum velle possum, si illud non cognosco? Praeterea haec assertio iterum nos in tutiorismum damnatum deduceret; etenim, ea posita, numquam liceret agere cum opinione quantumvis probabili, quia semper esset formido legem materialiter violandi, nisi pars tutior eligeretur. Insuper illa violatio materialis, si forte reperiatur, minime est volita; non enim intenditur, imo ignoratur, cum ipsa lex sit incognita.

64. — 4° Neque admittenda est probatio ex sensu communi desumpta. Etenim, si sensu communi revera probatur, semper

dari obligationem in lege incerta etiam post inquisitionem et debitam discussionem, concludi debet, omnes theologos carnisae sensu communi, siquidem omnes turmatim, sive probabilioristae, sive probabilistae, agnoverunt, saepe nullam dari obligationem in lege dubia, licet nulla adsit ratio excusans. Ubinam autem, quaeso deficit sensus communis? An in turba omnium theologorum — vel in solo Philiberto? Sed Ecclesia etiam ipsa censebitur carere sensu communi, quippe quae damnando tutiorismum et positive approbando doctrinam *S. Ligorii*⁽¹⁾ declaravit saepe, nullam dari obligationem in lege incerta, etiamsi nulla causa ab obligatione excuset. Ergo ruit ex omni parte Philiberti systema.

CASUS VIII.

DE USU PROBABILISMI.

Leofridus sequentia dubia confessario proponit:

1° Iter agens die jovis ad hospitium non perveni, nisi versus mediam noctem. Oblatas carnes citissime comedi, dubius, an in fine comestionis jam advenisset hora duodecima necne. Varia de hoc habebantur horologiorum testimonia, quae perpendens conscientiam efformavi.

2° Alia vice, simili occurrente casu, carnes comedi versus mediam noctem sabbatum inter et dominicam diem. Libenter expectassem ad dubium mora temporis dirimendum; sed obstitit currus publicus jamjam profecturus.

3° Cum die quodam festo communicaturus essem, exiguum sacchari frustulum inadvertenter ad os admovi; sed statim advertens ad communionem peragendam quam citissime expui, quidquid erat in ore, dubius tamen, an aliquid sacchari deglutierim. Nihilominus ad sacram mensam accedere non dubitavi.

4° Alias etiam sacram communionem suscepit dubius, utrum post mediam noctem biberim.

Peto, an vel quomodo in omnibus deliquerim.

Hinc

Quaer. *Quid sit a confessario respondendum circa proposita dubia* —

⁽¹⁾ Cf. *casum X.* (N. edit.)

quid in dubio practico, et quid in casu verae probabilitatis?

Solutio.

65. — *R. 1° In genere.* Si dubium sit practicum, non potuit Leofridus uti probabilismo in favorem libertatis, ut dictum est supra ad casum 8^m. Secus in dubio speculativo.

2° *In particulari. R. ad 1^m* Non peccavit Leofridus carnes edendo versus mediam noctem die jovis, quia non ipsi constabat de lege carnes prohibente, et insuper conscientiam ex testimoniis hinc et inde perpensis efformavit. Ita multi cum *S. Lig. n. 32. et seq. — Lacroix n. 470.*

66. — *Ad 2^m.* Nec videtur peccasse simili recurrente casu, vescendo carnibus versus mediam noctem inter sabbatum et diem dominicam. Etenim in casu prudentem habuit rationem judicandi, non urgere tunc temporis legem prohibentem. Id sequi videtur ex principiis probabilismi, cum obligatio sit vere incerta et proinde nulla. Ita *Lacroix* citatus cum aliis contra alios multos, qui cum *S. Ligorio* urgent legis obligationem ex principio possessionis. — *V. Comp. n. 79. Quaer. 5°.*

Sed ajunt: lex certa possidet; ergo urget. — Nego assertum, scilicet quod hic et nunc sit lex certa. Fuit quidem antea certa; sed in hypothesis minime certa est. Etenim controversitur, utrum lex applicationem habeat necne; erga non est certa. Contra certitudinem non datur probabilitas; sed in casu nostro adest probabilitas gravi motivo innixa: ergo necessario obligatio legis dubia evasit.

67. — *Ad 3^m.* Non peccavit Leofridus ad sacram synaxin accedendo dubius, an forte quid sacchari deglutierit, quia ipsi de violato jejunio naturali non constabat, nec proinde constabat de obligatione a sacra communione abstinendi. — *S. Lig. n. 38. — Lugo — Lacroix et alii contra alios.*

68. — *Ad 4^m.* Probabiliter adhuc excusandus Leofridus; nam eadem ratio currit ac in casu praecedenti, siquidem neque tunc de violato jejunio constat. — *S. Lig. n. 39. — Lacroix et alii contra Lugo etc. — V. Comp. n. 76. VI. et P. II. n. 332. Quaer. 6°.*

CASUS IX.

DE AUCTORITATE CONFESSARII CIRCA
OPINIONES.

Lucanus confitendi gratia ad Aquilinum sacerdotem accedit, et inter ipsum et confessarium instituitur sequens dialogus: „Nonne, ait confessarius, talem contractum „usurarium contraxisti? — „Pater, inquit „poenitens, revera illum inivi; sed scio, „eundem a viris probis iniri et a sacerdotibus doctis probari.“ — „Haec doctrina „non est mea, reponit confessarius; contractum hunc rescindere debes, vel saltem „partem debita restitutione indemnem facere.“ — „Parce, quaeso Pater, subjicit „Lucanus: cum viri probi et docti hunc „contrahendi modum probent, puto, probabiliter saltem, non esse illicitum.“ — „Non est mea doctrina, inquam, iterum ait „confessarius, contrariam opinionem teneo; „perge igitur, mi bone; te absolvere nequeo. Quaere alium confessarium, qui te „cum consentire et connivere queat!“

His dictis Aquilinus a se Lucanum propellit. Infelix Lucanus ad alium confessarium, Pancratium nempe, recta via tendit remque totam ei pandit. „Pax tecum, sis quietus, ait Pancratius; tua „quidem opinio mihi non est probabilis; sed „scio, eam ut probabilem a doctissimis viris „haberi, eam proinde servare potes; vade „igitur in pace!“

Hinc

Quaer. 1^a *An confessarius possit absolutionem denegare poenitenti, ipsi in opinionibus non consentienti, si huic vera probabilitas saveat?*

2^a *An Confessarius possit proprias opiniones ignavis imponere?*

3^a *An confessarius ad restitutionem teneatur, si proprias opiniones imponat cum damno poenitentis?*

4^a *An confessarius, habens opinionem a theologis magni nominis probatam ut improbabilem, permittere possit, ut poenitens eam sequatur?*

Solutio.

69. — *R. ad 1^m Quaes. Negative* prorsus cum *S. Ligorio* contra *Concina*. Ratio est, quia poenitens jus habet sequendi quamlibet opinionem vere et practice probabilem; neque confessarius jus habet ipsi proprias opiniones imponendi, etiamsi probabiliiores essent. Confessarius enim non est iudex opinionum, sed peccatorum. Deinde poenitens, facta confessione, jus habet ad absolutionem, nisi ex alia parte indispositus videatur. Gravem igitur injuriam ipsi irrogabit confessarius, eum privando gratia sacramenti et adigendo ad confessionem apud alium cum magno onere repetendam. Quid, si poenitens sit ipso confessario doctior? Numquid propriam opinionem, quam judicat probabiliorem, deponere debebit, ut opinionem oppositam confessarii sequatur?

Lepidum hunc casum supponit *S. Ltg.* (*de poen. 604*):

„Duo confessarii habent duas opiniones „contrarias, quarum sua cuique apparet probabilior. Si unus velit alteri confiteri, „debebit suam deponere opinionem, ut confessario, suo iudici constituto, pareat. Contra vero, si alter postea huic confiteatur, „debebit hic secundus confessarius suam resumere opinionem, quae sibi probabilior apparet; tunc enim debebit iudicare secundum „proprium iudicium et alterum obligare, „ut suam deponat opinionem, quam sibi „prius sequendam imposuit. En comoedia „risu digna, quae quotidie inter confessarios eveniret!“

70. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Ignari enim et rudes non debent esse deterioris conditionis, quam doctiores. Hinc, si ipsi discernere nesciant inter opiniones, confessarius nihilominus ipsis imponere non debet ut certas obligationes, quas ipse ut incertas ex auctoritate gravissimorum theologorum bene novit.

R. ad 3^m Quaes. Affirm. cum *Bouvier*. Sequitur ex dictis. Si enim confessarius urgeat v. g. obligationem restitutionis in casu, in quo duplex datur opinio probabilis inter theologos, urget injuste cum damno poenitentis; sed ille, qui est

causa injusti damni, ad restitutionem teneatur.

71. — *R. ad 4^m Quaes.* Confessarius permittere quidem nequit, ut poenitens sequatur opiniones falsas, quia ab errore eum avertere debet. Sed si poenitens velit sequi opinionem aliquam a probatissimis theologis ut vere probabilem admissam, a confessario impediri nequit, licet hic doctrinam istam improbabilem habeat. Ratio est, quia, si aliqua sententia teneatur a pluribus theologis, v. g. a quinque vel sex omni exceptione majoribus, nec damnata fuerit, nec alicui legi hic et nunc existenti contraria sit, neque certa ratio contra eam appareat, admitti potest ut probabilis, et consequenter a simplici confessario prohiberi nequit.

CASUS X.

DE AUCTORITATE S. LIGORII.

Tres theologiae candidati, Renatus nempe, Nestor et Paschalis, quaestionem inter se movent de doctrina *Ligorianae*, quae, ut notum est, approbata fuit tum per decretum canonizationis, ex quo constat, nihil in S. Doctoris operibus censura dignum reperiri, tum per declarationem S. Poenitentiariae anni 1831, affirmantem, cuique fas esse, sequi omnes opiniones, quas admittit S. Alph., etiam non attentis ejus rationibus. (¹)

(¹) *Responsum Poenitentiariae Illustrissimo Domino Card. de Rohan, Archiepiscopo Vesuntionensi, datum circa doctrinam S. Alphonsi de Ligorio.*

POSTULATUM

ad Em. Card. de Gregorio, Majorem Poenitentiarum.

Eminentissime!

Ludovicus Franc. Augustus Card. de Rohan-Chabot, Arch. Vesuntionensis, doctrinae sapientiam et unitatem fovere nititur apud omnes dioecesis suae, qui curam gerunt animarum; quorum nonnullis impugnantibus ac prohibentibus theologiam moralem *B. Alphonsi M. a Ligorio* tamquam laxam nimis, periculosam saluti et sanae morali contrariam, S. Poenitentiariae oraculum requirit suppliciter, ac ipsi unius theologiae professoris sequentia dubia proponit solvenda:

1° Utrum sacrae theologiae professor opiniones, quas in sua theologia morali

Posita autem praefata approbatione, nostri juniores theologi de ejus sensu et extensione acriter disputant. Renatus contendit, omnes S. Doctoris opiniones inde evadere *moraliter* certas. — Nestor vero tenet, eas opiniones esse quidem in praxi tutas, sed remanere plus minusve probabiles. Asserit autem, licitum esse illas amplecti, quamvis improbabiles prorsus reputentur. — Paschalis tandem tum Renato, tum Nestori adversatur et dicit, easdem opiniones neque esse moraliter certas, cum sint merae opiniones, neque sequendas esse in casu, in quo agenti improbabiles omnino habentur.

Hinc

Quaer. Quid de singulorum contendendum sententiis tenendum sit — seu quomodo approbatio doctrinae Ligorianae intelligenda sit? Solutio.

72. — *R. 1°* Renatus, amore et studio erga S. Alphonsum impulsus, limites veri excedit. Etenim S. Sedes vel S. Poenitentiarum aliud non intendit, nisi declarare,

profiteatur *B. Alphonsus a Ligorio*, tuto sequi ac profiteri possit?

2° An sit inquietandus confessarius, qui omnes *B. Alphonsi a Ligorio* sequitur opiniones in praxi S. Poenitentiae tribunalis hac sola ratione, quod a Sede Apostolica nihil in operibus illius censura dignum repertum fuerit?

Confessarius, de quo in dubio, non legit opera B. Doctoris, nisi ad cognoscendam accurate ejus doctrinam, non perpendens momenta rationesque, quibus variae nituntur opiniones; sed existimat, se tuto agere eo ipso, quod doctrinam, quae nihil censura dignum continet, prudenter judicare queat sanam esse, tutam nec ullatenus sanctitatem evangelicae contrariam.

S. Poenitentiarum, perpensis expositis, R^o in Chr. P. S. R. E. Card. Arch. Vesunt. respondendum censuit:

Ad 1^m quaesitum: *Affirmative*, quin tamen reprehendendi censeantur, qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequuntur.

Ad 2^m quaesitum; *Negative*, habita ratione mentis S. Sedis circa approbationem scriptorum servorum Dei ad effectum canonizationis.

Datum Romae in S. Poenitentiarum, 5. Julii 1831.

A. F. de Retz, *S. Poenit. Reg.*

nihil erroneum esse in doctrina S. Alphonsi, ita ut absque temeritate et labe imprudentiae ejus opiniones in praxi admitti possint. Igitur illae opiniones, licet tutae, remanent probabiles, neque nefas est ab eis discedere. Constat ex verbis ipsis S. Poenitentiariae. Proposito enim dubio, utrum professor theologiae tuto sequi posset omnes opiniones, quas S. Ligorius in sua theologia morali profitetur, S. Congregatio respondit: *Affirmative, quin tamen reprehendendi censeantur, qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequuntur.* Si etiam Card. Gousset in opere: *Justification de la doctrine de S. Ligori*, et praesertim in opere: *Lettres à M. le curé****, in quo egregie percellit et profligat auctorem anonymum, qui prius opus incredibili audacia impugnaverat (¹).

(¹) Sic doctissimus Gousset adversarium alloquitur: „Non tibi persuadere potes, „opinionem aliquam esse veram, quia „adoptata fuit a S. Ligorio. Nec ego „quidem hoc persuasum habeo. Id tantum mihi persuasum est, ejusmodi opinionem esse saltem probabiliter veram, „et tam probabiliter veram, quam contrariam, sive aliis verbis: esse saltem „probabilem probabilitate majore vel minore, sed semper sufficiente, ut absque „temeritate admitti possit. Solum mihi „persuasum est, posse nos sequi talem „opinionem, quia praesumitur et praesumi debet, auctorem, cujus scripta nil „censura dignum, ideoque nil temerarium „continent, nil temerarie tradidisse.“ *Lettres à M. le curé***, lettre II. p. 27.*

„Non invenies in opere, quod inscribitur „Justification“, assertionem, omnes „opinionem S. Alphonsi esse veras; non „defendo illas contra adversarios illius „doctoris, nisi ut orthodoxas, ut sat „probabiles, quae in praxi admitti possint. Hae opiniones sane possunt esse „non verae; fortasse verae sunt, fortasse „non; militant graves rationes et graves „auctoritates pro et contra. . .“

„ . . . Ad justificandam doctrinam moralem S. Ligorii non opus fuit, sanctum episcopum praedicare auctorem „infallibilem, inspiratum, nec ejus „opinionem defendere tamquam totidem „veritates certas, contra quas nil opponi „valeat. Sat erit demonstrasse, ejus sententias esse certo probabiles sive probabiliter veras, ejusque scripta nil „habere aliqua censura ecclesiastica dig-

78. — R. 2° Nestor quoque ulterius progreditur, cum asserit, tibi fas esse sequi opiniones a S. Doctore traditas, licet eas prorsus et certo improbabilis et falsas habeas, vel saltem de improbabilitate et falsitate convincaris. Ratio est, quia tunc ratus, opinionem, quam sequeris, esse omnino improbabilem, agis contra legem moraliter certo cognitam, et proinde agis contra conscientiam tuam. — Secus vero dicendum est, si, licet opinio S. Alphonsi non tibi videatur quidem probabilis, non certo judicas, esse improbabilem et falsam; tunc enim eam habere potes ut vere probabilem ex judicio reflexo: scilicet innixus in auctoritate tanti doctoris conscientiam efformare vales et doctrinam illam in praxim deducere. Potes enim facile judicare, eximium hunc doctorem multo melius te ipso rei rationes perscrutari novisse (¹).

„num; nequit in illis reperiri propositio, „quae sit, non dico implia, haeretica, „schismatica, scandalosa, sed temeraria „aut periculosa.“ *Ibid. Lettre III. p. 49. et 52.* (Nota auct. ex idiom. gall. versa.) (¹) „ . . . Dic mihi, quomodo confessarius, „unus de multis, sententiam veram invenire possit in controversia, de cujus „solutione doctores catholici inter se dissident? Dic mihi, quomodo possit persolvere quaestionem, quam celeberrimi „theologi persolvere hucusque non valuerunt? Auderetne quis ipsi crimini dare, „quod non affectet eam ingenii vim, „qua ipse sua scientia incertitudinem superare confidat, quam nec episcopus „S. Agathae, nec viri ingenio praestantissimi vincere valuerunt, non obstantibus vigiliis et studiis, quibus singulari „continuoque labore theologiae morali „operam dederunt. . .?“

„Sed, inquis, quomodo conscientiae „satisfecisse existimare potest, dum „sine examine adoptat opinionem controversam, quae fortasse inter ceteras est minus secunda et minus „probabilis? Existimat, se tranquilla conscientia esse posse, quia prudenter judicare posse confidit, doctrinam, quae „ab omni censura libera est, sanam esse „omnibus. . . Existimat, se tranquilla conscientia esse posse, quia Poenitentiarium, organum S. Sedis, quod attinet „ad directionem conscientiarum, decedit, „ipsum non esse inquietandum. . . Existimat, se tranquilla conscientia esse „posse, quia non censet, opinionem, quae

74. — *R.* 3° Paschalis recte judicavit in utroque casu, ut patet ex dictis in responso primo et secundo. Opiniones enim *S. Ligorii* remanent merae opiniones, etiam posita approbatione. Verum, cum sint opiniones doctoris omni exceptione majoris et cujus doctrina speciali approbatione *S. Sedis* gaudet, ex principio reflexo tuta regula agendi evadere possunt etiam pro iis, qui ad ejus rationes non attendunt vel eas investigare nesciunt. Cavendum autem est, ne *S. Ligorio* adscribantur opiniones aliorum, ab ipso quidem relatae, sed non positive ut probabiles admissae. Notandum etiam est, confessarium, licet habeat aliquam opinionem nostri doctoris ut improbabilem, non posse poenitentem ab ea sequenda prohibere.

CASUS XI.

DE MUTATIONE SENTENTIAE.

1° *Lucianus*, haeres, admittit ut validum testamentum in sui favorem conditum, quamvis quibusdam debitis formalitatibus careat, innixus in probabili doctorum sententia. Sed alia die mutata sententia juridice postulat et obtinet irritationem alterius testamenti pariter informis in favorem *Cassi* conditi, ut ipse propior haeres colligat haereditatem.

2° *Batavius*, audita hora mediae noctis die sabbati, manducat carnes, utpote in tempore pertinente ad diem dominicam ex vi probabilitatis, quam facit auditum horologium. Sed post quadrantem audit aliud horologium dans signum ejusdem mediae noctis et mutata sententia huic se conformat et perinde, ac si nihil die dominica manducasset, ad sacram synaxin hac die accedit.

3° *Sigismundus*, haeres ex testamento carente aliqua formalitate, retinet haereditatem ex opinione probabili, quod valeat testamentum, et mutata sententia recusat solvere quaedam legata in ipso inclusa.

„Ipsi videtur probabilior post examen institutum, esse revera probabilior illa, quam adoptat auctoritati *S. Ligorii* confidens.“ *Ibid. Lettre III. p. 59. et 60.* (Nota auct. ex idiom. gall. versa.)

Hinc

Quaer. 1° *An et quando liceat mutare sententiam semel acceptam?*

2° *Quid ad varios casus?*

Solutio.

75. — *R. ad 1^m Quaer.* Licet per se mutare sententiam jam aliquando electam, si nulla sit repugnantia inter talem mutationem et veram probabilitatem, i. e. dummodo mutans sententiam, aliam hic et nunc vere probabilem amplectatur, nec istud ullam contradictionem neque theoreticae, neque practice involvat. Etenim ille, qui alterutram e duabus sententiis probabilibus amplectitur, non cessat judicare alteram probabilem, et proinde ea manet ipsi incerta quod ad illam partem, sicut antea. Ergo data occasione vel stante comodo potest illam partem sequi, quamvis alias partem oppositam fuerit secutus. Excipe casum, in quo hic et nunc sententiae mutatio veram probabilitatem tolleret, ut ex dicendis patebit. — *V. Lugo — Voit — Lacroix.*

76. — *R. ad 2^m Quaer.* seu ad varios casus: 1° *Lucianus* legitime potuit mutare in praxi pro variis circumstantiis sententiam circa valorem testamenti aliqua forma legali carentis, quia semper opinionem vere probabilem secutus est. Etenim sibi servando haereditatem, non obstante defectu formae, ante sententiam judicis, licite egit, cum juxta opinionem vere probabilem egerit; sed non ideo cessavit judicare oppositam ut solide probabilem nec renuntiavit juri, quod cuilibet civi competit, prosequendi irritationem alterius testamenti, si haec irritatio ipsi faveat. Ergo irritationem legati juridice postulando, jure suo usus est *Lucianus*; ergo minime inquietandus.⁽¹⁾

77. — 2° *Batavius* juxta *Caramuellem* licite potuit communicare, innixus in probabilitate jejunii inviolati; singula enim horologia, quae habentur ut bene regulata, virtutem opinionum probabilium habent. Sed minime hoc admittendum est: agendi enim ratio *Batavii* contradictionem involvit. In casu praecedenti *Lucianus* utendo priori probabilitate non censebatur renuntiare juri recurrendi ad probabilitatem oppositam in

⁽¹⁾ Patet ex dictis, *Lucianum* in hoc casu stricte sententiam non mutasse. (N. edit.)

alio casu opportuno. Batavius autem manducando carnes, quia probabiliter est dies dominica inchoata, eo ipso jam facultati renuntiat hac die communicandi. Proinde in hoc probabilitatum conflictu prior in praxim deducta posterlorem practice destruit. Non possunt enim probabilitates illae seorsim spectari, sicut spectarentur, si alia die probabiliter non jejunos communicaret. Una enim ex duabus legibus necessario et ex eodem agendi tempore violatur. Ergo damnandus Batavius.

78. — 3° Damnandus etiam est Sigismundus, utpote sibimet ipsi contradicens. Validitas enim et invaliditas ejusdem testamenti simul consistere nequeunt. Sed Sigismundus retinendo haereditatem affirmat, testamentum esse validum, et recusando solvere legata affirmat, esse invalidum. Ergo sibi contradicit. Ergo damnandus est. Deinde juxta regulam juris 55. in 6°. „qui sentit commodum, sentire debet onus.“ — Voët n. 104. — Lacroix l. 1. n. 373. — Elbel n. 190.

CASUS DE LEGIBUS.

Quid de legum subjecto, promulgatione, conditore, obligatione, dispensatione? — Quid de lege irritante et poenali? — Quid de consuetudine et privilegii?

CASUS I.

DE SUBJECTO LEGIS (1°).

Melania, miserrima materfamilias, maritum sortita est ebriosum et fere quotidie vino captum, filium decennem natu majorem omnino amentem, alium septennem freneticum et tertium quinquennem, nondum usum rationis habentem. Toti huic familiae diebus veneris carnes a die Jovis residuas manducandas praebet, quia sive pater, sive filii a praecepto Ecclesiae videntur eximendi.

Tantis cumulata aerumnis Melania, utpote animi impatientissimi, virum ebrium necnon filium amentem in execrationes et blasphemias tum exemplo, tum procacibus verbis, tum etiam fustibus frequenter provocat et impellit, nec scrupulo quidem minimo cohibetur, ex eo quod maritus et filius, usu carentes rationis, peccare nequeant.

Hinc

Quaer. 1° *Quinam legibus subjiciantur — an infantes, ebrii, amentes etc.?*

2° *An pueri ante vel post septennium legibus Ecclesiae urgeantur?*

3° *Quid in singulis casibus statuendum?*

Solutio.

79. — *R. ad 1^m Quaer.* Legibus humanis subjiciuntur omnes et soli subditi rationis habitualiter compotes. Legi autem naturali quilibet nascitur et remanet subiectus. Nemo tamen actualiter peccat, nisi usu rationis gaudeat. Hinc infantes, qui usum rationis nondum adepti sunt, et amentes sunt subiecti legi naturali in actu primo, non autem positivae; ebrii autem quilibet legi subiecti remanent. — *V. Comp. n. 91. 92.*

R. ad 2^m Quaer. Controvertitur. Duplex datur sententia probabilis, scilicet affirmans et negans; prior tamen probabilior videtur cum *S. Lig.* — *V. Comp. n. 93. Quaer. 2°.*

80. — *R. ad 3^m Quaer.* seu ad varios casus:

1° Melania carnes dare potuit die prohibito filio suo quinquenni et filio amenti, non vero marito ebrio, neque filio septenni frenetico. Sequitur ex dictis.

2° Peccavit graviter Melania provocando maritum ebrium et filium amentem in blasphemias; quia, licet usu rationis careant, legi naturali subjiciuntur in actu primo, ut dictum est. Non videtur autem peccati saltem mortalis arguenda, ex eo quod causa fuerit imprecationum in homines, quia hujusmodi verba ab ebrio vel ab

amente prolata nullam contumeliam irrogant hominibus, in quos proferuntur. Sic enim ex communi existimatione apprehenditur. — *V. Comp. n. 183. Quaer. 5°.*

3° Melania graviter peccavit, quoties ipsa in blasphemias et execrationes erupit, nisi aliquando ex inadvertentia seu ex motu primo-primo egerit.

CASUS II.

DE SUBJECTO LEGIS. (2°).

1° Exuperius die festo patroni loci sui iter suscepturus, auditionem sacri praecepti ante discessum praetermittit, quia certo perventurus est ad alium locum ante horam decimam, qua missa ultima in propria paroecia peragenda est, nec, postquam illuc advenisset, curavit, ut sacro interesset, licet facile potuisset.

2° Alia die summo mane perveniens in urbem, in qua tota die illa recreationis causa permansurus erat, audivit, ibi speciale festum de praecepto celebrari; ipse tamen de missa audienda minime curavit.

3° Item, cum valetudinis curandae gratia in aliena regione hyemaret, neque festa, neque jejunia particularia hujus loci servavit, utpote alienigena, nec proinde legibus istis subditus.

Hinc

Quaer. 1° An Exuperius in primo casu debuerit missam audire ante discessum vel post adventum in locum peregrinationis?

2° An in secundo casu teneatur ad missam in loco extraneo audiendam?

3° An peccaverit graviter missam et jejunia omittendo in tertio casu?

Solutio.

81. — *R. ad 1^m Quaes. Neg.* 1° Exuperius non tenetur audire missam ante discessum, quia, si nulla tunc celebratur, non tenetur exspectare tempus celebrationis; si vero plura sacra fiant, non tenetur ad aliud nisi ad ultimum; sed in hypothesi jam extra fines territorii versabitur, quando sacrum illud fiet; ergo ejus obligatione minime ligari poterit. 2° Neque tenetur

interesse sacro in regione, ad quam pervenit, quia non amplius ligatur lege particulari loci sui, ut jam dictum est. — *S. Lig. n. 157. — V. Comp. n. 94. 95.*

82. — *R. ad 2^m Quaes. Neg.* etiam; nulla enim obligatione teneri potest Exuperius missam audiendi in territorio extraneo, ubi lex particularis tantum existit, siquidem leges solos subditos afficiunt, saltem seclusa scandali ratione. — *S. Lig. n. 156.*

R. ad 3^m Quaes. Peccavit graviter, si diuturna habitatione in loco extraneo ibidem quasi-domicillum acquisiverit, quia fit vere loci subditus et regionis incola. Secus, si hujusmodi domicillum non obtinuerit, secluso semper scandalo. Quandonam autem haberi censeatur quasi-domicillum? juxta sententiam communioem acquiritur habitatione vel intentione habitandi alicubi per majorem anni partem, vel saltem per sex menses. — *S. Lig. n. 156.*

CASUS III.

DE SUBJECTO LEGIS (3°).

1° Căbinus mercator abit summo mane a loco domicilii, in quo festum patroni speciale et obligatorium celebratur, et mox pervenit ad alium locum, in quo festum prorsus simile peragitur. Rogatus ab amico ad missam audiendam, se excusat dicendo; „Ego ad parochiam non pertineo.“

2° Pancratius Hispanus in Gallia versatur pridie festi S. Petri in mediam hebdomadam incidentis. Ibi abstinet a jejunio praecepto, quia alii non jejunant, cum obligatio ista ad sabbatum sequens remittatur propter festum in diem dominicam translatum. Sed neque in patriam redux die sabbati jejunat, quia solus jejunaret, siquidem concives in media hebdomada obligationi satisfecerunt; et insuper jam est praeterita jejunii obligatio.

3° Damasus Gallus, versans in Italia, in vigilia S. Petri etiam in mediam hebdomadam incidente cum aliis legem communem jejunii rite servat. Sed ecce! in patriam redux ante sabbatum, a parocho ad iterum jejunandum adstringitur sub absolutionis denegatione.

Hinc

Quaer. 1° *An Gabinus obligatus fuerit ad missam in alio loco audiendam?*

2° *An Pancrattius a lege jejunii eximatur, vel quandonam jejunare debuerit?*

3° *An Damasus jejunare debuerit in Italia, vel in patria, vel in utroque loco?*

Solutio.

83. — *R. ad 1^m Quaes. Neg.* Ratio est, quia Gabinus neque tenetur lege patriae suae, utpote absens, neque lege loci, utpote peregrinus. Ita *Reuter n. 179.* — *Lacroix n. 686.* contra *S. Lig n. 156.* — *V. Comp. n. 95. 6°.*

R. ad 2^m Quaes. Pancrattius excusandus est ab utroque jejuniis, quia non erat obligatus ad jejunandum solus neque in uno loco, neque in altero. Tunc legislator censetur habere tales casus raros tamquam per accidens a lege eximentes, modo fraus non intervenerit. Idem dicendum de Gallo, qui extra patriam sabbato sequenti versaretur.

84. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Damasus debuit jejunare in Italia cum aliis jejunantibus; urgebatur enim lege communi Ecclesiae, nec potuit uti privilegio in Gallia generatim vigente, quò jejunium ad sabbatum sequens transfertur. 2° Non fuit obligatus ad jejunium in patria iterandum, quia nemo tenetur bis eidem obligationi satisfacere. Etenim, si debitum aliquod jam persolvisti, ad iterum solvendum non teneris umquam.

85. — *Obj.* Si parochus ex errore jejunium quatuor temporum pro determinata hebdomada indixerit, dum jejunium illud hebdomada sequenti tantum occurrit, iterum erit jejunandum. Ergo a pari etc.

R. Nego suppositum, scilicet jam obligationi satisfactum fuisse. Parochiani enim jejunando minime obligationem legis ecclesiasticae adimpleverunt, siquidem Ecclesia nullum jejunium tunc praescribebat.

CASUS IV.

DE SUBJECTO LEGIS (4°).

1° Gibonius mane abiturus a suo territorio, in quo urget jejunii obligatio, atque

ad locum a jejunii praecepto exemptum ante meridiem perventurus, solido jentaculo stomachum confortat, utpote ad legem minime adstrictus; „major enim pars, ait, trahit ad se minorem.“

2° Mercorus, cum versaretur in loco legi jejunii non subjecto, ibi laute jentat atque prandet. Redux autem ad domicilium proprium, ubi jejunium est, integra coena et carnibus reficitur coram aliis esurientibus, hoc innixus principio, jejunium, utpote quid indivisibile, non amplius ei esse possibile.“

3° Sallustius, parum mortificationis amans, cum habitet non procul a regione, in qua die sabbati carnibus vesci solent, v. g. in Hispaniae confinibus, recurrente sabbatica die territorii sui limites transit non solum ad negotia tractanda, sed etiam interdum, ut carnes comedere queat.

Hinc

Quaer. 1° *An Gibonius potuerit jentare ante discessum in primo casu?*

2° *An Mercorus potuerit coenare in secundo casu?*

3° *An Sallustius graviter peccaverit contra legem abstinentiae a carnibus in tertio casu?*

Solutio.

86. — *R. ad 1^m Quaes. Controvertitur.* Duplex est sententia probabilis. Alii negant, quia Gibonius, dum esset in patria, legi jejunii subjectus erat haud secus, ac ceteri concives.

Alii vero affirmant, quia jejunium est quid individuum; ergo, cum Gibonius jus habeat ad plures refectioes hac die faciendas, eo ipso a lege jejunii solvitur. Peccasset quidem, si ante discessum carnes comedisset, quia lex abstinentiae est divisibilis et urget singulis momentis; non autem peccavit saltem graviter, seu non peccavit rigore loquendo contra legem jejunii jentaculum sumendo. Ita *Busemb.* — *Lessius* — *Sanchez* etc., et probabile putant *Suarez* et *Salmant.*, ut refert, quin sententiam propriam promat, *S. Lig. n. 157.*

87. — *R. ad 2^m Quaes.* Pariter controvertitur. Alii enim *negant probabiliter*, quia jejunium fractum est tantum materialiter, non vero formaliter. Ergo Mer-

corus aliis se conformare debet, cum in legis territorio existat, adeoque se legi subicere tenetur.

Alii autem affirmant non minus probabiliter. Ratio est, quia jam est destructa jejunii essentia per plures refectiones factas, quare jejunium jam factum est impossibile. Ita *Elbel* — *Sporer* — *Layman* etc., et etiam *S. Lig.* in simili casu de *præc. eccl. n. 1080*. Ibi enim postulat s. auctor, utrum ille, qui die jejunii ex inadvertentia duplicem sumpsit refectionem, teneatur a tertia abstinere, et dicit, utramque sententiam esse probabilem, licet probabiliorem appellet sententiam affirmantem seu ad jejunium obligantem in *Hom. apost. tract. 12. n. 20*. Haec autem sententia affirmativa saltem enixe in praxi suadenda est.

88. — *R. ad 3^m Quaes.* Minime sane laudandus est Sallustius in hoc tertio casu. Attamen de gravi peccato arguendus non est, quia reapse legem non praeteriit. Peccaret tamen saltem leviter ratione intemperantiae, si id frequenter et de industria perageret. In praxi nego suppositum. Bonus christianus hanc agendi rationem non servabit frequenter et de industria; christianus vero incarius facile carnibus in proprio loco vescetur, quin ad alium locum se conferat, ut licite id facere valeat.

CASUS V.

DE LEGIS PROMULGATIONE.

Andronicus (nescio qua via, sed secluso injusto et illicito modo) novit, edicto principis mox promulgando minuendum esse certorum nummorum valorem, contra alterius cujusdam monetae argenteae augendum esse pretium. Quid tunc Andronicus? Modum excogitat optima hac occasione in suum commodum utendi, antequam praefata constitutio promulgetur. Accipe casum: Cum nummis primae speciei, quos bene multos in arca amanter servabat, omnia sua debita solvere festinat. Cum autem multos residuos adhuc haberet, ocius ad judaeum valde divitem pergit, et mutationem prioris monetae cum posteriori ab eo facile obtinet. Facta autem promulgatione edicti principis, anxietate pressus

Andronicus venit ad confessarium et industriam suam patefacit, fatendo imprimis, se aliquem judaeum insigniter decepsisse. Postulat, an et quomodo peccaverit, et utrum ad restitutionem obligetur.

Hinc

Quaer. 1° An promulgatio legis necessaria sit ad ejus obligationem?

2° Quid confessarius interroganti respondebit?

3° Quid vero, si hoc fecisset post legis promulgationem, sed adhuc ignoratam?

Solutio.

89. — *R. ad 1^m Quaes. Affirm.* Ratio est, quia non sufficit privata principis locutio seu expressio, ut lex jam lata censeatur, donec voluntas et jussio ejusdem solemniter edita et subditis proposita sit, sicut ipsa legis natura postulat. Etenim lex est regula operationis, ad quam tota communitas se debet conformare; atqui lex non potest habere rationem regulae communis, nisi publice sit edita, ita ut a tota communitate servari possit; ergo necessaria est promulgatio.

Praeterea lex est signum voluntatis principis, qua vult totam communitatem monere et obligare; ergo requiritur, ut tale signum sit publicum. Ergo promulgatio est ita necessaria et intrinseca legi humanae, ut princeps non possit legem condere sine aliqua publicatione, de se sufficiente ad legem subditis manifestandam. Ita *Suarez, de leg. l. 3. c. 16.*, ubi dicit, esse sententiam communem. — *S. Lig. n. 96.*

90. — *R. ad 2^m Quaes.* Andronicus non peccavit, saltem *per se*, nec proinde ad restitutionem tenetur. Etenim contra legem non egit, siquidem non adhuc promulgata fuerat. Neque contra justitiam egit, sed jure suo industrie usus est. Tempore utriusque commutationis tum nummi, tum monetae argenteae suum positivum valorem coram tota communitate servabant. Ergo nemini injuriam irrogavit. Si judaeus insigniter fuit deceptus, hoc per accidens habendum est, Id aequo animo ferat in aliquam compensationem deceptionum, quibus ipse toties aliis injuste illusit.

Dixi: non peccavit *per se*, i. e. ratione

clesiasticae seu a sacris canonibus dependentis capaces non sint, possunt tamen in conscientia obedientiam exigere circa res praeceptas, quae ad profectum subditarum juxta institutum et regulas conducunt. Jus enim praeciendi sortiuntur tum ex voto obedientiae a monialibus emisso, tum ex necessitate disciplinae, quae in domo religiosa vigere debet.

Dixi 1° *sub gravi per se*; quia materia praecepti gravis est. Colligendum autem est ex circumstantiis, utrum superiorissa verum et proprie dictum praeceptum sub gravi obligans ferre intenderit. — Dixi 2° *moniales professae*; quia novitiae non stricte ad obediendum tenentur, cum votum obedientiae non emisserint. Attamen aliquo modo ratione recti ordinis obedire debent, saltem sub poena a superiorissa imponenda.

98. — *R. 2^a ad Quaes.* Moniales non tenentur in perpetuum ad haec superiorissae mandata exsequenda. Ratio est, quia foeminae non gaudent potestate legislativa, sed praeceptiva tantum; porro mera praecepta cum morte praecipientis exspirant, dum leges in perpetuum ferri possunt. — *V. Comp. n. 81. not. 1.; n. 86. et P. II. n. 168. sq. — Elbel n. 181. et seq.*

CASUS IX.

DE ADIMPLETIONE LEGIS SEU PRAECEPTI. (1°).

Pantaleo dubitat, an obligationi legis in sequentibus casibus satisfecerit, scilicet:

1° Jejunium sibi injunctum servavit quidem, sed avaritiae motivo ductus. Imo, ut incommodum minus sentiret, somno tota die indulgit, et vespere ad refectionem sumendam tantum surrexit.

2° Missam de praecepto audivit quidem, sed ex vanitate et curiositate; imo graviter peccavit pravis desideriis adhaerendo.

3° Peracta confessione a confessario jussus fuerat, ut pro sacramentali poenitentia duo sacra audiret et rosarium recitaret. Ipse autem, per modum compendii satisfactorius, illa duo sacra audivit simul, dum

duo sacerdotes una celebrarent, eodemque tempore rosarium recitavit.

Hinc

Quaer. 1° *An Pantaleo jejuniis satisfecerit,*

2° *An praeceptum missae audiendas adimpleverit?*

3° *An rite poenitentiam peregerit?*

Solutio.

99. — *R. 1^a ad Quaes.* Pantaleo licet minime laudandus ratione motivi et modi, legi tamen satisfecit, cum eam minime transgressus fuerit. — *S. Lig. n. 162. sq.*

R. ad 2^a Quaes. Satisfecit etiam, dummodo vere missam audire voluerit et nullum alium actum cum auditione insolabilem posuerit, licet peccaverit venialiter, saltem *per se* ratione vanitatis et curiositatis, et graviter ratione pravorum desideriorum; peccatum enim etiam mortale non impedivit, quominus opus praeceptum poneretur. — *S. Lig. ibid.*

100. — *R. ad 3^a Quaes.* 1° Non satisfecit, duo sacra simul audiendo, quia evidenter egit contra intentionem confessarii, qui sane unicum potius, quam duo simul imponere maluisset. 2° Satisfecit autem rosarium tempore sacri praecepti recitando, quia illae duae obligationes simul adimpleri possunt — *S. Lig. Hom. ap. tract. 16. n. 57. contra Busemb. — V. Comp. n. 107.*

CASUS X.

OBLIGATIONIS ADIMPLETIO (2°)

1° *Laurentia* in festo solemnibus B. Virginis summo mane audivit sacrum ex devotione ergo B. Virginem, nolens per hoc satisfacere praecepto, sed intendens aliud audire; postea vero, mutata sententia, illud praetermittit. — Alias, cum coronam B. Virginis ex voto die sabbati recitare deberet, recitavit quidem ex intentione devotioni tantum satisfaciendi, aliam subinde ad implendam obligationem recitatura, quam tamen neglexit.

2° *Veronica* eodem die ad rosarium tum ex voto, tum ex poenitentia sacramentali obligata, unicum recitat utrique obli-

gationi satisfaciendi gratia. Postea vero dubitat, an ad aliud rosarium vel etiam ad duo adhuc teneretur, scilicet pro duplici intentione; nihil tamen aliud recitavit.

Hinc

Quaer. 1° *An Laurentia obligationi suae in utroque casu satisfecerit, necne?*

2° *An Veronica satisfecerit unicum rosarium recitando, aut aliud vel etiam duplex recitare debeat?*

Solutio.

101. *R. ad 1^m Quaer.* 1° Laurentia satisfecit obligationi missae in primo casu. Ratio est, quia intentio satisfaciendi praecepto minime requiritur; satis est enim, ut opus praescriptum ponatur. Ita communiter. — *S. Lig. n. 163. — V. Comp. n. 103.*

2° Non autem satisfecit suae obligationi in posteriori casu, quia haec obligatio orta est a propria voluntate, et proinde ab ejus voluntate pendet, ei satisfacere, vel non. Ergo, cum Laurentia expresse intenderit non satisfacere, quando coronam recitavit, reapse non satisfecit.

102. — *R. ad 2^m Quaer.* Veronica debito suo non satisfecit unicum rosarium pro duplici obligatione recitando, ut patet. Etenim, cum obligationes illae ex fonte et motivo diverso contractae fuerint, sunt omnino distinctae et proinde unico opere adimpleri nequeunt. Ergo aliud rosarium Veronicae recitandum superest. Non duo tamen alia recitare debet, quia ad duo tantum, non ad tria fuerat obligata. — *V. Comp. n. 105. — Voit n. 202. — Elbel n. 389.*

CASUS XI.

CAUSAE LEGIS ADIMPLETIONEM IMPEDIENTES.

Sidonius causas varias legis adimpletionem impediennes, sive remotas, sive proximas, apposit, scilicet:

1° Frequenter sacrum de praecepto audire omittit, itinere sive in terra, sive in mari, negotiorum vel etiam sola recreationis causa suscepto impeditus. Iter autem in curru publico incipit die quocumque

hebdomadae, etiam ultimo aut pene ultimo, quamvis aliquando diem Innae expectare possit.

2° Interdum die, quo jejunandum est, ad venandum pergit, ita ut jejunii servandi omnino incapax evadat.

3° Alias nocte sabbati se inebriavit, experientia sciens, se incapacem missae die dominica audiendae futurum esse.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo causas impediennes legis adimpletionem apponere liceat?*

2° *An et quomodo in praedictis casibus peccaverit Sidonius?*

Solutio.

103. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Licet apponere semper causas eximentes quas-cumque, cum eae dominio legis subtrahunt per discessum extra territorium.

2° Non licet umquam apponere causas directe impediennes legis observationem in legis territorio remanendo, quia hoc esset ipsam legis violationem intendere. — *S. Lig. n. 152.*

3° Licet vero, saltem probabilius, apponere causas indirecte et remote impediennes, et quidem sine ratione, ex praesumpta voluntate legislatoris, qui non censetur voluisse tantum onus imponere subditis.

4° Non licet autem apponere causas proxime et indirecte impediennes sine gravi ratione, quia lex proxime urgens proxime ligat voluntatem et urget ad remedia necessaria adhibenda, vel ad impedimenta removenda. — *V. Comp. n. 110. — Lacroix. — Billuart.*

104. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Sidonius non peccat contra praeceptum audiendae missae, si agatur de praecepto particulari et exeat extra legis territorium, antequam urgeat tempus obligationis, ut dictum est supra in casu secundo. — Neque peccat, etiamsi agatur de lege communi, saltem si pluribus diebus, antequam urgeat obligatio, iter etiam sine gravi causa suscepit. — *V. Comp. n. 111.*

2° Peccavit graviter Sidonius, se impotentem ad jejunandum reddens venationis defatigatione, quia sine justa causa obicem ad legis adimpletionem posuit. Ita com-

munitur cum S. Lig. n. 152. et de praec. eccles. n. 1046. contra plures.

3° Peccavit graviter contra praeceptum audiendae missae per voluntariam ebrietatem nocte praecedente habitam, si advertit non solum ad periculum proximum ebrietatis, sed etiam ad periculum missae omit-tendae, propter impotentiam in causa vo-luntariam. Ratio est, quia impedimentum proximum legis adimpletioni apposuit. — *V. Comp. n. 111.*

CASUS XII.

AN OBLIGET LEX VEL SENTENTIA FUNDATA IN FALSA PRAESUMPTIONE (1°).

1° Tytirus, pastor ovium, dum caute in gregem invigilaret, inadvertenter con-sopitur et gravi somno corripitur. Extem-plo in vicina praedia grex totus dilabitur. Haud mora, ecce! custos publicus repente apparet. Tytirus, ab eo iudicibus tra-ductus, ad mulctam simul et ad damnorum reparationem iudica sententia cogitur. Pastor autem infelix iudicans, inquam esse hanc sententiam, partim ex bonis privatorum partimque ex fisco se com-pensare non dubitat.

2° Ejusdem asellus nocte quadam, cum a fure e stabulo solutus et abductus fuisset, e manibus hujus evadens in alienos agros aufugit eosque nonnihil damnificavit. Qua-propter novam sententiam subire cogitur Tytirus; sed ideo et ipse etiam ad no-vam compensationem indignabundus re-currit.

3° Alias infelix homo a iudice damnatus est ad solvendum debitum, cui jam satis-fecerat, cum nullum modum haberet iuri-dice probandi, factam esse jam solutionem. Maxime contristatus et afflictus in occulta compensatione dolorem delenire ac sedare festinavit.

Hinc

Quaer. 1° *An obtemperandum sit legi seu sententiae iudicis, si in falsa praesumptione fundetur?*

2° *An Tytirus sententiam ac-ceptare debuerit, vel contra se compensare potuerit in hoc triplici casu?*

Solutio.

105. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° *Negative*, si sententia iudicis seu applicatio legis fundetur tantum in praesumptione facti particularis cul-pae, fraudis, damnificationis, quia veritate facti non subsistente corrui-t eo ipso obligationis fundamentum.

2° *Affirmo* vero, si fundetur in prae-sumptione periculi generalis cul-pae, frau-dum etc., quia bonum commune re-quirat, ut omnes stabiliter obligentur propter hallucinationis periculum, et quia iudex ad solum factum externum attendere potest. — *S. Lig. n. 100. et 150. — Suarez etc.*

106. *R. ad 2^m Quaes.* 1° Injuste egit Tytirus occulte se compensando in primo casu, quia juste damnatus est. Fa-ctum enim damnificationis est verum, et in-super adfuit in pastore culpa saltem juri-dica, quae ad justam sententiam sufficit: lex enim reddere intendit homines cautio-res et vigilantiores, ut damna efficaciter impedian-tur. Ergo Tytirus ad restitutio-nem tenetur.

2° In aselli casu falsa est omnimodo praesumptio, cum ipse pastor omni culpa, etiam iudica, careat. Non potuit enim puniri ob diligentiae defectum, siquidem nullatenus factum impedire potuit; ergo nullo modo, ne iudice quidem, ipsi est imputandum. Si igitur damnatus fuit ob praesumptionem negligentiae, quam non admisit neque admittere potuit, erronea est et materialiter injusta iudicis sententia. Ergo, quod ad Tytirim, casus est merae necessitatis (*cas de force majeure*), a quo omnino est absolvendus. Ergo de in-justitia non est damnandus et jure com-pensatione usus est.

3° In casu solutionis jam factae non potuit damnari ad denuo solvendum. Causa enim sententiae falsa est; ergo sententia innititur in fundamento omnino erroneo: ergo sententia haec est materialiter injusta; ergo Tytirus de injustitia argui nequit eo, quod se compensaverit, si alio modo, quod suum est, nullatenus recuperare po-tuerit. — *Vott n. 195. — S. Lig. n. 100. et de sept. praec. dec. n. 521. — V. Comp. n. 102.*

CASUS XIII.

AN OBLIGET LEX VEL SENTENTIA FUNDATA
IN FALSA PRAESUMPTIONE (2°).

1° Nazarius sacerdos absque facultate legit librum impium et haereticum. Bono fine ducitur, scilicet ad eum confutandum; insuper moraliter certus est, nullum perversionis periculum ex hujusmodi lectione sibi imminere. Itaque non putat, se peccare, quia, cessante pro eo fine legis, lex ipsa etiam cessare debet.

2° Cleophas, facultate legendi libros prohibitos pariter carens, ratus quoque, nullam animae periculum ex alicujus libri prohibiti doctrina sibi proventurum esse, ut certius prohibitionem declinet, ad industriam recurrit: non legit quidem, sed alium legentem arrectis auribus audit, nec putat legentis peccato cooperari, sive quia legens vir admodum prudens est, sive quia ille facultatem legendi habet.

Hinc

Quaer. 1° *An revera lex cessaverit in primo casu tum propter bonum finem, tum propter cessationem finis legis?*

2° *An Cleophas in secundo casu censuram incurrerit et graviter peccaverit, audiens tantum legentem, et non legens ipse?*

Solutio.

107. *R. ad 1^m Quaes. Neg.* prorsus Ratio est, quia finis legis adaequatus cessare non potest in particulari, cum ea respiciat, quae communiter contingunt, non vero casus particulares. Prohibitio enim est, ut non solum damnum spirituale vitetur, sed etiam ne ansa detur haereticis et aliis improbis scriptoribus, perniciosas doctrinas evulgandi, et sic illi puniantur. Insuper finis legis est remove hallucinationis periculum, quod immineret, si cuique privato fas esset judicare, nullum damnum sibi reformidandum esse. Ergo Nazarius graviter erravit existimando, se in eo casu a lege exemptum esse. Unicus excipiendus est casus, in quo necessitas aliqua de repente orta ad id faciendum urgeret nec facile ad Pontificem recursus

Gury, Casus conscientiae.

pateret. Tunc enim, cum periculum in mora esset et bonum ipsum fidei, cui lex providere intendit, ad lectionem impelleret, epikela locum daretur. — *V. Comp. n. 121. et P. II. n. 982. — S. Lig. n. 199. — Ituriaga. 4. c. 39.*

108. — *R. ad 2^m Quaes. 1° Probabilis* Cleophas censuram non incurrit, quia in legentes, non in audientes lectionem fertur. Porro in poenis *odia sunt restringenda*, nec censura extendenda est umquam ad casum in lege non expressum. — *S. Lig., de censuris n. 292. — Ituriaga ibid. — V. dicenda de censuris in fine operis.*

2° Cleophas audiendo legentem peccavit saltem contra legem naturalem, si periculo seductionis se exposuerit, quod hac in re facillimum est. Peccavit etiam contra legem Ecclesiae peccato cooperationis, si alium licentia carentem ad legendum induxerit.

Quid vero, si legens licentia polleat, et audiens nullum omnino periculum incurrat? *Controvertitur.* Non pauci et gravissimi theologi, inter quos eminet *Suares*, dicunt, audientem peccare graviter, quia lex prohibens lectionem implicite etiam lectionis auditionem vetat. Alii ab omni peccato excusant, quia audiens reapse non legit nec proinde violat legem, quae lectionem prohibet; neque verum est, ajunt, prohibitionem legendi involvere etiam prohibitionem audiendi legentem; lex enim non expressit audientes, quia legislator attendit tantum ad ea, quae frequenter fiunt; lectio vero libri prohibiti frequenter, auditio vero raro contingit. Ecclesia igitur satis bono publico providit lectionem prohibendo, ne alii audiant. Ita *Ituriaga ibid.*

CASUS XIV.

DISPENSATIO LEGIS (1°).

Niconius mercator a Polidoro confessario requirit, utrum sibi liceat vesci carnibus in itineribus toties repetitis, tum propter nimiam defatigationem et stomachi debilitatem, tum etiam propter provectam jam aetatem, sexaginta scilicet annorum. Negat licere confessarius. — „Velis igitur,

quaeso, licentiam hanc mihi impertire,“ reponit bonus senex. — „Ad me non spectat in legibus Ecclesiae dispensare,“ ait Polidorus, „sed ad episcopum tibi omnino recurrendum est.“ Mercator igitur ad praesulem recurrit, et in libello supplicii allegat provectam aetatem et infirmitatem, intelligendo per hanc stomachi debilitatem aut nauseam aliorum ciborum, necnon defectum somni, abstinentiam a carnibus non raro subsequentem. Quamobrem illico fuit dispensatus, et quidem in perpetuum. Sed paulo post, confortato stomacho, jam potest absque incommodo esurialibus cibis vesci. Hinc evasit anxius valde Niconius circa dispensationis validitatem.

Hinc

Quaer. 1° *A quo et qua de causa possit dispensari a legibus?*

2° *An Niconius dispensatione indignerit, et quidem episcopali vel papali?*

3° *An valida esse pergat dispensatio, postquam valetudo firmiter evaserit?*

4° *Quid, si episcopus apposuisset clausulam: de consilio utriusque medici, spiritualis et corporalis?*

Solutio.

109. — *R. ad 1^m Quaer.* Dispensatio pertinet ad solum superiorem, siquidem potestatem jurisdictionis in foro externo requirit, sicut facultas leges condendi. Hinc legislator vel superior primarius dispensare potest in legibus suis et in legibus praedecessorum et inferiorum; secundarius superior dispensare nequit in legibus superioris sui, nisi ex potestate delegata. Causa autem proportionate gravis ad dispensandum requiritur, et quidem ad validitatem in delegato, ad licitatem vero in superiore jurisdictione ordinaria gaudente. — *V. Comp. n. 114. 117.*

110. *R. ad 2^m Quaer.* 1° Niconius dispensatione indignit ad carnes diebus prohibitis edendas; difficultas enim legem servandi non videtur esse tanta, ut obligatio pro eo cesset. Non potuit vero a confessario dispensari, quia nullus inferior dispensare potest in lege superioris. 2° Quod

si manifeste gravis infirmitas vel aliud detrimentum grave secuturum sit, confessarius declarare poterit, mentem Ecclesiae, seu piaе matris, non esse, ut poenitens lege obstringatur. 3° Si infirmitas ex natura sua perpetua non sit, satis erit, si Niconius a proprio parochio dispensationem requirat; usus enim invaluit, ut parochi in casibus istis, qui frequenter occurrunt, dispensare valeant, etiamsi recursus ad episcopum esset facilis. — *S. Lig., Hom. apost. tract. 2. n. 59. — Gousset n. 197.* — 4° Si Niconius dispensationem perpetuam obtinere voluerit, debuit ad episcopum recurrere vel ad summum Pontificem.

111. — *R. ad 3^m Quaer.* 1° Si Niconius non perfecte convaluit, licet multo facilius cibis esurialibus vesci queat, vel si ex eorum usu relapsum timeat, perdurat dispensatio, quia non cessavit totaliter causa finalis dispensationis: et revera casus ille supponi potest in viro grandaevo, ut Niconius perhibetur. 2° Imo videtur etiam perdurare dispensatio, licet firmiter convaluerit senex: perdurat enim, ajunt graves theologi cum *S. Lig. n. 196.*, si dispensatio fuerit concessa absolute, et non conditionate tantum, sub conditione nempe: *si causa duret*; porro in nostro casu videtur absolute concessa, cum Niconius inter alias causas provectam aetatem attulerit. Dicit quidem *S. Lig. ibid.*, non habendam esse ut absolutam dispensationem ab officio divino vel ab abstinentia a carnibus, licet concessa fuerit pro infirmitate, quae perpetua censetur, si valetudo superveniat. Verum; sed hic, cum agatur de homine grandaevo, praesumi potest, Pontificem modo absolute dispensasse. Hoc sequitur ex regula, quam tradit *S. Lig.* ad distinguendam absolutam dispensationem a conditionata; dicit enim: *Quando causa judicatur perpetua, tunc dispensatio data censetur absoluta, etsi postea per accidens causa cesset.*

112. — *R. ad 4^m Quaer.* Si superior apposuerit clausulam hanc: *de consilio utriusque medici*, evanescit omnis difficultas; tunc enim evidenter dispensatio est conditionata et, cessante totaliter causa

finali, cessat quoque dispensatio. Etenim neque medicus corporalis, neque medicus spiritualis dispensare potest, sed tantum statum infirmitatis declarare. Sed supponitur infirmum valetudinem recuperasse; ergo etc. — *Elbel n. 450. sq.*

CASUS XV.

DISPENSATIO LEGIS (2°).

Renaldus, dum esset domo profecturus ad missam die dominica audiendam, ecce subitanam experitur infirmitatem. An vero tanta sit, ut a praecepto Ecclesiae eximatur, non satis ei apertum est. Attamen se resolvit ad remanendum domi, ratus, se in huiusmodi casu, instante magni incommodi periculo, lege non urgeri. Postea tamen magna anxietate laborat ex eo, quod non curaverit, ut dispensatio a parocho postularetur, cum id facile praestare potuisset.

Idem ineunte quadragesimali tempore, cum infirmus foret et magnum incommodum ex jejuniis pertimesceret, dispensationem a lege Ecclesiae pro tota quadragesima postulavit et obtinuit. Sed ecce! elapsis circiter diebus quindecim ab infirmitate ex integro convaluit. Nihilominus dispensatione prius obtenta uti perrexit.

Hinc

Quaer. 1° *An Renaldus peccaverit abstinendo a sacro audiendo in exposito casu? Et quid in genere in dubio, utrum quis indigeat dispensatione?*

2° *An dispensationem petere debuerit, saltem cum id facile praestare posset?*

3° *An potuerit adhuc obtenta uti dispensatione, postquam sanitatem recuperaverit? vel quid, si causa finalis non totaliter cessaverit?*

Solutio.

118. — *R. ad 1° Quaer.* 1° Generatim in dubio, an casus dispensatione indigeat, probabiliter non requiritur dispensatio in dubio positivo, seu quando perpenso dubio conscientia efformatur, nitendo gravi ratione in favorem exemptionis a lege. Secus in alio casu. Consultius tamen est, adire su-

periores etiam secundarium, si ad eum recursus pateat, ut dispenset vel declaret legem non urgere, vel saltem viri prudentis et docti sententiam requirere. — *V. Comp. n. 118. Quaer. 4° — S. Litg. n. 192. et de 3° praec. dec. n. 325. — 2° Renaldus non peccavit, si conscientiam efformaverit gravi causa innixus; secus a peccato non est excusandus. Ipsi enixe commendandum est, si casus occurrat, ut a parocho per nuntium dispensationem petat (¹), vel saltem alium virum prudentem interroget.*

114. — *R. ad 2° Quaer.* Non debuit Renaldus dispensationem necessario petere, licet id facile potuisset praestare, cum ex dictis probabiliter lege non urgetur. Sed inducendus est, ut ad parochum alias recurrat, si possit. — *S. Litg. l. cit.*

R. ad 3° Quaer. Si causa finalis non cessavit totaliter, perdurat dispensatio; secus non censetur perseverare. *Recolle dicta in responsione ad casum XIV. n. 108. et seq.*

CASUS XVI.

DISPENSATIO LEGIS (3°).

1° Gerbertus canonicus ab ordinario loci facultatem obtinuit, ut in votis simplicibus, positis conditionibus debitis, pro foro interno dispensaret. Ecce! inter alios poenitentes vir peregrinus occurrit, voti alicujus dispensationem seu commutationem requirens. Haeret anceps Gerbertus, nesciens, utrum huic petitioni acquiescere debeat. Acquiescit tandem, quia, ait, in dubiis *favores sunt ampliandi*.

2° Idem ex episcopi delegatione a lege abstinentiae in usu carniū varios poenitentes dispensavit. Sed ei occurrunt peregrini per notabilem anni partem ibidem permansuri, imo et alii transeuntes tantum; utitur autem hac accepta facultate erga omnes indiscriminatim, sive sint loci incolae, sive sint peregrini. Imo illis omnibus facultatem tribuit, etiam in itinere et extra dioecesim carnes edendi.

3° Ipsemet iter agens cum socio, poenitente suo ordinario, extra dioecesis con-

(¹) Cf. etiam *Comp. P. I. n. 362. Nota.* (N. edit.)

anes, non dubitat, ipsi esum carnis die sabbati permittere; imo sibi met ipsi indulget, ut cum eo carnes edere possit.

Hinc

Quaer. 1° *An Gerbertus potuerit dispensare in votis cum peregrinis? an id episcopus valeat?*

2° *An potuerit concedere incolis loci, ut carnes extra dioecesim edere possint?*

3° *An etiam dare potuerit licentiam peregrinis, ut carnibus reficerentur non solum ibidem, sed etiam in alio loco quocumque?*

4° *Utrum socium in itinere et seipsum dispensare potuerit?*

Solutio.

115. — *R. ad 1^m Quaer.* Episcopus probabiliter dispensare potest cum peregrinis etiam ad modicum tempus in dioecesi existentibus, quia per accessum ad superiorem localem fiunt sufficienter subditi ratione privilegiorum. Ita multi contra alios non paucos. — *V. Comp. n. 115.*
Quaer. 3°. — *S. Lig. n. 158.* — **2°** Delegatus ab episcopo eadem gaudet facultate, siquidem episcopus, quas habeat facultates, ipsi commisit. Ergo valida censenda est dispensatio a Gerberto concessa. Quoad axioma allegatum, minime ad solvendam difficultatem requiritur, cum aliunde seu ex principio probabilismi solvatur. Ceterum dispensatio, utpote odiosa, est quidem strictae interpretationis: potestas vero dispensandi, cum favorabilis sit, late accipitur. — *S. Lig. 187.*⁽¹⁾

R. ad 2^m Quaer. Affirm. Facultas enim a Gerberto concessa in foro interno est omnino *personalis*; ergo personae adhaeret eamque peregrinantem subsequitur; ergo ad locum minime restringenda est.

R. ad 3^m Quaer. **1°** Gerbertus dare potuit peregrinis etiam ad breve tempus in

loco commorantibus facultatem, ibidem carnes die prohibito iuxta de causa edendi: sunt enim sufficienter subditi, ut supra de votis dictum est. **2°** Imo praedictis peregrinis facultatem tribuere potest, ut in alio loco quocumque dispensatione utantur, si ratio dispensationis sit duratura, ob eandem rationem, scilicet quia hic et nunc sunt sufficienter subditi, et dispensatio est personalis.

116. — *R. ad 4^m Quaer.* **1°** Non potuit dispensare socium, etsi poenitentem suum ordinarium. Acceptam enim facultatem exercere nequit, nisi in foro interno; sed extra locum suum caret approbatione ad confessiones audiendas, ut supponitur. Ergo socium dispensare non potuit. Secus vero si approbatus sit, quia poenitens est sufficienter subditus. Si autem delegatus sit ad dispensandum etiam extra forum internum, extra dioecesim suam dispensare nequit, cum jurisdictione personali seu ordinaria in socium careat. — **2°** Neque potuit seipsum dispensare, quia ille solus dicitur posse secum dispensare, qui est superior, vel generalem habet facultatem dispensandi in legibus, ut v. g. delegatus ad dispensandum *in universitate causarum.* — *V. S. Lig. n. 188.*⁽¹⁾

CASUS XVII.

DISPENSATIO PRIUS NEGATA ET POSTEA AB EODEM SUPERIORE, REI IMMEMORE, CONCESSA.

Leopoldus, voto perpetuae castitatis ligatus, inhiat nuptiis cum Sylvia ineundis. Igitur dispensationem obtinendi gratia scribit ad S. Poenitentiarium sub nomine ficto, *Tituli* v. g., ut mos est in rebus secretis. Pro causa autem allegat tentationes sat graves, quibus contra castitatem subijcitur; sed infelix orator repulsam patitur. Minime tamen animo dejectus: „Scio, quid faciam, inquit, rem iterum experiar.“ Transacto igitur mense uno aut altero scribit denuo ad eandem Congregationem pro eadem

⁽¹⁾ Rationes allatae veritatem assertionis evincere haud videntur. Jurisdictio enim, quae probabilis solum sit, generatim obligationem certam extinguere vix valet (*cf. Comp. P. I. n. 80. not. 2.*); vix praeterea fas erit, vim interpretationis favorabilis adeo extendere. (N. editoris.)

⁽¹⁾ Quidquid sit de hac potestate dispensandi seipsum, quam auctor contra mentem S. Alphonsi nimis restringere videtur, certo delegatus illa non gaudet, si vel pro solo foro sacramentali delegationem acceperit, vel extra territorium competens degat. (N. edit.)

dispensatione postulanda, sed mutato ficto nomine, v. g. sub nomine *Semprontii*, tacitaque repulsa prius sibi facta, causa tamen eadem allata. Successit ipsi sua industria; hac enim vice gratiam exoptatam consecutus est.

Hinc

Quaer. 1° *Quid sit dispensatio obreptitia vel subreptitia, et quatenus invalida sit?*

2° *An dispensatio Leopoldi subreptitia sit et invalida?*

Solutio.

117. — *R. ad 1^m Quaer.* Dispensatio dicitur *obreptitia*, quando in petitione falsa causa tamquam ratio principalis exprimitur, qua cognita non fuisset data dispensatio; *subreptitia* vero, quando tacetur veritas alioquin necessario exprimenda de jure vel stylo curiae, praesertim si id ex fraude et dolo contingat. Inde patet, hujusmodi dispensationem invalidam esse. Quod si ratio falsa se habeat ut causa tantum impellens, sine qua nihilominus data fuisset dispensatio, quamvis difficilior, vel si taceatur aliquid non pertinens *directe et intrinsece* ad materiam concessionis neque de jure aut stylo curiae exprimendum, adhuc valet dispensatio, quia tunc censetur superior adhuc velle dispensare, dummodo causa principalis subsistat.

118. — *R. ad 2^m Quaer. Neg.* Etenim hujusmodi dispensatio minime est subreptitia, licet forte superior eam negavisset, si denegationis prius factae recordatus fuisset. Ratio est, quia praesumptio, quod superior negasset, nullo jure fundatur. Nam, si concedat allatis iisdem rationibus, quae prius allegatae jam fuerant, inde arguitur, dari causas sufficientes ad dispensandum. Nec obstat prior negatio: nihil enim ad causam refert, et negare dispensationem ob illam solam causam, non videtur rationi consentaneum. Ratio perspicua est: nam, si justa causa subest, potius decet priorem rigorem temperare, quam illum firmare; ergo circumstantia negationis prius factae impertinens est ad valorem dispensationis subsequentis. Ergo Leopoldus non tenebatur eam in mentem superioris revocare. Ergo dispensatio haec non est *subreptitia*; ergo valida est. Nec obstat etiam, quod

Leopoldus secunda vice nomen fictum mutaverit, quia numquam ad nomen attenditur in dispensationibus S. Poenitentiariae, cum sit consuetudo, ut semper nomen fictum adhibeatur. Parvi autem refert, quod sit *Titus* vel *Semprontus*. Nec dicas, Leopoldum sic argui posse de mala voluntate superiorem decipiendi. Ille enim non dicitur decipere, qui suo jure utitur. Ita *Suarez, de legibus l. 6. cap. 22. cum aliis contra plures.*

CASUS XVIII.

DISPENSATIO AB UNO SUPERIORE NEGATA, ET POSTEA AB ALIO NEGATIONIS IGNARO CONCESSA.

1° Maxentius dispensationem voti non reservati ab episcopo postulavit, nec obtinuit. Paulo post, cum obisset episcopus, eandem gratiam ab ejus successore, prioris petitionis ignaro, eadem proposita causa consecutus est.

2° Laurentius, infirma utens valetudine et difficulter abstinentiam a carnibus sustinere valens, dispensationem ab episcopo, exposito infirmitatis statu, petiit. Sed cum non obtinuisset, ad S. Sedem recursum habuit, eadem exposita causa, sed tacita episcopi repulsa, et gratiam impetravit.

3° Aurelius a Pontifice postulavit dispensationem de impedimento consanguinitatis in quarto gradu ad matrimonium cum Bertha ineundum; verum eam non obtinuit. Quid ille? Resciens, episcopum ab illo impedimento posse dispensare ex Pontificis concessionem, eum adit et tacita romana denegatione, eadem tamen causa allata, ab illo consecutus est id, quod a Papa negatum fuerat.

Hinc

Quaer. 1° *An sit valida dispensatio ab uno superiore negata et ab ejus successore negationis ignaro data? Et quid de Maxentio?*

2° *An sit valida dispensatio negata a superiore secundario, et concessa a superiore primario rei inscio? Et quid de Laurentio?*

3° *An vice versa valida sit dis-*

pensatio negata a superiore primario, et a secundario repulsae inscio erogata? Et quid de Aurelio?

Solutio.

119. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.*

Etenim ex dictis in casu praecedenti valet dispensatio negata, et postea concessa ab eodem superiore negationis immemore: ergo ex paritate rationis valet etiam dispensatio ab uno superiore negata, et ab ejus successore negationis inscio data. Ratio est, quia successor eandem habet potestatem ac praedecessor, nec regitur per judicium et voluntatem illius. Imo in illo multo minus est probabilis praesumptio involuntarii, et insuper praedecessoris voluntas nullatenus ad causam refert. Ergo in primo casu minime inquietandus Maurentius.

120. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.*

Quare epim dispensatio invalida foret? Ubi est *subreptio*? Quonam jure negatio facta a superiore secundario exprimenda est in recurso ad superiorem majorem? Numquid superior judicio inferioris regitur? Nequaquam. Ergo illa circumstantia negationis ab inferiore factae omnino impertinens est respectu superioris, et hoc ad causam nihil prorsus refert. Ergo nulla est praesumptio involuntarii in superiore. Proinde in secundo casu valide dispensatus est Laurentius, quia voluntas Pontificis absoluta censi debet. Pontifex enim non decipitur, atque ex causis allegatis dispensationem concedit; nulla igitur intervenit *subreptio*, quae dispensationem invalidet. Ergo Laurentius non est inquietandus. — *Suarez, de leg. l. 6. c. 22. — Elbel. n. 451. — Lacroix n. 811. etc. contra nonnullos.*

121. — *R. ad 3^m Quaes.* Adhuc valida est probabiliter dispensatio in hoc casu. Ratio est, quia potestas inferioris non fuit restricta per negationem superioris; ergo, si gaudet facultate, stante causa sufficiente censetur valida dispensatio. Ergo neque Aurelius *subreptit* egit (jure enim suo usus est) nec proinde est inquietandus. — *Suarez ibidem et alii contra alios.*

Obijciunt plures cum *Comitolo l. 1. quaest. 106., Sanchez etc.* sic: Haec

dispensatio est *subreptitia* 1° quia restricta fuit implicite per negationem superioris; 2° quia inferior, si repulsam superioris novisset, nolisset dispensare, siquidem praesumere debuisset, superiorem juste gratiam negasse.

R. ad 1^m rationem: Potestas inferioris non fuit restricta. Haec enim ablatio potestatis, praesertim ordinariae, non videtur sufficienter probari, quia illa praesumptio nullo jure fundatur. Neque ex illo facio sufficienter colligitur, considerata natura dispensationis, quae est quaedam gratia. Deinde denegatio dispensationis provenire potest ex sola voluntate superioris, vel ex particulari judicio, quod talis causa non sufficiat ad justam dispensationem. Sed inferior non tenetur conformari judicio superioris: ergo non tenetur praesumere, superiorem in illo casu, si rem novisset, ei auferre potestatem dispensandi voluisse. Insuper inferior, dum non prohibetur, utitur sua potestate in proprio foro, ut judicat expedire. Hic autem nulla prohibitio facta est. Ergo etc.

R. ad 2^m rationem: Nec refert, quod, si inferior scivisset, forte non concessisset; potuisset enim concedere, ut patet ex dictis. Ergo non est certum, quod non concessisset. Etenim, si inferior concedat non ignorans priorem negationem et judicans, causam esse legitimam, dispensatio erit valida, quia utitur sua potestate; ergo, si dispenses ignorans hanc denegationem, illa circumstantia per accidens haberi videtur. — *Suarez ibid.*

CASUS XIX.

DE LEGE IRRITANTE.

1° Eligius et Elodia matrimonium contrahunt optima fide cum impedimento Ecclesiae ignorato. Re autem cognita Elodia a confessario petit, an in conjugio permanere possit, cum impedimentum a se et conjugē penitus ignoratum fuerit.

2° Nicasius et Honorina consanguinei tempore teterrimae et diuturnae persecutionis in catholicam religionem, dum recursus nullus haberi posset neque ad parochum, neque ad episcopum, imo neque ad romanum Pontificem, matrimonium clan-

destine contrahunt, rati, duplex Ecclesiae impedimentum, scil. cognationis et clandestinitatis, tunc cessare ob temporum difficultatem vel etiam necessitatem.

3° Thyrsus, haeres factus, deprehendit, testamentum in suum favorem conditum aliqua conditione legali, essentialiter requisita, carere. Nihilominus re tacita haereditatem adit eaque pacifice fruitur.

Hinc

Quaer. 1° *An ignorantia excuset a lege irritante?*

2° *An magna difficultas vel necessitas?*

3° *An lex irritans semper ipso facto actum reddat invalidum?*

4° *Quid ad singulos casus?*

Solutio.

122. — *R. ad 1^m Quaes.* Ignorantia excusat quidem a peccato, minime vero ab effectu irritationis, quia ignorantia non supplet defectum conditionis essentialiter requisitae. Excipe: si lex unice irritet in odium et poenam delicti. — *V. Comp. n. 136. — Suarez. — Lacroix etc.*

R. ad 2^m Quaes. Neque incommodum vel necessitas impediunt effectum irritationis, quia lex irritans actum potius, quam personam afficit, neque agitur primario de obligatione conscientiae, sed de conditione ad bonum commune requisita. Excipe: si inde damnum grave sequeretur pro tota societate seu pro aliqua provincia; tum enim lex cessaret, quia jam esset inutilis bono communi, et proinde non esset in aedificationem, sed potius in destructionem. — *Lacroix et alii communiter.*

123. — *R. ad 3^m Quaes. Neg.* Nam sunt leges, quae non statim ipso facto irritant, sed declarant actum sententia iudicis irritandum. Quatenam autem sint huiusmodi leges, ex terminis legis vel ex interpretatione communi doctorum iudicandum est.

124. — *R. ad 4^m Quaes. In primo casu* invalidum est matrimonium et ad dispensationem pontificiam recurrendum est, ut patet ex dictis, siquidem effectus irritationis ignorantia non impeditur.

In 2° casu invalidum quoque est matrimonium propter impedimentum cognationis.

Cessat quidem in iis rerum adjunctis lex Ecclesiae, quae praesentiam parochi requirit, quia difficultas parochum requirendi est communis et proinde lex Ecclesiae cessare debet, ne sit nociva communitati; sed minime cessat impedimentum consanguinitatis, quia haec difficultas est particularis, non vero generalis: possunt enim sponsi illi singuli cum aliis contrahere.

— *V. Comp. P. II. n. 840. Quaer. 4.*

In 3° casu probabilius Thyrsus non est inquietandus, si iudicis sententia non interveniat, quia juxta multos irritatio huiusmodi non est ipso facto, sed juridice tantum declaranda. — *V. Compend. P. I. n. 817.*

CASUS XX.

DE LEGE POENALI.

Sapricius vehere seu transferre solet curru, jumento aut alio modo frumenta, vina, victualia et merces, quibus tributa imponuntur. Satagit autem, ut solutionem tributi praetereat, quoties sine periculo mulctae id facere potest, v. g. de nocte transeundo, viam absconditam arripiendo, praepositos fisci devitando aut variis industriis decipiendo. Neque existimat, se male agere, tum quia vectigalia sunt valde gravia et frequentia ac saepe ad res bono communi prorsus inutiles impenduntur, tum quia lex, qua statuuntur, mere poenalis videtur. Attamen accedens ad confitendum tempore paschali, scrupulo inductus interrogat, an male fecerit.

Hinc

Quaer. 1° *An dentur leges mere poenales?*

2° *An peccaverit Sapricius et ad restitutionem teneatur?*

Solutio.

125. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Possunt dari leges huiusmodi seu leges obligantes disjunctive vel ad legem adimplendam, vel ad poenam subeundam, si lex violata sit et delinquens in culpa deprehensus fuerit. Etenim lex vim obligandi non habet, nisi ex voluntate legislatoris; legislator autem ad solam poenam obligare potest, si hoc communi bono procurando sufficiat. Porro id sufficere potest in quibusdam legibus, quae non sunt

tanti momenti ad ordinem societatis. Ita *communissime* theologi cum *S. Lig. n. 145.* — *Suarez* etc.

2° Videntur dari saltem in quibusdam locis nonnullae leges mere poenales. Sic judicant theologi non pauci. *S. Lig.* loco citato ait: *Leges oppidorum prohibentes caesionem lignorum sive herbarum, piscationem, venationem, non obligant sub culpa⁽¹⁾; sic enim habet consuetudo.* — An autem, vel quatenus leges sint mere poenales in singulis locis, soli judicare possunt in iis locis docti et periti. — *V. Comp. n. 138.*

126. — *R. ad 2^m Quaes. Controvertitur* inter theologos. Alii affirmant, alii vero negant. Sic doctrinam *Sanchez* et aliorum refert *S. Lig. de sept. praec. decal. n. 616.*, quin propriam sententiam tradat: „Sentit *Sanchez*, neminem, qui „palam et recta via transit, teneri solvere „vectigalia ratione transitus per portam „vel pontem, quae imponuntur pro asse- „curatone viarum; durissimum enim esset, „obligare advenas ad scienda haec statuta „in portis vel pontibus. Et hoc probabile „putat *Sanchez* cum aliis, etiamsi quis „consulto merces aut se occultet, quia hu- „jusmodi tributa ita sunt recepta, ut non „debeantur, nisi petita. Generaliter vero „loquendo de omnibus vectigalibus putat „*Lugo*, monendos esse populos ad tributa „solvenda; sed post factum non esse co- „gendos ad restitutionem tributi defraudati, „si probabiliter sibi suadeant, in tanta „vectigalium multitudine aliquod injustum „solvisse, vel competenter contribuisse ad „publicas necessitates.“ Ex his igitur auctori- tatibus minime inquietandus videtur *Sapri- cius*. — *V. Comp., de iustitia n. 738. et seq.*

CASUS XXI.

DE LEGE CIVILI ET EJUS OBLIGATIONE.

Pamphilus sacerdos, cum sociis qui- busdam de legis civilis *efficacia* conferens, contra alios contendit, eam obligare tantum in foro externo. Rationes autem, in quibus innititur, sunt sequentes, scilicet: 1° Quia lex civilis est a potestate temporali, et

⁽¹⁾ Cf. *Comp. P. I. n. 571. sq.; n. 608. R. 2° cum not. (N. edit.)*

vinculum spirituale a potestate temporali procedere non potest. 2° Quia leges civiles ordinantur ad politicam externam et proinde satis est, quod in foro externo obligent. 3° Quia nemo potest obligare in foro, in quo non potest cognoscere; sed homo non potest cognoscere conscientiam alterius; ergo non potest de ea judicare. 4° Quia homo non potest obligare ad poenam, quam infligere nequit, sicut iudex saecularis non potest praecipere sub poena excommunicationis; ergo legislator humanus non potest praecipere sub poena inferni vel purgatorii, quia non potest eam infligere. Sed obligare in conscientia est obligare sub tali poena. Ergo excedit efficaciam legis humanae.

Ceteri sacerdotes his rationibus minime moventur, quia, ajunt, *non est potestas, nisi a Deo*, et Deus ipse per principes saeculares mediate praecipit et imperat.

Hinc

Quaer. 1° *An lex civilis obliget in con- scientia?*

2° *An per se obliget sub gravi?*

3° *An leges irritantes in con- scientia urgeant?*

Solutio.

127. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative per se* cum sententia communi, teste *Suarez, de legibus l. 3. c. 21.* post *S. Thomam 1. 2. q. 96. art. 4.*

Prima ratio est, quia aperte colligitur ex scriptura sacra. Sic enim *Paulus ad Rom. 13, 1.*: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Et ibi additur ratio his verbis: *Dei enim minister est. . . . Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*, i. e. non tantum propter timorem poenae, sed etiam propter vitandam culpam. Constat iterum ex ver- bis *Petri (1. epist. 2, 13.)*: *Subjecti estote omni humanae creaturae propter Deum: sive regi . . . quia sic est voluntas Dei.* Constat etiam ex illo *Prov. 8. 15.*: *Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt.* Hinc concludit *Suarez* ibi- dem, doctrinam hanc esse vel *de fide*, vel *proximam fidei*.

Secunda ratio est, quia jus divinum

et naturale dicant, servandas esse justas leges a legitimis principibus positas; ergo, qui illas non servat, agit contra divinam voluntatem juxta citatum verbum Petri: *Sic est voluntas Dei*. Ergo illa transgressio est vera culpa et peccatum, adeoque contra obligationem in conscientia.

Tertia ratio est, quia haec potestas est necessaria ad convenientem gubernationem reipublicae humanae. Etenim in communitatibus est necessaria vis praecipiendi et obligandi in conscientia. Hac enim ratione pater obligare potest filium, et similiter uxor tenetur obedire marito juxta illud Pauli *ad Coloss. 3, 18.*: *Mulieres subditae estote viris, sicut oportet, in Domino*; et *ad Ephes. 5, 22.*: *Mulieres viris suis subditae sint, sicut Domino*. Et reddit rationem: *quoniam vir caput est mulieris*. Multo autem magis rex, ut caput reipublicae temporalis. Ratio a priori est, quia gubernatio sine potestate obligandi in conscientia est moraliter impossibilis, siquidem coactio justa supponit culpam vel saltem est valde insufficiens, cum per eam solam princeps non posset in multis casibus necessariis sufficienter reipublicae subvenire. — *Suarez de legibus l. 3. cap. 21.*

128. — Nunc autem rationibus Pamphilii est respondendum.

Ad 1^{am}. Potestas civilis dici quidem potest temporalis ratione materiae, et hoc modo verum est, non posse ponere vinculum spirituale, scilicet in materia spirituali. Attamen quatenus in materia temporali reperiri potest honestas et obligatio ad illam servandam, ita potest lex civilis ex parte materiae hoc vinculum ponere, scilicet, quia conscientia quid spirituale est. Insuper illa potestas est participatio divinae potestatis, et sub illa ratione est vere spiritualis et includere potest vim, quae spiritum ipsum et rationem liget.

Ad 2^{am}. Leges civiles etiam intendunt honestatem morum in sua materia et in ordine ad finem suum, et hac ratione possunt in conscientia obligare. Deinde obligatio in conscientia est necessaria, ut potestas civilis per suas leges possit efficaciter consequi finem suum; quia, nisi cives in con-

scientia teneantur legi obtemperare, non poterit pax et justitia in republica conservari. Homines enim proxime per conscientiam diriguntur in actionibus suis, et ideo necesse est, ut ex lege civili redundet obligatio ad conscientiam.

Ad 3^{am} seu ad principium: *Lex non potest obligare, ubi non potest cognoscere*. Aliud est, quod actus, de quo fertur lex, debeat subjici cognitioni humanae; aliud vero, quod obligatio ad talem actum debeat esse eodem modo cognoscibilis. Primum est verum *per se* ac necessarium. Secundum autem non est *per se* necessarium, quia, ut lex humana imponat obligationem in conscientia, non oportet, ut *per se* et *directe* de ea judicet seu de transgressione in illo foro, sed de sola externa actione vel omissione.

129. — *Ad 4^{am}*. Aliquis dupliciter fieri potest reus poenae ex transgressione legis, scilicet 1° quia lex directe imponit talem poenam; 2° ex quadam consecutione reatus. Priori modo legislator non potest obligare ad poenam, quam nullo modo infligere potest; posteriori modo poenam inducere potest. Lex autem civilis non obligat sub poena inferni vel purgatorii priori modo, sed tantum posteriori. Etenim Deus vult observari leges a ministris suis latus etiam sub poena in altera vita subeunda, quia earum transgressio continet veram culpam et supremum legislatorem ipsum offendit. — *Suarez, de leg. l. 3. c. 21.*

Dixi supra, legem civilem obligare *per se* in conscientia; quia dari possunt leges mere poenales, ut dictum est in casu praecedenti, praeter quod esse possunt etiam leges civiles irritantes, quae efficaciam suam ad forum externum terminant, ut in responsione ad 3^{am} quaesitum dicemus.

130. — *R. ad 2^{am} Quaes.* Lex civilis obligat sub gravi *per se*, licet hoc non semper in individuo contingat. Haec assertio ostendi potest omnibus testimoniis et rationibus supra in responsione ad primum quaesitum adductis. Etenim obligatio in conscientia extenditur *ex genere suo* ad obligationem *sub mortali*. Quare? Quia lex humana ex se obligat in conscientia;

ergo inducit obligationem materiae proportionatam, si circa illam absolute feratur; ergo ex se inducere valet obligationem sub mortali. Confirmatur, quia ratio naturalis dictat, talibus legibus esse obediendum, sicut dictat, esse obediendum parentibus: ergo, sicut peccatum mortale est *ex genere suo*, non obedire parentibus, ita etiam non servare leges civiles seu non obedire principi saeculari, *ex genere suo* est peccatum mortale. Ergo leges civiles *ex genere suo* obligare possunt sub peccato gravi. — *Suarez, l. 5. l. 3. c. 24.*

Dixi: *ex genere suo*; quia certum est, *in individuo* seu in singulis legibus non semper esse obligationem tam gravem, ut transgressio legis civilis poenam aeternae damnationis inducat.

131. — *R. ad 3^m Quaes.* Leges irritantes possunt quidem obligare in conscientia, sed non semper taliter obligant. Igitur distinguendum est. Lex irritans obligat in conscientia, si sit simul irritans et praecipiens seu prohibens, ne actus absque tali forma fiat. Secus vero, si sit tantum irritans, seu declarans, actum absque tali forma non valere, quia tunc finis legis sola actus irritatione sufficienter obtinetur. Etenim aliquando lex praescribens formam actus vel contractus praecipit, ut ita fiat seu ut non fiat aliter; vel prohibet, ne fiat absque tali conditione. Sic Ecclesia in impedimentis matrimonii, speciatim in impedimento clandestinitatis, et in variis decretis, v. g. de collatione simoniaca beneficiorum etc. Aliquando contra lex nihil praecipit vel nihil prohibet, sed tantum determinat formam ad valorem actus requisitam, ut patet in lege de testamentorum solemnitate et similibus. Saepe leges civiles attendunt tantum ad formae defectum atque declarant, actum sine tali forma positum invalidum esse, et nihil aliud praeciipiunt vel prohibent, et tunc non censentur urgere in conscientia. — *Suarez, de leg. l. 5. c. 20.*

CASUS XXII.

DE CONSUETUDINE.

Controversia ingens diu et acriter agitur in coetu sacerdotum de rebus theologicis

disputantium circa vim consuetudinis in ordine ad legem abrogandam. Etenim:

1° Florentius contendit, requiri, praeter honestatem consuetudinis et diuturnitatem sufficientem, consensum principis sive verbis, sive gestis expressum, quia inde tantum vis legis consuetudini accedere potest.

2° Eligius autem non exigit quidem consensum hunc expressum in superiore, ut consuetudo vim legis habere possit, sed ejus defectu omnino postulat, ut declaratio tribunalis competentis interveniat.

3° Sylvester vero negat mordicus, consensum principis expressum requirendum esse vel iudicium juridicum alicujus tribunalis, sed sufficere consensum ejus *implicitum* seu *legalem*, qui haberi censetur per approbationem legum consuetudinis efficaciam statuentium.

Verum singuli praeliantes adeo fixi et immobiles in sua sententia inhaerent, ut ne ab uno quidem passu dimoveri queant. Tu autem, certaminis spectator, quid dicis? Edissere!

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam conditiones requirantur, ut consuetudo vim legis habeat?*

2° *An consensus superioris debeatur esse expressus, vel implicitus sufficiat? seu: an superior debeat scire consuetudinem et eam approbare, necne?*

3° *Quid de casu proposito?*

Solutio.

132. — *R. ad 1^m Quaes.* Sequentes requiruntur conditiones:

1° Ut consuetudo *servetur a communitate* saltem generatim, seu ab ejus majore et saniore parte: secus enim non posset proprie dici consuetudo.

2° Ut sit *rationabilis*, seu ut nihil habeat inhonestum i. e. legi divinae aut naturali repugnans. Non tamen requiritur, ut sit bona fides a principio; nam etiam peccando fieri potest consuetudo, quae postea honesta evadat. Consuetudo enim triplicem statum habet: In principio omnes consuetudinem introducentes contra

legem peccant; in progressu jam non peccant illa a majoribus introducta utentes, sed possunt puniri; in fine nec peccant, nec puniri possunt illa jam praescripta utentes. — *S. Lig. n. 107.*

133. — 3° Ut sit *diuturna* et *cum actibus repetitis continuata*. Quodnam autem tempus sufficiat ad consuetudinem praescribendam, non satis constat. Dicunt enim non pauci, satis esse decennium, nisi aliud sit alicubi sancitum. Alii tamen dicunt, relinquendum esse arbitrio prudentium juxta repetitionem actuum et negotiorum qualitatem. — *S. Lig. ibidem.*

Dicitur autem requiri tempus *continuum*; nam si interrumpatur etiam per unum actum a majore parte communitatis, vel si interim princeps reclamet, aut puniat violantes legem, consuetudo non praescribitur.

4° Requiritur *consensus principis* aliquis saltem, vel tacitus, vel implicitus, quia lex seu abrogatio legis a solo principis consensu vim habere potest. Igitur quando princeps resistit, nulla dari potest legitima consuetudo.

134. — Praeterea ad inducendam consuetudinem obligatoriam requiritur intentio se obligandi vel consuetudinem introducendi. Quare nulla fit consuetudo proprie dicta seu vim legis habens, si populus aut major pars ejus agit ex devotione, gratitudine etc. In dubio autem, utrum consuetudo sit ex devotione vel obligatione, sub gravi aut levi, an obliget ad culpam vel ad poenam tantum, benignior pars tenenda est; nam nulla lex obligat, nisi de ea certo constet. — *S. Lig. n. 107.* Sic obligatio consuetudine primum inducta est ad horas canonicas, et ad abstinentiam a carnibus diebus rogationum in variis locis. — *Reuter n. 236. (1)*

135. — *R. ad 2^m Quaes.* Sufficit consensus non solum tacitus, sed etiam implicitus, qui a principe etiam consuetudinem ignorante haberi potest, quia censetur approbare conditiones, ex quibus consuetudo constituitur. Consensus ille dicitur etiam legalis, quia princeps approbando leges, ex quibus inducitur con-

suetudo, eo ipso implicite consuetudinem approbat. — *S. Lig. ibid.* et alii multi cum *Suarez, de leg. l. 7. c. 18.*, ubi dicit: *Ex his infero primo: quando consuetudo praescripta jus inducit, tunc non postulari consensum personalem principis, ac proinde nec specialem ejus scientiam de tali consuetudine, sed ipso nihil de novo sciente aut volente tacite vel expresse, consuetudinem efficaciter induci. Haec est communis sententia jurisperitorum, teste Panormitano.*

Sic etiam *Schmalzgrueber, part. 1. tit. 4. §. 4. n. 15.*, ubi, relata opposita sententia, ait: *Sed melius cum communi et receptissima sententia nullus alius ad introducendam consuetudinem consensus requiritur, quam legalis sive, ut etiam vocant, juridicus, qui habetur per leges et canones consuetudinem moribus populi introductam approbantes, eique tribuentes vim juris non scripti, si illa rationabilis et legitime praescripta sit.*

136. — *R. ad 3^m Quaes.* Ex dictis luculenter patet, causam essetribuendam ultimo opinanti seu Sylvestro. Etenim tum ex jure canonico, tum ex sententia communi doctorum videntur tantum requiri duae conditiones essentielles ad consuetudinem inducendam, scil. ut sit *rationabilis* et *praescripta*. Ita expresse *Suarez c. ultimo de consuetud.*, ubi ait: *Duae tantum conditiones requiruntur, scilicet ut consuetudo sit rationabilis et praescripta.* Ergo sine fundamento juris, imo contra illud jus est, novam conditionem exigere, quae in illis non contineatur. Nec obstat, quod plures conditiones supra retulerimus ex *S. Ligorio*; quia prima, nempe ut sit *introducenda a communitate*, in facto supponitur, secus non esset consuetudo; ultima vero seu *consensus legalis* non est conditio proprie dicta, cum semper ex rei natura adsit: consensus enim *legalis* non est verus consensus.

137. — Hinc non requiritur neque *consensus expressus* superioris, neque *decisio juridica* tribunalis. Etenim:

1° Non requiritur *consensus expressus*,

(1) Cf. etiam *Compend. n. 137. sq.* (N. edit.)

specialis, exterius manifestatus, quia secus numquam consuetudo *via praescriptionis* induceretur, sed tantum *via conventiae*. Atqui priori, non posteriori modo ex jure canonico stabilitur consuetudo.

2° Neque requiritur *sententia juridica*. Nam, si consuetudo approbari debet *sententia juridica*, iterum inutilis, imo impossibilis erit *via praescriptionis*. Etenim, ut ait *Leuren*: „Hac ratione numquam consuetudo „posset introduci; si enim ante iudicium „consuetudo non habuit vim, iudex in iudicio non potest decernere et declarare, vim „habuisse. Si vero ante iudicium et sententiam iudicis vim habuit adeoque fuit „perfecta, ad hoc, ut vim habeat, non est „necessaria sententia iudicis.“ (*Forum ecclesiast. l. 1. tit. IV. q. 380.*)

138. — *Obijciunt adversarii*: Silentium superioris, v. g. Papae, pro legibus canonicis non est signum approbationis, siquidem exstant nonnumquam abusus, quos reprobatur, licet taceat. Ergo ommissio reclamationis nihil aliud probat, nisi ipsum tolerare, quod impedire nequit, et hoc ad majus malum vitandum. Deficiente autem imo repugnante consensu superioris, quo modo consuetudo vim legis habebit?

R. Distinguendus est duplex rerum status juxta canonistas. Etenim vel pontifex facile reclamare potest, vel non. Si prius, recte praesumitur ejus consensus; si posterius, est casus excipiendus. Tunc ex ipsis rerum adjunctis satis patet, consuetudinem legitimam introduci non posse.

CASUS XXIII.

DE PRIVILEGIIS.

1° Gervasius, molestissima podagra laborans, ecclesiam ad missam diebus festis audiendam minime petere valet. Posset quidem sacro interesse in propriis aedibus, quippe qui privilegio oratorii privati potitur; sed sacerdotem ad missam in domo sua celebrandam conducere non vult, quia, ait, *nemo privilegio uti tenetur*.

2° Zoilus privilegium carnes edendi die sabbati ab episcopo obtinet. Cum autem frequenter peregrinetur, privilegio etiam extra dioecesim uti non dubitat. Attamen

exorto sibi quondam hac de re scrupulo, anxius interrogat confessorium. Hic autem absolute declarat, id Zoilo nullatenus permissum esse, et sub poena denegandae absolutionis ab eo promissionem requirit, ut in posterum extra dioecesim a carnibus die sabbati omnino abstineat.

Hinc

Quaer. 1° *An privilegiatus teneatur uti privilegio?*

2° *An Gervasius fuerit obligatus ad sacerdotem conducendum, ut missam in oratorio suo audiret? Et quid, si inveniat sacerdotem gratuito celebraturum?*

3° *An Zoilus potuerit uti privilegio carnes edere etiam extra dioecesim?*

Solutio.

139. — *R. ad 1^m Quaer.* Nemo tenetur *per se* uti privilegio, quia unusquisque juri suo renunciare potest. Non obstat tamen, quin aliquando *per accidens* privilegiatus privilegio uti debeat, sive ratione caritatis erga proximum, si utendo privilegio ipsi in necessitate versanti subvenire possit, sive ratione alicujus obligationis adimplendae. — *V. Compend. n. 141. — S. Litg., append. de privileg. n. 3.*

R. ad 2^m Quaer. 1° Gervasius tenetur uti privilegio, si facile possit habere sacerdotem gratuito in oratorio celebraturum. Ratio est, quia, licet privilegio uti non teneatur, tenetur satisfacere praecepto, quoties id sine incommodo facere potest. Imo, idem dicendum est, si modico stipendio sacerdotem conducere potest, quia quisque tenetur leve pati incommodum, ut praecepto satisfaciatur. — *S. Litg. ibid. et de 3° praec. decal. n. 324. — Suarez et alii communiter contra plures.* 2° Si autem Gervasius non possit sacerdotem conducere absque notabili stipendio, probabilius ab obligatione missae excusandus est. — *S. Litg. ibidem.*

140. — *R. ad 3^m Quaer.* Si privilegium sit *personale*, minime dubitandum est, quin Zoilus eo uti possit in quocumque loco. Porro in casu evidenter personale est, siquidem personae specialiter

concessum est; ergo peregrinantem semper sequitur et personae adhaeret; ergo erravit confessarius. Si autem privilegium sit *locale*, ut in Hispania habetur ad carnes die sabbati edendas, extra locum privilegiatum eo uti minime licet, ut liquido constat.

Quid vero, si privilegium seu potius dispensatio sit tum *localis*, tum *personalis*, qualis est concessio recens facta a Pontifice aliquibus Galliae dioecesibus, carnes die sabbati edendi ea conditione, ut

quisque a parocho facultatem petat? An concessa licentia extra territorium uti licet? — Negandum est, quia dispensatio est primario *localis*. Constat ex responsione *S. Congr. Inquis.* ad episcopos belgicos, qui pro casu simili S. Sedem interrogaverant. Videtur excipiendus casus, in quo Zoilus transiret per alia loca, in quibus eadem gratia concessa esset. *Vide dicenda infra de praeceptis Ecclesiae n. 495. et 496.*

CASUS DE PECCATIS.

De peccatorum gravitate. — De eorum distinctione specifica et numerica. — De peccatis internis. — De peccatis capitalibus, praesertim de ebrietate.

CASUS I.

DE GRAVITATE PECCATI.

1° Maevius, vir bonae voluntatis et satis pius, variis tentationibus diu nocturne exagitatus obrutusque, frequenter dubitat, utrum consensum praestiterit. Anxietate speciali laborat ob phantasmata quaedam vel etiam actus minus decentes, quos in levi somno expertus est, ut sibi videtur.

2° Cyrinus vero, parum pius, attamen de salute sane non omnino incurius, 1° scrupulos omnes circa pravas cogitationes facile contemnit, licet curiosius liberiusque, quidquid occurrit, aspiciat vel audiat, imo licet motus deordinatos experiatur, sic statuens: Deliberate non censi, quia argumenta pro et contra non perpendi. 2° Licet omnia peccata mortalia vitare velit, ne gehennae poenam incurrat, nullatenus tamen de venialibus curare satagit, imo nullum omnino vitare proponit. 3° Advertens ad motus turpes in corpore exsurgentes, mere passive se habet.

Hinc

Quaer. 1° *Quid requiratur ad peccatum mortale?*

2° *An graviter peccasse censeatur Maevius in primo casu?*

3° *Quid de Cyrino in secundo casu?*

Solutio.

141. — *R. ad 2^m Quaes.* Tria ad peccatum mortale requiruntur: 1° materia gravis vel in se, vel in fine, vel in circumstantiis: 2° advertentia plena ad malitiam gravem actus; 3° consensus plenus voluntatis. — *V. Comp. n. 150. Q. 2°.*

R. ad 2^m Quaes. Jubendus est Maevius, ut bono sit animo. Minime censiendus est consensus, saltem perfectum, tentationibus praestitisse. In dubio enim de perfecto consensu in favorem poenitentis judicandum est, si timoratae sit conscientiae et ordinarie a peccato mortali abhorreat. Atqui talis sane perhibetur Maevius, ut ex casu patet; ergo abiciat quoque anxietatem, qua torquetur ob nocturna phantasmata actusque minus castos, quorum aliquam habuit conscientiam. Etenim si nesciat, an vigilans aut dormiens, an sui compos vel impos aliquid mali fecerit, ex hoc ipso probatur, in illo plenam defuisse advertentiam. Praeterea sequentem accipe regulam: *Si numquam aut fere numquam decurrente die similes actus admittas et ab eis abhorreas, argumentum est, te neque noctu peccati, saltem mortalis, arguendum esse.* — *V. Comp. n. 156.*

142. — *R. ad 3^m Quaes.* Quid vero de Cyrino? Non est ei indulgendum.

Laxae enim conscientiae omnino videtur; ergo in dubiis severe judicandus est, si quidem contra ipsum stat praesumptio. Hinc:

1° Graviter peccare censendus est Cyrinus, tantam incuriam et temeritatem in rebus adeo periculosis admittendo. Etenim cum a peccato mortali non abhorreat neque ab occasionibus in illud incidendi praecaveat, facillime illo inquinari potest, etiam quin clare id percipiat. Insuper nonne peccati mortalis reus evadit eo ipso, quod ejus periculo ita facile absque ratione se exponat? Nec valet Cyrini excusatio ex hoc deducta, quod in perpendendo periculo non immoratus fuerit; sufficienter enim illud, in confuso saltem, apprehendit.

2° Non peccat mortaliter *per se* seu *speculative loquendo* in secundo casu, sola mortalia vitare intendens, quia, si reapse omnia mortalia effugiat, periculum gehennae non incurret. Ast in praxi res est periculo plena, cum facilitas peccandi venialiter causa sit, cur anima debilitetur et facile gravi tentationi succumbere valeat. Et revera, qui dicunt, se velle omnia et sola mortalia vitare, numquid reapse omnia mortalia effugere satagunt? Quid ipse Cyrinus? Ex modo dictis satis liquet, illum a lethali peccato immunem non fuisse.

143. — 3° Graviter peccat in tertio casu, se passive habendo circa motus concupiscentiae, saltem si graves sint, quia seclusa resistentia positiva facile hujusmodi motus voluntatis consensum trahunt. Si autem motus essent leves, vel si alteri virtuti praeter castitatem opponerentur, omissio resistentiae positivae veniale peccatum non excederet, modo absit omne consensus periculum. Imo omni culpa vacabit accedente justa causa, v. g. si resistentia positiva tentationem augeat etc. — *S. Lig., de peccatis n. 6. et 9.*

CASUS II.

DISTINCTIO SPECIFICA PECCATORUM (1°).

Alexander, parum scrupulosus, sat celeriter et compendiose confitetur et minus attendit ad species, quam ad numerum peccatorum. Quare

1° Accusat quidem prava desideria; sed

praetermittit eorum objectum, necnon personarum specialem qualitatem.

2° Accusat etiam furta, gestus et aspectus pravorum; sed tacet, singula haec in loco sacro, vel ergo personas sacras aut propinquas perpetrasse.

3° Detrahit in ecclesia, dum fieret sacrum, de Sempronio sacerdote, necnon de Cajo religioso, imo de sacerdotibus et religiosis in genere, et sic confitetur: Pluries detraxi in materia gravi.

Hinc

Quaer. 1° *Quid sint species peccatorum; quomodo distinguendae sint et accusandae?*

2° *An omnes circumstantiae in praefatis casibus sint declarandae in confessione?*

Solutio.

144. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Species peccatorum sunt diversae juxta eorum classes omnino vel saltem notabiliter dissimiles, quae variantur pro varietate morali creaturarum, ad quas peccator illicite se convertit. Species igitur peccatorum consistit in particulari malitia, qua unum peccatum ab alio essentialiter distinguitur et in suo individuo morali constituitur. Aliquid enim dicitur specificari, cum ab omni alio in suis essentialibus attributis differt. Sic homicidium, furtum, fornicatio specie differunt.

2° Species peccatorum generatim desumuntur ex oppositione ad diversa praecepta et ad diversas virtutes, necnon ex deformitate notabiliter diversa contra eandem virtutem, ut desperatio et praesumptio virtuti spei opponuntur, utque delectatio morosa, fornicatio, adulterium, pollutio etc. virtuti castitatis opponuntur. Quare distinguuntur species genericae peccatorum, ut est luxuria, injustitia; et species subordinatae vel infimae, quae diversa ejusdem virtutis attributa laedunt, ut modo de castitate diximus. — *V. Comp n. 157. et seq.*

145. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° *In primo casu* Alexander non satisfecit integritati confessionis, omittendo objectum specificum pravorum desideriorum. Sicut enim objecta specie inter se differunt, ita etiam

desideria, siquidem ex objecto specificantur. Idem dicendum de personarum qualitate, si ex ea nova peccati species inducatur. Hinc, si Alexander mulierem conjugatam, vel consanguineam aut voto castitatis ligatam concupiverit, has species in confessione declarare debuit. — *V. Comp. l. c.*

146. — *In secundo casu* plura sunt distinguenda. 1° Quoad furta sola circumstantia loci sacri est aperienda, si res ad ecclesiam pertinens vel in ea deposita subrepta fuerit. 2° Quoad gestus seu tactus graviter indecentes circumstantia loci sacri probabiliter non est declaranda, nisi de peccato consummato agitur, quo solo ecclesia polluitur. Sed circumstantia personae sacrae et propinquae reticere minime potuit. 3° Quoad aspectus omitti potest probabiliter circumstantia loci sacri, quia turpi aspectu ecclesia non violatur. Idem de circumstantia personae sacrae et propinquae, quia aspectus non inducunt, sicut tactus, malitiam specificam pro variis personarum circumstantiis, secluso tamen pravo desiderio et complicitatis peccato ratione cooperationis. — *S. Litg., de 6° praec. decal. n. 421. — V. Comp. P. I. n. 283. et seq.; 413. et seq.*

147. — 3° In tertio casu circumstantia detractionis in loco sacro non est necessario declaranda, quia locus sacer peccato detractionis non violatur. Idem dicito *per se* de persona sacra vel religiosa, quia earum fama sacra non est. Excipe casum, in quo religionis detrimentum sequeretur, vel bonum fidelium damnum pateretur, vel si detractio in sacerdotes et religiosos omnes aut saltem in aliquod coenobium redundaret.

CASUS III.

DISTINCTIO SPECIFICA PECCATORUM (2°).

1° Nicolinus peccavit die dominica, imo ipso die communionis cum Bertha famula sua et in tertio gradu consanguinea; confitendo autem dicit, se rem cum aliqua muliere habuisse.

2° Alias, cum in quadam vigilia ad jejunium teneretur non solum ex praecepto Ecclesiae, sed etiam ex voto, imo ex poenitentia sacramentali, se accusat tantum,

quod jejunium in vigilia omiserit, neque dicit, se hac eadem die carnes comedisse. : Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo vitiosa sit confessio Nicolini in primo casu?*

2° *An et quomodo peccavit Nicolinus contra integritatem in secundo casu?*

Solutio.

148. — *R. ad 1^m Quaes.* Vitiosa est confessio Nicolini in hoc, quod omiserit circumstantiam specificam peccati cum consanguinea commissi, quia incestum non patefecit. Proinde quod deficit, supplere debet. Non autem vitiosa est in ceteris, rigide loquendo, quia circumstantiae omissae speciem peccati non mutabant. Hinc: 1° circumstantia diei dominicae non fuit necessario declaranda. — *S. Litg., de 3° praec. dec. n. 273.* 2° Neque probabiliter circumstantia diei communionis *per se*; secus enim sacerdos, qui grave peccatum accusaret, dicere deberet, utrum hac die missam celebraverit, necne, quod a praxi communi alienum est. Dixi tamen: *per se*; quia, si quis statim a communione peccatum turpe patraret; ultra peccatum contra castitatem sacrilegii reus fieret. — *Tamb., tr. 3. de 3° praec. n. 8.* 3° Nec fuit necessario declaranda circumstantia famulatus, quia peccatum heri cum ancilla sua speciem novam non inducit, nisi sit adolescentula a parentibus speciali custodiae domini commissa, ita ut *quasi-contractus* de hoc intervenerit.

149. — *R. ad 2^m Quaes.* Nicolinus peccavit contra integritatem sub omni respectu in secundo casu. Etenim declaravit tantum jejunii violationem, perinde ac si legem Ecclesiae tantum violasset, et tacuit violationem voti et omissionem poenitentiae sacramentalis, ex quibus duplex peccati species inducta fuit, quum obligationes illae ex principio et causa diversa injunctae fuerint. Insuper Nicolinus etiam deliquit contra integritatem confessionis, esum carnis omittendo, quia in jejunio est praeceptum virtualiter duplex, quatenus scilicet abstinentia a duplici refectione et a carnibus praecipitur. — *V. Comp. n. 159.*

CASUS IV.

DISTINCTIO NUMERICA PECCATORUM (1°).

1° Basilius, gravi tentatione contra castitatem impulsus, pravo desiderio interne consentit, efficaciter peccare proponit, occasionem tota die quaerit, pravam propositum interea millies iterat nec umquam revocat. Tandem, inventa occasione praemissisque turpiloquiis gestibusque indecentibus, actum externum peccati perficit. Poenitentia autem ductus sic confitetur: „Semel fornicationis peccatum commisi.“

2° Paulus, cum furari vellet centum nummos, quibus indigebat ad debitum quoddam persolvendum, ne detegeretur, viginti vicibus praedictam summam ex arca Caji abstulit. Confitendo autem dicit tantum, ipsum nummos centum fuisse furatum.

3° Flavius confessionem instituens se accusat, quod per totum annum fratrem suum odio habuerit; quod per plures dies fornicandi desiderium foverit, sed postea ei renuntiaverit; quod per diem morosis cogitationibus delectatus fuerit.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo peccata numero distinguantur?*

2° *An praedicti poenitentes rite confessi fuerint?*

Solutio.

150. — *R. ad 1^m Quaer.* Desumitur distinctio numerica tum ex diversitate obsectorum moraliter diversorum, ut sunt furtum, mendacium, detractio, tum ex multiplicitate actuum moraliter interruptorum, v. g. si quis patrato aliquo peccato et posito intervallo illud iteret; tunc enim novus actus a praecedente omnino diversus ponitur et proinde novum peccatum constituitur. Actus mere interni facilius per interruptionem multiplicantur, quam actus, qui adnexum habent propositum actionem externam ponendi, quia priores, posito intervallo aut actus cessatione, eo ipso cessant et, si renoventur, novum actum efficiunt, cum unio moralis inter eos existere nequeat. Posteriores vero in ipso proposito perseverare possunt etiam ad plures dies. Imo, si peccator paret media ad peccati consummationem, omnes actus

praevis quid unum morale cum actu intento efficient, nisi *per se* novam inducant speciem, quae ex se ad peccati complementum non tendat. — *V. Comp. n. 160. et seq. — S. Lig. n. 36. et seq.*

151. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Basilius *in primo casu* integritati confessionis satisfecit, quia unicum peccatum commisit, siquidem actus praevii, quos posuit, antequam fornicationem patraret, ad eam in pravo proposito referuntur et cum ea unicum objectum totale constituunt.

2° Paulus pariter obligationi confessionis satisfecit, quia, licet physice varios actus malos posuerit, unicum tamen voluntatis actum moraliter admisit, cum varia haec furtiva per modum unius apprehenderit.

3° Flavius *in tertio casu* non satisfecit. Etenim cum agatur de peccatis mere internis, necessario multiplicari pluries et forte saepius debuerunt, siquidem multiplex interruptio fieri debuit. Sed, cum numerus peccatorum his in rebus plerumque obtineri nequeat, satis erit dicere, an frequenter actus peccaminosos renovaverit, an pluries in die etc. — *V. Comp. ibid. — S. Lig. n. 36. et seq.*

CASUS V.

DISTINCTIO NUMERICA PECCATORUM (2°).

Rochus sequentia patravit peccata:

1° Unico actu detraxit de familia, quae decem membris constabat, necnon de integra communitate religiosa coram pluribus audientibus.

2° Rem ad plures haeredes, non divisa adhuc haereditate, pertinentem furto subduxit.

3° Equitem uno ictu cum ipso equo occidit.

4° Proposuit omittere totum jejunium quadragesimale; propositum revocavit iteravitque, et tandem ex media parte jejunium omisit. Sic autem postea de his omnibus confitetur: „Semel detraxi de proximo. — Semel rem gravem sum furatus. — Hominem occidi. — Jejunium per mediam quadragesimae partem omisi.“

Hinc

Quaer. 1° *An sufficiat Rochi confessio?*

2° Qualis sit numerus peccatorum in singulis?

Solutio.

152. — *R. ad 1^m Quaes.* Rochus minime integritati confessionis satisfecit, quia plura peccata in singulis casibus omisit, ut ex dicendis patebit.

153. — *R. ad 2^m Quaes.* In primo casu tot peccata commisit, quot sunt personae in familia vel in communitate, cui detraxit, quia tot sunt jura violata. Etenim praeter jus ad famam, quod habet familia vel communitas tamquam persona moralis, datur etiam jus idem in singulis ejus membrorum seorsim sumptis. Numerum igitur membrorum familiae vel communitatis declarare debet saltem approximative, si expresse nesciat. *Alti* vero *multi* et maximae notae theologi *probabiliter* contrarium tenent. Sic *Lugo, de poenit. d. 46. n. 135.* — Attamen etiam prioris sententiae patroni ultro concedunt, audientium numerum declarandum non esse, quia videtur tantum circumstantia aggravans. — *V. Comp. n. 165. — S. Lig. n. 46. 49. — Lugo etc.*

In secundo casu juxta *S. Lig.* et *alios* tot sunt peccata furti, licet actus fuerit unicus, quot sunt haeredes, ad quos res sublata pertinebat, quia singuli injuria speciali affecti fuerunt. At juxta *alios* unicum est furti peccatum. Sic *Lugo d. 16. n. 136. — Tambur. etc.* Utraque sententia aequali gaudet probabilitate. At praxis tum confessoriorum, tum poenitentium posteriori opinioni favet, ait *Tambur. meth. conf. l. 2. c. 1. n. 65.*

154. — In tertio casu duplex peccatum commisit Rochus, quia duplicem injuriam specie diversam equiti intulit, scilicet violando ejus personam et rem ad ipsum pertinentem. Si prius hominem occiderit, haeredum jura jumentum perimendo violavit.

In quarto casu totidem peccata committit, quot dies in quadragesimali jejuniis numerantur. Etenim, licet actus internus voluntatis sit unicus, non unicum afficit opus, sed plura opera, quae minime conjuncta sunt inter se, veluti sane sunt dies jejunii in quadragesima, quorum singuli inter se distinguuntur nec quid unum morale efficiunt. Totidem etiam peccata patravit, quot sunt dies, quibus jejunium non

servavit. *Lugo, de poenit. d. 16. n. 539: et 546.* cum *altis* contra *alios*, qui dicunt, unicum patrari peccatum in praefato proposito. — *V. Comp. n. 163. 7°.*

CASUS VI.

DISTINCTIO NUMERICA PECCATORUM (3°).

1° Delphinus inimicum occidere statuit. Quapropter emit gladium, struit insidias, hominem pluribus diebus expectat juxta locum, qua transiturus est, accedentem percussit pluries et tandem eum occidit.

2° Alias, puellam seducere volens, varia media ad hunc finem adhibuit, nempe verba parum casta vel adulatoria, epistolas amatorias, aspectus turpes, tactus inhonestos; sed peccatum peracturus, ex casu fortuito superveniente illud consummare non potuit.

Hinc

Quaer. 1° *An plura peccata commiserit Delphinus in primo casu?*

2° *An plura et quot patruerit in secundo casu?*

3° *An, peccato non patrato, media etiam indifferentia ad illud paragendum adhibita accusanda sint?*

Solutio.

155. — *R. ad 1^m Quaes.* Delphinus in primo casu unicum peccatum commisit, quia actus praevii, quos posuit, ad homicidium referebantur et cum eo unicum actum moralem seu unicum objectum totale constituiebant. Fur autem, qui occidit hominem ad eum spoliandum, duplex patrat peccatum, quia homicidium constituit speciem peccati diversam ex natura sua, nec *per se* ad furtum ordinatur. — *S. Lig. n. 41. sq.*

156. — *R. ad 2^m Quaes.* Delphinus in secundo casu tot peccata fecit, quot sunt media specie diversa et mala ex natura sua, quibus usus est. Ergo debuit Delphinus accusare seorsim verba turpia, epistolas amatorias ad seducendam puellam scriptas, aspectus turpes et actus inhonestos. Ratio est, quia, peccato non consummato, illa varia media in se mala ad finem jam referri nequeunt et quid unum in peccati consummatione constituere. Ergo illi actus singuli cum sua malitia propria spectandi sunt: ergo seorsim

sunt accusandi in confessione. (¹) — *S. Lig. n. 42.*

157. — *R. ad 8^m Quaer.* Non sunt declaranda omnia singillatim media ex se indifferentia, quia ad mores nihil prorsus refert, quod tale medium vel tale aliud in se non malum adhibitum fuerit; sed requiritur et sufficit, ut exprimatur, peccatum talis speciei actibus externis attentatum esse. — *V. Comp. n. 164.*

CASUS VII.

DE PECCATIS INTERNIS (1°).

Didymus et Nicodemus, uterque theologus, acriter de integritate confessionis disputando, circa modum peccata mere interna accusandi graviter dissentiunt. — Satis est, ait Didymus, si poenitens dicat: „Cogitationes pravas v. g. contra castitatem vel caritatem in mente volvi“, relictis speciebus infimis necnon omnibus personarum rerumque circumstantiis, solo excepto efficaci desiderio.

„Minime“, inquit Nicodemus; „sed poenitens sedulo explicare debet 1° objectum singularum cogitationum; 2° circumstantias objectivas desideriorum etiam inefficacium, v. g. circa personarum conditionem etc.; 3° omnes objectivas circumstantias merae delectationis morosae.“

Tu autem, certaminis spectator, cuinam jungis manus, scilicet quis est audiendus, prior vel posterior? seu quid in confessione declarandum est?

Hinc

Quaer. *Quis e duobus contenditibus erret?*

Solutio.

158. — *R.* Quis errat? Uterque contendens, turpius vero Didymus.

I. Damnandus Didymus, et quidem ex triplici capite. 1° Quidem, quare eximit poenitentem ab accusandis speciebus infimis? Nonne species cunctae ex concilio Tridentino accusandae sunt in confessione? 2° Quare etiam a declarandis desideriis inefficacibus adeo large dispensat? Desideria, licet

inefficacia seu licet careant proposito media adhibendi ad eorum executionem, essentialiter tamen a simplici delectatione mala differunt et diversam speciem inducunt. Imo haud secus, ac desideria efficacia, omnibus objecti speciebus vestiuntur. Sic detentus in carcere, qui conjugatam vel consanguineam concupiscit, has circumstantias exprimere debet, quamvis ne cogitet quidem de mediis ad peccatum patrandum adhibendis, cum id minime possit. Ergo non satis est, si dicat: Fornicationem desideravi. 3° Quare tam facile excusat ab explicandis circumstantiis indiscriminatim? Errat sane. Equidem, si agatur de sola repraesentatione, probabiliter malitia circumstantiarum non contrahitur; secus vero de quocumque desiderio dicendum est, quia desiderium, cum in objectum ut tale feratur, malitiam circumstantiarum ejus specificarum induere debet. — *S. Lig. n. 15.* — *S. Thom. 1. 2. quaest. 74. art. 8.*

159. — II. Damnandus quoque Nicodemus, quippe qui in nimiam severitatem propendit. 1° Quidem male requirit, ut omnes circumstantiae merae delectationis morosae explicentur. O miseros poenitentes et infelices confessarios, si haec obligatio adesset, ut is dicit! Quot incommoda hinc et inde in foeda haec internorum peccatorum materia evolvenda! Saltem explicandae non sunt circumstantiae, quae speciem non mutant. Cum hoc probabilius sit in ceteris, a fortiori hac in re periculosissima. 2° Imo, nec sunt adigendi poenitentes, ut circumstantias specificas objecti referant, quia probabiliter mera delectatio, quae non transit in desiderium, has species non inducit. — *V. Comp. n. 167. et seq.* — *Lugo. — Layman. — Reuter.*

160. — *Nota.* Objectum quidem specie diversum pravae delectationis *per se* est declarandum, quia complacentia in repraesentatione v. g. aspectus turpis differt specie a repraesentatione fornicationis etc. Sed in praxi difficilius esset confessario, de his in particulari interrogare, idque gravissima induceret incommoda, quae omnino vitanda sunt. Insuper, qui facile consensum pravis cogitationibus praebent, facile etiam quibuslibet repraesentationibus adhaesisse censentur.

(¹) Immerito tamen ex hac solutione colligetur, *Delphinum* de hisce mediis tacere potuisse, si peccatum consummasset. Supponimus enim, dicta media sejunctim ab ipso actu turpi adhibita fuisse. (N. editoris.)

CASUS VIII.

DE PECCATIS INTERNIS (2°).

Blasius, in gaudium pronus, de rebus plurimis absque scrupulo delectatur, gaudet et gestit.

1° Gaudet de morte fratris, quia ipse solus haeres remanet.

2° Gaudet de morte filii quinquennis ob ipsius felicitatem et familiae sublevamen.

3° Gaudet ex eo, quod die praecedenti ignoraverit urgere jejunium cum abstinencia et sic absque peccato onus praecepti praetermiserit.

4° Gaudet et gestit cernendo mulieres plebeas inter se rixantes, convicia et verbera intorquentes et retorquentes. Gaudet pariter audiendo furtum ingenioso modo patratum.

Hinc

Quaer. *Quid de gaudio Blasii in singulis casibus?*

Solutio.

161. — *R.* Blasius in pluribus de gaudio tritari debet, modo tamen non de spontanea complacentia, sed de actibus plene deliberatis agatur; in ceteris vero excusandus.

1° Graviter peccat gaudendo de morte fratris ex eo, quod ipse solus paternam haereditatem sit collecturus, quia non licet gaudere de damno alterius, et a fortiori fratris, ob emolumentum inde proveniens. Constat ex *propositione 13.* damnata ab *Innoc. XI.* Non posset enim mortem fratris hac de causa desiderare; ergo neque potest de ea gaudere. — *V. Comp. n. 173.*

2° Excusandus Blasius in secundo casu, quia ratio qua ducitur, non destruit caritatis ordinem, siquidem bonum filii ipsius et totius familiae intendit. — *V. Comp. n. 173.*

3° Juxta plures Blasius peccat graviter *per se* in tertio casu, seu gaudendo ex eo, quod cum ignorantia praeceptum Ecclesiae violaverit et ab ejus molestia sic liberatus fuerit. Ratio est, quia objectum illud est malum. Si non fuit peccatum, ideo est, quia non fuit voluntarium; ergo si nunc accedat voluntas talem actum approbans seu de illo gaudens, erit peccatum, quod a malitia objectiva specificatur. Sic *Lacroix n. 89.* Sed aliis non videtur admittendum, quia gaudium seu delectatio non est de violatione legis, siquidem is nolisset eam infringere, si eam novisset,

sed de bono ex ignorantia legis obtento, quod culpa vacare potest, ubi objectum legis non est intrinsece malum.

162. — 4° Non peccat, saltem graviter, in quarto casu, quia non gaudet de re mala, sed de re admodum curiosa etc.: seu potius gaudet de modo, quo res peragitur aut peracta fuit. Attamen, si gaudium esset de materia lubrica, timendum esset, ne delectatio a modo in rem ipsam transiret. — *V. Comp. n. 172 Nota 1°.* — *S. Lig. n. 18.*

CASUS IX.

DE PECCATIS INTERNIS (3°).

Marsilius peccare nollet, saltem graviter. Quapropter desiderando quandoque res illicitas, sedulo apponit conditionem, nempe: si hoc vel illud malum non esset v. g. 1° die veneris ait: „Quam libentissime carnes hodie comederem, nisi lex Ecclesiae obstaret!“ 2° Alias auditur dicens: „Nisi peccatum foret, vellem ulcisci de inimico meo.“ 3° Alias etiam dicit: „Si fornicatio prohibita non esset, eam admitterem.“

Hinc

Quaer. 1° *An Marsilius peccaverit in primo casu?*

2° *An in secundo et tertio casu?*

163. — *R. ad 1^m Quaer.* Marsilius in primo casu excusandus est ab omni peccato: nulla enim culpa est desiderare esum carnis die prohibito sub conditione: si res prohibita non esset, quia, cum res non sit intrinsece mala, tota malitia conditione apposita aufertur. — *S. Lig. n. 13. 27.*

164. — *R. ad 2^m Quaer.* Marsilius peccavit, et quidem graviter, in duobus aliis casibus. Conditio enim apposita tollere nequit malitiam objecti, siquidem illud intrinsece malum est; insuper objectum intrinsece malum mutari nequit. Talia igitur optare est desiderare, ut lex et ordo naturae mutetur, quod gravem induit deordinationem et proinde grave peccatum. Attamen probabiliter excusandus est a peccato gravi ille, qui nollet quidem, ut id, quod intrinsece malum est, illicitum fieret, sed tantum propensionem suam in illud objectum ostenderet. Verum hoc ipsum etiam est periculis plenum, ut nemo non videt. — *S. Lig., H. apost. tr. 3. n. 50.* — *V. Comp. n. 171.*

CASUS X.

DE SUPERBIA.

1° Berthusa, vana mulier, 1° saepe nutrit et fovet superbiae cogitationes et ambit hominum laudes; 2° centies in die imaginem suam in speculo contemplatur; 3° pluribus diei horis exornando corpori magna diligentia et cura vacat; 4° gloriatur, quod ceteras totius vicinae foeminas ingenio, decore, ornatu, educatione et divitiis superet, quare eas ordinarie superbe et arroganter alloquitur.

2° Briandus se jactat coram aliis:

- 1° quod a nemine in peritiam superetur; 2° quod a viginti annis confessus non fuerit, nec missae interfuerit; 3° quod mulieres quamplurimas seduxerit. Haec et alia plura plerumque falsa nec verisimilia continuo et plenis quidem buccis decantare solet. Idem vehementer ambit dignitates ex eo, quod ceteros omnes dexteritate se excedere aut saltem nulli esse secundum firmiter sibi persuaserit.

Hinc

Quaer. 1° *Quandoniam superbia sit peccatum mortale?*

2° *An Berthusa graviter delinquit in primo casu?*

3° *Quid de Briando sentiendum?*

Solutio.

165. — *R. ad 1^m Quaer.* Licet superbia inter cetera capitalia peccata primum sit, non est tamen semper mortale peccatum, et saepissime veniale non excedit. Distinguendum est inter superbiam perfectam et imperfectam. Prior sola mortalis est. Consistit in hoc, quod homo adeo sibi complaceat, ut ceteros omnino spernat, veluti Pharisaei, aut versetur in dispositione legem potius violandi, quam mandatis superiorum obtemperandi. Imperfecta vero per se tantum venialis est, nisi accedat gravis injuria proximi. — *S. Lig. n. 65. sq.*

166. — *R. ad 2^m Quaer.* Berthusa peccavit sane venialiter saltem in singulis. Non videtur tamen per se mortaliter delinquere, nisi forte, adeo se contemplando et corpus excolendo, finem suum ultimum in semetipsa constituat, aut alias mulieres omnino spernat. Hujusmodi mulier saltem

magno periculo in mortale delabendi exponitur et enixe est a confessario ad humilitatem christianam adhortanda. — *S. Lig. ibid.*

167. — *R. ad 3^m Quaer.* Briandus non videtur peccare graviter laudando et exaggerando peritiam ac dexteritatem suam, neque dignitates ambiendo, modo ad eas habilis fuerit. Sed graviter peccavit enarrando ea facta scandalosa et peccaminosa, tum ex eo, quod gloriatur de gravi malo, tum etiam, quia audientibus scandalum praebet. — *V. Comp. n. 168. 174.*

CASUS XI.

DE INVIDIA (1°).

Paschasius 1° saepe tristatur de scientia et talentis aliorum, quia coram illis abjectior apparet. 2° Tristatur ex eo, quod Fulgentius ad dignitatem fuerit promotus, quia novit ex communi fama, quod ea indignus sit. 3° Tristatur, quod Cajus, ejus inimicus, adeptus fuerit quoddam officium, ex quo merito timet, ne graviter sibi noceat. 4° Vehementer dolet, dum videt emptores ad alias officinas divertentes et suas merces negligentes. Imo, aliquando prae tristitia exoptat, ut mercatores alii cum emptoribus a mille diabolis rapiantur et de medio auferantur.

Hinc

Quaer. *An graviter peccaverit Paschasius, eo quod de aliorum commodis in praefatis casibus tristatus sit?*

Solutio.

168. — *R. ad 1^m casum.* Difficile hic statui potest de gravitate culpae, quin Paschasius sedulo examinetur. Si tristatur tantum de bono aliorum ex eo, quod inde abjectus apparet, non est proprie peccatum invidiae; secus, si vere de commodis aliorum molestiam patiatur.

R. ad 2^m casum. Tristitia haec non est inordinata, cum ex bono fine concipiatur, nec est invidiae peccatum. Caveat tamen, ne odium inde in ipsam personam exoriatur.

R. ad 3^m casum. Non commisit peccatum invidiae, quia haec tristitia potius concipitur ex timore proprii damni, quam ex bono alterius. Cavendum tamen est a peccato invidiae, quia facile subesse potest

periculum, ne inde etiam concipiatur tristitia de bono proximi, praesertim inimici.

169. — *R. ad 4^m casum.* 1° Graviter peccat Paschasius, gravia mala aliis mercatoribus et emptoribus imprecando. 2° Graviter etiam peccat peccato invidiae, si tristetur de bono notabili aliorum, ut facile evenit. Non foret tamen invidiae reus, si non tristaretur, nisi ex eo, quod ipse non tantum percipiat lucrum ac ceteri, quia tunc non tristaretur de bono proximi, sed de damno proprio, in quo gravis deordinatio non reperitur.

CASUS XII.

DE INVIDIA (2°).

1° Ernestus, videns Loelium aestimari ob insignem suam pietatem et extraordinaria Dei dona, quae in eo elucet, magnopere de hoc tristatur, ita ut magnam animi aversionem in eum experiatur.

2° Valesius, quando cernit transeundo aliorum dominia vel arbores fructibus onustas, dicit intra se: „Vellem, ut haec omnia mea essent.“

Hinc

Quaer. 1° *An Ernestus graviter peccaverit in primo casu?*

2° *Quomodo judicandus sit Valesius in secundo casu?*

Solutio.

170. — *R. ad 1^m Quaer.* Ernestus graviter peccat ex invidia, quae quidem dicitur *diabolica*, quando quis tristatur de donis spiritualibus a Deo alicui concessis. Careret autem peccato, saltem gravi, si tristitiam conciperet non quidem de donis spiritualibus aliorum, sed eorum occasione, quia nempe ipse iis destituitur. Potest talis contristatio non tantum culpa vacare, sed esse virtus emulationis vel zeli et proinde laudabilis.

171. — *R. ad 2^m Quaer.* Valesius graviter non peccat, quia mera complacentia in ficta possessione boni alieni non est peccatum mortale, modo periculum aut hypothesein injustitiae non contineat. Excusandus autem foret ab omni invidiae peccato, si non quidem haec ipsa bona concupisceret, sed similia habere vellet, quia tunc nullum proximi detrimentum in sui favorem desideraret. Sed inutilia et periculo plena esse huiusmodi desideria, nemo non videt.

CASUS XIII.

DE AVARITIA.

Domitillus, vir dives, valde sollicitus de augendo peculio, nullam occasionem acquirendi lucrum negligit. Paulo post ita lucro inhiat, ut consuetas devotiones negligat et quaereret, ut ajunt, pilum supra ovum. Denique etiam non dubitat, spe lucrum sacrum omittere festis diebus, pauperes dure a se repellere, uxori et filiis quam maxima parcimonia et aegerrime alimenta concedere et sibi metipsi vix necessaria ad vitam sustinendam indulgere. Confitendo autem dicit tantum: „Aliquando fui avarus.“

Hinc

Quaer. 1° *Quandonam avaritia constituat mortale peccatum?*

2° *An graviter peccaverit Domitillus?*

Solutio.

172. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Avaritia est peccatum mortale, quando adeo bonis temporalibus quis inhaeret, ut facile, data occasione, propter haec gravia praecepta omittat aut injustitias graves patret; a fortiori, si finem suum ultimum in bonis huius vitae quasi reponere videatur. 2° Avaritia autem, quatenus liberalitati adversatur, peccatum veniale non excedit.

173. — *R. ad 2^m Quaer.* Domitillus graviter plerumque in his peccavit, ut facile ex dictis sequitur. Ergo minime integritati confessionis satisfecit; non apparet enim coram confessario talis, qualis est in casu. Debet igitur exprimere, tum an graviter et quoties contra misericordiam erga pauperes vel contra justitiam in uxorem et filios deliquerit, tum quot sacra diebus festis omiserit, necnon alia omissionis gravia peccata, quibus propter avaritiam se forte inquinavit. Attendat etiam ad contritionem et propositi firmitatem, quae in huiusmodi hominibus saepe desunt; quare nil mirum, si tam raro hi vitam in melius mutant.

CASUS XIV.

DE IRA.

Hermanus, animi excaescentis et irae impotens, blasphemias et imprecationes in omnibus sermonibus et negotiis miscere

solet, modo uxorem, modo filios, modo alios domesticos vel operarios increpando, objurgando, conviciis et nominibus probrosis lacescendo. Si solus sit, irascitur in seipsum, vel contra animalia aut operum instrumenta, quae cunctis devovet diabolis. Confitendo autem tempore paschali dicit tantum: „Aliquoties iracundus fuit et signa impatientiae dedi.“

Hinc

Quaer. 1° An et quando ira peccatum grave constituat?

2° An graviter in his peccaverit Hermanus, et an ejus confessio sufficiat?

Solutio.

174. — *R. ad 1^m Quaer.* Ira mortalis est ex genere suo, si sit appetitus vindictae. Venialis tamen est *per se*, si sit tantum motus animi inordinatus. Gravis autem evadere potest propter violationem alterius virtutis, v. g. pietatis vel caritatis etc., tum etiam si ejusmodi animi motus sit vere vehemens et deliberatus.

175. — *R. ad 2^m Quaer.* Ambigendum non est, Hermanum saepius peccati mortalis reum evadere, non solum propter blasphemias in Deum vel imprecationes in homines, sed etiam propter animi gravem exarscentiam et perturbationem. Neque propter consuetudinem iracundiae excusandus est, quippe qui consuetudinem voluntarie fovet, quin eam imminuere et eradicare conetur.

Hinc patet, quantum Hermani confessio imperfecta sit. Prae oculis igitur ei semper habendum esset illud Job (5, 2.): *Stultum interfecit iracundia* et illud Apostoli (Rom. 12, 21.): *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Discat ab Ausonio poeta hanc eximiam praxim, his expressam versiculis: *Irasci promptus, properavi condere motum,*

Atque mihi poenas pro levitate dedi.

CASUS XV.

DE EBRIETATE (1°).

Gaudiosus, vir in poculis exhaustiendis admodum impiger, saepius cum aliis bibulis pluribus horis continuis potitare solet. Diebus praesertim dominicis sub vespere usque ad mediam noctem in cauponis compotationem protrahit, combibones ad aequales

haustas provocando. Ipse, ceteris in vino sustinendo potentior, numquam rationis usum abjicit, licet capitis gravamen experiat pedibusque aliquando titubantibus incedat. Cum sociis autem potitando in blasphemias erumpere, verba graviter turpia proferre vel obscenas cantilenas decantare solet, ut bibulis mos est.

Hinc

Quaer. 1° An graviter peccare solet Gaudiosus?

2° An absolvi possit, quin cauponas derelinquat?

Solutio.

176. — *R. ad 1^m Quaer.* Communiter admittitur a theologis, non committi peccatum mortale ratione ebrietatis, nisi in privatione voluntaria et perfecta rationis. Unde *per se* de peccato mortali non est arguendus Gaudiosus, licet plus aliis biberit. Dixi: *per se* seu ratione ebrietatis; facile enim posset reus evadere peccati gravis ex eo, quod, ita limites sobrietatis excedendo, finem suum in potu reponere videatur. Praeterea nonne graviter peccat alios ad bibendum provocando et eorum ebrietati cooperando?

177. — *R. ad 2^m Quaer.* Distinguendum est. *Per se* ratione ebrietatis absolutio non esset bibulo deneganda, cum ex dictis non soleat penitus inebriari, adeoque sub illo respectu neque graviter peccet. Verum attentis aliis circumstantiis saepius videtur peccare mortaliter Gaudiosus, et proinde in occasione proxima peccati versatur. Etenim non raro peccatorum sociorum fit particeps et adeo ventri indulget, ut in eo finem suum ultimum reponere appareat. Praeterea nonne cum sociis potitando in blasphemias erumpere, verba turpia proferre vel obscenas cantilenas decantare solet, uti bibulis mos est? His autem attentis Gaudiosus absolvendus non est, nisi cauponas deserat, etiamsi minime inebrietur.

CASUS XVI.

DE EBRIETATE (2°).

Gaudentius medico vini poculo inebriatur. Cum autem occasio bibendi in

cauponis frequenter recurrat, ipse non raro in statu ebrietatis versatur. Plerumque, cum vino caperetur, quieto somno ebrietatem sedare solebat; quadam tamen die, furore abreptus, vas chrysellinum valde pretiosum Titii confregit. Ecce, dum exercitia spiritalia a missionario traderentur, eum adit Gaudentius confitendi causa. Renuit autem missionarius Gaudentium absolvere, nisi restitueret pro damno a se in statu ebrietatis illato, et per duos menses saltem nullam ingrederetur cauponam. Utrumque denegat Gaudentius, ideoque non absolutus discedit.

Hinc

Quaer. 1° An graviter peccet Gaudentius?

2° An teneatur ad damni illati reparationem?

3° An recte egerit confessarius?
Solutio.

178. — *R. ad 1^m Quaer.* Gaudentius a peccato gravi excusari nequit. Novit enim longa et lugenda experientia, se facile modico vino in ejusmodi consortiis inebriari; debuit igitur a vino omnino abstinere vel saltem illud notabili aquae copia temperare, vel consueta consortia effugere. Secus vero dicendum esset, si raro et quasi casu fortuito, praeter expectationem et praevisionem, inebriaretur.

R. ad 2^m Quaer. Gaudentius non est obligandus ad restitutionem; constat enim ex casu, damnum in ebrietate patratum eum non praevidisse. Ergo damnum illud non fuit voluntarium, neque in actu, neque in causa; ergo deficit culpa theologica; ergo in foro interno restitutio urgeri non debuit.

179. — *R. ad 3^m Quaer.* Confessarius non debuit argere restitutionem pro damno in ebrietate illato, ut sequitur ex modo dictis; sed recte egit absolutionem Gaudentio denegando, nisi media proposita ad ebrietatem vitandam adhibere vellet. Tantum abest, ut severius egerit erga Gaudentium, quod mitius eum tractavit jubendo, ut tantum per duos menses ab ingrediendis vinariis tabernis abstineret. Prudenter quidem egit, si poenitens ante temporis praefixi finem ad ipsum esset re-

diturus, ne amariori medicina deterreretur. Sed quam difficillime hujusmodi bibuli emendationem consequuntur, quantumvis promittant. Ne desperet tamen confessarius et hujusmodi poenitentes ad frequentiore confessionem, in quantum fieri potest, adducere conetur.

CASUS XVII.

DE EBRIETATE (3°).

1° Romarinus medicus aegrotis instar remedii seu ad humores praves depellendos vinum valde generosum aut certum liquorem potandum praebet cum evidenti ebrietatis periculo, ut experientia ipsi constat.

2° Hyparchus, etiam medicus, quoties operationem aliquam artis suae difficilem faciendam habet, v. g. amputationem membri, ministrat patienti largum potum liquoris inebriantis vel notabilem opii vel aetheris quantitatem, ita ut extra sensus omnino rapiatur nullumque dolorem sentiat.

3° Albinus Blasium amentem jocandi causa largiori potu in ebrietatem inducit, nec putat, se male agere, cum iste jam usu rationis careat.

Hinc

Quaer. 1° An aliquando ebrietatem ex causa gravi aliis vel sibi procurare liceat, sive directe, sive indirecte?

2° Quid de Romarino in primo casu? et de Hyparcho in secundo casu?

3° An peccet quis graviter, amentem inducens in ebrietatem?

Solutio.

180. — *R. ad 1^m Quaer.* Numquam licet ebrietatem directe intendere et procurare, sive in se, sive in aliis, quia hoc est intrinsece malum, ut patet. At licet aliquando ex gravissima ratione illam procurare indirecte vel potius permittere, ponendo causam indifferentem vel bonam, ex qua secuturus est effectus duplex, unus quidem malus, permissus, seu ebrietas, et alter bonus, unice intentus, v. g. vita servanda. — *V. Comp. de act. hum. n. 9.*

181. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Non peccat Romarinus in primo casu, si remedium ab ipso adhibitum sit necessarium ad

morbum lethalem depellendum. Sequitur ex dictis. Secus, si alia remedia efficacia habeat vel si morbus non sit periculosus, quia jam deest ratio sufficiens ad causam effectus mali ponendam, nec proportio inter effectum bonum et effectum malum datur.

2° *In secundo casu* quoad usum opii vel aetheris, Hyparchus non est arguendus, quia hoc adhibet tantum ad sensus consopios, ideoque his modis non ebrietatem, sed somnum seu gravem soporem inducit. Omni autem tempore aliquam opii quantitatem adhibuerunt medici ad somnum aegrotis procurandum nemine reclamante. Habet quidem opium inebriandi virtutem, si fumus ejus per modum aspirationis, sicut fumus tabaci, hauriatur; non vero, si per modum potus sumatur. Praxis autem aetheris ad aliquem consopium nunc generatim a medicis servatur.

Peccat vero graviter Hyparchus, juxta *S. Lig. n. 76. et alios*, liquorem inebriantem aegrotis propinando, quia directe ebrietatem intendit ut medium ad operationem artis suae peragendam, ita ut bonum non oriatur, nisi ex malo. *Non sunt autem unquam facienda mala, ut eveniant bona.* — At juxta *Busemb. et alios*, quibus concinit *S. Thom, 2. 2. q. 150. art. 2.*, non peccat sic agendo Hyparchus, quia per hoc directe non intenditur ebrietas. Nam effectus *directe intentus* est sensuum sopor et effectus *mere permissus* est privatio rationis; jam vero privatio usus rationis ad breve tempus ex gravi causa non videtur quid intrinsece malum. Et reapse, sicut adhibetur in tali casu opium et aether, ita etiam vinum adhiberi potest.

182. — *R. ad 3^m Quaes.* Non peccat graviter *per se* ille, qui amentem inducit ad excessivum potum, unde sequitur ebrietas vel potius sequeretur, si amens non esset. Ratio est, quia fatuus, utpote jam usu rationis destitutus, nequit amplius se privare usu rationis, sicut caecus non potest se privare potentia visiva. Atqui, si fatuus non tenetur lege se non inebriandi, neque ille, qui ei potum excessivum praebet, contra hanc legem peccat. Dixi: *per se*; quia, si amens post potum excessivum soleat erumpere in blas-

phemias et id sciat, qui ad bibendum eum induxit, graviter hic peccabit contra legem naturalem, quia fatuus eam materialiter violat, cum ei in actu primo subjectus sit. — *V. Comp. de leg. n. 92. — Elbel n. 679.*

CASUS XVIII.

DE EBRIETATE (4°).

Capietes bifariam capti.

Ugolinus, die quadam in domicilio aggressus a duobus latronibus armatis tempore noctis mortemque indeclinabilem praevidens, sponte offert invisis hospitibus non solum numerosam pecuniam, sed etiam largissimum vini maxime generosi potum cum aliis eximiiis, et validissimis liquoribus. Bibunt impigri nebulones et mox jacent penitus ebrii. Tunc Ugolinus, recuperata primum pecunia advocatoque auxilio, latrones ligatis manibus pedibusque satellitibus tradit.

Hinc

Quaer. *An de gravi peccato damnandus sit Ugolinus ex eo, quod causam ebrietatis posuerit?*

Solutio.

183. — *R. Negative.* Etenim posuit causam indifferentem, vinum scilicet et liquores ante latrones apponendo, nec eos ad ebrietatem induxit, sed tantum eam permisit gravi de causa; insuper effectus bonus, quem intendit, malum effectum bene compensat. Nec dicas, Ugolinum non obtinere effectum bonum seu vitam incolumem a latronibus servare, nisi per malum effectum seu per ebrietatem. Nam primum: is intendit nebulones illos sedare et compescere et eorum furorem in vino extinguere. Praeterea: ipse ponit occasionem ebrietatis, non vero causam necessario effectum producentem, siquidem latrones bibere possunt, quin inebrientur, neque ad bibendum eos cogit, sed libere bibunt. Ergo Ugolinus homines non induxit ad ebrietatem, sed tantum ad bibendum. Ergo ebrietatem non excitavit, sed tantum permisit. — *S. Lig. n. 77.*, ubi ostendit, etiam esse licitam, inducere alium ad minus malum, ut a majore impediatur. — *V. Comp. n. 183.*

CASUS DE VIRTUTIBUS ET VITIIS OPPOSITIS

SEU

De fide, spe et caritate erga Deum et proximum. — De operibus misericordiae seu de eleemosyna et correctione fraterna. — De scandalo, de choreis et spectaculis. — De cooperatione.

CASUS I.

DE SCIENDIS ET CREDENDIS.

Simplicius homo rudis, dum apud Macarium parochum confitetur, de necessario sciendis et credendis interrogatus, valde ignarus reperitur: nescit enim fidei symbolum recitare, nec rationem reddere de mysteriis SS. Trinitatis et Incarnationis etc. Confessarius autem indignabundus poenitentem objurgat et increpat, velut hominem salutis suae nimis incuriosum, et denegata absolutione eum dimittit, usquedum ea, quae ad salutem sunt scitu necessaria, sciverit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam ut scitu necessaria habeantur?*

2° *An possint absolvi ignorantes symbolum, mandata decalogi, mysteria Trinitatis vel Incarnationis Domini: vel haec quidem scientes, sed nihil intelligentes?*

3° *Quid de agendi ratione Macarii?*

Solutio.

184. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Ad recte credendum scire oportet imprimis ea, quorum cognitio et fides sunt de necessitate medii ad salutem, scilicet Deum unum et remuneratorem seu finem ultimum; deinde mysterium SS. Trinitatis, mysterium Incarnationis D. N. J. C. Haec duo mysteria sunt quidem scitu necessaria saltem de *necessitate praecepti*; controvertitur autem, utrum ea scire oporteat absolute de *necessitate medii*. Difficultas haec est mere speculativa, cum in praxi illa cognitio omnino requiratur saltem ex praecepto gravissimo. Insuper scire quis debet praecipua fidei capita, quae in symbolo Apostolorum continen-

tur, saltem quoad substantiam, licet necesse non sit absolute, ut memoriter eorum formula teneatur vel ratio de singulis explicite reddatur. — *V. Comp. n. 195. et seq.*

2° Ad recte agendum scire opus est praecepta decalogi et Ecclesiae, praecipua sacramenta, scil. sacramentum baptismi, poenitentiae et eucharistiae, et cetera, quando suscipienda sunt. Adde orationem dominicam, saltem quoad substantiam. — *V. Comp. n. 201.*

185. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Quoad mysteria SS. Trinitatis et Incarnationis absolvi non possunt, qui haec ignorant. Constat ex prop. 64. ab Innocentio XI. damnata. Quare absolutio his impertita est certo illicita extra necessitatis casum v. g. periculum mortis, quia confessarius, talem absolvens, sacramentum periculo nullitatis exponeret, ut patet ex controversia in quaesito 1mo exposita. An autem valida? *Controvertitur. Probabiliter* affirmandum videtur. — *V. Comp. n. 195. 196.*

2° Quod ad reliqua spectat, non est absolute necessarium, ut poenitens ea sciat hic et nunc, modo habeat voluntatem illa addiscendi et doleat de sua negligentia, si fuit culpabilis. Si tamen dilatio absolutionis requiri videatur, ut poenitens ad scitu necessaria addiscenda inducatur, medium illud adhibendum erit.

186. — *R. ad 3^m Quaer.* Macarius confessarius magis increpandus et objurgandus, quippe qui Simplicium, hominem rudem, adeo dure a se repellit et sic a sacramentis deterret. Debat enim vel illum instruere, si poterat, vel procurare media, ut per alium instrueretur, vel saltem blande ad paucos dies remittere, enixe rogando, ut quamprimum reverteretur. Si vero timeat, ne non redeat vel ne cum

eadem ignorantia iterum accedat, ut saepius conijcere fas est, eum instruere et ad absolutionem disponere debet. Tunc autem non erit necesse, ut poenitens memoriter omnia credenda sciat, sed satis est, ut illa sciat quoad substantiam. Proponat igitur illi confessarius praecipuos fidei articulos et de singulis cum eo actum fidei eliciat; postea eum adhortetur, ut deinceps eadem melius addiscere velit, et tandem ei absolutionem impertiat. Facilius quidem est, poenitentem absque absolutione dimittere velut indispositum; sed cave, o Macari, ne damnes facile salvandum! Cave, ne haec ovicula Christi a lupo infernali tibi eripiatur!

CASUS II.

ACTUS FIDEI ET PRAXIS CONFESSARII.

1° Blandina, pia mulier, audivit a concionatore, eliciendos esse frequenter actus fidei, sicut et ceterarum virtutum theologicarum. Quapropter vehementer timet, ne huic praecepto non satisfecerit et ita graviter deliquerit. Quaerit igitur, quoties hujusmodi actus sint eliciendi.

2° Sylvinus confessarius non solet interrogare poenitentes, an actus fidei interdum eliciant, vel an necessario scienda et credenda sufficienter intelligant ac retineant, etiamsi occurrant poenitentes a multis annis de salute et sacramentis incurii. Sic agit praecipue erga matronas et viros conspicuos, quos interrogare non audet.

Hinc

Quaer. 1° *Quandonam actus fidei sint eliciendi?*

2° *Quid de Blandina sentiendum?*

3° *Quid de ratione agendi Sylvini confessarii?*

Solutio.

187 — *R. ad 1^m Quaer.* Actus fidei sunt in vita frequenter eliciendi, quia homo, ad finem supernaturalem elevatus, ad Deum tendere debet tamquam finem suum ultimum, et media supernaturalia apprehendere, quatenus per fidem sunt nobis manifestata. Quoties autem actus fidei eliciendi sint, non conveniunt theologi. Juxta plures eliciendi videntur saltem semel in mense. Sic etiam de actibus spei et caritatis dicendum est;

sed nulla solida ratione haec sententia firmatur. — *V. Comp. n. 218.* Ceterum, qui christiane vivunt, facile huic praecepto satisfaciunt, varios actus religionis exercendo.

188. — *R. ad 2^m Quaer.* Blandina, cum sit devota mulier, non debet esse anxiosa circa obligationem actus fidei eliciendi, quippe quae frequentissime motivo fidei erigitur in vita devota sectanda. Pacem igitur habeat et oret pro aliis bene multis, qui, terrenis rebus irretiti, rarius ad superna perfidem eriguntur.

189. — *R. ad 3^m Quaer.* Confessarius non tenetur specialiter interrogare circa actus fidei poenitentes, qui generatim orant vel christiane vivunt; praesumuntur enim illi sufficienter praecepto divino satisfacere. Nec tenetur interrogare de scientia necessaria eos, qui videntur sufficienter instructi, ut sunt plerumque illi, qui non raro contentur. Quoad ceteros vero id optime monet *Lugo*: cum adeo haec obligatio incerta sit et cum hac ipsa de causa partim non cognoscatur, et partim omissio, si umquam adesset, non advertatur, hinc fit, ut neque in poenitentibus de hoc confitendi, neque in confessariis de hoc interrogandi mos habeatur.

CASUS III.

MULIER HAERETICA IN MORTE ABSOLUTA.

Elpidia, mulier haeretica, incidit in morbum lethalem. Vir ejus catholicus tendit oculus ad parochum, enixe ab eo petens, ut dignaretur uxorem suam invisere eamque ad mortem christianam disponere, ita tamen, ut de purgatorio, de indulgentiis et de confessione sacramentali omnino praescindat, ex eo quod in his nulla spes successus daretur. Obtemperat parochus, et illico sponsum secutus invenit Elpidiam cum morte luctantem, elicit cum ea actum fidei in Deum unum et trinum, in Christum et praecipua, quae vera fides credenda proponit. Eandem ad dolorem universalem de peccatis disponit et tandem sub conditione absolvit.

Hinc

Quaer. 1° *An Elpidia absolvi potuerit, saltem conditionate, seu an parochus recte egerit?*

2° *An haec mulier, taliter absoluta, sepeliri potuerit in loco sacro?*

Solutio.

190. — *R. ad 1^m Quaes.* Sic respondet *Elbel* ad hunc casum, quem proponit: Omnino bene et laudabiliter egit parochus, quia conatus fuit, modo meliori, quo in his circumstantiis fieri poterat, procurare animae hujus salutem. Sed magna hic urget difficultas: Ubinam est confessio? Quomodo potest etiam praesumi? Si *Elpidia* sensibus destituta reperiretur, utique posset praesumi, quod, si ratione gauderet, vellet ad veram fidem converti et per suspiria confiteri. Attamen id videtur admitendum, quod dicit *Lacroix* in tali casu. Potest sacerdos, ait, propositis praecipuis fidei articulis, qui ab haereticis admittuntur, moribundum interrogare, an, si sciret, se non esse in vera fide, vellet veram amplecti et facere omnia ad salutem necessaria; an vellet confiteri et absolvi, si hoc ad salutem esset necessarium. Si ad haec annuat, absolvi poterit sub conditione. — *Lacroix l. 6. p. 2. n. 1866. post Gobat et alios. (1)*

191. — *R. ad 2^m Quaes. Affirm.*, modo scandalum abfuerit. Ratio est, quia supponitur *Elpidia* dedisse signa poenitentiae in articulo mortis, et probabiliter valide absoluta fuit tum a peccatis, tum a censuris. Nec obstat, quod dubium sit, utrum haeretica fuerit non tantum materialis, sed formalis, quia, stante dubio, in benigniorem partem inclinandum est. (2) — *Elbel n. 36. — Lacroix l. 7. n. 268.*

CASUS IV.**DE PROFESSIONE FIDEI (1°).**

1° *Mathurinus*, sacerdos et religiosus, in locis haeticorum missionarius, fervente persecutione deprehenditur atque ad tribunal tractus interrogatur: An sit catholicus? an sacerdos? an religiosus? An missam in hac regione celebraverit? An noverit constitutiones regionis, quibus professio religionis catholicae prohibetur? — Ad primum *affirmative* respondet *Mathurinus*, ad cetera vero *negative*, et sic obtinet, ut dimittatur.

(1) Cf. etiam *P. II. n. 489. 491. (N. edit.)*

(2) Attamen non obliviscendum, hic agi de foro externo. Auctor ipse *P. II. n. 1149. in simili casu recursum ad episcopum consultit. (N. edit.)*

2° *Lucianus* vero, in iisdem rerum adjunctis, interrogatus, an sit papista vel cujus sit religionis, aliis respondet aequivoce, aliis vero ait: *Non sum papista; mea religio est evangelica seu vera religio.* Interroganti vero alicui privato respondet: *Quid ad te?* vel alia similia.

Hinc

Quaer. 1° *Quandonam sit obligatio fidem extertus profiteri?*

2° *An Mathurinus fuerit obligatus sub gravi ad fatendum, se esse catholicum; et utrum potuerit cetera negare vel dissimulare?*

3° *An Lucianus potuerit negare, se esse papistam, et dicere, se pertinere ad evangelicam religionem?*

4° *An liceat fidem dissimulare vel responsum denegare privatis interrogantibus?*

Solutio.

192. — *R. ad 1^m Quaes.* Datur obligatio sub gravi de jure naturali, fidem confitendi, quando honor Deo debitus vel utilitas proximi secus cessaret aut detrimentum notabile pateretur, v. g. si sequeretur religionis contemptus, fidelium perversio aut scandalum etc. — *V. Comp. n. 189.*

R. ad 2^m Quaes. 1° *Mathurinus* non tantum laudabiliter egit, sed etiam sub gravi debuit fateri, se esse catholicum, quia tenemur profiteri fidem, quoties id exigit gloria Dei et Christi. Atqui in his circumstantiis ex negatione vel dissimulatione *Mathurini* honor Dei et Christi periclitatus fuisset, quia utrique magnus honor fuisset ademptus, ut patet. Constat insuper ex propositione damnata 18. ab Innocentio XI.

2° Non peccavit contra fidem *Mathurinus* cetera negando, quia non spectant directe et essentialiter ad fidem, cum sint multi boni catholici, qui non sunt sacerdotes neque religiosi etc. Haec igitur, quae negavit, sunt quid accessorium, et per accidens tantum se habent ad veram fidem. Praeterea jam fidem confessus est, se fatendo catholicum; ergo nisi hoc retractet, fidem negare minime censetur. Insuper mens interrogantium est, non amplius inquirendi de fide

catholica, cum ipsi ab eo veritatem noverint, sed tantum accidentales criminis qualitates dignoscendi. Ergo Mathurinus cum licita restrictione mentali cetera haec negare potuit.

193. — *R. ad 3^m Quaes.* Lucianus potuit neque negare, se esse papistam, neque aequivoce respondere, quia haec interrogatio aequivalet huic: an sit catholicus. Quemadmodum igitur numquam licet negare, se esse catholicum, ita non licet negare, se esse papistam. Neque magis licet effugium verbis aequivocis quaerere, quia in his circumstantiis urget obligatio veram fidem profitendi. — *Elbel n. 61.* — *Tambur.* etc. Non est autem semper verum, quod interrogatus, etiam a potestate publica, teneatur positive fidem confiteri; nam id solum requiritur, quando quis interrogatur in odium fidei, vel quando necessarium est, ne praesentibus videatur fidem negasse. — *S. Lig. referens Busemb. n. 13.*

194. — *R. ad 4^m Quaes.* Distinguendum est: *Negative*, si interrogatio fiat in odium fidei; secus vero in circumstantiis, in quibus nullum praesentibus creatur scandalum seu nulla apparet fidei negatio, quia tunc nulla est obligatio fidem confitendi, et verbis aequivocis uti aut tacere licet. — *S. Lig. n. 13.* — *V. Comp. n. 100.*

CASUS V.

DE PROFESSIONE FIDEI (2°).

Edmundus, apud infideles missionarius, saeviente adversus christianos persecutione, fidelibus permittit ad insidias persecutorum vitandas, ut nomina, quae inter infideles communia habentur, usurpent, et etiam, ut vestes nationis proprias adhibeant, licet nova lege principis in signum falsae religionis declarativum determinatae sint. Ipse vero, ne detegatur, iisdem vestibus induitur, quibus ministri falsi cultus utuntur.

Hinc

Quaer. 1° An liceat ad persecutionem vitandam uti signis aut vestibus haereticorum?

2° An missionarius ad se occultandum indui possit vestibus ministrorum falsae religionis, ita ut unus ex ipsis appareat?

Solutio.

195. — *R. ad 1^m Quaes. Affirm.*, si vestes et signa sint propria regionis, licet tota regio sit infidelis; imo, affirmo etiam probabilius, licet haec sint propria religionis, dummodo instituta non sint exclusive ad sectam profitendam, ut sunt ornamenta, quibus sacerdotes utuntur in functionum suarum exercitio. — *V. Comp. n. 191.*

196. — *R. ad 2^m Quaes. Affirm.* etiam in sensu distinctionis modo datae. Vestes enim primario ad corpus tegendum inserviunt, et proinde non sunt tantum signa declarativa sectae alienius. — *S. Lig. n. 15.*

CASUS VI.

DE PROFESSIONE FIDEI (3°).

Paternus, minister protestans, dum extremo decumberet, ratus religionem catholicam esse solam veram, postulavit, ut ad se advocaretur secreto sacerdos hujus religionis, qui tamen sub vestibus saecularibus adveniret ad declinandam omnem suspicionem abjurandae haereseos. Itaque sacerdoti praesenti aperuit mentem suam, petens humiliter baptizari, sed cum duabus appositis conditionibus, scilicet 1° ut, si ex morbo decumberet, sibi liceret moriendo dissimulare fidem catholicam et baptismum susceptum; 2° ut, si convalesceret, sibi permitteretur expectare occasionem opportuniorem ad fidem sine periculo bonorum exterius profitendam. Utrique conditioni libenter annuit confessarius.

Hinc

Quaer. 1° An Paterno permitti potuit prima conditio, seu ut moriendo fidem dissimularet?

2° An concedi potuit secunda conditio, seu ut, si convalesceret, occasionem opportuniorem expectaret ad catholicam fidem profitendam?

Solutio.

197. *R. ad 1^m Quaes.* Minime concedi potuit Paterno prima conditio. Ratio est, quia tenebatur ante mortem fidem veram profiteri erroresque, quos docuerat, revocare, secus velut indispositus ad baptismi gratiam admitti non potuit. Quivis enim fidelium tenetur fidem profiteri non obstante quacumque jactura, quando id exi-

git honor Dei et salus proximi; atqui in his circumstantiis tum honor Dei, tum salus proximi externam fidei professionem a Paterno exigebat, scilicet ad errores, quos docuerat, extirpandos; ergo etc. Si tamen omnibus adhibitis experimentis persuaderi nequeat, ultimi remedii loco inducendus esset, ut coram pluribus testibus protestetur, se religionem catholicam profiteri et in ea velle mori; vel saltem asserat, se magni momenti secretum sacerdoti catholico commisisse post obitum suum revelandum. Hoc enim modo obligationi suae forsitan satisfaciet. A fortiori id peragi posset, si Paternus non minister, sed simplex haereticus esset⁽¹⁾, — *Elbel* n. 67. Prudenter vero aget confessarius, si non statim totam obligationem manifestet, sed leviolem prius declaret, ut, ea admissa, poenitens ad maiorem deduci queat.

198. — *R. ad 2^m Quaes.* Condicio altera Paterno concedi potuit urgente gravi ratione, quia licet veram fidem ad tempus dissimulare ob maxima incommoda, quae ex professione publica sequerentur. Nullatenus tamen ei permittendum fuit, ut exerceret actus haeresis declarativos, v. g. exercendo officium pastoris haeretici, vel sacramenta more haeticorum ministrando eosve sermonibus adhortando, quia in nullo casu fas est, falsam sectam profiteri et veram religionem negare. — *Elbel* n. 70. — *Tamburinus* l. 2. in decalog. c. 1. §. 3.

CASUS VII.

COMMUNICATIO CUM HAERETICIS.

1° Leonardus, in locis haeticorum degens, aliquoties curiositatis causa funera catholicorum comitatur, eorum nuptiis, baptismo et coenae ut merus spectator assistit. Iter agens impios haeticorum sermones saepius audit, ab his quidem abhorrens, sed tamen tacens.

2° Leocadia monialis, addicta hospi-

tio, in quo recipiuntur infirmi non solum catholici, sed etiam haeretici, rogatur a Quirino protestante, graviter decumbente, ut suae sectae ministrum accersat, a quo religionis auxilia recipiat. Nescit autem Leocadia, an ei obtemperare possit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quando liceat communicare cum haeticis?*

2° *An liceat eorum templa invisere et eorum caeremoniis interesse?*

3° *Quid de Leonardo dicendum?*

4° *An Leocadia in secundo casu ministrum protestantem accersere possit?*

Solutio.

199. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Haeretici non sunt necessario vitandi, neque in civilibus, neque in sacris seu in ecclesia et caeremoniis catholicorum, quibus forte interveniunt. Etenim ex concessione *Martini V.* soli vitandi sunt illi, qui proprio nomine excommunicantur. Sed huiusmodi excommunicati fere numquam nostris temporibus cernuntur. — 2° Haeretici non possunt speciatim invitari ad orationes publicas seu ad caeremonias religiosas catholicorum. Etenim si Ecclesia temperavit rigorem juris antiqui in favorem fidelium, voluit tantum tollere incommodum, quod habebatur, quando haeretici et alii excommunicati vitandi erant, etiam templum vel oratorium deserendo, ubi comparebant; sed favere non debuit communicationi cum eis in sacris. ⁽¹⁾

200. — *R. ad 2^m Quaes.* Non est peccatum, templa haeticorum vel infidelium ex mera curiositate visitare, quia in hoc nihil est contra fidem, nec id prohibetur. Sed non licet eorum caeremoniis proprie religiosi, seu quae ad fidem spectant, interesse, ita ut caeremoniae veluti religiosae particeps fieret, quia esset cooperatio in re illicita. Constat etiam ex sequenti decisione *S. Officii* (10. Maji 1770.):

„Sanctissimus decrevit, catholicis regulariter non licere haeticorum aut schismaticorum concionibus, baptismis et matrimonii interesse: absolute autem non licere nec per se, nec per alios fungi of-

⁽¹⁾ qui neminem umquam seduxisset aut confirmasset in sua falsa secta, quia, cum in tali homine nec honor Dei, neque salus animarum periclitetur, neque aliunde urgeat praeceptum de fide catholica exterius profitenda, hinc ob vere rationabilem et gravem causam posset facilius in tali homine dissimulari externa professio fidei etc. — Ita *Elbel* l. c. (Not. edit.)

⁽¹⁾ De hac communicatione cf. *Comp. P. II.* n. 964. not. 1. (Not. edit.)

„*ficio patrum in baptismis, quae haereticorum filiis ab haereticis ministrantur.*“

201. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Leonardus non peccavit *per se* assistendo nuptiis et funeribus haereticorum, secluso perversionis periculo aut praecepto particulari, quod id prohibeatur, quia haec proprie ad fidem non spectant. Secus dicendum de assistentia baptismo, coenae etc., quia caeremoniae illae religiosae sunt. Intellige tamen hoc sensu, si non ut merus spectator adstiterit, sed veluti religiosae caeremoniae particeps, aut civilis obsequii gratia sine gravi causa. — *V. Comp. n. 192.* (1)

2° Leonardus non peccavit contra fidem sermones haereticorum audiendo et tacendo, quia nullum consensum iis praebuit. Sed potuit peccare contra obligationem de jure naturali defendendi religionem, si respondere potuit. Cuilibet enim catholico incumbit obligatio defendendi religionem contra haereticos et impios homines. Verum si successum non speraverit ex suis responsis, tacendo prudenter egit, modo cum haereticis connivere non visus fuerit.

Imo Leonardus omnino tacere debuit *per se*, si fuerit indoctus, quia laici sub poena excommunicationis ferendae sententiae prohibentur a disputatione cum haereticis et infidelibus ex decreto *Alexandri IV.* in *c. Quicumque* (2) *de haereticis in 6° (V. 2.)*. Excipiunt vero theologi seu interpretes juris casum necessitatis, in quo laicus sat doctus, deficiente clerico capace, fidem a diceriliis haeretici vel increduli defendere potest. Tunc enim loqui tenetur ob proximi salutem et fidei honorem. *Ita Antoine tom. 2. — Bouvier, de primo praec. decalogi etc.* Dicit etiam *Antoine ibid.* cum *Ferraris, Prompta Bibl.* sub verbo *Fides n. 40.*, hanc prohibitionem per contrariam consuetudinem abrogatam esse in regionibus, in quibus haeretici cum catholicis miscentur.

202. — *R. ad 4^m Quaes. Negative.* Ratio patet; esset enim communicatio cum haereticis in re ad religionem pertinente et cooperatio proprie dicta.

Constat etiam ex sequente responsione *S. Cong. Inquisitionis die 15. Mart. 1848.*

(1) Pro Germania cf. *Vott. P. I. n. 381.* (Not. edit.)

Beatissime Pater!

„D. N. . . Sanctitati Vestrae humiliter exponit, quod in civitate M. . . existat hospitium, cujus ipse rector et capellanus est, ac in quo infirmorum curam gerunt moniales, dictae M. N. Cum autem in hoc hospitio subinde recipiantur acatholicae religionis sectatores, ac iidem ministrum haereticum, a quo religionis auxilia et solatia recipiant, identidem petant, quaeritur, utrum praefatis monialibus falsae religionis ministrum advocare licitum sit. Quaeritur insuper, utrum eadem danda sit solutio, ubi haereticus infirmus in domo privata cujusdam catholici degit: utrum scilicet tunc catholicus ministrum haereticum advocare licite possit.“

Feria IV. die 15. Martii 1848.

„In Congregatione generali S. Rom. et universalis Inquisitionis habita in conventu S. Mariae supra Minervam coram Emin. et Rever. S. R. E. Cardinalibus, in tota republica christiana contra haereticam pravitatem generalibus inquisitoribus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis, audita relatione supra scripti supplicis libelli una cum voto DD. Consultorum, iidem Emin. et Reverend. Domini dixerunt: Juxta exposita (1) non licere; et addiderunt: *Passive se habeant.*“

Loco sigilli.

Angelus Argenti,

S. Rom. et univers. Inquisit. Secretarius.

Mélanges théologiques. Liège. 1848. tome 2. page 86.

CASUS VIII.

DE SPE (1°).

Argyrophilus divitiis et vitae praesentis tam perditae addictus est, ut de nulla alia cogitet nisi de thesaurizando super terram. Mille annis, imo perpetuo in terris degere exoptaret. Cum autem ingruente morte meliora cepisset, consilia in coelestem patriam tandem respicit. Sed ecce! multitudo peccatorum terrefactus judicium futurum adeo formidat, ut

(1) Ex hoc responsionis modo colligi posse videtur, regulam pro circumstantiis exceptiones non simpliciter excludere. Consultantur itaque in casibus particularibus ordinarii locorum. (Not. edit.)

de misericordia divina consequenda jam desperet, et vix a confessario in spem erigi possit.

Hinc

Quaer. 1° *An graviter peccaverit contra spem Argyrophilus hisce terrenis desideris?*

2° *An graviter etiam peccaverit contra spem nimio timore?*

Solutio.

203. — R. ad 1^m Quaer. Affirm. Et enim peccavit graviter Argyrophilus contra virtutem spei, quia res temporales constituit tamquam finem suum ultimum veramque beatitudinem, cum eas Deo ipsi anteponat, volens ex inordinato creaturarum amore Deo carere. — *Volt n. 388.*

R. ad 2^m Quaer. Iterum contra spem graviter peccavit, si desperationis tentationi perfecte consensit, seu si deliberate omnino de salute desperavit. Secus, si desperatio imperfecta fuerit, vel si, non diffidens de misericordia divina, timeat, ne peccata defectu contritionis non fuerint remissa, vel ne cadat in peccatum propter cognitam suam fragilitatem, modo timor non sit immoderatus. — *Volt n. 391.*

CASUS IX.

DE SPE (2°).

Melania 1° diuturno morbo afflicta, per plures annos sanitatis restitutione efflagitata nec obtenta, animo concidit et hanc gratiam postulare desinit, existimans, Deum ejus preces exaudire nolle. 2° Alias impellente tentatione in peccatum incidit, intra se cogitans: Peccatum confitebor, et Deus summe bonus veniam mihi concedet. 3° Recurrente autem eadem tentatione denuo peccat dicens: Tam facile est declarare in confessione peccatum pluries commissum, quam semel patratum.

Hinc

Quaer. 1° *An Melania graviter peccaverit contra spem, cessando ab oratione ob animi defectionem in primo casu?*

2° *An graviter contra spem egerit peccando ob spem veniae in secundo casu?*

3° *An etiam peccando denuo, quia tam facile accusatur peccatum iteratum, quam semel commissum?*

Solutio.

204. — R. ad 1^m Quaer. Distinguendum est. Melania graviter peccavit contra spem, si ideo cessavit orare, quia Deum immisericordem erga se judicavit, aut quia existimavit, Deum, bonum aliis, sibi soli esse rigidum et austum nimis, ita ut neque parcere, neque auxilia praestare velit. Si vero ex inordinata quadam tristitia animo concidat, sed judicet, Deum ex secreto sapientiae vel justitiae suae nolle ipsi sanitatem restituere, et propterea ab oratione cesset, non peccabit ex eo, quod orare omittat.

205. — R. ad 2^m Quaer. Negative cum *S. Thom.*, qui 2. 2. q. 21. art. 2. ad 3. ait: „Peccare sub spe veniae quandoque percipiendae cum proposito abstinendi (seu non perseverandi in peccato) et poenitendi, hoc non est praesumptionis; sed hoc peccatum diminuit, quia per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum.“ Hinc et *S. Lig. n. 21.* post *Sporer* et *Lacroix* negat, esse praesumptionis peccatum, si quis peccet ex passione, sperando concomitanter, peccatum illud sibi remissum iri. Ceterum etiam juxta severiores auctores tunc solum esset praesumptionis peccatum, quando divina misericordia esset motivum intrinsecum malae voluntatis; non item, quando habeatur tantum actus spei distinctus, praevious, concomitans et consequens, etsi actus ipse praevious removeat majorem timorem peccati et sit per accidens occasio liberius peccandi, prout in Melaniae casu.

R. ad 3^m Quaer. Non commisit (¹) peccatum praesumptionis, quia tantum mota est ad facilius peccandum ex minore difficultate confitendi, non vero ex facilitate veniae. Ideo sufficit, ut peccatum accuset in confessione, quin causam referat. — *V. Comp n. 214. Q. 4°.* — *Volt n. 393.*

CASUS X.

DE AMORE DEI (1°).

Columba, devota mulier, sic confitetur: O me miseram! Non amo Deum. Nullam vim amoris divini in me experior, licet pluribus horis in die orationi vacem, centiesque orationem dominicam recitem et communionem fere

(¹) *per se* — *V. Comp. l. c.* (Not. edit.)

quotidianam peragam. Timeo, ne praecepto amandi Deum non satisfaciam et ne in pessimo animae statu constituar. O si scirem modum Deum amandi! O felices illae animae, quibus devotio, fervor spiritus et divina caritas insita sunt quaeque his affluunt et abundant! Heu, heu mihi! aruit cor meum, et sicut testa arida est anima mea. Nescio, quo me convertam. Pater! miserere mei et sanctam absolutionem mihi indignae impertiri digneris.

Hinc

Quaer. 1° *Quale sit praeceptum amandi Deum, et quomodo ei satisfaciendum?*

2° *Quandonam urgeat praeceptum caritatis erga Deum?*

3° *Quid de Columba, et an absolvi possit?*

Solutio.

206. — *R. ad 1^m Quaer.* Praeceptum amandi Deum est summum omnium aliorum et excellentissimum, cetera omnia praecepta implicite in se continens, ut liquet ex ejus objecto atque ex verbis Christi (*Matth. 22, 37.*): *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Hoc est maximum et primum mandatum.* Item ex verbis Apostoli *Rom. 13, 10.*: *Plenitudo. . legis est dilectio.* Hinc concludebat S. Augustinus: *Ama, et fac quod vis*, i. e. adimpleto praecepto caritatis non dabitur peccandi periculum.

207. — Objectum *materiale* caritatis primum est solus Deus, quia Deus dignissimus est, ut ad illum propter se et ultimo omnia referantur, et in ipso est primaria ratio movens amoris. Secundarium autem sumus nos et proximus, quia per caritatem nobis et proximo volumus bonum propter Dei bonitatem, ut nempe Dei aestimatio et gloria augeatur.

Objectum *formale* seu movens ad amandum Deum est bonitas Dei infinita, seu infinitae ejus perfectiones. Ratio est, quia propterea Deus amandus est super omnia.

Hinc patet, quomodo praeceptum caritatis erga Deum adimplendum sit; nempe primo, quatenus est *negativum*: effugiendo quodlibet peccatum mortale, per quod a Deo separamur; secundo, quatenus est *positivum*: amando Deum super omnia propter seipsum.

208. — *R. ad 2^m Quaer.* Omnes qui-

dem asserunt, urgere praeceptum actus amoris Dei elicendi interdum; sed de tempore obligationis absolute determinando non conveniunt. *S. Ligorio* magis arridet sententia eorum, qui actum caritatis semel in mense requirunt. *Hom. ap. n. 13. Recole dicta supra de actu fidei n. 187.*

R. ad 3^m Quaer. Non est dubium, quin Columba plene praecepto caritatis satisfecerit; nam, cum sit devota mulier, satagit adamussim adimplere omnia officia fidelibus imposita et proinde, implicite saltem, saepius actus amoris elicere debet. Non potest autem absolvi propter defectum materiae clavibus expositae. Igitur, si absolutione donari velit, aliquam materiam, saltem vitae praeteritae, foro sacramentali subiciat.

CASUS XI.

DE AMORE DEI (2°).

Christianus, quamquam vehementer abhorreat a peccato mortali, saepe tamen leviter Deum offendit. Elicit equidem interdum actum caritatis; verum non amat Deum propter ipsum solum, sed etiam intuitu divinae mercedis seu aeternae gloriae. Admoneatur autem a confessario, se non adimplere obligationem amandi Deum ex toto corde, quia ad hoc non tantum vitanda sunt omnia venialia, sed actus dilectionis debet esse talis, ut Deus ametur propter ipsum solum, et proinde homo nullatenus motivo poenae vitandae vel praemii consequendi moveatur. Hoc audito Christianus existimat, praeceptum amandi Deum perfecte esse sibi impossibile.

Hinc

Quaer. 1° *Quotuplex amor distinguatur, et qualis ad praeceptum implendum requiratur?*

2° *An amor Dei excludere debeat omne peccatum veniale?*

3° *Quomodo elicendus sit actus amoris Dei?*

4° *Quid ad casum?*

Solutio.

209. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Triplex amor distinguitur, videlicet: 1° Amor *benevolentiae*, qui intendit bonum proprium amati solius. 2° Amor *concupiscentiae*, qui intendit bonum amantis. 3° Amor *amicitiae*, qui est amor benevolentiae

mutuus, et post se trahit mutuam bonorum communicationem. Datur etiam amor mixtus seu *benevolentiae* simul et *concupiscentiae*, prout amans bonum amati et suum proprium respicit.

2° Actus caritatis, qui praecipitur, consistit in amore *benevolentiae* seu in illo amore, quo Deus super omnia diligitur *propter se* seu ratione infinitae suae bonitatis et perfectionis. Sed actus caritatis *per se* non excludit *amorem concupiscentiae*, imo hic transit in actum perfectae caritatis, si Deum sibi utpote summe bonum optet; in hoc enim actu habetur summa Dei appretiatio. Igitur amor concupiscentiae jungi potest cum amore benevolentiae et amor benevolentiae concupiscentiam ordinare ad bonum Dei.

Nec tamen actus caritatis necessario includit amorem concupiscentiae, sed, ut videtur, potest ab illo praescindere, ut in affectu S. Xaverii: *O Deus! ego amo te: Nec amo te, ut salves me etc.* Ratio est, quia amor conformari potest cognitioni; cognitio autem potest Deum hic et nunc repraesentare praecise ut omni amore dignissimum, praescindendo a bono amantis. — *Reuter n. 80.*

210. *R. ad 2^m Quaes.* Amor Dei non debet necessario excludere omnia peccata venialia decurrente vita; secus enim quis unquam Deum in terris amare posset, si pauci Sancti admodum privilegiati excipiantur? Imo, frequentia venialium non obstat, quominus praeceptum caritatis absolute possimus adimplere, quia Deus vere diligi potest super omnia per ceteros actus non peccaminosos. Etenim praeceptum caritatis in hoc nihil aliud exigit, quam ut Deum diligamus *appretiative* super omnia propter se, utque omnia generatim referamus ad Deum, parati, ex amore benevoli ejus omnibus potius carere, quam ab illo recedere, et potius mori, quam ab illo separari. — *Reuter n. 91.*

211. — *R. ad 3^m Quaes.* Actus amoris Dei hoc vel simili modo eliciendus est: *Amo te, Deus meus, ex toto corde super omnia, quia infinite bonus es et amabilis, et propter infinitas perfectiones tuas summo amore dignus.* Porro amare Deum est ipsi velle ex animo omnia bona tam intrinseca, ut sunt divinae per-

fectiones, tum extrinseca, ut sunt ea, quae ipsi a creaturis proveniunt.

212. — *R. ad 4^m Quaes.* Christianus elicit verum caritatis actum, licet intuitu mercedis egerit, si non respexit bonum proprium tamquam terminum, sed ut terminum gloriae Dei, seu diligendo divinam bonitatem tamquam sibi convenientem, et quatenus inde adjuvatur ad ultimum finem suum consequendum, qui est diligere et possidere Deum in perpetuum. — *S. Lig. n. 24.*

Falsum est enim, requiri amorem adeo purum, ut omnis amor concupiscentiae seu spei excludatur. Nec obstat, quod Christianus non raro venialiter peccaverit, ut patet ex dictis. Quantum igitur erraverit confessarius, nemo non videt.

CASUS XII.

DE CARITATE ERGA PROXIMUM.

Amor maternus et conjugalis.

Calpurnia, numerosae prolis mater, exoptat, ut filiulus recens natus, et alius quinquennis surdus et mutus, et tertius novennis utroque pede claudus, morte corripiantur, ut vita meliori in coelesti patria fruantur. Item votum facit, ut filia nubilis, sed innupta ob nimiam paupertatem et deformitatem, excedat e vivis, ne periculis peccandi obnoxia remaneat; item ut maritus, sordidus senex, querulus et infirmus, in pace quiescat. Alias modo irae, modo pietatis impetu totam progeniem diabolo vicissim vel Deo devovet, et de medio tolli exoptat. Cum ecce! ipsamet inexpectato morbo corripitur. Interea Calpurnius maritus cito cucurrit ad monasterium vicinum petitque, ut sine mora preces pro morte uxoris suae funderentur.

Hinc

Quaer. 1° An et quomodo peccaverit Calpurnia in praefatis casibus?

2° Quid de ejus marito dicendum?

Solutio.

213. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Non peccavit Calpurnia in prioribus votis, scilicet quoad filium recens natum, filium quinquennem et novennem, neque quoad filiam, quia non ducitur sine inordinato et id, quod melius est, filiis et toti familiae exoptat.

Quare caritatis ordinem minime laesit, neque contra virtutem pietatis ullatenus egit.

2° Peccavit graviter contra caritatem et pietatem, mortem mariti, licet senis queruli et sordidi, desiderando, quia ex perverso fine cupivit, scilicet ex taedio, impatientia vel odio in maritum etc.

3° Peccavit graviter, filiis imprecando eosque diabolo donando, nisi ex irae impetu absque advertentia egerit, vel etiam, ut saepe fieri solet, non serio imprecationes protulerit. Attamen cum imprecationes ejusmodi ex ira prolatae a filiis audiantur, valde difficile est, grave scandalum abesse. Non peccavit autem exoptando, ut familiam totam Deus accipere et inter coelites collocare dignetur, modo motivo fidei et pietatis tantum ducta fuerit.

214. — *R. ad 2^m Quaes.* Graviter et gravissime peccavit maritus contra caritatem et pietatem, ut liquido apertum est.

CASUS XIII.

ORDO CARITATIS.

Marina variis laborat anxietatibus, circa ordinem caritatis, quia magis diligit matrem piam et benevolam, quam patrem impium et querulum; plus aliquam sociam valde amicam, quam sororem morosam et parum tractabilem; plus propendit ad benefaciendum pauperibus religiosis, quam fratri ludo et libidini dedito.

Hinc

Quaer. *An Marina peccaverit contra ordinem caritatis in casibus propositis?*

Solutio.

215. — *R.* Marina ab omni scrupulo eximenda est, quia, licet videatur caritatis ordinem invertere, reapse tamen contra caritatem non peccat. Possunt enim dari rationes respective graves, quae ab illo ordine exacte servando eximant, juxta communem theologorum sententiam. Atqui gravi de causa inducta fuit Marina ad ordinem ordinarium caritatis invertendum. — *V. Comp. n. 221. et seq.*

CASUS XIV.

DE ODIIO.

Acharis, iracunda mulier, vivit in querelis perpetuis cum viro, filiis et vi-

cinis, nec ullum verbum pacifice proferre umquam auditur. Imprimis 1° impellente ira mortem tum sibi, tum aliis frequenter exoptat. 2° Recusat prior alloqui Martham vicinam, quacum rixam habuit, ex eo quod illa prior injuriam intulerit et insuper aetate et conditione inferior sit. 3° Si Martha ei occurrat, eam neque salutat, neque mutuam salutem reddit, imo oculos in aliam partem convertit et, si ejus occursum praevideat, aliam viam arripit, ne, alit, novarum querelarum occasio praebetur. 4° Si quando pro salutaris poenitentia ipsi injungatur, ut preces pro inimicis fundat, eam ut nimis laboriosam recusat. 5° Morti propinqua non vult admittere novercam veniam de aliqua offensione rogantem, ajens: *Con dono; sed nolo, ut ante oculos meos compareat umquam.*

Hinc

Quaer. 1° *An graviter peccaverit in his omnibus Acharis?*

2° *An moriens absolvi potuerit?*

Solutio.

216. — *R. ad 1^m Quaes.* *Affirmative* generatim loquendo.

In primo casu a multiplici peccato mortali eximi nequit malevola Acharis, ut evidentissimum est.

In secundo casu, licet Acharis ad Martham alloquendam adhortanda sit, quia, si ignis odii exardescat, fere inextinguibilis erit, attamen ad hoc non est valde urgenda. Nulla enim ad id est obligatio ratione dilectionis inimicorum. Ita *S. Thom. 3. dist. 30. qu. 1. art. 2. ad 5.*: „Quod aliquis ultro se ad familiaritatem inimico ingerat, hoc perfectionis est.“ — Et *S. Antoninus*: „Si autem (inimicus seu offensor) non exhibet condignam satisfactionem, non tenetur offensus ei loqui, quando scilicet satisfacere aut omnino non vult aut semiplene.“ — Si vero ad id Acharis teneretur ob generalem obligationem proximi salutem procurandi, quatenus alloquendo Martham ad ejus resipiscentiam juvare posset, cum talis actus non levem pro Achari secum ferat difficultatem et caritas gravi cum incommodo non urgeat, praesertim si proximus ex mera malitia in malo persistat, ut in casu: hinc ex hac etiam ratione

obligatio pro Achari tenuis erit ideoque, ut dixi, non valde urgenda. ⁽¹⁾

217. — *In tertio casu* graviter peccat a consalutatione abstinendo et occursum Marthae effugiendo, si ex odio id faciat. Aliquando tamen occursum prudenter ad tempus declinare posset, modo id ab alia muliere non advertatur; saepe enim phantasia multum commovetur per praesentiam inimici et sic odium renovatur. Ordinarie autem hujusmodi praetextus adhibentur *ad excusandas excusationes in peccatis*.

In quarto casu graviter peccat: excludere enim inimicos a communibus orationibus est signum indubium odii gravis juxta omnes. Idem sane dicendum est de eo, qui recusat orare pro inimico, eo magis, si id ex poenitentia confessarius jubeat, saltem quando oratio praescripta facile recitari potest.

In quinto casu etiam graviter peccat. Non videtur enim perfecta et sincera condonatio, cum Acharis, licet morti propinqua, novercam veniam rogantem recuset admittere, nec eam umquam conspiciere velit. Manet igitur adhuc odium alta mente repositum. Si tamen sincera sit condonatio, in Achari odium erit non quidem inimicitiae, sed abominationis, quod veniale per se non excedit, ut ait cum aliis Kenrik de virt. theol. disp. 29. n. 60.

218. — *R. ad 2^m Quaes.* *Per se* absolvi nequit Acharis etiam in mortis articulo, nec salutem aeternam consequi potest, cum scriptum sit: *Dimittite et dimittetur vobis*. Haec est absoluta et rigorosa conditio ad veniam peccatorum obtinendam. Dixi: *per se*; etenim, si ea videretur putare, se satisfacere veniam efflagitatam condonando, et odium abjicere, conditionate absolvi posset.

CASUS XV.

DE ELEEMOSYNA.

Cleonicus, vir dives et immitis, pauperibus nullas eleemosynas largitur. Nec putat, se graviter delinquere, quia novit, theologos non tantum circa praecepti gravitatem, sed etiam circa ejusdem materiam seu eleemosynae faciendae quantitatem minime concordare. Uxor vero ejusdem,

plia mulier, de viri avaritia valde dolens, illo inscio sat largas eleemosynas in pauperes vel causas pias effundit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo praeceptum eleemosynae urgeat sub gravi?*

2° *Quid de agendi ratione Cleonici et ejus uxoris?*

Solutio.

219. — *R. ad 1^m Quaes.* Praeceptum eleemosynae urget *sub gravi* non tantum in gravi proximi necessitate, sed etiam in communi pauperum indigentia. Colligitur enim ex scripturae sacrae comminationibus gravissimis, dare praeceptum grave proximo indigenti succurrendi, neque ad gravem necessitatem restringitur; secus enim, cum rara sit gravis necessitas et saepe de ea non constet, raro vel rarissime mandatum divinum urgeret, quod verisimile non est. Ita *communiter*. — *S. Lig. n. 32.*

220. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Graviter peccavit Cleonicus, ut patet ex dictis. Nec excusari potest ex hoc, quod non conveniant theologi in determinanda obligatione et quantitate eleemosynae faciendae; si enim vult ad doctores recurrere, saltem erogare debet in pauperes eam quantitatem, quam mitiores, ut *S. Lig.*, requirunt, scilicet quinquagesimam partem reddituum deductis expensis. Quare, nisi misericordiam faciat Cleonicus, nec ipse misericordiam consequetur, et de illo dicetur: *Mortuus est . . dives et sepultus est in inferno.* (*Luc. 16, 22.*)

2° Non videtur culpanda Cleonici uxor ex eo, quod inscio marito eleemosynas fecerit; potest enim ejus obligationi supplere: ordinaras enim et moderatas eleemosynas facere pro conditionis ratione, uxoris permittitur. A fortiori id et amplius facere potest uxor, si vir sit valde dives et erga pauperes durissimus. Sit tamen prudens confessarius in dandis hac de re consiliis caveatque, ne uxor in pari casu limites debitos praetergrediatur.

CASUS XVI.

ELEEMOSYNA MALE ACQUISITA.

Lucretia, astuta foemina, licet egestate non laboret et bene valeat, se pauperissimam et infirmitatibus obrutam fingit. Huc et illuc vagatur eleemosynas requirens,

¹⁾ *Cf. Comp. n. 225. Q. 2°. (N. edit.)*

praesertim ab his, quibus omnino incognita est. Ut divites magis ad misericordiam inflectat, dictitare solet falso, se numerosa prole onerari, et hoc probat ostendendo puerulos non paucos, vestibus laceratis indutos, sed reapse alienos. Hac industria notabilem pecuniae summam a quodam divite obtinuit.

Hinc

Quaer. 1° *An Lucretia graviter peccaverit et ad restitutionem teneatur?*

2° *Si restitutio facienda sit, an domino vel pauperibus?*

Solutio.

221. — *R. ad 1^m Quaer.* Certo graviter peccavit Lucretia atque ad restitutionem tenetur, quia per fraudem copiosas eleemosynas obtinuit et proinde injuste acquisivit. Erogantes enim eleemosynas eas tantum conditionate concedunt, scilicet supposita vera necessitate. Ergo non verificata causa movente donatio seu eleemosynae elargitio est invalida. Ergo ficti pauperes peccant et tenentur ad restitutionem. Ergo Lucretia restitutionis onus subire debet.

222. — *R. ad 2^m Quaer. Controvertitur.* Duplex est sententia probabilis. *Per se* restitutio videretur facienda domino, qui non intendit abjicere dominum rei suae, nisi petens eleemosynam esset vere pauper. Attamen praesumi potest, intentionem ejus esse eo casu, ut alii pauperes proprie dicti sublevantur. Inducenda est Lucretia ad restituendum occulte ipsi domino summam notabilem, quam ab eo accepit, licet non videatur ad id absolute obliganda, modo eam sibi non retineat. Modicas autem eleemosynas veris pauperibus elargiatur, cum in praxi propriis dominis restitui nequeant. Imo, dicunt plures, eleemosynas omnino exiguas seu minimi momenti non esse necessario aliis erogandas, quia domini sunt minus inviti, praesertim si fictus pauper minime ex his ditior evaserit. — *S. Litg., de 7° praec. decal. n. 622. — V. Comp. de just. n. 649.*

CASUS XVII.

CORRECTIO FRATERNA (1°).

Gerinus, vir timoratae conscientiae, jugi laborat anxietate circa obligationem

correctionis fraternae. Zelo accensus *opportune et importune arguit, obsecrat et increpat* peccantes contra leges Dei vel Ecclesiae, v. g. blasphematores, laborantes die dominica, turpia loquentes et alios similis furfuris nebulones; sed infelici successu deterritus a qualibet postea admonitione abstinet. Verum mox scrupulis excitatus se peccati mortalis reum et ideo aeterno barathro condemnandum existimat. Quapropter de obligatione proximum corrigendi frequenter interrogat, et semper anxius est.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sit obligatio correctionis fraternae?*

2° *Quid de Gerino statuendum?*

Solutio.

223. — *R. ad 1^m Quaer.* Obligatio correctionis fraternae urget sub gravi *per se* ex lege naturali caritatis, qua ad mala proximi sublevanda tenemur. Constat etiam ex variis locis scripturae sacrae, praesertim ex *Matth. 18, 15.: Si peccaverit... frater tuus, ... corripe eum etc.* Privati tamen inter se raro sub gravi ad proximi correctionem tenentur, et rarius erga superiores, quia plerumque fructus non speratur vel non sunt idonei ad corripiendum etc. Imo, non raro omnino ab illa obligatione excusantur, praesertim si sint pusillanimes aut conscientiae nimis timoratae.

224. — *R. ad 2^m Quaer.* Gerinus omnino male intellexit praeceptum correctionis fraternae. Indebite eam adhibuit et ab ea facienda in posterum est eximendus, quia prorsus inhabilis videtur, ut agendi ratione adeo imprudenti probavit. Quorsum enim reprehendit promiscue incognitos quoscumque sibi obvios? Numquid spe fundata emendationem obtinendi impellitur? Minime gentium. *Sed importune arguit et obsecrat.* Abjiciat igitur Gerinus inanes curas, abjiciat anxietatem, qua cruciatur: nequaquam ex hoc aeterno barathro damnandus erit.

CASUS XVIII.

CORRECTIO FRATERNA (2°).

Olympia famula advertit, Bertinam filiamfamilias de nocte quemdam juvenem in proprium cubiculum admittere. Sedulo januam domus in posterum claudit ancilla.

Bertina vero, hoc resciscens, mirum in modum irata Olympiam increpat asserens, se eam durissime tractaturam esse, si iterum januam otseret vel si consortium nocturnum cuipiam mortalium manifestet. Hinc famula timore correpta silet et quiescit, maxime reformidans Bertinam, quae dominae instar domum gubernare videtur.

Hinc

Quaer. *An Olympia iuta conscientia silere potuerit?*

Solutio.

225. — *R. Affirmative.* Tacere enim potest et se habere mere negative, si revera gravissimum incommodum subire debeat, quia caritas neminem obligat ad peccata alterius impedienda, nisi id facere possit sine gravi suo detrimento, et insuper in his circumstantiis admonitio non praevideatur profutura. Nullatenus tamen potest modo positivo ad illa conventicula concurrere, v. g. aperiendo januam etc. (¹)

Dixi: *si revera gravissimum incommodum subire debeat*; quia tenetur Olympia malum illud impedire, si aliquo modo id possit per alios, praesertim per parentes, quin compliceibus innotescat, se a famula proditos fuisse. — *V. Comp. n. 230. et seq. — Elbel n. 306.*

CASUS XIX.

DE SCANDALO (1°).

Balbina novit, se a Grifinio turpiter amari et sui conspectum ab eo requiri. Nihilominus pergit ad ecclesiam diebus festis ad missam audiendam et officia vespertina frequentanda, ad quae ille impudicus juvenis est interventurus, nec abstinet a consueta deambulatione recreationis causa, licet praevideat, se ab eodem insequendam esse. Si ab illo transeunte verba minus casta audiat, subridet, ne inurbana videatur; sed in his sibi non complacet nec ullum verbum profert.

Hinc

Quaer. 1° *An mulier ad vitandum viri scandalum praecepta omittere debeat?*

2° *An et quomodo peccaverit Balbina in subjectis casibus?*

(¹) Cf. *Comp. P. I. n. 250. Q. 3°.* (N. edit.)

Solutio.

246. — *R. ad 1^m Quaer. Controversatur*, an teneatur mulier omittere praecepta positiva ad occasionem scandali vitandam. *Communiter affirmant*, secluso gravi incommodo, quia, inquit, praeceptum juris naturalis vitandi scandalum praecepto positivo praeferrī debet. Opposita tamen sententia sua probabilitate non caret, teste *S. Lit. n. 51*. Patroni primae sententiae dicunt, mulierem teneri semel vel iterum omittere auditionem missae, ne occasionem scandali praebat, sed non multoties, quia nimium onus aut nimia privatio boni spiritualis ei imponeretur, quando res est duratura.

227. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Absolute loquendo Balbina numquam tenetur sacrum omittere die festo. Si occasio scandali semel aut iterum habenda sit, ei suadendum est, ut a praecepto abstineat, non tamen ad id obliganda est. 2° Quod ad officia vespertina et ea omnia, quae absolute sub peccato non praeciuntur, tenetur juxta *quosdam* Balbina illa omittere, si facile possit; *alii* tamen hanc obligationem negant; et certe perpetuo aut diu vel saepe ea omittere obliganda non est. 3° Quod ad deambulationem idem teneto, ac de officiis non praeceptis. 4° Peccat autem graviter Balbina subridendo, dum verba impudica a Grifinio prolata audit, si haec turpiloqua sint notabiliter obscena vel periculosa, licet in istis nullam capiat complacentiam, ratione scandali et cooperationis. Nec admittenda est excusatio Balbinae, quod timeat, ne velut inurbana videatur. Numquid quaestio urbanitatis movenda est, cum agitur de gravi scandalo vitando et de peccato mortali effugiendo? Utinam Balbina huic nebuloni semper inurbana visa esset! Hic non eam toties fuisset insecutus. — *V. Comp. n. 235. 236.*

CASUS XX.

DE SCANDALO (2°).

Damianus domum suam locaverat Catharinae viduae, quam credebatur esse honestam foeminam; sed inauduit, eam a viris suspectis frequentari. Hac de re ut

certior fieret, in angulo domus tempore nocturno se abdidit et revera deprehendit, sparsum rumorem fundamento non carere. Ast, ut magis veritatem assequeretur, ipse simulavit Catharinam inducere in peccatum, ad quod eam promptam ac paratam reperit. Tunc indignabundus illam severissime objurgavit.

Hinc

Quaer. 1° *An Damianus potuerit Catharinam in domo sua tolerare absque scandali reatu?*

2° *An peccaverit graviter, eam ad peccandum probationis causa sollicitando, licet nullum animum peccandi habuerit?*

Solutio.

228. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Damianus potuit Catharinam in domo sua tolerare usque ad locationis terminum, quia bona fide domum suam locavit neque locatariam absque gravi incommodo ejicere potest, cum illa jus habitandi ex contractu obtinuerit. 2° Elapso autem locationis termino, *per se* Damianus Catharinam amovere debet, si constet esse meretricem et homines impudicos ad eam confluere, praesertim si haec domus ratione situs magis commoda sit ad procos alliciendos aut vicinis honestis graviter noceat. Dixi: *per se*; quia pensandae sunt omnes circumstantiae et damna, quae inde locatori evenire possent. Si v. g. unus vir tantum mulierem adeat absque aliorum periculo et absque tanto populi rumore, et insuper locator aedem suam aliis locare non posset, hic cum tanto rigore urgendus non esset. — *Elbel n. 375. (¹)*

229. — *R. ad 2^m Quaes.* Graviter peccavit Damianus, saltem seclusa bona fide, Catharinam ad peccatum flete sollicitando. Ratio est, quia sollicitatio ad actum intrinsece malum ex natura sua mala est. Nec excusandus est Damianus ex eo, quod animo peccandi caruerit; nam exterius saltem hanc intentionem ostendit, et mulierem habitualiter male dispositam ad

actualem consensum in peccatum mortale incitavit. Hoc autem culpa gravi vacare non potest. — *Elbel n. 377.*

CASUS XXI.

DE SCANDALO (3°).

Philoginus, famulum Marcum de variis furtis suspectum habens, frustra ad rei veritatem assequendam ceteros famulos interrogat. Licet isti furantem viderint, ut postea notum est, altum tamen silentium hac de re servarunt. Quid igitur Philoginus? Statuit, nihil intentatum relinquere, ut Marcum in delicto deprehenderet. Hinc coepit, nullam famulo furandi occasionem praecludere. Subinde etiam, data opera, clavim in arca pecuniaria reliquit. Hisce artibus citissime famulum iniquum deprehendit atque nulla interposita mora eum a propria domo expulit.

Hinc

Quaer. 1° *An Philoginus famulo occasionem furandi permittere potuerit?*

2° *An etiam ei occasionem praebere?*

3° *An ceteri famuli graviter peccaverint, furta Marci non impediendo aut non revelando?*

Solutio.

230. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia permittere non est inducere; porro bonum, quod Philoginus inde percipere debet, causa sufficiens est peccatum famuli permittendi. Etenim juxta *S. Thomam*, quamvis hominem inducere ad peccatum nefas sit, uti tamen peccato alterius ad bonum, licitum est.

231. — *R. ad 2^m Quaes. Controversatur.* Duplex sententia probabilis datur: alii *negant*, quia ponere occasionem peccati idem est ac ad peccatum ipsum concurrere seu positive ad illud concurrere. Alii vero *affirmant*, quia peccans non inducitur ad peccandum, sicut non inducitur usurarius, a quo justa de causa mutuum petitur: actus enim domini est indifferens et cum ratione sufficiente ponitur; famulus autem potest peccare, vel non peccare. Et licet praevideatur peccaturus, hoc hero im-

(¹) Cf. etiam *Comp. n. 250. Quaer. 3° not. 3. (N. edit.)*

potari nequit, cum ex ratione gravi causam indifferentem ponat. — *S. Lig. n. 58.*

232. — *R. ad 3^m Quaes. Negative probabitur*, nisi res ipsis specialiter commissa fuerit, quia famuli non videntur conducti, nisi ad laborem et ad res domesticas contra extraneos custodiendas. Attamen a peccato contra caritatem non sunt excusandi, si damna a Marco illata facile impedire potuerint. — *S. Lig., de 4° praec. decal. n. 344.* Non improbabilius tamen a theologis magni nominis asseritur, tales famulos etiam contra justitiam peccare. — *V. Comp. n. 691.*

CASUS XXII.

DE CHOREIS (1°).

Juvenali confessario, tempore paschali confessiones multorum excipienti, occurrunt inter alios hi poenitentes:

1° Sylvia materfamilias, quae sinit, imo jubet filios in arte saltandi a magistro doceri etiam cum diversi sexus juvenibus vicinis vel amicis.

2° Fulvia puella, quae pluries in anno, praesertim tempore bacchanalium et die festivitatis patronalis, interfuit choreis pie-
rumque natura sua periculosis, ut sunt choreae, quae dicuntur *valse*, *galop*, *polka*; imo a decem annis, non obstante repetita emendationis promissione, taliter egit.

3° Laelia, quae frequenter saltat modo ordinario nec promittit emendationem, dicens: „Nil mali in hoc capio; si capiant alii mea occasione, ispi viderint.“

Omnibus autem praefatis poenitentibus absolutionem denegat Juvenalis noster.

Hinc

Quaer. 1° *An choreae omnes per se sint prohibitae vel quales prohibendae?*

2° *An recte egerit confessarius, vel quid fuisset agendum in singulis casibus?*

Solutio.

233. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Choreae per se illicitae non sunt, etiam inter personas diversi sexus, si modo honesto fiant, i. e. secluso omni tactu ac gestu impudico; quia ratione rei sunt quid omnino indifferens nec ulla lege prohibentur. — *S. Lig., de 6° praec. dec. n. 429.* — *V. Comp. n. 242.*

2° Quenam autem choreae ut illicitae et periculosae ratione modi prohibendae sint, non facile in theoria statui potest. Quaestio enim intricatissima est et plerumque a variis circumstantiis pendet. Sane omnino prohibendae sunt eae choreae, quae ratione nuditatum vel modi libidinosi saltandi valde periculosae sunt. Quenam autem sunt istae ratione modi prorsus prohibendae? Vix aut ne vix quidem definiri potest a viro theologo, qui res istiusmodi non nisi ex aliorum relatione novit. Etenim, ut experientia constat, referentes, diversimode periculo affecti, de illis diversimode judicant. Quod enim aliis summe periculosum videtur, aliis tolerabile apparet, neque saltationes ejusdem generis sunt ejusdem periculi pro omnibus. Itaque nec ipsi viri, qui mundanis recreationibus prius vacarunt et subinde statum clericalem amplexati sunt, hac de re semper conveniunt. Generatim ut periculosissimae habentur choreae, quae *valse* et *polka* dicuntur; sedulo proinde videntur interdiciendae. Attamen non desunt viri probi, qui has ipsas saltationes dicant modo non adeo indecoro fieri posse, licet communiter valde periculosae sint. Plerumque igitur ea, quae ad choreas spectant, relativa sunt ad praesentes personarum et modorum circumstantias.

234. — 3° Generatim choreae quaelibet inter personas diversi sexus impediendae sunt, quantum fieri potest, utpote plus minusve periculo plenae, praesertim his in locis, ubi earum consuetudo nondum invaluit. Verum imprimis ad periculum personale in praxi attendendum est. Magis igitur a choreis amovendi erunt illi, qui ad luxuriam magis proclives sunt. Non raro inveniuntur mulieres et puellae, quae, ut ex earum confessione apertum est, nullum aliud in choreis peccatum, nisi aliquos superbiae motus admittunt, vel etiam quae minime peccant. Satagendum sane maxime est ab animarum pastoribus et directoribus, ut quam maxime a choreis omnibus fideles amoveant. Verum, si omnes de medio tollere vellent, tempus et oleum perderent necnon multos ab usu sacramentorum retraherent. Caute igitur in praxi procedendum est, et inter duo mala minus eligendum.

4° Confessarius ad haec duo maxime attendere debet, nempe ad periculum personale poenitentis, ut illum cohibeat, atque ad rationes, quas habere potest choreis assistendi, ut ipsi indulgeat vel saltem non adeo rigide agat. Occurrunt enim non raro fideles, qui gravi de causa vel morali necessitate ad choreis interveniendum impelluntur.

Insuper, etiamsi nulla gravis ratio poenitentem tuum premat, cave, o confessari, ne severius cum eo agendo nihil proficias, imo et ipsi noceas. Obsecra igitur semper; non vero semper *increpa opportune et importune*. Quid tibi suadebit bonum spirituale poenitentis, tu videbis. Non raro autem angustiae circumdabunt te undique. — *V. Comp. n. 243. et seq.*

235. — *R. ad 2^m Quaes. In primo casu*, cum rigore loquendo, argui nequit *Sylvia* de peccato praesertim gravi, si media, quae suggerit prudentia, adhibeat, v. g. si per se aut per aliam prudentem personam invigilet. Non potest enim impediri, ne permittat vel etiam jubeat, ut filiae modum saltandi addiscant; sed ab instantibus periculis caveat!

In secundo casu nequaquam absolvenda est *Fulvia*, saltem statim, etiamsi emendationem promitteret, cum choreae, quibus interest, sint summe periculosae, praesertim si semper in istis graviter peccare soleat, quia in occasione proxima peccati versatur. Si tamen non modo emendationem promittat, sed insuper ea praestet, quae ad removendam occasionem aut certe ad tollendum in ipsa occasione periculum necessaria sunt, absolvi potest.

In tertio casu adhortanda est quidem enixe *Laelia*, ut morem hunc choreis interveniendi abrumpat; sed non est de peccato gravi culpanda, neque absque absolutione dimittenda, cum in istis consortiis non peccet. An vero arguenda sit ratione cooperationis aliorum peccatis, non videtur, quia non actum malum, sed indifferentem ponit nescitque, utrum certo adsint, qui sua occasione scandalum patiantur.

CASUS XXIII.

DE CHOREIS (2°).

1° *Lucilla* praevidens, se aliquatenus cogendam esse ad saltandum in nuptiis

proximis sororis suae, necnon in choreis privatis familiae et amicorum, imo ducendam esse ad choreas publicas a proprio genitore, pergit ad confessarium et ab eo quaerit, utrum obtemperare possit.

2° *Eulalia*, viri conspici uxore, cogi videtur saltem ex quodam decore ad saltandum in choreis a marito in propriis aedibus ex more indicis (*d'après l'étiquette*), sed in quibus non semper regulae honestatis servantur. Propterea angitur dubia, an salva conscientia iis choreis intervenire queat.

Hinc

Quaer. 1° *Quid Lucillae respondendum?*

2° *Quid de Eulalia statuendum?*

Solutio.

236. — *R. ad 1^m Quaes.* Landanda *Lucilla*, quippe quae conscientia timorata et prudentia christiana praedita est, cum periculum praevideat et „*ad videntem*“ consilii petendi gratia festinanter recurrat. Bonae puellae suadeo, ut industriam excogitet, cujus ope praefatas choreas effugiat; non tamen obligationem ei impono. Quod si aliqua necessitate compulsa iis interesse debeat, illud *S. F. Salesti* enixe ipsi commendo, nempe ut saltando *de morte et judicio divino recogitet*.

237. — *R. ad 2^m Quaes.* Quod ad *Eulalam*, res ardua est. Difficile enim videtur, ut ab omnibus istis choreis absit, stante morali necessitate, qua urgetur et premitur. Ipsi igitur indulgendum esse videtur, nisi saltandi modus valde indecorus ei appareat. — *V. Comp. n. 248. et seq.*

CASUS XXIV.

DE SPECTACULIS.

In collatione theologica de casibus conscientiae inter plures sacerdotes habita acriter fuit hinc et inde disputatum de spectaculis, utrum scilicet grave peccatum sit iis assistere. In varias opiniones, ut fieri solet, abierunt varii opinantes. Alii enim in severitatem propendentes contendebant, omnibus fidelibus esse severe prohibenda spectacula tum ratione periculi, tum ratione scandalii. Alii negabant, nisi

constaret, res in comoedia exhibendas bonis moribus adversari, quia spectacula sunt in se quid mere indifferens. Alii opinabantur, periculum, si quod sit, esse relativum, et proinde confessario attendendum esse, utrum poenitenti res periculosa sit, necne. Protracta autem ultra temporis consueti limites fervida disputatione discesserunt disputantes. et singuli in locum suum abierunt, quin controversiam diremerint.

Hinc

Quaer. 1° *An spectacula licita sint seclusis excludendis?*

2° *An ratione scandalii omnibus prohibenda sint?*

3° *An comoedi seu histriones absolvi possint?*

Solutio.

238. — *R. ad 1^m Quaer.* Spectacula per se non sunt mala, nec proinde illicita. Etenim nulli legi, sive naturali, sive positivae adversantur. Si igitur periculosa sint, illud fit, quia res inhonestae in eis repraesentantur, vel quia adsunt circumstantiae, quae libidini fomentum praebent. *Ita communiter.* — *S. Lig., de 6° praec. n. 427.* — *S. Thomas 2. 2. quaest. 168. art. 3.* — *V. Comp. n. 246. et seq.*

239. — *R. ad 2^m Quaer.* *Neg. per se*, quia scandalum abesse potest, v. g. si constet, quod in tali theatro generatim res indifferentes exhibeantur ibique decentia vestitus et cantus servetur. Vix potest dari solutio generalis et explorata, si a variis circumstantiis praescindatur. Ratio tamen scandalii plerumque valde perpendenda est, praesertim in parvis civitatibus, in quibus omnes a singulis cognoscuntur. Ordinarie facilius tolerari potest assistentia choreis, quam spectaculis; minus enim est scandalum minusque periculum in prioribus, quam in posterioribus, quia in his sensus magis commoventur et phantasia magis excitatur, quam in illis.

240. — *R. ad 3^m Quaer.* *Neg.*, saltem generatim loquendo, quia versantur in occasione proxima peccati et aeternae damnationis, cum sint parati ad res quascunque, etiam turpes, aut alias quavis ratione illicitas repraesentandas. Quapropter olim in aliquibus dioecesibus Galliae excommu-

nicationi subiciebantur. Haec tamen censura in desuetudinem abiit. — Attamen *S. Thomas 2. 2. q. 168. art. 3. ad 3. affirmat* eos absolvi posse, si non utantur illicitis verbis aut factis.

CASUS XXV.

DE COOPERATIONE.

Quirinus, cujusdam divitis ac potentis viri famulus, saepe dominum ad amasiam, et hanc ad eum carru adducit; literas quandoque ex jussu domini ad eandem deferit, suspicans, eas amatorias esse, et quandoque id pro certo habens. Jussus a confessario, ut a famulatu hujus domini discederet, obtemperare non vult, quia, ait, difficillime aliam dominum invenire posset ideoque ad egestatem facile redigeretur. Interea vero quadam nocte a domino jubetur, ut scalam domui alicujus vicini apponat et ipsum adjacet, ut per fenestram ascendere possit. Novit Quirinus, herum suum velle puellam seducere, ideoque obtemperare noluit; ast herum cernens ira incandescens et districto gladio mortem certam minitantem, rem praeceptam peragere festinat.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo tibi liceat peccato proximi cooperari?*

2° *Quid de singulis casibus, et quid de sententia confessarii sentiendum?*

3° *Quid famulo praescribendum?*

Solutio.

241. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Numquam licet peccato alterius *formaliter* cooperari, scilicet aut ad malam voluntatem concurrendo, aut ponendo actum intrinsece malum, etiam ad finem bonum, vel malum ipsum quovis modo intendere. Talis enim cooperatio evidenter est participatio ad alterius peccatum seu vera causa moralis peccati.

2° Licet vero tibi quandoque *materialiter* cooperari actioni peccaminosae proximi, dummodo actio tua sit bona vel indifferens, adsitque tibi causa agendi justa et proportionata ad peccati alterius gravitatem et concursus praestiti proximitatem. Tunc enim, seclusa omni prava intentione, actionem indifferentem praestas. Nec obstat, quod alter tua actione abuti velit; nam

eum impedire non teneris, nisi ex caritate; caritas autem cum gravi incommodo non obligat. Quare cooperatio tua est quidem ad actionem materiale proximam, non vero ad peccatum. — *V. Comp. n. 248.*

242. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Non licet Quirino sola ratione famulatus, dominum ad concubinam vehere, neque hanc ad dominum, si certo sciat, rem malam ab utroque peragendam esse, sed requireretur insuper causa alia valde gravis, quae fere tamen vix deesse potest, cum contumacia famuli adversus dominum difficilis sit et periculosa nec possit famulus de his rationes cum domino instituire aut exigere.

2° Quod ad literas, si constet famulo, eas esse amatorias, non potest eas deferre, nisi gravissima causa excusetur. Imo, juxta *S. Lig. n. 67.* contra *Vogler*, numquam a peccato gravi eximi potest. — *V. Comp. n. 251.*

3° Confessarii sententia, qua jubetur Quirinus famulatum suum derelinquere ob prae-

fatias rationes, rigidior omnino est, si reapse famulus minime aut nonnisi cum magno incommodo alium locum invenire queat.

4° Illicium est prorsus Quirino, applicare scalam domui et dominum ascendentem adjuvare, neque ratione famulatus, neque ratione incommodi etiam valde gravis, si casus mortis subeundae excipiat, quia cooperatio haec est omnino proxima. Imo, juxta multos hujusmodi cooperatio ne ad mortem quidem vitandam permittenda foret. Opposita tamen sententia, quam tuetur *S. Lig. n. 68.*, non solum probabilis, sed etiam probabilior est.

243. — *R. ad 3^m Quaes.* Praescribendum famulo est, ut alium locum quaerat et quamprimum discedat, quando absque nimio incommodo poterit, ne ad similiter cooperandum iterum adigatur. Interea caveat, ne pessimo domini exemplo seductionis periculum subeat. — *V. Comp. n. 250. et seq.*

CASUS DE PRIMO PRAECEPTO DECALOGI

SEU

De cultu Dei et Sanctorum. — De vitiis religioni oppositis, seu de superstitione et variis ejus speciebus, seu de vana observantia, — de divinatione, — de magia, — de maleficio, — de tabulis rotantibus (tables tournantes), — de magnetismo, — de spirituum consultatione (du spiritisme), — de tentatione Dei, — de sacrilegio, — de simonia.

CASUS I.

DE ORATIONE.

Rufina, prioris fervoris oblita, frequenter inter orandum voluntarias admittit distractiones. Interdum preces matutinas et vespertinas omittit, nec alias decurrente die orationi indulget. Imo, ad hunc ignaviae gradum devenit, ut per hebdomadam vel etiam mensem et amplius orationes quaslibet omnino intermiserit. Tandem, audita concione de orationis necessitate, dolens et ingemiscens ad parochum confitendi gratia accedit. A confessario graviter carpitur velut peccati mortalis rea propter omissam orationem per hunc temporis tra-

ctum. „Scias oportet insuper“, ait parochus, „te toties saltem venialiter peccasse, quoties preces diurnas omisisti vel minimam „distractionem passa es.“ Obstupefacta Rufina cum lacrymis emendationem promittit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sit orandi necessitas?*

2° *An preces matutinae et vespertinae sint de praecepto?*

3° *Quandonam sit peccatum sive leve, sive grave, orationis neglectus?*

4° *An quaelibet distractio voluntaria sit peccatum, etiamsi preces non sint praeceptae?*

Solutio.

244. — *R. ad 1^m Quaes.* Oratio necessaria est tum *necessitate praecepti*, tum *probabiliter etiam necessitate medii* ad salutem. — *V. Comp. n. 259.*

R. ad 2^m Quaes. *Negative per se*, si raro omittantur, vel si alio tempore et aliis formulis preces fundantur. Obligatio enim orandi tali hora et tali modo nulla lege probari potest. Sed enixe adhortandi sunt fideles, ut numquam, nisi urgente vera necessitate, has preces omittant, quia oratio quotidiana necessaria est ad auxilia spiritualia obtinenda, sine quibus nemo officia boni christiani adimplere potest, ut ait Christus: *Sine me nihil potestis facere.* (Joan. 15, 5.) Porro si facile fideles consuetas illas preces omittant, neque alio tempore, neque alio modo supplebant.

245. — *R. ad 3^m Quaes.* Praeceptum orandi urget frequenter, ut ex verbis Christi Domini apertum est: *Oportet semper orare.* (Luc. 18, 1.) Quare gravis peccati reus evadet ille, qui per tempus notabile ab omni oratione abstinet. Quodnam autem tempus notabile censendum est? Non conveniunt theologi. Communius tempus unius mensis notabile reputatur. Venialiter autem peccabit, qui decurrente integra die nullatenus oraverit. Ceterum instare debet magis confessarius in declaranda obligatione orandi frequenter, quam in determinanda omissae orationis gravitate.

246. — *R. ad 4^m Quaes.* *Affirmative*, quia omnis voluntaria distractio inter orandum Deo injuriosa est. Attamen requiritur ad hoc, ut deficiat omnis causa excusans. — *V. Comp. n. 261.*

CASUS II.**DE CULTU SANCTORUM.**

1° Martialis, e secta lutherana ad fidem catholicam conversus, cum a confessario fuisset interrogatus, utrum frequenter beatam Virginem aliosve Sanctos invocaret, respondit, se solere ad Deum immediate recurrere, nec opus sibi esse Sanctorum patrocinio, siquidem Deus solus est principum et fons omnium donorum. Hinc confessarius ipsi pro salutari poenitentia in-

junxit, ut preces quotidianas ad Sanctos directas funderet, quod aegre et mussitando inauduit Martialis.

2° Bertha magnam experitur devotionem erga missionarium nuper cum fama sanctitatis defunctum. Quapropter ejus effigiem domi supra altariolum collocatam venerari assolet, et flexis genibus illius patrocinium implorat, sive sola, sive cum aliis e vicinia adventantibus. Imo stipendium offert alicui sacerdoti, ut missam in ejus honorem celebret.

Hinc

Quaer. 1° *An et quatenam sit obligatio Sanctos invocandi, et quid de casu?*

2° *An recte in his omnibus egerit Bertha?*

3° *Quid de sacerdote, qui accepto stipendio missam celebravit?*

4° *Quid si effigies defuncti non canonizati aut beatificati in ecclesia, sacrario vel oratorio appenderetur, vel alibi cum radiis seu aureolis?*

Solutio.

247. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° *Per se* invocatio Sanctorum non est de praecepto, sed de mero consilio; nulla enim lege absolute praescribitur, et Concilium Tridentinum loquendo de Sanctorum invocatione dicit tantum: esse bonum et utile eos invocare. Attamen, ajunt, communiter a peccato veniali non est excusandus ille, qui numquam beatam Virginem invocaret, cum speciali providentia mediatrix nostra fuerit a Deo constituta. — *V. Comp. n. 262.*

2° Martialis tamen a peccato gravi non est eximendus, quia non solum videtur invocationem Sanctorum omittere, sed etiam eam ut inutilem habere, quod haereticum est. Ideo laudabiliter egit confessarius injungendo Martiali pro poenitentia, ut certas preces ad Sanctos directas funderet, et poenitens hanc poenitentiam acceptare et implere debuit, et quidem sub gravi, si gravis fuerit et pro peccatis gravibus imposita. Attamen confessarius debuit magis determinare preces recitandas, quam tempus, quo essent recitandae. — *Elbel n. 438.*

248. — *R. ad 2^m Quaes.* Laudanda sane Bertha in omnibus, quae cultu privato peragit, licet non sola, sed etiam cum familia aut aliis mulieribus domum suam adventantibus. Nihil enim ab Ecclesia prohibetur, nisi cultus publicus, ne scilicet Sanctum privatum in caeremoniis et officiis Ecclesiae honorent, ejus nomen litanis inserant vel ejus imaginem cum radiis aut aureolis exornent.

249. — *R. ad 2^m Quaes.* Sacerdos potuit quidem stipendium acceptare et missam celebrare in honorem viri cum fama sanctitatis defuncti, vel in gratiarum actionem pro obtento beneficio etc., dummodo missam sumat de festo aut de feria eo die occurrente, non autem de communi non pontificum, nec specialem orationem de eo vel cum ejus nomine recitet. Ratio est, quia sacrum facere ad praedictam intentionem non est cultu publico aliquem honorare, siquidem intentio celebrantis est quid omnino privatum. — *Elbel n. 443.*

250. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Minime illicitum est, apponere effigiem vel statuam alicujus defuncti non canonizati sive in oratorio etiam publico, sive in ecclesia, dummodo id ad eum cultu publico honorandum non fiat, sed ex alio motivo patenti, v. g. si fundator aut benefactor sit ecclesiae, vel ejus statua ad ipsius tumulum in ecclesia apponatur. Sic etiam imagines imperatorum, regum et aliorum insignium virorum appendi possent. Sic basilica sancto Petro Romae dicata innumeris monumentis Pontificum in album Sanctorum non relictorum decorata est.

2° Non autem licet praedictas imagines aureolis seu radiis exornare, neque in altari, ubi missa celebratur, reponere.

CASUS III.

DE CULTU RELIQUIARUM.

Aristus, speciali devotione erga sacras reliquias actus, innumeras specie diversas et minus certas colligit, collo suspensas gestit, eas cum certis immiscet, alias dono distribuit, alias pro muneribus sive sacris, sive profanis rependit, in oratorio privato domi venerationi familiae exponit, necnon exponendas in ecclesia vel sacello aliis

tradit. Imo, quo plures possideat, interdum data occasione plures earum particulas apud alios subripit, nec putat in hoc peccare, quia reliquiae Sanctorum, utpote res sacrae, non sunt pretio aestimabiles.

Hinc

Quaer. 1° *Qualis cultus possit exhiberi reliquiis Sanctorum, et quibusnam reliquiis sit exhibendus cultus sive publicus, sive privatus?*

2° *Qualis certitudo de earum authenticitate requiratur pro cultu sive publico, sive privato, et qualis praelatorum approbatio?*

3° *Quid de agendi ratione Artisti in singulis casibus?*

Solutio.

251. — *R. ad 1^m Quaes.* Idem prorsus dicendum est generatim de cultu reliquiarum, ac de cultu Sanctorum canonizatorum vel saltem beatificatorum. Cultus autem privatus ad privatam devotionem omnino liberam spectat.

R. ad 2^m Quaes. 1° Ad cultum publicum certo constare debet, reliquias venerandas ad Sanctum vel Beatum solemniter ab Ecclesia ut talem recognitum pertinere. Insuper sigillum alicujus episcopi seu praelati apponi debet. Sigillum autem episcopi loci ad reliquias cultu publico colendas sufficit, nec scriptum authenticum necessarium est.

2° Ut reliquiae, licet authenticae, publicae venerationi fidelium in ecclesia vel in oratorio publico exponantur, requiritur, ut ab episcopo loci recognoscantur, etiamsi Romae a praeposito apostolico obsignatae fuerint. — *Conc. Trid. sess. 25. de invocatione, veneratione et reliquiis SS. — Bonac. t. 2. disp. 3. q. 1. punct. 4.*

3° Ad cultum privatum requiritur tantum certitudo moralis privata, qualis v. g. ab homine fide digno habetur.

252. — *R. ad 3^m Quaes.* Aristus laudandus quidem est pro insigni devotione erga Sanctorum reliquias. In pluribus tamen reprehendendus est. 1° Peccat graviter reliquias incertas cum certis immiscendo, si

auctoritate ecclesiastica approbari debeant. Nisi enim aliae ab aliis separentur, fieri potest, ut reliquiae falsae velut authenticae proponantur. 2° Non peccat reliquias aliis donando, etiam in remunerationem pro muneribus profanis exhibendam, quia non intervenit turpis contractus, ita ut res sacra cum re profana comparetur et sic vilipendatur, seu labes simoniae in hoc minime deprehenditur. 3° Non peccat cultum privatum reliquiis cum familia tribuendo, modo ipsi constet certitudine morali etiam lata, veras esse reliquias, saltem alicujus tali cultu non indigni. 4° Graviter peccat furando reliquias notabiles vel etiam minimam partem reliquiae valde pretiosae, v. g. SS. Crucis, quia licet non sint pretio aestimabiles, tamen haec ablatio graviter possessorem contristare potest. (¹) In districtu autem Romano sub poena excommunicationis prohibetur furari reliquias etiam minimas pertinentes ad ecclesias. (²) Ex Const. *Clement. VIII.* et *Pauli V.* Quare in omni casu mortale est. — *S. Lig. n. 45. et de 7° praec. dec. n. 582.*

CASUS IV.

DE SUPERSTITIONE.

De vana observantia (1°).

1° Livonia devotula orationes *S. Birgittae* dictas frequenter spargit et miram vim earum ore pleno extollit. „Si quis enim, ait, has orationes per annum integrum recitet aut secum deferat, a quo, cumque infelici eventu immunis evadet. „A peste scilicet, incendio, tonitru, canis rabidi morsu et a morte subitanea certo

„liberabitur. Imo in mortis articulo sibi „apparentem et subridentem beatam Virginem conspiciet.“

2° Crispinus, inopia pressus, orationem *S. Christophori* ad pecuniam inveniendam delegendumve thesaurum persolvit. Idem Petro, vicino, remedium pro equo postulanti, „Sume, ait, tales herbas „et animali aegroti praebeas, signum crucis „in SS. Trinitatis honorem ter exprimendo. „Quod si feceris, equus tuus infallibiliter „sanitati restituetur.“

Hinc

Quaer. 1° *In quo consistat peccatum superstitionis?*

2° *Quid de Livonia dicendum: an superstitionis rea?*

3° *Quid autem de Crispino statuendum?*

Solutio.

253. — *R. ad 1^m Quaes.* Superstitio est vitium, quo divinus cultus exhibetur ei, cui non debetur, vel eo modo, quo exhiberi non debet, seu est falsus cultus vel circa substantiam, vel circa formam. Fit praecipue: 1° *idololatria*, qua cultus soli Deo debitus creaturae tribuitur; 2° *vana observantia*, qua res improporcionatae ad certum effectum obtinendum adhibentur; 3° *divinatione* seu inquisitione occultorum ope daemonis; 4° *magia* seu arte faciendi mira, quae vires hominis superant, et proinde daemonis ope, saltem implicita, efficiuntur. — *Vld. Comp. n. 263. et seq.*

254. — *R. ad 2^m Quaes.* Damnanda Livonia, utpote apertae superstitioni addicta: vis adeo mira, quam *orationi Birgittanae* tribuit, omnino falsa est. Orationes enim nostrae efficaciam infallibilem (¹) numquam consequuntur. Solis sacramentis indidit Christus virtutem *ex opere operato* operandi. Alias condiciones requirit Deus, ut preces filiorum exaudiat, scilicet imprimis humilitatem, fiduciam et in orando constantiam. Neque bona temporalia postulari debent, nisi in quantum ad utilitatem nostram spiritualem et Dei gloriam conferre possunt. *Per se* igitur peccat Livonia his inhae-

(¹) Est insuper furtum sacrilegum in materia gravi. — *Lacroix n. 1003.* (N. edit.)

(²) Edictum Vicarii Urbis Romae, editum de mandato Pauli V., prohibet, ex cryptis, catacumbis vel coemeteriis intra vel extra Urbem extrahere reliquias, etiam in minima particula, sub poena excommunicationis latae sententiae etc. — Aliud breve ejusdem Papae, promulgatum edicto Vicarii Urbis, statuit, neminem vigore licentiarum a Papa vivae vocis oraculo ante duos menses proximos concessarum reliquias de ecclesiis etc. extrahere posse, sub excommunicatione ipso facto, Papae reservata. — *Thesaurus, de poenis eccles. P. 2.* sub v. *Reliquiae.* (N. edit.)

(¹) *ex se* — *Cf. Comp. n. 259. III.* (Not. edit.)

rendo superstitionibus, nisi aliqua fide bona excusetur. Cave tamen, ne damnes piam fiduciam certis orationibus tributam secius infallibilitatis praejudicio, praesertim, si de illis aliqua coelestis promissio ex fundata revelatione accepta fuerit.

255. — *R. ad 3^m Quaes.* Nec a labe superstitionis valde gravis excusandus est Crispinus in primo casu, si vim *infallibilem* orationi S. Christophori tribuat (¹), et in secundo casu certo peccat, cum remedia impropportionata inter causam et speratum effectum adhibeat. Herbae enim illae non sunt *per se* remedium efficax ad equum sanandum, siquidem ad signum crucis iteratum recurrendum est. Numquid thau-maturgus est ille? Nequaquam: sed impius rei sacrae, nempe augustissimi signi crucis, profanator.

CASUS V.

DE VANA OBSERVANTIA (2°).

1° Gerafinia, cum nocte somniasset, se in templo a rabido cane vulneratum iri, sequenti die dominica ab audienda missa abstinuit ad vitandum damnum, quod putat certo sibi eventurum esse. Alias, ut sciat, quid futurum sit, pergīt ad interrogandum vetulam quamdam, quae ex sortibus seu chartis res futuras manifestare solet.

2° Vibiana in pluribus ex populari credulitate agere solet, scilicet: 1° certas preces fundit quotidie, ut Beata Virgo vel Angelus custos sibi appareat in morte, certo putans eos apparituros; 2° die palmarum ramum palmae ter circumfert in cubiculo, ut domus contra fulmen muniatur; 3° conservat ova die parasceves edita ad incendium extinguendum vel ad febrim propulsandam; 4° summo mane scopis tangit olera horti sui, ut secura ab erucis evadant etc.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo Gerafinia superstitionis rea sit in utroque casu?*

2° *Quid de multiplici praxi Vibianae dicendum?*

(¹) De hac oratione cf. *Voll n. 418.* (N. edit.)

Solutio.

256. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Gerafinia peccavit graviter in primo casu, saltem *per se*, et quidem duplici modo, scilicet contra religionem peccato superstitionis, somnio firmiter adhaerendo ac certam fidem adhibendo, necnon contra obedientiam Ecclesiae debitam a sacro abstinendo. Forte *per accidens* Gerafinia ita somnio perturbata est, ut a missa audienda excusari possit, praesertim si sit gravida. Ei tamen non nimis indulgendum est.

2° Peccavit adhuc gravius vetulam interrogando, ut ab ea juvantibus chartis seu sortibus futura cognosceret. Quis enim sordidae sagae futura revelavit? An Deus aut angelus bonus? Blasphemum foret, id asserere. Vel potius diabolus? Ergo cultus, qui ei tribuitur, peccatum gravissimum est. — *V. Comp. n. 266. et seq.*

257. — *R. ad 2^m Quaes.* Vibiana excusari nequit a labe superstitionis, neque a peccato mortali, saltem *per se*, quia neque a natura, neque a Deo, sed a solo daemone implicate invocato effectum expectare potest. Etenim effectum hunc expectare non potest a natura, quum media omnino insufficientia adhibeat; neque a Deo, qui non solet indesinenter miracula patrare, nec in similibus ad voluntatem mulierculae se immiscere. Nec obstat, quod preces, res sacras aut circumstantias pias adhibeat, quia haec effectum *infallibilem* operari nequeunt, et maxime ad commoda temporalia a Deo obtinenda. *In quarto autem casu* a solo daemone implicate invocato effectum potuit expectare. Dixi: *per se*; quia Vibiana a peccato mortali immunis esse potest *per accidens*, ratione ignorantiae, stultitiae vel simplicitatis.

CASUS VI.

DE VANA OBSERVANTIA (3°).

Amelia ex longa febre ad sanitatem restituta audivit, remedium efficax esse ad relapsum praecavendum, die Paschatis abstinere a carnibus et jejunare. Hoc consilium sequitur, et reapse in sanitate corporis perseverat. Rata autem, illam abstinenciam singulariter placere Deo, statuit, singulis diebus dominicis toto anno jejunare; imo

petit a confessario suo licentiam, id voto firmandi.

Hinc

Quaer. 1° *An Amelia sequendo constitutum illud rea superstitionis evaserit?*

2° *An bene fecerit, die dominica semper jejunando?*

3° *An votum illud permitti poterit et an validum fuerit?*

Solutio.

258. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.*

Ratio est, quia iste cultus superfluous est, nec est *per se* medium *infallibile* relapsum in febrim praecavendi. Preces enim et mortificationes nostrae, ut efficaciam sortiantur, fieri debent juxta Dei beneplacitum et bonum nostrum spirituale. Idcirco supplicationes sunt semper conditionatae, praesertim si gratias temporaneas respiciant. Qui autem petit animo superstitioso, adhibet medium *per se* insufficiens ad finem *infallibiliter* obtinendum. Hinc, si Amelia in bona valetudine perseveraverit, non debet id tribuere efficaciae jejunii die Paschatis peracti contra praxim Ecclesiae.

259. — *R. ad 2^m Quaes. Neg.* Etenim jejunium die dominica servatum non majorem habet virtutem, quam si aliis diebus fieret. Imo, nedum Deo magis placeat, est ei minus gratum, cum haec singularitas a consuetudine Ecclesiae aliena sit. Hoc praesertim affirmandum est, si quis, omisso jejunio decurrente hebdomada, die dominica jejunare velit. — *Reuter part. 2. n. 427.*

260. — *R. ad 3^m Quaes.* Votum illud, etiam secluso animo superstitioso, est invalidum, saltem si vovens aliis diebus jejunium minime servet. Hoc enim, cum sit contra praxim Ecclesiae, *non est de bono meliori*. Ergo votum illud a confessario permitti nequit. Attamen jejunans sola die dominica seclusa superstitione, sed ex singularitate devotionis, non peccaret graviter; sed a veniali non excusaretur, nisi forte ratione bonae fidei. — *Reuter ibid. (1)*

(1) Attamen jejunare die dominica *per se* peccatum dici nequit. — *Cf. S. Lfg., de 1° praec. dec. n. 4. (N. edit.)*

CASUS VII.

DE VANA OBSERVANTIA (4°).

Eligius, ab amico ad convivium invitatus, sedulo inquisivit de numero convivarum, qui simul pransuri erant. Cum autem audivisset, tredecim mensae accubituros esse, infremuit et, se convivio adfuturum esse, negavit, ratus, numerum hunc infaustum prorsus esse. Nosti quare? Quia audivit, quod, si tredecim convivae simul mensae assideant, unus ex eis decurrente eodem anno mortem subiturus est. Hoc confirmat exemplo ultimae coenae, cui interfuit Christus cum duodecim apostolis; Christus enim die sequenti a judaeis fuit interfectus.

Hinc

Quaer. 1° *An Eligius superstitionis argui debeat?*

2° *An peccati gravis reus evaserit?*

Solutio.

261. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative* prorsus. Nulla enim est connexio inter numerum praefatum et mortis proximae casum. Quare autem unus e convivis solus esset moriturus? Quare non duo vel tres? Quare non omnes? Nec valet exemplum ex ultima coena a Christo cum apostolis peracta adductum, siquidem non solus Christus, sed etiam traditor Judas e vita excessit.

Refert *Tamburinus* lepidum exemplum credulitati vulgi prorsus oppositum, cujus ipse fuit testis. Sic ille: „Risi olim quoad „hanc rem, et simul amicum sum illacry- „matus. Tredecim canonici ad convivium „invitati simul discubuerunt, ejusmodi super- „stitionem parvi facientes. Porro die se- „quenti quidam e collegio canonicorum, „qui invitatus ad convivium non fuerat, „obvius casu procedens uni e convivis, „dixit, fore ut ex ipsis tredecim unus eo „anno moreretur. Cui alter subridens re- „spondit, potius fore, ut ipse non invitatus „e vivis desineret, quam unus ex invitatis; „adeo vanam eam observantiam se existi- „mare. Hanc non insulsam responsionem „mibi idem, qui respondit, cum risu nar- „ravit, et ego, fateor, illam cum plausu

„excepi; sed cum lacrymis non post multos
„dies amicum illum, qui convivio non in-
„terfuerat, e vita ab inexpectata febris sub-
„latum sum prosecutus.“ — *Tamb., decal.*
lib. 2. c. 6. n. 76.

262. — *R. ad 2^m Quaes.* Distinguendum est. Eligius arguendus quidem est de peccato mortali, si fidem plenam huiusmodi superstitioni adhibuerit; secus vero, si egerit non certa credulitate, sed levi quodam timore ductus.

Idem dicendum est de innumeris aliis superstitionibus, quae, si absolute credantur vel saepius adhibeantur ad vitam dirigendam, a peccato mortali excusari non possunt, quia signum est certae credulitatis adhibitae, vel periculum in illam incidendi commercii cum daemone habendi. Si vero semel vel iterum fiant, et quidem sub incertitudine eventus, non excedunt culpam venialem, quia non videtur magna deordinatio, aliquid interdum operari ob spem vel timorem alicujus rei. — *Tamb. ibid. n. 20. 27. et 76.*

CASUS VIII.

DE DIVINATIONE (1°).

Petronius uxorem ducere statuit. Dubius autem, quamnam ex pluribus puellis sibi oblatis eligere debeat, ab amico consilium petit. Sic autem iste: „Perge, inquit, nocte proxima sancti Andreae inter „undecimam et duodecimam horam ad flumen vicinum, et in aquis velut in speculo „quodam imaginem futurae sponsae videbis.“ Accepto consilio praescripta nocte, dum luna clarius nitebat facemque quodammodo praebebat, Petronius ad flumen impiger se contulit. Verum, dum super ripam stans superiori corporis parte se inclinavit, ut formam puellae in aquis relucens perfectius contemplari posset, ripa inopinato sub pedibus dilabente, in flumen velut plumbum prolapsus fuit et in maximo vitae discrimine versatus est. Tandem emersus, licet aegre, frigore algens et credulitatis poenitens ejusmodi artem ad sponsam futuram detegendam protinus abiecit.

Hinc

Quaer. 1° An Petronius culpa gra-

vis ob huiusmodi factum arguendus sit?

2° Quid de illis, qui in quibusdam speculis impressam imaginem futurae uxoris, future uxoris mariti aut etiam furis inquirunt?

Solutio.

263. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Medium enim istud a Petronio adhibitum a labe superstitionis nullatenus excusari potest, siquidem omni prorsus virtute naturali destituitur ad effectum intentum producendum. Etenim ad quid illa circumstantia, ut inspectio fieri debeat tali nocte, scilicet S. Andreae? Curiam inter undecimam et duodecimam horam? Insuper quomodo aqua fluminis vim habere potest repraesentandi futurae sponsae effigiem? Sane impressio illa neque a Deo, neque ab angelo bono, neque ab aliquo homine in illis circumstantiis prudenter expectari potuit. Ergo, si illud fiat, a solo daemone, qui in similibus se immiscere solet, ut homines decipiat et secum in barathrum aeternae damnationis involvat, expectari debet. — *Elbel n. 505.*

264. — *R. ad 2^m Quaes.* Id, quod diximus de illis, qui imaginem sponsae in aquis inquirunt, etiam applicandum est absolute aliis, qui in quaedam specula prospiciunt, ut deprehendant, qualis futurus sit maritus vel sponsa, qualis fuerit auctor furti, homicidii, maleficii positi etc. Etenim, cum nullum sit speculum habens ex sua natura vim repraesentandi res huiusmodi, haec impressio, si fiat, a nullo alio, praeterquam a diabolo, expectari potest. Igitur quisquis tali medio utitur, evidenter convincitur, se velle habere quoddam commercium cum ipso daemone. Praeterea colligendum etiam est ex hoc, quod observari debeant plerumque nonnullae aliae circumstantiae prorsus vanae, v. g. ut inspectio fieri debeat a tali persona, tali et non alia hora etc. Fatendum est tamen, haec et similia a simplicioribus fieri absque gravi peccato *formaliter* tali, ex eo quod in his malitiam superstitionis non deprehendant. — *Elbel n. 506.*

CASUS IX.

DE DIVINATIONE (2°).

Lazarus audivit, quod, si ex filo pendeat annulus vel lapillus hocque teneatur inter pollicem et indicem in poculo vitreo, suo appulsu indicet horam. Magna curiositate impulsus Lazarus jam experimentum erat factururus, cum ab alio etiam audit, hoc illicitum esse, utpote superstitioni obnoxium. Quaerit proinde a confessario, quid de hoc sentiendum sit.

Hinc

Quaer. 1° *An Lazarus rei experimentum facere possit, seu an praxis illa superstitiosa sit?*

2° *An liceat experiri rei veritatem, si dubium sit, an sequatur ex causa naturali vel ope daemonis?*

3° *An liceat experiri, ubi constat, effectum superare vires naturales, sed dubium est, an a Deo vel a daemonem proveniat?*

Solutio.

265. — *R. ad 1^m Quaes.* Lazarus experimentum facere nequit, quia istud evidenter superstitiosum est. Etenim deest causa naturalis, quae horam indicet, siquidem id nec ex pulsu arteriae, nec ex imaginatione, nec ex influxu siderum provenire potest. — *Lacroix n. 29. — Reuter n. 437. — Lugo. — Tamburini etc.*

R. ad 2^m Quaes. Affirmative, si sit ratio probabilis pro virtute naturali. Licet tunc tribuere effectum virtuti naturali et facere experimentum. Ratio est, quia habendum est ut licitum, quod non constat esse prohibitum; homo enim permanet in possessione libertatis suae. Sed in mente omnem interventum diabolicum excludere debet.

266. — *R. ad 3^m Quaes. Negative.* Effectus enim in eo casu daemone tribuendus est. Ratio est, quia, cum non adsit causa naturalis, sed nudum signum, nec constet, Deum supplere defectum causae naturalis, temerarium esset dicere, tunc semper fieri miracula et Deum semper humanae voluntati posito signo obtemperare. Ergo prudenter praesumitur, effectum a daemone provenire. Ergo in hoc casu non li-

cet experiri, an effectus sit secularis, quia censeretur agens daemone ipsi cooperari et velle cum eo societatem habere. Nec excusaretur quis, licet ageret joci causa et protestaretur, se nolle cum diabolo societatem habere, quia hanc societatem eo ipso practice haberet. — *Reuter n. 436. — S. Lig. n. 20. — S. Thom. etc. — V. Comp. n. 264.*

CASUS X.

MAGIA ET MALEFICIUM.

Sabellus cum Sigolena contraxit sponsalia proximeque intendit, cum ea matrimonium inire. Sed ecce! hoc rescit Dafrosa, Sigolena matertera, famae perditae mulier, et quantum potest, obstitit; sed minime auditur. Quapropter irata dicit Sigolena: Contemptus mei consilii in malum tibi vertetur. Contracto autem matrimonio Sabellus animo ita fit averso a conjuge sua, ut eam ne videre quidem sine horrore possit. Oritur suspicio maleficii a Dafrosa Sabello adhibiti. Sigolena, conquerens apud eam de aversione mariti sui, petit, an non remedium noverit. „Scio quidem“, ait Dafrosa, „sed tibi illud non manifestabo, nisi centum scuta mihi prius dederis.“

Hinc

Quaer. 1° *An in casu rationabiliter confici possit, artem magicam vel sortilegium intervenire?*

2° *Quibus mediis tolli possit malefictum?*

3° *An liceat inducere magum, ut malefictum tollat?*

Solutio.

267. — *R. ad 1^m Quaes. Affirm.* Hoc enim videtur erui ex omnibus casus adjunctis. Aversio naturaliter sane oriri potest inter conjuges, ut multis exemplis constat. Sed enasci non solet sine causa cognita, neque adeo repente et vehementer. Adde minas Dafrosae, mulieris famae perditae, necnon scientiam remedii, quod in promptu habere dicit, si pecunia sibi solvatur. (¹)

(¹) Hisce indiciis non obstantibus in simili casu cautionem maximam commendarem. (N. edit.)

Constat ex scriptura, existisse magos, ariolos et sortilegos. Id etiam ex variis locis juris canonici luculenter eruitur. Propterea fides non est omnibus factis diabolicis hujus generis deneganda in genere, neque in particulari, ubi indubis indicis constat. In omnibus retroactis temporibus existere perversi homines, qui, horrendo foedere cum diabolo inito, ejus ope miro et stupenti modo vindictam in alios exercebant. Cur vero in nostra tam perversa aetate nulli hujusmodi magi et sortilegi exstarent? Cavendum tamen est, ne facilius fides adhibeatur variis sortilegiis, quae perhibentur; pleraque enim falsa sunt, et nimis credula plebs sortilegio saepe tribuit calamitates vel damna, quae ex causis naturalibus proveniunt.

268. — *R. ad 2^m Quaes.* Maleficium tolli potest 1° oratione, poenitentia, mortificatione, usu sacramentorum et exorcismis Ecclesiae; 2° remediis ex medicina petitis, v. g. ad humores atros depellendos; 3° destructione signorum, quibus adnexum est pactum daemonis, si cognoscantur.

R. ad 3^m Quaes. Distinguendum est: affirmo, si maleficium tolli possit mediis naturalibus; secus vero, si tolli nequeat sine novo maleficio, quia sic maleficus induceretur ad novum commercium cum diabolo, et ab illo beneficium expectaretur. — *S. Lit. n. 24. 25. — Reuter n. 440.*

CASUS XI.

DE VIRGA DIVINATORIA.

Honoratus et Remundus sacerdotes in theologica collatione acriter inter se dimicant circa virgae divinatoriae usum ad fontes detegendos, ad metalla et alia similia invenienda. Damnandi sunt, clamat Honoratus, quicumque virga similiter utantur, utpote horrendae superstitionis rei: numquid, ait, in ligno intelligentia tanta inesse potest, ut discernere valeat res occultas, quae ipsis hominibus latent? — Ast, reponit Remundus, si lignum intelligentia caret, mira virtute physica pollere potest, cujus ope ad fontes et metalla moveatur. Numquid omnes naturae vires cognoscimus, ut asserere valeamus, hujusmodi effectus in virga nullatenus inesse? Ex hoc

certamine nemo victor, neque victus exiit, et adhuc *sub judice lis est*. Tu vero cui nam tribuis causam?

SEN

Quaer. Quid de usu virgae divinatoriae sentiendum — an permittendus, aut prohibendus, utpote superstitiosus?

Solutio.

269. — *R.* Quaestio de virga divinatoria reapse valde agitur inter theologos. Alii cum *S. Ligorio n. 8.* ejus usum in omni casu reprobant et, eam a solo diabolo moveri ad aquas vel alias res quaesitas, absolute contendunt: alii vero contradicunt. Distinguendum esse videtur.

1° Certo damnandus est virgae usus, quoties movetur vel non movetur ad meram intentionem illius, a quo tenetur, v. g. si moveatur ad aquam in tali loco quaesitam, et non moveatur ad similem aquam transeunti obviam. Nulla enim datur proportio inter rem naturalem et hominis intentionem.

2° Damnandus quoque usus virgae, quoties adhibetur ad furem quaerendum, vel ad homicidam detegendum et ad alia similia ob eandem rationem.

270. — 3° Probabiliter autem non est usus virgae damnandus, si adhibeatur ad aquas detegendas vel ad metalla reperienda, modo protestatio fiat contra diabolum interventum, qui forte adesse posset, et omnis animus superstitiosus excludatur. Ratio est, quia non constat, deesse in aqua aut in metallis virtutem attractivam, quae virgam moveat et inclinet; constaret tamen, deesse, si cum metallis et aquis patentibus indicia ejusmodi virga non praeberet.

CASUS XII.

DE TABULIS ROTANTIBUS.

(Tables tournantes.)

Camilla matrona, muliebri curiositate percita, saepius libenti animo interfuit coetibus, in quibus per levem tactum extremi digiti adstantium, inter se ad modum catenae in circuitu communicantium, tabulae in gyrum moventur et imperio voluntatis sistunt, incedunt, in partemve oppositam recedunt, interrogatae signis statutis re-

spondent, imo, stupete gentes! calamo lapideo pedi affixo juxta postulata quaecumque, licet prorsus incognita, responsa scripta proferunt. Sed, die quadam perterrita, plures interrogat sacerdotes, ut resciat, an praedictis coetibus iterum tuta conscientia interesse possit. Negat unus, haec omnia diabolico interventui adscribens; annuit alter, modo intercedat protestatio contra daemonis influxum; tertius permittit quidem experimentum motus, modo nullum interveniat voluntatis imperium nec ulla divinatoria interrogatio, quia simplex motus per fluidum electricum explicari potest, non vero cetera.

Hinc

Quaer. 1° *Quid ad singulas sententias?*

2° *Quid de assistantibus?*

3° *Quid de illis, qui sentiunt, effectus quidem illos ab agente supernaturali esse repetendos, sed experimentum habent ad daemonis confusionem, scilicet ad diabolicum interventum ignaris probandum?*

Solutio.

271. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Certe diabolico interventui tribuendum est, quidquid per modum divinationis habetur, quidquid divinationem sapit, seu quoties de occultis vel futuris rebus interrogationes tabulis proponuntur et ab eis responsa signis vel scriptis obtinentur. Etenim numquid response tabulae lignae aut marmoreae quaestiones proponis et ab eadem responsa expectas? Non adeo insanis. Ergo ens intelligens seu spiritum aliquem interrogas, a quo tabula iners moveri possit. Porro ille nequit esse bonus; quis enim asserere auderet, Deum ipsum et angelum bonum ab eo immissum puerilibus hominum ludis intervenire et vanissimae eorum curiositati et impiae voluntati semper et sedulo obtemperare? Haec horrenda sane blasphemia foret. Neque ab animabus Deo gratis poenas in purgatorio luentibus notitia occultorum expectari potest, quippe quae ad solam Dei beneplacitum intendere et praestare quidquam valent. Ergo ipse diabolus implicite invocatur et ipsimet cultus contra Dei prohibitionem tribuitur.

2° Hoc posito inaniter et impie interro-

gantur tabulae, etiam apposita protestatione contra interventum daemonis. Hujusmodi enim protestatio adhiberi quidem potest in dubio positivo, utrum mirus effectus causae naturali tribuendus sit, non vero, quando certissime constat, totam rem esse a diabolo repetendam.

3° Si vero nulla interveniat divinatio nullumque voluntatis imperium, an motus simplex a diabolo vel a quodam electrico fluido sit repetendus, non liquet. Et cum fluidi electrici hypothesis risu excipi a naturalium scientiarum peritissimis consueverit, libentissime etiam hunc effectum infernali potestati tribuerem.

272. — *R. ad 2^m Quaer.* Quid vero de assistantibus? A peccato gravi superstitionis non sunt excusandi, nisi ignorantia omnimoda laborent, siquidem peccato aliorum cooperantur. Etenim novisti ex dictis, rem totam diabolo adscribendam esse, et tu adstas quietus spectator! Non horrescis? Quinimo impiis ludis cum gaudio et risu admisceris, ad interrogationes attendis et curiose inbias responsis! Apage!

R. ad 3^m Quaer. Gravissime peccant et turpiter et periculose errant, qui agnito diabolico interventu rei experimentum facere volunt praetextu finis boni cujuslibet, etiam ad satanae confusionem. Non sunt enim facienda mala, ut eveniant bona. — *V. Comp. n. 273. et seq. (¹)*

CASUS XIII.

DE MAGNETISMO ANIMALI.

Didacus sacerdos doctrinae de licetate *magnetismi animalis* totis viribus patrocinatur. Ejus praxim probat et fovet, hoc innixus principio communiter admissio: Ubi dubium est, utrum aliquis effectus causae naturali adscribi debeat necne, effectus ille ut vim naturae superans non est habendus.

Marcellus, etiam sacerdos, oppositam

(¹) Vide hac de re eximia opera sequentia: *Des esprits et de leurs manifestations fluidiques*, par de Mirville. Paris. 1863. (De Surcy, rue de Sèvres, 19.) — *La magie au XIXe siècle*, par Desmousseaux. Paris. 1861. — *Les médiateurs et les moyens de la magie*, par le même. Paris. 1863. (chez Henri Plon, rue Garancière). Not. auct.).

plane vententium tenet ac sequitur. In omnibus magnetismi effectibus operantem diabolum introspicit. Itaque peccati mortalis reos tum magnetizatores, tum magnetizatos reputat, nec his ad confitendum accedentibus absolutionis beneficium concedit, nisi firmiter statuunt, se in posterum his satanicis artibus renuntiaturus esse.

Marcus vero se disputationi immiscendo contendit, distinguendum esse, scilicet reprobandum quidem esse magnetismi usum, quoties in eo intervenit divinatio, non vero, ubi magnetizatus tantum in statu somni versatur et sensationes, quas in eo statu experitur, patescit.

Hinc

Quaer. *Cumam vententiae assentientum sit?*

Solutio.

273. — R. Triplex gradus in magnetismi effectibus exhibetur, scilicet: 1° *status somni*, in quo sensus tantum consopiantur; 2° *status somnambulismi*, in quo quis, usu sensuum destitutus, videt tamen, loquitur, ad postulata respondet; 3° *intra status sui cognitio* et remedium sibi convenientium, necnon visio eorum, quae procul peraguntur. His positis:

274. — 1° *Tertius gradus* certo damnandus ut *graviter illicitus et superstitione plenus*. Quid enim aliud ibi sit, nisi apertissima divinatio, quae in omni casu abhorrenda est? Constat etiam ex damnatione a S. Sede per tribunal S. Inquisitionis die 80. Julii 1856., ubi inter alia dicitur de his, qui *magnetismo* operam navant: „Se invisibilia quaeque conspiciere, effutunt, . . . animas mortuorum evocare, responsa accipere, ignota ac longinqua, detegere, aliaque id genus superstitionis, exercere ausu temerario praesumunt. . . . In hisce omnibus, quacumque demum, utantur arte vel illusionem, cum ordinentur media physica ad effectus non naturales, reperitur *deceptio omnino illicita et haeretica, et scandalum contra honestatem morum.*“

275. — *Gradus secundus*, i. e. *somnambulismi*, etiam diabolico interventui tribuendus est, siquidem nemo oculis clausis res externas clare conspiciat, nemo alto

somno consopitus clare et distincte ad quaecumque postulata respondet. Insuper ille secundus gradus aperte continetur damnatus in praefato decreto, ubi inter reprobanda id refertur: „*Somnambulismi et clarae intuitionis . . . praestigis mulierculae . . . gestulationibus non semper verecundis abreptae, se invisibilia conspiciere effutunt.*“

Obijctes: Reperiuntur etiam praeter magnetismi artem somnambuli, qui res externas cernunt, per scalas arduas ascendunt, audiunt, loquuntur etc. **Respondeo**, non constare, haec naturali modo peragi. Quis enim omnes diabolicas artes novit umquam?

Ceterum ille secundus gradus plerumque ad tertium gradum propius accedit. Quomodo fieri potest, ut somnambuli isti adeo bene sciant ea, quae antea prorsus ignorabant? Quomodo morborum secretissimas causas et scientiae medicinalis vocabula prorsus ignota extemplo scire?

276. — 3° *Primus gradus* facillius admitti posset ut naturalis, licet de hoc etiam diffidendum sit. Sed, si duo gradus posteriores reprobentur, jam, ut nemo non videt, ruit *magnetismi* praxis. Etenim quomodo invaluit et ut iues ingens per universum orbem paucis annis grassatus est? Divinationis praestigis. Si igitur, quidquid in eo divinationem sapit, de medio tollas, necessario corrui. — V. *Comp. n. 276. et seq.* (¹)

CASUS XIV.

DE SPIRITUUM CONSULTATIONE.

(*Du spiritisme.*)

Helena vidua, viri et unicae filiae praematura morte in summum moerorem demersa, audit, inventam fuisse artem cum defunctorum spiritibus familiare commercium ineundi. Hujus nuntii veritatem probandi cupida ad aedes sibi designatas accurrit non sine aliquo conscientiae remorsu, quo

(¹) Auctor in hac solutione forte nimis rigorosus videbitur. Animadvertendum tamen, usum magnetismi animalis in Gallia fines liciti omnino transsilisse (cf. *Notam* ad n. 279.). In concreto caute sane considerandi erunt effectus, qui intenduntur, motiva et variae circumstantiae. Possunt autem praeter divinationem etiam alia peccata intercurrere. (N. edit.)

tamen se liberat proponendo in mente sua, se nihil agere velle, quod divinae legi contrarium sit. Accedit igitur ad *medium*⁽¹⁾ et significat, se cupere colloqui cum viro suo et cum filia sua defunctis. Tunc Helena quaestiones varias *medio* proponit et ex responsis, quae dantur, minime dubitare potest, se vere cum defunctis carissimis colloquium habere. Isti enim plurima referunt aliis prorsus ignota; imo ipso eorum stylo responsa eduntur. Interrogati autem defuncti specialiter de statu suo praesenti respondent, se esse beatos, licet maritus aliquamdiu in inferno detentus fuerit; falso enim, ajunt, gehennae poenae aeternae dicuntur. Ceterum Helenam hortantur ad virtutem colendam, maxime vero ad beneficentiam erga pauperes exercendam, siquidem haec, inquiunt, perfecta religio est, quae homines ad coelum ducit, quaecumque sit hujus religionis doctrina aut denominatio.

Hinc

Quaer. 1° *An liceat pythones seu pythouissas, quae media vulgo dicuntur, consulere, cum certa persuasione, defunctorum spiritus per eos respondere?*

2° *An saltem liceat hujusmodi consultationibus adesse, mere passive se habendo?*

3° *An excusentur ii, qui in mente sua omnem diabolicum interventionem excludunt?*

Solutio.

277. — *R. ad 1^m Quaer. Negative prorsus.* Certum est enim, nihil a Deo in sacris scripturis apertius damnari, quam hanc curiositatem, quae homines in terris degentes ad mortuos consulendos movet⁽²⁾. Pessimum igitur hoc est divinationis genus, ab ipsa idolatria non multum dissimile.

⁽¹⁾ Medium vocant *pythonem* seu virum vel mulierem, cujus ope colloquia cum spiritibus instituuntur. (N. auct.)

⁽²⁾ „Nec inveniat in te, qui . . . *artolos* sciscitetur, et observet somnia atque auguria; nec sit . . . incantator, nec qui *pythones* consulat, nec *divinos*, aut *quaerat a mortuis veritatem*: omnia enim haec abominatur Dominus.“ *Deut.* 18, 10. (N. auct.)

Etenim quinam sunt isti, qui propositis interrogationibus respondent, nisi ipsi daemones, qui mortalium curiositate ad eos fallendos abutuntur, animas defunctorum simulantes se esse? Hujus rei argumentum est ipsa natura revelationum, quae in his consultationibus manifestantur. Cum enim multa sint, quae ab ipso *medio* oriri non possint, utpote occultissima, plurima simul reperiuntur falsa, impia, ridicula, quae mendacis spiritus seu daemonis praesentiam arguunt. Et revera ea, quae sunt omnino occulta, cognitionem et captum personae *intermediae* superant; ergo ipsius naturalis scientiae tribui nequeunt. Insuper ea, quae sunt impia, utpote dogmatibus fidei catholicae opposita, ut negatio poenarum aeternarum in inferno, a spiritu bono repellere nequeunt. Blasphemum quippe foret, non solum hujusmodi revelationes Deo vel angelis bonis adscribere, sed etiam supponere, divinam majestatem vanae hominum curiositati adeo facile connivere et eorum insulae voluntati serviliter obtemperare. Putasne, Deum summum et sapientissimum arcana ordinis supernaturalis et occultissima secreta aeternitatis suae quibuslibet obviis homuncionibus vel mulierculis ad nutum eorum manifestare vel permittere, ut indiscriminatim prodantur, cum ipsis Sanctis amicis suis paucissima revelaverit?

Nonne etiam patet, totam ferme religionem revelatam ex doctrina, quae a *spiritibus* docetur, destrui ac penitus evelli, nihilque superesse, nisi quamdam religionis umbram, quae generali et vago nomine *virtutis* et *beneficentiae* appellatur?

Erga omnino reprobanda est *consultatio spirituum* et impia doctrina, quae ab istis immundis spiritibus perhibetur, ut fidei catholicae opposita et a Deo ipso in sacris scripturis prohibita.

278. — *R. ad 2^m Quaer.* Etiam *negative*. Etenim consultatio praedicta spirituum est impia, utpote mandatis Dei et ipsi religioni ab ipso revelatae opposita, atque superstitione et idolatria plena. Ergo non licet hujusmodi consultationi connivere, plaudere et cooperari. Atqui assistentia, etiam mere passiva, ex cupidine vanae curiositatis satiandae est conniven-

ausus et indirecta cooperatio ad rem se malam; ergo illa assistentia est graviter illicita. Recole dicta supra n. 272. de assistentia experimento tabularum rotantium.

279. — *R. ad 8^m Quaer.* Iterum *negative*. Ratio est, quia, cum res ista evidenter mala sit, corrigi nequit per intentionem, qua malum excludatur. Numquid enim excusaretur ille, qui se e tecto praecipitem daret, eo quod intentionem se occidendi excluderet? Minime sane. Ergo neque excusari potest ille, qui daemones consulit, licet intentionem cum ipsis commercium ineundi excludat. Ergo, non obstante bona intentione seu protestatione contra diabolicum interventum, Helena a peccato gravi *per se* excusari non potest. Quaerat igitur solatium in oratione, in Dei obsequio ejusque mandatorum adimplerione; *haec est enim sola via, quae ducit ad vitam*. Sciat quoque, se in responsis, quae a spiritibus accipit, minime posse confidere. Etenim, si responsio veniat a pythone, incerta est, cum ipse hoc ignoret; si oriatur a daemone, non majorem meretur fiduciam, cum ipse sit mendacii pater.

Nota. — Paucis abhinc annis, seu ab anno 1850 ad annum 1854 circiter, prodire et percrebuere ubique phaenomena tabularum rotantium, quae, variis motibus, sibi propositis quaestionibus de rebus occultis et etiam de statu animarum defunctorum responsa dabant. Siluere mox tabulae; sed paulo post et hisce praesertim temporibus, seu ab anno 1862, daemones, qui homines primum per lignum deceperunt, ipsis per pythones seu personas *intermedias* illudunt et insidiantur: cernimus lugentes immanem hanc luem in dies crescere et cum magno fidei detrimento longe lateque diffundi. ⁽¹⁾

⁽¹⁾ Vide plura de spirituum consultatione in variis opusculis nuper editis, imprimis: *Du Spiritisme par le R. P. Nampon, de la Compagnie de Jesus. Lyon. 1863. Librairie de Girard et Jossierand.* — *Les Morts et les Vivants: Entretiens sur les communications d'outre tombe, par le R. P. Matignon S. J. Paris. 1862.* (N. auct.)

CASUS XV.

DE TENTATIONE DEI.

Macrina monialis, observantiarum communium parum studiosa, verum singularitatibus multum dedita et in sensu suo satis pertinax, frequenter jejumat, de nocte surgit ad orandum et similia quaedam facit, quae illam in evidens et proximum periculum inducunt, attenta ejus physica constitutione, morbos graves contrahendi vel etiam vitam amittendi. A superiorissa sua saepe monita, ne talia faciat, nihilominus hanc agendi rationem servat, eo quod, inquit, occasionem dare Deo velit exercendi et ostendendi benignam, quam habet, curam de iis, qui poenitentiae operibus vacant, simul et potestatem, quam habet, illos ab omni malo servandi.

Postea autem, revera graviter aegrotans, omnes medici praescriptiones respuit, sperans, se a Deo solo sanandam.

Hinc

Quaer. An et qualiter Macrina in his peccaverit?

Solutio.

280. — *R. 1°* Peccavit Macrina contra quintum decalogi praeceptum, seipsam vitae periculo exponendo absque ulla necessitate vel gravi utilitate, sed tantum ex propriae voluntatis inclinatione. Attamen religionem Deum tentando non adhuc laesit.

2° Peccavit graviter, Deum etiam *explicite* tentando, quum eam agendi rationem derelinquere prorsus renuit bonitatem Dei et potentiam experiendi causa, ab eo expectans, ut incolumis servaretur.

3° Peccavit graviter Deum *implicite* tentando, quum in gravi morbo omnes medici praescriptiones respuit, ut a Deo solo sanitatem expectaret. Non autem Deum tentasset, si, remedia omitiendo, ejus providae voluntati sortem suam indifferenter commisisset. Attamen in morbo gravissimo mortaliter peccaret, si media a divina Providentia subministrata ad vitam servandam abjiceret. — *V. Comp. n. 282.*

CASUS XVI.

DE SACRILEGIO ⁽¹⁾.

Renatus die festivo ad ecclesiam accessit, non quidem Dei honorandi gratia,

sed videndi et conveniendi sponsam. Toto autem sacri tempore oculos in aspectu hujus puellae impudice pascere, morose in pravis cogitationibus delectari, seipsum tangere et polluere non intermisit. Finitis vero divinis officiis eandem puellam quibusdam signis invitavit ad copulam in alio loco habendam.

Hinc

Quaer. 1° An Renatus sacrilegium commiserit turpi aspectu, morosa delectatione, tactu impudico, pollutione, necnon invitatione ad peccandum extra ecclesiam?

2° An ecclesia polluta fuerit per Renati pollutionem?

Solutio.

281. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Renatus sacrilegium grave non patravit obscenis cogitationibus in ecclesia ipsa adhaerendo, quia reverentia loco sacro debita peccatis mere internis licet aliquantulum, non tamen graviter laeditur. *V. Lugo de Poenit. d. 16. n. 465.*

2° Neque sacrilegium grave patravit, per aspectum sponsae in loco sacro libidinose delectando, quia aspectus ille, quatenus actus externus, peccatum grave non est, licet ille in corde graviter deliquerit.

3° Graviter et sacrilege peccavit pollutionem, licet secretam, in ecclesia habendo, et toties quidem, quoties eam iteravit, quia evidenter locus sacer turpissimo hoc peccato gravi irreverentia afficitur.

4° Graviter etiam et sacrilege peccavit, saltem probabilius, in ecclesia tactus graviter impudicos in proprium corpus exercendo, ob eandem rationem. Ita, ut *absolute probabilis* seu in praxi tenendum. *S. Lig. et alii communiter contra plures.*

5° Probabiliter autem sacrilegium grave non commisit Renatus sponsam ad alibi peccandum signis in ecclesia invitando, quia istis signis locus sacer injuria gravi affici non videtur. Attamen de hoc graviter controversatur. — *V. Comp. n. 283. et seq. — Elbel n. 575.*

282. — *R. ad 2^m Quaes.* Ecclesia non fuit polluta per Renati pollutionem, licet sacrilegium ab eo patratum fuerit, ut dictum est. Ratio est, quia ex jure canonico ecclesia non polluitur, ita ut solemni re-

conciliatione indigeat, nisi per publicam profanationem. Atqui in hypothesis pollutio est secreta; ergo ecclesia non fuit polluta.

CASUS XVII.

DE SACRILEGIO (2°).

Camillus, ecclesiae cujusdam custos, audit die quadam magnum tumultum in eadem exortum esse. Mirari primum, et currere statim, quid rei esset exploraturus, cum ecce! deprehendit duas mulieres de dominio cujusdam libri precum contendentes et inter se rixantes, ita ut una ab altera percussa copiosum sanguinem e naribus effuderit. Honoris divini zelo inflammatus *novus Phinees*, „discedite subito, ait, malae bestiae!“ et arrepto baculo aliam mulierem reluctantem in faciem percussit, ita ut etiam ipsa discedens sanguinem fuderit.

Hinc

Quaer. 1° An mulieres commiserint sacrilegium rixando — an ipse custos mulieres percutiendo?

2° An sit polluta ecclesia propter sanguinis effusionem?

Solutio.

283. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Mulieres commiserunt irreverentiam sacrilegam, in ecclesia graviter rixando et magnum tumultum in ea creando; levis tamen censeretur irreverentia et sacrilegii malitia, si rixa vel contentio non fuerit gravis.

2° Custos vero ab omni sacrilegio est excusandus, quia, mulieres percutiendo zelo divini honoris impulsus, minime peccavit, nec proinde injuriose erga ecclesiam egit. Etenim quod mulieris faciem baculo tam graviter percusserit, ut sanguis eliceretur, inadvertentiae et casui adscribendum videtur. — *Elbel. n. 579.*

284. — *R. ad 2^m Quaes.* Non fuit polluta ecclesia per sanguinis effusionem. Etenim polluta non fuit ex parte custodis, quippe qui minime peccavit, uti dictum est. Sed neque ex parte mulierum: nam percussio nasi *per se* non fuit graviter peccaminosa; praeterea nares sunt organum nimis promptum ad effundendum sanguinem, ut effusio sanguinis proprie dici possit. Plures requirunt ad ecclesiae pollutionem non solum notorietatem facti, sed etiam juris seu, ut sententia juridica de facto lata fuerit. Sed

recte advertit *S. Litg., de eueh. n. 304.*, hoc minime esse necessarium. — *V. Comp. P. II. n. 388.* — *Elbel n. 578.*

CASUS XVIII.

DE SIMONIA (1°).

Andronicus sacerdos cuidam comiti, jure patronatus in beneficium gaudenti, pluribus annis officia praestitit sub spe assequendae promotionis. Ecce, dum vacasset nuper beneficium, existimavit Andronicus, sibi conciliandam esse comitissae benevolentiam, priusquam optatum beneficium lucraretur. Ad eam igitur accedens, allegatis officiis meritisque suis humiliter eandem rogavit, ut apud comitem intercedere dignaretur, quatenus ipsum potius, quam alium praesentaret. Comitissa, auri cupida, respondit: „Heu! jam plures apud me se insinuarunt, quorum unus promisit, se perpetuo fore gratum; alter centum scuta, tertius bis centum mihi spondit. Horum supplicationes sperni non possunt.“ — „Ast ego“, ait Andronicus, „etiam bis centum scuta spondeo. Haec sane cum meis officiis praeponderabunt.“

Hinc

Quaer. 1° *An Andronicus sit simoniae reus ex eo, quod officia comiti praestiterit sub spe beneficii obtinendi et merita sua postea allegaverit?*

2° *An incurrerit simoniam, qui se perpetuo gratum fore promisit?*

3° *An Andronicus et alii duo simoniam commisissent pecuniam comitissae pro intercessione promittendo, et comitissa pecuniam ad hoc accipiendo?*

Solutio.

285. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Andronicus ab omni simoniae labe est excusandus, ex eo quod praecise sub beneficii spe comiti servierit, quia in hoc nullum intervenit pactum dandi vel obtinendi spirituale pro temporali; spes enim nullum jus speranti tribuit. (¹) 2° Neque simoniae reus est habendus Andronicus ex eo, quod supplicando

(¹) Neque spirituale tamquam pretium pro temporali expectat, uti supponimus. (N. edit.)

sua praeterita merita ad causam obtinendam retulerit, quia nullum habetur pactum inter ipsum et patronum; siquidem officia prius peracta rememorando nihil prorsus promittit; ergo contractus nullus intervenit.

286. — *R. ad 2^m Quaes.* Neque simoniam incurrit ille, qui se perpetuo gratum fore pro intercessione promiserit, modo non *antecedenter* aliquid determinate praestandum promiserit. Ratio est, quia nullum intervenit pactum neque ulla intentio temporale pro spirituali erogandi, sed tantum promissio gratitudinem benefactori debitam ostendendi. Attamen similes promissiones gravi periculo non vacant, quia facile collatores beneficiorum per illa verba aliquam obligationem concipiunt in ordine ad aliquid temporale recipiendum.

287. — *R. ad 3^m Quaes. Communis sententia affirmat.* Etenim, ajunt, simoniae egerunt Andronicus et alii, quia obtulerunt pecuniam comitissae in ordine ad beneficium consequendum, seu ut via ad id sterneretur. Siquidem non tantam pecuniam tribuerunt ad amicitiam matronae sibi conciliandam, cum spe, ut dono mota patrocinium in sui favorem adhiberet, sed et cum pacto, ut ipsa ad rem spirituales obtinendam intercederet. Comitissa etiam simoniae labem contraxit ex eadem ratione, scilicet quia pecuniam ad intercedendum pro obtinendo beneficio accepit. — *S. Litg. n. 64.* — *Lacroix l. 3. p. 1. n. 90.* etc. Sed horum ratio valde infirma videtur nec probari potest, intercessionem, quae in casu emitur venditorumque, rem spirituales esse. Jus canon. mediatores quidem damnat; sed per mediatores illos intelligit, qui hoc officio functi sunt ad contractum simoniacum conficiendum inter duos, qui de re spirituali pro alia temporali contrahebant, non illos, qui pecuniam accipiunt ad intercedendum, ut episcopus v. g. gratis ordines aut beneficium conferat.

CASUS XIX.

DE SIMONIA (2°).

Gerardus paterfamilias, vehementer cupiens, ut Paulinus, ejus filius, neosacerdos, ad pingue beneficium promoveatur: „Scio, quid faciam“, ait, et statim inscio

persas filio pergit ad Polibium, quem novit episcopo familiarissimum et gratiosum esse, eique magnam pecuniae summam tradit eo fine, ut filio sua commendatione apud episcopum patrocinetur. Episcopus, Polibii precibus motus, ceteris posthabitis libenter annuit, quia de pecunia data quidpiam animadvertat. Elapsis autem pluribus annis Polibius, remorsu conscientiae percitus, rem totam confessario pandit. Sed ab eo ut simoniacus damnatur iubeturque, ut quamprimum pecuniam ecclesiae tribuat et ut simoniacam electionem Paulino manifestet. Dura admodum videtur Polibio confessarii decisio. Hinc alium quaerit confessarium, cui rem totam aperit. Hic vero dubius nescit, quid respondeat.

Hinc

Quaer. 1° *An recta sit prioris confessarii sententia?*

2° *An Paulinus teneatur beneficium dimittere et acceptos fructus restituere?*

3° *Quid Polibio praescribendum?*

Solutio.

288. — *R. ad 1^m Quaes.* Communior quidem sententia est, ejusmodi electionem non carere aliquo simoniae reatu; non consentiunt tamen auctores isti inter se, utrum haec sit simonia juris divini, an vero juris ecclesiastici; et cum textus juris canonici, qui in hanc rem allegari solent, reipsa rem non conficiant, proinde nimis praeceps fuit confessarii sententia, quasi certum sit, adesse verae simoniae crimen et multo magis poenas simoniae inflictas in casu incurrere. — *V. Sanchez, Cons. mor. l. 4. c. 3. d. 26.*, ubi *probabile* affirmat, eas poenas in casu non incurrere. Caeterum, si vere simoniaca haberetur electio, nihil obstaret Paulini ignorantia et bona fides, quominus electio foret invalida.

289. — *R. ad 2^m Quaes.* An vero Paulinus beneficium dimittere debeat, hoc nimis facile et praecipitanter, ut diximus, affirmavit Polibii confessarius, cum probabile sit, ad id eum non teneri. Sed non minus praeceps exstitisset confessarii iudicium, etiamsi vera et certa adfuisset simonia, v. g. si pecunia data fuisset non intercessori,

sed beneficii collatori. Etenim distinguendum est. Si non possidet beneficium a triennio, illud dimittere debet; si vero a triennio possideat, probabilius illud retinere potest. Haec regula statuitur in iure canonico per regulam cancellariae 36. *de triennali*, ubi habetur, beneficium inquietari non posse, si a tribus annis beneficium absque ingressu simoniaco possideat. Hinc concludi debet, Paulinum nostrum ad beneficium dimittendum non teneri. Etenim bona fide beneficium ingressus est; ergo non simoniace. Jus canonicum excipit quidem eos, qui simoniaco modo possessionem inceperunt, in peccati punitionem. Sed Paulinus non peccavit; ergo excipi non debet. — *Suarez, de simonia c. 57. n. 39.* — *Collet, tr. des dispenses l. 2. c. 2. 15.* — *Elbel n. 640.*

Quod ad fructus, Paulinus non tenetur restituere eos, quos durante bona fide percipit, etiamsi possessionem triennalem non fuerit consecutus. — *Collet.* — *Pontas etc.*

290. — *R. ad 3^m Quaes.* Quid tandem Polibio simoniaco praescribendum? Jam diximus, non constare in casu simoniae poenas incurrere. Quod si fingas, pecunias collatori datas fuisse, certo ipsi injungendum est, ut acceptam simoniace pecuniam abjiciat. An vero teneatur eam in ecclesiam, vel in causas pias impendere, non liquet. Jus canonicum statuit quidem, ut in poenam simoniae pecunia in usus pios impendatur; sed controvertitur, utrum id fieri debeat per sententiam iudicis ecclesiastici tantum, vel etiam ante sententiam. Hinc damnandus est Polibii confessarius ex eo, quod rem controversiae subjectam dirimere praesumpserit. Potuit quidem poenitenti suadere, ut pecuniam simoniace acceptam in causas pias impenderet vel domino restitueret, non vero id praescribere. (¹)

CASUS XX.

DE SIMONIA (3°).

Evodius parochus, aetate grandaevus, statuit beneficium suum Juliano, fratris sui

(¹) De subjecto, cui restitutio facienda, audiatur *Thesaurus (de poenis eccles. p. II. sub v. Simonia c. 2. n. IV.)*: „Si simonia non fuit realis contracta, i. e. utrimque completa, sed alter dedit pre-

filio, resignare, sed cum onere, ut Julianus ipsi ad dies vitae certam pensionem ex beneficii fructibus annuatim solvat. Peracta hujusmodi conventionem Evodius in manus episcopi parochiam suam resignavit, simul eum humillime supplicando, ut parochiam hanc Juliano, fratris sui filio, conferre dignaretur. Episcopus tam intuitu meritorum Evodii, tum etiam intuitu Juliani ipsius, egregiis dotibus insignis, libenter annuit, nihil tamen sciens de pacto, quo prius parochus senex et junior sacerdos inter se convenerant.

Hinc

Quaer. 1° *An Evodius simoniam commiserit?*

2° *Quid de valore hujus resignationis tenendum?*

Solutio.

291. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative;* excusari enim nequit Evodius a labe simoniae juris humani, ut constat ex variis locis juris canonici, in quibus interduntur expresse omnes conventiones privatae circa beneficia ecclesiastica aut praebendas.

Obijctes: In hoc casu nullum prorsus pactum simoniacum intervenit, sed Evodius dumtaxat beneficium suum valde pingue resignavit Juliano, reservato sibi jure ad nonnullos fructus ex eodem beneficio percipiendos.

R. Jus ad fructus beneficii percipiendos inseparabile est ab ipso beneficio, ita ut sola auctoritate Summi Pontificis vel episcopi in quibusdam circumstantiis separari possit. Ergo Evodius volens resignare beneficium, debuit pariter resignare jus ad fructus ex eo percipiendos. Igitur, cum reservatio facta fuerit privata auctoritate, ex pacto inter utrumque sacerdotem inito, uterque simoniae labem contraxit. — Henno — Elbel n. 647. 648.

292. — *R. ad 2^m Quaer.* Praedicta resignatio fuit prorsus nulla et invalida. Etenim haec resignatio fuit simoniaca, siquidem conventio auctoritate privata habita est circa beneficium transferendum; ergo poenas simoniacorum post se trahere debet. Atqui inter poenas simoniacorum numeratur nullitas actus et inhabilitas ad beneficium saltem idem obtinendum. Ergo haec resignatio nulla fuit. Similiter nulla fuit collatio facta ab episcopo, utpote facta subjecto de jure incapaci et inhabili. — *Elbel n. 649. — Lacroix l. 4. n. 958.* Attamen si episcopo vel Summo Pontifici postulatum fuisset, ut parochus annis gravi aliquid, uti mos est, tribueretur, eorum praecedens tractatus culpabilis non esset, quia conditio adderetur: si superiori placebit.

CASUS DE SECUNDO PRAECEPTO DECALOGI

SEU

De vana usurpatione SS. Nominis Dei. — De juramento et adjuratione. — De voto seu de ejus valore, obligatione, cessatione, dispensatione, irritatione et commutatione.

CASUS I.

DE BLASPHEMIA ET VANA USURPATIONE
SS. NOMINIS DEI.

Cocles auriga confitendo se accusat, quod saepius contra equos lentius proce-

tum, alter beneficium non contulit seu dispositionem non fecit conventam, communis sententia docet, pretium ante sententiam declaratoriam restituendum eidem, a quo solutum est. — *Sanchez, dub. 114. n. 2. cum ibi allegatis.* Si autem simonia fuerit utrimque completa,

dentes blasphemaverit, et etiam pluries contra homines sibi molestos. Interrogat confessorius, quaenam fuerint blasphemiae. Respondet, se frequenter exclamasse: O Deus!

tunc alii dicunt, restituendum ecclesiae, cui per simoniam injuria illata est; alii dicunt, ante sententiam declaratoriam restituendum ei, qui illud dedit; alii dicunt, restituendum pauperibus: alii vero, restituendum pauperibus vel ecclesiae laesae: et sunt omnes istae probabiles sententiae, ut tuto quis eligere possit, quam maluerit, ut *Sanchez, dub. 114. n. 12.* (N. edit.)

Deus Dei! nomen Dei! nomen nominis (*nomen de nomen*)! mille nomina! sacrum nomen! Frequenter etiam, pergit, *sacras* equos, homines, creaturas etiam inanimatas, et interdum *sacras* ipsum Dei nomen, i. e. dixi: *sacri* equi etc., *sacrum* nomen Dei. Sed, alt, non Deo improperare, sed equos tantum stimulare, vel homines objurgare et similia intendi.

Hinc

Quaer. 1° *An Cocles peccaverit et blasphemaverit usurpando varias formulas secluso Dei nomine?*

2° *Quid, si nomen Dei interveniat absque verbo sacrum, aut vice versa?*

3° *An blasphemaverit sacrando, ut ajunt, Dei nomen?*

4° *An excusari possit a peccato mortali ex eo, quod non intenderit Deo improperare?*

Solutio.

293. — *R. ad 1^m Quaes. Neg.* Illae enim formulae, quaecumque sint, in quibus nomen Dei non intervenit, non sunt graviter Deo injuriosae, sed merae formulae vel locutiones ad indignationem in homines vel jumenta vel etiam res inanimatas prolatae.

R. ad 2^m Quaes. Neque haec communiter inter blasphemias recensentur, sed sunt tantum locutiones ad creaturas directae aut vana usurpatio nominis Dei, quod veniale non excedit.

294. — *R. ad 3^m Quaes.* *Sacrare nomen Dei*, ut ajunt, seu conjungere verbum *sacrum* cum sanctissimo Dei nomine, quod adeo frequenter accidit in Gallia, a peccato gravi blasphemiae excusari non potest, *materialiter* loquendo seu *per se*. Ratio est, quia ex usu recepto vox *sacrum* in hoc casu significat *maledictum*. Etenim, qui haec verba proferunt, numquam honorare Deum intendunt, cum plerumque in ira, indignatione, execratione vel in joco, absque ullo pietatis sensu, illa adhibeant. Sed, si haec in Dei honorem non cedunt, in ejus contumeliam cedere debent. Sic enim augustissimum Dei nomen contemnitur. Insuper quaenam sunt aures etiam mediocriter pie, quae talia audiendo non graviter offendantur et non inhorrescant? Praeterea in locis innumeris Galliae instituuntur pie sodalitates ad orandum, ut

laes ingens blasphemiarum, quae undique grassatur, finem habeat. Sed, si praedicta formula blasphematoria non sit, vix illae blasphemiae in gallico territorio reperiuntur. — *Bouvier* etc. contra *Goussel*.

295. — *R. ad 4^m Quaes.* Excusari nequit *Cocles per se* ex eo, quod Deo improperare non intenderit. Etenim verba blasphematoria usurpare est eo ipso velle Deo implicate saltem improperare. Fatendum est tamen, in praxi saepe a mortali peccato excusari illos, qui horrenda hac formula utuntur, sive ob inadvertentiam, sive propter bonam fidem etc. — *V. Comp. n. 300. et sq.*

CASUS II.

DE JURAMENTO (1°).

Cneus mercator merces suas emptoribus extollere solet et, ubi advertit, suis dictis non adhiberi fidem, ad illam sibi conciliandam sequentibus utitur formulis: *Juro, ita esse; — coram Deo loquor; — tam verum est, quam vere vivo, et quam Deus ipse est; — per meam conscientiam; — Deus scit, quod non mentior, illae merces non sunt vitiatæ, et tanto pretio mihi constant; — juro in conspectu coeli, coram Deo, coram Beata Virgine, coram coelitis; — per meam fidem, per meam animam.* Addit etiam imprecationes contra seipsum, v. g. *Puniat me Deus, si non ita sit; — non sim christianus, sim fur, sim magus, sim damnatus, moriar subito, hic immobilis permaneam, mihi amputentur aures ambae* etc. Similia autem profert aliquando dubias de veritate, imo interdum contra veritatem, v. g. quando merces sunt vitiatæ aut non tanti venierunt.

Hinc

Quaer. 1° *An omnes illae formulae sint juratoriae, vel quaenam?*

2° *An Cneus peccaverit, et qualiter, si juxta veritatem juraverit, in dubio de veritate aut contra veritatem?*

Solutio.

296. — *R. ad 1^m Quaes.* Nulla ex his variis formulis *per se* est verum juramentum, si excipiat sequens: *per animam meam*. Ratio est quia in istis locutionibus Deus non

invocatur ut testis, sed haec tantum *assertive*, seu *narrative* et *enuntiative* proferuntur.

Dixi: *per se*; quia istae formulae possent esse juramenta 1° ex circumstantiis, v. g. si a te juramentum postularetur et diceres: *furo, ita esse* etc.; 2° ex intentione jurantis, qui vellet reapse testimonium divinum invocare. (¹)

Dixi: si excipiat *per animam meam*, quia in anima singulariter resplendet Deus, qui in testem tunc censetur adduci. Fatendum tamen, vix esse, qui, dum usurpant ea verba, de Deo cogitent; et ideo raro haec quoque formula juramentum continet. Hoc autem prorsus dicendum est de formula *per conscientiam meam, per fidem* (²) *meam*, quia loquens tantum per haec significat, se loqui ex dictamine conscientiae, se dicere verum, quin Deum invocet in testimonium veritatis; secus vero, si diceret: *per fidem catholicam*, ut patet. — Quid vero, si quis dicat: *quod dico, est verum sicut evangelium, est in-star fidei*? Neque haec ut juramenta habenda sunt, sicut locutiones: *tam verum est, quam Deus est*, quia haec verba potius denotant assimilationem, quam invocationem. Loquens enim intendit solum dicere: *quod dico, est verum, sicut aliud verum est suo modo*. Esset autem blasphemia, si intenderet significare, tantam esse veritatem secundum aequalitatem, quanta est in fidei veritate.

Neo obstat, quod Cneus addat imprecationes in seipsum veritatem asserendo, quia illae imprecationes nullam continent invocationem Sanctissimi Nominis Dei. Quare, si verum dicat, minime peccat; si falsum, peccat mentiundo et sibi graviter impre-cando. — V. Comp. n. 307. et seq.

297. — R. ad 2^m Quaes. 1° Si Cneus vere juraverit, sed juxta veritatem, venialiter peccavit, quia sine judicio seu absque sufficienti causa juramentum emisit. Hoc autem communiter veniale peccatum non excedit. 2° Si juraverit contra veritatem, graviter peccavit, etiamsi in re levi juramentum adhibuerit, quia semper Deo valde injuriosum est, ejus nomen seu nomen summae veritatis in falsitatis testimonium adducere; in hoc igitur

tur nulla materiae parvitas admittitur. 3° Si juraverit in dubio veritatis, peccavit quoque graviter, quia Deus invocari nequit, nisi in testimonium rei certae. — V. Comp. *ibid.*

CASUS III.

DE JURAMENTO (2°).

Romanus, ludo addictus, saepius infelicem expertus fuerat successum ludendo, ita ut vix aut ne vix quidem pretium locatae domus Ludulpho proprietario exsolvere posset. Ex clementia Ludulphus dilationem jam pluries locatario concesserat; tandem erat cum eo severius acturus et eum e domo expulsurus, cum Romanus, novam postulans dilationem, juramento promittit, se nunquam esse lusurum. Ludulphus, misericordia motus, locataril votis annuit; sed et ipse juramento se obstringit ad eum ejiciendum, si iterum luderet. Sed ecce! data infelici occasione adhuc pluries ludit Romanus, secreto tamen. Quod rescilens Ludulphus absque misericordia eum expellit, ut proprium juramentum ipse impleat.

Hinc

Quaer. 1° An Romanus toties graviter peccaverit, quoties juramentum violavit?

2° An Ludulphus obligatus fuerit sub gravi ad juramentum suum servandum?

3° An peccaret graviter ille, qui juraret, dare 20 asses pauperibus diebus sabbaticis, et interdum infidelis foret? — Vel ille, qui jurasset, dare 100 fr. in piam causam, et 90 tantum praestaret?

Solutio.

298. — R. ad 1^m Quaes. Affirmative *per se*, si gravem summam in ludo exposuerit, quia violat juramenti obligationem in re gravi, et notabiliter impeditur a consequendo fine juramenti, quod emissum est, ne pecuniam dilapidaret, et pretio locationis solvendo impotens efficitur.

Dixi: *per se*; quia, si semel vel iterum tantum luserit et minimam summam in ludo exposuerit, de culpa gravi non accusandus erit. Hinc ad casus similes dirimen-

(¹) Talis intentio autem praesumi debet, si qua formula alicubi verum juramentum habeatur. (N. edit.)

(²) i. e. *probitatem* etc. (N. edit.)

de attendendum est tum ad materiam quantitatem, tum maxime ad finem, quem quis jurando sibi proposuit. Itaque, si violatio in re levi fiat, vel leviter finis intentus impediatur, peccatum erit veniale tantum; secus mortale.

299. — *R. ad 2^m Quaes.* Ludolphus non tenetur, saltem probabilius, Romanum e domo sua expellere, quia 1° juramentum de re indifferente prorsus emisit; 2° quia non ex religione, sed potius ex passionis impulsu juravit; 3° quia etiam supposita juramenti validitate, v. g. si ad corrigendum Romanum fuerit emissum serio, non deerit plerumque ratio legitima, ex qua locator a sui juramenti adimplerione excusari valeat, v. g. si locatarius veniam petat; si emendatus videatur; si multum sit inde affligendus; si integra ejus familia magnae miseriae subjicienda sit etc. — *Elbel. n. 80.*

300. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Probabilius non peccaret graviter ille, qui quandoque violaret juramentum, pauperibus erogandi 20 asses singulis hebdomadis, quia violationis materia esset levis. Nec dicas, gravem injuriam Deo summe veraci irrogari; nam in juramento promissorio juxta probabilioris sententiam Deus non proprie adducitur ut testis futurae executionis rei promissae, sed tantum actualis intentionis promissionem exsequendi. — *S. Lig. n. 173.; Rom. ap. fr. 5. n. 13. — Suarez etc. contra Collet etc.*

2° idem omnino dicendum videtur in casu, in quo quis vovisset dare 100 fr. pauperibus, et 90 tantum dedisset, quia id, quod non praestitit, ad integram summam materiam levem constituit. — *V. Comp. n. 313. et seq.*

CASUS IV.

DE JURAMENTO (3°).

Remigius vehementer exoptat matrimonio conjungere filium suum Carolum Sabinae, quia novit, ex variis donationibus acceptis eam divitiis abundare. Hanc suam mentem filio aperit. Verum renuit filius declarans, se a nuptiis cum Sabina abhorreere, potius vero Flaviam, Sabinae sororem, adamare ex eo, quod, licet minus dives, egregia tamen indole et ceteris do-

libus longe praestantior habenda sit. Remigius nihil intentatum relinquit, ut filii animum in suam pertrahat sententiam. Verbis adjicit verbera, saasionibus saevitiam. Tandem Carolus, utpote naturae timidioris, genitori cessit: sponsalia cum Sabina inivit et emissio etiam, quod postulaverant, juramento ea rata habuit. Sed ecce interea pater, repentino morbo correptus, animam efflavit. Filius autem, repudiato Sabinae matrimonio, Flaviam ducere festinat.

Hinc

Quaer. 1° An graviter peccaverit Carolus emissum juramentum non servando?

2° An ante matrimonium cum Flavia obligandus fuerit a confessorio ad nuptias cum Sabina ineundas?

Solutio.

301. — *R. ad 1^m Quaes. Negative,* saltem probabilius, cum *Azor l. 1. c. 11. q. 13. — Roncaglia, de sponsalibus et aliis contra alios.* Ratio est, quia sponsalia ex metu gravi inita ex ipso jure irrita videntur; ergo juramento confirmari nequeunt. Primo quidem dico: sponsalia ex gravi metu contracta esse prorsus irrita. Etenim tale matrimonium ex tali metu contractum est irritum jure canonico, ut certum est. Ergo idem dicendum est de sponsalibus, siquidem connexorum idem est judicium. Hinc facile deducitur consequentia, scilicet irritum quoque esse juramentum. Etenim juramentum firmare non potest contractus, quos jus vult irritos ob publicam utilitatem. Ergo juramentum extortum in ordine ad contrahendum matrimonium ipso jure videtur relaxatum. Secus enim quid absurdum sequeretur, scilicet Carolus ad nuptias ob emissum jusjurandum urgeretur, sed in illo conjugio statim a sponsa discedere posset, quia invalide contraxisset. Quorsum igitur vi juramenti ad matrimonium daretur obligatio, si vi legis illius obligationis finis nullus declaratur? Numquid dari potest obligatio seria ex religione juramenti ad actum inutilem, ridiculum, scandalosum? Numquid tali juramento Deus honorari potest?

302. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Etenim

Carolus non potest obligari a confessario ad fidem sponsalium servandam, neque ad iuramentum servandum, si tum sponsalia, tum iuramentum irrita fuerint. Atqui de utroque constat, ut patet ex dictis. — *V. Comp. n. 314. — Roncaglia, de sponsal. q. 4.*

CASUS V.

DE ADJURATIONE.

Laurentius sacerdos propria auctoritate mulierem a daemone possessam exorcismis Ecclesiae subicere tentavit, eidemque interea diversas movit quaestiones, scilicet a quo tempore esset possessa, quanam esset causa possessionis, an plures in ea essent daemones et quot numero, et utrum anima Salomonis esset in inferno vel in coelo. Sed infeliciter exorcismi successerunt, nec ejectus est diabolus, nec interrogationibus interjectis satisfacit. Id vero resciscens episcopus, infelicem Laurentium a sacris suspendit.

Hinc

Quaer. 1° *Qua auctoritate et quando fieri debeant exorcismi?*

2° *Quanam quaestiones daemoni proponi possint?*

3° *An et in quibus peccaverit Laurentius?*

Solutio.

303. — *R. ad 1^m Quaes.* Exorcismi solemnes, qui constant ritu et orationibus ab Ecclesia statutis, fieri nequeunt, nisi de licentia expressa episcopi. Privata autem adjuratio justa de causa fieri potest a quocumque sacerdote. Si absque justa causa fiat, erit vana nominis Dei invocatio, ut de iuramento dictum est.

R. ad 2^m Quaes. Quaestiones illae fieri possunt in exorcismis, quae ad daemonis expulsionem conducunt, v. g. de tempore et causa possessionis, de signo egressus. Nefas autem est, quaestiones omnino ad rem impertinentes subicere, et a fortiori de rebus occultis vel futuris quasi per divinationem inquirere. Sacerdos enim potestatem interrogandi daemonem non habet, saltem practice loquendo, nisi ex Ecclesiae delegatione, quae non conceditur, nisi in ordine ad daemonis ejectionem.

304. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Laurentius graviter peccavit exorcismos exer-

cendo sine episcopi delegatione, siquidem lex Ecclesiae id prohibens gravis est et ex motivo gravi lata. 2° Circa quaestiones daemoni propositas dico: tres priores bene fieri potuisse, si Laurentius ad exorcismos solemnes delegatus fuisset, quia exorcista potest diabolo injungere seu praecipere, quidquid ad ejus ejectionem vel ad ejus opera dissolvenda conducere potest; porro scire, quare, quomodo, quando possessum ingressus est, utile esse potest ad ejus ejectionem. Quarta autem interrogatio fuit omnino impertinens ad rem, temeraria, ex curiositate facta, et proinde etiam exorcistae delegato illicita foret. Attamen dicunt plures theologi, non esse peccatum mortale, unam tantum aut alteram quaestionem ex curiositate diabolo proponere, supposita delegatione ad solemnem adjurationem faciendam. — *S. Lig., de 2° praec., append. de adjuratione (post n. 193.) n. 5.*

CASUS VI.

DE VALORE VOTI (1°).

Lucianus, juvenis consuetudinarius, volens confessario demonstrare firmum emendationis propositum, eidem in sacro tribunali coram Deo promisit: 1° se non amplius in illud vitium relapsurum; 2° si forte in illud reincideret, se die sequenti jejunaturum. Ast ex humana fragilitate factus recidivus, ad confessarium gemebundus rediit, se accusans, quod contra suum votum in idem vitium relapsus sit, nec jejunaverit. Interrogat confessarius, an intenderit verum emitte votum et an credat, se ob promissum non servatum gravius deliquisse. Respondet poenitens, sibi non constare, an voluerit verum facere votum, sed tamen se existimare, quod ratione promissi non servati gravius peccaverit.

Hinc

Quaer. 1° *Quid est votum, et quid ad ejus valorem requiritur?*

2° *An Lucianus censeatur verum votum emisisse?*

Solutio.

305. — *R. ad 1^m Quaes.* Votum communiter definitur: promissio deliberata Deo facta de bono meliori. Ex ipsa definitione jam patet, quid ad valorem voti requiratur,

scilicet: 1° *promissio facta ipsi Deo*, non vero alicui Sancto; 2° *intentio verum votum emittendi*, i. e. se obligandi sub poena peccati, non vero merum propositum statuendi; 3° *voluntas deliberata*, scilicet qualis requiritur ad actum humanum vel ad obligationem suscipiendam; 4° *de bono meliori*, seu de re, quae sit melior ipsa, quam non ipsa, vel de actu, cujus positio sit in se melior, quam omissio.

306. — *R. ad 2^m Quaes.* seu: an verum votum emissum sit a Luciano, vel merum propositum. Solutio difficultatis a sola intentione ipsius Luciani repetenda est, scilicet an intenderit se obligare sub peccato, necne. Si re perpensa dubium remaneret, non urgeret obligatio voti, quia non datur obligatio, nisi de ea constet. Sed in casu nostro non videtur superesse dubium, cum Lucianus putaverit, se gravius peccasse in pravam consuetudinem relabendo. Hinc igitur arguitur, eum voluisse se obligare sub peccato et consequenter verum emisisse votum. Secus dicendum esset, si forte Lucianus, ut non raro solent personae minus de his instructae, existimaret, dari peccatum in omissione cujuslibet pii propositi coram confessario emissi.

CASUS VII.

DE VALORE VOTI (2°).

Gervasius adolescens varia emisit vota. Vovit 1° servare castitatem perpetuam, quam putat servatu facilem, sed postea experitur contrarium; 2° dare 100 fr. pauperibus, quia in duello evasit incolumis, utque e tali periculo alia vice eripiatur; 3° dare calicem ecclesiae, quam putabat esse pauperem, sed nunc intelligit, eam redditus sufficientes habere; 4° non edere de capitibus animalium in honorem S. Joannis Baptistae decapitati; 5° numquam peccare, neque mortaliter, neque venialiter.

Hinc

Quaer. An fuerint valida Gervasii vota in singulis casibus?

Solutio.

307. — *R. In primo casu* valet votum castitatis, quia error non versatur circa substantiam obligationis. Novit enim Gervasius, qualis esset obligatio a se susci-

pienda et servanda, et rem hanc vovit, sicut ceteri, qui amplectuntur castitatem, vovere solent. Ergo rigorosa voti obligatione constringitur et sola dispensatione Papali solvi posset. — *Lacroix n. 481.* Difficultas autem servandi hoc votum, praesertim si ob fragilitatem Gervasius laberetur, sufficiens esset ratio dispensationem petendi, quia ejusmodi votum non esset utile nec ad divinum honorem conferret.

In secundo casu valet votum dandi 100 francos pauperibus, quia e duello incolumis evasit, siquidem materia voti est *de bono meliori*, licet occasione peccati seu duelli ponatur. Non valet aliud votum simile, ut ex alio duello futuro salvus evadat, juxta certam omnium doctrinam, quia sic vovere est implicite protectionem divinam invocare ad malum securius faciendum, quod est Deo injuriosum, nec proinde de bono meliori. Secus vero, si secluso illo pravo fine mere intendat implorare praeservationem a periculo eadem ratione, ac quis, dum ex fragilitate non relinquit peccatum et peccati occasionem, misericordiam tamen implorat, ne interim in peccato moriatur. *V. Laym. l. 4. tr. 4. c. 2. n. 7. — Comitatus l. 2. quaest. 19.* Attamen plures cum *S. Li-gorio* dicunt, votum illud valere, quia est de re bona.

308. — *In tertio casu* non valet votum dandi calicem ecclesiae, quam ex errore putabat pauperem, si intentio praecipua Gervasii fuit subveniendi ecclesiae pauperi; secus vero, si ejus motivum primum fuit benefaciendi ecclesiae, et causa impellens tantum fuerit hujus ecclesiae paupertas.

In quarto casu non valet votum non edendi capita animalium in honorem S. J. B. decapitati, quia illa abstinencia minime ad Sanctum honorandum conferre potest, nisi forte vovens ad hunc cibum fuerit valde propensus et ex mortificationis affectu ab illo abstinere voveat. — *Lacroix n. 415.*

In quinto casu valet votum non peccandi mortaliter, et etiam votum non peccandi venialiter modo vere deliberato, quia nulla est ratio, cur non valeat; hoc enim est de bono meliori et possibilis. Non autem valet votum, omnia omnino peccata, etiam cum imperfecta advertentia commissa,

vitandi, quia, hoc esse impossibile, de fide est, ut definit *Concilium Trident.* sess. 6. can. 23. — *S. Lig. n. 203.* — *V. Comp. n. 323. et seq.*

CASUS VIII.

DE VALORE VOTI (3°).

1° Veronica materfamilias, summo dolore animadvertens, filiam suam Martinam ex pravo consortio Titi amatoris gravidam evasisse, et ingens dedecus, quod tum filiae, tum familiae toti imminabat, graviter reformidans, Deo vovet coram B. Virgine, si filia, antequam pariat, moriatur, se aureos centum ecclesiae erogaturam esse. Interea vero Martina ex sua parte vovet, nisi a parentibus in matrimonium collocetur illi, a quo gravida facta est, se cujusvis alterius nuptias repudiaturam esse: etenim cum amatore illo de ineundo matrimonio convenerat.

2° Albitius morbo lethali correptus, metu instantis mortis pressus, vovet ingredi ordinem Carthusianorum, si corporis sanitatem recuperet. Verum morbo liberatus audit, in hoc ordine perpetuo ab esu carnis abstinendum esse. Quapropter existimat, se voto non ligari, quia, ait, „si hoc ego scivissem, numquam vovissem.“

Hinc

Quaer. 1° *An votum matris et filiae sit validum in primo casu?*

2° *Quid de voto Albitii in secundo casu?*

Solutio.

309. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Licet votum matris licitum videri possit ex parte rei votae, illicitum tamen dicendum est ex ratione finis, obtinendi scilicet a Deo in illis adjunctis mortem filiae. Etenim quamvis daminari non posset mater, quia ad vitandam summam tum filiae, tum familiae infamiam optat potius, ut Deus huic calamitati filiam praeripiat, attamen, cum hic adsit damnum et quidem aeternum prolis, et matris desiderium non sit conditionatum quoad aeternam prolis salutem, sed absolutum, hinc evadit omnino illicitum. Et sicut illicitum est desiderium, ita et preces Deo ob hanc causam oblatae atque etiam vota ad id obtinendum directa.

Obijces forte: Votum illud sanctum est,

quia turpitudine, quae apparet, neque in materia, neque in fine versatur. Non quidem in materia, quia largitio centum aureorum pro beneficio bona est; neque in fine, cum hic tendat ad infamiam avertendam.

Respondeo: Finis intrinsecus est id, quod optatur, et a Deo et Sanctis ejus petitur; id autem, quod offertur, est materia. Quid igitur postulavit mater? Ut moreretur filia. Ergo mors filiae *per se* votum terminabat, quamvis animus vovens ulteriorem finem haberet, scilicet liberationem ab infamia; at etiam finis ille flagitiosus fuit, quia medio scelerato quaesitus est.

2° Votum vero filiae vel hoc intelligitur, quod, nisi ad servandam fidem sponsalium et tuendam famam suam matrimonium cum Titio intrare expediat, continentiae statum amplecti velit et hoc Deo voveat; et sic votum, utpote de re honesta et meliori bono, illicitum est; — vel ita intelligitur, quod sepositis continentiae affectu et sponsalium obligatione, nemini praeterquam Titio nubere velit; et ejusmodi votum, utpote de re vana et indifferenti, invalidam censi debet.

310. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Valet *per se* votum Albitii, licet ex metu mortis in morbo gravissimo emissum fuerit. Ratio est, quia metus ab intrinseco seu a causa naturali minime laedit libertatem; ergo valet votum et obligat, utpote simpliciter voluntarium. Metus enim iste a propria apprehensione excitatus neque aufert libertatem, neque injuste est incussus ad votum extorquendum, nisi forte rationem adeo perturbet, ut ejus usum tollat.

2° Attamen ex alia parte Albitius non tenetur ingredi ordinem Carthusianorum, quia votum emissum est cum ignorantia circumstantiae magni momenti, qua cognita ille votum non emisisset, ut supponitur. Invalidum enim est votum, quoties vovens errat non tantum circa substantiam voti, sed etiam circa circumstantiam aliquam magni momenti, quae votum impedisset, si cognita fuisset. Excipe tamen votum solemne professionis religiosae, quae instar matrimonii ob nullum errorem, nisi ad substantiam rei promissae pertinentem, infirmatur. — *Vott n. 573.* — *Lacroix n. 378.* — *Layman etc.*

CASUS IX.

DE VALORE VOTI (4°).

Geraldus, perditus moribus ac in libidinem maxime pronus, audita vehemente concione contra luxuriam statuit, se ad meliorem frugem recipere, et ad propositum confirmandum exercitia spiritualia in quodam coenobio aggreditur. Ibi, ut arctius Deo adhaereat, perpetuam castitatem vovet, licet advertat de ipsius confessarii consilio, statum conjugalem multo meliorem sibi, quam caelibem, fore. Sed postea, cum ad pristinam vitam redisset, statuit matrimonium inire, ratus votum irritum esse, utpote quod *melius* impediret.

Hinc

Quaer. *An valeat votum Geraldii, et an dispensatione indigeat ad matrimonium contrahendum?*

Solutio.

311. — *R. Affirm.* Valet votum Geraldii, quia est simpliciter de meliori bono, absolute loquendo et pro omnibus, licet matrimonium ipsi convenientius fuisset, quam caelibatus, et licet forte votum matrimonii, utpote de bono relative meliori, emittere potuisset. Nec obstat magna proclivitas ad luxuriam, quia aliis mediis reprimi potest. Secus enim, qui emissio voto huiusmodi proclivitatem experiretur, a voto liber evaderet, quod absurdum est. Ergo Geraldus, si matrimonium inire velit, dispensationem a voto prius obtinere debet. — Ita *Lacroix l. 3. n. 481.*, qui tamen fatetur ex gravium theologorum suffragio, oppositam sententiam esse probabilem. *V. Castropalao tr. 15. d. 1. p. 9. n. 14.*

CASUS X.

OBLIGATIO VOTI (1°).

Bibiana, foemina ad vovendum valde proclivis, plura emisit vota, et speciatim votum rosarium die sabbati recitandi. Cum illud quondam mane recitaret, intentionem expresse elicuit per eam recitationem non satisfaciendi, sed satisfaciendi vespere per recitationem novam. Vespere autem recitare eam piguit. — Voverat, se modicam eleemosynam singulis diebus daturam esse; sed pluribus vicibus id omisit. — Contigit

quoque, ut voveret, se die dominica post vespertinum officium pia lectioni aut orationi vacaturam; sed paulo post, voti huius immemor, iterum vovebat, se hisdem horis aliquas puellas pauperulas fidei christianae rudimenta esse edoctrum. Verum, ubi prioris voti recordatio subit, maxima perplexitate vexata est nesciens, quale votum e duobus sibi servandum esset. — Tandem, ne iterum in tantas ambages se conjiceret, strictissimo voto se obligavit ad numquam vovendum absque confessarii approbatione et consensu.

Hinc

Quaer. 1° *An Bibiana voto de recitando rosario satisfecerit?*

2° *An omittendo modicas eleemosynas graviter peccaverit?*

3° *Quodnam votum ex duobus illis insociabilibus fuerit servandum?*

4° *An validum fuerit votum non vovendi sine approbatione confessarii? Quid vero, si non obstante tali voto Bibiana motu proprio vovisset?*

Solutio.

312. — *R. ad 1^m Quaer. Negative.* Ratio est, quia obligatio voti oritur a propria voventis voluntate et ab ea absolute pendet; proinde, qui expresse intendit non satisfacere, reapse non satisfacit. Idem de iuramento dicendum est. Ergo Bibiana opus voti cum intentione satisfaciendi ponere debet vel saltem hanc intentionem non excludere. Satisfaceret tamen juxta communem sententiam, si immemor obligationis opus promissum posuisset, quia quisque censetur habere prius voluntatem obligationibus satisfaciendi, quam aliquid supererogatorium faciendi. Si quis autem audiendo sacrum die dominica intenderet, tum praecepto Ecclesiae non satisfacere et alii missae assistere, nihilominus satisfaceret primam missam audiendo, quia opus praeceptum non a propria voluntate oritur. — *V. Comp. de legibus n. 103. 104. — S. Lit., de leg. n. 103. et de 2° praec. dec. n. 224. in fine.*

313. — *R. ad 2^m Quaer. Negative,* quia votum parvitatem materiae admittit et Bibiana in re levi votum violavit. Imo,

votum etiam in re gravi non obligat ultra intentionem voventis; ideo, si vovens voluerit in re gravi se obligare tantum sub levi et opus promissum omittat, venialiter tantum peccabit. — *V. Comp. n. 325.*

R. ad 3^m Quaes. Votum prius emissum servandum est; votum enim illud tempus determinatum afficiens ligat voventis voluntatem et impedit, quominus aliam obligationem huic eidem tempori affixam suscipere possit. Ergo secundum votum eo ipso est irritum, quum jam voluntatem diversimode obligatam respiciat; fit enim de re non amplius libera, et proinde de re impossibili.

314. — *R. ad 4^m Quaes. Affirmative.* Votum enim illud sane est de *bono meliori*, praesertim pro muliere, quae ad indiscrete vovendum propensa est. Consequenter, si adhuc propria voluntate voveat, invalide vovebit, quum circa hoc voluntatem liberam jam amplius non habeat. (¹) Quid vero, si ipsa non vovisset quidem, nullum emitte votum absque confessarii approbatione, sed id ipsum ei confessarius prohibuisset et nihilominus adhuc vovisset? Obedientiae confessario debitae defuisset, sed votum subsequens valeret, quia vota poenitentis a confessario irritari nequeunt. — *V. Comp. n. 330. etc.*

CASUS XI.

OBLIGATIO VOTI (2°).

Vovens ultra postulationem exauditus.

Bernardus, vir dives et prole carens, voto promisit exstruere quoddam sacellum et missam perpetuo fundare, si masculina prole bearetur. Adeo fuit exauditus vir bonus, ut successu temporis dubitaret, an non rursus deberet aliud votum emitte, ne prolibus nimium gravaretur. Sacello autem nondum penitus exstructo diem obiit supremum. Reserato ejus testamento haeredes, quorum septenarius erat numerus, plura alia legata etiam reperiunt, ex quorum executione notabiliter pars eorum legitima laederetur. Igitur interrogant, ad quid teneantur.

(¹) Negat hoc *S. Alphonsus (n. 210. et de 7° praec. dec. n. 700. §. Prima sententia.)*, nisi emittendo primum votum simul statuerit, se nolle futura vota valere absque consensu confessarii, et immemor primi voti secundum emisit. (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° An haeredes Bernardi fuerint obligati ad expensas pro sacello finiendo missaque fundanda?

2° An ad haec et ad cetera pia legata teneantur cum laesione partis legitimae, et quo ordine haec exsequenda sint?

Solutio.

315. — *R. ad 1^m Quaes.* Haeredes Bernardi *per se* tenentur exsequi votum patris integrum et pia legata adimplere, si possint. Ratio est, quia, licet vota personalia parentum, ut sunt preces fundendae, pia peregrinationes peragenda, ad haeredes non transeant, si a voventibus adimpleta non fuerint, vota tamen realia seu obligationes solvendi pecuniam vel quid pecuniae aequivalens ad successores in hereditate spectant, siquidem hereditatem ipsam afficiunt ipsique inhaerent seu onere ipsam hereditatem gravant, cum ex ea persolvenda sint. Nec habendum est ut irritum patris votum ex eo, quod ultra postulationem fuerit exauditus; nam id, quod petebat, revera obtinuit.

316. — *R. ad 2^m Quaes. 1°* Haeredes non tenentur adimplere vota et legata pia defuncti cum laesione portionis suae legitimae, quia legibus prohibentur parentes, ne taliter de bonis disponant, ut filiorum pars legitima, seu quae ipsis servari debet, laedatur. Quare omnia gravamina, quae a testatore fiunt in praejudicium legitimae sive per vota, sive per legata pia, nullius sunt roboris. — *Elbel. n. 226.*, ubi ait: *Ita communissime doctores*, et citat inter alios *Sanchez, Castropalao, Henno, Covarruvias.*

Obijcies: Bernardus in vivis existens potuisset procul dubio disponere de bonis in pias causas etiam cum gravamine legitimae filiis debitae; ergo potuit etiam haeredes suos gravare, ut post mortem suam pia legata cum praejudicio legitimae sibi debitae solverent.

R. Neg. conseq. et paritatem. Quamdiu enim Bernardus exstitit, fuit actualis dominus et possessor bonorum suorum, et proinde potuit de his disponere etiam cum

aliqua imminutione haereditatis filiis relin-
quendae. Sed post mortem cessat ejusdem
dominium, et jura voluerunt, ut haeredes
non gravarentur circa legitimam. *Ita El-
bel ibid.*

2° Quo ordine vero debita a Bernardo
relicta solvenda sint?

R. Solutio votorum praeferri debet ce-
teris legatis piis, quia obligatio votorum
prius contracta fuit. — Si haereditas libera
non sufficiat simul pro sacello finiende et
pro missa fundanda, sacellum perficiendum
est. Hoc ex ipsa rei natura patet; secus
enim nullatenus intentioni fundatoris satis-
fieret. Ceterum alias, ubi sunt plura vota
realia ab haeredibus adimplenda nec sufficit
haereditas ad omnia persolvenda, omnibus
aequaliter *pro rata* satisfaciendum est,
quia omnia eodem modo ex virtute reli-
gionis obligant. — *Elbel n. 226. —
Layman. — Sanchez.*

CASUS XII.

OBLIGATIO VOTI (3°).

Germanus sic pluribus votis satisfe-
cit: 1° Vovit curare, ut quinque sacra fiant
in honorem B. Virginis. Solvit quidem sti-
pendia necessaria; sed sacerdos, qui haec
accepit, antequam sacra faceret, oblit nec
reliquit, ut sepeliri posset.

2° Vovit, alere pauperem per annum,
et obligationem implere intendit alendo pa-
trem suum in vera necessitate constitutum.

3° Vovit, dare centum francos alicui
familiae in necessitate versanti, et postea
amicum aliquem rogavit, ut pecuniam hanc
ipsius vice erogaret.

4° Vovit piam peregrinationem; cogitavit
de ea pedibus peragenda, et curru eam
fecit. Alia vice vovit peregrinari equitando;
sed cum equum habere non potuisset, pere-
grinationem omisit.

5° Vovit recitare coronam B. Virginis
singulis sabbatis. Aliquando autem, voti
immemor, coronam ex devotione recitavit,
nec postea, licet de voto recordaretur, aliam
coronam subjunxit.

Hinc

Quaer. *An Germanus in singulis
obligationi susceptae satisfe-
cerit?*

Solutio.

317. — *R. in primo casu* Germa-
nus voto satisfecit, licet sciat, missas non
fuisse lectas neque legendas esse, quia,
quantum de se erat, curavit, ut fieri solet,
ut legerentur, nec se obligavit ad certum
eventum secuturum. — *Reuter n. 345.*

In secundo casu votum non adim-
plevit, quia censetur vovisse eleemosy-
nam, non vero aliquid jam debitum;
filius autem saltem ex pietate tenetur
alere parentem. Satisfaceret tamen, si
aleret aliquem cognatum pauperem, quia
hunc alere non tenetur, nisi forte in
gravi necessitate. — *Reuter n. 345. —
Lacroix n. 434.*

In tertio casu Germanus satisfecit,
quia, quod dat alter, fit ejus proprium et
proinde suo solvit, quod promiserat. Finis
voti fuit succurrere proximo indigenti seu
procurare, ut ejus miseria sublevetur.
Porro id praestitit Germanus. Ergo non
est inquietandus. Secus tamen, si materia
voti realis fuisset determinata, v. g. si
vovisset dare rem hanc vel alteram, quia
tunc illa in individuo eroganda esset. —
S. Lig. n. 217. — V. Comp. n. 328.

318. — *In quarto casu* ad primam
partem satisfecit, quia, licet cogitaverit de
illo modo peregrinandi, ille tamen modus
non fuit objectum voti; cogitatio enim pere-
grinationis pedestris non inducit obligatio-
nem, nisi de ea etiam fiat promissio. Pro-
misit autem nudam peregrinationem; porro
vere peregrinatus est. — Ad secundam
partem cessavit obligatio ob impotentiam,
licet pedester hanc peregrinationem per-
agere valeat. Ratio est, quia tali et non
illo modo obligationem suscepit. Ergo,
si modus impossibilis fiat, obligatio quoque
voti cessat; modus enim ille notabiliter
difficultatem itineris minuit. — *Reuter
n. 345.*

In quinto casu Germanus satisfecit,
proinde non fuit obligatus ad aliam coro-
nam B. Virginis recitandam. Ratio est,
quia quisque censetur habere intentionem
generalem prius satisfaciendi operibus ex
obligatione ponendis, quam aliis omnino
liberis. Idem de poenitentia sacramentali
dicendum est. — *S. Lig. n. 224. §. St*

quis. — Sporer. — Sanchez. Lessius. — Layman etc.

CASUS XIII.

CESSATIO VOTI (1°).

1° Polidorus, rerum mundanarum vanitate spreta ac contempta, vovet ingredi intra annum ordinem Carthusianorum, quod paulo post alacriter perfecit. Verum decurrente anno novitiatus taedio altissimae solitudinis affectus respicit retro et adeo se negligenter habet in legibus ordinis servandis, ut a superioribus mox dimittatur. Putat autem Polidorus, se voto suo satisfecisse.

2° Clitomachus vovet ingredi religionem, nullum ordinem in specie mente revolvens. Voti adimplendi gratia se in societatem Capucinorum contulit, ut in ea regulam experiretur. Verum ex experientia didicit, se huic vitae generi omnino imparem esse. Quapropter pristinam vitam inter saeculares repetiit existimans, se voto satisfecisse.

Hinc

Quaer. 1° *Quandonam cesset obligatio voti?*

2° *An Polidorus a voto liberetur in primo casu? et quid, si sponte sua discessisset?*

3° *An Clitomachus obligationi satisfecerit in secundo casu?*

Solutio.

319. — *R. ad 1^m Quaes.* Obligatio voti cessat intrinsece per veram ejus adimplentionem, per cessationem causae moventis, per mutationem materiae, per impossibilitatem physicam vel moralem illud implendi. Cessat autem extrinsece per dispensationem, irritationem et commutationem, ut infra dicitur.

320. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Polidorus non censetur satisfecisse voto; si procuravit directe vel indirecte, ut ejiceretur, quia tunc non tam ejicitur, quam ipse sua voluntate egreditur sine rationabili causa. Verum, si absque tali intentione, licet ex fragilitate aut prava consuetudine, ita se gerat, ut ejici mereatur, nihilominus voto suo satisfecisse judicandus est,

quia jam fecit, quod promisit, probando religionem. (¹)

2° Si Polidorus sponte discessisset, pariter est distinguendum: si ex rationabili causa discessisset, v. g. ratione infirmæ valetudinis vel quia est impar obligationibus monasterii adimplendis etc., ab obligatione voti liberatur; secus vero, si absque justa causa ad saeculum redisset. — *Suarez, de religione l. 4. c. 3. n. 9.*

321. — *R. ad 3^m Quaes.* Quid de Clitomaco? Major est difficultas; quapropter non consentiunt theologi. Hinc duplex datur sententia ratione gravi innixa.

1^a *Sententia* docet, eum a voto minime liberari, sed teneri alium ordinem, imo et plures experiri. Ratio est, quia vovit ingressum in religionem in genere, proinde obligationem contraxit cum toto ordinum religiosorum genere; ergo liberari non potest, quia ab obligatione erga unum tantum ordinem eximitur; ergo alium ordinem ingredi debet. Etenim, si familia Capucinorum non ei conveniat, alia familia, v. g. Dominicorum, Carmelitarum, Jesuitarum, convenire potest. Attamen a voto censeretur liberatus, postquam quatuor vel quinque ordines absque successu ingressus fuerit; tunc enim praesumere posset, se etiam ad alios ordines esse ineptum. — *Comitolus l. 2. quaest. 17. cum aliis.*

2^a *Sententia* e contra Clitomacum ab omni alia obligatione liberat, nisi certo constet, contrariam fuisse claram et expressam intentionem voventis. Hic enim potuit quidem se obligare ad probandum saepius in pluribus locis vel religionibus; sed quoties votum fit simpliciter et ordinario modo, non videtur ita explicanda intentio voventis. Ratio est, quia solum vovet ingredi religionem; ergo tantum vovet

(¹) Vix omnes secundo membro hujus solutionis, si limitatio non apponatur, acquiescent. Quid enim, si Polidorus emittendo votum intentionem habuerit, posthac Deo in perfectiore statu vitam consecrandi? Hanc vero intentionem in votis „ingrediendi religionem“ plerumque ex circumstantiis praesumendam esse, non dubito. — Cf. *S. Lig., de praec. particul. n. 72.*, praesertim *Quaer. III. — Comp. P. II. n. 148. not. 1.* (N. edit.)

semel ingredi. Nam qui indefinite promittit aliquid agere, v. g. jejunare, ex vi voti solum obligatur ad id semel faciendum, quia ad veritatem indefinitam sufficit, ut semel in particulari verificetur. Ergo, qui semel ingressus est religionem et bona conscientia seu justa de causa non perseveravit, sufficienter votum illud implevit. Ergo ejus obligatio manet extincta. Praeterea onus gravissimum esset, iterum ac saepius loca vel religiones probare et in eis semper de novo novitiatum inchoare; tanta autem obligatio videtur prorsus aliena ab intentione voventium. Idem dicendum est, si non ipse vovens voluntarie egrediatur, sed a religione ejiciatur, propter eandem rationem, modo ille bona fide processerit. *Ita Suarez, de religione l. 4. c. 3. n. 11. etc.* Haec autem sententia vera probabilitate tum intrinseca, tum extrinseca gaudere videtur.

CASUS XIV.

CESSATIO VOTI (2°).

Claudina vovit aliquam piam peregrinationem quotannis peragendam et aliquam eleemosynam singulis diebus dominicis erogandam, necnon jejunium die sabbati servandum. Cum autem postea religionem fuisset ingressa, rogat suppliciter confessarium, ut sibi commutet duo priora vota vel facultatem commutandi obtineat, si ea careat, quia in novo genere vitae, quod amplexata est, hujusmodi vota adimplere nequit. Quod ad jejunium, fideliter illud peragere promittit. Audit autem, haec omnia vota cessare propter ingressum in religionem.

Hinc

Quaer. 1° *An vota privata in saeculo emissa cessent per professionem religiosam, seu an Claudina dispensatione indigeat?*

2° *Quid si in religione votum jejunandi renovasset?*

Solutio.

322. — *R. ad 1^m Quaer.* Vota emissa antecederet cessant reapse per professionem religiosam, quia vi professionis sole-

mnis omnia vota antecederet emissa in ipsum religionis votum mutantur. (¹) Sic ex jure can. c. *Scripturae* (4.) *de voto et votorum redempt.* (III. 34.) Ergo Claudina minime commutatione suorum votorum indiguit, quum jam facta fuerit commutatio per ipsam professionem etiam circa jejunium, licet illud in religione servare possit. De hoc plures convenientiae rationes exhibet *S. Thom. 2. 2. qu. 88. art. 12.*, scilicet 1° quia ille, qui moritur priori vitae, non tenetur ad ea, ad quae tenebatur in illa vita; 2° quia quodlibet votum in saeculo emissum continetur in voto religionis, sicut peculiare in universali; 3° quia singulares observantiae non conveniunt statui religioso.

323. — *R. ad 2^m Quaer.* Si Claudina votum jejunandi expresse renovaverit sciens, irritum factum esse per religionis professionem, ad illud servandum tenetur, quia in religione potuit valide et licite ad hanc ab continentiam se obligare, cum hoc non sit regulae contrarium neque res prohibita, imo undequaque bona. Si vero ignoraverit, obligationem vi voti cessasse, ratihabitio non valet, quia per eam prior obligatio tantum confirmatur et nova non suscipitur. — *Elbel. n. 253. — Comitolus l. 2. quaest. 12.*

(¹) Excipiuntur tamen vota realia, facta in favorem tertii et ab hoc acceptata. — *Schmalzgrueber l. III. tit. 31. n. 208. — Ferraris, Pr. Bibl. ad v. Votum, art. 8. n. 8.*

Ast valetne haec dispositio juris etiam pro professione in congregatione religiosa, quae vota solemnia non habet? — Negat *Boutx*, quamvis concedat, ejusmodi vota ipso facto per professionem extinguere, si sint impossibilia cum statu religioso; posse insuper dicta vota a proficiente commutari in professionem, vel a professi superiore irritari etc. Si vero talis congregatio nec essentiam status religiosi habeat, vota praecedentia sane in vota congregationi propria, si melioris boni sint, etiam absque superioris auctoritate commutare licebit; secus dispensatione opus est, ut solvantur: imo, sine dispensatione illicite quis vota congregationis emitteret, si haec cum prioribus impossibilia forent. — *V. Boutx, tr. de jure regularum tom. II. sect. 3. c. 4. §. 1. (N. edit.)*

CASUS XV.

CESSATIO VOTI (3°).

Hermanus, vir dives et nobilis, prole carens, voto promisit, se jejunium die sabbati in honorem B. Virginis perpetuo servaturum, si filio donaretur, vi cujus sua familia refloresceret. Elapso biennio Hermanus est quidem prole masculina donatus, sed paulo post per ejus repentinum obitum valde consternatur. Nihilominus bonus Hermanus devotionem coeptam prosecutus est usque ad quadragesimum aetatis annum. Tunc vero, cum nullam aliam prolem obtinisset nec obtinendi spem haberet, dubius et anxius est circa voti obligationem. Quapropter a confessario postulat, utrum in praefata devotione perseverare teneatur.

Hinc

Quaer. *An obligatio voti cessaverit in hoc casu, seu an Hermanus a voto suo solvatur?*

Solutio.

324. — *R.* Hermanus a voto suo prorsus fuit liberatus. Ratio est, quia votum sub conditione tantum emissum fuit, scilicet: si Deus ipsi concederet filium, vi cujus familia refloresceret. Atqui haec conditio non fuit adimpleta, cum natus filius paulo post mortuus sit. Ergo votum, utpote conditionatum, non verificata conditione cessat obligare.

325. — *Obficies:* Votum non censetur conditionatum, sed potius sic factum, ut Deus moveretur ad filium Hermano concedendum. Ergo obligatione voti adhuc premitur.

R. Neg. ant. Nam, si ad formam verborum attendatur, evidenter patet, votum esse conditionatum. Insuper, si res dubia foret, nihilominus Hermanus ab obligatione liberandus esset, quia odia seu odiosa sunt restringenda, ut constat ex reg. juris 15. in 6°. Ergo bona pace fruatur Hermanus. — *Elbel, de leg. n. 424.*

CASUS XVI.

IRRITATIO VOTORUM (1°).

Godilla, 11 annos nata, vovet religionem ingredi post annum decimum quintum,

et interim singulis diebus sabbaticis jejunare in honorem B. Virginis pro perseverantia in sancto proposito impetranda. Tum pater ejus, haec vota resciscens, ea statim irritat. Sed paulo post, mortuo patre, Godilla votum renovat de consensu matris, quae nihilominus post tres annos votum illud et ipsa irritat.

Hinc

Quaer. 1° *Quinam vota irritare possint?*
2° *An vota Godillae irritata fuerint tum a patre, tum a matre?*

Solutio.

326. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Vota directe irritare possunt de jure naturali et divino superiores, qui potestatem dominativam habent in voluntatem subditorum, ut sunt superiores regulares relative ad inferiores, qui ipsis vi voti obedientiae perfecte subjacent. De jure autem canonico vota omnia impuberum, etiam directe, irritari possunt a patre, et patris defectu ab avo paterno, a tutore, et his deficientibus a matre, et probabiliter etiam praesente patre. Effectus autem irritationis directae, cum in ipsam personam voventis cadat et non tantum in voti materiam, ut irritatio indirecta, est tollendi omnem promissionis obligationem, ita ut non reviviscat umquam.

2° Vota *indirecte* irritare possunt superiores vel domini, quibus materia voti subicitur, ita ut eorum potestas ex positione hujus materiae, scilicet ex voti emissionem, laedatur. Hinc maritus irritare potest vota uxoris, quae juri conjugali vel domus gubernationi praejudicant. Uxor vicissim irritare potest vota famulorum et filiorum, quae obsequium debitum impediunt, imo et vota mariti, quae juribus suis obstarent. Vota autem indirecte irritata reviviscunt, quando sine alterius praejudicio impleri possunt.

327. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Vota Godillae vere a patre irritata fuerunt, cum paterfamilias irritare possit omnia vota filiorum impuberum, ut erat filia 11 annos nata. 2° Potuerunt etiam a matre irritari⁽¹⁾, licet ab ea approbata fuerint, quia superior

⁽¹⁾ Videtur auctor sententiam, quae asserit, matrem saltem deficiente patre vota filiorum impuberum directe irritare posse,

per consensum vovendi concessum non abdicat potestatem, quam in subditos habet. Nec obstat, quod mater irritaverit vota filiae post tres annos, seu quando pubertatem adeptam est. Sufficit, ut ante pubertatem vota emissa fuerint; sunt enim semper vota ab impubere facta.

CASUS XVII.

IRRITATIO VOTORUM (2°).

Bertha, pia mater, vovet simul cum Bertina, devota filia, jam pubertatis aetatem adeptam: 1° aliquam peregrinationem in honorem B. Virginis suscipere intra annum; 2° litanias Lauretanas singulis diebus recitare per totum vitae curriculum; 3° a jentaculo die sabbati abstinere, quamdiu vires ferent. Titius vero paterfamilias, rerum moralium haud ignarus, haec audiens: „Scitote, ait subridendo, omnia haec vestra vota nullius esse valoris.“ Sed paucis post mensibus ipse diem supremum obiit.

Hinc

Quaer. 1° *An vota matris et filiae irritata fuerint?*

2° *An mortuo paterfamilias reviviscant?*

Solutio.

328. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Votum pia peregrinationis fuit valide irritatum, quia praepudicium evidens contra auctoritatem patrisfamilias inducit.

2° Alia vota invalide irritantur, quia gubernationi domus minime obsunt. Plures theologi dicunt cum *S. Lig.*, maritum probabiliter posse directe irritare vota uxoris. Juxta ipsos Titius valide irritasset omnia vota Berthae, non vero Bertinae. Sed quare paterfamilias majore auctoritate pollet in uxorem, suam sociam et simul familiae dominam, quam in filiam puberem?

329. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Votum pia peregrinationis certo reviviscit pro Bertina filia, quia non irritatum est directe a patre, sed tantum indirecte seu in

quamvis tutrix designata non sit, moraliter certam habere, in quo, praesertim auctoritati juris canonici confisi, non abnuimus, licet haud pauci contradicant. — *V. S. Lig. n. 230.* (N. edit.)

quantum juri ejus sive gubernationi familiae opponebatur. Porro, mortuo patre, jam votum illud juribus ejus opponi nequit. Ergo votum perdurat, seu cessat ejus suspensio et proinde adhuc urget.

2° An vero reviviscat votum illud pro matre, non liquet. Controvertitur enim inter theologos, ut modo dictum est. Etenim solutio casus pendet a quaestione, an votum fuerit irritatum a Titio directe, vel indirecte. In dubio vero pro libertate standum est. (¹) — *Voit n. 600.* — *Layman etc.* — *V. Comp. n. 331.*

CASUS XVIII.

IRRITATIO VOTORUM (3°).

1° Adrianus, pupillus annorum 13, vovit, se daturum esse calicem certae ecclesiae. Id audiens tutor, ejus votum statim irritat. Adrianus vero novum votum facit dandi calicem illi ecclesiae, ubi sui juris plene erit. Sed etiam illud votum a tutore irritatur.

2° Coelestinus, puer annorum 14, a patre postulat licentiam vovendi piam aliquam peregrinationem. Annuit pater; sed postea votum illud irritat.

Hinc

Quaer. 1° *An utrumque votum Adriani irritatum fuerit?*

2° *An votum Coelestini valde irritatum fuerit a patre, postquam hic consensum suum de voto emittendo dederat?*

Solutio.

330. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative.* Ratio est, quia tutor adimplet partes patris; pater autem ex dispositione juris canonici irritare potest, etiam directe, omnia vota filiorum impuberum. Nec obstat 1° quod secundum votum post adeptam pubertatem adimplendum sit, quia ab impubere seu a vovente immaturi iudicii emissum est. Nec obstat, 2° quod votum factum sit in favorem tertii et forte etiam acceptatum, quia vota impuberis omnia irritari possunt. Igitur, si fiant in favorem tertii, etiam hanc conditionem amplectuntur, scilicet: si pater vel ille, qui tenet

(¹) Cf. *Comp. P. I. n. 80. not. 2.* (N. edit.)

ejus iocum, consenserit. Proinde accedente irritatione obligatio voti corrumpitur, licet invitatus ille sit, in cuius favorem votum factum est. — *Reuter n. 354.*

331. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Non obstat enim, quod pater prius consensum suum dederit ad votum emittendum vel illud jam emissum ratum habuerit, quia per consensum non amisit potestatem dominativam. Peccaret saltem venialiter tamen, si absque causa votum a se jam approbatum irritaret. — *S. Lig. n. 239.* — *V. Comp. n. 331. (¹)*

CASUS XIX.

DISPENSATIO A VOTIS (1°).

1° Flavia puella, animae prospicere volens, emisit votum ingrediendi in quamdam piam congregationem. Verum postea ad nuptias favorabiles sollicitata cupit dispensationem a voto suo obtinere, sed nescit, a quonam superiore postulanda sit.

2° Anna, coelebs infirmæ valetudinis, vovet perpetuam castitatem, si sanitati restituitur. Ex infirmitate cum sanata fuisset, advertit, se sine mariti auxilio non posse sibi vitae necessaria procurare. Rem aperit confessario, qui dicit, votum illud a solo Papa solvi posse.

Hinc

Quaer. 1° *Quis a votis dispensare possit?*

2° *A quonam superiore Flavia dispensari valeat?*

3° *An votum Annae fuerit Papae reservatum?*

Solutio.

332. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Papa potest dispensare a votis quibuscumque, quia gaudet omnimoda potestate solvendi ab omni lege, quae non est de jure naturali vel divino. 2° Episcopus vel praelatus regularis dispensare potest cum suis subditis a votis simplicibus Papae non reservatis.

Sunt autem reservata: 1° Votum castitatis perfectae et perpetuae. 2° Votum ingrediendi religionem ab Ecclesia approbatam. 3° Vota plae peregrinationis Jerosolymam, ad limina Apostolorum

(¹) Cf., quae ibi dicuntur sub *Quaer. 4°*. (N. edit.)

Petri et Pauli et ad S. Jacobum Compostellanum.

333. — *R. ad 2^m Quaes.* Flavia a solo Papa dispensari posset, si ageretur de ordine religioso proprie dicto, ut sequitur ex modo dictis. Si vero agatur de simplici congregatione ab episcopo quidem approbata, non autem a S. Sede recognita et sancita (¹), Flavia solvi potest a voto suo sive ab episcopo, sive a confessario regulari, sive a quolibet delegato ad dispensandum a votis non reservatis.

334. — *R. ad 3^m Quaes.* seu ad casum Annae. Erravit confessarius asserendo, votum Annae a solo Papa solvi posse; potuit enim ab episcopo vel etiam a confessario regulari commutari. Ratio est, quia votum illud, licet sit perpetuae castitatis, non est tamen *absolutum*, sed *conditionatum*; proinde non solus amor castitatis fuit motivum vovendi, sed etiam desiderium recuperandae sanitatis; imo principaliter videtur Anna moveri necessitate corporis. Vota autem non censentur reservata, nisi sint *absoluta* et emissa ob solum virtutis aut pietatis amorem, necessitate nulla impellente. Valet quidem votum conditionatum purificata conditione; sed reservationi non subiacet. Ergo casum male solvit confessarius. Ita communiter, ut asserit *S. Lig. n. 258. (²)* — *V. Comp. n. 333.*

CASUS XX.

DISPENSATIO A VOTIS (2°).

Florina puella, annos quindecim nata, votum perpetuae castitatis emisit. Elapsis autem quinque aut sex annis, fervoris aestu sensim sine sensu imminuto, adauctoque contra mundano amore, inhonestum consortium cum Titio inivit atque ex illo gravida evasit. Quid misera? Ocius a Sancta Sede postulat dispensationem a voto casti-

(¹) Nequeunt tamen ejusmodi congregationes ex eo, quod a S. Sede approbatae sint, jam ordinibus religiosis proprie dictis annumerari. — *V. Comp. P. II. n. 138. 2° not. 1.* (N. edit.)

(²) Si sermo sit de voto conditionali conditione jam impleta, *S. Lig. n. 261.* hanc sententiam asserit „*valde probabilem.*“ (N. edit.)

tatis in ordine ad matrimonium contrahendum, allegato gemino motivo, scilicet: 1° ut nata proles legitimaretur; 2° ut maritus posset sublevare matrem Florinae, viduam infirmam, annosam. Gratia diu expectata tandem advenit, a confessario sponsae applicanda, consueta conditione apposita, scilicet; *si preces veritate nitantur*. Sed ecce, interea duplex successit inopinatus eventus, nempe mors tum prolis recens natae, tum etiam matris Florinae. En igitur ambages pro confessario, ad quem literae dispensatoriae remittuntur, quatenus dispensationem exsequi valeat. Dubitat enim, utrum cessaverit dispensatio, necne.

Hinc

Quaer. 1° *An dispensatio cesset in casu?*

2° *Quid vero, si mors prolis et aviae fulminata jam dispensatione evenisset?*

Solutio.

335. — *R. ad 1^m Quaer.* An cesset dispensatio obtenta in hoc casu? In dubium revocari nequit, cum tam proles genita, quam mater vidua oblerint, antequam confessarius dispensationem exsequeretur: cessat finis adaequatus seu totalis ejusdem dispensationis; ergo ruit dispensatio. Nam indultum concessum est cum conditione: *si preces veritate nitantur*; atqui, licet fuerit vera gemina causa allegata tempore concessionis gratiae, jam non est amplius vera, quum gratia applicanda est; ergo. Idem absolute tenendum esset, etiamsi conditio in rescripto expressa non esset, quia semper subauditur, siquidem adest eadem ratio precibus annuendi. Attamen, si Florina matrimonium ineat, illicite quidem, sed valide contrahet, quia votum castitatis etiam perpetuae non est impedimentum dirimens, sed impediens tantum; verum debitum petere non valebit absque nova dispensatione, quae tunc ab episcopo concedi poterit (¹), vel etiam a confessario regulari ex privilegiis mendicantibus concessis. Si autem alterutra tantum, vel proles, vel avia decessisset, valeret adhuc dispensatio, quia ejus motivum non ces-

sasset adaequate. Posset quoque remedium afferri per irritationem indirectam a marito concessam, cui certe votum ejusmodi in muliere non levis est incommodi.

336. — *R. ad 2^m Quaer. Controversatur.* Probabilius adhuc valeret dispensatio. Ratio est, quia, cum gratia jam concessa fuerit, et quidem absolute, non vero ad certum tempus, ut concedi solet infirmis pro esu carnum, non censetur Pontifex velle beneficium retrahere. — *S. Lig., de leg. n. 196.; l. 6. n. 1132. — Elbel, de leg. n. 456. — Castropalao tract. 3. disp. 4. contra aliquos. — V. Comp. P. I. n. 120.*

CASUS XXI.

DE VOTORUM COMMUTATIONE.

Domitilla, virgo adulta, votum emisit singulis sabbatis invisendi quamdam imaginem miraculosam B. Virginis, dimidiae horae spatio a domiciliis distantem. Postea vero hujus itineris pertaesa votum istud propria auctoritate in jejunium sabbaticum commutavit. Cum autem vires ad jejunium deficerent, illud in missam quotidie audientem immutat. Sed cum propter nova negotia tempus ad hoc non suppeteret, obtinuit a confessario privilegiato, ut illud votum in hebdomadariam confessionem commutaretur. Annuit ille ad cautelam, dicens: „Jam bis cessavit totaliter tuum votum, scilicet quando jejunium et auditio quotidiana sacri tibi facta sunt impossibilia.“

Hinc

Quaer. 1° *An valida fuerit duplex commutatio ab ipsa Domitilla peracta?*

2° *An revera votum, in jejunium et auditionem missae commutatum, cessaverit ob impossibilitatem utriusque operis ponendi?*

3° *An votum Domitillae potuerit a confessario in hebdomadariam confessionem commutari?*

4° *An facta commutatione potuerit Domitilla ad primum opus seu piam peregrinationem redire?*

(¹) Cf. *Comp. n. 333. Q. 4°* (N. edit.)

Solutio.

337. — *R. ad 1^m Quaes. Affirm.* Ratio est, quia quivis vovens votum suum commutare potest in opus evidenter melius; nam ille, qui opus re promissa perfectius peragit, eo ipso servat id, quod promiserat; aliunde ex jure canonico constat. Atqui commutatio in jejunium loco brevis peregrinationis, et postea in missam quotidie audiendam est quid omnino melius; ergo valida fuit utraque commutatio ab ipsamet Domitilla facta. — *S. Lig. n. 243.*

R. ad 2^m Quaes. Neg. Ratio est, quia, quando votum propria auctoritate commutatur, non dissolvitur prior obligatio, sed tantum illi per adimplentionem superabundantem satisfieri potest; secus vero, si commutatio a legitima auctoritate peracta fuisset. — *S. Lig. n. 249.*

338. — *R. ad 3^m Quaes. Affirm.*, quia confessarius delegatus vota commutare potest non tantum in opus melius, sed etiam in opus circiter aequale vel etiam paulo minus; secus enim inutilis foret facultas

ipsi concessa, si nihil aliud posset, ac ipse vovens. Atqui confessio hebdomadaria, utpote animae vovens valde proficua, non est opus multo minus, ac auditio missae quotidianae; ergo. Ad comparisonem enim non est tantum attendendum ad rem materialiter spectatam, sed ad ejus utilitatem etc. Insuper ad commutationem faciendam sufficit, ut confessarius attendat ad primam voti materiam seu ad peregrinationem, cum in hac sola consistat obligatio et commutatio novum votum non constituat, sed tantum modum diversum obligationi satisfaciendi. Atqui confessio hebdomadaria, imo et menstrua, praedictae peregrinationi aequivalere potest; ergo. — *S. Lig. n. 243.*

339. — *R. ad 4^m Quaes. Affirm.*, sive commutatio facta fuerit propria voluntate, sive auctoritate alterius, quia commutatio fit in favorem vovens; ergo, si facta experientia malit ad primum opus promissum redire, id liberum esse debet. — *V. Comp. n. 334. et seq. — S. Lig. n. 248.*

CASUS DE TERTIO PRAECEPTO DECALOGI

SEU

De sanctificatione festorum. — De auditione missae. — De abstinentia ab operibus servilibus et de causis a missa et obligatione feriandi excusantibus.

CASUS I.

DE SANCTIFICATIONE FESTORUM.

Triphonius, vir forensis, negotiis suae conditionis non parum implicatus, 1° missae privatae quidem diebus festis sedulo interest; sacro autem audito, nullo praeterea modo, nec mente, nec opere, Deum colere intendit, sed rebus tantum saecularibus et mundanis studiose attendit. 1° Imo, cum sacro adest, licet genibus flexis, mentem suam non semel pene integro sacrificio voluntarie diverit, ad praecipuas tamen missae partes velut *in confuso* attendens. 3° Interdum etiam sub sacri celebratione, licet ad notabiliores sacrificii actiones attentus, cum quodam suo cliente de suis negotiis sermonem miscuit. Haec autem

omnia in confessione sacramentali candide aperit, interrogans, an aliquando contra suam obligationem de festorum celebratione et missae auditione graviter deliquerit.

Hinc

Quaer. 1° *An satisfaciat praecepto de festis sanctificandis, qui missam tantum privatam audit — an vero fideles teneantur ad aliud, nempe ad missam solemnem vel parochialem, saltem interdum, aut ad vespas necnon ad alia pia opera?*

2° *Quaenam attentio requiratur ad missam valide audiendam, an interna, aut externa tantum?*

3° *Quid de singulis in casu propositis?*

Solutio.

340. — *R. ad 1^m Quaes. Affirm. per se* quod ad substantiam, scilicet ita, ut a peccato gravi eximatur. Ratio est, quia nihil aliud ab Ecclesia injunctum invenitur, saltem de praecepto riguroso sub gravi. *Ita communiter contra plures.* Dixi: *per se*; quia *per accidens* ad aliud quandoque quis obligari potest, v. g. ad assistendum concionibus, si instructione necessaria careat, vel si aliquid aliud lege particulari vel consuetudine loci praeciatur.

Consequenter non datur obligatio *per se*, assistendi missae parochiali vel officiis vespertinis, nisi ratio specialis urgeat, ut modo dictum est; sed maxime inducendi sunt fideles, ut missae solemni et vesperis interveniant, et aliis plis operibus vacent pro eorum captu et opportunitate. — *Suarez. — Elbel etc. — V. Comp. n. 338. et seq.*

341. — *R. ad 2^m Quaes. Controvertitur.* Utraque sententia *probabilis* est. Hinc argui nequit de peccato mortali ille, qui notabili parte missae vel etiam toto tempore voluntarias admittit distractiones, si nihil faciat externe, quo attentio impediatur, ita ut sufficienter ad ejus praecipuas partes animum advertat, quid fiat. — *S. Litg. hoc tenet ut probabile (1) n. 313. cum Lacroix, — Lugo etc. — V. Comp. n. 345.*

342. — *R. ad 3^m Quaes. In primo casu* graviter non peccavit Triphonius missam privatam tantum audiens, ut dictum est. *In secundo casu* probabiliter neque gravis peccati reus evasit, sed venialiter, et forte multoties, peccavit. *In tertio casu* peccavit graviter, si ita cum socio confabulatus esset, ut omnino impediretur attentio ad missam; hoc tamen non supponitur in casu, cum dicatur Triphonius ad praecipuas sacrificii partes attendisse. — *V. Comp. n. 338. et seq.*

CASUS II.

AUDITIO MISSAE (1°).

Lucianus pharmacopola, negotiis suae artis irretitus, saepe diebus festis missae

(1) nisi distractio sit talis, ut audiens nullo modo attendat ad missam. — *S. Litg. ib. (N. edit.)*

integrae non interest. Interdum enim vel epistola aut evangelio perlecto, vel Credo absoluto ad sacrum accedit; interdum autem vix peracta sacerdotis communione e templo discedit. Die quadam festiva, cum sacro interesset, ab amico rogatur, ut quoddam el pharmacum praebeat. Abit ille ante consecrationem, votis amici satisfacturus. Rediit vero non solum expleto illo sacro, sed dum alius sacerdos esset consecraturus, adeoque duas missae partes eo die a duobus successive sacerdotibus audivit. Tempore autem paschali Lucianus noster provolvitur ad confessarii pedes, ut integrum conscientiae statum aperiat, et memoratas supra circumstantias exponit. Quid de his iudicabit pater spiritualis?

Hinc

Quaer. 1° *An missa integra audienda sit ex praecepto Ecclesiae?*

2° *Quaenam pars deficiens censenda sit gravis vel levis?*

3° *Quid de singulis in casu sentiendum?*

Solutio.

343. — *R. ad 1^m Quaes. Affirm.* Licet enim actio proprie sacra consistat tantum ab initio canonis usque ad communionem inclusive, ea tamen, quae praecedunt et subsequuntur, etiam ut partes integrales missae praeciuntur, et *sub gravi* quidem *per se*, quia constituunt materiam praecepti gravem.

R. ad 2^m Quaes. Omissio notabilis partis missae est gravis, seu peccatum mortale constituit. Quaenam autem pars missae sit notabilis, non facile determinari potest. Tertia pars juxta omnes est certe notabilis: sed pars notabilis non tantum ex diuturnitate, sed maxime ex dignitate dijudicanda est. Hinc omissio utriusque consecrationis gravis merito reputatur.

344. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Non peccavit graviter Lucianus, sed venialiter tantum, cum perlecta epistola ad sacrum accessit, imo probabiliter etiam, si absoluto evangelio accedit, dummodo ante offertorium advenerit. — *S. Litg. n. 310. — V. Comp. n. 342.*

2. *Controvertitur* vero, utrum graviter vero peccaverit omittendo omnia, quae evangelium praecedunt, et simul omnia, quae

communione subsequuntur. ⁽¹⁾ *Probabilis* autem venialiter tantum peccasset omit-
tendo omnia ante epistolam et omnia com-
munionem sequentia. *S. Lig. ibid.* cum
Suarez etc.

3° Probabiliter praecepto Ecclesiae satis-
fecit duas dimidias missas successive audi-
endo, prout in casu, quia integro sacro inter-
fuit. — *S. Lig. n. 311. et alii contra plures.*
— Non tamen satisfacisset, si consecratio et
communio in eadem parte non convenissent,
quia reapse sacrificio non interfuisset; sacri-
ficium enim non dividitur. Ecclesia autem fide-
libus praecipit, ut integro et perfecto sacri-
ficio assistant. — *V. Comp. n. 342. et seq.*

CASUS III.

AUDITIO MISSAE (2°).

Guido, missam die dominica auditurus,
occurrente casu invenit medium, quam bre-
vissime obligationi satisfaciendi. Etenim,
dum advenit ad ecclesiam, ecce duos cele-
brantes ad altare cernit, quorum unus sacrum
inchoat et alter jam dimidiam partem caere-
moniae sacrae peregit. Quid tum Guido? Ad
utrumque simul attendit, et integram missam
ex diversis partibus duplicis sacri eodem
tempore peracti audivit. De bono successu
gaudens rem subinde narravit sociis, ex-
optans, ut casus similis frequenter recurreret.

Alio die festo, cum post consecrationem
tantum ad ecclesiam advenisset nec aliud
sacrum celebrandum superesset, statim re-
cessit ex eo, quod substantiae sacrificii jam
interesse non posset.

Hinc

Quaer. 1° *An Guido satisfecerit obli-
gationi suae, duas dimidias
partes missae a diversis su-
cerdotibus simul audiendo?*

2° *An peccaverit graviter, partem
reliquam missae, quam audire
poterat, omitendo?*

Solutio.

345. — *R. ad 1^m Quaes.* Minime gen-
tium. Ratio est, quia sic notabiliter immi-
nuitur opus ab Ecclesia praeceptum. Etenim,

⁽¹⁾ In *Comp. n. 342.* vero auctor noster
docet: Grave est juxta omnes omittere
omnia ante evangelium et simul omnia
post communionem. (N. edit.)

si hoc admitteretur, posset quis audire mis-
sam tempore quinque minutorum, v. g. in
magna ecclesia, dum quatuor missae simul
celebrantur et sacerdotes singuli ad diver-
sam partem sacri pervenerunt, quod absurdum
est. Constat praeterea ex propositione 53. ab
Innocentio XI. damnata, quae sic jacet: *Sat-
isfacit praecepto Ecclesiae de audiendo
sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor
simul a diversis celebrantibus audit.*

346. — *R. ad 2^m Quaes.* *Affirmo pro-
babiliter*, quia, licet sacrificio interesse non
possit, omittit tamen partem notabilem
caeremoniae sacrae ab Ecclesia praescriptae.
Secus enim graviter non peccaret, qui
culpa sua omitteret primam missae partem
usque ad consecrationem, quod nemo as-
serit. — *Collet et alii.*

Attamen opposita sententia non est im-
probabilis, quia deficit essentia sacrificii.
Nec est paritas inter omissionem partis
notabilis, non tamen essentialis sacrificio,
ubi quis assistere potest sacrificio, et ubi
assistere non potest, quia in primo casu pars
illa ad sacrificium ordinatur et refertur; se-
cus vero in secundo casu. — *S. Lig. n. 310.
Q. 2.*, licet admittat probabilitatem hujus
sententiae, dicit tamen, primam in praxi se-
quendam esse. — *V. Comp. n. 343.*

CASUS IV.

CAUSAE A MISSA EXCUSANTES (1°).

Cornelio confessario, die quodam festo
confessiones excipienti, nescio quo casu
vel dicam potius qua providentia, occur-
runt pene innumeri poenitentes, dubia vel
praetextus de omissa sacri auditione expo-
nentes. Inter alios adveniunt:

1° Bertina ancilla, raro interveniens
sacro, quia domum custodit, curam infan-
tuli suscipit victumque domesticum prae-
parare debet.

2° Titiolus, adolescentulus famulus,
missam frequenter omitiens, quia pascendo
gregi invigilare debet.

3° Robertus caupo, qui pluries omisit sa-
crum, quia propter assiduos hospites, febrici-
tante uxore, non potuit tabernam deserere.

4° Mathurinus mercator, qui semel
vel iterum missam omisit gravi detentus
negotio, ex quo sibi pingue lucrum erat

sperandum vel saltem damnum praecavendum.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sint causae excusantes a missa?*

2° *Quid de singulis judicabit Cornelius?*

Solutio.

347. — *R. ad 1^m Quaer.* Excusat a missa audienda diebus dominicis et festis non solum impotentia physica et moralis, sed etiam causa mediocriter gravis, quae involvit notabile incommodum in bonis animae vel corporis aut bonorum. Excusat quoque causa caritatis, nempe ad succurrendum proximo in aliqua necessitate versanti, v. g. ad custodiendum et curandum aegrotum etc. Constat ex communi interpretatione et consuetudine, quae est optima legum interpret. *Ita communiter. — S. Lig. n. 324. — Lacroix n. 674. — V. Comp. n. 351.*

348. — *R. ad 2^m Quaer.* Sic Cornelio judicandum:

In primo et secundo casu a peccato excusandi ancilla atque famulus, quia officio coacti legitime impediuntur. Attamen si impedimentum perdurare deberet, alius herus illis esset quaerendus, si absque gravi difficultate id fieri posset.

Facile autem peccabunt eorum domini, si curare possint, ut domestici saepius sacro et concionibus interveniant. Eorum conscientia hac obligatione graviter oneratur: multum cupienti generatim media non desunt.

In tertio casu excusandus a peccato Robertus caupo, si uxorem aegrotantem deserere nequeat nec alii sint, qui alio tempore praecepto satisfacere potuissent et curam uxoris suscipiant, dum ipse vicissim sacro intererit. Ratio autem tabernae custodiendae, ut hospites confluant, non sufficit, praesertim si unicam sit sacrum in hoc loco; tum tabernam claudere debet, ut ipse et alii missam audire queant.

349. — *In quarto casu* excusandus est probabiliter Mathurinus; sed a periculo hallucinationis caveat. Quot enim inveniuntur, qui, lucro inhiantes, sine causa sufficiente praecepta Ecclesiae omittunt! Ipsis ingeminandum est hoc Christi oraculum:

Anima plus est quam esca. (Luc. 12, 23.) — vel istud: *Quid. . prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? (Matth. 16, 26.).*

CASUS V.

CAUSAE A MISSA EXCUSANTES (2°).

1° Aquilinus, auriga seu dux currus publici, fere numquam missae intervenit, quia in percurrento velociter itinere die noctuque, quin consistere possit, excepto brevi tempore ad corporalem refectionem necessario, totus quantus impenditur. Quod si otium aliquod alterna quaque die obtineat, somno carpendo indulgere debet.

2° Geruntius senex sacrum frequenter omittit, quia pedibus suis vix regi potest et una circiter hora ab ecclesia distat. Imo prohibet, ne filius, vini plus aequo amans, et filia procax ad missam audiendam pergant, quando non valet eos comitari, ne occasionibus peccandi exponantur.

Hinc

Quaer. 1° *An Aquilinus censeatur semper a missa excusatus?*

2° *Quid de Geruntio statuendum?*

Solutio.

350. — *R. ad 1^m Quaer.* Difficile est, ut in omnibus Aquilinus excusetur. Etenim non semper in medio itinere versatur, et si horam unam de somno bis vel semel in mense subtrahat, ut praeceptum Ecclesiae grave adimpleat, hoc parum corporis sanitati nocebit ac plurimum animae saluti proderit. Multis quidem impedimentis irretiuntur hujusmodi cursores et alii similes innumeri; sed, contracta consuetudine praecepta omittendi, meris praetextibus saepe fulciuntur ad *excusandas excusationes in peccatis*.

351. — *R. ad 2^m Quaer.* Facilius vero cum bono Geruntio indulgentia habenda est; etenim aetas annosa, locorum distantia et saepe temporis inclementia causae sufficientes sunt, ut senex a praecepto Ecclesiae eximatur. Videat tamen, num fortasse quandoque equo vel currui insidens ad ecclesiam tendere possit. Excusari etiam potest *per se*, saltem quandoque, ex eo, quod filium et filiam ob allatam

rationem impediatur, ne et ipsi ad missam audiendam abeant; sed caveatur ab alio scandalo, si eos saepe cohibeat: videatur, an alium committere non possit, qui in eos invigilet. — *V. Comp. n. 351. et seq.*

Nota. — Inquire ab illis, qui de variis praetextibus missam praeceptam omittunt, utrum tot omissiones aegre tulerint. Si eos indifferentes reperiatur, valde tibi praesumendum est, eos non semper culpa vacasse.

CASUS VI.

OPERA DIE FESTO PROHIBITA.

Daniel sartor, vir conscientiae parum meticulosae, jubet saepe sex sociis seu famulis suis, ut laborent per horam integram, secreto tamen, die dominica; et ipse cum eis ad laborem incumbit, ratus, se graviter non peccare, quia neque ipse, neque alius quispiam jussu suo per tempus notabile laborat. Solet etiam absque scrupulo labori vacare cum suis per tres vel quatuor horas post mediam noctem, incipiente die dominica, aut vespere, nocte recurrente, quia, ait, tempus nocturnum moraliter ad diem festum non pertinet, licet physice dies a media nocte ad mediam noctem computetur.

Hinc

Quaer. 1° *Quodnam tempus quoad laborem die festo ad peccatum mortale requiratur?*

2° *An Daniel graviter peccaverit jubendo sex operariis, ut per horam laborarent die dominica?*

3° *An a peccato gravi excusari possit ex eo, quod tempore nocturno festorum diu laboraverit?*

Solutio.

352. — *R. ad 1^m Quaer. Controvertitur.* Sed juxta sententiam communioem et probabilioem non est peccatum mortale, secluso scandalo, si labor non protrahatur aliquantulum ultra duas horas. Ita *S. Lig. n. 305.* Imo, referente *S. Ligorio* nec contradicente, juxta *Lacroix* et alios multos labor servilis excedere debet notabiliter duas horas, puta duas horas cum dimidia.

R. ad 2^m Quaer. Controvertitur. Affirmant plures, quia idem est, ac si mandans ipse, vel unus e famulis jussu suo

per sex horas laboraret. Hoc praesertim valet, ajunt, si famuli successive per horam labori indulgeant. Attamen sententia probabilior et communior negat, sive famuli laborent simul, sive successive, quia opera illorum non uniuntur in unum et singuli venialiter tantum peccant; ergo venialiter tantum peccat dominus eos inducendo ad opus sub veniali culpa tantum prohibitum. Ita *S. Lig. n. 306.*

353. — *R. ad 3^m Quaer. Neg.* Vana excusatio a Daniele adducitur. Ecclesia enim praecipit abstinentiam a labore servili die festo in honorem et reverentiam diei, nec distinguit inter tempus diurnum et nocturnum.

CASUS VII.

CAUSAE EXCUSANTES A LABORE DIE FESTO (1°).

Sartor acutus.

Martinus sartor, ingenio acutus, facile diebus dominicis ante auroram et post prandium arti suae vacare solet, sive quia urget opus sibi commissum, sive quia proprias ac suae familiae vestes reficere debet, deficiente ad id alio tempore, sive etiam ut otium vitet. Cum a parocho reprehensus fuisset: „Quid“, ait, „Pater reverende? Nonne melius ago „domi honesto labore me occupando, quam „aliorum more tabernas frequentando et „poculis exhauriendis vacando? Si laborem „meum consecrarem ecclesiae, conficiendo „casulas aut paramenta, vel si consuerem „vestes pauperibus distribuendas, quis me „reprehenderet? Cur ergo eundem laborem bono meae familiae consecrare non „possem?“

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam causae excusent a praecepto abstinendi ab operibus servilibus die festo?*

2° *An valeant Martini excusationes?*

Solutio.

354. — *R. ad 1^m Quaer.* Tres praecipue causae enumerantur, ob quas opera servilia die festo sunt licita:

1° *Necessitas* sive propria, sive aliena, sive animae, sive corporis. Sic excusantur pauperes, qui se vel suos alere non pos-

sunt, modo privatim, secluso scandalo, laborarent etc.

2° *Caritas erga proximum*. Sic licet facere, quod est necessarium ad infirmos sublevandos, laborare pro paupere valde indigente, qui ratione gravis necessitatis sibi laborare posset etc.

3° *Pietas erga Deum*. Sic licet facere omnia opera proxime ad cultum Dei inservientia, ut ornare templum et altare, verere ecclesiam etc. — *S. Lig. n. 291. et seq. (¹)*

355. — *R. ad 2^m Quaes. Neg.* Acutus sartor acutus philosophus sane non est; pessime enim ratiocinatur, nec logicae regulas novit. Etenim, licet melius, aut potius minus malum sit, labori servili domi vacare, quam tabernas cum bibulis die dominica frequentare, medium quid tamen datur, scilicet, ut neutrum faciat; utrumque enim reprobandum est. Hinc Martinus non potest diebus festivis vestes conficere vel resarcire etiam post prandium, quia labor sartorum est vere servilis. Quod vero spectat ad opera pietatis in Deum vel caritatis in proximum, admitti poterit cum *Tambur. lib. 4. c. 3. §. 2. n. 18.*, quod aut vestes sacras aut flores etc. Dei cultu inservientes aut pauperum vestes conficiat aut reficiat; neutiquam vero, quod laboret, ut lucrum inde proveniens aut ecclesiis aut pauperibus in communi tribuat. Hujusmodi enim opera nisi in casibus particularibus, urgente gravi aut Ecclesiae aut pauperis alicujus necessitate, permittuntur. Prius illud consuetudo et sensus fidelium admittunt, non autem hoc postremum. — Attamen ad vitandum otium una vel etiam altera hora a confessario tanto facilius permitti potest, ut fideles piis operibus operam impendant, quando ad sanctificationis finem, scilicet ad cultum Dei vel B. M. Virginis promovendum, opus ordinatur. — *Elbel n. 406. — Azor et alii plures.*

CASUS VIII.

CAUSAE EXCUSANTES A LABORE DIE FESTO (2°).

Rusticis cujusdam pagi, dum tempore messis segetes in terra jacerent, quadam

(¹) quem confer de hisce. (N. edit.)

dominica repente visa est ingruere tempestas. Alii subito proprio motu ad segetes colligendas curribusque et equis in horreum evehendas praecurrunt. Alii a parochia facultatem id faciendi petlere. Alii tandem etiam dispensationem petere veriti sunt et a labore abstinere. Parochus autem primos graviter objurgavit, cum aliis benigne dispensavit, aliorum vero zelum pro Dei gloria dilaudavit.

Hinc

Quaer. 1° *Quid de ratione agendi rusticorum statuendum?*

2° *Quid vero de parochi sententia?*

3° *An, stante dispensationis casu, vicarius absente parochia dispensare possit?*

Solutio.

356. — *R. ad 1^m Quaes.* Si revera adfuit periculum, prout saepe adest, ne segetes in campo diutius relictas computrescerent vel notabile damnum paterentur, rustici eas die festo colligendo contra praecceptum Ecclesiae non peccarunt, quia Ecclesia, pia mater, non vult filios cum tanto onere ad praeccepta adstringere. Nihilominus, cum labor ille servilis fuerit publice susceptus et causa exemptionis fortasse aliis fuerit dubia, melius sane egissent, si licentiam a parochia postulassent, modo id absque nimio incommodo facere potuissent, tum ad demonstrandam debitam Ecclesiae submissionem, tum ad praecavendum omne scandali periculum. — *Elbel n. 412.*

357. — *R. ad 2^m Quaes.* Parochus videtur paulo severius egisse parochianos increpando ex eo, quod absque licentia hac urgente necessitate laboraverint, si revera periculum fuerit grave et proximum. Melius fecisset, si prior ipse omnes dispensasset in genere, ne forte plures ex conscientia erronea graviter peccarent. Quid vero, si ratio, licet sufficiens ad dispensandum, non sit sufficiens, ut lex Ecclesiae cesset? Parochus tunc cum subditis dispensare poterit, siquidem ex consuetudine legitima dispensare potest, et non tantum legem cessantem declarare; insuper adest causa sufficiens, ut dispensare queat. — *Elbel n. 413. — Azor. — Tamburinus etc.*

358. — *R. ad 3^m Quaes.* Distinguendum est. Vicarius poterit dispensare, si a paracho habeat potestatem delegatam; secus vero, si hanc non habeat. Attamen, si urgeat necessitas vel damnum notabile immineat, vicarius etiam non delegatus rusticis dicere potest, se de pietate Ecclesiae pie praesumere, quod nolit eos in tali casu obligare ad legem servandam. Etenim, urgente periculo et deficiente legitimo su-

periore, in re simili sufficit dispensatio rationabiliter praesumpta, ita ut prudenter credere liceat, quod superior, si praesens esset, dispensaturus foret. — *Elbel n. 414. et alii.*

Nota. — In Galliis absque difficultate vicarius parochi dispensationem praefatam concedere valeret, quia vi delegationis episcopalis est communiter delegatus ad universitatem causarum.

CASUS DE QUARTO PRAECEPTO DECALOGI

SEU

De officiis filiorum erga parentes, parentum erga filios, necnon famulorum in dominos et vice versa.

CASUS I.

OFFICIA FILIORUM IN PARENTES (1°).

Casparus, filiusfamilias dyscolus, sic confitetur: 1° Saepe contra obedientiam et reverentiam deliqui erga parentes; 2° pluries eos habui odio; 3° eos pluries graviter ad iram et lacrymas commovi; 4° verbis asperis eos non semel compellavi; 5° semel matrem percussi, sed leviter, et bis contra illam manum levavi, sed non percussi. Illum breviter admonet confessarius, ne iterum talia peragat, et confestim eum absolvit.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo in his peccaverit Casparus contra obedientiam, reverentiam et amorem cogitatione, verbo et opere?*
2° *An sufficiens sit poenitentis confessio et confessarii directio?*

Solutio.

359. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Generatim peccata filiorum contra obedientiam non sunt gravia. Igitur qualis fuerit Caspari culpa contra obedientiam parentibus debitam, ex rei materia, ex fine praecepti, necnon ex circumstantiis variis colligendum est. Sed cum filius sit dyscolus, facile praesumi potest, eum graviter peccasse.

2° Graviter peccavit contra amorem

parentibus debitum seu contra virtutem pietatis, si eos gravi odio fuerit persecutus, v. g. si malum grave eis exoptaverit, si exterius eos oculis torvis diu aspexerit etc.

3° Graviter peccavit contra reverentiam erga parentes *per se*, eos ad iram gravem lacrymasque commovendo et injuriis eos prosequendo, praesertim, si illi non facile ad haec prout sint; item eos percutiendo, licet leviter, sed modo injurioso, imo etiam manum in eos tantum attollendo.

360. — *R. ad 2^m Quaes.* Ex dictis patet, filium dyscolum confessionem valde incompletam fecisse, siquidem ex ea colligi pluribus in rebus nequit, utrum graviter et quoties peccaverit. Proin confessarius suo muneri non satisfacit interrogationes ad integritatem confessionis necessarias omittendo, et tam facile et tam cito absolvendo, quin monita congrua ad poenitentis emendationem et illatarum injuriarum reparationem praemiserit, nisi parentes condonare censeantur. — *V. Comp. n. 363. et seq. — Voit n. 635.*

CASUS II.

OFFICIA FILIORUM (2°).

Hector artifex a patre suo seniculo officinam et instrumenta artificialia et varia mobilia obtinuerat ea lege, ut eidem ad dies vitae honestam et congruam sustenta-

tionem tribueret. Suae obligationi impense satisfacit filius. Verum parens, cum assuevisset frequenter extra solitas refectiones bibere, a filio saepius pecunias postulat, quibus haustum extraordinarium solvere possit. Quod plerumque denegat filius, tum quia non habet superfluam pecuniam ad familiam alendam, tum etiam quia nihil aliud promisit, nisi honestam sustentationem, non vero haustum extraordinarium, praesertim frequenter repetitum. Hinc parens moestus et mussitans abit in cauponam, ut in poculis tristitiam et taedium sedare queat, ibique pecunia credito collecta potitatur, non quidem in filii sanitatem, nec magis in ejus crumenae valetudinem, sed potius in utriusque infortunium. Denique senex relictis pluribus debitis vitae valedicit. Creditores vero a Hectore enixe solutionem postulant.

Hinc

Quaer. 1° *An Hector debuerit dare pecunias parenti pro haustu extraordinario?*

2° *An debuerit ejus debita solvere?*

Solutio.

361. — *R. ad 1^m Quaer.* Hector non debuit patri suo pro haustu extraordinario solvere, saltem generatim loquendo. Etenim, cum ei honestam sustentationem assidue praeberet, tum promissis, tum virtuti pietatis satisfecit. Insuper pater nihil amplius exigere debuit a filio artifice, qui labore suo vix familiae suae necessaria acquirere potest. Secus dicendum foret, si pater multa bona filio dedisset vel si hic aliunde bonis abundaret; tunc enim pietas postularet, ut aliquid amplius de superfluis patri erogaret. — *Elbel n. 541.*

362. — *R. ad 2^m Quaer.* Neque tenetur filius ad debita patris solvenda. Ratio est, quia obligatio mutuum solvendi personalis est; porro pater solus, inscio quidem filio, mutuum accepit; ergo filius ad haec debita solvenda minime tenetur. Secus foret resolvendum, si parens filio multa bona reliquisset, quia succedens in bona etiam succedere debet in onera praestanda.

— *Elbel n. 542.*

Gury, Casus conscientiae.

CASUS III.

OFFICIA FILIORUM (3°).

1° Agatha, puella ex honestis orta parentibus, petita in matrimonium a quodam milite, sanguine nobili, animo generoso aliisque naturae bonis potius, quam divitiis praedito, libentissime annuit. Parens autem puellae in oppositam abiit sententiam et protestatus est, se numquam consensurum nec permissurum esse, ut filia nubat huic militi vagabundo et mille periculis exposito. Verum haec optimi parentis indignatio non valuit a coepto proposito Agatham retrahere. Econtra, quum pluries consensum patris juxta legales formas frustra petisset, matrimonio adeo exoptato, genitore contradicente, copulata est.

2° Eulalia, re mature perpensa, religionem ingredi statuit. Verum dotem simul et facultatem denegat pater. Sed Eulalia, mentis et cordis dotibus instructa, obviat, ut gratis prorsus in quoddam monasterium admittatur, et oculus, non monito genitore, in illud se recipit.

Hinc

Quaer. 1° *An filii obedire debeant parentibus, ubi de vocatione agitur?*

2° *Quid de Agatha et Eulalia dicendum?*

3° *Quid confessario agendum in hoc vel simili casu?*

Solutio.

363. — *R. ad 1^m Quaer.* Negative per se, quia quilibet homo ab aliis hominibus independens est quoad medium tendendi ad Deum ut finem suum ultimum. Hinc graviter peccant parentes, qui filios metu ad aliquem statum amplectendum adigunt; possunt tamen parentes justa de causa filiis obsistere.

364. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Quod ad Agatham, res difficultate non caret. Inducenda tamen foret puella ad voluntati patris omnino obtemperandum, vel saltem ad preces enixe iterandas, ut genitorem ad suam sententiam pertraheret. Si neutrum succedit, argui nequit de peccato mortali, quia matrimonium inire vult cum homine digno; imo pater potius noxae gra-

vis damnandus esset, quia filiam sine justa causa ab honesto connubio impedit. A fortiori id foret asserendum, si illa jam ex consortio cum milite gravida evasisset.

2° Quod ad Eulaliam, absolvenda est, quia statum religiosum, ad quem se sentiebat vocatam, non est amplexata, nisi re mature et diu perpensa et facultate prius reverenter petita. Nec damnanda, quod, cum aliud medium ei non suppetere, voluntati divinae obsequendi, clam aufugerit: sed gravis peccati damnandus est pater, injuste obsistens ac dote filiam inique nudans.

365. — *R. ad 3^m Quaes.* Cautè a confessario in ejusmodi casibus procedendum. Conetur omnia utrimque prudenter et suaviter componere, ita ut vel poenitens nuptiis intentis renuntiet, vel parentes in suam partem adducat. Generatim dissuadenda sunt ejusmodi connubia contra voluntatem parentum caeco amore potius, quam sana ratione contrahenda. Plerumque enim sponsi, qui inordinato libidinis aestu ducti nuptiis inhiant, infelicem sortiuntur exitum, siquidem, ut lugenda constat experientia, amor ille vesanus, quo primum feruntur, in odium converti solet cito et levi de causa.

Nihilominus, si confessarius advertat, poenitentes nullis rationibus dissuaderi posse eosque magnis periculis exponendos fore, si a matrimonio impediuntur, ipsis indulgere potest, saltem se *permissive* habendo. Si vero justis de causis parentes matrimonio filiorum obstant, horum contumaciae sacerdos connivere non potest. — *V. Comp. n. 369. et P. II. n. 150. 732. 755. — Elbel n. 544.*

CASUS IV.

OFFICIA FILIORUM (4°).

Balduina, matrimonio conjuncta, parenti pauperculo et infirmitatibus variis obruto quasi continuo deservire cogitur; sed etiam simul ei marito austero et iracundo obsequendum est. Si genitori inserviat, in mariti indignationem incurrit et ab eo objurgatur severius, quod prolibus et aliis rebus domesticis non satis invigilet; quod si

marito obtemperet, patris querimonias et dicteria incurrit. Quid misera inter maleum et incudem posita? Ad tantas angustias redacta Deum exorat, ut vel a parente, vel a marito eam liberet, et mortem unius vel alterius exoptat, cum ipsi videatur, se non posse alio modo vitam ducere.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo peccaverit Balduina?*

2° *Quid ei a confessario sit praeciendum et suadendum?*

Solutio.

366. — *R. ad 1^m Quaes.* Absque dubio Balduina graviter peccavit, et quidem toties, quoties mortem sive patris, sive mariti exoptavit, nisi forte quandoque ex imperfectione actus seu advertentiae defectu excusetur. Ratio est, quia intuitu, hunc infelicem statum seu malum temporale evadendi, patri vel marito exoptat mortem, quod malum longe majus est. Ergo graviter contra caritatem et pietatem peccavit. Minime tamen dubitandum est, quin in mediis tot aerumnis seu tot contradictionibus et querelis, quibus impetitur misera mulier in iram et impatientiam concitata, pluries a gravi peccato excusanda sit, praesertim cum non inimicitiae, sed merae abominationis odio impellatur.

367. — *R. ad 2^m Quaes.* Satagendum est confessario, ut Balduinae addat animum eamque ad patientiam promoveat, proposito Christi patientis exemplo et meritorum inde colligendorum cumulo, subjectaque necessitate poenitentiae in hac vita potius, quam in altera, peragenda. Caveat confessarius, ne mulierem corripiat durioribus verbis, vel ne aspera increpatione jam satis afflictæ afflictionem superaddat. Tandem eam prius praeparatam ac dispositam absolutione muniat ac soletur. Quodsi alias cum iisdem peccatis iterum iterumque redeat, eodem modo, quantum fieri poterit, accipienda et absolutione solvenda erit. — *Vid. Comp. n. 364. — Elbel n. 547.*

CASUS V.

OFFICIA PARENTUM (1°).

Kilianus, numerosae prolis pater, exiguo cibo vestituque vix sufficienti uxori

et filiis aegre concesso, quidquid labore acquirit, oculus inter pocula cum aliis bibulis dilapidat. Uxori vero adhortanti et lacrymis efflagitanti, ut maiorem curam filiorum suscipiat, ait: „Nudus ego ingressus mundum, nudus inde egrediar. A parentibus nihil obtinui, sed labore et industria quaesivi, unde me sustentarem. Filii exemplum patris sequantur et sibimet-ipsis provideant.“

Hxc

Quaer. 1° *Ad quid parentes teneantur erga filios in ordine temporali?*

2° *An bona teneantur augere, vel intacta servare debeant?*

3° *Ad quid teneantur ratione educationis?*

4° *Quid de Killiano statuendum?*

Solutio.

368. — *R. ad 1^m Quaes.* Tenentur sub gravi parentes in ordine temporali alere filios et sustentare modo familiae congruo, necnon eis procurare statum, in quo honeste pro conditione sua vivere possint.

R. ad 2^m Quaes. Diligentiam saltem mediocrem adhibere debent, ut bona sua pro filiis servant, imo et alia etiam acquirant, ex quibus filiis in futurum provideant. Constat ex jure naturali, necnon ex Apostolo (2. Corinth. 12, 14.): *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filijs.*

369. — *R. ad 3^m Quaes.* Majori obligatione urgentur adhuc parentes, ut educationem spiritualem filiis procurent; *anima enim plus est, quam esca.* (Luc. 12, 23.) Id etiam eruitur ex verbis Apostoli (1. Tim. 5, 8.): *Si quis . . . suorum . . . curam non habet, . . . est infidelis deterior.* Adde alia plura scripturae sacrae testimonia.

R. ad 4^m Quaes. Killianus graviter contra pietatem peccavit nec inde excusari potest, quod nudus mundum ingressus fuerit, nihil a parentibus acceperit; etenim attendendum non est ad id, quod parentes Killiani fecerint, sed ad id, quod facere debuissent, si potuissent, et quod et ipse

paterfamilias de jure naturae praestare debuerit.

CASUS VI.

OFFICIA PARENTUM (2°).

Mathurinus, impius paterfamilias, sedulo providet filiis circa temporalia, sed satis incurius apparet circa debitam eorumdem educationem. Natu majorem, christiana instructione prorsus destitutum, secum in negotiis peragendis adhibet; alium in officina a juvenibus dyscolis frequentata artis discendae causa collocat; tertium collegio ratione morum et fidei minime tuto committit, uxore frustra renitente, dehortante et dictitante, ibi esse cathedram pestilentiae ac fomentum iniquitatis.

Hxc

Quaer. *Quid de Mathurino dicendum in singulis casibus?*

Solutio.

370. — *R.* Mathurinus damnandus sane est de peccato mortali propter agendi rationem relative ad singulos filios: 1° quia non curavit, ut natu major instructione sufficienti imbueretur; 2° quia alterum cum juvenibus dissolutis in officina immorali collocavit; 3° quia tertium filium satanae tradidit, eum collegio, ubi sedes ejus est, committendo. „O Mathurine, crudelis et impie pater! Siccine filios genuisti, ut eos in aeternum orco devoveres! Sanguis eorum clamat in coelum! Animam pro anima requirit a te Deus, justus judex!“ — hac vel simili adhortatione confessarius Mathurinum increpare poterit. Heu! quot cernuntur hisce temporibus parentes, qui, anima filiorum prorsus neglecta, unice ad eorum commoda temporalia attendunt!!!

CASUS VII.

OFFICIA FAMULORUM.

Ernestus famulus herum suum saepe acerbe alloquitur, irridet, detractatione offendit ejusque praecepta praetermittit. Domino absente labori saepius pepercit. Tandem, cum dominus partem stipendii subtraxisset ex eo, quod per notabile tempus aegrotasset, occulte se compensavit.

Hinc

Quaer. 1° Quatenam officia famulorum?**2° Quomodo peccaverit Ernestus?****3° Quid, si famulus ante finem anni discedat?****Solutio.**

371. — *R. ad 1^m Quaer.* Famuli dominis praestare debent obsequium et obedientiam in iis omnibus, ad quae vi contractus se obligarunt, et in iis, quae ad mores spectant. Obligationes autem illae *per se* sub gravi urgent, quare peccati mortalis rei evadunt famuli, si eas in materia gravi violent, v. g. si dominos aspernentur, illorum defectus occultos manifestent, si insolenter ipsis respondeant, praeceptum laborem notabili tempore omitant etc. etc.

372. — *R. ad 2^m Quaer.* Ernestus *per se* in his omnibus graviter peccavit, nisi ex materiae levitate vel actus imperfectione, ut facile evenire potest, excusetur. Solutio plerumque ex solis circumstantiis pendet. Ernestus se compensare non potuit de stipendii subtractione facta ob morbum diuturnum, quo detentus est. Herus enim pro obsequio non praestito non tenetur solvere mercedem, imo sumptus pro curatione factos repetere potest. Si tamen morbus sit levis et sumptus leves, herus nihil retinere debet. — *S. Lit. n. 342. et de 7° praec. n. 864. (1)*

373. — *R. ad 3^m Quaer.* Si famulus ante finem anni discedat, *per se* jus habet ad salarium fere pro rata temporis famulatus, paulo minus tamen (2). Sed si dominus grave detrimentum patiat ex discessu famuli, partem proportionatam stipendii retinere potest. — *S. Lit. n. 345. (3)*

(1) V. etiam *Comp. n. 382. not. 2.* (N. edit.)

(2) „saltem parum minus, quam dimidiam partem stipendii.“ Ita *S. Lit. ib. de famulo, qui culpa sua discedit.* (N. edit.)

(3) Cf. etiam *infra n. 970. et sq.* (N. edit.)

CASUS VIII.

OFFICIA DOMINORUM.

Titius, vir propriae salutis incurius, famulorum nullam moralem curam habet: in ipsos nullatenus invigilat. Domestici diversi sexus liberiora consortia inter se et cum externis habent; missam et concionem die dominica omittunt; tempore paschali neque ad confitendum, neque ad communicandum accedunt. Haec omnia cernit Titius et tacet.

Hinc

Quaer. 1° Quatenam sint officia dominorum?**2° Quid de Titio dicendum?****Solutio.**

374. — *R. ad 1^m Quaer.* Domini tenentur famulos suos benigne tractare, i. e. decenter et humane cum eis agere, alimenta convenientia ipsis tribuere, nec plus aequo operibus eos gravare. Debent quoque eos instruere *per se* vel per alios in rebus ad salutem necessariis eosque corripere, quoties ad eorum emendationem opus est. Dominus enim est caput famulorum, sicut totius familiae; capiti autem recta ordinatio incumbit. Insuper a dominis justa merces famulis retribuenda est, ut obligationi iustitiae et aequitatis naturalis satisfiat.

375. — *R. ad 2^m Quaer.* Titius herus malus, imo pessimus habendus est et multis mortalibus peccatis irretitur. In singulis enim casibus enuntiatis graviter deliquit. Nam domini locum parentum erga famulos tenent et eos fere ut proprios filios quoad officia spiritualia curare debent. Heu, quot domini nostris temporibus Titio similes! quot domini ob neglectam domesticorum curam aeternum patientur incendium! At enim Apost. (1. Tim. 5, 8.): *Si quis . . . suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infidelis deterior.* Loquitur quidem Apostolus de omnibus, qui ad familiam pertinent et patri familias subsunt; sed eo ipso famuli et servi inter *domesticos* adscribi debent.

CASUS DE QUINTO PRAECEPTO DECALOGI

SEU

De occisione sui indirecta. — De occisione aggressoris vitae, bonorum, famae. — De abortu. — De duello. — De bello.

CASUS I.

OCCISIO SUI INDIRECTA (1°).

Gordianus, fur et latro insignis, captus et in altissima turri inclusus, capitis poenam merito timens, e carcere statuit exire et imminenti morti se eripere. Perfracto igitur et terebrato muro sese dimittit tunc quodam, qui ne medietatem quidem turris aequabat, inde in terram prosili-
 turus non obstante evidentissimo vitae discrimine, ut certam mortem a sententia iudicis imminentem effugeret. Ast infeliciter admodum successit eventus. Vix enim funem cratibus ferreis affixum apprehendit, cum eo rupto, ab altissima turri decidendo, sibi cervicem fregerit et animam efflaverit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quando liceat se indirecte occidere, seu certo mortis periculo se exponere?*

2° *An in casu graviter peccaverit Gordianus?*

3° *Quid si actum fuisset non quidem de morte vitanda, sed de carcere durissimo effugiendo?*

Solutio.

376. — *R. ad 1^m Quaes.* Certum est, numquam esse licitum, se directe occidere. Si vero veneramur aliquos, qui hoc fecerunt, dicendum est, eos id fecisse ex inspiratione divina. — *S. Lig. de 5. praec. dec. n. 367.* Licet vero aliquando se indirecte occidere, i. e. aliquid facere vel omittere, ex quo praeter intentionem mors secutura sit. Ratio est, quia praeceptum servandi vitam, utpote affirmativum, non semper obligat, sed potest omitti propter aliquam necessitatem vel maximam utilitatem, scilicet quando ex

actione periculosa, quae ponitur, alius effectus bonus, qui periculum superet vel compenset, immediate sequitur et ab agente intenditur: tunc enim mors sui ipsius permittitur quidem, non vero procuratur. — *S. Lig. n. 366. et 367. — Recole dicta de act. hum. n. 7. et seq. — V. Comp. P. I. n. 9. et n. 389.*

377. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia Gordianus desiliendo non intendit seipsum occidere, sed potius mortem ex sententia iudicis imminentem evadere. Etenim, licet desilire nequeat absque evidenti mortis discrimine, nihilominus desiliens per hoc non censetur voluisse seipsum occidere, sed in aliud mortis periculum sese conjicere, ut infame mortis supplicium evaderet. Hinc potest quis ex incensa domo per fenestram prosillire vel ex conflagrante navi in mare se conjicere, non quidem ad mortem petendam, sed ad duriores evadendam. — *Elbel n. 13. — Saettler, de 5° praec. art. 1. quaes. 2.*

378. — *Obijcies:* Ergo ad mortem duriores evadendam Gordiano licuisset etiam, seipsum gladio transfigere?

R. Neg. Nam ille, qui transfigit seipsum, sui ipsius mortem tamquam finem intendit; contra, qui prosillit e fenestra vel e navi, minime sui ipsius necem intendit, sed majoris periculi fugam; si vero mors sequatur, *per accidens* praeter fugientis intentionem accidet. Revera, si quis in aliis circumstantiis id faceret, merito quidem de voluntate se interficiendi argueretur; si quis autem id faciat mortis durioris necessitate compulsus, argui nequit, quod propriam mortem intenderit. — *Elbel n. 14.*

379. — *R. ad 3^m Quaes.* Etiam tunc probabiliter de peccato gravi damnandus

non esset Gordianus, quia in his circumstantiis prosiliendo non intenderet se ipsum occidere, sed tantum per fugam se liberare a squalore perpetui carceris, saepe morte ipsa durior. — *Elbel n. 16. cum Bonacina — Sporer. — V. Comp. n. 389.*

CASUS II.

OCCISIO SUI INDIRECTA (2°).

Audifacius, gravissimi criminis reus et capite plectendus, dum esset ad supplicium cum aliis damnatis jam deductus, in cubiculo quodam cum confessario constituitur, dum ministri iustitiae circa alios morte plectendos detinebantur. Advertit Audifacius, januam cubuli non esse obseratam. „Pater,“ ait confessario, „haberem nunc optimam occasionem effugiendi et extremum supplicium evadendi. Quid mihi suades? Fugiam, vel hic adstabo mortem exspectans et infame supplicium subiturus?“ Confessarius, ad hanc inopinatam quaestionem attonitus, respondit: „Fac, quidquid tibi placet; si effugeris, non te detinebo.“ — Verum paulo post: „Hic remanebo,“ inquit Audifacius, „et poenam, quam meritus sum, in peccatorum poenitentiam subibo.“

Hinc

Quaer. 1° *An Audifactus potuerit licite sive fugere, sive mortem exspectare?*

2° *An recte responderit confessarius?*

3° *An confessarius irregularitatem incurrisset, si reum induxisset ad remanendum?*

4° *An sones possint se supplicio offerre?*

Solutio.

380. — *R. ad 1^m Quaes.* Utrumque potuit. Etenim

1° Potuit fugere, quia damnatus ad mortem supplicium infame exspectare non tenetur, cum facile illud vitare queat, siquidem hoc heroicum est; actus autem heroici *per se* sub lege non cadunt.

2° Potuit etiam remanere, quia quisvis damnatus aut damnandus ad mortem potest

amore iustitiae se iudicis sententiae conformare.

381. — *R. ad 2^m Quaes. Affirm.* Etenim ex dictis Audifacius potuit vel fugere, vel remanere, ut mortem exspectaret; ergo libertatem ac electionem ei confessarius concedere potuit.

— *R. ad 3^m Quaes. Neg.*, quia in tali consilio confessarii nullus apparet defectus *lenitatis*, et illud consilium datum fuisset illaesa rei libertate, absque respectu directo ad ejus mortem; consilium enim ejusmodi non tendit ex natura sua *directe* ad mortem, sed *indirecte* tantum et velut *per accidens*. Ita saltem probabilius et communius. — *S. Lig. de irreg. n. 464. et seq.*

382. — *R. ad 4^m Quaes. Affirm.* Ratio est, quia reus se offerendo neci se ipsum non occidit, sed tantum justa de causa vitam producere omittit, vel saltem mortem legitimo motivo sibi inferendam procurat. Hoc autem a recta ratione alienum non censetur; non repugnat enim rectae rationi, justae sententiae executionem procurare ex amore iustitiae, poenitentiae, vel etiam aeternae beatitudinis intuitu.

Obijctes: Ergo licet se martyrio offerre etiam absque speciali inspiratione vel gravi causa ad martyrum laureolam consequendam?

R. Neg. paritatem et consequentiam, quia reus se iudici offerendo nullius peccati causa vel occasio evadit; contra innocens, qui sine causa urgente vel sine motu speciali gratiae se offert tyranno ad martyrium, eum quodammodo ad injustum homicidium allicit. Secus vero, si id gloria Dei vel propagatio fidei exigeret. — *Elbel n. 18. — V. Comp. n. 390. et 391.*

CASUS III.

MIRA VIRGINIS INDUSTRIA.

Eulalia, virgo pia et castitatis amatissima, cum die quadam a milite ad luxuriam cogeretur nec periculum ullo modo evadere posset, sic lascivum hominem afata est: „Audias verbum tantum, et rem mihi tibi indicabo.“ Consistit ille. „Ecce,“

inquit Eulalia, „si mihi perperceris, do-
„cebo te artem, vi cuius in bellis laedi
„non poteris umquam. En, ego hoc un-
„guento ungo collum meum: tu stringe
„gladium, percute collum meum et certum
„artis meae habebis experimentum.“ Mi-
les, curiositate et rei novitate captus, rem
ocius experitur et uno ictu amputavit
caput Eulaliae, quae hac industria a
summo periculo amittendae virginitatis
erepta est.

Hinc

Quaer. 1° *An Eulalia licite egerit, seu,
an potuerit mortem suam
procurare ad castitatem ser-
vandam?*

2° *An potuisset ab altissima fe-
nestra se praecipitem dare,
ut e manibus impuri viola-
toris eriperetur?*

Solutio.

383. — *R. ad 1^m Quaes. Negative*
per se loquendo i. e. secluso casu coe-
lestis inspirationis vel bonae fidei. Ratio
est, quia isto modo occisionem sui directe
procuravit vel eidem directe cooperata
est. Numquam autem licet mortem sibi
directe inferre vel modo directo morti
suae cooperari. Stante autem casu, ut
iacet, per accidens Eulalia ab omni
peccato excusanda est, quia optima fide
processisse omnino videtur. — Voit n. 662.
— Saettler, de 5° praec. art. 1. quaes. 2.

384. — *R. ad 2^m Quaes. Affirm.* Tunc
enim occisio, si sequeretur, non esset
directe volita, sed *indirecte* tantum seu
potius permissa, quia objectum proprium
et directum voluntatis esset fuga a peri-
culo, et absolute fieri posset, ut morti
subtraheretur. Sic immunes habentur ab
omni peccato suicidii illi, qui ad flammam
incendii effugiendas ab altissima domo
se deorsum demittunt. — *Recole dicta*
supertus ad primum casum n. 376.
et seq.

CASUS IV.

VITA VOLUNTARIE BREVIATA.

Anselmus Carthusianus graves cru-
ciatus in suum corpus exercet parcoque
cibo reficitur praevidens, se ideo citius

moriturum. Graviter autem aegrotans re-
cusat medicinas sibi propositas et omittit
manducare carnes, licet medicus eas tam-
quam medium ad valetudinem recuperan-
dam ei praescripserit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam media homo tenetur
adhibere pro valetudine et
vita conservanda?*

2° *An Anselmus peccaverit
vitam abbreviando per cor-
poris cruciatus et cibi abs-
tinentiam?*

3° *An peccaverit recusando me-
dicinas et carnes sibi a me-
dico praescriptas?*

Solutio.

385. — *R. ad 1^m Quaes.* Homo ad-
hibere tenetur media ordinaria pro vita
sua conservanda, quia non habet domi-
nium directum, sed tantum utile vitae
suae. Proinde eam curare debet tamquam
fidellis custos et administrator. Non ta-
men tenetur adhibere media extraordi-
naria aut pretiosa, saltem *per se*, quia id
officium prudentis administratoris non re-
quirit, et obligatio major nimis anxietatibus
eum exponeret.

386. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia hoc non obstante
is adhibet curam sufficientem corporis, ut
mors non proxime sequi possit. Licet
enim carnem vigiliis et inedia moderate
affligere, et abstinere etiam a parte cibi
communis, quamvis mors citius sequi de-
beat, quia sic non tollitur, sed non pro-
ducitur vita, ad quod *per se loquendo*
nemo tenetur.

Insuper utilitas spiritualis exinde pro-
veniens corporali praevalet. Allas tot Sancti
graviter peccassent, nedum sanctificati fuis-
sent. Peccarent etiam tot homines, qui
per artes laboriosas v. g. in fodinis, in
officinis ferreis, vitreis etc. vitam consu-
munt et abbreviant. Hinc potest quis reli-
gionem ingredi, licet valetudine debilis,
nec tenetur e novitiatu exire aut victum
a communi diversum petere, neque muta-
tionem loci requirere, licet praevideat, vitam
suam sic fore abbreviandam. — *S. Litg.*
n. 371.

387. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Anselmus, licet ob bonam fidem excusandus sit, non potuit tamen licite respuere medicinas communes, si morbus fuerit non solum gravis, sed periculosus, quia sunt media ordinaria et facile parari queunt. 2° An vero potuerit licite abstinere a carnibus, quibus vitam valeat conservare? *Controvertitur: affirmant* alii, quia religiosus ille pro bono communi ordinis et ex amore regulae bene potest vitam negligere; *negant* vero alii, quia non apparet in ista abstinentia tantum ordinis bonum. *S. Lig.* dicit primam sententiam probabiliorē *n. 370.* et in *Hom. ap. tr. 8. n. 2.* Igitur sub illo respectu minime inquietandus est Anselmus.

CASUS V.

OCCISIO INNOCENTIS.

Eustachius, belli dux, obsidens urbem, huic excidium minatur, nisi Ugolinus, quem in regem suum esse reum criminis laesae majestatis existimat, morte plectatur aut sibi extradatur. Magistratus autem urbis, re perpensa, eum prorsus innocentem reperit. Haeret igitur anceps et anxius, nesciens, an licite mandato ducis obtemperare possit. Interea Eustachius pergit oppugnare urbem, et innocentes non pauci occiduntur.

Hinc

Quaer. 1° *An magistratus potuerit plectere Ugolinum capitali supplicio, aut saltem eum extradere?*

2° *An Eustachius peccaverit occidendo innocentes in urbis expugnatione?*

Solutio.

388. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Non potuit eum occidere. Ratio est, quia numquam licet directa intentione occidere innocentem, nisi Deus facultatem concedat. Nec obstat, quod sit licitum amputare membrum corporis toti corpori nocivum, quia in casu nostro Ugolinus non est nisi membrum morale communitatis, quod ab ea esse et vivere non accepit, sicut membrum physicum a corpore. Hinc similiter non licet occidere obsides, etsi

illi, qui eos miserunt, non servent fidem, quia sunt innocentes. — *S. Lig. n. 393.*

2° An vero magistratus potuerit innocentem tradere? *Controvertitur.* Alii *negant*, quia esset cooperari ejus morti injustae. Sed *probabilius affirmant* alii, quia respublica jubere potest, ut ipse exeat et adeat ducem, a quo civitas excidenda est, et, si nolit exire, eum tradere potest, quia tenetur quisque privatus vitam suam ponere pro republica ab interitu conservanda sicque, si nolit, sit nocens et alioquin mors ejus sit praeter intentionem reipublicae vel magistratus. — *S. Lig. n. 393.* — *Reuter part. 3. n. 38.* — *Lessius.* — *Molina.* — *Layman* etc.

389. — *R. ad 2^m Quaes.* Generatim licet, quando necessarium est ad urbem justo bello expugnandam vel ad victoriam reportandam, tormenta in hanc urbem dirigere, licet in ea sint multi innocentes, quia horum mors praeter intentionem sequitur. Proinde in nostro casu a peccato excusandus est Eustachius, licet innocentes plures occiderit urbem expugnando, quia debuit obtemperare mandato justo principis; fuit autem justum mandatum, si crimen Ugolini probatum fuerit, licet error in probationibus irrepserit.

CASUS VI.

DEFENSIO CONTRA INJUSTUM AGGRESSOREM (1°).

Martialis et Hector milites, imo et officiales, nescio qua de causa, litem inter se movent et verbis asperis contendunt. Verum post verba ventum est ad verbera. Hector, irae impotens, coram pluribus viris conspicuis spectantibus insignem sodali suo infligit alapam. Martialis pari cum dexteritate argumentum retorsit. Crescebat procella, cum ab aliis mediatoribus duo certantes alius ab alio fuere avulsi. Verum sequenti die Martialis injuriam sibi illatam perferre non valens, in Hectorem districto gladio occurrit. Hector autem, ictum praeveniens, adversarium vix congregientem transfigendo prostravit.

Hinc

Quaer. 1° *An Martialis peccaverit re-percutiendo Hectorem, seu alapam retorquendo?*

2° *An Hector peccaverit aggressorem occidendo in praefatis circumstantiis?*

3° *An liceat injustum aggressorem praevenire ipsius occisione?*

Solutio.

390. — *R. ad 1^m Quaes.* Juxta plures non peccavit Martialis alapam retorquendo, quia id postulabat honoris reparatio. Etenim, ajunt, miles, qui alapam alteri infligit, huic honorem aufert, ita ut in morali hominum aestimatione percussus habeatur imbellis et effeminatus miles, nisi par pari referat; si vero re-percusserit, honorem in aestimatione vulgi recuperat. Sed oppositum tenendum est, ut ait recte *S. Lig. n. 382.* Ratio est, quia 1° re-percutiendo sumitur vindicta; porro dicit Deus: *Mihi vindicta et ego retribuam.* 2° Quia tali modo verus honor reparari nequit, sed vesanus et vanus honor apud homines improbos tantum reparari dicitur. 3° Quia ista doctrina aperte reprobata videtur in prop. 30. ab Innocentio XI. damnata, ut asserit *S. Lig. n. 382. — Lugo. — Viva* etc. 4° Quia re-percussio periculi plena est, siquidem aliam re-percussionem provocabit et inde conflictus lugendus, infensissimae irae et etiam homicidia facile subsequentur, ut in casu nostro accidit. Ergo Martialis omnino de gravi peccato damnandus est.

391. — *R. ad 2^m Quaes.* Hector non peccavit se defendendo in actuali invasione contra injustum aggressorem; omnia enim jura *vim vi repellere* permittunt. Hinc, si non possit propriam vitam tueri, nisi adversarium occidendo, minime incusandus est; secus vero, si potuit se alio modo defendere, v. g. eum laedendo etc., quia *moderamen inculpaetae tutelae* praetermitteret. — *S. Lig. n. 380. — V. Comp. n. 395.*

392. — *R. ad 3^m Quaes.* *Per se negative.* Ratio est, quia praevenire ini-

micum solum paratum ad aggrediendum non est defensio, quia nulla est adhuc aggressio. Excipiunt plures casum, in quo quis ex aliqua actione novit, inimicum esse determinatum ad invadendum, v. g. si certo sciret, illum jam ad hoc parasse arma etc., nec locus esset fugae, quia tunc inutiliter expectaretur aggressio, si jam repelli non amplius possit. — *S. Lig. n. 387.*, relata hac sententia, recte concludit, eam etiam cum limitatione apposita vix in praxi admitti posse propter hallucinationis periculum, quod in hujusmodi re adesse potest.

CASUS VII.

DEFENSIO CONTRA INJUSTUM INVASOREM (2°).

Gerardus parochus auream argenteamque ecclesiae suppellectilem domi asser-vabat in arca bene obserata cum ea, quae ipsi in proprios usus inserviebat. Hoc duobus furibus innotuit. Ecce, intempesta nocte armis instructi et simulato vultu in aedem parochi irrumpunt, et vitam se ei erepturos minantur, nisi ipsis, quidquid auri vel argenti domi haberet, oculus tradidisset. Gerardus, in certo vitae discrimine constitutus, furibus id omne, quod requirunt, expromere cogitur. Verum parochus e periculo ereptus ad rem totam recuperandam e fenestra tormentum in fures explodit. Heu! frustra. Ex ictu corruit quidem mortuus unus e furibus, sed ille, qui res ablatas minime ferebat; alter vero prorsus incolumis cum furto evasit. Die sequenti missam celebraturus Gerardus anxius dubitat, an fortasse irregularitatem incurrerit. Nihilominus, spreto dubio, sacrum peragit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quando liceat occidere invasorem bonorum?*

2° *Quid de casu Gerardi sentiendum?*

3° *An irregularitatem incurrerit?*

Solutio.

393. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Licet occidere invasorem bonorum magni momenti si alio modo bona servari nequeant: ita

communiter et probabilissime, ait *S. Lig. n. 383*. Ratio est, quia quisque jus habet conservandi bona magni momenti relative ad statum suum et media ad id absolute necessaria adhibendi. Porro si hoc laicis licitum est, quare clericis prohiberetur? Etenim, si clericis licitum non esset sicut et aliis, pravis hominibus cresceret animus clericos bonis suis spoliandi.

2° Quamvis illicitum sit occidere injustum invasorem, sive vitae, sive bonorum, post factum, quia esset vindicta, non vero defensio, licet tamen occidere furem cum re magni pretii aufugientem, si alio modo res recuperari nequeat, quia effectu perdat aggressio. Ergo etiam clericis idipsum licebit, cum nulla lege speciali prohibeatur.

394. — *R. ad 1^m Quaes.* Gerardus parochus damnari non potest de peccato homicidii, sicut ejus loco laicus non damnetur. Sequitur ex dictis. Si autem frustra latroni mortem intulerit, illud omnino per accidens evenit. Bene igitur fecit dubium spernendo atque, ex conscientia tamen formata, missam celebrando. — *S. Lig. n. 384*. Consulendum tamen ipsi videtur, ut, nisi urgeat aliqua obligatio specialis, ob reverentiam Christo mitissimo debitam per aliquot dies a celebratione missae absteineat.

395. — *R. ad 3^m Quaes.* Gerardus minime irregularitatem incurrit propter homicidium. Etenim ex dictis non peccavit; ergo poenam ob peccatum incurrere non potuit. Haec enim irregularitas est ex delicto, non vero ex defectu, siquidem irregularitas ex defectu lenitatis non incurritur, nisi ob occisionem, quae fit a ministris justitiae vel a militibus in bello justo offensivo, ut ex jure canonico colligitur. Nec obstat, quod aliquis religiosus declaratus fuerit irregularis propter furum occisionem, ut habetur ex *cap. Susceptus (10.) de homicidio (V. 12.)*, quia religiosus ille excessit moderamen inculpatae tutelae, fures jam victos occidendo. — *S. Lig. de irreg. n. 389.* — *V. Comp. n. 397. (1)*

(1) Cf. etiam *Comp. P. II. n. 1039.* (N. edit.)

CASUS VIII.

DEFENSIO CONTRA INJUSTUM AGGRESSOREM (3°).

Saladinus, vir in suo loco praecipuus, audit et ex certis indiciis advertit, sibi a Gabino parari magnam calumniam. Putans autem, non esse aliam viam hanc injuriam propulsandi, quaerit occasionem eum occidendi. Paucis post diebus, ecce! obvium habet ipsum Gabinum et stricto ense mortem ei minatur. Gabinus, ut notam ignominiae non sibi inurat, primum substituit animo occidendi Saladinum, licet sine dedecore fugere posset; deinde timens, ne ipse succumbat, impingit ei alapam et fugit. Saladinus eum insequitur et gladio transfodit.

Hinc

Quaer. 1° *An liceat occidere injustum aggressorem famae, si calumnia alia via impeditri non possit?*

2° *An Gabinus licite substituit, aut fugere obligatus fuerit?*

3° *An fugientem Saladinus licite sit insecutus et gladio transfoderit?*

Solutio.

396. — *R. ad 1^m Quaes.* Negative prorsus. Ratio est, quia talis licentia in maximam reipublicae perniciem cederet. Homines enim ex sinistro affectu odii, invidiae vel judicii praecoccupatione facile sibi persuaderent, ab hoc vel illo homine sibi imminere maximum infamiae periculum, sicque caedibus omnia permiscerentur. Quare, licet aliquando evidens esset, gravem tibi imminere infamiam ab alio, quae alio modo declinari non posset, quam occisione aggressoris, rectus tamen ordo postularet, ut defensio illa occisiva prohiberetur, quia hac in re homines sibi facile evidentiam fingerent. Constat etiam ex propositione 30. Innocentii XI. damnata, quae sic jacet: *Fas est viro honorato, occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter haec ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam vel fuste percutiat, et post impactam*

alapa vel ictum fustis fugiat. — S. Lig. n. 381.

397. — *R. ad 2^m Quaes.* Gabinus non licite substitit ad Saladinum occidendum, sed fugere debuit. Ratio est, quia aggressio vitae non erat adhuc actualis, sed minae tantum intentabantur. Non est autem licita defensio, praesertim mortem inferendo, ubi non est aggressio. Insuper numquam licet, aggressorem etiam vitae occidere, nisi alia via mors propria vitari nequeat. Sed in casu nostro supererat alia via, nempe fuga capessenda. Potuisset autem Gabinus resistere etiam defensione occisiva, si fugiens animadvertisset ad periculum sibi imminens, quod jam declinari non posset. — *S. Lig. n. 381. 387.*

398. — *R. ad 3^m Quaes.* Nequaquam. Ratio patet ex dictis. Etenim non poterat Gabinus occidere ad vitandam calumniam, ut in responsione ad 1^m quaesitum jam dictum est; deinde non poterat eum occidere ratione aggressionis actualis, siquidem ille fugit nec fuit aggressor. Ergo Saladinus, ut homicidii reus, omnino est damnandus.

CASUS IX.

DE ABORTU (1).

Casparus medicus, generalem vitae praeteritae confessionem instituens, sequentia confessario aperit: 1° Se olim cui-dam mulieri gravidae pharmacum dedisse ad conceptionem impediendam, ut gravis-simum removeret mortis periculum, quod illi imminere ex experientia noverat. Id tamen solum directe intendit, ut mulieris salutem procuraret. 2° Se alteri mulieri gravidae, alioquin certo periturae, medicinam salutarem praebuisse ad morbum efficaciter depellendum; sed praevidebat, prolem etiam enecandam fore. 3° Se mulieri tertiae, quae secus in certo mortis periculo versabatur, pharmacum praebuisse ad foetum occidendum simulque expellendum, ut liberata mater e morbo convalescere posset. Interrogatus vero a confessario, an in hoc postremo casu pro certo haberet, foetum, etiam secluso pharmaco, absque baptismo extinctum iri, respondet affirmative, scilicet sibi visum fuisse, ae-

quale abortus periculum futurum esse, sive medicinam sumeret mater, sive ab illa abstineret.

Hinc

Quaer. 1° An aliquando liceat abortum procurare?

2° Quid de singulis casibus sentiendum?

3° An Casparus in aliquam censuram inciderit?

Solutio.

399. — *R. ad 1^m Quaes.* Numquam licet abortum procurare *directe* sub quocumque praetextu mortis vitandae. Ratio est, quia, si foetus fuerit animatus, est homicidium proprie dictum; si animatus nondum sit, est homicidium anticipatum.

Licet autem aliquando abortum procurare seu permittere, administrando matri remedia foetui nociva, si conditiones sequentes concurrant: 1° ut agatur de morbo lethali; 2° ut remedia sint directe et immediate ad morbum curandum efficacia et ut mors infantis non intendatur neque directe procuretur; 3° ut nulla sit spes baptismum foetui procurandi, v. g. si certum sit, prolem simul cum matre morituram, vel si constet, foetum non adhuc esse animatum. — *S. Lig. n. 394. — Lacroix n. 826. et seq.*

400. — *R. ad 2^m Quaes.* In primo casu peccavit graviter Casparus, quia jura naturae graviter violavit impediendo, quominus homo concipi posset. Neque verum est, eum non intendisse *directe* conceptionem impedire; *mentitur* enim *iniquitas sibi*, siquidem ad hoc expresse remedia dirigit, sicut media ad finem.

In secundo casu non est reprehendendus Casparus, dummodo fuerint simul omnes conditiones supra requisitae.

In tertio casu peccavit graviter, homicidium verum *directe* patrando. Et enim, licet bonum finem sibi proposuerit, volendo matrem e summo periculo liberare, id tamen per remedium de se graviter illicitum attentavit; *non sunt enim facienda mala, ut eveniant bona*. Nec obstat, quod proles sit etiam peritura, quia est semper verum homicidium patrare.

401. — *R. ad 3^m Quaes.* Casparus

incurrit tum irregularitatem, tum excommunicationem *in tertio casu*, si foetus fuerit animatus, ut censetur esse, quando adeo valetudini matris nocivus est (¹). Attamen excommunicatio non est Papae reservata, sed ab episcopo absolvi potest. Eaedem poenae olim incurrerantur pro abortus foetus inanimati procuratione; sed a *Greg. XIV.* ablatae fuerunt. — *V. S. Lig. n. 395.* — *V. Comp. n. 402. et seq.*

CASUS X.

DE ABORTU (2°).

Salus matris in factura prolis.

Pelagia, mulier a quatuor vel quinque mensibus praegnans, in summo vitae periculo constituitur et videtur jamjam animam efflatura. Praeter medicum ordinarium tres alii advocantur consilii capessendi causa. Re sedulo perpensa sic unanimiter resolvunt: si ope artis medicalis procuratur ejectio foetus, hic quidem peribit; sed probabiliter poterit baptizari, antequam exstinguatur, et mater certo mortis periculo eripietur. Econtra, nisi ita fiat, actum est tum de matre, tum de prole, et haec beneficio baptismi carebit. His statutis concludunt ad abortum procurandum. Eventus praevisionem medicorum probavit; proles enim ejecta et baptizata illico extincta est, et Pelagia salva e tanto periculo evasit.

Hinc

Quaer. *Quid juris? Seu an stante casu, ut jacet, abortus procurari poterit?*

Solutio.

402. — *R. Negant* plerique veteres theologi, qui abortum indistincte considerare consueverunt tamquam *directam* prolis occisionem. — Attamen *affirmandum* videtur cum recentioribus doctoribus in casu, ubi *mera* habetur partus acceleratio. Tunc enim non intervenit *directa* occisio foetus, qui tantum amovetur a loco, in quo vivere non potest, et statuitur in alio loco, in quo magis vitam producere nequit, et proinde in peiori conditione minime consti-

tuitur atque aliunde beneficio baptismi donari potest. Tunc igitur mater justa de causa *mere* cessat a vita prolis custodienda. Etenim, ut scite observat *Lugo de just. et jure disp. 10. n. 133.*, mater non tenetur cum tanto vitae suae periculo et detrimento foetum conservare, sicut nec natum jam filium teneretur cum vitae discrimine alere ac retinere. Placet tamen moderatio, quam huic doctrinae postea addidit *Vasquez*, nempe hoc intelligendum esse de sanguinis missione, de balneis et hujusmodi remediis, quae non tendunt ad foetus occisionem, non vero de remediis, quae positive ad ejus mortem concurrerent. — *V. Comp. n. 403. 4°.*

403. — *Obijctes* 1°: *Non sunt facienda mala, ut eveniant bona* juxta receptum axioma. Ergo non licet procurare mortem foetus ad matrem salvandam.

R. Nego suppositum, scilicet procurari *directe* malum seu infantis mortem, quia mors illius aliunde certa tantum permittitur, non procuratur. Etenim juxta omnes theologos licet baptizare infantem in extremo vitae periculo constitutum cum aqua gelida, si alia desit, etiamsi mors illius accelerari debeat, quia, ajunt *cum S. Alphonso de bapt. n. 106.*, in eo casu negligi potest parva illa vitae jactura, ut infans vitam aeternam consequatur. Atqui in nostro casu rationis paritas habetur. Ergo . . .

Obijctes 2°: Stat inconcussa lex naturalis et divina: *Non occides*. Ergo recurrit difficultas.

R. Dist. Non occides directe et privata auctoritate, *conc.*; secus exceptiones admitti possunt et debent, ut in casu aggressionis. Etenim chirurgus, qui infantem e sinu matris extrahit, eum occidere non intendit, sed tantum illum baptizare et matrem liberare.

CASUS XI.

DE DUELLO (1°).

Philemon, officialis bellicus, confessorium adit. „Pater, inquit, cupio confiteri, „ut ad mortem me disponam. Etenim sum „provocatus ad duellum ab alio officiali,

(¹) si insuper effectus secutus sit. (N. edit.)

„nec ullatenus pugnam recusare possum, quia imprimis alias honor meus graviter patitur ineptusque deinceps ad officia bellica habebor; insuper, nisi compaream, nullus militum amplius sub me militabit, imo ab officio meo secedere cogor; uxorem proinde et liberos alere non potero. Velis igitur, Pater, confessionem meam excipere. Volo enim confiteri perinde, ac si hodie ante tribunal Christi comparere deberem, cum certaminis exitum prorsus ignorem.“ Confessarius audita confessione Philemonem absolvit et in pace dimittit.

Hinc

Quaer. 1° *An in tanta extremitate positus Philemon pugnam non detrectare, et absolvi potuerit?*

2° *Quid, si recusanti adversarius arma proponat mortem minitendo, nisi acceptet?*

Solutio.

404. — *R. ad 1^m Quaer.* Minime gentium! Ratio est, quia occisio alterius privata auctoritate est semper quid intrinsece malum; repugnat enim rectae rationi, medium istud adhibere ad ignominiam vel alia incommoda vitanda cum evidenti aeternae vitae suae aut alterius periculo. Vera aestimatio non in iudicio perversorum hominum consistit, ex quo vera gloria nullam patitur jacturam apud sensatos homines. Verum, etiamsi Philemon famae et bonorum detrimentum quam maximum subiret, non ideo ipsi licitum foret, ad incommoda temporalia vitanda facere id, quod intrinsece malum est. Nec dicas, provocationem ad duellum esse injustam aggressionem, contra quam se defendere cuique licitum est; nam provocatio ad duellum non est actualis aggressio et facile per non-acceptationem declinari potest.

Constat etiam ex quinque propositionibus a Benedicto XIV. damnatis, praesertim ex tertia, quae sic jacet: *Non incurrit ecclesiasticas poenas contra duellantes latus dux vel officialis militiae acceptans duellum ex gravi metu amissionis famae vel officii.* — *V. S. Lig. n. 400.* contra Elbel etc.

405. — *R. ad 2^m Quaer.* Si adver-

sarius absolute congredi velit, armaque proponat et mortem minuet, nisi pugna acceptetur, nec adsit alia via periculum mortis proximum evadendi, pugnare licet ad injustam aggressionem repellendam. Sed nefas est, se conferre ad alium locum, requirere testes, differre certamen ad tempus determinatum, quia tunc duellum proprie dictum interveniet. — *V. Comp. n. 404.*

CASUS XII.

DE DUELLO (2°).

1° Sulpicius, inveterato odio ardens contra Crispinum, stricto ense mortem huic intentat, nisi statim se conferat extra portam civitatis ad duellandum. Crispinus metu adactus duellum acceptat et Sulpicium occidit.

2° Fridericus, vir nobilis, arundine percussus a Flavio pariter nobili, pro honore suo recuperando eum provocat ad duellum, loco et tempore condito. Hic acceptat, sed animo non duellandi sciensque certo, pugnam esse impediendam.

Hinc

Quaer. 1° *An Crispinus licite duello pugnare potuerit in primo casu?*

2° *An Flavius licite duellum acceptaverit in secundo casu?*

Solutio.

406. — *R. ad 1^m Quaer.* Crispinus minime duellum acceptare potuit, ne quidem ex gravissimo metu mortis, quia duellum est quid intrinsece malum, quod nulla ratione excusari potest. Neque dicas, esse licitum *vim vi repellere* seu se tueri contra injustum aggressorem, quia duellum non est defensio, sed pugna privata, jure naturali prohibita. Accessus enim ad locum designatum non est necessarius ad justam sui defensionem. Sed potuit Crispinus auxilium implorare, verbis amicis animum adversarii insipientis placare vel ei dicere: Ego me tuebor, ubicumque invasus fuero. Et reapse, si invadatur ab altero nec possit vitam salvare, nisi ejus occisione, eum licite occidere potest. Tunc enim nullatenus duello confliget.

407. — *R. ad 2^m Quaer.* Neque Fla-

vias duellum acceptare potuit animo non pugnandi vel ex praevisione obstaculi opponendi. Ratio est, quia illi, qui duellum in loco designato suscipiunt, ab aliis credi possunt, se duello concertaturos, et ita iis scandalum praebent. Praeterea leges Ecclesiae non tantum prohibent caedes, sed etiam intendunt *detestabilem* duellorum usum exterminare; huic autem fini repugnant duella etiam ficta (¹). — *Reuter part. 3. n. 380.*

CASUS XIII.

CASUS BELLI.

Recaredus rex, putans, sibi competere jus saltem probabile in terras regno suo affines, ab alio rege possessas, coadunato exercitu bellum indicit, repugnantibus tamen civibus non paucis et conspicuis, qui judicant, non esse *casum belli*. Inchoatur pugna. Strenue decertant hinc et inde milites. Tandem Recaredus exhaustus paciscitur cum rege adversario, jure suo quaecumque remisso. Verum, an sincere aut fecte, nescio. Quidquid sit, reparatis viribus resumit bellum, putans, se non teneri foedere inito, ex eo quod ad illud coactus fuerit et sibi injuriosum sit.

Hinc

Quaer. 1° *An bellum indici possit cum jure tantum probabili?*

2° *An rex teneatur servare pacta publica vi extorta?*

3° *Quid de casu?*

Solutio.

408. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Non licet regi bellum indicere cum opinione minus probabili, quia rex succedit judici, qui non potest judicare secundum opinionem minus probabilem. *Ita communiter theologi.*

2° Nec licet bellum gerere cum aequali probabilitate juris, si pro parte adversa stat possessio certa ac legitima, quia in hoc casu judex possessorem a sua possessione non deturbaret juxta receptissimum axioma: *In dubio seu in paritate juris melior est conditio possidentis.* *Ita communiter contra plures.*

(¹) Cf. etiam prop. 2. a Benedicto XIV. damnatam. — *Comp. n. 406.*

409. — 3° Quid vero, si major probabilitas non-possidenti faveat? *Controvertitur.* Alii dicunt, id satis esse, ut bellum licite fiat, quia in eo casu majus est jus non-possidentis; et revera in judicio res, de qua lis moveretur, huic tribueretur, nec est judex, qui alteri favere possit. Ergo ipse jus suum bello repetere potest. *Ita Suarez etc.* Sed alii requirunt moralem certitudinem juris, quia ad ponendam causam gravissimorum malorum, quae ex bello sequuntur, habenda est juris certitudo. *Ita Elbel — Tambur. etc. S. Lig. n. 404.* dicit, hanc posteriorem sententiam longe probabiliorē esse; et licet admittat probabilitatem prioris sententiae speculative loquendo, concludit cum *Roncaglia et Salmant.*, quod, cum bellum ferat secum maxima incommoda, flagitia et damna reipublicae, religioni, innocentibus, practice loquendo vix umquam justum videri potest, si ex solis probabilibus rationibus, et non ex certis inferatur.

410. — *R. ad 2^m Quaes. Affirm.* Ratio est, quia foedera publica per jus gentium, omni humano generi commune, introducta sunt, sic exigente bono communi generis humani. Etenim, nisi pacta publica inter tot principes diversos et subditos omnimode servanda essent, nulla pax aut societas stabilis consistere posset, sed via perpetuis bellis et caedibus aperiretur.

411. — *Nec obstat* 1° quod forte altera pars per vim ad foedus injustum seu sibi perniciosum adacta fuerit, quod in bellis plerumque fit. Nam si haec ratio valeret, cum quisque bellum gerens arbitretur plerumque, jus sibi competere, posset pars quaelibet postea dicere, sibi vim fuisse illatam ideoque foedus a se rescindi posse, quod vergeret in maximam generis humani perniciem. Etenim nulla pax jam iniri, neque bella perpetua vitari possent.

Nec obstat, 2° quod foedus initum sit tali principi vel tali reipublicae perniciosum: nam bonum unius regni, principatus vel reipublicae bono communi universali totius generis humani cedere debet.

412. — *Nec obstat*: 3° quod ex injuria nasci nequeat jus illi, a quo inferitur, neque obligatio illi, qui eam patitur: nam 1° jus et obligatio non nascuntur immediate ex

injuria, sed ex consensu, quem victa pars praestat, eligens minus malum prae graviore. 2° Praeterea vel vere consentit in pacem eamque sincere juramento firmat, vel non. Si prius, remittere debet injuriam saltem conditionate, seu nisi exurgat alia causa justae belli. Si posterius, mendax et perjurus fuit, nec a foedere potest recedere ob rationem datam, sed adhuc debet consensum praestare pro universali bono communi. — *Reuter part. 3. n. 510.*

418. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Recare-
dus non potuit bellum gerere, si habuit
minorem aut aequalem probabilitatem juris:
imo neque si credat, habere majorem pro-
babilitatem, juxta doctrinam, quae dicitur
a *S. Ligorio* practice tenenda. 2° Neque
potuit resumere bellum, postquam foedere
publico cum adversario pacem sanciverit
et jus, quod putabat habere, omnino et
palam remiserit.

SEXTUM ET NONUM DECALOGI PRAECEPTUM.

Non moechaberis. — Non concupisces. (Exod. 20, 14. et 17.)

Hoc duplici praecepto vetatur quaecum-
que luxuria; prius actus externos, posterius
internos directe prohibet. Ea autem, quae
directe ab alterutro, etiam indirecte ab
altero vetantur. Quamvis non videatur,
stricte loquendo, prohiberi sexto et nono
praecepto, nisi solum adulterium, quod sub
nomine moechiae in sacris scripturis venit,
nihilominus ex communi interpretatione
SS. Patrum et doctorum prohibetur etiam
fornicatio et alia quaelibet impudicitia, quae
aliunde in aliis s. scripturae locis et jure
naturali specialiter proscribi demonstratur.

Inutile prorsus nobis videtur, casus de
sexto et nono decalogi praecepto proponere.
Etenim, quae ad lubricam et putidam illam
materiam spectant, cum sint in praxi adeo
frequentia, sat obvia apparent, nec tot dif-
ficultatibus scatent. Sufficiat igitur, ut
benevolus lector quoad doctrinam neces-
sario addiscendam remittatur ad compen-
dium nostrum theologiae moralis de sexto
praecepto a *n. 410.* ad *n. 436.*

Attamen in tractatu de matrimonio non-
nullos casus statuemus de iis, quae ad
statum conjugalem referuntur.

SEPTIMUM ET DECIMUM DECALOGI PRAECEPTUM.

Non furtum facies. (Exod. 20, 15.) — *Non concupisces domum proximi
tui etc.* (Ibid 17.)

Prohibetur hoc utroque praecepto actus
proximo injuriosus in bonis fortunae. Prius
praecipue et directe actus externos, et
posterius internos afficit. Quatenus nega-
tivum, duplex illud praeceptum prohibet
non solum furtum, sed etiam quamlibet rei
alienae ablationem et usum invito rationa-
biliter domino, et etiam quamlibet juris

alieni laesionem. Quatenus affirmativum,
obligat ad restitutionem, ad damna com-
pensanda, ad debitorum solutionem et ad
justitiam in contractibus servandam.

Hic nullos ponimus casus de furto, de
variis injustitiis earumque reparatione, quia
in tractatu speciali de justitia et contracti-
bus his de rebus casus multiplices statuentur.

CASUS DE OCTAVO PRAECEPTO DECALOGI

SEU

De mendacio et restrictione mentali. — De detractioe et calumnia. — De secreti violatione.

CASUS I.

DE MENDACIO ET RESTRICTIONE MENTALI (1°).

1° Jovianus, facetus aequae et obsequiosus homo, rerum theologicarum non omnino ignarus, saepius, non illaesa veritate, loqui solet sive ad lepide cum sociis jocandum, sive etiam ad proximo obsequendum, ratus, se in his ne levissime quidem peccare. Contendit enim 1° verba jocosa contra veritatem non esse mendacia, cum desit in loquente decipiendi intentio; 2° nec verba mere obsequiosa, cum absque ullius detrimento proferantur.

2° Bertina ancilla jubente domino extraneis hunc requirentibus dicit: *Dominus abest, domo egressus est, domi non est.* Sed anxia interrogat confessarium, qui respondet, esse locum deserendum et potius moriendum, quam mentiri umquam.

Hinc

Quaer. 1° *An et quatenus restrictio mentalis liceat?*

2° *Quid de Joviano et Bertina?*

Solutio.

414. — *R. ad 1^m Quaer.* — 1° Numquam licet uti restrictione *strictae mentali* seu locutione duplicem sensum habente, si sensus loquentis percipi nequeat; neque licet uti amphibologia humano modo *non perceptibili*, quia hoc est simpliciter mendacium; numquam autem mentiri fas esse potest. *Vide dicenda in casu sequenti.*

415. — 2° Aliquando vero ex gravi causa licet uti restrictione *late mentali* et verbis aequivocis, quorum sensus a loquente intentus facile intelligi possit. Ratio est, quia modus ille loquendi non est mendacium, cum proximus sic non necessario decipiatur, sed ex gravi causa ejus deceptio

permittatur. Deinde hoc ad bonum societatis necessarium est, ut modus celandi secretum magni momenti habeatur. Nam aliquando non minus noxium est societati, verum dicere, quam falsum proferre; valde enim commercio humano perniciosum esset, si haec industria deesset, non solum personis publicis, sed etiam privatis. Constat insuper ex exemplo Christi Domini, qui pluries his restrictionibus usus est. Sic interrogatus, utrum ascenderet Jerosolimam ad diem festum, respondit: *Non ascendo ad diem festum istum (Joan. 7, 8.), i. e. manifeste vel hic et nunc;* nam paulo post occulte ascendit. Alias interrogatus de die judicii (*Marc. 13, 32.*) ait: *De die autem illo, vel hora nemo scit, neque Angeli in coelo, neque Filius, nisi Pater, i. e. ad manifestandum,* ut petebant discipuli. Et *Joan. 11, 11.: Lazarus amicus noster dormit; sed vado, ut a somno excitem eum, i. e. mortuus est,* quod discipuli non perceperunt, ut in ipso evangelio declaratur: *Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit. . . Illi autem putaverunt, quia de dormitione somni diceret.* Et *Joan. 2, 19: Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud, i. e. templum corporis mei,* quod Judaei non percipiebant. — *S. Lig., de 2° praec. dec. n. 152.*

416. — *R. ad 2^m Quaer.* In primo casu errat Jovianus contendens, verba jocosa et obsequiosa contra veritatem non esse mendacia. Nec refert, quod absque proximi detrimento proferantur, quia sequitur ex hoc tantum, ea non esse contra justitiam et caritatem; sed non impedit, quominus veritati repugnent. Excipe tamen quoad verba jocosa: si intentio jocandi ita pateat, ut facillime percipi possit sive ex

re ipsa, quae dicitur, ut sunt Vasconum locutiones, sive ex tono vocis lepto, sive ex aliis circumstantiis. Hinc collige, quandam peccaverit Jovianus vel a peccato sit excusandus. Ceterum in his nullatenus de peccato gravi arguendus est, quia deordinatio levis tantum apparet.

In secundo casu confessarius potius culpandus est, quam poenitens. Haec enim locutio communissimo usu recepta est, ita ut mera sit formula ad significandum, dominum videri non posse. Reperiuntur quidem theologi id ut mendacium prohibentes: sane, quia eorum tempore vel in eorum regione usus ille non adeo invaluerat. — *S. Lig. ib. n. 165.*

CASUS II.

RESTRICTIO MENTALIS (2°).

1° Theofridus, haeres factus, cum bona occultasset, ex quibus non tenebatur creditoribus satisfacere, respondit, se nihil prorsus occultasse. Alias, cum mutuo accepto jam satisfecisset, a iudice interrogatus, an illud accepisset, negavit, se accepisse. Alias etiam a praeposito gabellarum interrogatus, utrum res tributo subjectas deferret, respondit, se nihil deferre.

2° Anna, cum adulterium commisisset, viro de hoc suspicanti et sciscitanti respondit prima vice, se matrimonium non fregisse; secunda vice, cum jam a peccato fuisset absoluta, respondit: *Innocens sum a tali crimine*. Tandem tertia vice, adhuc instante viro, adulterium prorsus negavit dixitque: *non commisi*, intelligendo adulterium tale, quod teneatur revelare seu: non commisi adulterium tibi revelandum.

Hinc

Quaer. 1° *An de mendacio damnandus sit Theofridus?*

2° *An damnanda Anna?*

Solutio.

417. — *R. ad 1^m Quaer.* seu ad casum Theofridi:

1° Theofridus non peccavit contra veritatem *in primo casu*, quia revera nihil occultavit in sensu interrogantis seu in sensu, in quo iuste interrogari poterat. Hinc respondendo, se nihil occultasse, idem est, ac si dixisset, se nullam injuriam erga

Gary, Casus conscientiae.

creditores commisisse, siquidem in hoc solo sensu iudex vel ipsi creditores interrogare possunt. — *S. Lig., de 2° praec. dec. n. 158.*

2° Neque peccavit *in secundo casu* ob eandem rationem, quia de solo debito interrogatur, scilicet utrum acceperit mutuum et illud non restituerit. — *S. Lig. ib. n. 159.*

3° Neque censendus est peccasse *in tertio casu*, saltem in sententia probabili et communi, quae tenet, leges huiusmodi tributorum seu ratione rerum, quae transferuntur de loco in locum, esse mere poenales. Hinc dicere: *Nihil defero* significat: *quod sponte manifestare debeam; tuum est investigare, non vero interrogare*. Clericis tamen suadendum est, ut veritatem candide aperiant, ne, ea denegata et negatione forte cognita, scandalum subsequatur.

418. — *R. ad 2^m Quaer.* seu ad casum Annae. In triplici memorato casu Anna a mendacio excusari potest. Etenim:

In primo casu dicere potuit, se matrimonium non fregisse, siquidem adhuc subsistit.

In secundo casu potuit dicere, se innocentem esse ab adulterii crimine, siquidem, peracta confessione et recepta absolutione, ejus conscientia ab illo non amplius gravabatur, cum certitudinem moralem haberet, illud sibi remissum fuisse. Imo potuit hoc asserere etiam cum iuramento juxta *S. Lig. ib. n. 162. — Less. — Salm. — Suar. cum sententia communi.*

In tertio casu potuit etiam *probabiliter* negare, se adulterium commisisse, intelligendo ita, ut peccatum marito revelare deberet, eodem modo, quo reus potest dicere iudici non legitime interroganti: *crimen non commisi*, i. e. intelligendo, se non commisisse ita, ut teneatur illud ei manifestare. Sic ad haec omnia *S. Lig. ib. n. 162. cum aliis bene multis.*

CASUS III.

RESTRICTIO MENTALIS (3°).

Carolina matrona, dum saeviente acri persecutione sacerdotem ad mortem requi-

situm domi occultasset, aperte respondet nebulonibus postulantibus, num ibi lateret aliquis sacerdos: *Nullus est, nullum vidit; vel: Aderat aliquis, sed abiit.* Sed postea timet, ne mentiendo Deum offenderit.

Hinc

Quaer. *An Carolina mendacii rea evaserit?*

Solutio.

419. — *R.* Carolina a peccato mendacii excusanda est. Etenim interrogantes in his circumstantiis nullum jus habent ad responsum verum obtinendum; insuper facillime suspicari possunt, illud veritati non esse conforme: quare voluntarie decipiuntur, si fidem verbis adhibeant. Hujusmodi igitur responsio est mera formula, qua utitur Carolina ad nebulones dimittendos, perinde ac si diceret: *Utquid me de hoc interrogatis? vel: Nullus ibi est sacerdos, quatenus teneat vobis manifestare,* sicut reus non legitime interrogatus seu ne quidem semiplene convictus potest crimen negare, subintelligendo: *ita, ut manifestare debeam.* — *S. Lig., de 2º praec. n. 154. — V. Comp. n. 443. et seq.*

CASUS IV.

DETRACTIO (1º).

Caprasius sic confitetur: „Frequenter „sermones cum sociis miscendo de aliis „detraxi, et vicissim aurem detrahentibus „praebui. Dum audirem verba valde diffamatoria, licet mihi displicerent, non „contradixi, imo potius subrisi. Tandem „aliquando aliorum delicta non quidem „affirmavi, sed ut ab aliis audita retuli, „absque tamen intentione detrahendi aut „proximo nocendi, sed solum discursus „gratia.“

Hinc

Quaer. 1º *Quid judicandum de Caprasio in his casibus, et quid confessario sit agendum?*

2º *An poenitens declarare debeat numerum personarum, de quibus detraxit, et etiam numerum audientium?*

3º *Quomodo reparandum sit famae damnum, tum per de-*

tractionem, tum per calumniam illatum?

Solutio.

420. — *R. ad 1º Quaes.* 1º Caprasius *per se* graviter peccavit, tum detrahendo, tum detractionem audiendo, et quidem toties, quoties id fecit. Sed male confitetur, quia numerum peccatorum, si gravia sint, exprimere debet, in quantum fieri potest. Neque ex hujusmodi confessione satis colligi potest, utrum vel quando graviter peccaverit. Hinc confessarius supplere debet, poenitentem interrogando de necessariis ad confessionis integritatem procurandam et rectum de reo iudicium efformandum.

2º Peccavit graviter Caprasius audiendo verba valde diffamatoria cum externa approbatione, licet intus in iis minime sibi complacuerit, propter scandalum rationem. Non tamen videtur graviter peccasse ex eo, quod non contradixerit; plerumque enim persona particularis a peccato gravi excusatur, si detractionem non impediat, quia plerumque constare nequit, correctionem profuturam esse. — *S. Lig. n. 979. 981. — V. Comp. n. 453.*

3º Peccavit etiam graviter, si audita referat coram iis, qui verisimiliter sunt credituri, v. g. si asserat, se audivisse a persona fide digna, quia praebet causam sufficientem malum credendi. Secus, si audita non referat tamquam ex fide dignis accepta, ita ut audientes ad credendum parum commoveant. — *S. Lig. n. 977.*

421. — *R. ad 2º Quaes.* 1º Poenitens declarare debet numerum personarum, de quibus detraxit in materia gravi, quia tot injurias commisit, quot sunt personae in fama laesae. 2º Non tenetur autem probabiliter declarare numerum audientium, quia detrahere coram pluribus est circumstantia mere aggravans; jus enim ad famam est unicum apud omnes, non vero multiplex. — *S. Lig., de peccatis n. 49. — V. Comp. n. 165.*

422. — *R. ad 3º Quaes.* 1º Calumniator tenetur dicta retractare, et quidem *per se* cum jactura famae propriae, si aliter reparatio fieri nequeat, quia *melior est conditio innocentis, quam nocentis.*

2° Detractor simplex dicta retractare nequit, quia sic mentiretur; sed famam ablatam restituere debet alio modo, in quantum potest, v. g. dicendo, se male locutum esse etc. etc., vel saltem, data occasione, prudenter laudando et extollendo eum, cui detraxit. — *S. Lig. n. 992. — V. Comp. n. 445. et seq.; 458. et seq.*

CASUS V.

DETRACTIO (2°).

Paschalis, sciens occultissimum crimen a Petro commissum, illud Paulo manifestavit, et quidem adhibito juramento ad fidem sibi conciliandam. Exegit tamen a Paulo sub pari juramenti religione, ne rem ulli prorsus umquam aperiret. Secretum autem citissime fregit Paulus facinusque Petri revelavit quibusdam domesticis suis, qui subinde aliis atque aliis patefecerunt. Poenituit postea Paulum tum de violata juramenti fide, tum de infamia, quam Petro intulerat, et jam erat determinatus ad Petrum, in quantum fieri posset, redintegrandum, palam professurus, in iis, quae de Petro asseruerat, se omnino fuisse deceptum. Sed certior subinde factus est, se paulo antea a Petro fuisse gravius etiam infamatum. Decernit proinde, se non daturum esse operam famae Petri reparandae, nisi prius Petrus ipsius famam resarciat.

Hinc

Quaer. 1° *An Paschalis graviter peccaverit, crimen Petri uni soli viro manifestando?*

2° *An contra religionem peccaverit, utendo juramento ad confirmandum Petri crimen?*

3° *Quomodo peccaverit Paulus proprium juramentum violando?*

4° *An cesset vel suspendatur obligatio famam restituendi, si infamatus magis vel aequaliter suum detractorem infamavit?*

Solutio.

423. — *R. ad 1^m Quaes.* Paschalis peccavit sane graviter, si praeviderit saltem in confuso, Paulum revelaturum

esse secretum ipsi commissum. Secus *controvertitur; probabiliter* quidem affirmant communius theologi; attamen *probabiliter* etiam negant magni ponderis auctores, quia non praecise violatur fama per detectionem uni viro factam, siquidem fama in communi hominum aestimatione consistit. — *S. Lig. hoc probable dicit n. 973.*

424. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative*, quia sine causa seu sine judicio juravit et nomen Domini inutiliter invocavit. Non tamen videtur hoc veniale excedere, cum juramentum ad veritatem confirmandam adhibitum fuerit. Graviter autem peccaret contra religionem, qui juraret, se crimen patraturum esse, quia nomen Dei invocaret in testimonium rei illicitae peragendae, et sic Deum quasi sponsorem iniquitatis efficeret. — *S. Lig., de 2° praec. dec. n. 146. (1)*

425. — *R. ad 3^m Quaes.* Paulus peccavit graviter tum contra religionem, tum contra justitiam. Commisit enim detractionem in re gravi, crimen Petri omnino occultum domesticis suis manifestando, quia damnum grave intulit famae Petri, eum diffamando apud plures et praevidendo, hanc infamationem ab eis propagatum iri. Ergo violavit justitiam in re gravi. Ergo eodem modo violavit etiam religionem, cum idem in casu sit objectum detractionis et obligationis juramenti.

R. ad 4^m Quaes. Controvertitur, utrum detractor excusetur a restitutione famae saltem ad tempus, donec alter, qui ipsi detraxit, etiam damnum famae reparare velit. Alii *affirmant*, alii vero *negant*. Utraque sententia *probabilis* dicitur a *S. Lig. n. 999. — V. Comp. n. 448. 461.*

CASUS VI.

DETRACTIO (3°).

1° Sylvia famula derelicto domino, spectabili viro, cum audisset, Veronicam, honestam puellam, eidem domino sua ad dixisse officia, eam ab illo famulatu avertere conata est asserendo, eum esse virum valde singularem ac difficilem. Verum,

(1) quem confer. — *V. Comp. n. 311. (N. edit.)*

cum Veronica dictis suis fidem non adhiberet, dixit aperte, eum esse moribus perditum et ancillis ipsi inservientibus periculosissimum.

2° Balduinus nuptias Octaviae, puellae divitis et animi dotibus praeclarae, ambit. Contractis sponsalibus jamjam in eundum est matrimonium, cum interea Octavia rescit a Barbara, Balduinum in iram et ebrietatem valde proclivem esse. Hoc audito Octavia Balduini nuptias respuit.

Hinc

Quaer. 1° *An peccaverit Sylvia herum diffamando?*

2° *An Barbara peccaverit, defectus graves Balduini Octaviae manifestando?*

3° *Quid generalim de his, qui aliorum defectus revelando impediunt matrimonium, consecutionem haereditatis aut alterius beneficii?*

Solutio.

426. — *R. ad 1^m Quaer.* Sylvia minime peccavit herum apud Veronicam diffamando. Etenim detractio importat injustam proximi denigrationem; atqui denigratio facta a Sylvia non fuit injusta, siquidem ex gravi et proinde ex justa causa habita est, nempe ad bonum animae seu ad salutem Veronicæ. — *S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 2.*

R. ad 2^m Quaer. Negative. Ratio patet ex dictis. Barbara enim officio caritatis erga Octaviam fungitur; ergo a peccato detractiois omnino excusanda est. Secus foret dicendum, si manifestaret leves defectus, quales facile in omnibus reperiri possunt, sed ita, ut animum Octaviae a Balduino averteret.

427. — *R. ad 3^m Quaer.* Distinguendum est. 1° Si ex motivo caritatis vel ex ratione gravi, v. g. ad bonum communis, familiae vel etiam personae privatae agant ii, qui aliorum veros defectus, licet graves, aperiunt, minime peccant; tunc enim illi, quorum defectus revelantur, jus non habent, ut non detegantur.

2° Si vero defectus, etsi leves, agglomerentur vel exaggerentur, vel si graves

supponantur, aut veri sine ratione ⁽¹⁾ vel malevolo animo ⁽²⁾ manifestentur, si motiva dolosa subjiciantur, ita ut inde mutetur animus personae beneficium concessurae, detractores graviter peccant tum contra caritatem, tum contra justitiam, et *per se* ad damnorum reparationem tenentur. — *V. Comp. n. 447. 671. — Lacroix l. 3. part. 2. n. 69.*

CASUS VII.

DETRACTIO ET CALUMNIA.

Martinus, quoties adest occasio, ut cum Menandro, familiari suo, de Paulo, nepote illius, loquatur, semper aliquod leve istius vitium, modo verum, modo falsum, refert. Hinc Paulus paulatim e gratia Menandri decidens in periculo versatur amittendae haereditatis, jam ab eodem sibi, ut magis propinquo consanguineo, promissae. Hujusmodi periculi mox admonitus Paulus, illud propulsare statuit. Quamobrem Martini epistolam, a se olim dolose subreptam et contra Menandrum acerbissime scriptam, huic ipsi legendam exhibuit. Quid tum Menander? Martinum tamquam nebulonem pessimum e domo sua perpetuo exclusum voluit; Paulo vero pristinam benevolentiam restituit et universalem bonorum suorum haereditatem declaravit.

Hinc

Quaer. 1° *An Martinus ob leves detractioes et calumnias contra Paulum graviter peccaverit?*

2° *An Paulus ad vitanda damna sibi ex detractioibus Martini imminentia licite uti potuerit epistola ejusdem Martini dolose subrepta?*

Solutio.

428. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative.* Ratio est, quia congerendo tot defectus, licet leves, in miserum Paulum, graviter ei nocuit apud Menandrum, ita ut hujus

⁽¹⁾ Ita Lacroix l. citando n. 69. et 75. *S. Lig.* vero in hisce casibus (v. de 7° *praec. n. 584. 585. 587.*) quoad compensationem ob bonum non obtentum solius calumniae mentionem facit. (N. edit.)

⁽²⁾ Animus malevolus *per se* onus restitutionis non parit. — *V. S. Lig., de 7° praec. dec. n. 584.* (N. edit.)

benevolam animam injuste ab illo averteret. Etenim Martinus causa fuit, cur Paulus famam adhuc simpliciter bonam amitteret, haud secus, ac si quis vulnerato multoties leviter, vulnus leve adderet, quo accedente vulnus lethale efficeretur. Hoc merito dicendum est, si defectus leves propalati sint veri; sed a fortiori, si falsi sint. — *Lacroix l. 3. part. 2. n. 1208.* — *Lugo d. 15. n. 22.*

429. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Generatim non licet uti notitia injuste acquisita ad nocendam alteri, quia juxta pervulgatum axioma *nemini fraus sua patrocinari debet*. Insuper, quicumque injuriam intulit, tenetur eam tollere vel saltem eam non continuare; atqui utens secreti alieni notitia injuste acquisita in damnum proximi, non solum non tollit, sed continuat injuriam; ergo hac utendo graviter peccat et contrahit obligationem restituendi pro rata spei, quam habuit proximus ad quoddam beneficium obtinendum. Praeterea, si injuste aliquam notitiam accepisti, non est moraliter tua; ergo te gerere debes perinde, ac si eam non haberes.

430. — 2° Sed hic occurrit specialis difficultas ex eo, quod Paulus non utatur notitia injuste acquisita, nisi ad magnam injuriam ex parte Martini propulsandam seu ad se redimendum a vexatione gravissima et injustissima. Propterea exceptio in ejus favorem admittenda est et proinde ipse ab omni peccato absolvendus. Etenim dantur circumstantiae, in quibus licite revelatur crimen verum alterius et licite acquiritur notitia secreti alieni, v. g. ad avertendum damnum grave proprium, quod alio modo propulsari nequit. Sic potes aperire alterius literas, quae casu in manus tuas incidunt, si graviter suspiceris, eas esse contra te injuste scriptas vel eas rationem injuriam declinandi continere. Ergo, si prius illicite literas aperuisti vel obtinuisti, iis nunc uti potes licite ad te redimendum ab injusta vexatione, alio modo deficiente. Notitia enim, quam habes, nunc justificatur et moraliter fit tua in ordine ad usum, quemadmodum, si furatus fueris aureum et postea incidas in necessitatem, in qua aureum licite eriperes, licite uteris

aureo furtivo, quia usus ejus per praesentem necessitatem justificatur. Ergo pariter, si literae Martini nunc in manus Pauli inciderent et suspicaretur Paulus, eas rationem continere, qua damnum injustum a Martino allatum effugiat, sane eas aperire et adhibere posset. Ergo etiam Paulus notitia prius illicite acquisita nunc licite uti potest. — *Lacroix l. 3. part. 2. n. 1232. 1233.* — *Lugo d. 14. n. 148.* — *V. S. Itg. n. 969.*

CASUS VIII.

INFAMIAE PROPAGATIO.

Guido, illegitimus viri nobilis filius, postquam adolevit, secessit in Hispaniam, ubi macula nativitatis ejus illegitimae ignota prorsus erat, ut ad altiora, quam in solo natali, promoveretur. Postquam jurisprudentiae sedulo se applicasset, ad senatoriam promotus est dignitatem et uxorem duxit praedivitem, ex qua duos genuit filios. Hucusque bene. Sed ecce, infelici Guidoni calamitosus intervenit casus! In eam regionem venit Ascanius, ejus concivis, et natales ejus illegitimos vulgavit. Unde coepit Guido vilesce, et exortae sunt dissensiones graves inter eum et uxorem ac hujus consanguineos.

Hinc

Quaer. 1° Quandonam infamatio dicatur publica seu notoria?

2° An liceat infamiam, publicam in uno loco, divulgare in alio loco, ubi latet?

3° An Ascanius peccaverit contra justitiam et ad aliquam compensationem teneatur?

Solutio.

431. — *R. ad 1^m Quaes.* Tripliciter infamatio potest esse publica, scilicet: 1° jure seu per sententiam judicis; 2° facto, quando res infamans coram tam multis habita est, ut nulla tergiversatione celari possit; 3° quando fama de crimine vel re infamante, ex sufficientibus indicis orta, pervenit ad majorem partem communitatis, vel ad tam multos de communitate, ut spectatis circumstantiis certo divulganda sit et ejus notitia brevi perventura ad majorem partem communitatis seu civitatis,

pagi, parochiae, monasterii. Porro crimen notum majori parti communitatis, pagi, parochiae etc. non censetur publicum absolute et respectu omnium, sed tantum respectu illius communitatis etc. Juxta *Lugo, Layman et alios* ad publicitatem criminis in communitate sufficit, si communitas 5000 habet incolas, ut 30 vel 40 cives dispersi id intellexerint. Si pagus habet 40 domos, satis est, ut id sciant 10 vel 8 ex diversis domibus. Et sic de aliis locis, eadem servata proportione. Sed quod multi complices criminis illud sciant, per hoc non est notorium. — *S. Lig. n. 975.*

432. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Si crimen sit publicum per sententiam judicis absolute et publice latam, licet illud manifestare in quibuscumque locis verbo, scripto, typo, saltem citra peccatum contra justitiam. Ratio est, quia hoc ipso, quod judex ferat sententiam in reum, intendit eum spoliare jure suo ad famam in criminis vindictam et dare omnibus licentiam, illud ubique promulgandi, ut ceteris ubique sit in exemplum et terrorem — *S. Lig. n. 974. (1)*

2° Si vero sit publicum publicitate facti vel famae, potest per se revelari sine injuria aliis nescientibus tum in eodem loco, tum in loco vicino, ubi facile et brevi pervulgandum est. Ratio est, quia infamatus jam amisit jus ad famam in iis locis. — An vero divulgari possit crimen in aliis locis, ubi latet nec moraliter publicandum est? *Controvertitur.* Sic videtur distinguendum cum *S. Lig. n. 974. Probabiliter* potest evulgari crimen ingens valde probrosum (2), vel scandalosum aut societati nocivum, ut homicidium, proditio etc. Ratio est, quia expedit bono communi, facinorosos homines non ignorari, ut ab eis caveant omnes. Secus vero, si agatur de aliis peccatis, quia reus adhuc servat jus ad famam neque ratio boni publici invocari potest, et proinde iste injuste fama sua spoliaretur.

433. — *R. ad 3^m Quaes.* Ascanius certo peccavit graviter contra caritatem et

justitiam, infamiam Guidonis in Hispania, ubi erat ignota, propalando.

Dicunt quidem plures theologi, non esse grave, manifestare defectus naturales aliorum, etiam vitium nativitatis, quia isti defectus non sunt morales. Hoc probabiliter in multis circumstantiis admitti potest. Sed saltem intelligendum est: modo non sequatur inde notabile detrimentum infamato. Porro in nostro casu maximum sequitur damnum misero Guidoni, ut patet. Nec requirit bonum publicum, ut ii defectus manifestentur, cum sint mere naturales nec a voluntate hominis pendeant, ac proinde eorum manifestatio inservire nequeat ad homines a sceleribus deterrendos. Ergo Guido fuit injuste diffamatus. Ergo Ascanius, injuriae auctor, tenetur ad damnum, in quantum fieri potest, reparandum. — *Reuter part. 3. n. 411.*

CASUS IX.

CONTUMELIA.

Julia, rixans cum Rufina, huic obijcit, quod sit illegitime nata. Id ferre non valens Rufina, eam ad magistratum defert. Non desunt testes, veritatem injuriae illatae confirmantes, cum mulierum rixa in media platea locum habuerit. Julia, de injuriosa appellatione convicta, damnatur a magistratu ad mulctam, necnon ad expensas itineris ad urbem a Rufina factas ei refundendas. Obtemperat quidem mandato judicis Julia, cum aliter facere nequeat. Sed postea clam subducit Rufinae tantum, quantum ei solvit, eo quod a pluribus audierit, revera esse illegitimam et proinde se injuste damnatam fuisse.

Hinc

Quaer. 1° *An Julia graviter peccaverit dicendo Rufinae coram aliis bene multis, quod sit illegitima?*

2° *An potuerit se compensare licite?*

Solutio.

434. — *R. ad 1^m Quaes.* *Affirmandum* videtur. *Per se* quidem juxta multos non est grave, revelare defectus naturales alterius, nec excluso vitio nativitatis, nisi

(1) V. etiam *Hom. ap. tr. 11. n. 13.* (N. edit.)

(2) Videtur legendum „periculosum.“ (N. edit.)

aliud damnum sequatur, quia non sunt morales, nec proinde censentur infamare apud prudentes. Verum in nostro casu agitur de contumelia seu de convicio gravissimo et cum contemptu ingesto, quod per se grave est. Nec videtur excusanda a peccato gravi Julia, licet vitium nati-
vitatibus verum sit et notorium, quia peccati gravitas ex ipsa contumelia seu ex gravi laesione honoris in hoc casu repetenda est. Secus vero dicendum foret probabiliter, si Julia vitium nati-
vitatibus Rufinae incognitum aliis manifestasset, se-
cluso tamen alterius damni periculo. Esset autem gravis infamatio, si illud de per-
sona valde honorata diceretur nec res notaria foret, quia, etiam, secluso alio damno quocumque, magnam famae jactu-
ram apud alios pateretur. Haec igitur omnia pendent a circumstantiis, ut dicit *S. Lig. n. 967*.

435. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia justa magistratus sententia damnata est. Judex enim eam juste dam-
nare potuit ad mulctam et ad expensas itineris alterius mulieris resarciendas, quia laesit caritatem, honorem et pacem, et ex-
pedit, ut alii a similibus conviciis deter-
reantur. Ergo Julia id, quod Rufinae surripuit, restituere debet. Si nolit in posterum simile damnum incurrere, lin-
guam majori sedulitate custodiat.

CASUS X.

DE SECRETO.

Amandus juramento promittit Marino, se nulli umquam manifestaturum esse neque homicidium, quod, ipso vidente nec viso, latenter Marinus patrauerat, neque furtum, quod non viderat quidem, at sub fide se-
creti servandi ab eodem Marino esse pa-
tratum audierat. Sed, cum exorta esset ea de re suspicio quaedam, Amandus noster ad iudicium ut testis compellitur et, juridice interrogatus, duplex revelat se-
cretum.

Hinc

Quaer. 1° Quatenam sit obligatio secreti servandi, sive promissi, sive commissi?

2° An Amandus potuerit du-

*plex secretum iudici mani-
festare? An id debuerit?*

Solutio.

436. — *R. ad 1^m Quaes. 1° Secretum promissum obligat per se sub gravi pro quantitate materiae et suscepta obligatione; sed plerumque ex fidelitate tantum promit-
tentem adstringit, quia simplicis promis-
sionis obligatio sic communiter accipitur. — S. Lig. n. 970.*

*2° Secretum commissum seu commu-
nicatum rigorosius urget et sub gravi per se ex iustitia, quia praeter obligationem naturalem adest etiam obligatio ex con-
tractu suscepta. — S. Lig. ib. — V. Comp. n. 469.*

*3° Nullum secretum, etiam juramento firmatum, sive mere naturale, sive ex con-
tractu, excepto sigillo sacramentalis confes-
sionis, obligat, quoties bonum publicum exigit, ut manifestetur, quia jus naturale vel obligatio suscepta servandi secreti cum detrimento reipublicae vel religionis ad-
stringere nequit.*

437. — *R. ad 2^m Quaes. 1° Quoad secretum promissum. Tenetur Aman-
dus sub gravi ex obligatione iustitiae et religionis ad secretum illud promissum ge-
neratim extra iudicium servandum, quia promissio juramento firmata induit naturam veri contractus, quum significet, promitten-
tem velle quam maxime se obligare; ergo non ex sola fidelitate neque leviter in re gravi. Sed in casu, seu quum Amandus in iudicio ut testis a iudice ipso interro-
getur, non tantum potest, sed debet veri-
tatem totam manifestare, non obstante se-
creti promissione. Etenim quid promissio, quid juramentum operatur? Te obligant ad tacendum, quoties, seclusa promissione jurata, posses quidem, sed non deberes secretum aperire, quia per promissionem ad hoc tantum te obligasti, quod licite praestare poteras. Atqui non poteras pro-
mittere contra obedientiam iudici seu supe-
riori debitam, quia, quando crimen novisti, jam contraxisti obligationem naturalem illud manifestandi, si iudex vel superior id re-
quireret. Ergo promissio subsequens secreti non potuit priorem obligationem destruere. Ergo in casu Amandus bene fecit. —*

S. Lig. n. 970. — Lugo. — Bon. — Salm. etc.

438. — 2° Quoad *secretum commissum*. Amandus non potuit iudici interroganti manifestare furtum sub *secreto commissio* cognitum, sed debuit respondere: *nihil hac de re scio*, i. e. *quod manifestare debeam*, utendo scilicet restrictione mentali licita. Secretum enim ejusmodi de jure naturali urget in omni casu, seclusa boni publici necessitate; superior autem seu iudex obligare nequit ad jus naturale violandum; ergo. Neque hic urget boni publici ratio, quia non ideo periclitabitur communitas, quia aliquod furtum patratum non manifestatur. Ergo Amandus est damnandus de peccato gravi contra iustitiam et religionem, cum secretum commissum et sub fide iuramenti repromissum palam in iudicio revelaverit. — *S. Lig. n. 970. — V. Comp. n. 470.*

CASUS XI.

APERTIO LITERARUM.

Olivarius, lubrico amore Rosae captus, cum ea pluries turpiter egit. Paulo post ei asseveravit Rosa, se gravidam ex eo evasisse, et ei minatur, se ejusdem crimen propalaturam esse, nisi ducentos aureos sibi donet pro sumptibus subsequens. Olivarius jamjam pecuniam postulatam Rosae erogaturus erat, cum rescivit, hanc puellam cum Titio jamdudum familiariter conversari. Hoc audito coepit dubitare, an ea ex illo conceperit. Quid autem faciet Olivarius, ut veritatem assequatur? Cum suspicaretur, adesse inter Titium et Rosam commercium literarum, data occasione scriniorum puellae clam aperit, epistolas inde exemptas legit et ecce! reperit unam epistolam, vi cujus aemulus ille suspectus, Titius scilicet, fatebatur, se esse patrem proles, et esse insuper paratum ad eam alendam et alias expensas necessarias ad ejus educationem subministrandas. Statuit illico Olivarius, publice epistolas manifestare ad prodendam injustitiam Rosae ejusque mendacium; sed antea quaerit a theologo, an id facere possit.

Hinc

Quaer. 1° *An graviter peccet aperiens aut legens alterius literas?*

2° *An Olivarius graviter peccaverit literas ad Rosam missas legendo, et an tunc uti possit ad se defendendum?*

3° *An possit literas praefatas aliis manifestare et publicas efficere?*

Solutio.

439. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative per se.* Ratio est, quia jure naturali et jure gentium datur obligatio gravis, secreta literarum illaesa relinquendi, ad publicam securitatem et communem fiduciam; secus enim commercium humanum pessumdaretur. — *S. Lig., de pecc. n. 70.*

Excipe: 1° si adsit consensus tacitus aut praesumptus scribentis vel ejus, ad quem scribitur; 2° si justa causa fiat, v. g. ad damnum publicum vel privatum avertendum; 3° si merito praesumatur, res in literis contentas esse levis momenti; tunc enim legens a peccato gravi excusatur. — *S. Lig., de pecc. n. 70. — V. Comp. n. 471.*

440. — *R. ad 2^m Quaer.* Olivarius non peccavit neque graviter, neque leviter literas Rosae aperiendo et legendo. Ratio est, quia id ex justa et gravissima quidem ratione fecit, nempe ad damnum grave a se avertendum. Etenim communiter docent theologi, fas esse, alterius literas legere vel secretum revelare, quando necessitas id postulat ad proximum aut seipsum juste defendendum.

441. — *Objectiones:* Ille, qui notitiam alieni criminis acquisivit injuste, v. g. aperiendo literas secretas illius, non potest uti illa notitia, sed se gerere debet perinde, ac si illam numquam comparavisset, quia notitia, quam quis injuste acquirit, non est moraliter sua.

R. Neg. suppositum, scilicet notitiam illam fuisse ab Olivario injuste acquisitam; etenim id fecit ex gravissima ratione, seu ut injustam vexationem a se averteret. Ergo non egit injuste. Imo, aliquando fas est, uti notitia injuste accepta, si postea adsit causa justa ea utendi,

quia tunc res habetur perinde, ac si notitia juste acquisita fuisset, ut supra dictum est in casu VII. n. 480.

442. — *R. ad 3^m Quaes.* Olivarius non potest statim literas clam acceptas manifestare, sed debet prius Rosam admonere, ut sileat nec amplius quidpiam repetat pro alenda et educanda prole, quia habet medium probandi, falsam esse accusationem. Ratio est, quia non licet crimen alterius propalare coram aliis, ubi non est necessarium. Porro in nostro casu

non urget ulla necessitas, siquidem ope correctionis fraternae seu privatae admonitionis malum quod timetur, impediri potest. Ergo. Quod si, tali comminatione facta, Rosa nihilominus praesumat, Olivarium accusare, poterit praefatam epistolam ostendere, in quantum erit necessarium ad se indemnem faciendum, quia fas est, crimen verum detrahentis manifestare ad auctoritatem illius elidendam, quoties injusta accusatio vel detractio aliter impediri nequit. — *Elbel n. 399. — Lugo etc.*

CASUS DE PRAECEPTIS ECCLESIAE

SEU

De confessione annua. — De communione paschali. — De abstinentia a carnibus et de jejuniis.

CASUS I.

CONFESSIO ANNUA (1°).

Octavius confessus est dominica Palmarum die 4. Aprilis, nec ad confitendum rediit, nisi dominica in Albis anni sequentis die 24. Aprilis. — Alias confessus est pridie primae diei temporis paschalis aut paucis ante diebus, nec ante diem solemnem Paschae anni sequentis peccata in sacramento poenitentiae deposuit. In utroque casu de peccato mortali a confessario arguitur.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo computandus sit annus relative ad obligationem annuae confessionis?*

2° *An Octavius peccaverit contra praeceptum Ecclesiae tum in primo, tum in secundo casu?*

Solutio.

443. — *R. ad 1^m Quaes.* Per se loquendo annus computandus esset ab initio mensis Januarii ad finem Decembris; sed spectata universali consuetudine computatur ab initio ad finem temporis paschalis (1),

(1) Spectata hac ipsa consuetudine dicerem potius: *a fine ad finem temporis paschalis.* (N. edit.)

quo communio peragenda est. — *S. Lit. de poenit. n. 662.* Igitur cum Pascha non incidat in idem tempus, sed modo maturius, modo tardius occurrat, sequitur, posse aliquem quandoque legi Ecclesiae satisfacere, licet tempus anni completi excedat. Attamen non datur stricta obligatio confitendi tempore paschali, quia Ecclesia tempus illud non determinat ad confessionem, sed ad communionem. Quare, si quis uno vel altero mense confessus fuisset ante tempus paschale nec peccati mortalis conscius esset, ad confessionem communioni praemittendam non teneretur. Consuetudo autem tunc confitendi et decreta episcoporum vel synodorum id exigentium necessitatem supponunt, seu intendunt tantum praecipere debitam dispositionem ad eucharistiam suscipiendam, vel non urgent praecise, nisi eos, qui toto anno non sunt confessi. — *Gousset, de poenit. n. 410. contra Collet.*

444. — *R. ad 2^m Quaes.* Octavius satisfecit obligationi suae in utroque casu, quia revera confessus est intra annum juxta consuetudinem receptam in anno computando ratione praecepti confessionis. Nec obstat, quod non fuerit confessus, nisi a 13 circiter mensibus, quia annus non est tunc physice computandus, sed moraliter,

ut ex dictis apertum est. Ergo non damnandus est Octavius, sed potius confessarius.

CASUS II.

CONFESSIO ANNUA (2°).

1° Veronica tempore paschali pergere solet ad confitendum extra parochiam vel etiam extra dioecesim, in cujus limitibus versatur. Confitetur autem alias regularibus, alias saecularibus sacerdotibus invito paracho, imo et ipso episcopo, qui subditis suis sub poena nullitatis absolutionis prohibuit, ne alio, praesertim extra dioecesim, ad peragendam annuam confessionem pergant.

2° Rufinus, consuetudinarius, regulariter singulis annis in Paschate confitetur cum signis ordinariis contritionis. Cum autem hoc anno confessario id exigenti promittere noluisset, alias redire per annum, sine absolutione dimittitur.

Hinc

Quaer. 1° *An confessio annua fieri possit extra parochiam, extra dioecesim, praesertim invito paracho vel episcopo?*

2° *An absolvi possint, qui renuunt confiteri pluries in anno, licet id confessarius praescribat?*

Solutio.

445. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative*, modo confessio fiat sacerdoti ab episcopo loci approbato. Sic expresse *Bened. XIV., de synodo l. 11. c. 14.* — *S. Lig., de poenit. n. 564.*, ubi dicit: *Fideles possunt libere confiteri cuique confessario approbato. Ita communiter.* — Ergo validae sunt confessiones omni tempore, etiam paschali, invito paracho, imo etiam invito episcopo, saltem in locis, ubi episcopus non contradicit expresse sub poena nullitatis confessionis, etiamsi prohiberet, ne quis alium adiret praeter parochum vel absque parochi consensu, quia censetur consuetudini universali se conformare et velle suadere potius, quam praecipere, aut saltem non praecipere sub poena nullitatis.

446. Imo, ex decreto S. Cong. Episc.

apud *S. Lig.* non posset episcopus tale decretum ferre. Saltem episcopus praecipere nequit sub poena invaliditatis, ne dioecesani in alia dioecesi confiteantur, quia jurisdictionem sacerdotum non sibi subditorum restringere nequit. — *V. Goussset, de confessione n. 412.* Regulares autem etiam tempore paschali valide confessiones audire possunt in quovis loco, ubi sunt approbati, nec ab episcopo impediri possunt. Sic ex *Const. Superna Clementis X. apud Lacroix, de poenit. n. 1506.* (1) Ergo Veronica valide et licite in subjectis casibus confessa est.

447. — *R. ad 2^m Quaes. Affirm. per se*, si aliunde sint dispositi; imo absolvi debent, quia ex praecepto Ecclesiae ad aliud non tenentur, nisi ad annuam confessionem. Dixi: *per se*; quia aliud dicendum foret, si confessio frequentior judicaretur omnino necessaria ad relapsum praecavendum. Attamen etiam in hoc casu expedit magis, poenitentem enixe adhortari, ut crebrius confiteatur, quam illum riguroso praecepto ad id adstringere, ne impositae obligationi deficiat et a confessione deterreatur.

CASUS III.

COMMUNIO PASCHALIS (1°).

Hyparchus 1° cum omisisset, tempore paschali ad sacram synaxim accedere, decurrente anno in aliena parochia communicat, ratus, praeceptum in parochia communicandi urgere tantum paschali tempore. 2° Anno sequenti sacrilege communicavit in propria parochia et, cum crimen fuisset confessus, a confessario jubetur iterum in parochia communicare ad satisfaciendum duplici Ecclesiae praecepto, cum sacrilega communio pro nulla sit habenda. At, cum consensisset ad denuo communicandum ubilibet, non autem in parochia, sine absolutione dimissus est. 3° Alio anno communicavit quidem tempore paschali, sed in ecclesia metropolitana de manu episcopi, et alias de manu proprii parochi, putans, quod ita praecepto satisfaceret.

(1) item in *Comp. P. II. n. 553. not. 2.* (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo obliget praeceptum communionis paschalis tempore paschali et postea?*

2° *Quid de agendi ratione Hyparchi in hisce variis casibus?*

3° *Quis in hoc praecepto dispensare possit quoad circumstantiam temporis et loci?*

Solutio.

448. — *R. ad 1^m Quaes.* Praeceptum communionis paschalis triplex esse videtur, scilicet: 1° praeceptum communicandi saltem semel in anno, ut eruitur ex Conc. Later. IV., ex Concil. Trid. etc.; 2° praeceptum communicandi tempore paschali: constat ex Concil. Trid. et ex variis decretis SS. Pontific.; 3° praeceptum communicandi in propria parochia, ut constat ex variis SS. Pontific. constitutionibus, ex omnibus ritualibus et universali Ecclesiae consuetudine vim legis habente. — *S. Lig. de euch. n. 300.*

Tempus autem paschale ex declaratione Eugenii IV. currit a dominica Palmarum ad dominicam in Aldis; sed episcopi illud anticipare et producere possunt (¹). Nunc plerumque incipit dominica Passionis, et completur secunda dominica post Pascha. Ratio autem communicandi in propria parochia est fidelium aedificatio et proprio pastori submissio. Completo tempore paschali perdurat obligatio communicandi, si non fuit impleta, quia, ut dictum est, praeceptum respicit non solum tempus paschale, sed, illo elapso, integrum annum; statutum enim videtur tempus non ad finiendam obligationem, sed ad eam sollicitandam. Plures tamen graves auctores contendunt, non dari obligationem communicandi in anno, sed tantum tempore paschali. *S. Lig. ib. n. 279.* versus finem sic ait: „*Hanc sententiam non contemnendam puto, saltem quia ex neutro praecepto, divino, ac ecclesiastico, constat haec obligatio communicandi transacto tempore paschali. Hoc tamen non obstante, nolo recedere a prima sententia.*“

Ceterum doctrina communis confirmari videtur ex praxi Romae vigente. Etenim, qui praecepto communionis non satisfecerunt ante festum Ascensionis Domini, casum reservatum incurrunt et, si in contumacia perseveraverint usque ad Assumptionem B. Virginis, excommunicationem incurrunt, plurimumque eorum notissimorum nomina ad valvas ecclesiae S. Bartholomaei in insula Tiberina affiguntur.

449. — *R. ad 2^m Quaes.* seu ad triplicem casum.

In primo casu Hyparchus praecepto non adaequate satisfecit, quia lex communicandi in parochia est generalis, nec restringi videtur ad tempus paschale, sicut ipsa obligatio eucharistiam suscipiendi ad hoc tempus non limitatur. Etenim episcopi, legis interpretes, requirunt communiter, ut dispensatio petatur ad communionem extra parochiam peragendam, etiamsi tempus paschale transierit, nisi parochi licentia praesumi possit. — *Bouvier etc.*

450. — *In secundo casu* 1° Hyparchus fuit quidem obligatus ad iterandam communionem, quia non satisfecit praecepto per communionem sacrilegam. Ecclesia enim praecipiens communionem praecipit sumptionem eucharistiae, quia fidelis cum Christo uniatur, et, quamvis finis legis non cadat sub praecepto, attamen, quando finis est intrinsecus, qualis hic habetur, sub lege cadit. Constat insuper ex prop. 55. ab Innocentio XI. damnata. 2° Hyparchus satisfecit saltem quoad circumstantiam loci, quia sub illo respectu finem praecepti consecutus est, siquidem communio, licet interne sacrilega, externe tamen ad aedificationem cessit. Ergo erravit confessarius, eum invitum ad iterum communicandum in ipsa parochia adigendo. — *Lacroix, de euch. n. 630.*

451. — *In tertio casu* Hyparchus non satisfecit praecepto Ecclesiae, quia ecclesia cathedralis non erat parochia ejus propria. Nec refert, quod de manu episcopi vel sui parochi communicaverit (¹),

(¹) nisi dispensatio certo praesumi possit, quod tamen rarissime accidet — cf. *num. seq.* et *Lacroix, de euch. n. 634.* (N. edit.)

(¹) Cf. *Comp. P. I. n. 480. I. circa finem cum not. 1.* (N. edit.)

quia finis primarius praecepti communicandi in propria parochia est mutua fidelium ejusdem parochiae aedificatio. *Ita communiter cum S. Lig. contra plures.*

452. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Episcopus dispensare potest a praecepto quoad circumstantiam temporis de justa ratione, tum ad tempus praeveniendum, tum ad illud differendum. 2° Non solum episcopus vel vicarius generalis, sed etiam ipse parochus dispensare potest quoad circumstantiam loci, quia lex in ejus favorem lata est. Insuper ex consuetudine generali constat. — *V. Comp. n. 480. et seq. — S. Lig. de euch. n. 295. etc. (1)*

CASUS IV.

COMMUNIO PASCHALIS (2°).

1° Hedwigis, mulier graviter decumbens, sacrum viaticum dominica Palmarum suscepit. Paucis vero diebus elapsis sanitati restituta, communioni paschali se satisfacisse existimat; sed a paracho jubetur iterum in ecclesia parochiali communicare ad Ecclesiae praeceptum adimplendum.

2° Emporius mercator tempore paschali extra parochiam communicat. Sed domum redux dubitat, an in ecclesia parochiali iterum communicare debeat. Alias iter agens tempore paschali dubitat, an tunc sibi sit communicandum aut expectandum, donec ad parochiam sit reversus.

3° Marchantius, cum in media Quadragesima in dissitam regionem iter aggredi deberet nec ante plures menses esset reversurus, confitetur, ut praecepto communionis paschalis in antecessum satisfaciat. Evenit autem postea, ut iter intentum suscipere non potuerit. Attamen rursus communicare non curavit.

Hinc

Quaer. 1° *An Hedwigis in ecclesia communicare teneatur?*

2° *Quid Emporio interroganti respondendum?*

3° *An Marchantius praecepto Ecclesiae satisfecerit?*

4° *Quid si communicasset sabbato pridie dominicae Pas-*

tonis, vel aliam communionem die Ascensionis Domini fecisset?

Solutio.

453. — *R. ad 1^m Quaes.* Non videtur obliganda Hedwigis ad communionem in parochiam iterandam, quia praecepto satisfecit, in quantum satisfacere poterat. Adde, obtentum fuisse etiam finem legis, communionem in parochia faciendam praecipientis. Finis enim est communis aedificatio et proprio pastori submissio; porro utrumque obtinetur, si aegrotus modo publico domi e manu parochi vel ejus delegati communionem suscipiat. Ergo.

454. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Emporius *in primo casu* non tenetur iterum communicare, quia peregrini, ut sunt mercatores iter agentes, praecepto satisfaciunt, ubi tempore paschali degunt vel qua transeunt. Nec tenentur redire ad parochiam, ut ibi communicent, nisi facile possint, v. g. si in loco vicino commorentur nec ibi quasi-domicilium habeant.

2° Emporius *in secundo casu* communicare debet extra parochiam, si non est ad eam reversurus ante finem temporis paschalis, quia obligatione satisfaciendi praecepto Ecclesiae premitur. Si vero reversurus est ante finem temporis paschalis, expectare potest. — *S. Lig. de euch. n. 300.*

455. — *R. ad 3^m Quaes.* Marchantius praecepto Ecclesiae non satisfecit per anticipatam eucharistiae sumptionem; nemo enim legem implere potest, antequam ejus obligatio urgeat. Ergo non factus est immunis ab obligatione iterum communicandi tempore paschali. — *S. Lig. ib. n. 297. et 298.*

R. ad 4^m Quaes. Neque Marchantius legi Ecclesiae satisfecisset communicando pridie diei, quo praeceptum urgere incipit, propter eandem rationem, scilicet quia nemo obligationem non adhuc existentem implere valet. Si autem aliam communionem die Ascensionis fecerit, tunc satisfecit annuae communioni; sed propter dilationem jam graviter peccavit. — *V. Comp. n. 480. etc. — S. Lig. ib. n. 295. et 297.*

(1) Cf. etiam infra n. 457. (N. edit.)

CASUS V.

COMMUNIO PASCHALIS (3°).

Longinus 1° accedit ad confitendum ultima die temporis paschalis, et quidem vespere, ita ut communionem die sequenti tantum peragere possit. 2° Accedit ultima die temporis paschalis omnino ad absolutionem imparatus cum intentione alias redeundi et confessionem perficiendi, et putat, id sufficere, ut a culpa gravi eximatur. 3° Accedit quidem pluries tempore debito; sed prava consuetudine detinetur nec sufficienter emendationis signa praebet, qua de causa ad aliud tempus experimenti gratia remittitur. 4° Alias tandem, etsi sat dispositus tempore opportuno accesserit, rogat confessarium, ut ad octo vel quindecim dies remittatur, quod ipsi ultro conceditur.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo peccaverit Longinus in his casibus contra Ecclesiae praeceptum?*

2° *An in ultimo casu confessarius illi absolutionem et communionem differre potuerit?*

Solutio.

456. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Longinus peccavit graviter *in primo casu*, quia tardius ad confitendum accessit. Etenim non satis est, confessionem incipere ultima die temporis paschalis, sed ipsa communio hac die facienda est, si praecepto Ecclesiae non adhuc satisfactum fuerit. Dilatio autem etiam unius diei gravis est, quia lex sub gravi obligans infringitur. — 2° Peccavit quoque graviter *in secundo casu*, si emendationi studere insigniter neglexit. Etenim qui tenetur ad finem, tenetur ad media necessaria ad illum consequendum, ita ut graviter peccet, qui haec adhibere omittit. Atqui dispositio ad absolutionem est res omnino requisita, ut quis ad eucharistiam accedere possit; ergo haec illi adhibenda erat. Ergo peccavit contra praeceptum eucharistiam sumendi tempore praescripto. — 3° Peccavit etiam *in tertio casu* propter rationem jam modo allatam, scilicet quia debebat se ad sacramentum

poenitentiae disponere, tollendo impedimenta proxime impediens legis executionem. Atqui prava cordis dispositio est impedimentum proxime impediens absolutionem et eucharistiae susceptionem. Ergo etc. — *Tamb., de tertio praecepto Ecclesiae c. 3.* — 4° Non peccavit autem *in quarto casu*, quia dispositionibus requisitis ad absolutionem et communionem non caruit, et dilationem postulando se iudicio et beneplacito confessarii commisit.

457. — *R. ad 2^m Quaes. Affirm.* Confessarius enim est iudex non solum dispositionis ad communionem requisitae, sed etiam opportunitatis majoris ad ss. sacramentum suscipiendum. Potest igitur aliquam dilationem permittere vel imponere, si iudicet, majus bonum poenitentis id requirere, saltem si hic non sit invitus.

CASUS VI.

DE JEJUNIO (1°).

1° Didymus de more jentaverat, septem vel octo uncias panis vel casei manducando, cum admonetur, diem esse jejunii. Nihilominus prandium solitum media die sumit ratus, non esse sibi omittendum, quod omnibus est licitum. Imo coena integra stomachum vespere reficit, ex eo quod jejunium mane violatum in integrum restitui non possit.

2° Gabinus, cum bona fide duplicem refectionem die jejunii sumpsisset, advertens ad obligationem jejunandi non tamen a tertia refectione abstinuit, quia jejunium jam violatum non amplius servari poterat.

Hinc

Quaer. 1° *In quo consistat jejunii essentia?*

2° *An Didymus jejunium violaverit coenam integram sumendo, aut quid facere debuisset?*

3° *An duplex peccatum mortale commiserit?*

4° *An Gabinus in secundo casu graviter peccaverit tertiam refectionem sumendo?*

Solutio.

458. — *R. ad 1^m Quaes.* Essentia

jejunii in hoc praecipue sita est, ut unica refectione proprie dicta fiat. Usus vero invaluit, ut praeterea refectionuncula sub vespere sumi possit.

459. — *R. ad 2^m Quaes.* Peccavit graviter *per se* Didimus duplicem refectionem sumendo praeter jentaculum. Ipsi enim remanebat adhuc possibile jejunium, scilicet coenam ad vespertinum tempus remittendo vel a coenula abstinendo. Si refectionem transmittere noluerit aut non potuerit, et omnino abstinentia a cibo vespere nimis molesta esset, posset Didymo permitti, ut aliquid cibi, v. g. unam vel alteram unciam, degustaret. Dixi: *per se*; quia, si supra dictis industriis minime uti potuit, tunc a jejunii lege fuit excusatus.

460. — *R. ad 3^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia unicum jejunii praeceptum violavit, proinde unicum posuit actum contra obedientiam erga ecclesiam. Igitur ille, qui tres refectiones sumit die jejunii, non plura peccata gravia committit, quam ille, qui duplicem tantum refectionem facit, siquidem unica est obligatio jejunii praetermissa.

461. — *R. ad 4^m Quaes. Controversatur.* Duplex est sententia *probabilis* juxta *S. Lig. n. 1030. Q. II.*

1^a *Sententia negat*, Gabinum peccasse mortaliter, quia reapse ita violatum est jejunium, ut ejus essentia destructa fuerit, licet ex inadvertentia id evenerit. *Ita Bonacina — Elbel — Sporer* etc.

2^a *Sententia affirmat.* Ratio est, quia jejunium *materialiter* tantum fregit, non vero *formaliter*. Quare cum primum advertit ad legem jejunii, tenebatur illam servare, ne formaliter laederet. *Ita Azor — Sa — Navarrus* etc. Si vero Gabinus detecto errore consilium postulasset, sane adhortandus fuisset, ut ab ulteriori refectione abstineret. — *Recole dicta de leg. n. 87.*

CASUS VII.

DE JEJUNIO (2°).

Publius jejunavit quadragesimali tempore, modo prandium sumendo hora decima matutina, coenulam vero hora septima ve-

spertina, modo ordinem inversum sequendo. In refectionuncula autem 8 vel 10 aut aliquando 12 uncias panis vel lactucarum etc. deglutit.

Hinc

Quaer. 1° *An et qualis anticipatio aut inversio refectionis sit gravis?*

2° *Qualis sit quantitas permittenda in refectionuncula?*

3° *Qualis sit qualitas admittenda?*

Solutio.

462. — *R. ad 1^m Quaes.* Stante consuetudine vel accedente rationabili causa fieri potest coenula versus meridiem, imo etiam versus horam undecimam, et refectio vespere. Si haec praxis neque consuetudine, neque justa causa justificari queat, non vacabit culpa, quae tamen gravis non erit, quia haec transpositio non videtur essentiam jejunii afficere. An vero peccet graviter ille, qui (1) refectionem sumit hora decima matutina vel decima cum dimidio? *Affirmat S. Lig.* cum aliis multis; *negant alii* cum *Elbel* et *Layman* non *improbabiliter*. In praxi priori sententiae standum videtur, nisi legitima consuetudo aliud permittat.

463. — *R. ad 2^m Quaes.* *S. Lig.* cum aliis octo uncias cibi circiter permittit omnibus, et paulo amplius iis, quibus hoc satis non esset, ut jejunium absque nimio incommodo sustinere possint. Dicit *S. Lig.*, decem uncias permitti posse Germanis, qui ob regionis rigorem majori quantitate cibi indigere videntur, et addit, hoc etiam concedendum omnibus, qui majori egent nutrimento.

464. — *R. ad 3^m Quaes.* Permittuntur tantum panis, fructus, olera quaecumque, varia dulciaria et alia similia. *Per se* excluduntur pisces et ea, quae originem ex carne ducunt, ut ova et lacticinia. Sed attendendum est ad varias locorum consuetudines. Sic plerumque ova et lacticinia extra quadragesimam non amplius prohibentur. Imo in ipsa quadragesima dispensatio generalis semper conceditur, si

(1) sine justa causa — Cf. *S. Lig. n. 1016.*; *Hom. ap. tr. 12. n. 21.*

forte pauci dies excipiantur. — *S. Lig.* permittit in coenula pisciculos vel exiguum partem majoris piscis. Invaluit etiam communis consuetudo, ut sumatur offa (*soupe, potage*).

CASUS VIII.

DE JEJUNIO (3°).

Castor non semel tantum, sed iterum et saepius fauces recreat potu vini, cerevisiae aut vini meracissimi, innixus hoc axioma: *Liquidum non frangit jejuntum*. Hinc fit, ut jejuni molestiam pene nullam sentiat. Imo toties quoties frustulum panis scypho immittit, *ne potus noceat*. Item tuendae sanitatis potius, quam recuperandae gratia sumit mane praesertim chocolatum vel theam, aut cafeum, saccharum etc. cum frustulo panis, quia haec *per modum medicinae* sumuntur.

Hinc

Quaer. 1° *An potus vini vel cerevisiae vel alterius liquoris frangat jejuntum?*

2° *An liceat sumere mane poculum cafei etc.?*

3° *Quid de agendi ratione Castoris?*

Solutio.

465. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Liquidum enim non frangit jejunium juxta communem sententiam. Per *liquidum* autem intelligitur illud, quod praecipue potus rationem habet et per modum potus ex usu communi sumitur. — *S. Lig. n. 1022.*

R. ad 2^m Quaes. Affirm., si modica quantitas sumatur. Constat ex generali consuetudine, quae viget non solum in Italia, ut testatur *S. Lig. n. 1023.*, sed in plerisque aliis regionibus. Frustulum panis etiam cum cafeo vel cum parvo cyatho chocolati addi solet, ita ut tamen quantitas totalis cibi illius duas uncias, praecisa aqua, non excedat. Non licet tamen usum introducere, ubi non est. — *V. Comp. n. 492.*

466. — *R. ad 3^m Quaes.* Castor virtutem temperantiae violare potest in potu excedendo, non vero legem jejunii ecclesiastici. Peccat vero frustulum panis potui toties quoties superaddendo, et

quidem graviter, si id saepius iterat, quia finis jejunii intrinsecus jam obtineri non posset. Hoc igitur semel tantum in die permitti potest, ut supra dictum est. Vana autem est excusatio tua, o Castor! *Potus tibi nocet sine cibo.* Remedium facile tibi suadeo, mi bone: a bibendo abstineas. Plus aequo etiam tibi indulges, Castor mi, chocolatum, saccharum et panem per modum medicinae adeo facile sumendo. Theologi, fateor, concedunt, ut tibi liceat sumere electuaria seu ea, quae *rationem medicinae* habent, sed in parva quantitate, ita ut stomachus adjuvetur absque jejuni detrimento; hinc a periculo hallucinationis caveto! Sed qua de causa ipsi panem *rationem medicinae* tribuis? Panis est solidus cibus *sanorum*, non medicina *infirmorum*.

CASUS IX.

DE JEJUNIO (4°).

Menander non raro diebus jejunii per duas, tres vel quatuor horas prandio cum aliis assistit, interea vero urbanitatis aut etiam necessitatis causa e mensa surgit, exit, cum aliis per mediam horam conversatur etc.; redit, et denuo ac strenue inceptum prandium prosequitur. Alias parum quid, sed saepiuscule in die comedit. Die quadam, cum jam e mensa surrexisset animo non amplius comedendi, immutata sententia assedit iterum, ut comederet, ne, ut aiebat, injuriosus in coquum esse videretur.

Hinc

Quaer. *An Menander in casibus expositis jejuntum violaverit?*

Solutio.

467. — *R.* Menander jejunii legem violat, cum refectionem ultra duas horas producit; item cum frequenter in die parum quid comedit. Quandonam vero graviter peccet, ex cibi quantitate colligendum est. Non videtur graviter peccare ille, qui duas, tres vel quatuor cibi uncias edit. *Billuart* ad materiam gravem requirit quantitatem coenulae aequivalentem. Non autem peccat Menander refectionem breviter interrompendo, v. g. per quartam horae partem,

etiam sine ratione. A gravi peccato excusandus est, si interruptio fiat per horam et etiam amplius; non vero, si interruptio duarum horarum intercedat ⁽¹⁾. Nec videtur peccare, si iterum sedeat ad comedendum postquam e mensa surrexit cum animo non amplius comedendi. — *V. Comp. n. 505. et seq.*

CASUS X.

CAUSAE EXCUSANTES A JEJUNIO (1°).

1° Melchior confessarius obligat *sub gravi* ad jejunium adolescentes robustos ab 18 annis et omnes, qui annum 21. incoeperunt; item senes bene valentes, etiam octogenarios, quia lex Ecclesiae attingit et ligat omnes homines, qui illius absolute capaces sunt. Damnat theologos contra sentientes, praesertim illos, qui viros sexagenarios et mulieres quinquagenarias a jejunio eximunt, imo et parochos vel alios, qui semi-infirmos dispensant.

2° Rusticus agricola, labori terrae addictus, se accusat, quod non jejunaverit, quamvis firma gaudeat valetudine, imo quod jejunium aliquando omiserit, licet una die vel etiam pluribus continuis diebus a labore abstinuerit. Propterea graviter a confessario carpitur.

Hinc

Quaer. 1° *Quinam ad jejunium teneantur?*

2° *An et quales juvenes vel senes excusentur?*

3° *An a jejunio eximendi sint operarii duris laboribus vacantes, licet optime valeant?*

4° *Quid ad varios casus, seu quid de Melchiore confessario et de Rustico agricola?*

Solutio.

468. — *R. ad 1^m Quaer.* Fideles omnes a vigesimo primo anno aetatis completo tenentur ad jejunium servandum statutis diebus, nisi legitime excusentur vel dispensentur. Constat ex variis catechismis ab episcopis approbatis, necnon ex universali Ecclesiae consuetudine.

469. — *R. ad 2^m Quaer.* Juvenes omnes, qui ad aetatem 21 annorum non adhuc advenerunt, a lege jejunii excusantur, licet robusti sint, ut patet ex dictis.

Omnes senes sexagenarii etiam *probabiliter* ab eadem lege eximendi sunt, licet viribus pollere videantur. Ratio est: 1° quia sic fert generalis consuetudo, ut testantur doctores; 2° quia alias res foret nimis scrupulis obnoxia, examinare, an aliquis sexagenarius sit sufficienter robustus necne ad onus jejunii sustinendum; 3° quia vires in sexagenario paulatim deficiunt et in interitum prolabuntur. Proinde illorum robur facile illusivum est; *senectus enim, ut fert axioma, ipsa morbus est. Ita multi contra alios non paucos. S. Lig.* dicit utramque sententiam *probabilem*. Plures eximunt mulieres quinquagenarias a jejunio: sed *S. Ligorius* non audet hoc dicere probabile.

470. — *R. ad 3^m Quaer.* *Affirmo probabiliter.* Ratio est, quia consuetudo eximit generatim a jejunio eos omnes, qui ejusmodi artes exercent. Leges autem non respiciunt id, quod raro et *per accidens* evenit, sed id, quod *per se* et *communiter* contingit. *Ita S. Lig. n. 1043. — V. Comp. n. 510.*

471. — *R. ad 4^m Quaer.* 1° Melchior confessarius errat, tum urgendo juvenes robustos ad jejunandum ante aetatem 21 annorum; tum obligando ad jejunium septuagenarios vel octogenarios, qui robusti videntur, imo et sexagenarios benevalentes, cum hoc controversiae subiaceat; tum carpendo theologos contra sentientes et parochos justa de causa dispensantes: quin potius ipse carpens carpendus est.

2° Rusticus nullatenus inquietandus videtur, saltem *probabiliter*, neque ex eo, quod omittat jejunium, licet firma gaudeat valetudine, ut patet ex dictis; neque ex eo, quod, aliqua tantum die interposita, a labore et simul a jejunio abstineat, juxta communem sententiam, quia ipsi opus est vires reficere, ut sequentes labores sustinere possit, nisi manifeste absque gravi

⁽¹⁾ et justa causa non excuset. (N. edit.)

incommodo his diebus jejunare valeat. — *S. Lig. n. 1044. — V. Comp. n. 510.*

CASUS XI.

CAUSAE EXCUSANTES A JEJUNIO (2°).

1° Bernardus, concionator egregius, tempore quadragesimali singulis hebdomadis ter quaterve non minori corporis defatigatione, quam animarum fructu ad populum dicere solet. Gaudet in Domino de laboris sui successu; sed, ut eum facilius prosequi valeat, quotidie sumit alteram refectionem, licet ceteroquin latera firma naturamque satis robustam a Deo acceperit. Attamen, nonnullis anxietatibus animum ejus pulsantibus, a theologo inquit, an tutus in conscientia esse possit.

2° Morinus, theologiae professor, docet, omnes sacrarum scientiarum professores pietatis causa a jejunio ecclesiastico eximi etiam diebus, quibus scholae vacant, doctrinamque suam exemplo confirmat. Discipulos autem omnes, non obstante studiorum ratione, ad jejunium rigore adstringit.

Hinc

Quaer. 1° *Quid Bernardo respondendum?*

2° *Quid, si in audiendis confessionibus praecipue vel unice se impenderet?*

3° *An professores scientiarum vel grammaticae excusentur a jejunio? an discipuli?*

Solutio.

472. — *R. ad 1^m Quaes.* Bernardo respondebit ipse *S. Ligorius (Hom. ap. tr. 12. n. 34.)*: „Excusant doctores a jejunio concionatores, qui in quadragesima quotidie concionantur, ratione studii, et corporis agitatione; et praecipue hoc valeret pro missionariis, qui vehementiori agitatione praedicant. *Ita communitur.* Ceterum ex me dico, quod sacri concionatores, qui potius exemplo, quam verbis praedicare debent, pro viribus efficere deberent, ut jejunium observarent. Nec assentiri possum generaliter loquendo iis doctoribus, qui etiam excusant eos concionatores, qui ter aut

„quater in hebdomada concionantur.“ — Attamen plures cum *Elbel* magis Bernardo indulgent.

473. — *R. ad 2^m Quaes.* Confessarius per se a jejunio non excusatur, sed per accidens excusari potest, si ad laborem extraordinarium incumbat, ita ut jejunando muneri suo satisfacere non possit. — *S. Lig., Hom. ap. tr. 12. n. 34. in fine.*

474. — *R. ad 3^m Quaes.* Magistri scientiarum excusantur, etiamsi per unam horam singulis diebus doceant, si magno studio et labore indigeant ad lectiones praeparandas, non vero, si lectiones jam prius ordinatas vel saepius repetitas exhibeant. Excusandi sunt etiam *probabiliter* magistri grammaticae, si in die per quinque horas doceant cum magna defatigatione. — *Sanchez. — Azorius* etc. Discipuli autem excusandi non sunt a jejunio generatim loquendo, quia ad studium adeo arduum non tenentur vel de eo aliquid remittere possunt. Videntur tamen excusandi, si secus studium necessarium vel magni momenti tempore quadragesimae omittere deberent. — *Azor. — Castropalao.*

CASUS XII.

CAUSAE EXCUSANTES A JEJUNIO (3°).

Strigonius nollet sane jejunii legem infringere, licet ea valde ipsi onerosa sit. Sed ecce! industriam excogitavit, qua tum liberius stomacho indulgeat, tum a peccato immunis evadat. Quomodo faciet? Accipe multifariam calliditatem! 1° Aliquando suscipit durum laborem sibi prorsus insuetum, et jam propter nimiam defatigationem impotens ad jejunandum efficitur. 2° Alias pergit tota die ad venationem valde arduam per montes et saltus et valles, nec proinde jejunare valet. 3° Alias piam suscipit peregrinationem pedester, pro qua peragenda 15 vel 20 millaria percurrere debet, et iterum a jejunio ob impotentiam saltem moralem excusatur.

Hinc

Quaer. 1° *An labor insuetus susceptus ex causa honesta vel etiam indifferente a lege jejunii excuset?*

2° *An pia peregrinatio longa et pedibus suscepta a jejunio liberet?*

3° *An Strigonius a jejunio sit immunis in praedictis casibus?*

Solutio.

475. — *R. ad 1^m Quaes. Negative per se loquendo* seu nisi adsit aliqua ratio gravis determinans ad laborem suscipiendum, v. g. aliqua necessitas sua vel aliena, occasio lucri extraordinarii etc. Ratio est, quia ad se eximendum a gravi obligatione requiritur ratio proportionate gravis. Ergo non sufficit causa simpliciter honesta vel indifferens, ut est ratio recreationis, v. g. ad venandum, ludendum pila, ad itinerandum pro invisendis cognatis aut amicis etc. Si quis suscepto illo labore sit adeo defatigatus, ut jejunare nequeat, non tenetur quidem ad jejunandum; sed graviter peccavit ponendo causam proximam jejunium impediens, si impedimentum praeviderit. Secus vero dicendum de illis, qui exercent artes laboriosas cum jejunio insociabiles, quia damnum grave subirent, si a labore consueto abstinere deberent, quoties jejunandum est. — *S. Lig. n. 1046. — V. Comp. n. 511.*

476. — *R. ad 2^m Quaes. Negative per se*, quia ratio pie peregrinandi non est causa necessaria neque valde gravis, saltem si pia haec peregrinatio ad aliud tempus remitti possit. Excusat *S. Lig. n. 1049.* peregrinationem ad loca sacra susceptam in magnum Dei honorem aut communem aedificationem valde notabilem, v. g. si peregrini sint magnae auctoritatis. Attamen, si peregrinatio jam suscepta fuerit et interim dies jejunii occurrat, non est obligatio eam intermittendi, ut jejunium servetur. — *S. Lig. ibid. et alii communiter.*

477. — *R. ad 3^m Quaes.* Strigonius in nullo ex dictis casibus excusari potest a peccato ob duplicem rationem, scilicet: 1° Quia egit in fraudem legis; *fraus autem nemini patrocinari debet.* Etenim appositus causam directam ad legem jejunii eludendam; porro numquam licet apponere impedimentum *directe* im-

pediens aliquam obligationem, seu numquam licet agere cum *directa intentione* legem omittendi. Nam, dum aliquis subiacet imperio legis, non potest velle eam infringere, cum talis voluntas jam sit ipsius legis violatio. — *V. Comp. de leg. n. 110.* 2° Quia, etiamsi Strigonius non poneret causam *directe* impediens jejunium, sed ex alio fine laborem susciperet, attamen non excusaretur ob defectum rationis proportionate gravis, ut jam dictum est.

CASUS XIII.

DE ABSTINENTIA A CARNE (1°).

1° Nicodemus absque scrupulo frustulum unum vel alterum carnis diebus prohibitis manducat, quia, ait, *parum pro nihilo reputatur.* — Alias facile comedit pulmentum, offam aut lactucas, jure ex carne aut sagimine vel larido liquato conditas, nec in hoc graviter peccare putat, quia carnes solae praecise ab Ecclesia prohibentur. — Alias carnes reliquas ex convivio die jovis instaurato die sequenti comedit, quia in diem dominicam asservari nequeunt.

2° Perpetua paupercula confitetur, se praeparasse pro se suisque prolibus cibum sagimine conditum diebus prohibitis, ex eo quod nec butyrum, nec oleum habuerit; item, se manducasse frustula carnis in eleemosynam accepta. A confessario graviter reprehenditur.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sit materia gravis vel levis in hac lege?*

2° *Quaenam sint carnes prohibitae?*

3° *Quid de Nicodemo? Quid de cauponibus, qui die veneris carnis reliquias comedunt?*

4° *An pauperes carnibus pesci possint? Quid de Perpetua et de aliis, qui sagimine utuntur, quia minoris emitur, quam butyrum?*

Solutio.

478. — *R. ad 1^m Quaes. Controversatur.* Gravis est juxta omnes materia, quae satis nutrit, ita ut finis legis graviter

deficiat. *S. Lig. n. 1029.* dicit, gravem materiam reputandam esse eam, quae octavam unciae partem excedit. *Volt* admittit ut levem materiam eam, quae aequivalet nucis avellanae quantitati (*une grosse noisette*).

R. ad 2^m Quaes. Nomine carnis prohibita veniunt omnia animalia in terra viventia juxta regulam a sancto Thoma traditam. Hinc non prohibentur pisces, ranae, limaces etc. — *S. Lig. n. 1011.* (¹)

479. — *R. ad 3^m Quaes.* Nicodemo ingerendus est scrupulus. Etenim 1° quidem errat innitendo axiomate: *parum pro nihilo reputatur.* Etenim in violatione legis parum est materia levis, et proinde peccatum veniale, nisi adeo exigua sit materia, ut revera minime ad finem legis conducat. 2° Deinde graviter peccat, si frustulum carnis, quod comedit, non sit adeo leve, juxta superius dicta, praesertim si uni frustulo alterum superaddit. 3° Peccat mortaliter *per se* manducando offam vel alia sagimine aut jure carnis condita; haec enim sub Ecclesiae prohibitionem cadunt. Excipe: nisi reapse minima quantitas condimenti illius adhibeatur. 4° Peccat etiam mortaliter, reliquas carnes ex convivio pridie habito die veneris comedendo. Nec valet excusatio, quam adduxit, ne scilicet pereant; ratio enim adeo exigua a gravi lege excusare nequit. Idem de cauponibus similiter facientibus dicendum est.

480. — *R. ad 4^m Quaes.* Permittitur pauperibus mendicantibus carnibus vesci, quando nihil aliud habent. Illis ergo licet dare reliquias ciborum, qui certis diebus prohibentur. (²) Hortandus igitur Ni-

(¹) quem confer. (N. edit.)

(²) Optime sane *in genere!* Cum tamen, in quantum absque incommodo relative gravi possibile est, simul curandum sit, ut pauperes legem ecclesiasticam observare valeant; cum praeterea facile, saltem in nostris regionibus, vel apud ipsos pauperes scandalum creari posset, si homines pii diebus abstinentiae carnes ipsis praeberent: consulerem, vel miseros eligere, qui aegrotant, vel, si desint, illos pauperes carnibus munerari, quos alimentis abstinentiae convenientibus sublevare nulla obligatio pro eo,

codemus et supradicti caupones, ut carnes ex die jovis superfluas in eleemosynas erga pauperes erogent, ne pereant. Perpetuae vero est omnino indulgendum, et de nimio rigore arguendus confessarius. Peccant autem graviter ii, qui utuntur sagimine ex eo, quod minoris ematur quam butyrum, nisi adeo sint pauperes, ut aliter facere nequeant absque magno incommodo. Ipsis suadendum est, ut rem deferant parochi, qui, si opus sit, dispensabit. — *V. Comp. n. 485. et seq. et n. 502.*

CASUS XIV.

DE ABSTINENTIA A CARNE (2°)

Eduardo confessario occurrunt varii generis poenitentes, qui variis praetextibus abstinentiae legem posthabere non dubitant. 1° Viatores, praesertim mercatores, qui carnes comedere solent ex eo, quod, ut ajunt, nihil aliud inveniant, vel nimis in itinere defatigentur, vel ab aliis dissentire non audeant. 2° Mulieres praegnantem aut lactantes, et operarii magno labori operam dantes, ideoque a lege abstinentiae, sicut a lege jejunii se exemptos existimantes. 3° Aurigae et muliones, qui carnibus se reficiunt ex eo, quod magnas experiantur defatigationes et vix ad buccellam deglutiendam in cauponis tempus habeant. 4° Milites carnibus vescentes non solum in castris aut in contubernio, sed etiam in itinere, in domo paterna aut apud alios. Item duces militum, qui extra contubernium propriis expensis aluntur, praesertim praepositi inferiores, qui cum aliis societatem mensae ineunt, ut minores expensas faciant et modica pensio a gubernio accepta ipsis sufficere possit.

Hinc

Quaer. 1° *An peregrini a lege abstinentiae excusentur?*

2° *An mulieres praegnantem vel lactantes? An operarii duris laboribus vacantes?*

qui stipem elargitur, hic et nunc substitit, quamvis victu indigeant. Simul moneantur, si opus sit, ipsos sine laesione conscientiae cibis vetitis uti posse. (N. edit.)

3° *An aurigae, muliones et alii similes?*

4° *An milites in contubernio vel extra contubernium?*

Solutio.

481. — *R. ad 1^m Quaes.* Peccant graviter peregrini, qui timore ducti, ne ab aliis dissentire videantur, carnes in diversoriis publicis comedunt, ut patet. Nonne de omni lege actum esset, si huiusmodi excusatio admitteretur? Plerumque graviter etiam peccant praedicti peregrini carnibus vescentes sub praetextu, quod nihil aliud reperiant vel nimis defatigentur, quia plerumque sunt vanae excusationes. Numquid cibos licitos petierunt, et quidem enixe instando? Numquid hospitatoribus significarunt, sese recessuros, nisi petitioni obtemperarent? Qui fit, ut viri religiosi generatim absque tanta difficultate legem Ecclesiae adimpleant? Quod autem ad defatigationem spectat, quot sunt, qui domi legem abstinentiae servant, licet in duros labores incumbant et multo magis defatigentur! Quid igitur saepius deficit? Vera voluntas. Attamen admitendum est, peregrinos ad legem Ecclesiae non teneri cum valde gravi incommodo. Esset autem incommodum vaide grave, si nihil aliud reperirent, nisi panem et caseum, vel si notabiliter stomachus labefactaretur.

482 — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Mulleres praegnantibus aut lactantibus certo quidem a jejuniis excusantur, non vero *per se* a lege abstinentiae. Facile tamen praegnantibus indulgendum est, si carnibus refici multum cupiant, ne repulsam aegre ferant et inde foetus detrimentum patiantur. 2° Neque operarii duris laboribus vacantes sunt *per se* ab eadem lege excusandi, licet ad jejuniis minime teneantur. Sed admittendae sunt exceptiones. Sic indulgendum erit iis, qui in officinis vitreis vel ferreis, aut in fodinis metallicis, carbonariis et similibus vitam degunt.

483. — *R. ad 3^m Quaes.* Non excusantur *per se* rhedarii et muliones, quia plerique currus, equos aut mulos ducentes et in cauponis pernoctantes non tantam experiuntur defatigationem, ut a lege abs-

tinentiae dispensari possint. Attamen excipiendi videntur illi, qui itinera longa et difficillima, praesertim hyemali tempore, peragunt, item qui currus publicos diu noctuque plurimis continuis diebus dirigunt, quibus vix tempus buccellam unam vel alteram festinanter deglutendi suppetit.

484. — *R. ad 4^m Quaes.* Excusantur milites, qui in castris vel contuberniis versantur et expensis gubernii in communi nutriuntur, quia carnes semper ipsis ministrantur et absque nimia difficultate alii cibi praebere non possent. — Secus autem dicendum de militibus iter agentibus privatim et propriis sumptibus, saltem *per se*. — Item de militibus in domo paterna degentibus, licet ad breve tempus. — A fortiori idem dicendum est de officialibus proprio peculio se reficientibus, nisi forte excipias officiales secundarios exiguum stipendium percipientes et ratione necessariae parcimoniae communi mensae assidentes cum pluribus aliis, legi Ecclesiae obtemperare recusantibus. — *V. Comp. n. 487.*

CASUS XV.

DE ABSTINENTIA A CARNE (3°).

Torquatus rusticus diebus, quibus carnes prohibentur, saepius tendit in urbem, a qua tribus horis distat, cum curru onusto lignis in foro publico vendendis. Tunc autem carnibus se reficit, his ductus rationibus: 1° quia caupo, ad quem divertit, solas carnes hospitibus ministrat; 2° quia socios habet itineris et conditionis, qui in hoc hospitium se recipiunt, et difficile ab iis separari potest; 3° quia prandium negotiorum causa remittere debet ad horam tertiam vel quartam pomeridianam cum magna stomachi defatigatione, et summo mane ante profectum jentare debuit. Sed notandum, Torquatum domi versantem aliis abstinentiae diebus absque ullo incommodo abstinere a carnibus, licet duris agricolae laboribus operam jugiter impendat.

Hinc

Quaer. *An Torquatus a peccato excusari possit? — Et an absolvendus sit, nisi legem Ecclesiae se servaturum esse promittat?*

Solutio.

485. — *R. Negative* ad utrumque. Et enim rationes a Torquato adductae non sufficiunt. Nonne cibos licitos facile obtineret, si intentionem hospitum nunc et in futurum derelinquendi manifestaret, nisi eae dapes sibi ministrarentur? Numquid rationem hanc expertus est? Non apparet; sed esto, reapse hospitium derelinquat et a sociis impiis divertat. Quare adeo difficile ab his separari potest, nisi respectu humano inductus? Si serius refectionem sumpturus sit, non carent rustici modis, quibus stomachum interea corroborarent. Haec omnia agendi ratione Torquati domi degentis plane confirmantur. Ergo neque excusandus est Torquatus, neque absolvendus, nisi firmum propositum de futura emendatione emittat.

CASUS XVI.**DE ABSTINENTIA A CARNE (4°).**

Epipodius caupo carnes diebus prohibitis hospitibus etiam non petentibus ministrat ob varias rationes, nempe: 1° quia aliis cibis caret; 2° quia omnes fere viatores carnibus tantum vesci solent; 3° quia, cum redeant saepius iidem hospites, novit, illos alios cibos respuere. Admonitus autem a confessario, ut saltem cibos licitos simul cum carnibus in mensa apponat, obtemperare abnuat ob nimias expensas, quas ad hoc facere deberet.

Hinc

Quaer. 1° *An caupones carnes omnibus petentibus, imo et non petentibus ministrare possint?*

2° *An requiratur vel satis sit, ut cibos licitos simul cum carnibus apponant?*

Solutio.

486. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Non licet generatim cauponibus, carnes ministrare die vetito advenis non petentibus, quia esset vera cooperatio peccatis aliorum sine ratione sufficienti. 2° Licet autem ex consuetudine universali carnes praebere petentibus, quia inter peregrinos confluentes possunt reperiri non pauci, qui prae infirma valetudine, stomachi debilitate aut etiam obtenta dispensatione excusentur, et

insuper nimium foret incommodum, si singuli de causis propriis carnes edendi interrogari deberent.

487. — *R. ad 2^m Quaes.* Omnino requiritur et generatim satis est in majoribus diversoriis, in quos confluant multi hospites, ut cibi liciti simul et carnes in mensa apponantur. Saltem caupones se ostendere debent benevolos et paratos, ad tales cibos omnibus requirentibus statim concedendos. — *Bouvier, de praec. Eccl. — Gousset, de virtut. n. 305. — V. Comp., de virtut. n. 255.*

CASUS XVII.**DE PROMISCUITATE CARNIS ET PISCIIUM.**

Pancratius, non minus piscium, quam carnum appetens, epikeia utendum esse ratus circa legem Ecclesiae, qua prohibetur carnis et piscis promiscuitas, toto quadragesimali tempore carnibus varii generis immiscet condimenti instar pisciculos sale siccatos, caneros (*écrevisses*) cum aquosis limacibus, et infumatas harengas, arida testacea marina, ut ostreas (*huîtres*).

Alias autem ob valetudinem sat infirmam tota quadragesima naturaliter dispensatus a lege jejunii, ut videbatur, nulli carnum et piscium generi perpercit, ratus, quod interveniente dispensatione nulla ligaretur condicione. Postea vero, quum paulo magis convalesceret, postulata ad tutius dispensatione ad esum carnis, jure tantum ex carne utitur, ut esui piscium indulgere possit.

Hinc

Quaer. 1° *Quando et quomodo urgeat praefata lex Ecclesiae?*

2° *An in his omnibus Pancratius noster bene suae conscientiae, sicuti stomacho, consulat?*

Solutio.

488. — *R. ad 1^m Quaes.* Lex vetans, ne dispensati in esu carnum pisces simul cum carnibus misceant, urget non solum decurrente quadragesimali tempore, sed etiam ceteris diebus, quibus est jejunandum de praecepto Ecclesiae, non vero aliis diebus, quibus servanda est carnis absti-

nentia absque jejuniis. Sic ex epistola Benedicti XIV. *In suprema* et ex responsione *S. Poenit. 1834. — V. S. Lig. n. 1015.* Sic autem intelligenda est praefata prohibitio, ut vetetur, ne quis in eadem refectione pisces simul et carnes manducet. Verum licet pisces edere in alia refectione, in qua carnes non manducantur, etiamsi eadem die fieret v. g. ab eo, qui a jejuniis est dispensatus.

489. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Nimis ampla utitur epikela Pancratiis noster. Non potest enim edere simul cum carnibus pisciculos sale siccatos, neque harengas, cancos, ostreas allave testacea marina, ut constat ex decisione *S. Poenit. 16. Jan. 1834.* Eadem ratione limaces et ranae prohiberi debent, cum instar piscium edantur, quando esus carnum prohibetur. 2° An vero naturaliter Pancratiis a lege jejunii et abstinentiae (¹) dispensatus potuerit licite pisces carnibus admiscere, *controvertitur.* *S. Poenitentiaria* hac de re interrogata respondit: „Consulat quisque probatos auctores.“ Hinc probabiliter non peccavit. Tandem utrum, dum convalesceret, obtenta dispensatione ad carnis esum, jure tantum carnis utendo simul piscibus refici potuerit, respondendum est *affirmative*, ut constat ex declaratione *S. Poenitentiariae 1828. — V. Comp. n. 504. 514. 515.*

CASUS XVIII.

DISPENSATIO A LEGE ABSTINENTIAE.

Drusus 1° dispensatione in sua dioecesi tempore quadragesimae generaliter concessa utitur etiam iter agens extra dioecesim, licet nulla ibi vigeat dispensatio. 2° Cum autem ratione infirmitatis jejunare non valeat, pluries in die carnibus reficitur. 3° Praescriptam eleemosynam vel orationem ex incuria omittit, ratus, obligationem hanc legi abstinentiae subrogatam levem esse, ut ipsam materiam.

Hinc

Quaer. 1° An Drusus potuerit edere carnes extra dioecesim, licet

nulla ibi concessa fuerit dispensatio? Et quid, si ipsemet ob infirmitatem fuisset dispensatus?

2° *An pluries potuerit refici carnibus, si ob infirmitatem ad jejunandum impotens fuerit?*

3° *An graviter peccaverit omittens eleemosynam vel praescriptam orationem, licet utraque materia in se levis appareat?*

Solutio.

490. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Dispensatio generaliter concessa est *territorialis* nec extra dioecesim valet, nisi ibidem eadem dispensatio impertita fuerit. 2° Si vero ipsemet sit dispensatus, etiam extra dioecesim dispensatione uti poterit, quia dispensatio *personalis* ipsi personae dispensatae inhaeret eamque comitatur.

491. — *R. ad 2^m Quaes.* *Affirmative*, quia restrictio ad unam vicem in die afficit tantum jejunantes, qui semel tantum in die carnibus refici possunt. Nihil igitur obstat, quominus illi, qui jejunium ratione infirmitatis servare nequeunt, pluries in die, et quidem toties, quoties volunt, carnibus vescantur. Constat etiam ex declaratione *S. Poenitentiariae an. 1834.*

492. — *R. ad 3^m Quaes.* Aliqui *affirmant*, quia, ajunt, episcopus dispensando ex delegatione Summi Pontificis censetur facere quamdam commutationem inter obligationem abstinentiae et opus facilius, et proinde opus subrogatum obligationem abstinentiae repraesentat eamque induit, nisi de mente diversa superioris constet. Episcopi nonnulli hanc esse mentem suam in literis pastoralibus declararunt (¹). Attamen generatim non videntur episcopi velle rigorosam commutationem facere, sed *probabiliter* dicendum est, eos intendere *principaliter* dispensare, et *accessorie* aliquod opus pium in quamdam satisfactionem levem imponere. Sic generatim a fidelibus dispensatio apprehenditur, ita ut illi mirentur, si mentio de culpa gravi fiat pro omissione rei in se levis. Vide insuper dicenda de

(¹) Cf. *Comp. n. 514. 5°* (N. edit.)

(¹) Mandement de Mgr. l'évêque de Montpellier, pour le Carême de 1861. (N. auct.)

satisfactione in tract. *de poenit. P. II, n. 517.*, ubi asseritur cum *S. Lig. et aliis*, materiam levem non esse capacem obligationis gravis, etiam probabilis, si haec materia levis locum operis gravis teneret, quia obligatio secundum materiam mensuratur, et magis attenditur ad *materiam in se spectatam*, quam ad *eius causam*. — *S. Lig., de poenit. n. 517.*

CASUS XIX.

DISPENSATIO SABBATICA.

Cornelius caupo, versans in dioecesi, in qua facultas edendi carnes die sabbati singulis petentibus conceditur, hac obtenta privilegium extendit ad familiam integram, ad amicos et cognatos, a quibus invisitur, licet veniant ex alia dioecesi, in qua ea dispensatio non conceditur, imo ad omnes hospites, qui ad suam tabernam divertunt. Ipse autem hac licentia utitur non domi tantum, sed etiam peregrinando extra dioecesim per loca diversa, in quibus hujusmodi dispensatio inaudita est.

Hinc

Quaer. 1° *An Cornelius potuerit extendere licentiam, quam obtinuit, ad familiam, cognatos vel amicos?*

2° *An ad extraneos, qui propriis expensis in caupona reflectuntur?*

3° *An etiam iter agendo extra dioecesim carnes edere possit?*

Solutio.

493. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative*, seu potest Cornelius facultatem obtentam extendere ad integram familiam, ad domesticos atque ad omnes amicos aut alios, quos gratuito hospitio in domum admittit. Sic enim privilegium istud communiter intelligitur in locis, quibus concessum est. Sic etiam a variis episcopis declaratum fuit. Satis est igitur, si caput familiae facultatem edendi carnes die sabbati petat, ut tota familia, amici, famuli, operarii et hospites titulo gratuito in privilegio communicare possint. Potest etiam membrum familiae quodcumque facultatem eandem

pro tota familia obtinere. Ergo Cornelius sub illo respectu non est inquietandus.

494. — *R. ad 2^m Quaes. Negative*. Peregrini, qui propriis expensis in hospitio reflectuntur, ejusdem dispensationis participes fieri nequeunt, quia de mensa patrisfamilias non edunt, cum ipsimet pecuniam pro victu retribuant, nec proinde de familia etiam in latissimo sensu esse censentur. Ergo caupones dispensati, ut carnes die sabbati edant, eodem titulo carnes hospitibus suis ministrare nequeunt. Ergo in hoc casu culpandus est Cornelius.

495. — *R. ad 3^m Quaes.* Cornelius non potest uti facultate accepta extra dioecesim. Ratio est, quia praedicta dispensatio censetur primario localis, et obligatio petendi facultatem pro singulis vel saltem pro familia est conditio „sine qua non“ ad usum dispensationis generalis, ut per eam ostendatur submissio et reverentia erga Ecclesiam. Etenim Summus Pontifex concedendo variis episcopis facultatem generalem, in esu carnis cum suis subditis dispensandi die sabbati, attendit ad difficultates et necessitates locorum. Ergo Cornelius non potuit carnes edere extra dioecesim die sabbati vi facultatis in suo loco obtentae, nisi eadem gratia concessa sit in loco, per quem transit.

496. — Confirmatur etiam decisione *S. Cong. Inquisit.* data pro *Belgio die 10. Jun. 1855.*, quae ad alia loca applicanda est propter causae paritatem. Sic autem perhibetur postulatum cum data responsione:

„Beatissime Pater!

„Illustrissimi Episcopi Belgii petierunt „anno 1853 a Sua Sanctitate, ut dignaretur „auferre legem, qua prohibetur esus carnis in die sabbati. Sua Sanctitas non „abrogavit legem illam, sed dignata est „concedere Illustriss. Episcopis Belgii facultatem dispensandi circa illam cum istis, „qui peterent dispensationem.

„Inde exponitur humillime infrascriptum „dubium: *Utrum, obtenta dispensatione, „peregrinantibus extra Belgium liceat „comedere carnes in locis, in quibus „viget ista lex?*“

„*Feria IV. die 10. Januarii 1855.*

„In Congregatione generali S. Rom. et
„universalis Inquisitionis habita in con-
„ventu S. Mariae supra Minervam coram
„EE. ac RR. DD. S. R. E. Cardinalibus
„contra haereticam pravitatem generalibus
„inquisitoribus, proposito suprascripto dubio
„et praehabito voto DD. Consultorum, iidem
„EE. DD. decreverunt: *Negative.*“

„Angelus Argenti,

„S. Rom. et univers. Inquisitionis Notarius.“

Analecta juris pontificii, 23° livraison.
Nov. 1857. col. 383. — *Recole dicta supra*
de leg. n. 140.

CASUS XX.

DISPENSATIO IMPLICITA.

Bertoldus paterfamilias justa de causa
nominatim dispensatur a lege abstinentiae
pro occurrentis quadragesimae tempore. Hoc
cognito uxor ejus jubet ancillae, ut paret
quidem carnes pro viro, cibos autem esu-
riales pro se, filiis et familiaribus ceteris.
„Quid est hoc?“ exclamat mussitans Ber-
toldus. „Ego sum dispensatus et volo,

„ut tota familia meo privilegio utatur.“
Uxor autem anxia quaerit a confessario,
utrum obtemperare possit.

Hinc

Quaer. *An reapse tota familia carni-
bus vesci possit in praedicto
casu?*

Solutio.

497. — *R. Affirmative.* Constat ex
responsione *S. Poenitentiariae*, data die
16. Jan. 1834. Etenim sic quaesitum
fuerat: „Utrum cum paterfamilias a lege
„abstinentiae a carnibus tempore quadra-
„gesimae dispensatus non potest aut non
„vult cibos utriusque generis parari, ejus
„filii aut familiares carnes edere possint?“

S. Poenit. respondit: „Posse personis,
„quae sunt in potestate patrisfamilias, cui
„facta est legitima facultas edendi car-
„nes, permitti uti cibis patrisfamilias in-
„dultis, adjecta conditione de non per-
„miscendis licitis atque interdictis epu-
„lis et de unica comestione in die pro
„ils, qui jejunare tenentur.“ — *V. Comp.*
n. 513. 3°.

CASUS DE JUSTITIA ET JURE.

DE DOMINIO

SEU

*De dominio filiorumfamilias, uxorum, clericorum. — De modis acquitendi
dominium, scilicet de occupatione, inventione, praescriptione et accessione. (¹)*

CASUS I.

DE DOMINIO FILIORUM (1°).

Leopoldus, mercatoris filius, post
patris obitum in domo paterna commorans
commercium indefesso labore ita prosecutus
est, ut per octo annos duo millia scutorum
lucratus fuerit. Postea autem, matre abs-

que testamento defuncta, majorem haere-
ditatis partem sibi deberi contendit. E
contrario duae ejus sorores juniores et in-
firmas, quae nihil labore proprio lucratae
fuerant, aequalem partem cum fratre sor-
tiri praetendunt ex eo, quod coram lege
filiorum jura sint aequalia, quoties parentes
ab intestato decedunt. Leopoldus vero,

(¹) Cum in casibus ad materiam de justi-
tia et jure spectantibus etiam legum par-
ticularium ratio habenda sit, de his autem
disserere limites hujus operis omnino ex-
cederet, lectores ad ipsos codices vel,
praesertim in casibus difficillioribus, ad

juris peritos remittere cogimur. Si vero
interdum quaestio exsistat, num ejus-
modi legis dispositio etiam ante sen-
tentiam judicis in conscientia obliget,
dubium juxta principia in *Compendio*
P. I. n. 789. indicata tollatur. (N. edit.)

cum frustra reclamaret, notabilem pecuniae summam, sororibus incognitam et quam penes se habebat, sibi servavit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sint jura filiorum-familias?*

2° *An Leopoldus majorem partem haereditatis repetere possit et, sororibus id denegantibus, se compensare valeat?*

3° *Quid confessario in pari casu agendum?*

Solutio.

498. — *R. ad 1^m Quaer.* Varia sunt jura filiorumfamilias pro variis legibus diversarum gentium, unde unica regula definiri nequeunt. Ex jure gallico filiusfamilias perfectum habet dominium bonorum industria separata acquisite vel ipsi soli donatorum. Directum autem tantum dominium habet in cetera bona ante annum 18. vel emancipationem, pater vero et eo deficiente mater eorum usumfructum percipit. Quoad bona ex haereditate paterna et materna, ea aequaliter inter omnes filios dividenda sunt, nisi parentes testamento vel expressa donatione aliquid amplius uni vel alteri e filiis erogaverint juxta limites juris ipsis a lege concessi.

499. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° De *jure positivo* Leopoldus nihil amplius, ac sorores, requirere potest. Etenim, cum in sinu familiae remanserit ac nomine familiae et ope communis pecuniae mercaturam exercuerit, et nihil amplius ipsi a parentibus concessum fuerit, ut patet ex casu, nulla ratione legali commodum majus, ac alii haeredes, reportare potest.

2° De *jure naturali* videtur Leopoldus posse majorem partem lucri a se acquisiti praetendere. Hoc enim omnino aequitati consonum apparet. Ratio est, quia lucrum illud ingens, quod fecit Leopoldus, non est fructus solius pecuniae ad familiam totam pertinentis, sed est fructus industriae singularis et laboris extraordinarii. Labor enim ille indefessus non debebatur gratis sororibus. Praeterea pactio sororum cum fratre, mortuo patre, de relinquenda haereditate paterna in massa

communi ad finem negotiandi instar contractus societatis habenda videtur (¹). Porro aequitati consentaneum est, ut is, qui in contractu societatis plus confert pecuniae vel laboris, plus inde participet. Ergo Leopoldus, qui non tantum aequalem pecuniae partem, sed etiam ipse solus totum laborem ac industriam contulit, majorem partem de lucro memorato sortiri debet. Licet enim lex civilis hujusmodi casum non excipiat, videtur tamen dari locum alicui *epiketae*, saltem pro rata laboris *extraordinarii* et *indebiti* de arbitrio viri probi et periti. Igitur Leopoldus potest aliquam compensationem a sororibus petere. Si autem jus certum et evidens habeat ad aliquam compensationem, rigide loquendo eam occulte facere posset, si alio modo id, ad quod jus habet, repetere nequeat. Sed in praxi hoc hallucinationis et periculi plenum est, proinde non permittendum, nisi forte a viris probis, gravibus et peritis prius probetur. Etenim, etiamsi Leopoldus jus non aequivocum habere videatur ad aliquod emolumentum pro labore suo *extraordinario*, difficultas in quantitate ejusdem determinanda remanebit.

500. — *R. ad 3^m Quaer.* 1° Ante factum confessarius generatim a simili casu dirimendo absteineat, quia communiter in his rebus temporaneis non erit sat versatus, ut difficultates solvere queat. Remittat igitur poenitentem ad virum probum et peritum, qui cognitis omnibus circumstantiis prudens consilium praebere possit. Haec enim sunt periculorum plena et maxime hallucinationi obnoxia. Ceterum tota quaestio magnae controversiae subjacet, ut videre est in *Comp. n. 547*. 2° Post factum facilius confessarius rem tolerare vel silentio praeterire poterit. 3° Si aliqua sententia judicis auctoritate hac de re jam

(¹) Notandum tamen, defuncto patre matrem adhuc superstitem fuisse nec constare, annon in simili casu etiam de jure naturali opes familiae ad solam matrem pertineant, si pactum speciale non subsistat. Quoad laborem extraordinarium autem a filio impensum cf. etiam casum III. (N. edit.)

perlata sit, ei omnino standum erit. — *V. Elbel n. 77.*

CASUS II.

DE DOMINIO FILIORUM (2°).

Marius, oenopolae filius, a patre seniculo mittitur in diversa loca, ut varia emat vina. Marius autem, homo industrius, obtinuit, ut vinum infimo emeret pretio, et pretium nonnihil auctum patri suo mendaciter dictitavit. Hinc factum est, ut partim ex pretio cum tali lucro sibi reservato, partim etiam ex parcimonia in itinere servata mensuram vini emerit, quam redux in patriam clam vendidit adeo feliciter, ut centum scuta in suo peculio numeravit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo Marius peccaverit?*

2° *An et quatenus ad restitutionem teneatur?*

Solutio.

501. — *R. ad 1^m Quaes.* Marius peccavit, et quidem *per se loquendo graviter*, patrem decipiendo circa vini pretium, quia commisit mendacium patri suo perniciosum, ut patet. Ergo, si excessus fictus pretii sit notabilis, valor subtractus erit gravis, et proinde injustitia gravis. Mendacium tamen leve esset, si filius praesumere potuisset, patrem non esse invitum saltem quoad substantiam.

502. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Marius tenetur quidem ad restitutionem pecuniae, quam subduxit pretium vini apud patrem exaggerando, quia nullo titulo eam servare poterat. Si enim feliciter vinum infimo pretio emit, illud beneficium cedere debet patri, quem repraesentat et cujus rem utiliter gerit, si casum excipias, in quo labore et industria extraordinaria usus fuisset.

2° Non tenetur restituere lucrum *parcimoniale*, quia a patre debebatur ei victus honestus, conditioni suae proportionatus. Ergo si voluerit de tali victu congruo aliquid subtrahere et marsupio suo potius, quam stomacho applicare, pater nequit esse rationabiliter invitus. Etenim, si famulus mercatoris v. g. in via incidat

in aliquem socium itineris, qui loco illius sumptus necesarios solvat, sane non tenebitur restituere domino pecuniam, quam pro victu expendere debuisset. Ergo multo minus filiusfamilias obligandus est ad refundendam patri pecuniam, quam parce vivendo retinuit. — *Elbel, de dominio n. 80.*

3° Neque tenetur restituere lucrum, quod negotiatione privata comparavit, quia *industriae* ipsius *extraordinariae* tribuendum est; fructus autem industrialis ei, qui industriae studuit, debetur. Nec obstat, quod filius lucrum fecerit ex pecunia patris. Etenim illud non provenit tantum ex re paterna, siquidem fructum parcimoniam et industrium fecit suum; praeterea nulum damnum patri intulit ratione lucri illius, siquidem omnem diligentiam adhibuit ad mandatum patris recte adimplendum. Ergo pater nihil aliud a filio requirere censetur. Profecto, si Marius pecuniam parentis in itinere lusui exposuisset, periculo perdendi in se suscepto, et ei lusui vacando lucrum fecisset, non esset damnandus ad lucrum illud patri suo donandum, neque solent parentes ejusmodi lucrum a filiis exigere. Cur ergo Marius urgeretur ad reddendum lucrum, quod intacta re paterna ex negotiatione fecit? — *Elbel n. 81. — Tamb. l. 5. de decal. c. 4. §. 1. n. 7.*

CASUS III.

DE DOMINIO FILIORUM (3°).

Ferdinandus, filiusfamilias dyscolus et bibulus, magnas fecit expensas in ludo et potationibus. Virginia, ejus soror, puella modesta, laboriosa et parentibus obsequentissima, adstat sedulo in officina ad negotia commercii peragenda. Lugens vero cernit rem familiarem deperire, nedum proficiat. Hinc ad sibi providendum et aliquatenus pro futuro compensandum paulatim pecuniam insciis parentibus seponit. Jam penes se duo francorum millia tenet. Sed anxia confessarium interrogat, ut sciat, an tuta conscientia esse possit.

Hinc

Quaer. *An Virginia injuste egerit et ad restitutionem teneatur?*

Solutio.

503. — *R.* Quid tibi videtur? Nonne evidens est, Virginiae indulgendum esse? Nonne eam miseratione dignam existimabis? Cernis misellam indefesso labori incumbentem et rem familiarem solam sustententem, dum dyscolus frater eam destruit! Attamen a peccato *mortali per se* excusari nequit. Ratio est, quia furtum in materia gravi commisit erga parentes rationabiliter invitos. Neque ulla injuria a fratre afficitur, siquidem bona ab illo dilapidata ad parentes, non ad illam pertinent. Ergo Virginia nullum jus habet ad compensationem. Viderint ipsi parentes, an expensas filii tolerare velint. ⁽¹⁾

504. — *Obj.* Juxta auctores plures valde graves filiusfamilias in simili casu saltem mercedem famulo debitam merentur. Ergo Virginia titulo compensationis pecuniam subreptam pro rata laboris retinere potest.

R. Illa doctrina est periculorum plena, ut supra dictum est, nec facile in praxi toleranda. Insuper juxta patronos hujus sententiae filiusfamilias pro labore suo mercedem repetere non posset, nisi defunctis parentibus, quia antea certo jus nullum habet. Attamen, si Virginia usa fuerit labore omnino *indebito*, v. g. si vigilias ultra morem produxerit etc., aliquam mereatur indulgentiam, ut de Mario in casu praecedente dictum est. — *Elbel, de rest. n. 276.*

CASUS IV.**DE DOMINIO UXORUM.**

1° Apollonia, arte pingendi peritissima, Lazaro, sponso suo, artificii praeter artis suae peritiam nihil prorsus possidenti, dotem mille scutorum contulerat. Tempore vero matrimonii quatuor scutorum millia ex industria et labore ambo lucrati sunt. Hinc Apollonia, morti proxima et omni prole orbata, maritum obligat ad duo millia

⁽¹⁾ Non abnuerem tamen, Virginiam a restitutione excusare, si parentes modo agendi filiae forte tacite assentiantur, vel condonatio restitutionis pro circumstantiis certo praesumi possit. — Cf. *Vott P. I. n. 803.* Elbel ab auctore nostro citatus similem quidem, non tamen eundem casum solvit. (N. edit.)

scuta in pias causas eroganda. Maritus moribundam affligere nolens, omnia promittit: sed defuncta comparte inquiri a confessario, an vere teneatur ad expendendam hanc summam, quam nimiam esse putat.

2° Daria, juri suo cedens, marito permisit, ut dotis partem detraheret ad aliquem contractum ineundum debitave solvenda. Mortuo autem marito Daria hanc dotis partem vult juridice reclamare, sciens, tales contractus sententia judicis semper irritari, eo quod dos uxoris alienari non possit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sint bona varia uxorum?*

2° *An Lazarus teneatur legatum uxoris solvere?*

3° *An Daria dotem repetere possit?*

Solutio.

505. — *R. ad 1^m Quaer.* Bona uxorum varia sunt pro variis gentium legibus. Communius sunt: 1° *dotalia*, quae ab uxore afferuntur in dotem ad matrimonii onera sustinenda et quae, soluto matrimonio, ei retribuantur; 2° *communia*, quae utrique conjugum quoad dominium directum et utile competunt; 3° *paraphernalia*, quae uxor sibi praeter dotem reservat ⁽¹⁾. — *V. Comp. n. 548.*

506. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Ad casus hujusmodi solvendos perpendendae sunt variae pactioes inter conjuges statutae, scilicet, an contractus matrimonii initus fuerit sub conditione dotis tantum ab uxore persolvendae, an vero ita, ut bona acquirenda in matrimonio forent communia etc., quaenam sint leges communes vel locorum particulares. Si confessarius non sit bene versatus in hujusmodi rebus, plenior sibi comparare debet notitiam, priusquam difficultates solvat, vel poenitentem ad alium peritiolem remittere.

2° Ad casum nostrum: Si bona tempore matrimonii lucranda fuerint communia, ita

⁽¹⁾ Paraphernalia speciali reservatione non indigent. Omittimus tamen, de similibus plura annotare, quamvis moralistae saepe principia juris romani minus accurate exponant: omnino enim leges particulares consuli debent. (N. edit.)

ut cuique coniugi medietas competeret, Apollonia dimidiam partem bonorum communium in legata pia impendere potuit et proinde vir totum legatum exsequi tenetur. Si vero ratione contractus matrimonialis uxor ad solam dotem jus habuerit, dotis valorem in legatis piis excedere non potuit. Si igitur iura sua excesserit, pro rata excessus legata imminuenda erunt.

R. ad 3^m Quaes. Daria *per se* jus habet ad obtinendam contractus rescissionem vel ad compensationem pro detrimento doti illato, quia dos uxoris alienari non potest. Excipe: si uxor jam aequivalenter compensationem obtinuit, v. g. si maritus ad ejus commodum dotem adhibuit etc. (¹)

CASUS V.

DE DOMINIO CLERICORUM.

Polydorus parochus, neglectis pauperibus, notabilem pecuniae summam ex stipendiis missarum aliisve honorariis, ex beneficio vel pensione a gubernio accepta, ex parcimonia in victu collectam partim in varios cognatos et amicos distribuit, partimque in senectutem reservat. Sed repentina morte correptus, absque testamento e vivis sublatus est. Quare pecunia reservata simul cum relicto patrimonio inter haeredes dividitur.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sunt bona, quorum clerici dominum habent?*

2° *An teneantur ex justitia superfluum bonorum ecclesiasticorum pauperibus distribuere?*

3° *An et quomodo peccaverit Polydorus?*

4° *An haeredes teneantur pauperibus restituere?*

Solutio.

507. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Clerici dominium perfectum habent bonorum *patrimonialium*, *industrialium* et *casualium*, quia hujusmodi bona sunt omnino

civilia, non vero *ecclesiastica*, et proinde ratione eorum clericus haud secus ac laicus habendus est. 2° Idem dicendum est de bonis, quae clericus ex *parcimonia* de redditibus beneficii obtinuit, quia jus habet ad honestam sustentationem et proinde, quod stomacho subtrahit, propriae crumenae superaddit. 3° Habet dominium utile bonorum *ecclesiasticorum*, ita ut iis uti possit ad honestam sustentationem, ea tamen conditione, ut omne superfluum in pauperes vel causas pias erogare debeat. Ex multis concillorum testimoniis constat.

R. ad 2^m Quaes. Neg. probabiliter, quia, licet clerici debeant ex Ecclesiae praecepto superfluum bonorum ecclesiasticorum pie impendere, de obligatione tamen justitiae non constat. — *V. Comp. n. 560.*

508. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Polydorus non peccavit *per se* erogando in cognatos vel amicos donaria ex stipendiis missarum aliisve honorariis, aut ex parcimonia in victu collecta, ut patet ex dictis. 2° Peccavit vero, et quidem *per se* graviter, pecuniam ex beneficio ecclesiastico habitam neglectis pauperibus similiter impendendo. Idem dicendum est etiam de superfluo ex pensione a gubernio accepta in locis, in quibus haec pensio succedit beneficiis, quia instar beneficii ecclesiastici habenda est, ut pluries a S. Poenitentialia decisa fuit.

509. — *R. ad 4^m Quaes. Controversatur*, ut patet ex dictis. Hinc *probabiliter* haeredes absque injustitia et peccato totam haereditatem retinere possunt. Ratio est, quia nequeunt obligari, nisi titulo justitiae, ad restitutionem aliquam in causas pias faciendam. Atqui deest fundamentum obligationis ex justitia. Etenim ex dictis Polydorus *probabiliter* non peccavit contra justitiam, beneficii superflua retinendo seu pauperibus non erogando: ergo neque haeredes obligatione justitiae ligari possunt; obligatio enim major et diversae speciei dari non potest in haeredibus, quam in ipso auctore. Porro, si haeredes non tenentur ex justitia, neque etiam alio titulo, et proinde non peccant totam haereditatem retinendo. Etenim obligatio Polydori fuit *mere personalis*, non vero *realis*, saltem probabiliter; atqui obligationes *mere per-*

(¹) Nimis brevis haec solutio! Quid, ubi non viget jus gallicum (de quo cf. *Comp. n. 550.*)? Quid praesertim pro foro interno, si uxor consensit? (N. edit.)

sonales ad haeredes non transeunt, sed solae *reales*: ergo haeredes non sunt inquietandi. Praeterea in praxi maxima est difficultas sciendi, utrum pecunia a parcho relicta ex redditibus superfluis beneficiorum, vel aliunde proveniat. Non enim constat, quod Polydorus secreto sufficienter elemosynas non dederit. — *V. Comp. n. 558. et seq.*

CASUS VI.

DE OCCUPATIONE (1°).

1° Christophorus tempore belli, dum civitas obsidione premeretur et injectione globorum ignivomorum infestaretur, dumque palatium cujusdam divitis flammis in immensum crescentibus incenderetur, domesticis omnibus aufugientibus et de extinctione incendii desperantibus domum latenter ingressus est ibique cistulam auri plenam abstulit evasitque prospere. De felici sua sorte gestiens eam pecuniam absque ullo scrupulo sibi servavit, hujusmodi lucrum industriae suae extraordinariae vel potius audaciae tribuens.

2° Fortunatus, urbe ab hostibus capta et direpta, emit ab aliquo milite aliqua vestimenta exiguo prorsus pretio. Postea vero, cum haec vestimenta accuratius lustrasset, in eis reperit insutos non paucos aureos; quod optimae providentiae Dei tribuens, absque ullo conscientiae remorsu eos servavit.

Hinc

Quaer. 1° *An Christophorus in primo casu pecuniam incendio surreptam sibi retinere valeat?*

2° *An Fortunatus in secundo casu servare possit pecuniam in vestimentis emptis a milite inventam, vel an eam militi restituere debeat, si eum noverit, vel domino, si appareat?*

Solutio.

510. — *R. ad 1^m Quaes. Neg.* Ratio est, quia res quaelibet e periculo interitus erepta manet domini sui. Hinc axioma: *Res clamat ad dominum.* Licet enim Christophorus sine injuria potuisset permittere, ut cistula haec combureretur, at-

tamen eo ipso, quod illam e periculo eripuerit, ad eundem dominum pertinere pergit, sicut domus incendio erepta non ad illos, qui flammam exstinxerunt, sed ad pristinum dominum pertinere agnoscitur. — *Lacroix l. 3. p. 2. n. 112. — Elbel n. 172.*

511. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Fortunatus non tenetur militi reddere aureos in veste repertos. Ratio est, quia, etiamsi miles juste acquisiverit vestes v. g. in bello justo, non tamen acquisivit dominium in aureos sub vestibus latentes, nec possunt dici pertinere ad pretium vestis, siquidem eos ignoravit nec proinde animo domini umquam possedit. Ignoti autem nulla est possessio, sicut nulla cupido. 2° In casu, in quo cognosceretur dominus, ei reddenda est praefata pecunia, quia animum possidendi rem suam numquam abjecit et dominium ejus servavit. Nam ablatio a milite facta *materialis* fuit potius, quam *formalis*, respectu aureorum latentium, et proinde non obstat possessioni civili ex parte prioris domini. — *Elbel ibid.* Attamen ne domino quidem, licet cognito, reddenda esset praefata pecunia, si vestis a milite in bello justo surrepta fuerit, quia in eo casu ejus occupatio ab hoste facta non fuisset injusta. (1)

CASUS VII.

DE OCCUPATIONE (2°).

1° Martialis miles in media strage surripuit variis hostibus vel etiam sodalibus mortuis et in campo jacentibus pecuniam et manualia horologia, quae sibi fecit propria. Cum autem in patriam redux id confessario aperuisset, jussus fuit, haec eadem vel eorum pretium pauperibus distribuere, aut in pias causas impendere.

2° Anatolius, dum venatio prohiberetur, leporem occidit in praedio Sempronii non clauso. Repente apparens Sempronius minatur, se Anatolium denuntiaturum esse, nisi sibi praedam relinquat. Timore damni majoris venator abiit vacuis manibus ac pudore suffusus.

(1) Haec limitatio jus *militis* respicere videtur. (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° *An Martialis possit retinere res omnes, quas in strage accepit?*

2° *An Sempronius juste egerit, vel quid juris?*

Solutio.

512. — *R. ad 1^m Quaes.* Martialis potest haec omnia servare, si hostem a se occisum spoliaverit; haec est enim generalis consuetudo. Videtur etiam excusandus, si alios hostes prostratos exuerit. Si vero res a sodalibus occisis acceperit, eas parentibus vel haeredibus defunctorum cognitis restituere debet, in quantum fieri potest et rei valor requirit.

513. — *R. ad 2^m Quaes.* Quid de Sempronio? Ex modo dictis fera occisa fuit Anatolii venatoris. Attamen in casu praesenti non est damnandus de injustitia Sempronius, quia jus habet venatorem denunciandi. Proinde hic praedam illi abjiciendo se redimit a justa vexatione seu a justa poena. Etenim, si reapse denunciatus fulset, majus damnum subiturus fuisset. (¹)

CASUS VIII.

DE OCCUPATIONE (3°).

1° Aquilinus ad feram captandam laqueum ponit. Absque mora fera in eo implicatur. Cajus per hunc locum casu transiens eam illinc extrahit et asportat, ut ea fruatur.

2° Proculus, peritus venator, leporem suscitatur; ejus canes strenue feram insequuntur. Verum lepus aufugiens transit coram Paulino, alio venatore, et ab eo occiditur.

3° Attilius venator leporem in campo aperto Caji occidit. Obstat dominus, qui casu praesens aderat, ne venator praedam tollat. Imo arripit ipse et cum amicis manducat.

Hinc

Quaer. 1° *An fera sit Aquilini vel Caji in primo casu?*

2° *An Proculus aut Paulini in secundo casu?*

3° *An Attilii aut domini in tertio casu?*

Solutio.

514. — *R. ad 1^m Quaes.* Fera est Aquilini, quippe qui laqueum posuit et ope laquei eam occupavit, si adeo impedita fuit, ut inde evadere non potuerit. Etenim fera illius esse debet, qui laqueum posuit et fugiendi facultatem ei praecidit, siquidem est auctor laquei et laborem atque industriam ad animal capiendum adhibuit. — *Comitolus l. 4. q. 29. — S. Lig., Hom. ap. tr. 10. n. 71.*

R. ad 2^m Quaes. Lepus est Proculi, qui eum suscitavit et per canes prosequabatur, si verisimiliter a canibus capiendus fuerit. Secus ad occisorem pertinebit. Ratio ex modo dictis liquido constat. Igitur in hujusmodi casibus quam maxime ad omnes circumstantias attendendum est, ut sciatur, ad quem fera pertineat. Pertinet enim ad venatorem, qui jam eam moraliter occupasse censetur, licet adhuc neque apprehenderit, neque occiderit.

515. — *R. ad 3^m Quaes.* Fera est Attilii venatoris, quippe qui occidendo fecit suam, licet arripuerit modo illicito seu absque venia domini agri. Proinde dominus injuste egit praedam sibi tribuendo et manducando; non enim erat fructus agri. Ergo ad restitutionem tenetur. Licentia ejus requirebatur quidem, sed eam concedere tenebatur. Si tamen damnum aliquod ab Attilio latum fuerit in agro Caji, hic indemnitatem exigere potuit.

CASUS IX.

DE RE INVENTA (1°).

Felix, iter faciendo, crumenam auro refertam in media via reperit. Inquisito diligenter quidem, sed frustra domino, felici casu gaudens putat, rem fieri nullius et proinde sui esse, utpote *prini occupantis*. Verum, cum aliquo scrupulo motus rem confessario patefecisset, ab eodem obligatur sub gravi ad eam pecuniam pauperibus distribuendam. Paulo post, cum aliam invenisset pecuniam, eam in media

(¹) Cf. de hisce *Comp. n. 571. et seq.* (N. edit.)

via reliquit, ut omnem effugeret obligationem; sed non effugit seriam confessarii objurgationem ex eo, quod graviter caritati defuerit.

Hinc

Quaer. 1° *Utrum inventor rei alicujus possit eam sibi servare, si dominus diligenter et dñu inquisitus non compareat* (¹), *vel an eam in pias causas impendere teneatur?*

2° *Quid de agendi ratione Felicis et confessarii?*

3° *Quid vero, si Felix pecuniam repertam primum accepisset et postea in eodem loco reposuisset?*

Solutio.

516. — *R. ad 1^m Quaes.* Probabilius inventor rem sibi retinere potest, quia reapse res in iis circumstantiis pro derelicta habenda est. Dominus enim, licet absolute dominium illius non amiserit, moraliter tamen amisisse censetur, cum neque ea uti, neque de ea disponere ullo modo possit. *S. Lig.* (²) *n. 603.* dicit, hanc sententiam esse *veritorem*. Theologi tamen non pauci contendunt, rem inventam in eo casu in causas pias impendendam esse. — *V. Comp. n. 578. et seq.*

517. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Felix non damnandus est ex eo, quod rem prius inventam servaverit. Sequitur ex dictis. Ergo confessarius, qui eum *sub gravi* obligavit ad rem pauperibus erogandam, ipse damnandus est. Debuisset enim pium illud opus suadere tantum, non vero sub peccato, praesertim gravi, praescribere. 2° Felix male fecit, rem in secundo casu inventam in media via relinquendo; debuisset ex caritate eam colligere pro domino, si forte inveniri posset. Etenim ex principio generali caritatis tenemur, damnum proximi notabile impedire, cum id facile praestare possumus. Non peccavit quidem contra justitiam, hanc pecuniam in media via relinquendo, siquidem nullo speciali officio

nulloque contractu ad eam colligendam tenebatur; sed peccavit contra caritatem, non avertendo damnum proximi, quod facile impedire poterat. Ergo merito a confessario objurgatus est. An autem reus peccati gravis evaserit? Hoc ex solis circumstantiis colligendum est. Sed generatim dici potest, talem omissionem gravem esse, si res inventa sit magni pretii et adfuerit magna probabilitas dominum detegendi.

518. — *R. ad 3^m Quaes.* In hac hypothesis Felix peccasset etiam contra justitiam, quia rem alienam in loco tuto jam existentem periculo exposuisset, perinde ac ille, qui pannum ab incendio a se ereptum in ignem projiceret. — *Elbel. n. 172.* — Praeterea rem alienam colligendo suscipit obligationem ex justitia, quam domino restituendi, si possit. (¹)

CASUS X.

DE RE INVENTA (2°).

Barbara, cauponis famula, tabernam verrendo tres aureos papyro involutos reperit. Primum obstupescere illa atque mirari! Quid est hoc? ait. O miram Dei providentiam! Verum, re paululum perpensa, subsequitur animi perplexitas. . . Cujus sint aurei, prorsus ignorat, quia hac die adfuit magnus hospitem peregrinorum concursus. Quid igitur de pecunia faciendum? Urgente conscientia satagit, ut ejus dominum detegat, sed absque successu. Cum autem aureos diu detinuisset, domino non comparente statuit, eos sibi servare. Attamen errandi formidine pressa, rem duobus subjicit sacerdotibus. Prior dicit, pecuniam domino domus tribuendam esse. Alter opinatur, eam pauperibus necessario distribuendam esse. Igitur Barbara anxia remanet.

Hinc

Quaer. 1° *An pecunia sit domino domus tribuenda?*

2° *Utrum pauperibus distribuenda, vel an ab ancilla ad usum proprium servari possit?*

(¹) ideoque spes inveniendi dominum omnino evanuerit — (N. edit.)

(²) in *tract. de 7° praec.*, ubi de materiis ad jus et justitiam spectantibus agit. (N. edit.)

(¹) Cf. *Comp. n. 576. II. not. 1.* (N. edit.)

3° Quid faciendum Barbarae, si ex jussu vel consilio confessarii pecuniam in causas pias impenderit, et dominus ex insperato casu appareat? Solutio.

519. — *R. ad 1^m Quaes.* Barbara minime tenetur pecuniam a se inventam domino tabernae tribuere, quia hic nullum jus in eam habere potest. Etenim ex omnibus adjunctis constat, eam pecuniam non ab ipso fuisse amissam, sed ab aliquo hospite extraneo. Ergo nullum jus habet in illam, ne pro parte quidem, cum neque sit thesaurus, neque fructus fundi.

520. — *R. ad 2^m Quaes.* Barbara non tenetur pecuniam a se inventam impendere in causas pias, licet melius faciat, si eam sic expendat, et ad id hortanda sit. Ratio patet ex dictis in responsione ad casum praecedentem. Etenim, domino diligenter et diu inquisito nec comparente, res habenda est ut derelicta et proinde fit primi occupantis seu inventoris. Pauperes sive aliae causae piae nullum jus habent ad illam pecuniam, neque existit ulla lex obligans ad eam ipsis erogandam, neque, si ita fiat, compensatur damnum, quod dominus incognitus patitur. Ergo Barbara tres aureos a se inventos retinere potest. — *Elbel, de rest. n. 307.*

521. — *R. ad 3^m Quaes.* Si Barbara pecuniam in pias causas impenderit, quando nulla spes remanet dominum detegendi et dominus ante tempus praescriptionis appareat, nulla ei facienda est restitutio, quoties res minutatim fuit distributa vel expensa, quin locus pius ditior evaserit. Ita omnes. Imo idem dicunt non pauci, etiamsi pecunia uni pauperi vel uni causae piae erogata fuerit, quia translatum est rei dominium. Secus vero, si spes dominum inveniendi non abfuerit; ei enim comparenti restituenda est.

De his sic *S. Lig. n. 590*: „Quando „spectatis omnibus circumstantiis non est „amplius possibile, quod dominus inveni- „atur, tunc pauper acquirit *absolute* rei „dominium *sine ullo onere restitutionis*. „Quando vero adhuc post diligentiam adest „aliqua spes inveniendi dominum rei, tunc

„pauper non acquirit ejus dominium, et „proinde debet eam domino servare ipsique „restituere, si compareat.“ Ita etiam *Lugo d. 21. n. 102. — V. Comp. n. 579.*⁽¹⁾

CASUS XI.

DE RE INVENTA (3°).

Thesaurus.

Felicianus caementarius, dum jussu heri pervetustae domus parietes deiecisset, inopinato casu sub pavimento reperit magnum auri et argenti pondus. Primo quidem aspectu obstupefactus, paulo post totus exhilaratus, omnem pecuniam festinanter colligit. Sed infeliciter visus est a Januario alio operario, qui haud procul adstabat. Hic primum dimidiam partem pecuniae inventae postulat ut socius inventionis, quia eodem tempore, imo prius ad rem advertit; at renuente Feliciano rem manifestavit domino, qui ab inventore totam summam, utpote in proprio fundo repertam, repetiit. Inde lis ingens tibi dirimenda!

Hinc

Quaer. 1° An Felicianus teneatur medietatem pecuniae suo socio tribuere?

2° An vero potius totam summam domino domus tradere debeat, vel totam aut partem sibi retinere possit?

3° Quid si Felicianus totam pecuniam abstulisset mala fide, seu nesciens, an jus aliquod in eam habere possit?

Solutio.

522. — *R. ad 1^m Quaes.* Felicianus nihili prorsus dare tenetur alteri operario, qui inventioni praesens fuit. Ratio est, quia nullo prorsus gaudet titulo ad partem rei inventae repetendam, Testis enim inventionis non est ipse inventor, etiamsi statim ac alter, imo prius rem inventam vidisset. Nam ad hoc, ut quis dicatur rem quampiam invenisse et inveniundo dominium

⁽¹⁾ qui conferendus.

Barbara vero, cum ex hypothese rem bona fide acquisierit, item bona fide, imo juxta consilium confessarii de ea disposuerit et ditior inde non evaserit, sane ab onere restitutionis liberanda erit. (N. edit.)

acquisivisse, non sufficit, quod rem prior viderit, sed requiritur, ut prior apprehenderit eam apprehensione aliqua corporali. Ergo injuste reclamatur partem pecuniae inventae ille alter operarius, cum eam minime tetigerit. Ergo Felicianus, verus inventor, nihil ei dare tenetur. — *Elbel n. 179.*

523. — *R. ad 1^m Quaes.* Felicianus neque totam pecuniam hero suo dare debet, neque ipse totam sibi retinere potest. Ratio est, quia pecunia ista veram rationem thesauri habet, non vero rei amissae simpliciter. Agitur enim in casu de summa pecuniae absconditae, cujus memoria non exstat, seu cujus dominus prorsus ignoratur neque detegi potest. Porro lex civilis dimidiam partem thesauri in fundo alterius detecti tribuit domino fundi, et alteram dimidiam partem inventori concedit. Ergo Felicianus pecuniam cum domino domus dividere debet. ⁽¹⁾

524. — *R. ad 3^m Quaes.* In hac hypothesis peccaret quidem graviter Felicianus tum propter malam fidem, tum quia totam summam abstulisset; sed nihilominus medietatem illius retinere posset. Ratio est, quia dominium vel proprietas thesauri non pendet ab aestimatione privati hominis sive erronea, sive etiam probabili, sed ex sola juris dispositione. Ergo, cum jura disposuerint, ut in tali casu medietas rei ad inventorem pertineat, haec Feliciano adjudicanda erit, licet peccaverit mala fide eam sibi tribuendo.

CASUS XII.

DE RE INVENTA (4°).

Thesaurus.

1° Gaudentius, cum audivisset, olim thesaurum absconditum fuisse in certo praedio, illud pretio ordinario emit, terram effodit, et reapse, ter quaterque beatus, thesaurum invenit totumque sibi retinet.

2° Faustus, cum felici eventu thesaurum in alieno fundo detegisset, illo ibidem relicto confestim fundum ipsum emit, ut integrum thesaurum sibi servare posset.

Hinc

Quaer. 1° *An Gaudentius injuste ege-*

⁽¹⁾ *V. Comp. n. 576. (N. edit.)*

Gury, Casus conscientiae.

rit praedium communi pretio emendo, licet praesumpserit vel certe etiam noverit, ibidem fuisse absconditum thesaurum?

2° *An Faustus potuerit totum thesaurum sibi servare? Et quid, si de industria quaesierit thesaurum in alieno fundo et invenerit: an partem servare possit?*

Solutio.

525. — *R. ad 1^m Quaes.* Gaudentius integrum thesaurum servare potest, quia illum reapse in proprio fundo invenit. Neque tenetur pretium majus pro agro solvere, quia thesaurus fructus fundi reputandus non est. Nec obstat praesumptio, imo neque certitudo rei; hoc enim omnino *per accidens* est nullamque injuriam venditori facit. Sic pharmacopola non debet pluris solvere de foeno a se empto ex eo, quod videat, in eo esse herbas ad medicinam pretiosas. — *Elbel n. 176. — Biluart. — Lugo d. 6. n. 127. — S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 5.*

526. — *R. ad 2^m Quaes.* Faustus dimidiam partem thesauri priori domino fundi dare debet, quia thesaurum invenit, antequam fundum emeret, et proinde statim, ac rem detexit, illius medietatem retribuere debuit ei, cujus tunc fundus erat. Si de industria thesaurum quaesierit in alieno fundo, de jure totum domino fundi tradere debet. Attamen, ait *S. Lig.*, lex illa poenalis est ad puniendam illicitam inquisitionem, quare inventor posset ante judicis sententiam dimidiam rei partem servare. — *V. Comp. n. 575. et seq. — S. Lig. n. 602.*

CASUS XIII.

DE RE INVENTA (5°).

Mordentes morsu.

Donatilla, puella paupercula, ex tenui labore victum diurnum sibi genitoribusque aetate proVectis suppeditare conatur. Cum die sabbati, accepta modica hebdomadae mercede, domum alacriter rediret facta jam nocte, infelici casu incidit in tres la-

trones, qui eam tota mercede, scuto aequivalenti; crudeliter spoliarunt. Illa autem efflagitavit, ut saltem aliquantulum sibi relinquerent, quo miseros parentes a fame restaurare aliquo modo posset. Ejus lacrymis motus unus ex latronibus numisma argenteum unius franci, ut tactu apparebat, de crumena depromptam illi porrexit. Minori contenta malo, Donatilla summa diligentia domum petivit et infortunio narrato, quod supererat, in medium protulit. Cum, ecce, non argenteus, ut dixit latro, sed aureus nummus, 20 argenteis seu 5 scutis aequivalens!

Hinc

Quaer. 1° *Utrum Donatilla, ignotis furibus, servare possit hanc pecuniam ex errore ei datam, vel an eam dare pauperibus teneatur?*

2° *An furi reclamanti vel cognito restituere debeat?*

3° *Si delegatur, aureum fuisse Cajo subtractum, an ei sit ex integro restituendus, vel possit puella retinere valorem pecuniae sibi subreptae, vel etiam totum illum aureum sibi retinere?*

4° *Si quis monetam argenteam pro aureo commutasset et delegeret, aureum fuisse Petro subreptum, an aureus ille esset Petro restituendus?*

Solutio.

527. — *R. ad 1^m Quaes.* Donatilla, ignotis furibus, hanc pecuniam certo sibi retinere potest, utpote bonum derelictum. Nec proinde eam pauperibus erogare tenetur juxta superius dicta. Insuper nonne ipsa pauper est et commiseratione digna?

R. ad 2^m Quaes. Donatilla, etiam cognitis furibus, pecuniam integram servare potest. Ratio est: 1° quia probabiliter pecunia haec ad eos non pertinet; 2° quia jus habet eos denuntiandi et proinde pecuniam retinendi ratione cessionis juris sui. Fures enim implicite et facile consentiunt, ne scilicet ad judicem deferantur, seu pecuniam deserendo a justa vexatione se redimunt. Ergo praefata pecunia ut res derelicta habenda est.

528. — *R. ad 3^m Quaes.* Si ageretur de alia re praeter pecuniam, Donatilla eam cognito domino restituere deberet nec posset ex ea se indemnem facere, quia res in individuo existens *clamat ad dominum*. Sed cum agatur de pecunia et in pecunia attendatur non ad speciem, sed ad valorem, puella, ut videtur, potest non tantum servare partem ad se indemnem faciendam, sed etiam integrum aureum retinere. Fures enim, monetam hanc suscipiendo et cum suis miscendo, suam ut monetam fecerunt et de valore tantum erga dominum spoliatum fuerunt obligati. (¹) Ceterum in praxi valde difficile foret probare, talem pecuniae speciem ad talem dominum pertinuisse, siquidem fures similes alias species habere potuerunt.

529. — *R. ad 4^m Quaes.* Aureus non esset Petro restituendus, quia fur monetam, ut talem, suam fecit per commixtionem cum monetis aliis, quas habuit, et insuper, ut dictum est, quoad pecuniam ad solum valorem est attendendum. Ergo fur de solo valore tenebatur. Ergo Petrus monetam reclamare nequit. Praeterea, ut jam inuimus, valde difficile foret, hujus monetae identitatem probare.

CASUS XIV.

DE RE INVENTA (6°).

Capiens captus.

Prosper, iter agens, infeliciter incidit in latronem, qui ab ipso aut crumenam, aut vitam requisivit. Crumenam elegit tradendam, licet moerens, viator. Verum, cum eam pene vacuam reperisset latro, ira accensus ense districto jubet, Prosperum suam exuere vestem, quae nova atque ex pretioso panno erat confecta, eamque cum propria sui ipsius veste, villi et attrita, commutare. Mandato, licet invitus, obtemperat infelix Prosper et tristis domum repetit. Verum, o rem plane mirabilem! dum infelix miseram sortem uxori et filiis gemebundus narraret laceratamque vestem

(¹) Sed non videtur constare de hoc facto commixtionis, praesertim sub conditione a lege requisita. (N. edit.)

propius intueretur et attrectaret, ecce, inopinato eventu trecentos aureos in ea insutos reperit. Ter quaterque beatus gestit et exsultat primum Prosper; sed mox anxietate corripitur nesciens, utrum pecuniam hanc sibi servare liceat vel quid de ea agendum sit.

Hinc

Quaer. 1° *An Prosper pecuniam in veste inventam servare possit, ignoto fure?*

2° *An, si fur detegi possit, haec pecunia sit ipsi restituenda?*

Solutio.

530. — *R. ad 1^m Quaer.* Felici sorte gaudeat Prosper et similes alias occasiones exoptet. Absque dubio enim totam hanc pecuniam sibi servare potest titulo inventionis, siquidem inter bona derelicta prorsus habenda est. Pie quidem et enixe ei suadendum, ut partem hujus lucri in pauperes vel in causas pias largiatur. Quod si faciat, adhuc beatior erit atque centuplum pro vita aeterna merebitur. Si autem consilio non obtemperet, ab omni peccato immunis erit. Solutio ex dictis in antecessum de rebus inventis sponte fuit.

531. — *R. ad 2^m Quaer.* Neque tenetur pecuniam ipsi furi restituere, si forte postea cognoscatur. Res ex dictis in casu praecedente liquet. Etenim fur pecuniam non reclamabit, ne ad judicem deferatur; ergo pecuniae jacturam libentius subibit, quam iudicis poenam; ergo hic et nunc pecuniam dimittit; ergo haec pecunia instar bonorum derelictorum habenda est; ergo a Prospero servari potest. Deinde eam sibi suam facere fas est eo titulo, ut a fure denuntiando abstineat. Denique, utrum ad furem pertineat, minime constat. Ergo Prosper inquietandus non est.

CASUS XV.

DE RE INVENTA (7°).

Fures insigniter decepti.

Hortensius medicus die quodam ex itinere placide revertebatur, insidens equo, quem a Richardo, amico suo, commodati titulo acceperat, cum infausto casu incidit

in duos latrones, qui de more vitam aut crumenam ab eo requirunt. Ocius ille crumenam eligit tradendam. Sed cum fere vacua foret, latrones etiam equum ab eo auferunt et aufugiunt. Gemebundus medicus pedester revertitur ad Richardum, ut infortunium ei referat. Ast non adeo infelix exitus erat futurus. Etenim, cum latrones ingentem saccum nummis et aureis refertum in perula ad collare equinum pendula reposuissent, ut tanto pondere se exonerarent, ecce bucephalus noster, latronibus posterioribus pedibus consalutatis, velocissimo cursu iter dimittitur et ad proprium stabulum mox adstat. Exclamare Bertha ancilla, stabuli januam equo aperiens! mirari Titius advena, hic casu adstans! Bertha thesaurum detegit; Titius illum accipit et ignorans, quid rei esset, ad domum Richardi defert. Quid vero de Hortensio medico? Ecce, interea apparet iste tristissimus; sed mox evadit gaudiosus resciscens, quid evenisset. Sed ecce lis magna exoritur! Quid de pecunia faciendum? Eam reclamant ancilla, quae prior eam detexit; reclamant quoque Titius, qui eam accepit; reclamant magis Hortensius medicus, totius rei causa, titulo compensationis pro accepta injuria; sed reclamant maxime Richardus, quia hanc pecuniam ipsi attulit equus suus, innixus principio: *Res fructificat domino*. Hoc dicens Richardus impiger pecuniam arripit et in proprio aerario recondit.

Hinc

Quaer. *Quid de casu seu cui pecunia? An ancillae? an Titio advenae? an Hortensio medico? an Richardo equi domino?*

Solutio.

532. — *R. ad casum.* Res difficultate non caret.

1° Ancilla nihil reclamare potest. Etenim respectu ejus pecunia neque est res inventa, neque occupata, siquidem, quando saccum nummis refertum detexit, minime sciebat, quid hoc esset et an ab ipso Hortensio ibidem collocatus fuisset. Proinde ne cogitavit quidem de re occupanda et sua facienda, imo nec de hoc cogitare potuit.

2° Neque Titius, qui pecuniam e sta-

bulo ad domum Richardi detulit, majori jure potitur in pecuniam ob easdem rationes; siquidem animum eam occupandi non habuit nec habere potuit, cum, quid rei esset, nesciverit. Ergo inter Hortensium medicum et Richardum lis tota restringenda est.

8° Hortensius medicus neque ipse ad hoc solatium pro tanto infortunio praetendere potest. Nihil ipsi praeter summulam, qua fuit spoliatus,tribuendum est⁽¹⁾. Etenim quid invenit miser? Invenit latrones, et praeterea nihil. Quid occupavit? Nedum quidpiam occupaverit, ipse infelicitate fuit spoliatus. Quod autem ad pecuniam spectat, res tota praeter eum et eo inscio peracta est. Ergo nihil ipsi retribuendum, nisi id, quod antea habebat. Nec dicas, eum fuisse causam rei totius et proinde felicem sortem, sicut infortunium, ei cedere; nam non fuit causa, sed mera occasio hujus boni eventus; ergo in eum minime redundare debet.

533. — 4° Richardus vero, domus et equi dominus, potest, ut videtur, ipse solus totam pecuniam sibi tribuere. Etenim res, quae pro derelicta habetur, fit *primi occupantis*; porro eam occupavit per equum suum; est enim effatum: *Canis suus pro Martino venatur*. Ergo et equus pro Richardo. Occupavit etiam ipse realiter pecuniam, dum in media contentione eam sibi tribuit. Praeterea ad nullum ex contententibus nummi et aurei pertinent, cum nullus illos occupaverit nec animum occupandi primum habuerit. Ergo ipse solus restat dominus.

Dices: Richardus non potuit rem occupare neque *per equum*, quia non est modus occupandi, neque *per se*, quia non poteratur majori jure, ac alii, ad occupandum; ergo pecunia pauperibus vel causis piis eroganda est.

Respondeo: Occupatio Richardi videtur sufficiens, attentis omnibus circumstantiis collective sumptis. Insuper quaelibet res derelicta, quae dari potest pauperibus, etiam ab inventore sibi retineri potest.

⁽¹⁾ neque haec *per se* stricto jure, ut censeo. (N. edit.)

Suadendum tamen enixe foret, ut haec pecunia in pias causas impenderetur.

Nota. In solutione casus res supponitur vere derelicta.

Si audiretur igitur, totum pecuniae saccum alicui domino noto surreptum fuisse, et constaret, ad illum pertinere, v. g. ex aliquo signo indubio, cumulus ille totus ipsi restituendus foret. Haberetur enim ut res in individuo ad dominum clamans.

CASUS XVI.

DE PRAESCRIPTIONE (1°).

1° Damasus emit bona fide scyphum argenteum a fure. Illum tribus annis inter res suas habuit; tandem vendidit. Compareret autem subinde dominus et scyphum repetit; sed Damasus praescriptionem ei opponit.

2° Ranulphus mala fide possedit pratum, ex quo decem annis percepit foenum. Moritur Ranulphus. Renatus, ejus filius, ut haeres ei succedit. Hic, ignorans malam fidem patris, pergit pratum possidere et foenum colligere etiam per decem annos. Tandem pratum vendit et ex pretio aliud ipsi magis opportunum emit. Emptor prioris prati illud decennio bona fide possidet et emolumentum percipit. Denique verus dominus prati illius detegitur.

Hinc

Quaer. 1° *An Damasus dominum scyphi acquirere potuerit vi praescriptionis in primo casu?*

2° *An Renatus, haeres Ranulphi, potuerit pratum et foenum praescribere in secundo casu?*

3° *An emptor prati illud praescripserit?*

Solutio.

534. — *R. ad 1^m Quaes.* Damasus legitime praescriptionem opponere potest; adsunt enim omnes conditiones ad praescribendum requisitae, scilicet possessio, titulus, bona fides tempusque pro mobilibus requisitum.

R. ad 2^m Quaes. Renatus praescribere non potuit, cum haeres sit titulo universalis, quia vitium possessionis patris pergit afficere possessionem filii ex eo,

quod de jure unicam personam moralem efficiant. — *S. Lit. n. 512. — Lacroix n. 490.* Excipe: nisi filius per 80 annos pratum bona fide servaverit, saltem *probabiliter*; lex enim statuens, vitium possessionis auctoris afficere etiam possessionem haeredis titulo universali, respicere videtur tantum *ordinarias*, non vero *longissimi temporis* praescriptiones. — *Gousset n. 720.*

535. — *R. ad 3^m Quaes.* Emptor prati certo illud praescripsit, quia ipse gaudet omnibus conditionibus ad praescribendum requisitis; possessio enim decem annorum cum bona fide satis est ad praescribendum immobile *per se* seu inter praesentes. Nec vitium possessionis Ranulphi et filii ejus Renati transit ad illum tertium, qui pratum emit, siquidem vitium auctoris non afficit, nisi ipsos haeredes titulo universali. — *V. Comp. n. 584. et seq.*

CASUS XVII.

DE PRAESCRIPTIONE (2°).

1° Sylvinus titulo haereditatis possidet a novem annis cum dimidio praedium pertinens ad duos diversos dominos, scilicet Petrum et Paulum. Nescio autem quo titulo, Petrus detegit, se jus parziale ad rem habere, hocque coram iudicibus repetit et obtinet. Sex elapsis mensibus reclamatur quoque Paulus; sed ipsi opponitur praescriptio.

2° Hippolytus bona fide possidet domum, quae pertinet ad duos fratres, Joannem et Jacobum. Post novem annos Joannes possessionem impugnat cum titulo deformi ob lituram et nihil obtinet. Elapso autem decennio integro Jacobus felici casu invenit exemplar tituli proprii authenticum, absque lituris exaratum, ex quo probatur prioris tituli validitas. Statim domum reclamatur. Sed Hippolytus praescriptionem opponit.

3° Medardus praedium per novem annos bona fide possessum Gustavo haeredi suo moriens reliquit. Duobus annis elapsis Victorianus probavit, praedium istud ad se pertinere, et ejus restitutionem repetit. Restitutionem recusatur Gustavius in jure praescriptionis innixus.

Hinc

Quaer. 1° *An valeat praescriptio Sylvini in primo casu?*

2° *An Hippolyti in secundo casu?*

3° *An Gustavi haeredis in tertio casu?*

Solutio.

536. — *R. ad 1^m Quaes. Dist.* Si duo domini jus habeant ex eodem titulo communi, Sylvinus praescribere non potest, quia bonam fidem ex iudicis sententia amittere debuit. Si vero duo domini jus habeant ex titulo distincto, fieri potest, ut Sylvinus in bona fide permanserit et praescribat.

R. ad 2^m Quaes. Hippolytus vere praescripsit. Ejus enim possessio non fuit formaliter interrupta, quia, licet lis mota fuerit, adversarius tamen a iudice repulsam passus est. Accedit, quod titulus authenticus a Jacobo allatus tardius inventus est, siquidem jam tunc praescriptionis tempus effluerat.

537. — *R. ad 3^m Quaes.* Valet praescriptio Gustavi haeredis, quia prosequitur et complet tempus ab antecessore inceptum.

Idem dicendum esset, si Gustavius praedium ex contractu venditionis habuisset. Tempus enim variorum possessorum coniungi potest ad efficiendam praescriptionem, modo omnes bona fide rem detinuerint. — *V. Comp. n. 582. et seq.*

CASUS XVIII.

DE PRAESCRIPTIONE (3°).

1° Raymundus, filius minor, fide optima rem furtivam a tutore ex publico mercatore emptam possidet. Elapso autem tempore ad praescriptionem requisito, ecce, nescio quo casu, tutorem suum, qui ipsius nomine emerat, minime ignorasse, eam rem furtivam esse, detegit. Hinc Raymundus dubius quaerit, utrum eandem rem titulo praescriptionis retinere valeat.

2° Sabinus Martino filio suo, universali legatario, reliquit gemmam valde pretiosam, quam Luciano subripuerat. Elapsis triginta annis casu inopinato agnoscitur gemma et reclamatur ab ipso

Luciano. Ast ejusdem restitutionem denegat Martinus ratione praescriptionis.

3° Eugenius novit, patrem agrum alienum bona fide possidere. Tacet ille. Praescribit pater et paulo post moritur. Filius vero, ejus haeres, agrum possidet et retinet.

Hinc

Quaer. 1° *An Raymundus possit rem retinere in primo casu?*

2° *An Martinus haeres gemmam servare queat in secundo casu? Et quid, si eam alteri vendidisset?*

3° *An Eugenius agrum legitime servet?*

Solutio.

538. — *R. ad 1^m Quaer.* Raymundus rem possessam tuta conscientia titulo praescriptionis servare potest; gaudet enim omnibus conditionibus ad praescribendum requisitis, nec mala fides tutoris ejus bonam fidem infirmare potest. (¹) Ipse enim proprie possidet; in possidente autem, et non in alio, bona fides requiritur. Tutor vero minime eximitur a damno erga dominum cognitum defectu furis reparando, scilicet ratione cooperationis. — *Gousset n. 722.*

R. ad 2^m Quaer. Martinus probabiliter praescribere potest, si ipse toto tempore fide bona gemmam servavit, quia agitur de praescriptione *extraordinaria seu longissimi temporis*, pro qua auctor et haeres unicam personam moralem constituere fictione juris non amplius censentur. Secus vero, si de praescriptione ordinaria ageretur. Si gemmam vendidisset Martinus decurrente possessione ante 30 annos, emptor per triennium praescripsisset, quia per se possessionem bonae fidei inchoasset et perfecisset. Idem foret dicendum de ipso Martino, si fuisset haeres particularis.

539. — *R. ad 3^m Quaer.* Eugenius

(¹) Excipit *Pruner (Lehre vom Rechte Bd. I. §. 103. S. 301.)*: Si quis rem acquirat pro alio, quin necessarium sit, hunc hujus apprehensionis certiores fieri, bona fides etiam dicti procuratoris exigitur. (N. edit.)

licet graviter peccaverit contra caritatem, omittendo patrem de injusta possessione admonere, non peccat tamen nunc contra justitiam agrum retinendo. Etenim vere praescripsit pater, siquidem nulla conditio in ipso deerat ad praescribendum; ergo filius haeres legitime possidet. Accepit enim a patre id, quod vere vi praescriptionis ad patrem pertinebat; nam pater omnia sua jura in filium transtulit. Ergo transtulit dominium agri, quod juste possidebat. — *Gousset n. 721. — Comp. n. 582. et seq.*

CASUS XIX.

DE PRAESCRIPTIONE (4°).

Quidonius artifex horologium portatile, 100 constans francis, Remboldo confecerat. Differtur solutio ab emptore per menses et annos. Quidonius timens, ne ejus offensam incurreret (erat enim ille vir dives et potens), petitionem solutionis omisit. Sed elapsis sex vel septem annis Remboldus repente e vivis excessit. Quidonius vero ocias horologii pretium repetit ab haeredibus, qui, praescriptionem opposcentes, nolunt vel obolum solvere.

Hinc

Quaer. 1° *An Quidonius pretium horologii repetere possit?*

2° *Quid, si haeredes Remboldi fuerint in bona fide per notabile tempus?*

Solutio.

540. — *R. ad 1^m Quaer.* Certissime Quidonius pretium horologii repetere potest et haeredes illud solvere debent, si debitum noverint vel probetur. Nec possunt praescriptionem opponere. Ratio est, quia debita non praescribuntur, nisi per 30 annos, et quidem cum bona fide. Porro Remboldus utraque hac caruit conditione; debitum enim non existit, nisi a sex vel septem annis, ut dictum est, neque debitor per negligentiam in debito persolvendo in bona fide constitui potuit. Ergo nullatenus praescripsit ipse. Ergo haeredes praescriptionem opponere nequeunt. Ergo debitum solvere debent, si de eo liquido constat.

541. — *R. ad 2^m Quaes.* Neque haeredes praescribere possunt, licet in bona fide fuerint per notabile tempus. Ratio est, quia in eos transivit mala fides auctoris, siquidem ex jure censentur unicam personam moralem efficere cum eo, juxta dicta supra n. 534. Excipitur *probabiliter* casus, in quo bona fides eorum per 30 annos a morte testatoris perseverasset. Sed haeredes, de quibus agitur in casu, a tali tempore longissime distant. Ergo a debito solvendo excusari nequeunt, nisi illud ignoraverint et nunc probari non possit.

CASUS XX.

DE PRAESCRIPTIONE (5°).

Marinus domum Roberti vi contractus locationis tenet. Per decem annos, non reclamante locatore, redditus annuos solvere ex incuria omiserat, cum tandem creditor debitum repetit. Quid tunc debitor? Pergit ad consulendum advocatum, ut sciat, an teneatur integram pensionem a decem annis solvere. Respondet jurisperitus, eum obligari tantum ad solvendo redditus locationis a quinque ultimis annis et pro tempore remotiori vi legis praescriptionem opponere posse. Huc consilio obtemperavit, frustra mussitante et conquerente Roberto. Sed postea, cum Marinus ad confitendum accessisset, confessarius eum obligavit sub poena denegandae absolutionis ad integram restitutionem locatori faciendam.

Hinc

Quaer. 1° *An Marinus possit praescriptionem opponere, seu an valeant in conscientia praescriptiones legales quinque annorum liberativae ex jure gallico?*

2° *Quid de praescriptionibus brevissimi temporis v. g. duorum annorum, unius anni, sex mensium?*

Solutio.

542. — *R. ad 1^m Quaes.* Marinus praescriptionem minime opponere potest. Habendus enim est, sicut alius debitor quilibet. Praescriptiones quinque annorum valere quidem possunt, sicut aliae, posita

bona fide, si debitor sit in ignorantia invincibili debiti toto quinquenni tempore; non vero valere possunt pro debitoribus, qui ipsimet debitum contraxerunt, siquidem bona fide requisita destituuntur. Ergo soli haeredes (1) vel mediati possessores praescribere possunt per bonam fidem completo legis tempore. Hinc patet, quam falsa sit solutio opposita, quae saepius ab advocatis et a nonnullis theologis datur interrogantibus ipsis debitoribus et postulantis, num ad solutionem teneantur.

Obj. 1° Lex intendit punire negligentiam creditoris, qui non reclamavit. — *R.* Jocularis! Ubi est delictum puniendum? Quis est magis reus, an creditor vel ipse debitor? Culnam est agere? Nonne creditor mere *passive* se habet? Numquid obligatione aliqua ligatur? Unde probas, eum debere esse sollicitum ad reclamandum? Debitor premitur obligatione solvendi, et ad hoc ipse sollicitus esse debet. Praeterea quot inveniuntur, qui non cessant reclamare apud debitorem et non impediunt, quominus ab isto postea praescriptio opponatur!

Sed dictis: Reclamatio non est juridica. — *R.* Numquid igitur obligatio datur ad lites sub poena amittendae solutionis? Insuper, numquid lex civilis supplere potest bonam fidem, quae a jure canonico in omni casu requiritur?

543. — *Obj.* 2° Lex intendit praecavere, ne debitor nimis gravetur debitis cumulatis, et ideo statuit praescriptionem liberativam ultra quinquennium. — *R.* Inanis objectio! Numquid non sufficit, ut finis ille obtineatur, quod lex recursum externum deneget seu reclamationem in foro externo non audiat? Nec obstat, quod remaneat obligatio in foro interno, siquidem impotentia moralis ad tempus debitorem excusat. Ergo debitor numquam poterit ultra vires gravari, etiamsi in foro interno non ab omni obligatione liberetur.

R. ad 2^m Quaes. Praescriptiones triennio minores, quales habentur in jure gallico, v. g. biennii ad praescribenda stipendia advocatorum, unius anni pro stipendiis me-

(1) Sed cf. *Cas XVI. n. 534. Cas. XVIII. n. 538.* (N. edit.)

dicorum, famulorum, sex mensium pro stipendiis operariorum, hospitum etc., istae, inquam, praescriptiones *liberativae*, quae dicuntur *brevissimi temporis*, non sunt praescriptiones *proprie dictae*, sed tantum denegatio recursus in foro externo. Constat: 1° ex motivo legis, quod est praesumptio solutionis; 2° ex praxi proborum, qui numquam tali praescriptione uti vellent; 3° ex *art. 2275. cod. gall.*, ex quo creditores a debitoribus juramentum exigere possunt de peracta solutione, non obstante lapsu temporis praescriptionis. Frustra autem juramentum requireretur, si praescriptio ad debitum extinguendum sufficeret. — *Ita Carrière n. 427. post melioris nominis juristas.*

CASUS XXI.

DE PRAESCRIPTIONE (6°).

Girinus, olim dives mercator, infelicitate omnium fere bonorum jacturam fecerat. Sed ecce! die quadam summo mane, prospero casu, crumenam nummis aureis refertam reperit. Cum vir probus esset, nihil intentatum reliquit, ut dominum inveniret. Verum cum diu multumque frustra quaesisset, sibi eam propriam fecit, cum inventa hac pecunia negotiari coepit, et ita feliciter, ut brevi tempore magnum lucrum fuerit adeptus. Quatuor vero elapsis annis iter agens socium habuit Sabinum, mercatorem alium, qui inter eundem narravit, se quatuor annis antea crumenam nummis aureis refertam in hoc ipso portu amisisse et, cum e litore profecta fuisset navis, se consistere non potuisse ad eam inquirendam. Ex omnibus narrationis adjunctis certo nescit Girinus, inventam a se pecuniam ad illum mercatorem pertinere. Tacitus tamen rem alto premit silentio et pecuniam titulo praescriptionis sibi servat.

Hinc

Quaer. 1° *An merito Girinus hanc pecuniam potuisset suam facere, non invento domino?*

2° *An, noto domino, potuerit nihilominus eam servare titulo praescriptionis?*

Solutio.

544. — *R. ad 1^m Quaer.* Girinus *probabiliter* rem sibi servare potuisset, si

facta diligentia gravi et adaequata seu valori pecuniae proportionata dominus non comparuisset, quia tunc res illa haberi posset tamquam nullius et quae proinde fieret primi occupantis. *Recole dicta supra n. 516. — V. etiam Comp. n. 578.*

545. — *R. ad 2^m Quaer. Controversatur*, utrum inventor ipse praescribere possit. *Prima sententia communior* negat. Ratio est, quia inventor caret bona fide requisita ad praescriptionem. Non potest enim rem possidere ut suam decurrente praescriptionis tempore, quia debet constanter habere animum restituendi, si forte compareat dominus. Etenim, si inventor interrogaretur tunc temporis, an vellet domino comparenti rem restituere, respondere deberet, se velle; ergo rem non possidet umquam ut suam. *V. Reuter, cas. conscientiae p. 3. cas. 21. Secunda sententia* affirmat, quia, ubi nulla spes dominum inveniendi affulget non obstante gravi diligentia adhibita, ab eo dominium rei moraliter amittitur. Igitur inventor incipere potest possessionem animo rem inventam retinendi ut propriam. *Ita Elhel n. 171. — Sporer de inventione n. 187. — Pichler et alii. — V. Comp. n. 586.*

546. — Nec datur praescriptio ad mentem legis quoad ipsum inventorem; nam, si compareat dominus rei et probet, eam esse suam, inventor etiam elapso triennio ad eam reddendam damnabitur. Proinde praescriptio triennalis quoad res inventas non est medium legale acquirendi dominium pro inventore, sicut non est pro fure; sed valet praescriptio triennalis quoad eorum bonae fidei successores. Girinus igitur ad crumenam, quam reperit, comparenti et noto domino restituendam adigendus est.

CASUS XXII.

ALLUVIO.

Dum mulieres cujusdam pagi autumnali tempore linum collegissent et in pratis de more juxta fluminis ripam extenderent, ut rorem et vicissim solem imbiberet, ecce! suborta inopinata tempestate diluvio aquarum repente intumescens flumen in prata late diffunditur. Linum vero fluctibus abstrahitur atque praeceps juxta fluminis cursum

devolvitur. Pars tamen in sepes precipitur, pars alia rotis vicinae molae inhaeret vel muris domus cohibetur. Sedata autem hac tempestate, ecce alia vehemens exoritur tempestas, nempe mulierum ejulatus, ploratus, lamentationes et querelae. Quaeque lini residua ut sua certatim arripiebat. Interea molendinarius cum uxore sua utraque manu in domum attrahebant, quidquid lini ipsis occurrebat, titulo alluvionis et occupationis.

Hinc

Quaer. 1° *An mulieres possint accipere, quidquid occurrebat, vel quid fuisset faciendum?*

2° *Quid, si una mulier fateatur, se plus vel saltem eandem lini quantitatem rapuisse, quam non supposita inundatione habuisset, dum sciret, alias multo minus habuisse?*

3° *An molitor et ejus uxor potuerint accipere linum aquis ad se asportatum?*

4° *An ligna vel aliae res inundatione longe transvectae sint primi occupantis?*

Solutio.

547. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia commixtio facta non est communi consensu, sed casu contra mulierum voluntatem. Ergo dominium non factum est commune, sed manet penes illas, ad quas ante permixtionem pertinebat; ergo non licet cuilibet mulieri rapere omnem lini quantitatem, quam capere potest, sed tantum eam, quam ante commixtionem habebat: imo minus accipere debet, quia, ut ex casu apparet, magna pars lini dissipata est et ex tota massa deficit. Unde hujusmodi controversiae communiter arbitrio judicis dirimendae sunt *ex aequo*, i. e. *pro rata* quantitatis lini ad singulas mulieres pertinentis seu pro ratione jugerum agrorum, ex quibus linum collectum est. — *Elbel n. 233.*

548. — *R. ad 2^m Quaes.* In hoc casu talis mulier a confessario adigenda est, ut illum excessum sibi indebitum restituat, in quantum moraliter fieri potest, aliis mulieribus, quae de proprio lino nihil vel

certe multo minus, ac ipsis erat debitum, acceperunt.

R. ad 3^m Quaes. Molitor nihil prorsus praetendere potest titulo alluvionis, quia nomine alluvionis non intelligitur omne emolumentum aquarum impetu alicui adductum, sed incrementum terrae seu soli ab aquis paulatim uni praedio ademptum et alteri adjunctum. Ergo molitor id omne, quod accepit, restituere debet illis, qui, quod suum erat, non receperunt, quia omnis injuste proximum damnificans ad damni reparationem tenetur. — *Elbel n. 232.*

549. — *R. ad 4^m Quaes.* *Per se affirmative*, si vere ut res derelictae habeantur, scilicet si domini penitus ignorentur. Communiter res ejusmodi agglomeratae per magistratum publicum in commodum municipii venduntur. — *V. Comp. n. 591.*

CASUS XXIII.

SPECIFICATIO ET COMMIXTIO.

Silverius, vir improbae conscientiae, 1° lanam alienam furatus est, ex qua curavit fieri pannum; 2° aliena frumenta et pecunias surripuit et ea statim suis miscuit. Sed ecce, vix id fecerat, cum grande infortunium ei supervenit; domus enim ejus incendio absumitur, pannus et frumenta comburuntur et pecunia in medio tumultu aufertur. Quare ille, qui *ditescere* voluit, factus est *minus habens*.

Hinc

Quaer. 1° *Quid sit specificatio et commixtio rerum, et earum effecta quoad dominium?*

2° *An Silverius per operam suam specificationis et commixtionis factus sit dominus panni, frumenti et pecuniae?*

3° *Ad quid nunc teneatur?*

Solutio.

550. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° *Specificatio* haberi dicitur, quando nova corporis species ex aliena materia per artem conficitur. Tunc *ex jure romano*, si res in pristinum statum restitui non possit, pertinet ad artificem, qui tenetur pretium materiae solvere et damna, si quae sint, compensare. *Ex jure vero gallico* dominus

jure naturali ratione boni communitalis manifestum est. Constat etiam ex propositione 38. ab Innocentio XI. damnata. — *S. Lit. n. 534. — V. Comp. n. 609.*

R. ad 2^m Quaes. 1° Si furta minuta fiant diversis vicibus vel diversis personis, ut materia censeatur gravis, excedere debet ex dimidia parte summam communiter requisitam ad peccatum mortale constituendum. 2° Si vero fiant tum diversis vicibus, tum diversis personis, ut materia sit gravis, duplo major esse debet. (¹) — *S. Lit. n. 530.*

556. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Hubertus in utroque casu pervenit ad materiam gravem, ut patet ex modo dictis. Attamen non videtur peccasse graviter propter defectum advertentiae. Sed sub gravi tenetur ad restitutionem, quia rem gravem proximi detinet. In priori casu tenetur *sub gravi* restituere ipsi domino graviter laeso. In altero casu tenetur quidem *sub gravi* spoliare se re aliena gravi, sed non tenetur, nisi *sub levi*, erga singulos dominos laesos, quia singuli leve damnum passi sunt. Si vero restitueret tantum id, quod summam gravem constituit, v. g. duos vel tres francos ex septem debitis, a peccato lethali excusaretur.

2° Quid autem de Damaso statuendum?

Non peccavit graviter, si non animadvertit ad materiam gravem; sed tenetur sub gravi restituere, quia damnum grave intulit, nisi forte tantum adfuerit intervallum inter singula furtula, ut in materiam gravem coaluisse non censeantur, quod in casu vix supponi potest. — An vero etiam sub gravi restituere debeat Damasus, si ditior non evaserit, v. g. si consumpserit ea modica furta, quin rebus suis parceret? *Controvertitur. Probabiliter* negandum est, quia non tenetur *sub gravi* neque ratione culpa, quae levis est, neque ratione materiae detentae, siquidem nulla gravis detinetur. Etenim, ut res minutae coalescant et obligent *sub gravi* ad restitutionem, debent simul ex-

sistere in materia *gravi* sive in natura, sive in emolumento praesenti.

CASUS III.

DE FURTIS FILIORUM ET FAMULORUM.

1° Romaricus filiusfamilias clam subripuit patri sat diviti 8 francos una vice, et posito notabili intervallo 10 francos per varia furtula, et totam hanc pecuniam in ludo et potu expendit.

2° Quirinus famulus semel sex francos ab hero divite furatus est, et pluribus elapsis mensibus varia adhuc adiecit furtula in cibo et potu eodem decurrente mense pro valore octo circiter francorum.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam summa requiratur ad peccatum mortale in furto filiorumfamilias?*

2° *Quaenam pro furtis famulorum?*

3° *An Romaricus et Quirinus graviter peccaverint?*

Solutio.

557. — *R. ad 1^m Quaes.* Convenient *communiter* doctores, majorem pecuniae vim requiri ex parte filiorumfamilias, quam ab extraneis, ad materiam gravem constituendam, quia parentes sunt minus inviti aut saltem minus rationabiliter inviti, si a filiis propriis laedantur. *Probabiliter* autem dicunt, summam duplo majorem requirendam esse. Idem de furtis uxorum dicendum est. — *V. Comp. n. 608.*

558. — *R. ad 2^m Quaes.* Pro famulis distinguendum est. 1° Si agatur de pecunia aut de rebus sedulo custoditis, materia communiter determinata ut gravis peccatum mortale etiam constituet pro famulis, quia nulla est ratio, cur in rebus hujusmodi ipsis indulgentia adhibeatur, siquidem domini non sunt minus inviti pro illis, quam pro extraneis.

2° Si agatur de esculentis, videtur, materiam majorem requirendam esse. Imo, juxta multos furtula facta in esculentis non censentur generatim ad materiam gravem devenire, modo non vendantur aut e domo non educantur etc. — *V. Comp. n. 608.*

559. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Quoad

(¹) Hoc tamen intelligitur, modo furta non fiant per partes ex industria, et modo inter furta non interponatur magnum intervallum. — *S. Lit. ib. (N. edit.)*

Romaricum: non videtur certo de gravi peccato accusandus; neque in primo casu, neque in secundo. *Non quidem in primo*, quia juxta sententiam communio rem materia gravis pro filio honestae familiae deberet saltem decem francos adaequare; *neque in secundo casu*, quia, si requiruntur 10 franci circiter ad peccatum grave pro Romarico, licet unica vice hanc pecuniam subripiat, valor 15 francorum circiter in furtis minutis erit requirendus.

2° Quirinus peccavit graviter prima vice seu 6 francos a domino auferendo, ut patet ex sententia communi theologorum, non vero in furtulis circa esculenta *per se loquendo*, ut ex dictis apertum est.

CASUS IV.

DE FURTIS UXORUM.

Uxor provida.

Gerasina, uxor Ludomiri, viri divitis quidem, sed austeri et tenacis, ne dicam avari, suo marito clam et paulatim pecunias subtrahit 1° ad alendam matrem valde pauperem ac miseram, licet sciat, maritum hoc aegerrime laturum, si cognosceret; 2° ad honeste vestiendum filium, quem ex priori matrimonio habet, cui maritus praeter alimenta necessaria vix aliquid aliud vult concedere; 3° ad sibi providendum pro futuro. Cum enim dotem valde exiguum attulisset nec filios ex Ludomiro haberet, aperte praevidet, ipsam, si vir praemoriatur, necessariis ad decentiam sui status servandam destitutum iri. Ludomiro denique absque testamento defuncto tota ejus haereditas ad cognatos devolvitur. Gerasina vero partim ex tenuissima dote, partim ex iis, quae sua providentia collegerat, vitam et statum sustinere cogitur. Mox tamen scrupulis agitata quaerit a confessario, utrum tuta sit conscientia.

Hinc

Quaer. *An Gerasina graviter peccaverit et ad restitutionem teneatur in casibus propositis?*

Solutio.

560. — R. *In primo casu* indulgendum est miserae Gerasinae, quae matri suae egenti opitulatur. Etenim, cum in hypo-

thesi allo modo ei succurrere nequeat, maritus non potest esse rationabiliter invitus, siquidem filia de jure naturali tenetur matri indigenti subvenire. Si vero bona aliqua paraphernalia haberet, ex iis Gerasina matrem alere deberet. — *Lacroix l. 3. p. 1. n. 1025.*

In secundo casu idem sentiendum est de ratione agendi Gerasinae erga filium ex primo matrimonio natum ob eandem rationem, modo non excedat subtrahendo plus, quam sit necessarium ad necessitatem filii sublevandam, simulque habeat intentionem, postea compensandi haeredes mariti sui, si fieri possit (¹). Sed caveat, ne caeco amore ducta praeter id, quod necessarium est, indulgeat; nec opus est, ut proles ex priori matrimonio suscepta tam splendide vestiatur (²). Secus enim maritus rationabiliter invitus fieret. — *Elbel n. 273.*

561. — *In tertio casu* provida uxor non facile excusanda est, quippe quae limites prudentiae humanae excessit nec satis providentiae divinae confidit. Quare enim tanta sollicitudine pro incerto tempore providet, bona non sua seponendo? Quomodo scit ipsa, se non marito prius, sed multo posterius vitae valedicturam esse? Attamen aliquatenus indulgendum ei foret, si maritus esset multo senior, infirmus, et si constaret, eum nihil uxori indigenti donaturum esse, quia vir uxori in iis circumstantiis providere debet (³). A fortiori non esset damnanda uxor, quae, dum vir familiae substantiam dissiparet, pecuniam subduceret et servaret pro filiis vel etiam pro se, si bona communia cum marito haberet.

CASUS V.

SARTOR INDUSTRIUS.

Genesius sartor 1° in vestibus conficiendis, quod panni reliquum est, sedulo

(¹) quod etiam pro primo casu valet. — (N. edit.)

(²) quam liberi ex posteriori connubio geniti, quibus parens lucratur necessaria. — *Elbel ib.* (N. edit.)

(³) *Comp. de contract. n. 825. not. ad Nota 1°.* (N. edit.)

colligit, ne fragmenta pereant, et sibi retinet. 2° Cum autem in arte non mediocriter peritus sit, modum novit vestimenta cum minori panni quantitate, quam ceteri, conficiendi et, quod superest, ut industriae emolumentum servat. 3° Quoties de aliorum mandato pannum emit, pretium fingit paulo majus, ac reapse solvit, ad tempus, quod in hac emptione adhibuit, compensandum. 4° Tandem accepto mandato a nobili viro, ut decem panni ulnas sive metra illi emeret ad vestes conficiendas, Genesius adit mercatorem et de pretio cum eo convenit. Verum cum in panno evolvendo aliquot scissuras reperisset et simul advertisset, se industria ita agere posse, ut scissuras a vestibus excluderet easque idoneas conficeret, obtinuit a mercatore, ut pretium ex tertia parte deprimeretur, et nihilominus a viro nobili integrum pretium repetiit.

Hinc

Quaer. *Quid sentiendum de Genesio in varitis casibus propositis?*

Solutio.

562. — *R.* 1° *In primo casu* minime probanda Genesii oeconomia. Injuste enim retinet panni fragmenta, quae sunt alicujus momenti seu quae habent verum valorem. Sicut enim pannus integer pertinet ad dominum, ita etiam ejus fragmenta, postquam dissectus fuit, nisi sint adeo breviter et informia, ut reapse valorem non habeant. — *S. Lit., de praec. part. n. 292.* Excipe: si sit consuetudo alicubi vigen, ut sartor fragmenta retineat, et ideo ipsi minus retribuatur etc. — *V. Comp. n. 615. 4°.*

2° — *In secundo casu* non videtur inquietandus *per se* Genesius, quia id, quod ex parcimonia tenet, industriae suae extraordinariae tribuere potest. In praxi tamen hoc non est facile permittendum, quia est hallucinationis periculo plenum. Quot enim sartores mediocriter periti industriae et parcimoniae extraordinariae laudem et emolumentum sibi vindicarent!

563. — 3° *In tertio casu* Genesius nihil repetere potest ratione temporis ad emendum pannum adhibiti, generatim loquendo, quia communiter illud tempus minimum est nec pretio aestimari potest.

Praeterea saepius sartores ipsi se offerunt ad pannum procurandum et proinde gratuito id agere censentur. Attamen, si jussus fuerit, ut pannum emeret, et notabile tempus ad mandatum exsequendum adhibuerit, in bona pace dimittendus erit.

4° *In ultimo casu* suo felici inventa gaudere poterit sartor noster, et tuta quidem conscientia. A mercatore enim juste imminutionem pretii obtinuit, et suae industriae tribuere potest, si non obstantibus panni scissuris idoneas vestes conficiat. Nullam affert injuriam mandanti, cum mercem vere pretiosam et solidam in vestibus conficiendis adhibeat.

CASUS VI.

PERNA CARISSIMA.

Pysander, rusticus, mercatoris officinam emendae lanae gratia fuerat ingressus; acceptam mercem in saccum immittit. Dum autem faciem averteret officinae praepositus ad reliquam lanam loco suo reponendam, rustico nostro arridet mirae magnitudinis *perna*, quae ipsi ad manum obvia est. Huic inbiat et subductam eximiam praedam in sacco statim abscondit. Verum non sat feliciter: rem enim advertit praepositus. Tunc ille: Quot igitur lanae libras habes? ait. — Duodecim, reposuit rusticus. — Papae! exclamat mirans alter; putabam, te majorem accepisse quantitatem. Eia, rem probemus! Ecce saccus bilanci appositus 22 libras refert. Vide, mi bone, subdit venditor, quantus irrepserat error! Quid vero rusticus? Altum servat silentium et extemplo solvit pro carne, ejus libra 10 asses non superabat, haud secus ac pro lana, cujus idem pondus 4 francis venale erat. Sic pernam quinque francis valentem 40 fr. persolvit.

Hinc

Quaer. 1° *An juste praepositus egerit?*

2° *An praepositus excessum pretii sibi servare possit vel domino officinae restituere debeat?*

3° *An praepositus hominem furantem deprehendens cum eo pacisci juste potuisset, ut, accepta pecunia, eum non denuntiaret?*

4° An quis deprehendendo furem in furto possit ab eo accipere vel petere pecuniam ad omittendam denuntiationem?

Solutio.

564. — *R. ad 1^m Quaes.* Quis praepositum officinae damnabit? Nemo sane. Unanimi ore dicent omnes, hoc egregie fuisse peractum absque omni justitiae laesione. Etenim *scienti et volenti non fit injuria*; atqui rusticus novit, quale damnum pateretur, nec reclamavit; ergo tacite consensit, ne furtum fateri cogere-
tur. Ergo adfuit inter ipsum et praepositum *quasicontractus*, vi cujus ille libere consensit in pretium multo majus solvendum, ne ab ipso proderetur, et sic a justa vexatione se redemit et juste solvit. Abeat igitur rusticus, carissimam deferens sarcinam, simulque hoc levetur solatio, scilicet quod, si pro carne majus exhibuit pretium, pro correctione tamen accepta majus profecto non rependit. (*La leçon vaut bien un fromage sans doute. — Lafontaine.*)

565. — *R. ad 2^m Quaes.* Propositus absque difficultate excessum pretii retinere potest ut singularis industriae fructum vel tamquam pretium juste acceptum, ut a denuntiando fure abstineret. Bona igitur occasione, quae ipsi obvenit, tuta conscientia fruatur. Etenim cur pretii excessus domino officinae deberet cedere? Quodnam jus, quaeso, in illud emolumentum domino competere potest? Numquid est *fructus officinae vel personae*? Igitur dominus officinae ad solum carnis pretium sibi refundendum strictum jus habet.

566. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative.* Contractus enim esset justus, siquidem praepositus jus haberet ad furem denuntiandum; proinde hic consentiens ad solvendum a justa vexatione se redimit et sic minus infortunium patitur, quam si sententia judicis ad poenam publicam damnaretur.

R. ad 4^m Quaes. Affirmative. Patet ex dictis, modo de casu particulari agatur et acceptio pecuniae in posteriora furta non influat. Nihil enim *per se* in hujusmodi contractu illicitum aut injustum apparet.

CASUS VII.

NON CAPIENS CAPTUS.

Audifax, absente Rodulpho, ejus domum furtim ingreditur, et arca nummaria clam effracta trecentos aureos subripit et aufugit. Redux Rodolphus miratur primum, arcam apertam et pecunia vacuum cernens, et mox in furorem accenditur. Clamat, ejulat; sed quis id fecerit, prorsus ignorat. Tandem ei incidit suspicio, pecuniam a Titio, famulo suo, subreptam fuisse. Hic judicis jussu comprehenditur et in custodiam traditur. Infelici casu gravissima praesumptio contra eum insurgit. Adsunt enim testes, qui referunt, eum absente domino adfuisse solum in loco, ubi factum est furtum. Ipse Titius, timore perterritus, incohaerentia, imo et contradictoria verba, judici respondendo, profert. Quare de furto arguitur atque ad perpetuas triremes damnatur. Audifax vero id rescians, sceleris conscientia cruciatus, ad sacerdotem accedit, rem totam ei patefacit postulatque, quid sibi in tantis angustis agendum sit.

Hinc

Quaer. 1° An Audifax se prodere debeat, vel saltem ante judicis sententiam ad id teneretur?

2° An teneatur ad damna erga famulum resarcienda?

3° Quid a confessario respondendum?

Solutio.

567. — *R. ad 1^m Quaes.* Quid de Audiface? Ecce poenitentia ductus adstat coram confessario, ejus sententiam lacrymabundus exspectans. Quid vero sacerdos? Num ad damnum adaequate reparandum poenitentem urget? Num jubebit non solum, ut reus pecuniam furtivam restituat, sed etiam, ut seipsum apud judicem prodat? Nequaquam. Satis enim est, ut Rodolphum secreto indemnem faciat et poenitentiam de peccato peragat. Dico igitur, Audifacem nostrum minime teneri ad se prodendum, etiam ante famuli damnationem, etiamsi hac via injustam sententiam in hunc ferendam praecavere potuisset. Ratio est, quia Audifax nulla-

tenus fuit *causa efficax* damnationis famuli, sed *mera occasio* seu *causa occasionalis* vel *causa remota*. Porro non tenetur quis ad damni reparationem, nisi ejusdem *causa vera et efficax* fuerit. Tota enim famuli damnificatio errori testium et judicis imputanda est: sed Audifax hujus erroris causam non posuit efficacem; ergo non tenetur se prodere ad malum hujusmodi praecavendum vel reparandum. Excipe casum, in quo Audifax infelicem eventum praevidisset et ejusmodi essent circumstantiae, ut famulus probabilissime accusandus et damnandus esset ⁽¹⁾, quod evenire communiter non solet.

568. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Sequitur ex dictis. Audifax enim causa non fuit damnorum, quae famulo evenerunt, sed solus judicis error; ergo ea resarcire non debet. Attamen ex caritate teneretur innocentem a gravissima poena liberare, si facile ⁽²⁾ posset, quin se ipsum proderet.

R. ad 3^m Quaes. Generatim in tanta difficultate parum proderunt consilia confessorii. Verum si ipse vel alius virum potentem adire posset, qui, re sub secreto cognita, apud principem agere valeret et gratiam innocentis famuli obtinere, hoc omnino suadendum esset.

CASUS VIII.

MATRONA SINGULARIS ET FAMULA SOLERS.

Gordiana, matrona ditissima et humanarum rerum studiosissima, in quibusdam Italiae partibus degens, propositum singulare admodum cepit, ne dicam, ipsam singulari dementia captam esse. Ecce rem mirandam sane! Nulla vestimenta neque linteamina ad usum proprium vult adhibere, nisi Parisiis allata fuerint. Imo, quis credat? Ju-

betur Veronica ancilla, ut lintea omnia dominae Parisios mittat ad ea accuratius abstergenda, mundanda atque reficienda. Quid vero dolosa famula? Simulat, se admissim obtemperaturam esse. Sed missis linteis in vicinam civitatem, in qua tam accurate et exquisite, quam Parisiis, mundantur et reficiuntur, sibi servat pecuniam, quam expendere debuisset, si mandato Gordianae obtemperasset.

Hinc

- Quaer.** 1° *An Veronica injuste egerit et teneatur ad restitutionem erga Gordianam dominam?*
 2° *An satis sit, si hanc pecuniam pauperibus distribuat?*
 3° *Quid si dominae restitui non possit, quin ipsa advertat et damnum inde famulae sequatur?*
 4° *Quid Veronicae suadendum pro futuro?*

Solutio.

569. — *R. ad 1^m Quaes.* Veronica famula injuste egit et tenetur ad restitutionem erga dominam. Habuit enim pecuniam ad finem determinatum, non vero ad alium. Si igitur pepercit pecuniae dominae, in favorem ipsius dominae parcere debuit. Mercedem congruam pro famulatu recipit nec ad aliud jus habere potest. Nam famulus parcens pecuniae domino parcit.

R. ad 2^m Quaes. Non satis est, si pauperibus restituat, nisi licentiam generalem eleemosynas erogandi obtinuerit. Etenim, si dominae restituere non teneretur, pecuniam parcimoniam sibi retinere posset. Pauperes repraesentant quidem dominum incognitum, non vero cognitum, nisi in raro casu, in quo restitutio ipsi fieri non potest.

570. — *R. ad 1^m Quaes.* Difficile est, ut modus restituendi secreto non suppetat. Porro in casu pecunia illa piis causis vel pauperibus eroganda esset.

R. ad 4^m Quaes. Veronica potest simpliciter obtemperare et lintea Parisios mittere. Non tamen ad obediendum in hoc absolute tenetur, quia est quid ridiculum et insanum. Sed si pecuniae parcat, ipsi dominae parcit.

⁽¹⁾ i. e. si damnum *Titii* non ex errore vel malitia aliorum, ideoque per accidens secutum fuisset, sed ex natura actionis externae ab *Audiface* positae, proinde ut plurimum ex tali actione sequi debeat, v. g. si *Audifax* se vestibus *Titii* induisset etc. — Cf. *Lessium, de just. et jure l. 2. c. 9. dubit. 16.* — *Lacroix l. 3. p. 2. n. 155. et seq.* — *S. Lit. n. 635.* (N. edit.)

⁽²⁾ Cf. *Comp. P. I. n. 220. 221.* (N. edit.)

CASUS IX.

CALLIDA FAMULA.

Susanna ancilla jussa ab hero, ut victualia quaedam, v. g. saccharum, cafoecum apud Lazarum mercatorem assignato certo pretio emeret, novit varias officinas adeundo, a Bernardo res aequae bonas minori pretio haberi posse. Praetermisso igitur Lazaro victualia apud Bernardum emit, sed id, quod de pretio supererat, non hero, sed sibi velut lucrum singularis industriae attribuit. Hoc autem commercium per varios annos fecit. Mortuo interea domino Susanna suam servitutem Ursino addixit. Mox autem advertit, novum herum esse impatientissimi animi virum et in verba aspera, imo et in blasphemias facile erumpere, si ipsi imperanti sedulo non obtemperetur. Porro Ursinus exigit, ut mensa mellioribus ferculis instruat, sed simul, ut victualia minori pretio emanant. Quid igitur faciet ancilla inter malleum et incudem constituta? Inveniet modum rem totam componendi et pacem cum hero habendi. Ecce! emit meliores cibos, quos in foro publico vel in officinis reperit, pretio, quo res hujusmodi omnibus veneunt, et fingit, se pretio minori emisse. Ut autem hoc facere possit, curat, ut inscio domino pecuniam residuam semper secum habeat.

Hinc

Quaer. 1° *An Susanna industriae fructum servare potuerit in priori famulatu?*

2° *An injuste erga Lazarum mercatorem egerit?*

3° *An item erga Ursinum, posteriorem herum?*

Solutio.

571. — *R. ad 1^m Quaes.* Susanna injuste egit erga priorem dominum et, eo mortuo, haeredibus sub gravi restituere debet id omne, quod fraudulenter seposuit, quia nullo jure ad hanc residuam pecuniam potitur. Non est enim fructus specialis industriae, siquidem in hac praxi nullus labor extraordinarius, ingenium nullum extraordinarium reperitur. Quot ancillae hujus artis capaces essent, si ipsis licita foret!

Gury, Casus conscientiae.

Ancilla rem domini gerit et in favorem domini, cui tempus et laborem tribuere debet. Ergo quidquid parcit, domino parcit.

Dices: Herus minime laeditur; nihil enim amittit, siquidem illa residua pecunia mercatori designato fuisset tradita. — *R.* Vana est objectio. Pecunia, quae salva superest, domini est et ad dominum clamat.

572. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Etenim, licet Lazarus mercator a Susanna praetermissus fuerit praeter heri voluntatem, nullam passus est injuriam, quia nullum strictum jus contra eum violatum fuit. Excipe casum, in quo promissio ex speciali contractu ei ab hero facta fuisset. — *Elbel n. 82.*

R. ad 3^m Quaes. Neque est injustitiae rea Susanna erga Ursinum posteriorem herum, quia aliter facere minime potuit. Quid enim ei faciendum fuisset? Malleum inter et incudem constituta, poteratne acerbos ictus devitare? Id tamen agere omittat, quoties poterit, cum periculo hallucinationis res non careat, et imprimis maxime ipsi a mendacio cavendum erit.

CASUS X.

OCCULTA COMPENSATIO (1°).

1° Augustinus a judice damnatur ad solvendum Antonio debitum, quod contraxit quidem, sed quod certissime solvit. Obtemperat judicis sententiae coactus; sed mox, data occasione, occulta compensatione erga Antonium utitur.

2° Albertus famulus a Medardo invitatus, ut famulatum sibi praestaret, assensit, nulla pactione speciatim inita de mercede, hanc relinquens ipsius Medardi judicio determinandam. Anno autem elapso Medardus stipendium minus infimo, quod aliis hujusmodi famulis rependi solet, ei solvit. Quare Alberto visum est, compensationis occultae remedio sibi tuta conscientia utendum esse, nempe usque ad pretium infimum, quo ceteri famuli conducuntur.

3° Marcus, alius famulus, officia sua obeundo ex inadvertentia vas quoddam crystallinum fregit. Herus iratus stipendii partem ei subtraxit. Marcus autem occulta compensatione se indemnem fecit.

Hinc

Quaer. 1° *An Augustinus potuerit compensatione uti?*

2° *An Albertus potuerit se compensare usque ad quantitatem infimam aliis famulis tribui solitam?*

3° *An Marcus potuerit partem stipendii sibi denegatam occulta compensatione recuperare?*

Solutio.

573. — *R. ad 1^m Quaes.* De jure naturali Augustinus occulta compensatione uti potuit, si alio modo, quod suum est, repetere non potuerit. Nullam injuriam Antonio intulit, siquidem id solum, quod suum erat, repetit. Etenim, si Augustinus injuste egisset erga Antonium, hic ad duplicem solutionem jus haberet. Quis autem hoc affirmabit umquam? Nec obstat, quod judicis sententia intervenierit. Judex enim non gaudet facultate tribuendi alicui id, quod suum non est. Sententia judicis in errore facti fundatur et proinde materialiter injusta evadit; jus autem ex injustitia, quantumvis materiali, oriri nequit. — *Moulet. t. 1. p. 491. Cas. 9. de legibus ad 3^m p. 22. et 26. — V. Comp. n. 624.*

574. — *R. ad 2^m Quaes.* Per se exacte loquendo Albertus famulus non videtur damnandus, quia secluso pacto jus saltem habet ex implicito contractu ad infimum stipendium, quod aliis ejusdem conditionis dari solet. Proinde famulus non repetit, nisi id, quod ipsi ex justitia debetur. Sed ante factum non facile hoc permittendum est propter ingens periculum hallucinationis. Nec facile famulus suo proprio judicio rem dirimere potest, sed generatim virum doctum et prudentem interrogare debet. Consultat etiam conscientiam intimam, ut resciat, utrum rite labore suo functus fuerit. Est enim damnata ab Innocentio XI. generalis propositio (37.), quae famulis compensationem permittit, quoties operam suam salario recepto majorem judicant. (¹)

575. — *R. ad 3^m Quaes.* Quid vero

de Marco? Marcus famulus damnandus non videtur ex eo, quod ad occultam compensationem recurrerit ad se indemnem faciendum, si omnino involuntarie seu absque ulla culpa theologica vas illud pretiosum fregit. Ratio est, quia nemo tenetur ad reparandum damnum absque culpa illatum, nisi in foro externo post sententiam judicis, ut infra dicetur de injusto damnificatore. Ergo herus non potuit exigere damni reparationem. Ergo famulus potuit repetere id, quodolvere non tenebatur. Etenim Marcus non potuit obligari, nisi ex conscientia vel ex judicis sententia. Porro nulla existit obligatio ex sententia judicis in hypothesis, cum nulla sententia intervenierit; neque ex conscientia, siquidem non datur obligatio restituendi in conscientia, nisi in hoc foro culpa commissa fuerit. — *Moulet t. 1. p. 523. et 524. Casus de septimo praecepto ad calcem vol.*

CASUS XI.

OCCULTA COMPENSATIO (2°).

Idem simul debitor et creditor.

Ferdinandus aureos centum ex mutuo Aurelio debebat. Antequam restitutionis tempus instaret, ille creditorem amicitiae causa invisens affirmavit, se die sequenti missurum esse famulum, qui pecuniam afferet ad debitum extinguendum. Credulus nimium Aurelius statim Ferdinando solutionis syngrapham exhibuit. Hac accepta debitor gavisus est, faustissimam occasionem sibi obvenisse, aureos alios centum compensandi, quos Aurelii pater patri suo certissime debebat, quin umquam ad solvendum induci potuerit. Postulante igitur Aurelio subinde mutui praedicti restitutionem, omnino renuit Ferdinandus, innuens, se centum illos aureos servare ob debitum aequivalens, quod ejus pater patri suoolvere distulit. Quapropter creditor egit coram iudice, ut debiti solutionem obtineret. Verum, cum debitor affirmasset, se mutuum reddidisse, et id per acceptam syngrapham probasset, infelix mutuator nihil obtinuit et ad iudicii expensas solvendas damnatus est.

(¹) Cf. etiam infra n. 579. (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° *An Ferdinandus licite possit mutuum retinere itemque in judicio uti syngrapha accepta?*

2° *An jurare possit, se mutuum solvisse?*

3° *An teneatur expensas judiciales erga Aurelium compensare?*

Solutio.

576. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Potuit Ferdinandus mutuum ab Aurelio acceptum retinere et syngrapha per industriam subrepta uti ad probandum, se nihil Aurelio debere. Ratio est, quia debita sunt ex utraque parte paria, et proinde extinguuntur. Neque illicite agit Ferdinandus praefatam syngrapham in judicium proferendo, quia per ipsam nihil aliud declarabitur, nisi debitum, quod Ferdinandus erga Aurelium contraxerat ex mutuo, solutum fuisse, quod veritati omnino consonum est.

577. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative* iterum ex doctrina *S. Ligorii*. Jurare potest Ferdinandus, se debitum solvisse, ubi non suppetit alia ratio damni sibi indebiti reparandi, secluso injusto alterius damno. Jurat enim de gravi causa juxta veritatem, siquidem juramento asserit, se nihil debere, quod omnino verum est. Et enim assertio Ferdinandi de peracta solutione est veritati conformis, cum debita reciproca extinguantur; ergo nihil obstat, quominus illa assertio, gravi urgente causa, fide juramenti confirmari possit.

578. — *R. ad 3^m Quaes. Negative.* Et enim expensae judiciales solvendaesunt ab eo, qui injuste litem movit in alterum, non vero ab eo, cui causa juste tribuitur. Ergo a solo Aurelio solvendaesunt. Nec obstat, quod debitum patris a filio fuerit prius ignoratum et quod in foro externo probari non possit: sufficit enim, ut sit debitum certum. Nam culpa tribuenda est patri Aurelii ob debitae solutionis moram; onus vero patris ipsum filium premit. Ergo filius expensas judicialesolvere debet, quia

habentur instar damnorum ex dilatione solutionis patris, morosi debitoris, proventientium. Insuper sibi imputare debet Aurelius istud infortunium. Quare enim agit juridice, cum nulla habeat argumenta causam suam probandi? Nonne infelicem hunc sententiae judicialis exitum facile poterat praevidere?

CASUS XII.

OCCULTA COMPENSATIO (3°).

Alexius, paupertate pressus, nullibi reperit conductorem operae suae. Igitur eam locat diviti villico hoc pacto, ut praeter victum 40 francos tantum per annum lucraturus sit. Postea vero considerans, se robustum esse et gravibus laboribus a mane ad noctem adstringi, et mercedem hujusmodi operariis dari solitam esse ad minimum 80 francos, occulte pro valore 40 francorum se compensavit, existimans, se non agere injuste, quia famulus jus habet saltem ad minimam mercedem, quae tribui solet, et ipse, nisi paupertate coactus fuisset, pro tam exigua mercede sane operam suam non locasset.

Hinc

Quaer. An Alexius licite processerit?
Solutio.

579. — *R. Generatim non est permitenda compensatio occulta famulis, qui judicant, mercedem suam minorem esse debito, quia facile ita judicarent famuli, licet verum non esset, et sic innumeras injustitias committerent. Constat etiam ex propositione 37. ab Innocentio XI. damnata, quae sic jacet: Famuli et famulae possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* Excipiunt tamen theologi non pauci casum, in quo famulus necessitate compulsus in mercedem multo infra infimum pretium consenserit, modo tamen dominus alios famulos eodem vili pretio non invenisset vel hunc rogantem ex misericordia non suscepit. Ita *S. Lig. n. 522.* An igitur facienda sit exceptio pro misero Alexio, ex solis circumstantiis judicandum erit.

CASUS DE RESTITUTIONE IN GENERE.

SEU

De obligatione restituendi, seu reparandi injuriam aliis illatam aut debita contracta solvendi.

CASUS I.

OBLIGATIO RESTITUTIONIS (1°).

Grifinus, patrato gravi furto, licet eum sui peccati poeniteat, restitutionem tamen ad menses protrahit. Postea pergit ad confitendum, non adhuc facta restitutione. Arguitur a confessario de multiplici peccato mortali propter dilatam restitutionem et dimittitur absque absolutione, donec restituerit.

Hinc

Quaer. 1° *An Grifinus pluries graviter peccaverit, restitutionem ad varios menses differendo?*

2° *An recte egerit confessarius absolutionem denegando?*

Solutio.

580. — *R. ad 1^m Quaes.* Probabiliter unicum peccatum mortale Grifinus commisit, si habitualiter in prava voluntate rem alienam retinendi perseveraverit, quia haec eadem mala voluntas per modum continui subsistit. Attamen pluries graviter peccasset, si mutata in melius voluntate propositum non restituendi renovasset, quia actus peccaminosi voluntatis multiplicati fuissent. — *S. Litg., de peccatis n. 40.*

581. — *R. ad 2^m Quaes.* Recte quidem egit confessarius juxta regulas directionis ordinarias. Sed in praxi attendendum est ad varias rerum et personarum circumstantias, ad restitutionis difficultatem, ad majus poenitentis bonum spirituale. Generatim ubi fieri potest restitutio, ante absolutionem exigenda est. Experientia enim constat, debitorem semel absolutum de restitutione parum sollicitum esse. — *S. Litg. n. 682. — V. Comp. P. II. n. 627.*

CASUS II.

OBLIGATIO RESTITUTIONIS (2°).

Flavius plurima furtula apud diversos dominos commisit parvaeque damna diversis intulit, ita tamen, ut, licet horum collectio gravis evaderet, nemo tamen graviter laederetur. Cum autem tempore paschali confiteretur, sub gravi urgetur a confessario ad haec omnia apud singulos dominos laesos resarcienda.

Hinc

Quaer. 1° *An Flavius obligatus fuerit sub gravi ad restitutionem sive pro furtulis, sive pro damnis, etiam si graviter non peccaverit?*

2° *An Flavius debuerit restituere sub gravi singulis dominis laesis?*

Solutio.

582. — *R. ad 1^m Quaes.* Flavius tenetur sub gravi ad restitutionem, licet gravem culpam non admiserit furtula patrando, quia rem alienam ratione materiae gravem possidet. Secus enim ex furtulis absque culpa gravi ditescere posset, quod sensui communi et bono societatis repugnat. Excipe tamen: si nihil ex furtis minutis vel parum quid servaverit, nec inde ditior evaserit, ut fieri solet, quando commestibilia rapiuntur, quia tunc ex re aliena non ditescit. Quid vero quoad damna levia absque noxa gravi multiplicata? Flavius non tenetur sub gravi ad illa resarcienda, quia ratio obligationis gravis esset, ne ex re aliena ditesceret; atqui in hypothesis minime ditescit.

583. — *R. ad 2^m Quaes.* Flavius tenetur sub levi tantum singulis dominis

laesis restituere, quia levem tantum injuriam singulis intulit, licet obligari possit sub gravi ad se exuendum re aliena materiam gravem constituyente, ut supra dictum est. — *V. Comp. n. 626. et seq.*

CASUS III.

OBLIGATIO RESTITUTIONIS (3°).

1° *Carpophorus* plurima debita contraxit propter luxum extraordinarium et frequentiora convivia, ad quae uxor *Bertha* non modice fuit cooperata. Sed ecce, subitanea morte correpto viro, creditores illico undique convenere ad miserrimam viduam, quae a marito nil possidet, nisi copiosam prolem et valde modicam bonorum substantiam. Hinc gemebunda quaerit a confessorio, an teneatur ex modicis illis bonis creditoribus satisfacere.

2° *Medardus* recusat solvere debita, quae potando in taberna contraxit *Paulus*, filius ejus minor, negatque ei omne subsidium pecuniarium, ne in posterum bibere pergat. Pergit tamen bibere vinum in creditum sibi ministratum. Frustra autem clamat reclamaturque tabernarius, solutionem requirens a *Medardo*; surdo canit ille.

Hinc

Quaer. 1° *An Bertha teneatur modica bona, quae supersunt, creditoribus tradere in primo casu?*

2° *Quid, si Bertha bona paraphernalia habeat?*

3° *An Medardus debita filii solvere teneatur?*

4° *Quid, si filius habeat ex defuncta matre bona a patre administrata? Et quid de tutore respectu pupilli in pari casu?*

Solutio.

584. — *R. ad 1^m Quaes.* Per se *Bertha* obliganda foret ad solvendum creditoribus de bonis, licet modicis, a conjugis defuncto relictis, quia illos indemnes facere debet, ut suadet naturalis aequitas. Verumtamen, cum habeat multiplicem prolem, exiguum vero bonorum substantiam, excusanda videtur ab obligatione restitutionis saltem ad tempus, seu usquedum ditior

evaserit. Ratio est, quia impotentia moralis, in qua versatur, justam causam ei praebet differendi restitutionem. Excipe tamen: nisi creditores vel aliquis eorum in eadem necessitate versaretur, quia tunc potior esset creditoris conditio. — *Elbel n. 336. — Lacroix lib 3. p. 2. n. 432.*

585. — *R. ad 2^m Quaes.* *Bertha* creditoribus satisfacere ne teneretur quidem, etiamsi bona paraphernalia haberet, nisi absolute erga illos se obligasset. Etenim non potest teneri, nisi ratione contractus; porro ubi deficit consensus, ibi corrumpitur contractus. Ergo nullo modo infelix uxor ad restitutionem urgenda est. Excipe: si *Bertha* mala fide ad debita mariti contrahenda cooperata fuerit, v. g. virum inducendo ad nimium luxum etc., licet praeviderit, illum fore imparem ad solvendum creditoribus; tunc enim uxor ex bonis sibi propriis debita mariti solvere teneretur. — *Lacroix ibid. n. 381. — Elbel ibid.*

586. — *R. ad 3^m Quaes.* *Medardus* minime tenetur solvere debita a filio minore prodigaliter in cauponis et tabernis contracta, quia in hujusmodi expensas non consensit. Insuper sibi imputare debet damnum illud tabernarius, qui filio minori et dyscolo, ut sane apparebat, vinum et epulas subministravit.

587. — *R. ad 4^m Quaes.* Probabilius neque in hac hypothesis pater, bonorum filii administrator, tenetur ex eis solvere ejus debita extraordinaria, in tabernis irrationabiliter contracta. Haec enim filius a patre repetere posset post majoritatem, saltem ex jure civili. Juxta leges autem conscientiae videtur admittenda sententia tabernarii quidem opposita, sed adeo moribus favens, tot et tanta scandala praecavens et maxime societatis deordinationi obsistens. Ita *Carrière* etc. contra alios. Quod autem de patre dicitur, pari modo de tutore dicendum est.

CASUS IV.

EX MALO BONUM.

1° *Thyrsus* ex odio in *Gabinum* ejus domum clam incenderat. Huic vero festinanter subveniunt multi, miseranda ejus

sorte commoti, ita ut brevi ex integro factus fuerit indemnis, imo domum novam vetere meliorem habuerit. Hoc autem sciens Thyrsus, licet postea ipsum facti poeniteat, de restitutione tamen non curat.

2° Cum in quadam civitate ingens exortum fuisset incendium, ocius ex tota provincia eo successu collectae sunt eleemosynae ad miseris damnificatis subveniendum, ut non solum omnes facti fuerint indemnes, sed etiam ut plures, exaggerato damno sive de industria, sive bona fide, multo plus acceperint, quam amiserint.

Hinc

Quaer. 1° *An Thyrsus Gabino restituere debeat, vel quid ipsi injungendum sit?*

2° *Ad quid teneretur Gabinus, si restitutio ipsi a Thyrso facta fuisset?*

3° *An teneatur ad aliquid Gabinus ex eo, quod per novam domum plus acceperit, quam amisit?*

4° *Ad quid teneantur cives, qui plus acceperunt, quam incendio amiserunt?*

Solutio.

588. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Thyrsus minime a restitutione excusandus est. Quicumque enim voluntarie damnum injustum intulit, illud ex stricta justitia reparare debet, nisi impotentia impediatur. Per accidens autem est, quod dominus laesus jam indemnis factus sit. Pii enim donatores, si scivissent, incendium a malevolo homine factum esse, profecto non intendissent eum ab onere restitutionis liberare. Ergo reapse minime liberatur.

2° Thyrsus restituere non debet Gabino; hic enim jam indemnis factus est, nec potest juste plus recipere, quam amisit, siquidem plorum donatorum intentio non fuit, ut ex eleemosynis ditesceret, sed tantum, ut ex infortunio emergeret.

3° Thyrsus restituere non debet iis, qui damnum compensarunt, si multi sint et ignoti, sed pauperibus; secus, si pauci sint et noti.

589. — *R. ad 2^m Quaer.* Gabinus, si ipsi restitutio facta fuerit, pauperibus

vel causis piis v. g. ecclesiis retribuere debet, vel ipsis piis donatoribus notis, si notabilem eleemosynam contulissent, quia bis indemnis fieri nequit.

R. ad 3^m Quaer. Negative. Gaudet Gabinus de felici sorte sua seu ex eo, quod ex malo bonum perceperit. Difficile enim est, ut domus recenter aedificata valorem veteris non superet. Neque sane a piis donatoribus intenditur, ut excessus valoris a donatorio restituatur. Attamen non potuisset ex eleemosynis domum multo ampliore et commodiorem construere, quia tunc reapse ditesceret contra voluntatem eorum, qui ipsi opitulati sunt. (¹)

590. — *R. ad 4^m Quaer.* Cives, qui plus acceperunt, quam amiserunt, excessum indemnitis minime servare possunt. Ratio patet ex dictis supra. Nec obstat, quod bona fide excessum illum acceperint, quia neque ipse possessor bonae fidei servare potest id, ad quod nullum jus habet. Igitur pauperibus superfluum erogare debent, ut supra dictum est. Si compensatio pro damno facta fuisset a societate aliqua *assecurationis* (compagnie d'assurance), huic societati superfluum praedictum retribuendum esset.

CASUS V.

PISTOR IN PROPRIIS VERBIS CAPTUS.

Monica, cum panem a Rufo pstore accepisset atque domum retulisset, mirans advertit, eum tum ratione quantitatis, tum ratione qualitatis vitiosum esse. Rem hanc ad Urbanum praetorem (*commissaire de police*) deferre festinat. „Eia igitur,” ait ille, „veni mecum ad pstorem.” Pergunt quidem ambo: praeit Urbanus praetor, subsequitur mulier. Ast obstupefactus Rufus, ibi praetorem cernens, negat, se umquam Monicam vidisse. Reclamat illa: „Mehercle, belle me nosti, mi bone,” ait mulier; „imo ego tibi 80 francos debeo.

(¹) Non tamen nimis stricte rationes subducendae erunt, praesertim si multi donatores parvas summas contulerint, cum intentio ipsorum sat generalis esse videatur, nempe adjuvandi et solandi eum, qui talem calamitatem pertulit. (N. edit.)

Aspice argumentum in hoc symbolo (*coche*) a te mihi exhibitio!" Haec omnia negat et pernegat pistor. „Bene," ait mulieri praetor; „nihil prorsus isti debes," et confestim symbolum destruit et cum Monica recedit, pistorem laqueo captum relinquens.

Hinc

Quaer. 1° *An Monica a debito solvendo liberetur, seu an Urbanus praetor jus habuerit debitum Monicae remittendi ad pistorem puniendum?*

2° *An pistor occulta compensatione pro parte denegati debiti, data occasione, uti posset?*

Solutio.

591. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° *Affirmative.* Monica igitur minime inquietanda est. Ratio est, quia fit condonatio, saltem implicite, ex parte pistoris. Negat enim, se Monicam agnoscere; ergo negat, se ejus creditorem esse; ergo implicite debitum remittit. Mavult enim ille debitum condonare, quam majus damnum subire per publicam judicis sententiam. Etenim ad veram condonationem requiritur et sufficit, ut remittens habeat dominium integrum rei et remittere velit. Porro haec in casu nostro habentur. Nec dicas, pistorem non remittere, nisi metu coactum, et proinde invalidam esse condonationem. Nam homo libere agit, interveniente metu legitime incusso; potest enim semper aliud medium eligere, scilicet culpam fateri et poenam subire. Mavult autem debitum abjicere, quam poenam admittere. Ergo in eo vere datur voluntas tacita et implicita debitum remittendi. — *Recole dicta supra in casu VI. de furto n. 584.*

2° Praetor Urbanus valide et juste Monicam a debito liberavit. Etenim jus habebat pistorem puniendi seu eum denunciandi judici; pistor autem mavult se redimere a justa vexatione debitum dimittendo, quam poenam subire. Praetor igitur illa punitione contentus renuntiat juri, quod habet, majorem poenam per judicis correctionem procurandi, et sinit, ut ipse reus seipsum puniat, jus suum in debitum abdicando.

592. — *R. ad 2^m Quaer.* Pistor minime se compensare posset. Ratio est, quia ex dictis juri suo vere renuntiavit et juste punitus est. Ergo debitum omnino extinctum est; ergo se compensando injuste ageret seu furtum verum patraret; ergo ad restitutionem teneretur: secus enim fraudulenter justam punitionem effugeret. Nec dicas, Monicam recipere rem non suam, debitum retinendo; nam pistor ad magnam multam solvendam damnari juste potuisset; facit autem praetor, ut haec pecunia ad Monicam divertat. Gaudeat igitur in bona pace Monica, sicut Gabinus in praecedente casu, ex eo, quod bonum ex malo perceperit.

CASUS VI.

QUIS DAMNUM SUBITURUS?

Mathias a Donato mutuo summam quinque millium francorum postulat ad praedium venale emendum. Libentissime annuit Donatus; „sed," ait, „hanc pecuniam in promptu non habeo; eam tenet Rufus campsor: ab eo quam citissime repetam, tibi tradendam." — „Ne, quaeso, tam cito repetas," ait Mathias, „siquidem ante mensem illa mihi opus non est." — „Res male procedit," reponit Donatus; „sum enim ego post paucos dies ab hac regione abiturus, nec adero pro pecunia repetenda. Sed ecce, in mente suboritur cogitatio non spernenda. Audias: visne in locum meum subrogari? Amice, nomen tuum loco mei nominis in libello pone; sic facile poteris ad libitum propriam, opportunitate data, pecuniam repetere. Tu vero schedulam subscribere velis in fidem debiti 5000 fr. cum pacto consueti feneratoris, ab hac die computandi." Annuit Mathias ad omnia resque tota magno utriusque gaudio conficitur. Sed, o rerum humanarum caducitatem! elapso mense, cum Mathias pecuniam suam jamjam esset reclamaturus, obstupefactus audit, Rufum campsores lugendo eventum integram bonorum ruinam subiisse. Inde irae seu lites inter Mathiam et Donatum; prior enim pecuniam ab altero repetit; sed hic mordicus tenet, se nihil ei debere.

Hinc

Quaer. *Quis damnum illud 5000 fr. subire debeat, an Mathias aut Donatus?*

Solutio.

593. — *R.* Accedamus ad litem Mathiam inter et Donatum dirimendam. Sed quis damnum subiturus? Res indubia videtur. Lugenda sane est sors adeo infelix Mathiae. Quomodo vero sublevanda? Patientia propria et amicorum commiseratione, alio solatio prorsus deficiente. Sed nonne res perit domino? Dominus autem nonne est Donatus, qui pecuniam Rufo campori mutuo tradidit? Nequaquam, quia ex contractu debitis conditionibus vestito Mathias loco Donati constitutus fuit, ita ut ab eo tempore ille verus fuerit dominus pecuniae apud camporem existentis, et summae aequalis testimonio a se subscripto erga Donatum debitor evaserit. Sic de jure naturali illis dirimenda est. Si alicubi jure positivo aliter statuatur, sententiae iudicis, latae solum, standum erit. Ergo ipsi Mathiae perit summa infortunio Rufi extincta. Ergo, licet Mathias nihil prorsus a Rufo recuperaverit, quinque mille francos nihilominus Donato solvere debebit. Durum! Sed, ut ait poeta: *Levius sit patientia, quidquid corrigere est nefas.*

CASUS VII.

DEBITOR RECALCITRANS

seu praelexus ad omittendam restitutionem.

Riculfus, variis debitis, ex delicto praesertim contractis, gravatus, accedit ad confitendum et conscientiam aperit. Statim ac confessarius obligationem restitutionis aperit et urget, ecce recalcitrans debitor ingentem causarum excusantium quantitatem profert, objicit, agglomerat: erigitur ac torquetur haud secus ac serpens, cujus incauto pede caudam pressisti; unde lis ingens confessarium inter et poenitentem instituitur. Cupisne praecipuas Riculfi argutias cognoscere? Statim eas oculis tuis subjiciam cum responsionibus immediate subnexis.

Hinc

594. — *Obijcit* 1° Riculfus: Creditor meus divitiis abundat. Si ipsi restituero, istud nihil ei proderit omnino, dum mihi misero vita ardua ducenda est. Quapropter ab onere tanto restitutionis faciendae eximendus videor.

Respondet confessarius: Vanam sane, mi bone, ac ridiculam objicis excusationem; parvi enim refert, quod laesus in bonis suis sit dives vel pauper. Res aliena semper domino suo clamat et ipsi reddenda est, quoties fieri potest, quia injuria quaelibet reparationem expostulat. Numquid dives jus aequale in bona propria non habet, veluti alius quilibet? Si opulentus sit, numquid ideo omnes turmatim in eum spoliandum irruere possunt? Quid tibi videretur, quaeso, si tu ipse loco divitis constitutus esses? Numquid tibi gratum foret, si bona tua undique diriperentur? Audi igitur conscientiam clamantem: *Redde, quod debes.*

Obijcit 2° *poenitens:* Quot alii mihi metipsi injuriam intulerunt, et quidem saepius! Nemo tamen sollicitus est de damnis istis reparandis: quapropter compensationem, ut valeo, obtineo. Quando alii mihi restituent, tunc etiam ego restituere festinabo: retribuunt alii, et retribuam ego.

Respondet confessarius: Quinam sunt alii, qui tibi non satisfaciunt? Suntne certo iidem, quibus tu damnum intulisti? Si ita foret, non esses forte adeo reprehendendus. Verum nescis, a quibusnam injuriam acceperis, et apud homines primum obvios te compensare contendis! Dic mihi, quaeso: ille, cui damnum infers, estne causa jacturae, quam ab illis passus es? Si Titius te damificavit, numquid Cajus pro eo tibi retribuere debet? Accipe exemplum! Quid diceres, si quis ad te accedens hunc tibi haberet sermonem: Redeo a villa; ecce in itinere invasus fui a fure, qui a me abstulit crumenam 100 nummis referam; venio igitur ad pecuniam hanc a te repetendam. Redde mihi 100 nummos! Ah! te audio exclamantem, mehercle! insans! Quid ad me, si alius te expoliaverit? Quid rei est inter me et furem

tuum? Recede cito et curre post latronem, si forte eum comprehendere valeas. Sic ille, et bene. Tu vero numquid minus ridicule loqueris et agis?

595. — *Obijcit* 3°: Sed Pater, ecce alia difficultate, et quidem maxima detineor: ad restituendum deberem famae jacturam facere; porro non possum tantum subire detrimentum! Quomodo valerem cum aliis tractare infamatus? Ah! potius mortem appetere, quam famam amittere.

Responsum. An serio hanc proponis difficultatem? *Famam obijcis!* Eia, dic verum: putasne, in hoc vel minimam reperiri difficultatem? Putasne, jacturam famae esse tibi subeundam, si obligationi tuae satisfacias? Nescis igitur, posse dari modum simul creditores tuos indemnes faciendi et animae tuae consulendi? Visne a me consilium? Accipe: perge ad confessarium et sic eum alloquere: Pater, ego versor in casu intricatissimo. Non erubui, varias injustitias patrare. Vellem restituere, quia nolo damnari propter bonum alienum; sed nollem famam meam prodere. Vellis e tantis ambagibus me eripere! Ne dubites, filii: confessarius viam secretam restitutionem faciendi tibi indicabit.

596. — *Obijcit* 4°: Restituere non valeo; nihil prorsus habeo superfluum. Vix finem anni cum principio jungere possum. Numerosa prole sum gravatus. *Ad impossibile nemo tenetur.* Proinde restituere non valeo. Peto igitur, ut absolvas me et in pace dimittas.

Responsum. Videamus, an haec nova ratio pluris valeat, quam praecedentes jam a te allatae.

Restituere nequis! Si verum sit, nihil amplius habeo subjiciendum. Non sum tamen ex omni parte quietus; scio enim, plerasque hujusmodi rationes proferri *ad excusandas excusationes in peccatis.* Scio, debitores innumeros habiles esse ad fucum sibi faciendum necnon ad fallendos confessarios.

Restituere nequis! Ast, quaeso, adhibistine industrias omnes ad hoc moraliter possibiles? An assiduo labori vacasti? An parcimoniae studuisti? An, ut obligationem

restituendi semper prae oculis haberes, sollicitus fuisti?

Restituere nequis! Sed quorsum tot expensae in ludo, in epulis et comessationibus? Quorsum tot peregrinationes in cauponas, in coetus otiosorum? Quare 100 francos annuatim in vanissimum tabaci fumum expendis? Quare filiae tuae in *similitudinem templi sunt exornatae*? Quare filii tui rem familiarem, te sciente, dilapidant?

Restituere nequis! Sed necesse non est, ut omnia debita tua simul persolvas. Nonne partem aliquam interdum creditoribus retribuere vales et sic paulatim ab onere restitutionis liberari? Accipe exemplum: Operarius quidem 50 fr. alicui socio debebat. Solutionem differebat, quia totam hanc summam colligere non poterat. Suasit ei confessarius, ut singulis hebdomadis 20 asses seponeret ad hunc finem. Obtemperavit ille, et elapso anno integrum debitum fuit extinctum.

597. — *Obijcit* 5°: Si restituero, decidam e meo statu . . . et quid tunc de filiis meis erit? O filii miserrimi! panem emendicabunt! Numquid conditio hujusmodi tolerabilis est?

Responsum. Utquid effutis praetextus omni prorsus fundamento destitutos ad onus restitutionis declinandum? Jam dictum est, neminem teneri ad praesentem restitutionem cum morali impossibilitate. Quid times? Panem non emendicabunt filii tui. Sed novit Deus, utrum debitis saltem pro parte satisfacere non possis, quin in tantum inopiam filii tui deficiantur.

Quid de filiis? ais. Ego autem tibi dico: *Quid de filiis tuis*, nisi restitueris? Si aes alienum ipsis relinquis, in aeternam perditionem eos sane pertrahet. Quid igitur de illis, si eisdem injustitias, avaritiam et cupiditatem tuam relinquis? Nescis, quod aes alienum haud absimile est rupi e summo monte dissectae, quae impetu vehementissimo praeceps volvitur et, quidquid ei sit obvium, pertrahit et in imam abyssum dejicit! Si igitur vellis a tanta calamitate praecavere tibi filiisque, *redde, quod debes!*

598. — *Obijcit* 6°: Urgent nunc alia

negotia, ad quae perficienda tota mea pecunia adhibenda est. Sed restituere firmiter propono, modo tempus mihi concedatur. De cetero nihil timendum pro creditoribus: nam, si non restituam per meipsum, retribuam per haeredes. Numquid bona mea mecum tumultabuntur? Numquid haec bona in alterum mundum afferam?

Responsum. Respuit Deus hoc tuum restituendi propositum, quia non est sincerum neque efficax proindeque nihil prorsus tibi proderit. O frater! jam cerno apertam gehennae abyssum ad te suscipiendum vorandumque!

Restitues alio tempore! Quare non in praesenti? Animadvertite, fucatas esse, quas affers, ratiunculas. Numquid alio tempore non tibi etiam occurrent alia negotia suscipienda vel perficienda? Restitues alio tempore! Sed quandonam, quaeso? Quot alii talem effutierunt praetextum et absque restituto aere alieno decesserunt, et nunc aeterno igne cremantur!

Restitues per haeredes! Sed potesne confidere, eos aequiores et justiores te ipso futuros esse? Nonne etiam potiori jure, cum debita personaliter non contraxerint, hi etiam ad alios haeredes onus restitutionis remittent, ita ut producenda sit haec maledicta catena detentorum boni alieni, qui successive in abyssum aeternae damnationis irruent? Haec est igitur abominanda haereditas filiis tuis a te relinquenda? Nec a tanto tui ipsius et illorum periculo horrescis?

Non afferes bona tua in alterum mundum! Hoc verissimum est; sed afferes injustitias tuas ad tremendum Dei iudicium! afferes maledictionem creditorum tuorum ultra tumulum! afferes animam peccatis non dimissis coinquinatam, et in orcum te auferet diabolus. Clamat enim Augustinus: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Et ingeminat magnus Paulus: *Rapaces regnum coelorum non possidebunt!* Vide igitur, quid tibi magis expediat, ut aeternae saluti tuae prospicias.

CASUS DE POSSESSORE REI ALIENAE.

Agendum de triplici possessore, scilicet bonae fidei, malae fidei et dubiae fidei.

CASUS I.

POSSESSOR BONAE FIDEI (1°).

Gaudentius emit et possedit bona fide praedium constans ex domo et vineis. Domum ruinosam pro commoditate sua immutat, vineas pinguiiores facit et copiosos inde colligit fructus. Alias bovem emit, quem majori pretio vendit Lucae. Sed ecce, paulo post rescit, praedium pertinere de jure ad Paulum, et bovem ad Joannem. Hinc anxius quaerit a confessario, ad quid teneatur in singulis casibus.

Hinc

Quaer. 1° *Ad quid teneatur possessor bonae fidei?*

2° *Ad quid teneatur Gaudentius in duplici casu?*

Solutio.

599. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Possessor bonae fidei statim ac novit, rem a se possessam esse alienam, tenetur adhuc eam exstantem in toto vel in parte aut in emolumento restituere domino noto cum ejusdem rei incremento seu cum eo omni, ex quo factus est ditior, deductis tamen expensis in commodum rei factis necnon fructibus industrialibus. Quod si non restituat, possessor malae fidei evadit.

2° Ad nihil autem tenetur, si tempore bonae fidei rem consumpserit, amiserit, destruxerit, nec inde ditior evaserit; item si legitime praescripserit.

3° *Ex jure gallico* possessor bonae fidei nullos fructus restituere debet, si excipiantur fructus adhuc pendentes seu rei inhaerentes, cum rem restituere debeat,

ut hic et nunc existit — V. *Comp.* n. 635. 636.

600. — *R. ad 2^m Quaes.* Gaudentius 1° tenetur restituere Paulo praedium, deductis tamen expensis, et fructus naturales saltem exstantes *ex jure romano*. *Ex jure autem gallico* satis est, si restituat nudam proprietatem, uti nunc existit, deductis expensis omnibus. Potest igitur servare omnes fructus, non solum industriales, sed etiam naturales, et se compensare pro expensis necessariis vel utilibus ad rei conservationem etc. — *Cod. civ.* n. 548. Non potest autem se indemnem facere pro expensis mere voluptuariis, ut patet. (1)

2° Quid vero quoad bovem, quem non amplius habet, et de lucro, quod in eo vendendo percepit? *R. In casu evictionis* pretium refundere debet in emptorem evictum. *Extra casum evictionis* controversatur; sed *probabiliter* ex omni jure ab obligatione restitutionis excusandus est, quia rem non habet nec ex ea factus est ditior. Solvit enim pretium emendo, et recepit vendendo. Quid si lucrum aliquod fecerit, bovem carius revendendo? Hoc ejus industriae tribui debet. *Ita Lugo et alii sat communiter*. Plures tamen magni nominis theologi contendunt, lucrum illud domino reddendum esse, quia possessor bonae fidei ex illo ditior factus est, neque in re illa revendendo habetur industria specialis. Sic *Bilmar et alii*. Admittunt tamen, venditorem illum lucrum posse servare, si usus esset industria vel labore *extraordinario* ad lucrum illud obtinendum, v. g. si alio perrexisset, ut rem majori pretio revendere potuisset. (2) — V. *Comp.* n. 638. (3)

(1) Cf. *Comp.* n. 643. (N. edit.)

(2) V. *num. seq.* (N. edit.)

(3) *Ex jure gallico* dominus rei amissae aut furtivae per tres annos rem hanc reclamare potest ab actuali possessore, qui recursum servat in eum, a quo eamdem accepit. *Art. 2279*. — Item possessor actualis rei furtivae, si eam bona fide emerit in foro publico, in licitatione publica vel a mercatore res hujus generis vendente, non tenetur illam priori domino restituere, nisi ab isto de pretio, quod tribuit, indemnitas fiat. *Art. 2280*. (N. auct.)

CASUS II.

POSSESSOR BONAE FIDEI (2°).

1° Pamelius emit bona fide frumentum furtivum et servat illud brevi tempore. Sed ecce! nescio quo eventu, notabiliter crescit frumenti valor in foro publico. Hac bona sorte utitur Pamelius et vendit magno lucro frumentum hoc, quod putat esse suum. Sed mox rescit, istud ad Cajum pertinere, et inquit dubius a confessario, quid sibi faciendum sit.

2° Faustus, de nundinis redux venditis mercibus, nimiam pecuniae summam in crumena reperit nescitque, a quo emptore plus debito sibi fuerit solutum, vel quo emptor abierit. Quamobrem incrementum istud, de bona occasione gaudens, sibi retinet.

Hinc

Quaer. 1° *An Pamelius retinere possit non tantum pretium, quod ipse solvit pro frumento, sed etiam lucrum, quod percepit illud revendendo?*

2° *An Faustus pecuniam superfluum sibi servare possit?*

Solutio.

601. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Pamelius *probabiliter* servare potest pretium, quod ipse solvit frumentum emendo. Constat ex dictis in casu praecedente.

2° Non potest autem retinere lucrum, quod obtinuit frumentum revendendo, quia lucrum illud minime spectari potest ut fructus industriae; provenit enim unice ex eo, quod valor rei intrinsece creverit. *Res autem crescit domino*. Nec obstat id, quod dictum est in casu praecedente, nempe Gaudentium *probabiliter* posse servare lucrum ex bove revendito habitum, quia valor bovis in se non creverat et proinde venditor peritiae suae lucrum obtentum tribuere potuit. In praesenti autem casu valor frumenti ex aestimatione communi crevit; ergo lucrum proveniens ex revenditione nullo modo peritiae venditoris tribuendum est. Ergo Pamelius ex illo lucro factus est ditior independentem ab industria sua; ergo illud domino restituere debet.

602. — *R. ad 2^m Quaes.* Pecuniam hanc superfluum sibi servare potest Faustus, nemine postea reclamante. Habenda enim est ut quid derelictum, quod primo occupanti prodesse potest. Non sufficit enim ad restitutionis obligationem, ut possessor bonae fidei detegat, rem a se possessam esse alienam, sed etiam requiritur, ut dominum rei vel ejus haeredes cognoscat. Secus enim rem retinendo nemini injuriam facit.

CASUS III.

POSSESSOR BONAE FIDEI (3°).

Cujus rei pretium?

Callixtus aurifaber centum francis emit a viro, quem probum credebat, quamdam argenti conflati massam, ex qua confecit calicem, quem postea cuidam monasterio 150 fr. vendidit. Hucusque bene; sed mox gravis insurgit difficultas. Callixtus, nescio quo casu, certo rescivit, argentum illud furtive subtractum fuisse eidem monasterio, cui calicem vendiderat. Obstupefactus et mirans nescit, quid sibi agendum sit.

Hinc

Quaer. 1° *An Callixtus ad aliquid erga monasterium teneatur?*

2° *An superior monasterii, re cognita, possit datum pretium repetere vel non adhuc solutum renuere?*

3° *Quid, si calix ipse in specie monasterio fuisset subreptus, a Callixto bona fide emptus et majori pretio eidem monasterio venditus, atque a superiore recognitus stve ante, stve post pretii solutionem?*

Solutio.

603. — *R. ad 1^m Quaes.* Callixtus aurifaber ad nihil prorsus tenetur erga monasterium, neque ratione pretii, quod solvit pro massa argentea, neque ratione lucri 50 francorum.

1° Quidem ad nihil tenetur pro massa argentea in hypothesi, quod eam integram ad conflandum calicem adhibuerit, quia de massa illa aliena nihil amplius possidet,

ne in emolumento quidem, nec inde factus est ditior, cum ratione massae nihil receperit, nisi id, quod ipse solvit ad eam emendam. Possessor enim bonae fidei ad nihil tenetur, nisi rem ipsam alienam possideat vel inde ditior evaserit.

2° Neque restituere tenetur monasterio ratione lucri 50 francorum percepti. Lucrum enim illud minime est fructus rei alienae, scilicet argenti, sed est pretium laboris et industriae artificis. Potuit quidem aurifaber ditior evadere occasione rei alienae, non vero ex re ipsa aliena ditior factus est. — *Elbel n. 47.*

604. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Etenim ex dictis aurifaber nihil restituere debet monasterio; ergo monasterium nihil repetere potest. Nec obstat, quod superior monasterii pro re sua pretium solverit; nam recursum servat in furem, si eum detegere possit. Si vero pretium non adhuc solverit et probare valeat, calicem confectum esse ex re sua, ad nihil aliud tenetur, nisi ad pretium laboris et artis in aurifabrum refundendum, quia pretium pro re sua retinenda rependere non debet. Secus ei pretium totum solvendum erit.

605. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Facta solutione aurifaber totum pretium probabiliter retinere potest, perinde, ac si alteri calicem vendidisset, sicut dictum est in casu praecedente de bove alieno, qui bona fide fuit emptus et cum aliquo lucro revenditus. Etenim aurifaber rem non amplius habet nec factus est ditior, nisi ratione industriae seu commercii. Ergo nihil restituere debet, nisi sententia judicis cogatur.

2° Ante pretii solutionem superior nihilolvere debet, si probare possit, calicem esse suum, quia non est justum, ut rem suam emat. Tunc Callixtus ad suum venditorem seu ad furem recurrere debet, si possit, ad compensationem ab eo obtinendam.

CASUS IV.

POSSESSOR BONAE FIDEI (4°).

Frugifer equus.

Pancratius optima fide a quodam viatore equum pretio 300 fr. emit. Paucis

autem post diebus, ecce, bona sorte *Bucephalus* ille, cum foeminei sexus esset, pulchellum pullum novo edidit domino! Ter beatus Pancratius, servato pullo, matrem Lubino cum lucro 30 fr. vendidit.

Res optime processerat, cum ab infausto nuntio rescivit, equum esse furtivum atque ad Bernardum pertinere. Interea iterum venditus fuerat equus cum novo lucro venditori obtingente. Quid Pancratius? Adit confessarium, qui ait: „Monito prius domino, ut equum suum recuperare valeat, restituere pecuniam totam cum pullo emptori tuo; nulla enim fuit venditio.“ Perterritus alium confessarium interrogat, a quo sequens accepit responsum: „Sis quieto animo, mi bone: nihil ad te de domino, cum rem ejus non habeas. Serves 300 fr., quia totidem venditori tuo bona fide tradidisti; serves lucrum 30 fr. ratione industriae tuae in vendendo; serves pullum equinum, quia tibi clamat ratione natalitatis.“ Huic posteriori decisioni libenter acquievit Pancratius.

Hinc

Quaer. 1° *Quid juris tum in casu evictionis, tum seclusa evictione?*

2° *Quid de sententia utriusque confessarii?*

Solutio.

606. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° *In casu evictionis* Pancratius totum pretium acceptum refundere debet in emptorem evictum, quia tunc omnino solvitur contractus. Recursum autem habeat in suum venditorem, si eum invenire possit. Quid vero de pullo? *De jure romano* domino equi reddendus; *res enim fructificat domino et partus sequitur ventrem. De jure vero gallico* a possessore retineri potest, cum res sola, seclusis fructibus, reddenda sit.

2° *Extra casum evictionis* Pancratius servare potest, saltem *probabiliter*, tum 300 francos, quibus equum emit, quia rem non habet nec ditior inde factus est; tum lucrum 30 fr., quod animal revendendo acquisivit, utpote fructum industriae suae. Quid vero iterum de pullo? *De jure na-*

tivalt et romano pullus clamat matri et matris domino. *De jure vero gallico* a possessore servari potest, ut jam modo dictum est. *Recole dicta supra in casu primo et secundo.*

607. — *R. ad 2^m Quaer.* sen: Quid de utroque confessario? Ex dictis satis liquet. Sententia prioris confessarii, utpote severioris, a Pancratio omnino praetermitti potuit. Nec verum est, monendum esse dominum ab eo, qui rem amplius non possidet, ut ipse dominus eam recuperare possit, cum periculo detrimenti subeundi. Ad id tantum tenetur actualis rei possessor, quia in manibus ejus domino clamat. Rectius judicavit confessarius posterior; sed, cum esset sane natione *Gallus*, ex solo *jure* sibi *noto* ductus, pullum equinum possessori tribuit.

CASUS V.

POSSESSOR BONAE FIDEI (5°).

Infaustus asini casus!

Jovianus fide bona furtivum asellum pretio 80 fr. sibi comparavit. Eventu beatus, eadem die 100 fr. hunc Polybio revendit. Expectationi novi domini asellus adeo satisfecit et brevi tempore adeo crevit, ut equi non spernendi omnes partes adamussim impleret. Verum, cum die quadam in montana loca ad pascua fuisset perductus asellus, dum herbam in summa rupe carpere contenderet egregium animal, ex alto cecidit, cervicemque ad durissima saxa allisit et infelicitur perlit. Sed ecce, inexpectata insurgit difficultas: detegitur verus asini dominus, scilicet Pomponius. Hic reclamationem a Joviano pretium, quod ab ultimo possessore seu a Polybio accepit. Negat iste, quidpiam se esse soluturum, quia bona fide bestiam emit 80 fr. atque ex industriae fructu 20 fr. lucratus est. Sed etiam Polybius, ultimus possessor, reclamationem pretium, quod dedit, ex eo, quod venditio invalida fuerit. Unde lis maxima tibi dirimenda.

Hinc

Quaer. 1° *An tutus sit conscientia Jovianus in omnibus, vel cui reclamantis satisfacere debeat?*

2° *Quid, si asinum titulo gratuito accepisset?*

Solutio.

608. — *R. ad 1^m Quaes.* Quis jacturam pretii bestiae feret e tribus? An Jovianus venditor? An Polybius emptor, in cujus possessione asinus perit? An Pomponius, animalis dominus? Jovianus a nobis ceteris lacescit. Ecce, clamat dominus, reclamatur vero emptor.

Jovianus juxta *probabiliores* sententiam solvendus est ab omni onere restitutionis. Quare enim ad solvendum asinum mortuum urgeretur? Ad nihil tenetur neque erga emptorem, neque erga dominum. 1° Non tenetur erga dominum, siquidem bestiam non habet neque ex ea ditior factus est, nisi ratione industriae et laboris, eandem carius revendendo. Nec dici potest, pretium rei rem ipsam repraesentare. Ergo Jovianus domino clamanti surdam aurem praebere potest.

2° Nec magis tenetur erga emptorem: etenim non fuit causa damni illius, neque ex re aliena ditescit, neque evictione ad pretium refundendum adigitur.

An vero dominus ab emptore seu a Polybio pretium asini repetere valeat? *Nego*, quia asinus perit, et domino perit. Frustra igitur clamat dominus, quando bestia jam clamare cessavit et jam amplius ipsi clamare nequit. Tollat quidem Pomponius animalis pellem, si velit; ad nihil enim aliud jus habet.

609. — *R. ad 2^m Quaes. Controvertitur.* Juxta communem sententiam teneretur quidem Jovianus pretium asini restituere, quia ex illo revera factus esset ditior, cum in hypothesi rem titulo gratuito haberet. *Probabiliter* emptori restituere deberet, quia bestia perit domino. Plures tamen sat probabiliter judicant, restitutionem ipsi domino faciendam esse, quia, cum injuste re sua spoliatus sit, jus habet, ut indemnus fiat. — *V. Comp. n. 641.*

CASUS VI.

POSSESSOR MALAE FIDEI (1°).

Agathonius confessionem instituendo haec declarat:

1° Occupavit falso titulo praedium, quod

magna cura excoluit et ex quo per varios annos uberes fructus excepit.

2° Furatus est vaccam, ex qua lac quotidianum et vitulos plures percepit.

3° Equum furtivum scienter emit; sed detecto domino, ne cogeretur ad equum hunc restituendum, cum venditore contractum rescindere festinavit.

4° Equum 200 fr. a domino emptum subripuit et 250 fr. vendidit.

Hinc

Quaer. 1° *An Agathonius teneatur non solum res acceptas, sed etiam omne emolumentum restituere in primo et secundo casu?*

2° *An in tertio casu equum furi reddere potuerit?*

3° *An in quarto casu satis sit, si 200 fr. restituat, reliqua 50 tanquam fructum industriae retinendo?*

Solutio.

610. — *R. ad 1^m Quaes.* Agathonius tenetur quidem *in primo et secundo casu* restituere non solum res acceptas, sed etiam omne emolumentum ex eis perceptum; attamen expensas, quas fecit ad excolendum agrum et enutriendam vaccam, deducere potest.

R. ad 2^m Quaes. Controvertitur *in tertio casu*. *Probabiliter* negatur, quia equum mala fide emendo in se totum ejus periculum suscepit. Attamen plures affirmant non improbabilius juxta *S. Lig. n. 570.*, quia, licet ille peccaverit equum mala fide emendo, emptione tamen facta jus habet ad contractum rescindendum et equum furi reddendum haud secus, ac possessor bonae fidei in simili casu.

611. — *R. ad 3^m Quaes.* *In quarto casu* Agathonius pecuniam acceptam domino restituere debet, nisi lucrum, quod in equi venditione percepit, speciali suae industriae tribuere possit.

CASUS VII.

POSSESSOR MALAE FIDEI (2°).

1° Zacharias a Carolo centum aureos furatus est. Cum autem sit homo minime imperitus, adeo feliciter eos in commercio

adhibuit, ut lucrum notabile ex eis perceptum. Verum postea, volens injurias a se illatas reparare, a confessario petit, utrum satis sit, si 100 aureos furtivos restituat, vel an etiam lucrum ex eis acquisitum reddebat.

2° Sisinus gallinam Titii 15 assibus valentem subripuit. Ex ea ova non pauca collegit. Ex ovibus autem, quae fovenda incubanti gallinae supposuit, ingens pullorum familia prodit et pullulavit. Alios vero grandiusculos vendidit, aliosque ad alia ova sibi parienda novasque familias parvariendas servavit. Tandem lucrum non modicum ex furtulo suo percepit. Sed, cum postea confessus fuisset et totam rei seriem narrasset, damnatus est a confessario ad totum lucrum ex gallina proveniens restituendum.

Hinc

Quaer. 1° *An Zacharias teneatur ad lucrum ex pecunia furtiva perceptum domino restituendum?*

2° *Quid, si pecuniam hanc mutuo collocasset et inde fenus accepisset?*

3° *An Sisinus praeter valorem gallinae restituere debeat omne lucrum ex ea perceptum?*

Solutio.

612. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Zacharias tenetur certo illud lucrum totum restituere, si dominus damnum aequale passus est, v. g. quia etiam ipse in commercio pecuniam suam posuisset etc.: et hoc praesumitur, quoties dominus laesus est mercator vel pecuniam in variis negotiis adhibere solet.

2° Secus non videtur obligandus Zacharias ad restitutionem illius lucri ex propria negotiatione percepti, quia fructus industrialis dici potest.

Obj. Sed *res fructificat domino*; ergo fructus pecuniae Carolo restituendus est.

R. Lucrum illud ex pecunia Caroli perceptum ex majori parte industriae furis tribuendum est, imo omnino ut fructus industrialis habendum juxta eos, qui dicunt, pecuniam ex natura sua sterilem esse. Haec autem sententia non destitui-

tur omni fundamento, licet opposita nunc probabilior et communior evaserit. Praeter quod dominus laesus praesumitur contentus, si pecuniam recuperet et quoad damna, quae passus est ob ejus carentiam, indemnus fiat.

613. — *R. ad 2^m Quaes.* Etiam in hac hypothesis attendendum est ad damnum, quod dominus laesus praesumitur subisse defectu pecuniae, et illud reparandum est. Secus non videtur fur urgendus ad restitutionem lucri percepti, quia tamquam fructus industriae haberi potest. Ceterum in praxi difficulter restitutio hujusmodi lucri obtineretur.

614. — *R. ad 3^m Quaes.* Satis est, si fur gallinae Sisinus valorem bestiolae restituat. Absolute quidem loquendo, stando in rigore principiorum, omne lucrum, deductis expensis, restituere deberet, quia *res fructificat domino* et ipse dominus haec omnia commoda ex gallina sua obtinere potuisset. Attamen *moraliter loquendo*, quando agitur de furto rei parvae et valde communis, sufficit, si valor rei illius restituatur, quia ex aestimatione communi dominus rei propriae aliud damnum non passus est. Etenim, si velit rem aliam similem habere, facillime hanc sibi procurare potest. *Ita communiter.* — *Bovier etc.*

CASUS VIII.

POSSESSOR MALAE FIDEI (3°).

1° Romarinus, villicus in praedio Licinii constitutus ad rustica negotia gerenda centum frumenti modios domino subripuit, quos sequenti anno vendidit, quando scilicet propter annonae penuriam frumenti pretium in duplum excreverat. Dominus autem, si habuisset illud, ut reliquum vendidisset eo tempore, quo villicus venibat.

2° Idem Romarinus etiam domino suo furatus est vitulum, qui paulo post secus fuisset lanioni venditus. Crevit incolumis servatus vitulus et ingens bos evasit. Poenitentia autem ductus Romarinus pergit ad confitendum et postulat a confessario, quid sibi sit agendum seu quid restituendum. Titubans vero

confessarius nescit, quid interroganti respondeat.

Hinc

Quaer. 1° *Quid restituendum a possessore malae fidei, quando res furtiva habet alium valorem tempore detentionis?*

2° *An Romarinus restituere summum valorem debeat, quem habuit sive frumentum, sive vitulus?*

3° *Quid contra, si res aliqua subripiatur tempore majoris pretii, et postea restituatur, cum valor decreverit; vel res, ut est frumentum, creverit et decreverit?*

Solutio.

615. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Dominus omnino reddendus est indemnus: quare, si res deterior facta est apud furem, hic restituere debet juxta valorem, quem habebat, quando rapta est.

2° Si res crescat apud furem, domino crescit, quia semper ad eum pertinet; proinde, si fur eam vendat aut consumat tempore majoris valoris, tenetur de hoc valore apud dominum.

3° *Controvertitur* vero in hoc casu, scilicet si dominus consumpturus fuisset rem suam tempore minoris pretii, et fur eam crescentem et postea decreascentem servaverit: an hic pro majori valore teneatur? *Affirmant alii*, quia tempore majoris valoris fur hujus valoris erat debitor; debitum autem contractum non cessat, nisi per solutionem. Sed *negant alii, et probabiliter*, quia non tenetur ad majorem valorem, neque ratione rei acceptae, quae nunc minoris valet, neque ratione damni illati, quia dominus fit indemnus. — *V. Comp. n. 648.*

616. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° *In primo casu* Romarinus restituere debet frumentum juxta summum valorem, quem habebat, quando fuit venditum a villico, licet dominus fuisset illud venditurus anno praecedente, antequam cresceret. Ratio est, quia tempore hujus majoris pretii pertinebat ad dominum. Praeterea fur ex re aliena dlescere nequit.

2° *In secundo casu* Romarinus restituere debet bovem ut talem prorsus, ac eum nunc habet, quia haud secus, ac modo est in individuo, domino clamat. Sic respondeat confessarius; non est enim ratio, quare titubet. Difficultas tamen non parva erit quoad casum de bove in compensandis expensis pro enutriendo bove et commodis ex ejus labore perceptis. Haec moraliter ex aequo et bono aestimanda sunt.

617. — *R. ad 3^m Quaer.* 1° Si res aliqua subripiatur tempore majoris valoris et postea ejus pretium decreverit, fur tenetur ad restitutionem juxta valorem majorem seu juxta valorem, quem habebat, quando sublata est, si dominus rem fuisset tunc venditurus et non usque modo conservaturus. Ratio est, quia fur hujusmodi debitum contraxit et dominum indemnem facere debet. Ergo.

2° Si vero res subripiatur tempore minoris pretii, et postea creverit et subinde decreverit, probabilius satis erit restituere juxta ultimum valorem, nisi dominus praesumatur eam voluisse vendere tempore majoris pretii. — *V. Comp. n. 648.*

CASUS IX.

POSSESSOR MALAE FIDEI (4°).

Moelibaenus agricola cum magna cura mirae magnitudinis suam enutriebat atque ex ea spem formosi pecoris in pectore gerebat. Verum in bona sorte nimium confidens, inania jactabat. Etenim quadam intempesta nocte Blasius belluam e stabulo subduxit et in domum propriam secreto adduxit. Novi possessoris cura sus praegnans evadit: quare brevi tempore ingens porculorum familia in lucem prodit. Haec multiplex proles mox grandior efficitur. Anno autem vix elapso, remordente conscientia, cogitabat Blasius de sue furtiva domino restituenda; sed porcina familiam, utpote suam seu industriae fructum, servare intendebat, cum nocte quadam ab alio fure seu a Titio grex totus fuit ablati et paulo post morbo infectus perit.

Hinc

Quaer. 1° *An Blasius ante furtum Titii obligatus fuerit ad*

gregem integrum Moelibaeo restituendum?

2° *An restituendo se indemnem facere potuerit pro expensis a se factis gregis enutriendi causa?*

3° *An de facto fur uterque ad restitutionem teneatur, cum omne pecus interierit?*

4° *An fur uterque sit aequaliter obligatus erga Moelibaeum, si Titius novit, gregem ad illum pertinere, vel quis eorum primario teneatur?*

Solutio.

618 — *R. ad 1^m Quaes.* Pecus revera fuit Moelibaei, et quidem integrum; quapropter iniquus Blasius ante furtum Titii nullam merebatur commiserationem, atque ex rigorosa justitia erat urgendus ad restitutionem non solum *formosae suis*, quam Moelibaeo rapuit, sed etiam totius porcellorum familiae; *res enim fructificat domino*. Ergo pulli ad ipsum dominum suis seu Moelibaeum pertinebant. Nec potuisset Blasius servare porcinam familiam, restituta matre, titulo industriae, siquidem nulla reperitur in hoc industria specialis. Praeterea nonne Moelibaeus fuit impeditus, quominus hac industria uteretur, siquidem ipse spem formosi pecoris in pectore gerebat?

619. — *R. ad 2^m Quaes.* Blasius potuisset sane, restituendo gregem, se indemnem facere pro expensis ad porcos enutriendos a se factis, quia etiam dominus illas expensas facere debuisset. Ad hoc igitur nonnullos porcellos sibi servare titulo compensationis ipsi licuisset.

620. — *R. ad 3^m Quaes.* Interitus rei furtivae minime dispensat furem ab onere restitutionis, etiamsi res illa absque furis culpa perierit, quia auferendo illam a domino omne ejus periculum in se suscepisse censetur. Hinc in casu nostro neuter fur a restitutione facienda excusandus est.

1° Blasius ad restitutionem certo tenetur erga Moelibaeum. Ipse enim jam totam obligationem restituendi contraxerat a principio, et hac obligatione erat ob-

strictus, quando grex a Titio ablatum est. Porro obligatio semel contracta, nisi per solutionem, non cessat.

2° Titius tenetur ad restitutionem erga Blasium, si nesciat, ut supponitur, animalia sublata ad eum non pertinere; erga eum igitur in hac hypothesis remanet obligatus.

621. — *R. ad 4^m Quaes.* Uterque fur sane tenetur in solidum ad Moelibaeum indemnem faciendum. Sed non sunt pares in hac obligatione. Tenetur priori loco ultimus gregis possessor propter actualem ejus detentionem, siquidem, gregem abduciendo, totum ejus periculum in se suscepit. Etenim, licet Titius et Blasius sint in injusto furto pares, sunt tamen impares in actualitate detentionis; nam detentione actuali Titius in se *primario* assumpsit omnia pericula actualia. Ergo solus tenetur *primario* ad restitutionem integram rei furtivae in sua detentione destructae. Blasius igitur in casu non tenetur ad restitutionem, nisi *secundario* i. e. defectu Titii. Ergo, si iste restitutionem Moelibaeo jam fecerit, Blasius totam pecuniam a Titio acceptam titulo indemnitis servare potest. Proinde, si Titius sciat, animalia fuisse Moelibaei, et ei immediate restituat, Blasius ab omni onere restitutionis liberabitur.

CASUS X.

POSSESSOR DUBIAE FIDEI.

Tetradius nonnullis laborat scrupulis circa varias, quas tenet, possessiones:

1° Ingressus est possessionem praedii alienius sibi donati aut venditi; postea autem dubitat de legitimitate tituli possessionis, nec veritatem facile detegere potest.

2° Emit varias merces et plures alias dono accepit cum dubio, utrum furtivae sint necne, et etiam ad talem dominum vel talem alium pertineant, aut fuerint vere venditoris.

3° Dum accepit solutionem debiti, sibi visum est, summam debito majorem a debitore numerari. Tacuit pecuniamque cum alia in crumena miscuit, ita ut nesciat neque scire possit, utrum plus aequo accepit necne.

4° Alias simile dubium ipsi occurrit, sed post acceptam solutionem tantum. Alias etiam accepit bona fide solutionem debito majorem et postea, re cognita, non invenit amplius dominum.

5° Subripuit apud Titium, haeredem universalem Caji, 100 fr., quia probabiliter existimabat, hos a Cajo sibi donatos fuisse.

Hinc

Quaer. 1° *Quid in genere statuendum de possessore dubiae fidei?*

2° *Quid dicendum in propositis dubiis?*

Solutio.

622. — *R. ad 1^m Quaer.* Possessor dubiae fidei 1° diligentiam adhibere debet ad inquirendum, ut dubium deponere valeat. 2° Si dubium perseveret facta inquisitione debita, rem probabilius retinere potest in casu, quo ei bona fide possidenti dubium supervenerit, quia *in pari casu vel dubio melior est conditio possidentis*. 3° Si vero dubium praecesserit possessionem, restituere debet possessor *pro rata dubii* probabilis domino. Imo, si dubiam possessionem inceperit, spoliando alium possessione sua, tenetur totum restituere priori possessori. — *V. Comp. n. 652.*

623. — *R. ad 2^m Quaer.* In primo casu Tetradius praedium servare potest, ut ex dictis patet.

In secundo casu inquirat diligenter; postea, si dubium remaneat, restituere

debet *pro rata dubii* domino probabilis vel pauperibus, ignoto penitus domino.

In tertio casu Tetradius, domino diligenter inquisito nec detecto, *per se* pecuniam probabiliter superfluum partim restituere deberet pro rata dubii, quia dubium illud possessionem praecessit, juxta id, quod superius dictum est. Sed in praesenti casu applicatio principii videtur impossibilis. Etenim Tetradius neque scit, utrum aliquid superfluum acceperit, nec quantum acceperit. Deberet quidem ille restituere *pro rata*; sed quaeritur: pro rata cujusnam summae? et responderi nequit. Ergo in hoc speciali casu non videtur ad quidpiam obligari.

In quarto casu totum retinere potest post factam diligentem de domino inquisitionem, quia tunc dubium possessionem jam habitam subsecutum est et proinde possessor ille dubius possessori bonae fidei a fortiori aequiparandus est. Possessor autem bonae fidei, ut suo loco jam dictum est, in pari casu, quaesito frustra domino, rem non suam servare potest. Dico: *a fortiori*; quia, si possessor bonae fidei rem aliquam servare potest, non invento domino, quando novit certo, eam fuisse alienam, *a fortiori*, quando dubitat, an ad se vel ad alium pertineat.

In ultimo casu totum restituere debet, quia *in dubio seu in pari causa melior est conditio possidentis*. — *V. Comp. n. 652. etc.*

CASUS DE INJUSTO DAMNIFICATORE.

CASUS I.

VIR NOCENS JURE SUO UTENDO.

Zephirinus arenae extrahendae gratia in proprio praedio altam excavat foveam. Novit quidem, Andream de nocte per hunc locum saepius transire, nec tamen eum admonet, ut sibi caveat. Transiens autem Andreas nec ad periculum advertens, in foveam decedit et crus sibi frangit, quare labori consneto per duos aut tres menses vacare prohibetur.

Hinc

Quaer. 1° *An teneatur ad restitutionem, qui alteri nocet ponendo causam indifferentem vel justam?*

2° *Quid, si id ex odio peragat?*

3° *Quid ad casum?*

Solutio.

624. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° *Negative*, si causa posita justa sit ex parte agentis, quia *utitur jure suo* nec agit animo nocendi alteri, nec proinde jus illius ullum laedit, licet forte ejus damnum praeviderit.

Sic non peccas avertendo torrentem tibi nocivum, etiamsi praevideas, illum vicino tuo futurum esse noxium.

2° Secus, si causa sit indifferens nec jus strictum habeas illam ponendi. Sic peccas contra justitiam avertendo aquam non tibi nocivam, si alteri nocere debeat. Hinc solutio hujusmodi casuum a variis circumstantiis pendet. — *V. Comp. n. 603.*

625. — *R. ad 2^m Quaes.* Eadem solutio probabiliter etiam danda est, ac in casu praecedente, scilicet vel agens justam habet causam agendi, vel non: *si posterius*, injuriam alteri facit et tenetur ad restitutionem; secus, *si prius*. Nec obstat malevolus nocendi animus, quia intentio prava nequit facere injustum, quod de se justum est. Hinc non peccat contra justitiam, qui avertit torrentem sibi nocivum, etiamsi intendat alteri nocere vel de damno praevisto gaudeat. — *V. Comp. ibid.*

626. — *R. ad 3^m Quaes.* Zephirinus graviter peccavit contra caritatem omittendo admonere Andream, ut sibi praecaveret. Minime vero contra justitiam deliquit, quia justam causam habebat in proprio fundo foveam excavandi. — *V. Comp. n. 603.*

CASUS II.

DAMNIFICATOR REUM EX ODIO PRODENDO
VEL OB SPEM PECUNIAE PRODITIONEM
SIMULANDO.

1° Cajetanus, odio in Lazarum percitus, vindictae occasionem quaeritabat, cum ecce rescit, eum solere vinum de nocte furtim in civitatem introducere et sic debitis vectigalibus se subducere. Impiger Cajetanus tributorum praepositus admonet. Lazarus igitur in ipso delicti facto deprehenditur et ad multam persolvendam damnatur.

2° Eligius, deprehendens Cajum in furto, ei minatur, se eum denuntiaturum esse, nisi aureum unum sibi eroget. Ocius obtemperat Cajus ad vitandam denuntiationem. Sed Eligius nolebat reapse denuntiationem facere, verum, se eam velle facere, tantum simulavit.

Hinc

Quaer. 1° An Cajetanus contra ju-

stitiam peccaverit contra Lazarum et teneatur ad restitutionem?

2° *An Eligius pecuniam acceptam servare possit, sive serio voluerit Cajum denuntiare, sive id simulaverit?*

Solutio.

627. — *R. ad 1^m Quaes.* Cajetanus graviter quidem peccavit contra caritatem ex odio agendo, non vero contra justitiam. Denuntiator enim nullum jus strictum alterius violat, quia ratione boni publici omnes jus habent reum denuntiandi. Reus autem huic discrimini se commitit, libere delictum patrando. Etenim, si absque odio reum denuntiasset, injuste profecto non egisset: porro intentio interna non efficit injustum id, quod de se justum est. — *Lacroix l. 3. part. 2. n. 635.* — *Elbel, de contract. n. 307.* — *Lessius.* — *Sanchez.* — *Lugo, de contr. disp. 22. n. 156 etc.*

628. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° *Affirmative*, si Eligius voluit serio facere denuntiationem. Constat ex dictis in responsione *ad 1^m Quaes.*, scilicet quia quisque civis jus habet ad bonum publicum malefactores denuntiandi et consequenter aliquid accipiendi, ut huic juri renuntiet. — *Lacroix ibid. n. 635.* — *V. dicenda infra de restitut. in specie n. 738.*

2° *Probabiliter etiam affirmative*, licet Eligius denuntiationem simulaverit. Ratio est, quia habuit jus ad accusandum et illo jure se privat; hoc autem est pretio aestimabile; ergo juste aureus recipitur ab Eligio. Etenim Cajus dat aureum Eligio, ne habeat animum accusandi, quem habere poterat. Quod autem Eligius non minetur serio, est quidem dolus, sed non *injustus*; nam Eligius juste poterat minari, sive habuerit serium animum denuntiandi, sive non. — *Lacroix ibid. n. 635.* — *Lessius.* — *Sanchez.* — *Castropalao.* — *Diana etc. contra Lugo ibid. n. 166.*

CASUS III.

DAMNIFICATOR ULTRA VOLUNTATEM.

Medardus mercatoris officinam cum duobus sociis ad aliquid emendum ingre-

ditur. Dum de pretio cum mercatore ageret, nemine advertente aureum horologium super abaco positum, quod ipse tamen aeneum reputaverat, callidissime sustulit. Domum autem reversus, sedulus horologium intuens, aureum esse deprehendit. Sed non diu illud detinuit: eadem enim die per urbem deambulans horologium amisit. Paulo post Medardus, poenitentia ductus, statuit restitutionem facere, sed tantum juxta valorem tempore furti existimatum, i. e. perinde ac si horologium fuisset cupreum, non vero aureum.

Hinc

Quaer. 1° *An existimans ex errore invincibili, damnum a se illatum esse multo minus, ac revera est, teneatur, re cognita, ad totum illud reparandum?*

2° *Ad quid teneatur in proposito casu Medardus: an ad totum damnum reparandum, vel ad partem tantum?*

Solutio.

629. — *R. ad 1^m Quaes. Controversatur.* Probabilius damnificator tenetur tantum reparare, quod inferre putavit, dummodo ignorantia ejus fuerit *invincibilis*, quia deest culpa theologica ratione excessus damni seu quoad damnum ignoratum, ex eo quod talis excessus nullo modo fuerit voluntarius nec proinde imputari possit ad instar injuriae propriae dictae. — *S. Lig. n. 613. — Vogler n. 189. — Carrière n. 1151. et alii contra alios.*

In praxi tamen haec sententia non admittenda est, nisi certo de errore invincibili constet; nam si damnum majus etiam *in confuso* tantum praevisum fuerit, damnificator illud integrum reparare debet. — *V. Comp. n. 666.*

630. — *R. ad 2^m Quaes.* Medardus tenetur ad integrum horologii aurei pretium refundendum. Ratio est: 1° Quia difficile ipse indubitanter putare potuit, horologium fuisse tantum cupreum; nimis enim festinanter illud subripuit, ita ut de hoc iudicium certum efformare non valuerit. 2° Quia postea advertens, horologium aureum esse,

illud ut tale statim restituere debuit. Ergo restitutionem differendo fuit in mora culpabili ratione restitutionis, et proinde omne periculum rei suscepit, non excluso quidem quocumque casu fortuito. Quapropter ad totum damnum reparandum teneretur, etiamsi ejus ignorantia de vero valore in actu furti invincibilis fuisset, quia detecto errore et dilata restitutione, suscepit in se ipso facto onus, rem juxta verum suum valorem restituendi.

Quid vero, si Medardus in principio fuisset in ignorantia vere invincibili de horologii valore et postea, vero pretio agnito, statuisset rem ocius restituere, sed tunc aliquo impedimento prorsus involuntario cohibitus fuisset et interea illam absque ulla culpa amisisset? *R.* In hac hypothesis probabiliter Medardus eximendus foret ab obligatione restituendi excessum pretii tempore furti invincibiliter ignorati. Tunc enim gaudere posset beneficio probabilitatis in responsione ad primum quaesitum memoratae.

CASUS IV.

SCANDALUM DAMNOSUM.

Gabinus, homo cupidus et rapax, messis tempore pergit de nocte ad triticum in praedio Mauriti furandum. Id peragit coram Antonio, qui, hujusmodi exemplo impulsus, statim et ipse in idem praedium se conferens, etiam furatur, dum alioquin non erat furaturus, siquidem hac de re minime cogitasset. Cum autem Gabinus furtum suum scandalosum in confessione aperuisset, a confessario jussus est restituere non solum pro furto proprio, sed etiam pro damno ab Antonio illato, nisi hic pro parte sua restitueret.

Hinc

Quaer. 1° *An Gabinus restituere debeat non solum pro furto proprio, sed etiam pro furto Antoni, ejus defectu?*

2° *Quid, si praeviderit, Antonium exemplo suo ad furandum pertrahendum esse?*

3° *Quid, si intenderit, eum exemplo suo ad furandum movere et determinare?*

Solutio.

631. — *R. ad 1^m Quaes. Controvertitur.* Duplex datur sententia probabilis. Juxta *S. Ligortum* n. 537. et alios multos Gabinus non tenetur restituere defectu Antonii, quia fuit tantum *occasio* furti, quod hic patravit, non vero *causa efficax*, siquidem neque causa positiva, neque negativa dici potest. Causa enim ab occasione secerni debet. Affirmant vero alii cum *Antoine, Billuart, Collet* etc., quia pravam exemplum vere influit in determinationem eorum, qui damnum inferunt. — *V. Comp. n. 667.*

632. — *R. ad 2^m Quaes. Eodem modo controvertitur.* Juxta *primam sententiam* Gabinus non magis tenetur ad restitutionem loco Antonii, licet praeviderit, furtum ejus ex suo proprio exemplo secuturum esse, quia actus ille internus praevisionis non efficit, ut ipse causa efficax damni alterius evadat; remanet enim mera furti occasio. Etenim causa producit effectum vel in effectum influit physice vel moraliter; occasio autem tantum effectum movet objective, non vero causaliter. Porro Gabinus non influxit in furtum Antonii, neque positive, neque negative. Non quidem positive: neque enim ex parte Gabini intervenit mandatum, consilium vel consensus aut aliqua participatio; neque etiam negative, siquidem non tenebatur ex officio furtum alterius impedire. Ergo fuit tantum furti occasio. Ita iidem contra eosdem in ratione supra allata innixos.

633. — *R. ad 3^m Quaes. Gabinus probabiliter* tenetur ad restituendum deficiente Antonio, si de industria egerit, ut eum in furtum pertraheret. Tunc enim actionem suam posuit ad hunc pravam finem, et proinde datur vera connexio inter utriusque actionem, cum prior ad posteriorem ordinetur et eo ipso ejus causa moralis efficiatur. — *Lugo d. 8. n. 75. etc.* Attamen hoc certum non est. Imo sententia negans videtur vere *probabilis*. Ratio est, quia non obstante interna voluntate nocendi actio externa eadem remanet, scilicet mera occasio damni seu causa per accidens. Ita *Vogler, — Les-*

stus, — S. Lig. n. 636. — V. Comp. n. 604. 667. et 669.

CASUS V.**BENEFICIUM AVERTENS (1°).**

Gastoni in favorem Fabiani, nepotis sui, testamentum condiderat. Sed Florianus, alter nepos, Gastonio refert, Fabianum pluries irreverenter de ipso locutum fuisse. Tandem testator, ira percitus, testamento dilacerato Florianum haeredem instituit et paulo post e vivis excessit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quando ad restitutionem teneatur ille, qui alium impedit ab alicujus beneficii consecutione?*

2° *An Florianus Fabiano haereditatem restituere debeat?*

Solutio.

634. — *R. ad 1^m Quaes.* Tenetur ad restitutionem, qui *injuste* alium impedit a consecutione alicujus boni. Porro potest quis *injuste* impediri in duplici casu: 1° si *jus strictum* habeat ad rem consequendam, v. g. in casu concursus ad praemium, beneficium, dignitatem aut munus quodcumque; 2° si impediatur mediis de se *injustis*, v. g. *vi, fraude, calumnia, metu gravi* etc.

Non autem tenetur ad restitutionem, qui alium impedit a consecutione alicujus boni, ad quod hic *jus strictum* non habet, per modos non injustos de se, v. g. per consilium, preces etc. — *S. Lig., Hom. ap. tr. 10. n. 61. — V. Comp. n. 671.*

635. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative per se.* Ratio est, quia Florianus modis injustis, scilicet detractione (¹) et calumnia Fabianum a consecutione haereditatis Gastonii impedit. Fabianus enim, ut videtur, hanc haereditatem erat certo consecuturus, cum jam haeres fuerit constitutus et testator paulo post de vita excesserit. Quare non est praesumendum, quod voluntatem mutavisset. Secus tamen

(¹) Cf. supra notam 1. ad n. 427. (N. edit.)

dicendum esset, si Florianus non ex odio vel cupiditate, sed aequitatis amore seu ex causa rationabili manifestasset Gastonio defectus graves, ex quibus Fabianus omnino indignus haereditate judicaretur.

CASUS IV.

BENEFICIUM AVERTENS (2°).

Hyparchus, vir aequè plus et dives, jampridem hinc et inde dictitaverat, se velle cuidam religiosae familiae 1000 fr. legare. Cum in morbum gravem incidisset, requirit, ut notarius cum duobus testibus advocetur, ejus ultimam voluntatem excepturus. Ast Marinus, ejus filius, qui de pio patris proposito audierat, fingit nuntium ad notarium mittere et paulo post subdole respondit, notarium in praesentibus obtineri non posse. Hinc accidit, ut pater absque testamento moreretur et filius in omnia ejus bona succederet.

Hinc

Quaer. 1° *An Marinus aliquid et quantum dare teneatur communitati praedictae?*

2° *Quid vero, si Marinus ex odio in hanc congregationem patri suavisset, ut nihil ei daret?*

Solutio.

636. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Marinus tenetur ad resarciendum damnum religiosis illatum, quia, ut apparet ex casu, patrem impedivit a legato ipsis faciendo per fraudem seu perniciosum mendacium, quo asseruit, haberi non posse notarium. Filius ille nequam non solum injuriosus fuit erga communitatem, sed etiam erga patrem, cujus sanctam intentionem perniciose et subdole impedivit contra ipsius voluntatem.

637. — 2° Attamen Marinus obligandus non videtur ad mille francos integros monasterio erogandos, quia res adhuc a mutabili voluntate testatoris pendebat, sed restituere debet *pro rata* spei, quae communitati affulgebat. Quantum autem restitui debeat, difficillimum est statuere et res maxime a variis circumstantiis pendet, v. g. a majore vel minore spe etc. Videtur autem, filium suae obligationi satisfacturum

esse, si dimidiam legati partem in communitatem conferat. Etenim praedicta congregatio nullum adhuc jus habuit ad ipsum legatum, sed tantum jus habuit, ne fraudulenter impediretur a spe illud obtinendi. Jus autem illud non videtur tanti valoris, ut dimidium legati excedat. — *Elbel n. 106.*

638. — *R. ad 2^m Quaer.* Si ex odio in hanc congregationem Marinus patri suavisset, ne quidpiam illi legaret, sed potius alteri, vel etiam totum sibi relinqueret, probabiliter ad nihil teneretur. Ratio est, quia illa suasio sine vi vel fraude facta non est contra justitiam. Nec obstat, quod ex odio fiat, quia sequitur inde peccatum contra caritatem tantum, non vero contra justitiam. Ergo in illa hypothesis Marini ad nullam reparationem damni teneretur. — *Elbel n. 108.* — *Tambur. etc.*

CASUS VII.

LUGENDUS ERROR.

Phileas, seminarii alumnus, occasione data, humana inductus fragilitate, grave furtum in seminario patrat. Albinus, alius alumnus, ex gravi suspitione de hoc delicto accusatur atque e seminario ejicitur. Ecce! misero aliud ex hoc instat infortunium: ad militiam sorte requiritur et castra petere compellitur. Obtinet tamen, ut, soluta bis mille francorum summa, alium militem sibi substituat. Sed ad Phileam redeamus! Hic statim, ac intellexit, causam Albini instrui, poenitentia ductus, furtiva pecunia clam restituta, incognitus insolito sacerdoti confitetur, tacita tamen infortunii Albini circumstantia. Conscientiae vero stimulis iterum agitatus ordinario suo confessario rem totam aperit. Confessarius autem poenitentem obligat ad resarciendum totum damnum, quod passus est Albinus pro milite conducendo, ex eo quod debuisset et facile potuisset, etiam non se prodendo, superiorem per confessarium vel alium prudentem virum de errore commonefacere.

Hinc

Quaer. 1° *Quid dicendum de prima confessione Phileae?*

2° *An recta sit secundi confessarii sententia, seu an Phileas contra caritatem et justitiam graviter peccaverit?*

3° *Quid ipsi fuisset vel quid nunc sit agendum?*

Solutio.

639. — *R. ad 1^m Quaes.* Nihil prorsus videtur in prima confessione Phileae reprehendendum, siquidem neque dolore, neque integritate caruit. Nec obstat, quod circumstantiam Albinum respicientem tacerit; illa enim circumstantia ad ipsius confessionem minime pertinebat, siquidem neque damnum Albini praevидit, neque hujus efficax causa fuit, neque adhuc attendit ad obligationem ratione caritatis, damnum socii avertendi, procurando, ut superior secreto moneretur de ejus innocentia. Proinde fuit mera damni ejusdem occasio, ut dictum est supra in casu Audifacis, *casu VII. de furto n. 567.*

640. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Phileas peccavit quidem graviter contra caritatem *per se*, si adverterit ad modum facilem avertendi damnum condiscipuli. Quisque enim tenetur ex caritate damnum grave alterius impedire, quando facile potest.

2° Non peccavit autem contra justitiam, cum non fuerit *causa efficax* damni Albini, sed *mera ejus occasio*. Ergo injuste damnatus est a suo confessario ad damnum illud resarciendum. Sed, ais, potuisset damnum illud secretissime impedire per confessarium, qui rem tacito nomine superiori retulisset. *R.* Quid inde? Sequitur ad summum, illum peccasse contra caritatem, non vero contra justitiam.

641. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Quid facere debuisset Phileas, jam satis liquet ex dictis. Onus enim ex caritate ipsi incumbebat, rem quamprimum confessario vel alteri viro prudenti deferre, ut ejectio alterius impediretur. 2° Quid vero sit nunc faciendum? In quantum fieri potest, quin seipsum prodat, Phileas debet per confessarium vel alia ratione efficere, ut fama Albini apud superiorem et alios restituatur, ita ut in seminarium revocari possit, si velit, et vocationis suae jacturam non ferat.

CASUS VIII.

CAUPO ALIIS ET SIBI BONUS.

Philonicus caupo, indole et industria comis et suavis, lucrificandi gratia viam ab aliis prorsus diversam amplectitur. Etenim, dum ceteri ejusdem status et conditionis mercium ciborumque pretium extollunt et exaggerant, ipse modico contentus lucro res suas pretio notabiliter minori hospitibus tribuit. Ut praeviderat, succedit eventus: undique enim ad ipsum confluunt hospites et numero abunde compensat, quod de pretio detrahit. Sed ecce! ingens exoritur tempestas, aliorum scilicet cauponum, qui, cum hospitia sua deserui cernant, contra Philonicum inflatis buccis vociferantur. Hinc fit, ut, cum ad conflendum accedit, a confessario carpatur et de gravi peccato tum contra caritatem, tum contra justitiam damnetur, atque prohibeatur severe, ne id peragere prosequatur.

Hinc

Quaer. 1° An revera Philonicus contra caritatem et justitiam graviter peccaverit, si pretium rerum non fuerit lege determinatum?

2° *Quid vero, si pretium rerum aliqua lege determinatum fuerit?*

3° *Quid sentiendum de moderatoribus curruum publicorum (diligences), qui pretium transvectis imminuunt, ut concurrentes corruant? Et quid, si peregrinos gratuito prorsus transvehant?*

Solutio.

642. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Philonicus non peccavit *contra justitiam* erga caupones. Etenim habet dominium perfectum suorum victualium; ergo, quemadmodum posset ea hospitibus omnino gratis concedere, ita etiam eadem minori pretio, quam alii, vendere potest. Ergo nullam injuriam aliis irrogat nec ad ullam restitutionem tenetur, quia jure suo utitur. Nec obstat, quod ceteri caupones damnum patiantur, quia non tenetur

Philonicus lucrum notabile dimittere, ut damnum aliorum impediatur. Possunt quoque alii idem facere, si velint. — *Elbel, de rest. n. 99. — Lacroix l. 3. part. 2. n. 81.*

643. — 2° Nec peccavit *contra caritatem*, quia licitum est cuilibet, lucrum modis licitis quaerere: at minori pretio vendere, de se non est modus illicitus. Praeterea caritas non obligat aliquem, ut bono aliorum consulat cum notabili suo detrimento. Ergo Philonicus neque peccavit contra caritatem, neque contra justitiam. Ergo minime in sua praxi est inquietandus. — *Elbel ibid.*

644. — *R. ad 2^m Quaes.* Si pretium rerum lege determinatum fuerit, Philonicus in eo casu peccat contra obedientiam principi vel magistratui debitam et etiam contra justitiam, quia princeps ad pacem et aequitatem in republica servandam prohibere potest, ne tale genus mercium majori vel minori pretio vendatur. Pretium autem auctoritate publica determinatum est justum, et proinde aliud est injustum. Attende autem ad legis praescriptionem; si enim prohibeat, ne pretium tale excedatur, non ideo impedit, ne immineatur. — *Elbel n. 100. (¹)*

645. — *R. ad 3^m Quaes.* Non peccant contra justitiam, ut patet ex dictis. Facile autem peccant contra caritatem, quia agunt ex odio, invidia, et ruinam aliorum intendunt, ut ipsi soli subsistant. Nec adeo munifici apparent, nisi, ut postea, cessante

concursu, miseros viatores summo et excessivo pretio gravent et obruant. Proinde minime laudandi sunt, si pretium adeo deprimant, ut non tantum videantur ad se attrahere homines vebendos, sed etiam nihil intentatum relinquere, ut concurrentes corruant.

CASUS IX.

ERRANS IN DAMNO (1°).

1° Cocles, cum nocte surrexisset ad vastandam vineam Simonis, inimici sui, errans medlis in tenebris vineam Lucii, amici sui, vastavit.

2° Curtius Didymo potum petenti poculum venenatum ex intentione necis porrigit. Julius praesens jocandi gratia poculum e manibus Didymi eripit, bibit et paulo post vitae valedicit.

Hinc

Quaer. 1° *An damnificator teneatur ad reparandum damnum, quod fecit quidem, sed facere noluit?*

2° *An Cocles ad damna vineae Lucii reparanda teneatur in primo casu?*

3° *An Curtius ad aliquid teneatur pro damnis, quae familiae Julii evenerunt, in secundo casu?*

Solutio.

646. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° *Negative*, si damnificator damnum illud non praevидit, ne *in confuso* quidem, quia damnum illud non est voluntarium ex parte damnificantis nec proinde ei imputandum. Titius v. g. vult occidere Petrum, inimicum suum, quem solum cernit, et Petro illaeso, occidit Paulum, quem non viderat nec suspicabatur esse praesentem. Titius ad damni reparationem non tenetur erga familiam Pauli, quia homicidium fuit tantum *casuale*, minime vero voluntarium.

2° Si vero damnificator velit rem praesentem destruere aut deteriore facere, putans, eam pertinere ad Petrum, inimicum suum, dum pertinet ad Paulum, videtur teneri ad damni reparationem, quia simpliciter rem talem praesentem, determinatam destruere voluit. Attamen

(¹) Simile responsum dat *Elbel (n. 102.)* ad quaesitum: Quid, si quis suas merces aequali pretio quidem cum aliis juxta communem taxam vendat, eas tamen meliores praebet, quam alii, ut hoc modo sibi attrahat plures emptores? adjungens: „Unde etiam tenebitur ad restitutionem saltem post sententiam judicis, esto ante sententiam forte excusari possit ab hoc onere, eo quod hujusmodi leges potius poenales, quam directivae videantur, quod tamen ex praxi ac communi persuasione prudentum colligendum ac decidendum existimo. Ex quo prudens confessarius facile concludet, quidnam cum simili poenitente habeat agere.“ Cf. etiam, quae moralistae de „justo pretio“ disserunt. (N. edit.)

S. Ligortus sententiam oppositam probabilem censet cum *Lugo* etc.

647. — *R. ad 2^m Quaes.* Videtur ad restitutionem damnandus *Cocles*, saltem juxta communio-rem et probabiliorem sententiam, ut modo dictum est. — *V. Comp. n. 664.* Attamen juxta doctrinam *S. Ligortii* *Cocles* ad restitutionem urgendus non esset.

648. — *R. ad 3^m Quaes.* Curtius ab omni onere restitutionis solvendus est, si *Julium* a poculo bibendo impedire non potuit absque sceleris manifestatione et vitae periculo. Ratio est, quia mors *Julii* minime fuit *Curtio* voluntaria, siquidem casum hunc praevidere non potuit, nec tenebatur cum certo vitae periculo mortem alterius non praevisam avertere. Igitur per accidens tantum et praeter *Curtii* voluntatem mors *Julii* evenit. Ergo *Curtius* non fuit causa efficax mortis *Julii*, sed mera occasio; *Julius* enim semetipsum enecavit, poculum non sibi destinatum bibendo. — *Vogler n. 175.*

CASUS X.

ERRANS IN DAMNO (2°).

1° *Lupianus* modum nocendi *Sylvano*, inimico suo, quaeritabat, cum ejus vitulum in praedio domini pascentem cernit. Extemplo ferream fistulam in bestiolam expiodit, sed incassum: nam loco vituli bovem *Martialis*, ipso ignorante post sepe quiete jacentem, occidit.

2° *Cletus*, volens nocere *Petro*, inimico suo, pergit nocte ad ejus vineam vastandam; sed ecce lugendus error! nesciebat ille, vineam hanc paucis ante diebus a *Petro* venditam fuisse *Paulo*, amico suo. Quare vineam non inimici, sed amici sui vastavit.

Hinc

Quaer. 1° *An Lupianus* damnum bovis involuntarie occisi reparare debeat? Et quid, si bos ad eundem dominum, ac vitulus pertinuisset?

2° *An Cletus* ad restitutionem teneatur.

Solutio.

649. — *R. ad 1^m Quaes.* *Lupianus* non tenetur ad restitutionem pro bove

Martialis a se occiso, quia eum occidere noluit nec ejus damnum ullatenus praevидit. Etenim ad nihil tenetur pro vitulo, cum illaesus maneat; neque pro bove, cum illius occisio neque volita, neque praevisa fuerit. Quid autem, si utrumque animal ad eundem dominum pertinuisset? Eodem modo etiam solvendus esset casus: semper enim verum esset, damnum illatum non fuisse praevisum. — *Recole dicta de actib. human. n. 4. Cas. II. ad. quaes. 3.* — *V. Comp. n. 672. 3°.*

650. — *R. ad 2^m Quaes.* *Cletus* tenetur ad restitutionem juxta sententiam communem theologorum. Ratio est, quia adsunt omnes conditiones requisitae ad urgendam damni reparationem, scilicet 1° culpa theologica gravis; 2° actio injusta; 3° actio damni vere efficax. Ergo reapse *Cletus* ad restitutionem tenetur.

651. — Negant tamen plures, quorum sententia videtur probabilis *S. Ligortio*, ut dictum est *in casu praecedente*. Dicunt isti, deesse unam conditionem ad urgendam restitutionem, nempe, ut actio sit formaliter injusta seu theologice culpabilis erga dominum laesum; nolebat enim damnificator huic nocere, sed alteri; intendebat damnum inferre inimico, non vero amico suo.

652. — Sed non videtur deserenda sententia communis theologorum. Responderi enim potest adversariis, actionem damnificantis in hoc casu esse revera injustam *formaliter*, quia damnificans vere vult rem praesentem, determinatam destruere. Parvi enim refert, qualis sit rei hujus dominus; sive sit *Petrus* sive *Paulus*, flocci habendum est, siquidem quaestio nominis est mere accidentalis ad casum, nec substantiam rei afficit. — *V. Comp. n. 464.*

CASUS XI.

TROSSULUS IMPERITUS.

Simplicius, imberbis trossulus (*fashionable*), *Parisios* laetus advenerat, amoenam ibi vitam aliquamdiu ducturus. Omnia ipsi subridere videntur omnibusque et ipse subridere gestit. Nondum imperitus

juvenis humanarum rerum inconstantiam fuerat expertus. Die quadam pulchellum equum locatione accepit, ut equitatione, qua summo opere delectabatur, sese recrearet. Omnia primum fausta ipsi succedunt; omnium in se oculos et admirationem convertere videbatur. Sed heu! vix ad suburbanum locum advenerat, cum ecce duo viri, nigro ac lucido panno induti et in similitudinem apparitorum (*huissiers*) compositi, eum compellant: „Heus tu, amice,” clamant, „sistas paulisper, sistas, quaeso; „hic equus tuus non est, non est prorsus „tuus hic equus.” — „Verum,” reponit obstupefactus Simplicius, „meus quidem non est, sed locatum teneo.” — „Belle! belle!” reponunt nigri viri, „hoc „sane nobis notum est; sed nos ex judiciali sententia illum occupare debemus „cum tota ejusdem domini suppellectili ad „ejus creditoribus satisfaciendum.” — His dictis fures cum equo aufugiunt. Tristis et gemebundus pester rediit trossulus, rem infelicem domino equi relaturus. Obstupescens autem iste in iram excandescit et Simplicium ad equi pretium juxta summum valorem solvendum adigit.

Hinc

Quaer. 1° *An Simplicius ante sententiam pretium equi solvere debuerit?*

2° *An ad pretium summum fuerit obligatus?*

Solutio.

653. — *R. ad 1^m Quaer.* Quid de trossulo nostro statuendum? Damnabisne illum ad pretium equi solvendum? Ne, quaeso, sententiam praecipites. Cernis infelicem jam satis infortunio punitum. Nonne juvenis experientia destitutus, tanto artificio circumdatus et fascinatus, commiseratione potius, quam damnatione dignus tibi apparet? Verum, dimittesne absolutum? Sed audi indignandum equi dominum clamantem, ejulantem, vociferantem et contra sententiam tuam reclamantem! Lis igitur ingens inter utrumque stat tibi dirimenda. Quid *Themis*, rectam tenens bilancem? Cuinam favebit? Tu vero, quid iudicii?

Ecce: si mihi credas, ante iudicis sen-

tentiam Simplicio indulgendum erit. Miraris forte, quaerens, quid iustitiae in huiusmodi solutione. Audi tantisper; solutio sponte sua ex principiis fluit. Etenim nulla damni reparatio in conscientia urgenda est, nisi adsit *culpa theologica*, et quidem *gravis* in materia gravi. Quis autem de culpa theologica gravi Simplicium accusabit? Nemo sane: ergo causam habet. — Sed, ais, stultus est ille; stulte enim admodum egit. — Ergo, si stultus est, non graviter peccavit nec ad restitutionem tenetur. — Sed, ais, debuit ad furum fallaciam attendere; ergo culpa reus est. — Debuit quidem, si de hoc cogitavit et dolum aliquatenus suspicatus est: hoc autem est contra hypothesim. Ergo absolvendus est, saltem *probabiliter*, Simplicius noster.

654. — *R. ad 2^m Quaer.* Si dominus equi testes de facta locatione habeat et juvenem possit in iudicium deducere, potest summum pretium equi ante sententiam petere, quia limites iustitiae non excedit, cum intra iustum pretium remaneat et equum summo pretio vendere potuisset. Expedit autem Simplicio, ut illud majus pretium sponte retribuat, quia sententia iudicis probabiliter adiget ad solvendum illud pretium, et insuper iudiciales expensas. — *V. Comp. n. 659.*

CASUS XII.

PRO ASSE LEPUS.

Gorgias rusticus duobus militibus in media via adstat obvius, leporem modo a se occisum venalem offerens. Jocandi causa fingunt milites, se eximiam praedam emere velle. Ocius assem novum aurei instar praefulgentem venatori exhibent. Hic autem specie deceptus, aureum esse reputans, excessum valoris jamjam erat redditurus. „*Integrum pretium teneto, mi bone!*” ajunt milites. Rusticus vero prae gaudio exsiliens absque mora abiit, evasit, erupit. „*Heus! heus tu! veni, veni!*” clamant inflatis buccis bellatores. Ast surdo canunt; quo majores audit clamores venator, eo citius currit, ita ut nullo medio cohiberi et inveniri possit. Quid autem de lepore?

Difficultas facili negotio resolvitur: manducandus erit, ne pereat. Verum vix erat in stomacho concoctus, cum infelix rusticus, errore detecto, ad contubernium militum advenit, pretium majus reposcens. „*Amice,*“ ajunt milites, „*tardius adventisti; mens nobis non erat leporem emendi: tanta nobis non suppeditatur pecunia; leporem in tuam sanitatem manducavimus. Nobis te compellantibus obtemperare noluit; nunc igitur recede in pace.*“

Hinc

Quaer. 1° *An milites ad restitutionem teneantur?*

2° *Quid, si contra milites ex errore aureum pro asse rustico dedissent?*

Solutio.

655 — *R. ad 1^m Quaer. Negative per se.* In hoc casu applicandae sunt regulae possessoris bonae fidei. Etenim in hypothese milites rusticum non inventes, nec amplius expectantes, habuerunt leporem ut rem derelictam et eum manducarunt. Igitur neque rem habent, neque ejus pretium nec ditiores inde evaserunt. Ergo

nihil restituere debent. Ergo sibi soli venator damnum suum imputare debet, cum milites eum compellantes audire noluerit, siquidem aufugiendo neque clamoribus obtemperando stulte egit. Excipe tamen casum, in quo locus esset angustus, ita ut postea milites facile a rustico, detecto errore, inveniri potuissent, v. g. quales sunt milites, qui in praesidiis parvae civitatis habentur, et ideo venatoris reditum praevldere debuissent (¹); tunc enim tantisper expectandum fuisset, ut ille redeundi et eos detegendi tempus haberet. Ceterum etiam in primo casu valde conveniens est, ut milites pretium leporis solvant, cum bestiam ederint. Etenim, si non est debitum ex rigore juris, est saltem ex honore, praesertim pro militibus, qui viri honorabiles haberi volunt.

656. — *R. ad 2^m Quaer.* Si vice versa milites ex errore aureum pro alia moneta rustico dedissent, hic errore cognito statim milites inquirere debuissent et inventos indemnes facere. Si vero, facta diligentia, eos reperire non potuisset, hanc superfluum pecuniam ipsi retinere licuisset, ut supra de rebus inventis dictum est.

CASUS DE COOPERATIONE IN DAMNUM PROXIMI

SCILICET

De mandante, consulente, consentiente, recursum praebente, participante, et de cooperatoribus negativis.

CASUS I.

MANDANS (1°).

1° Castor imperavit Festo, famulo suo, ut quamdam pecuniae summam determinatam apud Jacobum subriperet. Famulus autem summam majorem accepit et excessum sibi metipsi retinuit.

2° Alias, vindicta motus, mandavit Cajo, alteri famulo, ut arbusculas in praedio Pauli caederet. Peregit Cajus ad mandatum heri exsequendum; sed ex errore vastavit praedium Joannis, qui vicinus erat.

Hinc

Quaer. 1° *Ad quid teneatur mandans damnum?*

2° *An Castor teneatur ad aliquid pro excessu furti a famulo commissi in primo casu?*

3° *An teneatur damnum ex errore mandatarii patratum reparare in secundo casu?*

Solutio.

657. — *R. ad 1^m Quaer.* Mandans 1° tenetur reparare omne damnum ex vi

(¹) et de facto, saltem *in confuso*, praevldissent. — *V. Comp. P. I. n. 8. 1°.* (N. edit.)

mandati illatum, quia est causa illius moralis; 2° tenetur etiam reparare damna, quae mandatario eveniunt, si ea aliquo modo praeviderit, quia iubendo censetur suscipere in se omnem obligationem mandatarium indemnem faciendi. (¹)

658. — *R. ad 2^m Quaes.* Castor ad nihil tenetur in primo casu pro excessu furti a famulo commissi, quia excessus ille non fuit ex efficacia mandati, sed ex sola mandatarii voluntate. Excipe tamen: nisi praevidisset, famulum probabiliter excessurum esse in mandati executione, quia tunc huiusmodi hominem adhibendo ut mandatarium censetur in se suscipere onus damna praevisa reparandi. — *Lacroix.* — *Billuart etc.*

659. — *R. ad 3^m Quaes. Negative,* quia damnum in hoc casu soli errori mandatarii tantum tribuendum est, non vero ipsi mandanti; error enim est solius executoris, qui proinde solus ad restitutionem tenetur. — *Vogler n. 279. etc.*

CASUS II.

MANDANS (2°).

1° Linus mandavit fieri damnum Petro; sed mutata voluntate mandatum revocavit per litteras, quae tempestive non advenierunt. Alias in casu simili, cum mandatario notam fecisset mandati revocationem, hic, qui antea de damno nullatenus cogitaverat, a daemone impulsus damnum nihilominus intulit.

2° Leo mandavit Titio, ut fructus quosdam praedii Balduini nocte subriperet. Sed infelix mandatarius a famulis proprietarii deprehensus, male tractatus et propria pecunia spoliatus, magno labore fugam arripuerat, cum in altam foveam decidit brachiumque sibi fregit.

Hinc

Quaer. 1° *An Linus teneatur ad damnum patratum reparandum post mandati revocationem in primo casu?*

2° *An Leo teneatur ad damna, quae Titio acciderunt, reparanda in secundo casu?*

Solutio.

660. — *R. ad 1^m Quaes.* Linus tenetur reparare damnum Petro illatum non obstante revocatione mandati, quia, cum revocatio ad mandatarium non pervenerit, damnificatio ex vi mandati subsequuta est. Non tenetur vero resarcire damnum, quod in alio casu mandatarius intulit, postquam mandati revocationem novisset, quia tunc mandatarius propria malitia impulsus egit.

661. — *R. ad 2^m Quaes.* Leo in 2° casu tenetur de damnis, quae Titius passus est ex parte famulorum Balduini in laesione corporis, quia haec damna facile *in confuso* praevidere potuit. Sed minime tenetur compensare alia damna, quae subiit idem Titius, sive amittendo propriam pecuniam, qua spoliatus est, sive in foveam decidendo et brachium sibi frangendo, quia haec praevideri non potuerunt. — *V. Comp. n. 673. et seq.*

CASUS III.

CONSULENS (1°).

Riculfus Lucio consilium dedit iteravitque, Julianum occidendi. Verum mox, huius horrendi consilii poenitens, illud revocavit, Lucium adhortans et per quaeque sanctiora adjurans, ut ab huiusmodi crimine abstineret. Sed surdo canit ille: nam Lucius, qui, licet Julianum odio haberet, minime tamen de eo occidendo cogitaverat, in proposito homicidii patrandi obstinatus permansit. Tunc Riculfus Paulum sibi valde familiarem rogavit et obsecratus est, ut Julianum quantocius de sibi imminente periculo monitum faceret, quo vitae suae prospiceret. Promisit ille, se absque mora ad illud officium exsequendum advolaturum esse. Ast familiaris ille promissa nullatenus est exsecutus: non enim ex animo, sed flicte tantum id sponderat. Itaque Julianus a Lucio appetitus occubuit.

Hinc

Quaer. 1° *Ad quid teneatur damnum consulens?*

2° *An Riculfus, non obstante consilii revocatione, teneatur*

(¹) Cf. *V. Comp. n. 674. Q. 2°* (N. edit.)

damna ex Juliani morte subsecuta reparare?

3° *An Paulus non solum contra caritatem, sed etiam contra justitiam peccaverit, ita ut damna quoque reparare teneatur ex eo, quod Julianum de periculo ipsi imminenti praemonere omiserit?*

Solutio.

662. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° *Consulens* tenetur ad reparandum omne damnum, in quod efficaciter pravo consilio influxit, quia illius damni fuit causa moralis. 2° Si bona fide dedit damnosum consilium, tenetur cognita veritate illud retrahere ex justitia; secus ipsi formaliter imputatur. 3° *Consulens* non tenetur ad restitutionem, nisi secundo loco, si consilium soli executori utile fuerit. Si utrique fuerit utile, uterque *pro rata* tenetur. — *S. Lig. n. 560.*

663. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Ad nihil prorsus tenetur Riculfo, si consilium ejus fuerit *simplex*, quia efficaciter ex ejus parte revocatum fuit. Si vero fuerit *vestitum*, adhuc *probabiliter* ab onere restituendi eximendus est, si motiva nova suggessit prioribus aequivalentia, quia priora tunc sufficienter eliduntur. Sed, ais, si quis ignem in segetes projiciat, quomodo illum extinguet? *R. Nego paritatem.* Ignis enim *physice* et *necessario* operatur simul ac excitatus fuerit; secus vero est de homine, qui potest acquiescere novo consilio, sicut priori acquievit. Quod si nolit, id ejus malitiae imputari debet. *S. Lig.* dicit, esse *probabiliores* sententiam, quae obligat ad restitutionem non obstante revocatione, si consilium fuit *vestitum*; attamen sententiam excusantem *probabilem* vocat.

664. — *R. ad 3^m Quaes.* Paulus, qui promissis non stetit, de damnis loco homicidae tenetur, quia, licet ex caritate tantum onus monendi Julianum suscepit, quando tamen promisit, ad id ratione justitiae obligatur, quia, si non promississet, Riculfo alia remedia adhibuisset ad homicidium Juliani impediendum. Quare,

licet Riculfo jus non habeat tale onus amico imponendi, jus tamen habet, ne mendacio et dolo ab aliis mediis adhibendis impediatur.

Obicies: Paulus non potest plus obligari, quam Riculfo, cujus obligationem in se suscepit. Atqui Riculfo ex sola caritate tenebatur ad Julianum praemonendum, siquidem oneri justitiae per debitam consilii revocationem jam satisfecerat. Ergo Paulus ex sola caritate ad monitionem faciendam tenebatur.

R. 1° Non desunt theologi, qui dicerent, Riculfum adhuc obligatione justitiae urgeri, quia facere debet id omne, quod facile praestare potest, ad impediendam pravi consilii efficaciam. Attamen, cum serio et enixe consilium suum revocaverit, sola ratione caritatis obstrictus videtur.

R. 2° Licet Riculfo debito suo justitiae satisfecerit et sola caritate obstrictus remaneat erga Julianum, non idem de Paulo dicendum est. Ratio est, quia negotium ipsi commissum instar mandati se habet; mandatum autem libere et voluntarie acceptum mandatarium ratione justitiae obstringit, quamvis titulo mere gratuito suscipiatur. Praeterea Julianus jus strictum habebat, ne a quopiam dolose impediretur et removeretur auxilium in extrema necessitate ipsi praestandum. Atqui jus illud fraudulenter violatum fuit a Paulo, qui Riculfum impedivit per mendacium seu fictam promissionem, ne Juliano in summo periculo versanti succurreret. Ergo Paulus graviter in Julianum peccavit non solum contra caritatem, sed etiam contra justitiam.

CASUS IV.

CONSULENS (2°).

1° Rifax officinam Basilii apertam absente domino cernens, „En,“ ait Lucio, „si nunc aliquid de mercibus Basilii eriperes, nullus te videret.“ Quo audito Lucius plura statim subripuit.

2° Marcianus ait Paterno: „Vellem equum Mauri hac nocte furari; sed timore canum detineor.“ — „Suadeo tibi,“ ait

Paternus, „ut potius tempore missae illum accipias: tunc enim etiam canes aberunt.“ Quo audito Marcianus tempore missae stabulum Mauri ingreditur, ejus equum solvit et rapit.

Hinc

Quaer. 1° *An Rifax, Lucio non restituente, ejus loco restituere debeat in primo casu?*

2° *An Paternus in secundo casu loco Marciani equi furtivi valorem restituere teneatur?*

Solutio.

665. — *R. ad 1^m Quaes. Negative probabiliter.* Rifax ad nihil videtur teneri, quia fuit tantum occasio, non vero causa damni. Etenim neque mandatum, neque consilium dedit, nec potest explicari, cujus generis influxum habuerit; rem enim tantum declaravit, sed socium ad furandum minime induxit. Ergo efficaciter in damnum non influxit. *Ita auctor casuum Bononiae editorum. V. Restitutio, cas. 40. contra Collet adnotatorem, qui contendit, esse consilium vere efficax.*

666. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Paternus ad restitutionem tenetur defectu Marciani, quia causa fuit, qua Marcianus tempore missae securius equum furatus fuerit. Etenim alio tempore facile potuisset difficultate deterreri et impediri. *Ita idem auctor Bononiensis ibid. cas. 43.*

Obijctes: Juxta *S. Lig. n. 563.* et graves alios auctores *probabiliter* ad restitutionem non tenetur ille, qui tempus tantum vel modum suadet furi ad damnum determinato. Ergo etc.

R. Hoc equidem *per se* admittendum est, quia *communiter* circumstantia temporis vel modi se habet mere *per accidens*, neque in tali consilio certus apparet influxus in damnum. Verum in nostro casu hujusmodi circumstantia non est tantum quid *accidentale*, sed vere in ipsam substantiam redundat seu *per se* in damnum influit. — Insuper, ut patet ex casu, fur non erat certo determinatus ad equum subripiendum, siquidem timore canum adhuc cohibebatur.

CASUS V.

CONSENTIENS (1°).

1° Philetus de jure quodam Rufo possessori movet litem. Judices, numero quinque, Phileti muneribus inducti contra aequitatis leges ipsi jus tribuerunt. Duo autem judices, qui posteriori loco suffragium dedere, se nulla restitutionis obligatione ligari contendunt, quia, ajunt, licet in damnum consenserint, in illud tamen nullo modo influxerunt.

2° Festus judex, cum sciret, plerosque alios judices sententiam injustam in Paulum esse proluros, nolens neque ipsis connivere, neque displicere, dum ceteri ad tribunal se conferrent, ipse lectum petit, se aegrotum fingens: sic utrumque vitavit scopulum.

Hinc

Quaer. 1° *Ad quid tenetur consentiens in damnum?*

2° *An praedicti judices ad restitutionem teneantur?*

Solutio.

667. — *R. ad 1^m Quaes. Consentiens in damnum proximi ad restitutionem tenetur, quoties consensu suo vel suffragio influit efficaciter in damnum alterius: secus vero, si consensus in damnum non influat. — V. Comp. n. 681.*

668. — *R. ad 2^m Quaes. In primo casu* duo ultimi judices, sicut alii, peccarunt graviter contra justitiam et ad restitutionem *in solidum* tenentur, si votis secretis suffragati fuerint, quia tunc est una actio injusta inter omnes nec distinguuntur priores a posterioribus. Si vero publice seu aperte voverunt, *probabiliter* excusandi sunt ab injustitia *effectiva* et *efficaci*, quia non videntur esse causa damni, cum jam illud sufficienter ab aliis praeparatum ac determinatum fuerit. — *S. Lig. n. 566. — V. Comp. n. 682. (1)*

669. — *In secundo casu* Festus non adeo certe vitavit utrumque scopulum. Potuit enim, etiam absens et in lecto jacens, peccare mortaliter. Hinc distinguendum est. Vel enim Festus potuit per justum suffragium a Paulo damnum aver-

(1) quem confer. (N. edit.)

tere, vel non. *Si prius*, a suffragio praestando abstinere non potuit, quin contra justitiam ageret, nisi esset iudex ad honorem tantum nec stricto onere intervenire deberet, in quo casu contra caritatem tantum delinqueret. Si vero *postertus*, ab omni labe injustitiae immunis erit, cum certo sciret, se voto suo aliis opposito damnum non impediturum esse. — *V. Comp. n. 683.*

CASUS VI.

CONSENTIENS (2°).

Sylvia, Marini uxor, approbat maritum, qui saepe miscet frumentum deterius cum meliori, ita ut prius non appareat, illudque ut speciei melioris vendit. Imo, quandoque in mixtione facienda eum adjuvat. Eadem Sylvia pluries filiorum furta ratihabuit.

Hinc

Quaer. 1° *An Sylvia particeps fuerit injustitiae mariti?*

2° *An censeatur cooperari injustitiis filiorum?*

Solutio.

670. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Sylvia non videtur injustitiae mariti particeps fieri, ejus iniquitatem tantum approbando seu ratihabendo, modo ipsi animum ad similiter faciendum in posterum non dederit. 2° Non potest ab injustitia excusari, quando fraudi mariti positive cooperata est, eum ad injustam mixtionem faciendam adjuvando. (1)

671. — *R. ad 2^m Quaes.* Sylvia ratihabendo furta filiorum graviter peccavit contra justitiam, si ita animum vel audaciam eis addiderit ad alia furta patranda. Secus vero, si in casu particulari, quod a filiis injuste gestum est, ratihabuerit. — *V. Comp. n. 681. et 692. — S. Lig. n. 566.*

CASUS VII.

RECURSUM PRAEBENS (1°).

Robertus, caupo in solitario loco, aliquos hospites jampridem de furtis hinc

inde commissis suspectos hospitio exceptit eisdemque non tantum potum ministravit, sed etiam carnes ab ipsis allatas, probabiliter furtivas, praeparavit. Exoptavit quidem corde et animo, ut hujusmodi hospites adeo invisi numquam amplius ad suam tabernam diverterent; nihilominus timore, ne forte domum suam comburerent vel aliud grave damnum ipsi inferrent, ingressum denegare non ausus est. Imo nuper eos, a ministris justitiae conquisitos, in domo suo abscondit et occultavit.

Hinc

Quaer. 1° *Ad quid tenetur recursus furibus praebens?*

2° *An Robertus caupo peccaverit contra justitiam, fures in tabernam recipiendo et supradictas carnes coquendo et ipsis ministrando?*

3° *An et quomodo peccaverit fures abscondendo?*

Solutio.

672. — *R. ad 1^m Quaes.* Recursus praebens seu *receptans*, qui *scienter* furi praebet assecurationem, tenetur damna inde provenientia reparare, quia voluntatem furis firmiorem efficit ad nova furta inferenda vel etiam ad retinenda ea, quae rapuit.

R. ad 2^m Quaes. Robertus non peccavit nec proinde ad restitutionem tenetur eo, quod fures receperit et eorum carnes praeparaverit et ipsis ministraverit. Ratio est, quia tam receptio in hospitium, quam carnum praeparatio est actus de se indifferens; porro, qui actionem de se indifferentem ponit necessitate gravi compulsus seu ad grave damnum vitandum, non peccat: ergo neque caupo noster in hypothesis peccavit, cum gravissimi damni a se avertendi gratia fures in hospitium admiserit.

673. — *R. ad 3^m Quaes.* Distinguendum est. Si revera Robertus fures occultaverit timore mali gravissimi, a peccato etiam excusandus est, quia eos occultando ex dicto motivo non intendit ipsis favere neque eorum damno cooperari. Imo, nec peccaret contra justitiam, qui in aliquo casu particulari furem occultaret, ne a ministris justitiae caperetur, si id faceret

(1) Item vendendo frumentum istud fraudem positive participat. (N. edit.)

ex commiseratione, ut eum a maximo periculo eriperet, nec timendum esset, ne postea alia furta patraret. ⁽¹⁾ Sed generatim non valent praefatae rationes. Etenim non valet plerumque timor damni subeundi, quia, si prodantur malefactores, nihil aut parum ex ipsis timendum erit. Neque saepius valet ratio fures e periculo ex commiseratione eripiendi sub praetextu, quod non sint amplius allis nocituri, quia perversi homines, furtis et depraedationibus assueti, raro ad meliorem frugem sese recipiunt. — *Elbel n. 138. — Lugo. — Tamburinus etc.*

CASUS VIII.

RECURSUM PRAEBENS (2°).

Samuel caupo absque difficultate, imo libentissime et frequenter in hospitium suum admittit filiosfamilias, quos novit consumere bona parentibus invitis subtracta. Alios etiam filios quoscumque recipit, qui pecunia carent ad expensas, quas faciunt, solvendas, ita ut debita, a parentibus postea exstinguenda, cumulentur.

Hinc

Quaer. 1° *Quid censendum sit de Samuele et aliis similibus bene multis?*

2° *An debita praefata filiorum parentesolvere teneantur?*

3° *Quid dicendum sit de aliis quibuscumque, qui clam recipiunt et custodiunt res furtivas uxorum, filiorum, haeredum vel illorum, qui cessionem bonorum facere coguntur?*

⁽¹⁾ Imo *Elbel ib. n. 140.*, dissentientibus tamen aliis, peccati contra solam caritatem arguit eum, qui malefactores, quos absque notabili detrimento prodere posset, sua occultatione a praesenti periculo liberat, quamvis praevideat, ipsos postea aliis gravia damna illaturos, nisi ex iustitia ad avertenda illa damna obligetur. Quidquid sit de hac opinione, certo injuste agit receptans, si furem ita occultet, ut in posterum despem similis opitulationis, et fur illa fidens rursus damnum inferat. — *V. Lessium, de just. l. 2. c. 13. dub. 3. n. 27. (N. edit.)*

Solutio.

674. — *R. ad 1^m Quaer.* Dammandus omnino est Samuel et cum eo damnandi sunt turmatim innumeri alii caupones, qui dilapidationibus filiorumfamilias connivent. Pessime enim agunt et contra iustitiam peccant damnis filiorumfamilias efficaciter cooperando. Etenim praedicti filiofamilias a gravi iniustitia in genitores immunes esse nequeunt; sed illi caupones, a quibus recipiuntur, eorum direptionum sunt vere participes; ergo id omittentibus filiis, ad damnorum reparationem tenentur. ⁽¹⁾

— *R. ad 2^m Quaer. Negative*, si parentes inviti fuerint, quia filii absque eorum consensu haec debita contraxerunt. Ergo in foro interno ad nihil prorsus tenentur et proinde, nisi sententia iudicis urgeantur, possunt tuta conscientia solutionem denegare. Sibi imputare debent caupones, quod detrimentum illud subeant. *Recole dicta supra n. 586.*

675. — *R. ad 3^m Quaer.* Generatim loquendo peccant contra iustitiam et ad restitutionem tenentur illi, qui recipiunt et occultant res furtivas uxorum, filiorumfamilias, haeredum vel illorum, qui cessionem bonorum facere coguntur. Ratio est, quia vere furtis eorum cooperantur. Attamen exceptio quandoque, licet raro, admittenda foret; v. g. si misera materfamilias, quae maritum bibulum et omnia bona dilapidantem sortita est, aliquid seponeret vel occultaret ad filios in necessitate sublevandos, non illicitum foret, recursum illi praebere. — *V. Comp. n. 685.*

CASUS IX.

PARTICIPANS (1°).

Rocherius, famulus Crepinii, domi solus custos, a latronibus invaditur: metu mortis adigitur ad patefaciendam domini arcam pecuniariam, ad res furtivas cum ipsis asportandas et ad scalam eisdem tra-

⁽¹⁾ Excipit *Elbel n. 141.*: si filiosfamilias, quos norunt consumere bona parentibus injuste subtracta, non foveant, sed permissive dumtaxat se habeant, dum illos e suis aedibus positive non ejiciunt. (N. edit.)

dendam, qua vicinam domum ingredi possint. Ad omnia obsequitur Rogerius, ut vitam incolumem servet.

Hinc

Quaer. 1° *Ad quid teneatur participans in damno aliis inferendo ratione restitutionis?*

2° *An Rogerius ad restitutionem teneatur propter cooperationem mediatam seu scalam furibus tradendo?*

3° *An teneatur restituere propter cooperationem immediatam seu arcam pecuniarum domini ostendendo et res domus cum furibus asportando?*

Solutio.

676. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° *Participans* in praeda tenetur ad restitutionem partis, quam accepit, ut patet. 2° *Participans* in actione damnosa pariter ad restitutionem adstringitur, quoties actio illius reapse in damni substantiam influxit. 3° *Participans* in actione damnosa aliquando a labe injustitiae erit immunis, si adsint debitae conditiones, scilicet si actus positus non sit intrinsece malus et ponatur ex causa relative gravi. — *V. Comp. n. 686.*

677. — *R. ad 2^m Quaer. Negative.* Ratio est, quia in eo casu non fuit illicita cooperatio mediatam. Licet enim cooperari mediate actioni injustae alterius, quando actio cooperantis est de se indifferens, finis ejus bonus et adest causa valde gravis seu damno proximi proportionata, ut sequitur ex dictis supra *de actibus humanis n. 7. et seq. et de virtutibus n. 241.* Porro illae conditiones in praesenti casu scalae commodatae habentur. Etenim dare scalam est quid per se mere indifferens; adest quoque gravissima causa id faciendi, nempe ad mortem vitandam. Insuper Rogerius minime intendit malum, sed bonum, scilicet vitam e summo periculo subtrahere; ergo non injuste egit. Ergo ab onere restitutionis sub illo respectu liberari debet. — *V. Comp. P. I. n. 9. 248. 688.*

678. — *R. ad 3^m Quaer. Controversatur.* Rogerius probabiliter excusandus est ab obligatione restitutionis, quia homo

Gury, Casus conscientiae.

constitutus in extrema necessitate subripere potest, ut mortem declinet, quia in tali casu omnia bona sunt communia. Ergo a pari ille, qui metu mortis adigitur ad cooperandum proxime vel etiam immediate subreptioni bonorum proximi, non peccat neque contra caritatem, neque contra justitiam. — *S. Ltg. n. 571.* Negant tamen multi, si agatur de furto in materia valde gravi contra dominum, quia hic in hujusmodi cooperationem consentire non tenetur. — *V. Comp. n. 687.*

CASUS X.

PARTICIPANS (2°).

Titiohus, puerulus triennis, graviter aegrotabat cum Titio patre. Prior e vita cessit filius: tribus post horis subsecutus est genitor. Uterque in tumulo eodem consepultus fuit. Ast subinde Moevia mater, adhibitis quatuor falsis testibus, asserit, maritum ante filium vitae valedixisse et consequenter se filii haeredem esse. Silverius causidicus primum bona fide causam Moeviae tueretur. Detecta autem rei veritate pergit in causa dicenda, innitendo in testum depositione. *Videte, judices, ait, cum unanimes testes sint, qualis sententia sit a vobis ferenda.*

Hinc

Quaer. 1° *Quid de Moevia et testibus dicendum?*

2° *Quid de Silverio?*

Solutio.

679. — *R. ad 1^m Quaer.* Omnino damnanda est Moevia, et primario quidem ad restitutionem haereditatis erga haeredes mariti sui, quia minime fuit haeres filii sui, quippe qui ante patrem vitae valedixit. Testes vero, cum *scienter* iniquitati Moeviae sint cooperati et causam efficacem damni per falsum testimonium posuerint, secundario tenentur. — *V. Comp. n. 686.*

680. — *R. ad 2^m Quaer.* Quid vero de Silverio causidico? Male egit et peccavit contra justitiam erga haeredes Titii defuncti. Etenim juxta sententiam communem doctorum causidicus, qui advertit, causam, quam tueretur, esse injustam, eam

deserere debet, licet jam fuerit incoepta, quia secus injustitiae patrocinator. Nec obstat, quod Silverius in fine causae dicendae se negative tantum habuerit, in nitendo tantum in testium depositione, quia motiva, quae prius proposuit, pergunt in mentem judicum influere. Insuper neque ipsi licuit invocare testium depositionem, cum sciret, falsum esse eorum testimonium. — *Elbel, de statibus n. 765.*

CASUS XI.

COOPERATIO NEGATIVA (1°).

1° Baldus paterfamilias modo ex gravi negligentia, seu videns et tacens, modo ex aliqua incuria non impedivit damna vicinis sive ab uxore, sive a filiis vel famulis illata, quamvis ea impedire facile potuisset. Requirentibus autem damnorum reparationem frigide respondet, se nemini nocuisse. — Cum ejusdem filiolus vas aliquod pretiosum Caprasii fregisset, hunc pretium requirentem furca domo expulit.

2° Sabellus Tityro pastori gregem custodiendum commiserat. Cum autem Tityrus semel obdormivisset, et alia vice a sociis nugantibus ad arborem invitatus alligatus fuisset, grex Hilarii agrum in utroque casu vastavit. Hilarius vero damni reparationem a Sabello requirit.

Hinc

Quaer. 1° *Ad quid teneantur cooperatores negativi?*

2° *An paterfamilias uxoris et filiorum damna resarcire debeat etiam ante judicis sententiam?*

3° *An dominus vel magister reparare debeat damna a subditis illata?*

4° *Quid de Baldo et Sabello?*
Solutio.

681. — *R. ad 1^m Quaes.* Cooperatores *negativi* seu ii, qui obligantur ex officio impedire damnum proximi et ex culpa gravi non impediunt, ad restitutionem tenentur, quia ex munere, ideoque ex contractu implicito et proinde ex justitia invigilare et damna impedire debent.

R. ad 2^m Quaes. Distinguo. Paterfamilias damna subditorum reparare debet

ex justitia, si ex silentio graviter culpabili animum vel audaciam eis addiderit, quia tunc fit vere cooperator *positivus*. Non tenetur vero ante judicis sententiam, quoties a culpa theologica immunis est, ut sequitur ex principiis, v. g. si ante factum prorsus ignoraverit, haec damna facienda esse. Imo, *probabiliter* etiam a restitutione erit excusandus paterfamilias *in foro interno*, si nullatenus in damnum influxit, v. g. si filii vel uxor in damnificando putarunt, eum rei esse inscium, licet silentio graviter peccaverit, filios a peccato non impediendo. Ratio est, quia qualitas *patriis* per se non sufficit, ut quis constituatur quasi sponsor de damnis subditorum, nisi ex speciali officio publico ea impedire debeat. (¹)

682. — *R. ad 3^m Quaes.* Idem prorsus dicendum est de domino erga famulos et de magistro erga discipulos, ac de paterfamilias; et etiam de omni superiore non publice constituto ad damna inferiorum propulsanda.

R. ad 4^m Quaes. 1° Baldus non tenetur ante sententiam resarcire damna vicinis, etiamsi aliquando gravis culpa reus evaserit. Modus tamen denegandi restitutionem Caprasio immitior cuique merito videbitur.

2° Sabellus in nullo casu ad damni reparationem pro Tityro erga Hilarium tenetur ante judicis sententiam. Imo, pro damno in ultimo casu facto ne per sententiam quidem damnari potest neque Tityrus, neque Sabellus, ejus dominus, quia pastor omnimoda libertate caruit. — *V. Comp. n. 690. et seq.*

CASUS XII.

COOPERATIO NEGATIVA (2°).

1° Sabinus famulus, videns extraneos et aliquando conservos ipsos, imo et filiosfamilias res varias domini subripere, non obstat nec id hero denuntiat sive ex incuria, sive etiam ex timore, ne horum animadversionem in se concitet.

(¹) Cf. *Comp. not. 1. ad n. 692. R. 2°.* (N. edit.)

2° Adrianus, agrorum custos, damnificatores denunciare saepius omittit. Si quando litem moveat, mox ejus minae in vino a damnificatore oblato facile extinguuntur.

3° Aemilius confessarius, cum restitutionem ab aliquo poenitente exigere ex incuria omisisset, a proprio moderatore jussus est, ut ipse loco poenitentis, qui jam impotens evasit, restituat.

Hinc

Quaer. 1° *An famuli damna domini non impediunt ad restitutionem teneantur? Et quid de Sabino?*

2° *An custodes, qui damnificatores non denuntiant, damnum ipsi resarcire debeant? Et quid de Adriano?*

3° *An confessarius, omittens culpabiliter poenitentem monere de obligatione restituendi, supplere debeat? Et quid de Aemilio et ejus confessario?*

4° *An praepositi gabellarum fisco restituere debeant, si defraudantibus pepercerint?*

Solutio.

683. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Famuli non tenentur de damno ab aliis famulis vel ab iis, qui domi sunt, patrato, nisi res damnificata speciali eorum curae fuerit commissa. Ratio est, quia famuli non videntur conducti ex justitia, nisi ad laborem et ad res domesticas contra extraneos protegendas. Peccant tamen contra caritatem, si facile damna etiam domesticorum et filiorum impedire possint nec impedian, nisi metu gravi deterreantur. 2° Quoad damna ab extraneis illata *probabiliter* famuli tenentur ad restitutionem, si ea sua culpa theologica non impedian. Non desunt tamen auctores oppositam tenentes sententiam, nisi agatur de rebus famulis specialiter commissis. Eorum ratio est, quod illa obligatio non censetur includi in contractu vel quasi-contractu locationis ex justitia, etsi famuli se credant communiter obligatos ex aliqua decentia et fidelitate. Attendatur

igitur ad contractum locationis et ad regionis consuetudines.

684. — *R. ad 2^m Quaes.* Certissime ad restitutionem tenentur custodes agrorum, vinearum etc., qui damnificatores non denuntiant, nisi de rebus levioris momenti agatur, quia ex officio damna impedire debent. Hinc patet, quantae injustitiae sint rei custodes, qui ad bibendum et manducandum invitati ab ipsis damnificatoribus eos denunciare omittunt, et a fortiori, si ab eis pecuniam accipiant. Hinc Adrianus adeo pronus ad misericordiam, bibula vini oblato lagena, absque misericordia ad restitutionem erga dominos laesos urgendus est, nisi forte damni parvitate excusetur. (¹)

685. — *R. ad 3^m Quaes.* Controversatur. *Probabiliter* negandum, quia confessarius non tenetur ex officio bonum temporale neque poenitentis, neque aliorum procurare, cum munus ejus animam tantum contentis respiciat. Hinc injuste Aemilius a suo confessario obligatus est ad restitutionem; proinde confessarius ipse Aemilio restituere debet.

686. — *R. ad 4^m Quaes.* *Affirm.* generatim loquendo, quia ex officio sunt obligati ad invigilandum et ad tributa diligenter exigenda, nisi quandoque in re levi benignius agant. (²) — *V. Comp. n. 691. 693. 745.*

CASUS XIII.

COOPERATIO NEGATIVA (3°).

Januarius, sartoris famulus, in heri officina cum duobus aliis conservis aetate minoribus laborans, aliquid de segmentis aureis vel argenteis residuis ex alicujus optimatis vestibibus clepsit, vidente quidem, sed non viso magistro. Quod alii duo famuli advertentes, statim senioris exemplum secuti sunt. Licet vero singulorum furta seorsim sumpta, ratione habita illius magnatis, non videantur materia gravis, attamen simul conjuncta procul dubio materiam notabilem constituunt.

(¹) Cf. etiam *P. II. n. 24.* et *Comp. P. II. n. 36.* (N. edit.)

(²) Cf. infra n. 752. (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° *An herus restituere debeat ex eo, quod furta famulorum non impediverit?*

2° *An duo famuli minores graviter contra justitiam peccaverint?*

3° *Quid de Januario seniore dicendum?*

Solutio.

687. — *R. ad 1^m Quaer.* Herus seu magister sartor, si novit furta famulorum, peccavit contra caritatem erga optimatem, cujus vestes pretiosae in ejus officina conficiebantur; imo non est excusandus a peccato gravi contra justitiam nec proinde ab obligatione restituendi, et quidem in solidum. Ratio est, quia ex officio seu ex implicito contractu tenebatur invigilare in rem speciali suae custodiae commissam et ejus damnificationem impedire; adeoque damnum culpa sua non impeditum reparare debet.

688. — *R. ad 2^m Quaer.* Duo famuli juniores non peccaverunt graviter, sed leviter tantum contra justitiam. Ratio est, quia singuli quid leve tantum subriperunt. Nec praeterea unica est actio moralis, qua in solidum singuli tenerentur, sed singulorum damnificatio fuit ipsis singularis, siquidem neuter fuit causa furti alterius. Secus vero dicendum foret, si communi consensu aut consilio illa segmenta aurea vel argentea abstulissent, quia tunc quisque causa totius damni illati existeret. — *Elbel, de peccatis n. 588.*

689. — *R. ad 3^m Quaer.* Neque Januarius peccavit graviter contra justitiam, nec proinde *in solidum* ad restitutionem adstringitur, quia ille, sicut alii, quid modicum tantum subripuit nec fuit causa moralis efficax furti aliorum, sed tantum occasio, saltem *probabilius*. Etenim esset causa furtulorum ab aliis patratorum, si jussu, consilio, auxilio etc. in haec furtula influxisset; sed nullo modo positivo eos induxit ad furandum, nec insuper *ex officio* tenebatur eos a furando impedire. Ergo. Nec dicas, Januarius suo pravo exemplo alios induxisse ad damnificandum; nam scandalum, quod praebuit, qua tale, non fuit contra ju-

stitiam, sed tantum contra caritatem; ergo non tenetur Januarius sub gravi ad damni illati compensationem, siquidem obligatio restituendi non oritur ex caritatis laesione. *Recole dicta supra de damnificatore n. 681. et seq. — Elbel ibid. n. 588. 589. — Sporer etc.*

CASUS XIV.

MUTUS.

Canutus cernit furem segetes in praedio Pauli subripientem. Non obstat, neque clamat, licet facile illum impedire possit; imo, nedum eum cohibeat vel denuntiet, ab eodem pecuniam accipit, ut de re altum servet silentium. Verum, cum confessus fuisset, arguitur a confessario de peccato gravi et obligatur tum ad pecuniam acceptam pauperibus erogandam, tum ad resarcienda damna a fure Paulo illata.

Hinc

Quaer. 1° *An graviter peccaverit Canutus furtum non impediendo?*

2° *An teneatur ad restitutionem erga Paulum?*

3° *Num pecuniam a fure acceptam dare debeat pauperibus vel reddere furi, aut an eam servare possit?*

Solutio.

690. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Certo Canutus graviter peccavit *contra caritatem* omitendo clamare vel furem impedire, licet ex officio non fuerit obligatus ad damnum a praedio Pauli arcendum. Ratio est, quia omnes tenemur ex generali principio caritatis malum proximi impedire, quoties id facile, absque damno nostro proprio gravi, praestare possumus. 2° Canutus non peccavit *contra justitiam* pecuniam accipiendo ad tacendum, si furtum jam consummatum fuerit, quia per silentium promissum non fuit causa efficax furti seu non protexit furantem, sed tantum protexit furti patrati reum contra poenae incurrendae periculum, et proinde in ipsum furtum ut causa efficax influere non potuit; secus vero, si pecuniam acceperit ante furti executionem, ita ut furi securitatem praebuerit.

691. — *R. ad 2^m Quaes.* Canutus tenetur ad restitutionem erga Paulum ut cooperator efficaciter in damnum influens, si accepit pecuniam a fure ante furtum, ita ut securitatem ei praestiterit et fur inde animosior ad furandum factus fuerit, adeoque in eo casu loco furis damnum ab illo intactum reparare debet. A fortiori injustae cooperationis reus foret, si pecuniam accepisset ad invigilandum seu ad terga furi servanda. — *Collet etc.*

692. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Si Canutus non influxit in furtum, v. g. si furto patrato accepit pecuniam ad tacendum, ne furem prodatur, pecuniam ser-

vare potest, quia contractus est de re indifferente proindeque validus. Si vero pecuniam accipiendo ante furtum furi securitatem praebuit, ita ut hic animosior redderetur, juxta plures tenetur pecuniam reddere ipsi furi, quia contractus est nullus, utpote de re iniqua. Sed juxta alios non paucos, etiamsi Canutus fuisset aliquo modo cooperator per silentium promissum, probabiliter tamen pecuniam retinere posset post factum tamquam pretium officii erga furem praestitit. — *V. Comp. de contr. in genere n. 760. et Cas. I. de contr. n. 762. et seq.*

CASUS DE CIRCUMSTANTIIS RESTITUTIONIS

SEU

De solidaritate. — De ordine restitutionis quoad cooperatores et creditores. — De tempore et modo restituendi. — De causis a restitutione excusantibus.

CASUS I.

SOLIDARITAS.

1° Caesar, inito cum duobus sociis consilio, perrexit nocturno tempore ad fructus in praedio Caji furandos; singulorum tamen furta seorsim spectata materiam gravem non aequarunt, licet collective sumpta damnum grave constituerint.

2° Melito, cernens duos homines sarcinam mercium furtivam deferentes, illis se adjunxit et onus cum iisdem bajulavit, unde pars aliqua rerum ipsi tributa est. Alias resciscens, tres homines pergere ad aream Damiani incendendam, perrexit et ipse et cum eis simul ignem apposuit.

3° Flavia et Rosina, inita commercii societate, pannum pro sexcentis francis infra infimum pretium emunt a Barbara conjugata, quae in scio marito illud vendit, ut pecuniam habeat ad superfluum ornatum sibi comparandum.

Hinc

Quaer. 1° *An Caesar graviter pecca-*

verit et teneatur ad totum damnum, omittentibus id sociis reparandum?

2° *An Melito teneatur ad restitutionem in solidum, si pro parte sua non restituat socii, sive quoad sarcinam ablatam, sive quoad areae incendium?*

3° *An Flavia et Rosina teneantur singulae in solidum, altera restitutionem denegante?*

Solutio.

693. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Teneris restituere in solidum, quando totum damnum tuae actioni adscribi potest. Hoc autem fit in tribus his casibus: 1° quando cooperatio tua est *necessaria* ad damnum patrandum, v. g. si adjuves furem ascendente ad furandum, cum secus ascendere solus non potuisset; 2° quando cooperatio tua fit *cum stricta conspiratione*, ita ut, te non concurrente, damnum non evenisset; 3° quando actio tua est causa principalis

damni, ut in mandato. — *S. Lig. n. 579.*
— *V. Comp. 695.*

2° Caesar procul dubio peccavit graviter et, omittentibus sociis, *in solidum* restituere debet. Ratio est, quia, cum *ex communi consilio* cum aliis egerit, actio omnium sit *communis* seu datur unica actio moralis, ex qua damnum grave sequitur. Ergo singuli *in solidum* tenentur, siquidem singuli totum damni secuturi periculum susceperunt. Ergo Caesar etiam *in solidum* tenetur.

694. — *R. ad 2^m Quaes.* Melito excusandus est in utroque casu ab onere restituendi *in solidum*. 1° Quidem non tenetur ratione sarcinae ablatae, quia tunc ejus cooperatio non fuit necessaria ad totum damnum, siquidem alii fures absque eo sarcinam deferebant. 2° Neque ratione incendii, saltem *probabiliter*, quia licet ejus actio sufficiens fuerit ad totum damnum, non habuit tamen nisi influxum partialem in illud, cum haec actio neque *necessaria*, neque *communis* dicenda sit.

R. ad 3^m Quaes. Affirm. Sequitur a fortiori ex supradictis, siquidem *communis consensus* adhuc clarius patet. Proinde utraque mulier, alterutra non restituente, *in solidum* tenetur.

Nota. — Quoad praxim, ut recte advertit *S. Lig.*, rustici non intelligunt obligationem restituendi *in solidum*: existimant enim, satis esse, si unusquisque partem suam restituat. Proinde caute cum illis a confessario procedendum est nec urgenda obligatio solidaria, si fructus ex monitione non speretur.

CASUS II.

ORDO RESTITUTIONIS (1°)

Nicasius, calamitatibus pressus, multis oneratur debitis tum ex furto variisque fraudibus, tum ex diversis rebus ad creditum emptis; haeret dubius et anceps, quibusnam satisfacere primo loco debeat vel possit, cum omnibus ad juris aequalitatem solvere omnino nequeat. Infelix homo adit confessarium, ut ab ipso in tantis angustiis resciat, quid consilii sit capessendum. Respondet ocius doctor consultus, praefereandos omnino esse 1° creditores tempore

priores, licet non sint privilegiati; 2° pauperes divitibus; 3° praesentes absentibus; 4° cognitos incognitis; 5° creditores, quibus debetur ratione delicti, creditoribus, qui ex contractu jura acceperunt.

Hinc

Quaer. 1° *An sint creditores, qui debeant vel possint praeferrri, quando debitor omnibus satisfacere nequit?*

2° *An recte confessarius responderit in casibus propositis, vel quid sit respondendum?*

Solutio.

695. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Praeferrri debent illis creditores, quorum debita sunt in jure *privilegiata*, ut sunt plerumque expensae judiciales et funeris, stipendia medicorum et famulorum etc. 2° Postea solvendi sunt creditores *hypothecarii*, servato temporis ordine. 3° Inter alios praeferrendi sunt creditores ex titulo oneroso creditoribus ex titulo gratuito, quia debitor gratuito promittens censetur apponere hanc tacitam conditionem: *si commode praestare valeam*. Porro ille, qui non potest omnibus creditoribus satisfacere, sane commode praestare nequit id, quod gratuito promisit. — Quod spectat ad ceteros creditores quoslibet, nulla est obligatio alios aliis praeferrendi. Attamen probabiliter praeferrri possunt creditores tempore priores.

696. — *R. ad 2^m Quaes.* Ex dictis patet, quantum erraverit confessarius respondendo poenitenti suo, scilicet fere in omnibus. Doctor igitur *consultus* non videtur doctor *eximius*, et prius quidem docendus, quam doceat. Debuisset saltem scire dubitare seu scire, *se nescire*, et non adeo praecipitanter suam doctrinam tradere, sed prius inquirere, sive doctores interrogando, sive auctores probatos consulendo. — *V. Comp. n. 704. et seq.*

CASUS III.

ORDO RESTITUTIONIS (2°).

Leontius, homo dives, cum Hyrcano mercatore amicitia conjunctus, trecentos frumenti modios, pretio non soluto, ei vendidit eidemque mille nummos absque ullo fenore mutuos dedit. Sed ecce! paulo post

Hyrchanus, cum navis ejus mercibus onusta perlisset, in maximum discrimen venit. Aere alieno se gravatum et omnibus debitis solvendis imparem sentiens, rem totam amico suo Leontio manifestat. His cognitis Leontius, merito timens, ne alio tempore recuperare nequeat, quidquid ipsi debebatur ab amico, enixis precibus eum rogat, ut frumentum, quod adhuc inventum exstabat, et mille nummos mutuo acceptos sibi restituat. Hyrcanus igitur, ut ingrati animi notam erga amicum effugeret, et frumentum, et pecuniam amico suo reddidit. Quare factum est, ut aliis creditoribus satisfacere non potuerit.

Hinc

Quaer. 1° *An debitor peccet contra justitiam, si creditor extra judicium petenti ex integro solvat?*

2° *An et quomodo peccet debitor, si aliquem ex creditoribus de statu labili rerum suarum secreto admoneat vel si ipsi etiam non petenti solutionem integram offerat?*

3° *An creditor ipse peccet contra justitiam solutionem integram accipiendo? Et an teneatur ad restitutionem sive erga debitorem, sive erga ejus creditores?*

4° *Quid de Hyrcano et Leontio dicendum?*

Solutio.

697. — *R. ad 1^m Quaes.* Controvertitur. *Negative probabiliter*, quia creditor actionem personalem habet in debitorem et totum debitum petendo jus suum prosequitur. Nec adversatur lex civilis, quae, secluso casu cessionis bonorum, numquam talem creditorem ad restitutionem obligat. Insuper, si privatim petenti solvatur, vitantur strepitus, scandala et expensae notabiles, quae sequerentur, si debitor judicis sententiam expectaret. — *Billuart.* — *Lessius.* — *S. Lig. n. 692.* — *Negatamen probabiliter Lugo cum aliis*, quia ajunt, creditores jus aequale habent et proinde iniquum est, unum cum detrimento aliorum indemnem ex integro facere.

698. — *R. ad 2^m Quaes.* Debitor peccat graviter contra caritatem et justitiam secreto unum de creditoribus de statu suo labili admonendo vel in eo casu integram solutionem uni soli offerendo, quia, cum nullus creditor jus suum prosequatur, neminem potiore diligentia facit, proinde omnes creditores sunt jure aequales postulatque naturalis aequitas, ut nulli integra solutio fiat cum aliorum damno. — *S. Lig. n. 692.*

699. — *R. ad 3^m Quaes.* scilicet: an creditor ipse peccet contra justitiam, solutionem integram accipiendo.

1° Certo creditor peccat contra justitiam et tenetur ad restitutionem, si solutionem accipiat in casibus, in quibus talis solutio expresse irritatur, v. g. post declaratam bonorum cessionem.

2° In ceteris casibus *controvertitur*. Sententia *communior* affirmat, quia creditor ille nullum jus habet, ut integram accipiat solutionem cum aliorum detrimento. Attamen sententia negativa *Lessii* non videtur *improbabilis*, imo sequitur ex dictis in responsione *ad 1^m Quaes.* Etenim creditor, ut dictum est, jus habet personale et ideo solutionem debiti urgere potest etiam extra judicium. Ergo, si injuriam non faciat petendo, neque facit acceptando. Circumstantia enim petitionis vel acceptationis *jus strictum* mutare nequit. Dic, quaeso, quare servare possum debitum modo petatum, non vero aliud postea acceptum? Numquid lex in utroque casu aequae non silet? *Finge casum*: Si tibi pergenti ad reclamandum debitum tuum occurreret debitor sponte solvens, numquid ad restitutionem tenereris? Hoc satis absonum apparet. Insuper, facta restitutione debitori tuo, nonne posses eum ad judicem traducere, ut tibi iterum restitueret? En comoedia risu digna. Ergo vel creditor retinere potest debitum oblatum, vel retinere nequit petatum.

700. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° *Leontius ex jure romano* frumentum repetere potest, si non accepit neque pignus, neque cautionem, neque testimonium debiti, quia existit adhuc in individuo nec censetur perfecta omnino venditio, cum pre-

tum non sit solum neque assecuratum.
— *S. Lig. n. 685. Ex jure gallico* res vendita reclamari nequit in casu cessionis bonorum, nisi intra octo dies post factam traditionem. Attamen creditor est privilegiatus, quoties res in individuo existit, et proinde aliis creditoribus praeferrri debet.
— *Cod. civ. art. 2102.*

2° *Probabiliter* Leontius potest etiam retinere integrum suum debitum pecuniarium, quod reclamavit et obtinuit, postquam infortunium amici sui resciverit. Sed graviter peccavit Hyrcanus, eum de labili statu fortunae suae admonendo, quia sic damnum aliis creditoribus intulit.

CASUS IV.

INFELIX DEBITOR! INFELICIOR MANDATARIUS!

Licinus, vir integerrimae famae, premente inopia, licet non extrema, occulte subripuerat Petro gravem pecuniae summam. Elapsis vero pluribus annis, meliore facta conditione, restituere volens, debitum commisit Bernardo, viro fidissimo; sed cum hic pecuniam ad dominum deferret, a latrone spoliatus et enecatus est. Id rescians Licinius reputavit, se jam ad nihil amplius teneri; sed audit a confessario, urgere adhuc restitutionis obligationem. Igitur ipsimet confessario aliam pecuniam commisit Petro reddendam. Ast heu! confessarius hac eadem die, antequam restitutionem peragere potuerit, repentina morte correptus est, nec pecunia ipsi tradita recuperari potuit. Iterum aliam pecuniam alii confessario commisit; sed hic debitum deferens aquis submersus est.

Hinc

Quaer. 1° *An Licinius adhuc quarta vice teneatur ad restitutionem?*

2° *An teneretur, si debitum commisisset viro ab ipso creditore ad hoc designato et hic simili infortunio perisset?*

3° *An possessor bonae fidei vel debitor ex contractu ad normam solutionem teneatur, si pecunia solvenda vel res tra-*

denda aut restituenda in itinere pereat?

Solutio.

701. — *R. ad 1^m Quaer.* Infelix Licinius magnam sane commiserationem meretur, sed nullam indulgentiam. Quid enim ad Petrum creditorem de triplici debitoris infortunio? Non ideo *indemnitas* efficitur. Porro fur totum rei periculum in se suscipit, usquedum dominum omnino indemnem effecerit. Ita sententia *communis* et tenenda, ait *S. Lig. n. 704.* contra *plures*, qui dicunt, consensum creditoris *rationaliter* praesumi posse in eo casu. Attamen *S. Lig.* non audet damnare excusantes eum, qui per confessarium rem debitam remisit.

Nec excusatur Licinius ex eo, quod pecuniam Petri in gravi necessitate subripuerit, quia haec necessitas a furto saltem gravi non excusat, ut patet *ex propos. 36. ab Innocentio XI. damnata.* — *V. Comp. n. 711. 616.*

702. — *R. ad 2^m Quaer.* *Negative*, quia debitor, quando solutionem fecit penes virum a creditore designatum vel approbatum, jam cessat eo ipso esse rei sponsor; est enim perinde, ac si debitum ipsi domino traderet. Ergo a debiti sollicitudine penitus liberatur.

703. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Possessor bonae fidei ad nihil prorsus tenetur, seclusa omni culpa theologica; res enim perit domino, qui est ipse creditor. 2° Debitor ex contractu neque ipse ad restitutionem tenetur, si agatur de re alterius existente in individuo, v. g. accepta in depositum, commodatum etc., quia res perit domino, nisi aliter conventum sit. (¹) Secus vero, si agatur de pretio solvendo, quia debitor dominium illius servat, donec ad creditorem pervenerit, et respondere debet de casibus pretii missi, usquedum in illius manus illud transmiserit. — *V. Comp. n. 711.*

CASUS V.

TEMPUS RESTITUTIONIS.

1° Mirocles ob inopiam parentum, quos alere debuit, damnorum a se illatorum

(¹) Cf. etiam leges! — *V. v. gr. S. Lig. n. 798. (N. edit.)*

restitutionem necnon debitorum ex contractu solutionem ad notabile tempus differre debuit. Parentibus autem defunctis, creditoribus tandem satisfactorius rescit, eos ob solutionis moram tum lucrum cessans, tum damnum emergens passos esse.

2° Pamellius vendit Laelio 80 menses vini ea lege, ut pretium intra duos menses solvat. Cum autem pecuniam hanc tempore praefixo sibi ab emptore certo tradendam esse consideret, alium cum Cajo init emptionis contractum, cuius solutionem eodem tempore praestare debet. Verum, Laelio debiti pretium solvendi moram faciente, magnum patitur damnum Pamellius.

Hinc

Quaer. 1° *Quandonam differens restitutionem teneatur de damnis inde sequentibus?*

2° *An Mirocles in primo casu teneatur ad resarcienda damna, quae ex mora solutionis creditoribus evenerunt?*

3° *An Laelius in secundo casu reparare debeat damnum, quod Pamellius passus est?*

Solutio.

704. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Quod ad debita ex injuria spectat, compensanda sunt damna omnia, quae ex dilatione solutionis secuta sunt et quae in confuso saltem praevisa sunt. Hoc valet, etiamsi mora fuerit inculpabilis, quia injusto damnificatori imputanda sunt saltem in causa, siquidem ille injuriam patrando suscepit in se omne periculum rei damnificatae et aliorum damnorum, quae inde subsequi possent. *Controvertitur* autem, utrum reparari etiam debeant damna *extraordinaria*, quae non sequuntur necessario ex dilatione restitutionis. *Probabiliter negatur*, quia haec damna ne in confuso quidem praevideri potuerunt.

2° Quod attinet ad debita ex contractu, debitor non tenetur ad compensandum damnum ex dilatione proveniens, si justam causam differendi habeat seu si non sit in mora culpabilis. Ita communiter. — *S. Lég. n. 680. — V. Comp. n. 713. 714.*

705. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Mirocles non tenetur ad resarcienda damna,

quae evenerunt propter dilationem debitorum ex contractu provenientium, quia dilatio non est ei voluntaria et culpabilis.

2° Imo, nec tenetur ad reparanda damna, quae secuta sunt ex dilatione restitutionis injuriae debitae in praesenti casu, quia haec damna non proprie ex delicto sequuntur nec praevisa fuerunt. (¹)

706. — *R. ad 3^m Quaer. Negative*, quia Laelius nullo modo incitavit Pamellium ad ineundum contractum cum Cajo; ergo non potest dici causa damni, quod ille patitur. Adde, quod damnum illud non fuit a Laelio praevisum, cum non sequatur immediate ex mora solutionis. — *V. Voët n. 839. — Pontas v. Restitutio, cas. 2.*

CASUS VI.

MODUS RESTITUENDI.

Didacus, debitis nonnullis erga Sidonium contractis, eidem interdum munera elargitur, aliquando memor, alias vero immemor debitorum. Post haec autem, cum de solutione peragenda penitus sileret, comiter a creditore admonetur, ut velit obligationi suae satisfacere. „Ecquid,” exclamat Didacus, „inter me et te superest? Miror sane, te habere, quod ulterius a me requiras! Nonne a me dona accepisti, quae debita facile superant?” — „Papae!” vice sua exclamat Sidonius, „miror et ego, miror magis, debita solvi per donationes! Quis nunquam de hujusmodi re audivit? Amice, *redde quod debes!*” Surdo canit Sidonius ideoque, ut se indemnem faciat, ad occultam compensationem confugit.

Hinc

Quaer. 1° *An valeat restitutio facta per donationes, si donans sit memor debiti?*

2° *Quid vero, si sit immemor debiti?*

3° *Si quis restituerit per fictam donationem et donatarius aliud donando rependat, an a debito liberetur?*

(¹) Perpendantur circumstantiae! — Cf. etiam *Comp. n. 714. Quaer.* (N. edit.)

4° *An Sidonius juxta reclamet et se compenset?*

Solutio.

707. — *R. ad 1^m Quaes.* Quid, si debitor sit memor debiti? *Dist.* Vel enim vult donum merum facere, vel intendit restituere per simulatam donationem.

Si prius, non valet restitutio, quia non vult eam facere, sed aliquid gratuito donare; ergo remanet ad solvendum debitum omnino adstrictus.

Si posterius, i. e. si intendat restituere per donationem simulatam, probabiliter valet restitutio. Ratio est, quia non requiritur ad veram solutionem, ut debitor externe fateatur se solvere; proinde vere satisfacit, licet creditor existimet, sibi donum fieri; indemnus enim efficitur. Hinc, si Titius v. g. non possit sine nota infamiae restituere Caj. 100 fr. huc a se subreptos, et ei restituat tempore nuptiarum, quo solent munera fieri, et sub specie donationis, non esset urgendus ad aliam solutionem. *Ita communiter contra Biluart etc.*

708. — *R. ad 2^m Quaes.* seu quid, si debitor sit immemor debiti? *Controversatur.* Prima sententia *negat*. Ratio est, quia debitor in eo casu unice intendit donum facere, non vero debita solvere. Praeterea, cum sit debitor ex titulo *justitiae* et ex titulo *donationis acceptatae*, non potest utrique obligationi satisfacere simul. *Ita Layman — Sanchez — Bonacina etc.* Attamen sententia opposita *affirmans*, debitorem liberari, non caret sua *probabilitate*, ut ait *S. Lig. n. 700*. Ratio est, quia in omni liberali praestatione quisque praesumitur velle prius satisfacere obligationi *justitiae*, quam donum gratuitum erogare. — Praeterea oblivio debiti efficit, ut donatio fuerit omnino involuntaria; qui enim donat, censetur semper habere hanc implicitam voluntatem: „Dono, nisi tenear ex aliquo alio titulo potiori.“ — Insuper dicunt theologi non pauci, quod, si quis voverit, pium opus praestare, et illud ponat immemor debiti, eum ab obligatione voti liberari, et hoc concedit *Layman etc.* Si autem talis adimpletio satisfacit Deo, inquit *S. Lig.*, quare homini non satisfaceret?

709. — *R. ad 3^m Quaes.* *Negandum* est. Ratio est, quia donatio illa non videtur plene voluntaria et spontanea, ut debet esse donatio mere gratuita; procedit enim ex opinione obligationis gratitudinis, quae falso nititur fundamento. *Affirmant* tamen aliqui. Ratio eorum est, quia, ajunt, simulata donatio non fuit causa, sed mera occasio doni, quod retributum fuit. — In praxi autem suadendum est, ut non fiat restitutio per simulatam donationem, nisi gravis ratio urgeat, ob difficultates, quae subsequi possent ratione donorum, quae rependerentur.

R. ad 4^m Quaes. Ex dictis Didacus *probabiliter* debitis suis satisfacit (¹); proinde Sidonius omnino injuste ad occultam compensationem recurrit et ipse vice sua restituere debet. Attamen, ut Didacus censeatur debitis satisfecisse, dona, quae creditori tribuit, talis generis esse debent, ut veram utilitatem ipsi afferant et debitum vere compensent.

CASUS VII.

RETRIBUTIO SPIRITUALIS.

Morinus confessarius inducere solet poenitentes restitutioni obnoxios, ut missas pro creditoribus celebrari curent. Etenim, ait, si defuncti sint, melius sic directe eis restituitur, cum ipsis tali modo prodesse possit restitutio et saepius ab haeredibus crudeliter derelinquantur; si vero adhuc vivant, meliori modo eis satisfit, nempe potius bona spiritualia, quam temporalia retribuendo.

Hinc

Quaer. 1° *An restitutio fieri possit per missas?*

2° *An Morinus confessarius contra justitiam peccaverit et ad restitutionem teneatur?*

Solutio.

710. — *R. ad 1^m Quaes.* *Dist.* Si dominus cognoscatur vel inveniri possit, *nego*, quia nulla est ratio, ut ipsi restitutio non fiat. Proinde talis restitutio non valet et

(¹) saltem ex parte; pendebit enim juxta modo dicta ex intentione ejus, qui munera largitus est. (N. edit.)

iterum est restituendum. — *Affirmo* vero, si dominus sit incognitus neque cognoscantur ejus haeredes, quia tunc debitum in pium opus impendi potest, imo et debet, si ex delicto ortum sit.

711. — *R. ad 2^m Quaes.* Doctrina Morini confessarii non fuit secundum *scientiam* et *discretionem*, cum absque distinctione induxerit poenitentes, ut permissas debitis satisfacerent. Debuit igitur inducere debitores ad dominos laesos sedulius inquirendos, nec potuit haeredes cognitos praetermittere, praesertim si sint haeredes necessarii, ut filii etc. *Per se* igitur confessarius ille indoctus et imprudens peccavit graviter contra justitiam atque ad restitutionem loco poenitentis obligandus est. Postquam pluries restituerit, forte melius doctrinam tradendam tenebit.

CASUS VIII.

EXPENSAE AD RESTITUENDUM.

Henricus restituere vellet mille nummos, quos Arsenio subripuit. Sed res ardua est. Etenim Arsenius habitat nunc in alia regione valde dissita, et Henricus magnas expensas facere debet ad debitum in locum hunc transferendum. Igitur eam pecuniam pauperibus distribuit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quaenam expensae solvendae excusare possent debitorem a restitutione ipsi domino facienda?*

2° *Quid, si agatur de debitis relative minutis?*

3° *Quid de Henrico statuendum? An iterum restituere debeat? Si a confessario ignaro accepisset consilium erroneum restituendi pauperibus, an, detecto errore, adhuc restituere deberet?*

Solutio.

712. — *R. ad 1^m Quaes.* Non clare constat; theologi enim de hoc non conveniunt. Attamen regula sequens sat communiter traditur: si expensae, quas facere deberes ad restituendum ipsi domino, essent plus quam duplo majores damno cre-

ditoris, sufficit, ut restitutio fiat pauperibus, vel differatur, si spes sit, ut difficultas restituendi domino cesset. Secus vero, si hanc proportionem non adaequant. Sed pro variis circumstantiis haec regula erit modificanda. — *Lugo.* — *S. Litg. n. 598.* — *Vogler n. 415. etc.* — *V. Comp. n. 710.*

R. ad 2^m Quaes. Si agatur de minimis relative debitis, satis erit, ea in pauperes refundere, v. g. si quinque francos missurus esses in Americam, vel si decem francos decem haeredibus distribuere deberes etc.

713. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Henricus male fecit et *per se* ad restitutionem tenetur non obstante solutione jam pauperibus facta. Debebat enim interrogare et rem tanti momenti per se ipsum solum non dirimere. Excusaretur tamen ab alla restitutione facienda, si enormes expensas facere debuisset ad dominum indemnem faciendum erga ipsum debitum, ut modo dictum est.

2° Si, suadente confessario, pauperibus restituit indebite quidem, sed bona fide in confessarii decisione innixus, a restitutione eximendus est. Verum ejus loco restituere debet confessarius, si hujus ignorantia fuerit graviter culpabilis. Si vero debitor non fuerit in bona fide constitutus, v. g. si noverit, confessarium esse indoctum, restituat ipse prior, et ejus defectu confessarius.

CASUS IX.

CAUSAE PER SE EXCUSANTES A RESTITUTIONE (1°).

Anolinus, iter agendo per multos annos, dominis variis varia intulit damna. Subripuit enim uni 20 asses, alteri 3 fr., tertio 5 vel 10 fr., imo aliquando 20 fr. et amplius. Cum autem de his fuisset confessus et a confessario ad restitutionem obligatus esset, respondet, se non posse sine aequalibus et forte majoribus expensis restitutionem peragere; deficere insuper media ad compensationem faciendam: se nescire omnium nomina, nec locum certum habitationis, neque si nunc adhuc vivant, vel etiam quanam et quot sint eorum haeredes.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sint causae excusantes a restitutione?*

2° *An absoluti possit, qui restitutionem ad aliud tempus absque necessitate remittit?*

3° *An Anolinus excusari possit a restitutione saltem erga dominos laesos in allatis casibus?*

Solutio.

714. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Excusant *ad tempus* impotentia, sive physica, sive moralis, quae habetur, quando restitutio fieri non potest absque incommodo valde gravi, v. g. si debitor deberet notabiliter decidere e statu suo iuste acquisito aut in gravem necessitatem incidere. Ratio autem, quare excuset magna difficultas, est, quia in moralibus dicitur impossibile id, quod est valde difficile et quod decenter et honeste fieri non potest. Hinc nobilis vir restitutionem differre potest, si eam facere nequeat, quin artem mechanicam sibi insuetam exercent etc.

2° Excusant *in perpetuum*: 1° remissio seu condonatio debiti ex parte creditoris; 2° praescriptio debitis vestita conditionibus. — *V. Comp. n. 715. et seq.*

R. ad 2^m Quaer. *Negative per se* generatim loquendo, nisi urgeat gravis necessitas et debitor promittat, quamprimum restituere. Etenim qui restitutionem differt sine necessitate, injuste retinet id, quod suum non est, et proinde contra justitiam peccat, etiamsi debitum non fuerit ex delicto contractum.

715. — *R. ad 3^m Quaer.* Anolinus revera maximis laborat difficultatibus ad faciendam restitutionem. Ad illas autem attendere debuisset, antequam pecuniam alienam subriperet, ut a damno inferendo averteretur. Sed nunc a restitutione non ideo excusandus est, ut bonum alienum retinere queat, siquidem nemini licet unquam ditescere ex re aliena injuste accepta.

Hinc 1° *pro furtis minoris momenti* restituat pauperibus aut causis piis, vel curet missas celebrari pro iis, quibus damnum intulit, si domini sint incogniti

vel adiri non possint sine notabili vel relativa difficultate.

2° Quod ad *furta praecipua* attinet, restituere satagat dominis cognitis etiam cum gravi suo incommodo, quamvis expensas duplo majores damno facere deberet, ut supra dictum est n. 712. — 2° Si domini sint incogniti vel si defuncti sint, et haeredes admodum multiplicati fuerint, quod facile evenit post longum temporis intervalum, vel si nimia adsit difficultas ipsis creditoribus restituendi, Anolinus in sinu pauperum debitum exstinguat. — *S. Lig. n. 598. — Lugo d. 20. n. 190. etc.*

CASUS X.

CAUSAE EXCUSANTES A RESTITUTIONE (2°).

1° Maglorius, gravatus debitis temporum calamitate contractis, nihil aliud habet praeter sex millia fr., sibi et familiae necessaria, praesertim ad alendum filium mente captum.

2° Thyrsus varia debita dubia solvere recusat, alia, quia non est certus; quod ipse vel pater ea contraxerit, alia vero, quia probabiliter pater vel ipse jam satisfecit.

Hinc

Quaer. 1° *An Maglorius ab onere restitutionis liberetur?*

2° *An Thyrsus excusetur a restitutione, sive in dubio de contracto debito, sive in dubio de solutione ab alio seu a se peracta?*

Solutio.

716. — *R. ad 1^m Quaer.* Maglorius facile a restitutione nunc facienda excusandus videtur. Sed in similibus casibus vix solutio certa et determinata in theoria dari potest; ideo ex circumstantiis est depromenda.

717. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Thyrsus potest tuta conscientia recusare solutionem debitorum dubiorum patris, praesertim si vir probus fuerit, donec illa debita certis argumentis probentur. *In dubio enim vel in pari causa melior est conditio possidentis.* Insuper quot homines se fingent defunctorum creditores, si solutionem reclamare possent, quin debitum probare

tenerentur! 2° Si Thyrsus non habeat memoriam debiti a se contracti nec a reclamante probari queat, potest etiam abstinere a restitutione facienda ob eandem rationem. 3° Quoad vero debita certo contracta et dubie soluta major est difficultas. In mero dubio Thyrsus ad solvendum tenetur, quia obligatio semel contracta certo adimplenda est, saltem nisi solida ratio suadeat, peractam esse solutionem. Idem etiam tenendum, si praesumptio Thyrsi adversetur, v. g. si negligens sit in rebus suis ordinariis adnotandis vel in debitis persolvendis. In ceteris casibus controvertitur. Alii dicunt, eum teneri ad totum debitum solvendum, quia ad ipsum pertinet, ut invigilet et certo restituat. — *S. Lig. n. 700.* Alii probabiliter tenent, restituendum esse *pro rata dubii*. Alii tandem debitorem eximunt ab omni restitutione facienda, quia non est imponenda obligatio, nisi de ea certo constet. Generatim recedendum est ab illa ultima sententia, quae est paucorum, quia praesumptio ordinarie debitori adversatur et is facilius propendit ad iudicandum, se restitutionem peregrisse. Excipe tamen casum particularem, in quo evidenter praesumptio vel multo major probabilitas debitori fa- veret, v. g. si sit probus et diligens in debitis solvendis et imprimis, si ipse asserat, se certo debitum solvisse, licet creditor adhuc reclamet. — *Vid. Comp. n. 721.*

CASUS XL

PUERI ET RELIGIOSI RATIONE RESTITUTIONIS.

1° Agapitus, puer decem annorum, confessionem generalem ad s. eucharistiam prima vice suscipiendam instituens, se accusat de variis furtulis in domo paterna commissis, quallia sunt ea, quae a pueris fieri solent, v. g. in esculentis vel in aliis similibus. A confessario autem obligatur, loco restitutionis, quam implere minime poterat, cum nihil prorsus haberet, ad veniam seu condonationem a parentibus postulandam, antequam absolutionem reciperet. Promisit Agapitus, se id praestitutum esse. Verum postea, metu cohibitus

et irretitus, propositum exsequi non ausus est. Quid inde? Infelix puer absolutionem et s. communionem, ut putavit, sacrilege suscepit atque per multos annos in consuetudine sacrilegii perseveravit.

2° Petronilla monialis, cum religiosam pauperiorem, nescio qua de causa, in re gravi ad communiam pertinente violasset, culpam in confessione debite fatetur; sed cum damnum a se illatum compensare nequeat, urgetur, licet valde invita, ad hoc superiorissae patefaciendum, ut damni illius veniam et condonationem obtineat.

Hinc

Quaer. 1° *An pueri obligari possint ad condonationem furtulorum domi patrum a parentibus postulandam, deficiente alio restitutionis modo?*

2° *An religiosi, qui paupertatis votum infregerunt res coenobii deteriores faciendo, ad condonationem a superiore petendam teneantur?*

3° *Quid de ratione agendi utriusque confessarii?*

Solutio.

718. — *R. ad 1^m Quaer. Negative.* Ratio est, quia pueri, qui furta domestica fecerunt, sunt simpliciter ab onere restitutionis exempti, utpote impotentes, cum nihil habeant; impotentia enim, praesertim physica, a restitutione excusat. Ergo minime est necessaria parentum condonatio, quia condonatio est remissio debiti erga eum, qui restituere debet; impotens autem nulla obligatione ligatur, siquidem *nemo ad impossibile tenetur*. Ergo Agapitus puer adstringi non potuit a confessario, ut a parentibus veniam pro furtulis a se commissis rogaret; imo, juxta *S. Lig. n. 700.* cum sententia *sac. communi*, ut is ait, excusandi sunt a restitutione, licet eam peragere queant, ii, qui praesumere possunt *rationabiliter*, creditorum debitum remittere seu illud remissurum esse, si rogaretur. Verum nonne parentes respectu filiorum, praesertim juniorum, furtula libenter remittere censentur?

719. — *R. ad 2^m Quaer.* Idem prorsus

dicendum est de religiosis, ac de pueris, siquidem eadem impotentia non solum morali, sed etiam physica laborant. Ergo Petronilla, aequae ac Agapitus, nullam debuit compensationem facere pro damno a se communitati illato; erga non potuit a confessario urgeri ratione *injustitiae reparandae*, ut a superiorissa remissionem debiti rogaret.

720. — *R. ad 3^m Quaes.* Jam satis liquet ex dictis, quid sit de utroque confessario statuendum. Uterque enim scientia et prudentia necessaria caruit imponendo obligationem valde gravem ac difficilem pro re prorsus indebita. Sed gravius est arguendus prior confessarius, utpote majoris imprudentiae reus. Destruenda igitur omnino est praxis, quae viget in quibusdam locis, hujusmodi obligationem imponendi pueris, qui ad primam communionem disponuntur. Lugenda enim experientia constat, hanc praxim causam esse sacrilegiorum bene multorum.

CASUS XII.

DEBITOR MUNDO VALEDICENS.

Patricius mercator, cum infelicem in commercio successum fuisset sortitus, nihil novit modum, quo res suas in pristinum statum restituere atque debita sua bene multa diluere valeat. Quid miser? Ecce! ipsi in mentem venit mira excogitatio; modum invenit, a tam infelici casu sese eripiendi. Quemnam? Accipe! Fallaci mundo simul et improbis creditoribus in aeternum valedicens, religiosam paupertatem omnibus thesauris potiore apud Capuccinos amplectitur, per preces debitis satisfactorius.

Hinc

Quaer. 1° *An gravatus debitis licite et valide religionem ingredi et profiteri valeat?*

2° *An ingressus in religionem reapse a debitis solvendis excusare possit?*

3° *Si religiosus lucretur aliquid in religione, an possit vel debeat hoc debitis solvendis applicare?*

4° *Si legatum ipsi obveniat, an possit vel debeat ex illo debitis satisfacere?*

Solutio.

721. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Quidquid sit de jure naturali, homo gravatus ingenti aere alieno, per dilapidationem contracto, prohibetur sub gravi religionem ingredi. Attamen valide profiteretur. *Sic ex Constit. Sixti V. et Clementis VIII.* Non comprehenduntur in prohibitionem illi, qui absque gravi culpa debita contraxerunt, quia lex loquitur tantum de dilapidatoribus et de illis, qui rationes reddere debent, scilicet rationes valde litigiosas, intricatas et litibus causam daturas.

2° Neque gravatus debitis licite potest ingredi religionem, saltem *probabiliter*, in aliis casibus, si in saeculo manens brevi tempore, v. g. intra annum aut biennium secluso animae periculo, industria et labore debita sua aut magnam eorum partem facile soluturus esset. Secus vero, si diu expectare deberet, vel si absque notabili difficultate satisfacere non posset. — *S. Litg., de praecept. particul. n. 71.*

722. — *R. ad 2^m Quaes.* Ingressus in religionem non liberat per se directe a debitis solvendis, sed indirecte, scilicet quatenus impedit licite, juxta modo dicta, media, quibus debita solvi possunt. Etenim, exceptis casibus jure canonico prohibitis, debitor licite ingreditur religionem, saltem quando nequit facile et brevi tempore debitis satisfacere ante ingressum; ergo eo ipso ab onere solvendi debita liberatur. Etenim lex naturalis non amplius urget, quando debitor nequit satisfacere, nisi cum suo tanto detrimento libertatis et cum periculo aeternae salutis in saeculo amittendae. Debitor enim non tenetur cum tanto incommodo perfectiore statu religionis privari. — *V. S. Thom. 2. 2. q. 189. art. 6. ad 3. — S. Litg. ibid.*

723. — *R. ad 3^m Quaes.* Debitor, qui religionem ingressus est, si facile (¹) possit, laborare debet ad debita solvenda et lucrum, quod facit, ad id applicare, si supe-

(¹) i. e. per opera statuti et conditioni convenientia. — *V. Lacroix n. 448. (N. edit.)*

rior permittat, quia, ut diximus, status religiosus non liberat *per se* a debitorum solutione, sed tantum facultatem solvendi impedit. Superior vero minime hanc licentiam concedere tenetur. ⁽¹⁾ — *Elbel* n. 345.

724. — *R. ad 4^m Quaes.* Non potest debita solvere ex legato sibi obveniente, si solemnem emisit professionem, quia tunc est incapax dominii et ex jure canonico legatum devolvitur ad monasterium per religiosum juxta regulam notissimam: *Quidquid monachus acquirit, non sibi, sed monasterio acquirit.* ⁽²⁾ Secus vero, si vota simplicia tantum emisit, quia in eo casu legatum reapse ei obvenit. — *V. Comp. n. 718.*

CASUS XIII.

CESSIO BONORUM (1°).

Lampridius mercator ex infelici casu fit impar ad omnia debita solvenda. Collectis creditoribus proponit integram solutionem, si exspectare velint quinque annis, quibus conditionem suam restituere sperat. Creditores rem statim dirimi cum qualicumque jactura malunt. Consentientibus igitur omnibus, proponit solvere 60 pro 100, quod paucis post mensibus feliciter exsequitur. Plerique absolute et simpliciter subscripserant; plures tamen subscribendo subjecerant, se integram repetere solutionem in casu, quo status debitoris felicior evaserit. Re autem familiari Lampridii in pristinum statum restituta, ipse nescit, ad quid teneatur.

Hinc

Quaer. 1° *An bona cedens a reliquis*

⁽¹⁾ ex justitia; videtur autem obligatus ad hoc ex caritate, si nihil inconveniens inde sit timendum. — *Ita Elbel ib.* — *S. Lit. l. c.* Ceterum etiam ex justitia eum obligarem, si religiosus ille in saeculo remanere debebat, ut creditoribus satisfaceret, et superior, id sciens, nihilominus eum in religionem admisit. (N. edit.)

⁽²⁾ Teneretur tamen monasterium ex tali legato debita illius religiosi solvere. — *V. Lacroix n. 447.* — *Ferraris, Pr. Bibl. ad v. Restitutio art. V. n. 70.* (N. edit.)

debitis solvendis, si postea dives evadat, eximatur?

2° *An Lampridius debeat omnibus creditoribus integrum debitum solvere?*

3° *An possit filiabus dotem conditioni convenientem erogare et filiorum educationem perficere?*

4° *An uxor, quae eleemosynas plurimas facere solebat, adhuc eodem modo facere valeat?*

Solutio.

725. — *R. ad 1^m Quaes.* Nego 1° quoad cessionem *judiciariam*, quia illa cessio est tantum beneficium, quod lex concedit debitori bonae fidei et infelici, ut a coactione in foro externo immunis evadat. 2° Imo nego etiam quoad cessionem *voluntariam per se* seu seclusa remissione, sive expressa, sive implicita, quia creditores componendo cum debitore non renuntiant proprio juri ad integram solutionem, si debitor postea solvere queat. — *S. Lit. n. 699.* — *V. Comp. n. 719.*

R. ad 2^m Quaes. Affirmative. Sequitur ex dictis. Creditores enim, qui conditionem expresse non apposuerunt, eam implicite apposuisse censentur, siquidem paucissimi inveniuntur, qui reliquam partem debiti remittere velint. Attamen ad circumstantias attendendum est. Etenim, si unus vel plures subscribentes apponant scripto conditionem de repetenda reliqua parte debiti, si debitor statum suum recuperet, et alii in eodem folio subscribentes hanc conditionem non ponant, censentur debitum integrum remittere.

726. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative* ad utrumque, si cessio non fuit fraudulenta, quia debitor ad restituendum non tenetur decidere notabiliter e sua conditione. — *S. Lit., Hom. ap. tr. 10. n. 118.* Attamen Lampridius debet excludere, quidquid in expensis non est conditioni suae et educationi filiorum absolute congruum.

R. ad 4^m Quaes. Uxori Lampridii non sunt quidem interdicendae omnes eleemosynae, quod durissimum foret et pro

condicione sua incongruum; sed eas multum imminuere debet. Sunt enim prius solvenda debita; quam elargiendae eleemosynae.

CASUS XIV.

CESSIO BONORUM (2°).

Olibrius, aere alieno gravatus, jam est solvendis debitis omnino impar adeoque ad bonorum omnium cessionem faciendam cogitur. Infelix autem homo, ut jamjam instanti miseriae subveniat, sibi, uxori et numerosae proli consulat, tacitus quamdam pecuniae summam sedulo seponit et abscondit. — Alias omittit declarare quoddam debitum secretissimum sibi a Titio solvendum monetque debitorem, ut rem sub altissimo silentio teneat. Quod promittit et tenet Titius. — Alias, cum nuperime praedolium vendiderit, fingit, se acceptum pretium ad miseriam sublevandam oculus impendisse, licet nullum adhuc pretium acceperit; imo supradictum praedolium vendere festinaverat, antequam bona cederet, ne illud in praedam creditorum deveniret.

Hinc

Quaer. 1° *An cedens bona aliquid secreto servare possit?*

2° *An debitor erga bona cedentem ipsimet solvere possit, aut creditoribus illius debitum tribuere debeat?*

3° *An sit valida vel licita venditio facta ante cessionem?*

4° *Quid de Olibrio? An teneatur an restitutionem?*

Solutio.

727. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Certo peccat contra justitiam cedens bona, si res magni valoris occultet, quia damnum creditoribus infert. 2° Excusandus tamen est ab injustitia, si inopia pressus bona quaedam servet, quibus sustentetur cum familia, saltem donec per judicem provisum fuerit. Post factum autem non inquietandi sunt illi, qui res vere sibi necessarias modici valoris retinuerunt. Verum bona cedentes quam maxime a periculo hallucinationis cavere debent. — *S. Lig. n. 699.* — *V. Comp. n. 700. et 788.*

728. — *R. ad 2^m Quaer.* Debitor bona cedentis, cessione facta, fit debitor ipsorum creditorum illius cedentis bona; hic enim non est amplius dominus bonorum, quae semel cessit, siquidem dominium in suos creditores transtulit. Ergo debitor cedentis bona non huic, sed ejus creditoribus debitum tribuere debet. Excipe: nisi forte agatur de re minimi momenti et infelix, qui bona cedit, magna inopia pressus videatur. — *V. Comp. n. 700.*

R. ad 3^m Quaer. 1° Venditio est valida, nisi lex eam in aliquo casu irritet, ut irritantur ex jure gallico contractus, qui fiunt intra decem dies, qui cessionem praecedunt. 2° Illicita vero est, quoties est fraudulenta, seu quando bona venduntur cum praevisione proximae cessionis, ut creditoribus subtrahantur.

729. — *R. ad 4^m Quaer.* seu quid de Olibrio in triplici casu? *In primo et secundo casu* non est inquietandus, si pecunia, quam seposuit vel servavit, sit ipsi vere *necessaria* ad suam miseriam sublevandam. Sequitur ex dictis in responsione *ad 1^m Quaestum.* — *In tertio casu* tum Olibrius, tum ejus debitor peccant contra justitiam fraudulenter praedium vendendo cum creditorum detrimento. Igitur, si pretium agri adhuc habeat, creditoribus illud restituere debet. — *V. Comp. n. 710. 788.*

CASUS XV.

DEBITORES ANGUSTIUS PRESSI.

1° Maurus, antequam cessionem bonorum publice faciat, Berthae filiae suae 200 fr. elargitur titulo donationis vel remunerationis ob officia ab ea sibi praestita.

2° Romanus, iisdem pressus angustiis, bona sua fere omnia filiis suis vendit, sicque ea e creditorum manibus eripit et in sua familia servat.

3° Adrianus, debitis solvendis impar, postulat et obtinet juridicam bonorum separationem ipsum inter et uxorem, ne utriusque bona, quae communia sunt, in creditorum praedam deveniant.

Hinc

Quaer. 1° *An Maurus contra justitiam peccaverit?*

2° *An Romanus ab injustitiae labe immunis sit?*

3° *Quid de Adriano statuendum?*

Solutio.

730. — *R. ad 1^m Quaes.* Maurus *per se* peccavit contra justitiam erga creditores, 200 fr. filiae gratuito erogando. Ille enim, qui debita sua solvere nequit, donationes elargiri non debet. Dixi: *per se*; quia excipi forte posset casus, in quo magna inopia pressus id faceret, ut a filia inde sublevaretur; vel si hanc pecuniam filiae dedisset non gratuito, sed in remunerationem ante officia praestita promissam. Sed illae exceptiones in casu nostro comprehendendi non videntur.

731. — *R. ad 2^m Quaes.* Romanus de gravi injustitia *per se* damnandus est, quia haec agendi ratio est omnino iniqua et fraudulenta, ut nemo non videt. Attamen in aliquo casu excusari posset, v. g. si filiis bona sua vendendo et ea in familia servando intenderet pretium creditoribus tribuere, vel si ea vendat, ut majus pretium obtineat et sic creditoribus faveat, nedum ipsis noceat.

R. ad 3^m Quaes. Adrianus non videtur inquietandus *per se*; uxor enim jus habet juridice petendi bonorum separationem, modo id absque *fraude* fiat nec uxor injustitiis mariti cooperata fuerit, v. g. in debitis injuste vel prodigaliter contrahendis.

CASUS DE RESTITUTIONE IN SPECIE

SEU

De restitutione pro homicidio, pro stupro et adulterio, pro defraudatione in tributis et pro damno occasione militiae.

CASUS I.

RESTITUTIO PRO HOMICIDIO (1°).

Hircinus, inimicus Beraldi, ei vitam eripere decrevit, cum impune hoc pravi animi consilium exsequi posset. Paulo post accidit, ut inter Beraldum et Rufum grave exoriretur dissidium. Rufus, ira excandescens, pluribus audientibus se interfectorum Beraldum jurat. His cognitis Hircinus judicat, propitiam occasionem sibi offerri, iram in Beraldum absque ullo sui periculo explendi: praevidet enim, hujus mortem Rufo imputandam esse, quippe qui ob alia crimina hic homo vulgo scelestus habetur. Itaque, spe impunitatis fretus, sequente nocte Beraldum domum revertentem clam occidit. Die sequente, morte Beraldi vulgata, Rufus criminis reus vulgo putatur, quare a satellitibus comprehensus et in judicium adductus tum testimonio eorum, qui eum mortem Beraldi juramento promittentem audierant, tum aliis indicis capite damnatur ac plectitur. Hinc Rufi uxor et tenerae adhuc

aetatis filii, qui omnes ejus labore victitabant, ad egestatem redacti sunt.

Hinc

Quaer. 1° *An mors Rufi praeter Beraldi necem sit Hircino imputanda?*

2° *An ad aliquid teneatur erga familiam Rufi et familiam Beraldi, si detrimentum ex eorum morte patiantur, licet in egestate non versentur?*

3° *An ad aliquid teneatur erga alios cognatos praeter uxorem et filios et parentes?*

Solutio.

732. — *R. ad 1^m Quaes.* Hircino minime parcendum. Etenim praeter Beraldi homicidium etiam Rufi mors ipsi imputanda est. Ratio est, quia caedes Beraldi in istis circumstantiis patrata gravissimam suspicionem in Rufum *per se* iniecit, ita ut ejus damnationis causa moralis fieret. — *V. Vogler n. 174.*, ubi similem habet casum et eodem modo solvit.

Dices: Praevisio damni non sufficit juxta multos, ut praevidenti damnum sit imputabile, si ipse per suam actionem non sit ejus causa efficax. Porro in praesenti casu Hircinus est tantum occasio, et non causa damnationis Rufi. Ergo haec damnatio non Hircino, sed errori judicum est imputabilis.

R. In nostro casu non agitur tantum de damno praeviso, sed etiam de damno moraliter creato et vere intento. Hircinus enim de industria uti voluit praesentibus circumstantiis, Rufo maxime nocivis, ad homicidium Beraldi patrandum. Ergo datur vera connexio inter media ab ipso adhibita et Rufi damnationem. Ergo mors Rufi est reapse Hircino imputabilis: ergo Hircinus nulla misericordia dignus est. — *Vogler ibid.*

733. — **R. ad 2^m Quaes.** Hircinus tenetur *per se* ad restitutionem erga utramque familiam, tum Beraldi, tum Rufi, si damna ex eorum morte passae sint. Est enim causa necis utriusque, scilicet causa *physica* mortis prioris, et causa *moralis* mortis posterioris. Per familiam autem intelliguntur cognati proxime conjuncti, ut sunt filii, parentes, uxor, quia isti censentur esse una eademque persona cum defuncto. Attamen *probabiliter* homicida a restitutione excusandus est circa damna futura, si cognati facile sibi subvenire possint, quia cognati non videntur jus habere, nisi ad ea, quae occisus ex stricta pietate ipsis erogare debuisset. — *V. Comp. n. 725. 726.*

734. — **R. ad 3^m Quaes.** Hircinus *probabiliter* non tenetur ad resarcienda damna, quae subire potuerunt alii cognati occisorum praeter eos, qui stricte et proxime sunt conjuncti, ut modo dictum est, quia fuit causa remota tantum horum damnorum et velut per accidens habenda est. — *V. Comp. ibid. — Elbel n. 210. — Lacroix n. 310. etc.*

CASUS II.

RESTITUTIO PRO HOMICIDIO (2°).

1° Jacobus occidit Marcum, qui familiam luxu et potu depauperabat. Jubetur a confessario, ut aliquam pecuniae summam

compensationis titulo tribuat. Respondet ille, mortem Marci minime ejus familiae nocuisse, imo potius in ejus beneficium vertisse. Instat confessarius et parere nolentem absque absoluteione dimittit.

2° Ubaldus, habita cum Sabiano querela, ira percitus alapam adversario impexit. Sabianus injuriam talem sola sanguinis effusione reparari posse censet. Ubaldum igitur in singulare certamen provocat. Hic vero infeliciter decertans in palaestra, ab illo confossus occubuit, uxorem, filios et matrem ipsam angustiis et inopia pressos relinquens.

Hinc

Quaer. 1° *An Jacobus reapse ad aliquid teneatur erga familiam Marci, quem occidit? Et an confessarius compensationem illam injungere potuerit?*

2° *An Sabianus resarcire debeat damna, quae ex occasione adversarii in duello ejus familiae evenerunt?*

3° *An provocatus ad duellum, si adversarium occidat excedendo moderamen inculpatae tutelae, damna familiae occisi illata compensare teneatur?*

Solutio.

735. — **R. ad 1^m Quaes. Negative.** Jacobus enim nullum damnum intulit familiae Marci, cum e contrario majorem bonorum dilapidationem impederit. Ergo confessarius non potuit ratione justitiae illi compensationem erga praedictam familiam praescribere sub absoluteionis denegatione. Potuit tantum per modum poenitentiae ipsi injungere, ut aliquid huic familiae tribuat, si inopia laboret, vel, ea non indigente, ut eleemosynas pauperibus erogat. Contradicit *Collator Ruthenensis (de justitia p. 280.)*, quia, ait, Marcus potuisset ad meliorem frugem se recipere et familiae opitulari. Sed spes illa admodum tenuis apparet, praeter quod non est imponenda obligatio restitutionis pro damnis adeo incertis et remotis.

736. — **R. ad 2^m Quaes. Negative.** Ratio est, quia decertans in duello, sive

provocans, sive provocatus, censetur facere adversario potestatem, ut contra se agat, quantum potest: ergo pariter censetur consentire in sui occisionem casu, quo fuerit superatus, et consequenter remittere obligationem compensandi. *Scienti enim et volenti non fit injuria*, quando jus remitti potest; atqui duellans remittere potest bona temporalia. Ergo etc. — *Elbel n. 217.*

Sunt tamen quaedam jura familiae, quibus duellista renuntiare nequit, scilicet jura *strictissimae pietatis*, juxta quae v. g. paterfamilias suae familiae indigenti procurare necessaria debet.

R. ad 3^m Quaes. Negative. Sequitur ex dictis. Etenim, qui duello configit, confert adversario potestatem agendi contra se, in quantum potest. Ergo circa hoc censetur pariter renuntiare juri suo in ordine ad damna ab altero resarcienda. — *Elbel ibid. — V. Comp. n. 725. etc.*

CASUS III.

RESTITUTIO PRO STUPRO.

Silvia, puella bonis imbuta moribus, infelici casu a Lupino seducta vel potius violenter oppressa est. Virginitatis suae jacturam deplorans et quasi desperationi proxima, elapsis duobus vel tribus mensibus ad Lupinum accessit, asserens falso, se ex illo concepisse, postulansque, ut sibi tum pro defloratione, tum praesertim ad vitandam infamiam et prolem alibi pariendam et educandam duo francorum milia solveret; secus minabatur eidem accusationem coram iudice et propalationem criminis coram universo mundo. Lupinus tum ad vitandam infamiam, tum ad prolem enutriendam et educandam, postulatam pecuniam, licet valde invitatus, solvit. Silvia vero ad confitendum accedens a confessario postulat, an praedictam pecuniam acceptam retinere possit. At confessarius pecuniam illam Lupino restituendam esse pronuntiat.

Hinc

Quaer. 1° An Silvia acceptam fraude pecuniam servare possit in compensationem jacturae virginitatis vel alio titulo?

2° Quid, si puella non habuerit

intentionem Lupinum denuntiandi, neque ejus crimen propalandi, sed id ad pecuniam extorquendam simulaverit?

Solutio.

737. — *R. ad 1^m Quaes. 1° Silvia nihil potest retinere praecise pro jactura virginitatis, quia haec jactura non est pretio aestimabilis, et proinde illud damnum pecunia compensari nequit. — S. Lig. n. 640. et seq. — V. Comp. n. 728.*

2° Neque potest retinere pecuniam fraude obtentam sub praetextu prolis alibi pariendae et educandae, quia, ubi intervenit error circa causam principalem impellentem, movens ad contractum ineundum, ibi contractus est nullus. Atqui motivum finale, partialiter saltem, non subsistit, quia nulla est proles parienda. Ergo contractus, in quantum pro educatione prolis aliquid datum est Silviae, est nullus de jure naturali. Ergo Silvia sub illo respectu nihil retinere potest.

*3° Silvia servare potest partem pecuniae, scilicet ratione cessionis juris, quod habet, Lupinum denuntiandi vel crimen ejus manifestandi. Ratio est, quia ex illa parte subsistit motivum formale honestum pecuniae a Lupino concessae. Etenim Silvia ob illatam sibi injuriam per stuprum Lupinum accusare et diffamare potuisset; ergo potuit aliquid juste acceptare eo fine, ut e jure suo cederet. Haec enim cessio juris est vere pretio aestimabilis, nec est dubium, quod stuprator malit solvere certam summam puellae et famam servare, quam infamiae, dissidiis aliisque innumeris malis inde proventuris et judicis sententiae subijci. Verum occurrit difficultas, scilicet quantam summae partem puella retinere possit. Solutio praesertim pendet a variis circumstantiis, v. g. ex atrocitate injuriae, ex stupratoris facultatibus etc. etc. — *Elbel, de contract. n. 307. — Lugo de contr. d. 22. n. 156. — Lacroix l. 3. part. 2. n. 635. — Lessius, Sauchez etc. — In dubio, omnibus perpensis, quidni Silvia dimidiam pecuniae partem servare posset? Recole dicta supra n. 627. 628.**

738. — *R. ad 2^m Quaes.* Nihilominus Silvia poterit partem pecuniae servare juxta superius dicta, licet non habuerit animum stupratorem denuntiandi, sed tantum pecuniam obtinendi. Etenim talis dolus non est injustus; nam juste poterat minari, sive habuerit serium animum denuntiandi, sive non. Non enim omnis dolus malus est, sed etiam datur bonus vel certe indifferens, qui potius industria vel solertia, quam fraus dici debet, scilicet aliud faciendo et aliud intendendo commodi justigratia. — *Ita Elbel ib. n. 309. — Lacroix ibid. — Lessius. — Sanchez. — Diana etc. contra Lugo ib. n. 166.*

CASUS IV.

RESTITUTIO PRO FORNICATIONE (1°).

Labanus precibus et blanditiis Romeliam puellam in peccatum induxit. Primum reluctans illa, consensum tandem praestitit. Deinde subsecuta est proles, quae ab ortu statim tumulto excepta est. Verum, divulgato crimine, Romelia nullam matrimonii honesti occasionem invenire potest. Quapropter damnorum compensationem a Labano cum strepitu indignabunda requirit.

Hinc

Quaer. 1° *Ad quid teneatur pater illegitimae prolis?*

2° *An Labanus ad aliquid erga Romeliam teneatur?*

Solutio.

739. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Si stuprator vi, fraude, dolo, minis puellam violaverit, tenetur reparare omnia damna ei vel ejus parentibus obvenientia, quia est causa efficax et injusta totius damni.

2° Si mulier sollicitationi consentit, fornicator ad nihil tenetur, nisi ex pravo consortio proles nata et educanda sit, ut modo dicetur.

3° Si vero, stante eodem casu, proles nata et educanda sit, tum pater, tum mater expensas ad ejus educationem *de jure naturae* pro rata conferre debent. *Ex jure romano* mater tenetur alere prolem per tres annos, et postea pater ei providere debet. *In jure gallico* nihil expresse statuitur; attamen jurisperiti agnoscunt, pa-

trem et matrem in solidum aequae obligari saltem ad alendos et educandos filios legitime recognitos. Si autem filii non fuerint recogniti, eadem obligatio ex jure naturali ad ipsos pertinet.

740. — *R. ad 2^m Quaes.* Labanus ad nihil *per se* tenetur, nisi ipse rem propalaverit. Etenim ex dictis, ubi mulier libere in peccatum consensit, vir ad nihil tenetur, nisi ex parte sua ad expensas pro educatione prolis faciendas. Atqui in nostro casu nullae sunt expensae faciendae pro educanda prole, siquidem ex utero matris in tumultum translata est. Ergo Romelia sibi imputare debet infortunium, quod ex culpa subsecutum est. Illud ante criminis patratiorem praevidere debebat. Quot lacrymae tardius ex oculis manant!

CASUS V.

RESTITUTIO PRO FORNICATIONE (2°).

1° Sigebertus, cum Annam seduxisset et haec ex crimine prolem suscepisset, neque matri, neque proli vult succurrere, quia, ait, mulier libere peccato consentiendo libere etiam in omnia damna, quae subsecutura forent, subeunda consensit.

2° Laelius pravum consortium pluries habuit cum Lucia. Postea gravida evasit illa et suo tempore prolem in lucem edidit. Reclamat igitur, ut sibi miserae et filio opituletur. Negat ille, se ei quidpiam erogaturum esse, quia, ait, illa eodem tempore in aliis turpibus consortiis versabatur et facile sui corporis copiam aliis etiam faciebat; ergo minime constat, natam prolem ipsi esse tribuendam.

Hinc

Quaer. 1° *An valent excusatio Sigeberti?*

2° *An Laelius ab omni obligatione liberetur?*

Solutio.

741. — *R. ad 1^m Quaes.* Turpiter errat Sigebertus circa obligationem suam, ut nemo non videt. Quam sint injustae ejus excusationes, patet ex dictis. Pater enim in omni casu saltem ad dimidiam partem expensarum pro educanda prole faciendarum

de jure naturall adstringitur. Ergo non audiendus Sigebertus.

742. — *R. ad 2^m Quaes.* Quid vero de Laelio erga Luciam! Si verum sit, quod asserit Laelius, seu si ipsi certo constet, Luciam alios amasios frequentasse et sui corporis copiam eis fecisse, non est urgendus ad restitutionem faciendam, saltem *probabiliter*. Ratio est, quia tunc nata proles non certo ad eum pertinet; onus autem certum imponi non debet, ubi dubia est obligatio. Lucia illud damnum sibi imputare debet, quippe quae, plures fornicatores admittendo, dubii causa fuit. — *V. Comp. n. 728. etc. et 733. — S. Lig. n. 641. 657. et seq.*

CASUS VI.

RESTITUTIO PRO ADULTERIO (1°).

Rosaura, mulier a quinque annis conjugata, prole carens, reputat difficulter eventurum esse, ut prolem a marito suo Crispino suscipiat. Hinc duobus amasiiis circa idem quasi tempus sui copiam fecit. Mox gravida est effecta et subinde prolem suscepit, nec discernere potuit, a quonam e duobus complicibus prolem hanc habuerit. Postea vero, cum duos filios a marito suscepisset, dubium de vero patre prioris prolis majus adhuc evasit. Crispino autem defuncto, ejus haereditas a duobus filiis certis et a filio putato collecta est.

Hinc

Quaer. 1° *An ad aliquid teneatur adulter in dubio, an proles sit sua vel mariti?*

2° *An ad aliquid teneantur duo adulteri in dubio, utrum proles, certo illegittima, ad unum vel ad alium pertineat?*

3° *Quid ad casum expositum?*

Solutio.

743. — *R. ad 1^m Quaes.* Probabiliter adulter ad nihil tenetur, quia de damno non constat. Non est autem imponenda obligatio, nisi certa sit. Adde, quod filius reputari debet legitimus, nisi illegitimus probetur; in hoc enim dubio possidet matrimonium. — *S. Lig. n. 657. et alii communiter contra plures, qui dicunt, restituendum esse pro rata ab adultero.*

R. ad 2^m Quaes. Videtur, utrumque adulterum obligandum esse ad restitutionem *pro rata* juxta sententiam *communiores* quia damnum in hoc casu est certum et constat, illud ab alterutro adultero patratum esse. Uterque igitur est causa efficax incertitudinis, quae impedit, quominus compensatio ab uno determinato exigere possit. Innocens autem seu paterfamilias pro illa incertitudine pati non debet. — *Lacroix, Lugo* etc. Dissentit tamen *S. Lig.*, quia, ait, opus certum imponi non debet, ubi dubia est obligatio. — *V. Comp. n. 733.*

744. — *R. ad 3^m Quaes.* In casu exposito de ortu illegitimo primi filii minime constat. Etenim cum Crispinus certo duos filios ex uxore suscepit, potuit etiam primum ipse suscipere, licet per quinque annos prolem nullam habuerit. Ergo pro legitimitate primi filii standum est.

CASUS VII.

RESTITUTIO PRO ADULTERIO (2°).

Anatolia, a decem annis conjugata, nullam adhuc prolem a Bonifacio, marito suo, suscepit. Hinc reciprocae quaerimoniae inter conjuges diuturnusque rancor. Tristem ducebant vitam, quum ecce! uxor cum alio viro pravum habet consortium et inde mox gravida evadit. Absque mora vaferrima mulier felicem eventum marito renuntiat, scilicet tandem ipsum evasisse patrem. Reipsa suo tempore egregia forma filium parit. Gaudet et exultat laetitiae impotens, nimium credulus maritus, ex eo quod diuturnis tandem votis progenies supervenerit. In posterum omnia prospere Bonifacio succedunt. Summa pace mutuoque amore gaudent conjuges. Tandem in senectute bona moritur putativus pater, laetus, quod amplam haereditatem filio, talentis et laudibus cumulado, relinquat.

Hinc

Quaer. 1° *An aliquid sit restituendum Bonifacio sive ab uxore adultera, sive a viro complice?*

2° *An ab utroque sit restituendum haeredibus Bonifacii collateralibus pro haereditate, quae ad eos devenisset, si filius non fuisset fraudulenter Bonifacio suppositus?*

Solutio.

745. — *R. ad 1^m Quaes.* Nihil videtur restituendum Bonifacio neque ex parte uxoris, neque ex parte complicitis. Etenim ipse Bonifacius omnia bona sua decurrente vita servat. Si quid autem pro filio putato tum nutriendo, tum educando expenderit, amplam percipit compensationem in pace, sibi occasione hujus filii restituta, in gaudio et felicitate, qua abhinc fruitur, uno verbo in omnibus prosperis, quae ipsi propterea succedunt, ita ut pro eo multo melius sit illa gaudere prole, quam ea carere. Haec autem commoda non mediocri pretio sunt aestimabilia.

746. — *R. ad 2^m Quaes.* Uterque adulter *per se* restituere debet, in quantum fieri potest, haeredibus etiam collateralibus *pro rata*, et *in solidum* alterutro deficiente. Obligatio ista ex principiis generalibus juris fluit. Etenim consanguinei, qui, secluso spurio, in haereditatem colligendam vocati fuissent, hoc commodo injuste frustrantur; habent enim *jus strictum* non quidem in ipsam haereditatem, si non sint haeredes necessarii, sed ne fraude ab illa adeunda impediuntur. Ergo ipsis est restituendum saltem *pro rata* spei, quam habebant, ut illam consequerentur — *Carrière, de justitia n. 1388.* — *Schmalzgrueber, jus eccl. in l. 5. decret. tom. 2. tit. 38. n. 112.*, ubi dicit: „Compensare tenetur (adulter) damnum, quod per hoc factum est reliquis ... liberis aut haeredibus legitimis per intrusi illegitimi successionem.“ Hinc Bonifacius habendus est perinde, ac si ab intestato moreretur et prole careret. Possunt autem excipi plures casus, v. g. si constaret, quod Bonifacius bona sua his legitimis haeredibus relinquere noluisse in casu, in quo prole fuisset destitutus etc. In praxi vero difficillime restitutio saltem ex integro fieri

potest sive ex parte viri, sive praesertim ex parte uxoris.

CASUS VIII.

RESTITUTIO PRO ADULTERIO (3°).

Drusus prolem ex illegitimo commercio cum Drusilla susceptam ad nosocomium secreto deferri jussit vitandi scandali famaeque tum complicitis, tum propriae servandae causa. Verum, licet satis dives sit, ad nullam tamen compensationem pro expensis educationis prolis erga nosocomium faciendam a confessario induci potest. Quare absque absoluteione dimittitur.

Hinc

Quaer. 1° An ad aliquid teneantur, qui prolem spuriam exponunt, ut colligatur et in nosocomio suscipiatur atque educetur?

2° *An recte confessarius egerit cum Druso?*

Solutio.

747. — *R. ad 1^m Quaes. Affirm. probabiliter* cum sententia communiori. Ratio est, quia, si pia loca a munificentia fidelium fundata sint, pii fundatores non sunt praesumendi voluisse parentes divites ab expensis eximere, quippe qui eleemosyna non indigent. Si vero a gubernio erecta sint, hoc non magis fornicatoribus favere intendit. Ergo. — At tamen *S. Litg.* sententiam oppositam non solum ut *probabilem*, sed etiam ut *probabillorem* habet *n. 656.*, quia pia loca erecta sunt generatim pro omnibus infantibus, qui a parentibus abjiciuntur. — *V. Comp. n. 734. (1)*

748. — *R. ad 2^m Quaes.* Non videtur damnandus confessarius, quippe qui sententiae communi se conformavit. Insuper recte potuit Druso aliquid solvendum praescribere saltem ratione poenitentiae, etiamsi ratione strictae justitiae non potuisset. Caveat tamen confessarius pro sua prudentia, ne rigorosam et absolutam obligationem imponat, quando advertit, poenitentem non esse monitioni obtemperaturum, quia absque fructu, imo summo

(1) Dubium forte ex literis, quibus tale nosocomium institui jussum est, solvi poterit. (N. edit.)

ejus periculo illum a sacramentis averteret. In hoc igitur casu sententia *S. Ligorii* facillius uti licebit. *In omnibus respice finem!*

CASUS IX.

UXORIS ADULTERAE CONFESSIO.

Zumella, vidua, e vivis abitura congregatis quinque filiis declarat, unum ex ipsis spurium esse, et ab eis postulat, utrum velint, ut, qualis sit ille, aperiat, aut malint sibi invicem illius injuriam remittere. Obstupefacti et perturbati siluere primum omnes; subinde singuli declarant, se malle, ut res alto premeretur silentio.

Hinc

- Quaer.** 1° *An mulier adultera teneatur se declarare ad damnum proliis legitimae impediendum?*
 2° *An filius, qui diceretur a matre spurcius, ei credere deberet?*
 3° *An recte egerit Zumella?*
 4° *An condonatio mutua filiorum valeat?*

Solutio.

749. — *R. ad 1^m Quaes. Neg. generatim loquendo*, quia communiter hujusmodi revelatio sine maxima matris infamia et gravissimis incommodis totius familiae fieri nequit. Insuper tali modo difficile damnum reparari posset. — *S. Lig. n. 653.*

R. ad 2^m Quaes. Neg. etiam, quia nemo tenetur credere in suum gravissimum incommodum unico testi etiam probatae fidei, nisi alia indicia evidentissima aecedant. — *S. Lig. n. 654.*

R. ad 3^m Quaes. Negative. Remedium est malo pejus. Haec enim agendi ratio est imprudentissima, quia potest esse causa proxima suspicionum et dissensionum, etiamsi spurcius nullo modo designaretur.

750. — *R. ad 4^m Quaes. Negative* pariter; talis enim matris propositio est iniqua, quia omnibus filiis metum gravem injicit, et efficit, ut suspicioni illegitimi ortus subjiciantur. Hinc tali via mater nullatenus ab onere restitutionis excusaretur. Confessarius igitur num-

quam hujusmodi praxim neque suadere, neque permittere potest. — *Lugo d. 13. n. 42.*

CASUS X.

DEFRAUDATIO IN TRIBUTIS (1°).

Severinus sacerdos, confessiones excipiens, sedulo poenitentes interrogat, utrum nonnihil defraudaverint in tributis solvendis pro mercium emptione, venditione aut transvectione; item, utrum praepositos devitaverint, vel etiam utrum ultro omiserint merces transvectas praepositis manifestare etiam non interrogati. Fatentes autem obligat ad restitutionem integram praepositis faciendam seriamque promissionem ab iis exigit, et quidem sub absolutionis denegatione, non amplius de cetero delinquendi.

Blandinus autem, alter sacerdos, de proposito numquam poenitentes circa tributa interrogat. Si quos ultro confitentes audiat, tacet; interrogantibus de licitate defraudationis respondet, non videri quidem illicitam, saltem post factum non esse restituendum: imo damnare non audet praepositos negligentes aut malevolos in officio suo adimplendo, nec ipsorum praepositorum corruptores.

Hinc

- Quaer.** 1° *An detur stricta obligatio in conscientia solvendi vectigalia seu tributa, quae pro mercibus vendendis aut evehendis statuuntur?*
 2° *An et quomodo peccent praepositi in officio negligentes vel defraudationem permittentibus, et an teneantur restituere fisco tum pro damno emergente, tum pro multa, quam defraudantes solvere debuissent?*
 3° *Quid de ratione agendi utriusque confessarii?*

Solutio.

751. — *R. ad 1^m Quaes.* Nemini dubium est, adhortandos esse fideles, ut tributa omnia diligenter solvant. Attamen non tenetur confessarius petere a poenitentibus, utrum alicujus defraudationis sint

rei; hoc enim a praxi communi omnino alienum est. Non est constitutus confessarius sicut vectigallium praepositus aut exactor publicus. Quod vero ad forum conscientiae attinet, generatim fideles etiam timorati non existimant, se peccatum, saltem grave, committere vel ad restitutionem teneri, si quandoque vectigalia solvere omittant, si merces, propter quas tributum exigitur, occultent, si praepositos declinent. Plerumque nihil proficeret confessarius, si e bona fide eos excutere contenderet. Insuper res maximae controversiae inter theologos subicitur nec pertinet ad confessarium, eam dirimere. — *V. Comp. n. 738.*

752. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Praepositi tributum non exigentes peccant *per se* contra justitiam, et quidem *graviter* in materia *gravi*, quia *ex officio* stricte obligantur ad invigilandum atque ad tributa diligenter exigenda, et consequenter ad restitutionem erga gubernium tenentur. Excusandi tamen videntur, si in re levi benignius agant, praesertim cum pauperibus vel etiam cum iis, qui diligenter solvunt.

2° Non tenentur restituere fisco pro mulcta, quam defraudantes solvere debuissent, quia non sunt constituti ad procurandum fisco lucrum ex mulcta, sed ex tributis. Constat etiam ex praxi contraria, cui consonat sensus communis. — *V. Comp. n. 698. 745.*

753. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Quantum imprudens fuerit in tota sua agendi ratione Severinus, luce meridiana clarius est. In posterum abstineat a poenitentibus, qui de tributis tacent, vexandis. Prudentius silebit et ipse. Quod si interrogetur, adhortetur ad tributa omnia fideliter praestanda; sed caveat, ne solvat difficultates, quas etiam doctiores dirimere non valent.

2° Blandinus in sensu opposito ulterius procedit: errat enim, a peccato et a restitutionis obligatione eximendo praepositos gabellarum negligentes in officio adimplendo aut defraudantibus indulgentes, et eos, qui praepositorum praevaricationi cooperantur, eos v. g. pecunia corrumpendo. Constat ex supradictis.

CASUS XI.

DEFRAUDATIO IN TRIBUTIS (2°).

Forbinus vendit Giberto praedium triginta francorum millibus. Vellent autem imminuere tributum gravissimum venditioni immobilium a gubernio impositum. Quomodo facient? Industria nota est, imo et communissima. Conveniunt de pretio 20 millium francorum tantum in actu publico manifestaudo et inserendo. Pergunt ad notarium et hunc inferiorem valorem solum declarant. Subridens notarius, quippe qui verum praedii valorem noverat, ait Giberto: *Egregia tibi res erit, papae! hui!* et tacitus actum conscribit.

Hinc

Quaer. 1° *An graviter peccent contra justitiam illi, qui empto praedio in contractu minus fingunt pretium, ne solvant tributum?*

2° *An in hoc casu notarius, qui fraudem novit et contractum scribit, ad restitutionem teneatur?*

3° *Quid, si notarius id contrahentibus suasisset?*

Solutio.

754. — *R. ad 1^m Quaes.* *Controversatur:* triplex datur sententia probabilis. 1^a *Sententia affirmat* cum Bouvier (*de restitut. in specie q. 4. a. 3. §. 2*). Ratio est, quia est semper fraus et mendacium, celare verum pretium in venditione solum.

2^a *Sententia obligat* ad declarandum non quidem pretium ipsum solum, sed intrinsecum rei valorem saltem infimum, quo res absolute emi potuisset, quia talis declaratio aequitati conformis est nec potest esse contra mentem legislatoris, qui intendit tantum percipere tributum valori rei aliquo modo proportionatum. Imo plures dicunt, satis esse, si declaretur paulo ultra dimidiam pretii partem. — *Rousselot ed. Saettler, de leg.*

3^a *Sententia, quae probabilior videtur, eximit contrahentes ab omni obligatione pretii veri declarandi, quia lex non videtur*

aliud intendere, nisi firmare contractum publicum et traditionem rei, sicut solutionem pretii, et dare assecurationem in casu litis judicariae, v. g. evictionis etc. Quare nulla apparet conscientiae obligatio, neque declarandi pretium solutum, neque valorem saltem infimum, quo res aestimari possit. Sed illi, qui rei pretium plus aequo imminuunt, se periculo mulctam solvendi exponunt. Quod vero spectat ad successiones, satis erit declarare valorem juxta redditus annuos, ut ex generali consuetudine fieri solet. *Sic Collator Aniciensis, de leg. part. 3. sect. 3. — Valentin, Examens sur les professions c. 8. n. 239.* — Ceterum gubernium ope *castri* modum facilem prae manibus habet, fraudes hac in re detegendi.

755. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Etenim notarius non constituitur *ex officio* ad tributa fisco procuranda, ut praepositi tributorum, sed ad actus publicos recte conficiendos. Declaratio autem pretii ad valorem actus non pertinet. Insuper neque peccat contra justitiam defraudationi cooperando, quia probabiliter a peccato excusantur ipsi contrahentes.

756. — *R. ad 3^m Quaes.* Crescit difficultas. Alii dicunt, notarium in hoc casu teneri ad reparandum damnum, quod fisco infertur, quia, si non teneatur ad impediendam defraudationem in tributis, tenetur saltem ad non cooperandum modo positivo. Verum ab aliis excusatur, quia, si non peccant in hoc contrahentes, neque peccat notarius cooperando etiam *positive*. Notarius enim, licet homo publicus, non est tributis praepositus. Ergo non tenetur *ex officio* procurare, ut solvantur. Ergo sub illo respectu est homini privato aequiparandus. *Id probabile censet Valentin ibid. (1)*

CASUS XII.

DAMNUM OCCASIONE MILITIAE (1°).

1° Placidus ad militiam sorte cogitur. Paulo post, taedio affectus et periculo corporis, necnon animae perterritus, derelicta

secreto statione arreptaque fuga tam bene delituit, ut per varios annos a satellitibus numquam detegi potuerit. Verum, cum ad confitendum accessisset, ei pro salutari poenitentia injunxit confessarius, ut stationem illico repeteret. Sed surdam praebens aurem ille, confessioni aequae ac militiae valedixit.

2° Pacificus a militia non minus, quam a peste abhorrens, sorte tamen designatus, digitum indicem dextrum sibi amputat et sic legi conscriptionis se subtrahit. Elapso anno confitetur; sed absque absolutione dimittitur, donec ei, qui suo loco profectus est, restituerit.

Hinc

Quaer. 1° Quomodo peccaverit Placidus? An sub gravi militiam repetere teneatur? An recte confessarius egerit?

2° An Pacificus peccaverit contra justitiam legalem vel etiam contra commutativam? Quid, si ante sortem ipsam sibi digitum amputasset aut fugam in aliam patriam arripuisset?

Solutio.

757. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Placidus *per se* peccavit graviter contra justitiam legalem seu contra obedientiam principi debitam. Ratio est, quia leges, quae militiam respiciant, sunt justae et necessariae ad rectum ordinem, et proinde in conscientia observari debent.

2° Tenetur proinde *per se* sub gravi redire ad castra, quia, si peccavit graviter aufugiendo, permanet in peccato non redeundo. Excipe: si nimium salutis periculum incurreret, v. g. si media confitendi non ei suppeterent etc., vel si redeundo gravissimis poenis plectendus esset.

3° Confessarius non sat prudenter egit. Debat enim perpendere, utrum Placidus ad militiam redire posset absque tanto incommodo *spirituali* vel *temporali* et etiam praevidere, utrum obligationi manifestatae obtemperaturus esset. Id enim, quod probavit eventus, facile suspicari potuisset. Nam aliud est obligationem in *speculatione* definire, et aliud eam in

(1) *V. Comp. P. II. not. ad n. 22. (N. edit.)*

praxi urgere, saltem in multis casibus. — *Bouvier, de damnificatore. — Conférences d'Angers, de statibus. Conf. 5.*

758. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Pacificus peccavit graviter *per se* non tantum contra justitiam legalem et obedientiam, sed etiam contra justitiam commutativam, quia injuste oneri militiae se subducendo onus illud iniecit in alium, qui a militia exemptus fulset. Singuli enim eximendi *jus strictum* habent, ne talia media fraudulenta cum ipsorum detrimento adhibeantur. — *Bouvier, de restit. q. 2. art. 2. — Gousset n. 1002. — Conf. d'Angers ib.* In hoc secundo casu etiam confessarius majori prudentia uti debuisset, introspectando scilicet, utrum in bona vel in mala fide versaretur poenitens et utrum monitioni obtemperaturus esset. Multi enim ignorant, se graviter peccare militiam fraudulenter declinando et raro monitis obtemperarent. — *Gousset ibid.*

Plures tamen *non improbabili* Pacificum nostrum eximunt a peccato contra justitiam commutativam et proinde ab onere restitutionis. Ratio est, quia miles sorte designatus et fraudulenter militiae se subtrahens videtur peccare tantum contra obedientiam principi suo debitam, neque causa est efficax damnorum, quae aliis inde provenire possunt. Sic DD. *Lyonnet, tract. de justitia, Collator Anticiensis etc.*

759. — 2° Pacificus, si ante sortem se mutilasset, *controvertitur* pariter, utrum peccasset contra justitiam commutativam necne, ob easdem rationes. Si vero in aliam patriam se conferret, ut ibi vitam degeret, nullo modo peccaret, quia lege patriae suae absens non adstringeretur, cum lex extra territorium suum extendi nequeat. — *V. Comp. n. 749.*

Nota. — Ceterum confundendi non sunt conscripti ad militiam sorte legitima designati cum iis, qui pro injuste liberatis militiam subeunt; his enim indulgendum foret, cum injuste cogerentur.

CASUS XIII.

DAMNUM OCCASIONE MILITIAE (2°).

Trepidantius, militiam maxime re-formidans, sorte tamen designatus, Armandum medicum pecunia corrumpit atque ab eo infirmæ valetudinis testimonium obtinet, etsi bene valeat, sicque a militia exemptus dimittitur. En tibi casus millies quotannis repetitus et a te solvendus!

Hinc

Quaer. 1° *Quid dicendum de Trepidantio corruptore et de Armando pecunia corrupto?*

2° *An Armandus pecuniam acceptam restituere debeat?*

Solutio.

760. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Trepidantius peccavit graviter contra justitiam tum legalem, tum commutativam, pecunia medicum corrumpendo, ut ab eo invalidus declararetur. Proinde tenetur ad restitutionem erga eum, qui loco suo profecturus erit in militiam, quia per fraudem oneri militiae se subtrahit.

2° Armandus medicus pariter tenetur ad restitutionem defectu Trepidantii, cum ejus iniquitati efficaciter cooperatus fuerit. Hoc enim ex principiis absolute sequitur. Ubinam autem sunt hujusmodi cooperatores, qui restitutionem peragant? Frequentissima quidem est hujus generis injustitia tum a medicis, tum a magistratibus aut ab aliis, militibus conscribendis praepositis; sed quam rara est tanti damni reparatio!

761. — *R. ad 2^m Quaes.* Certo Armandus medicus pecuniam a Trepidantio acceptam retinere nequit, antequam eum invalidum declaraverit, quia contractus est de materia turpi et proinde irritus. Facta autem declaratione fraudulenta *controvertitur*, ut mox dicetur in casibus sequentibus *de materia contractus.* — *V. Comp. n. 746. et seq.*

CASUS DE CONTRACTIBUS IN GENERE

SEU

De materia contractus; — de ejus subjecto; — de consensu requisito; — de oppositis consensui, nempe de errore, metu et dolo.

CASUS I.

MATERIA CONTRACTUS (1°).

1° Marius Antonio „Te liberabo“, ait, „ab inimico tuo Titio, si nummos centum mihi promittas, quinquaginta statim erogando, ceteros mortuo Titio soluturus.“ Annuit Antonius. Itaque Marius acceptis 50 nummis Titium occidit.

2° Marcus, a satellitibus requisitus, Paulum rogat, ut in ejus domo abscondi possit, 600 fr. ei promittens, si votis annuat. Paulus, accepta pecunia, Marcum abscondit et ab omni periculo salvat.

Hinc

Quaer. 1° *An Marius, patrato homicidio, pecuniam jam ante acceptam retinere et promissam requirere possit?*

2° *An Antonius post factum reliquam pecuniam Mario promissam solvere teneatur?*

3° *An Paulus pecuniam a Marco accipere vel retinere valeat in secundo casu?*

Solutio.

762. — *R. ad 1^m Quaes. Controvertitur.* Marius *probabiliter* potest retinere id, quod ratione contractus ipsi promissum est. *Ita communis cum S. Lig. n. 712. contra alios non paucos.* Ratio est, quia, licet contractus primum initus fuerit invalidus ob materiam ejus turpem seu intrinsece malam, attamen post factum intervenire videtur contractus implicitus, cujus natura exigit, ut, quoties unus contrahens partem suam praestitit, alter teneatur suam implere, si licite possit. Et enim, quamvis actio turpis nullo pretio per se digna sit, pretium tamen aliquod meretur quatenus laboriosa, periculosa aut ignominiosa agentis. Igitur, re turpi peracta, jam nullum est peccatum, si pars, quae pretium promisit, illud solvat. Ergo Ma-

rius *probabiliter* pretium solutum servare et promissum repetere potest.

763. — *R. ad 2^m Quaes.* Quid vero de Antonio? Non tenetur reliquam partem pretii solvere, quia Marius non habet nisi jus probabile in illud, et proinde incerta est obligatio ipsi solvendi, ut patet ex dictis. Ergo quisque sua probabilitate uti potest, Marius nempe id, quod recepit, servando, et Antonius partem, quam non adhuc solvit, retinendo. In dubio enim melior est conditio possidentis. — *Reuter n. 109. 339.*

764. — *R. ad 3^m Quaes.* Paulus licite et valide cum Marco contrahit. Nihil enim in hac conventionem reperitur, quod eam⁽¹⁾ illicitam aut invalidam reddere valeat. Materia enim contractus est licita et consensus utriusque contrahentis liber; nec insuper pretium pro officio praestando exaggeratum, nisi agatur de viro exiguae conditionis, qui pecuniam promissam solvere moraliter non posset. Ergo Paulus pecuniam a Marco accipere et retinere potest. Nec dicas, Marcum contraxisse metu adactum; nam metus non fuit incussas a Paulo, sed a necessitate rerum exortus est.

CASUS II.

MATERIA CONTRACTUS (2°).

1° Milesius, a Titio conductus, ut literas ad dissitum locum ferat, audit, Robertum velle etiam aliquem eo mittere ad negotium quoddam peragendum. Illi se offert ad mandatarii partes adimplendas et cum eo paciscitur de pretio eodem, quod jam a Titio obtinuit, non manifestans, se jam ab alio conductum esse.

2° Armelina puella, cum a Laelio, eam ad peccandum sollicitante, pecunia donata fuisset, consensu in actum turpem prorsus denegato pecuniam servavit. Alias,

⁽¹⁾ *per se* — Cf. n. 678. (N. edit.)

cum ei ab eodem oblata fuisset pecunia ea conditione expressa, ut in peccatum consentiret, consensit quidem primum, sed, accepta pecunia, consensum revocat et pecuniam sibi servat.

3° Aemilius et Simon, amici, inter se statuunt, ut Lugdunum tali die conveniant peregrinationis ad limina Apostolorum suscipiendae causa. Adventit quidem statuto die Aemilius; Simon vero, licet non impeditus, minime comparet. Hinc Aemilius, factis frustra expensis, domum revertitur.

Hinc

Quaer. 1° *An Milesius integrum pretium a secundo mandante accipere potuerit vel ad restitutionem teneatur?*

2° *An Armelina pecuniam a Laelio acceptam retinere possit in utroque casu?*

3° *An Simon contra justitiam peccaverit et ad restitutionem erga Aemilium teneatur?*

Solutio.

765. — *R. ad 1^m Quaer.* Milesius potuit totum pretium a secundo mandante accipere et retinere, quia non laedit jus prioris, quocum contraxerat, et posteriori se utilem praestat aequae, ac si pro eo solo iter susciperet.

R. ad 2^m Quaer. 1° Armelina in prima hypothesi absque ulla injustitia pecuniam servare potest, quia nullum intervenit pactum de peccato patrando, siquidem pecunia a Laelio ad sollicitandam tantum puellam erogata fuerat. In praxi tamen, ratione periculi vel scandali, plerumque inducenda esset puella ad pecuniam ecclesiis exornandis vel pauperibus erogandam.

2° In posteriori casu Armelina pecuniam servare nequit, quia concessa non fuit, nisi ex pacto de peccato patrando, et proinde nulla datur ratio ad pecuniam retinendam. Etenim non impleta conditione *sine qua non* nullus datur consensus ex parte Laelii in dominii pecuniae translationem.

766. — *R. ad 3^m Quaer.* Per se non videtur Simon peccasse contra justitiam nec proinde ad restitutionem obligari erga Aemilium. Etenim nullus contractus proprie dictus inter utrumque initus fuit, sed merum propositum habitum est. Nam Si-

mon non intendit se obligare ex justitia, nec suscepit obligationem damnum alterius reparandi; nec alter id requisivisse videtur. Homines enim solent hujusmodi obligationem explicite declarare, quando eam suscipiunt. Porro de hac obligatione ne cogitarunt quidem. Insuper Aemilius ab itinere faciendo impeditus non est, licet solus fuerit. Attamen Simon non est excusandus a peccato gravi contra caritatem, si socium praemonere potuerit sive nuntio, sive scripto de proposito sui mutatione.

CASUS III.

CONTRACTUS DE RE TURPI.

1° Valfridus Elodiam ad peccatum inducit sub ea conditione, quod eam in matrimonium sit ducturus, si votis annuerit. Verum, crimine patrato, stare promissis recusat, quia, ait, nulla prole ex pravo consortio cum Elodia concepta est ac proinde nullum quoque damnum reparandum.

2° Maro, cum a Fulvia sub matrimonii promissione copulam obtinisset, fidem recusat servare, quamvis ex ea muliere prolem suscepit, quia, ait, 1° non habuit seriam intentionem eam ducendi; 2° quia ipse nimium divitiis et conditione praestat; 3° quia ipsius parentes offensi remanerent.

3° Leontius Camillam ad crimen sollicitaverat eo pacto, ut aliquam pecuniae summam esset ipsi traditurus. Patrato autem peccato fallax homo miseram feminam remuneratione promissa vacuam derelinquit. Cum autem id confessario aperuisset, ab eo ad pecuniam sub gravi solvendam adigitur.

Hinc

Quaer. 1° *An Valfridus ad matrimonium cum Elodia ineundum teneatur?*

2° *An Maro Fulviam ducere teneatur? Vel ad quid sit obligandus? Et quid de adductis ab eo rationibus sit dicendum?*

3° *An Leontius graviter peccaverit promissam pecuniam non tradendo? Si vero solvisset, an pecunia a Camilla servari potuisset?*

Solutio.

767. — *R. ad 1^m Quaes.* Valfridus juxta sententiam communissimam Elodiam ducere tenetur. Ratio est, quia contractus *Do, ut des* etc. perficitur tantum, quando sit rei traditio seu operis praestatio, et tunc cessat ratio et vis legum, quae pacta turpia irritant; neque enim obligatio, quae tunc ponitur in altera parte, turpis est aut ad rem turpem obligat. — *S. Ligorius n. 642.*, ubi dicit, hanc sententiam tenendam esse. Contradiciunt tamen nonnulli recentiores ex generali principio de contractibus ob conditionem turpem invalidis (¹). Sic *Carrière, Gousset* etc.

Attamen *S. Lig.* et *alii* communiter doctores exceptiones suae doctrinae apponunt, scilicet: 1° si ex matrimonio timeatur pessimus exitus, ut discordia, rixae, scandala etc.; 2° si vir cognoverit feminam putans, eam esse virginem, sed corruptam invenerit; 3° si futurum sit familiae dedecus; 4° probabilius etiam, si vir conditione mulierem notabiliter antecellat. — *V. Comp. n. 729. 760.*

768. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Maro tenetur ad Fulviam ducendam, si alio modo damnum reparare nequeat, quod plerumque evenit. Ratio est, 1° quia, licet ad matrimonium non obligetur ratione contractus deficiente consensu, ab eo tamen non est eximendus ratione damnorum, quae a damnificatore necessario reparanda sunt; 2° quia ad bonum commune jus naturae postulat, ut omnis fraus a contractibus absit, et propterea obligat decipientes, ut in poenam suae fraudis teneantur, adversam partem deceptam omnino indemnem facere, perinde ac si nulla fraus intercessisset. Excipe tamen, nisi femina ex verbis aut ex

aliis circumstantiis, ad promittentis deceptionem facile advertere potuerit, quia in eo casu sponte decipi voluisse censetur. *S. Lig. n. 642. 643.* — *Sanchez.* — *Sylvius et alii communiter.*

2° Secus vero, si haec damna adaequate resarcire valeat, v. g. si valde dives sit et Fulviae dotem sufficientem tribuat, ut ea honestum matrimonium inire possit et prolem convenienter educare.

3° Quid vero de rationibus a Marone adductis? Non valet *prima excusatio* ex ficta promissione deducta, quia existit damnum necessario reparandum. Igitur vel illud adaequate compenset, vel puellam ducat. *Secunda ratio* valere potest ad Maronem a matrimonio excusandum, si convenientem dotem Fulviae concedat, ita ut aliud matrimonium suae conditioni congruum contrahere valeat. *Tertia ratio* non valet, nisi in quantum damnum puellae illatum resarciri posset, ut dictum est.

769. — *R. ad 3^m Quaes.* Leontius *probabiliter* non tenetur pecuniam promissam solvere, si nullum sit damnum reparandum, ut saepius contingit, quia contractus de re turpi non valet nec constat de obligatione aliunde proveniente. Si vero mulier jam pecuniam acceperit, *probabiliter* non teneretur eam reddere juxta superius dicta. — *V. Comp. n. 760* etc.

CASUS IV.**MINOR CONTRAHENS.**

1° Victor, filius minor, studiorum causa a patre suo missus alio, liberio rem vitam ducere cupiens, mox omnem pecuniam a parentibus acceptam consumpsit. Quapropter aliam pecuniam mutuo ab hospite postulavit et simul victualia ab eodem ad creditum accepit. Cum autem his debitis satisfacere non posset, horum solutionem ab ejusdem patre hospes requirit. Sed pater ea solvere renuit, quia in hujusmodi debita a filio contracta minime consensum praestitit.

2° Alfredus, decem et octo annos natus, in nundinis cum Marcello versans simulat, se optimam occasionem, debita quaedam patris absentis solvendi, habere. Hinc a Marcello postulat trecentos fr. mutuo sibi tradendos et a patre restituendos. Libenter

(¹) Juxta exposita in *n. 762. et 763.* Elodia non habet nisi jus probabile ad matrimonium promissum a Valfrido postulandum et proinde incerta est obligatio Valfridi ad matrimonium cum Elodia ineundum. Ergo Valfridus sua probabilitate uti posse censendus et ad matrimonium cum illa vix obligandus erit. — Si vero copula quidem per promissionem matrimonii obtineatur, sed non sit conditio, sub qua matrimonium promittitur, promissioni standum erit Valfrido. (N. edit.)

hic postulatam tribuit pecuniam, fraudem nullam in adolescente suspicans. Alfredus vero pecuniam hanc in res vanas impendit.

Hinc

Quaer. 1° *An valide contrahant minores?*

2° *An teneantur ad solvenda debita, sive nomine proprio, sive nomine parentum contracta?*

3° *An eorum defectu teneantur parentes etiam ante judicis sententiam?*

4° *Quid de casu Victoris et Alfredi? An ipsi vel eorum parentes praefata debita solvere debeant?*

Solutio.

770. — *R. ad 1^m Quaes.* Validitas aut firmitas contractus a minore initi a varis locorum legibus pendet. Ad eas igitur quisque in sua regione attendere debet. — De *jure naturali* minores valide contrahunt, si usu pleno rationis gaudeant. Ex *jure vero gallico* minorum contractus sunt quidem validi, sed non firmi, i. e. sunt rescindibiles per judicis sententiam, nisi ipsi minori faveant. Hinc, si ex contractu minor videatur laesus, ad beneficium restitutionis seu rescissionis admitti potest; secus vero, si nulla laesio subsecuta est.

771. — *R. ad 2^m Quaes.* *Affirmative per se*, nisi per judicis sententiam excusentur, quia, ut diximus, contractus minorum de *jure naturali* sunt validi, usquedum juridice irritentur. Minor autem beneficio legis uti non potest, ut eximatur a restitutione pecuniae, quam mutuo accepit aut dilapidavit, licet nullum lucrum inde reportaverit, quia tenetur adimplere obligationem, quam certo novit, cum pecuniam postularet. Ipsius vero culpaе tribui debet, si nullum emolumentum acceperit.

R. ad 3^m Quaes. *Negative*, nisi in contractum consenserint. Nemo enim obligationem ratione contractus suscipit, nisi in illam consenserit. Neque parentes *de jure naturali* pro filiis respondere debent, nisi eorum debitis efficaciter cooperati fuerint. Ergo parentes ante judicis sententiam non sunt compellendi *per se* ad restitutionem pro filiis faciendam. *Recole dicta supra n. 586.*

772. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Victor tenetur ad omnia debita, quae fecit, solvenda, quia pecunia et victualia ab hospite in ejus beneficium ipsi praestita sunt. Si nunc ob impotentiam excusatur, suspenditur obligatio, non vero solvitur. Igitur, quando bona propria habebit, ex eis debita prius contracta solvere tenebitur.

Quid vero de patre Victoris? Recte egit denegando solvere ex propriis bonis debita a filio cum tanta prodigalitate, ipso inscio, contracta. Sibi imputare debet hospes, si in Victore adeo imprudenter confisus fuit.

2° Alfredus pariter debita a se contracta sive proprio, sive patris nomine compensare tenetur, saltem quando poterit, si hic et nunc in impotentia versetur. Non enim ipsi prodesse potest fraus et malitia sua: *fraus enim sua nemini patrocinari debet*; secus omnia impune a minoribus depredationi traderentur. Marcellus, qui optima fide officium praestare putavit, jacturam pecuniae suae facere non debet. Clamat enim aequitas naturalis, eum indemnem faciendum esse. Neque pater Alfredi pro eo solvere tenetur, ut de Victoris parente dictum est. — *Elbel n. 310.* — *Gousset n. 747.* — *Comp. n. 762. etc.*

CASUS V.

UXOR CONTRAHENS (1°).

1° Gertrudis, mulier viro alligata, inscio marito bona quaedam paraphernalia vendit ad solvenda debita sibi et conjugii communia. Mortuo autem viro inducitur a vicino, qui bona vendita ambiebat, ad contractus venditionis rescissionem juridice impetrandam. Majori pretio oblato illecta, Gertrudis huic vicino morem gerit et recuperata bona eidem vendit.

2° Celina vivente marito, sed ipso inscio, dotis partem vendidit ad extinguenda debita liberiore vita contracta. Filii vero, utroque parente defuncto, venditionis rescissionem postulant et bona a matre vendita cum damno emptoris recuperant.

Hinc

Quaer. 1° *An et quatenus uxor contrahere possit?*

2° *An Gertrudis in primo casu potuerit rescissionem vendi-*

tionis licite et juste postulare? Et si obtineat, an pecuniam ab emptore acceptam reddere debeat?

3° An filii Cellinae in secundo casu potuerint juste contractus a matre initii rescissionem petere?

Solutio.

773. — *R. ad 1^m Quaes.* Quod ad contractus uxorum spectat, etiam ad varia jura attendendum est: *Ex jure gallico* uxor valide quidem contrahit, sed non *firmiter* absque mariti *consensu*, ut de minoribus dictum est. — *V. Comp. n. 767.*

R. ad 2^m Quaes. 1° Gertrudis ad beneficium rescissionis recurrere nequit, quia contractus venditionis paraphernalium fuit ipsi et marito utilis, cum pecunia accepta ad debita solvenda impensa fuerit. Nec est ratio sufficiens venditionem rescindendi, quod majus pretium de illis bonis ipsi a vicinis suis offeratur, modo justo pretio vendita fuerint. Si tamen infra justum pretium haec paraphernalia venderit, justam compensationem repetere potest.

2° In casu, in quo rescissionem contractus obtineret, pecuniam ab emptore acceptam ex integro restituere deberet, quia rescisso contractu singulae partes in pristinum statum restitui debent.

774. — *R. ad 3^m Quaes.* Filii Cellinae beneficio legis uti possunt ad bona a matre vendita recuperanda, quia damnum ex illa venditione patiuntur. Debet igitur sibi imputare emptor, quod cum muliere sub potestate viri constituta contraxerit.

CASUS VI.

UXOR CONTRAHENS (2°).

Sophia virum aere alieno pressum habet. Ejus nomine et in ejus commodum uxor pecuniam sibi mutuo tradendam ab Elodia efflagitat. Haec vero suspicans, statum rerum mariti hujus labilem esse, ait: „Pecuniam tibi in viri tui favorem minime tradam, nisi tu, quae notabili gaudes dote, pro illo spondeas.“ Spondet ocus Sophia; sed vir haud multo post cessionem bonorum omnium facere adigitur

et maerore confectus e vivis excedit. Pecuniam suam confestim repetit Elodia. Ast Sophia solvere abnuit, quia ex lege, ait, spondere non potuit absque mariti consensu.

Hinc

Quaer. An Sophia pecuniam ab Elodia acceptam restituere debeat?

Solutio.

775. — *R. ad Quaes. Affirmative.* Sophia pecuniam ab Elodia acceptam omnino restituere debet, quia se contractu speciali ad id obligavit. Etenim Elodia mutuum non tradidisset, nisi Sophia pro marito spondidisset. Sciebat enim Sophia omnem obligationem, quam contraheret, necnon futurum mariti infortunium satis praevidit. Voluit igitur, stantibus his circumstantiis, se *strictissime* obligare. Quod si noluerit hujusmodi obligationem suscipere, Elodiam fraude decepit et detrimentum, quod ea patitur, reparare debet.

CASUS VII.

CONSENSUS IN CONTRACTU.

1° Lucanus Rutillio domum 1500 fr. vendit. Perfecto ex utraque parte consensu statuitur, quod die sequente hora nona matutina adeundus esset notarius instrumenti conficiendi gratia. Interea vero id casu rescit Germanus, qui hanc domum ambiens pretium majus offert, ut sibi tribuatur. Hinc Lucanus renuit stare conventionibus prius initis, nisi Rutillius pretium a Germano oblatum solvat.

2° Ivo decem frumenti mensuras Andreae vendiderat. Cum autem eas non statim tradidisset et interea frumenti pretium repente crevisset, Ivo jam non vult frumentum tradere, nisi emptor illud juxta actualem valorem solvat.

3° Tiberius equum Hilario vendit, dum est vino captus. Die autem altera, mente sanior factus, contractum hunc vult rescindere. Obsistit emptor. Tunc Tiberius venditionem confirmat ea conditione, ut Hilarius sibi auxilium praestet ad grave damnum Marino inferendum.

Hinc

Quaer. 1° *An Lucanus injuste egerit pretium domus adaugendo?*

2° *An Ivo potuerit pretium majus ab emptore requirere posthabita conventionem?*

3° *An valeat venditio equi facta ab homine vino capto? Et an secundus contractus de damno inferendo priorem confirmet?*

Solutio.

776. — *R. ad 1^m Quaer.* Juxta *jus romanum* Lucanus non injuste egit, quia venditio immobilium non perficitur, nisi per instrumentum legitime confectum. Sed ex *jure gallico* graviter peccavit contra justitiam et tenetur ad restitutionem, quia venditio quaelibet solo vendentium consensu perficitur. — *Art. 1582. Cod. Civ.* Excipe: nisi allicubi vigeat consuetudo, vi cujus venditio non censeatur perfecta ante instrumenti confectionem aut rei traditionem, ut facilius evenire potest de mercibus, quae in foro publico venduntur. In casu dubii res componenda est per arbitros, qui de consuetudine loci testimonium perhibeant.

777. — *R. ad 2^m Quaer.* Ivo *per se* conventioni prius initae stare debet, quia de *jure naturali* et *jure positivo* per consensum praestitum ad rem pro tali pretio tradendam se obligavit. *Jus gallicum* juri *naturali* omnino consonat. Ex *jure* autem *romano*, licet venditio mobilium non sit perfecta ante rei traditionem, non est tamen plane invalida, siquidem tribuit emptori saltem *jus ad rem*, si *jus in re* non constituat. Exceptio autem dari potest, ut in casu praecedente dictum est.

778. — *R. ad 3^m Quaer.* Venditio prima equi omnino invalida est, si Tiberius vino captus perfecte sui compos non fuerit, ut in casu supponitur. Injuste primum egit emptor obstando, ne venditor a contractu resilliret. Nec valet ratihabitio contractus sub conditione turpi facta, saltem antequam haec conditio adimpleatur, quia, hac posita conditione, *de jure naturali* irritatur. Attamen, damno illato, *probabiliter* valet haec contractus con-

firmitas. Igitur ante factum cooperationis in damnum Hilarius equum reddere debet; postea autem *probabiliter* bestiam retinere potest juxta dicta supra in *primo casu et sequentibus*. — *V. Comp. n. 772. 881.*

CASUS VIII.

ERROR IN CONTRACTU.

1° David ad Irenaeum veniens, ait: „Cupio a te emere tres mensuras vini de anno 1841.“ Illud enim vinum ut pluris valens habebatur. De pretio statuitur; Irenaeus ad cellam vinariam Davidem ducit et ei ostendit tria vini dolia, quorum duo de anno praedicto erant, et aliud praecedentis anni. David hoc ultimum eligit. Tacet Irenaeus et vinum istud minoris valoris ipsi tradit, quia, omnibus probatis, illud elegit. David igitur numerat pecuniam pro alio vino promissam.

2° Delphinus emit vaccam, quam foetam existimat et quae talis non est. Emit pannum, qui bonus apparet, sed qui combustus est. Emit equum, qui die sequente ex vitio intrinseco perit.

3° Honorius, accepta haereditate, inter res a testatore relictas annulum invenit, lapide, quem crystallinum reputat, exornatum. Illum mediocri pretio vendit Paulino, qui et ipse putat, talem esse ejus valorem. Sed postea aliquis peritus detegit, esse lapidem adamantinum, et notabili pretio illum emit.

Hinc

Quaer. 1° *An Irenaeus ad restitutionem teneatur?*

2° *Quid, si quis emisset vinum Burgundinum pro vino Burgundigalensi?*

3° *An Delphinus valide contraxerit in praedictis casibus?*

4° *Quid de validitate contractus in tertio casu? Vel cui restituendum?*

Solutio.

779. — *R. ad 1^m Quaer.* Contractus quoad substantiam valet, quia error est tantum accidentalis. Attamen Irenaeus tenetur ad restitutionem *pro rata* excessus

pretii vini melioris, si revera illud, quod tradidit, tanti vendat, quanti illud vendidisset.

R. ad 2^m Quaes. *Per se* error esset tantum accidentalis, ut in casu praecedente. Valeret igitur contractus cum obligatione tamen damnum resarciendi, si vinum emptum sit valoris inferioris, ut modo dictum est. Dixi: *per se*; quia non valeret contractus, si emptor motivo speciali duceretur ad tale vinum emendum, v. g. pro remedio vel pro alio fine, ad quem aliud vinum non conducirer. — *Reuter n. 114.*

780. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Valet emptio vaccae, quia in casu nihil de foetu stipulatum fuit. Venditor igitur emptorem non decepit. Quid vero, si asseruisset, vaccam foetam esse? Error esset accidentalis, saltem generatim, quare satis esset *pro rata* damni restituere. Secus tamen, si emptor significasset, se velle vaccam foetam ad lac habendum, et vacca ista lacte careret.

2° Quoad pannum error *substantialis* est, adeoque invalidus contractus et damnum adaequate resarciendum.

3° Quoad equum error quoque *substantialis* est, quia tempore venditionis equus nullius valoris erat. Proinde venditor ex integro pretium restituere debet.

781. — *R. ad 4^m Quaes.* Error *substantialis* in annuli venditione datur, licet venditor et emptor bona fide fuerint et rem pretio multo minori valere existimaverint. Plures et gravissimi theologi dicunt, valere contractum, licet error sit *notabilis* in pretio rei extraordinariae; sed hic error circa rei substantiam versatur, siquidem vitreum reputatur id, quod reapse adamantinum est. ⁽¹⁾

CASUS IX.

DOLUS IN CONTRACTU.

1° Vincentius, cupiens, domum suam summo pretio Leoni, vicino suo, vendere, simulat, se de hujus domus venditione agere cum Ursino, homine iracundo, rixoso et ab omnibus vicinis reformidando. Tunc Leo festinat ei pretium requisitum

offerre, ne vicinum adeo ingratum sortiatur.

2° Medericus, Sabinum in furtoprehendens, illi minatur, se eum magistratui denuntiaturum esse, nisi sibi decem nummos retribuat. Verum nullam habet intentionem furem denuntiandi, sed id tantum fingit, ut occasionem habendi pecuniam arripiat. Sabinus vero pecuniam requisitam concedere festinat, ne denuntietur.

3° Narcissus a Gordiano pecuniam mutuo acceperat cum pacto de fenore legali quotannis solvendo. Anno elapso Narcissus, census annum retribuendo, dicit Gordiano: „Nolo ego in posterum tibi concedere, nisi quatuor pro centenis singulis; quod, si nolis, totam pecuniam tuam tibi restituam.“ Porro non erat ille sic peracturus; pecunia enim indigebat. Gordianus, ad dolum non advertens, consensum praestat.

Hinc

Quaer. 1° *An sit validus contractus in primo casu? Et an Vincentius aliquid emptori restituere debeat?*

2° *An Medericus retinere possit pecuniam a fure acceptam in secundo casu, etiamsi intentionem illum denuntiandi non habuerit?*

3° *An Narcissus in tertio casu teneatur solvere fenus, ut antea solvebat?*

Solutio.

782. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Contractus videtur validus quoad substantiam, si Leo libenter quidem domum acquirat, utpote sibi vere utilem; licet enim eam secluso dolo non emisset, non tamen censetur proprie invitus. Attamen in hoc casu saltem quoad summum domus pretium decipitur emptor; proinde pro illo pretii excessu saltem jus ad compensationem habet.

2° Contractus habendus est ut invalidus, si domus ementi sit parum utilis, ita ut valde aegre seu cum magna voluntatis repugnantia eam emerit et unice quidem ad vicinum adeo invisum a se removendum, quia tunc consensus est omnino erroneus,

⁽¹⁾ Cf. infra n. 925. (N. edit.)

Gury, Casus conscientiae.

seu error aut dolus est vere causa movens contractus.

783. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia Medericus verum jus habet furem denunciandi et pro cessione juris illius pecuniam juste exigere potest. Nec obstat, quod Medericus non habuerit animum furem denunciandi, sed tantum terrendi, quia saltem cedit e jure suo id faciendi, quod est pretio aestimabile. ⁽¹⁾ Nec obstat iterum, quod fur dederit pecuniam ex errore, certo non daturus, si Medericum sciret non serio agere. Nam error non est circa materiam, nec circa motivum; dedit enim pecuniam, ut Medericus renuntiaret juri suo ad accusandum, id quod vere facit, etsi accusare non intenderit. — *Reuter n. 120. — Lessius. — Sanchez.*

784. — *R. ad 3^m Quaes.* Distinguendum est. 1° Narcissus non facit injuriam Gordiano, nec proinde tenetur solvere quinque pro centum in posterum, si habeat pecuniam vel habere possit, ut sortem refundat, quia reapse cedit de jure suo sortem refundendi et, ea refusa, Gordianus forte non plus accipiet.

2° Si vero Narcissus pecuniam non habeat nec habere possit, mentitur et injuriam facit ac proinde ad restitutionem tenetur, quia de potestate refundendi non cedit, cum potestate illa careat; proinde jus imminuendi pensionem non habet et stare contractui tenetur. Nec dicas, intervenire dolum in primo casu aequae, ac in secundo; nam in primo casu dolus non est injustus, cum Narcissus jus habeat contractum rescindendi; secus vero in secundo casu. — *Reuter n. 122. — Lacroix n. 635. et 1018.*

CASUS X.

METUS IN CONTRACTU.

1° Nicetas metu gravi adigitur ad aliquod donum Alipio, cognato suo, erogandum et ad agrum Drusillo, vicino suo, vendendum.

2° Sidonius vicinum habet improbum, a quo mala gravissima reformidat; minas

enim mortis et incendii pluries repetitas in mediis querelis ab ipso audivit. Ut illum ad discedendum cogeret, ejus domum summo pretio emit.

Hinc

Quaer. 1° *An contractus ex metu gravi initus sit validus? Et quid de utroque contractu in primo casu proposito?*

2° *An valeat contractus emptio-
nis domus in secundo casu?*

Solutio.

785. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Contractus *gratuitus* ex metu gravi initus est certo *invalidus*, quia, stante metu gravi, deficit spontaneitas, quae ad gratuitam donationem omnino requiritur.

2° Quoad contractum *onerosum contrahitur*: probabiliter etiam est *invalidus*, quia jus ab injustitia oriri nequit. Attamen doctores *communiter affirmant*, validum esse, quia ille, qui metum patitur, vult absolute contrahere; sed dicunt, talem contractum rescindibilem esse ad nutum illius, qui metum passus est, quare practice loquendo parum differunt ambae sententiae. Hinc donatio Nicetae corrumpit et venditio agri probabiliter non valet. — *V. Comp. n. 781.*

786. — *R. ad 2^m Quaes. Contrahitur.* Emptio domus a Sidonio peracta non videtur valere, quia, licet metus non fuerit incussus in ordine ad contrahendum, contractus tamen non fit, nisi ad propulsandam injustam vexationem ex parte alterius contrahentis. Secus esset dicendum, si metus ille ab alio tertio proveniret. — *V. Comp. n. 783. — Reuter n. 127.*

CASUS IX.

CONDITIO IN CONTRACTU.

Fridericus, homo dives, sed improlis, jamjam moriturus sequentia constituit legata: 1° dedit Rosae, puellae tenuis conditionis, 1000 nummos, si nubat; 2° dedit Rosaliae, filiae spirituali seu a baptismo, 100 aureos, si religionem ingrediatur; 3° dedit Rosinae, famulae suae, 300 scuta, si apud Catharinam, uxorem suam, maneat. Sed, mortuo legatore, Rosa

⁽¹⁾ Cf. supra n. 628. (N. edit.)

monialis fieri cupit, Rosalia nuptias ambit et Catharina uxor in monasterio se includit, ubi Rosina famula illi servire non potest.

Hinc

Quaer. 1° *An Rosa legatum servare possit, licet conditionem non adimpleverit?*

2° *An Rosalia jus ad legatum habeat?*

3° *An Rosinae legatum competat, licet dominae non adhaereat, cum ipsi inservire nequeat?*

Solutio.

787. — *R. ad 1^m Quaes.* Rosa jus habet ad legatum, quia testator evidenter ei favere voluit, ut statum honestum amplecteretur et e periculis corporis et animae eriperetur. Insuper status religiosus est vere connubium spirituale et, si a testatore excluderetur, esset conditio turpis, quae pro non adjecta censeretur. Quare legans praesumitur voluisse Rosae succurrere, ut honeste nubere posset, si vellet, aut alium statum honestum eligere ac servare. Attamen attende ad circumstantias! Etenim, si testator dixerit: „Lego Rosae mille aureos, si Petro, consanguineo meo, nupserit,“ corrui dispositio, nisi illi nubat, quia legans voluit favere non soli Rosae, sed etiam consanguineo suo Petro. — *S. Lig. n. 930. — Reuter n. 131. — Comp. n. 830.*

788. — *R. ad 2^m Quaes.* Rosaliae quoque legatum debetur, quia ex circumstantiis etiam praesumi potest, testatorem voluisse ei speciali modo favere, cum in ejus baptismo patrinus fuerit, nec censetur intendisse, eam legato destituere, si ad religionem se vocatam non sentiat.

R. ad 3^m Quaes. Quid de Rosina famula? Etenim ipsi indulgendum videtur, quia per ipsam non stetit, quominus apud Catharinam non maneret. Etenim testator voluit prospicere tum uxori, disponendo, ut famula fidelis eam soletur etque inserviat, tum ipsi famulae, quae ei non mediocriter satisfacit, cum exoptet, eam suae conjugii adhaerere. Ergo etiam Rosinae concedendum est legatum.

CASUS XII.

CASUS IMPROVISUS DUPLEX.

1° Urbanus Juliano messori, „Vis,“ inquit, „agrum meum metere crastina die?“ — „Esto!“ reponit iste. — Hinc de justo pretio paciscuntur. Julianus vero, quae de causa nescio, rem in diem alteram protrahit. Verum, o casum infelicissimum! cum messor ad opus se accingeret, ecce horribilis grando imminet, instat, messem invadit integramque vastat. Inde irae Urbani, damni reparationem exposcentis, atque inde tibi solvendus casus.

2° Marinus, sutoris famulus, homo quidem bonus, sed pecunia destitutus, cum veste indigeret nec in praesentibus ejus pretium solvere posset, patronum Rogerium rogat, ut pro se apud Achillem sartorem sponsor esse velit. Libenter annuit ille, ea tamen lege, ut vestis famulo conveniret. Mox conficitur praedicta vestis. Verum, cum primum vestis a sartore affertur, non satis probatur. De corrigendis defectibus quibusdam mutuo consensu statuitur. Paucis post diebus redit sartor denuo vestem deferens. Sed heu, o casum inexpectatum! Marinus repentina morte correptus jam sepulchro condebatur. Hinc lis oritur inter Achillem et Rogerium. „Solve vestis pretium!“ clamat prior. — „Probes, eam homini convenire!“ inquit reboando posterior. — „Sed sepultus est.“ — „Quid ad me?“ — Suadent adstantes, ut lis ad judicem deferatur.

Hinc

Quaer. 1° *Quis damnum subiturus in primo casu?*

2° *Quis jacturam feret in secundo casu?*

Solutio.

789. — *R. ad 1^m Quaes.* Julianus messor *per se* non tenetur damnum reparare, saltem ante judicis sententiam, quia mora, quam attulit, brevior est, ut ad culpam gravem imputetur. In contractibus enim hujusmodi tempus moraliter, non vero physice accipiendum est. Hinc applicandum est axioma: *Parum pro nihilo reputatur.* Casus igitur hujus damni

ut *extraordinarius* et omnino *fortuitus* habendus est. Secus autem dicendum esset, si in conventionem dies ita fuisset affixa, ut nulla mora intercedere posset, scilicet: vel operam crastina die praestes, vel alium conducam; tunc enim messor moram etiam minimam protrahens rei periculum in se suscipit. Excipiendus etiam est casus, in quo tempestas praevideri facile potuisset, v. g. si tempus procellosum esset. Si vero iudicis sententia intervenerit, Julianus totum damnum resarcire debet, cum saltem culpam juridicam admiserit.

790. — *R. ad 2^m Quaes.* Qualis sententia a iudice ferenda, saltem in tribunali conscientiae? Primo aspectu non satis liquet. Re tamen sedulius perpensa ius sartori tribuendum videtur, et proinde sutor ad pretium vestis solvendum dammandus. Etenim conditio inter contrahentes appositae omnino accidentaliter apparet, scilicet: famuli patronus pro eo simpliciter spondet, sed ea tamen conditione, ut non sit pretium vestis soluturus, nisi quando eam rite confectam esse constabit. Postquam autem jam semel probata non fuerit, praesumendum minime est, eam secunda vice convenientem non esse futuram; iudicandum enim est ex ordinariis contingentibus. Quod si in aliquo adhuc deficeret, ageretur de levi defectu, qui causam iustam solutionem denegandi non tribueret: *parum enim pro nihilo reputandum est*. Insuper, stante casu, si patronus non spondisset pro famulo, certo huius haeredes vestem solvere tenerentur; ergo etiam ipse patronus, cautio factus, solvere debet, servato tamen in haeredes recursu.

CASUS XIII.

MODUS VINUM MELIORANDI.

Publius caupo suis hospitibus vinum satis generosum apposuit. Attamen ipsis minime placuit ex eo, quod asperum nimis et rigidum visum fuerit. Hinc aliud vinum melius postularunt. Quid consilii Publius capesset? Meliori vino prorsus destituitur; sed mirum et facilem modum excogitat vinum suum meliorandi, ita ut honori

simul et commodo suo prospiciat. Ecce disce secretum! Publius extemplo hospitibus promisit, se mox aliud vinum, quod melius saperet, allaturum esse. Itaque in cellam vinariam revertitur, eidem vino aquam infundit sicque satis aqua dilutum bibulis apposuit, et aucto quidem pretio, ne illi crederent, hoc esse deterius vino prius allato. Hospites, rei prorsus ignari, libenter vinum acceptantes cum gustu biberunt et pretium adauctum solverunt.

Hinc

Quaer. 1° *An Publius contra iustitiam peccaverit et ad restitutionem teneatur?*

2° *Quid, si novum pretium non excedat adhuc illud rei pretium, quod summum dicitur?*

3° *Quid dicendum de illis, qui ex more vinum aqua diluunt, sive ministrandum sit hospitibus, sive magna quantitate aliis vendendum?*

Solutio.

791. — *R. ad 1^m Quaes.* Quid dicam de Publio? An exquisita ejus industria mihi probanda erit? Minime gentium: nam fraudem et fallaciam sapit, ut nemo non videt. Omnes igitur unanimi ore eum arguent de iniustitia gravi vel levi juxta deceptionis proportionem seu pro quantitate vini ab hospitibus consumpti et pretii excessu. Audiat effatum: *Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis!* Quare enim modum hunc mirum meliorandi vinum bibulos ipsos non edocuit? Si id rescirent, quibusnam verbis hominem compellarent? Numquid numerosiores in suum hospitium confluerent? Attamen, si semel aut raro industria ista usus fuerit et exiguum vini quantitatem ministraverit, veniam facile a me consequetur. Secus vero ab onere restitutionis saltem pauperibus faciendae, si aliter fieri nequeat, immunis minime evadet.

792. — *R. ad 2^m Quaes.* Si pretium, quod ab hospitibus exigitur, summum vini pretium non superet, facile Publius a peccato et ab onere restitutionis absolvendus est, quia tunc fraus vel nulla vel ad-

modum exigua intervenit. Praeterea caupo noster supponitur id fecisse ob justam causam seu ad honorem suum, necnon ad hospitum concursum servandum. Ob similes autem rationes permitti potest, ut merces aliquo modo mixtae aut minoris valoris effectae vendantur, modo deceptio illa non sit aequo gravior. Excipe tamen: nisi vini pretium fuerit a magistratu taxatum, quia cauponi tunc non esset licitum, pretium illud excedere; porro excederetur, si aqua dilutum eodem modo venderetur. — *Elbel, de restit. n. 164.*

793. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Quoad vinum bibulis ministrandum casus jam ex dictis resolvitur. Attamen sine speciali causa communiter permittendum non est cauponibus, ut vinum aqua mixtum summo pretio vendant, quia hospites fraudem ignorantes injuste coguntur ad pretium illud summum tribuendum.

2° Si vero vinum in magna quantitate vendatur, ita ut brevi tempore non sit bibendum, gravissimae injustitiae evadunt rei mercatores illud notabili aqua diluentes, licet pretium justum non excedant, quia vinum illud facilius acescit et deterius evadit. — *V. Comp. n. 896.*

CASUS XIV.

EVISCERATUS CANIS!

Fulgentius mille francos ratione mutui Drusillo tradiderat. Elapso mutui tempore Drusillus debitum soluturus domum Fulgentii petit. Hunc cum familia prandendi gratia mensae accumbentem reperit. Comiter exceptus et rogatus, cum accumbentibus et ipse discumbit. Syngrapham mille francorum referentem in mensa reponit, minime suspicans id, quod adeo infeliciter eventurum erat. Dum convivae congaudent, ecce, aperta fenestra, repentinus venti turbo, syngrapham sublevans, in jurulentum pulmentum eam projicit. Hanc ocius extrahit Fulgentius extremoque angulo apprehensam tenet pendulam extra mensam, ut juris guttulae diffuant. Sed heu! hic adstabat ejus canis, qui jurulentam et pinguem schedulam cernit, inhians ore arripit voratque. Absque mora vitam cani eripere statuunt; sed aufugieus animal, sub nocte

tantum domum revertitur. Evisceratur ex templo, sed tardius! concocta jam penitus erat schedula. Inde lis Fulgentium inter et Drusillum instituitur.

Hinc

Quaer. 1° *Quis damnum subire debeat?*

2° *Quid, si Drusillus ipse schedulam ex pulmento extraxisset et periculo tali exposuisset?*

3° *Quid, si canis Drusilli vel alterius fuisset?*

Solutio.

794. — *R. ad 1^m Quaes.* Quid de casu? Ecce, frustra canis cruenta caede peremptus est; ejus nece lis acerrima impediri nequit. Tibi igitur superest dirimenda; sed cuinam e contendentibus favebis? An creditori? vel potius debitori? Vel utrumque damnabis ad damnum pro dimidia parte subeundum? Ego vero puto, Drusillum debitorem ab omni obligatione, pecuniam iterum solvendi, dimittendum esse. Quidni tu quoque? Mecum sane junges manus, si rem tantisper introspexeris. Etenim Drusillus syngrapham aperte coram omnibus accumbentibus exhibuit et in media mensa ante ipsum dominum apposuit, eo vidente. Quis e convivis tunc dubitavit, peractam esse solutionem? Nemo prorsus. Ergo Fulgentius creditor abhinc censetur debitum suum recuperasse. Ergo si postea pereat, ipsi domino seu Fulgentio perit. Nonne insuper in ejus manu perit? Nonne ab ejusdem cane vorata est syngrapha, dum ipse eam teneret? Ergo Fulgentius solus totum damnum pecuniae simul et ipsius canis jacturam subire debet.

795. — *R. ad 2^m Quaes.* Nova hypothesis adjecta casus substantiam minime mutat. Etenim ex dictis solutio censetur facta fuisse statim, ac schedula super mensam apposta est; ergo rei interitus superveniens a Fulgentio sufferri debet. Res enim perit domino, nisi culpa theologica alterius perierit. Hoc autem est contra suppositum; nam si Drusillus ipse syngrapham epulmento extraxisset, id ex animo officioso peregisset, nec poinde graviter peccasset. Ergo etc.

796. — *R. ad 3^m Quaes.* Neque haec nova circumstantia casum substantialiter mutaret et semper damnum a Fulgentio creditore subeundum esset. Etenim facta solutione totum syngraphae periculum ipse subit, nisi alterius culpa theologica pereat. Ergo Fulgentius jacturam tum pecuniae, tum canis subeat. Durum! Sed est casus fortuitus, ut tot alii, qui in hoc mundo sublunari accidunt.

CASUS DE PROMISSIONE ET DONATIONE

SEU

De promissione; — de donatione inter vivos; — de donatione conditionata; — de revocatione donationis; — de donatione mortis causa; — de donatione parentum.

CASUS I.

PROMISSIO (1°).

1° Antonius promittit Petro amico suo, se illi centum nummos daturum fore. Postea vero, mutata sententia, promissis stare recusat. Petrus autem pluries in mentem Antonii promissum revocat; sed frustra surdo canit. Quamobrem pecuniam hanc clam ab amico subripit.

2° Marcellus Apolloniae 300 aureos adpromisit in dotem, modo Alberto nubere vellet. Anceps haeret aliquamdiu puella. Pater ejus donum pro ea libenter acceptat. Verum Marcellus, mutata mente, promittit, se hanc pecuniam erogaturum esse partim nosocomio, partim pauperibus, partim puero quinquenni, cognato suo. Ast iterum mutat consilium et integram summam sibi servat.

3° Victorinus sacerdos variis amicis promittit, praeter specialem memoriam in quotidianis precibus ad aram praesertim sacrum pro illis se applicaturum; non raro tamen in servandis promissis incuriosus est.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo obliget promissio, saltem acceptata?*

2° *Quaenam acceptatio requiratur vel sufficiat?*

3° *An et quomodo peccaverint praefati promissores?*

Solutio.

797. — *R. ad 1^m Quaes.* Obligatio

promissionis *probabiliter* non urget, nisi sub levi et ex sola fidelitate, quia contractus gratuitus obligat tantum *per se* sub vinculo fidelitatis, et fidelitas non videtur urgere sub gravi, nisi promittens veram obligationem justitiae suscipere velit, in quo casu obligabitur sub gravi in materia gravi. Saepius promissiones simplices, ut communiter fiunt, nec ex fidelitate quidem urgent, quia in animo promittentis non est fidem suam obligare; merum igitur propositum enuntiant. — *V. Comp. n. 798.*

798. — *R. ad 2^m Quaes.* Requiritur ad promissionis obligationem, ut vere a promissario acceptata fuerit, quia nemo censetur velle se erga alium obligare, nisi iste acceptet. Potest autem aliquis per alium acceptare, v. g. per mandatarium, quia mandans et mandatarius unam personam moralem constituere censentur. Potest etiam promissarius acceptare per alium, qui ejus curam gerit vel censetur unam personam moralem cum eo efficere, v. g. filius per patrem, pupillus per tutorem, uxor per maritum et vice versa, ecclesia per praelatum, monasterium per superiorem etc.

799. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Antonius peccavit venialiter contra fidelitatem tantum, si promissio vera, et non merum propositum fuerit. Sed peccavit graviter Petrus contra justitiam, pecuniam hanc accipiendo, quia caret jure in re ipsa, siquidem promissio vera, etiam ex inten-

tione se obligandi ex iustitia, non dat nisi *jus ad rem* seu non dat nisi actionem in personam promissoris, ubi lex contractum promissionis agnoscit. Insuper nescit Petrus, utrum Antonius voluerit se vere obligare necne.

2° Marcellus minime peccavit pecuniam Apolloniae promissam denegando, quia, cum ageretur de contractu oneroso, pater ejus pro ea minime acceptare potuit. Neque peccavit secunda vice intentionem suam revocando, quia nulla acceptatio variarum promissionum subsequuta fuerat.

3° Victorinus ad summum venialiter peccaret, si strictam promissionem fecisset; sed plerumque promissiones hujusmodi non sunt aliud, nisi propositi manifestatio, non vero strictae promissiones. Adde, quod plerumque debita acceptatio deficit.

CASUS II.

PROMISSIO (2°).

1° Gorgonia vetula promittit Lucinae, contubernall et amicae suae, se ei daturam esse modicam, quam habebat, pecuniam, ut post mortem suam partim in proprios usus, partim in opera pia et praesertim in missas eam impendat. Postulat haec enixe, ut velit igitur testamentum in ipsius favorem condere ad tricas vitandas. Promittit illa; sed, cum aliquamdiu distulisset, morbo gravi correpta sensibusque statim destituta, intestata moritur. Lucina vero pecuniam sibi notam subducere festinat, dimidiam ejus partem in opera pia impendere intendens. Sed postea anxia quaerit a confessario, an potuerit pecuniam hanc sibi arrogare 1° ex titulo promissionis; 2° quia amicae diu infirmas curam habuit; 3° quia solus haeres naturalis Titius, frater defunctae, est impius et proinde missas pro sororis anima celebrari non curabit.

2° Nicasius sacerdos Blandinae ancillae, se aliquid daturum ad gratum animum ostendendum, promittit. Alias de centum vel bis centum francis ipsi erogandis sermonem habet. Sed ecce! morte repentina ille corripitur. Blandina autem, promissionis memor, festinanter ad cistam advolat et 200 fr. accipit. Sed postea ab

haeredibus, rem nonnihil suspicantibus, ad judicem probabiliter traducenda quaerit a confessario, an jurare possit, se nihil accepisse.

Hinc

Quaer. 1° *An Lucina potuerit praefatam pecuniam accipere et servare ob rationes ab ipsa allatas?*

2° *An Blandina pecuniam a domino promissam accipere potuerit et jurare, se nihil accepisse?*

Solutio.

800. — *R. ad 1^m Quaer.* Lucina praefatam pecuniam accipere et servare non potuit, saltem ratione promissionis. Ratio est: 1° quia non videtur intervenisse promissio proprie dicta, sed quaedam vaga futurae intentionis manifestatio, quae mero proposito aequivalet; 2° quia promissio jus accipiendi minime tribuit, cum jus *in re* non constituat juxta dicta in solutione casus praecedentis. Dixi: *saltem ratione promissionis*; quia, si Lucina curam mulieris infirmas non suscepisset, nisi ex eo, quod praefata promissio ei facta fuerit, jus ad mercedem sane haberet, et *pro rata* temporis et officiorum Gorgoniae praestitorum pecuniae partem vel etiam totam retinere posset. Quod autem attinet ad missas pro defuncta procurandas, generatim non valet allata ratio, quia pecunia relicta jam non est Gorgoniae, utpote mortuae, sed ad ejus haereditatem pertinet. Attamen minime damnanda foret Lucina, si exiguum pecuniam pro sacris ad intentionem defunctae faciendis impenderet, si verum sit, fratrem impium aut incuriosum nulla vel paucissima pro sororis anima procuraturum esse; tunc enim voluntas moribundae certo praesumenda foret.

801. — *R. ad 2^m Quaer.* Quid de Blandina? Nulla ratione ei indulgere licet; furtum enim patravit et proinde ad restitutionem tenetur, nedum jurare possit, se nihil accepisse. Etenim non constat de promissione proprie dicta a Nicasio facta; imo evidenter non fuit, nisi propositum vagum et indeterminatum, cum nequidem

certam summam affecerit. Insuper, etiam concessa promissione vera et determinata, Blandina non potuisset sibi pecuniam arrogare, cum promissio nonnisi jus ad rem, et non in re tribuat. Excipe: si herus ancillae auctarium stipendii certo promississet, quod in casu non reperitur. — *V. Comp. n. 797. — Gousset n. 798.*

CASUS III.

DONATIO INTER VIVOS.

1° Benno jamjam moriturus Margaritae, uxori suae, mille nummos donare statuit, tum, ut ejus curas et egregia officia in se collata rependeret, tum, ne a filio suo unico minus reverenter tractetur et etiam posthabeatur. Rogat igitur illam, ut praefatam pecuniam in arca positam statim accipiat. Acceptat quidem uxor; sed magis sublevando viro, quam proprio commodo intendens, donum sibi erogatum, nisi post donatoris mortem, non accipit.

2° Blasius Odillae, nepti suae absenti, mille aureos per nuntium mittit. Sed moritur Odilla, antequam nuntius ad eam pervenerit. Donum petunt ejus filii; sed dubitat nuntius, utrum sit eis tribuendum.

3° Agoardus 200 nummos ad Drusillam consanguineam per Titium mittit. Sed nuntius hos sibi injuste retinet. Re autem post donatoris mortem detecta, hanc pecuniam reclamant tum Agoardi haeredes, tum Drusilla donataria.

Hinc

Quaer. 1° *An sit valida donatio in primo casu? An uxor pecuniam potuerit accipere post mariti mortem? Et an filius donationem impugnare posset?*

2° *An donatio cedat in favorem haeredum Odillae in secundo casu, vel donatori reddi debeat?*

3° *An in tertio casu pecunia reddi debeat Drusillae vel Agoardi haeredibus?*

Solutio.

802. — *R. ad 1^m Quaes.* Donatio facta

Margaritae a viro suo moribundo validissima est. Gaudet enim omnibus conditionibus ad valorem requisitis; nam est libera, clara, determinata, acceptata et ab homine habili ad donandum inter vivos facta; supponitur enim filii legitimam non inde laedendam esse. Ergo translatio dominii pecuniae vivente viro in uxorem facta est. Ergo uxor pecuniam accipere potest ad libitum sive ante, sive post mortem conjugis; haec enim temporis circumstantia ad casum omnino indifferens est. Ergo filius donationem impugnare non potest, cum sit donatio inter vivos omnino valida.

803. — *R. ad 2^m Quaes.* Distinguendum est. Donatio donatori reddi debet, si unice vel principaliter intenderit favere donatariae, quia corrumpit motivum finale, quo impulsus fuit. Debet autem pecunia haeredibus Odillae tribui, si Blasius ipsis primario vel aequaliter intenderit benefacere, quod ex circumstantiis dirimendum est. In dubio donator de mente sua erit interrogandus.

804. — *R. ad 3^m Quaes. Controvertitur.* Probabilius non valet donatio, quia non fuit acceptata vivente donatore, et eo mortuo ejus voluntas uniri nequit cum consensu donatariae. — *S. Lig. n. 729.* Attamen, si pecunia Drusillae tribuatur, *probabiliter* juxta plures eam servare potest, modo nuntius voluntatem defuncti manifestet. — *V. Comp. n. 802. 810. 812.*

CASUS IV.

DONATIO CONDITIONATA.

1° Beatrix Juliae, sorori suae, donatione inter vivos tradidit praedium 15 millibus fr. valens ea lege, ut, dum viveret, 100 fr. solveret ad puellas pauperes educandas. Sed Beatrice absque testamento defuncta, Andreas, ejus frater, clausulam aliquam lege prohibitam in praedicta donatione detegens, ejus rescissionem juridice postulat obtinetque. Julia vero, pretio recuperata altera dimidia parte praedii, a qua evicta fuit, a parocho urgetur ad 100 fr. donationi adnexos solvendo; ab aliis consultis ad partem dimidiam hujus

summae retribuendam obligatur; ab aliis ab omni debito liberatur. Tu autem quid dicis?

2° Guidonius mercator Bibianae, nepti suae matrimonium contrahenti, 3000 fr. promiserat. Sed cum, elapsis pluribus annis, sortem notabiliter adversam expertus fuisset et insuper marito Bibianae minime contentus esset, existimat, se a contracta obligatione jam solutum esse.

Hinc

Quaer. 1° *An Julia in primo casu ad 100 vel ad 50 fr. solvendos teneatur vel ab omni prorsus debito sit excusanda?*

2° *An Guidonius a facta promissione liberetur?*

Solutio.

805. — *R. ad 1^m Quaer.* Quid ad casum Juliae? Est quidem, ut multi alii, casus factus, non fictus, sed quomodo solvendus? Dico, Juliam neque ad 100 fr. singulis annis erogandos, neque ad 50 quidem teneri, sed ab omni prorsus obligatione liberandam esse. 1° Non tenetur Julia ad 100 fr. annuatim solvendos. Quonam enim titulo, quaeso, ad id obligaretur? Numquid titulo donationis a sorore factae? Sed nullam accepit donationem *inter vivos*, cum juridice irritata fuerit. Numquid titulo haereditatis? Sed Beatrix nullam imposuit obligationem haeredibus suis, siquidem *ab intestato* decessit. Quare ratione haereditatis magis teneretur Julia, quam ejus frater Andreas? Nonne sunt titulo pares? — 2° Neque tenetur Julia ad 50 fr. Ratio satis liquet ex dictis. Etenim ad pium opus non adstringitur, neque ratione donationis, neque haereditatis, ut dictum est. Sed neque urgeri potest ratione emptionis alterius dimidiaae partis praedii; haec enim hypothesis praecedente absurdior est. Ergo turpiter errarunt tum parochus, tum alii doctores consulti, qui Juliam ad aliquid quotannis erogandum obligarunt, ut piaee intentioni sororis satisfaceret.

806. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Si agatur de simplici promissione, Guidonius sane ex duplici ratione allegata facile ab omni

obligatione liberatur, quia, si haec praevidisset, certe a promissione abstinuisset. — 2° Si vero sermo sit de donatione *inter vivos*, multo difficilius revocari potest. Imminutio bonorum non est causa sufficiens ad eam rescindendam; neque valet alia ratio, scilicet quia maritus Bibianae malis imbuatur moribus, nisi praeterea ex ejus parte injurias atroces acceperit. (¹) — *V. Comp. n. 810. 813.*

CASUS V.

REVOCATIO DONATIONIS.

1° Ubaldus improlis tertiam bonorum partem amico suo Sidonio, et aliam tertiam partem Balduino, fratris sui filio, *inter vivos* donat. Sed, anno vix elapso, ex uxore suscipit filium, qui post diem alteram mortuus est. Eodem tempore injuria valde gravi a Balduino afficitur. His ductus rationibus utramque donationem revocat.

2° Remigius coelebs bona sua omnia nepoti suo Alberto donavit, vitalitio censu sibi reservato. In ipso autem donationis actu declaravit, se cuilibet juri donum revocandi renuntiare. Verum Albertus censum annum non solvit, nisi multoties requisitus et coactus. Imo die quadam, cum donator repeteret debitum, diris conviciis gravissimisque vulneribus obrutus est. Quamobrem Remigius donationis revocationem a iudice postulat; sed antequam sententia feratur, ipse e vivis excessit. Haeredes autem doni restitutionem donatoris loco repetterunt.

Hinc

Quaer. 1° *Quandonam revocari possit donatio inter vivos?*

2° *An donatio in primo casu valide ab Ubaldo revocata fuerit?*

3° *An Remigius in secundo casu donationem revocare potuerit, licet juri suo revocandi renuntiaverit?*

4° *An ejus haeredes, ipso mortuo, donationem repetere potuerint?*

(¹) Cf. *num. seq.* (N. edit.)

Solutio.

807. — *R. ad 1^m Quaes.* Donatio *inter vivos* revocari potest de jure communi in casibus sequentibus: 1° si donatarius donationis conditiones non adimpleat; 2° si enormiter ingratus sit, v. g. si donanti atroces injurias inferat, si inopia pressum non alat etc.; sed ingratitude juridice probanda est; 3° si donator prole carens magnam partem bonorum donaverit et postea nascatur proles, ob implicitam conditionem donationi appositam; 4° si donatio sit inofficiosa contra officium pietatis paternae, v. g. si pater donis noceat *legitimae* filiorum; sed tunc donatio infirmatur tantum quoad partem, in qua filii fraudantur. — *V. S. Lig. n. 738. et seq.* Ex *jure gallico* ob easdem rationes donatio *inter vivos* revocari potest; sed, si res fuerit tradita aut donatio in instrumento publico consignata, nonnisi per judicis sententiam fieri potest. Superveniente autem prole legitima, donatio ipso jure revocatur *ex art. Cod. 960.* Idem dicendum de prole illegitima per subsequens matrimonium legitimata.

808. — *R. ad 2^m Quaes.* Valet revocatio utriusque donationis ratione prolis natae, licet tam exiguo tempore vixerit. Ratio est, quia ipso facto natiuitatis filii donator recuperat id, quod antea donaverat; proinde donatio per mortem prolis non reviviscit. — *Pontas, v. Donation cas. 9.*

809. — *R. ad 3^m Quaes.* Remigius certo donationem revocare potest, licet juri suo revocandi renuntiaverit, quia haec renuntiatio fieri valide nequit contra legis dispositionem. Porro Remigius ex duplici capite donationem suam revocare potest, scilicet quia Albertus conditiones dono affixas non adimplevit, et insuper gravissimis conviciis, imo et verberibus donatorem affecit. Ergo Remigius potuit valde et licite donationis revocationem a iudice requirere et obtinere.

Non valeret tamen revocatio donationis, si injuriae atroces non a donatario, sed ab ejus proximis consanguineis, v. g. ab uxore aut filiis, provenirent, quia privilegium do-

num revocandi nonnisi propter injurias ipsiusmet donatarii conceditur.

810. — *R. ad 4^m Quaes.* An vero donatoris haeredes causam ab eo inceptam persequi valeant, eo mortuo? — *R. Affirmative* ex jure gallico, sed in solo casu, ubi ipse prior causam agere inceptit. — *Art. 957.*

CASUS VI.**DONATIO MORTIS CAUSA (1°).**

Privatus aegrotans advocat Belinam, famulam suam, et ait: „Si morior, accipies ex arca mea capsulam centum nummis refertam. Hanc post mortem meam tibi donatam volo.“ Belina, gaudio et lacrymis superfusa, millenas grates hero suo rependit. Verum adstabant solliciti haeredes futuri. Vix Privatus animam efflaverat, cum illius bona illico obsignata fuere et inde miserae famulae abstracta est via capsulam praefatam obtinendi. Reclamat, sed frustra, apud haeredes; ab eis enim repulsam patitur. Quid igitur Belina? Occulta compensatione, data occasione, paulatim utitur.

Hinc

Quaer. 1° *An haeredes injuste denegaverint ancillae pecuniam a Privato promissam?*

2° *An ancilla potuisset juste post mortem pecuniam hanc accipere, etiamsi ipsa sola donationem noverit?*

3° *An juste ad occultam compensationem recurrerit?*

4° *Quid, si herus ei dixisset: „Nunc hanc pecuniam tibi dono; eam nunc accipias!“ et ancilla tantum hero mortuo acceperit, vel accipere non potuerit?*

Solutio.

811. — *R. ad 1^m Quaes.* Haeredes tenentur de jure communi et naturali pecuniam famulae erogare, si certo donationem noverint, quia donatio mortis causa est modus naturalis et legalis de jure communi dominium transferendi. Sed minime ad id obligantur, si donatio illa non argumento certo probetur, quia sunt in posses-

sione juris sui, nec famulae asserenti fidem adhibere tenentur. Quilibet enim posset facile dictitare, sibi hoc vel illud fuisse a defuncto donatum. Nec obstat huic decisioni jus gallicum, licet donationes *mortis causa* non admittat. Gravissimi juris interpretes, v. g. *Merlin* et *Delvincourt*, asserunt, donationes manuales *mortis causa* valere, modo sit traditio aut derelictio (*dessaisissement*); et sic declaravit *Curia suprema* 12. Decemb. 1815.

812. — *R. ad 2^m Quaes.* Belina potuisset pecuniam accipere statim post mortem Privati, cum certo ejus voluntatem noverit et nulla conditio desit ad donationis hujus validitatem. Etenim donatio *mortis causa* est donatio *condittonata*, quae per mortem donatoris fit *absoluta*. Ergo, donatore mortuo, res donata statim transit in dominium donatarii; ergo hanc eam, ut suam, accipere potest. — *Elbel* n. 427. (1)

813. — *R. ad 3^m Quaes.* Belina se compensare potuit, quia ad donum jus certum habet et per accidens est, quod illud ab haeredibus denegari possit, scilicet quia de ipso illis non certo constat. Compensatio enim occulta a theologis permittitur, quanto debitum est certum et nulla alia via obtineri potest. — *Elbel, de leg. n. 428.*

814. — *R. ad 4^m Quaes.* In hac hypothesis esset donatio *inter vivos* et ancilla pecuniam accipere potuisset sive ante, sive post heri mortem, vel etiam se compensare, si eam obtinere alio modo minime valeret. Sequitur ex dictis in casu praecedente.

CASUS VII.

DONATIO MORTIS CAUSA (2°).

Galdinus improlis, graviter aegrotans, mortis causa dat hic et nunc centum aureos Monicae, uxori suae, et 800 verbo, scilicet ab ipsa post mortem suam accipiendos. Mortuo Galdino ultimam ejus voluntatem uxor adimplere festinat. Sed mox a Pontio, haerede universali, ad

judicem compellitur ad praestandum juramentum, quod nihil de bonis defuncti acceperit.

Hinc

Quaer. 1° *An Monica potuerit servare pecuniam ante vel post mariti mortem acceptam?*

2° *An jurare possit, se nihil accepisse?*

Solutio.

815. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Monica potest servare pecuniam acceptam, mortuo Galdino, et donationem *mortis causa* ipsi a marito factam. Nec refert, quod pecuniae partem ante mortem viri acceperit, cum id eo jubente fecerit. Dominium autem pecuniae non nisi per mortem Galdini in Monicam translatum est. *Recole dicta in casu praecedente.*

816. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Monica enim nihil accepit de bonis defuncti, sed id tantum, quod suum erat. Namque morte mariti dominium pecuniae donatae ad uxorem devolvitur; ergo pecunia ad ipsam pertinet; ergo alienum non accepit. Nemo autem jus habet eam interrogandi de dispositione rei suae. Ergo etiam juramento asserere potest, se nihil accepisse ex bonis defuncti, scilicet: quod suum non fuerit. Nec dicas, donationem mortis causa saltem irritari jure gallico. Nam irritatur quidem per judicis sententiam, sed probabiliter non ipso facto, ut infra dicemus de testamentis, quae aliqua forma carent. Insuper, ut dictum est supra n. 811., donationes manuales irritari non censentur.

CASUS VIII.

DONATIO MORTIS CAUSA (3°).

Philemon graviter decumbens Annae uxori suae, ait: „Tibi dono mille nummos, quos in cista nostra reperies. Hos tibi donatos volo pro tua in me tam ingenti cura et sollicitudine.“ Gratissimo animo acceptat Anna hanc donationem. Filii vero ejus, quos ex primo toro habuerat, conati sunt patri persuadere, ut donum istud revocaret; sed id minime ab eo impetrare potuerunt. Quapropter post ejus

(1) Videtur legendum: n. 448. (N. edit.)

obitum praefatam donationem, ut sibi praedictosam, impugnarunt.

Hinc

Quaer. 1° *An haec donatio censenda sit inter vivos vel mortis causa?*

2° *An Anna possit pecuniam a viro donatam accipere et retinere saltem ante iudicis sententiam?*

3° *An Philemon donationem revocare possit?*

Solutio.

817. — *R. ad 1^m Quaer.* Praesumendum est, hanc donationem factam esse *inter vivos*, et non *mortis causa*. Ratio est, quia donatio facta ob merita praecedentia censi debet facta *inter vivos*; donator enim praesumitur voluisse merita modo efficaciori compensare: donatio autem *inter vivos* est magis efficax. Porro donatio facta est propter merita Annae; ergo. Insuper ad donationem *mortis causa* requiritur, ut clare videatur fieri intuitu mortis sive implicite, sive explicite, v. g. per verba: *tibi relinquo*: atqui in nostro casu hoc clare non apparet; ergo. In dubio enim, utrum donatio fuerit *inter vivos* vel *mortis causa*, praesumi debet, eam factam esse *inter vivos*, quia est modus donandi efficacior, ut dictum est. Nec refert, quod facta fuerit a viro graviter decumbente, quia ad summum sequitur, donationem factam esse a moriente, non vero quod facta fuerit mortis causa. — *Elbel n. 343.*

818. — *R. ad 2^m Quaer.* Anna potuit tuta conscientia praefatam pecuniam sibi arrogare et retinere saltem ante iudicis sententiam, nisi *legittimam* filiorum laeserit, in quo casu reducenda foret pro rata excessus. Etenim vi legitimae donationis dominium de uno in alium transfertur. Atqui haec donatio fuit legitima; ergo. — *Elbel n. 345.*

819. — *R. ad 3^m Quaer.* Philemon revocare donationem non potuit et proinde surdas aures, ut fecit, filiis deprecantibus praebere debuit, nisi ex parte donatio inofficiosa fuerit seu filiorum *legittimam* laeserit. Ratio est, quia haec do-

natio est *inter vivos* ex dictis; atqui huiusmodi donatio libere facta et acceptata revocari nequit; ergo. Attamen ex jure gallico haec donatio revocari posset, quia donationes inter conjuges sunt revocabiles *ex art. Cod. civ. 1096*. Secus esset, si de donatione *mortis causa* ageretur; quia ista donatio, sicut dispositio testamentaria, est semper ambulatoria et usque ad ultimum halitum revocabilis. — *Elbel n. 344.*

CASUS IX.

CONDONATIO A MORIENTE FACTA ET AB HAEREDE DENEGATA.

Gennadius fratri suo Henrico mercatori mille aureos mutuo gratuito ad biennium crediderat, quibus ab infaustissimo casu sublevaretur. Anno autem vix elapso Gennadius, gravi morbo correptus, mox ad extremum vitae periculum deducitur. Henricus eum invisens instantissime rogat, ut debitum sibi remittere velit et condonare. Cui Gennadius, „Ita!“ ait, „debitum libenter condono tibi et liberrime remitto, quia filio meo, utpote unico haeredi, satis provisum est. Cupio tamen, ut de hoc nihil quidpiam ulli mortalium dicas.“ Defuncto autem Gennadio, ecce filius ejus Nestor reperit inter alia epistolam, qua patruus seu Henricus fratri suo Gennadio gratias agebat pro mille aureis, sibi ad biennium mutuo gratuito traditis. Hinc elapso biennio filius a patruo praedictam summam repetit. Obstupefactus Henricus renuit solvere, asserens, debitum ipsi fuisse a fratre suo condonatum. Verum, cum assertum probare non possit, a iudice ad solvendum condemnatur.

Hinc

Quaer. 1° *An Henricus debitum solvere teneatur sive ante, sive post iudicis sententiam?*

2° *An facta solutione ex iuridica sententia, ad occultam compensationem recurrere potuerit?*

Solutio.

820. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Henricus non fuit obligatus ad debitum in

conscientia solvendum ante judicis sententiam. Ratio perspicua est. Etenim, cum Gennadius ei debitum remiserit et liberrime condonaverit, reipsa non est amplius debitor et hoc ipso nihil amplius ex justitia restituere tenetur. Nec obstat, quod nullo titulo condonationem probare valeat; defectus enim tituli externi jus acquisitum non destruit.

2° Lata judicis sententia Henricus tenetur *per accidens* ad debitum solvendum, quia, cum jus suum probare nequeat, tenetur se conformare sententiae judicis *formaliter justae*, licet sit *materialiter injusta*, scilicet ratione obedientiae et ne aliis, qui condonationem ignorant, scandalum praebeat. — *Elbel n. 443.*

821. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio jam satis liquet ex dictis. Etenim Henricus non erat amplius debitor Gennadii coram Deo, siquidem debiti remissionem obtinuerat. Ergo sententia judicis fuit saltem *materialiter injusta* et nulla, utpote fundata in falsa praesumptione facti particularis, scilicet debiti contracti et nondum soluti vel non remissi. Atqui, ubi sententia judicis est saltem *materialiter injusta*, ibi non datur obligatio parendi in conscientia; ergo Henricus injuste coactus fuit ad debitum solvendum; ergo, quod injuste solvit coactus, repetere potest. Nestor revera accepit id, quod suum non erat seu ad quod nullum jus habebat. Ergo ejus patruus nullam injuriam ei inferret, si pecuniam, quam injuste et invitus solvit, tacite repeteret. Imo, si constaret filio de gratuita remissione a patre suo facta, ipse sponte acceptos mille aureos patruo refundere deberet. — *Elbel n. 444. — Reifsenstuel etc.*

CASUS X.

DONATIO PARENTUM.

1° Drusus, tribus gaudens filiis, Benjamino prae aliis dilecto praeter quartam partem bonorum in testamento legatam munera de manu ad manum notabilia pecunia, chirographis vel etiam sub ficto contractu mutui aut venditionis erogat,

quia, ait, dum vivit, dominus est bonorum suorum, quae industria et labore acquisivit. Nec putat in hoc peccare, quia aliis filiis bona sufficientia, quibus honeste vivant, relicturus est.

2° Augustus duos habet filios, unum scilicet egregiis dotibus conspicuum, alterum vero asperum, bibulum et prodigum. Praeter tertiam partem bonorum, quam priori tribuit ipso testamento, eidem notabilia munera elargitur, ipsi tamen enixe commendando, ut postea fratri suo retribuatur, ipsi indigenti succurrendo.

3° Gilbertus filio suo primogenito praeter quartam partem bonorum in testamento consignatam donat plerosque redditus praediorum annuos, quibus res familiaris augeatur, quia, ait, intactam substantiam filiis relinquet et de redditibus ad proprium libitum disponere potest.

Hinc

Quaer. 1° An parentes peccent graviter contra justitiam et caritatem, si praeter partem bonorum ex lege disponibilem aliquid notabile uni e filiis donent?

2° An filii, qui dona notabilia contra legis mentem a parentibus secreto acceperunt, ad restitutionem teneantur?

3° Quid ad singulos casus?

Solutio.

822. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative per se*, quia agunt contra legem, quae gaudet omnibus conditionibus ad obligandum in foro conscientiae requisitis. — *S. Lig. et alii communiter.* — Dixi: *per se*; quia aliquando parentes, qui gravi de causa donant aliquid amplius uni e filiis praeter legis dispositionem, peccare non videntur. Tunc enim cessat finis legis, quae non censetur velle attingere illos casus particulares, familiae proficuos, nec bono communi nocivos. — *Gousset n. 194.*

823. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative per se.* Ratio patet ex dictis. Etenim, si parentes laedant justitiam, donationem illegitimam faciendo, filii etiam laedunt justitiam, donationem accipiendo. Porro ille, qui laedit justitiam, tenetur

ad restitutionem. Ergo etc. Dixi: *per se*; quia exceptiones particulares gravi de causa admittendae sunt, ut modo dictum est. Neque filii ad restitutionem obligandi sunt, si agatur de donationibus ordinariis, quae communiter a parentibus fieri solent, quia ipsi genitores a donis huiusmodi faciendis non impediuntur. Ceterum post factum, mortuis donatoribus, caute agendum est a confessario, antequam restitutionem urgeat, quia donationes aliquando ex gravi ratione prorsus ignorata fieri potuerunt. Ad personarum igitur et familiarum circumstantias est praecipue attendendum.

824. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Graviter erravit et peccavit Drusus, legis dispositiones adeo facile praetermittendo. Paterfamilias est quidem bonorum dominus, sed non ita, ut leges, quae statuunt bonorum distributionem inter haeredes necessarios, violare queat. Leges quippe illae ut justae haberi debent et bono familiarum necessariae. Secus enim impii parentes, caeco amore ducti vel aversione impuls, aliis filiis praetermissis uni vel pluribus plus aequo faverent cum maximo familiae detrimento.

2° Augustus, nedum de peccato et injustitia arguendus sit, videtur contra de prudentia et sapientia omnino laudandus: hac enim agendi ratione filio dyscolo providet pro futuro, ita ut, postquam totam substantiam suam voraverit, adhuc panem, quo in miseria sustentetur, inveniat. Ergo Augustus non est damnandus.

3° Quid tandem de Gilberto? Res dubia et ardua est, atque periculis plena. Concedunt quidem, patremfamilias ad libitum posse disponere de redditibus omnino superfluis, si familia his non indigeat, quia intactum remanet patrimonium; verum hoc, etiam illaesa justitia, variis scatet incommodis, ut nemo non videt. Attamen post factum non facile damnandus Gilbertus, si reapse in praedictis limitibus constiterit; sed monendus sedulo est, ut ab abusu et praesertim ab acceptione personarum seminationeque discordiarum inter fratres summopere praecaveat. — *V. Comp. n. 825. — 827.*

CASUS XI.

JUVENIS LAUREATUS.

Donatio quando referenda?

Photinus, homo sat dives, Eugenio filio suo, qui insigni cum plausu curriculum studiorum persolverat et variis praemiis pro merito singulis annis laureatus erat, pecuniam tempore vacationum liberaliter admodum erogavit in lusus honestos aliasve recreationes impendendam, ut ille hac via magis ac magis ad studia prosequenda stimularetur. Verum, ubi defuncto utroque parente ad haereditatis divisionem ventum est, alii haeredes, longum catalogum praedictarum donationum recensentes, voluerunt, illas in partem haereditatis Eugenio debitae computari, praesertim cum illi in domo paterna existentes pro re domestica et pane lucrando strenue laborarint, dum Eugenius contra nihil contulerit, imo et rem familiarem consumpserit.

Hinc

Quaer. 1° An Eugenius teneatur ad praefatas donationes in haereditatem communem referendas, vel etiam, quidquid pro ipso ad peragenda studia a patre solutum est?

2° Si contraxisset tempore studiorum in luxu, ludo et potu debita, quae a patre solvenda fuissent, an haec referre deberet?

3° An conferri debeat pecunia ad filium ex militia redimendum adhibita?

4° An filius referre debeat expensas a patre tenuis fortunae factas pro ipso ad sacerdotium evehendo?

Solutio.

825. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia pater liberrime illas expensas fecit et pecuniam donavit. Quae autem adeo libere donavit, praesertim in remunerationem studiorum et laborum, censetur omnino donasse, nec proinde computari debent in portionem ordinariam haereditatis. Consonat etiam jus utrumque, tum

romanum, tum *gallicum*, ex quo minime referendae sunt variae expensae a donatore factae alicujus haeredis gratia in alimenta, vestes, munera consueta, ad educationem, artem addiscendam et similia. — *S. Lig. n. 955.* — *Elbel n. 340.* — *Code civil art. 852. et seq.*

826. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia non est praesumendum, patrem voluisse hujusmodi debita gratuito compensare cum notabili detrimento aliorum filiorum, sed ea interim necessitate compulsus solvisse cum intentione, ut suo tempore in portionem haereditariam computarentur. Pater enim non censetur voluisse pecuniam concedere ad varios abusus et in proprii filii detrimentum. Secus tamen, si expensae illae non essent magni momenti. — *Lacroix n. 807.* — *Layman.* — *Elbel ibid.*

827. — *R. ad 3^m Quaes.* Distinguendum est. *Affirmo* quidem, si filius ille in

propriam utilitatem redimatur, quia id aequitas postulare videtur. *Nego* autem, quoties filius redimitur in utilitatem patris v. g. infirmi, senis, pauperis aut familiae sustentandae, quia familia, quae commodum percipit, onus etiam ferre debet. — *Gousset in Cod. civ. art. 852.*

828. — *R. ad 4^m Quaes. Nego generatim loquendo*, quia expensae illae cedunt in bonum commune familiae, nempe in ejus honorem, commodum etc. et gratuito a parentibus haec donata censentur. — *S. Lig. n. 955.* Referri autem debet in haereditatis divisionem patrimonium a patre datum filio ad sacros ordines suscipiendos, quia aequiparari potest doti filiae, quae necessario referenda est. Secus enim *legittima* aliorum filiorum laederetur, et hoc esset contra mentem Conc. Trid., quod patrimonium exigit ad *titulum et statum clerici stabilem*. — *S. Lig. n. 956.*

CASUS DE TESTAMENTIS ET LEGATIS

SEU

De testamentis validis et invalidis; — de testamentis inter conjuges; — de legatis piis et profanis; — de fideicommissis. —

CASUS I.

DE VALORE TESTAMENTI (1°).

Gerontius senex, carens haeredibus necessariis, se sentiens gravi morbo correptum et brevi ad extrema perductum, jubet advocari parochum, medicum et notarium cum testibus. Advolat citius parochus, cui coram pluribus mulieribus moribundus brevissime ad calamus dictat, se velle Paulinum amicum participare haereditati cum Eugenio, unico haerede naturali. Mox adest notarius cum requisitis testibus et futuris haeredibus; sed ecce, dum interrogat moribundum, vox huic faucibus haesit. Parocho tamen poscenti, num ratum haberet, quod modo dixerat, nutu capitis annuit et extemplo vivis valedicit. Eugenius autem juridice impugnatur testamenti validitatem, ut totam accipiat haereditatem.

Hinc

Quaer. 1° *An valeat testamentum Gerontii in hoc casu et an Paulinus haereditatem ejus retinere possit saltem ante judicis sententiam?*

2° *Si habeat secreto aliquam pecuniam Gerontii, an eam servare possit sive ante, sive post sententiam judicis circa haereditatem?*

Solutio.

829. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Invalidum prorsus est Gerontii testamentum de jure positivo, quia in eo deficiunt plures conditiones, quae lege ad testamentum solemne requiruntur. Etenim ex omni jure testator ipsemet, viva voce saltem, declarare debet coram requisitis testibus, talem esse suam ultimam voluntatem, nec mulieres in

testimonium admittantur. *Ex jure romano* in eo casu 8 testes testamentum subscribentes requiruntur, cum moribundus ipse subscribere nequeat; secus 7 sufficerent. *Ex jure autem gallico* absolute requiritur, ut ipse testator declaret voluntatem suam de verbo ad verbum coram uno notario scribente et 4 testibus, vel coram 2 notariis, uno scribente, et 2 testibus. Tum notarii, tum etiam testes subscribere debent. Non satis est igitur, ut aeger interrogatus affirmative sive verbo, sive nutu capitis respondeat. — *Cod. civ. art. 972.* — *Goussset, Cod. civ. commenté ibid.*

2° Attamen juxta multos theologos gravissimos in foro conscientiae de jure naturali haeres hujusmodi testamentum retinere potest ante judicis sententiam, quia lex civilis non videtur illud ipso facto irritare, sed judicis sententia irritabile facere. — *S. Litg. n. 927.* Ergo Paulinus testamentum servare potest, usquedum ab eo per sententiam dejiciatur, quia de voluntate testatoris ipsi certissime constat, cum non solum ipsi, sed pluribus aliis manifestata fuerit. Proinde, si judicis sententia non interveniat, haereditatem tuta conscientia tenebit.

830. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative* ante judicis sententiam, ut patet ex dictis. *Negative* autem post judicis sententiam, quia per sententiam juridicam dejicitur omnino ab haereditate; ergo quidquid ad haereditatem pertinet, sive cognitum, sive incognitum, haeredi legali tribuendum est. Ergo Paulinus nihil secreto sibi servare potest; accessorium enim sequitur principale. Excipe: nisi aliquid ei specialiter donatum fuerit.

CASUS II.

DE VALORE TESTAMENTI (2°).

1° Sabbas, neglecto fratre suo Potamio, haeredem instituit Placidum, in secundo gradu consanguineum; sed ante completum testamentum repentina morte corripitur, ideoque Potamius ab intestato haereditatem occupat. Deceptus autem Placidus tacite servat tum mille fr. mutuo a testatore acceptos, tum alios mille fr., quos secreto ipsi Potamio debebat.

2° Sabanus fratris sui filium Joannem haeredem nominat. Verum, eo mortuo, duo adstant nepotes eodem nomine compellati. Exorta lite de haereditate inter se dividenda convenerant, cum adstat Martinus, defuncti frater, contendens, invalidum esse testamentum et sibi, ut propiori consanguineo, devolvendam esse haereditatem.

3° Sabellus duplex testamenti holographi exemplar eodem die conficit, sed in uno Urbanum et in altero Elavium haeredem suum universalem instituit. Qua de causa? Nescio. Probabiliter unum exemplar electurus erat, et alterum dilaceraturus. Quidquid sit, e vivis perimitur, utrumque testamentum intactum relinquens.

Hinc

Quaer. 1° *An Placidus in primo casu utramque praedictam pecuniae summam sibi servare possit?*

2° *An in secundo casu uterque Joannes sit haeres vel nullus, ita ut Martinus succedat?*

3° *An in tertio casu validum sit utrumque testamentum? Vel quis haereditatem adire debeat?*

Solutio.

831. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Placidus probabiliter servare potest mille fr. mutuo a testatore acceptos. Ratio patet ex dictis in casu praecedente. Etenim haeres ex testamento informi de jure naturali servare potest haereditatem, donec a iudice ab ea dejiciatur; ergo, si potest totam servare, a fortiori partem. Atqui in nostro casu nulla sententia judiciaria intervenit, et insuper fraude non impeditur, ut in casu sequente (¹) Ernestus. Ergo Placidus ex hac parte placide mutuum illud servare potest.

2° Non potest autem excusari Placidus a restituenda pecunia, quam Potamio, haeredi naturali, debebat. Etenim pecunia haec ad haereditatem non pertinet, cum sit Potamii haeredis, non vero Sabbae

(¹) i. e. casu V. n. 839. (N. edit.)

testatoris. Ergo Placidus hos mille fr. servare non posset, nisi titulo compensationis ex eo, quod Potamius haereditatem sibi voluntate Sabbae destinata accepit. Atqui Placidus jus non habet ad se compensandum. Etenim jus non habet ad haereditatem, nisi *probabile de lege naturali*; atqui numquam permittitur compensatio cum *mera probabilitate*, sed cum sola certitudine juris. Praeterea nulla injuria ei facta est a Potamio, qui juxta legem civilem consecutus est haereditatem. Ergo Placidus nullum jus habet ad compensationem. Ergo hos mille francos Potamio restituere debet.

832. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Indagandum ex indicis, utrum testator uni e duobus potius favere intenderit, v. g. si speciali benevolentia eum prosecutus fuerit etc.; tunc enim ei tribuenda est haereditas.

2° Si dubium istud ex nullis indicis dirimi possit, haereditas videtur inter utrumque haeredem probabilem seu inter *utrumque Joannem* esse dividenda, quia *uterque* jus probabile aequale ad eam habet. Excipe: nisi lege civili locorum testamentum in eo casu irritetur; tunc enim haereditas haeredi naturali tribuenda foret, perinde ac si Sabanus ab intestato decessisset. — *V. Pontas, Testam. cas. 15. et Collet adnotator ibid.*

833. — *R. ad 3^m Quaes.* Utrumque testamentum est validum, cum utrumque omnibus conditionibus testamenti holographi gaudeat ⁽¹⁾ et utrumque eadem die confectum fuerit. Proinde duo haeredes, Urbanus scilicet et Flavius, jus aequale habent. Ergo ambo inter se hanc haereditatem dividere debent. Idem enim est, ac si uterque in eodem testamento haeres institutus fuisset. — *Pontas ibid. cas. 16.*

CASUS III.

DE VALORE TESTAMENTI (3°)

Spectrum nocturnum!

Vulpinus, astatu homo, cum duas haberet filias nobiles et dos ipsis consti-

tuenda penitus ei deficeret, industria utitur, ut e tantis angustiis evadat. Quid igitur ille? — Mox patebit. Non procul a pago eminebat spatiosa villa, in qua degebat Euphemia, matrona annosa, proximis carens haeredibus. Vetulae haereditati inhiat Vulpinus noster. Mirum excogitat medium, ut sibi vel filiabus devolvatur. Ecce, intempesta nocte fragor ingens auditur in rustica domo. Pavere, trepidare, clamare Euphemia. Abhinc per multas noctes iteratur strepitus, iterantur quoque vetulae angores. Vulpinus vero, totius rei auctor, adit matronam et, simulato quodam negotio, ab ea rescit id, quod plane noverat. Eam solatur rogatque, ut, hac maledicta villa relicta, velit in ipsius domum divertere. Annuit illa. Egregie accipitur, quibuslibet officiis cumulatur. In remunerationem vero testamentum condit in favorem filiarum Vulpini, et paulo post e vivis excedit.

Hinc

Quaer. 1° *An Vulpini filiae, quae bona fide haereditatem acceperunt, eam restituere debeant, si id, quod fecit pater, postea noverint?*

2° *An vero Vulpinus pro filiabus restituere teneatur? Vel quid, si ipse haeres constitutus fuisset?*

3° *Quid, si incusso praedicto metu ab Euphemia postulasset, ut domum villi pretio ipsi venderet?*

Solutio.

834. — *R. ad 1^m Quaes.* Filiae Vulpini ab omni restitutionis onere immunes censendae sunt. Ipsae enim, nedum ullam actionem injustam fecerint, contra ex vera caritate bona officia erga Euphemia praestiterunt. Neque hic et nunc rem alienam habent, quum eam legitimo testamento acceperint.

835. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Vulpinus ad restitutionem pro filiabus non tenetur. Ratio est, quia non fuit causa testamenti in favorem filiarum conditi, sed tantum occasio. Etenim metus non influit proxime et efficaciter in hunc actum, quo

⁽¹⁾ Cf. *Comp. n. 814. II. 1° et n. 817. Q. 3°.* (N. edit.)

Gury, Casus conscientiae.

matrona filias instituit haeredes; nam omnino libera remanebat illa, ut testamentum conderet, aut non, et conditum revocaret, vel etiam aliis remunerationibus officia a puelis accepta compensaret.

2° Si vero ipse haeres constitutus fuisset, neque etiam tunc casus alio modo solvendus esset; semper enim eadem rationes valerent.

886. — *R. ad 3^m Quaes.* Si domum infra justum pretium emisset, certo valoris excessum compensare deberet. Attamen probabiliter valeret contractus venditionis, licet non omnes de hoc conveniant, quia metus non fuit directe incussus ad venditionem extorquendam, cum mulierem ad domum vendendam precibus adduxerit. Ceterum controvertitur, utrum contractus onerosus ex gravi metu initus validus sit necne.

CASUS IV.

TESTAMENTUM SIMULATUM.

Leontius sic Juliano avunculo suo graviter decumbenti, „Numquid,“ ait, „mihi pauperculo providere non intendis? Nonne aliquid mihi donabis ad miseriam meam sublevandam?“ „Ita sane,“ reponit Julianus; „haec est mea voluntas certissima, siquidem *omnia bona mea tibi relinquo*. Cura, ut confestim advocetur notarius, qui testamentum conficiat.“ Verum longe distabat notarius et, quum advenit, aeger usu rationis destitutus est. Quid tum Leontius? Ocius adhibuit virum quempiam in arte scripturam simulandi peritissimum, cujus ope testamentum in sui favorem conscribi curavit. Qua fraude minime detecta, Leontius seclusis aliis consanguineis solus integram haereditatem consecutus est. Hac bona sorte auctus et beatus Leontius, maximas Deo gratias religiosissime agens, nuptias favorabiles iniit et dotem uxoris in hac accepta haereditate constituit. Postea vero a paracho suo urgetur ad restitutionem aliis consanguineis pro rata faciendam. Ipse autem alium adit confessorium, a quo absolvitur, tum quia certus erat de testatoris voluntate, tum etiam, quia restitutio nullo modo fieri poterat, quin fraus detegeretur, cum

dos uxoris in accepta haereditate consideret et praeterea Leontius nulla alia bona haberet.

Hinc

Quaer. 1° An Leontius ad restitutionem teneatur?

2° An in casu obligationis a restitutione ut impotens eximi possit?

3° Quid de viro, qui testamentum conscripsit?

Solutio.

887. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Julianus enim mortuus est simpliciter ab intestato. Ergo ejus haereditas inter propiores consanguineos dividenda est, cum in hypothesis haeredibus necessariis careat; ergo Leontius aliis consanguineis restituere debet *pro rata* juris singulorum violati. Etenim testamentum falsum supponendo non tantum turpiter mentitus est et graviter laesit justitiam legalem, quae sub poenis severissimis scripturam suppositam prohibet, sed etiam justitiam commutativam gravissime infregit dolo et fraude alios haeredes impediendo, ne jus suum strictum juridice prosecui valerent.

Obijcies: Leontio constat de voluntate avunculi, totam haereditatem ipsi tribuendi, ut patet ex his verbis: *Omnia mea bona tibi relinquo*. Ergo ex voluntate expressa et formali Juliani alii consanguinei ab haereditate excludendi sunt.

R. Julianus his verbis: *Omnia bona mea tibi relinquo* noluit facere donationem inter vivos Leontio, sed tantum aperuit ei mentem suam de testamento in favorem ipsius condendo, ut patet ex verbo *relinquo*, vel ad summum est testamentum verbis tantum expressum seu testamentum formis destitutum. Sed ideo jus non habet Leontius supponendi testamentum falsum et impediendi hac fraude, ne alii haeredes naturales ad judicem recurrere possint.

R. ad 2^m Quaes. Affirmative. Leontius enim attentis omnibus casus circumstantiis *moraliter*, imo et *physice* videtur impeditus a restitutione saltem statim et totaliter facienda, siquidem, ut restitutionem perageret, non tantum maxima famae ja-

ctura esset ipsi subeunda, sed etiam severissimas poenas ut falsarius incurrere deberet, ne alia incommoda quam gravissima pro ejus sponsaeque familia subsecutura referam. Leontius igitur clam et paulatim pro viribus, illaesa fama, injuriam aliis haeredibus factam, saltem ex parte, reparare debebit.

838. — *R. ad 3^m Quaes.* Vir ille peritus in arte scripturam simulandi, qui falsum confecit testamentum, ut cooperator seu ut participans damnum resarcire debet, et quidem in solidum defectu Leontii, qui primo loco tenetur. *Recole dicta de injusta cooperatione n. 679. et seq.*

CASUS V.

TESTAMENTUM COMPLETUM POST MORTEM TESTATORIS.

Gildanus, graviter aegrotans et haeredibus necessariis destitutus, testamento holographo Ernestum, fratris sui filium, aliis nepotibus praetermissis haereditatem suam universalem constituit. Verum conscripto vix integro testamento, cum esset subscriptionem suam appositurus, repentina morte e vivis subripitur. Ernestus vero praesens, accepto statim calamo, nomen testatoris mira dexteritate subjicit. Cum autem alii consanguinei in aequali gradu testamentum postulassent nec, eo diligenter examinato, fraudem detexissent, Ernestus solus totam haereditatem accipit ac retinet.

Hinc

Quaer. 1° An Ernestus haereditatem totam servare possit?

2° Quid, si haeredes suborta fraudis suspicionem litem circa testamenti validitatem moverint nec causam obtinuerint?

Solutio.

839. — *R. ad 1^m Quaes.* Ernestus ad restitutionem haeredibus *pro rata* juris aliorum consanguineorum damnandus est, licet iudicis sententia non intervenerit nec sit umquam interventura. Ratio est, quia per fraudem legatum sibi vindicavit; *fraus autem nemini patrocinari debet.* Etenim simulata testatoris subscriptione impedivit fraudulenter alios haeredes naturales, ne ad iudicem recurrere possent; ergo jus

eorum strictum violavit; ergo damnum reparare debet. Nec obstat, quod ex dictis haeres nominatus haereditatem retinere valeat, saltem *probabiliter*, licet testamentum careat aliqua forma legali, donec a iudice infirmetur; nam Ernestus impedivit fraude adhibita, quominus illud testamentum infirmari umquam posset. Hinc non datur discrimen essenziale inter casum hunc et casum praecedentem Leontii, in quo totum testamentum supponitur simulatum. In utroque enim casu actus necessaria solemnitate destituitur et coram lege aequè invalidus est, et aequali fraude haeredes naturales ab haereditate consequenda impediuntur.

Obijcies: Ernestus cognoscit certissime voluntatem testatoris sibi faventem; ergo jus certum habet ad haereditatem servandam.

R. Nego consequentiam. Habet quidem jus *probabile*, sed non *certum*. Teste enim *S. Ligorio* duplex datur sententia probabilis circa testamenta formis legalibus destituta, scilicet sententia affirmans, ea esse valida ante iudicis sententiam, et sententia negans. Vi autem probabilitatis sibi faventis potest quidem Ernestus haereditatem servare, usquedum iudiciali sententia interveniat, modo nullam adhibeat fraudem. Verum interposita fraude impedit adversarios, ne jure suo probabilii uti possint, scilicet ne recursum habere valeant ad iudicem, apud quem certo causam fuissent habituri.

Attamen Ernesto liceret haereditatem totam retinere, si alii haeredes naturales, cum audiverint, testamentum fuisse conditum in illius favorem, ne illud quidem requisivissent, quia tunc isti minime Ernesti fraude impediti fuissent a recursu ad iudicem habendo, sed damnum suae simplicitati vel negligentiae tribuere deberent. ⁽¹⁾

840. — *R. ad 2^m Quaes.* seu quid, si res ad iudicem delata fuerit? Ernestus nihilominus ad restitutionem teneretur, quia nihil ipsi prodesse potest iudicis sententia, cum in errore substantiali fundaretur.

⁽¹⁾ Dependebit a circumstantiis. (N. edit.)

Quare enim iudex ei legatum tribueret? Quia similitudine deceptus iudicat, scripturam esse testatoris, dum hoc falsum est. Ergo invalida esset iudicis sententia. Ergo Ernesto minime favere potest. Ergo haereditatem retinere nequit. — *V. Comp. n. 814. et seq. et n. 819.*

CASUS VI.

TESTAMENTUM CASU DESTRUCTUM ET ARTE REDIVIVUM.

Chrysanthus moriens tradit Adriano testamentum holographum in ipsius gratiam conditum. Mortuo autem Chrysantho, cum felix Adrianus testamentum hilari animo perlustrasset et super scrinium deposuisset, dum ignem refocillaret, ecce, nescio quo casu, aperto ostio folium repentino venti turbine rapitur et in ardentem ignem dejicitur. Impiger Adrianus illud flammis subducere satagit. Sed heu! irrita conatu: jam penitus combustum erat. Tum Adrianus in desperationem abiturus erat, cum ejus menti mira cogitatio suboritur! Ecce, scripturam et subscriptionem testatoris perfecte simulat et sic rem in integrum restituit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo Adrianus peccaverit testamentum simulando?*

2° *An ad restitutionem erga haeredes naturales ex iustitia teneatur?*

Solutio.

841. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Adrianus excusari nequit a peccato contra veritatem seu a peccato mendacii, quia asserit, praesens instrumentum esse primum testamentum et esse subscriptionem testatoris, quod falsum est. Eadem ratione peccaret contra veritatem ille, qui tali instrumento per alium confecto uteretur. — *Lacroix l. 3. parl. 2. n. 1123. 1124. et alii contra plures negantes*, hoc esse contra veritatem, quia supplens testamentum amissum non intendit aliorum deceptionem, sed tantum rei suae recuperationem. Ceterum mendacium illud peccatum veniale *per se* non excedit.

2° Adrianus *per se* non est excusandus a peccato gravi contra caritatem erga seipsum, quia se exposuit periculo maximae poenae ut *falsarius* subeundae. Excipe: si ad periculum illud non adverterit.

3° Nec videtur excusandus a peccato mortali contra iustitiam legalem, quae omnem scripturam falsam sub gravissimis poenis prohibet, quia etiamsi nulli inferat praedjudicium, id tamen est illicitum et severe prohibitum ad vitandam fraudum occasionem. Nonnulli tamen docent, hoc non esse mortale, apud *Lacroix ibid.*

842. — *R. ad 2^m Quaer. Negative.* Etenim Adrianus, semel constitutus haeres legitimus ex valido testamento, statim post mortem testatoris acquisivit jus *certum* et *strictum* in haereditatem, ut patet. Atqui jus *certum* et *strictum* semel acquisitum non amittitur per tituli amissionem, sed solum per voluntariam cessionem seu domini legitimam translationem. Ergo Adrianus jus suum non amisit. Numquid enim jus *in re* seu jus *strictum* comburitur et in cineres redigitur, sicut titulus papyraceus, quo comprobari potest? Minime gentium!

Porro, si Adrianus jus *strictum* habet in haereditatem, non potest injuste agere, si media adhibeat, licet illicita, ad jus illud proseguendum; neque injuriam inurit aliis consanguineis, si eos industria quacumque impediat, ne in haereditatem deveniant, cum jus nullum in illam habeant.

Obijctes: Haeredes alii naturales per fraudem impediuntur, ne ad iudicem recurrant. Etenim, seciusa hac tituli simulatione, Adrianus sententia juridica ab haereditate possidenda deturbaretur. Ergo impediuntur, ne ad iudicem recurrant; ergo in jure suo laeduntur.

R. Dist. Laeduntur in jure suo *putato, conc.*; in jure suo *vero* et *stricto, neg.* Etenim jus quidem habent, ut Adrianus jus suum probet, siquidem ei credere non tenentur. Sed hoc ex eorum bona fide tantum seu ex errore provenit; licet enim *formaliter* iuste agerent, *materialiter* tamen *injuste* ad iudicem recurrerent. Et re quidem vera, si quis eorum testamentum

omnibus formis vestitum conspexisset, antequam periret, numquid illud tuta conscientia postea impugnare posset? Hinc patet discrimen inter casum praesentem et duos praecedentes. In hoc enim Adrianus jus certum habet ex valido testamento; in illis vero legatarii jus tantum probabile ex testamento informi habebant et per fraudem jus probabile aliorum haeredum destruebant.

CASUS VII.

DISPOSITIO INCERTA.

Cui clamet depositum.

Beatrix, mulier coelebs, relicta Rosina sorore sua, Sabianum consobrinum instituit haeredem omnium bonorum, quae in ipso testamento non exciperentur. Postea quinque francorum millia Agathae in depositum committit, nihil adhuc de illis statuens. Sed cum paulo post gravi morbo correpta fuisset, ab ea quaerit depositaria, quid de pecunia sibi commissa faciendum sit. „Hac de re postea statuem,” inquit Beatrix, „nihil est, quod urgeat; nolo tamen, ut Sabiano cedat.” Cum haec dixisset, repente e vivis excessit. Quid autem de pecunia Agathae commissa? Agatha dimidiam pecuniae partem sibi servat, alteram partem Rosinae tribuens. Sabianus autem, rem suspicans, minatur, mulieres ad iudicem se traducturum. Parochus vero consultus contendit, pecuniam hanc nullius esse et proinde pauperibus distribuendam.

Hinc

Quaer. 1° *Ad quem pertineat illa pecunia? An Sabiano haeredit, vel Rosinae consanguineae propiori, vel Agathae depositariae tribuenda sit, vel causis pitis impendenda?*

2° *An Sabianus possit eam iuridice repetere vel etiam ante sententiam subripere?*

3° *Quid, si pauperibus fuerit distributa et depositaria ad eam Sabiano restituendam damnetur?*

Solutio.

848. — *R. ad 1^m Quaer.* Cuiam pecunia clamat? Si confusus apparet clamor, forte solius audientis culpa est. Accipe igitur casus solutionem!

1° Pecunia non clamat Agathae *depositariae*. Quo enim jure depositum sibi tribueret sive ex toto, sive ex parte? Numquid rationem habet thesauri, vel rei inventae aut prorsus derelictae, quae sit primi occupantis? Minime gentium. Nonne adstant cognati et haeredes, quibus pecunia potiori jure clamaret?

2° Non clamat *pauperibus*. Pauperes enim repraesentant tantum dominum aut haeredem prorsus incognitum; in casu autem nostro adsunt plures consanguinei, et quidem proximi. Ergo frustra clamat parochus pro pauperibus, non clamante pecunia.

3° Non clamat Rosinae, sorori defunctae. Etenim Rosina jus habere nequit, nisi ex testamento, vel ab intestato, vel ex speciali voluntate defunctae extra formam legalem. Atqui triplex ille titulus deficit in nostro casu; ergo. Primo quidem non habet jus ex testamento, cum solus Sabianus legatarius universalis constitutus fuerit nec ipsa Rosina in jure laesa fuerit, siquidem soror inter haeredes necessarios non computatur. Neque jus habet *ab intestato*. Nam haeredes non necessarii, licet proximi consanguinei, numquam succedunt ab intestato, nisi deficiente testamento; atqui in casu non deficit testamentum, cum in favorem Sabiani conditum fuerit. Neque jus habet ex speciali intentione extralegali Beatricis defunctae; nullo enim modo hanc intentionem Beatrix significavit, imo voluntatem oppositam ostendit, consobrinum Sabianum, sorore relicta, haeredem universalem instituendo.

4° Ergo pecunia clamat Sabiano. Etenim nemo alius jus habet ex dictis, et ipse solus titulo legatarii universalis gaudet. Ergo ipsi soli pecunia vere clamat. Ergo ipse solus pecuniae legitime clamare potest.

Dices: Sed Beatrix expresse Sabianum exclusit ab illa pecunia possidenda. — *R.* Non obstante illa declaratione mulieris defunctae Sabianus semper gaudet

jure legali depositum repetendi; manifestatio enim voluntatis Beatricis non fuit legalis, nec proinde potest destruere, saltem certo, jus, quod haeres ex testamento valido sortitur. Praeterea Beatrix non exclusit haeredem absolute, sed ea intentione, ut aliam faceret dispositionem; deficiente autem illa dispositione, pecunia deposita ad summam haereditatis redire debet.

844. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Sabianus, si depositum cognoscat, potest certo illud juridice requirere, quia ex lege haeres universalis constitutus est. Haeres autem universalis jus habet requirendi legaliter, quidquid in testamento non excipitur. Atqui depositum illud non excipitur in testamento; ergo. 2° Imo potest etiam hanc pecuniam ante sententiam judicis accipere. Etenim est haeres universalis et illa res non excipitur in testamento. Ergo jure merito suam reputare potest.

R. ad 3^m Quaes. Subeunda erit sententia. Sabianus enim ex dictis juste reclamare potest, cum lex illi faveat. Ergo sententia judicis legi conformis, justa foret: ergo juste damnaretur Agatha depositaria. Atqui sententiae justae semper obtemperandum est; ergo. Suae enim imprudentiae tribuere deberet, si pecuniam pauperibus distribuisset. Attamen, si bona fide egerit ex parochi praecepto, ad hunc restitutionis onus pertinere debet.

CASUS VIII.

TESTAMENTUM INTER CONJUGES.

Serapio, conjux Sylviae, vir infirmus, se regi ab uxore, licet admodum invitatus, sinit. Cum autem filios non habeant, Sylvia ipsi proponit, ut per testamentum omnia bona propria sibi invicem conferant. Annuit vir duplexque conficitur testamentum. Paulo post autem facti poenitens Serapio novum conficit testamentum, quo prius ex integro destruitur. Sylvia, rei inscia, nihil in proprio testamento mutavit. Et mox ipsa moriens amplam viro haereditatem reliquit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quatenus valeant mutuae donationes vel testamenta inter conjuges facta?*

2° *An Serapio haereditatem ab uxore acceptam ejusdem collateralibus restituere debent?*

3° *Quid, si praefati conjuges juramento testamentum confirmaverint?*

Solutio.

845. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Ex jure romano generatim invalidae sunt donationes conjugum reciprocae, nisi sint juramento firmatae (¹), vel sint remuneratoriae, vel donatio mortis causa fiat etc. — 2° Ex jure gallico generatim conjuges sibi invicem donare possunt inter vivos vel per testamentum, deficientibus filiis, quidquid extraneo donari posset quoad proprietatem, et insuper usumfructum partis ascendentibus reservatae; existentibus vero filiis quartam partem bonorum quoad proprietatem, et simul etiam quartam partem ratione ususfructus vel, si malunt, usumfructum dimidiae partis tantum. — *Cod. civ. art. 1094—1098.* Donationes autem conjugum reciprocae sunt omnes revocabiles. — *Art. 1096.*

846. — *R. ad 2^m Quaes.* Solutio pendet a diverso jure positivo juxta modo dicta. Per se invalida est conventio illa, quatenus *irrevocabilis*, quia ex lege testamentum est essentialiter revocabile, nec possunt conjuges quidquam contra legis dispositionem statuere. Ex jure gallico omnes donationes reciprocae conjugum etiam *inter vivos* sunt revocabiles in libertatis gratiam seu ad impediendum nimiae sollicitationis periculum. Ergo Serapio haereditatem retinere potest. Nec dicas, eum uti fraude ad conjugem decipiendam; nulla enim fraus committitur, si quis jure suo utitur. Lex autem illa bono publico valde favet; impedit enim, ne conjuges in matrimonio violentiam moralem subeant. Ergo non est inquietandus Serapio, siquidem conventio, quam inivit cum uxore, est invalida, quatenus *irrevocabilis*. Potuisset et ipsa mulier suum testamentum revocare, et fortasse revocasset, nisi repentina morte e vivis sublata fuisset. Alia tamen decisio

(¹) Cf. C. Cum contingat (28.) X. de jurejur. (II. 24.) (N. edit.)

danda foret, si Sylvia sub poena invaliditatis factae conventionis conditionem posuisset de monenda comparte in casu mutationis testamenti.

847. — *R. ad 3^m Quaes.* Ex jure romano testamentum juramento firmatum revocari non potest, quia lex hunc casum excipit. Secus vero de jure gallico, quod nullam admittit exceptionem. *Juramentum* igitur sequitur naturam actus; atqui actus ex lege invalidus declaratur; ergo invalidum est etiam juramentum. Etenim juramento firmari nequit id, quod lex firmare prohibet; secus enim omnes legis dispositiones juramento eludi possent. Si autem in jure romano oppositum habetur, id repetendum est ex eo, quod lex exceptionem in juramenti favorem faciat. (¹)

CASUS IX.

DE LEGATIS (1°).

1° Delphinus in exitu vitae versans, cum prospicere vellet Catharinae, viduae pauperi et gravidae ex marito nuperrime defuncto, necnon futurae proli, sic statuit: Lego decem millia francorum Catharinae: sed ea conditione, ut sex millia francorum tradat proli nasciturae, si *filius* sit, quinque vero, si *filia*. Sed heu! inexpectatus succedit eventus. Mortuo enim Delphino filium simul et filiam Catharina peperit. Quare nescit, quid sibi de legato sit faciendum.

2° Benedictus, testamentum condens, Antonio legatario universali instituto ait: Lego tribus sororibus Berthae, Clarae et Annae mille francos.

Mortuo autem Benedicto apertoque ejus testamento, illis ingens oritur inter haeredem universalem et tres legatarias. Hae enim singulae mille francos repetunt; ille vero contendit, mille francos inter tres sorores esse dividendos.

Hinc

Quaer. 1° *Quid sibi, et quantum filius Catharina tribuere debeat in primo casu?*

(¹) Sed cf. de hac quaestione etiam v. g. *Lessum, de just. l. 2. c. 17. dub. 7.; c. 19. dub. 8.; Ferraris ad v. Testamentum art. 5. n. 6. etc.* (N. edit.)

2° *Ad quid teneatur Antonius haeres erga tres sorores in secundo casu? An ad mille vel ad tria millia francorum?*

3° *Quid, si testator pecuniam vel domum legasset modo disjunctivo?*

Solutio.

848. — *R. ad 1^m Quaes.* Quid faciet Catharina? Quidnam ipsi permittendum? Juxta mentem legatoris potuisset in omni casu sibi quatuor millia fr. servare. Numquid autem deterioris conditionis esse debet, quia onus multo majus sufferre debet pro expensis, quae ad nutritionem et educationem duplicis prolis requiruntur? Hoc videtur a sensu communi alienum. Servet igitur quatuor millia fr. pro se, sicut servare potuisset, si filium tantum genuisset, et sex millia inter filium et filiam dividat juxta mentem donantis, scilicet *pro rata* proportionem, quae inter 6 et 5 existit. Hinc puer 3,300 circiter, puella vero 2,700 sortietur.

849. — *R. ad 2^m Quaes.* Stante casu, ut jacet, de vera mente testatoris constare non potest, si nihil addatur, ex quo res pateat. Ergo res dubia est. In dubio haeres Antonius ad majorem obligationem subeundam adstringi nequit; ad id enim tantum tenetur, quod certo probatur. Ergo mille francos tantum solvere debet. Haec autem summa inter tres sorores erit dividenda. — *Reuter n. 139.*

R. ad 3^m Quaes. In hac hypothesis optio sororibus esset relinquenda. Videtur enim, talem fuisse legantis intentionem, siquidem eis favere voluit. Atqui disjunctio magis ipsis favet, si optio earumdem arbitrio relinquatur. Ergo illis electio relinquenda est. — *Reuter ibid.*

CASUS X.

DE LEGATIS (2°).

Delphina moriens in testamento, quo Fabricius haeres instituitur, legat Fulviae, quidquid in vestiario reperietur. Sed ecce, ipsa mortua, in vestiario praeter vestes et ornamenta reperitur summa 500 francorum. Hanc arripit Fulvia, eam

repetit Fabricius haeres, eandemque reclamatur superveniens parochus, quia defuncta ibi solebat reponere pecuniam in alias causas erogandam.

Hinc

Quaer. 1° *Cutnam pertineat pecunia in vestiario reperta, an legatariae, vel haeredi, vel parochi, in hoc casu?*

2° *Quid, si Delphina vestiarium simpliciter legasset?*

Solutio.

850. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Parochus nihil omnino pro pauperibus repetere potest. Non valet enim ratio ab eo adducta, scilicet Delphinam solitam esse in hoc loco recondere pecuniam pauperibus destinata, quia est simplex praesumptio, quae jus certum haeredum infirmare nequit. Insuper, si testatrix voluisset hanc pecuniam pauperibus destinare, suam intentionem manifestasset, cum ad omnes suas dispositiones attenderit.

2° Videtur pecunia pertinere ad Fulviam. Nam quando Delphina ei legavit, quidquid in vestiario reperiretur, idem est, ac si dixisset: Lego omnia, quae sunt in loco, ubi vestes asservantur; proinde non agitur tantum de vestibus, sed de re quacumque in vestiario existente.

R. ad 2^m Quaer. In hac hypothesis pecunia ad Fabricium haeredem pertineret, non vero ad Fulviam, vestiarii legatariam, quia pecunia inter vestes minime comprehenditur. Tunc enim intentio testatrix esset, omnes vestes omniaque linteamina sua Fulviae legare, et nihil amplius.

CASUS XL

DE LEGATIS (3°).

1° Cleoniphas haeredem suum universalem Amedaeum instituit cum onere, ut 600 francos fabricae ecclesiae retribueret. Sed ecce! morte repentina corripitur Amedaeus; paulo post moritur et ipse testator, quin testamentum aliud confecerit. Haereditatem adit Paschasius, *ab intestato* succedens. Ab eo parochus legatum pium in ecclesiae favorem requirit. Sed illud solvere renuit Paschasius.

2° Mercorus promiserat centum aureos Publio in testamento legandos. Sed repente morbo correptus et jamjam moriturus, ad se filium suum Andream accersit et ait: „Volo, ut centum aureos Publio tribuas.“ His dictis intestatus decessit.

3° Ranulfus, haeres universalis a Laelio, avunculo suo, institutus, ab eo extreme decumbente rogatur, ut notarium accersat. Timens autem Ranulfus, ne testator voluntatem suam ultimam immutet in sui praerudicium, moram protrahit, usque dum avunculus animam efflaverit.

Hinc

Quaer. 1° *An Paschasius in primo casu ad legatum ecclesiae solvendum teneatur?*

2° *An Andreas haeres in secundo casu legatum Publio solvere debeat? Et an Publius, illo renuente, se compensare possit?*

3° *An Ranulfus ad aliquid restituendum teneatur?*

Solutio.

851. — *R. ad 1^m Quaer.* Paschasius ad nihil prorsus tenetur. Etenim nulla obligatio ei imposita est, siquidem *ab intestato* succedit. Quare igitur pia intentio defuncti ipsi adimplenda imponeretur, cum ab ipso nequidem fuerit haeres constitutus?

Dices: Pia legata certo cognita solvenda sunt de jure canonico, contra quod nulla lex civilis praevalere potest.

R. Dist. Solvenda sunt ab eo, cui imposita sunt, si haereditatem consequatur, *conc.*; ab alio, cui non fuerint commissae et qui accipit haereditatem *ab intestato*, *nego*. Atqui in casu solus Amedaeus haeres constitutus fuit, non vero Paschasius; ergo Paschasius ad nihil tenetur, licet haereditas ad ipsum devoluta fuerit. Sed neque tenetur haec pia legata solvere Amedaeus, qui haereditatem non accepit; ergo *per accidens* a nemine solvenda erunt. Ergo frustra reclamatur parochus.

852. — *R. ad 2^m Quaer.* Andreas haeres *probabiliter* non tenetur legatum

patris adimplere, saltem *per se*, quia modus ille disponendi non est legi conformis; non enim valet *probabiliter* legatum, nisi in valido testamento constitatur. Excipe: nisi filius patri promiserit, se ejus voluntatem adimpletorum esse, quia tunc interveniret contractus implicitus, quo filius susciperet obligationem de jure naturali legatum adimplendi. Etenim pater in promissione filii fidens ab alia via tota legatum transmittendi abstinuit. — Dixi: *probabiliter*; quia de hoc acriter *controvertitur* ante iudicis sententiam. Duplex igitur est sententia *probabilis*. Alii enim obligationem de *jure naturali* voluntatem morientis exsequendi urgent; alii vero legis dispositionem opponunt. — *S. Lig. n. 927. cum aliis multis.*

853. — *R. ad 3^m Quaes.* Male egit sane Ranulfus. Sed an ad restitutionem teneatur, non liquet, nisi ex gravi ratione putaverit, aliquid tali vel tali legandum. Si tamen cum fundamento existimet, avunculum aliquid fuisse quidem alicui donaturum, sed nesciat cuiam, pro rata dubii causis piis restituere debet. Non debebat enim promittere, se notarium advocaturum esse, sed aliquo modo se excusare, et tunc avunculus aliud medium notarium advocandi adhibere potuisset.

CASUS XII.

LEGATA CONDITIONATA.

Calepodius, prole carens, testamento sic de bonis disposuit: 1° Titum haeredem suum universalem constituit ea conditione, ut uxor e filibus Marii nobis. 2° Legavit domum suam uxori et pretium nepti, si utraque caste vivat. 3° Legavit mille nummos in dotem erogandos puellae orphanae a parocho designandae. Defuncto autem Calepodio Titus haeres postulavit a Mario, testamenti conscio, ut filiam natu majorem sibi in conjugem concederet. Sed ista consensum prorsus denegat. Ipse vero Titus respuit alteram filiam sibi oblatam et matrimonium inivit cum Anna, familiae Marii extranea. Uxor Calepodii post aliquot viduitatis annos ad secundas nu-

ptias convolvit. Neptis vero in secretum fornicationis crimen incidit. Parochus autem puellam elegit, parentes quidem habentem, sed miserrimos et prae senio infirmos, cui dos supra enuntiata traderetur.

Hinc

Quaer. 1° An Titus adire possit et retinere haereditatem spectatis casus adjunctis?

2° An uxor et neptis Calepodii possint tuta conscientia frui legato ipse assignato?

3° An dos tradi potuerit puellae parentes quidem habenti, sed miserrimos et inutiles?

Solutio.

854. — *R. ad 1^m Quaes.* Titus non potuit adire, neque retinere haereditatem, quia conditio a testatore posita fuit honesta et non adimpleta. 1° *Fuit honesta*: nam testator noluit urgere Titum ad nuptias invisas, sed reliquit ei libertatem, ut inter duas puellas honestas eligeret; noluitque, ut haereditas sua ad Titum perveniret, nisi posita illa conditione. Testator enim familiae Marii evidenter favere voluit. 2° *Non fuit adimpleta*: quippe filia priore consensum denegante restabat adhuc altera consentiens et oblata. Nihil igitur obstabat, quominus hanc duceret. Ergo, si noluit, jam conditionem non adimplevit; ergo conditio effecta suo caret; ergo Titus ab haereditate discedere debet.

855. — *R. ad 2^m Quaes.* *Affirmandum* est. 1° Quoad uxorem: uxor potuit transire ad alias nuptias, quin legatum amitteret. Etenim non violavit conditionem: *si caste vivat*, cum castitas per nuptias proprie non violetur, siquidem secundae nuptiae castae sunt. 2° Quoad neptem, etiam ipsi indulgendum videtur, licet deliquerit, quia noxa ejus manet occulta et communiter virgo reputatur. Neque enim praesumendum est, fuisse mentem testatoris, neptem a legato excludere, si quidpiam impudicum secreto commiserit. Neque ipsa videtur obliganda, ut se ream manifestet haereditatem repudiando.

856. — *R. ad 3^m Quaes.* Parochus non videtur vituperandus. Puella ab illo

designata potuit bene praedicta dote frui, licet non fuerit orphana proprie dicta, quia aequivalenter talis est. Voluit enim testator dotem dare puellae miserae, ut e periculo eriperetur. Ergo mens ejus impletur. Attamen juxta multos auctores, si occurreret alia puella aequae misera et parentibus orbata, praefenda foret, quia, cum voluntas testatoris in sensu proprio adimpleri possit, in sensu latiori et improprio adimpleri non debet. Verum non desunt etiam, qui secus judicent. Etenim magis est misera, quae parentes inutiles et infirmos habet, quam illa, quae nullos prorsus habet. Majora enim pericula animi et corporis illi imminet, et proinde finis a testatore intentus reapse adimpletur. — *S. Lig. n. 930. Dub. 3. et alii communis.*

CASUS XIII.

LEGATA PROFANA FORMIS LEGALIBUS DESTITUTA.

1° Bacchides moriens dicit Rodolpho: „Te constitui haeredem meum universalem; sed sponde mihi, te soluturum esse haec et illa legata erga proximos meos consanguineos, licet in testamento meo non sint consignata.“ Promittit Rodolphus, se ejus voluntati adamussim obsecuturum esse. Mortuo autem Bacchide minime curat haeres de legatis persolvendis, quia, ait, formis legalibus carent.

2° Hector, haeres Matthaei ex testamento, novit per testes certae fidei vel ex aliqua schedula secreto accepta, a se quaedam legata profana esse solvenda. Renuit autem eis satisfacere ex eo, quod juxta legem ad id minime teneatur.

Hinc

Quaer. 1° An Rodolphus in primo casu legata solvere debeat?

2° An Hector in secundo casu?
Solutio.

857. — *R. ad 1^m Quaer.* Rodolphus certo tenetur ad solvenda praedicta legata, licet in testamento scripto non reperiantur et viva voce tantum a testatore haeredi praescripta fuerint. Ratio deducitur ex contractu speciali, qui intervenit inter testatorem et haeredem. Et-

enim Bacchides non constituit Rodolphum haeredem, nisi ea conditione, scilicet ut legata solveret. Id vero adpromisit haeres; ergo, nisi conditio adimpleatur, fidem promissam non servat. Insuper promissione impedivit testatorem, ne alio modo conderet testamentum vel alia media tuta adhiberet, ita ut legata praedicta certo adimpleri possent. — *V. Comp. n. 819. — Recole dicta supra n. 852.*

858. — *R. ad 2^m Quaer. Negative.* Hector probabiliter non tenetur solvere legata sibi a testatore praescripta, seclusa conventionem vel promissione particulari, de qua non agitur in hoc secundo casu. Ratio est, quia dispositiones illae voluntatis ultimae testatoris *probabiliter* sunt invalidae, utpote formis legalibus destitutae, etiam ante iudicis sententiam; ergo habendae sunt perinde, ac si non existerent. Nec obstat, quod haeres certo cognoscat testatoris voluntatem quoad illas dispositiones, quia illa voluntas testatoris, licet urgeat ex lege naturali, *probabiliter* tamen jure civili irritatur ex eo, quod conditionibus legitimis careat. — *S. Lig. n. 927. — V. Comp. n. 817.*

CASUS XIV.

LEGATA PIA (1°).

Tussanus, homo pius, vitae valedicens Germano filio suo, cui pinguem relinquit haereditatem, enixe commendat ac praescribit, ut ducentas missas pro anima sua celebrari curet, et mille nummos in pauperes et alias pias causas designatas impendat. Germanus vero, mortuo patre, curat quidem decem sacra fieri: at reliquas defuncti praescriptiones praetermittit ex eo, quod formis lege requisitis non vestiantur nec proinde ad eas adimplendas in conscientia teneatur. Id vero rescuens confessorius ei absolutionem denegat, donec pia patris legata exsecutus fuerit.

Hinc

Quaer. 1° An legata pia, etiam formis legalibus destituta, in foro conscientiae solvi debeant?

2° An, stante casu, Germanus absolvi possit?

Solutio.

859. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.*

Haec sententia omnino indubia mihi videtur, quaecumque fuerit olim hac de re controversia. Est communis doctrina cum *S. Lig. n. 922. et seq.*

Ratio est, quia piae causae ad Ecclesiam pertinent ejusque subjacent jurisdictioni. Ecclesia autem omnino libera est et immunis a potestate civili in omnibus, quae suae jurisdictioni subsunt.

Constat etiam ex jure canonico in variis locis. Etenim sic legimus in rubrica ad *c. Relatum* (11.) X. de testam. (III. 26.):

Valet ultima voluntas ad pias causas coram duobus testibus. Iterum *ibid.* ad *c. Cum tibi* (13.): *Tenet testamentum, si quis extremam voluntatem suam alterius dispositioni committit, et dicitur testatus ad pias causas.*

Eruitur etiam ex *Conc.-Trid. sess. 22. c. 8. de Reform.*, ubi episcopi executores piarum dispositionum constituuntur.

860. — Dicendum ergo cum *Lugo*: „Quando in ultima voluntate aliquid relinquitur ad pias causas, . . . (testamentum) „valet etiam sine juris solemnitate, ut constat ex *c. Relatum* (11.) *de testamentis*, „et probant communiter doctores, quos „referunt et sequuntur *Lessius, Sanchez, Vasquez et alii communiter*. Hoc autem „observandum est non solum in foro ecclesiastico, sed etiam in saeculari, quia „Pontifex utrobique servandum praecipit „et potuit de jure praecipere propter potestatem, quam habet, dirigendi Principes „temporales in iis, quae ad finem supernaturalem et ad bonum animae spectant.“

Et addit *Lugo*: „1° Sufficere ad validitatem testamenti ad causas pias duos vel „tres testes. . . 2° Si haeres per schedulam vel scripturam indubitam de functi, vel quia eum andivit, sciat, ipsum „statuisse, quod res aliqua in usus pios „daretur, licet testes non fuerint, obligari „in conscientia ad id exsequendum, quia „seclusa omni dispositione juris civilis „illud ad talem obligationem sufficeret: „quare, cum omnis solemnitas juris civilis „et ejus necessitas sublata sit in his casibus, resultabit obligatio in conscientia

„haereditis.“ — *Lugo, de justitia disp. 22. n. 265. etc.*

Concordat *S. Ligorius*, cujus haec verba sunt: „Quoad dispositiones pias certum „est, quod, si constat haeredi voluntas „testatoris sive per verba, sive per nutum „aut scripturam, tenetur haeres in conscientia vel cedere haereditatem loco „pio, vel legata solvere.“ — *S. Lig. n. 923. et seq.*

861. — Constat etiam ex recenti responsione S. Poenitentiariae Andegavensi canonico facta:

Postulatum.

„Eudorius, . . haeredibus necessariis „destitutus, . . . statuit partem bonorum in „pia opera erogare. Ad hunc finem Bonifacium legatarium universalem instituit „per testamentum debitis vestitis formis. „Scriptum autem privatum Bonifacio tradidit, in quo piam manifestat voluntatem „postulatque ab ipso, ut eandem fideliter „exsequatur. Bonifacius vero, mortuo „Eudorio, integram haereditatem servat „ex eo, quod testamento valido illam „teneat. Postulatur, utrum in conscientia „tutus esse possit.“

Sacra Poenitentiaria respondit: Bonifacium teneri in conscientia ad implendam voluntatem Eudorii certo cognitam.

Die 23. Junii 1844. (V. Comp. n. 840.)

In praefato autem casu non constabat de pia intentione Eudorii, nisi ex schedula formis legalibus carente; nihilominus S. Congr. declarat, legatarium teneri ad implendam voluntatem testatoris certo cognitam. Et pluries in eodem sensu eadem S. Congr. hujusmodi quaestiones diremit.

862. — *R. ad 2^m Quaes.* seu: an Germanus absolvi possit? Jam ex dictis satis liquet, ei minime esse indulgendum nec proinde eum esse absolvendum. Nulla enim ratione excusari potest a legatis piis, ipsi a patre injunctis, persolvendis. Nec obstat, quod non vestiantur solemnitatibus, quae ad testamenta lege civili requiruntur, cum piae causae a potestate civili non pendeant, ut supra fusiuse probatum est. Atamen quandoque in praxi caute agendum est, cum haeredes videntur versari in bona

fide et, si de sua obligatione admonerentur, monitioni confessarii non obtemperarent.

863. — *Ex dictis resolves cum Reuter Part. 3. n. 277.:*

„1° Si haeredi certo constet, voluntatem „testatoris fuisse, ut aliquid in piam causam expenderetur, licet in foro externo „probari non possit, tamen in foro conscientiae tenetur obsequi testatoris voluntati. Non enim requiritur probatio, ubi „de veritate constat. . .“

„2° Si parochus post mortem parochiani sui producat schedam continentem piam quaedam legata, tunc, si agnoscatur vel duobus testibus probari possit, „quod manu testatoris vel defuncti sit „scripta, pia ejus voluntas executioni „mandanda est; si autem ipse parochus „legata adnotaverit, non creditur ei sine „alio teste. Quare parochi vel confessarii tales ultimas dispositiones ad causas pias non excipiant, nisi advocatis „duobus testibus masculis aut foeminis. „Unus tamen cum parochus sufficere poterit. . .“

„3° Valent legata pia et executioni „sunt mandanda, quae continentur in testamento ad causas profanas invalido. . .“ (ut ex supra dictis constat.)

„4° Si moriturus coepit facere testamentum et morte praeventus non absolvit, „licet secundum alia irritum sit, valet tamen „quoad legata pia, quae in hac imperfecta „dispositione expressit.“

CASUS XV.

LEGATA PIA (2°).

Philibertus, vir dives aequae et pius, carens haeredibus necessariis, instituit haeredes, testamento rite condito, tres nepotes suos Marium, Marinum et Marianum ea lege, ut quisque horum quinque millia francorum in causas pias elargitus esset. Sed, mortuo Philiberto, Marius et Marinus, minus pii, quam cupidi, obtinent, ut in iudicio civili rescindatur testamentum quoad legata pia; Marianus autem titubans nescit, quid sibi sit faciendum: hinc et inde interrogat oppositasque obtinet decisiones.

HINC

Quaer. 1° *An haeredes Philiberti iuridicam irritationem legatorum plorum procurare potuerint?*

2° *An Marianus beneficio sententiae irritantis tuta conscientia uti valuerit?*

Solutio.

864. — *R. ad 1^m Quaer.* Haeredes Philiberti minime potuerunt *per se* procurare irritationem legatorum plorum. Et enim illa legata pia constituuntur in testamento valido. Si igitur admittant testamentum sibi favens, etiam onera in eo inclusa admittere debent. *Qui sentit commodum, et onus sentire debet.* Nec dici potest, quod legata illa sint inofficiosa seu quod jura haeredum laedant, siquidem haeredes non sunt *necessarii* et nullum jus legale praeter testamentum habent. Praeterea, etiamsi haeredes *necessarii* forent, eorum *legittima* praefatis legatis non laederetur, ut in casu supponitur. Numquid causae piae deterioris conditionis, ac causae profanae, habendae sunt? Si Philibertus in testamento valido 15 millia francorum Berthae meretrici legasset, numquid legatum impugnari et irritari posset? Nequaquam. Quare igitur irritari poterit, si in pauperum vel orphanorum favorem fiat?

Adde, quod ex dictis in casu praecedente legata pia solvenda sunt, etiamsi formis legalibus destituantur, ut ex jure canonico evincitur; ergo a fortiori, si in testamento valido referantur nec jus ullum haeredum laedant. Ergo praedicti haeredes solvere debent legata pia in testamento relata, vel ipsi testamento renuntiare.

865. — *R. ad 2^m Quaer.* Marianus beneficio sententiae irritantis tuta conscientia uti non potest, licet ipse irritationem legatorum plorum non provocaverit, ut liquet ex dictis. Ergo ipse pro parte sua legatum adimplere debet. In praxi tamen caute agendum est, si haeredes bona fide credant, se per sententiam iudicis a legatis piis solvendis in conscientia liberari, ne monitioni confessarii non obtemperent et formaliter peccent, ut jam in casu praecedente adnotatum est.

CASUS XVI.

INDUSTRIUS LEGATARIUS.

Barberinus a Gordiano, avunculo suo, haeres universalis constituitur ea lege, ut matrimonium decurrente anno ineat et aliam ducat, ac Juliam, quam amore prosequi videbatur et quae testatori displicebat. Quid vero Barberinus? Modum invenit tum haereditatem ineundi, tum etiam Juliam ducendi. Ecce: festinat ducere vetulam 70 annos natam et infirmitatibus obrutam. Hinc factum est, ut, vetula mox moriente, juniolem Juliam brevi duceret. Haeredes autem alii naturales contendunt, conditionem non fuisse impletam, postulanteque, ut haereditas inter omnes dividatur.

Hinc

Quaer. *An Barberinus accipere et retinere possit Gordiani haereditatem?*

Solutio.

866. — *R. ad Quaer.* An Barberinus ab haereditate propulsandus sit? An contra sua ei fraus patrocinari possit? Lis hinc et inde acriter instituitur. Qualis scopus testatoris fuit? Procul dubio, ut Barberinus numquam Juliam in matrimonium duceret. Porro finis ille minime fuit intentus; ergo Barberinus haereditatem consequi non potest, ut primo intuitu apparet, cum conditionem a Gordiano intentam atque sufficienter expressam non adimpleverit. His tamen non obstantibus videtur Barberinus jus strictum ad haereditatem avunculi habere. Etenim praecise attendendum non est in hoc ad id, quod intendit testator, sed ad id, quod in testamento clare expressit; nam ad intentionem non attenditur, nisi quando verba testatoris sunt obscura: hic autem perspicua et manifesta sunt. Porro juxta sensum naturalem et genuinum verborum, quibus exprimitur ultima defuncti voluntas, conditio ab ipso posita omnino adimpleta est, cum revera matrimonium decurrente anno inierit et aliam ac Juliam duxerit; ergo illi haereditas devolvenda est. Insuper jus ad haereditatem acquisivit statim, ac nuptias cum vetula ce-

lebravit. Nec dicas, eum fraude usum fuisse et proinde injuste haereditatem adisse; nam jure suo usus est. Igitur nullam fraudem, sed industriam adhibuit, ut legatum consequeretur, nec a Julia sibi copulanda impediretur. Ergo cum bona pace tum dilecta conjuge, tum non minus concupita haereditate Barberino nostro frui liceat!

CASUS XVII.

FIDEICOMMISSUM.

1° Moevia vidua duas habet filias, quarum una legitima est, spuria altera, sed actu publico recognita. Aegre ferens, quod nonnisi modica bonorum pars huic legaliter competat, committit Annae mille francos, ut eidem filiae spuriae post mortem suam secreto tradantur. Mortua autem Moevia auxilia haeret Anna nesciens, cuiusnam e duabus sororibus remittenda sit pecunia haec, fidei suae commissa.

2° Florus, vir solutus et dives, duplicem habuit prolem, ex fornicatione unam, sed non recognitam, alteram vero ex incestu cum Flavia, consanguinea sua. Cum utrique benefacere vellet, Antonio viginti francorum millia inter utramque post mortem suam dividenda commisit.

Hinc

Quaer. 1° *An in primo casu pecunia Annae commissa competat filiae spuriae Moeviae, vel filiae legitimae?*

2° *An Antonius in secundo casu possit vel debeat exsequi fideicommissum erga utramque prolem spuriam Flori, vel pecuniam acceptam haeredibus tribuere?*

Solutio.

867. — *R. ad 1^m Quaer.* Solutio quaestionis pendet a statu fortunae matris. Si legatum fideicommissorium noceat juribus filiae legitimae, adimpleri nequit; secus vero, si minime noceat. Mater enim potuit dare filiae suae naturali recognitae praeter id, quod ipsi lege tribuitur, quidquid extraneo dare posset. Hinc, si mater sat dives sit, Anna legatum hoc fideicom-

missorium filiae illegitimae tribuere potest, cum altera puella jus nullum in hanc pecuniam habeat, siquidem in hypothese in legitima sua non laederetur.

868. — *R. ad 2^m Quaes.* Florus *probabiliter* committere potuit Antonio pecuniam suae proli fornicariae transmittendam. Ratio est, quia potuisset etiam eam haeredem instituere, non quidem quatenus prolem suam, sed quatenus personam ex lege non inhabilem. Idem etiam de jure

naturali quoad legatum proli incestuosae legandum ob eandem rationem. De jure vero gallico filii incestuosi, sicut et adulterini, ad donationes recipiendas prorsus inhabiles declarantur. Jus enim tantum habent ad accipiendum ea, quae ad vivendum necessaria sunt. Plures tamen non *improbabiliter* hujusmodi donationes non irritari contendunt, nisi de vitio natalitatis juridice constet. — *V. Comp. n. 828.*

CASUS DE COMMODATO, DEPOSITO, MANDATO ET MUTUO.

CASUS I.

COMMODATUM.

Exuperius Tibulo commodavit tapetes seu picturas textiles ad domus cubacula exornanda pro nobili quodam hospite recipiendo. Cum autem discessisset hospes et jam de tapetibus domino restituendis ageret Tibulus, ecce! in media tempestate domus ejus fulmine incenditur et mox tota cum rebus commodatis comburitur. Potuisset tamen eas ab incendio liberare Tibulus, nisi ad res proprias flammis subducendas totus incubuisset. Exuperius autem tapetum pretium requirit a Tibulo, qui negat, se in hujusmodi casu ad damnum reparandum obligari. Quare lis inter utrumque inducitur.

Hinc

- Quaer.** 1° *An teneatur Tibulus damnum erga Exuperium resarcire attentis, quae sunt in casu?*
 2° *An debuisset Tibulus prius res sibi commodatas ab incendio salvare, quam proprias?*
 3° *An teneretur ad restitutionem commodataris, si tapetes absque sua culpa a fure ablati fuissent?*
 4° *Quid, si dubium esset de negligentia gravi in rebus commodatis accurate servandis?*

Solutio.

869. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Tibulus ad nihil tenetur, si tapetes ex incendio salvare non potuit, quia damnum casui fortuito tantum tribuendum est, cum culpa nullius, ne juridica quidem, intervenerit. 2° Si vero, adhibita diligentia, res commodatas aeque ac suas servare potuit, de damno tenetur, quia ob omissionem diligentiae ex contractu debitae gravis culpae theologicae reus evadit.

870. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Tibulus debuit magis attendere ad res commodatas, quam ad suas salvandas, si res alienae multo pretiosiores fuerint, quam propriae, praesertim si gratuito ei commodatae fuerint. Ratio est, quia rei alienae debetur custodia, quam quisque prudens pro suis adhiberet. Quisque autem servaret suas pretiosiores prae villoribus. Ergo similiter agere debet erga res alienas commodatas, secus injustitiae reus evadit et ad restitutionem adstringitur. Porro in nostro casu facile evenire potuit, ut tapetes majoris fuerint pretii, quam res domesticae, cum postulati sint ad cubacula exornanda pro nobili hospite recipiendo. Ergo facile commodatarius ad restitutionem obligari potest. — *Reuter n. 178.* Pariter potuit Tibulus res proprias praeferre *per se*, si pretiosiores fuerint, quam alienae. Ratio ex dictis facile deducitur, nempe ex rationis paritate.

2° Quid vero in casu, in quo tum res alienae, tum propriae fuerint ejusdem valoris? *Controvertitur*. Alii censent, commodatarium in hac hypthesi debere attendere aeque ad res commodatas, quam ad suas salvandas, quia eas accipiendo suscipit obligationem adhibendi seriam diligentiam, res illas velut suas curandi et custodiendi. — *Reuter ibid.* Alii tamen *communitas* dicunt, probabiliter posse commodatarium res suas proprias potius a periculo salvare, quia caritas recte ordinata a semetipso incipit, saltem *per se* loquendo, secluso speciali contractu. — *Lugo d. 8. sect. 10. (¹)*

871. — *R. ad 3^m Quaes.* Nego, quia tunc, nulla interveniente culpa theologica, nulla quoque sequeretur restitutionis obligatio. *Recole dicta de injusto damnificatore n. 628. 634. (²) et seq.* — *V. Comp. n. 658.*

R. ad 4^m Quaes. Si grave peccatum non commiserit in omissione diligentiae debitae, non videtur obligandus ad restitutionem, quia tunc non est certa obligatio; porro obligatio incerta non est imponenda. Etenim non tenetur quis ad restitutionem certam ob merum dubium de damno illato. *Ita auctor casuum Bononiae editorum, v. Commodatarius.* Sed *Collet* adnotator dicit, restituendum esse pro rata dubii.

CASUS II.

COMMODATARIUS INFELIX.

Pibertus mercator mane quodam obstupescens animadvertit, magnam mercium suarum copiam nocte praecedente furtim ablatam fuisse. Die uno alterove elapso inaudit, furem cum mercibus abisse in alium locum, quinque leucis inde dissitum. Absque mora rogat Marcum, vicinum et debitorem suum, ut confestim equum suum sibi commodare velit, quo furem strenne insequatur. Bucephalo insidens velociter ad praedictum locum pervenit. Sed heu! dum prima nocte in quoddam hospitium divertit, nova ei accidit calamitas. Altero mane cum stupore animadvertit, etiam

equum nocturno tempore clam ac furtive fuisse e stabulo abductum. Hinc miser, amissa spe recuperandi sive merces, sive ipsum equum, pedes domum reverti coactus est, re prorsus infecta.

Hinc

Quaer. 1° An Pibertus solvere teneatur equi pretium Marco, ejus domino?

2° *An vero hospes, apud quem divertit Pibertus, ei idem pretium compensare teneatur?*

3° *Quid, si Pibertus cum equo ultra quinque leucas furem fuisset insecutus, et tunc tantum equus fuisset ablatum e stabulo vel a praedonibus eidem violenter ereptus: deberetne equum compensare?*

4° *Si vero Pibertus cum equo feliciter fuisset ad propria reversus, potuissetne eundem equum sibi retinere ex eo, quod a suo debitore solutionem debiti aliter obtinere non posset?*

Solutio.

872. — *R. ad 1^m Quaes.* Pibertus non tenetur ante sententiam judicis ad solvendum equi pretium, si equum deposuerit in tuto stabulo seu nulli extraneo patenti. Ratio est, quia commodatarius, saltem in foro conscientiae, non tenetur resarcire damnum rei commodatae obveniens, nisi culpam theologicam gravem commiserit. Atqui Pibertus in casu talem culpam non commisit. Ergo in foro conscientiae ante judicis sententiam damnum pro equo sublato compensare non debet. — *Vide dicta supra de injusto damnificatore n. 628. 634. (¹) et seq.* — *V. Comp. n. 659.*

873. — *R. ad 2^m Quaes.* Idem omnino de hospite dicendum est ob eandem causam. Etenim ei imponi nequit in conscientia ante sententiam judicis obligatio damnum resarciendi, modo per se vel suos famulos, ad custodiam stabuli praepositos, vigilantiam a patrefamilias plerumque adhibitam praestiterit.

(¹) quem cf. de hisce. (N. edit.)

(²) Fortasse n. 620. 653.? (N. edit.)

(¹) Cf. notam praecedentem. (N. edit.)

R. ad 3^m Quaes. Affirmative, si terminum itineris praefixum notabiliter excesserit. Ratio est, quia equum accepit, ut supponitur, ad iter quinque leucarum tantum peragendum. Commodatarius vero, qui re commodata utitur ultra licentiam acceptam, ex casu fortuito ad compensationem tenetur, quia vere culpabilis est. *Mora enim sua cuiuslibet est nociva.* (Reg. 25. jur. in 6°). Secus vero dicendum est, ut videtur, si Pibertus equum commodatum accepisset ad tempus vel ad dies indeterminatos *et praecise ad furem persequendum*, quia tunc omnino culpa vacaret. — *Elbel n. 369.*

874. — *R. ad 4^m Quaes. Affirmative* pro foro interno, scilicet licebit commodatario tamdiu detinere equum, donec dominus illius debitum suum solverit. Proinde confessarius huiusmodi compensationem dissimulare poterit, nisi alia mala graviora secutura praeviderit. Etenim creditor, qui debiti solutionem obtinere nequit, ex jure naturali sibi ex re debitoris satisfacere potest, saltem *per se*, secluso scandalo aliisque gravibus incommodis, ut supra de furto dictum est. — *Elbel n. 371.*

CASUS III.

DEPOSITUM (1°).

Theophilus mercator, dum in vicinam civitatem ad nundinas profectus in hospitio quodam pernoctasset, evigilians mane animadvertit, sarcinam suam, quam in suo cubiculo deposuerat, fuisse furtim ablatam. Quamobrem stupore correptus et ira exardescens mirum in modum invehitur contra hospitem, ab eo damni seu furti compensationem requirens. Negavit hospes, se illam sarcinam vidisse, multo minus eam contrectasse: propterea noluit quidpiam, vel minimum, Theophilo compensare.

Hinc

Quaer. 1° *An hospes pretium sarcinae ablatae Theophilo peregrino solvere debeat?*

2° *Quid, si Theophilus sarcinam in hospitio, vidente hospite, deposuisset et, dum negotiorum causa alio di-*

vertit, haec furtim ablata fuisset?

3° *Quid, si peregrinus ille sarcinam speciali hospitis custodiae commiserit et postea adverterit, aliquid ex ea ablatum fuisse, seclusa hospitis culpa theologica?*

4° *Ad quid teneantur artifices, quibus res conficiendae vel resarciendae traduntur?*

Solutio.

875. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia nullam prorsus culpam, ne levissimam quidem, commisit, cum sarcina ipsi numquam commissa fuerit. Etenim, si Teophili crumena, quam secum in lecto retinuit, ablata fuisset, nemo hospitem ad resarciendum huiusmodi damnum obligaret, quia, crumenam secum retinendo, eo ipso curam ejusdem in se suscepisse merito putatur. Ergo idem dicendum est, si sarcinam penes se ad lectum retinuit; censetur enim curam rerum suarum in se potius suscipere, quam hospiti concedere. — *Elbel n. 372. — Recole dicta supra in casu fere simili de damnificatore n. 634. (1)*

876. — *R. ad 2^m Quaes.* Etiam in hoc casu hospes ab onere restitutionis est eximendus in foro conscientiae ante iudicis sententiam, nisi gravis negligentiae in re custodienda reus sit. (2) Viget enim semper eadem ratio, scilicet quia gravis culpa theologica deficit.

R. ad 3^m Quaes. Neque in hac hypothesis hospes urgendus erit ad restitutionem in foro conscientiae peragendam ante iudicis sententiam. Casus enim non substantialiter mutatur, licet nova circumstantia accedat. Sed facile in foro externo cautiones ad damnum resarciendum damnantur, quia facile culpa juridica in ipsis supponitur, nisi probent, illud damnum ex casu fortuito vel ex violentia absoluta evenisse. — *Elbel n. 374.*

(1) N. 653. vel n. 873. (N. edit.)

(2) *Elbel ib.* hospitem in tali casu absolute ab onere recompensationis liberat, si cura sarcinae ipsi non specialiter commendata fuerit; ita enim ferre legitimam consuetudinem. (N. edit.)

877. — *R. ad 4^m Quaes.* Idem omnino dicendum est de illis artificibus, ac modo de cauponibus dictum fuit. Seclusa culpa theologica a restitutione immunes judicandi sunt ante sententiam juridicam. Sed, cum diligenter invigilare debeant in res suae custodinae commissas, admissa notabili incuria etiam in foro conscientiae de damno tenentur. Tenentur enim res sibi traditas sedulo custodire, sicut solet agere *bonus paterfamilias* seu dominus quoad res proprias servandas.

CASUS IV.

DEPOSITUM (2°).

Hippolytus non modicam frumenti copiam ab amico, in loco dissito domicilium habente, depositam accepit et in horreo suo intra civitatis moenia consito asservavit. Cum autem bellum ingrueret et incursu hostium segetes vastatae agrique depopulati, imo et horrea spoliata fuissent, annona deficiente civitas egere coepit, et ipse Hippolytus penuria affici. Praeviciens autem moraliter loquendo, frumentum ab amico acceptum ab hostibus ablatum iri, partim illud vendidit, partim etiam ad sublevandam familiam suam impendit, ratus, melius esse frumentum illud ab amico, quam ab hostibus consumi.

Hinc

Quaer. 1° An Hippolytus potuerit frumentum amici vendere et pro familia impendere?

2° An post factum ad restitutionem teneatur sive ratione pecuniae ex frumento obtentae, sive ratione frumenti ab ipso et familia in egestate consumpti?

Solutio.

878. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia *rationabiliter* praesumere potuit, depositorem non esse invitum, imo malle, ut frumentum in his circumstantiis venderetur vel ab amico suo consumeretur, cum onere illud tempore suo refundendi. Etenim quisque censetur velle, ut suis rebus pro-

videatur meliori modo, quod fieri potest. Atqui in his rerum adjunctis depositarius melius frumento amici sui consuit illud vendendo aut illo fruendo, quam si hostium depredationi relinqueret, cum onere tamen compensationis postea faciendae. Ergo nullius culpa arguendus est. — *Elbel n. 375.*

879. — *R. ad 2^m Quaes.* Hippolytus post factum tenetur ad compensationem tum pro frumento vendito, tum etiam pro frumento a se et a familia sua consumpto. Ratio prioris evidens est, siquidem pecunia ex frumento vendito illius pretium est; ergo debet esse illius, cujus erat frumentum. Atqui frumentum erat depositoris; ergo etc. Ratio autem posterioris est, quia Hippolytus non potuisset tanta conscientia frumentum consumere, nisi intentionem habuisset illud tempore suo refundendi; secus enim furtum patrasset. Ergo, si cum illo animo consumpsit, in ipso consumptionis instanti obligationem contraxit illud postea compensandi.

880. — *Obijcies:* Depositor nullum passus est detrimentum, quia, si non consumpsisset frumentum, ab hostibus dilapidatum fuisset. Ergo jus non habet ad compensationem.

R. Nihilominus depositarius obligatur ad frumentum compensandum ratione mutui; nam in eo momento, quo illud consumpsit, debuit habere animum illud refundendi, ut a furto excusaretur; proinde obligationem restitutionis contraxit, quia reapse in illo momento depositorem damificavit. Nec refert, quod hostis forte illud abstulisset. Nam, si id fecisset absque justo titulo, de damno teneretur; si vero cum justo titulo, depositor non potuisset rationabiliter esse invitus contra illum. At rationabiliter erit invitus contra depositarium, qui, cum velit esse amicus, sine justo titulo renuit frumentum consumptum compensare. Hinc, quemadmodum ille, qui rem alterius eripit ex incendio, ejus dominium non acquirit, ita etiam neque Hippolytus frumentum facti suum, illud depredationi hostium subtrahendo. — *Elbel n. 376.*

CASUS V.

DEPOSITUM (3°).

Gedonius emit frumentum extra urbem et apud Babylam villicum deposuit, suo tempore in civitatem vehendum. Babylas autem, cum frumentum aequè bonum et forte melius haberet in ipsa urbe, frumentum Gedonii sibi commissum vendidit, suum proprium frumentum in civitate existens substituturus, ne Gedonius inutiles expensas ad vehendas suas merces facere cogeretur. Sed ecce, infortunium! Antequam Babylas suum frumentum Gedonio traderet, per incendium cum granario perit.

Hinc

Quaer. *Quis damnum ferre teneatur, an depositor vel depositarius?*

Solutio.

881. — *R. ad Quaer.* Quis damnum feret? Ferendum erit Babylae depositario. Ratio est, quia dominus non erat frumenti, quod vendidit, sed sub Gedonii dominio adhuc remanebat. Ergo ipsi pretium refundendum est. Etenim intelligi nequit in praesenti casu, quomodo vera frumenti commutatio facta fuerit. Ad commutationem enim efficiendam necesse est, ut mutuos consensus partium intercedat, cum sit verus contractus. Quomodo autem tacitus consensus utrimque haberi potuit, cum Gedonius ne umquam quidem cogitaverit de permutando frumento?

Obijcies: Praesumi potest depositoris consensus, cum res in ejus utilitatem vergat commutationis tempore. Atqui consensus praesumptus sufficit ad dominium alicujus rei acquirendum. Ergo.

R. Posset quidem praesumi consensus domini *conditionate*, concedo; *absolute*, nego. Etenim non est credibile, depositorem velle consentire in frumenti commutationem per depositarium faciendam ipso inscio, nisi sub conditione, ut aliud frumentum aequale sibi reipsa restituatur. — *Reuter n. 176.*

CASUS VI.

DEPOSITUM (4°).

1° Robertus, ex nudinis rediens, majoris securitatis gratia merces suas et

pecuniae sacculum rite obsignatum in quadam civitate penes Nicasium mercatorem deposito reliquit. Nicasius haec sibi concredita diligenter in officina condidit. Sed elapsis subinde pluribus diebus, pecunia otiosa mutui instar uti posse non dubitavit ad perficiendum contractum, ex quo pingue lucrum est consecutus. Merces vero aliquas, opportunitate data, summo pretio vendidit et alias aequè bonas pretio medio emit, ut venditis substitueret. Sed lucrum tum ex mutuo pecuniae, tum ex venditione aliquarum mercium sibi integrum servavit.

2° Canutus, alicujus principis thesaurarius, pecuniis sibi creditis inscio domino in suum commodum negotiatur et lucrum sat notabile sibi facit. Die quadam, cum cistula, pecunia domini referta, ipsi tradita fuisset, eam in suo cubiculo reposuit, postea in arca pecuniaria eandem repositurus. Subinde vero cistulam lustrans advertit, mille francos ex ea fuisse subductos.

Hinc

Quaer. 1° *An graviter peccaverit Nicasius in primo casu, rebus depositis inscio domino utendo?*

2° *An lucrum, quod ex pecuniis et mercibus percepit, sibi retinere valeat, aut totum vel partem domino restituere debeat?*

3° *An Canutus in secundo casu lucrum pecuniae principis mutuo traditae juste suum fecerit vel illud restituere debeat?*

4° *An idem Canutus mille francos furtim subductos erga dominum suum compensare debeat?*

Solutio.

882. — *R. ad 1^m Quaer.* Solutio casus pendet ex variis rerum adjunctis, et maxime ex praesumpta depositoris voluntate, v. g. si sit amicus aut valde familiaris. *Per se* depositarius non videtur graviter peccasse contra caritatem, quia usus tum pecuniae, tum mercium depositarum non censetur gravem tristitiae causam deponenti allaturus, si id resciat, modo nullum inde

detrimentum passurus sit, i. e. modo depositarius in promptu certo habeat, unde reposcenti tempore suo retribuat. Attamen, quando res depositae sunt obsignatae, multo facilius praesumi debet, depositorem merito et graviter invitum esse, et proinde noxa gravis contra fidelitatem et caritatem facilius contrahi potest. — *Voll. n. 911.* — *Reuter n. 175.*

883. — *R. ad 2^m Quaes.* Niciasius retinere potest totum lucrum, quod obtinuit sive ex mutuo pecuniae, sive ex venditione mercium depositarum, dummodo dominus fiat omnino indemnis. Ratio est, quia totum lucrum illud ut singularis industriae fructum acquirere potuit et retinere. Etenim nullum depositori damnum inferitur in casu, cum totum id, quod deposuit, vere accipiat. — *Reuter ibid.*

R. ad 3^m Quaes. Canutus lucrum, quod percipit cum pecunia principis negotiando, retinere potest, quia inde minime damnificatur princeps, modo illa pecunia otiosa fuerit. Emolumentum inde proveniens industriae utentis tribuendum est, ut patet ex dictis.

884. — *R. ad 4^m Quaes.* Canutus mille francos ab alio subductos restituere non tenetur, si gravem culpam in custodiae defectu non commiserit, v. g. si brevissimo tempore pecuniam extra aerarium reliquerit nec prudens periculi metus adfuerit. Si autem iudicis sententia interveniat, in omni casu damnum compensare tenebitur. Restituere teneretur, si ejus negligentia fuerit gravis, v. g. si notabili tempore absuerit, vel si diu januam apertam reliquerit. Constat ex dictis *de damnificatore*, scilicet requiri culpam theologicam, et quidem gravem, ut obligatio restitutionis in re gravi inducatur. — *V. Comp. n. 650. et seq.*

CASUS VII.

MANDATUM (1°).

Bertrandus sartor jussus est a Geraldo, viro valde conspicuo, ut emeret 100 ulnas panni diversae speciei ad vestes tum pro ipso Geraldo, tum pro ejus do-

mesticis conficiendas. Mercator, quem adit sartor, de hoc bono eventu gaudens, sponte ei minoris, quam ceteris, pannum vendidit, imminuens scilicet pretium ex decem assibus pro singulis ulnis, ut animum gratum ipsi ostenderet. Bertrandus igitur 50 francos seposuit ac sibi servavit, a Geraldo consuetum pretium requirendo.

Hinc

Quaer. An sartor potuerit praedictum lucrum sibi retinere, vel mandanti restituere debeat?

Solutio.

885. — *R. ad Quaes.* Generatim non facile credendum est mercatoribus, qui asserunt, se pretium imminuere in favorem ementis; nam idem fere omnibus repetunt, ita ut cuncti se privilegiatos existiment. Nec raro venditores de industria pretium a principia extollunt et exaggerant, ut postea videantur aliquid de eo remittere in emptorum gratiam. Propterea difficillimum est in theoria, hujusmodi casus solvere; sed communiter mandataris indulgendum non est, praesertim si pretii imminutio, quae fieri videtur, sit valde notabilis, ut in nostro casu. Hallucinationis periculo imprimis obnoxii sunt famuli, qui pro dominis emunt nec verum pretium rerum cognoscunt. Facilius tamen erit sartori nostro dignoscere certum panni pretium et judicare, utrum revera mercator ipsiusmet intuitu de pretio remiserit. Si vir probus sit et id asserat, non videtur inquietandus.

Sic de casibus hujusmodi *S. Litg. n. 826.*: „Caute . . . permittendum est sartoribus „ementibus pannos pro aliis, retinere aliquid de pretio; nam aliquando mercatores revera potius simulant ipsis donare, quam donent, ita ut, si dominus ipse adiret, pro eodem pretio rem obtineret. Ceterum, si sartor fideliter „negotium domini gerat et mercator aliquid ei donet vere gratis, quia suam „officinam ille frequentat, vel ut eum „alliciat ad suam officinam frequentandam, licite sartor posset retinere donatum, modo moralem diligentiam adhibuerit ad emendum ab aliis mercatoribus „pretio minori.“

CASUS VIII.

MANDATUM. (2°).

Sallustius, rei domesticae cujusdam viri sat opulenti praepositus, ab eo jussus est, ut singulis annis necessaria ad familiam vestiendam tanti emeret penes determinatum mercatorem, nempe Cyrillum. Sallustius vero, Cyrillo praetermisso, apud alium mercatorem ejusdem civitatis res minori pretio comparat. Aliquando etiam emendi causa in aliam civitatem se conferens, pannum tenuiori pretio acquisivit. Residuum porro summae, ad emptiorem a domino determinatae nec impensae, sibi vindicavit.

Hinc

Quaer. 1° *An Sallustius in primo casu ad aliquid teneatur erga Cyrillum mercatorem praetermissum? An erga dominum?*

2° *An retinere possit id, quod minus impendit merces in alia civitate emendo?*

Solutio.

886. — *R. ad 1^m Quaer.* Quid de Sallustio? Nullam quidem injustiam, Cyrillo praetermisso, commisit, quia mandans, ut supponitur, nullo contractu adstringitur ad merces in ejus officina emendas. Sed injustitiae reus evadit erga mandantem, cujus rem utiliter gerere debet; etenim pecunia, quam non expendit, mandantis est et mandanti clamat. Ergo ei mandatarius parcimoniae fructum restituere debet. — *Recole dicta de furto Casu IX. n. 571.*

R. ad 2^m Quaer. Affirmative. Ratio est, quia lucrum illud, quod Sallustius obtinet in alium locum se conferendo et ibi merces minori pretio emendo, revera ejus labori et speciali industriae debetur; proinde sub hoc respectu non est inquietandus. — *Reuter n. 182. (¹)*

CASUS IX.

MANDATUM (3°).

1° Respicus, homo valde industrius, frequenter ut mandatarius a Bernardo

(¹) Cf. de hoc etiam *S. Lig. n. 825. (N. edit.)*

adhibetur. Lucrum autem fecit et ut fructum industriae sibi servavit in sequentibus casibus: 1° Jussus fuit, ut emeret decem modios tritici pro 50 francis; emit autem 40 fr. frumentum bonae speciei, et 10 fr. sibi reservat. 2° Alias mandatum habuit, equum vendendi 300 fr., et 320 vendidit et proinde 20 fr. seposuit. 3° Alias eidem commissus est bos 200 fr. vendendus. Respicus, non habens occasionem illum bovem vendendi, eum ipse pro statuto pretio sibi emit et postea carius vendit.

2° Callixtus accipit a Marcello annulum vendendum quinque nummis. Ille vero, felici sorte, eadem die viro perito octo nummis vendit. Igitur quinque nummos tradit Marcello, tres vero reliquos sibi servat, tum quia est fructus industriae, tum quia Callixtus ipse pretium determinavit nec majus requirit.

Hinc

Quaer. 1° *An Respicus possit lucrum perceptum retinere in partibus adjunctis in primo casu relatis?*

2° *An Callixtus potuerit pretium residuum sibi retinere?*

Solutio.

887. — *R. ad 1^m Quaer.* In 1° casu Respicus non potest sibi servare pecuniam, cui pepercit in frumenti emptione, quia emit nomine mandantis et rem ejus utiliter gerit. Mandans autem determinando pretium significat, se nolle, ut majori pretio frumentum ematur; sed non ideo renuntiat beneficio, quod mandatarius obtinere potest. Igitur pecunia reservata domino clamat. Secus tamen dicendum est, si Respicus, ut minoris emeret, in alium locum iverit et expensas fecerit etc. ut dictum est in casu praecedente. — *S. Lig. n. 825.*

Neque in 2° casu potest Respicus excessum pretii retinere, quia pretium fuit ipsi determinatum, ne venderet minoris, nisi aliud ex verbis mandantis aut ex circumstantiis colligatur. Quare emolumentum cedit domino, cujus venditor rem utiliter gerit. — *S. Lig. ibid. — V. Comp. n. 847.*

In 3° casu licite egit Respicus.

Ratio est, quia non est ipse deterioris conditionis, quam alius quilibet. Igitur, modo tribuat domino pretium ab eo determinatum, bene potest bovem sibi metipso vendere et, si postea, data occasione, illum pluris vendat, lucrum illud suum facit, quia rem suam vendit et proinde ipsi emolumentum, proficere debet. Sed in eo casu mandatarius sincere emere debet, ita ut postea omnia pericula et onera subeat, si v. g. bos pereat, deterior evadat etc. Igitur, re perfecta, haberi debet ut verus dominus, nec potest postea venditionem hanc rescindere. — *Reuter n. 182. — S. Lig. n. 825.*

888. — *R. ad 2^m Quaes. Negative per se.* Etenim 1° nihil retinere potest ratione industriae, quia auctarium pretii non est fructus industriae, sed fructus annuli spectantis ad dominum, cujus nomine Callixtus tantum vendidit; ergo auctarium spectat ad dominum. 2° Neque aliquid retinere potest ratione rei venditae, quia illud est pretium rei; ergo spectat ad dominum rei. 3° Neque ex eo, quod dominus designaverit pretium, quia sine pacto tacito vel expresse retentionis auctarii illa designatio tantum facta est, ne infra illud pretium designatum annulus venderetur. Dixi: *per se*; quia excipiendus est casus, in quo Marcellus expresse vel tacite convenerit cum Callixto, ut, si annulum vendiderit supra pretium designatum, lucrum sibi servet. — *Vott n. 939. — S. Lig. n. 825.*

Obijcies: Mandatarius mercedem pro labore suo competentem exigere potest; ergo illud augmentum pretii hac ratione retinere potest.

R. Vel convenit cum mandante de aliqua mercede, vel non. Si prius, debuit determinari merces illa et a mandante eroganda est, nec pendet ab arbitrio proprio mandatarii. Si posterius, jam hic censetur voluisse suum officium gratuito praestare. Attamen, si mandatarius laborem arduum susciperet vel tempus notabile adhiberet ad mandati executionem, modo labori proportionato se compensare posset. Saepissime mandatarii salarium alla ratione percipiunt, quales sunt famuli, proxenetae etc.

CASUS X.

DE NEGOTIORUM GESTIONE.

Remigius emit 30 fr. gemmam 200 fr. valentem, sciens, furtivam esse et ad Germanum pertinere. Non emit autem, ut eam domino gratuito redderet, at cum intentione pretium solutum ab eo repetendi, cum nullo alio modo gemmam hanc obtinere possit.

Hinc

Quaer. 1° An Germanus, gemmae dominus, teneatur refundere in Remigium pretium ab eo in ipsius favorem solutum?

2° An Remigius, eo pretii solutionem recusante, gemmam servare possit, aut etiam eam vendere?

Solutio.

889. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia Remigius rem Germani *utiliter* gerit, eam vilissimo pretio recuperando, quando alio modo minime recuperari potest. Tunc *rationabiliter* voluntas domini praesumitur et officium praestantissimum in ipsius gratiam praestatur. Ergo justum est, ut refundatur pretium, quo res empti fuit. — *Antoine, de contr. part. 2. c. 4. et alii.*

890. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia Remigius jus habet, ut indemnus fiat. Ergo, si dominus gemmae pretium refundere nolit, emptor eam servare potest, vel etiam vendere ad se compensandum. Attamen gemmam vendere non debet, nisi iterum et serio monito Germano et, detracta sua pecunia, totum pretii excessum ei tribuere tenetur. — *V. Comp. n. 848.*

CASUS XI.

DE MUTUO (1°).

1° Dunstanus, centum nummis a Matthaeo mutui gratia acceptis, domum nocte repetebat, cum, in furem incidens, ab eo pecunia spoliatur et vix incolumem vitam subtrahit. Postea vero Matthaeo nummos repetenti restituere nolit, quia, ait, ubi res perit deficiente culpa detentoris, domino perire censetur.

2° Fulcranus, cum mutuo pecuniam ab Ernesto requireret, „Nullam in promptu habeo,” inquit iste; „sed accipe haec viginti vasa ex porcellanis et, illis venditis, pretium in usum ad annum servabis.” Verum vasa a Fulcrano accepta, antequam divenderentur, casu fortuito perierunt.

3° Gibertus mille francos mutuo gratuito tradit Arsenio ad annum, declarans, se postea pecuniam hanc agrum emendi causa reclamaturum esse. Elapsis autem sex mensibus, data opportuna occasione agrum emendi, Gibertus pecuniam repetit. Difficultatem objicit Arsenius et moram postulat ad alios sex menses protrahendam. Annuit mutuator ea conditione, ut mutuarius fenus legale sit soluturus.

Hinc

Quaer. 1° *An Dunstanus in primo casu pecuniam a Matthaeo acceptam restituere debeat?*

2° *An Fulcranus pretium vasorum, de quibus in secundo casu, Ernesto reddere teneatur?*

3° *An Gibertus potuerit fenus pro pecunia mutuata exigere, prout fertur in tertio casu?*

Solutio.

891. — *R. ad 1^m Quaer.* Jocari videtur Dunstanus, a pecunia restituenda se excusando. Luce enim meridiana clarius est, ipsum obligari ad reddendum Matthaeo, quidquid ab ipso ex mutuo accepit, quia mutuum numquam proprie perit, vel ipsimet mutuuario semper perit. Etenim in mutuo pecuniae attenditur tantum ad *valorem*, non vero ad *species* argenteas vel aureas. Quare mutuarius, accepta pecunia, dicit mutuantii: *Debeo tibi talem vel talem valorem*; valor autem numquam perit, siquidem mutuarius, nummis acceptis spoliatus, remanet debitor valoris. Si vero agatur de rebus primo usu consumptibilibus, dominium rei mutuatae in mutuarium transfertur, cum haec non sit eadem reddenda in individuo, sed in specie

tantum; proinde, si pereat, mutuuario etiam perit, siquidem dominus est.

892. — *R. ad 2^m Quaer.* Fulcranus pretium vasorum solvere debet. Etenim res perit domino. Atqui Fulcranus vasorum acceptorum est vere dominus; nam Ernestus eorum dominium omnino transiit, ita ut ab eo vendi possint et valor eorundem tantum sit reddendus. Ergo vasa Fulcrano perierunt.

R. ad 3^m Quaer. Negative. Ex contractu enim Arsenius jus habuit gratuito utendi mutuo per annum integrum. Ergo injuste agit Gibertus, mutuum in medio anno repetendo; ergo consequenter injuste agit, fenus exigendo a mutuuario, ut ei pecuniam usque ad anni finem relinquat.

CASUS XII.

DE MUTUO (2°).

Zebina famula quaerit a confessario, utrum posset lucrum legale percipere ex modica pecunia, quam multo labore acquisivit et pro tempore infirmitatis aut senectutis aliquatenus adangere cuperet. Negat confessarius, eam id posse, quia hoc opponitur tum legi naturali, tum doctrinae Patrum, tum declarationi *Benedicti XIV.* Quod si S. Sedes ultimis hisce temporibus dixerit, aliquando fideles lucrum ex pecunia percipientes *inquietandos non esse*, clausulam addidit, scilicet: *dummodo sint in bona fide*. Qui autem de honestate hujus lucri interrogant, eo ipso bona fide requisita carent.

Hinc

Quaer. 1° *An Zebina possit accipere fenus pro mutuata pecunia absque alio, ac legis titulo?*

2° *Quid de rationibus a confessario allatis?*

3° *An bona fides a S. Sede praescripta titulo iustitiae vel honestatis tantum requiratur, an restitueret teneretur ille, qui contra conscientiam fenus legale perciperet?*

4° *Quomodo interpretanda sit clausula: dummodo paratus sit stare Ecclesiae definitioni?*

Solutio.

893. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Patet ex responsionibus varils S. Sedis. — *Vid. Comp. n. 863—874. etc.*

R. ad 2^m Quaes. Ex decisionibus ipsis Curiae romanae patet, infirmas esse confessarii rationes. Etenim, si valerent, praxis opposita ab Ecclesia permitti non potuisset. Licet enim S. Sedes difficultatem non certo diremerit, sequitur tamen ex positiva tolerantia, quam commendat et praescribit, esse saltem probabilem sententiam fenus ex mutuo permittentem. Atqui, si valerent rationes a confessario allatae, doctrina, favens lucro ex pecunia mutuata percipiendo, omni prorsus probabilitate destitueretur. Doctrina enim, quae evidenter repugnat juri naturali, juri divino et canonico doctrinaeque Patrum, non est *probabilis*, neque ab Ecclesia permitti potest. — *Vid. Comp. ibid.*

894. — *R. ad 3^m Quaes.* Quoad *bonam fidem* a S. Sede requisitam sermo est de conscientia efformata, ita ut peccatum excludat. Quare bona fides ad honestatem actionis, non vero ad ejus justitiam requiritur. Secus enim ille, qui instructus a confessario rigidior putaret, se male agere lucrum ex mutuo percipiendo, injustitiam committeret atque ad restitutionem teneretur, quod falsum et absurdum est. Supponantur enim duo homines lucrum ex mutuo pecuniae percipientes juxta taxam legis; unus putat, hoc esse licitum, et alter illicitum: numquid secundus ob malam fidem injustitiae reus urgendus erit, dum primus ab onere restitutionis liberabitur? Nonne sunt ambo in justitia vel injustitia pares? Numquid prior, non obstante bona fide, a restitutione prius excusari potest, quam possessor bonae fidei, quando delegit, rem a se possessam non esse suam? Si in poenitente bona fides deficiat, facile poterit confessarius in hac bona fide eum constituere, allata scilicet S. Sedis decisione. — *V. Comp. n. 860.*

895. — *R. ad 4^m Quaes.* Sufficit ad hanc clausulam seu conditionem servandam, ut poenitens sit dispositus ad se subjiciendum Ecclesiae decisioni, si umquam hac de re decisionem absolutam lata sit.

Sed necessarium non est, ut poenitentes de hoc interrogentur; haec enim dispositio a bono catholico semper praesumenda est. — *Bouvier. — Vid. Comp. n. 874. 4°.*

CASUS XIII.**DE MUTUO (3°).***An quis injustus sit benefaciendo?*

Menander centum millibus fr. praedium Polidoro vendit. Hic, quamvis pecuniam in promptu habeat, mavult pecuniam hanc ut sibi creditam retinere, promittens, se quinque pro centum quotannis soluturum. Re mutuo consensu composita, Polidorus tam opportune pecuniam in commercium posuit, ut 15 pro 100 perciperet.

Anxietate tamen postea correptus Menander circa validitatem hujus contractus, pergit ad interrogandum Severinum theologum, cui rem totam pandit. Tunc Severinus, „Hoc tibi minime licitum est“ inquit; „in aperta versaris injustitia. Non potes enim fructum percipere ex re non tua seu ex re, cujus proprietatem non habes. Adde, quod pecunia sterilis est ex natura sua, siquidem ipso usu consumitur, dum impenditur. Praeterea, cum omne periculum mutuatae pecuniae in damnum mutuatarii vergat, aequum sane est, ut omne emolumentum ex ea ipsi obveniat. Igitur vel pecuniam tuam gratuito mutuatario relinquant, vel eam ab ipso repetas: non datur medium.“ Quapropter Menander reclamatur praedii venditi solutionem. Evenit autem, ut, ne justitiam laedat erga Polidorum, ab eo occasionem lucrandi quindecim pro centum subtrahat.

Hinc

Quaer. 1° *An Menander in contractu injustus fuerit?*

2° *Quid ad rationes Severini theologi?*

3° *An Menander juste potuisset plus accipere, v. g. tertiam vel dimidiam partem lucri?*

Solutio.

896. — *R. ad 1^m Quaes.* Minime gentium; sed pacificandus! Etenim ex decisionibus Curiae romanae inquietandi non

sunt illi, qui fenus moderatum juxta taxam legalem ratione pecuniae mutuo traditae percipiunt. Atqui Menander legalis taxae limites minime praetergreditur et insuper, nedum mutuatarium usura oppressiva premat, ipsi medium suppeditat, quo ille lucrum ingens ex commercio percipiat. Ergo etc. Numquid enim injustus evadet Menander erga Polidorum, ipsi commodum notabile tribuendo? Numquid ei *injuriam* faciet *benefaciendo*?

897. — *R. ad 2^m Quaes.* Rationes Severini sunt sane severiores, ut satis liquet ex responso ad 1^m Quaes. Stantibus enim temporum nostrorum circumstantiis atque sanctione legis civilis praedictum lucrum permittentis, necnon responsis jam laudatis S. Sedis, ex quibus constat, inquietandos non esse fideles, qui juxta taxam legis lucrum ex mutuo pecuniae percipiunt, doctrina Severini *practice* jam defendi non potest, licet olim fuerit doctrina theologorum communis. Sed attendamus propius ad singulas Severini difficultates.

Obijcit 1° Severinus: Menander ex re non sua fructum percipit, siquidem dominium pecuniae suae in Polidorum transtulit.

R. Nego assertum. Menander minime transtulit dominium pecuniae, quia in mutuo pecuniae non attenditur ad species monetae, sed ad valorem; servat autem valoris dominium. Insuper, etiamsi dominium transferret, bene posset ex contractu emolumentum percipere ex eo, quod medium alteri praestaret, quo magnum lucrum obtineret.

898. — *Obijcit* 2°: Pecunia est *sterilis* ex natura sua; ergo fructum producere minime potest; ergo nec mutuans lucrum ex mutuo percipere valet.

R. Distinguo: est *sterilis per se solum, concedo*; conjuncta cum *industria, nego*. Sic ager tuus sterilis erit, nisi operam ad eum excolendum adhibeas. Sed, si ego pecunia mea auxilium praestem alteri ad lucrum faciendum, utrique prodesse poterit. Cerne Polidorum, qui 15 pro centum lucratur cum pecunia

Menandri: numquid cum industria sola, absque pecunia, tantum perciperet commodum?

Obijcit 3°: Periculum pecuniae vergit in solum damnum mutuatarii: ergo ipse solus ex ea emolumentum percipere debet. Ergo mutuans nullum lucrum accipere potest.

R. Nego conseq. Potest enim mutuatarius subire periculum et nihilominus lucrum obtinere, licet partem lucri hujus mutuanti eroget. Disce iterum exemplum in casu positum. Si adeo laederetur aequalitas, quare ipsi mercatores semper pecuniam mutuo requirerent? Quod si non semper res votis succedat, hoc velut *per accidens* habendum est, vel casui fortuito aut imperitiae mutuatarii tribuendum.

899. — *R. ad 3^m Quaes.* *Negat* sententia communis. Ratio est, quia Menander ex mutuo pecuniae majus lucrum percipere nequit, quam id, quod lege praescribitur. Insuper, ajunt, violaretur aequalitas, cum mutuans lucrum certum obtineat, dum mutuatarius omnia pericula subit, saltem *ordinate loquendo*. Si igitur Menander dimidiam partem lucri obtinere velit, ineat societatis contractum cum Polidoro et pericula cum eo subeat. *Asserunt* tamen nonnulli in casu, in quo revera Polidorus lucrum valde notabile esset percepturus, juxta dicenda infra n. 905. et 906.

CASUS XIV.

RATIO AB USURA EXCUSANS (1°).

1° Lucillus magnam frumenti copiam emerat, ut opportuna occasione illud vendendo magnum lucrum inde perciperet. Interea Bibianus ab ipso 50 nummos sibi mutuo tradendos postulat. „Non habeo „amplius, nisi 50, adhuc ad emendum frumentum destinatos,“ ait Lucillus: „si „vis, eos tibi dabo ea lege, ut postea mihi „solvas auctarium supra taxam legalem „pro rata lucri cum empto frumento a me „faciendi.“ Annuit Bibianus et postea 7 vel 8 pro centum solvere adigitur ratione lucri pro Lucillo cessantis.

2° Simonellus, lucri cupidus, plerumque ex mutuata pecunia aliquid praeter

legis taxam a mutuatario requirit sine ratione lucri cessantis aut probabiliter cessaturi, aut saltem imminuendi. Imo, aliquando 10 pro centum postulat, nempe 5 ex legis titulo et 5 ob lucrum cessans. Nec raro evenit, ut 6 vel 7 pro centum accipiat absque lucro cessante, quia, ait, mutuatarii sunt contenti et auctarium illud ultro concedunt, imo quandoque et ipsi offerunt.

Hinc

Quaer. 1° *Quinam sint tituli alii ab usura excusantes praeter legis titulum?*

2° *An tibi liceat fenus accipere tum ex titulo legis, tum ex periculo sortis vel poenae conventionalis, ita ut tantum ex istis accipias, quantum secluso legis titulo accipere posses?*

3° *Quid ad varios casus?*

Solutio.

900. — *R. ad 1^{am} Quaer.* Tituli ab usura, praeter legis titulum, eximentes sunt: damnum emergens, lucrum cessans, periculum sortis et poena conventionalis. — *V. Comp. n. 856.*

R. ad 2^{am} Quaer. Nego prorsus. Hinc, si damnum emergens sit pro quinque, non tibi licet accipere decem, scilicet 5 pro illius damni compensatione, et 5 ex lege. Lex enim locum alterius tituli tenet, si occurrat. Hoc est certum, quando damnum emergens vel lucrum cessans taxam legis non excedit vel non superat notabiliter, quia lex, permittendo quinque pro centum vel sex ratione commercii, intendit comprehendere et compensare illa pericula ordinaria, quae in mutuo inesse possent. Nam pecunia, alio modo impensa seu ad praedia emenda et excolenda, tantum lucrum non producit, siquidem terra plurimum duo cum dimidio, tria vel paulo amplius pro centum agricolis exhibet.

Quid vero, si damnum emergens notabiliter taxam legalem superaret? An liceret tunc integram compensationem a mutuatario requirere?

R. Affirmandum videtur de jure naturali, saltem ante iudicis sententiam, quia

mutuans in hoc casu nullum commodum ex mutuo reportaret; tantum enim ex damno emergente amitteret, quantum ex mutuo reciperet.

901. — *R. ad 3^{am} Quaer.* 1° Lucillus non est inquietandus, si revera eam damni quantitatem ex mutuo patiat; sed a periculo hallucinationis ipsi quam maxime cavendum est.

2° Simonellus omnino de usura illicita et injusta est damnandus ex eo, quod variis titulis simul fenus percipiat et taxam legalem excedat. Nec excusandus est ex praetextu, quod mutuatarii sint contenti; etenim majus tributum aliqua necessitate compulsi tantum solvunt, nec gratuitam donationem excessus debiti facere intendunt.

CASUS XV.

RATIO AB USURA EXCUSANS (2°).

1° Agritius, dives agrorum cultor in Gallia, ex mutuo pecuniae 6 pro centum percipit, quia se aliquatenus mercatorem reputat, cum magnam quotannis frumenti copiam ex propriis agris collectam vendat.

2° Remigius, legali fenore contentus quidem, apponit tamen in mutuo legem hanc, scilicet ut mutuatarius quaedam victualia, quibus indiget, in sua propria officina emat vel alia praestet officia.

3° Caesar nihil quidem aliud praeter licitum ex lege requirit, sed, nisi mutuatarius statuto tempore auctarium statim solvat, ex illo ipso fenore fenus erit percepturus, ex eo quod, ait, crescente summa sortis etiam lucrum pro rata crescere debet.

Hinc

Quaer. 1° *An Agritius sex pro centum ex mutuo pecuniae suae percipere possit?*

2° *An Remigius praeter fenus iuxta taxam legalem juste a mutuatario exigere possit, ut quaedam victualia in sua officina emat vel aliud officium sibi praestet?*

3° *An Caesar fenus ex ipso fenore a mutuatario requirere valeat?*

Solutio.

902. — *R. ad 1^m Quaes.* Agritius percipere nequit sex pro singulis centenīs ex mutuo pecuniae suae titulo mercaturae seu juxta legem civilem gallicam, quae sex in materia commercii permittit ⁽¹⁾. Ratio est, quia veram negotiationem non agit. Mercator enim dicitur ille, qui ex officio suo emit ad revendendum. Agritius autem vendit tantum frumentum, quod ex propriis agris colligit; ergo mercator nullatenus dici potest. Ergo etc.

903. — *R. ad 2^m Quaes.* Remigius de injustitia omnino damnandus est. Ratio patet. Etenim evidenter excedit taxam legalem exigendo *ex contractu* praeter fenus lege permissum alia onera pretio aestimabilia. Hoc autem injustum est. Idem dicendum de mutuantibus, qui saepius exigunt, ut in convivio et epulis recipiantur.

904. — *R. 3^m ad Quaes.* Caesar juste potuit fenus ex fenore percipere, positis conditionibus debitīs, scilicet ut terminus contractus ab uno saltem anno elapsus fuerit et conventio specialis de hoc praecesserit, vel damnum ex dilatione solutionis eveniret. — *Vld. Comp. n. 871. — Gousset, Code civil commenté n. 1154.*

CASUS XVI.**LUCRUM TAXAM LEGIS EXCEDENS.**

1° Libanius mercator, inveniēns egregiam occasionem magnum percipiendi lucrum, si quasdam merces opportune emat et vendat, sed carens necessaria pecunia, sponte offert Paterno 8 pro 100, si mille aureos sibi mutuo dare velit. Accepta vero hac pecunia, Libanius 20 pro 100 lucratur.

2° Derfutus, mercator animalium, experientia novit, se magnum obtinere lucrum ex emptione et venditione ovium. Cum autem difficile inveniat pecuniam censum ordinarium solvendo, offert mutuantibus, se 20 asses ipsis erogaturum pro singulis

ovibus emptis. Sed sortem post tres vel quatuor menses, seu postquam oves in certis nundinis vendiderit, restituere debet.

Hic

Quaer. 1° An liceat auctarium majus accipere ex mutuo pecuniae, quando mutuarius lucrum notabile est certo percipiturus?

2° Quid ad utrumque casum?

Solutio.

905. — *R. ad 1^m Quaes.* Negat sententia communis. Ratio est, quia nullus titulus huc auctario favet, siquidem superat taxam legis, nec ei suffragatur alius titulus damni emergentis aut lucri cessantis vel periculi sortis: ergo nulla datur ratio auctarium illud percipiendi. Hoc insuper esset hallucinationi obnoxium, cum facile possit esse error circa lucrum speratum, ut saepe probat eventus. Mutuator et mutuarius inire possunt contractum societatis, vi cuius ambo habeant spem certi lucri vel damnum subeant, si quod eveniat, et tunc nulla superest difficultas.

Non desunt tamen theologi, qui auctarium illud non damnant in casu particulari, ubi de emolumento certo et notabili constat, quia, ajunt, de jure naturali ille, qui tibi offert medium notabile lucrum percipiendi, illud tecum dividere potest. Deficiente enim alio titulo adest saltem libera et plena mutuarii condonatio. Sic *Kenrick t. 1. tr. 11. c. 6. n. 96* ⁽¹⁾.

„Ad eos quod attinet, qui excedunt lucrum a lege definitum, haud facile iis credendum, rationes, quibus vindicetur, allegantibus. Jus auctarium majus recipiendi repeti posse existimamus ex libero contrahentium consensu. Patet, consensus illum liberum non esse, quoties oritur ex angusta re et magni damni periculo: quamvis enim quis cum magna animi voluptate mutuum acceptet, quo eripiat, illud facit necessitate, quae laborat, adactus; aliud videri posset, quando, lucri majoris intuitu, laeto animo accipit mutuum, nulla rei familiaris angustia

⁽¹⁾ L'intérêt conventionnel ne pourra excéder en matière civile cinq pour cent, ni en matière de commerce six pour cent. — *Loi du 3 septembre 1807. article 7.* (N. auct.)

⁽¹⁾ *Kenrick*. Archiep. Baltimorensis, Theologia moralis. Mechliniae 1860.

„cogente. Quod si de plena voluntate contrahentium constet, praesertim post transacta, qui usuram accipit, vix est ad restitutionem cogendus: consensus enim vitium tituli sanat. Non semel contigit, accepisse a mercatore, cui mutuum dedit pecuniam, sortem cum decem pro centum post annum: deinceps, confessario suadente, eum adisse, et excessum auctarii obtulisse, quem alter noluit accipere, se libere dedisse affirmans, et fidem fallere probro ducens.“

906. — *R. ad 2^m Quaes.* Generatim ante factum hujusmodi conventiones probandae non sunt, tum quia legi adversantur, tum quia plerumque spontaneitate ca-

rent ex parte mutuatarii, qui auctarium nimium solvit aliqua rerum angustia pressus. Usuram majorem redolet casus secundus Derfuti, quia videtur ille mercator auctarium admodum exaggeratum solvere, ut pecuniam habeat, unde oves emere queat et suum commercium possit sustinere. Attamen post factum, si constet tum de lucro notabili a mercatore percepto, tum de illius libera ac spontanea voluntate quoad auctarium ab ipso solutum, mutuator non erit ad restitutionem cogendus, quia, etiamsi egerit contra legis prohibitionem, non fecit injuriam alteri, excessum auctarii vere et sincere remittenti.

CASUS DE VENDITIONE EJUSQUE SPECIEBUS

SEU

De aequitate servanda in venditione; — de vitis mercis manifestandis; — de justo rerum pretio; — de errore in alterutro contrahente; — de variis adjunctis venditioni adnexis; — de retrovenditione; — de venditione sub hasta; — de monopolio; — de negotiatione.

CASUS I.

AEQUITAS IN VENDITIONE.

1° Durandus sacerdos, vendere volens calicem sibi 200 francis constantem et nunc pluribus defectibus laborantem, Eucharium aurifabrum adit calicemque ei venalem offert. Eucharium, eo lustrato, licet animadvertat, defectus facile corrigendos, promittit, se solum argenti pondus soluturum esse. Ponderato igitur calice, 100 francos tantum Durando tribuit. Eucharium vero calicem, parvo labore reffectum, alteri 200 fr. vendit.

2° Martinus equum a Florentino 300 francis emit, illum post tres dies accepturus et pretium eodem tempore soluturus. Sed ecce! quando venit ad equum accipiendum, rescit, illum pridie morbo periisse. Negat igitur pretii solutionem; illud vero requirit venditor, quia seclusa sua culpa, equus perit.

3° Guibertus vinum emit a Carolo. Pactum est, et quidem scripto, vinum illud per mensem a venditore servandum esse,

et pretium solvendum ab emptore eodem tempore elapso. Verum, solutione a Guiberto omissa, Carolus vinum servare debuit; sed cum paulo post vini pretium decrevisset, Carolus damnum grave subiit.

Hinc

Quaer. 1° *An aurifaber in primo casu ad restitutionem teneatur sive erga venditorem calicis, sive erga novum emptorem?*

2° *Quis in secundo casu damnum equi mortui subire debeat, an venditor vel emptor?*

3° *An Guibertus in tertio casu damnum Carolo emergens ob solutionis moram reparare debeat?*

Solutio.

907. — *R. ad 1^m Quaes.* Eucharium neutri restituere debet. 1° Ad nihil tenetur erga Durandum venditorem; est enim consuetudo, ut aurifabri res veteres, praesertim variis defectibus laborantes, pro auri vel argenti pondere emant, quia illae non plaris communiter aestimantur, nisi

modus artificialis sit valde pretiosus. Ergo, si Eucharis facile calicem reficere potest, emolumentum ipsi proveniet.

2° Neque magis tenetur erga emptorem, quia limites pretii summi non excessit, ut patet, cum calix jam a Durando pro illo pretio emptus fuerit nec constet, quod pro illo emendo supremum pretium solutum sit.

908. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° *Per se* Martinus emptor damnum subire debet. Hoc patet ex *jure naturali* et *gallico*, quia emptor est verus dominus, siquidem contractus venditionis mutuo consensu omnino perfectus est; atqui res perit domino; ergo equus perit Martino. Idem etiam tenendum de *jure romano*, licet venditor rei dominium servet, donec tradita fuerit, nisi aliter pactum sit. Ratio est, quia licet venditio non sit omnino perfecta ante rei traditionem, attamen, si res vendita determinata sit in individuo et pereat ante traditionem, emptori perit. — *Elbel n. 568. 577. — Lugo disp. 26. n. 216. — S. Lig. n. 828.*

2° Attamen, si equus perierit morbo mortifero ante venditionem jam contracto, perit venditori, quia contractus fuit nullus ob errorem, etiamsi animal traditum fuerit. Emptor enim rem nullius valoris magno pretio comparavit; ergo error est *substantialis*; ergo invalidat consensum; ergo invalidus est contractus; ergo emptor equum solvere non tenetur vel, si jam solvit, pretium repetere potest. — *V. Comp. n. 884.*

909. — *R. ad 3^m Quaes.* Guibertus emptor damnum reparare debet erga Carolum, si in mora culpabili fuerit, i. e. si causa aliqua gravi impeditus non sit. Ratio est, quia contractum violando damnicosa efficax factus est; impedit enim Carolum, ne vinum suum tempore majoris pretii venderet. Secus vero, si aliqua gravi causa cohibitus fuerit. — *S. Lig. n. 680. — V. Comp. n. 714.*

CASUS II.

VITIA REI MANIFESTANDA.

Philippus in nundinis accedit ad Pontium, equorum negotiatorem: *Cupio*, ait, *equum currui aptum*. Pontius suos venales equos ipsi ostendit. Philippus unum

eligit, bonum quidem ad equitandum, sed ineptum ad currum trahendum. Vitio celato, venditor justo pretio equum emptori tradit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quandonam venditor vitia rei suae emptori manifestare teneatur?*

2° *Ad quid teneatur, si ea manifestare omiserit sine interrogatus, sive non interrogatus?*

3° *Quinam defectus reddant venditionem rei nullam aut rescindibilem?*

4° *An valeat contractus venditionis in casu allato?*

Solutio.

910. — *R. ad 1^m Quaes.* Venditor tenetur manifestare defectus rei suae, si sint substantiales spectato fine emptoris, vel si rem noxiam aut inutilem reddant, vel si specialiter de defectu aliquo interrogaretur. — *V. Comp. n. 882.*

R. ad 2^m Quaes. Tenetur venditor ad rescindendum contractum, si defectus sit substantialis, et ad damnum compensandum, si tantum accidentalis fuerit, v. g. si ratione defectus res pretio indebito vendita sit. Nec obstat, quod de rei suae defectibus interrogatus non fuerit.

911. — *R. ad 3^m Quaes.* Defectus, qui venditionem nullam aut rescindibilem reddunt, sunt defectus *substantiales*, ex quibus res noxia, nullius vel minimi valoris aut inutilis juxta finem emptoris efficitur, et vitia, quae dicuntur ex lege redhibitoria (*vices rédhibitoires*). Redhibere autem est facere, ut rursus habeat venditor, quod habuit. Varia autem sunt juxta varias locorum leges. Sed rescissio contractus, ut in foro externo obtineatur, tempore statuto invocari debet.

912. — *R. ad 4^m Quaes.* Contractus iste est invalidus propter errorem *substantialem*, cum equus ineptus sit ad finem ementis. Hic igitur graviter deceptus non verum dedit consensum. Ergo Pontius etiam de jure naturali tenetur rescindere contractum et damna, si quae sint, reparare, quia dolo et fraude usus est defectum equi celando, graviterque contra justitiam peccavit.

CASUS III.

EQUUS CAECUS PRO VIDENTE VENDITUS.

Tiburtius, equum caecum venditurus, antequam ad forum publicum eum deduceret, ejus pupillis quemdam pulverem insufflavit, quo easdem pupillas reddidit splendentes, ita ut videns crederetur. Cum autem Tiburtius in mediis nundinis equum exposuisset, ad eum accessit Simon, qui, bellua ex omni parte circumspecta, de pretio paciscitur et 300 fr. pro equo obtinendo solvit, dum, si ejus vitium cognovisset, vix centum francos pro eo obtulisset.

Hinc

Quaer. 1° *An contractus ille venditionis sit injustus?*

2° *An sit omnino invalidus?*

3° *An emptor, postea advertens ad defectum nec patente recursu ad venditorem, equum alteri revendere possit ad se indemnem faciendum?*

Solutio.

913. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Tiburtius enim graviter peccavit contra justitiam, equum facultate videndi orbatum vendendo pro equo bonis oculis instructo. Ratio est, quia, naturali aequitate exigente, venditor tenetur emptorem de notabili mercis vitio monere, quando advertit, vitium ab illo ignorari. Atqui caecitas equi est vitium valde notabile; ergo. Praeterea venditor inducens emptorem fraude ad emendum majori pretio equum, quam ipse emere vellet, ei gravem infert injuriam; quisque enim jus habet, ne fraude aut mendacio in aliquod damnum inducatur. Atqui Tiburtius emptorem fraude in damnum induxit. Ergo ad damna resarcienda tenetur.

914. — *R. ad 2^m Quaes.* Contractus ille omnino invalidus videtur. Ratio est, quia emptor dolo inductus in re notabili erravit, saltem in substantia morali, si non in substantia physica equi: nam quando res notabiliter differt ab ea, quam emptor intendit, hic in substantia errasse censetur. Atqui equus caecus notabiliter differt ab equo vidente. Ergo. Numquid enim emptor voluisset emere equum visu orbatum et pro eo solvere sicut pro vidente? Ergo dolus

affecit substantiam contractus; ergo defuit verus consensus; ergo contractus ipse ruit. — *Elbel, de rest. n. 106. et seq. — Lacroix lib. 3. part. 2. n. 955.*

915. — *R. ad 3^m Quaes. Nego prorsus.* Quemadmodum enim emptori injuria gravis facta est a venditore, ita pariter emptor injuriam gravem alteri inferret ob eandem rationem. Nonne semper clamat principium illud lumine naturali notissimum: *Alteri ne facias, quod tibi fieri non vis?* Si monetam spuriam ab alio incognito acceptam haberes, numquid tota conscientia alteri tradere posses ut bonam? Et si vitrum pro gemma emisses, possesne illud alteri pro gemma vendere? Nequaquam, clamat sensus naturae communis. Ergo neque equum caecum, quem emisti ut videntem, rursus alteri pro vidente vendere vales. Nec dicas, te id facere ad te compensandum; nam damni compensationem apud illum solum, a quo damnificatus es, requirere potes. — *Elbel ibid. — Lacroix l. 3. p. 2. n. 948. 955. 960.*

CASUS IV.

DE JUSTO PRETIO (1°).

Alipius mercator a confessorio interrogatus, quomodo se haberet circa venditionem variarum mercium, „Pater,“ inquit, „regula generalis mihi est, vendere quam „maximo possum pretio, sicut emptores ex „sua parte quam minimo pretio emere con- „tendunt, et sic ad justum pretium ser- „vandum devenitur; et si quandoque majus „lucrum percepero, alias viliori pretio „vendere cogor, atque ita compensatio „datur. Fateor equidem, quod, secundo „flante vento, mihi contingit lucrari 10, „15, 20 aut 50 pro centum, praesertim ex „minutis mercibus; sed nec raro infelicit- „er res se habent, ita ut merces in officina „asservari debeant, vel viliores evadant „aut etiam corrumpantur, veluti saepe de „fructibus evenire solet. Nullis igitur con- „scientiae scrupulis, Pater, teneor.“

Hinc

Quaer. 1° *Unde oriatur pretium mercium et quotuplex distinguatur?*

2° *Quid in nostro casu a confessorio responderi debeat?*

3° *An venditor sit tutus in conscientia, si emptor contentus videatur et libenter pretium solvat?*

Solutio.

916. — *R. ad 1^m Quaes.* Pretium est aliud *legale*, quod lege determinatur, aliud vero *vulgare*, quod ab aestimatione populi repetitur. Communiter autem res maxime necessitatis ad usus humanos taxae legali subjiuntur.

Pretium *vulgare* triplex iterum distinguitur, scilicet *summum*, *medium* et *infimum*. Si pretium *medium* rei alicujus v. g. sit 10, pretium *summum* erit 11 et *infimum* 9. Crescente autem mercis pretio, crescit etiam in eadem proportionem latitudo inter pretium *summum* et *infimum*. Si v. g. res, quae valet circiter 40 fr., poterit vendi 45 in *summo* pretio, et 35 in *infimo*. Iterum res, quae venalis est 100 fr. circiter, remanebit facile in justo pretio a 90 fr. ad 110.

Ratio autem, cur pretium *vulgare* hanc habeat latitudinem, est, quia vulgi appretiatio moraliter accipitur; non potest enim consistere in gradu indivisibili, sicut pretium *legale*.

Pretium rerum repetendum est ex earum utilitate ad usus humanos, non vero ex consideratione earum physica seu ex qualitatibus intrinsecis. Secus enim muscula aut formica nullius valoris pluri valeret, quam cumulus frumenti. Hinc pluri vel minoris res aestimari debent, prout magis vel minus humanis usibus inserviunt.

Pretium *vulgare*, cum ab aestimatione populi pendeat, non solum magnam habet latitudinem, sed etiam perpetuis variationibus obnoxium est pro variis rerum adjunctis, praesertim pro majori emptorum concursu aut mercium quantitate, necnon locorum discrimine.

Attamen res quaedam aestimationi vulgi non subjiuntur, quia eam superant, utpote rarissimae et valoris extraordinarii, ut sunt gemmae, tabellae pretiosae etc.

Haec autem juxta communem sententiam iudicio peritorum aestimanda sunt. Probabiliter tamen putant plures, legitimum esse valorem, licet multo villorem, ab ipsis

contrahentibus, etiam imperitis, mutuo consensu praefixum.

917. — *R. ad 2^m Quaes.* Falsissimum est Alipii principium. Etenim certum est, existere verum mercis pretium sive *legale*, sive *vulgare*, ut dictum est et ab omnibus agnoscitur. Ergo injustitiae reus est, qui illud pretium evidenter excedit vendendo vel non attingit emendo, saltem *per se loquendo*; secus enim jam nullum daretur pretium. Sic non potes absque gravi injustitia vendere ignaro 100 francis rem, quam aliis pro uno fr. concedis. Contentio autem inter vendentes et ementes efficit, ut aequilibrium in medio pretio generatim servetur vel etiam ut pretium pro adjunctis varietur; sed est semper pretium currens et tenendum.

918. — *R. ad 3^m Quaes.* Nego, si pretium non includatur inter *summum* et *infimum* moraliter existimatum, quia erit injustum. Si emptor sit contentus, hoc fit ex eo, quod verum rei pretium ignoret et a venditore decipiatur.

CASUS V.

DE JUSTO PRETIO (2°).

1° Maurinus mense Novembri frumenta habet venalia, sed quae decurrente tantum mense Majo vendere intendit. Ad eum venit Liborius, ea emere cupiens. Negat Maurinus, se ante mensem Majum quidpiam venditorum esse; attamen consentit ad frumenta hic et nunc tradenda, sed pro pretio, quod tunc temporis usus feret. Liborius, frumento pro familia egens, illud emit pro hujusmodi pretio tunc solvendo.

2° Faustinus emit frumenta anticipata solutione, et ideo pretium minus justo tribuit. Deinde ex eis quaedam *ad creditum* pretio summo, imo et quaedam supra summum pretium vendit.

3° Clitander quaedam minoris emit, quam tunc valebant, quia vendentes aliqua necessitate compulsi ea venalia offerebant. Quaedam ipse pluri justo vendidit, quia videbat, emptores speciali affectu erga ea teneri; quaedam etiam, quia specialem affectum erga ea ipse habebat. Tandem agrum domui Titii vicinum ipsi Titio

pluris justo vendidit propter speciale emptoris commodum.

Hinc

Quaer. 1° *An aliquando pluris pretio currente vendere possis, aut minoris emere?*

2° *Quid ad casus propositos?*

Solutio.

919. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.*

1° Licet quidem aliquando rem pluris vendere ob circumstantiam pretio aestimabilem, v. gr. si venditor affectum specialem vel commodum speciale habeat quoad rem aliquam, quae ab eo postulatur.

2° Aliquando etiam licet vilis emere in gratiam venditoris emptores quaeritantis, praesertim si res emptori sit parum utilis, quia *merces ultroneae vilescent*. — *V. Comp. n. 891. et seq.*

3° An vero venditor rem possit carius vendere ob affectum vel utilitatem specialem emptoris? *Negant communiter* theologi, quia major utilitas vel affectus non est venditoris et proinde ab ipso vendi nequit; alioquin venderet, quod suum non est. — *S. Thomas 2. 2. qu. 77. art. 1.*, ubi sic loquitur: „Si aliquis multum juvetur ex re alterius, quam accepit, ille vero, qui vendidit, non damnificetur carendo re illa, non debet eam supervendere, quia utilitas, quae alteri accrescit, non est ex vendente, sed ex conditione ementis; nullus autem debet vendere, quod suum non est.“ — *Consonat S. Lig. n. 806. et Carrière n. 692. etc. contra aliquos recentiores* — *Gousset n. 840.*

920. — *R. ad 2^m Quaes. In primo casu* Maurinus non est damnandus. Etenim frumentum Liborio nunc vendit tantum in ejus gratiam cum proprio detrimento, siquidem alio tempore remotiori illud certo esset carius venditurus ob majorem ejus raritatem; non tenetur enim cum suo damno vendere. — *Reuter n. 208.*

Neque *in secundo casu* culpandus est Faustinus, dummodo augendo pretium in venditione ad creditum et illud imminuendo ob anticipatam solutionem in emptione non excedat taxam legalem pro mutuo pecuniae praescriptam. Olim negabant theologi, licere pluris vendere *ad*

creditum; sed posita lege, quae lucrum ex pecunia mutuata percipere permittit, et stantibus hac de re responsis S. Sedis hoc saltem tolerandum est, modo excessus prohibitus evitetur.

In tertio casu non est inquietandus Clitander, quia vilis emit res, quae offerebantur, cum res *ultroneae vilescent*; neque, quia alias pluris vendidit ob specialem suum affectum; secus vero, si pluris res vendiderit ob affectum particularem vel commodum majus ipsius emptoris, juxta superius dicta.

CASUS VI.

DE JUSTO PRETIO (3°)

seu de tabaci delectu.

Nicostratus, vir nobilis et dives, tabacum optimum emere volens Richardum, mercatorem celeberrimum, adiit et jussit, sibi afferri tabacum quam pretiosissimum, quod inveniri posset: cui variae tabaci species moderato relative pretio extemplo exhibentur. Nulla vero ei placuit. Interea autem aliquis Nicostrati comes mercatoris auribus instillavit, nullam prorsus speciem ei placituram, nisi magno staret pretio. Quamobrem mercator, „Habeo,“ inquit, „aliam speciem; sed quaelibet libra non venit, nisi 15 francis.“ — Haec autem infima erat species; quam cum Nicostratus degustasset, „Haec est,“ inquit, „species, quam desidero;“ et mox, assumptis quinque libris, jussit pro illis desideratum pretium solvi et laetabundus abiit, et laetior adhuc mercator ei valedixit.

Hinc

Quaer. 1° *An mercator tuta conscientia pretium illud acceptare et retinere possit?*

2° *Quid de hospitibus, qui aquam vino infundunt, ut dulcius appareat?*

Solutio.

921. — *R. ad 1^m Quaes. Nego prorsus.* Ratio est, quia non licet augere pretium mercium pro libito mercatoris, sed tantum intra latitudinem pretii justii, etiam summi, juxta communem hominum aesti-

mationem. Ideo enim non licet vitrum vendere pro gemma, neque cuprum pro auro. Atqui in communi aestimatione hominum rem intelligentium species tabaci viro nobili vendita non erat tanti pretii, imo infimi; ergo sine violatione justitiae tanto pretio vendi non potuit.

922. — *Obijcies: Scienti et volenti non fit injuria* juxta axioma notissimum. Atqui Nicostratus scivit, quatenus esset illa species tabaci; nam eam degustavit aliisque speciebus praetulit libereque ac libentissime pretium a mercatore postulatum solvit. Ergo nulla ei facta est injuria. Hinc axioma: *De gustibus non est disputandum*. Ergo vir ille nobilis potuit in hac specie tabaci majorem invenisse gustum, quam in ceteris, et eo ipso judicasse, esse pretiosorem. Ergo.

R. Neg. mtn. Vir nobilis enim non agnovit tabaci qualitatem, neque pretium: imo aperte deceptus fuit. Mercator enim non desumpsit hujus tabaci pretium ex communi hominum intelligentium aestimatione vel ex ejus qualitate intrinseca, sed qualitatem dilaudavit arbitrario et pretium pro libito adauxit. Error autem iste causam dedit contractui, qui certo initus non fuisset, neque pretio inferiori, si res cognita fuisset. Ergo nullus fuit contractus, vel saltem damnum *pro rata* injustitiae reparandum est. Nec refert, quod vir nobilis specialem affectum erga hanc speciem tabaci ostenderit; non enim tabacum emit ex particulari affectu, sed errore deceptus. — *Elbel n. 571.*

923. — *R. ad 2^m Quaes.* Communiter peccant contra justitiam, si pretium vini summum hac industria excedant vel etiam, si bibulos nescientes sic ad summum pretium solvendum cogant, quia non libere in tale pretium consentiunt. Secus, si hoc non obstante medium pretium communiter non excedant. — *Recole dicta supra de contractibus in genere Cas. XIII. n. 791. et seq.*

CASUS VII.

TABELLA INSIGNIS PRETIO VILIS!

Basilius parochus pretio 5 fr. a simplici rustico emit veterem B. M. Vir-

ginis tabellam, diuturno fumo conglutinatam. Gaudet rusticus, qui etiam multo minori pretio imaginem hanc numquam vendere potuerat. Festinat autem parochus eam quoquo modo mundatam in parochiana ecclesia collocare. Paucis vero interpositis diebus, ecce peritissimus pictor anglicus, cum casu ecclesiam fuisset ingressus et imaginem intuitus, extemplo pro ea sex millia fr. offert. Agnovit enim, genuinum esse Raphaelis opus. Mirari primum et obstupescere parochus! Attamen judicat, esse sedulius de pretio tabellae inquirendum, et tandem ab emptore obtinet 20 millia fr. quae ad reparandam ecclesiam adhibere statuit. Sed mox anxius dubitare coepit, num totum lucrum rustico restituere debeat, necne.

Hinc

Quaer. 1° An valeat contractus rerum, quae pretio vulgari carent, si vili pretio vendantur?

2° An parochus in nostro casu ad restitutionem teneatur erga rusticum?

3° Quid de illis, qui res pretiosas quascumque vili pretio emunt apud veteramentarios?

4° Quid de illis, qui emendo bibliothecam v. g. sacerdotis defuncti libros novos, sicut alios, pretio tenui emunt?

Solutio.

924. — *R. ad 1^m Quaes. Controversatur.* Probabiliter affirmandum est, quia in eo casu justum videtur illud pretium, de quo contrahentes bona fide conveniunt. Multi tamen contradicunt, et forte probabilius, quia res, quae pretium vulgare superant, a peritis in hac materia aestimari debent. In praxi non sunt inquietandi, quia bona fide res hujusmodi emunt et, cognito valore, retinent, nec pretii partem in venditorem refundunt. — *S. Lig. n. 808. — Salmant. — Gousset n. 842. — V. Comp. n. 890.*

925. — *R. ad 2^m Quaes.* Basilius parochus minime inquietandus est, ut constat ex modo dictis. Etenim tabella haec adeo pretiosa non pluris ab utroque contrahente aestimabatur, quam pretio quinque

francorum, nec fraus, nec dolus in contractu intervenit.

Dices forte, errorem hic esse substantialem, ut in casu exposito supra n. 781. de annulo adamantino, qui pro vitreo venditus est. — *R. Nego*, quia error non est de rei substantia, bene vero de ejusdem pretio tantum. Fuit igitur praesens contractus *quasi aleatorius*, et juste emolumentum servat ille, cui providentia favet. Imo valde laudandus parochus ex eo, quod, licet propria pecunia tabellam acquisiverit, nihil tamen pro se de pretio retinuerit. Attamen etiam laudabiliter egisset, si partem aliquam pretii ex tabella obtenti in gratiam venditoris erogasset.

926. — *R. ad 3^m Quaes.* Non sunt inquietandi, quia res illae censentur amississe pretium suum antiquum, et aliud ex consuetudine vel contrahentium voluntate sortiri. Itaque res hujusmodi ratione pretii maximam accipiunt latitudinem. — *S. Lig. n. 808.* Idem dicendum de emptione mobilium veterum (*choses de rencontre*), quia minoris communiter habentur et facile etiam pro media vel tertia parte pretii vendeunt etc.

927. — *R. ad 4^m Quaes.* Idem est in hoc casu dicendum, ac in praecedente, ob eandem rationem, scilicet ex eo, quod ratione consuetudinis libri tunc vilescant. Hoc praesertim valet, si libri sub hasta vendantur.

CASUS VIII.

ARCANA LITERAE!

Gervasius agricola terram effodiendo magnam veterum numismatum copiam invenit, quae, cum ostendisset Lazaro praetereunti et valorem ab eo postulasset, „Nullius fere valoris sunt,” respondit ille jocando; „lege tu ipse literas in eis impressas!” Literae autem illae erant: S. P. Q. R. et referebant notissimam inscriptionem: *Senatus populusque romanus*. „Vide,” inquit, „S. P. Q. R. id est: *si parum, quod reddat* seu gallice: *si peu que rien*; quare fere nihil valent.” Abiit Lazarus et rem renuntiavit Roberto, qui agricolam adiit et pro minimo pretio

sibi comparavit numismata, summoque valore ea vendidit.

Hinc

Quaer. 1° An Robertus ad restitutionem erga agricolam teneatur?

2° An ejus defectu Lazarus?

Solutio.

928. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Certissime Robertus ad restitutionem tenetur erga venditorem. Etenim *fraus sua nemini patrocinari debet* juxta pervulgatissimum et receptissimum axioma. Atqui Robertus fraude et dolo agricolam jam ab alio deceptum circumvenit et ejus ignorantia et simplicitate abusus est. Etenim, licet res hujusmodi pretium non habeant et *per se* villi pretio emi possent, venditor tamen *jus strictum* habet, ut non decipiatur. Ergo Robertus agricolae *pro rata* excessus ab arbitris determinandi restituere debet. Nec obstat, quod Robertus ipsemet Gervasium non deceperit; nam fraude alterius utitur ad monetas pretiosas ab eo extorquendas, quod idem est, ac si eum ipse in errorem induxisset. Etenim ipse mala fide contraxit cum homine valoris monetarum prorsus ignaro, dum ipse valorem hunc perfecte cognoscebat. Ergo deficiebat aequalitas in contractu. Ergo Robertus injustitiae reus est adeoque ad restitutionem tenetur. Hinc patet discrimen inter casum hunc et praecedentem. In priori enim ambo contrahentes versantur pariter in errore circa rei valorem, non vero in posteriori.

929. — *R. ad 2^m Quaes.* Quid de Lazaro dicendum? Numquid ab omni specie injustitiae immunis erit? Nequaquam; etenim in damnum ut cooperator efficaciter influxit, amicum suum Robertum de re admonendo, si damnum praeviderit; si vero ante factum rem non praeviderit, debuit statim errorem agricolae corrigere, si cognoverit (ut probabile est), contractum hunc habendum esse, vel Robertum a contrahendo impedire. Lazarus igitur deficiente Roberto restituere debet, quamvis emolumentum particeps non fuerit. Secus tamen in casu, quo Lazarus joculari tantum intendisset nec contractum praevidisset fa-

ciendum, quia tunc praevisio damni deesset et proinde omnis in illud influxus ex Lazari parte abesset.

CASUS IX.

THESAURUS A TALPA EFFOSSUS.

Benedictus in suo prato invenit (mirabile auditu!) ejectum a talpa nummum aureum veterem, cujus pretium ignorabat. Gaudens ac exsiliens illum deferret ad aurifabrum. Hic pretium multo minus justo offert, licet valorem nummorum ordinariorum excedens. Tum, „Esne contentus?“ ait, „et si pretium forte majus sit, visne id mihi condonare?“ Annuit Benedictus et libenter quidem, quippe qui non sperabat, tantum pretium se recepturum esse, et contractus perficitur.

Hinc

Quaer. *An aurifaber in conscientia tutus esse possit, vel utrum ad restitutionem erga Benedictum teneatur?*

Solutio.

930. — *R.* Idem prorsus dicendum est in praesenti casu, ac in casu praecedente de monetis veteribus romanis: aurifaber ad restitutionem erga Benedictum omnino tenetur. Ratio potentissima est, siquidem evidenter ignorantia rustici illius abusus est. Etenim valet quidem *probabiliter* venditio rerum extraordinarie pretiosarum pro minimo valore habita, si uterque contrahens verum rei pretium ignoret. Sed in casu nostro aurifaber pretium minime ignoravit; ergo bona fide requisita caruit; ergo vendentem decepit injuriamque in eum commisit; ergo ad restitutionem tenetur. Nec obstat, quod Benedictus visus sit majus pretium condonare, si forte sit; nam verba haec: *Esne contentus* etc. sunt ad obtinendum consensum in errore fundatum, neque responsio affirmativa consensum probat. — *Reuter n. 211.*

CASUS X.

THESAURUS IN PISCIS

Blandina famula, convivium instauratura, in foro ingentem emit piscem. Illo

autem exenterato, mirabile visu! obstupescens foemina in ejus visceribus praefulgentem cernit gemmam. „Quid est hoc?“ exclamat. Quod inaudiens Caesarinus dominus, cito adstat, gemmam accipit, aufert et magno pretio vendit. Quare pecuniam habuit non solum, ut piscem solveret, sed ut alla convivia bene multa faceret.

Hinc

Quaer. 1° *An Caesarinus piscatori, qui piscem vendidit, restituere debeat?*

2° *An pretium gemmae integrum vel ejus partem retinere possit, vel totum ancillae tribuere debeat?*

Solutio.

931. — *R. ad 1^m Quaer.* Caesarinus nihil prorsus piscatori restituere debet. Hic enim piscem vendens ignorabat, gemmam pretiosam in eo latere. Si autem ignoraverit, ejus dominum non acquisivit; non potest enim dominum alicujus rei acquiri per occupationem absque ullo animo illam sibi faciendi. Atqui, si piscator gemmae dominum numquam habuit, nullam injustitiam passus est; ergo neque ulla damni reparatio ei facienda. Sic etiam neque ipse Caesarinus dominum gemmae acquisivisset, si rei inscius piscem amico donasset aut vendidisset. *Recole dicta de dominio n. 511.*

932. — *R. ad 2^m Quaer.* Cuinam competat pretium gemmae? An famulae, quae piscem exenterando eam reperit? An ipsi soli gemma competat? vel soli domino? vel utrique? Videtur famulae competere pretium gemmae, vel totale, si ut res derelicta habeatur, vel quoad dimidiam partem, si est thesaurus; inventrix est enim. Itaque consulendi erunt periti circa actnalem gemmae statum ad quaestionem demum resolvendam.

CASUS XI.

MARGARITA IN SUEI

Floriana, divitis porcorum mercatoris uxor, dum die quadam stabula sua illustraret, anulum gemma pretiosa exor-

natum amisit. In re diu diligenterque investiganda tempus et oleum perdidit. Mense autem abhinc elapso Florianus, ejus maritus, mirae magnitudinis suum Medardo cauponi, soluto statim pretio, vendidit. Hic paucis post diebus, dum occisam evisceraret belluam, cum stupore anulum a Floriana amissum in belluae intestinis reperit et laetus uxori suae, ut rem sibi propriam, statim donavit. Mox rei fama longe lateque percrebrescente, id Florianus et uxor ejus etiam resciverunt. Absque mora porcorum mercator cauponem adit gemmamque ab eo requirit. Negat iste, restitutionem ullam a se faciendam esse, cum nihil alienum habeat, siquidem porcum emendo, quidquid etiam in eo continebatur, emit et pretii solutionem praestitit. Quare lis a iudice solvenda.

Hinc

Quaer. *An caupo anulum in sue re-
pertum illaesa iustitia servare
possit, aut illum Florianae
reddere jubendus sit?*

Solutio.

933. — *R.* Res non magnum facessit negotium. Anulus ille absque dubio Floriano, mercatori seu belluae venditori, aut Florianae, ejus uxori, restituendus est. Etenim axioma notissimo *res clamat domino*; atqui dominus non est Medardus caupo, sed Florianus mercator seu Floriana, ejus uxor; ergo ipsis restitui debet. Res liquido constat; nam Florianus vel uxor ejus dominium anuli antea habebat; sed si habebat, servavit. Illud enim amittere non potuit neque suis venditione, neque rei amissione.

1° Quidem dominium non amisit suis venditione, quia vendendo bestiam non intendit vendere anulum, siquidem ignorabat, illum porco esse incorporatum.

2° Neque dominium amisit rei ipsius amissione, quia translatio domini debet esse voluntaria; ille autem, qui rem amittit, non ideo vult eo ipso dominium ejus abjicere, sed e contrario sollicitus est ad eam recuperandam. Ergo Florianis conjugibus gemma restituenda est.

CASUS XII.

PRO EPULIS NOCTUAE!

Liborius coquus, grande convivium domino suo paraturus, amico, nomine Simpliciano, ait: „Accipias, quaeso, hanc pecuniam, pergas in forum et emas mihi decem aves, prae ceteris, quas invenire poteris, pretiosiores!“ Ille, cum venisset in forum et vidisset aliquem vendentem passerem, „Quaeso,“ inquit, „quanti vendis aves istas?“ — Ille respondit: „Duobus assibus.“ — „Gratias ago,“ inquit, „non indigeo.“ — Perrexit deinde ad alium, qui vendebat merulas, et hunc quoque interrogavit, quanti venderet aves suas. Ille respondit: „Octo assibus.“ — Iterum Simplicianus, „Gratias ago,“ ait, „non indigeo.“ — Tandem accessit ad aliquem, qui vendebat noctuas optime instructas et magno labore educatas ad aves alias in venatione alliciendas atque captandas. Isti etiam dixit: „Quanti vendis tu istas aves?“ Respondit ille: „Quinque francis.“ Tum emptor dixit intra se: „Istae sine dubio sunt aves, quas amicus meus desiderat.“ Statim ergo, enumerata pecunia, noctuas emit decem et rediit ad coquum. Sed hic, cum noctuas vidisset, maxime iratus est contra Simplicianum et coegit eum ad referendas noctuas venditori et ad pecuniam recipiendam. Sed venditor pecuniam dare noluit, dicens inter alia multa: „Quando tu abiisti, alter ad me venit, ut noctuas emeret, et propter te illi eas vendere non potui; igitur habes tibi noctuas, et ego retinebo mihi pecuniam.“

Hinc

Quaer. 1° *An venditor contractum rescindere debeat necne?*

2° *Si non debeat aut si nolit, an Simplicianus aut coquus, aut dominus damnum ex errore pati debeat?*

Solutio.

934. — *R. ad 1^{am} Quaer.* Quid de contractus validitate, cum ex errore noctuae ad convivium instaurandum emptae fuerint? Nonne error iste substantialis est, siquidem res emptae minime ad finem ementis con-

ducit; noctuae enim, sicut et corvi, in epulis non apponuntur! Si autem res inepta sit ad finem contrahentis, corrumpit ejus consensus et proinde corrumpit ipse contractus, atque consequenter venditor contractum rescindere debet. Attamen non sic casum solvere debes. Etenim, licet ex parte ementis *per se* infirmus sit consensus in errore substantiali fundatus, recta tamen ratio ordoque debitus requirit, ut finis ab emptore intentus venditori fiat manifestus sive *explicite*, sive saltem *implicitè* ex rerum adjunctis. Secus enim ementes ad arbitrium semper contractum rescindere possent ex erroris praetextu. Ergo venditor contractum rescindere non tenetur et ab omni damno *per se* immunis esse debet. Dico: *per se*; quia, si mercator avium advertit ad simplicitatem ementis et ejus errorem intellexit, sane contractum rescindere tenetur.

935. — *R. ad 2^m Quaes.* Quis igitur secluso venditore damnum subiturus est? An Simplicianus mandatarius? An coquus mandans? An vero dominus convivium instauraturus? En lis dirimenda!

1° Excusandus ab onere restitutionis Simplicianus mandatarius. Nemo enim damnum ex sua actione proveniens resarcire tenetur, nisi graviter deliquerit. Atqui certo certius Simplicianus a peccato mortali judicandus est immunis. Ergo etc.

2° Excusandus quoque est mandans coquus ob eandem rationem. Etenim neque damnum intulit culpabiliter, neque praevidit; ergo illud reparare non debet. Excipe: nisi ad nimiam mandatarii simplicitatem attenderit et sic damnum in confuso praevidere potuerit. Sed hypothesis illa in casu non est probabilis. Etenim coquus pro suo et domini honore et convivii instaurandi decore hominem eligere nolisset, qui mandatum convenienter non esset exsecuturus.

3° Dominus igitur domus totum damnum sufferre debet. Etenim ejus pecunia perit; res autem perit domino. Nec res ea est, ut dominus adeo stomachetur et in coquum debacchetur. Potest enim noctuas pretio paulo inferiori revendere nec tantum subire damnum. Satius igitur erit, si rem cum

risu accipiat eamque convivis lepide narret, ut ab eis pro deficientibus aviculis veniam obtineat.

CASUS XIII.

RES VENDITA PERIENS ANTE TRADITIONEM.

Fuscianus emerat a Rutilio praedium seu domum ruralem, hortis et agris circumdatam, 15 milibus francorum, ea tamen conditione, ut venditori per quatuor adhuc menses liceret ea frui, nempe ad festum omnium Sanctorum, et fructus illius colligere; postea vero emptor, numerata pecunia, possessionem caperet, simul obtenturus sex equos, totidem vacas et duodecim oves. Sed ecce! contractu illo legitime celebrato contigit, ut praedium istud fatali fulminis ictu succensum conflagraret simul cum plerisque animalibus in stabulo reclusis. Jam vero elapso quadrimestri spatio Rutilius vult cedere praedium vel potius ejus rudera cum tribus tantum equis, duabus vaccis sine ulla ove, ex eo quod omnes oves et cetera animalia promissa conflagraverint. Fuscianus vero contractui stare abnuit et pecuniam numerare, quia status rerum multo deterior factus est.

Hinc

Quaer. 1° *An Fuscianus teneatur contractui stare et pecuniam promissam numerare?*

2° *An Rutilius satisfaciat obligationi suae, dando tantum tres equos, duas vacas sine ulla ove?*

Solutio.

936. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* 1° Nulla est difficultas de *jure gallico*, quod nunc in variis locis admittitur. Etenim, cum venditio perfecta fuerit celebrato contractu seu praestito hinc et inde vero consensu, dicendum est, omnino tenere contractum et proinde Fuscianum obligari ad 15 millia francorum solvenda, licet praedium multo deterius evaserit. Res enim perit vel fit deterior domino, sicut crescit et fructificat domino; atqui dominus est emptor seu Fuscianus; ergo accipere debet praedium in statu praesenti, licet

deteriori, et nihilominus pecuniam promissam integre persolvere.

2° Eadem solutio danda est de *jure romano*. Etenim licet *per se* emptor non acquirat jus in re, sed tantum jus ad rem, pretio non soluto vel re non tradita, attamen, si res pereat ante traditionem et illa fuerit certa et in individuo determinata, v. g. hic equus, haec domus vel hic integer grex ovium, periculum non minus, quam incrementum spectant ad emptorem. Atqui praedictum hoc in individuo fuit absolute emptum a Fusciano; ergo ipse damnum subire debet. Nec refert, quod nondum adierit possessionem vel quod ipsi non licuerit fructus actu pendentes colligere, quia propterea sane pretio minori illud emit, quam emisset, si statim possessionem adire et fructus colligere potuisset. — *Elbel n. 568. et 577. — S. Litg. n. 828. — Lugo disp. 26. n. 216. — Recole dicta supra n. 908.*

937. — *R. ad 2^m Quaes. Distinguendum est.* Si venditor supponitur non habuisse plures equos, quam sex, nec plures quam sex vaccas, nec plures oves, quam duodecim, satisfaciet suae obligationi tradendo ea animalia, quae supersunt, quia in eo casu omnes in individuo vendidit, et quidem absolute, et consequenter periculum horum animalium non minus, quam ipsius praedii, spectavit ad emptorem.

Secus vero dicendum est, si venditor habuerit plures equos, plures vaccas et integrum gregem ovium, et ex his promiserit tantum certum numerum. Ratio est, quia, si plura animalia habuit et ex his tantum sex equos etc. promisit, talis venditio fuit indeterminata; atqui periculum rei indeterminatae pertinet ad venditorem. *Ita communissime, inquit Elbel n. 578. cum Lugo disp. 26. n. 216.*

938. — Quid vero, si venditor habuerit ingentem gregem ovium, ex quibus duodecim emptori promisit indeterminate, et grex integer in incendio perierit?

R. In hoc casu non tenebitur quidem venditor emere oves duodecim, ut eas emptori tradat, sed tenebitur pretium remittere seu imminuere pro illis duodecim ovibus, quas promiserat. Ratio est,

quia, ut jam diximus, in venditione rei indeterminatae periculum rei pertinet ad venditorem. Ergo si integer grex pereat, perit ipsi venditori et consequenter, si pretium acceperit, tenetur illud restituere; si non acceperit, de pretio praedii pro rata valoris duodecim ovium detrahere debet. — *Elbel n. 579. — Lugo ibid. — Sporer etc.*

CASUS XIV.

VENDITOR INDUSTRIUS.

Valerius mercator variis industriis utitur ad pretium mercis suae adaugendum, quin tamen limites justii pretii intra infimum praetergrediatur. Itaque

1° Mercem pretio infimo quidem tradere solet; sed postea de pondere vel mensura adeo detrahit, ut reapse pretio medio vel summo eam vendat.

2° Semel falsum rumorem sparsit de navibus merces advehentibus submersis et illum fictis seu suppositis literis comprobavit, adeoque suas merces carius vendidit.

3° Alias rumore falso ab alio mercatore sparso libentissime usus est ad merces suas pretio subinde currente vendendas.

4° Non raro mendacia et etiam juramenta cumulat, ut affirmet emptoribus, se non posse merces suas minoris vendere, se aliis pluris vendidisse vel merces pluris sibi constare.

Hinc

Quaer. 1° An Valerius injuste egerit in primo casu?

2° *An in secundo casu?*

3° *An in tertio casu?*

4° *An in quarto casu?*

Solutio.

939. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Valerius injuste egit et proinde ad restitutionem tenetur erga emptores. Ratio est, quia non stetit in contractu, quem inivit cum ementibus, de tradenda integra mensura pro infimo pretio; ergo isti decipiuntur; ergo non dant verum consensum in pretium. Ergo Valerius illis restituere debet pro rata excessus pretii seu pro ratione imminutionis ponderis vel mensurae. Imo, restituere debet etiam aliis mercatoribus, qui jus habent, ut ementes per talem

fraudem a suis officinis non retrahantur. — *Lacroix n. 954. — Reuter n. 222.*

940. — *R. ad 2^m Quaes.* Pariter *affirmative*. Certo Valerius violavit justitiam atque ad restitutionem tenetur. Ratio patet. Etenim fraude usus est, ut emptores induceret ad emendum majori pretio, et egit contra jus, quod quisque habet, ut fraude vel mendacio non inducatur ad aliquod damnum. Ergo damnum illud resarcire debet. — *Lacroix n. 955. et alii communiter.*

941. — *R. ad 3^m Quaes.* *Negant* aliqui, quia Valerius non fuit causa, cur pretium adauctum fuerit, et ipse vendit pretio tunc currente. Sed verius *affirmandum* est. Ratio est, quia pretium non potest esse simul justum et injustum, scilicet justum pro mercatore, qui falsum rumorem non sparsit, et injustum pro alio, qui illum diffudit. Porro est injustum respectu mercatoris, qui est causa falsi rumoris; ergo est etiam falsum ⁽¹⁾ pro alio quolibet. Et re quidem vera, non est pretium voluntarie a vulgo aut naturaliter a circumstantiis introductum. — *Lacroix n. 955. — Reuter n. 221. — Salmant. — Castropalao.*

942. — *R. ad 4^m Quaes.* *Negative per se seu communiter loquendo.* Etenim, quamvis Valerius mendaciis et juramentis inducat emptores ad plus dandum, non tenetur tamen ad restitutionem, quia satis notum est, mercatores solere talia proferre et effutire, quamvis vera non sint. Quamobrem emptores, qui his fidem facile praestant, damnum sibi imputare debent. — *Lacroix n. 956. — Reuter n. 228. — S. Lig. n. 805.*

Dixi: *per se*; quia, ait *S. Lig. ibid.* si quando venditor ⁽²⁾ animadverteret in casu particulari, emptorem notabiliter decipi ⁽³⁾ et ideo majori pretio emere, is ab injustitia non esset excusandus.

CASUS XV.

VENDITIO JURIORUM INCORPOREORUM.

1° Bonifacius, pluribus gaudens creditis post annum solvendis, cum esset in

⁽¹⁾ potius: injustum — (N. edit.)

⁽²⁾ certe — *S. Lig. ib.*

⁽³⁾ emptorem mendaciis credere — Ita *S. Lig.*

aliam regionem longe dissitam emigraturus, sua jura Ripaldo vendit. Sed hic contractui non annuit, nisi pretium aliquatenus infra realem valorem deprimeretur.

2° Michael plura habet credita solutionis valde difficilis. Juste timens, ne sors pereat, quia animadvertit, debitores suos in rebus suis multum implicatos esse, consilium capessit jura sua vendendi, licet magnam jacturam sit facturus. Contractui emptionis consentit Jacobus, sed ea lege, ut tantum 50 pro 100 Michaeli soluturus sit.

3° Archontius mille francos Tatiano, viro nobili, imo et principi, mutuo dederat. Sed, cum pecuniam difficulter recuperare posset, Albertus, ejusdem principis amicus, qui medium habebat, ut facile debitum istud accipere valeret, v. g. quia similem summam ipsi principi debebat, se offert, ut jus Archontii emat, sed ea conditione, ut loco mille francorum 900 tantum ipsi tribueret.

Hinc

Quaer. 1° *An et quatenus jura incorporea vendi possint?*

2° *Quid ad propositos casus?*

Solutio.

943. — *R. ad 1^m Quaes.* Jura incorporea, ut chirographa, credita, usufructus, jus ad haereditatem apertam etc., si certa sint, vendi possunt sicut cetera jura quaelibet; eorum autem traditio fit chirographa vel alia scripta remittendo. Si vero dubia vel litigiosa sint, vendi possunt *pro rata* probabilitatis fortunae favorabilis; proinde vilius emi possunt, si sint incertae vel difficilis solutionis, quia tunc notabiliter vilescent. Imo, hoc valet etiam, si jura sint certa et facilis solutionis, quia non emitur pecunia, sed actio in illam et ideo justum censetur pretium, uod communiter pro talibus chirographis solvitur. — *S. Lig. n. 829. etc.*

944. — *R. ad 2^m Quaes.* *In primo casu* Ripaldus credita Bonifacii vilius emere potest, quia *res ultroneae vilescent*; nec refert, quod res illae sint incorporeae, cum valorem habeant haud secus, ac res physicae. Insuper labor et solli-

citudo ad recuperanda debita etiam vero pretio aestimabilia sunt.

In secundo casu Jacobus inculpan-
dus non est *per se*; debita enim solutionis
valde difficilis notabiliter viliora sunt. Sed
ad rationem periculi majoris vel minoris
attendendum est, ut aequalitas sortis cir-
citer inter contrahentes servetur.

In tertio casu validus et licitus est
contractus. Debitum enim *per se* est dif-
ficilis solutionis, ergo minoris valoris. Est
autem *per accidens*, quod Albertus me-
dium facile habeat illud recuperandi. Tanto
igitur melius pro ipso, si hac bona sorte
sibi favente utatur; nullam enim injuriam
facit venditori, qui ab alio quocumque plus
obtinere non potuisset. — *Reuter n. 204.*
— *Lacroix l. 3. p. 2. n. 987.*

CASUS XVI.

RETROVENDITIO.

Rodolphus pecuniam ad censum an-
nuum a Richardo acceperat ea lege,
ut, reddita pecunia, census ille redimi-
bilis foret. Anno elapso Rodolphus,
licet censum redimere minime intenderet,
quippe qui pecunia necessaria prorsus ca-
rebat, simulavit tamen hunc redimere,
reputans, hac via Richardum inductum
iri ad pensionis in posterum solvendae
imminutionem. Itaque hominem adit et
significat, sibi esse animum de census re-
demptione quantocius peragenda. Verum
astus astu captus est. Richardus enim,
Rodulphi artificium subodoratus, statim
respondit: „Ut video, pecuniam jam habes
in promptu; eam igitur quam citissime,
si velis, etiam die crastina, afferas, ut
extincti census rationem conficiamus.“ —
Sic irretitus Rodolphus, „Non habeo
quidem hic et nunc,“ ait, „sub manu;
sed intra mensem certo a quodam debitore
recipiam.“ — „Optime,“ inquit Richar-
dus; post mensem te exspecto.“ Quid
Rodolphus tam brevi spatio faciet? Quid-
quid habebat vini, vendere properavit.
Sed cum sufficienti pecunia adhuc careret,
ab Adriano, vicino suo, duo boum juga
emit credito, ea statim pecunia nume-
rata venditurus. Sed rem suspicans Adria-
nus, antequam boves traderet, „Si vis,“

ait, „ego boves a te iterum emere pa-
ratus sum minori quidem, sed honesto
adhuc pretio, quod incunctanter tibi per-
solvam.“ Proponenti annuit Rodul-
phus, ut tandem ab angustiis eri-
peretur.

Hinc

Quaer. 1° *An Rodolphus licite et va-
lide imminutione pensionis
uti potuisset, si Richardus
ejus dolo deceptus in immi-
nutionem consensisset?*

2° *An Adrianus sine injustitia
boves minori quidem, sed
soluta pretio emere potuerit?*

Solutio.

945. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.*
Etenim, si Rodolphus pensionis immi-
nutionem obtinuisset, eam fraude et dolo
extorsisset; nam Richardus falso metu
fuisset inductus ad id concedendum. Ha-
bebat autem jus, ne fraudulenter decipe-
retur. Ergo actus, quo pensionem immi-
nuisset, ex errore invalidus esset. Ergo
damnificatio inde subsequens reparanda
esset. Secus foret dicendum, si Rodul-
phus fingeret quidem, se velle censum
redimere intuitu imminutionis tributi obti-
nendae, sed hic et nunc haberet vel facile
habere posset pecuniam, qua sortem resti-
tuere valeret; tunc enim jure suo uteretur.
Recole dicta de contractibus in genere
n. 784. — Reuter n. 120. 122.

946. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.*
Ratio est, quia prima venditio non facta
est cum pacto retrovenditionis. Ergo re-
trovenditio est novus contractus, omnino
a priori independens; ergo Adrianus bo-
ves ab emptore suo iterum emere potuit
quolibet pretio justo, licet minori, sicut
ab altero quolibet. Porro si ab altero
emisset, de justo pretio quolibet ei pacisci
licuisset. Ergo non est inquietandus Adria-
nus. Sed cum sit non mediocriter callidus,
caveat, ne mente usuraria agat et labe
indebiti lucri maculetur.

CASUS XVII.

DE RELATIONE MERCATORIA (REPORT).

Cornelius, procurator ad venditionem
censuum (*agent de change*), emit pro

cliente suo censum (*une rente*) 800 francorum pretio 7,000 fr. ea conditione, ut titulus clienti suo transferatur, et pretium solvatur post quindecim dies. Optime scit Cornelius, clientem suum non habere prae manibus, quomodo 7,000 fr. solvat; sed ita ratiocinatur: adveniente statuta die jam titulus non solum 7,000 fr., sed 7,060 fr. valebit; quare perfacile erit emptori titulum iterum vendendo, pretium emptionis solvere et 60 fr. lucri percipere. — Sed, adveniente die, tituli valor, nedum augeatur, decrevit nec pluris quam 6,950 fr. vendi potest. Itaque Cornelius in his versatur angustiis, ut, nisi cliens titulum vendat, non habeat, unde solvat; si autem vendat, loco 60 fr. lucri, quod sperabat, 50 fr. damnum passurus sit. Quid ergo faciet? „Vellem,“ ait sociis ibi adstantibus (*aux agents de change réunis à la bourse*), „referre operationem hanc ad quindecim dies“ (*reporter cette opération à quinzaine*).

„En ego,“ respondet Cajus: „cliens meus paratus est clienti tuo praebere officium relationis (*l'office de reporteur*). Vende igitur clienti meo titulum pretio currenti 6,950 fr. sub ea conditione, ut statim clienti tuo revendatur 7,050 fr. post quindecim dies solvendis.“ — „Quin potius,“ inquit Sempronius, „negotium habeat cum cliente meo, qui tibi 7,040 fr. revendet.“ — „Et quin potius cum meo,“ exclamat Laelius, „qui 7,080 francos erogabit.“

Optime, inquit intra se Cornelius; praevideo post quindecim dies titulum, de quo agitur, valiturum esse 7,060 fr.; rem igitur peragam cum cliente Laelii et, etiamsi ab illo titulum redimam 80 fr. carius, quam vendiderim, erit tamen post quindecim dies lucrum 80 fr., quum vendi poterit 7,060 fr. titulus, pro cuius pretio 7,080 fr. clienti Laelii solventur. Res ergo ita peragitur.

Hinc

Quaer. *Utrum cliens Laelii tamquam usurarius damnandus sit, eo quod ex 6,950 fr. 80 fr. lucri post quindecim dies retulerit?*

Solutio.

947. — *R. Negative.* Usura enim est lucrum perceptum ex solo mutuo. Hic autem non intervenit mutuum, sed contractus omnino diversus. Mutuum supponit, partes contrahentes se invicem cognoscere, ut possit esse creditor, scilicet ut queat ille, qui pecuniam alteri tradit, accipienti credere seu fidem ejus sequi. In casu autem praesenti partes contrahentes se minime cognoscunt nec potest una alteri credere, quum res tota inter procuratores agatur, quibus prohibetur nomina mandatum prodere. Sed, quod magis est, in mutuo nihil aliud debitori, nisi pecuniae utilitas praestatur; in praesenti autem contractu praestatur insuper tituli (*titre de rente*) conservatio.

948. — Nec dicas, contractum, de quo agitur, nihil aliud esse ac *mohatra*. Summum enim discrimen inter utrumque affulget.

1° *Quoad objectum:* In *mohatra* ordinarie venduntur et retrovenduntur res, quarum valor per breve tempus crescere aut decrescere non solet; in praesenti autem contractu agitur de rebus, quarum valor indesinenter crescit et decrescit.

2° *Quoad modum contrahendi:* In *mohatra* enim partes contrahentes privatim conveniunt, ita ut una alteram facile decipere possit et reapse decipiat; hic autem res tota peragitur per viros ad hoc ab auctoritate publica probatos, in concursu publice instituto et cum conditionibus publice discussis.

3° *Quoad intentionem partium:* In *mohatra* enim nihil aliud intenditur, nisi mutuum, et tam venditio, quam retrovenditio sunt aliquid mere fictitium ad celandam usuram adhibitum. In nostro autem casu dominium et possessio rei venditae et retrovenditae serio intenduntur, et ille, qui vendit et redimit, non tantum curat de praestanda sibi pecunia, sed etiam et praecipue de tradendo sibi in posterum titulo, quem in praesenti recipere non vult.

4° *Quoad effectus:* *Mohatra* enim saepe damnum debitori inferre potest, quin umquam spem lucri illi afferat. Potest enim fieri, quod creditor majori pretio vendat

et villiori emat, v. g. si id, quod valet 100, vendatur 110, redimatur 100; aut vendatur 100 et redimatur 90; et potest etiam fieri, quod simul carius vendas et villius redimas, ut v. g. si id, quod valet 100, vendatur 110 et redimatur 90. In contractu autem, de quo agitur, potest quidem debitori damnum emergere; sed affulget etiam spes lucri, ut si exempli gratia in casu praesenti id, quod cliens Cornelli redimit 7,030 fr., valeat tempore solutionis 7,060 fr.

949. — Animadvertite, quod etiam in hypothese damni emergentis damnum illud maxime differt ab eo, quod in *mohatra* emergit. In *mohatra* enim damnum provenit ex sola natura contractus; in contractu vero, de quo agimus, provenit ex circumstantiis, quae faciant, ut valor rei venditae decrescat, aut saltem impediunt, ne crescat, juxta (') indicia probabilia, quae aderant.

Sed reponis: Nonne posset cliens Cornelli suum servare titulum et ad solvendum pretium emptionis suae ab aliquo mutuum petere? — *R.* Sed praecise, quia in praxi impossibile est, tales in promptu habere creditores, qui semper parati sint pecuniam, juxta taxam legalem, mutuam tribuere, praesertim ad breve tempus, ideo legitimi habendi sunt contractus ad negotia expedienda adeo necessarii, quum praecipue fiant sciente et tacite saltem approbante auctoritate publica, quae est legum optima custos et interpret.

950. — Adde tandem, quod, etiamsi regulae mutui hic applicari deberent, jam ad excedendam etiam notabiliter taxam legalem inveniretur titulus cessantis lucri, saltem possibilis. Nonne in praesenti casu cliens Laeii titulum, de quo agitur, aut similem emere potuisset, quin statim revendidisset? Et, si ita egisset, nonne reportasset lucrum, quod forte cliens Cornelli reportabit?

Sed dices: Non emisset, nisi intervenisset conditio immediatae retrovenditionis. — *R.* Esto, quod non emisset; sed emere po-

tuit et hoc sufficit, ut de pretio pro cessione hujus aleae stipulari potuerit.

CASUS XIII.

VENDITIO SUB HASTA (1°).

1° Olympius occasione cujusdam publicae licitationis rogavit amicos tabellam emere volentes, ut a concursu desisterent aut ne plus tali pretio offerrent, ut eam ipse pretio infimo emeret. Ejus votis obtemperarunt amici.

2° Dum publica licitatione libri cujusdam bibliopolae defuncti venderentur, tres sacerdotes, qui in emptorum numero aderant, inter se conveniunt, ut, quoties ipsorum aliquis librum emere vellet, alii a concursu abstinerent.

3° Aurelius, maximam expertus infelicitatem, eo redactus est, ut solvendis debitis impar evaderet et inde ejus bona urgentibus creditoribus sub hasta seu publica auctione divenderentur. Cum autem noverit, plures ad emendum concurrentes singulari affectu ferri, ut ejus domum acquirant, subornat amicos, qui intentionem emendi simulando pretium augeant, et ita domus carius venditur.

Hinc

Quaer. 1° *An Olympius in primo casu injuste egerit?*

2° *An sacerdotes, de quibus in secundo casu agitur, pactum hujusmodi absque injustitiae labe intire potuerint?*

3° *An juste processerit Aurelius in tertio casu, vel ad quid teneatur?*

Solutio.

951. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia Olympius nemini injuriam facit. Etenim non facit injuriam amicis, quippe qui rogati libenter de jure suo cedunt; neque venditori, quia libertas licitandi non tollitur et emptor sua industria, minime dolosa neque injusta, utitur. Attamen preces importunae esse non debent. — *S. Lig. n. 808. Dub. 1.*

952. — *R. ad 2^m Quaes.* Praefati sacerdotes non injuste egerunt, si non intervenerit inter eos pactum proprie

(') Videtur legendum „contra“ (N. ed.:.)

dictum, sed tantum quoddam propositum non sibi invicem nocendi. Tum casus videtur idem, ac praecedens, siquidem excluditur contractus proprie dictus. Secus haec praxis generatim injustitiam sapit, quia venditor jus habet, ut emptores sint perfecte liberi et ne impediatur pretii incrementum. Probabiliter tamen ab illa regula excipiuntur proxime cognati vel ii, qui societate commerciali sunt conjuncti, quia unicam personalem moralem constituunt nec potest exigere, ut adversum se licitentur. Plures etiam amicos excipiunt, quia sunt quasi conjuncti. — *V. Comp. n. 910.*

953. — *R. ad 3^m Quaes.* Aurelius illicite et injuste egit, quia dolo et fraude procuravit, ut pretium domus cresceret cum emptorum detrimento. Isti enim jus strictum habent, ut non adigantur ad emendum ultra pretium ex cursu naturalium rerum crescens; ergo injuste decipiuntur per fictos licitatores fraudulenter a venditore constitutos; ergo jus habent ad injuriae reparationem. — *S. Litg., Hom. ap. n. 175. (1)*

CASUS XIX.

VENDITIO SUB HASTA (2°).

Prodigtiosa B. V. imago.

Gertrudis, devota quidem mulier, sed pauperrima, non habebat, unde creditoribus suis solveret. Hinc factum est, ut per *licitationem sub hasta* in foro publico, quidquid ipsi erat suppellectilis, divenderetur. Ventum est ad tabellam B. V. Mariae male depictam et pulvere maculatam. Clamat mulier, se magna devotione erga imaginem illam affici, eo quod miracula faceret: instat, urget, ne imago vendatur. Reponit praeco et adstantes creditores: Jam miracula nulla fieri; B. Virginem illam caligine obcaecatam esse. Quare indignatus Laurianus sacerdos, casu ibi adstans, excogitavit novam rationem plectendi eorum impietatem. Incipit tabellam oculatius intropicere, detergere, admirari; auget pre-

tium eo usque, ut pecunia jam debita omnia solvenda superaret. Quamobrem commoti alii et existimantes, pretiosam esse tabellam, ipsi quoque pretium augent. Tunc sacerdos illis permittit reportare tabellam inclamatque, jam novum miraculum editum esse: B. M. Virginem suos contemptores gravi mulcta damnassee, et per imaginem nullius pretii solvisse debita omnia mulieris et reliquam suppellectilem salvasse.

Hinc

Quaer. 1° *An Laurianus sacerdos injuste egerit et ad restitutionem teneatur?*

2° *An mulier restituere debeat, si restituere possit?*

Solutio.

954. — *R. ad 1^m Quaes.* An injustitiae arguendus sit pius sacerdos, qui tanta misericordia et caritate mulieri pauperrimae et gravissima necessitate oppressae auxiliatus est? Numquid dammandus erit ille, per quem B. Virgo miraculum patravit? Profecto, ratione bonae fidei saltem excusandus erit. Sed quid de casu *in se* spectato? Dico, etiam re *intrinsece* perpensa, sacerdotem ab omni labe injustitiae immunem esse. Etenim ille non est injustus, qui jure suo utitur. Atqui in casu nostro Laurianus jure suo usus est; nam fraudem nullam decipiendi causa adhibuit, socios nullos ad fidei licitandum constituit neque cum ullo alio pactum pepigit, sed ipse solus una cum aliis multis licitatus est. Ergo minime fraudulenter egit. Nec dicas, sacerdotem fraude usum esse licitationem simulando; nam non fidei, sed vere licitabatur et rei periculum sane incurrebat: imaginem enim servare debuisset, si alii licitantes prius constitissent. Neque dicas iterum, eum alios deceptis imaginem admirando; nam se in arte peritum minime jactavit, nec raro ignari magis, quam ceteri, mirari videntur.

955. — *R. ad 2^m Quaes.* Jam ex dictis de medio tollitur difficultas. Gertrudis ad nihil tenetur, etiamsi restituere possit, cum sacerdos justitiam non violaverit. Gra-tes igitur millenas agat mulier B. M.

(1) *V. Comp. n. 908. Q. 2°. (N. edit.)*

Virgini, eo quod, ad ipsi patrocinandum, prodigium istud ediderit.

CASUS XX.

CINARAE COQUO CARISSIMAE.

Hyginus coquus, rei culinariae non mediocriter zelotes, primitiarum avidissimus ideoque hero, praediviti viro, gratissimus, cum die quadam ad forum olitorium accessisset, advertit, venales cinaras maturo tempore primum apparuisse. Quibus inhians ocius justum pretium venditori obtulit. Sed ecce, nescio quo casu, simul huc advolat Marcus, alius coquus cujusdam extranei, qui pretium superius venditori impiger offert. Vice sua adauget pretium Hyginus, qui iterum ab adversario superatur. Jubilante venditore certamen producitur. Victor vincitur, et nova extollitur victoria, de qua extemplo deicitur. Itaque, cum uterque coquus desiderium proprii heri cognosceret, veluti per licitationem usque ad viginti francos pro singulis cinaris pretium auctum est. Hyginus, in hujusmodi certamine victor, cinaras retulit.

Hinc

Quaer. *An hujusmodi licitatio licita sit? Vel utrum venditor cinarum pretium supra modum adauctum restituere teneatur?*

Solutio.

956. — *R. ad Quaes.* Quid juris in hoc adeo singulari casu? An olitor, tantam nactus felicitatem, contristari debeat, onus restitutionis ipse subeundo? An reddere debeat Hygino, quidquid ab eo supra summum rei pretium accepit? Quam pauci venditores tibi fidem adhiberent, si hoc assereres!

Dico igitur, venditorem ex omni parte absolvendum esse. Etenim, si injuste egisset, injustitia oriretur vel ex cooperatione injusta in damnum domini, cui Hyginus famulatur, vel ex pretio *per se* injusto. Atqui ex nulla parte injuria apparet. 1° Venditor non fuit injustus *ratione cooperationis*. Etenim in hypothesis dominus non est inultus; legitime enim ejus consensus praesumitur. Ergo coquus non egit contra ejus voluntatem;

ergo ei injuriam non intulit; ergo nec venditor injuriae cooperatus est. 2° Neque *ratione pretii* per se injusti: nam pretium non exaggeravit, sed justum proposuit, neque fraude, neque dolo emptores ad pretium augendum adegit. Ergo excessus pretii, sponte et scienter oblatum et ab eo acceptatum, minime vero requisitus, justitiae non adversatur. Accedit etiam *titulus licitationis*. In licitatione enim illud verum aestimatur pretium, quod ab ultimo licitante offertur; atqui vera licitatio inter duos coquos de cinaris habita est; ergo judicandum est legitimum pretium ab Hygino, ultimo licitante, praefixum.

957. — Nec obstat, quod haec licitatio privata sit, non vero publica nec praenuntiata; nam licitas *licitationis* non ab ejus publicitate nec a numero licitantium repetenda est, sed ab emptorum certamine, siquidem etiam in licitatione publice praenuntiata aliquando paucissimi certantes de pretio reperiuntur, et tamen justa censetur rei venditio. Pretium igitur legitime adaugetur concursu emptorum, qui certatim rem vendendam requirunt et plus offerunt, ut illam obtineant. Ergo parvi refert, quod sint multi vel pauci licitantes.

CASUS XXI.

MONOPOLIUM.

1° Menander, vir dives et potens necnon adaugendae fortunae cupidus, autumnali tempore per mandatarios suos saggit, ut venale loci et viciniae frumentum fere totum pretio tunc currenti ematur, quare factum est, ut illud, pretio adauctum, cum notabili suo lucro posset divendere.

2° Rufus, Rufinus et Rufinianus mercatores, inito inter se consilio, omne frumentum viciniae, quod venale erat, mense Novembri colligunt, ut aestivo tempore, cum pretio creverit, illud revendant. Attamen pretium supremum vendendo non excedunt.

3. Operarii cujusdam civitatis, in officinis socii, v. g. sartores vel sutores, pactum inter se ineunt, ut ex eorum numero nullus laborem praestet, nisi loco 30 assium in posterum 2 franci ipsis tri-

buantur. Domini autem seu mandantes vice sua ad contumaciam operariorum confringendam ex mutuo consensu e contrario salarium operariorum imminuendum esse statuunt.

Hinc

Quaer. 1° *An Menander in primo casu injustum monopolium egerit atque restituere teneatur?*

2° *An mercatores, de quibus agitur in secundo casu, graviter contra justitiam peccaverint?*

3° *An contra caritatem?*

4° *An socii operarum et eorum domini in tertio casu de injusto monopolio damnandi sint?*

Solutio.

958. — *R. ad 1^m Quaes.* Menander non videtur damnandus, dummodo frumentum non vendat ultra summum pretium, quod secluso monopolio existisset, neque vendat summo pretio, quod postea usus feret quodque ipse induxit. Ratio est, quia jure suo usus est; nemo enim proprium commodum negligere tenetur, ut damnum alienum vitet, quando illud avertere non obligatur. — *V. Comp. n. 914.*

959. — *R. ad 2^m Quaes. Controvertitur.* Prima sententia probabilis affirmat, quia hujusmodi mercatores cogunt alios per medium injustum, ut pretio supremo emant. Secunda vero sententia etiam probabilis, imo, ait *S. Litg.*, forte probatior, negat. Ratio est, quia venditores non cogunt alios ad emendum, sed isti a propria necessitate tantum coguntur. Ergo pretium mercium non est injustum, modo non excedat pretium summum, quod verisimiliter secluso monopolio in usu fuisset. Sicut enim non inferitur injuria alteri, impediendo precibus vel suasionem tantum, sed absque fraude, testatorem, ne eum haeredem constituat, secluso jure stricto ad haereditatem, ita etiam in nostro casu. — *S. Litg. n. 817.*

960. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia, licet caritas non te obliget ad vendendum infra pretium summum, videtur tamen te obligare ad non dissua-

dendum aliis, ne minori pretio vendant. Sicut enim caritas non te obligat ad dandam eleemosynam, videtur tamen te obligare ad non avertendos alios, qui eam largiri volunt. — *S. Litg. ibid. — V. Comp. n. 913.*

961. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Injuste egerunt operarii, si coegerint dominos ad sibi supra summum pretium retribuendum pro labore, quem isti pretio minore obtinissent. Domini vero in hac hypothesis non injuste egerunt, cum id fecerint tantum ad operarios juste coercendos. Verum si operarii a pravo consilio desistunt, domini etiam desistere debent.

2° Si vero operarii convenerunt de pretio supremo quidem, sed justo a dominis requirendo, *controvertitur*, ut in secundo casu. — *V. S. Litg. ibid.*

CASUS XXII.

DE TRANSACTIONE.

1° Bertulphus, litem habens cum Paulino circa pratum aliquod nec controversiam dirimere valens, jamjam rem ad judicem delaturus erat, cum adversarius ei proponit, ut omnia inter se bona pace componant et sic expensas et strepitum actionis judicialis effugiant. Inter eos igitur privatim statuitur transactio, vi cujus Bertulphus pratum habiturus sit, et alteri mille fr. soluturus. Rebus ita compositis nummisque Paulino numeratis, Bertulphus invenit documentum, ex quo luculenter patet, pratum illud ab avo Bertulphi patri Paulini fuisse venditum et proinde ad Paulinum pertinere. Tacitus instrumentum destruit et pratum sibi servat.

2° Duo fratres, Petrus et Paulus, possident simul jus litigiosum in domum Marci. Petrus init contractum transactionis cum Marco, vi cujus accipit 500 fr. et jus quodcumque in hanc domum abdicat. Postea autem, mortuo Paulo, Petrus fit haeres fratris, et statim litem movet in Marcum quoad praefatam domum causamque obtinet.

Hinc

Quaer. 1° *An Bertulphus pratum retinere possit in primo casu?*

2° *An Petrus domum in secundo casu?***Solutio.**

962. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia transactio est contractus aleatorius, utrique contrahenti aequè favens et idem onus utrique imponens, cum res supponatur ex utraque parte dubia. Proinde singuli contrahentes cedunt e jure suo probabili ad vitandum damnum etiam probabile, scilicet singuli cedunt dimidiam partem juris dubii ad alteram partem sibi assecurandam. Ergo, semel facta serio transactione, nihil restitui debet ab eo, qui postea rescit, rem fuisse alterius, nec quidpiam ab adversario repeti potest. Ergo in casu nostro Bertulphus pratum tacitus servare potest ut suum vi contractus, quo Paulinus e jure suo toto cessit, ut mille francos obtineret.

Consonat jus romanum L. *Sub prae-textu*, 19. Cod. *De transactione*. Ita etiam communiter theologi, teste *Reuter n. 270.* — *Lacroix n. 629.* — *Layman l. 3. tr. 4. c. 31.* Attamen *negative* respondendum, ubi viget jus gallicum, ex *art. 2057.*

963. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia Petrus per contractum transactionis renuntiavit quidem juri suo proprio, quod tunc habebat in domum Marci, sed minime renuntiavit juri, quod postea habere poterat ut haeres fratris sui. Etenim jus illud, quod prosecutus est ut haeres, novum est, nec existebat tempore contractus transactionis; ergo non poterat huic juri renuntiare. Sic de jure naturali, cui consonat jus gallicum *art. Cod. civ. 2050. (1)*

CASUS XXIII.

● NEGOTIATIO (1°).

1° Maglorius mercator, vere *mendax in stateris*, emptoribus justum pon-

(1) Si celui qui avait transigé sur un droit qu'il avait de son chef, acquiert ensuite un droit semblable du chef d'une autre personne, il n'est point quant au droit nouvellement acquis, lié par la transaction antérieure. (N. auct.)

dus mercium non tribuit. Attamen infimo pretio eas vendit, ita ut, si datum et acceptum conferatur, hujusmodi venditio limites justis, saltem supremi pretii non excedat.

2° Amandus mercator, cum emptores renuntiant tantum ipsi offerre, quantum requirit, solet frequenter mentiri ac protestari, se illam vel istam speciem mercium tanti emissee. Inde fit, ut illi ad pretium adaugendum adducantur.

3° Azor, dum pretium frumenti summum foret, resciscens, plures alios mercatores seorsim mandasse, ut magna tritici copia ex aliqua provincia ad ipsorum officinam adveheretur, tantam adhibuit diligentiam, ut ipse ante alios suum quoque triticum haberet. Quare factum est, ut pretio corrente illud vendens, licet non ignoraret, imminutionem mox adfuturam, lucrum ingens perceperit.

Hinc

Quaer. 1° *An Maglorius in primo casu juste egerit?*

2° *An Amandus in secundo casu pretium sic mendacis adauget accipere et retinere queat?*

3° *Si fraude vel dolo induxisset emptores ad justum quidem, sed supremum pretium tribuendum, an teneretur ad aliquid restituendum?*

4° *An Azor in tertio casu injuste egerit?*

Solutio.

964. — *R. ad 1^m Quaes.* Maglorius injuste egit. Ratio est, quia, licet mercator non teneatur ante contractum infimo pretio merces suas vendere, ad id tamen tenetur, quando de hoc inter ipsum et emptores conventum est. Venditor enim statutum pondus tradere debet, secus emptor in errore circa pretium versaretur et, dum putaret, merces pretio infimo emere, pretium summum aut medium solveret.

965. — *R. ad 2^m Quaes.* Amandus non videtur *per se* ad restitutionem obligandus. Peccat enim tantum contra veritatem, non vero contra justitiam, modo

pretium summum non excedat; nam de pretio cum emptoribus convenit et proinde id tantum accipit, quod suum est. Insuper notum est communiter, has querelas esse mercatoribus consuetas. — *S. Lig. n. 805.*

R. ad 3^m Quaes. Affirmandum est. Teneretur Amandus in hac hypothesis ad excessum pretii restituendum. Emptores enim fraude inducti ad pretium summum persolvendum injuste decipiuntur et proinde in illud pretium non vere consentiunt. Insuper laeduntur in jure, quod habebant, eandem mercem pretio inferiori ab aliis emendi. — *S. Lig. ibid. — V. Comp. n. 897. (¹)*

966. — *R. ad 4^m Quaes.* Azor minime de injustitia arguendus est. Usus est enim jure suo, et commodum diligentiae debitum consecutus est. Supponitur enim nullam adhibuisse fraudem ad notitiam rei acquirendam neque ad alios mercatores retardandos. Nec obstat, quod pretium frumenti sit mox imminuendum; nam pretio hic et nunc vere occurrente frumentum suum vendit. Ergo hac bona occasione in pace uti potest.

CASUS XXIV.

NEGOTIATIO (2°).

Florentinus mercator ab aliis mercatoribus invitatur, ut cum iisdem conveniat de mercibus nonnisi summo pretio vendendis. Ipsius assentire noluit, quoniam hujusmodi conventio non satis honestati consona ipsi videbatur. Utilius sibi futurum esse censuit, si proprias merces, quas in notabili quantitate comparaverat, minori pretio, quam ceteri, venderet. Quod reapse praestitit cum magno suo proventu nec modico aliorum mercatorum damno. Subinde Florentinus sollicitam apposuit curam, ut novi generis merces e longinquis plagis advectas cupientibus quamplurimi venderet. E contrario merces valde communes in patria sua curavit ad Indos vel Sinenses transvehi et ibi magno pretio vendi. Quamobrem tempore brevi magna fortuna auctus est.

(¹) V. etiam supra n. 942. (N. edit.)

Hinc

- Quaer.** 1° *An conventio mercatorum de mercibus nonnisi summo pretio vendendis injusta fuerit?*
 2° *An Florentinus, vendens minori pretio, teneatur de damnis, quae propterea alii mercatores passi sunt?*
 3° *An injustitiae reus sit Florentinus, novas merces, prout in casu, quamplurimi vendens?*
 4° *An pariter injustus fuerit, res in sua patria communes pro magno pretio apud exterarum et silvaticas gentes commutando?*

Solutio.

967. — *R. ad 1^m Quaes.* Conventio illa mercatorum, ex qua se obligant ad merces nonnisi tali, sed justo pretio vendendas, probabilius non est injusta. Ratio est, quia emptores non coguntur ad emendum tali pretio, etiam summo, ab ipsis venditoribus, sed sua necessitate, quae vera coactio ex parte venditorum dici non potest. Non pauci tamen contradicunt, quia, ajunt, per medium injustum emptores summo pretio emere coguntur. Communiter saltem de peccato contra caritatem damnantur, quia, licet mercatores non obligentur ipsimet caritate ad vendendum infra pretium summum, videntur tamen eadem virtute teneri ad non dissuadendum aliis, ne minori pretio vendant. — *S. Lig. n. 817. — Lugo etc. (¹)*

968. — *R. ad 2^m Quaes. Negative omnino*, quia quisque potest pro libito pretium rei suae imminuere, sicut posset rem omnino donare; non impedit enim alios, ne similiter faciant, neque ulla fraude aut conspiratione contra eos utitur. Ergo. — *Recole dicta supra in Casu IX. de injusto damnificatore n. 642. et seq.*

R. ad 3^m Quaes. Negative. Ratio est, quia, cum pretium locale mercium illarum antea non exsistat, per concursum emptorum constituitur. Si enim isti emere tali

(¹) Cf. supra n. 959. 960. (N. edit.)

pretio nolint, necessario pretium deprimetur; secus, si multi concurrant. Igitur pretium erit vere *vulgare* et justum, seu pretium in loco currens.

969. — *R. ad 4^m Quaes. Negative*, quia res illae amiserunt pretium, quod

habebant in Florentini patria, ubi multo viliores et communiores erant, et novum pretium obtinuerunt in longinqua regione, in qua magni aestimantur; pretium enim vulgare ex aestimatione communi hominum regionis determinatur.

CASUS DE LOCATIONE ET RELIQUIS CONTRACTIBUS ONEROSIS

SEU

De locatione personali et reali; — de emphyteusi; — de societate; — de cambio; — de negotiatione pecuniae; — de censu; — de fidejussione, pignore, assecuratione, hypotheca; — de sponsione et ludo.

CASUS I.

LOCATIO PERSONALIS.

Euphrasius famulum simul et famulam ad annum conduxerat. Post duos menses advertit, famulum esse aliquatenus incuriosum nec satis in verbis discretum, quippe qui audita in domo facile alibi narraret. Quapropter illico, mercede pro duobus mensibus persoluta, eum abiecit. Paulo post famulam infirmam ad suos parentes recuperandae sanitatis gratia etiam dimisit. Haec autem post octo dies jam sanata rediit, suum famulatum prosecutura. Sed iterum dimissa est, eo quod herus aliam jam ancillam conduxerat; non potuerat enim, ut aiebat, tanto tempore famula carere. Nec aliam mercedem illi ancillae dimissae, nisi pro duobus mensibus, solvit. Quapropter factum est, ut tum famulus, tum praesertim famula, alium dominum intra annum facile non inventientes, egestate pressi fuerint.

Hinc

Quaer. 1° *An Euphrasius ob praefatas causas famulos dimittere potuerit?*

2° *An aliam mercedem eis juste denegaverit?*

3° *An merces debeatur sive famulis, sive operariis, si ad breve tempus infirmantur?*

Solutio.

970. — *R. ad 1^m Quaes. 1° Quoad famulum.* Euphrasius famulum dimittere non potuit, si fuit tantum aliquatenus incuriosus et indiscretus, ut ex casu apparet. Ratio est, quia contractus locationis est vere onerosus, utramque partem obligans pro ratione materiae. Ergo, quemadmodum famulus sine gravi causa herum deserere nequit, (¹) si hic defectu famuli damnum grave subire deberet, ita pariter neque dominus sine gravi causa famulum pro anno conductum abicere potest. Atqui non videtur causa gravis, quod famulus visus fuerit aliquando incuriosus aut minus moderatus in loquendo de rebus minoris momenti; ergo. Etenim censetur hoc tacite inclusum esse in pacto locationis, quod talis famulus statim ob quoscumque leviores defectus dimitti non possit, constituta mercede denegata. Sed prius de defectibus corrigendis admonendus est. Secus vero foret dicendum, si talis famulus deprehensus fuisset infidelis aut luxuriae deditus, vel si audita in domo cum magno familiae dedecore alibi retulisset.

2° *Quoad famulam.* Neque haec dimitti potuit ob infirmitatem ad paucos dies tantum habitam. Ratio est, quia contractus locationis, ut dictum fuit, onerosus est,

(¹) praesertim si etc. — Ita *Elbel l. c.* (N. edit.)

utramque partem obligans ad non resiliendum sine gravi causa. Atqui brevis infirmitas causa gravis non aestimatur. Insuper id quoque ex consuetudine universali locorum constat. Ergo.

971. — *R. ad 2^m Quaes.* Euphrasius injuste egit stipendium famulis praefatis pro tempore tantum praestiti famulatus retribuendo, si aliud servitium decurrente anno invenire non potuerint. Etenim ex dictis injuste dejecti fuere; ergo jus habent ad damni reparationem, si quod existat. Atqui, si alium locum non repariant, magnum subeunt damnum; ergo ab Euphrasio reparandum est. — *Elbel n. 668. — S. Lig. n. 858. (¹)*

Obijcies: Si quis conduxerit operarium, v. g. fabrum murarium vel lignarium vel caementarium pro construendo aedificio, et is inter laborandum ex alto decidens laedat sibi crus vel brachium et opus prosequi nequeat ad plures dies, licebit alium conducere, dimisso infirmo. Ergo in nostro casu licet famulum dimittere.

R. Neg. paritatem. Opifices enim ad singulos dies conduci solent; quare iis merces pro singulis diebus rependitur, et proinde singulis diebus dimitti possunt. E contrario famuli regulariter ad annum conducuntur, ita ut, invito domino, officia sua alteri locare nequeant. Ergo naturalis aequitas exigit, ut et ipsi a domino sine gravi causa dimitti non possint.

972. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Merces debetur famulis ad breve tempus infirmis, v. g. ad paucos dies, quia tempus anni, ad quem conducuntur, moraliter accipiendum est, seu ad breve tempus deficiens non est attendendum; parvum enim tempus respectu totius anni pro nihilo reputandum est. Secus vero, si famulus aegrotet ad plures menses, quia merces pro officio non praestito minime debetur. Neque tenetur dominus ad expensas pro curatione seu pro remediis et medici opera faciendas. De hoc conveniunt omnes, si expensae sint notabiles; imo, id etiam admittit *S. Lig. n. 864.* post *Lugo* saltem ut probabile, si expensae sint leves.

2° Non debetur autem merces ulla operariis, etiam ad breve tempus aegrotantibus, quia isti ad diem conducuntur, ut supra dictum est; ergo pro singulis diebus tantum, imo pro media diei parte, si per mediam diem deficiant, iis retribuendum est.

CASUS II.

LOCATIO REALIS (1°).

1° Crispinus agros ad quinquennium locaverat Paulo. Sed huic infausta successit locatio; etenim uno anno agri ob sterilitatem nihil aut admodum parum protulerunt, alio autem anno fruges partim pluvia inundante, partim grandine vastatae sunt. Quamobrem Paulus locatorem rogavit, ut tributi partem remitteret. Id vero Crispinus absolute recusavit. Hinc Paulus, ut se a tanto damno parim compensaret, aliquid aliis annis occulte subripuit.

2° Faustinus pingue praedium Laurentio locaverat. Sed ingruente bello agri a militibus populati sunt, quare Laurentius remissionem annuae pensionis postulat. Faustinus indignabundus hominem a se repellit, quia, ait, quando omnia fausta colono succedunt, non solet dominus majus tributum exigere, nec proinde, si adversae sint res, imminuendum est, nec a fortiori ex integro remittendum.

Hinc

Quaer. 1° *An locator aliquando teneatur tributum, saltem partim, colono remittere?*

2° *An Crispinus in primo casu et Faustinus in secundo casu potuerint imminutionem pensionis denegare?*

3° *An Paulus in primo casu potuerit se compensare?*

4° *Quid, si colonus habuit quidem messem faustam, sed tamen omnes fructus jam in horreum collectos amisit sive hostium direptione, sive incendio?*

Solutio.

973. — *R. ad. 1^m Quaes.* *Per se de jure naturali, ad rigorem loquendo, numquam*

(¹) et de 4. praec. dec. n. 342. (N. edit.)

locator pensionem debitam colono remittere tenetur, quia infortunia naturaliter ipsi obveniunt. Etenim res, quae casu fortuito seu extraordinario destruitur, perit domino; atqui locatarius est fructuum colligendorum dominus; ergo. — Dixi: *per se*; quia conventionem generali, jure confirmata, introductum est, ut, si ingens sit jactura, aliquid remittatur; si vero sit totalis, ut damnum inter utrumque, locatorem scilicet et locatarium, dividatur. Si taliter autem non constitutum fuisset, locatarius minus tributum persolveret. — *S. Lig. n. 860. (¹)* — Concinit jus gallicum *Cod. civ. 1769. et seq.*

974. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Crispinus non potuit denegare omnem pensionis imminutionem. Ratio patet ex dictis. Etenim, occurrente calamitate, pro rata hujus infortunii de pensione a locatore remitti debet. Atqui in casu nostro supponitur adfuisse sterilitas valde notabilis vel alia ingens calamitas, qua fructus plerique perempti sunt; ergo pars etiam notabilis praestandae pensionis condonari debuit. Excipe: nisi conventio inita fuerit inter contrahentes, vi cuius nihil in quocumque casu remittendum foret; sed tunc pensio notabiliter minor in compensationem talis periculi a locatore exigenda est. — *Elbel n. 663. — S. Lig. n. 860.*

975. — 2° Quid de Faustino? Cum casus similis sit, ac praecedens, quoad rei substantiam eadem etiam solutio danda est. Vastatio enim agrorum ab hostibus facta ut extraordinaria calamitas habenda est. Ergo Faustinus haud secus, ad Crispinus, partem debiti *pro rata* damni extraordinarii condonare debet. Nec valet ratio a Faustino adducta, scilicet quod major pensio a locatario, dum res prospere cedunt, non solvatur, quia commodum illud non est adeo notabile, ac damnum, quod in magna calamitate advenit, et per annos mediocris fertilitatis facile compensatur. Ceterum, dicunt merito plures, eximendum esse locatorem a pensionis remissione, si per plures annos successivos fertilitas extra-

ordinaria habita fuerit, quod rarissimum est. — *S. Lig. n. 860.*

976. — *R. ad 3^m Quaes.* Non potuit licite. Ratio est, quia occulta compensatio licita non est, etiam stante certa injuria, quando debitum alio modo recuperari potest. Atqui in nostro casu facilis recursus ad judicem patet; ergo per hanc viam, quod suum est, repetere debet. Attamen haec compensatio injusta dici nequit.

R. ad 4^m Quaes. In hoc casu colonus imminutionem pensionis exigere non potest, ut videtur, saltem probabilius. Ratio est, quia, quando fructus jam sunt in horreum collecti, pleno jure sunt in dominio locatarii, nec conventiones aut leges, ex quibus tributum ingruente extraordinaria calamitate minus solvendum est, hunc casum respicere videntur. — *Elbel n. 673. — Lacroix lib. 3. part. 2. n. 1049. contra Lessium et alios.* In praxi sane locator ante sententiam judicis ad nihil teneretur.

CASUS III.

LOCATIO REALIS (2°).

Quirinus a quodam divite molendinum in locationem suscepit sub certa pensione ad festum S. Michaelis solvenda. Molendinum illud novus colonus, vir industrius, propriis expensis novo aquae ductu melioravit. Verum, anno nondum elapso a tempore susceptae locationis, exorta subito tempestate mense Julio, imber tam horribilis depluit, ut rivus omnino exundaverit et impetu aquarum a fundamentis molendinum corruerit non sine magno detrimento et periculo Quirini, cui sola area ab aquis illaesa ad se cum familia recipiendum superfuit.

Hinc

Quaer. 1° *An Quirinus integram pensionem locatori seu domino solvere debeat?*

2° *Quid juris, si domus locata incendio vel alio casu fortuito pereat?*

Solutio.

977. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Sed tenetur tantum locatarius ad solvendam pensionem *pro rata* temporis, quo volvente

(¹) quem confer. (N. edit.)

Gury, Casus conscientiae.

utilitatem ex molendino percepit, quia pensio illa constituta fuit propter usumfructum ex molendino percipiendum; atqui per anni tantum partem locatarius usumfructum ex molendino collegit; ergo *pro rata* illius partis solius stipendiumolvere debet. Postulat enim aequitas naturalis, ut nihil solvat pro tempore, quo re frui non potuerit, cum nullam utilitatem ex ea habere possit. Jam satis est igitur, ut ipse jacturam ferat expensarum, quas ad mellorandum molendinum fecit. — *Elbel n. 700.*

R. ad 2^m Quaes. In foro conscientiae locatarius ad nihil tenetur, si absque culpa ipsius domus destructa fuerit, ut patet ex dictis de injusto damnificatore. In foro autem externo locatarius de damno tenetur, nisi probet, illud absque sua culpa evenisse, saltem ex lege gallica. — *Art. Cod. 1734.*

CASUS IV.

EMPHYTEUSIS.

Marculphus colonus praedium sat pingue in emphyteusim pro tributo relative tenui ad decem annos a Palmatio, viro divite, acceperat. Mortuo paulo post domino Narcissus, ejus filius, de augendo tributo statim cogitat et colono insinuat, eum, nisi velit loco 100 aureorum 150 in posterumolvere, a villicatione amovendum esse, quum alium colonum invenerit, qui ad pensionem adhuc majorem solvendam paratus sit. Quid faciet miser? Inter malleum et incudem constitutus annuit, licet aegre, et requisitum ab eo census persolvit.

Hinc

Quaer. 1° *An Narcissus juste potuerit colonum cogere ad istud pensionis incrementum?*

2° *An colonus se occulte compensare potuerit, cum invitatus in pensionem augendam consenserit?*

3° *An, colono annuente seu aegre consentiente, dominus pensionis incrementum accipere seu retinere potuerit?*

Solutio.

978. — *R. ad 1 Quaes. Negative.* Omnino injuste egit Narcissus. Ratio evidens est. Etenim ex contractu colonus jus strictum habet ad fruendum praedio per 10 annos; ergo, donec fuerit completum tempus conventionem praefixum, non potest ab ejus possessione dejici. Ergo Narcissus non potuit pensionem adaugere, neque expulsionem comminari; ergo id faciendo injuste egit. Insuper aequitati repugnat, ut quis petat solutionem illius, quod in ejus potestate non est; atqui jus fruendi praefato praedio non erat in potestate Narcissi, cum jus illud ab ejus patre in Marculphum colonum translatum fuerit. Ergo pro hoc non potuit juste tributi incrementum exigere.

979. — *R. ad 2 Quaes.* Non potuit licite, si jus suum in judicio probare potuerit, quia non permittitur a theologis occulta compensatio, nisi quando quis id, quod certo suum est, alio modo obtinere nequit. Secus, si jus probare nequeat, v. g. si contractus non fuerit actu authentico initus vel si titulus sit amissus. Attamen haec compensatio ut injusta non est reprobanda. — *V. dicta supra n. 573. et seq.*

980. — *R. ad 3^m Quaes. Negative.* Narcissus, etiam annuente colono, non potuit tuta conscientia incrementum pensionis accipere, nec retinere. Ratio est, quia consensus, gravi metu injuste incusso datus, non est moraliter liber, et hoc ipso nullus. Nemo enim libenter consentit, quando necessitate morali ad consentiendum adigitur. Si igitur Marculphus aliquem dedit consensum, id tantum fecit ad majus malum vitandum. Ergo Narcissus ad restitutionem erga colonum absolute adstringendus est. — *Elbel n. 697. — Lacroix l. 3. part. 2. n. 10.*

CASUS V.

SOCIETAS (1°).

Germanus, ab aliis ad ineundam societatem sollicitatus, diu reluctaverat, quia negotium propositum ipsi videbatur magnum periculum ipsam sortem amittendi praebere. Tandem, ut se ab hujusmodi sollicitatione

eriperet, annuit, ea tamen conditione, ut reliqui socii pecuniae periculum in se susciperent et casu, quo tota summa deperiret, eam sibi restituerent. Ipse e contrario pro casu, quo magnum lucrum perciperent, minori parte illius vellet esse contentus, scilicet tertia parte lucri suae portioni correspondentis, ita ut v. g. pro 3,000 fr. mille tantum acciperet, reliqua aliis relinquens. Annuentibus sociis contractus in hunc modum fuit initus et perfectus. Subinde vero, conscientiae stimulis agitatus, Germanus confessarium adit et ab eo petit, utrum iustus foret hic contrahendi modus. Respondit confessarius, injustum esse, usurarium et a Sixto V. prohibitum; proinde absque mora rescindendum esse.

Hinc

Quaer. 1° *An reapse injustus sit contractus societatis, in quo unus eximitur a periculo sortem amittendi, ita ut lucrum minus percipiat, seu an injustus sit contractus trinus?*

2° *An confessarius potuerit Germanum obligare sub denegatione absolutionis ad contractum suum rescindendum?*

3° *An contractus trinus a Sixto V. prohibitus fuerit?*

Solutio.

981. — *R. ad 1^m Quaes. Negative, saltem probabilis.* Ratio est, quia singuli contractus seorsim sumpti, seu si fiant cum diversis personis, sunt liciti et iusti; ergo non possunt esse iniusti, si omnes simul in eodem contractu inter duos homines concurrant. Insuper nulla violatur aequalitas in trino contractu, quia datur compensatio, et periculum a tribuente pecuniam aequivalenter sustinetur; nam si periculum fere omne amoveatur, lucrum tenue etiam percipitur per modum compensationis. Praeterea valet sane contractus, quo quis se obligat ad periculum rei v. g. commodatae aut locatae suscipiendum, modo onus sufficienter ab altero contrahente compensetur. Quidni ergo idem facere posset socius in commercio, cui magnum praestatur commodum, siquidem sine pecunia, quae ab uno tribuitur, alter ne-

gotiationem assumere aut prosequi non posset?

982. — *R. ad 2^m Quaes.* Confessarius non potuit obligare Germanum ad contractum hunc societatis rescindendum. Etenim ex dictis contractus ille fuit validus et licitus, saltem probabilis; atqui, dum poenitens vult sequi opinionem vere probabilem, a doctoribus approbatam, confessarius nequit eum impedire neque sine gravi injuria absolutionem ei denegare. Ergo.

983. — *R. ad 3^m Quaes. Negative.* Etenim, licet *Sixtus V.* in Const. *Detestabilis* damnaverit contractus, quibus fit, ut in societate unus certum lucrum obtineat, quin damni periculum subeat, hoc tamen est intelligendum de pactis injustis, in quibus scilicet aequalitas lucri et damni non servatur. Ipsemet enim hac de re interrogatus respondisse fertur, se solum voluisse contractus injustos prohibere. Ceterum *Benedictus XIV.* declarat in opere *de syn. dioecesana*, *Sixtum V.* contractum trinum non damnasce, neque se intendere damnare. — *Elbel n. 608.* — *S. Lig. n. 908. 909.* — *V. Compend. n. 917. — 919.*

CASUS VI.

SOCIETAS (2°).

1° Sergius mille francos Lucio mercatori in commercium impendendos contulit. Lucius lucrum 2,000 francorum obtinuit. Sergius autem praeter sortem, dimidiam lucri partem repetit.

2° Hormisdas mille fr., in officio commissarii bellici male acquisitos, tribuit Zosimo, qui in lignis negotiatur apud Hollandos, ut in lucri partem veniat. Zosimus lucratus est semel mille francos, et alia vice ratis lignorum perit. Hormisdas integram suam summam a socio suo requirit.

Hinc

Quaer. 1° *An medietas lucri a Lucio mercatore percepti Sergio competat in primo casu?*

2° *An Hormisdas in secundo casu lucrum ex pecunia furtiva proveniens ex parte possit repetere?*

3° *An idem Hormisdas ad sortem suam ex integro repetendam jus habeat?*

4° *Quid dicendum, si Zostimus ratem suam quidem in Hollandiam deduxisset, sed impensa sua industria nihil lucratus fuisset?*

Solutio.

984. — *R. ad 1^m Quaes.* Sergius minime jus habet ad lucri medietatem, sed tantum ad fenus juxta taxam legis seu ad 6 pro 100. Ratio est, quia non veram societatem cum Lucio inivit, sed tantum pecuniam suam ipsi mutuo tradidit. Etenim in contractu societatis ex naturali aequitate omnia debent esse communia, scilicet tam pericula, quam commoda; atqui in casu nulla apparent pacta, ex quibus Sergius aequaliter pericula subire debeat; ergo neque lucrum ad aequalitatem cum Lucio partiri potest.

985. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia, licet Hormisdas graviter peccaverit praefatam pecuniam subducendo et sub gravi ad eam restituendam teneatur, attamen lucrum, quod ex ea percepit, suum fecit, utpote industriae suae tribuendum. Ergo potest lucrum illud pro sua parte requirere et retinere. — *Recole dicta supra de possessore malae fidei n. 612.*

986. — *R. ad 3^m Quaes.* Hormisdas nihil habet reclamandum, siquidem sors perit, et ipsimet perit: nam res perit domino; atqui ipse erat pecuniae dominus; ergo etc. Etenim in contractu societatis pecunia vel res collata remanet sub dominio conferentis, ita ut, si pereat sine culpa alterius, pereat conferenti, utpote ejusdem domino. Ergo Hormisdas nihil de sorte reclamare potest. Id autem non impedit, quominus mille francos furtivos restituere debeat.

987. — *R. ad 4^m Quaes.* In hac hypothesis Hormisdas jus ad sortem integre reclamandam haberet, cum non periisset; sed ad nihil amplius jus haberet, nullo exstante lucro. Imo expensarum partem *pro rata* participationis in societate solvere tenetur; nam impensae et damna inter socios communia esse debent.

CASUS VII.

CAMBIUM. (1°).

Albanus Gallus, in Hispaniam profiscens, cum Bajonam devenisset, a Lampridio campsores petiit, ut monetam hispanicam pro gallica sibi permutaret. Libenter annuit campsor; sed, cum moneta hispanica minoris valeret in Gallia et insuper magna copia hujusmodi monetae a viro peregrino postularetur, hic magnum subiit detrimentum, quod in campsores favorem cessit. Albanus vix Hispaniam fuerat ingressus, cum urgente gravi causa in patriam et in familiam regredi debuit. Tunc iterum eundem campsores Bajonae adiit, ut mutationem prius factam solveret, et aliud notabile damnum pati debuit.

Hinc

Quaer. 1° *An iusta fuerit duplex praefata permutatio ex parte campsores?*

2° *Si Lampridius sciat relatione privata, pecuniam hispanicam proxime perdituram esse de valore suo extrinseco, poteritne tali peregrino, rei ignaro, numerare monetam talem in actuali valore?*

Solutio.

988. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia, quamdiu mercator manet intra limites iusti pretii, tamdiu non peccat contra iustitiam; de campsores autem idem ac de mercatore dicendum est, siquidem campsores sunt proprie pecuniae mercatores. Atqui Lampridius mansit intra limites iusti pretii, licet acceptaverit pecuniam gallicam in infimo pretio, hispanicam vero in summo pretio (1) rependerit. Ergo. Etenim, si quis pannum in infimo pretio cum vino in summo pretio commutasset, de iniustitia sane arguendus non esset. Ergo a pari nec damnari debet Lampridius ex eo, quod acceptando monetam gallicam in infimo pretio, hispanicam vicissim numeravit in summo valore. Porro,

(1) quod habet in Hispania — *Elbel l. c.* (N. edit.)

si id facere potuit prima vice, quando Albanus in Hispaniam tenderet, idem etiam iterare valuit, quando ex Hispania rediens Galliam repeteret. Nec refert, quod Albanus inde multum perdiderit; hoc enim mere *per accidens* factum est et Lamprius ad hujusmodi damnum mere permissive se habuit. Ergo non injuste egit; ergo non est inquietandus. — *Elbel n. 602.*

989. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia pecunia illa adhuc in communi aestimatione hominum suum valorem servat. Secus vero, si constaret, illam pecuniam jam suum valorem antiquum perdidisse, quia tunc campsor pecuniam non amplius expenderet juxta praesentem suum valorem. — *Elbel n. 604.*

CASUS VIII.

C A M B I U M (2°).

Valesius campsor e pecunia mutuo tradita fenoris seu lucri titulo 6 vel 7 procentum, imo 8 vel 9 percipit his ductus rationibus, scilicet: 1° quia se habet ut pecuniae mercatorem; 2° quia varia sortis pericula saepius incurrit; 3° quia magnam pecuniae copiam otiosam semper penes se habere debet, ut omnibus pecuniam petentibus satisficiat, necnon ut propriis obligationibus impar non efficiatur in casu, quo ipsius debitores solutionem differant; 4° quia ipse pecuniam mutuo petit et saepe petere tenetur 5 % solvendo; 5° quia singulis trimestribus spatii novae fieri debent expensae ad computationes instaurandas (*droits de commission*); 6° quia telonii expensas plurimas faciendasolvere debet.

Hinc

Quaer. 1° *An campsores pro mutuo pecuniae 6 vel 7%, vel etiam amplius percipere possint?*

2° *Quid de Valesio ejusque rationibus?*

Solutio.

990. — *R. ad 1^m Quaes.* Campsorum munus est *primario*, ut vox ipsa sonat, pecuniam permutare vel alio transferre; *secundario* autem et velut *accessorie*, pecuniam mutuo tradere. Quid accipere possint campsores ratione muneris *primarii* seu ad pecuniae permutationem aut trans-

lationem, non potest generali regula definiri. Consuetudini locorum et virorum proborum se conformare debent. Quid vero accipere possint ratione *mutui*, ex nulla lege speciali pro ipsis eruitur.

Quare praescripto generali subijci debent *per se*, nisi aliquando ratione *damni emergentis* amplius accipere possint. Campsores igitur *per se* in mutuo non possunt excedere taxationem legalem, 6 % permittentem. Aliquibus in locis ratione *damni* particularis 7 % permitti videntur, praesertim si ipsi pecuniam ab aliis obtinere nequeant, nisi censum legalem seu 5 vel 6 % solvant. (¹)

991. — *R. ad 2^m Quaes.* Quid autem de Valesii rationibus? Pleraeque flocci faciendae sunt. 1^a Ratio admittenda quidem est, quia campsor ut pecuniae mercator habendus est et hoc titulo 6 % exigere potest ab iis, quibus pecuniam tribuit, sed non amplius sola *mutui* ratione. — 2^a Ratio nihil valet, utpote nimis generalis. Etenim, si aliquando probabile sit sortis periculum, est casus particularis, in quo periculum illud aestimari potest et ratione illius major census requiri. Sed numquid ideo 8 vel 9 ab omnibus indiscriminatim exigere poterit? Nequaquam. — 3^a Ratio etiam infirma est. Etenim si pecuniam otiosam habere debeat, lucrum sat notabile ex alia pecunia mutuo tradita percipit, ut indemnitas fiat. — 4^a Ratio jam ex dictis exsufflanda est, quia, etiamsi 1 tantum pro centum accipiat plus, quam solvat, ratione multae pecuniae lucrum non mediocre obtinebit. — 5^a Ratio fundamentum quidem quoddam habet; sed expensae illae scripturarum faciendarum vel renovandarum non tantae sunt, ut pro illis plus quam 6 aut 7 pro singulis centenis requirere debeat.

992. — Insuper notum est, campsores non paucos scripturas inutiles saepe facere aut renovare, ut occasionem habeant censum majorem a mutuataris exigendi; quot sunt etiam, qui pro scripturis non factis

(¹) Attende tamen ad varia loca et virorum piorum praxim; vix enim in istis rebus regula generalis statui potest. (N. auct.)

vel simulatis stipendium petunt! Dicunt enim, se jus habere ad eas conficiendas et proinde mercedem posse repetere, perinde ac si perfectae fuissent. Haec praxis injustitiae plena est. Quare enim pretium exigis pro labore, quem non posuisti? Quare vis colligere, ubi non seminasti? Quale jus habes ad inutiles expensas? — 6^a Ratio claudicat, expensaeque telonii jam satis resarciuntur ex lucro proveniente de munere primario camporis, scilicet de permutatione vel translatione pecuniae. Non desunt campsores, qui 6 vel 7 ad summum requirunt et statum suum tamen honeste servant.

CASUS IX.

NEGOTIATIO PECUNIAE.

Acceptilatio et expensilatio (comptes courants).

Onuphrius, quaerens modum facilem habendi pecunias, quibus aliquando eget, et pecunias, quas aliquando recipit, facile collocandi, adit Argyrophilum nummularium (*banquier*), quem sic alloquitur: „Visne mecum contractum inire, quo te obligabis ad recipiendas omnes pecunias, quas tibi offeram, cum onere feneratoris legitimi solvendi mihi, et ad praestandas mihi omnes pecunias, quas a te repetam, cum pari onere feneratoris legitimi ex mea parte solvendi?“ — „Optime,“ inquit Argyrophilus; „et, si tibi placet, post quodcumque spatium trimestre compensationem instituemus, ita ut, qui residuum aliquod debet, illud solvat, aut de novo debitor fiat cum onere solvendi in posterum fenora fenorum elapsorum.“ — Ita fit conventio. — Elapso autem primo spatio trimestri Argyrophilus praebet Onuphrio bilancem accepti et expensi (*l'état du compte courant*). Unde liquet, praeter fenora utrimque debita a diebus receptionum, summas sortis, quas Onuphrius recepit, esse 4,200 fr., eas autem, quas ipse ad Argyrophilum attulit, esse 700 fr. Sed advertit insuper Onuphrius: 1° Summas, quas ab Argyrophilo recepit, produxisse in favorem ipsius 6 %, dum eae, quas eidem remisit, produxerunt tantum

5 %. — 2° In summa 700 francorum computari tantum pro 292,80 literas cambii, quas eidem Argyrophilo remisit, a Titio quodam subscriptas et alia in urbe solvendas post duos menses a die, quo fuerunt Argyrophilo remissae. Ita autem egit Argyrophilus, quia e 300 francis deduxit 3 francos pro fenore per duos menses, 3 francos pro salario negotiationis a se susceptae et 1,20 pro pretio cambii. — 3° Animadvertit insuper, Argyrophilum exigere supra fenus 6 %, etiam 1 % pro salario (*commission*). Nihil tunc dicit Onuphrius; sed pecunias nec amplius ad Argyrophilum affert, nec amplius ab eo repetit. At, elapso alio trimestri spatio, denuo bilanx ei offertur, unde constat, Argyrophilum praeter fenora residuae summae praecedentis bilancis ab eo exigere 1 % pro salario (*commission*), et exigere insuper cum praecedenti residuo novam sortem fenorum productivam.

Hinc

- Quaer.** 1° *An licuerit Argyrophilo pro summis a se Onuphrio traditis 6 % percipere, dum 5 % eidem solvebat pro summis a seipso receptis?*
- 2° *An licuerit illi, stante conventionem, efficere fenora productiva fenorum post quodcumque spatium trimestre?*
- 3° *An licuerit exigere praeter taxationem legalem salarium 1 % pro summis Onuphrio traditis, et an illud salarium debuerit computari in tota summa 4,200 fr. a se tradita, aut tantummodo in differentia 3,500 fr.?*
- 4° *An ex summa 300 fr. a Titio debita potuerit deducere fenus duorum mensium, salarium et pretium cambii?*
- 5° *An potuerit novum salarium exigere pro residuo bilancis primi spatii trimestris?*
- 6° *An potuerit, elapso secundo spatio trimestri, reddere fenora residui productiva no-*

porum fenorum, licet nulla nova operatio per hoc tempus intervenerit?

Solutio.

993. — *R. ad 1^m Quaes. Negative*, quia de natura hujus contractus est, ut summae hinc et inde debitae possint se invicem compensare, habita tantum ratione quantitatis et temporis. Hoc autem fieri non posset, si hinc et inde fenus aequale non foret. Fenus autem illud 6 % juxta legem esse videtur, cum contractus ille commercialis sit, siquidem Argyrophilus ab Onuphrio pecunias accipit, quas in commercium suum impendere debet, et pecunias ei tradit, quae propter ejusdem Argyrophili professionem mercium rationem habent (*doivent être considérées comme de vraies marchandises*). Onuphrius insuper pecunias Argyrophilo tradit, ut in ejus commercium impendantur et facilius possit alias pecunias ex hoc ipso proprio commercio in suam propriam utilitatem retrahere.

994. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative*. Lex enim, quae prohibet, ne fenora sint productiva fenorum, nisi uno saltem anno elapso, soli mutuo applicari debet. Hic autem agitur de contractu omnino diverso, in quo utraque pars contrahens creditor vel debitor alternatim fieri potest, et in quo proinde utrique prodesse potest, ut fenora in sortem vertantur.

R. ad 3^m Quaes. Affirmative. Tale salarium non solum non est usurarium, si stipulatum fuerit, sed etiam nulla posita speciali conventionione deberetur ab Onuphrio, qui Argyrophili professionem cognoscens non potuit ignorare, illum ad tale salarium jus habere. Etenim, ut Argyrophilus possit in promptu semper habere summas, quas ab eo petit Onuphrius, necessarium est, ut artem exerceat valde laboriosam et periculosam, cujus labores et pericula solo pecuniae fenore non compensantur. Salarium autem illud debet juxta usum loci cujuscumque computari.

995. — *R. ad 4^m Quaes. Affirmative quoad salarium*, quia accipiendo literas cambii tamquam pecunias, et suscipiendo

onus, illarum solutionem in alio loco exigendi, exercuit suam artem et bonum Onuphrio praestitit officium.

Affirmative etiam quoad pretium cambii, si reapse ex taxatione tunc temporis recepta sit 1,20 pro 800 fr., scilicet 0,40 % pro urbe, in qua solvi debent literae cambii. Nummularius enim non potest harum literarum solutionem obtinere aut eas aliis cedere, quin illud pretium solvat. Et etiamsi forte eveniret, ut ab hac solutione posset se eximere (ut si v. g. ab ipso subscribe in sua urbe summam debitam reciperet), nihilominus jus haberet ad pretium illud retinendum, cum *per se* et ex natura sua literae, de quibus agitur, hoc decrementum subire debeant et *per accidens* casu aut industria fiat, ut non ita sit.

Tandem *affirmo etiam quoad fenus*, quia alioquin privaretur per duos menses fenoribus hujus summae, cum illa fenora ipse Onuphrio rependat. Attamen in rigore juris non posset retinere fenus 300 francorum, cum per praedictas reductiones imminuta sit sors (*le capital*), ita ut jam rependat Onuphrio fenora ex 292,80 tantum. Sed observandum est, quod ibi agitur de contractu, in quo praeter taxationem legalem salarium debetur juxta usus in commercio receptos. Si ergo haec differentia, quae in casu praesenti fere nulla est et in plerisque casibus minima erit, si, inquam, haec differentia juxta usus commercii non attendatur, pro supplemento salarii habenda est.

996. — *R. ad 5^m Quaes. Negative*. Salarium enim ei debetur propter curas, quas impendere tenetur, ut habeat semper pecunias Onuphrio petenti praestandas; ibi autem nulla nova praestatur pecunia, sed residuum jam praestitarum pecuniarum ab Onuphrio deberi declaratur. Si ergo ratione hujus residui salarium perciperet, duplex pro eadem pecunia percepisset.

997. — *R. ad 6^m Quaes. Affirmative*, quia Onuphrius non monuit illum, se praesentibus conventionibus renuntiare; proinde stant tales conventiones, etiamsi non utatur jure tradendi aut recipiendi pecunias. Argyrophilus autem tenetur quocumque

trimestri spatio monere Onuphrium et de statu bilancis eum certiore facere; alioquin videretur ipse renuntiasse praecedentibus conventionibus, et non posset efficere fenora productiva novorum fenorum.

BILANX AB ARGYROPHILO PROPOSITA.

998. — 1^m Trimestre (a 1^a Januarii ad 31^m Martii).

ACCEPTUM.

Die 14 Feb. accepta ab Onuphrio:

Summa pecuniaria	407 20
Acceptae insuper litterae cambii a Titio quodam subscriptae et 14 ^a Aprilis solvendae	300 ^r "
Unde deducendum:	
1 ^o Fenus usque ad diem solutionis	8 ^r "
2 ^o Salarium (1%)	3 "
3 ^o Cambium (0,40 %)	1 20
	7 20
	292 80

Totale sortium 700 "

Fenus per 45 dies (6 %) 4 36

Totale acceptorum 704 36

999. — 2^m Trimestre (a 1^a Aprilis ad 30^m Junii).

ACCEPTUM.

Nihil.

EXPENSUM.

Die 15 Januarii tradita Onuphrio:

Summa	4,200 "
Fenus per 75 dies (6 %)	52 50
Salarium (1 %)	43 "

Totale expensarum 4,294 50

Totale acceptorum 704 36

Residuum debitum 3,590 14

EXPENSUM.

Residuum trimestris praecedentis ab Onuphrio debitum 3,590 14

Fenus per 3 menses (6 %) 51 85

Salarium (1 %) 35 90

Debitum 3,677 89

CASUS X.

PECUNIA EX PRAECEDENTE PROMISSIONE MUTUATA

(Crédit ouvert).

Chrysophylax nummularius Simplicio mercatori spondet, se illi pecunias mutuaturum, quotiescumque voluerit, usquedum deveniatur ad summam 30,000 francorum, et sic ineunt contractum, quem vocant *creditum apertum* (*ouverture de crédit*.) Post 3 menses Simplicius jam 12,000 francorum summam accepit. Tunc monet illum Chrysophylax, ut solvat fenora jam elapsa et insuper 1 % ratione salarii cum declaratione, quod, nisi solvat fenora et salarium, ex his efformabitur sors. Ad hoc respondet Simplicius, se non posse cogi ad solutionem fenorum, nisi post unum annum elapsum, cum nulla conventionem stipulatum fuerit, fenoris solutionem ante anni terminum esse faciendam; negat *a fortiori*, posse Chrysophylactem ex fenoribus post tres menses novum capitale efformare; negat tandem, se ullum debere salarium, quod nec stipulatum fuit,

nec, prout usurarium, stipulari potuit. Addit Simplicius, quod ad praecavendas ultiores difficultates non amplius vult in posterum uti promissione mutuandi sibi a Chrysophylacte facta. Reponit Chrysophylax, licere quidem Simplicio non amplius a se mutuare, minime vero illi permitti, ut se eximat ab obligatione solvendi fenora fenorum, et solvendi insuper 300 francos pro salario pecuniarum juxta promissionem mutuandarum.

Hinc

Quaer. 1° An potuerit Chrysophylax efficere, ut post tres menses fenora pecuniarum jam mutuatarum novam sortem efformarent fenorum productivam?

2° An potuerit exigere salarium, et hoc non solum pro 12 millibus francorum reapse traditis, sed etiam pro 30 millibus francorum promissis?

Solutio.

1000. — R. ad 3^m Quaes. Negative, quia non solum circa hoc nulla intervenit

conventio, sed nulla intervenire potuit; etenim, quamvis mutationi contractus specialis (*scil. l'ouverture de crédit*) praecesserit, pecuniae traditae reapse mutuatae sunt; pecuniarum autem mutuatarum fenora novam sortem efformare non possunt, nisi conventionem speciali aut petitione judiciaria et post integrum elapsum annum. Annus autem ille computari debet pro unaquaque summa a die, qua recepta fuit. Nec valeret conventio, juxta quam minus requireretur tempus, ut fenora novam sortem efformarent; non fit enim in praesenti casu, sicut in *expensilatione* et *acceptilatione*, ubi unus vel alter potest vicissim debitoris vel creditoris vices gerere; sed, cum mutuatarus necessario debitor remaneat, talis conventio ad nihil aliud serviret, nisi ad augendum fenus supra taxationem legalem.

1001. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Potuit Chrysophylax salarium exigere non solum pro 12,000 franc. reapse traditis, sed pro 30,000 fr., quae tradere promisit. Salarium enim illud debetur non propter ipsum mutuum, sed propter antecedentem mutuandi promissionem et ratione curarum, quas Chrysophylax vi istius promissionis adhibuit, ut summam 30,000 fr. semper in promptu haberet ad satisfaciendum Simplicii requisitioni. Nec obstat, quod circa illud salarium nulla intervenit conventio, quia Simplicius sola Chrysophylactis professione et usibus in commercio receptis sufficienter monitus est.

CASUS XI.

MUTUUM SIMPLEX A NUMMULARIO FUCATUM.

Candidus mercator a Vulpino nummulario pecuniam mutuandam saepe petit, et in agnitionem debiti chirographa *endossabilia* (*billets à ordre*) subscribit; sed Vulpinus Candidum codicibus suis inscribit non ut simplicem mutuatarium, sed tamquam si cum ipso de *acceptilatione* et *expensilatione* contraxisset (*comme s'il existait entre eux un compte courant*) ⁽¹⁾. Proinde sic operatur: Si e. gr.

Candidus petat ab eo 10 millia francorum post sex menses restituenda, subscribendum praebet illi chirographum 10,300 fr., ut possit elapso termino exigere non solum sortem, sed etiam fenus sex mensium. ⁽¹⁾ Deinde inscribit Candidum in *expensilatione* sui codicis ut debitorem 10,300 francorum, et inscribit pariter in *acceptilatione* (*au crédit*) ut creditorem 9,991 fr. (scilicet creditorem valoris chirographi sub deductione feneratoris sex mensium); utramque summam productivam fenorum fingit, ita ut Candidus inveniri possit debitor differentiae inter fenus 10,300 fr. et fenus 9,991 fr. Tribus autem elapsis mensibus petit illam differentiam et insuper unum pro centum salarii pro pecunia tradita, declarans, quod, nisi id, quod petitur, immediate solvatur, ex hoc nova sors efformabitur.

Hinc

Quaer. 1° *Licuitne Vulpino addere in chirographo fenus sortis?*

2° *Licuitne petere fenus differentiae inter utramque summam codici suo inscriptam?*

3° *Licuitne petere salarium pro pecunia tradita?*

4° *Licuitne facere ex supradicta differentia novam sortem post tres menses?*

Solutio.

1002. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Cum enim chirographa non sint fenorum productiva, nisi elapso solutionis

⁽¹⁾ Cum enarratio hujus casus in sequentibus minus plana sit, versionem gallicam addimus, quam auctor ipse editioni Parisiensi hujus operis apposuit: „Ensuite il inscrit sur son livre, au débit de Candidus, 10,300 fr.; et il inscrit à son crédit 9,991 fr. (à savoir comme créancier du montant du billet sous la déduction de l'intérêt de six mois). Il suppose les deux sommes productives d'intérêts, de manière que Candidus se trouve débiteur de l'intérêt de la différence entre 10,300 fr. et 9,991 fr. Or, au bout de trois mois, il réclame l'intérêt de cette différence et en outre 1 % de *commission*, à raison de la somme prêtée, avec déclaration qu'à défaut de *paiement immédiat*, les sommes réclamées formeront un nouveau capital.“

⁽¹⁾ Cf. supra Casum IX. (N. edit.).

termino (*du jour du prêt*), potuit hoc modo efficere, ut pecunia mutuata fenus produceret a die mutui. Attamen videtur circa hoc esse quaedam difficultas, siquidem, cum fenora fingantur esse pars sortis, sequitur, quod elapso termino producent fenora, licet pro anno integro non debeantur. Impediretur illud incommodum, si in chirographo tantum exprimeretur sors vere mutuata cum obligatione ex parte mutuatarii, solvendi fenora a die mutui. Sed modus ille in commercio inusitatus difficiliorem redderet chirographorum transmissionem. Quare debitores praesumendi videntur libenter illud subire damnum ad facilitatem operationum, praesertim cum damnum illud vitare possint, solvendo tempore statuto aut novum chirographum loco prioris subscribendo.

1003. — *R. ad 2^m Quaes. Negative*, quia ita procedendo Vulpinus fecit productivum (*a capitalisé*) a die mutui fenus nondum debitum 10,000 fr.; imo fecit etiam productivum fenus illius fenoris. Etenim differentia, cujus fenus exigitur, constat 1° summa 300 fr., quae est fenus sortis mutuatae et quae fide addita fuit sorti, licet non mutuata; 2° summa 9 fr., quae est fenus istius summae 300 fr.

1004. — *R. ad 3^m Quaes. Negative*, quia nulla praecessit promissio mutuandi, ex qua debuerit Vulpinus in promptu habere pecunias sibi a Candido petitas; proinde nihil aliud intervenit, quam simplex mutuum, ratione cujus praeter taxationem legalem nihil mutuanti debetur, etiamsi iste sit nummularius. Et stipulatio talis salarii esset omnino usuraria.

R. ad 4^m Quaes. Jam inutilis evadit quaestio, cum ex praecedentibus duabus solutionibus constet, illud non deberi, et a fortiori non posse fenorum productivum esse.

CASUS XII.

DE CENSU VITALITIO.

1° Aurelius dedit Januario ad censum *vitalitium* mille aureos die prima Januarii, ita ut primam pensionem percepturus esset anno sequenti, eodem recurrente die. Sed inopinato casu moritur

Aurelius die prima Novembris in festo omnium Sanctorum, seu duobus mensibus antequam primus annus compleri potuerit. Haeredes ejus reclamant a Januario partem pensionis *pro rata* temporis elapsi. Sed surdo canunt: nam Januarius renuit censum solvere, quia jus ad censum *vitalitium* est *personale*, nec proinde ad haeredes transit.

2° Leontia, mulier septuaginta annos nata et valetudine admodum infirma, timens, ne modicum peculium, constans quatuor millibus fr., paulatim deficiat, illud cedit Annae ad censum vitalitium, 12 pro centum quotannis acceptura. Anna libentissime contractui consentit judicans, vetulam mox esse vitae valedicturam. Sed evenit, ut Leontia ad centum annos vitam produceret, dum Anna viribus et aetate florens elapso vix primo anno mortua est.

Hinc

Quaer. 1° *An Januarius in primo casu censum solvere debeat?*

2° *An sit justus contractus inter Leontiam et Annam in secundo casu?*

Solutio.

1005. — *R. ad 1^m Quaes. Negant* aliqui innixi in ratione a Januario allata, scilicet censum esse *personalem* et proinde non transire ad haeredes. Sed verius *affirmandum* est. Etenim:

1° Censum *vitalitium* est ad alimenta et pensionem vitae; nam pecuniam suam collocans vult vivere de pensione. Ergo aequum est, ut pensio currat cum proportionem ad vitam, quae sustentari debet et sustentatur a die constituti census. Ergo Aurelius moriens acquisivit jus ad pensionem pro decem mensibus: porro jus ab eo tunc acquisitum, eo moriente, transit ad haeredes; ergo etc.

2° Pensio *vitalitia* se habet prorsus ut pensio assignata clerico pro alimentis et sustentatione vitae; nam utraque est *personalis* ad sustentationem et finitur morte pensionarii, nec habetur jus ad eam, nisi elapso anno. Atqui pensio clerici, mortuo pensionario, debetur haeredi pro rata temporis elapsi; ergo.

3° Si censuista *ordinarius* moriatur intra annum, debetur haeredi census pro rata temporis praeteriti; ergo a pari, etiamsi moriatur censuista *vitalitius*: nam haec est tantum differentia inter hos census, quod in priore jus remaneat haeredi ad sortem, in posteriori nullum jus ad sortem supersit mortuo censuista. Ergo censuista *vitalitius* non debet esse deterloris conditionis, quam censuista *ordinarius*. Ergo in utroque casu pensio habet eandem temporis divisionem; ergo in utroque casu pensio currit et obvenit censuistae temporis lapsu. Ergo Januarius pro rata temporis praeteriti pensionem haeredibus Aurelii solvere debet. — *Lacroix n. 1023. — Molina etc.*

1006. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Etenim census *vitalitius* justus et licitus est, dummodo pro quantitate pensionis habeatur ratio ad aetatem et valetudinem censuistae. Est enim contractus *aleatorius*, qui justus est, dummodo servetur aequalitas inter spem lucri et periculum damni. Theologi communiter admittunt, pensionem *ordinarie* non posse se extendere ultra 15 pro centum. Ergo Leontia *annosa* et *infirmatibus obruta* potuit juste accipere 12 pro centum, renuntiando sorti. Est autem casus, quod adhuc per 30 annos vitam produxerit, dum Anna praematura morte perempta est. Hujus igitur haeredes cum patientia vetulam sustineant, et promissam pensionem diligenter solvant.

CASUS XIII.

DE FIDEJUSSIONE.

Jofridus villicationem notabilem a Renato divite gerendam suscepit ea conditione, ut trium millium francorum cautionem praestaret. Cum ipse hanc summam non haberet, fratres suos Petrum et Jacobum rogavit, ut pro se fidejubere velient. Quod ipsi, fratri confidentes, libenter praestiterunt. Verum successu temporis Jofridus, nedum villicationem industriose gereret, magnas expensas in convivia, in luxum et domus suae splendorem facere visus est, frustra a fratribus admonitus et correptus. Itaque, cum tempus reddendi rationem villicationis suae advenisset, *in-*

ventus est minus habens, et quidem sex francorum millibus. Quapropter Renatus hanc summam a duobus Jofridi fratribus repetit. Sed interea infelici casu factum est, ut unus ex fratribus, Jacobus scilicet, propriis debitis solvendis impar evaderet.

Hinc

Quaer. 1° *An duo fratres Jofridi teneantur pro eo 6 millia francorum solvere?*

2° *An unus deficiente altero integram cautionem in solidum solvere debeat?*

3° *An uxor inscio marito fidejubere queat?*

Solutio.

1007. — *R. ad 1^m Quaes.* Fratres Jofridi debitoris non tenentur ad omnia ejus debita loco ipsius persolvenda, sed tantum ad tria millia francorum. Ratio est, quia fidejussor ad illud tantum obligatur, ad quod nomine debitoris se obligavit; atqui fidejussores nostri se solum obligaverunt ad cautionem trium millium francorum, quia Renatus majorem cautionem non postulavit, dum Jofridum in villicationem constituit. Licet igitur Jofridus ipse, contrahendo majora debita, teneatur ad haec omnia resarcienda, non tamen sequitur, quod fidejussores aequaliter teneantur ad totius hujus summae compensationem, quia ad id numquam se obligarunt.

1008. — *R. ad 2^m Quaes. Affirm. per se.* Ratio est, quia, quando plures in eadem causa fidejusserunt, singuli *in solidum* tenentur; singuli enim totum rei periculum in se suscipere censentur, siquidem per modum unius sponderunt. Hinc, si creditor contra unum jam egit et nihil obtinuit, quia v. g. solvere nequit, potest ad alium se convertere et contra eundem agere, ut solvat *in solidum*. — *Elbel n. 703. — Lacroix l. 3. p. 2. n. 1110.*

Dixi: *per se*; quia haec solutio convenire nequit omnibus casibus. Est enim quam maxime attendendum ad modum, quo fidejussionis contractus initus est.

1009. — *R. ad 3^m Quaes.* Uxor fidejubere potest de jure naturali, si bona habeat, de quibus disponere possit. Quoad

jus positivum attende ad speciales patriae tuae leges. In Gallia non potest *per se* cautio fieri, quia uxor bonorum administrationem nullam habet nec absque mariti licentia contrahere potest. Sunt tamen casus, in quibus uxor fidejubens teneretur in conscientia respondere, saltem mortuo viro aut facta bonorum separatione, v. g. si, mutuum enixe petendo pro suo marito debitis oppresso, non potuerit mutuantem movere ad sibi credendam pecuniam, nisi ea conditione, ut viro deficiente ipsa rependeret, et reapse rependere promittat. — *Recole dicta de contractibus in genere n. 775.*

CASUS XIV.

DE PIGNORE.

Photinus, dives mercator, Clementi mutuo gratuito 300 francos ad triennium tribuerat, catena aurea in pignus ab eo recepta. Attamen haec lex constituta fuit, scilicet ut, si Clemens elapso triennio pignus suum non redimeret, liceret Photino illud justo pretio vendere. Triennio elapso Clemens de pignore redimendo altum servat silentium. Photinus per annum adhuc expectat et, nec comparente tunc debitore, pignus illud 325 francis vendidit. Tandem adstitit Clemens, 300 fr. mutuo acceptos referens pignusque suum repetens. „Pignus autem venditum est,” ait Photinus. — „Redde igitur pretii excessum,” clamat obstupescens debitor; „catena enim mea 350 francis valebat, et solum 300 tibi debebam.” — „Nihil tibi debeo,” reponit creditor; „catena enim tua non nisi 325 fr. venit; quare 25 franci mihi supersunt praeter debiti compensationem, quos teneo per modum census intuitu quarti anni, quo volvente pecunia mea in vitus carere debui.”

Hinc

Quaer. 1° *An Photinus injuste egerit, pignus, non monito Clemente, vendendo?*

2° *An intuitu quarti anni, quo pecuniae suis caruit, 25 francos retinere potuerit, vel restituere debeat non quidem*

25, sed 50 francos a Clemente repetitos?

3° *Quid, si nulla facta fuisset mentio de pignore vendendo et nihilominus a Photino venditum fuisset?*

Solutio.

1010. — *R. ad 1^m Quaes.* Non injuste egit Photinus pignus vendendo justo pretio, ut supponitur, etiam nulla monitione praemissa, saltem in foro interno. Ratio est, quia Clemens fuit in mora culpabili solutionem differendo, nec erat opus admonitione, quia tempore elapso satis Clemens admonebatur.

R. ad 2^m Quaes. 1° Photinus nihil retinere potest vi ipsius mutui pro quarto anno, quia nulla conventio de hoc praecessit neque ullam admonitionem debitori fecit; ergo mutuum gratuitum, ut antea, perseverare censetur. Secus vero dicendum foret, si elapso tertio anno Photinus debitorem admonuisset, ut vel mutuum restitueret, vel saltem pro eo fenus retribueret; tunc enim contractus novus iniretur et jam mutuum non esset amplius gratuitum. — 2° Etiam posita admonitione Photinus retinere non potuisset 25 fr., sed 15 tantum, scilicet ratione taxationis legalis seu feneratoris de quinque pro singulis centenariis. — 3° Photinus non tenetur restituere, nisi ratione pretii ex justa venditione habiti, non vero ratione aestimationis ab ipso debitore factae, quia pretium a venditore acceptum vere justum supponitur.

1011. — *R. ad 3^m Quaes.* In hac hypothesis adhuc Photinus pignus vendere potuisset, sed tantum praemissa seria admonitione. Ratio est, quia mutuans elapso contractus termino non tenetur damnum pati, ut debitorem diu expectet. Quare, si hic serio admonitus non solvat, in culpabili mora reputabitur. — *Elbel n. 500.*

CASUS XV.

DE ASSECURATIONE.

1° Menesippus, ex Anglia merces expectans timensque, ne in mari pereant, scribit ad Gratianum, ut earum specialem curam gerat. Rescribens Gratianus se

offert ad omne periculum in se suscipiendum, si mille fr. sibi solvat. Merces autem decem francorum millibus valebant; ipse vero nonnisi quinque millia possidebat. Merces salvae advectae sunt et Gratianus mille francos a Menesippo recepit.

2° Armandus, pretio cum Antonio statuto, suscepit in se rei alicujus transvehendae periculum. Porro sciebat ille, talia esse rerum adjuncta, ut nullum prorsus periculum subesset. Sed ejus astus alia vice retusus fuit. Etenim cum alterius rei periculum in se pro statuto pretio cum eodem Antonio suscepisset, libentissime in id consensum dederat Antonius, quippe qui rem illam jam perisse probe noverat.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam conditiones requirantur ad contractum assecurationis?*

2° *An Gratianus in primo casu mille francos retinere possit. licet ipse omne damnum reparare non potuisset, si merces in itinere perissent?*

3° *An justa fuerit duplex assecuratio inter Armandum et Antonium?*

Solutio.

1012. — *R. ad 1^m Quaes.* Conditiones in contractu assecurationis sunt: 1° ut pretium sit periculo proportionatum; 2° ut periculum sit verum et utrique parti aequaliter notum; 3° ut assecurator habeat, unde solvere possit. — *S. Lit. n. 911.*

1013. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Certum est, Gratianum graviter peccasse contra justitiam suscipiendo in se periculum mercium, quae ex dimidia parte ejus fortunam superabant; suscepit enim obligationem, quam adimplere non poterat, et sic injuste adduxit Menesippum ad stipendium assecurationis promittendum. Noluit enim mercator contrahere et mille francos promittere pro assecuratione, nisi certo putaret, assecuratorem habere, unde pretium mercium solvere posset. — 2° Sed numquid 1,000 francos juste repetere et retinere vallet, vel saltem dimidiam illorum partem, vel nihil? Videtur, quod dimidiam partem

pretii retinere possit, et nihil amplius, quia in casu naufragii pro dimidia parte damni solvisset seu totam suam fortunam expendisset; ergo videtur justum, ut dimidiam partem stipendii acquirat. Aliqui dicunt, Gratianum posse totum pretium retinere, quia in casu infortunii multo plus perdidisset; alii contra contendunt, eum nihil posse servare, quia contractus est nullus, cum dimidiam tantum partem mercium assecurare potuisset. — *Reuter n. 260.* Haec de jure naturali. Vide, utrum jura locorum privata quidpiam aliud statuunt.

1014. — *R. ad 3^m Quaes.* Injusta fuit utraque assecuratio in secundo casu relato. 1° *Prior* quidem justitia caruit, quia Armandus assecurator sciebat, nullum adesse periculum pro merce transvehenda: etenim, si defuit periculum, mercedem accipere non potuit ad rem e periculo salvandam seu contra periculum assecurandam, cum materia ipsa contractus deficiat. Secus tamen dicendum esset, si assecurator solum ex peritia sua vel dexteritate, aut singulari industria, vel ob amicos vel socios sciat periculum vitare, quia tunc talis securitas, utpote prorsus extraordinaria et industrialis, est ipsi assecuratori physice vel moraliter propria, et proinde pretio aestimabilis est. — 2° *Posterior* justitiae adversatur. Ratio est, quia, cum Antonius, rei dominus, sciat, eam rem jam perisse, obligationem ad aliquid impossibile ab assecuratore inscio peteret. Ibi quoque materia contractus prorsus deficit, siquidem res non existens assecurari non potest. Ergo in casu est error *substantialis* et *dolus* dans causam contractui; ergo assecurator omnino decipitur; ergo ruit contractus. — *Elbel n. 714.*

CASUS XVI.

HYPOTHECA.

1° Eusebius, haeres Casparis factus, cum animadvertisset, haereditatem multis debitis gravari, eam acceptare noluit, nisi sub beneficio legalis inventarii, ita ut ultra vires haereditatis debita solvere cogi non posset. Accepta autem haereditate, variis creditoribus chirographariis ex integro satisfecit. Postea vero accedenti Hilario,

creditori hypothecario et debitum repetenti, „Tardius venis, amice!“ ait; „jam exhausta est tota Casparis haereditas in aliis creditoribus debita solvendo.“ — „Pessime egisti,“ ait Hilarius; „mihi creditori *hypothecario* jus praelationis debebatur: itaque propriis bonis respondere debes.“

2° Barberinus et Barberius, creditores Antonii, in omnia ejus bona hypothecam acceperant; Florus et Florinus tantum chirographum debiti sui probandi gratia tenebant. Mortuo Antonio Philo, ejus haeres institutus, inscia debitorum quantitate seclusoque inventario, adit haereditatem. Accedunt statim duo creditores hypothecarii, solutionem debitorum repetentes. Sed exhausta jam tota haereditate non plenam adhuc obtinent satisfactionem. Hinc debita superflua jure praelationis ante creditores chirographarios ex bonis haeredis propriis sibi persolvi postulant.

Hinc

Quaer. 1° *An Eusebius in primo casu Hilario ex propriis bonis satisfacere debeat?*

2° *An creditores hypothecarii in secundo casu sint aliis jure potiores non solum quoad bona defuncti hypothecarii, sed etiam quoad bona haeredis?*

3° *An haeres, omisso inventario, teneatur ex propriis bonis creditoribus satisfacere etiam in foro conscientiae?*

Solutio.

1015. — *R. ad 1^m Quaes.* Eusebius ab initio prudenter egerat, haereditatem Casparis sub beneficio tantum inventarii legalis acceptando, ne forte ad debita ultra vires haereditatis solvenda cogeretur. Sed quare vir ille prudens ac solers adeo tardus oculus evasit, ut creditoribus primum obviis satisfaceret, quin inquireret, num alii creditores potiores, seu *privilegiati* vel *hypothecarii*, forte adessent? Nunc igitur quomodo Hilarii argumentis respondebit? Hujusmodi argumenta non verbis, sed nummis solvuntur. Ergo ex bonis propriis huic creditori hypothecario satisfacere debet, cum

jus strictum praelationis habuerit, saltem in foro externo. In foro autem interno non erit urgendus, si reapse culpa gravi theologica caruerit.

1016. — *R. ad 2^m Quaes.* Creditores hypothecarii non sunt aliis creditoribus jure potiores, nisi ratione hypothecae. Ergo, exhausta haereditate, quae hypotheca gravatur, jure praelationis non amplius potiuntur, quia jam perit privilegii titulus. Ergo haud secus ac alii creditores habendi sunt.

R. ad 3^m Quaes. Haeres, qui omisso legali inventario adiit haereditatem, tenetur quidem in foro externo solvere debita testatoris ex propriis bonis, si haereditas accepta non sufficiat. *Probabiliter* vero ad hoc in foro conscientiae non tenetur, quia obligari nequit de jure naturali ad solvenda debita testatoris, nisi in quantum beneficium ab eo accepit. Ergo, si debita vires haereditatis superent, ea exhausta, ad nihil amplius tenetur. — *V. Comp. n. 823. et 939.*

CASUS XVII.

SPONSIO (1°).

Nicon novit, tres dari candidatos ad aliquod officium, nec dari plures, et proinde unum e tribus eligendum esse, remanente tamen dubio de singulis. Quid tunc Nicon? Spondet cum singulis pro 10 francis, quod nullus aliorum sit officium istud consecuturus. Stante casu Nicon certus est, se lucraturum esse praemium cum duobus, licet cum uno sit perditurus, adeoque certus est de lucro viginti fr., dum decem fr. tantum amissurus est. Existimat, se posse sponsionem inire, quia de nullo seorsim spectato certitudinem habet. Postea tamen anxius quaerit, utrum hujusmodi sponsio justa fuerit.

Hinc

Quaer. *An Nicon, prout in casu, certare potuerit et lucrum obtinere valeat?*

Solutio.

1017. — *R. ad Quaes.* *Affirmative, saltem probabiliter.* Ratio est, quia hic sunt tres contractus et singuli seorsim iusti, stante dubio quoad singulos. Contractus

autem illi seorsim spectari debent; etenim unus contractus diversa ratione se habet ad alium, et Nicon in singulis contractibus verum subit perdendi periculum, siquidem cum singulis certantibus dubius est de eventu. Ergo, sicut potest cum certante quolibet perdere, potest etiam cum quolibet lucrari. Praeterea singuli contractus seorsim spectati essent liciti; ergo etiam simul habiti liciti sunt, quia unus non impedit aequitatem alterius, neque ostendi potest, cujus e tribus contrahentibus jus laederetur. — *Reuter n. 261. — Lacroix l. 3. part. 2. n. 1070.* contra *Lesstum* et *altos*, qui dicunt, contractum sponsionis in hoc casu esse injustum ex parte Niconis propter inaequalitatem inter spem lucri et periculum sortis.

CASUS XVIII.

SPONSIO (2°).

Polianus tempore belli narrat, quamdam civitatem fuisse ab hostibus captam, idque probat ex litteris cujusdam amici sui sibi fidelissimi. Lucas, id audiens, assertum negat et velut meram fabulam habendum esse existimat contenditque etiam ex litteris acceptis, civitatem illam ne quidem ab hostili exercitu cinctam esse, imo nullum militem ad eam pervenisse. Factum confirmat Polianus, negat vice sua Lucas, producit hinc et inde contentio et disputatio. Tandem contententes ad sponsionem deveniunt, ut litem inter se exortam dirimant. — „Spondeo,” clamat Polianus, „pro decem francis, civitatem ab hostibus fuisse captam.” — „Et ego,” reponit reboando Lucas, „spondeo, illam ne cinctam quidem esse, et, nisi verum affirmavero, tibi quindecim francos erogabo.” Sponsione hac coram pluribus testibus facta ad rei veritatem detegendam deventum fuit. Quid vero compertum est? Civitatem tempore sponsionis factae fuisse quidem ab hostibus obsidione cinctam, nondum tamen devictam neque captam.

Hinc

Quaer. *Quid sentiendum de sponsione vel ad quid teneantur sponsores, cum neuter veritatem assecutus fuerit, seu: an uterque*

ad solvendum obligetur, aut nullus obligatione teneatur?

Solutio.

1018. — *R. ad Quaes.* Uterque *in rigore juris* tenetur solvere id, quod alteri promisit, scilicet prior tenetur decem francos, et posterior quindecim adversario erogare. Ratio hujus decisionis facile patet: etenim Polianus spondit, se perditurum decem francos, nisi civitas jam esset ab hostibus capta, et Lucas spondit quindecim francos, si eadem civitas esset jam ab hostili exercitu circumdata; atqui tempore sponsionis factae civitas illa fuit quidem ab hostibus circumdata, sed nondum capta; ergo uterque certans erravit; ergo uterque alteri id, quod promisit, solvere debet. Ergo Polianus Lucae decem francos, et Lucas vice sua quindecim adversario tribuere debet. Ratio praecipua hujus decisionis ex hoc desumitur, quod omnis contractus conditionatus, adimpleta conditione, transit in absolutum; atqui Polianus spondit, se daturum esse decem francos Lucae, si urbs praedicta non esset capta ab hostibus; e contrario Lucas spondit, se daturum esse Poliano quindecim francos, si eadem civitas foret saltem hostili obsidione cincta; ergo, cum tempore sponsionis haec civitas fuerit quidem cincta, nondum tamen capta, comperta rei veritate promissio conditionata transit in absolutam; ergo quisque promissum suum adimplere debet. — *Elbel n. 638.*

1019. — Dixi: *in rigore juris*; nam secus dicendum foret, si talis sponsio non censeatur facta serio, sed joci causa, prout in praxi saepissime fieri solet, praesertim inter amicos et familiares, qui advertendo, nec unum, nec alterum attigisse veritatem, totum contractum sponsionis cum risu solvere solent; aut si serio intenderant spondere, postea animadvertentes, se errasse a veritate, ita ut neuter eam attigerit, sponte cedunt, et obligationem sibi remittunt. — *Elbel n. 639.*

CASUS XIX.

SPONSIO (3°).

Mirocles contendit cum Mario, se cursu velociorem esse. Vice sua Marius

asserit, se victoriam esse consecuturum, si res probetur. Igitur sponsio hinc et inde committitur et decem franci ex utraque parte victori promittuntur. Verum postea Mirocles recusat experimentum facere. Marius proinde victoriae praemium reclamat; sed surdo canit. Negat Mirocles, illum jus ad lucrum habere, cum certamen commissum non fuerit.

Hinc

Quaer. *An Mirocles decem francos aut saltem aliquid adversario solvere teneatur?*

Solutio.

1020. — *R. ad Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia inito contractu Mirocles tenetur ad periculum subeundum, vel ad satisfaciendum Mario saltem secundum spem lucri, quam habebat. Etenim Mirocles non stat in contractu oneroso, cujus obligationem suscepit. Quodnam enim fuit contractus objectum? Victoria cursu referenda. Porro, qui contraxit cursu vincere, eo ipso promisit, se cursurum. ⁽¹⁾

Attamen, cum spes lucri non tanti aestimari soleat a prudentibus, quanti lucrum in re, satisfaciendum est *pro rata* spel dumtaxat juxta arbitrium viri prudentis. — *Lacroix l. 3. part. 2. n. 1071.* — *Elbel n. 640.* — *Axor.* — *Bonactna etc.*

CASUS XX.

DE LUDO (1°).

1° Quirinus, aleis ludendo cum Lazaro, sortem sibi adversam expertus est. Completo autem ludo solvere pecuniam promissam abnuat, dicens, se non habuisse intentionem aliquid solvendi. Igitur lis inter utrumque inducitur.

3° Pibertus ludo se committens cum Octavio, filiofamilias *minor*, uno die 20 francos amittit; altera vero die adversarium sollicitat ad ludum iterandum et hac vice 40 lucratus est.

⁽¹⁾ Absolveret vero *Lugo (disp. 31. n. 89.)* Miroclen, si provocatio non fieret per modum sponsionis et quasi concertando de veritate rei et de eventu, sed per modum ludi, posito tamen, quod ludus nondum inceptus sit. (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° *An Quirinus teneatur solvere pecuniam, quam perdidit, licet animum solvendi non habuerit?*

2° *An Pibertus retinere possit lucrum, quod percepit cum Octavio ludendo?*

Solutio.

1021. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia, licet Quirinus non habuerit intentionem se obligandi, solvere tamen tenetur vi contractus innominati, qui dicitur: *do, ut des.* Etenim Lazarus supponitur vere voluisse pecuniam suam dare in casu, quo superaretur; Quirinus vero non potuit pecuniam vel promissionem pecuniae acceptare, nisi simul vellet rependere in casu, quo vinceretur. Et revera, si Quirinus non habuit animum solvendi, decepit adversarium fraude utendo; *fraus* autem *nemini patrocinari debet.* Ergo tenetur solvere in poenam simulationis; contractus enim ille est onerosus, et Lazarus non censetur consensisse in ludum, nisi altera pars etiam consentiret. Itaque uterque debet eodem modo esse paratus ad amittendam rem ludo expositam. — *Elbel n. 636.* — *Lessius.* — *Sporer etc.*

1022. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Pibertus retinere potest 20 fr. primo die amissos. Ratio est, quia, sicut pridie eos recuperare poterat ludum proseguendo, sic eos in novo ludo recuperatos retinere potest. Cum enim ex ipso Piberti consensu Octavius filiofamilias pecuniae hujus dominium acquisiverit vi ludi, potest hic eadem ratione vi novi ludi pecuniae lucratae dominium in Pibertum transferre.

2° Quoad alios 20 fr. attendenda est qualitas illius filiofamilias. Si enim merito judicetur, filium hunc ex praesumpto patris consensu habere hujus pecuniae plenam dispositionem, Pibertus sane eam retinere potest. Si vero non levis adsit suspicio, quod is pecuniae excessus per furtum a paterna domo sublatus sit vel contra justam voluntatem patris ludo exponatur, tunc restituendus erit domino seu patri, utpote res, quam filius alienare non potuit. — *Ita auctor anonym. casuum Bononiae editorum.*

CASUS XXI.

DE LUDO (2°).

Leofridus, lusui supra modum deditus, nuper haud exiguam summam ludendo cum Germano perdiderat. Altero die collusorem suum conveniens, ab eo petit, ut ludum pridie coeptum continuaret, ut perditam pecuniam recuperare posset. Diu reluctavit Germanus; sed verbis asperis adversarii, necnon timore infamiae et notae tenacitatis nimiae compulsus, tandem, licet invitus admodum, consensit. Verum miser adeo adversam expertus est sortem, ut non solum pecuniam pridie acquisitam, sed insuper 100 aureos perdiderit non sine magno familiae suae detrimento.

Hinc

Quaer. 1° *An ludus ille fuerit validus, ita ut Leofridus 100 aureos in eo acquisitos servare queat?*

2° *An Germanus eam pecuniam in conscientia solvere deberet, si non statim collusori tradidisset?*

3° *Quid, si Leofridus minis gravibus Germanum ad ludendum impulsisset?*

4° *An sit validus ludus, si magna pecuniae summa eadem vice exponatur?*

Solutio.

1023. — *R. ad 1^m Quaer.* Ludus ille validus videtur. Ratio est, quia, licet Germanus aliquatenus invitus secunda vice luserit, moraliter tamen loquendo liber remansit. Consuetudine enim receptum est, ut victus soleat adversarium enixe sollicitare ad ludum iterandum, etiam ignaviam obficiendo, si primum non consentiat. Sed in his metus gravis incuti non censetur. Ergo Germanus libertate morali non fuit destitutus. Ergo ludus censetur validus. Ergo Leofridus lucrum ex ludo perceptum absque injustitia retinere potest. — *S. Lig. n. 880.*

1024. — *R. ad 2^m Quaer.* Germanus victus tenetur in conscientia solvere pecuniam in ludo perditam. Ratio fuit ex modo dictis. Etenim Leofridus provocando adversarium ad ludum iterandum, injuriam,

saltem gravem, non ei fecit, licet invitus luserit, sicut invitus ludit ille, qui importunis precibus sollicitatur ad ludendum, et nihilominus solvere debet. Ergo, si Germanus non adhuc solvit, nihilominus solvere debet.

1025. — *R. ad 3^m Quaer.* Nec teneatur solvere. Etenim, si victus minis gravibus, fraude aut conviciis graviter probrosis ad ludendum coactus fuerit, non tenetur ad solvendum id, quod perdidit, quia ludus ille est invalidus. Proinde injustus coactor lucrum illud accipere vel retinere non potest. Etenim cogens injuriam alteri intulit; ergo eam reparare debet, quod facere nequit, nisi lucrum recuset vel restituat.

Obijcies 1° Metus gravis juxta communio-rem sententiam contractum onerosum non invalidat. Atqui ludus est contractus onerosus. Ergo victor in ludo, probabiliter saltem, a restitutione excusandus est, licet metu gravi alium ad ludendum induxerit.

R. Quamvis ludus sit contractus onerosus, ab aliis omnino dissimilis est: 1° quia nullus contractus majori indiget libertate, quam ludus, ex natura ad animi relaxationem institutus; 2° quia in aliis contractibus compensatio semper datur in pretio justo vel in aequivalenti, dum ludens metu coactus et perdens omni prorsus compensatione, et proin omni solatio destituitur. — *Pontas, verbo Jeu Cas. 8. post S. Thom.*

Obijcies 2° Si quis ad ludendum coactus, quantumvis injuste, aliquid lucretur, illud juste servare potest. Ergo a pari solvere debet id, quod perdidit; nam ludentium conditio par esse debet ac obligatio.

R. Neg. consequ. et paritatem, quia ludus ex parte coacti est justus; hic enim nullam injuriam fert alteri, neque ludendo, neque lucrando: e contrario ex parte cogentis adversarii ludus est injustus, cum injuria gravis ab illo in socium inferatur. Quando autem dicitur, quod ludentium par esse debet conditio, id intelligendum est de paritate in legibus servandis et jure lucrandi vel perdendi, et hoc currit, quando

uterque voluntarie et sponte ludit, non vero de casu, ubi unus voluntarie, et alter injuste coactus ludit. — *Elbel n. 632. et seq. — Lacroix. — Lessius.*

1026. — *R. ad 4^m Quaes. Affirm.* *per se* probabilius, quia ludentes aequè periculum scientes et volentes subeunt. Sed talis ludus, si non sit contra justitiam, honestati saltem repugnat. *Negant* tamen plures, esse validum hujusmodi ludum, quia ob prodigalitatem et alia incommoda, quae inde sequuntur, bonis moribus repugnat ideoque juri naturae adversatur. — *V. Comp. n. 949.*

CASUS XXII.

DE LUDO (3°).

Lucas, ludendi cupidissimus, sed mediocriter tantum in arte ludendi industrius, Silvium, quem noverat peritissimum, rogavit, ut secum ludere vellet, notabili pecunia hinc et inde exposita. Hic vero assentire noluit, illicitum et probrorsum reputans quaestum in tam dispari discrimine habitum. „Si autem animos recreare juvat,“ ait, „ludamus, amice, unico victoriae praemio proposito, honore, vel ludamus sacris precibus a victo victori applicandis!“ Verum non acquiescente Luca, imo magis ac magis urgente, tandem ejus votis obtemperavit Silvius. Lusit itaque primum rebus sibi faustissime succedentibus. At postea ludendi taedio affectus adeo inattentum se exhibuit, ut in punctis numerandis saepius deficeret et sic socio commodum inscius tribueret. Lucas, re tacite considerata, dissimulavit. Quare factum est, ut adversarium superando multam pecuniam ab ipso obtineret.

Hinc

Quaer. 1° *An nefas sit ludere sacris precibus pro victore applicandis?*

2° *An Silvius in dispari certamine potuerit suam facere pecuniam, quam lucratus est, attentis quae in casu?*

3° *An Lucas injuste egerit errores adversarii in punctis numerandis dissimulando et*

an proinde restituere teneatur?

Solutio.

1027. — *R. ad 1^m Quaes.* Minime gentium. Attamen pusilli plures id prohibent, quia, ajunt, res sacrae non sunt ludis admiscendae. Ad eorum ratiunculam respondetur: Est modus in rebus — seu *res piae non sunt ludis admiscendae cum earum contemptu, conc.; secus neg.* Atqui nullo contemptu afficiuntur preces, quae, perfecto ludo, a victis pro victoribus pie persolvuntur. Ergo inaniter pusilli inde scandalum accipiunt. Utinam alius abusus in ludo non irreperet umquam! — *S. Lig. n. 882.*

1028. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia, licet ordinarie ille, qui est in ludo peritissimus, ludere nequeat cum imperito ob aequalitatis defectum, attamen in casu nostro minime inquietandus est Silvius, eo quod ab initio ludo obstetit, allegata disparitate, et proinde sufficienter adversarium praemonuit. Si igitur hic pertinaciter praelium committere voluerit, damnum subsequens sibi tribuere debet, quia minime deceptus fuit. — *Antoine, de contr. c. 11. etc.*

1029. — *R. ad 3^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia quisque suas partes agere tantum tenetur. Proinde ludens, qui advertit, adversarium suum errare in calculandis vel numerandis signis, culpa vacat, si eum non moneat, siquidem nullam fraudem in hoc admittit nec socium decipit, sed hic ipse sua negligentia vel distractione decipitur. Igitur detrimentum illud in poenam suae negligentiae subire debet. Hoc insuper consuetudine communi receptum videtur. — *Lacroix n. 1084. — Elbel n. 624. etc.* Ceterum attende ad specialem loci tui consuetudinem.

CASUS XXIII.

DE LUDO (4°).

Pro puncto Martinus asinum perdidit.

Martinus, rusticus minime stolidus, asino insidens in civitatem venit ad negotia quaedam peragenda. Cum in hospitium divertisset, ibi reperit alios peregrinos

ludo incumbentes. A Bernardo rogatus, ut secum colluderet, libenter annuit, sciens, se in arte ludendi non imperitum esse. Primum quidem res ei succedit; sed subinde sortem adeo adversam experitur, ut pecuniam suam totam amitteret. Quid igitur faciet miser? Spe motus recuperandae pecuniae statuit ludum proseguere. Cum autem nihil aliud praeter asinum haberet, ipsum ludo exponit. Acerrime dimicant hinc et inde lusores, sorte aequaliter utrique favente. Certaminis exitum attenti expectant circumstantes. Ecce ultima vice prodeunt chartae! Sed heu! mox advertit Martinus lugens, se ab adversario *ex uno puncto* superatum esse, adeoque in his adjunctis applicatum fuisse adagium: *Pro uno puncto Martinus asinum perdidit* (*Pour un point Martin perdit son âne*). Itaque pedester et tristis domum repetit, lamenta uxoris auditurus!

Verum, quanam difficultas in casu? Nulla foret, nisi Bernardus inter ludendum, dum Martinus negligens esset in celandis chartis, semel eas furtim conspexisset.

Hinc

Quaer. 1° *An Bernardus ad asinum restituendum teneatur?*

2° *Ad quid teneretur, si supposita cognitione chartarum fraudulenta dubitet, an victoria ex fraude provenerit?*

Solutio.

1030. — *R. ad 1^m Quaer. Negative*, si adverterit ad chartas adversarii ex mera ejus negligentia et non didicerit, antea eas cognoscere, nec ullo signo eas notaverit. Ratio est, quia haec chartarum inspectio et cognitio, sine malis artibus parta, non habetur ut fraus, sed ut industria, communi ludentium usu approbata; adeoque haec contractum non vitiant. Idem dicendum est, si ludens chartas alterius discat nosse a tergo inter ludendum, quas ante non signarat nec noverat. Secus vero, si ita se collocet, ut eas videre possit, vel si aliquem constituat, a quo admoneatur. — *Lugo*, — *Sanchez*, — *Busembaum apud S. Lig. n. 882.* — *et Hom.*

ap. tr. 10. n. 216., ubi sic ait: „Si „lusor fraudibus injustis utitur, v. g. signis „notando chartas aut mutando talos etc., „debet restituere lucrum, et etiam quantum „valebat alteri spes lucrandi. Dictum est: „*fraudibus injustis*; nam licet uti iis „astutiis, quas regula lusus et consuetudo „ferunt, ut aspicere chartas, quas alter „sua negligentia conspici facit, aut si di- „gnoscat chartas, quae exterius ob aliquod „casuale signum ex se ipsis dignosci „possunt.“

1031. — *R. ad 2^m Quaer.* In hac hypothesisi victor non posset totum lucrum retinere, neque teneretur totum restituere, sed partem adversario tribuere deberet *pro rata* spei, quam habuisset ille victoriam obtinendi: seu ei dare debet tantum, quanti valebat spes victoriae, quam ille cessante fraude habuisset. Spes enim illa, qua victus per fraudem privatus est, aliquo pretio digna erat. — *S. Lig. n. 882.*

CASUS XXIV.

DE LUDO (5°).

Astus astu captus.

Albinus, imberbis e Vasconia oriundus, Lutetiam petierat, pinguem avunculi haereditatem collecturus. Hospitium quoddam, simul ac tres Graeci, ingreditur. Isti, inter confabulandum cognita ejus itineris causa, ipsius inhiant haereditati et, inito inter se consilio, modum excogitant, quo inter haeredes adnumerari valeant. Cum in arte ludendi essent peritissimi, Albinum ad istud oblectamenti genus inducunt. Annuit quidem ipse fide bona, nullam fraudem in viris ignotis suspicatus; sed, urgente negotio quodam, eos rogavit, ut ad aliud tempus ludus remitteretur. Graeci priores in locum statutum convenerunt, parati ad imberbem juvenem comiter excipiendum, ut subinde illum suis retribus capiant. Itaque inter se statuunt, ut a ludi exordio sinant eum 100 aureos lucrari, ut sic ludo adhaereat et contra adversam sortem erigatur. Hujusmodi consilium sane plenam efficaciam fuisset sortitum, nisi Vasco, qui insciis sociis jam advenerat, rem totam e vicino cubiculo comperuisset: quamobrem et ipse solus secum inivit

consilium, et mora aliqua protracta, Graecos adiens cum eis ludi sortem tentat et brevi tempore 100 aureos lucratur. Tunc, ecce, a famulo suo rite edocto ad aliquod breve negotium advocatur. Surgens oculus Vasco, „Hic exspectate,“ ait sociis, „dum rediero.“ Egressus autem foras aliud hospitium petit.

Hinc

Quaer. 1° *An Albinus injuste in ludo egerit?*

2° *An Graeci lucrum justum fecissent, si Vasco ludum protractens magnam pecuniae summam perdidisset?*

Solutio.

1032. — *R. ad 1^m Quaes.* Accedamus ad casum Albini solvendum. Quid igitur de imberbi Vascone sentiendum? Si calliditatis lauream cum ipsis Graecis decertando retulerit, nonne fraudis turpitudinem et poenam etiam reportabit? Nequaquam. Lubens ego callido adolescenti patrocinator. Quidni tu quoque? Quare enim inquietandus foret, plane non video. Si injuste egit, id fecit vel 100 aureos lucrando et retinendo, vel e ludo recedendo. Atqui neutrum dici potest. 1° Non fuit injustus lucrum faciendo; leges enim justitiae inter ludendum omnino servavit, seclusa prorsus omni fraude. Neque inviti fuerunt adversarii, imo libentissime pecuniam suam ipsi tribuerunt. Ergo nihil defuit ad legitimam dominii translationem. Ergo Albinus iuste lucrum illud suum fecit. 2° Neque fuit injustus e ludo discedendo. Nullo enim pacto ad ludum proseguendum adstringebatur; ergo jure suo usus est; ergo deceptionem suam Graeci sibi tantum imputare debent.

Dices: *Fraus sua nemini debet patrocinari*; atqui Albinus fraudulenter egit, siquidem id, quod futurum esset, cognovit. — *Dist.* Casu cognovit, *conc.* fraude, *neg.* Licet autem uti notitia, naturaliter sine fraude cognita; ergo jure suo usus est. Ergo non est inquietandus; ergo Graeci justam poenam malitiae suae consecuti sunt.

1038. — *R. ad 2^m Quaes.* *Negative* cum sententia communi contra nonnullos. Ratio est, quia in hoc ludo defuisset aequalitas inter ludentes ex aequitate naturali requisita, cum Graeci multo peritiores in arte ludendi juvene Vascone fuerint, et de victoria futura moralem certitudinem habuerint. Etenim in hoc contractu vere *oneroso* emitur spes lucrandi periculo perdendi; ideo requiritur aequalitas inter spem et periculum. Excipiunt plures *probabiliter* cum *Lacroix l. 3. part. 2. n. 1069.*, si ludens sciat, adversarium esse multo peritiorum et nihilominus se committere velit cum illo, quia *scienti et volenti non fit injuria*. Igitur, si iste vincitur, damnum suae temeritati tribuere debet. Quamdiu vero singuli ludentes ignorent excessum notabilem peritiae adversarii, lucrum est justum, etiam in peritiorum, quia uterque tunc se exponit periculo perdendi, et sic contractus est ex utraque parte aequalis. — *Antoine, de contr. c. 11.*

In nostro autem casu Graeci sunt in ludo versatissimi et se committunt cum juvene astuto quidem, sed in arte ludendi imperito; ergo de futura victoria sunt moraliter certi; ergo deest aequalitas inter ludentes requisita; ergo in hac hypothesis Graeci injustitiae in materia gravi rei forent; ergo ad restitutionem tenerentur.

Case
in
F
guide
acc

CASUS
CONSCIENTIAE.

PARS II.

CASUS CONSCIENTIAE.

CASUS DE STATIBUS PARTICULARIBUS.

DE STATU LAICALI

SEU

De officiis publicis, scilicet de iudice, avvocato, apparitore, reo, teste, notario, custode, medico, pharmacopola.

CASUS I.

JUDEX (1°).

Lambertus iudex, licet notitiam certam habeat innocentiae Casimiri, de gravi crimine accusati, nihilominus illum ad perpetuum carcerem damnat, quia ex allegatis et iudice probatis vere nocens ipsi visus est. Postea vero anxietatibus agitatus quaerit, an recte egerit et quid sibi faciendum sit. Alias litem Petrum inter et Paulum de jure aliquo iudicaturus, seclusa malitia, injustam tulit sententiam contra Paulum. Errore postea tantum detecto iterum in perplexitate versatur. Theologum interrogat, a quo ad restitutionem erga Paulum obligatur.

Hinc

Quaer. 1° *An iudex damnare possit vel debeat reum de crimine iudice convictum, sed scientia privata ut innocentem certo cognitum?*

2° *An juratus (juré) in simili casu votum contra accusatum dare possit?*

3° *An parti laesae restituere debeat iudex, qui absque malitia erravit in sententia ferenda, vel quid cognito errore ipsi agendum sit?*

Solutio.

1. — R. ad 1^m Quaer. *Controvertitur*

inter theologos. Affermat *S. Thomas 2. 2. q. 64. art. 6. ad 3.*, quia iudex pro bono communi iudicare debet ex allegatis et probatis. Negat vero *S. Bonaventura*, quia iudex innocentem numquam damnare potest. Hanc posteriorem sententiam in praxi tenendam esse docet *S. Ligorius n. 208.*, cum de causis criminalibus majoribus agitur, praesertim si innocens morte plectendus foret. — *Vide Comp. P. II n. 2.*

R. ad 2^m Quaer. *Nego* prorsus. Ratio est, quia juratus in omni casu votum dare debet ex sua scientia seu ex intima animi convictione. — *V. Comp. n. 6.*

2. — R. ad 3^m Quaer. **1°** Iudex, qui inculpabiliter seu absque culpa theologica erravit, minime ad restitutionem obligari potest. Constat ex dictis in *tr. de iustitia*, ubi de injusto damnificatore. Ergo erravit theologus a Lamberto consultus. *Pontas* tamen verbo *Juge Cas. V.* hunc iudicem damnat ad restitutionem faciendam, quia vel fuit ignarus, vel incuriosus; in utroque autem casu graviter peccavit ac proinde damnum reparare debet. Sed cum pace *Pontas* dico, facile dari medium, nempe errorem ex inadvertentia inculpabili ob aliquam circumstantiam proveniente. Et revera iudex, etiam doctus, in casu particulari errare potest inculpabiliter; *errare enim humanum est.*

2° Iudex errore post sententiam detecto

tenetur sub gravi adhibere media ad damni reparationem, inquantum fieri potest absque magno incommodo, v. g. admonendo secreto partem laesam, ut ad appellationem recurrat. Ratio est, quia homines sunt custodes actionum suarum, bono publico id requirente, ita ut procurare debeant, ne damnum aliis ex suis actionibus quodammodo perstantibus proveniat. ⁽¹⁾

CASUS II.

J U D E X (2°).

Festus iudex, pecuniae cupidus, libenter munera a clientibus accipit ratus, se non illicite agere, animo aequiparatus ad jus suum cuique in omni casu reddendum. Die quadam ad eum accessit Philo, qui causam suam mancam reputans, munus deferebat, ut ejus benevolentiam sibi conciliaret. Festus re perpensa advertit, justam esse causam; sententiam itaque in Philonis favorem tulit munusque sibi retinuit. Alias nesciens, an Titio vel Cajo jus esset tribuendum, cum rationes hinc et inde forent aequales, Titio causam dedit, a quo munus acceperat.

Hinc

Quaer. 1° *An iudex munera a litigantibus licite et juste accipere possit?*

2° *An munera accepta ad causam sive justam, sive injustam tribuendam post factum retinere valeat?*

3° *An teneatur judicare juxta majorem probabilitatem, et quid facere debeat in aequali juris probabilitate?*

4° *Quid de Festo dicendum?*

Solutio.

3. — *R. ad 1^m Quaes.* Certo peccat iudex, qui munera a litigantibus accipit, quia id omnia jura prohibent, eo quod facile justitia muneribus obcaecatur. Attamen *probabiliter* non peccat contra *justitiam* nec proinde tenetur ad restitutionem, quia munera libere donantur. In praxi inducendus est iudex ad munera restituenda

vel in pias causas eroganda. — *S. Lig. n. 216. — Lugo. — Lessius et alii communius.*

R. ad 2^m Quaes. 1° Iudex minime retinere potest munera accepta ad sententiam justam ferendam, quia hoc non potest esse materia contractus, utpote pretio non aestimabile. Potest autem *probabiliter* servare munera accepta ad sententiam injustam ferendam post factum, ut dictum est *de contr. in genere*, ubi de contractu in materia turpi.

4. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Iudex tenetur judicare juxta sententiam probabiliorem, ut constat de jure naturali et ex prop. 2° damnata ab Innoc. XI. — 2° Si autem probabilitas aequalis hinc et inde appareat, res inter utramque partem aequè dividenda est, quando agitur de dubio proprietatis simul et possessionis. Si vero dubium solum sit de proprietate, possessori favendum est juxta regulam juris: *In pari causa melior est conditio possidentis.* — *S. Lig. n. 210. et alii.*

5. — *R. ad 4^m Quaes.* Nunc ad Festum iudicem. Quomodo judicandus ille? 1° Peccavit graviter contra honestatem, si munera notabilia acceperit, leviter tamen, si donationes valde tenues admiserit. Nec excusatur ex eo, quod dispositus sit ad justitiam adamussim servandam, quia violat legem naturalem, canonicam et civilem. Non tamen tenetur ad restitutionem, cum rigore loquendo, ante sententiam. — 2° Injuste egit recipiendo munera pro sententia justa ferenda et proinde ea restituere tenetur, ut patet ex dictis. Non *injuste* tamen, sed *illicite* tantum munera accepisset, si ex mera benevolentia ipsi erogata fuissent. — 3° Tandem in ultimo casu peccat contra *justitiam* vel contra *honestatem* tantum, prout accipit munera ex *contractu* vel ex sola *benevolentia*, et ea accipit ad sententiam *juste* vel *injuste* ferendam, juxta dicta in responsione ad 8^m Quaes. Quoties autem iudex injustam tulit sententiam *scienter*, omnia damna parti laesae illata reparare debet. — *S. Lig. n. 210. ad n. 216. et de 7. praec. n. 712. — V. Comp. n. 3. et 4.*

⁽¹⁾ *V. Comp. P. I. n. 662. Q. 3° et S. Lig., de 7. praec. dec. n. 564. (N. edit.)*

CASUS III.

ADVOCATUS (1°).

Hyparchus, advocatus celebris, quamplures causas in se suscepit, ita ut omnibus defendendis, tempore deficiente viribusque non suppetentibus, omnino impar fuerit. Hinc causis nonnullis pauperum, e quibus minus salarii sperare licuit, in longum dilatis vel praetermissis, totus in causam celebrem defendendam incubuit, ex eo quod praesertim actor principalis illius causae praeter ordinariam mercedem decimam partem litis seu rei, de cujus dominio causa agebatur, ei promiserat, si victoriam esset reportaturus. Quare contigit, ut indefesso labore causam feliciter lucraretur.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo peccaverit Hyparchus, plures causas suscipiendo, quum agere posset, cum detrimento clientium, et an illis restituere debeat?*

2° *An advocatus causis pauperum teneatur gratuito patrocinari?*

3° *An Hyparchus munera potuerit accipere praeter salarium; an etiam decimam litis partem, postquam causam lucratus fuerit, vel an ad restitutionem teneatur?*

Solutio.

6. — *R. ad 1^m Quaer.* Hyparchus peccavit contra justitiam graviter et ad restitutionem pro damno illato tenetur. Ratio est, quia sua incuria causa fuit injusta damnorum, quae clientes passi sunt. Etenim, licet liberum sit advocato, hujus potius, quam alterius causae patrocinium suscipere, hoc tamen intelligendum est, nisi jam aliquam obligationem suscepit; hoc enim supposito non amplius liber est, aliam cum praejudicio praecedentis suscipere. Hinc advocatus tenetur clientibus declarare, se ob temporis defectum causae illorum patrocinari non posse. Si vero isti sponte expectare velint et jacturam, si qua sit, subire, hanc sibi, et non ad-

vocato imputabunt. — *Elbel de statibus n. 755.*

R. ad 2^m Quaer. 1° Advocatus tenetur ex caritate tueri gratis causas pauperum, qui in communi necessitate versantur, sed absque gravi incommodo, nempe aliquid ex superfluo temporis eis largiendo. 2° Si vero pauperes in gravi necessitate constituentur, tenetur quidem sub gravi (¹) ipsis opitulari, non tamen cum notabili suo incommodo. — *S. Lig. n. 221., Hom. ap. tr. 13. n. 69.*

7. — *R. ad 3^m Quaer.* 1° Hyparchus non potuit munera exigere, nec indirecte quidem requirere; non peccavit tamen sponte oblata acceptando. 2° Non peccavit, nisi leges civiles obstant, acceptando aliquam partem rei, de qua lis movebatur, praeter salarium consuetum pro casu, quo esset causam lucraturus, si omnino spontanee ipsi oblata fuerit. Potest enim cliens ex mera liberalitate totam litem, de qua controversitur, advocato donare, ergo a fortiori aliquam ejus partem ei dimittere. — *Elbel, de statibus n. 756.*

CASUS IV.

ADVOCATUS (2°).

1° Florimundus causam suscepit tuendam, quam quidem justam a principio reputabat, sed decursu processus detegit esse falsam. Noluit tamen mentem suam aperire et putavit, se obligationi suae satisfacere, si nullas alias rationes in medium produceret. Alias causam valde sibi probabilem defendebat; verum in media discussione advertit probabiliter, imo probabilius, injustam esse. Nihilominus in ea defendenda prosecutus est.

2° Gerulfus litem magni momenti tuendam suscepit. Ejus cliens 100 aureos ei promiserat, si causam obtineret, et 50 tantum, si eam perderet. Sed ecce, pluribus elapsis mensibus duo contendentes ante juridicam discussionem bona pace inter se rem totam composuerunt. Gerulfus autem 100 aureos a cliente reclamavit, quia

(¹) modo habeat superfluum suo statui — *S. Lig. ib. (N. edit.)*

jam laboravit et fecit, quod in ipso erat, ad causam lucrandam.

Hinc

Quaer. 1° *An Florimundus potuerit tacere, quando advertit, causam injustam esse, vel quando detegit, partem oppositam solidius fundari?*

2° *An Gerulfus in secundo casu pactum justum cum cliente fecerit circa laboris mercedem?*

3° *An reclamare possit 100 aureos ipsi in hypothese victoriae promissos, vel 50 tantum vel nihil prorsus?*

Solutio.

8. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Florimundus peccavit graviter contra justitiam tuendo causam, quam cognovit esse falsam, licet ad errorem in media discussione tantum adverterit. Etenim advocatus statim, ac errorem detegit, tenetur causam deserere, ne injusto damno cooperetur. Neque satis est, ut abstineat a novis rationibus proferendis; nec sufficit, ut privatim admoneat clientem de causae falsitate, quia damnum injustum non solum clientis, sed etiam partis adversae impedire debet. (¹)

2° Florimundus non peccavit contra justitiam, neque contra caritatem, defendendo causam adhuc vere probabilem, licet oppositam nunc probabiliorem judicet, quia spem habere potest, ut veritas eluceat. Hinc advocati non adstringuntur, ut iudices, ad sectandam tantum opinionem, quae probabilior ipsis apparet. — *S. Lig. n. 220. 222. et alii communiter. — V. Comp. n. 10.*

9. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Gerulfus exigere nequit stipendium ultra consuetum, etiam pro casu, in quo causam sit obtenturus. Victoria enim ejus labori et curis nihil addit, neque pro victoria, sed pro studio et diligentia mercedem accipit. Ergo id, quod accipit pro victoria obtenta, injuste accipit et id restituere debet.

2° Si vero pactum de 100 aureis fuerit

labori congruum, non erit injustum, quia advocatus de mercede justa remittere non tenetur pro casu, quo amittat causam. (¹)

3° Potuisset Gerulfus pacisci de majori pretio pro casu victoriae obtinendae, si successus futurus apparuisset valde dubius, ita ut aequalitas inter spem et metum servata esset; tunc enim fulset contractus ex parte aleatorius.

10. — *R. ad 3^m Quaes.* Gerulfus reclamare potest stipendium labori congruum. Igitur, si laborem integrum fecerit v. g. si clientes rem componant pridie diei, qua causa judicanda erat, jus habet ad totam mercedem in pacto justo determinatam. Si vero laborem non ad finem perduxerit, id tantum, quod labori congruum est, repetere potest. An autem possit reclamare 100 aureos, unica responsione definiri nequit, sed ad justitiam contractus necnon ad majorem vel minorem impensum laborem attendendum est juxta modo dicta. — *Valentin, Examens raisonnés sur les professions n. 121.*

CASUS V.

APPARITOR.

Paternus apparitor, cum plura vadimonia habeat in eodem loco nuntianda, a singulis, pro quibus munere suo fungitur, salarium lege determinatum exigit perinde, ac si pro singulis solis iter suscepisset. Dum tempore paschali ad poenitentiae sacramentum accessisset, a confessario ad restituendum obligatur simulque ad firmiter proponendum, se id non esse amplius peracturum. Promittit quidem apparitor, sed secum reputat: *Scio, quid faciam*. Quid igitur fecit? Ecce: recurrente eodem casu, ut nihil lucri perderet, toties iter suum iteravit, quot vadimonia fuerunt deferenda, ita ut, crescente labore, merces quoque adaucta fuerit. Verum, cum alias a confessario interrogatus fulset et novam industriam ei aperuisset, ab eo iterum carpitur et ad restitutionem adstringitur.

(¹) *S. Lig. n. 225.* — Videtur Gury hic loqui de mercede proprie dicta, sub n. 7. autem de munere praeter mercedem exhibendo. (N. edit.)

(¹) Cf. etiam *P. I. n. 680.* (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° *An apparitor multiplex salarium exigere possit, si diversa vadimonia eadem vice nuntiat?*

2° *An apparitores licite et juste munera accipere valeant?*

3° *Quid de his dicendum, qui res exsequendas ad aliud tempus differunt?*

Solutio.

11. — R. ad 1^m Quaes. 1° *Affirmo* quidem de jure *naturali*, ubi lex positiva non obstat, quia apparitor eandem praestat utilitatem singulis, quam si pro uno solo iter et operam susciperet. Recole dicta *de contr. in genere*, n. 765.

2° Negant autem plures pro locis, ubi lex civilis id prohibet, ut in Gallia, quia legislator jus habet determinandi, quid publicis officialibus retribui debeat. — Ita *Valentin*, *Examens raisonnés sur les professions* n. 70. Attamen, quidquid sit de lege, in Gallia usus invaluit sciente et vidente gubernio, ut advocati et procuratores ita rem componant, ut pro singulis vadimoniis apparitores fere idem pretium habeant, sive in eundem locum pergant, sive in loca diversa. Rationem afferunt, quia numero vadimiorum multiplicatur, ut ajunt, responsabilitas, et ideo etiam pretium multiplicari debet. Apparitor igitur videtur hoc pretium posse repetere.

12. — R. ad 2^m Quaes. *Negative per se.* Ratio est, quia donationes hominibus hujus conditionis sponte fieri non solent. Quare, si excessum pretii accipiant, illum restituere tenentur. Excipe: nisi labori extraordinario et indebito vacarent. — *S. Lig. Hom. ap. tr. 13. n. 68.*

R. ad 3^m Quaes. Peccant defectu diligentiae ex officio debitae, et justitiam laedunt, si inde damnum pro aliquo sequatur, v. g. pro creditore, qui solutionem tempore debito non accipit; consequenter ad restitutionem tenentur.

CASUS VI.

REUS IN JUDICIO.

Palemon, furto gravissimo occulte patrato, ob praeteritam infamiam in rei

suspicionem facile venit. Itaque a satellitibus comprehensus in carcerem detruditur. Pluries evasionem tentat; sed conatibus non succedit eventus. A iudice interrogatus crimen iterum iterumque negat. Sententia juridica ad perpetuum carcerem damnatur. Non diu tamen in atra custodia fuit detentus: nam, muro terebrato cum instrumentis a Paulo amico ipsi subministratis, aufugit, evasit, erupit. Iterum comprehensus se defendit, satellites evertendo, eorum vestes lacerando; feliciter ab eorum manibus sese eripit, praecipiti fugae se committit, donec in extraneam ditionem se receperit.

Hinc

Quaer. 1° *An Palemon licite crimen suum negaverit?*

2° *An fugam e carcere arripere potuerit sive ante, sive post iudicis sententiam, etiam murum carceris terebrando vel fores effringendo?*

3° *An Paulus, ejus amicus, graviter peccaverit illi instrumenta subministrando, quorum ope evadere posset?*

4° *An peccaverit reus, se a satellitibus defendendo et ab eorum manibus aufugiendo?*

Solutio.

13. — R. ad 1^m Quaes. *Affirm.* Ratio est, quia juxta sententiam communem reus non tenetur crimen suum fateri, nisi adsit contra ipsum saltem semiplena probatio. Atqui, a iudice interrogatus, non videtur adhuc semiplene convictus; nam in suspicionem venit tantum ob fortum olim patratum; sed suspicio illa non sufficit ad probationem saltem semiplenam adstruendam; ergo. Insuper juxta plures graves theologos reus ne tenetur quidem veritatem fateri etiam post semiplenam probationem, quando agitur de poena maxima subeunda, quia videtur actus heroicus, tunc seipsum reum agnoscere, et proinde iudex non censetur id ab eo sub praecepto riguroso exigere. Interrogans igitur intendit praecipue, accusatum ex ipsius ore judicare et ex propriis verbis confundere. *S. Lig.* probabilitatem

hujus sententiae admittit. ⁽¹⁾ Hoc a fortiori valet ex novo procedendi modo, qui viget in Gallia et in aliis locis, ubi reus non interrogatur directe circa factum ipsum, sed tantum circa varias circumstantias a testibus allegatas.

14. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Licet reo fugere juxta communem sententiam, si nondum fuerit damnatus, quia ante sententiam nemo poenam subire tenetur. Idem quidam dicunt, si reus fuerit quidem damnatus ad poenam gravissimam, et carcer assignetur ad custodiam, donec poena illa plectatur. — 2° Negant vero communius, si carcer ad poenam per sententiam judicis jam assignatus fuerit, quia tenetur justae sententiae obedire. Excipiunt tamen plures, si carcer ille sit durissimus, quia esset actus heroicus subire poenam gravissimam, quando facile effugi posset. — 3° Quando autem illicitum non est reo effugere, hic non peccat fores effringendo vel muros terebrando, quia, ubi licitus est finis, etiam licita sunt media per se indifferentia. Sic *probabiliter S. Lig. n. 282*. Non tamen reo licet custodem pecunia corrumpere, quia illius peccato cooperaretur. — *S. Lig., de statibus n. 280. et seq.; Hom. ap. tr. 13. n. 86. 87.*

15. — *R. ad 3^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia, si licet aliquando reo fugere, non est illicitum eum in fuga adjuvare, non tantum consilia, sed etiam instrumenta illi suppeditando, v. g. funes etc., modo ejus fuga non sit societati perniciosa. Graviter tamen peccarent custodes vel alii ministri justitiae, si fugae rei cooperarentur, siquidem ad reos custodiendos constituuntur. Neque ulli hominum licitum est, adjuvare reum in effractione ipsa carceris, quia secus omnis securitas cessare posset; hoc enim ultimum aperte et graviter bono communi adversatur. — *S. Lig. ibid.*

16. — *R. ad 4^m Quaes.* Peccavit Palemon ministris justitiae resistendo ipsorumque vestes lacerando, quia numquam auctoritati resistere licet. Excusari tamen a peccato posset, si e manibus satellitum absque resistentia se eripuisset. — *S. Lig.*

⁽¹⁾ *V. Comp. n. 25. (N. edit.)*

n. 270. Imo, simplex eversio satellitis ceteraque hujusmodi ad fugam arripiendam, ubi agitur de tanta poena vitanda, ut quid parvum, adeoque pro nihilo reputanda videntur. Saltem non peccavit graviter leve damnum eis inferendo ad grave malum effugiendum, nec fuit resistentia gravis.

CASUS VII.

TESTIS IN JUDICIO.

Barbantius, cum argenteam supellectilem e domo Armandi occultissime sustulisset, in judicium ob aliquam rei suspicionem compulsus, furtum constantissime negavit. Arcessiti sunt pariter die indicta duo Barbantii contubernales, qui rem oculis viderant nec ignorabant, ubi delicti corpus lateret. Eorum autem unus in disitam regionem aufugiens non comparet; alter vero in tribunali se sistit quidem, sed nihil se prorsus scire contestatur et id juramento confirmat. Absolvitur proinde Barbantius et dimittitur. Armandus igitur ad rem suam recuperandam in perpetuum impotens efficitur.

Hinc

Quaer. 1° An testis se subducens a testimonio ferendo contra justitiam peccaverit et ad restitutionem teneatur, Barbantio non restituente?

2° An ad restitutionem multo magis teneatur ille alter mendax et perjurus, prout in casu?

3° An testis teneatur veritatem aperte, si factum sub secreto naturali vel commisso noverit?

4° An testis crimen omnino occultum revelare teneatur?

Solutio.

17. — *R. ad 1^m Quaes.* Testis, qui citatus aufugit, graviter peccavit contra justitiam legalem seu contra obedientiam judici debitam in re gravi et ad societatem necessaria. Sed probabilius non peccat contra justitiam commutativam, quia citatis lex non imponit obligationem justitiae, sed tantum obedientiae. *S. Lig. n. 270.*

R. ad 2^m Quaes. Ille alius testis, qui tacuit in judicio seu dixit falso, se

nihil scire, grave peccatum contra obedientiam judici debitam et ingens perjurium commisit; attamen *probabiliter* contra justitiam non peccavit, quia se mere negative habuit nec fuit causa damni, quod Armando obvenit. Testis enim non tenetur veritatem deponere, nisi ex praecepto judicis, et proinde eam celando contra solam justitiam legalem peccat. Ergo ad restitutionem non tenetur. — *S. Litg. ibid.*

18. — *R. ad 3^m Quaes. Negative*, nisi urgeat boni publici ratio. Testis enim *per se* non tenetur obedientiam judici praestare, quando veritatem sub secreto naturali vel commisso cognovit, quia iudex, seclusa ratione speciali boni communis, obligare nequit ad praeceptum legis naturalis violandum. Testis igitur in hoc casu dicere potest, se nihil prorsus scire. — *S. Litg. n. 268. — Recole dicta P. I., de VIII. praecepto, Cas. X. n. 436. et seq.*

19. — *R. ad 4^m Quaes. Negative probabiliter* de jure communi, si testis sit omnino certus, se solum crimen novisse, quia ad reum damnandum necessario duo testes requiruntur. Hinc axioma: *Testis unus testis nullus*. Secus vero dicendum juxta jus gallicum vel aliud simile, ex quo unicus testis sufficere potest ad rei damnationem et nihil aliud a juratis exigitur, nisi ut asserant, se intimam facti convictionem habere, quin sententiam suam probare debeant.

CASUS VIII.

NOTARIUS. (1°)

1° Melchior notarius haud infrequenter interesse solet testamentis condendis et aliis contractibus ac litibus diversis, quare vi officii sui instrumenta publica bene multa conficere cogitur. Sed lucri majoris cupidus, executiones instrumentorum de industria in longum protrahit, ut partes salarium majus afferant ad negotia citius promovenda. Insuper tot negotia suscipit simul gerenda, ut omnibus nisi longo tempore satisfacere nequeat. Praeterea ex incuria aliquando nonnullas formas ex lege praescriptas omittit, ita ut clientium damnum haud semel subsequatur.

2° Victorinus debitis pressus timet, ne bonorum cessionem facere cogatur. Victor, ejus amicus, opem suam ei promittens, „Fingamus,“ ait, „mutuum 5,000 francorum a me tibi praestitum: sic summa tibi servabitur.“ Adeunt Sabinum notarium, qui, rei haud ignarus, instrumentum conficit. Reapse cessione mox facta, Victor, qui curaverat, ut hypothecae privilegio gauderet, 5,000 fr. cum creditorum detrimento obtinet.

Hinc

Quaer. 1° Quomodo peccent notarii, si incuriosi in officio suo negotia absque necessitate differant?

2° *Quid de Melchiore statuendum in primo casu?*

3° *An Sabinus notarius in secundo casu ad restitutionem teneatur, ut in injustitia participans?*

4° *An valeat haec excusatio: nisi instrumentum tale confecero, ab alio notario conficietur?*

Solutio.

20 — *R. ad 1^m Quaes.* Peccant graviter, si negligentia eorum sit gravis et inde grave damnum alicui eveniat. Idcirco ad restitutionem sub gravi tenentur. — *V. Comp. n. 20. — S. Litg. n. 230. 231.*

R. ad 2^m Quaes. Melchior 1° peccat graviter *per se*, res sibi commissas protrahendo et majus pretium postea ad eas accelerandas accipiendo, ut patet. 2° Item peccat graviter, tot negotia simul suscipiens, ut ea omnia tempore debito pertractare nequeat, si inde clientes grave damnum patiantur. Attamen ab injustitia foret excusandus varia negotia simul suscipiens, si diligentia extraordinaria uteretur ad ea conficienda, v. g. si vigiliam protraheret in seram noctem. Ex hac eadem ratione majus stipendium accipere posset ad urgens negotium expediendum. 3° Facile peccat graviter formas legales in scriptis omittendo, quia id facile in magnum detrimentum clientium suorum cedere potest, v. g. si propterea actus invalidi declarentur, si contractus corruant.

21. — *R. ad 3^m Quaes.* Agendi ratio

Sabini est iniquitatis plena; cooperatur enim scienter injustitiae gravi Victorini debitoris et Victoris ficti mutuatoris, qua damnum notabile creditoribus prioris infertur. Ergo Sabinus, deficientibus aliis damnificatoribus, utpote cooperator positivus seu in injustitia participans ad restitutionem obligatur.

R. ad 4^m Quaes. Minime gentium. Haec enim excusatio sic sonat: „Nisi injustitiam hanc fecero, alius faciet.“ Quid inde? Si alius furetur, ipse damnum resarcire debebit; si autem tu prior hanc iniquitatem patres, tu ipsis-simus, et non alius, onus restitutionis subibis. Ergo, si tu coopereris furto aliorum actum injustum conficiendo, teneris his deficientibus damnum resarcire, sicut alius quilibet ad id teneretur, si loco tuo hoc fecisset.

CASUS IX.

NOTARIUS (2°).

1° Rutilius Virginiae, nepti suae, decem millia fr. donatione inter vivos, contractu a notario confecto, dedit simulque Eugenium, nepotem suum, pro reliquis bonis haeredem universalem instituit. Sed notarius in instrumento donationis ex oblivione consensum seu acceptationem neptis referre praetermisit. Mortuo paulo post Rutilio, Eugenius formae legalis defectum detegit et a iudice obtinet, ut donatio invalida declaretur. Hinc ipse loco Virginiae 10 millia francorum accipit; Virginia autem a notario indemnitatem pro damno repetit.

2° Darius notarius, instrumentum publicum venditionis praedii alicujus confecturus, advertit, contrahentes non verum venditionis pretium, sed aliud multo minus in contractu publico declarare eo fine, ut tributum minus fisco persolvant. Hoc non obstante instrumentum perficit.

Hinc

Quaer. 1° *An notarius in primo casu ad restitutionem erga Virginiam teneatur etiam in foro interno?*

2° *An Darius in secundo casu gubernio debeat restituere ob*

cooperationem in tributi defraudationem?

3° *Quid, si Darius hanc pretii immutationem contrahentibus suavisset?*

Solutio.

22. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Notarius certo tenetur ad restitutionem in foro externo seu post iudicis sententiam. 2° Tenetur etiam ad damnum reparandum in foro interno, si error ex negligentia graviter culpabili evenierit. Secus vero dicendum probabiliter juxta multos, si omissio ex mera distractione seu ex sola inadvertentia facta sit. Non datur enim obligatio restituendi in foro interno seu ante iudicis sententiam, ubi deest culpa theologica, etiamsi damnum eveniat occasione contractus vel quasi-contractus, ut in casu, ut ait *S. Lig. de 7. praec. n. 554.* — *Lugo, — Lacroix* etc. contra alios. — *V. Comp., de justitia n. 661.*

R. ad 2^m Quaes. Non videtur inquietandus Darius, quia non constituitur ex officio ad tributum exigendum seu quia hoc ad ejus munus non pertinet. Recole dicta *de restit. in specie P. I. n. 755.*

23. — *R. ad 3^m Quaes.* Neque de injustitia aut peccato est arguendus Darius notarius, etiamsi pretii immutationem contrahentibus suavisset, quia, si non peccant contrahentes, ut supra, ubi de tributis, dictum est, saltem probabiliter, neque peccabit notarius ipsis cooperando, cum id impedire ex officio non teneatur. Etenim notarius, licet sit homo publicus, non est tamen tributis praepositus et proinde non tenetur ex officio propria ad tributa colligenda vel ad eorum defraudationem impediendam. Ergo quoad tributa habendus est ut quilibet alius privatus.

CASUS X.

CUSTOS.

Barbati anus, custos agrorum et vinearum, rite quidem solet officio suo fungi: an vero in omnibus? Hoc tibi perpendendum nunc venit. Hinc 1° pluries incuriosum in invigilando se habet, sed nescit, utrum damnum inde fuerit subsecutum; 2° non raro se abscondit, ut incautos

atores, ex latebris prosiliendo, fa-
prehendat; 3° aliquando denun-
praetermittit, quia negotium tanti
non est; 4° pluries pecuniam
ne damnificantes proderet, atque
ad coenam a damnificatoribus in-
vel ab eis muneribus cumulatus se
igidum exhibuit cum damno tum
um, qui indemnes effecti non sunt,
1, qui ratione mulctae infligendae
privatus est; 5° quandoque etiam,
los a damnificando arcebat, ipse
scavit nec officii circumstantiam in
one aperuit.

1° *An et quatenus in singulis
peccaverit Barbatianus, et
utrum ad restitutionem te-
neatur?*

2° *An fiscum indemnem facere
debeat pro mulctis, quibus
caruit ob denuntiationis de-
fectum?*

3° *An debuerit circumstantiam
officii sui aperire, furta pro-
pria confitendo?*

Solutio.

24. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Barba-
tianus peccavit quidem contra justitiam
pro ratione negligentiae in officio suo ad-
implendo; attamen non tenetur ad resti-
tutionem, quando, facta inquisitione, non ipsi
constat, damnum inde subsecutum esse,
quia obligatio restituendi non potest esse
certa, si damnificatio incerta est. Quando
autem *damnificatio* proveniens ex negli-
genti custodia moraliter certa est, quamvis
adsit dubium circa *quotitatem* ejus, tunc
restitutio etiam certa est quoad radicem,
sed incerta secundum *quotitatem*. Resti-
tuendum est igitur pro rata dubii; nam
certum est, custodem debere aliquid resti-
tuere. 2° Minime peccat, dum se abscon-
dit, ut facilius damnificatores deprehendat,
quia non est causa damni ab eis patrati,
et insuper justam habet rationem damni-
ficationem permittendi, ut melius delinquen-
tes corrigat et majora damna in futurum
avertat. 3° Non videtur arguendus ex hoc,
quod delicta minoris momenti praetermittat,
seria tamen admonitione praemissa, ne ite-

rent, sicut aliquando faceret ipse dominus,
cujus intentio recte praesumitur. 4° Peccat
graviter *per se*, pecuniam a damnificatori-
bus accipiendo, ne eos denuntiet, et ipse
pro illis damnum resarcire debet. An vero
accepta munera reddere debeat? *Neg. pro-
babiliter* post factum, juxta dicta *de ju-
dice* in simili casu et *de contractu in ma-
teria turpi*, *Cas. I. et II. de contr. in
gen. P. I. n. 762.* (1)

25. — *R. ad 2^m Quaes.* *Probabiliter*
non tenetur restituere pro mulctis, quae a
delinquentibus solutae fuissent, si eos de-
nuntiasset, quia non constituitur, ut fiscum
adaugeat. — *Recole dicta supra n. 22.
et P. I. n. 752. 755.*

R. ad 3^m Quaes. *Probabiliter* con-
fessionis integritati satisfecit, licet prae-
fatam circumstantiam reticuerit, quia ipse
furando non duplex, sed unicum fecit pec-
catum, scilicet furtum: non fuit enim con-
stitutus ad seipsum, sed ad alios a damni-
ficatione impediendos.

CASUS XI.

MEDICUS.

1° Flavinus medicus pauperibus pe-
tentibus auxilium praestare abnuit ex eo,
quod nullam mercedem ab eis obtenturus
sit. Aliquando etiam artis suae opem de-
negavit diviti, a quo alias numquam pro
cura sua salarium ullum obtinere potuit.

2° Philo, Hippocratis discipulus, cum
advocatus fuisset ad aegrotum phthisi la-
borantem, remedia ei praescripsit et pluries
iterum eum invisit, licet plane novisset,
haec omnia prorsus inutilia fore et aegrum
intra paucos dies morituum esse. Dubitat
postea, utrum ad restitutionem teneatur.

Hinc

Quaer. 1° *An et quatenus medicus pau-
peribus et aliis necessitate
pressis succurrere teneatur,
et quid de Flavino?*

2° *An Flavinus peccaverit
praedicto diviti succurrere no-
lendo?*

3° *An mercedem requirere va-
leant medici, si remedia in-*

(1) V. etiam *P. I. n. 684.* (N. edit.)

utilia praescribant aut superfluas visitationes peragant, et quid de Philone?

Solutio.

26. — *R. ad 1^m Quaes.* Tenetur medicus pauperibus in mortis periculo versantibus (¹) gratuito succurrere, eos inviscendo et aptas medicinas praescribendo, nisi aegrotus ab aliis medicis adjuvari possit. Hujusmodi obligatio ex generali praeccepto caritatis fuit. — *S. Lig. n. 291.* — *Pontas, verbo Medicin Cas. 2.* — Hinc patet, Flavinum peccasse, et quidem *per se* graviter, cum omnibus pauperibus opem artis suae denegaverit; de numero enim pauperum plures in gravi mortis periculo versantur nec facile alium medicum habere possunt.

27. — *R. ad 2^m Quaes.* An vero peccaverit Flavinus recusando succurrere diviti, a quo salarium alias obtinere non potuit? *Affirmative*, si ille dives alium medicum arcessere non possit, ut facile evenit in locis a civitate dissitis, ubi unicus reperitur medicus et aeger in gravi periculo versatur. Ratio est, quia lex caritatis obligat ad succurrendum in necessitate versantibus, licet indignis vel inimicis. Ipse autem actionem juridicam servat tum erga aegrotum illum, tum erga ejus haeredes, ut salarium debitum obtineat. — *Pontas ib. Cas. 2.*

28. — *R. ad 3^m Quaes.* Medici peccant quidem *per se*, si, non vocati, frequentes simul et inutiles visitationes aegrotorum peragant et remedia inutilia praescribant, perinde ac si ea omnia essent necessaria vel utilia. Excusantur autem ab omni labe injustitiae, si familiam aegrotantis praemoneant de vero illius statu necnon de inutilitate remediorum, vel si consensum familiae rationabiliter praesumant. Tunc enim verum jus habent ad salarium, quia cura ab ipsis adhibita non est omnino inutilis, siquidem inservit ad animum aegro faciendum. Hinc Philo ab omni onere restitutionis immunis evadit, quia ejusmodi aegroto

inutiles non sunt medici visitationes, licet morbum neque curare, neque physice sublevare queant; aeger enim a medico derelictus facile animum abjiceret et corporis etiam majus detrimentum pateretur. — *Pontas, Cas. 5.*

CASUS XII.

PHARMACOPOLA.

Getulius pharmacopola medicinas juxta medicorum praescriptum praeparare quidem satagit; attamen herbas nonnullas, pulveres et alia medicamenta jam diu exoleta ac nullius amplius virtutis iis admiscere solet. Imo aliquando ob defectum rerum a medico praescriptarum alias herbas vel species admiscet, ne officina sua deseratur aut ne medici, hujusmodi defectum rescientes, ad alium recurrant.

HINC

Quaer. 1° *An et quomodo Getulius contra justitiam peccaverit?*

2° *Quid, si loco unius rei tantum, sibi deficientis, rem aliam suo judicio aequae bonae aut meliorem pro morbo aegroti cognitio subministret?*

3° *Si infirmus rescierit, medicinam non fuisse traditam juxta medici praescriptum, teneturne eam solvere, praesertim si nullum exinde senserit effectum?*

Solutio.

29. — *R. ad 1^m Quaes.* Getulius multipliciter contra justitiam peccavit, scilicet: 1° quia res nullius pretii pro veris mercibus vendidit cum detrimento ementium, qui noluerunt res ejusmodi sibi comparare, nec proinde contractui consensum dederunt; 2° quia res nullius virtutis pro efficacibus remediis tradidit cum jactura sanitatis infirmorum, qui periculo mortis vel tardioris convalescentiae expositi sunt; 3° quia nocuit etiam medicis, qui famae imminutionem etiam pati potuerunt ex eo, quod praescripta ab eis remedia nihil aut parum profecerunt. — *Elbel, de contr. in genere n. 304.*

30. — *R. ad 2^m Quaes.* Id tolerari

(¹) vel gravi malo laborantibus — *Lacroix l. 4. n. 1584. (N. edit.)*

potest in aliquo casu particulari ex rationabili causa, v. g. ne officina deseratur, propter defectum insolitum alicujus rei, quae brevi comparabitur, modo res alia, quae traditur, reapse sit aequae bona, utilis et proficua seu conducens ad usum et finem comparantis; tunc enim praesumere potest, e mentem non esse rationabiliter invitum. Hoc tamen difficile permittendum est, quia cupiditas lucri facile vendentem inducere potest ad res minoris pretii loco remediorum praescriptorum tradendas. — *Elbel ibid. n. 305.*

31. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Si medi-

cina fuit omnino aliena a praescripto medici aut composita ex rebus jam exoletis et nullius virtutis, emens non tenetur pretium pro ea solvere, quia error fuit substantialis in contractu, et proinde corrumpitur contractus ipse. 2° Si vero res diversa fuit in aliqua specie tantum minus notabili, quam illa, quae fuit a medico praescripta, valet contractus et emptor ad pretium rei solvendum obligatur, quia adhuc juxta moralem existimationem censetur esse eadem medicina a medico praescripta. — *Elbel n. 306.*

CASUS DE STATU CLERICALI

SEU

De vocatione clericali; — de officiis clericorum; — de breviario; — de obligationibus parochorum, vicariorum et canonicorum.

CASUS I.

VOCATIO CLERICALIS.

1° Albinus peractis studiis statum clericalem suscipere proponit. Sed confessarius, cognita ejus vita perpensisque dispositionibus, dubius et anceps non audet poenitentis propositum approbare. Albinus pergit ad alium, a quo nec certum responsum obtinere potest. Interea vero, cum a superioribus ad sacros ordines advocatur, dubium omne excutit ipse, resolutio animo ad subdiaconatum accedendo.

2° Davius, absoluto sacrae theologiae curriculo, repente spreto confessarii monito et seminario et vocationi valedicens, subridenti mundo et subridet ipse. Sed paulo post, cum confiteretur, acriter increpatur a confessario, eo quod graviter peccaverit derelinquendo vocationem, et ei denegatur absolutio, nisi statim redire ad seminarium promittat. Davius autem recusat obtemperare, quia vocatio est de *consilio*, non vero de *praecepto*.

Hinc

Quaer. 1° *An detur vocatio graviter obligans ad clericalem statum*

Gury, Casus conscientiae.

amplectendum, et quomodo dignoscatur?

2° *Quomodo peccet ille, qui ordines sine vocatione suscipit?*

3° *Quid agendum foret erga eum, qui sine vocatione ordines sacros suscepisset?*

4° *Quid ad utrumque casum?*

Solutio.

32. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Certo datur vocatio divina ad sacerdotium. Constat ex clarissimis scripturae sacrae testimoniis. Sic *Heb. 5. 4.:* *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron.* — Et *Joan. 15. 16.:* *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* An vero haec vocatio obliget sub gravi? Affirmandum videtur, quando signa indubia vocationis habentur, i. e. ob maxima salutis pericula, in quibus versabitur ille, qui, sprete vocatione divina, proprio Marte aliquem statum mundanum amplectitur. Hinc ait *S. Lig. (1)*, hanc vocationem tanti esse momenti, ut ab ea pendeat aeterna

(1) *de ordine n. 802. (N. edit.)*

salus tam ordinandorum, quam multorum fidelium.

2° Signa autem praecipua divinae vocationis sunt aptitudo candidati a superioribus agnita, vitae probitas et recta intentio seu desiderium vacandi divinae gloriae et salutis animarum.

33. — *R. ad 2^m Quaes.* Gravissime peccat, quia ille non pastor ovium, sed fur est et latro, qui non intrat in ovile per ostium ovium. „Illi igitur,“ ait S. Lig. (¹), „qui non vocati a Deo in sacra ministeria „se intrudunt, ipsi sunt, de quibus per „Jeremiam (23. 21.) inquit: *Non mittebam „prophetas, et ipsi currebant.* Quo quidem hominum genere, ut ait catechismus „(Romanus), nihil infelicius ac miserius, „nihil Ecclesiae calamitosius esse potest.“ — *S. Lig. ib. n. 803.* (²)

34. — *R. ad 3^m Quaes.* Seriam agat poenitentiam, ita ut, si non sit absolute inhabilis, gratias vocationi divinae annexas a piissima Dei misericordia obtineat et sacra ministeria obire valeat cum sui et aliorum spirituali profectu. Praestantius foret, si seipsum integre superiori manifestaret; sed saltem conscientiam integre confessario aperire debet. In casu vero, in quo nullo modo sit habilis ad sacras functiones nec evadere possit, res deferenda erit episcopo, qui pro sua prudentia, secluso, in quantum fieri poterit, fidelium scandalo, hunc clericum a sacris ministeriis amovebit. Casus autem istiusmodi rarissimus erit, siquidem difficile est, ut quis omnino inhabilis a superioribus admittatur, nisi ille per fraudem inter ordinandos irrepserit.

35. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Peccavit graviter Albinus, sponte sua, posito tanto dubio, in statum clericalem se ingerendo. Expectare debuisset, donec difficultas saltem ab uno confessario soluta fuisset. Post factum vero poenitentiam agat et dotes, praesertim vitae sanctitatem, sacris ordinibus congruas acquirere satagat.

2° Davius sane male egit confessarii monita contemnendo, posita morali certitudine vocationis, et magno salutis periculo

exponetur. Attamen rigidius agit confessarius secundus absolutionem ei denegando. Satis fuisset, eum adhortari, ut ad seminarium rediret, quia difficile constat de vera vocatione in pari casu et minus erit malum, si Davius malus sit laicus, quam si pravus sacerdos evadat.

CASUS II.

CLERICI DOTES.

1° Benitius, virtute quidem insignis, sed ingenio admodum tardus, in examine de doctrina et idoneitate *inventus est minus habens* adeoque a sacris ordinibus suscipiendis amotus. Nihilominus ille enixis precibus effusisque lacrymis superiores obsecratus est, ut ipsum promovere velint ad missam tantum celebrandam propriae sanctificationis et devotionis intuitu.

2° Amandus, ad subdiaconatum promovendus, praeclaris quidem animi dotibus est conspicuus, sed virtutibus mediocribus valde; imo in prava peccandi consuetudine versatur. Tunc vero, contritione vehementi percitus, a confessario obtinet non solum absolutionem a peccatis, sed etiam facultatem ad subdiaconatum suscipiendum accedendi.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam dotes ad sacerdotium requirantur?*

2° *An candidatus scientia destitutus promoveri possit ad missam solum celebrandam?*

3° *An habituatus in vitio turpi ad ordines sacros admitti possit, si emendationem seriā promittat, et an absolvi possit, si accedere paratus sit?*

4° *Quid ad varios casus?*

Solutio.

36. — *R. ad 1^m Quaes.* Dotes ad sacerdotium requisitae sunt: 1° aetas per sacros canones requisita; 2° scientia ordinibus et functionibus sacris obeundis a Concilio Tridentino praescripta; 3° vitae probitas et praesertim vocatio divina. — *V. Comp., de ordin. n. 709. et seq.*

R. ad 2^m Quaes. *Negative*, si omni prorsus scientia sit destitutus. Ratio est,

(¹) *ib. n. 802.* (N. edit.)

(²) *V. de his etiam Comp. P. II. n. 148. et seq. n. 719. 720.* (N. edit.)

quia ignarus ne potest quidem rite sacrum peragere, rubricas intelligere etc. Insuper Concilium Tridentinum absolute requirit, ut initiandi ad ordines quoque minores latinam linguam intelligant, et ordinandi sacerdotes ad populum de necessariis edocendum ministrandaque sacramenta idonei reperiantur. — *Sess. 23. c. 4. et seq. de reform.* Dicunt tamen communiter cum *S. Thoma* et *S. Lig.*, requiri minorem scientiam in relligiosis unice ad chorum destinatis, ut sunt Carthusiani etc. An vero ordinari possint regulares praefati, etiamsi notabiliter in linguae latinae intelligentia deficient? Affirmant nonnulli; sed *S. Lig.* ⁽¹⁾ non audet id approbare, quia, ait, si in saecularibus initiandis tantum ad ordines minores requirit Trid., ut saltem linguam latinam intelligant, quomodo regulares ordinari poterunt ad sacerdotium, adhuc in lingua latina deficientes?

37. — *R. ad 3^m Quaes. Negandum* videtur ex sententia *S. Lig. de sacram. in gen. n. 64.* Non sufficit enim, quod sit dispositus ad sacramentum poenitentiae recipiendum. Ratio est, quia non satis est, si in statu gratiae hic et nunc versetur ordinandus, sed adhuc habere debet probitatem positivam, tam sublimi statui necessariam. Proinde graviter peccat, si absque illa sacrum ordinem recipere statuit. Confessarius igitur eum absolvere non potest, nisi ab ordine suscipiendo abstinere promittat, donec per longi temporis, saltem plurium mensium, probationem dignus reperiat. Et revera, juxta communem doctorum sententiam ad sacros ordines recipiendos non sufficit bonitas communis, i. e. simplex immunitas a peccato mortali, sed requiritur etiam bonitas specialis, vi cujus ordinandus sit a pravis habitibus exemptus. — *S. Lig., de sacram. in gen. n. 64. et in praxi confess. n. 78.*, ubi post *S. Thom.* excipit casum compunctionis tam extraordinariae, quae illum ordinandum ab antiqua fragilitate liberaret, ita ut subito sanctitatem perfecte consequeretur. Attamen, ait iterum *S. Lig.*, in hoc casu confessarius, quantum

potest, poenitentem inducere debet ad differendam ordinis susceptionem, ut melius se purget a pravo habitu et proposita concepta melius exsequatur. — Attamen nonnulli apud eundem *S. Alphonsum* putant, hujusmodi candidatum absolvi posse, si seriam emendationem promittat.

38. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Benitius, ut videtur, defectu scientiae sufficientis ordinari non potest, nisi ordinem religiosum ad chorum destinatum ingrediatur et habeat insuper ad hunc statum scientiam supra requisitam. Posset etiam in aliqua capellania constitui, in qua missa tantum celebranda foret.

2° Amandus non debuit admitti a confessario ad ordinem subdiaconatus recipiendum juxta superius dicta, sed remittendus fuit saltem ad aliam ordinationem, ut interea experimentum boni propositi faceret et argumentum solidae conversionis et verae sanctitatis exhiberet.

CASUS III.

CANDIDATUS AD CLERICATUM LACRYMABUNDUS.

Basilius, curriculo scholarum inferiorum ad philosophiam usque peracto, quam maxime cupit statum clericalem amplecti adeoque statuit postulare, ut in seminarium majus ad studiis philosophicis et theologis vacandum admittatur. Sed, re confessario prius subjecta, ab eo prorsus cohibetur. Quare igitur obsistit pater spiritualis? Numquid idoneitate ad ordines requisita caret? Ecce: Basilius a tribus vel quatuor annis fuit habituatus in vitio turpi, et ideo a confessario a sanctuario arcetur. Instat poenitens, emendationem seriam promittit, verbis promissisque magnam lacrymarum copiam miscet. Sed surdo canit: neque precibus, neque proposito, neque lacrymis movetur sacerdos.

Hinc

Quaer. Quid tenendum de sententia confessarii: an probanda vel improbanda?

Solutio.

39. — *R.* Difficile est valde, aequum ferre judicium circa judices in foro interno constitutos. Possunt enim moveri variis

⁽¹⁾ *de ordine n. 791. Q. III. (N. edit.)*

rationibus maxime fundatis, quae nos lateant. Multi sunt casus, qui ex solis circumstantiis intimisque causis solvi possunt. Generatim ex sola casus expositione nimis dura videtur confessarii sententia. Etenim, si actualis conversio Basilii seria apparet, ut reapse videtur, et de cetero aliis polleat dotibus ad statum clericalem amplectendum, aspecta ejus efflagitatione et cordis compunctione, quare experimentum ipsi denegaretur? Nonne fieri potest, ut perfecte emendetur? Ceterum nullam obligationem hic et nunc suscipit. Si res non succedat, alius confessarius aliam feret sententiam, quando de obligatione contrahenda castitatis perpetuo servandae agitur.

40. — Nec obstat vita praeterita, licet habitu turpi diu polluta, quia non praeterita, sed praesens dignitas requiritur. Quot sancti sacerdotes et episcopi, praeeunte S. Augustino, quorum vita laicalis illibata non permanserat!

CASUS IV.

OFFICII DIVINI OBLIGATIO.

Maglorius sacerdos, de rebus theologicis cum pluribus sociis conferens, sequentia indubitanter asserit, scilicet:

1° Septem peccata mortalia patrare clericum in sacris vel alium ad horas canonicas obligatum, si officium integrum unius diei omiserit, quia horae singulae, quae septem numerantur, seorsim sub gravi obligant.

2° Peccatum mortale committere clericum, qui unicum psalmum ex hora minori, v. g. ex *Tertia* vel *Sexta*, omittit, quia psalmus est pars notabilis seu 3^a pars circiter horae sub gravi obligantis.

3° Graviter peccare sacerdotem, qui horam aliquam, etiam parvam, recitat cum distractione voluntaria aut ex gravi negligentia habita, nisi recitationem ex integro et devote iteret, quia voluntarie distractus non orat, cum Deum offendat, nedum colat.

Ita Maglorius, contradicentibus vero sociis, quare contentio acerrima inter eos inducitur. Disputarent adhuc, nisi nox ingruens liti finem adduxisset.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sit officii divini obligatio?*

2° *Quaenam materiae omissae quantitas ad peccatum grave requiratur? An psalmus sufficiat? An plura dentur peccata gravia, si totum officium omittatur?*

3° *An reapse mortaliter peccet, qui est distractus seu voluntarie, seu ex negligentia gravi per partem alicujus horae notabilem?*

Solutio.

41. — *R. ad 1^m Quaer.* Obligatio divini officii pro clericis in sacris urget sub gravi singulis diebus et est ipsi diei affixa, ita ut peccet graviter, qui omittit brevium in die recitandum; agitur enim de lege Ecclesiae valde gravi.

42. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Materia gravis habetur in omissione notabilis partis divini officii. Pars autem notabilis communiter reputatur ommissio unius horae etiam parvae vel unius nocturni; imo, si nocturnum sit longum, ut in feriis, ommissio partis ejusdem notabilis etiam peccatum grave constituet. Si quis autem omittat partem officii, hora parva minorem, a peccato gravi excusatur. Hinc merito dicit *Lacroix*, peccare tantum venialiter clericum, qui psalmum unicum unius horae parvae recitaret etc., quia horam hanc integram non omitteret.

2° Si totum officium omittatur, unicum peccatum, non vero multiplex, committitur, quia, licet ommissio unius horae, etiam parvae, sit gravis, obligatio tamen breviarii diurni unica est; secus enim sacerdos officium omittens non tantum septem, sed etiam plura alia peccata, v. g. saltem tria pro Matutino non recitato, patraret, quod falsum est.

43. — *R. ad 3^m Quaer.* *Controvertitur.* *Probabilis* quidem peccat graviter, qui est voluntarie distractus per partem officii notabilem, quia oratio sine interna attentione non est oratio proprie dicta. Attamen opposita sententia vere *probabilis* a *S. Lig.* dicitur. Quare, licet in praxi

quam maxime suadenda sit prima sententia, numquam tamen recitans horas voluntarie distractus de peccato mortali certo argui potest. — *V. Comp. n. 91.*

Hinc Maglorius noster *acerrime* potius, quam *juste* disputans, in omnibus erravit. Illius igitur disputatio plus clamoris, quam rationis habuit. In posterum faucibus parcat et studio ante disputationem magis indulgeat.

CASUS V.

OFFICII DIVINI RECITATIO.

1° Adamus sacerdos Matutinum recitavit in vigilia, hora licita, ex mera devotione, cum intentione illud repetendi ipsa die ante missam praecepto satisfaciendi causa. Sed, mutata voluntate, alteram recitationem praetermittit.

2° Anatolius, ad officium obligatus, aliquando *ex errore* et alias *scienter* officium aliquod pro altero recitavit, v. g. officium alicujus Sancti pro feria aut vice versa, vel unius Sancti pro alio, nec recitationem iteravit, hoc innixus axioma: *Officium pro officio*. Postea tamen, cum rem ad confessarium detulisset, de peccato gravi ab illo arguitur.

3° Barnabas sacerdos aliquando abstinet ab anticipanda recitatione officii in vigilia, quamvis illud facile recitare possit et insuper impedimentum pro die sequenti integra praevideat.

Hinc

Quaer. 1° *An Adamus in primo casu sub gravi ad officii recitationem iterandam obligatus fuerit?*

2° *An in secundo casu peccati mortalis reus fuerit Anatolius ex eo, quod in praedictis casibus officium non iteravit? Et quid tenendum?*

3° *An advertens ad errorem in media recitatione, reliqua de officio diei persolvere debeat?*

4° *An Barnabas in tertio casu a recitatione excusatus fuerit?*

Solutio.

44. — *R. ad 1^m Quaes. Nego* prorsus. Ratio est, quia vere obligationi suae satisfecit, licet satisfacere minime intenderit; intentio enim praeceptum adimplendi non requiritur, sed sufficit, ut opus praescriptum tempore debito ponatur. Ergo Adamus non peccavit iterationem matutini officii omittendo, nisi forte ex conscientia erronea; imo etiam nolens satisfecisset, et per ipsum non stabat, quominus non satisfaceret. — *Vid. Comp., de legibus n. 103. — Ita S. Lig., de legibus n. 163. — Vide Pontas, v. Office Cas. 16. contra Collet adnotatorem ibid.*

45. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Anatolius minime peccavit, ne venialiter quidem, quando ex errore officium indebitum recitavit, quia nemo peccati ignarus peccat, nec tenetur officium iterare; tunc enim valet axioma: *Officium pro officio*. — 2° Secluso autem errore et rationabili causa Anatolius peccavit quidem, sed venialiter tantum, nisi officium recitatum alio recitando multo brevius sit, vel nisi id saepe fecerit. Ratio est, quia praeceptum quoad substantiam implevit. Peccavit autem graviter, si recitavit officium notabiliter brevius, quia tunc non satisfecit substantiae obligationis, vel si saepe saepius id fecerit, quia hujusmodi consuetudo contemptum legis involvere videtur. — *Vid. Comp. n. 73. 75. 76.*

46. — *R. ad 3^m Quaes.* Potest vel errorem corrigere statim ac ad illum advertit, vel officium inceptum proseguere. *Ita communiter.* Attamen melius est officium mutare juxta effatum: *Error corrigitur, ubi deprehenditur.* — *S. Lig. n. 160. 161. Quaer. V.*

R. ad 4^m Quaes. Affirmative. Ratio est, quia officium matutinum, licet pridie recitari possit, non tamen necessario recitari debet. Ergo obligatio stricta non urget ante mediam noctem sequentem. Ergo non est ei antea necessario satisfaciendum. Ergo, stante impedimento a media nocte ad mediam noctem, Barnabas ab obligatione officii persolvendi excusatur. Attamen, si vir pius sit, recitationem in vigilia anticipare non omittet. — *V. Comp. n. 67.*

CASUS VI.

TEMPUS HORAS RECITANDI.

Amelinus sacerdos, parum curans de servando tempore singulis horis proprio, utitur hoc principio: *Parum est, dummodo officium intra 24 horas recitetur*, nempe a media nocte ad mediam noctem, addito etiam privilegio de anticipatione Matutini. Hinc alias recitat parvas horas summo mane, et Vesperas cum completorio ante meridiem; alias Matutinum remittit ad unam vel alteram horam noctis vel diei; alias etiam, dictis Vesperis hora tertia pomeridiana, incipit statim Matutinum diei sequentis, licet semihora desit ad tempus requisitum pro initio recitationis, quia, ait, *parum pro nihilo reputatur*. Contrahit etiam consuetudinem, Matutinum et Laudes, peracto jam sacro, recitandi.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo peccet Amelinus, mutando tempus horis recitandis affixum?*

2° *An graviter peccaverit, Matutinum semihora ante diem ecclesiasticum recitando?*

3° *An peccatum mortale commiserit, ex consuetudine Matutini et Laudes post missae celebrationem recitando?*

Solutio.

47. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Amelinus sane peccat venialiter toties, quoties sine rationabili causa ordinem temporis invertit, quia violat leges Ecclesiae modum recitandi breviarium determinantes. — 2° Non peccat nisi venialiter, *per se*, modo in die seu a media nocte ad mediam noctem pensum persolvat, addito privilegio, Matutinum in vigilia hora debita anticipandi. *Ita communiter.*

48. — *R. ad 2^m Quaes.* *Affirmat* sententia communis. Ratio est, quia Amelinus recitando Matutinum semihora ante tempus ecclesiasticum, violat substantiam praecepti, cum Matutinum die praescripto non recitet. Idem enim prorsus est, ac si recitationem omnino omitteret. Hanc *veriores* esse, dicit *S. Litg. n. 174.* — In non-

nullis locis vel etiam in quibusdam ordinibus religiosis recenter concessum est privilegium sacerdotibus specialibus de causis, ut Matutinum diei sequentis recitare valeant ab hora secunda pomeridiana. Sed exceptio confirmat regulam de tempore statuto exacte servando. — *V. Comp. n. 65. — S. Litg. n. 173. et seq.*

49. — *R. ad 3^m Quaes.* *Nego* prorsus. Peccat quidem venialiter toties, quoties id facit sine rationabili causa; numquam autem graviter peccat, quia, ut declaravit Benedictus XIV., rubrica praescribens recitationem Matutini ante missam sub veniali tantum obligat. Nec obstat, quod ex consuetudine ita peragat, quia consuetudo violandi obligationem levem peccatum grave non constituit, siquidem peccata venialia multiplicata peccatum mortale non efficiunt. — *S. Litg., de euch. n. 347.*

CASUS VII.

ORDO RECITATIONIS.

Nemesius sacerdos ex levi vel etiam nulla causa, vel ex oblivione, intervertit ordinem horarum, recitando v. gr. *Tertiam* ante *Primam*, *Vesperas* ante *Nonam*, aliquando etiam Matutinum diei sequentis ante Vesperas aut Completorium officii praesentis. Sabbato quodam, dicto sub nocte primo nocturno Matutini dominicalis, vocatus est ad infirmum, et die dominica dixit reliqua nocturna, quin primum iteraret.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo peccaverit Nemesius in praefatis casibus?*

2° *An iterari debeat Matutinum, si nocturnum unum ab aliis tota nocte separetur?*

Solutio.

50. — *R. ad 1^m Quaes.* Nemesius peccavit venialiter toties, quoties absque rationabili causa ordinem horarum in recitatione intervertit, quia violavit legem Ecclesiae sub levi tantum obligantem. Ratio est, quia inversio ordinis horarum, sicut mutatio temporis, est quid mere accidentale. Hinc, si ex justa causa fiat, culpa vacat; si absque causa, peccatum

veniale non excedit unquam. — *V. Comp. n. 77.*

51. — *R. ad 2^m Quaes. Nego.* Ratio est, quia substantiae praecepti satisfecit, cum officium debito tempore persolverit. Ergo a peccato mortali est excusandus Nemsius, licet noctem totam inter nocturnum unum et sequens interposuerit. Imo veniali etiam culpa vacat, cum id ex justa causa peregerit seu ex officio caritatis, scilicet ut infirmo succurreret. — *V. Comp. n. 86.*

CASUS VIII.

RECITATIO CUM SOCIO.

Balbus sacerdos, a puero linguam balbutientem sortitus, breviarium recitando mirum in modum verba syncopare et quodammodo deglutire solet. Cum, die quadam, ab Adriano ad Matutinum secum persolvendum invitatus fuisset, ita praecipitanter legere coepit et syllabas plurimas praetermittere, ut vix aliquis sensus lectionis aut psalmi a socio percipi potnerit. Imo, vix alter mediam versiculi partem recitaverat, cum ipse jam versiculum sequentem psalmi incipere festinabat. „Tardius, quaeso, carissime,” saepius ajebat Adrianus, Balbum blande admonendo; „tardius, carissime! tardius, inquam, nec ita properanter recites, quia nihil intelligere vel etiam audire possum.” Sed surdo canebat. Tunc, ut majori occurreret incommodo, cum Balbo statuit, ut, psalmis quidem alternative recitatis, ipse solus cetera omnia legeret.

Hinc

Quaer. 1° *An praecepto recitandi horas satisfaciatur ille, qui socium non intelligit, imo saepius neque audit?*

2° *An praecepto satisfecerint Balbus et Adrianus?*

3° *An satisfaceret ille, qui cum surdo officium persolveret, et an ipse surdus legem adimpleret?*

Solutio.

52. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Satisfacit obligationi suae, qui socium non intelligit,

quia nulla est obligatio intelligendi, sed recitandi suam partem et audiendi alteram; secus enim moniales et etiam religiosi multi, linguam latinam non capientes, non satisfacerent: non potest autem his imponi obligatio impossibilis. Insuper, qui idioma latinum sciunt, obligationem ab aliis diversam non habent; ergo satisfacit, qui socium non intelligit, siquidem ea, quae ipsemet legit, intelligere non tenetur.

2° Quid vero, si socium tuum ne audias quidem? *Controvertitur.* Alii dicunt, te non satisfacere, quia oratio non potest fieri communis inter te et alterum et proinde idem est, ac si dimidiam partem breviarii recitares, nisi submissa voce recites id, quod non percipis, vel nisi pars non audita modica sit. — *Reuter.* — *Lacroix.* Alii tamen non pauci censent, te satisfacere, si attendis, quantum potes, et ob defectum chori vel socii non percipis, quae dicuntur. Sic *Elbel n. 447.* — *Tamburinus.* — *Sporer.* — *Roncaglia* etc. etc. Ratio eorum est, quia tunc per societatem ipsam et per tuam attentionem censeris moraliter communicare in oratione, dum intendis Deo exhibere omnes laudes et preces, quas chorus vel socius profert. Hanc opinionem satis probabilem dicit *S. Lig. n. 163.*, ubi haec addit: „Praeceptum enim hoc „officii ex benignitate Ecclesiae benigne „est interpretandum; tum e converso „valde erit anxietatibus obnoxium, quod „socii in officio semper solliciti esse debeant, ad quamnam quantitatem pervenerit omissio auditus, ut teneantur, vel „non, repetere.”

53. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Balbus probabilitus satisfecit suae obligationi. Ratio est, quia, cum a puero habuerit linguam blaesam, defectus pronuntiationis videtur potius naturalis, quam moralis, nec proinde ad culpam gravem imputari potest. Et enim hujusmodi hominibus balbutientibus tam naturale est verba syncopare, ut generatim aliter facere nequeant. Imo, saepius, quo magis recte pronuntiare conabuntur, eo pejus pronuntiabunt. Balbus igitur a peccato saltem gravi excusandus

videtur, neque quivis alius similis noxae mortalis reus habendus est, nisi defectus sit certo corrigibilis et excessus sit enormis. — *Elbel n. 446. — Gobat. — Layman etc.*

2° Adrianus quoque satisfecisse censetur, licet valde imperfecte socium audierit. Ratio patet ex modo dictis. Etenim fecit, quidquid moraliter potuit, ad Balbum audiendum, tum aures attentas praebendo, tum etiam socium hunc admonendo, ne citius procederet. Ergo ejus recitationem rite sibi fecit communem seu in oratione cum eo communicavit.

3° An vero Adrianus potuerit solus omnes lectiones et alia omnia praeter psalmos legere, altero audiente tantum? *R. Affirmative.* Socius enim satisfacit, quia haec audiendo sufficienter in oratione communicat, cum jam partem suam psalmorum recitaverit. Hoc praesertim valet in nostro casu, in quo melius est pro utroque, ut Balbus audiat, quam si legat. — *S. Lig. n. 162. etc. contra Reuter.*

54. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Satisfaceret sane ille, qui cum surdo officium recitaret, quia ex ipsius parte nihil deesset ad debitam recitationem, cum recte pronuntiet et audiat.

2° Surdus vero minime satisfaceret, quia nihil omnino audiendo in oratione communicare non potest. Hinc surdus assistens choro debet omnia submisce recitare. — *S. Lig. n. 163. Quaer. 3. et alii contra Suarez.* Secus vero *probabiliter* dici potest de *surdaastro* seu de eo, qui difficulter audit, si attentionem praestet et audiat, in quantum potest, saltem si advertat in breviario ea, quae in confuso audit, ita ut bene percipiat ea, quae dicuntur. — *S. Lig. ibid.*

CASUS IX.

ANCILLA RECITATIONIS SOCIA.

Nicon parochus ex devotione majori incommodoque minori alternatim cum socio aliquo officium divinum recitare solet. Cum autem saepe deficiat alter clericus, horas legit cum *laico*, scilicet *Tillo sacrista*, qui non intelligit, quid ipse pro-

ferat, nec attendit, quid a sacerdote proferatur. Imo, deficiente sacrista, cum Martha, ancilla rite edocta et proprio breviario instructa, chorum instituit et alternatim recitando diurnum pensum persolvit.

Hinc

Quaer. 1° *An bonus Nicon valide et licite cum laico et cum femina recitaverit?*

2° *An tenearis socium adhibere, etiam laicum vel mulierem, si solus officium recitare non valeas?*

Solutio.

55. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Nicon valide recitavit officium cum laico, quia nihil deest ad validam recitationem; neque necesse est, ut socius in recitatione praeccepto Ecclesiae obligetur. Agit quoque licite *per se*, si horas recitet cum viro pio, de modo et ordine recitandi bene instructo. — *Reuter n. 262.*

2° Valide etiam parochus horas cum ancilla recitavit ob eandem rationem. Mulieres enim a recitatione officii non prohibentur, siquidem moniales obligatione illud recitandi ligantur. Non tamen laudandus est in hoc Nicon noster, quia non videtur decere, ut sacerdos mulierem sociam in recitando breviario adhibeat.

56. — *R. ad 2^m Quaes.* Si horas solus legere nequeas, teneris socium adhibere, quando facile aliquem invenis et commodum eum adhibere potes, quia in hoc casu non datur impotentia proprie dicta ad breviarium recitandum. Non teneris tamen aliquem stipendio soluto requirere, quia medium esset extraordinarium. Neque teneris laicum et a fortiori mulierem sociam in hoc casu adhibere, quia nemo ad media extraordinaria et singularia adstringi debet. — *V. Comp. n. 97.*

CASUS X.

CAUSAE A RECITATIONE EXCUSANTES (1°).

Nazarius parochus, versus mediam noctem ad aegrotum administrandum advocatus, recordatur, se Vesperas non recitasse, easque omittit, ut aegrotum succurrat.

Idem non raro totum praetermittit officium ob urgentes occupationes, v. g. ad confessiones excipiendas in vigilia vel die festo, tempore missionis etc. Iterum officium quoque omittere solet ex mediocri dolore capitis etc.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sint causae a breviario excusantes?*

2° *An Nazarius legitime fuerit excusatus?*

Solutio.

57. — *R. ad 1^m Quaes.* Causae a recitatione horarum excusantes ad triplicem classem referuntur, quae sunt:

1° Impossibilitas, sive physica, sive moralis, quae consistit in difficultate valde gravi officium persolvendi; 2° caritas erga proximum, i. e. gravis et repentina occupatio, quae sine detrimento proximi omitti nequit; 3° dispensatio legitima seu a legitimo superiore, cognita causa, concessa. — *V. Comp. n. 93.*

58. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Nazarius sane legitime excusatus fuit ratione caritatis seu necessitatis aegroti succurrendi. Sed praecavere debet, ne absque rationabili causa Vesperarum recitationem adeo differat, ut forte in simili casu eam omittere debeat.

2° Non videtur facile excusandus Nazarius ex eo, quod non raro officium ob urgentes occupationes posthabeat, quia in praxi rari videntur adesse casus, in quibus propter negotia pertractanda omitti possit. Etenim pii sacerdotes, etiam occupatissimi, hac obligatione funguntur, quin res necessario peragendas derelinquant. Si consuetudinem haberet Nazarius, maturius seu primo tempore opportuno pium pensum persolvendi, difficultates ejus plerumque evanescerent. Quare horarum recitationem ad ultimum tempus remittit, velut minoris momenti negotium? Sed, ait, urgent aliquando confessiones audientiae. Generatim non valet haec excusatio, quia Vesperas recitare facile potest, saltem ordinarie, antequam operi se accingat, et elapsa una vel altera aut tertia hora facultas etiam dabitur, ut Matutinum diei sequentis interponat. Qui fit,

quaeso, ut innumeri missionarii fere nunquam, neque ob gravissimas occupationes, officium omittant? Attamen *S. Lig. n. 156.* supponit, missionarios quandoque legitime excusatos esse.

3° Nec valet ultima ratio a Nazario adducta, seu ob mediocrem capitis dolorem. Requiritur enim incommodum vere grave ad te ab officio excusandum; dolor autem mediocris grave incommodum non inducit. — *V. Comp. n. 95.*

CASUS XI.

CAUSAE A RECITATIONE EXCUSANTES (2°).

Laurentius sacerdos iter die quadam molestissimum per nives et glacies, per avia et devia, pedester incedendo confecerat nec tantum temporis reperit, quantum ad Horas et Vesperas recitandas requirebatur. Tandem, maxime defatigatus ac viribus debilitatus, quum circa horam nonam noctis pervenisset ad aliquod hospitium et corpus nonnihil refecisset, somno obrutus quieti sese dedit, ratus, se melius facturum dormiendo, quam horas somnolenter recitando et sine omni prorsus devotione percurriendo. Postea tamen stimulis conscientiae exagitatus fuit, quia mane, antequam itineri se committeret, hanc officii partem recitare potuisset. Rem confessario aperit, ab eo postulans, an peccaverit et quid in simili casu alia vice esset sibi faciendum.

Hinc

Quaer. 1° *An Laurentius graviter peccaverit partem officii omit-tendo, seu an fuerit a recitatione sufficienter excusatus?*

2° *Si sacerdos, ludo vel confabulationibus detentus, distulisset officium hac die recitandum et coenam usque ad horam 11½ noctis, possetne omittere officium ad coenandum?*

Solutio.

59. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Laurentius, praevisa difficultate, debuisset integrum diei officium recitare, antequam iter

susciperet; tunc enim datur obligatio anticipandi, eadem corrente die. Si id facere non potuit summo mane ante discessum, iter agendo peragere debuit, saltem per partes, sive consistendo, sive incedendo. Si vero neque mane, neque decurrente die id praestare potuit, suadendum quidem ei erit, ut naturae lassatae vim inferat, antequam quieti nocturnae se committat, et tributum Deo debitum persolvat. Attamen ad hoc obligandus non videtur. Ratio est, quia, stante tanta defatigatione, *Laurentius* sine maxima difficultate horas recitare non potest: quod autem fieri nequit sine permagna difficultate, est moraliter impossibile. Atqui Ecclesia, pia mater, non vult obligare filios ad id, quod est moraliter impossibile; ergo. — *Elbel n. 452.*

60. — *R. ad 2^m Quaes. Nequaquam.* Ratio est, quia obligatio recitandi pensum canonicum adhuc currit et potest adhuc impleri. Nec adest ratio, cur Ecclesia tali sacerdoti indulgeat. Si enim tantum temporis concedere potuit ludo vel mundo, quidni etiam partem horae Deo non consecraret? Quare obligationem tanti momenti adeo distulit? Nonne aequum est, ut aliquam poenam de sua tam gravi incuria subeat? Si vero die sequenti missam ex officio celebrare serius debeat et huic oneri impar sit, nisi coena refectus fuerit, tunc ei indulgendum est, ut aliquid manducet, antequam breviarii recitationem aggrediatur; secus enim hora duodecima interveniente remanere deberet incoenatus et jejunos, donec missam celebravisset. De cetero, si antea animadverterit, se periculum incurrere, ne breviarium ob impotentiam absolvere posset, jam peccavit, dum ludo indulgere perrexit.

61. — *Obijctes:* Ille, qui improbo labore se adeo defatigavit, ut nequeat sine magna difficultate abstinere a coena die jejunii, non peccat coenam integram sumendo; ergo nec talis sacerdos tenetur coenam relinquere, et hujus loco breviarium recitare.

R. Nego cons. et paritatem, quia prior supponitur ita debilitatus, ut nequeat sine

magna difficultate abstinere a coena, dum sacerdos, de quo agitur, cum potuerit sine tanta difficultate ludere aut confabulari usque ad seram noctem, poterit etiam recitare breviarium per mediam horae partem vel forte minus, si minor pars officii recitanda sit, et reliquum tempus, si supersit, refectioni corporis concedere. — *Elbel n. 454. et 455.*

CASUS XII.

PAROCHI MUNUS (1°).

1° *Didymus* parochus, de concionibus habendis parum sollicitus, a concionando per mensem abstinuit. Alias per duodecim festa interrupta intra annum praedicare omisit. Alias putavit, se obligationi docendi doctrinam christianam satisfacere, si plerumque tale munus per vicarium seu adiutorem valde idoneum praestaret.

2° *Nicephorus*, parochiae rector, singulis diebus dominicis in missa solemni concionem ad populum habet, seriam quidem et concinnatam, sed quartam horae partem non excedentem. Expleto autem vespertino officio rudimenta doctrinae christianae pueros vix per semihoram docet. Conscientiae stimulis agitatus postulat, utrum officio suo satisfecerit.

3° *Mutius*, vicinam regens parochiam, productas, imo et prolixas habet conciones, omissa praevia praeparatione. Frequenter invehitur contra vitia subditorum, sive vera sint, sive supposita, ac imprimis contra detractionem et calumniam, si audiverit, quosdam de ipso male locutos fuisse.

Hinc

Quaer. 1° An graviter peccaverit Didymus praedicationem omit- tendo, prout in primo casu?

2° An Nicephorus muneri suo satisfecerit in secundo casu?

3° Quid de Mutio dicendum in tertio casu?

Solutio.

62. — *R. ad 1^m Quaes. 1° Graviter peccavit Didymus, praedicationem per mensem continuum omitendo. Ratio est, quia tenetur parochus verba facere ad populum singulis diebus dominicis et singulis festis majoribus. Constat ex Conc. Trid.*

sess. 5. c. 2. de reform. Atqui in omissione praedicationis per mensem integrum et continuum datur materia gravis, siquidem tempus illud notabile reputari debet. Ergo revera Didymus graviter peccavit in primo casu. Attendendum est etiam ad statuta synodalia, quae saepe hac in re modum et tempus praescribunt.

2° Etiam in secundo casu peccati mortalis reus evasit. Etenim, si mensis integer continuus est materia gravis, ut modo dictum est, a fortiori materia gravis censeretur debent duodecim festa intra annum interrupta.

3° Erravit etiam graviter Didymus, dum putavit, satis esse, si munus praedicandi vicario idoneo committeret; obligatur enim ipse personaliter oves suas pascere, saltem saepissime, nisi rationabili causa impediatur. Constat ex verbis *Concilio Trid.* Sic enim habet *sess. 5. c. 2. de reform.*: „Quicumque parochiales vel alias „curam habentes ecclesias quocumque modo „obtinent, per se vel alios idoneos, si „*legitime impediti fuerint*, diebus saltem „dominicus et festis solemnibus plebes sibi „commissas pro sua et earum capacitate „pascant salutaribus verbis, docendo quae „scire omnibus necessarium est ad salutem, „annuntiando eis cum brevitate et facilitate sermonis vitia, quae eos declinare, „et virtutes, quas sectari oporteat, ut poe- „nam aeternam evadere et coelestem gloriam consequi valeant.“

Ergo Didymus non satisfacit obligationi suae, si continuo, decurrente anno, munus suum per alium exercent. — *V. S. Lig. de 3° praec. n. 269. et Comp. n. 112.*

63. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Non videtur inquietandus Nicephorus ratione praedicationis, quia, licet breviter dicat, solide tamen populum docet. Imo in multis locis parochus aliter facere non potest, quin auditores a concionibus audiendis deterreat.

2° Etiam muneri suo plane satisfacit, doctrinam christianam per semihoram singulis dominicis docendo, quia hoc tempore sufficienter docere potest.

64. — *R. ad 3^m Quaes.* Quid de Multo dicendum? Multa forent contra ipsum

dicenda, quia ipse nimis multa dicit, quae verbi divini praedicatori non expediant. Licet prolixè loquatur, plebem tamen non instruit. Minime est in conscientia tutus, cum absque praevia praeparatione vel saltem seria meditatione pulpitem sacrum ascendat, verba vaga, confusa, prolixa, incohaerentia facturus. Plus aequo etiam in vita non solum publica, sed et privata modo increpatorio potius, quam vero animarum zelo invehitur. Utquid insuper, o sacerdos imprudentissime, quae tua sunt, inter concionandum requiris? Utquid alludis ita patenter his, quae contra teipsum dicta sunt, dum solo zelo divinae gloriae et animarum salutis, tui ipsius immemor, excitari deberes?

CASUS XIII.

PAROCHI MUNUS (2°).

1° Philetus parochus extra tempus paschale confessiones parochianorum audire abnuit, nisi prima cujusque mensis dominica, modo tamen festum solemne interea non occurrat.

2° Philonicus, etiam animarum pastor, in loco insalubri degens et saepe capite laborans, non monito episcopo, sed relicto sui loco sacerdote idoneo, qui ejus vices supplere valeat, solet mensibus Julio et Augusto abesse et in alio loco non procul distante, sed salubriore commorari. Praeterea saepe tota die discedit, nullo ibi idoneo sacerdote relicto, certus tamen, nullum infirmum in paroecia tunc temporis reperiri.

Hinc

Quaer. 1° *An Philetus possit indicere raros dies ad confessiones excipiendas, praesertim si vicarium habeat?*

2° *An Philonicus abesse queat, prout in secundo casu?*

Solutio.

65. — *R. ad 1^m Quaes.* Nequaquam. Pastor enim se debet praebere plerumque ovibus suis pascendis. Fideles igitur omni-modi libertate gaudere debent parochum ipsum adeundi. Quot parochiani a confessione arcerentur, si una die per mensem tantum ad parochum accedere valerent!

Numquid aliis etiam temporibus gravi necessitate spirituali premi nequeunt? Et etiam, stante mera utilitate, nonne jus habent, ut generatim audiri atque ad sacramenta admitti possint? Pastor sui non est, sed Dei, Ecclesiae, gregis.

66. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Philonicus abesse nequit, prout dicitur in primo casu, licet capite laboret et idoneum vicarium sui loco relinquat. Ratio enim illa non sufficit ad excusandum a residentia, non monito episcopo, ut constat ex decretis a *S. Congr.* datis anno 1575. et 1604. juxta *Conc. Trid.* mentem.

2° Bene potest autem Philonicus abesse die integra, imo et altera, absque licentia episcopi, modo idoneo vicario parochiam commendet. Quoad triduum controvertitur. Certo autem integra hebdomada abesse nequit, quin facultatem a suo praelato obtineat. An vero vicarius, constitutus pro parochi absentia unius vel alterius diei, residere debeat in ipsa parochia, vel sacerdos versans in parochia vicina parum distantia supplere possit? Hoc posterius tantum ex praxi sat generali videtur teneri posse, nisi episcopus prohibeat. Hac autem in re specialiter ad statuta synodalia attendendum est (¹).

CASUS XIV.

ADJUTORIS PAROCHI MUNUS.

Corradus, parochi adjutor seu vicarius, non monito parochi, a residentia non raro discedit ad unum aut plures dies. Quondam, cum ab amico sacerdote extraneo inviseretur, dum esset domo in ecclesiam profecturus tum ad puerum baptizandum, tum ad matrimonium benedicendum, ut illi morem gereret, utrumque munus eidem commisit. Mortuo autem parochi suo ipse omnia officia pastoralia peragere perrexit, confessiones excipiendo, baptizando, sponso benedicendo etc.

Hinc

Quaer. 1° *An vicarius discedere possit, etiam ad breve tempus, non monito parochi?*

(¹) *Comp. n. 111.* (N. edit.)

2° *An alium sacerdotem delegare possit?*

3° *An, mortuo parochi, omnes functiones sacras, ut antea, obire valeat?*

Solutio.

67. — *R. ad 1^m Quaes.* *Negative*, quia ratio recti ordinis et etiam necessitatis requirit, ut ipse parochus non discedat a parochia vicario non monito, qui parochum casu occurrente supplere possit: a fortiori igitur, si de vicario agatur, siquidem sub quadam pastoris tutela constituitur. Sic etiam declaratum fuit a *S. Congr. Conc.* — *Vide Analecta juris pontificii tom. 3. litration 46. p. 972.*

68. — *R. ad 3^m Quaes.* *Affirmative.* Nulla quidem difficultas ratione baptismi, cum minime de validitate, sed de mera liceitate agatur. Sed neque difficultas major obijcienda est quoad matrimonium, licet jurisdictio ad validitatem requiratur. Ratio est, quia delegatus ad universitatem causarum subdelegare potest. Vicarius autem merito censetur delegatus ad causarum universitatem, nisi in aliquibus locis ejus delegatio restringatur. Vicarius ab ipso episcopo, in actuali Ecclesiae disciplina in multis locis vigente, constituitur, ut parochum in omnibus adjuvet ipsumque suppleat. Sed alium sacerdotem delegare nequit, ut assistat matrimonio extra parochiam celebrando, quia tunc neque ipse valide sponso benedicere posset, cum jurisdictione territoriali tantum seu intra parochiae limites remanente gaudeat. — *Collet.* — *Sanchez.* — *Carrière etc.* — *Comp. de matr. n. 850.* (¹)

69. — *R. ad 3^m Quaes.* *Affirmative.* Ratio est, quia *communiter* vicarii omnem delegationem ab ipso episcopo accipere censentur. Ergo, non obstante parochi morte, vicarius omnes functiones sacras sicut antea obire potest, nisi episcopus contradixerit. — *Collet, editor et annotator cas.* — *Pontas, v. Vicaire contra ipsum Dictionarii casuum auctorem.*

(¹) quem confer. (N. edit.)

CASUS XV.

CONFESSARIUS INTRICATUS SEU DE LIBERA CONFESSARII ELECTIONE.

Liborius sacerdos renuit confessionem Berthae audire, non obstantibus iteratis ejus precibus. . . Sed quare, quaeso? Numquid deficit in eo zelus, caritas, pietas? Numquid aliquo rancore movetur? Minime gentium. Quare igitur? Rem tibi subjiciam: renuit eam audire, quia novit, eam solere Albino confiteri, et ipsum Albinum poenitentibus suis, praesertim mulieribus, adeo adhaerere, ut, si quando ab aliqua deseratur, id aegerrime ferat, perinde ac si pupillam oculi sui erutam cerneret. Proinde valde reformidat, ne socium graviter contristet, et ne ipse ab eo in posterum oculo torvo aspiciatur.

Hinc

Quaer. 1° *An recte Liborius egerit? Seu an potuerit repellere poenitentem, ne Albino, ejus confessario veletiam paracho, displiceat?*

2° *Quid de Albino et aliis hujusmodi sentiendum?*

Solutio.

70. — *R. ad 1^m Quaes.* Minime laudandus est Liborius, saltem *per se*, ex eo, quod poenitentem alterius admittere noluerit. Ratio est: 1° Quia Albinus in hac sua generali ratione agendi male agit, libertatem confessionis fidelibus adimendo, et Liborius ipsi connivere videtur. 2° Quia non raro gravi de causa duci possunt poenitentes ad mutandum confessarium. Minime igitur Liborius attendere debebat ad oculum torvum socii, neque ad ejus indebitam, imo et stultam tristitiam. Nec temperanda foret haec solutio, si Albinus non simplex Liborii socius, sed ejus parochus esset. Attamen prudenter agat Liborius, si perpendat rationes, quibus poenitentes ad mutandum confessarium ducuntur. Quod si animadvertat, id fieri ex inconstantia, levitate, inobedientia, enixe et blande eos adhortetur, ut ad suum confessarium redeant et se ipsi subjiciant; si obtemperare nolint, eos quidem excipiat, sed caute

et prudenter cum eis agat: non pauci enim confessarii a novis poenitentibus decipiuntur.

71. — *R. ad 2^m Quaes.* Damnandus est Albinus, quia poenitentes suos exuit libertate conscientiae, qua ab ipso Christo donati sunt, ut eos ferrea catena sibi devinciat, sicque causa est, cur tot sacrilegia defectu integritatis in confessione patrentur. Damnandus est, quia invidia in tam sacro ministerio regi et moveri videtur, dum unice ad gloriam Dei et animarum sanctificationem promovendam attendere deberet. (¹)

Nonne vides, o Albine, hanc tuam agendi rationem ab aliis intelligi, circumferri, vituperari, despici? Ecce, gregis tui pecora ad alia pascua dilabuntur! Quo majori autem conatu et clamore satagis ea cohibere ac reducere, eo majori impetu huc et illuc disperguntur. Sine, quaeso pro divino amore, oves tuas interdum alios adire, si cupiant, et libentius redibunt. Verum, etiamsi in alieno ovili commorentur, numquid tibi lugendum erit? Numquid indissolubili vinculo tibi sunt desponsatae? Numquid eas velut oves perditas conclamare debebis? Cures in posterum, ut oves tuas soli jugo Christi devincias, et eas teque ipsum salvabis. Audi hac de re divum *Thomam*:

„Ad sextum dicendum, quod in hoc „oportet confiteri proprio sacerdoti. Non „arctatur via salutis, sed sufficiens ad salutem via statuitur. Peccaret autem sacerdos, si non esset facilis ad praeben-

(¹) Velle devincire omnes parochianos suo confessionali; displicentiam significare iis, qui ab illo recedunt; *spargere grana exquisita loco granorum communium cum intentione attrahendi columbas vincinorum*: quanta animi pusillitas et quantus sacrilegiorum fons! Quid diceret sacerdos ille, si libera electio medici aut confessarii ipsi adimeretur? Num se sapientiores reputat Concilio Tridentino, ait S. Franciscus Salesius, quod praecipit, monialibus bis aut ter in anno confessarium extraordinarium concedi? Moniales suntne forte magis suspectae, quam alii? — *P. Valuy, Manuel du Prêtre en retraite.* (N. auct. ex idom. gall. versa.)

„dam licentiam confitendi alteri, quia multi „sunt adeo infirmi, quod potius sine confessione morerentur, quam tali sacerdoti „confiterentur. Unde illi, qui sunt nimis „solliciti, ut conscientias subditorum per „confessionem sciant, multis laqueum „damnationis injiciunt et per consequens „sibi ipsis.“ — *S. Thom., in 3. lib. Sent. Dist. 17. Quaest. 3. Art. 3. ad 6^m.*

Quid igitur sentiendum de confessariis, qui aegre ferunt, si poenitentes alios confessarios interdum adeant, et de illis, qui *selecta ac exquisita grana spargunt cum intentione alienas columbas alluciendi*? Nescio, an in tam praeclaro ac divino munere, nempe animas in coelestem patriam deducendi, tantum Dei laudem fideliumque salutem, quantum propriam gloriolam requirant. Nescio, num *spargant cum Christo Domino*, vel an potius, motivo mere humano ducti, *dispergant*. Nescio, an vero animas salvandi zelo, vel potius animo turpis invidiae aut inanis superbiae moveantur. Quare enim tantum gregem poenitentium congregare ambiunt? Quare adeo moleste ferunt, si a nonnullis, praesertim conspicuis, deserantur? Respicite, o confessarii, animas sanguine Christi intinctas, et omnis sensus naturalis et humanus a vobis procul erit et libertas a Christo Domino concessa a vobis non coarctabitur.

CASUS XVI.

CANONICORUM OBLIGATIO.

1° Becanus canonicus saepe abest non solum a sociorum religiosis conventibus, sed etiam absque ulla capituli vel praelati licentia ab urbe episcopali, imo ab ipsa dioecesi, tum ad negotia pia peragenda, tum ad animum relaxandum, quolibet anni tempore. Nec existimat, se ullius culpa reum esse, cum tres menses vacationum a Concilio Trident. canonicis concessos non praetergrediatur.

2° Mitivius parvis horis in choro persolvendis ordinarie non intervenit, ut studio indulgeat. Non raro in ceteris horis voce demissa officium legit, quia numero sufficientes adsunt alii cantantes sive canonici, sive alii stipendio conducti, nec tunc

partem ab adverso choro persolutam recitat, sed audit tantum. Aliquando officium divinum cum aliis decantans, submissa voce non legit psalmorum aut hymnorum versiculos, qui solemniter cum gorgano canuntur.

Hinc

Quaer. 1° *Quatenus abesse possint canonici sive a choro, sive a residentia? Et quid de Becano statuendum?*

2° *An et quomodo peccaverit Mitivius non interveniendo choro pro horis minoribus recitandis, vel officium submissa voce legendo, prout in secundo casu?*

Solutio.

72. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Canonici abesse possunt sive a choro, sive a residentia absque speciali ratione seu ad meras vacationes per tres menses decurrente anno, sive continuos, sive interruptos, modo ecclesiae suae consuetudine tempus illud restrictum non fuerit. Sed vacatio ista incidere non debet in tempus *Adventus, Quadragesimae*, neque in festa *Paschae, Pentecostes, Nativitatis Domini*, neque in eorum *Octavas*. Canonici autem simul abesse nequeunt ultra tertiam capituli partem. Si limites dioecesis excedere velint, licentiam ab episcopo petere debent; secus nulla facultate indigent. — *V. Comp. n. 116.*

2° Becanus ex dictis judicandus est *Per se* non est inculpandus, scilicet ratione absentiae, quae ultra tres menses non producit. Sed ad exceptiones et restrictiones modo memoratas sedulo attendendum est.

73. — *R. ad 2^m Quaes.* Mitivius in praefatis casibus minime obligationi suae satisfacit. 1° Peccat non interveniendo parvis horis in choro persolvendis, nec ratione studii ab illa obligatione excusari potest.

2° Peccat recitando officium demissa voce, licet cum aliis in choro assistat, quia canonicus, in quantum moraliter potest, cantare debet. Neque excusatur ex eo, quod adsint alii ad eorum sufficientes,

quia non satis est, ut chorus haberi possit, sed requiritur, ut singuli canonici pensum suum persolvant.

3° Quid de hoc, quod suam partem submissa voce recitet et alteram audiat tantum? R. Si ageretur de choro in genere, *probabiliter* satisfaceret, quia per chorum videtur sufficienter communicare cum aliis in orationibus; sed hoc admitendum non est de canonicis, qui, si non canunt, amittunt tam distributiones, quam

fructus praebendae. — *S. Lig. n. 163. Q. I.*

4° Neque satisfacit Mitivius omitendo recitare submissa voce ea, quae a nemine assistentium pronuntiantur; etenim nulla est communicatio moralis in recitatione, vi cuius liceat illi partem suam tantum pronuntiare. Deberet saltem aliquis clericus deputari, ut nomine omnium canonicorum alta voce recitaret ea, quae cum organo canuntur, ut rubrica praescribit.

CASUS DE STATU RELIGIOSO

SEU

De vocatione religiosa, de voto paupertatis, de dominio religiosorum, de voto castitatis, de voto obedientiae, de dispensatione in votis religiosorum.

CASUS I.

VOCATIO RELIGIOSA (1°).

Ejus obligatio.

Synesius, statum religiosum non obstante interno impulsu reformidans, ne forte pio motui assentiret, se vinculo matrimonii vincire properavit. Verum, mox facti poenitens et se in statu peccati mortalis versari ob derelictam vocationem, necnon de aeterna salute jam sibi desperandum esse reputans, pravis animae desideriiis apertas habenas laxavit.

Hinc

Quaer. 1° *An vere detur vocatio divina ad religionem?*

2° *An gravis sit ejus obligatio?*

3° *Quid de Synesio dicendum?*

Solutio.

74. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia ad statum excellentiorem et praesertim ad excellentissimum, ut est status religiosus, requiruntur gratiae speciales, quae a Deo solo pendent. Ergo ad solum Deum pertinet, ad hanc vocationem eligere et destinare.

R. ad 2^m Quaes. 1° *Negative per se seu directe, quia divina consilia non*

obligant, ad rigorem loquendo, sub peccato, praesertim gravi. 2° Per accidens tamen seu indirecte peccat graviter, qui vocationi certo cognitae non obsequitur, licet maxima damnationis pericula in saeculo sibi futura esse praevideat. Imo, generatim difficile excusatur a peccato gravi quilibet, qui vere vocatus non obtemperat, ait *S. Lig.*, ob imminencia salutis pericula, quae pro omnibus in mundo reperiuntur, et ob carentiam gratiarum, quae ipsi concessae fuissent in religione. — *S. Lig. n. 78.*

Attamen s. doctor non audet asserere, esse in omni casu peccatum mortale. Quidquid sit, hoc summe periculosum est juxta omnes.

75. — *R. ad 3^m Quaes.* Synesius male fecit renuendo obtemperare impulsui, quo in religionem ferebatur, si ex signis certis novit, se spiritu divino moveri. Sed pejus egit, cum, contracto matrimonio, in desperationem se dedit et pravis desideriiis habenas laxavit; nam pro omni peccato Deus bonus misericordiam tribuere semper est paratus. Potuit enim Synesius, poenitentiam agendo, gratias ad recte vivendum in statu praesenti mereri et in eo salvus fieri.

CASUS II.

VOCATIO RELIGIOSA (2°).

Flavianus, cum diuturnam propensionem in statum religiosum expertus fuisset, tandem ad patres Capucinos se recepit et, emenso tirocinii tempore, vota solemnia nuncupavit. Verum, o stupenda humanae voluntatis inconstantia! Flavianus elapsis pluribus annis in fervoris aestu et cordis laetitia, coepit taedio vitae regularis affici, necnon libertatis desiderio corripi. Tandem, invito confessario et renitente superiore, dispensationem a sacris vinculis obtinuit et monasterio miser et miserabilis valedixit. Sed a sacramentis a novo confessario arcetur, donec in conventum redire firmiter proponat.

Hinc

Quaer. 1° *An religiosus ejectus teneatur sub gravi admissionem suam iterum postulare?*

2° *An religiosus, a votis ob duritiam cordis dispensatus, ab omni obligatione religiosa liberetur?*

3° *Quid de Flaviano sentiendum?*

Solutio.

76. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative*, si non fuit dispensatus a votis modo absoluto. Ratio evidens est: religiosus enim, licet ob culpam ejectus, remanet tamen religiosus et votis ligatus. Proinde tenetur sub gravi emendationem suam procurare et serio postulare, ut iterum in ordinem admittatur. — *Ita Suarez, de religione tr. 8. c. 3. l. 5. — Busembaum, approbatus a S. Lig. n. 2. (1) et alii communiter.*

Dicunt quidem plures, quod, si religiosus ejectus semel vel iterum suam admissionem postulaverit et repulsam passus fuerit, non amplius ad quidpiam teneatur; sed merito dicit *Suarez*, talem religiosum adhuc teneri ad ingressum, si jubeatur, nisi absolutam votorum dispensationem obtinuerit, quia, dum manet vinculum religiosum, adhuc subsistit eorum obligatio.

(1) *et n. 81. (N. edit.)*

77. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Non est tutus conscientia et invalide fuit dispensatus, si ipse per *obreptionem substantialem*, dispensationem a votis extorsit. Ratio patet ex dictis de dispensationibus in tractatu de legibus etc.

2° Si vero religiosus, nulla prorsus fraude interposita, dispensationem obtinuit absque ulla conditione, potest esse immunis ab omni peccato relative ad votorum obligationem, quia ab eorum vinculo *simpliciter* solutus fuit. Quando autem quis sine justa causa et importunis precibus dimissionem a superioribus quasi extorsit, tunc dispensatio, quae ad duritiam cordis seu ad vitandum majus malum conceditur, non omnino coram Deo religiosum liberat. Sed ille tenetur ad religiosa vota iterum amplectenda, vel ad sanandum defectum prioris dispensationis. Idem dicatur de eo, qui male agendo curavit, ut ejiceretur. Ceterum accidere potest, ut peccaverit primum postulando et procurando dimissionem, et postea obtineat, tutus in conscientia, absolutam dispensationem.

87. — 3° Religiosus *solemniter* professus a suis superioribus solvi nequit, sed ad Papam recurrendum est. Licet autem a Summo Pontifice dispensetur, ordinarie non solvitur *simpliciter* ab omni obligatione religiosa, sed subicitur alicui episcopo, qui ejus superior constituitur et cui obedientiam praestare debet. Attamen ab omni vinculo a Papa liberari posset, quia etiam professio solemnis juxta communem sententiam ex institutione ecclesiastica repetenda est. (1)

(1) Aut religiosus, qui dimittitur, dispensatione justa et valida votorum suorum potitur, aut dimittitur simpliciter et quin ipsi dispensatio concedatur, aut illa potitur quidem, sed tali, quam modo illegitimo consecutus est. In primo casu ab omni obligatione liberatus est; in duobus aliis non est liber coram Deo et moribus suis eniti debet, ut iterum in ordinem recipiatur, qui ipsum dimisit, aut in alium coetum religiosum, et, si hoc fieri nequit, ut consequatur dispensationem, quae legitima sit. — *P. Gautrelet, Traité de l'état religieux t. 2. c. 4. art. 3. (N. auct., ex idiom. gall. versa.)*

R. ad 3^m Quaes. Quid de Flaviano? Si a Summo Pontifice modo absoluto dispensatus fuit, non tenetur *per se* seu ratione praecedentis professionis religionem repetere. Secus vero, si non fuerit dispensatus absolute, ut ordinarie fieri solet quoad solemniter professos.

CASUS III.

VOCATIO RELIGIOSA (3°).

Quatenus cognoscenda et dirigenda.

1° Philocles, studiosus animarum moderator, virginibus in monasteria intrudendis totus incumbit. Obvias difficultates facile solvit, dubia quaecumque in religionis favorem dirimit, dicens: „Ite et vos in vineam Domini!“ Etenim, ait, nonne Christus omnes volentes ad vineam suam vocat? Libenter puellae, sibi in sacro tribunali occurrenti, ipse praeundo, „Nonne tu“, ait, „de statu vitae cogitas, necnon de effugiendis pestiferis mundi illecebris?“ — Si qua puella sponte mentem de religione amplectenda ipsi aperiat, „Perbene, filia“, ait; „gratias age Deo Optimo pro hac egregia cogitatione, quam animae tuae indidit. Gaude et laetare, filia: Christus, sponsus tuus, ad nuptias te vocat.“

2° Rogerius contra decisionem nullam circa vocationem afferre valet. A poenitentibus interrogatus, in promptu responsum idem semper habet, scilicet: „Ora „Deum, ut lumen accipias.“ — „Sed, „Pater, quid faciam, ut in cognitionem „vocationis meae deveniam?“ — „Exorandus Deus.“ — „Sed a multis annis in „incipiti versor.“ — „Deus exorandus.“ — „Sed a decem annis oravi, et adhuc dubium superest.“ — „Oportet semper „orare et numquam deficere.“

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sint signa ordinaria vocationis religiosae?*

2° *Quomodo se gerere debeat confessarius interrogatus de vocatione religiosa?*

3° *Quid suadendum in dubio de vocatione seu in casu inclinationis incipitis?*

4° *Quid de utroque confessario?*

Gury, Casus conscientiae.

Solutio.

79. — *R. ad 1^m Quaes.* Duo signa in Providentia ordinaria requiruntur et sufficiunt generatim loquendo, scilicet:

1° Debita aptitudo tum ad religionem in genere, tum ad religionem particularem, cui quis adscribi cupit, vel ad gradum ejusdem amplectendum.

2° Inclination voluntatis vera, recta seu pura, et constans. — *Vide Comp. n. 151.*

R. ad 2^m Quaes. Confessarius ordinarius non statim responsum dare debet, sed rem mature perpendere et orationem poenitenti commendare. Interim autem investigare debet, an vocationis signa sint certa vel dubia. Si poenitens aptus videatur et generosa voluntate praeditus, si motivis supernaturalibus impulsus etc., signa certa adsunt, et religionis ingressus suadendus.

Quando autem res ad confessarium extraordinarium deferatur, magna circumspectione opus est. Etenim, si moderator ordinarius cavere debet, ne in re tanti momenti a vero deflectat, a fortiori ille novus, qui cognitione antecedente de postulatore omnino caret.

80. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Si agatur de eo, qui adhuc in saeculo versatur, adhortandus est primo ad orandum et ad rem praesertim B. Mariae Virgini commendandam. Dubio permanente, si nihil urgeat, v. g. si poenitens junior sit, res protrahenda est per examina, orationes et affectuum mortificationem, usquedum signa magis clara evadant.

2° Quod si tempus tantam moram non permittat, stante successus probabilitate inducendus videtur, ut religionem ingrediatur ad experimentum faciendum. Si dubium perseveret vel saepe redeat etiam elapso experimenti tempore, non erit permittenda professio religiosa, sed novitiatus notabiliter erit prorogandus vel novitius dimittendus.

3° Si dubium afficiat non quidem poenitentis voluntatem, sed ejus qualitates, confessarius eum inducere potest ad religionem amplectendam: melius enim de ejus dotibus, decurrente novitiatu, superiores et magistri judicabunt.

4° Si dubius de vocatione, peracto novitiatu, veras qualitates habere videatur et sit adhuc titubans hinc et inde, induci potest ad vota emittenda, modo haesitatio ex notabili repugnantia non proveniat.

81. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Philocles imprudenter se gessit, tam facile, absque praevio et gravi examine ad religionem plurimos propellendo. Stulte applicat ad vitam religiosam verba Christi, quae ad Christianismum seu ad salutem consequendam proprie referenda sunt.

2° Rogerius autem limites prudentiae excedit nec satis adjuvat poenitentes bonae voluntatis, qui sibi solis relictis animo deficient. Sed eos interrogare debet, a quo tempore propositum ingrediendi religionem habuerint, an multum vel mediocriter id exoptent, quo fine praesertim ducantur etc. Si responsis satisfacere videantur, blande eos inducat ad finem hunc attingendum.

CASUS IV.

VOCATIO RELIGIOSA (4°).

Qualis finis intendendus sit.

1° Cornelia, puella opibus destituta, ut hujus vitae curis et miseris se subtrahat, in quodam monasterio sanctimonialibus adungi enixe efflagitat. Sed elapso fere novitiatus biennio confessarius, cum ingressus ejus causam detexisset, declarat, motivum illud nihil valere prorsus, utpote mere humanum ac naturale, adeoque novitiam dimittendam esse pronuntiat. Ejulare et obniti puella, sed frustra: surdo enim cecinit.

2° Godilla puella nuptias haud spernendas proxime cum Juliano erat celebratura, simul et pinguem avunculi morientis haereditatem inhians expectabat. Sed heu! repente a sponso derelinquitur, et eodem tempore defuncti avunculi haereditate destituitur. Indignabunda Godilla, proditori et fallaci mundo in aeternum valedicens, in monasterii septa convolat, ibidem religiosam professionem emissura.

Hinc

Quaer. 1° *An finis pravus vel mere naturalis argumentum sit certum de vocationis defectu?*

2° *Quid de juvenibus, qui vocationem religiosam amplectuntur, ut a militia eximantur?*

3° *Quid agendum cum novitis vel professis, qui fine humano ducti religioni se addixerunt?*

4° *Quid ad casus?*

Solutio.

82. — *R. ad 1^m Quaes.* *Affirmative*, si finis ille fuerit primarius et constans; dixit enim Christus: *Si quis vult esse meus discipulus, abneget semetipsum* etc. Ille, qui primario ducitur fine pravo aut mere naturali, non potest esse aptus ad abnegationem profitendam; ergo non est aptus ad religionem. Secus vero, si finis iste non sit primarius, vel si fuerit postea retractatus etc., quia tunc vel fuit mera causa impellens, vel mera occasio vocationis.

83. — *R. ad 2^m Quaes.* Eodem modo distinguendum est, ac in responsione jam data. Non pauci autem hujusmodi candidatorum defectu verae vocationis mali religiosi evadunt. Sedulo igitur tempore novitiatus probandi sunt.

R. ad 3^m Quaes. Indagandum, utrum fine primario vel secundario tantum ducti fuerint. Admonendi sunt de gravi animae periculo, quod etiam in religione incurrunr. Postea, si contriti et in melius mutati videantur, poterunt adhuc ad probationem retineri; secus erunt dimittendi.

84. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Male egit confessarius erga Corneliam. Debat enim imprimis novitiam examinare sedulius de fine suo, utrum nempe non intenderit etiam animae suae providere. Insuper nihil praecipitare debuisset, sed Corneliam inducere ad novitiatum peragendum debito fine sibi praestituto etc.

2° Nihil obstat, quominus vocatio Godillae divina esse possit a principio quidem. Saepe enim Deus utitur terrenis calamitatibus et humanis deceptionibus, ut suos electos a mundo eripiat et in suum servitium adducat. In his casibus calamitas vel deceptio est quidem occasio, non vero causa finalis ingressus in religionem.

3° Si Godilla recte tempore probationis procedat, virtutes religiosas colat et novitiatus praescripta sat diligenter servet, signum indubium divinae vocationis habebitur.

CASUS V.

VOCATIO RELIGIOSA (5°).

Obez vocationi.

Florentius, nobili genere et alacri ingenio juvenis, lucrosum munus exercebat et de matrimonio feliciter ineundo cogitabat. Interea vero, gravi morbo correptus, instante morte divini iudicii metu perculsus, religionem Carthusianorum ingredi vovet, si convaluerit. Valetudine subinde recepta, votum adimpleturus, illud patri suo manifestat. Hic autem, qui, patrimonio dilapidato, ad inopiam vergebat spemque omnem rei familiaris restituendae in filio reposuerat, totis viribus eum a suscepto proposito remove conatur. „Attende, „fili“, ait, „quod ego jam senui et labilis „est meae fortunae status. Cerne etiam „miseram conditionem fratris tui majoris, „qui ob ingenti tarditatem rem domesticam „adeo male gessit, ut neque sibi, neque „numerosae proli alendae prospicere queat „et auxilio tuo indigeat.“ Florentius, his rationibus minime permotus, ut animae salutis provideret, invito patre religionem ingreditur et, elapso tirocinii tempore, solemnem professionem emittit. Interim pater senex, reliquis bonis consumptis, ad vitam aegre sustentandam cujusdam caudidici scripturas, pacta mercede, peragere cogitur; frater vero ad suos alendos cum familiae dedecore cuidam diviti famulatur. His cognitis Florentius, qui magno fervore et cordis laetitia Deo serviebat, anxietate pressus dubitat, utrum vocationem suam deserere debeat, ut patri et fratri succurrat.

Hinc

Quaer. 1° *An filius possit religionem ingredi, parentes in necessitate relinquendo?*

2° *An filius teneatur egredi e religione, ut parentibus succurrat?*

3° *An parentes vice versa religionem ingredi possint, filii indigentibus relictis?*

4° *An liceat relinquere fratres aut sorores necessitate pressos ad religionem ingrediendam?*

5° *An recte egerit Florentius religionem ingrediendo?*

6° *Ad quid nunc teneatur, aspectis quae in casu?*

Solutio.

85. — *R. ad 1^m Quaer.* Filius familias religionem ingredi nequit *per se*, relinquendo parentes in necessitate sive extrema, sive gravi. Secus, si in necessitate communi tantum versentur. Sic *S. Thomas 2. 2. q. 189. art. 6.*: „Parentibus in „necessitate existentibus ita, quod eis commode aliter, quam per obsequium filiorum, subveniri non possit, non licet filiis „praetermisso parentum obsequio religionem „intrare. Si vero non sint in tali necessitate, ut filiorum obsequio multum indigeant, possunt praetermisso parentum obsequio filii religionem intrare...“ Item *Quodlib. 10. art. 9.* ait: „Si sine ejus „(filii) obsequio parentes nullo modo vivere possunt, sic tenetur eis servire et „alia opera perfectionis praetermittere. Si „vero sine ejus obsequio possunt aliquammodo sustentari, non honorifice, propter „hoc non tenetur opera perfectionis dimittere.“ Hoc autem valet, etiamsi filius votum ingrediendi religionem emisit. — *S. Lig. n. 66. — Lessius. — Sanchez etc.*

86. — Dixi: *per se*; quia, si filius nimia pericula salutis incurreret in mundo, non tenetur in eo remanere ad succurrendum parentibus. Sic *S. Thomas, Quodlib. 10. art. 9.*: „Aut is, qui habet propositum intrandi religionem, videt, se in „saeculo non posse vivere sine peccato „mortali, vel non de facili; si timet sibi „periculum peccati mortalis, cum magis „teneatur salutis animae suae providere, „quam corporali necessitati parentum, non „tenetur in saeculo remanere.“

87. — *R. ad 2^m Quaer.* *Affirmative* in extrema necessitate, ut patet. Debent enim filii omni modo possibili servare vitam

genitoribus, a quibus vitam acceperunt. Excipe: nisi filius e claustris parentibus subvenire possit. Si vero necessitas parentum sit tantum gravis, probabilis non tenetur neque potest e religione egredi, saltem sine licentia, quae a superiore denegari potest. Sic enim *S. Thomas 2. 2. q. 101. art. 4. ad 4.*: „Ille vero, qui jam est in religione professus, reputatur quasi mortuus mundo. Unde non debet occasione sustentationis parentum exire e claustris.“ At tamen valde probabiliter dicunt plures, filium debere egredi ad succurrendum parentibus in gravi necessitate existentibus, si necessitas illa ante professionem contracta fuit, quia obligatio jam contracta non exstinguitur per professionem. — *S. Lig. n. 67. — Elbel etc.*

88. — *R. ad 3^m Quaes.* Parentes religionem ingredi non possunt, non tantum, si filii juniores eorum auxilio temporali indigeant, i. e. si in necessitate gravi versentur, sed etiam, si ad eorum educationem spiritualem necessarii sint. Secus autem de filiis emancipatis aut majoribus, quos parentes, ordinarie loquendo, nec alere, nec instruere amplius tenentur, nisi filii per accidens gravi necessitate laborent. — *S. Th. 2. 2. q. 189. — S. Lig. n. 69.*

R. ad 4^m Quaes. Non licet fratres aut sorores deserere in extrema necessitate; sed licet in gravi. Attamen posset quis ratione caritatis differre aut etiam omittere statum religiosum ad subveniendum fratribus graviter indigentibus. Idem vero, si votum religionis emisit, ingressum differre non posset, nisi ad breve tempus. — *S. Lig. n. 70.*

89. — *R. ad 5^m Quaes.* seu: an recte egerit Florentius religionem ingrediendo? *Negative per se*, i. e. nisi magno salutis periculo in saeculo fuisset expositus. Ratio est, quia pater, vir senex, nobilis, ad inopiam vergens, versatur in gravi necessitate saltem relativa. Ergo ejus filius, non obstante voto emisso religionem ingrediendi, ei succurrere debet, statum perfectionem postponendo. Non tamen tenetur Florentius religioni renuntiare ad succurrendum fratri, quia hic, tunc temporis saltem, versabatur in necessitate gravi tantum; atqui

frater non tenetur religionem posthabere, ut fratri gravi necessitate presso succurrat, juxta superius dicta. Ergo etc.

90. — *R. ad 6^m Quaes.* Florentius, emissa professione solenni, ad rigorem non tenetur religionem relinquere, ut patri succurrat, quia ex dictis statum suum deserere non debet, nisi ad subveniendum parentibus in extrema necessitate positis. Potest tamen probabiliter e claustris ad hunc finem exire, quia necessitas gravis patris praecessit professionem, imo ingressum in religionem. Proinde potest quidem egredi, nec tamen ad id stricte obligandus est.

CASUS VI.

CONSENSUS PARENTUM IN VOCATIONEM.

Laurentia, puella egregiis moribus conspicua, apud moniales in monasterio quodam a teneris educata, cum ad aetatem 18 annorum pervenisset atque domum paternam repetere jussa fuisset, genitores enixe rogavit, ut sibi copiam facerent ibidem remanendi religionis amplectendae gratia. Sollicitanti aurem surdam parentes praebuere. Tristis igitur et afflicta Laurentia domum repetit et mundum, a quo abhorrebat, propius intueri coacta est. Sed nedum a pio proposito desisteret, fovit in dies magis ac magis vitae religiosae desiderium. Per triennium non cessavit, fusis lacrymis et precibus parentes deprecari, ut ipsa voti sui compos fieret. Ast incassum! Annuisset quidem pater, lacrymis filiae victus, nisi mater a consensu praestando eum deterruisset. Verum egregia puella, morbo gravi correpta, mox ad extrema perducta est. Jam moriens lacrymanti et ejulanti genitrici ait: „Noluisti, mater, ut in terris sponsa Christi fierem; ecce jam me ad se coelestis Sponsus advocat.“ His dictis laetabunda candidam efflavit animam.

Hinc

Quaer. 1° An graviter peccent parentes vocationi religiosae filiorum obstantes, vel eos a religione mints, dolo, instantibus precibus avertentes?

2° *An filii invitis parentibus religionem ingredi possint?*

3° *Quid ad casum?*

Solutio.

91. — *R. ad 1^m Quaes.* Certo peccant graviter parentes, qui sine justa causa minis, vi, fraude filios a religione avertunt. Nullus enim eos a peccato mortali excusat, ait *S. Ligortus n. 77.* — Quid vero, si eos avertant precibus vel promissionibus? *R.* Omnino tenendum, ait *S. Alphonsus* ibidem, cum sententia communi doctorum, hos parentes peccare graviter. Ratio est, quia hoc non potest esse sine gravi damno illius, qui a religione retrahitur. Quare, sive id fiat vi, sive fraude aut precibus, non potest a peccato gravi excusari. Imo, plures theologi damnant de mortali non solum parentes, sed etiam extraneos, qui aliquem a statu religioso avertunt, quia hoc multum caritati repugnat. Sed parentes avertentes filios a religione duplex peccatum grave committunt, scilicet unum contra caritatem, et alterum contra pietatem, qua ex officio proprio tenentur educationi et profectui spiritali filiorum vacare. — *S. Lig. ibid.* Attamen, concludit *S. Doctor*, non est negandum, quod plures parentes excusari possint a peccato mortali, saltem per aliquod breve tempus, ratione ignorantiae vel inadvertentiae, quae de facto in eis inesse potest ob vehementem carnis affectum ergo filios.

92. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative per se.* Ratio est, quia filii sunt omnino liberi circa status vitae electionem. Hoc autem praecipue valet pro statu religioso. Igitur circa electionem status religiosi, filii non tenentur consilium genitorum expectare; imo nec expedit, ut expectent, quia in hoc parentes non tantum nullam habent experientiam, sed etiam, quia ob proprium commodum mutantur in hostes, ut ait *S. Thomas 2. 2. q. 189. a. 10.* et post eum *S. Ligortus n. 68.* Attamen, si filius facile et tuto consensum parentum obtinere possit, convenit, ut aliquantulum expectet, quo illum consequatur. Si vero juste timeat, ne parentes vocationi obstant, ab omni culpa excusatur, si iis insciss domum relinquat et religioni se addicat. — *S. Lig. ibid.*

93. — *R. ad 3^m Quaes.* seu: quid ad casum? Pessime egerunt parentes Laurentiae, et praesertim mater, adeo crudeliter votis filiae obstando; nec dubium est, quin gravi peccato inquinati fuerint. Hujusmodi parentes malunt perire cum filiis, quam salvari sine eis, ut ait *S. Lig. n. 68.* Hinc exclamat *D. Bernardus Epist. 111.: O durum patrem, o saevam matrem! O parentes crudeles et impios! Non parentes, sed peremptores, quorum dolor salus pignoris, quorum consolatio mors filii est!* Quot parentes injuste vocationi filii vel filiae se opposcentes, ut Laurentiae genitores, ejus morte puniti sunt! Cur lacrymas profundis, impia mater, in corpus exanime filiae tuae? Nonne tu ipsissima eam peremisti?

CASUS VII.

CONSENSUS EPISCOPI PRO CLERICO IN Vocationem RELIGIOSAM.

Firminus neo-sacerdos, ut quamplurimorum saluti impendi posset, religioni, in qua sacrae missiones peraguntur, nomen dare statuit. Licentiam igitur ab episcopo enixis precibus efflagitat, ut plium propositum assequi valeat. Hic autem absolute obsistit. Firminus, iterato saepius et frustra quidem postulato, quadam intempesta nocte inscio praelato aufugit. Indignabundus vero episcopus in subditum suspensionem fulminat, nisi statim ad diocesim redeat.

Hinc

Quaer. 1° *An clericus religionem ingredi possit invito episcopo?*

2° *An fuerit valida episcopi censura? Et quid ad casum?*

Solutio.

94. — *R. ad 1^m Quaes.* Episcopus minime impedire potest clericos vel parochos sibi subditos, ne religionem ingrediantur. — Constat *ex jure canonico, c. Clerici caus. 19. q. 1.* Excipe: nisi ingressus alleujus clerici gravi detrimento esset ecclesiae, cui erat addictus. Si igitur aliis ordinarie episcopus consensum deneget, clericus eo invito proficisci potest, ut allo in loco religionem amplectatur. Pa-

rochus aut alius habens curam animarum tenetur episcopum prius monitum facere de suo proposito, ne grex sine custode deseratur. Si vero episcopus dissentiat, presbyter nihilominus religionem ingredi poterit. Sic *Bened. XIV.* in Bulla: *Ex quo dilectus*.

95. — *R. ad 2^m Quaes. Nequaquam.* Censura enim ferri nequit, nisi in delinquentem. Porro ex dictis Firminus non fuit delinquens, quia ille non est delinquens, qui jure suo utitur. Ergo omnino excusandus est Firminus; ergo irrita suspensio, quam fulminavit episcopus.

CASUS VIII.

VOTUM PAUPERTATIS (1°).

Damaris, monialis professa, inaudiens, patrem suum supremum diem obiisse, disponere vellet de parte haereditatis sibi obtingente, cui nullatenus ante professionem renuntiaverat, tum in pias causas, tum in allicujus fratris commodum. Cum autem voto suo satisfaciendi facultatem a superiorissa postulasset, haec obstupescens, „Bone Deus,“ ait, „quid est hoc, quod petis, soror? Nescis igitur, hoc nequaquam fieri posse, ne dispensante quidem episcopo, imo vel ipso Papa, sed solo Deo Omnipotente, cui sollemnis professio facta est?“

Hinc

Quaer. 1° *Qualis sit efficacia voti paupertatis sive simplicis, sive sollemnis?*

2° *A quo jure oriatur, an a divino vel ecclesiastico?*

3° *Quid ad casum?*

Solutio.

96. — *R. ad 1^m Quaes.* Votum sollemne paupertatis reddit religiosum inhabilem ad rem quamlibet pretio aestimabilem possidendam tamquam propriam. Votum vero simplex non reddit quidem religiosum inhabilem ad possidendum ratione dominii directi, sed efficit, ut nulla re uti possit neque de ulia disponere valeat absque superioris licentia.

R. ad 2^m Quaes. Votum sive simplex, sive etiam sollemne in religione ex sola

Ecclesiae institutione repetendum est. Ordines enim religiosi non constituuntur, nisi ex sola Ecclesiae dispositione et approbatione; ergo neque taliter vel aliter esse possunt, nisi Ecclesia sic statuente et ordinante. Constat etiam ex Bulla *Ascendente Domino Gregorii XIII.*, ubi dicitur: *Nos considerantes, voti sollemnitate sola institutione Ecclesiae inventam esse etc.* Ergo Papa in votis religiosi quibuscumque, etiam sollemnioribus, dispensare potest, sicut in votis extra religionem emissis. — *V. Comp. n. 147.*

97. — *R. ad 3^m Quaes.* Damaris de jure communi disponere non potuit de parte haereditatis sibi obtingente, neque in pias causas, neque in fratris commodum, neque ullo alio modo, quia per professionem religiosam omnino inhabilis effecta est ad disponendum. Neque hanc inhabilitatem tollere potest superiorissa, neque episcopus, sed solus Papa, juxta superius dicta. Secus vero, si Damaris in aliqua communitate religiosa Galliae versetur, quia ibi propter difficultates temporum S. Sedes votorum sollemnitate non agnoscit. Quapropter moniales in Gallia, stante praesenti rerum statu, non dicuntur religiosae *stricto* sensu; sunt tamen *vere* et *proprie* religiosae, sed non *strictae* aut *strictissime* tales, ut ex varii S. Poenitentialiae responsionibus colligi videtur.

CASUS IX.

VOTUM PAUPERTATIS (2°).

Florinus, religiosus in Gallia, vix professionem emiserat, cum aliqua omissio in bonorum suorum dispositione ipsi in mentem recurrit. Existimat autem, se, permittente superiore, hunc defectum posse supplere, saltem juxta intentionem suam interpretativam disponendo, praesertim secundum opinionem, ex qua adstruitur, non dari nunc in Galliis sollemnem votorum professionem. Superior autem, sententiae oppositae adhaerens, se consensum suum praestare posse, negat prorsus.

Hinc

Quaer. 1° *An agnoscenda sit professio sollemnis pro monialibus in*

Gallia in statu actuali rerum?

2° *An agnoscenda sit pro viris religiosis?*

3° *Quid ad casum?*

Solutio.

98. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Hoc pluries ab Ecclesia per *S. Poenitentiarium* declaratum est, praesertim in responso ad Episc. Lemovicensem anno 1820. — *V. Comp. n. 177. 178.* Attamen moniales in *Sabaudia* degentes professionem solemnem adhuc emittunt, licet haec provincia gallicae dominationi nuper adnexa fuerit, quia res religiosae vices ordinationis civilis non subeunt. Praeterea hoc etiam declaratione S. P. Pil IX. confirmatum est. (¹)

R. ad 2^m Quaes. Affirmative, quicquid dixerint plures, qui nullo prorsus fundamento innixi effutierunt, idem de viris religiosis, ac de monialibus dicendum esse.

Etenim 1° nihil fuit mutatum a potestate ecclesiastica relative ad vota religiosorum in Gallia; ergo remanent ligati votis solemnibus, sicut prius erant, antequam perturbationes politicae exorirentur. Res enim religiosae non sequuntur vices mutationis politicae et firmiter permanent, donec a Sede Apostolica ipsa mutantur; atqui nulla mutatio a S. Sede facta est pro votis religiosorum, sed tantum pro votis monialium; ergo.

2° Constat ex declaratione S. Congr. Episcoporum et Regularium, religiosos Benedictinos monasterii *Solismes* in Gallia solemnia vota emittere; ergo nova legislatio civilis non obstat solemnitati votorum; ergo idem dicendum de aliis ordinibus religiosis, professionem solemnem emittentibus. — *V. Comp. n. 184.*

99. — *R. ad 3^m Quaes. Quid de Florino?*

Florinus tardius oblivionem reparare coepit. Per professionem solemnem factus est omnino inhabilis ad quidpiam possidendum. Ergo se gerere debet, ac si esset mortuus. Neque dispensante superiore aut

episcopo habilitatem in casu particulari recuperare valet; neque inniti potest in opinione aliquorum, qui dicunt, vota regularium in Gallia non esse solemnia, quia haec opinio minime probabilis est, utpote omni prorsus fundamento destituta.

CASUS X.

VOTUM PAUPERTATIS (3°).

Pamphilus religiosus nollet quidem umquam sacrum paupertatis votum graviter infringere, sed de culpis levibus vitandis sat incuriosum se habet: ipsi summopere arrident benigniores theologorum opiniones. Itaque facile sibi persuadet, tam amplam materiam ad peccatum grave requiri in religioso, ac in filiofamilias, nec umquam dari culpam lethalem in usu rerum sine superioris facultate, neque in donorum acceptance, quia in his iustitia non violatur. Praeterea facile licentiam praesumit ad accipienda vel retribuenda munuscula. Nec existimat ullatenus laedi paupertatem, si ab extraneis pecuniam in pauperes vel causas pias erogandam inscio praelato accipiat.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam materia sit gravis contra votum paupertatis?*

2° *An et quando laesio paupertatis, seclusa injustitia seu furto, ut in donis acceptis, gravis evadere possit?*

3° *An licentia praesumi possit ad acceptandum vel donandum?*

4° *An religiosus, seclusa facultate, accipere possit pecuniam in pias causas impendendam?*

Solutio.

100. — *R. ad 1^m Quaes. 1°* In peccatis, quae sunt simul contra iustitiam et contra religionem, materia gravis censetur ea, quae in furto peccatum mortale constituit. Plures quidem theologo dicunt, religiosos esse filiofamilias aequiparandos et proinde materiam majorem requiri pro peccato gravi contra votum, quam ea, quae in furto ordinario requiritur. Sed ea sententia

(¹) Sabaudia Galliae adnexa est anno 1861. (N. auct.)

sat probabilis non apparet. Superior enim non est dominus rerum conventus, ut paterfamilias bonorum suorum, neque religiosi sunt in spe domini, ut filifamilias etc. — *V. Comp. n. 159.*

2° In peccatis contra solum votum seu religionem solam commissis magis convertitur. Alii dicunt, eandem materiam, quae in furto gravis est, sufficere etiam ad peccatum grave in culpa contra solum votum. Alii non improbabilius majorem quantitatem requirunt, praesertim si accipias dona ab extraneis non ad usum proprium, sed ad ea aliis eroganda. — *V. Comp. n. 160.*

101. — *R. ad 2^m Quaes.* Certo materia gravis esse potest, licet justitia non laedatur, quia, ut dictum est, multi theologi non distinguunt inter violationem justitiae vel solius religionis. Alii dicunt, quod seclusa justitiae violatione requiritur circiter materia duplo major, v. g. valor 10 vel 12 francorum, imo amplius, si quis accipiat ab aliis non pro se, sed ad donandum, quia minor est actus proprietatis.

R. ad 3^m Quaes. Licentia ad acceptandum vel donandum licite praesumi potest, quando superior adiri nequit et urget occasio opportuna, in qua censeretur superior facultatem concessurus, si praesens adesset. Sed res acceptata vel data ex praesumpta licentia postea superiori manifestari debet, nisi consumpta fuerit. — *Lacroix n. 109.*

102. — *R. ad 4^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia esset actus proprietatis, siquidem donatarios ad libitum religiosus ille seligeret. Secus autem, si donatarius esset donatori manifestatus seu ab eo determinatus, quia tunc religiosus esset intermedius seu merum instrumentum, quo donator ad donandum uteretur. — *V. Comp. n. 157.*

CASUS XL

VOTUM PAUPERTATIS (4°).

Juniperus religiosus ex singulari affectu erga sanctam paupertatem 1° recu-

sare solet quaecumque donaria a parentibus, amicis vel personis piis oblata intuitu ipsius, v. g. ex gratitudine, amicitia aut benevolentiae captandae gratia. 2° Recusat etiam ea, quae ipsi offeruntur intuitu monasterii, v. g. ratione eleemosynae vel occasione sacri ministerii. 3° Si quid jam acceperit, id donatori restituere properat. 4° Avertit consanguineum a legato sibi relinquendo; imo, haereditati jam apertae renuntiavit.

Hinc

Quaer. 1° *An et qualiter Juniperus peccaverit contra justitiam vel caritatem erga monasterium?*

2° *An sit ratio sufficiens dona oblata recusandi, si inde religiosus consecuturus sit majorem independentiam vel ministerii sui libertatem?*

Solutio.

103. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Juniperus non peccavit contra justitiam neque contra caritatem recusando ea, quae ipsi soli, vel saltem intuitu ipsius ad captandam ejus benevolentiam aut amicitiam offerebantur. Causa enim valde laudabilis est, cum agat tum singulari affectu erga paupertatem, tum ad declinanda incommoda saepe gravia, quae ex acceptatione donorum sequuntur.

2° Peccavit autem Juniperus recusando ea, quae intuitu monasterii ratione eleemosynae ipsi offeruntur, non quidem *per se* contra justitiam, quia monasterium nullum censetur habere jus *acquisitum* in has donationes, sed contra *caritatem*, scilicet religionis suae bonum impediendo, nisi justam causam recusandi habuerit. — *S. Lig. n. 20. — V. Comp. n. 158.*

3° Peccavit vero contra *justitiam* in tertio casu, restituendo donatori id, quod jam pro monasterio acceptaverat, quia, acceptatione nomine monasterii facta, eo ipso monasterium ad illud donum jus *acquisitum* jam habebat.

4° In quarto casu peccavit graviter contra *justitiam*, renuntiando sine licentia haereditati jam apertae, et contra *solam caritatem*, avertendo consanguineum a le-

gato sibi relinquendo, ut ex dictis apertum est.

104. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Tum enim superiores non possunt esse rationabiliter invitī, siquidem independentia ab extraneis et ministerii libertas ad bonum operandum maxime necessaria sunt. Sedulo igitur ad circumstantias in praxi attendendum est.

CASUS XII.

VOTUM PAUPERTATIS (5°).

Florina monialis, paupertatis quidem, sed non minus caritatis et misericordiae amantissima, parcus vivendo frequenter sibi subtrahit quid ex esculentis aut aliis rebus sibi ad usum concessis, ut eadem in pauperes vel puellas in monasterio educatas elargiatur. Quondam, cum iter suscepisset, pedestris illud confecit nec ad couponam divertit, et pecuniam ex parcomonia habitam in pia opera impendit. Munus suum diligenter obire satagit, ut sibi supersit tempus ad laborandum pro neptibus in monasterio educatis. Gaudet vero Florina ex eo, quod, illaesa paupertate, adeo facile operibus misericordiae incumbere valeat, quin semper ad superiorissam recurrere debeat.

Hinc

Quaer. 1° Quid de conscientia Florinae in genere?

2° Quid ad singulos casus?

Solutio.

105. — *R. ad 1^m Quaes.* Conscientia Florinae erronea est. Falsum est enim, monialem posse, illaesa paupertate et obedientia, tam facile operibus misericordiae vacare. An autem Florina versetur in ignorantia vincibili aut invincibili, non potest sic in genere determinari. Hoc pendet a variis circumstantiis, utrum nempe rite de voto paupertatis fuerit edocta. Quare non interrogat confessarium, si idoneus sit, vel alium rerum religiosarum haud ignarum? Non videtur tantum amans caritatis et operum misericordiae, sed etiam propriae voluntatis, cum adeo gaudeat ex eo, quod possit, ut putat, liberius agere independentem a voluntate superiorum.

106. — *R. ad 2^m Quaes.* Florina laedit paupertatem in singulis praefatis casibus; etenim: 1° laedit paupertatis votum, quando in pauperes vel in puellas educandas distribuit ea, quae parcus vivendo sibi subtrahit, quia haec ad ipsius usum quidem, sed non ad alium finem conceduntur; 2° idem dicendum de iis, quae ex parcimonia in itinere facta habuit, ob eandem rationem; 3° tandem neque magis colligere potest ea, quae obtinet, munus suum cum magna diligentia obeundo vel in superfluo tempore pro neptibus laborando, quia in his omnibus varios proprietatis actus procul dubio exercet. Haec quidem generatim dicenda sunt; sed dari possunt exceptiones pro quibusdam ordinibus, in quibus paupertatis votum non esset adeo *strictae* interpretationis.

CASUS XIII.

DOMINIUM RELIGIOSORUM (1°).

Sigismundus, votis simplicibus in ordine religioso emissis, ex propriis redditibus inscio superiore donaria notabilia in consanguineos, amicos et in pauperes cum conscientia dubia elargiri non dubitavit. Testamentum quoque suum in fratris sui favorem, cum legatis in suam communitatem, absque praelati facultate condidit. Verum, re quondam confessario aperta, tremebundus audivit, se toties mortaliter peccasse contra paupertatis votum, et toties casum reservatum incurrisse, imo invalidas prorsus donationes fecisse. Quapropter obligatur *sub gravi* ad rem totam superiori manifestandam, necnon ad donatarios de obligatione restitutionis monendos.

Hinc

Quaer. 1° Quale possit esse dominium regularum vel communitatum religiosarum?

2° An Sigismundus reapse in his graviter peccaverit et casum reservatum incurrerit?

3° An donationes et testamentum invalide fecerit, et an donatarii ad restitutionem teneantur?

4° *An superior, post factum, ab ipso de omnibus monendus fuerit?*

Solutio.

107. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Regulares solemniter professi nihil omnino tamquam suum possidere valent, ut supra dictum est. Religiosi vero votis simplicibus tantum ligati capaces sunt proprietatis, ac proinde bona sua servare possunt et nova acquirere, dummodo nullam faciant dispositionem absque superioris facultate.

2° Communitates autem religiosas *per se* non sunt incapaces domini, quia personam moralem constituunt, sicut in qualibet alia societate; nec praeterea impediuntur paupertatis voto, quod solos religiosos ut privatos afficit.

Dixi: *per se*; quia sunt quidam ordines, qui ex proprio instituto nulla bona possidere valent, ut ordo Capucinorum etc. — *Lugo disp. 3. n. 74.*

108. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia actum proprietatis in re gravi quoad singula admisit, licet nemini injustitiam intulerit, imo licet in aliquibus in communitatis suae favorem disposuerit. Votum enim paupertatis prohibet strictum usum vel dispositionem etiam rerum suarum absque superioris facultate; proinde dispositio quaelibet de aliqua re tamquam sua in materia gravi, peccatum mortale et reservatum inducit.

109. — *R. ad 3^m Quaes. Probabiliter* Sigismundus valide de rebus disposuit, licet illicite, quia, cum dominium bonorum suorum adhuc servet, non agit invalide, actus domini exercendo; proinde tantum peccat contra fidelitatem Deo promissam violando votum, quo dispositio quaelibet de bonis, etiam propriis, prohibetur. Ergo donatarii ad nullam restitutionem tenentur. — *Lugo disp. 3. n. 79.*

110. — *R. ad 4^m Quaes. Negative.* Etenim post factum non fuit necessario monendus superior, neque ratione validitatis, neque ratione liceitatis. Non debuit quidem moneri ratione validitatis, siquidem donationes a Sigismundo factae fuerunt validae, ut dictum est. Neque ratione liceitatis, quia peccatum jam commissum

est, nec proinde amplius impediri potest. Aliud esset, si res ad usum suum servasset, quia usus illicitus perseveraret nec continuari posset, nisi a superiore approbaretur.

CASUS XIV.

DOMINIUM RELIGIOSORUM (2°).

Eligius, professionem solemnem in ordine religioso facturum, mortua matre, vivente autem adhuc patre, Polydorum, fratrem suum, aliis fratribus praetermissis, haeredem suum omnium bonorum, tam paternorum, quam maternorum, instituit. Sed, professione vix emissa, ecce infaustam notitiam mortis tum genitoris, tum etiam Polydori fratris accipit. Paulo post Mathurinus, ejus patruus, etiam e vivis excedens, ipsi pinguem reliquit haereditatem. Quid tunc consilii capesset Eligius? Patruum haereditatem colligens, eam suo monasterio addixit. Bona autem, quae fratri Polydoro legaverat, Paulino, alteri fratri, novo testamento donavit.

Hinc

Quaer. 1° *An Eligius disponere poterit de bonis paternis, vivente patre, ante professionem?*

2° *An, emissa professione, haereditatem potuerit accipere et suae communitati tribuere?*

3° *An, mortuo fratre Polydoro, bona ipsi legata recuperare potuerit, ut ea alteri fratri daret?*

Solutio.

111. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Saltem disponere non potuit de bonis futuris in favorem alicujus personae saecularis seu fratris sui Polydori, ut fecit. Ratio est, quia ex lege sive civili, sive canonica prohibetur quaelibet dispositio haereditatis non apertae in favorem tertiae personae determinatae. Finis autem legis est, ne donatarius forte moveatur animo cupiditatis ad mortem possessori bonorum inferendam. De jure naturali, seclusa lege positiva, valida foret talis renuntiatio vel

dispositio, quia, licet novitius non adhuc habeat bona, quae ex haereditate paterna ipsi adventura sunt, jus tamen certum habet ad ea olim possidenda, si patri sit superstes; ergo potuit huic juri seu spei renuntiare in favorem tertii. Sed, posita lege humana, haec dispositio prorsus invalida est.

112. — Dixi: *saltem in favorem aliqujus personae saecularis*; quia juxta plures *probabiliter* valet praefata dispositio in favorem communitalis religiosae, quia finis legis est tantum impedire periculum machinationis: porro, ubi agitur de monasterio, nullum est machinationis periculum; nam religiosi, qui nihil possidere possunt, moveri nequeunt ad mortem alicui inferendam, ut bona ejus accipiant. Idem dicunt, si dispositio fieret in favorem aliqujus religiosi determinati, quia tunc ipsi monasterio fieret et periculum machinandi cessaret. — *Layman, l. 3. tr. 5. c. 7. (¹)* — *Lugo, de justitia disp. 3. n. 98.* — *Biltuart, de contr. diss. 2. art. 3.* — *Busembaum, implicate approbatus a S. Lig., de contr. n. 934.*

113. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia ex jure canonico bona et haereditates, quae obveniunt religioso professo, eo ipso obveniunt monasterio per religiosum, nisi constitutiones speciales obstant. Hoc sequitur ex principio juris canonici: *Quidquid monachus acquirit, non sibi, sed monasterio acquirit.* Ergo Eligius non tantum potuit, sed etiam debuit haereditatem a patruo acceptam in monasterium transferre, nisi monasterium juri suo renuntiet et aliam dispositionem permittat. Ratio autem convenientiae est, quia decet, ut bona, quae religioso obveniunt, potius cedant monasterio, a quo alimenta accipere debet, quam aliis, quibus nihil debet et a quibus nihil accipit.

114. — *R. ad 3^m Quaes. Negative* omnino. Ratio est, quia professus nullam dispositionem facere potest, siquidem per professionem factus est incapax cujuslibet dominii. Invalidum igitur est Eligii te-

stamentum in favorem fratris Paulini conditum. Etenim bona prius Polydoro ante professionem concessa erant tum ex haereditate matris mortuae, tum patris adhuc viventis. Porro dispositio bonorum a matre defuncta provenientium fuit valida; ergo illa bona ab Eligio amplius recuperari non potuerunt, sed, Polydoro mortuo, ad ejus haeredes transire debuerunt, quia illa donatio, facta professione, irrevocabilis evasit. Dispositio autem bonorum patris fuit invalida ex dictis supra, et nunc Eligius voto solemni paupertatis ligatus non est capax amplius dispositionis faciendae; proinde bona ista ad ipsum Eligium seu ad ejus monasterium redire debent.

CASUS XV.

DOMINIUM RELIGIOSORUM (3°).

Sophronius, professionem religiosam in Gallia emissurus, 1° dubitat, utrum dispositio bonorum, quam facturus est, antequam vota solemnia emittat, irrevocabiliter firmanda sit, quia testamentum ab ipso condendum ex natura sua atque ex lege civili essentialiter revocabile est, cum ipse non agnoscatur coram lege patria ut religiosus. 2° Emissa professione dubitat, an haereditatem vel legatum sibi delatum acceptare queat, cum ex lege sit adhuc domini capax. 3° Nescit, an actum publicum facere possit juxta dispositionem aliquam, ante votorum emissionem factam. 4° Cum oblitus fuerit de re aliqua statuere ante professionem, postulat, utrum, stante eadem lege, adhuc de illa disponere valeat.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo valeat dispositio bonorum quoad religiosum in Gallia?*

2° *An, facta professione, aliquam dispositionem facere possit, vel syngrapham conscribere, vel nomen apponere, juxta dispositionem jam antea determinatam?*

3° *Quid faciendum, si oblitus fuerit facere aliquam dispositionem de aliqua bonorum parte?*

(¹) ubi etiam aliae exceptiones indicantur. (N. edit.)

Solutio.

115. — *R. ad 1^m Quaes.* Dispositio legis civilis est quid omnino indifferens ad obligationes religiosas. Parvi igitur refert, utrum agnoscat statum religiosum, necne. Lex canonica obligat independentem a lege civili: etenim, si hujus dispositiones legi canonicae obstant, irritantur in foro conscientiae. Proinde tum religiosus, tum communitas religiosa jura sua servant. Ergo eadem urgent obligationes et eadem habentur facultates sub lege civili gallica, quae de jure communi vigent. Nihil est addendum, nihil detrahendum. Ergo religiosus in Gallia, sicut alibi, dispositionem irrevocabilem bonorum suorum facere debet. Nec obstat, quod haberi possit coram lege civili velut proprietarius vel homo jure proprietatis gaudens. Hoc neque ei nocet, neque favet. Igitur ad actum proprietatis faciendum cogi nequit.

116. — *R. ad 2^m Quaes.* Facta professione bene potest religiosus facere actus civiles externos, conformes dispositionibus statutis coram Deo in foro conscientiae ante professionem, ut subscribere, actum privatum efficere etc. Tunc enim formam mere externam apponit, non vero denuo disponit, adeoque nullum proprietatis actum facit.

R. ad 3^m Quaes. Nihil agendum, quia professus non amplius de bonis illis disponere potest. Obvenient igitur monasterio, si nihil aliud obstat: vel recurrendum erit ad dispensationem Pontificiam, ut alia quaelibet dispositio fiat. Solus enim Papa in effectibus voti solemnitis dispensare potest.

CASUS XVI.**VOTUM CASTITATIS.**

Caspar, confessarius monialium, facile poenitentes de lethali peccato contra castitatem arguit, v. g. ratione curiositatis, levitatis aut modestiae defectus. Etenim, ait, ea peccata, quae respectu aliorum levia sunt, respectu eorum, qui voto castitatis obstringuntur, facillime gravia evadunt. Hinc plures novitiae, hujusmodi doctrina perterritae, monasterio valedicunt,

cum animam suam aeternae damnationis periculo in clauastro exponere nolint.

Ceterum idem Caspar docet, votum castitatis solis peccatis externis violari posse, sicut alia vota religiosa, paupertatis scilicet et obedientiae, quia hoc voto religiosus corpus suum tantum, ut hostiam Deo placentem, donat et dicat. Quare, ait, peccatis internis, v. g. delectatione morosa, sola virtus castitatis laeditur, non vero votum.

Hinc

Quaer. 1° *An Caspar recte docuerit, minorem requiri materiam ad peccatum mortale in religioso, quam in aliis?*

2° *An recte senserit, votum castitatis minime violari posse peccatis internis, sed solam castitatis virtutem?*

3° *An objectum voti et virtutis aliquatenus differant quoad castitatem?*

Solutio.

117. — *R. ad 1^m Quaes.* Male docuit Caspar et graviter erravit statuendo, requiri minorem materiam in religioso, quam in alio ad peccatum mortale contra castitatem. Quomodo hujusmodi doctrinam probat? Est mera assertio, omni prorsus fundamento destituta. Peccata religiosorum *per se* non sunt graviora neque facilius ad materiam gravem perveniunt, nisi aliquando, *per accidens*, scandalum grave saecularibus praebeant. Sed religiosus peccatum duplex committit, contra virtutem scilicet, et contra religionem. Si prius sit veniale aut mortale, ita etiam, eadem ratione, de secundo dicendum erit. Proinde nemo umquam damnari ad gehennam potest ob solam violationem voti castitatis, quia nemo graviter peccare potest contra votum, quin prius graviter contra virtutem peccet: peccans autem graviter contra virtutem eo ipso reatum aeternae damnationis incurrit. Hinc patet, quam irrationabiliter agant saeculares voto castitatis ligati, qui voti dispensationem requirunt metu damnationis, quin matrimonium inire velint; siquidem, obtenta dispensatione, non minori periculo obijciuntur.

118. — *R. ad 2^m Quaes.* Neque recte sensit Caspar docendo, votum castitatis solis peccatis externis violari. Hoc enim pugnat contra communem sententiam theologorum absolute tenendam cum *S. Lig. n. 37*. Etenim religiosus vi voti *castitatis* tenetur ab omni voluntaria delectatione venerea sive externa, sive etiam interna, quia votum emittit ob amorem seu affectum specialem virtutis, quae omnem castitatis laesionem excludit. Secus vero dicendum de voto *paupertatis* et *obedientiae*, quorum materia est solum objectum externum, nisi actum internum afficiat, ut sunt desideria vel moeror de voto emisso.

119. — *R. ad 2^m Quaes.* Nullum datur discrimen ratione objecti, quia votum tam late patet, quam ipsa virtus. Attamen in aliquo casu peccari posset contra votum et non contra virtutem, v. g. si quis voto castitatis ligatus matrimonium contraheret, peccaret quidem contra votum, non vero contra virtutem. — *V. P. Gautrelet, Traité de l'état religieux, tom. 1. 2e partie c. 2. sect. 2.*

CASUS XVII.

VOTUM OBEDIENTIAE (1°).

Dionysius, monialium confessarius, poenitentes suas tamquam violati obedientiae voti reas arguit, quoties cujusvis regulae transgressionem accusant, quia, ait, votum obedientiae praestatur juxta ordinis constitutiones, et insuper superiores observationem regularum semper praecipunt. Praeterea docet, facile dari materiam gravem contra obedientiam ratione contemptus. Hoc autem ex verbis divi Pauli probat, scilicet ex *Rom. 13. 2.*, ubi dicitur: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.*

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sit materia voti obedientiae?*

2° *Quaenam gravis habenda sit?*

3° *Quid de doctrina Dionysii dicendum?*

Solutio.

120. — *R. ad 1^m Quaes.* Materia voti obedientiae est, quidquid praecipitur a superiore secundum regulas et constitutiones ordinis sive dicrete et expresse, sive indirecte et implicite. — *S. Lig. n. 38.* Attamen, ut sit peccatum contra votum, requiritur, ut superior vere praecipere intendat, non vero tantum suadeat, quod ex ejus verbis aut modo loquendi aut ex variis circumstantiis pendet. Religiosus autem non tenetur obedire, vi voti sui, superiori praecipienti rem moraliter impossibilem, neque certo illicitam, neque graviter sibi damnosam, quia materia voti extendi nequit ad id, quod est impossibile, aut iniquum, aut corpori vel animae nocivum: obligatio enim voti debet esse de re possibili et honesta.

121. — *R. ad 2^m Quaes.* Generatim loquendo votum obedientiae sub levi tantum obligat, quia ejus violatio in materia ordinaria gravem deordinationem non inducit. In triplici tamen casu materia gravis censetur, scilicet: 1° Quando superior praecipit *in virtute s. obedientiae* vel *in nomini Christi* etc. 2° Quando inferior superiori praecipienti dicit: *Nolo facere.* 3° Quando ex inobedientia sequitur grave damnum pro communitate vel pro aliis. — *V. Comp. n. 171.*

122. — *R. ad 3^m Quaes.* Errat graviter Dionysius in interpretatione obligationis voti obedientiae; obligatio enim stricta voti non est confundenda cum obligatione improprie dicta regulae, quae *per se* sub peccato non praecipit. (1) Non datur violatio voti, nisi intervenerit praceptum verum superioris. Neque satis est ad rationem obedientiae proprie dictae, ut superior commendet enixe quidem regulae observationem; tunc enim non intendit novam obligationem imponere, sed urgere tantum id, quod de regula servandum est. Errat quoque graviter Dionysius docens, facile dari materiam gravem contra obedientiam; id enim adversatur sententiae theologorum communissimae. Falsum enim est, (2)

(1) *V. Comp. n. 143. 145. (N. edit.)*

(2) facile — (N. edit.)

darl contemptum formalem auctoritatis, licet saepe adesse possit contemptus materialis seu rei ut levis reputatae. Perperam quoque applicat verba D. Pauli: *Qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit* etc. Dicitur enim tantum quis *resistere*, quando superiori Imperanti respondet, *se nolle parere*, quod quidem grave est, ut supra dictum fuit; vel quando auctoritatem ut talem contemnit: sed rarissime in praxi occurrit.

CASUS XVIII.

VOTUM OBEDIENTIAE (2°).

Anastasia, monialium superiorissa, ad obedientiam strictius urgendam declarat, se praecipere sub peccato, ut omnes et singulae regulae adimpleantur. Imo, non raro declarat, se intendere obligationem sub gravi urgere, atque ad verba confirmanda saepe sequentibus utitur formulis, scilicet: „*Praecipio in virtute sanctae obedientiae . . . in nomine Christi Jesu* etc.“ Quapropter subditae barathrum gehennae semper prae oculis habent. Huic autem in officio succedit mater Clementina, quae, in via prorsus opposita incedens, mellifluis verbis semper sorores alloquitur et suadere potius, quam praecipere, semper videtur.

Hinc

Quaer. 1° *Quid de ratione agendi utriusque superiorissae?*

2° *Quid faciendum sit in dubio de licetate praecepti superioris? An tunc licitus sit probabilissimi usus?*

Solutio.

123. — *R. ad 1^m Quaer.* Neutra superiorissa in ratione agendi laudanda est. Sed quam maxime prior damnanda et vituperanda: non agit enim juxta spiritum mansuetudinis Christi Domini, cujus *jugum suave est et onus leve*. Etenim Anastasia jugum Domini ex se suave efficit asperum et onus aggravat, atque auctoritate sibi commissa non quidem *in aedificationem*, sed *in destructionem* utitur. Superior jus non habet generatim imponendi sub peccato id, quod ex instituto

sub peccato non jubetur. Id tantum facere potest data speciali ratione, in casibus quibusdam particularibus. Neque potest superior praecipere *sub gravi* in re, quae de se levis est. Neque valet frequenter uti in praxi his solemnioribus formulis: *ex parte sanctae obedientiae . . . in nomine Christi* etc.; secus enlm laqueum animabus injicit et auctoritatem suam labefactat, nedum corroboret.

Quod vero ad matrem Clementinam attinet, nimium discedere videtur a praxi superiorissae praecedentis. Tanta enim differentia in regimine damnum spirituale in communitate affert et difficultates innumeras pro sequentibus superiorissis inducit. Auctoritas sane debet esse paterna vel materna, sed strenua, non vero ignava et mollis.

124. — *R. ad 2^m Quaer.* In dubio semper pro superiore standum est. Ipsi enim favet praesumptio, et praeterea hoc requirit rectus ordo et bonum commune religionis: secus enim facile subditi dubia de opportunitate vel licetate praecepti movere possent cum magno auctoritatis detrimento. Quapropter hac in re, practice loquendo, probabilissimi usus prohibendus est, quia ex dictis negamus *suppositum*, scilicet probabilitatem adesse contra talia superiorum jussa.

CASUS XIX.

OBLIGATIO OFFICII DIVINI RATIONE RELIGIONIS (1°).

Killianus theologus tenet atque docet, neque religiosos, neque moniales ad recitationem breviarii in rigore obligari sub gravi ratione professionis religiosae, sed tantum ex praecepto instituti, sicut ad ceteras regulas, quae in plerisque ordinibus sub peccato non urgent. Etenim, ait, si obligatio vi religionis existeret, omnes religiosi *sub gravi* ad officium tenerentur, licet in sacris non forent constituti. Porro non desunt ordines horis recitandis minime addicti. Quare ab omni culpa eximendi sunt non solum novitii, conversi, sed etiam professi, qui choro non interveniunt. Sic Killianus.

Aristus, alter theologus, contendit contra, omnes religiosos ex instituto suo choro addictos sub gravi ad recitationem breviaril obligari, sive publice cum aliis, sive privatim, licet ad id ratione ordinis non adstringantur.

Hinc

Quaer. 1° *An sit gravis obligatio officii pro religioso sive in choro, sive extra chorum?*

2° *An gravis sit obligatio choro assistendi?*

3° *An obligationi officii divini satisfaciat religiosus, qui submissa voce recitat partem officii, et audit alteram a choro prolatam?*

Solutio.

125. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Nulla datur obligatio generatim officium divinum recitandi vi ipsius professionis religiosae, quum varii sint religiosi ordines, quorum professi nullatenus ad horas obligantur. 2° In ordinibus autem ad chorum destinatis datur obligatio sub gravi recitandi officium divinum statim a facta professione, ita ut impediti a choro privatim horis satisfacere debeant, sive clerici, sive laici, sive viri, sive feminae (¹) exceptis tamen conversis, qui ad officia domestica admittuntur. — *S. Lig., de praec. part. n. 141. et seq.*

126. — *R. ad 2^m Quaer. Negative.* Obligatio enim chori, licet gravis sit pro communitate, levis reputatur pro singulis privatis, modo tamen chorus de medio non tollatur. Ad chorum autem sufficiunt quatuor expediti, seu validi et liberi ad cantum sustinendum. Ab obligatione vero levi, choro interveniendi, causa mediocris excusare potest. — *S. Lig. n. 143.*

127. — *R. ad 3^m Quaer. Controversatur.* Prima sententia dicit, talem religiosum non satisfacere obligationi suae, quia non communicat cum aliis canentibus vel alta voce recitantibus. Secunda vero sententia *valde probabilis et communior* juxta *S. Lig.* affirmat. Ratio est, quia ad

satisfaciendum officio in choro non est necesse, ut quisque audiat omnes voces alterius partis; unaquaeque enim pars cum alia unum corpus constituit et mutuo communicat. Secus tamen dicendum est de canonicis officium in choro submisso recitantibus. Ratio discriminis est, quia distributiones etc. debentur solum iis, qui choro inserviunt; ministerium autem chori in eo consistit, ut canonici conveniant ad officium psallendum. Ergo, qui non psallunt, non possunt dici choro inservire. — *S. Lig., de 7. praec. n. 675. Dub. 4. et de praec. part. n. 163.*

CASUS XX.

OBLIGATIO DIVINI OFFICII RATIONE RELIGIONIS (2°).

Delphinus, monialium confessarius in Gallia, facillime a peccato gravi excusat religiosas non solum choro non assistentes, sed etiam alias, officium privatim omittentes, licet ad ordinem choro addictum pertineant. Etenim, ait, cum in Gallia, aspectis praesentibus circumstantiis, moniales vota sollemnia non emittant, non urgendae sunt obligatione officii, quae ex sollemni professione tantum oritur. *A fortiori* ab obligatione gravi liberat moniales, quae officium Beatae Virginis tantum recitant.

Hinc

Quaer. 1° *An moniales in Gallia ad officium divinum teneantur?*

2° *An moniales, quae officium B. Virginis tantum recitant, ad illud sub gravi adstringantur?*

Solutio.

128. — *R. ad 1^m Quaer. Negative* probabilius *per se*, generatim loquendo, seu ratione legis ecclesiasticae, nisi forte constitutionibus proprii ordinis ad id adstringantur. Ratio est, quia, aspectis praesentium rerum adjunctis, non habentur ut moniales proprie dictae. Ecclesia autem non censetur velle tantam obligationem imponere iis mulieribus, quas ut strictissime religiosas non agnoscit. Constat enim ex resp. *S. Poenit.* ad episcopum Petro-

(¹) Consulantur tamen regulae ordinis et consuetudines legitimaе etc. — *V. S. Lig. l. c. (N. edit.)*

corensem die 26. Nov. 1852. Sed in praxi expedit, ut cum iis hac de re quaestio non moveatur, licet superiores et confessarii, hac doctrina cognita, facilius cum privatis dispensare vel scrupulos circa recitationem sedare possint. — V. Comp. n. 182.

129. — R. ad 2^m Quaes. *Affirmative*, si sint moniales *strictae* tales, ut religiosae a Visitatione, quae extra Galliam et in Sabaudia sunt religiosae *strictissime* dictae, quia officium illud loco maioris officii Romani ipsis substitutum est. Insuper sunt ad chorum destinatae et materia est in se gravis. Sunt tamen moniales, quae officium illud B. M. Virginis recitant, absque alia obligatione, quam regulae, v. g. religiosae dictae a *Domina nostra* (*de Notre-Dame*), quae non sunt proprie ad chorum destinatae.

CASUS XXI.

DISPENSATIO IN VOTIS RELIGIOSIS (1°).

Clara, abhorrens a statu coelibatus, haeret primum inter matrimonium et religionem. Hanc eligit et ingreditur congregationem, in qua simplicia vota, sed perpetua emittuntur. Elapsis autem pluribus annis, urgente infirma valetudine aliave gravi causa, episcopo approbante et super tria vota consuecta religionis dispensante e conventu dimittitur. Redux ad saeculum Clara statim ad nuptias sibi oblatas convolat.

Hinc

Quaer. 1° *An episcopus dispensare possit a votis simplicibus in religione emissis?*

2° *An possit solvere vinculum religionis cum omnibus monialibus in Gallia in praesenti rerum statu?*

3° *An possit solvere a voto simplici castitatis, quoties a voto paupertatis et obedientiae dispensare valet?*

4° *Quid specialiter in casu?*

Solutio.

130. — R. ad 1^m Quaes. Distinguendum est. Episcopus non potest *per se* seu

absque delegatione generali vel speciali dispensare in votis religiosis, licet simplicibus, si ordo sit ab ipso independens seu si approbatus sit ab ipso Summo Pontifice. (¹) Sunt enim ordines, in quibus vota tantum simplicia emittuntur, et tamen ab episcopo independentia, ut sunt v. g. religiosi vulgo nuncupati *Fratres a doctrina christiana*. Secus vero, si ordo sive congregatio ab episcopo pendeat, ut patet.

131. — R. ad 2^m Quaes. *Affirmative*. Ratio est, quia moniales, ut existunt nunc in Gallia, non emittunt vota solemnia nec agnoscuntur ut religiosae *strictissime* dictae et eo ipso subjiciuntur episcopo, qui tamquam delegatus apostolicus cum iis dispensare potest. Constat ex responsis S. Sedis, praesertim ex responsione S. Poenit. ad illustriss. D. Bouvier, episcopum Cenomanensem, die 2. Jan. 1836. — V. Comp. n. 180.

132. — R. ad 3^m Quaes. Res non adeo perspicua est. Ratio negandi esse potest: 1° quia votum perpetuae castitatis est Papae reservatum et remanere potest, vinculo religionis dissoluto; 2° quia de facto communiter episcopi pro eo solvendo ad S. Sedem recurrunt; 3° quia sequi videtur ex responsione S. Poenitentiariae ad D. Bouvier. Etenim cum postulasset a S. Congregatione, utrum episcopi in Gallia possint dispensare moniales a voto paupertatis et obedientiae, remanente voto castitatis, eadem S. Congregatio respondit: *Affirmative*.

Ratio autem affirmandi minime spernenda est: 1° quia votum castitatis in religione emissum est *per se* conditionatum, saltem *implicitite*, scilicet in hypothese, quod vovens perseveret in suo ordine; vovet enim in religione et propter religionem. Ergo non censetur velle, ut votum perduret extra religionem, si forte vovens in ea non perseveret. Atqui vota conditionata non sunt reservata Papae. Ergo votum praesens castitatis ab episcopo solvi potest. 2° Quia votum illud non fuit emissum ob solum amorem virtutis, quod tamen ad

(¹) Cf. n. 185. (N. edit.)

reservationem requiritur. Etenim vovens in religione vovet praecipue ab amore religionis, et emittit votum castitatis *per concomitantiam* cum aliis votis religiosis; ergo eo ipso votum illud non est *per se* Summō Pontifici reservatum. 3° Insuper non probat ratio negandi ex responsione S. Congregationis deducta. Etenim responsio illa est affirmativa circa id, quod postulatur; ergo non est exclusiva, nec extendenda ad votum castitatis, de quo non fiebat quaestio et de quo, more romano, S. Congregatio respondere non censetur.

133. — *R. ad 4^m Quaes.* Stante casu, ut jacet, Clara absque difficultate dispensari potest ab episcopo, etiam a voto castitatis. Etenim in hypothesis emisit votum certo conditionatum, siquidem a coelibatu in saeculo abhorrebat. Vovit igitur pro sola religione et, nisi liberaretur a voto extra religionem, hac de causa cogeretur remanere in coelibatu, a quo fuit semper aliena. Ergo Clara potuit licite matrimonium inire ex sola episcopi dispensatione.

CASUS XXII.

DISPENSATIO IN VOTIS RELIGIOSIS (2°).

Delphina puella, ut animae saluti consulat, ingreditur congregationem, in qua vota simplicia perpetua emittuntur, et quae constat variis coenobiis in varias dioeceses distributis, sub regimine non solum superiorissae generalis, sed etiam episcopi loci, ubi praecipuus conventus consistit, velut summi superioris totius ordinis. Delphina, peracto novitiatus tempore emissisque tribus votis in ordine consuetis, in aliam ejusdem congregationis familiam extra dioecesim mittitur. Paucis autem post annis, urgente gravi causa, cupit a votis dispensari et ad saeculum redire. Verum nescit, a quo superiore petenda sit dispensatio. Varii sacerdotes, hac de re interrogati, in varias abeunt sententias. Alius dicit, hanc dispensationem ab episcopo dioecesis requirendam esse; alius tenet, adeundum esse episcopum, totius ordinis superiorem; alius vero declarat, ad S. Sedem esse recurren-

dum. Quare Delphinae dubium minime solvitur.

Hinc

Quaer. *An in casu adeundus sit superior generalis, vel Summus Pontifex, aut sufficiat episcopi loci facultas?*

Solutio.

134. — *R. 1°* Non potest adiri episcopus, superior generalis, quia nulla gaudet jurisdictione extra dioecesim suam, nisi eam specialiter a S. Sede obtinuerit. Sed S. Sedes hujusmodi jurisdictionem minime concedere solet, ut saepius declaratum est a S. Congr. Episc. et Regularium. (¹)

(¹) „Ut salva sit jurisdictio omnium episcoporum, qui in suis dioecesibus habent instituta (religiosarum), S. Sedes non permittit, episcopum dioeceseos, in qua invenitur domus princeps, fungi officio superioris generalis totius congregationis. Nec nodus expediretur, si ordinarius domus principis superiorem generalem nominaret. In quo etenim fundamento jurisdictio hujus superioris generalis inniteretur? Cum episcopus jurisdictione extra suam dioecesim non gaudeat, nequit superiori generali conferre potestatem super instituta in aliis dioecesibus sita. Restat sola S. Sedes, quae superiorem generalem constituere posset, neque alteri cuiquam talis potestas competit. Hoc consequitur ex adjectis literis, a S. Congregatione ad praelatum datis, qui, de hisce principiis monitus, non curavit remove superiorem generalem, quem alicui instituto praeposuerat, multo antequam ad S. Sedem pro examine constitutionum recurreretur.

„Episcopo N Non latet amplitudinem tuam, eam esse Apostolicae Sedis praxim, ut episcopis dioecesum, in quibus domus principes pliarum congregationum mulierum reperiuntur, nulla tribuatur jurisdictio in domos, quae extra suas dioeceses exstant, cum salva in omnibus remanere debeat cujusque ordinarii auctoritas ad praescriptum sacrorum Canonum et apostolicarum constitutionum. Quae cum ita sint, munus superioris generalis instituti NN., cujus domus princeps in tua dioecesi sita est, minime servari poterit. Cum igitur superior ipse ab Apostolica Sede nullam obtinuerit auctoritatem in institutum nec ab aliis ei concedi poterat, a dicto munere exerceendo se abstinere debet.“ — *Analecta juris pontificii ser. 5. col. 924. 925.*

135. — *R. 2°* Neque adiri potest episcopus dioecesis, si congregatio fuerit recognita a S. Sede i. e. si ejus statuta a Romano Pontifice vel a Sacra Congregatione ejus nomine approbata fuerint. Tunc vota, licet simplicia, sunt eo ipso Papae reservata et jurisdictioni episcoporum subtrahuntur. Licet enim episcopi sint delegati S. Sedis ad conventus monialium dirigendos, in earum votis dispensare nequeunt, nisi specialem facultatem ad id obtinuerint. Hac de re constat ex decisionibus bene multis S. Congregationis, quae approbando regulas alicujus ordinis hanc clausulam apponere solet: *Dispensatio votorum, quae in hujusmodi institutis emittuntur, ad Apostolicam Sedem spectat.* — *Vide Analecta juris pontificii ser. 5. col. 66. 68. 508. 510. 926. 1051. 1052. 1053. 1054. etc. etc.*

Facta quidem est specialis facultas episcopis Galliae et Belgii, ut dispensare valerent in votis pro communitatibus, in quibus olim vota solemnia emittebantur. Sed haec facultas non est extendenda ad vota simplicia, quae in recentibus congregationibus emittuntur. (¹)

Confirmatur haec doctrina variis decisionibus S. Congr., v. g. sic in animadversiones relative ad Institutum N. . . :

„Non solet Apostolica Sedes approbare, quod aliquis episcopus sit superior generalis instituti sororum, quae in diversis dioecesibus reperiuntur; quapropter omnia, quae respiciunt hanc superioritatem et superiorem generalem, ab episcopo deputandum, supprimenda erunt.“ — *V. Analecta juris pontificii ser. 5. col. 508.—510. et multoties alibi passim, v. g. col. 924. 1051. et seq. (N. auct. partim ex idiom. gall. versa.)*

(¹) Sic *Analecta juris pontificii ser. 5. col. 1051.:*

„Publicavimus plures animadversiones, a S. Congregatione Episcoporum et Regularium editas quoad instituta moderna, in quibus fit professio votorum simplicium sub auctoritate superioris generalis. Conferantur fasciculi nostri 38. 42. 45. Nunc nobis copia fit publicandi plures animadversiones ejusdem generis datas anno 1860 congregationibus, quae decretum, quo institutum laudatur, aut approbationem formalem a S. Sede obtinuerunt.“

136. — *R. 3°* Adiri debet episcopus dioecesis, si vota Delphinae sint emissa in congregatione a S. Sede non recognita vel laudata, sed a solo episcopo approbata, quia ispe harum piarum congregationum est proprius superior. Igitur, antequam dirimatur controversia de dispensatione a Delphina requirenda, rescindendum est, cujus conditionis sit institutum, ad quod pertinet, utrum nempe a S. Sede approbatum fuerit, necne.

137. — Contendit auctor operis mox citati, *Analecta etc.*, nullas congregationes, licet vota simplicia tantum vel etiam nulla emittant, ab episcopo institui et approbari posse, et proinde vota, si quae sint, nullius esse valoris, donec istae congregationes a S. Sede approbatae fuerint. Ad hoc confirmandum varia refert decreta SS. Pontificum, nempe Joannis XXII. et S. Pii V. Verum non adeo constat, quod his decretis successu temporis, contraria consuetudine tolerata, derogatum non fuerit, sicut in variis Ecclesiae legibus factum est. Exstant

„Confirmant dictae animadversiones, omnino ea, quae ex praecedentibus colligi poterant. Notandum imprimis, frequenter inculcari, dispensationem votorum, quae in dictis institutis emittuntur, S. Sedi reservatam esse. Hoc Congregatio constanter docet, sive agatur de Europa, sive de America, sive de Germania, de Belgio, sive de Gallia. Et re sane vera, vota simplicia in institutis religiosis emissa nequeunt aboleri, quin laedatur jus tertii, scilicet communitatis, quae cum vovente pactum inivit. Per illa vota religiosus fit publicae conditionis, quae ab Ecclesia agnoscitur. Nequeunt assimilari votis conscientiae, in quibus ordinarii locorum dispensant. Ideo S. Sedes dispensationem votorum in ejusmodi institutis emissorum sibi reservat. Mentionem fecimus facultatum specialium Galliae, et Belgio concessarum quoad vota emissa in communitatibus, quae ante revolutionem vota solemnia profitebantur. Hae facultates, aiebamus, nequaquam se extendunt ad vota simplicia, quae in recentibus congregationibus nuncupantur; documenta enim, quae publicamus, numquam omittunt edicere, dispensationem horum votorum esse S. Sedi reservatam.“ (N. auct., ex idiom. gall. versa.)

enim de facto congregationes non paucae nostris temporibus, praesertim pliarum mulierum, approbatione pontificia destitutae. Ceterum pleraeque hujusmodi religiosae familiae, quae paucis abhinc annis a Romano Pontifice approbatae sunt, diuturno tempore exstiterunt, antequam decreto S. Sedis sancirentur. — *V. Analecta juris pontificii ser. 5. a col. 55. ad col. 62. (1)*

CASUS XXIII.

DISPENSATIO IN VOTIS RELIGIOSIS (8°).

Zosimo, sacerdoti regulari, dum exercitia spiritualia in quadam monialium communitate traderet, inter alias poenitentes occurrit Agatha novitia, quae, inscio confessario nec monita superiorissa, votis privatis religionis se obstrinxerat et postea, taedio vitae religiosae affecta, de facto lugebat. Ut miserae opem ferat Zosimus, privilegio regularibus concessio, vota scilicet simplicia nec Papae reservata commutandi, utitur, ut vinculum religiosum, quo se ligaverat Agatha, remanente tamen voto castitatis, dissolvat et eam in pace dimittat.

Hinc

Quaer. 1° *An Zosimus regularis vi privilegiorum vota religionis privata a novitia emissa commutare potuerit?*

2° *Quid, si haec vota de consensu confessarii ordinarii vel superiorissae facta fuerint?*

Solutio.

138. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia haec vota sunt simplicia tantum, neque reservata sunt, neque vinculum religionis proprie constituunt. Nul- lum enim jus tertii, sive superioris, sive communitatis, violavit, cum haec vota a superioribus acceptata non fuerint, ut vota vere religiosa, quae publice fiunt aut a superiore acceptantur.

139. — *R. ad 2^m Quaes.* Idem prorsus dicendum, ac in casu praecedente. Approbatio enim privata confessarii vel superiorissae non impedit, quin vota haec omnino privata sint. Non accipiuntur ut vota religiosa, sed simpliciter ut privata

(1) Cf. *Comp. n. 138. not. 1. (N. edit.)*

permittuntur, et ex parte voventis devotionis gratia aut ad virtutis exercitium meritumve majus emittuntur. Ergo a sacerdote quolibet, ad vota simplicia dispensanda delegato, dispensari possunt.

CASUS XXIV.

DISPENSATIO IN VOTIS RELIGIOSIS (4°).

Paternus, sacerdos regularis, confessionem Barbarae, saecularis puellae, excipiens, audit, eam votum ingrediendi religionem emisisse nec habere nunc requiem, donec ab eo solvatur, ut favorabiles nuptias sibi propositas acceptet et gravissimis tentationibus contra castitatem viam praeccludat. Re mature perpensa existimavit confessarius, se posse valide et licite mulieri succurrere, illiusque votum in aliud plium opus commutavit. Postea vero anxius quaesivit, utrum recte egerit.

Hinc

Quaer. 1° *An Paternus commutare potuerit votum ingrediendi religionem a Barbara emissum?*

2° *Quid, si in Gallia fiat, seu: an votum ingrediendi monasterium monialium sit reservatum in Gallia?*

Solutio.

140. — *R. ad 1^m Quaes. Nego per se.* Ratio est, quia votum illud est Summo Pontifici reservatum, et ne episcopus quidem ab eo dispensare potest. Attamen attendendum est ad ordinem seu communitatem a Barbara intentam. Etenim, si communitas illa non sit religio proprie dicta seu in qua vota sollemnia non emittuntur, absque difficultate a Paterno votum illud solvi poterit, quia per religionem intelligitur religio proprie dicta seu in qua religiosi sollemniter profitentur.

R. ad 2^m Quaes. Nego, aspectis praesentibus circumstantiis. Ratio est, quia, uti jam diximus, moniales nunc in Gallia existentes non habentur ut religiosae in stricto sensu, cum vota sollemnia non emittant. Ergo votum ingrediendi in hujusmodi religionem non est reservatum. Ergo a regulari aut ab alio delegato quocumque solvi potest.

CASUS DE SACRAMENTIS IN GENERE.

SEU

De valore et efficacia sacramentorum, de eorum materia, forma, ministro et subjecto.

CASUS I.

VALOR SACRAMENTORUM (1°).

Parmenio parochus, infantem baptizans, strepitu et tumultu nonnullorum puerorum et baptizandi vagitibus distractus, aquam primum fundit tacens, et postea verba formae proferre festinat. Subinde anxius nescit, an possit vel debeat baptismum iterare. Tandem se resolvit ad iterationem omittendam; sed non ideo omni anxietate caret.

Hinc

Quaer. 1° *Quid requiratur ad valorem sacramentorum?*

2° *Quaenam unio materiae et formae interesse debeat?*

3° *An Parmenio valide baptizaverit, vel sacramentum iterare debuerit?*

Solutio.

141. — *R. ad 1^m Quaer.* Ad omne sacramentum conficiendum requiritur materia debita, forma propria et applicatio formae ad materiam per legitimum ministrum.

R. ad 2^m Quaer. Materia et forma uniri debent vel physice, vel saltem moraliter, pro natura singulorum sacramentorum, ita ut verba formae applicata materiae verificentur et effectum producant. Hinc materia et forma ab eodem ministro necessario sunt applicanda. Si unus enim materiam poneret et alter formam pronuntiaret, verba formae non verificarentur; v. g. si Petrus diceret: „*Ego de baptizo*“, dum Paulus aquam effunderet, falsum proferret Petrus.

142. — *R. ad 3^m Quaer.* Parmenio valide baptizavit, juxta communem sententiam apud *S. Lig. n. 9*. Ratio est, quia videtur sufficere in baptismo unio moralis

consistens in hoc, quod forma statim subsequatur materiae applicationem vel eam immediate praecedat. Attamen in praxi, cum plures theologi graves contendunt, requiri aliquam simultaneitatem inter materiam et formam, seu ut non perficiatur effusio aquae, quin forma incepta fuerit, aut non compleatur forma, quin effusio inceperit, baptismus iterandus est, si res non ita peracta fuerit. Hinc Parmenio baptismum iterare debuisset, et adhuc iterare debet sub conditione.

CASUS II.

VALOR SACRAMENTORUM (2°).

Callixtus, parochi adjutor, confessionem Titii graviter decumbentis excipiens, intelligit, illum habere prolem ex matrimonio putativo cum Bertha. Ut tanto malo remedium efficax afferat, judicat, instaurandum esse matrimonium istud. Quare Titium interrogat, utrum Bertham in veram uxorem accipiat. Annuit Titius, et consensum coram duobus testibus advocatis ratum habet. Vocatur Bertha. Ei venienti obvius exit Callixtus cum testibus, et ait: *Te Titius in veram uxorem accipit: nonne tu quoque eum in virum accipis?* Respondet Bertha: *Accipio*. His peractis ad Titium adeundum properant; sed heu! illum jam sensibus destitutum inveniunt.

Hinc

Quaer. 1° *An validum sit matrimonium inter Titium et Bertham celebratum?*

2° *An recte egerit Callixtus?*

Solutio.

143. — *R. ad 1^m Quaer.* Validum est matrimonium Titii et Berthae, quia adfuit unio moralis sufficiens inter utriusque

consensum. Etenim consensus Titii fuit legitime praestitus coram vicario parochi et testibus idoneis, et paulo post accessit etiam consensus Berthae coram eodem sacerdote et iisdem testibus. Ergo nihil deest ad matrimonii valorem. Sufficit enim in matrimonio unio moralis etiam lata inter consensum sponsorum, quia matrimonium per modum contractus initur: in contractu autem minime requiritur, ut consensus utriusque contrahentis simul ponatur. Attamen ad validitatem huius matrimonii supponi debet, Titium rationis usum servasse usque ad tempus, quo Bertha et ipsa consensum praestitit; secus enim unio requisita deesset, siquidem consensus viri moraliter non perseveraret.

144. — *R. ad 2^m Quaes.* *Per se* modus ille contrahendi matrimonium illicitus est, utpote praxi et ordinationi Ecclesiae oppositus; sponsi enim ambo et testes coram sacerdote praesentes esse debent, nisi episcopus aliquando dispensaverit, ut fit gravi de causa, quando matrimonium per procuratorem celebratur. Non videtur tamen damnandus sacerdos, si reapse timuit, ne tempus exspectandi adventum Berthae deficeret, ut reapse defecit. Igitur, obtenta moribundi facultate, potuit cum testibus ire obviam sponsae. Etenim quod est validum et *per se* illicitum de jure positivo, facile, urgente aliqua necessitate, licitum fieri potest.

CASUS III.

MUTATIO MATERIAE.

1° Sylvius parochus, oleo infirmorum in finem vergente, huic quantitatem majorem olei non benedicti addidit et sic plurimos moribundos extrema unctione munivit. Alias, eodem oleo penitus deficiente, sacro chrismate aegrotos inunxit et ad coelites immisit.

2° Trophima obstetrix, dum missae solemni Sabini neosacerdotis, prima vice celebrantis, interesset eumque egregie Praefationem cantantem audiret, laetabunda in media turba fidelium exclamavit: *Optime sane! Quantum profecit! Nil mirum:*

ego enim ipsa eum baptizavi et lactis copiam cum aqua immiscui!

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam mutatio materiae et formae sacramentum efficiat invalidum?*

2° *An Sylvius valide et licite extremam unctionem ministraverit in utroque casu?*

3° *Quid de baptismo Sabini? Et quid nunc in praxi faciendum sit?*

Solutio.

145. — *R. ad 1^m Quaes.* Omnis mutatio substantialis materiae et formae sacramentum invalidat, non vero mutatio mere accidentalis, licet peccatum grave inducere possit, si notabilis sit. Dicitur autem mutatio substantialis *in materia*, si eadem dici nequeat juxta aestimationem hominum, ac ea, quae a Christo fuit determinata; et *in forma*, si sensus verborum a Christo intentus in alium mutetur.

146. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Sylvius invalide moribundos inunxit *in primo casu*, quia materia sacramenti extremae unctionis est oleum ab episcopo benedictum; atqui oleum vere substantialiter corruptum adhibuit, siquidem ex majori parte oleum non benedictum cum benedicto immiscuit. Ergo materiam substantialiter mutavit; ergo invalide sacramentum confecit.

Debuisset Sylvius admiscere quidem aliud oleum, sed in minori quantitate, ut dicit Rituale Romanum de extrema unctione. Tunc enim *major pars trahit ad se minorem*. Imo, quamvis oleum non benedictum successive addatur in minori quantitate per decursum anni, valida tamen adhuc remanet materia sacramenti, licet omnes partes olei non benedicti simul spectatae quantitatem olei benedicti forte superent. Constat ex decisione *S. Congregationis apud S. Lig. n. 708*.

2° *In secundo casu* Sylvius materiam dubie validam adhibuit; controversatur enim, utrum oleum debeat esse benedictum in ordine ad sacramentum infirmorum. Debuisset parochus ille attendere ad olei penuriam, antequam penitus defecisset, et aliud inquirere, vel illud cum oleo non

benedicto, ut supra dictum est, vel etiam cum chrismate admiscere. Urgente autem praesenti necessitate potuit materiam hanc dubiam adhibere; sed satagere debuit elapso illo casu particulari, ut materiam certam obtineret.

147. — *R. ad 3^m Quaes.* Ut sciatur, utrum validus fuerit baptismus a Trophima collatus, ab ipsa inquirendum est, utrum multo minorem lactis copiam cum aqua immiscuerit, vel aequalem circiter, vel etiam maiorem. In primo casu sacramentum ut validum habendum est, quia est tantum mutatio accidentalis; secus in ceteris casibus, ut patet. Si mutatio substantialis fuerit, baptismus Sabini iterandus omnino erit, et sacri ordines repetendi.

CASUS IV.

LAPSUS LINGUAE SEU MUTATIO INVOLUNTARIA FORMAE.

1° Sidonius sacerdos, sacrum faciendo, cum ad verba consecrationis panis devenisset, lapsu linguae aut distractione dixit: *Hoc est calix* . . . et statim ad errorem advertens, retractavit mentaliter verbum *calix*, et reliquam formae partem seu: *corpus meum* protulit. Postea dubitavit, num debuisset formam iterare, et etiam nunc, an aliam missam pro stipendio accepto celebrare teneatur.

2° Alias ex linguae praecipitatione dixit: *Hoc corpus meum*, scilicet omitendo verbum *est*; vel: *Hoc est corpus meus* vel *corpus meu*, nec formam iteravit. Quamobrem ipsi novae anxietates exortae sunt tum circa sacri valorem, tum circa obligationem aliud novum applicandi.

Hinc

Quaer. 1° *An valida fuerit consecratio in primo casu?*

2° *Quid de consecratione hostiae in secundo?*

3° *Quid de forma sequenti: Hoc est corpus meus vel Hoc est corpus men?*

Solutio.

148. — *R. ad 1^m Quaes.* Res controversiae subjici potest. Primo intuitu ista

forma invalida videtur, quia haec verba nullum sensum referunt. Non satis erat, ut sacerdos mentaliter errorem corrigeret seu per intentionem demeret verbum *calix*, quod lapsu linguae irrepserat. Verba enim formae materialiter accipienda sunt et tantum valent, quantum sonant; atqui in casu nihil sonant; ergo nihil valent i. e. nihil significant. Ergo forma erat repetenda.

149. — Attamen rationes, quae in oppositam sententiam afferri possunt, minime contemnendae sunt. Etenim verba tantum valent, quantum fert usus humanus. Porro in usu humano, si lapsu linguae effluat ex ore verbum indebitum, statim sola vocis mutatione corrigitur, neque orationis initium repetitur. Igitur forma, ubi prolata est vox indebita *calix*, potuit sufficienter a celebrante, mutato solum verbo indebito, corrigi. Ergo consecratio fuit valida, saltem probabiliter, sicut valet baptismus sic collatus: *Ego te baptizo in honore . . . in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*. Propter dubium vero sacerdos debuisset formam repetere sub conditione. Sed, peracto sacro, non debuit aliud pro stipendio accepto celebrare. Imo, nec deberet aliam missam celebrare, etiamsi illa prior consecratio esset certo invalida, quia probabiliter consecratio unius speciei sufficit ad essentiam sacrificii. ⁽¹⁾ Sic *Lacroix l. 6. part. 2. n. 15. etc.* Attamen sententia communior et probabilior tenet, utramque consecrationem requiri ad essentiam sacrificii, cum *S. Lig., de euch. n. 306.*

150. — *R. ad 2^m Quaes.* Invalida est haec forma: *Hoc corpus meum*, quia, verbo *est* deficiente, nullus sensus his verbis exprimitur. Etenim, licet in lingua latina soleat saepe omitti verbum, hic tamen praetermitti nequit. Ratio est: 1° quia nihil reperitur in vocabulis praecedentibus, quod indicet, verbum supplendum esse; 2° quia non tantum requiritur verbum ad sensum propositionis enuntiandum, sed etiam ad corpus Christi efficien-

⁽¹⁾ Quidquid sit de hac solutione (cf. *Comp. P. I. n. 80. not. 2*), sententia valorem formae in simili casu defendens mihi moraliter certa videtur. (N. edit.)

dum; verba enim formae non sunt solum enuntiatiua, sed etiam practica, seu id efficiunt, quod significant.

151. — *R. ad 3^m Quaes.* Non censetur invalida haec forma: *Hoc est corpus meus* vel *Hoc est corpus meu*; mutatio enim ista ab omnibus theologis ut accidentaliter habetur, quia corruptio in fine verborum eorum sensum non destruit, et insuper genus masculinum grammaticae tantum adversatur.

CASUS V.

MUTATIO FORMAE.

Berthusa obstetrix infantem recens natum et jamjam cum morte luctantem sequenti formula baptizaverat: *Ego te baptizo in nomine Patris, Filii, Spiritus Sancti atque Beatae V. Mariae*. Parens vero hujus proles, qui ad modum hunc baptizandi advertit, id parocho denuntiavit. Hic autem dubitat, utrum proles sit baptizanda, tum propter omissionem duplicem vocis *et*, tum propter additionem nominis B. M. Virginis. — Alias eadem Berthusa, alium infantem jamjam morientem baptizans, ut citius formam proferret, dixit: *Ego te baptizo in nomine SS. Trinitatis*.

Hinc

Quaer. *An Berthusa valide baptizaverit: 1° bis omitiendo vocem et; 2° addendo nomen B. M. Virginis, et 3° dicendo: in nomine Sanctissimae Trinitatis?*

Solutio.

152. — *R. 1°* Berthusa valide baptizavit omitiendo *et* ante nomen Filii, quia ex more loquendi ordinario in enumeratione ponitur tantum *et* ante ultimam vocem enuntiandam. Dubia autem est forma, si *et* omitatur ante *Spiritus Sancti*, quia tunc processio Spiritus Sancti destruitur, siquidem intelligi potest modo adjectivo, sive Patri, sive Filio referendo.

2° Valida est forma cum additione *Beatae Mariae Virginis*, quia est completa jam forma, cum haec verba adjiciuntur. Exciplunt: nisi minister mente haeretica ab initio prolationis formae in-

tendat conjungere *Beatam Virginem* cum tribus personis *SS. Trinitatis*, ita ut valor et efficacia baptismi aequae a Matre Dei pendeat.

3° Nihil autem valet, saltem probabilius, baptismus collatus *in nomine SS. Trinitatis*, quia in hac forma non sat distincte exprimuntur singulae personae divinae, siquidem vox *Trinitas* confuse et implicite tantum personas significat. — *S. Lig. n. 111.*

CASUS VI.

INTERRUPTIO FORMAE.

Cornelius sacerdos poenitentem peracta confessione absolvebat. Verum, postquam protulisset priora verba *Ego te absolvo*, respiciens animadvertit, eum jam e sacro tribunali discessisse; quapropter eum revocavit dicendo: *Quid est hoc? quare non expectasti? Revertere et genuflecte, usquedum te absolvertm*. Illo autem reverso, confessarius addidit verba reliqua, scilicet *a peccatis tuis*.

Alias, quum infantem baptizaret et jam dixisset *Ego de baptizo*, mox ad pueros confabulantes conversus formam interruptit, clamans: *Silete, garruli; silete, pueri pessimi; absurdi pueri!* Et postea perrexit: *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* (hic subito sternutat et tussit) *ritus Sancti*.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam interruptio vitiet formam sacramenti?*

2° *An Cornelius invalide absolverit et baptizaverit in exposito casu?*

3° *An illicite egerit, et quatenus? Quid facere debuisset vel quid consultius egisset?*

Solutio.

153. — *R. ad 1^m Quaes.* Non potest bene determinari, sed attendendum est ad aestimationem communem hominum in variis circumstantiis. Interjectio, sternutatio, brevis tussis valori formae non nocent, etiamsi inter syllabas ipsas habeantur. Tussis autem multum producta inter verba ipsa formam nullam reddit. In dubio

autem, utrum interruptio nimia fuerit, semper forma integra repetenda est.

154. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Cornelius valide absolvit, quia interruptio verborum et interpositio non fuit tanta, ut verba sequentia *a peccatis tuis* in morali hominum aestimatione non censerentur coniungi cum praecedentibus *Ego te absolvo*. Attamen, si verba absolutionis repetisset ad cautelam sub conditione, non fuisset damnandus. Sed quare sub conditione? Quia juxta multos doctores sufficiunt probabiliter ad formam absolutionis verba *Ab-solvo te*. Ergo *probabiliter* poenitens fuit absolutus ante interruptionem; ergo, si verba repetita fuissent, sub conditione id fieri debuisset. — *Elbel n. 13.*

2° Cornelius valide quoque baptizavit; interruptio enim non vitiavit formam, nisi accidentaliter, quia non tollitur sensus, ubi parva tantum verborum interruptio interponitur, siquidem neque intentionem loquentis, neque intellectum verborum aufert, ut ait *S. Thomas p. 3. q. 60. art. 8. ad 3.* Atqui brevis quidem fuit interruptio, sive pueros corrigendo et increpando, sive etiam tussiendo et sternutando. Ergo validitati baptismi nihil prorsus obesse potest. — *Vott. n. 23.*

155. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Cornelius illicite egit tali modo poenitentem revocando cum ipsius gravamine et aliorum scandalo. Minime necessarium erat illum revocare, siquidem certo moraliter praesens erat. Satis fuisset igitur, formam absolutionis inceptam perficere, et non amplius de poenitente cogitare.

2° Etiam illicite egit in alio casu, et quidem *per se* graviter, ratione scandali aut injuriae gravis sacramento irrogatae. Non enim adeo urgebat, ut pueros isto modo increparet. Numquid erat periculum in mora, ut formam sacramentalem prius absolvere non potuerit? — *Vott. ibid.*

CASUS VII.

REPETITIO FORMAE.

Henricus sacerdos, scrupulis usque ad dementiam agitatus, videtur sibi nunquam satis exprimere verba consecrationis;

quare 1° solet ea elate dicere, mirantibus sacro assistantibus et obstupescantibus, ac ter vel quater singula repetit sequenti modo: *Hoc, hoc, hoc — est, est, est — corpus, corpus, corpus — meum, meum, meum, meum.*

2° Confessiones audiendo saepe dubitat, an verba absolutionis protulerit, et ideo ea pronuntiat et repetit.

3° Aliquando, si videatur sibi lapsu linguae non recte pronuntiasse ultimam syllabam verborum, eam solam repetit; v. g. *Te absolvo a peccati tui*: ad errorem corrigendum addit *tis, tis* etc.

4° Quoties aliquam distractionem in forma sacramenti proferenda patitur, ejus verba repetit.

Hinc

Quaer. 1° *Quandonam forma repeti possit vel debeat?*

2° *Quomodo peccet eam inutiliter repetens?*

3° *Quid de Henrico judicandum in variis casibus expositis?*

Solutio.

156. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Forma sacramenti repeti potest sub conditione, quando est dubium prudens de ejus valore. Esset enim incommodum grave, si sacramentum deficeret, quia suscipiens sacramentum ejus fructu privaretur; prudens autem timor hujus incommodi, causa sufficiens est formam iterandi. Ratio est, quia *sacramenta sunt propter homines*; licet igitur sacramentum exponere periculo nullitatis, apposita tamen conditione, si bonum hominis id requirat. 2° Forma sacramenti repeti debet stante prudenti timore de ejus valore, si bonum recipientis vel religionis necessario exigit, ut repetatur, v. g. si dubium sit de valore baptismi, vel absolutionis pro morientibus impertiendae, vel consecrationis aut ordinationis. — *V. Comp. n. 200.*

157. — *R. ad 2^m Quaes.* Minister sacramenti, repetens formam inutiliter, *per se* graviter peccat, quia gravem injuriam rei sacrae infert adhibendo verba formae, cum sciat, ea nullum effectum producere posse. Attamen in praxi excusandus est a

peccato gravi ille, qui ex aliqua praecipitatione formam repetit. Etiam scrupulosus, in scrupulis obfirmatus, videtur aliquatenus a peccato, saltem gravi, liberandus ob defectum libertatis. Sed non difficile est, ut, saltem contrahendo repetendi consuetudinem, *per se* mortaliter peccet. Quare igitur, o sacerdos, formam sacramentalem pluries repetis cum tanta sacramenti injuria? Quare laboras scrupulo inani circa debitam pronuntiationem, et peccatum grave, quod adstruunt theologi communiter ratione repetitionis formae, nullatenus reformidas? Si peccatum times, scito, timendum esse, ubi est reapse, non vero, ubi ne umbra quidem illius apparet.

158. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Peccavit *per se* graviter Henricus formam eucharistiae adeo injuriose tractando; *per accidens* tamen ratione dementiae a peccato gravi facile excusabitur. 2° Idem etiam dicendum de repetitione formae absolutionis; attamen ratio scandali facilius in hoc casu abesse posset. 3° Quoad repetitionem ultimae syllabae verborum, hoc insaniam prorsus redolet. 4° Peccavit etiam graviter *per se*, repetendo integram formulam sacramenti ob aliquam distractionem, quia, non obstante distractione, haberi potest certitudo moralis de pronuntiatione debita. Atqui repetere formulas cum certitudine morali de valore sacramenti est profanatio ejusdem gravis; ergo etc.

CASUS VIII.

INTENTIO MINISTRI (1°).

Lucillus, sacrum celebraturus, admonetur ab aedituo, tres hostias minores in altari appositas esse consecrandas et tribus laicis petentibus porrigendas. Annuit ille; sed ex oblivione neque in oblatione, neque in consecratione de iis recordatus est. Quum autem ad communionem devenisset, obstupuit cernens tres hostias in corporali, et quartam extra corporale. Dubitans autem, utrum essent consecratae necne, eas omnes particulas post hostiam majorem sumpsit et laicos ad aliam diem dimisit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam intentio requiratur in ministro ad sacramenti validitatem?*

2° *An Lucillus valide consecraverit omnes hostias in altari positas, necne?*

3° *An recte egerit?*

Solutio.

159. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Requiritur in ministro sacramenti intentio vera et seria saltem faciendi id, quod facit Ecclesia. — *Conc. Trid. sess. 7. can. 11.* 2° Non requiritur vero intentio *actualis*, sed *virtualis* sufficit, quia adhuc perdurat vel in eadem serie actionum, vel saltem in sua intensitate, ita ut vere in actionem ministri influat et actio illa vere humana dici possit. 3° Intentio autem habitualis non sufficit, neque a fortiori intentio interpretativa. — *V. Comp. n. 203.*

160. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Lucillus valide consecravit tres hostias in corporali appositas et repertas, easque laicis praebere debuisset. Ratio est, quia ejus intentio illas consecrandi fuit vere *virtualis*, cum ad istas hostias, ab aedituo monitus, ab initio missae adverterit. Prior enim intentio eas consecrandi, non obstante oblivione tempore consecrationis habita, virtualiter perseveravit. — *Elbel n. 40.*

2° Hostia quarta probabilius non est consecrata. Ratio est, quia reperta est extra corporale. Sacerdos autem censi non potest velle consecrare extra corporale, cum id lege gravi Ecclesiae prohibeatur; non censetur enim velle violare legem sub peccato mortali obligantem: habenda est igitur haec hostia tamquam non consecrata. Attamen non est deponenda cum aliis hostiis non consecratis, quia theologi graves contendunt, illam esse consecratam. Adde, quod forte conjuncta erat cum aliis non solum in missae principio, sed etiam tempore consecrationis, et aliquo casu, v. g. per manipulum sacerdotis, extra corporale dejecta est.

161. — *R. ad 3^m Quaes.* Lucillus male fecit, hanc hostiam statim post majorem hostiam sumendo, quia hoc est contra rubricas, ubi statuitur, ut, si quid

consumendum sit, id post SS. Sanguinis sumptionem fiat. Insuper, cum haec hostia probabilius non sit consecrata, sacerdos eam sumendo ante absumptionem SS. Sanguinis jejunium naturale frangit.

CASUS IX.

INTENTIO MINISTRI (2°).

Medericus sacerdos, confessiones excepturus, intentionem habet hac vice non absolvendi Marcum consuetudinarium, licet videatur satis dispositus, ad ejus constantiam magis probandam. Accedens vero Marcus in media turba, a confessario non agnoscitur, idcirco ab eo absolvitur. Confessarius, ad errorem statim advertens, haeret dubius et anceps; nescit enim, an absolutionem iterare debeat, vel poenitentem a communione impedire. Tandem ad absolutionem denuo impertiendam se resolvit.

Alias idem Medericus statuerat, Paulum non hac vice absolvere, ut dignius ad sacramentum se disponeret, et id poenitenti jam significaverat, cum subito ex animi distractione verba absolutionis protulit.

Hinc

Quaer. 1° *An Medericus valide Marcum absolverit, et an recte egerit absolutionem iterando?*

2° *An valida fuerit absolutio Paulo impertita?*

Solutio.

162. — *R. ad 1^m Quaer.* Medericus praesumendus est valide absolvisse. Etenim valide absolvit, si prior ejus intentio non absolvendi non fuit absoluta, ita ut poterit implicite retractari per intentionem absolvendi poenitentem praesentem. Atqui ita est; nam sibi proponendo Marcum non absolvere, id statuebat non praecise ob Marci indignitatem, sed ut ille postea magis ad beneficium absolutionis disponeretur. Verum, si futurum errorem praevidisset tunc, numquid, illo occurrente casu, adhuc absolutionem Marco denegasset? Nequaquam. Non potuisset enim ita statuere, quia noluisset afferre maximum incommodum poenitenti, qui non absolutus

discessisset nec damnum illud reparare potuisset, cum illud ignoraret. Ergo intentio absolvendi in confessario videtur omnino praeponderans in casu nostro. Ergo Marcus fuit valide absolutus. Ergo Medericus confessarius omnem sollicitudinem de errore debuisse deponere, et proinde absolutionem repetendo male fecit. In vero dubio saltem conditio ab ipso apponenda fuisset. — *S. Lig., de sacr. in gen. n. 28.*

163. — *R. ad 2^m Quaer. Negative.* Confessarius in hoc secundo casu evidenter caruit intentione absolvendi, siquidem suam mentem ipsi poenitenti jam modo apererat. Ergo verba absolutionis ab illo tum contra suam intentionem prolata nullam habuerunt efficaciam. Ergo invalida prorsus fuit absolutio.

CASUS X.

DIGNITAS MINISTRI.

Albertus sacerdos, humanam fragilitatem expertus, lethali noxa sese inquinaverat. Cacodaemone victus, integro mense in hoc lugendo statu perseveravit, omnia munia sacerdotalia obeundo, scilicet concionando, sacrum peragendo, confessiones, sive impertita sive negata absolutione, excipiendo, communionem fidelibus distribuendo, baptismum et extremam unctionem, data occasione, ministrando, et pluries sponsis benedicendo. Die quodam festo, pro populo celebraturus, tanto horrore sacrilegii committendi captus fuit, ut, deficiente confessarii copia, verba utriusque consecrationis praetermiserit ad profanationem ss. eucharistiae devitandam. Tandem confessionem dolentissime instituit; sed nescit, quomodo de his omnibus sese accusare debeat.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo in singulis peccaverit Albertus, et quomodo confiteri vel a confessario interrogari debeat?*

2° *Quid spectatim judicandum de omissione consecrationis, prout in casu refertur?*

3° *An teneatur semper confiteri*

sacerdos, reus peccati mortalis, ante sacramenti cuiuslibet administrationem, et quid, si necessitas urgeat?

Solutio.

164. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Albertus mortaliter peccavit, quoties sacramentum in hoc lugendo statu confecit, quia confectio sacrilega singulorum sacramentorum constituit actum peccaminosum, in se distinctum et determinatum. Hinc toties graviter peccavit, quoties indigne baptizavit et infirmos sacro oleo inunxit; item quoties absolutionem impertivit, quia tot iudicia diversa et completa peregit. Attamen excusandus est a peccato mortali *probabiliter*, quando confessiones audivit, quin absolveret, quia sacramentum non confecit. Excipe: nisi fuerit animo paratus ad absolvendos omnes sibi occurrentes.

2° Peccavit mortaliter juxta communem sententiam, eucharistiam in mortali extra missam ministrando, propter injuriam gravem sanctissimo sacramento irrogatam. — *S. Lig. n. 35. — Billuart. — Antoine etc. Probabiliter* tamen unicum tantum peccatum mortale commisit, quoties eucharistiam fidelibus distribuit, etsi plures simul ad sacramentum accesserint, quia distributio fit per modum convivii, ideoque unica censetur fieri administratio. — *S. Lig. ibid. — Billuart etc.* Plures tamen graves theologi contendunt, non peccare graviter ministrantem eucharistiam in mortali, quia non conficit sacramentum et proinde remote tantum ad productionem gratiae cooperatur, siquidem non ponit actionem efficientem gratiam, sed tantum applicat sacramentum actu existens. Ita *Lugo, de sacram. d. 8. n. 155. — Elbel n. 50. (1) — Sporer. — Sylotus. — Lacroix.* Haec autem sententia, saltem extrinsece, sat *probabilis* videtur.

3° Quoties missam sacrilege celebravit, *probabiliter* triplex peccatum mortale commisit, scilicet indigne consecrando, indigne communicando et indigne sibi indigno sacramentum ministrando. Imo, ajunt, quar-

tum patrat peccatum grave, si eucharistiam aliis in missa ministrat. — *S. Lig. n. 35.* Ceterum in praxi parvi refert scire, quot peccata faciat sacerdos sacrilege celebrans, cum satis sit, si in confessione dicat, se in mortali celebrasse.

4° *Probabiliter* graviter non peccavit concionando vel alias functiones sacras ministerii obeundo, in quibus non intervenit neque confectio, neque administratio sacramenti, neque tactus eucharistiae sive mediatum, sive immediatum. Hinc patet, quomodo Albertus confiteri vel etiam interrogari debeat. — *Vid. Comp. n. 209. et seq.*

165. — *R. ad 2^m Quaes.* In maximum errorem impegit ille miserrimus sacerdos, dum putavit, se a sacrilegio immunem evadere consecrationem omittendo. Sacrilegium enim multo majus commisit, reliquam seriem orationum et caeremoniarum sacrarum exhibendo, et sanctissimum missae sacrificium simulando, quin reapse illud conficeret.

166. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Certo tenetur confiteri sacerdos, reus peccati mortalis, ante missae celebrationem, si copiam confessarii habeat. Constat ex *Conc. Trid. sess. 13. c. 7.*, ubi praescribitur confessio omnibus fidelibus communicaturis, si in statu gratiae non versentur.

2° *Per se* autem non tenetur confiteri ante administrationem aliorum sacramentorum, si facile per actum contritionis perfectae gratiam divinam recuperare valeat, quia confessio tunc nulla lege praescribitur.

3° Urgente necessitate celebrandi et deficiente copia confessarii satis erit, si sacerdos, peccati mortalis reus, actum contritionis perfectae serio eliciat et confiteri quamprimum proponat. — *S. Lig. n. 255. et seq. — V. Comp. n. 207. et seq.; n. 324. et seq.*

CASUS XI.

SACRAMENTA MINISTRANDA (1°).

Rembertus parochus mussitare solet fere quoties ad confessiones audiendas advocatur. Erga aegrotos praesertim inviosos eosque sacramentis muniendos se morosum et difficilem exhibet. Quapropter

(1) *Elbel* videtur rigidiores sententiam tueri. Cf. *l. c.* et *n. 25.* (N. edit.)

non semel evenit, ut, illo requisito et cunctante, plures absque sacramentis decesserint. Grassante quondam morbo pestifero, Rembertus, pelli suae timens, sub praetextu alicujus urgentissimi negotii pertractandi se in alium locum tutum, longe dissitum recepit, substituto tamen prius idoneo vicario, qui suo nomine animarum curam ageret et infirmis assisteret. At primum ex illo loco dissito per epistolam episcopum suum de suo discessu monnit, aliquam fictam causam exhibendo. Elapsis pluribus hebdomadis, ubi inauduit, extinctam esse luem, ad propria reversus est.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sit obligatio ministri quoad sacramenta conferenda seu: quandonam gravis sit?*

2° *An et quandonam sacramenta etiam cum vitae periculo ministrare debeat?*

3° *Quomodo peccaverit Rembertus in omnibus?*

Solutio.

167. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Pastor animarum tenetur sub gravi ex justitia sacramenta ministrare subditis suis rationabiliter petentibus, quia ad id ex *quasi-contractu* seu ex officio suscepto adstringitur. 2° Alius non pastor numquam tenetur sacramenta administrare ex justitia, bene vero ex caritate in gravi proximi necessitate. — *Vide Comp. n. 213.*

168. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Minister sacramenti, qui non est pastor, tenetur etiam cum vitae periculo administrare sacramenta ad salutem necessaria, scilicet baptismum poenitentiamque iis, qui sunt in discrimine vitae et praesumuntur versari in statu peccati mortalis, nec facile per actum contritionis sibi subvenire posse; et etiam extremam unctionem in casu, quo quis nullo modo confiteri posset, v. g. si sensibus esset destitutus. Ratio ex generali principio caritatis deducitur.

2° Quid vero de pastore? Valde *controvertitur*. Prima sententia *valde gravis*, ait *S. Lig.*, *affirmat*, eum teneri etiam alia sacramenta cum periculo mortis mini-

strare ratione officii. *Ita Suarez, — Sylvius, — Vasquez etc.* Secunda vero sententia, etiam *valde probabilis*, ait *S. Auctor; negat*, quia alia sacramenta non sunt tantae necessitatis, ut parochus pro eis conferendis teneatur vitam prodere. *S. Lig. l. 6. n. 233.* refert declarationem *Greg. XIII.*, decretum *S. C. Concilli* his verbis approbantis: *Parochum duo sacramenta ad salutem necessaria, nempe baptismum et poenitentiam, tunc teneri ministrare vel per se, vel per alium idoneum, ut parochus possit audire confessiones sanorum, quia alias eum reformidarent, si viderent, eum accedere ad pestilentes.*

169. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Rembertus procul dubio graviter peccavit, cum se morosum ac difficilem exhibuit non semel vel iterum, aut raro, sed persaepe quoad fidelium confessiones excipiendas, et praesertim aegrotos invisendos et sacramentis reficiendos. Nec excusandus foret a peccato mortali, licet raro moram protraxerit relative ad infirmos adeundos, si ob illam moram culpabilem aegroti absque sacramentis decedere potuerint.

2° Graviter etiam peccavit Rembertus deserendo suas oviculas et fugiendo instar mercenarii, et quidem sine licentia ab episcopo petita vel obtenta. Ratio est, quia in re gravi egit contra suam obligationem, et forte non sine scandalo et gravissima parochianorum offensione. Parochus enim tempore pestis tenetur in parochia morari et subditis sacramenta, saltem salutis necessaria, ministrare: constat ex declaratione *S. Congr. Conc. Trid. an. 1576.* Boni enim pastoris est, *animam suam pro ovibus suis ponere*, juxta efatum Christi Domini. (*I. Joan. 3. 16.*) Non satis fuit igitur, ut Rembertus sibi idoneum vicarium substitueret, neque ut episcopum post discessum admoneret, quia debuit non prius discedere, quam licentiam obtinuerit; neque in praefatis circumstantiis facultatem abeundi postulare potuit, cum id prohibeat *S. Congregatio*. Insuper neque obtenta facultate excusaretur, cum falsam causam allegaverit ad rem ab episcopo extorquendam.

CASUS XII.

SACRAMENTA MINISTRANDA (2°).

Cunibertus parochus advocatur ad domunculam mulieris, igne flagrantem, ut ipsi, ab omnibus derelictae, saltem per absolutionem succurreret et infantem, quem a paucis horis pepererat, baptizaret. Advolat quidem pastor; sed animadvertit, arduum et periculosissimum esse opus, et ob metum mortis recusat mulierem adire, quamvis tempus adesset praedictae infelici matri et miserae proli necessaria sacramenta conferendi.

Hinc

Quaer. 1° *An graviter peccaverit Cunibertus, matri et proli in tanta necessitate spirituali positus non succurrendo, non obstante propriae vitae periculo?*

2° *An excusationem mereretur, si ipse in statu peccati versaretur?*

Solutio.

170. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Casus matris valde differt a casu prolis; mater enim absolvi poterat a longe absque vitae absolventis periculo, saltem communiter loquendo. Insuper parochus non tenebatur vitam prodere ad matrem absolvendam, si scivisset, mulierem pie vivere nec ordinarie versari in statu peccati mortalis, vel tunc facile actum contritionis elicere posse. — *S. Lig., de praec. caritatis n. 27.*

2° Cunibertus sub gravi tenebatur vitam suam exponere ad infantem baptizandum, quia parochus tenetur subvenire extremae necessitati spirituali parochianorum cum suo quocumque incommodo aut damno temporali. Imo, deficiente parocho ad id obligatur quilibet alius, quia vita spiritualis, etiam aliena, utpote bonum majus et altioris ordinis, praeferri debet saluti corporali cujuslibet viventis. Ergo a fortiori ad illud tenetur parochus, de quo ait Christus: *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.* — *Joam. 10. 11.* Ergo peccavit graviter Cunibertus, quippe qui tantae obligationi non satisfecit. At-

tamen a peccato excusandus videtur, si certus non fuisset, se ad infantem pervenire posse; durissimum enim esset, aliquem obligare ad vitam pro bono alterius incerto prodendam.

171. — *R. ad 2^m Quaer. Negative,* quia facile unico instanti per actum contritionis perfectae se in statu gratiae reponere potest. Praeterea nonne actum caritatis perfectae peragit ille, qui pro amore Dei et proximi vitam propriam profundit?

CASUS XIII.

SACERDOS MORTIS PERICULO OCCURRENS.

Metrodorus, apud infideles missionarius, dum, fervente persecutione, incognitus christianos hinc et inde sparsos inviseret ad eos in fide confirmandos, incidit casu in turmam lictorum, qui foras educebant quempiam gravis sceleris reum, ut capite truncaretur. Tum, zelo incensus, penetravit per satellites ad malefactorem in paganis superstitionibus enutritum eumque tanto spiritus ardore ad religionem catholicam amplectendam hortatus est, ut ille annuerit et, publice veram fidem professus et aqua baptismatis regeneratus, pie fortiterque occubuerit.

Hinc

Quaer. 1° *An Metrodorus missionarius sub gravi obligatus fuerit ad succurrendum animae infidelis capite obtruncandi etiam cum gravissimo mortis periculo?*

2° *An simplex christianus ad id esset obligatus?*

Solutio.

172. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative per se.* Ratio patet ex dictis seu ex principiis generalibus caritatis. Dixi: *per se*; nam missionarius ille ad id non fuisset obligatus, si tantum probabile esset, quod ille infidelis admissurus fuisset in animum verba sacerdotis catholici, quia, si esset tantum probabilis spes juvandi, esset etiam probabilis desperatio; atqui talis obligatio foret nimis difficilis in probabili desperatione: ergo urgenda non esset. — *Gobat, de sacramentis in gen. n. 183.*

Neque obligatus esset, si non reperiretur in loco alius sacerdos, qui christianis opitulari posset, praesertim persecutionis tempore. Aequum enim non est, ut sacerdos uni animae succurrat, multos alios in periculo salutis relinquens. — *Gobal ibid.*

173. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative per se*, quia fidelis quilibet infidelis per baptismum succurrere potest, et proinde debet, ut ex dictis satis liquet. Raro tamen in hujusmodi casu urget stricta obligatio, quia non constat de fine certo assequendo; non sufficit enim aliqua spes vel etiam mera probabilitas successus obtinendi, ut quis vitam ipsam prodere debeat.

CASUS XIV.

SACRAMENTA DENEGANDA.

Julianus, peccator publicus, matrimonium contracturus, jam publicatis bannis adit parochum confessiones excipientem et declarat, se nolle confiteri, sed confessionem simulare, ut sponsae complaceat. Negat parochus, se matrimonio interveniturum esse, nisi seriam confessionem peregerit, cum sacramentum illud statum gratiae requirat. Subinde, cum perrexisset parochus ad sacrum faciendum, dum communionem fidelibus distribuit, ecce inter alios communicantes cernit adstantem Julianum ipsum. Quid faciet? Haeret anceps.... Sed mox recordans praecepti Domini: *Nolite dare sanctum canibus*, hominem praetermittit. Absoluto sacro Julianus, ira percitus, adit parochum, imprecationibus eum lacerat etque mortem minatur, nisi sibi eucharistiam ministret suoque matrimonio assistat. Perterrefactus parochus existimat, praeceptum tunc non urgere, et Juliano morem gerit.

Hinc

Quaer. 1° *Quandonam sacramenta deneganda sint?*

2° *An recte egerit parochus abnuendo assistere matrimonio Juliani, et postea metu mortis assistendo?*

3° *An recte egerit eucharistiam eidem primum denegando, et deinde metu mortis eam ipsi concedendo?*

Solutio.

174. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Sacramenta deneganda sunt peccatori publico, sive *occulte*, sive *publice* ea petenti, quia sancta non sunt indignis tradenda et scandalum fidelium praecavendum est.

2° Sacramenta sunt etiam deneganda peccatori *occulto occulte* petenti⁽¹⁾, quia simpliciter indignus est, et insuper nulla urget ratio ad ministrum excusandum. Secus vero, si *publice* petat, quia tunc sacramenta denegari nequeunt absque scandalum fidelium et Ecclesiae perturbatione. — *S. Lig. n. 50.*

175. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° *Per se* recte egit primum assistentiam suam matrimonio denegando. Ratio est, quia, licet confessio non requiratur lege generali Ecclesiae ad matrimonium, cum Concilium Trid. adhortetur tantum ad confessionem matrimonio praemittendam, attamen generatim parochus assistere nequit matrimonio eorum, qui sunt publici peccatores. Ratio est: 1° quia de jure naturali nemo cooperari potest peccato alterius, etiam materialiter, nisi de causa gravi et proportionata; 2° quia publici peccatores indigni sunt, ut ad sacramenta admittantur. — *S. Lig. n. 54. — V. Comp. P. II. n. 218. 769. 774.* (2) Nec obstat, quod parochus non sit minister matrimonii; nam ejus praesentia necessaria est ad sacramenti validitatem. Adjicias, quod parochus ex officio incumbere debet salutis spirituali suarum ovium, eas a peccatis avertendo. Nec dicas, quod sponsi jus habent ad matrimonium contrahendum et proinde ad parochi assistentiam; nam nemo jus habet ad actionem, in qua peccatum committitur.

2° Parochus potuisset assistere matrimonio Juliani in favorem sponsae, si haec non fuisset indigna, quia tunc rationem sufficientem habuisset peccatum ejus permittendi.

3° Potuit assistere matrimonio metu mortis impulsus, quia parochus non est minister sacramenti et praeterea gravissima

(1) excepto casu, quo crimen cognitum fuisset ex confessione — *S. Lig. ib.* (N. edit.)

(2) et n. 960. not. 4. (N. edit.)

ratione a peccato cooperationis excusatur. Potest etiam parochus excusari in simili casu propter alia quaecumque incommoda valde gravia, sive propria, sive contrahentium, v. g. ne in peccato aut in concubinato perseverent etc. — *S. Lig. n. 54.*

176. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Prima vice recte egit parochus communionem Juliano denegando, quia, ut ipse ait, sancta non sunt canibus seu indignis tradenda. Julianus autem, peccator publicus, nulla praemissa poenitentia neque scandalum reparatione, est omnino indignus; ergo a communione erat repellendus seu praetermittendus.

2° Male egit postea parochus, metu mortis adactus eucharistiam Juliano ministrando. Ratio est, quia damnum quantumlibet compensare nequit summam injuriam, quae in eo casu eucharistiae advenit. — *Ita S. Lig. n. 49. cum aliis.*

177. — Contradicunt tamen plures cum *Lacroix l. 6. part. 1. n. 138.* — *Gobat* — *Sporer* etc., dummodo sacramentum non petatur in odium religionis. Ratio eorum est, quia, ut ajunt, si infamia peccatoris occulti publice sacramentum petentis talem administrationem excusat et irreverentiam sacramenti reparat, cur mors a ministro subeunda non excusaret? Sed neganda est paritas: etenim sacerdos nequit publice communionem negare peccatori occulto, non quidem ad famam ejus salvandam, sed propter alia gravissima incommoda, quae inde sequerentur, nempe scandala aliorum, qui, licet forte digni, a sacra communione deterrentur, timentes, ne ob odium vel imprudentiam a sacerdote arcerentur. Haec autem incommoda non habentur in ministro, qui metu cogitur ad communionem peccatori publico ministrandam. Imo aedificationi esset populo minister, qui ad reverentiam sacramento servandam periculo mortis se exponeret.

CASUS XV.

SIMULATIO SACRAMENTI.

Synesius, alumnorum in collegio degentium confessarius, Leonardi confessionem excipiens audit, illum paulo ante

contra castitatem cum Alberto graviter deliquisse. De facti veritate ex ipsius narrationis adjunctis procul dubio constabat. Vice sua, confitendi gratia, accedit Albertus, qui rem altissimo premit silentio. Confessarius probe novit, eum non potuisse apud alterum suas culpas manifestare, siquidem nullus alius est in collegio pro audiendis confessionibus; nec supponi potest, poenitentem ex oblivione aut ignorantia tantum peccatum relinere. Quid faciet Synesius? Id consilii capessit, ne sigilli legem violet nec sacrilegio poenitentis cooperetur: Alberto prudenter, sed frustra interrogato, fingit absolutionem impertire, dicendo submissa voce: *Ego te non absolvo.* Cum autem praevideret, Albertum ad communionem cum aliis accessurum esse, particulam seorsim ab aliis collocatam in sacro faciendo minime consecrare intendit, eamque ipsi porrigit.

Hinc

Quaer. 1° *Quid sit simulare sacramentum?*

2° *An aliquando licitum sit?*

3° *Quid dicendum de ratione agendi Synesii tum ratione fictae absolutionis, tum ratione hostiae non consecratae Alberto porrectae?*

4° *An Synesius potuisset proferre verba solita: Corpus Domini etc. coram Alberto, quin hostiam ei porrigeret?*

Solutio.

178. — *R. ad 1^m Quaes.* Probabiliter simulatio sacramenti consistit in appositione fictae formae ad materiam aut in ficta formae prolatione, ita ut, cum rigore loquendo, tantum simuletur sacramentum, quando fecte ponitur illud, quod essentialiter pertinet ad rem, quae simulatur.

R. ad 2^m Quaes. Numquam licet simulare sacramentum, ne *materialiter* quidem, seu etiam non intendendo *directe* simulationem seu proximi deceptionem, quia omnis simulatio est injuria gravissima in Christum, cui minister illudit, abutendo rebus sacris ab ipso institutis et sic eum falso operantem inducendo. Constat etiam ex propositione 29. ab *Innocentio XI.*

damnata, quae sic jacet: *Urgens metus gravis est causa justa sacramentorum administrationem simulandi*. Plures quidem theologi putant, solam formalem simulationem in hac propositione damnari; sed merito alii communiter contradicunt. Etenim non licet simulare sacramentum ex metu gravi, ut constat ex damnatione praefatae propositionis. Atqui simulatio ex metu mortis est simulatio *materialis*, non vero *formalis*; ergo. Juxta alios non damnatur quaelibet simulatio *materialis*, v. g. si fiat ex metu mortis, cum in praedicta propositione dicatur tantum *ex metu gravi*. Sed respondet *S. Lig. n. 59.*: *Quamvis praefata propositio non loquatur de quocumque metu, tamen commune etiam est apud doctores, non licere administrationem sacramenti simulare etiam ob metum mortis.* — *V. Comp. n. 220.*

179. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° *Quoad absolutionem* controvertitur imprimis, utrum confessarius possit vel debeat in simili casu absolutionem denegare, aut vice versa.

Prima sententia dicit, absolutionem esse omittendam, quia poenitens, utpote male dispositus, ea prorsus indignus est, et proinde confessarius, eum absolvendo, ejus sacrilegio cooperatur. Hanc sententiam suadet *S. Lig., de poenit. n. 681.*, ubi dicit, melius esse, si confessarius omittat absolutionem, poenitente non monito, et loco absolutionis aliquas orationes recitet.

Secunda sententia docet, poenitentem semper absolvendum esse. Ratio est, quia non licet confessario agere contra poenitentem ex notitia confessionis, siquidem hoc est aliqua sigilli laesio seu poenitentis gravamen, quod cedit in odium sacramenti. Ita *Lugo, de poenit. d. 22. n. 21. cum Gobat, Diana et aliis*. Haec sententia mihi multo probabilior est. Etenim quid commodi haberi potest in alia sententia? Si poenitens sit male dispositus, numquid a sacrilegio immunis est, cum se absolutum existimet? Minime sane. — *V. Comp. n. 222. et 619.*

2° *Quoad communionem* graviter et gravissime peccavit Synesius, hostiam

non consecratam Alberto porrigendo, quia hostiam hanc ipsi communicanti et ceteris assistentibus adorandam obtulit et eo ipso ad actum idololatriae eos induxit. Sic neque sacerdos, versans in statu peccati mortalis, consecrationem simulare potest ad vitandam indignam missae celebrationem. Remedium igitur malo pejus est, ut dicit *Innocentius III. c. De homine (7.) de celebratione missarum (III. 41.)* — *S. Lig. n. 61.* — *Pontas, v. Communion Cas. 15.*

R. ad 4^m Quaes. Negative, quia usus fuisset notitia confessionis ad sacramentum ei negandum, quod gravamen maximum sigilli induxisset. Dicit autem *S. Lig. n. 61.*, quod possit quis indispositus ad communionem aliquando ob infamiam vel scandalum vitandum cum parocho convenire, ut hic dicat super ipsum verba *Corpus Domini* etc., quin sacram hostiam ei praebeat, quia tunc revera non ministrat sacramentum, nec irreverenter eucharistia tractatur.

CASUS XVI.

SUBJECTUM SACRAMENTORUM (1°).

Philemon parochus solet dare sacram viaticum, extremam unctionem et absolutionem infirmis delirantibus, fatuis et amentibus, imo et ebrils agonizantibus. Sed ejus agendi ratio carpitur a Marcelino, allo parocho, qui contendit, sacramenta in his casibus conferenda non esse propter periculum irreverentiae erga res sacras aut etiam invaliditatis sacramenti. Cuinam, quaeso, causa tribuenda erit?

Hinc

Quaer. 1° *Quid requiratur ad validitatem receptionis sacramentorum?*

2° *Quid ad receptionem licitam?*

3° *An Philemon recte processerit in omnibus?*

Solutio.

180. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° In adultis requiritur *ad validitatem* intentio aliqua sacramentum susciplendi, quia non decet, ut adultus tantum recipiat beneficium, nisi velit. Sed pro plerisque sacramentis sufficit

intentio habitualis seu implicita, spectata cujusque sacramenti natura. Excepto autem poenitentiae sacramento non requiritur ad validitatem, etiam in adulto, neque probitas, neque propria fides. Patet ex praxi Ecclesiae, quae numquam permisit, ut iteraretur baptismus, neque ordo haereticorum vel improborum hominum, quoties de sacramento rite collato constabat. Ratio autem, qua excipitur poenitentia, est, quia animi dolor ad materiam ipsam sacramenti pertinet.

2° Nulla requiritur dispositio aut intentio in infantibus aut perpetuo amentibus, ut *valide* recipiant sacramenta, quorum sunt capaces, quia nullam conditionem adimplere valent, et nihilominus haec sacramenta pro ipsis, sicut pro aliis, instituta sunt.

181. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Ad sacramenta vivorum *licite* recipienda requiritur status gratiae, quia a Christo ordinata sunt ad augmentum gratiae producendum.

2° Ad sacramenta mortuorum ab adultis licite recipienda requiruntur actus fidei et spei juxta haec Apostoli ad Hebr. (11. 6.): *Credere . . oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquitrentibus se remunerator sit.* Requiritur etiam dolor de peccatis, ne effectibus sacramentorum obstant. In sacramento autem poenitentiae dolor ille etiam ad validitatem necessarius est.

182. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Philemon non potuit praedictis extremam unctionem ministrare, si excipiantur perpetuo amentes, utpote incapaces. 2° Potuit etiam eucharistiam ministrare delirantibus et semifatis, secluso tamen irreverentiae periculo, non tamen ebriis agonizantibus propter scandalum, quod inde sequeretur. 3° Potuit dare absolutionem sub conditione iis omnibus, quibus extremam unctionem ministrare licet. Etenim, quamvis ad absolutionem requiratur actualis cognitio, aliqualis confessio et doloris actus, non certo constat, ea omnino in his deficere, ut infra dicemus in sacramento poenitentiae de absolutione moribundorum. — *V. Comp. n. 439. et 505.*

CASUS XVII.

SUBJECTUM SACRAMENTORUM (2°).

Florianus parochus, ad Titium moribundum advocatus, audita ejus confessione ipsi praebet sacram eucharistiam, quam libenter suscipit. Sed cum de extrema unctione ageretur, recusavit Titius illam suscipere, asserendo, nullum esse pro se mortis periculum. At vero, ubi parochus animadvertit, jam sensibus eum distitui, coepit eundem sacro oleo ungere et perrexit, quamvis moribundus, oculis subito apertis, cernens, quid circa se ageretur, agitatione capitis displicentiam suam ostenderet.

Hinc

Quaer. An Florianus valide et licite egerit, Titio extremam unctionem conferendo?

Solutio.

183. — *R. ad Quaes. Affirmative.* 1° Florianus *valide* egit, quia in Titio consensus non deficit. Etenim ille non contempsit sacramentum, neque respuit, imo voluntatem illud recipiendi satis ostendit libenter eucharistiam suscipiendo et sic implicite significando, se christiano more velle mori. Neque dubitandum est, quin, si periculum mortis agnovisset, extremam unctionem aequae ac eucharistiam postulasset. Ergo prudenter judicandum est, Titium habuisse intentionem saltem implicitam et habitualementalem oleum infirmorum recipiendi, et eum per voluntatem generalem christiane moriendi correxisse errorem particularem, seu voluntatem contrariam ex errore provenientem, et consequenter voluntatem recipiendi sacramentum in ipso praedominantem fuisse. — *Ita Elbel n. 69.—71.*

2° *Licite* etiam egit Florianus Titium inungendo. Etenim quoties sacramenta valide⁽¹⁾ conferri possunt, licite etiam conferuntur urgente necessitate, praesertim extrema. Ergo ex omni parte absolvendus et laudandus est Florianus.

⁽¹⁾ subintellige: *cum effectum gratiae* — (N. edit.)

CASUS DE BAPTISMO

SEU

De materia, forma, ministro et subjecto baptismi.

CASUS I.

MATERIA BAPTISMI.

Lucianus parochus, cum in pagum ab ecclesia spatio mediae horae dissitum perrexisset alicujus aegroti invisendi gratia et peracto munere esset reversurus, oblatus est ei infans baptizandus. Jussit illum ad ecclesiam deferri. Praeibant mulieres, baptizandum deportantes; subsequebatur parochus, recitandis horis canonicis intentus. Sed ecce! dimidio itineris emenso, inopinate advertunt mulieres, infantem jamjam agonizare. Clamores inaudiens advolat pastor, anxietate percitus. Sed quid consilii infelix suscipiet? Nullius enim generis aqua in promptu habetur. Sed ecce, repente pluvia ab alto decidens ejus angustias sedat et comprimit. Acceptum ocus infantem cadenti pluviae subjicit, dicens: *Ego te baptizo* etc. Vix autem formam baptismi compleverat sacerdos, cum infantulus candidam efflat animam.

Mulieres, magis ac magis ejulantes, a parocho petunt, utrum rite baptizatus fuerit et ad coelites avolaverit. *Ita sane!* respondit bonus parochus.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sit materia baptismi?*

2° *An in casu validus fuerit baptismus?*

3° *An validus fuisset, si una e mulieribus flevisset super caput infantis, verba formae simul proferendo?*

Solutio.

184. — *R. ad 1^m Quaer.* Materia valida est aqua naturalis quaelibet; licita vero extra casum necessitatis est sola aqua benedicta seu consecrata et chrismate immixta, saltem pro baptismo solemni. In periculo mortis, deficiente materia certo

valida, materia dubia sub conditione adhibenda est. — *V. Comp. n. 236.*

185. — *R. ad 2^m Quaer. Affirmative.* Validus est enim baptismus cum aqua pluviali collatus, quia aqua pluvialis est aqua naturalis, *juxta omnes.* — *S. Lig. n. 103.* Nec obstat, quod parochus infantem pluviae cadenti subjecerit; nam eo modo infantem vere abluit. *Ita S. Lig. n. 106. et alii communiter.* Attamen, ad honestatem et reverentiam sacramento debitam, aquam in vola manus colligere et frontem infantis cum illa abluere debuisset.

Lacrymas igitur cohibete, o pia mulieres! Consolamini, imo gaudete potius et exultate, quia aqua pluviali valide baptizatus est puerulus et reapse ad coelites avolavit et, choris angelorum adscriptus, angelus et ipse, cum Beatis hymnos coelestis gloriae jam decantat et in aeternum decantabit!

186. — *R. ad 3^m Quaer. Nego* prorsus, quia lacrymae non sunt aqua naturalis, nec proinde materia valida baptismi. Ergo, etiam deficiente quacumque aqua, frustra mulier super infantem lacrymaretur. Ita communissime theologi. — *S. Lig. n. 104. Dub. 2. — Elbel n. 11. et alii communiter.*

CASUS II.

MATERIA BAPTISMI PROXIMA.

Ranulfus, recens parochus constitutus, ex certa relatione accipit, a pluribus annis ab antecessore suo infantes invalide fuisse baptizatos. Hic enim senex ex contracta consuetudine et praecipitatione, formam baptismi proferendo, verbum aliquod essenziale omittere solitus fuerat. Tanto malo remedium efficax afferre statuit Ranulfus. Ut autem tam saluti parochianorum, quam famae antecessoris consulere

prudentissimus vir, quaerit in libro baptismatorum, quinam fuerint ab eo baptizati, et postea eorum parentes invisendo, quos reperit adhuc juniores, digito aqua lustrali bene madefacto, signo crucis in fronte signat, adultiores vero aqua lustrali aspergit; alios comiter ad se invitat eosque in discessu eodem modo aspergit, licet plures simul convenerint, formam baptismi tacite pronuntians.

Hinc

Quaer. 1° *An Ranulfus valide baptizaverit, signando parvulos digito aqua lustrali madefacto?*

2° *An valide baptizaverit alios aspergendo?*

3° *An valide plures simul baptizaverit?*

4° *An una sola gutta vel altera ad validum baptismum sufficiat, etiamsi in manus vel pectus baptizandi, aut in ejus vestes vel crines cadat?*

Solutio.

187. — *R. ad 1^m Quaes.* Ranulfus valide baptizavit, parvulos digito aqua bene madefacto signando in fronte et prioribus verbis formae baptismi tacite, quod res lateret, prolatis, reliqua elate proferendo, quia illis vere fuit applicata materia per contactum successivum; ergo vere dici possunt abluti. Ergo prudenter et laudabiliter egit bonus pastor. — *Volt n. 146.* — *S. Lig. n. 107. Quaer. VI. et alii communiter.*

188. — *R. ad 2^m Quaes. Distinguendum.* Ranulfus valide baptizavit adultos per aspersionem, si tantum aquae in eorum vultus injecerit, ut non tantum haberetur contactus aquae ad frontem, sed aqua de parte ad partem deflueret, quia per ejusmodi contactum successivum vera ablutio habetur. Secus vero, si paucae guttulae corpus contingant et immotae adhaereant, eo quod tunc non potest dici facta ablutio. — *Volt n. 147.*

Sed imprudenter modum istum adhibuit parochus, cum tam facile fieri possit, ut ablutio proprie dicta deficiat, nisi procuraverit, ut aspersio copiosa in singulos ha-

beretur. Industria cum parvulis adhibita *per se* tutior omnino est.

Sed quaestio de intentione sufficienti adultorum ad baptismum valide recipiendum moveri potest. Etenim adultus sacramentum recipere nequit, nisi velit: porro recipere non vult ignorans, illud sibi conferri; ignoti enim nulla cupido seu nulla voluntas. Sed respondetur, quod ad baptismum sufficit intentio *habitualis* seu *implicita* juxta omnes: atqui homines modo christiano viventes, ut sunt praedicti adulti, eo ipso, quod se baptizatos existiment, illa intentione *habituali* et *implicita* gaudent; et enim, si scirent, se baptizatos non esse, baptismum certo cuperent, et hic et nunc sunt ita dispositi, ut peragere velint ea omnia, quae ad salutem consequendam necessaria sunt. Ergo valide baptizati censendi sunt.

189. — *R. ad 3^m Quaes.* Ranulfus valide plures simul baptizavit, si singulos ita asperserit, ut vere abluti censeantur juxta superius dicta, et formam in numero plurali simul protulerit, seu aspergendo dixerit: *Ego vos baptizo* etc. Sed nemo non videt, quantum sit periculum invaliditatis in hujusmodi baptizandi modo, qui propterea, secluso casu urgentissimae necessitatis, numquam adhibendus est. Porro in casu nostro nulla prorsus urgebat necessitas; poterat enim facile parochus singulos aspergere vel tutius eos in fronte aqua sufficienti signare, fingendo eos benedicere, ut erga parvulos ipse parochus jam peregerat.

190. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Certo non sufficit una vel altera gutta, si non fluat. Si vero fluat et decurrat, *controvertitur*. Multi *negant*, hoc ad validitatem satis esse; *probabiliter* vero materia dubia esset. Esset tamen materia *certa*, si baptizans digito bene madefacto percurreret varias partes capitis baptizandi, ut supra dictum est. — *S. Lig. n. 107. Quaer. VI.*

2° Baptismus collatus in parte minus praecipua corporis, seu in manu vel in pede, dubie validus esset. Hinc si quis urgente necessitate sic baptizatus esset, iterum conditionaliter baptizandus foret. — *S. Lig. n. 107. Quaer. III.* Baptismus

autem collatus in aliqua parte praecipua corporis, sed non in capite, v. g. in pectore, probabilissime validus esset. Atamen, cum de hoc non omnes conveniant, ad maiorem cautelam baptismus sic collatus sub conditione iterandus esset. — *S. Lig. n. 107. Quaer. IV. post S. Thomam.*

3° Baptismus collatus in vestes baptizandi prorsus invalidus est. Ratio est, quia vestes minime ad corpus pertinent. Igitur, si abluantur vestes, non ideo abluatur corpus. Probabiliter vero valet baptismus in crinibus collatus, quia, licet capilli non sint animati, non sunt tamen pura excrementa, sed sunt partes corporis, sicut cutis exterior. Hinc baptismus in crinibus collatus sub conditione est repetendus. — *S. Lig. n. 107. Quaer. III.*

CASUS III.

FORMA BAPTISMI (1°).

Anna obstetrix saepius versatur in necessitate baptizandi infantes recens natos et de vita periclitantes, quod magna devotione peragit. Ut autem divinas personas in formae prolatione melius exprimat, nonnihil in forma consueta immutare solet. Hinc 1° aliquando dicit: *Ego te baptizo in nomine Patris, et in nomine Filii, et etiam in nomine Spiritus Sancti.* 2° Alias: *Te baptizo in nominibus Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.* 3° Alias: *Te baptizo in Patre Omnipotente, et in Filio Unigenito, et in Spiritu Sancto Paraclyto.* 4° Alias tandem: *Te baptizo in nomine Dei Patris, Dei Filii, et Dei Spiritus Sancti.* Alberius parochus, cum morem Annae casu rescivisset, declaravit, omnes infantes sic baptizatos invalide prorsus tinctos fuisse et modo absoluto rebaptizandos esse, quod nulla interposita mora exsequitur.

Hinc

Quaer. 1° *An baptismus cum praedictis formis collatus reapse fuerit invalidus?*

2° *Quid de ratione agendi parochi?*

3° *An rebaptizari possint saltem sub conditione omnes infantes ab obstetricibus baptizati?*

Solutio.

191. — *R. ad 1^m Quaer. Ad 1^m casum.* Probabiliter valet haec forma; at plures negant valere, et proinde ut dubia habenda est. Ratio autem dubitandi est, quia hac forma minus recte exprimitur unitas personarum in essentia divina. — *S. Lig. n. 111.*

Ad 2^m casum. Forma invalida est; videtur enim *pluritas naturarum* exprimi per *eo nominibus*. — *S. Lig. n. 108. 111. — Vott n. 158. — Reuter n. 91.*

Ad 3^m casum. Forma pariter invalida est, quia, licet exprimat trinitas personarum, earundem tamen unitas desideratur vel non satis exprimitur. — *Vott ibid.*

Ad 4^m casum. Dubia est forma, quia unitas divinae essentiae non satis exprimi videtur. Probabiliter tamen valida est, quia sensus formae essentialiter non mutatur; sed baptismus ob controversiam repetendus est. — *S. Lig. n. 111.*

192. — *R. ad 2^m Quaer.* Recte quidem egit Alberius parochus, omnes infantes ab Anna baptizatos rebaptizando, cum illa formam vitare solita fuerit. Sed erravit utendo forma absoluta, siquidem non pauci infantes probabiliter valide ab obstetrice abluti sunt.

193. — *R. ad 3^m Quaer. Negative.* Sunt enim casus, in quibus moraliter constare potest de baptismi validitate, v. g. si fiat ab obstetrice valde perita. Etenim baptismus iterari nequit, nisi adsit suspicio vere fundata erroris in ejus collatione. — *S. Lig. n. 136.*, ubi dicit, veram esse sententiam. *Vld. Comp. n. 249.* Recte tamen sentit *Gousset n. 82.*, conditionaliter rebaptizandum esse infantem, qui ob instans mortis periculum baptizatus est, dum ederetur, etiamsi in capite ablutus fuerit, quia baptizans quilibet, ex trepidatione animi aut praeoccupatione mentis ex circumstantiis exorta, facile aliquid essentialiter omittere potest, quin advertat. Concinit *Gobat* his verbis (n. 180.): „Imperitia obstetricis accedit terror et trepidatio. „Cum enim non debeant a laicis baptizari

„parvuli, nisi imminente periculo mortis, „illud periculum versans ob oculos, la- „menta quoque matris, quibus verberantur „aures, labor et vigilia, quibus crebro de- „fatigantur obstetrices, vinum, quo volunt „sibi facere animos, et alia hujusmodi ef- „ficiunt, ut facile turbentur et illam unciam „judicii seu prudentiae, qua plebejae mu- „lieres pollent, prope amittant.“

Attamen exceptiones admittit *Gobat*. Sic enim subdit n. 183.: „Quando obste- „trix est integrae famae, animosior ac „circumspectior, quam vulgus mulierum, „versata jam in pluribus periculis hujus- „modi et probata, super omnia probe egisse, „tum ne sub conditione quidem rebapti- „zanda est proles, quam haec asserit esse „a se legitime baptizatam.“ Ratio est, quia in iis circumstantiis non potest esse dubium prudens de vero baptismo.

CASUS IV.

FORMA BAPTISMI (2°).

1° Damianus sacerdos cum eximiam concionem ad populum habuisset, ei occurrens vetula quaedam congratulata est et prae gaudio lacrymando dixit: *Benedicta sit dies, in qua ego te baptizavi in nomine SS. Trinitatis, beatae Virginitis Mariae et omnium angelorum.* — Quid est, quod dicis? exclamat Damianus obstupefactus. Rem totam ei narravit vetula.

2° Laura, obstetrix sexagenaria, quadam die obviam fit Gelasio parochus et sic eum effata est: *Te, reverende domine, majoris quam reliquos meos cognatos facio; tibi enim quam strictissime conjungor cognatione spiritali, ab ipso baptismo exorta, siquidem ego te graviter periclitantem domi baptizavi.* — Attonitus parochus animoque perturbatus, *Sed, mater, ait, quid igitur dixisti, dum me baptizares?* Respondit illa: *Dixi: Ego te baptizo in nomine Omnipotentis, et Christi totiusque ejus Ecclesiae.*

Hinc

Quaer. 1° *Quid de valore utriusque baptismi?*

2° *An et quomodo iterandus baptismus et ordo?*

3° *An sacerdos, sub conditione denuo baptizatus ob baptismum dubium aut certo invalidum, debeat non solum ordinari iterum sacerdos, sed etiam aliis ordinibus inferioribus?*

4° *Ad quid teneatur talis sacerdos rebaptizatus quoad absolutiones a se impertitas et matrimonia ab ipso benedicta?*

Solutio.

194. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Prior baptismus est probabilius invalidus. Et enim ex una parte saltem dubius est, eo quod non expressae fuerint distincte singulae personae SS. Trinitatis; et ex alia parte valde dubius etiam est ob additionem verborum: *Beatae Virginitis et omnium angelorum.* Videtur enim mulier haec adjecisse ex mente erronea seu ex persuasione, virtutem baptismi etiam ex meritis *B. Virginitis et angelorum* hauriendam esse.

2° Posterior vero baptismus prorsus invalidus est, tum quia persona Spiritus Sancti non exprimitur, tum quia Ecclesia ei subrogatur. — *V. Comp. n. 242. — S. Lig. n. 111.*

195. — *R. ad 2^m Quaer.* In primo casu baptismus et ordo sub conditione iterandi sunt, sed secretissime ad praecavendam incommoda, quae secus inde sequerentur.

In secundo casu utrumque sacramentum modo absoluto iterandum est, quum utrumque invalidum fuerit. Attamen Gelasius parochus, iterum baptizatus, non tenetur, cum rigore loquendo, ordinem suscipere; posset enim statum clericalem deserere et matrimonium inire, siquidem nullo laborat impedimento. Verum, si hanc partem amplecteretur, ad scandalum vitandum et fidellum offensionem gravissimam praecavendam petere longinquam regionem deberet, in qua prorsus incognitus foret.

196. — *R. ad 3^m Quaer.* 1° Ratione validitatis non essent necessario iterandi

alii ordines inferiores, quia sacerdotium illos naturaliter continet; nec isti sunt gradus *per se* necessarii ad supremum gradum assequendum. — *S. Thom., suppl. 3. part. quaest. 35. art. 5.*

2° Ex praescriptione tamen Ecclesiae supplendi sunt alii ordines, si quis per saltum ordinatus est. Si quis autem invalide ordinatus est v. g. ob defectum baptismi, omnes ordines recipere debet. Sic ex declaratione *Innocentii XI.* — *V. Gobat n. 438.*

197. — *R. ad 4^m Quaer.* Quid vero de sacramentis invalide a fidelibus susceptis ob defectum ordinationis parochi? Practice ad duo tantum, seu ad poenitentiam et matrimonium, reducuntur, siquidem nihil reparandum pro eucharistia et extrema unctione invalide ministrata. Quod ad poenitentiam attinet, tanta est difficultas, ut ea jam evanescat, quia reparatio fit moraliter impossibilis. Quare poenitentes absoluti in bona fide relinquendi sunt, et per subsequentem confessionem ab omnibus peccatis praeteritis indirecte absolvuntur. — *Gobat ibid.* Matrimonia autem a Gelasio benedicta non censentur invalida defectu ministri, cum sacerdos non sit minister sacramenti matrimonii, sed defectu praesentiae parochi, ut testis necessarii et legitimi. Forte autem dici posset, haec matrimonia evadere valida propter impossibilitatem ad verum parochum recurrendi; talis enim impossibilitas, non solum physica, sed etiam moralis a lege Ecclesiae circa impedimentum clandestinitatis excusat, si generalis sit; tutius erit ad *S. Sedem* recurrere ad obtinendam dispensationem secretam in radice. Sponsi vero a Gelasio conjuncti in bona fide relinquendi sunt. *V. Comp. n. 901. et seq.*

CASUS V.

MINISTER BAPTISMI (1°).

1° Symphorosa materfamilias adveniens, prolem suam recens natam in magno vitae periculo inopinate versari, in clamores et ejulatus erumpit. Accurrit Sigismundus, ut maritus; adveniunt simul filii et famuli. „Cito afferte aquam,“

clamat Sigismundus, „ut infantem baptizem.“ „Hoc munus meum est,“ ait Marcus, ejus filius, clericus ordinibus minoribus insignitus et theologiae candidatus. — „Advocate parochum,“ ait mater; „cum enim prope sit, statim aderit.“ Interea Melania ancilla, aquam infundens in caput infantis, verba formae baptismatis profert et paulo post novus ille Dei angelus ad coelites avolat.

2° Daniel diaconus, absente parocho per plures dies, ex ejus praesumpto consensu puerum in ecclesia parochiali solemniter baptizat. Redux autem parochus eum de gravi peccato arguit, quia, secluso necessitatis casu, diaconus delegatione explicita indiget ad baptizandum solemniter; debuisset igitur vel parochum expectare, vel alium sacerdotem accersere.

Hinc

Quaer. 1° *Quis sit minister baptismi sive ordinarius, sive extraordinarius?*

2° *Quis potuerit vel debuerit baptizare in primo casu? An peccaverit graviter ancilla, in praefatis rerum adjunctis baptizans?*

3° *An Daniel diaconus recte egerit, aut graviter peccaverit, et an irregularitatem incurrerit?*

Solutio.

198. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Solus sacerdos est minister ordinarius baptismi. Ex jure canonico constat. Diaconus est minister extraordinarius baptismi sollemnis, et quilibet homo, sive vir, sive mulier, sive catholicus, sive infidelis, est minister extraordinarius baptismi privati pro casu necessitatis. — *Vid. Comp. n. 243.* Solus parochus vel delegatus extra casum necessitatis baptizare potest. Sic *ex jure can.*

2° In baptismo privato urgente necessitate conferendo, si adsit sacerdos, praeferi debet diacono, diaconus subdiacono, clericus laico et vir mulieri, nisi pudoris gratia deceat mulierem potius, quam virum, baptizare infantem non omnino editum, vel nisi mulier sit peritior, sicut facile evenire potest. — *Rituale Rom.*

199. — *R. ad 2^m Quaes.* Debuit advocari parochus, si revera statim adesse vel aliquantisper expectari potuerit. Parochus absente Marcus clericus baptizare debuit. An vero eo casu Melania ancilla graviter peccaverit? Distinguendum est. *Affirmative per se*, si facile parochus expectari potuerit; secus vero eo deficiente, quia non videtur tanta deordinatio, quod mulier coram Marco clerico, minoribus ordinibus tantum insignito, vel coram Sigismundo viro infantem baptizaverit.

200. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Peccavit graviter Daniel diaconus, baptizando solemniter absque delegatione vel absque necessitate (¹), quia actum jurisdictionis parochialis usurpavit. Imo diaconus delegari nequit a parochus ad baptizandum solemniter, nisi ex aliqua gravi causa, quia in praesenti disciplina Ecclesiae non est, nisi minister *extraordinarius*. — *Collet, de baptismo c. 5.*

2° Daniel baptizando solemniter absque delegatione poenam irregularitatis incurrit ob usurpationem actus ordinis, ad quem non est ordinatus. Constat *ex jure can. c. Si quis (1.) de clerico non ordin. minist. (V. 28.)*

CASUS VI.

MINISTER BAPTISMI (2°).

1° Nisander paterfamilias, cum dissidium aliquod cum proprio parochus haberet, noluit prolem suam ei baptizandam afferre, sed ad parochum alienum deferri jussit.

2° Amelina, mulier catholica, virum protestantem habens, valde exoptat, prolem suam recens natam ad parochum loci deferri baptizandam. Maritus autem jubet, eam ad ministrum suae sectae deferri. Ingemiscit et illacrymatur pia mater ex eo, quod voti sui compos fieri nequeat. Sed ecce! industria in mentem ipsi venit, tanto malo quadam ratione medendi. Quale?

(¹) Sola necessitas non sufficit, ut diaconus solemniter baptizare valeat. — *Ferraris, Pr. Bibl. ad v. Baptismus art. IV. n. 21. — S. Lig. n. 116. Dub. 1. (N. edit.)*

Ipsa prolem domi baptizat, priusquam ad ministrum asportetur.

3° Sabina, mulier gravida, cum iter agendo partus dolores experiretur, sese in proximum hospitium recepit, et ibi, seu in aliena parochia, prolem suam peperit, quam illico loci parochus baptizandam obtulit.

Hinc

Quaer. 1° An Nisander prolem parochus alieno offerendo baptizandam, et parochus ille eam baptizando graviter peccaverint?

2° *An recte egerit Amelina in secundo casu? Quid, si proles non fuisset ad ministrum deferenda, nisi post multum tempus?*

3° *Quid de illis, qui filios ministro haeretico baptizandos deferunt? Quid, si lege principis haeretici ad id urgentur?*

4° *An recte egerit Sabina in tertio casu?*

Solutio.

201. — *R. ad 1^m Quaes.* Uterque peccavit graviter. Ratio est, quia, licet baptizare non sit actus jurisdictionis erga baptizandum, cum nemo nondum baptizatus Ecclesiae subjiciatur, est tamen actus habentis jurisdictionem in fideles, quibus baptizandus aggregandus est. Ergo parochus alienus jurisdictionem illam usurpando peccavit graviter. Sed paterfamilias etiam similiter peccavit peccato cooperationis et peccato vindictae et injuriae in proprium parochum.

202. — *R. ad 2^m Quaes.* Non recte egerit Amelina, quia causa fuit, quod puer bis baptizaretur. Minus enim malum est, quod infans baptizetur ab haeretico, quam eum rebaptizari. — *Volt. n. 160. — Lugo etc.* Attamen culpanda non esset mater, si diu expectandus esset baptismus ministri cum periculo, ne prius moreretur infans. — Quid vero, si dubitaret, an valide baptizandus esset a ministro haeretico? *R.* Si infans mox ad illum esset deferendus, expectare deberet et postea cum

conditione illum rebaptizare. Si vero diu esset expectandum, statim modo absoluto eum baptizare posset, ut mox dictum est.

203. — *R. ad 3^m Quaes.* Peccant graviter prolem deferentes ad ministrum haereticum, ut baptizetur, quia est tacite profiteri, illum esse legitimum ministrum talis caeremoniae; imo foret communicare cum eo in sacris. Praeterea minister haereticus, sicut quilibet alius laicus, extra casum necessitatis baptizans graviter peccat. Ergo is, qui infantem baptizandum offert ei, peccat ejus peccato cooperando. Imo, nec licitum est parentibus, filios deferre ad ministrum haereticum, ut ab eo baptizentur, etiamsi lege principis haeretici urgerentur, quia hoc esset *vere communicare in divinis*. Eruitur ex Epistola Encyclica *Pii VI. Laudabilem*, missa ad omnes episcopos Galliae die 26. Sept. 1791, in qua Pontifex prohibet, ne fideles filios suos baptizandos sacerdotibus intrusis offerant, etiamsi filii secus non essent agnoscendi ut legitimi: *quavis ob legitimae probationis defectum suorum natalium jure carere, aut gravius quodlibet malum pati cogerentur.* (¹)

204. — *R. ad 4^m Quaes. Affirm.*, quia non debet differri baptismus, donec proles ad parochum matris afferri possit, et tunc parochus loci sit proprius parochus erga infantem baptizandum. Excipe: nisi forte pagus ille a pago proprio parum distet. — *S. Lig. n. 115.*

CASUS VII.

SUBJECTUM BAPTISMI.

1° Joachimus, religione judaeus, iter agens per catholicam regionem in gravem morbum incidit et mox, omni sensu destitutus, jam morti proximus est. De re admonitus Damasus, loci parochus, festinanter ad moribundum advolans ab eo quaerit signum aliquod rationis et doloris de peccatis, sed incassum. Haeret anceps, nesciens, quid sit agendum. Denique judaeum sub conditione baptizare statuit.

(¹) Cf. *Comp., de censuris n. 264. 3° not. 1.* (N. edit.)

2° Silvius, apud infideles missionarius, incidit in moribundum adultum, sed amentem, nec rescire potest, utrum, decurrente vita, intervalla lucida rationis habuerit. Quid ei consilii capessendum? Recordatur de axioma: *Sacramenta propter homines*, et eum aqua baptismali regenerat.

3° Tiburtius infidelis, de vera fide edoctus, baptismum a missionario postulat. Sed pravo habitu inquinatus, in ipsa sacramenti susceptione affectum secretum ad peccatum servat.

Hinc

Quaer. 1° Quenam sit dispositio in subjecto adulto ad baptismum licite et valide suscipiendum?

2° *An Damasus parochus recte egerit baptizando judaeum sensibus destitutum et moribundum in primo casu?*

3° *An pariter recte egerit Silvius missionarius, infidelem amentem et moribundum baptizando in secundo casu?*

4° *An Tiburtius effectus baptismi suscepit in tertio casu, et an peccatum originale in eo deletum fuerit?*

Solutio.

205. — *Resp. ad 1^m Quaes.* In subjecto adulto requiritur ad baptismi validitatem voluntas, saltem *habitualis* et *implicita*, illud recipiendi sacramentum. Ad licitam autem susceptionem requiritur dolor de peccatis seu attritio cum actibus saltem implicitis fidei. — *V. Comp. n. 228. et seq.*

R. ad 2^m Quaes. Recte egit parochus, si audiverit, judaeum ante morbum vel in ipso morbo ostendisse voluntatem religionem christianam amplectendi. Secus *controvertitur*. *Negat Moulet t. 2. p. 389.*, talem judaeum posse baptizari, quia in eo casu nulla supponi potest intentio baptismum suscipiendi. Sed sententia opposita absque temeritate teneri potest, imo est omnino suadenda. Cur enim nulla supponi potest voluntas baptismum suscipiendi?

Numquid ex eo, quod nullam intentionem manifestaverit, concludi potest, eum nullam habuisse? Nequaquam. Nam inter centum vel mille infideles, in simili casu versantes, potest esse unus, qui christiane mori velit. Porro satis est, ut singulis baptismus sub conditione conferatur. Excipe: si paulo ante mortem in religionem catholicam invecus fuerit, quia tunc minime censendus est in eam velle cooptari, cum ab ea paulo ante adeo abhorreret.

206. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative*, modo baptizaverit sub conditione, quia dubitat Silvinus, utrum infidelis ille intervalla lucida rationis habuerit, necne; et enim, si habuit, potuit baptismum desiderare, et proinde valide baptizari potest. Ergo sub conditione baptizandus est, quia succurrendum est proximo versanti in extrema necessitate spirituali, quo meliori modo fieri potest, etiam cum tenui probabilitate efficaciae sacramenti. (¹)

Resp. ad 4^m Quaes. Tiburtius valide baptizatus est, non obstante affectu ad peccatum mortale, ut patet. Porro, si valide baptizatus fuerit, characterem sacramentalem recepit, quia baptismus validus characterem seu signaculum spirituale et indelebile in animo baptizati imprimit; sed is non recepit hic et nunc effectus sacramenti, qui a gratia divina pendent. Proinde neque peccatum originale, neque peccata ejus actualia deleta sunt, siquidem peccatum deleri nequit, nisi per infusionem gratiae sanctificantis. Sed Tiburtius vi baptismi jus habet in ejus effectus, qui tantum remanent suspensi, donec obex seu peccatum saltem per attritionem removeatur. — *V. Comp. n. 194.*

CASUS VIII.

BAPTISMI ITERATIO.

1° Angelica, matrona prudens et pia, cum caritatis gratia puerperae opem praeberet ejusque prolem de vita periclitantem cerneret, properavit, eam christiano more baptizare; postea ministerii sui rationem

parcho reddidit. Is vero, licet nullum errorem deprehenderit, attamen sub conditione rebaptizare eam prolem voluit.

2° Sabellinus haereticus, veniens ad parochum, petit instrui et admitti ad Ecclesiam catholicam. Parochus vero eum instructum interrogat de suscepto baptismo, nec potest certum defectum invenire; hinc haeret anceps, utrum illum sub conditione rebaptizare debeat, quod tandem non absque magna anxietate praestat.

3° Clara obstetrix infantem domi baptizavit, forma ex errore substantialiter mutata. Errorem quidem paulo post deprehendit, sed illum aperire erubuit. Annis 15 inde elapsis id tandem sub confessionis sigillo parcho aperit, ut ipse saluti adolescentis prospiceret, caute tamen, ne ipsa famae jacturam faceret. Sed inde sacerdoti ambages maximae, ex quibus se extricare nequit.

Hinc

Quaer. 1° An recte egerit parochus in primo casu, prolem ab Angelica baptizatam conditionate rebaptizando?

2° An Sabellinus haereticus rebaptizari potuerit vel debuerit in secundo casu, et quid in genere de haereticis ad fidem conversis?

3° Quid parcho agendum in tertio casu?

4° An baptizandi sint infantes expositi?

Solutio.

207. — *Resp. ad 1^m Quaes. Affirmative per se.* Ratio est, quia, etsi Angelica sit mulier prudens et pia, in illis circumstantiis facile errare potuit ex animi trepidatione, praesertim cum consuetudinem baptizandi non habuerit. Ita *Gobat n. 714.* Dixi: *per se*; quia quandoque, muliere sedulo interrogata, constare potest de baptismi valore. — *Recole dicta Cas. III. ad 3^m Quaes.*

R. ad 2^m Quaes. Sabellinus rebaptizare potuit et debuit, ut fert mos generalis Ecclesiae, quia notum est, haereticos errare saepius in baptismo conferendo;

(¹) Cf. etiam *Comp. n. 228. II.* (N. edit.)

ergo prudenter haeretici ad veram fidem conversi communiter rebaptizari solent.

R. ad 3^m Quaes. Quid faciet parochus? Non videtur dari in casu tanta difficultas. Etenim facile accersere potest puerum ad se sub aliquo praetextu et fingere benedictionem aqua lustrali cum digito bene madefacto ac, submissa voce prolatis prioribus verbis: *Ego te baptizo*, superaddere elata voce, ut industriam celet, *in nomine Patris . . .*, ut dictum fuit supra ad *Casum II*.

208. — *R. ad 4^m Quaes.* *Affirmative* conditionaliter, etsi expositi fuerint cum schedula, eos baptizatos esse attestante, juxta veriore sententiam, ait *S. Lig. n. 135.*, quia forte non sunt baptizati vel invalide abluti, siquidem saepius baptizantur a matre, quae numquam vidit baptizare, nec didicit. — *Reuter n. 115.* (1)

CASUS IX.

INFANS QUATER BAPTIZATUS.

Honorina obstetrix, ad puerperam vocata, eam reperit in partu dolorosissimo luctantem. Timens rationabiliter, ne foetus cum matre simul periret, eum per instrumentum in ipso sinu genitricis baptizavit; postea vero, cum infans brachium protenderet et simul periculum cresceret, in isto membro baptismum iteravit. Sed nondum finis; cum enim de valore utriusque praecedentis baptismi ipsa dubitasset, eundem puerum paulo post in lucem editum et agonizantem tertia vice abluit. Adveniens autem parochus, re cognita et perpensa, anxius remansit de baptismi valore, et pro quarta vice sacramentum, conditionaliter tamen, huic proli consulit.

Hinc

Quaer. 1° *An validus sit baptismus infantis in sinu matris vel non integre nati?*

2° *An valeat baptismus in brachio vel pede collatus?*

3° *An recte egerit Honorina, baptismum ter conferendo?*

4° *An recte egerit parochus, pro quarta vice infantem baptizando, et an irregularitatem incurrerit?*

Solutio.

209. — *R. ad 1^m Quaes.* *Probabiliter* proles valide baptizari potest in utero matris, et a fortiori, si jam ex parte nata sit. Ratio est, quia infans, cum existat jam homo viator, valide potest baptizari. Nec obstat, quod puer adhuc involutus sit in secundina, quia haec est veluti pars infantis ipsius. Sed, cum de valore hujus baptismi non constet certo, sub conditione, si ferat postea tempus, puer natus rebaptizandus est. — *V. Comp. n. 239.* — *S. Lig. n. 107.*

R. ad 2^m Quaes. *Controvertitur.* Probabilius valet. Igitur, si non possit aliter baptizari de vita periclitans proles, sub conditione baptizanda est et postea sub conditione etiam rebaptizanda, si in alia parte principali, praesertim in capite, ablui possit. — *S. Lig. n. 107. Quaer. III. in fine.*

210. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Honorina recte egit baptizando prima vice infantem nondum natum in utero matris; sed conditionem adjicere debuisset, nempe: *Si possis baptizari, ego te baptizo* etc. — 2° Honorina pariter recte egit rebaptizando prolem in brachio, licet non sit certus baptismus sic collatus et baptismus praecedens sit probabiliter validus. Ratio est, quia probabilior est validitas baptismi in brachio, quam in secundina, siquidem brachium est pars certa corporis, dum secundina est pars tantum probabilis. Igitur, cum media tutiora adhibenda sint, baptismus erat in brachio renovandus, si renovari non poterat in parte certiori ad validitatem. Sed sub conditione, non vero absolute baptismus ille fuit iterandus. — 3° Potuit et debuit Honorina prolem natam sub conditione iterum baptizare, cum uterque baptismus praecedens dubius fuerit.

211. — *R. ad 4^m Quaes.* Distinguendum est ex dictis supra ad tertium casum. Recte egit parochus generatim infantem jam ter baptizatum rebaptizando, quia

(1) *V. Comp. n. 249. Q. 3°. (N. edit.)*

timor fundatus de baptismi invaliditate in talibus circumstantiis facile superest, nec proinde incurrit irregularitatem. Excipe tamen casum, in quo moraliter illi constaret de prudentia et peritia obstetricis, et resciret, eam rite processisse, quod non videtur evenisse in hypothesis nostra, cum adeo anxius fuerit parochus de baptismi valore. — *Elbel n. 39. et seq.*

CASUS X.

BAPTISMUS FILIORUM INFIDELIUM (1°).

Faustus parochus infantem a parentibus protestantibus ortum et ab iisdem ad baptizandum oblatum solemniter aqua lustrali abluit, ea tamen conditione, ut patrinus catholicus sit, quamvis exploratum habeat, parentes filium in haeresi esse instituturos.

Alias, cum venissent ad paroeciam duo conjuges judaei, aliquamdiu negotiorum causa ibidem commoraturi, et geminam prolem custodiae ancillae hospitii, in quod sese receperant, commisissent, scilicet filium septennem et filiam triennem; quadam die audit parochus ab eadem ancilla, puellam judaeam gravi morbo correptam vita periclitari, et ejus fratrem, quem de religione catholica instruxerat, pluries baptismum enixe postulasse. Quid tunc consilii capessendum? Pastor bonus in praefatum hospitium, absentibus judaeis conjugibus, se confert et secreto utramque judaicam prolem aquis sacris abluit. Puellula autem post aliquod spatium temporis e morbo convaluit, et parentes, peractis negotiis suis, in aliam regionem transierunt. Inde parochus de exitu baptizatorum anxietate magna torquetur.

Hinc

Quaer. 1° *An haereticorum filii a catholico baptizari possint, sive volentibus, sive insciis parentibus?*

2° *An possint baptizari filii infidelium insciis aut invitis parentibus? Et quid, si mater consentiat dissentiente patre aut consentiente avo et invitis genitoribus?*

3° *Quid, si usus rationis in puero certus sit, et quid, si dubius?*

4° *Quid de agendi ratione Faustii parochi?*

Solutio.

212. — R. ad 1^m Quaer. Baptizari possunt filii haereticorum volentibus parentibus, quia secus parentes, qui baptismum in sua secta admittunt, curabunt, ut filii a ministro haeretico baptizentur. Non licet vero filios haereticorum baptizare insciis parentibus excepto necessitatis casu, quia, cum parentes debeant baptismum filiis procurare, denuo baptizarentur, et baptismus ille ad nihil inserviret.

213. — R. ad 2^m Quaer. Non licet baptizare filios infidelium invitis parentibus, excepto casu necessitatis, vel nisi ipsi filii ratione utentes baptismum petant. Ratio ex perversionis periculo deducitur. Constat ex variis decretis S. Sedis. — *V. S. Lit. n. 132. — Comp. n. 248.*

Si unus parentum consentiat baptismi filii, altero invito, standum pro consentiente in favorem baptismi et salutis proles, modo infans sit. educandus in vera religione. Idem esset, si, patre mortuo, avus consentiret in baptismum pueri, matre reluctante. — *S. Lit. n. 131.*, ubi allegat auctoritatem *Bened. XIV. et Greg. VII.*

214. — R. ad 3^m Quaer. Si usus rationis in puero infideli certus sit, et ipse sufficienter instructus videatur baptismumque petat, nec adsit perversionis periculum (¹), baptizari potest, etiam invitis parentibus. Si vero rationis usus sit dubius et puer sit jam septennis, dicunt communiter, praesumendum esse pro usu rationis, quia judicandum est ex communiter contingentibus; si vero nondum septennium attigerit, *controvertitur*. Sed juxta *S. Lit. n. 128.* post *Lugo* et *Bened. XIV.* melius expectandum est, donec de perfecto usu rationis constet.

215. — R. ad 4^m Quaer. 1° Faustus recte egit, infantem a parentibus haeticis oblatum baptizando; nisi enim ab ipso fuisset regeneratus, ad ministrum prote-

(¹) Cf. *num. seq.* sub 2°. (N. adit.)

stantem delatus esset, nec commodum illud obtinisset, scilicet ut doctrina catholica imbueretur.

2° Potuit etiam et debuit Faustus puellulam judaeam de vita periclitantem baptizare. Si postea illa convaluerit, non ideo de imprudentia culpandus est bonus pastor, qui in vero periculo misellae animae opitulatus est. Neque est ratio, cur arguatur de casu pueri septennis, perfecta ratione gaudentis, debite de sancta religione instructi et sacramentum regenerationis exposcentis. Si enim a parentibus abductus periculo perversionis exponatur, spes tamen fundata habetur, quod, auxiliante gratia baptismi, tanti beneficii sit recordaturus et salutem aeternam consequuturus.

CASUS XI.

BAPTISMUS FILIORUM INFIDELIUM (2°).

Faustinus sacerdos, apud judaeos missionarius, magno zelo ad pueris infidelium salutem procurandam incensus, praeterquam quod satagit, ut aqua sacra abluat parvulos morti proximos, etiam id praestat erga quam plurimos bene valentes, ab ipsis parentibus sponte oblatos, ut ab ipso baptizentur. Existimat enim, se non male agere, quia hos infantes non baptizat invitatis parentibus, imo ipsis baptismum pro filiis requirentibus, licet ipsi baptizare nolint. Subinde tamen aliqua anxietate corripitur, quia praedicti pueri a paganis parentibus educandi vitam baptismo oppositam ducturi sunt.

Hinc

Quaer. *An Faustinus bene egerit, parvulos infidelium bene valentes baptizando, non invitatis parentibus, prout in casu?*

Solutio.

216. — *R. ad Quaes. Negative.* Constat enim ex declaratione Congr. S. Officii anno 1777., quae sic jacet: *Non licere extra periculum... moraliter certum imminuentis mortis... infantes a parentibus infidelibus ultro etiam oblatos baptizare, si post baptismum*

in parentum infidelium potestate relinquendi sunt.

Haec eadem declaratio renovata ac confirmata est die 11. Julii anni 1840. ab eadem S. Congregatione. — *Analecta juris pontificii ser. 2. p. 1806. (1)*

CASUS XII.

OPERATIO CAESAREA.

Hortensia, difficili partui propinqua, gravissime periclitabatur. Jam eo devenerat, ut medici de salute tum matris, tum proli desperarent. Interea occurrit quidam chirurgus peritissimus, qui promittit, se latus puerperae secturum esse prolemque sine periculo extracturum. Hortensia, suadente et impellente confessario, in sectionem lateris, licet aegre, consentit. Sed, peracta operatione caesarea, extracta et baptizata prole obiit mater, et infans etiam paulo post vitae valedixit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quandonam fieri possit operatio caesarea in matre vivente?*

2° *An et quandonam fieri debeat in matre mortua?*

3° *An Hortensia fuerit sub gravi obligata ad sectionem admittendam? Et an confessarius hujusmodi obligationem declarare debuerit?*

4° *An contra male egerit confessarius, mulierem ad sectionem admittendam adhortando, et an irregularitatem incurrerit?*

Solutio.

217. — *R. ad 1^{am} Quaes.* Vivente matre minime fieri potest operatio caesarea, quoties adest pro matre periculum proximum mortis ex illa operatione secuturæ, etiamsi tum proles, tum mater certo secus periturae sint, quia talis operatio esset directa matris occisio. — *S. Lit. n. 106.* post *S. Thomam.* Nec dicas, quod vita spiritalis infantis praeferrri debet vitae temporali matris; nam hoc intelligendum est, ut quisque debeat quidem mortem susti-

(1) *V. Comp. n. 248. not. 3. (N. edit.)*

nere, non autem, ut debeat, nec ut possit mortem sibi inferre vel alterum occidere pro salute spirituali proximi. *Ita S. Litg. ibid.* Fieri autem potest operatio caesarea, si secus mater moritura sit, antequam pariat, cum periculo mortis prolis, et insuper chirurgus peritus asserat, abesse omne periculum, quia v. g. mater est robusta etc. — *Elbel n. 60.* Hoc valet praesertim nostris temporibus, cum ars chirurgica multo perfectior evaserit. — *V. Embryologia sacra l. 3. c. 9.*

218. — *R. ad 2^m Quaes.* Mortua matre 1° fieri potest operatio caesarea, ut patet; sed ad vitanda incommoda, quae subsequi possent, monendus est loci magistratus civilis, et testes ab ipso approbati adhibendi sunt ad mortem matris recognoscendam. 2° Imo sub gravi fieri debet, positis ponendis, quia ex lege caritatis omni cura et labore aeterna salus infantis procuranda est. — *S. Thom. — Rit. Rom. — V. Embryologia sacra l. 3. c. 7.*

219. — *R. ad 3^m Quaes.* Hortensia, speculative loquendo, obligata fuit ad sectionem lateris permittendam, testante chirurgo perito, eam nullum incurrere periculum mortis, quia tenetur quodlibet incommodum temporale pati ad vitam spirituales infantis procurandam. Sed in praxi cavendum est, ne ipsi gravis obligatio declaretur, quia facile potest apprehendere magnum periculum, etiam ubi nullum esset, et nihilominus peccare mortaliter, conscientia graviter eam remordente propter denegatum consensum. — *Elbel n. 61.*

220. — *R. ad 4^m Quaes.* Confessarius non male egit, mulierem adhortando tantum ad id, ad quod in se absolute tenebatur, et proinde nullam incurrit irregularitatem; quod si eventus non successerit, id per accidens tantum evenisse censendum est. Praehabita periti chirurgi declaratione, de nulla imprudentia confessarius arguendus est. — *V. Comp., Append. de oper. caesarea a n. 256. ad n. 259.*

CASUS XIII.

BAPTISMUS PRIVATUS (1°).

Richardus neo-parochus ab Honorio, nobili ac praepotenti viro, accersitur, ut

eius proli recens natae domi privato modo baptismum conferat, solemnitatem ad aliud tempus, congregatis cognatis et amicis, remittendo. Richardus inquit de infantis valetudine et audit, eum nulla infirmitate laborare. Inde haeret anceps, nesciens, utrum, posito tali casu, in aedibus privatis baptizare possit. Tandem puerulum aqua baptismatis abluit, omissis caeremoniis, quas postea in ecclesia suppleturus est.

Hinc

Quaer. 1° In quonam loco baptismus sollemnis conferri debeat?

2° An liceat aliquando baptismum extra ecclesiam conferre, et caeremonias ad aliud tempus remittere?

3° Quid de paracho dicendum?

Solutio.

221. — *R. ad 1^m Quaes.* Ex jure canonico baptismus sollemnis in ecclesia sola parochiali (1) conferri potest. Soli regum vel principum filii ab illa lege excipiuntur. (2) — *Ex Clementina encyclica de Baptismo.* Non licet igitur alios quoslibet in aliis ecclesiis seu sacellis aut oratoriis, sive privatis, sive publicis baptizare, nisi de sola episcopi licentia: et hoc non obstante qualibet consuetudine, ut constat ex declaratione *S. Congr. Conc. 7. Febr. 1734.*

222. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Baptismus numquam conferri potest extra ecclesiam, et quidem parochialem, excepto casu necessitatis, privilegii aut facultatis specialis ab ordinario obtentae. Sequitur ex modo dictis.

2° Quod ad caeremonias attinet, distinguendum est. Si sacerdos in necessitate extra ecclesiam baptizet, omittere debet caeremonias, quae baptismum praecedunt, et eas remittere ad tempus, quo infans convalescit et ad ecclesiam deferri poterit. Sed caeremonias, quae baptismum subsequuntur, peragere debet. Constat ex declaratione *S. Congr. Rit. apud de Herdt,*

(1) in ecclesiis, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati — *Ita Clement. un. de Bapt. (N. edit.)*

(2) *V. Comp. n. 253. 3° cum nota. (N. edit.)*

Sacrae Liturgiae praxis t. 3. p. 6. de baptismo. N. 6.

Sic enim auctor ille: „Si sacerdos in „necessitate extra ecclesiam baptizet, omit- „tere debet omnes caeremonias, quae ba- „ptismum praecedunt, etiamsi infans tam- „diu victurus videatur; collato autem „baptismo ut supra, debet infantem in „vertice ungere chrismate, si habeat, im- „ponere vestem albam et candelam accen- „sam praebere. Cum autem convaluerit „infans, praesentandus est in ecclesia ibi- „que, et *numquam extra ecclesiam*, „supplendae sunt caeremoniae omissae, „quae baptismum praecedunt. *Dec. S. „Congr. Rit. 23. Sept. 1820.*“

223. — *R. ad 3^m Quaes.* Parochus de peccato gravi damnandus est, quia contra legem Ecclesiae gravem egit. Filii enim nobillium in jure canonico minime ut privilegiati habentur. Parochus igitur non debuisset Honorio, licet viro nobili ac praecipuo, morem gerere, nisi ab episcopo facultatem obtinuisset.

CASUS XIV.

BAPTISMUS PRIVATUS (2°).

Sallustius, vir nobilis, nova prole beatus, in patrinum requirit Richardum, virum conspicuum, sed absentem, nec ante mensem reversurum. Statuit primum ille, baptismum prolis ad Richardi adventum remittere; sed subinde timens, ne interea periclitetur, petit a parocho suo, ut velit nunc infantem domi baptizare, caeremonias postea suppleturus in ecclesia, cum invitatus patrinus advenerit. Illi morem gerit parochus.

Hinc

Quaer. 1° *An graviter peccent parentes, qui baptismum ad mensem differunt in gratiam patrini adventuri, vel familiae congregandae solemnitate praeparandae?*

2° *An graviter peccaverit parochus?*

Solutio.

224. — *R. ad 1^m Quaes.* Graviter sane peccant parentes, qui per multum

tempus baptismum filiorum differunt. *Ita omnes.* Sed quaenam dilatio ut gravis habenda sit? Valde controvertitur. *Probabilius et communius* non habenda est gravis dilatio ea, quae 10 vel 11 dies non excedit. Secus vero, si excedat. — *S. Litg. n. 118. Not. II.; Hom. apost. n. 18.* — *Salmanticenses* censent, non esse mortale differre ad 15 vel etiam 20 dies, etiam sine causa urgenti. Imo, alii cum *Suarez* dicunt, non esse gravem dilationem, si ad mensem non pertingat, licet non adsit causa; stante autem causa, si ad duos menses non extendatur. — *V. S. Litg. ibidem.*

225. — *R. ad 2^m Quaes.* Graviter peccavit parochus, saltem *per se loquendo*. Ratio deducitur ex dictis in casu praecedente. Etenim soli filii regum vel principum domi praeter casum necessitatis baptizari possunt. Nec licet caeremonias ab ipso baptismo separare praeter casum necessitatis vel licentiae specialis, ut supra dictum est. — *S. Litg. n. 142. et seq. — Voit n. 203.*

CASUS XV.

BAPTISMUS SOLEMNIS (1°).

1° Trophimus parochus, advocatus ad infantem de vita periclitantem baptizandum, ibi infantem cum ritu Ecclesiae solemni baptizavit omniaque peregit praecedentia unctionem scapularum; sed tunc, re perpensa, judicavit, puerulum sine magno periculo in templum deferri posse. Mandat igitur, ut statim deferatur; subsequitur ipse et in ecclesia reliqua perficit.

2° Medardus parochus, dum casu celebrat in sacello privato, consecrato tamen, ecce ipsi affertur infans baptizandus, idque rigente hieme, ita ut non possit deferri ad ecclesiam, ab aedibus infantis longe disitam, et quo per nives adeundum esset. Parochus eum ibi baptizavit et, cum chrisma sub manu non haberet, allo tempore illam unctionem supplevit.

Hinc

Quaer. 1° *An bene egerit Trophimus in primo casu?*

2° *An recte Medardus in secundo casu?*

3° *An repetendae sint caeremoniae, quando baptismus invalide collatus est iterandus?*

Solutio.

226. — *R. ad 1^m Quaes.* Erravit Trophimus baptizando infantem domi cum solemnibus Ecclesiae caeremoniis, quae baptismum praecedunt, ut constat ex dictis supra in Casu XIII. in responsione ad 2^m Quaes. n. 222. Debuisset enim infantem de vita periclitantem domi baptizare omissis omnibus caeremoniis, quae ante baptismum adhiberi solent, et eas remittere ad aliud tempus, donec infans ad ecclesiam deferri posset, et solas reliquas caeremonias perficere. Recte tamen egit caeremonias interrompendo, cum postea advertit, nullum amplius esse periculum, ut eas in ecclesia convenientius perficeret.

227. — *R. ad 2^m Quaes.* Neque excusandus est Medardus, quia contra praecceptum Ecclesiae baptizavit extra ecclesiam parochialem infantem de vita non periclitantem. Non erat enim periculum in mora, et superveniente postea periculo potuisset parochus advocari, vel infans, parochus deficiente, ab alio rite edocto baptizari. Recole dicta in Casu XIII. n. 222.

228. — *R. ad 3^m Quaes. Controversitur.* Duplex datur sententia probabilis juxta *S. Lig. n. 144*. Negativa sententia, ait, communior est; sed affirmativa, secluso scandalo aut gravi incommodo, potius est suadenda.

CASUS XVI.

BAPTISMUS SOLEMNIS (2°).

Tussanus, aliquando gravibus negotiis pressus, baptizando plures orationes et ritus in rituali praescriptos omisit, quia eorum series longa nimis videbatur et eorum repetitio parum utilis. Hinc v. g. semel solum cruce signat et unicam tantum orationem recitat, subjecta illa adjuratione: *Ergo, maledicte diabole etc.*; cetera autem omisit.

Hinc

Quaer. 1° *Qualis omissio sit gravis in caeremoniis?*

2° *An graviter peccaverit Tussanus?*

Solutio.

229. — *R. ad 1^m Quaes.* Reputatur gravis omissio quaelibet notabilis, v. g. omissio unctionis chrismatis vel olei catechumenorum, omissio exorcismorum et alia similia. — *Vide Comp. n. 253.*

R. ad 2^m Quaes. Tussanus graviter peccavit toties, quoties praefatas caeremonias omisit sine necessitate, quia ritus ab Ecclesia praescriptos in materia gravi et sine necessitate praetermisit. Imo, graviter etiam peccasset, si unicam *in se* gravem caeremoniam omisisset. Secus vero, si omisisset quid leve, v. g. quasdam cruces, breves orationes etc. — *Elbel n. 79. V. Comp. n. 253.*

CASUS XVII.

PATRINI (1°).

1° Mauritius, vir nobilis, proli suae baptizandae tres patrilinos designavit, scilicet virum unum et duas mulieres. Adstant omnes simul coram parochus, infantem deferentes. Parochus quidem id fert aegerime; sed timens, ne Mauritium offensum habeat, neminem repellit.

2° Paulino parochus infans baptizandus offertur; eum concomitantur praeter obstetricem vir unus et mulieres duae. Una mulier dicebat, se a patre, altera, se a matre rogatam fuisse, ut prolem in baptismo susciperet. Conatur parochus unam mulierem dimittere; sed incassum. Noluit autem rogare virum, ut discederet. Ideo omnia composuit omnes admittendo.

Hinc

Quaer. 1° *Quot patrini requirantur, et quales?*

2° *An requirantur in baptismo privato? Vel an patrini in baptismo privato adhibiti cognitionem contrahant?*

3° *An graviter peccaverit parochus in primo et secundo casu tres patrilinos admittendo, et utrum omnes cognitionem spiritualem contraxerint?*

4° *An in secundo casu parochus potuisset, viro dimisso, duas mulieres admittere?*

Solutio.

230. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Ex praecepto Ecclesiae adhibendus est saltem unus patrinus in baptismo solemni, sive vir, sive mulier, nec plures, quam duo, adhiberi possunt. — *Conc. Trid. sess. 24. c. 2. de Reform. matr.* 2° Requiritur autem, ut patrinus sit baptizatus; ut usu rationis gaudeat; ut sit designatus a parentibus vel a parochis, eorum defectu; ut tangat baptizatum *per se*, vel saltem *per alium*: tandem ut habeat veram voluntatem patrini munus gerendi. (¹)

R. ad 2^m Quaes. 1° Patrini non debent necessario adhiberi in baptismo privato; laudabilius tamen adhibentur. — *S. Lig. n. 147. II.*

2° *Probabiliter* cognatio spiritualis non contrahitur in baptismo privato. Ratio est, quia juxta *Trid. sess. 24. c. 2. de Reform. matr.* impedimentum cognationis spiritualis tantum contrahitur ab illis, qui de sacro fonte baptizatum suscipiunt; fons autem pro baptismo solemni tantum, non vero pro privato institutus est. — *S. Lig. n. 149.; Hom. apost. n. 38.* et alii *communius*, ut ipse testatur, contra *Suarez, Salmant.* etc. (²)

231. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Uterque parochus graviter peccavit, plures, quam unum et unam, ad levandum baptizatum admittendo, quia uterque in re gravi prohibitionem Ecclesiae violavit. Quando igitur plures patrini, quam duo, a parentibus sunt designati, parochus tenetur non admittere, nisi unum et unam ex designatis. Ipse enim tunc tenetur designare patrilos admittendos; ad eum spectat providere, ut omnia recte fiant. Si parochus non possit aliquos sine offensa dimittere, v. g. personas illustres vel difficiles, dissimulet primum permittatque, ut tamquam testes baptismo assistant; postea vero dicat, satis esse, si unus vel una infantem tangat, nec

permittat, ut alii eum tangant, aut saltem ut eo tangant modo, qui requiritur ad cognationem spirituales contrahendam. Etenim, licet primum spectet ad parentes, patrilos designare, ad pastorem tamen pertinet eos eligere, ubi parentes id non fecerunt vel male praestiterunt.

2° Nullum autem dubium est, quin omnes, qui munus patrini exercent et vere infantem tangunt, affinitatem spirituales contrahant, etiamsi contra voluntatem parochi agerent, quia, ex dictis, munus designandi patrilos imprimis ad parentes pertinet. — *Reuter n. 124. — Elbel n. 85.*

232. — *R. ad 4^m Quaes. Negative* prorsus. Ratio est, quia expresse statuitur in Concilio Trid., ut vir unus, et mulier una tantum adhibeatur. Ergo in casu nostro Paulinus virum dimittere non debuit. Si vero neutra mulier, utpote durae cervicis, discedere velit, praecipiat parochus, ut una sola infantem tangat, juxta ea, quae superius dicta sunt.

CASUS XVIII.

PATRINI (2°).

Titianus parochus, infantem baptizaturus, patrino a parentibus designato moram protrahente, animi impotens vocavit Pancratium, qui forte in ecclesia aderat, ut patrini officium perageret. Dum autem parochus secundam aquae infusionem ac verba formae „*et Filius*“ proferret, advenit expectatus patrinus, qui illico aliis se adjunxit.

Hinc

Quaer. 1° *An Titianus graviter peccaverit rogando Pancratium, ut patrinum ageret?*

2° *An tum Pancratius, tum alius in medio baptismo adveniens cognationem contraxerit?*

Solutio.

233. — *R. ad 1^m Quaes.* Titianus parochus a reatu culpae gravis minime excusari potest ex eo, quod proprio Marte patrinum a parentibus non designatum sine gravi ratione adhibuerit; etenim jus

(¹) *V. Comp. n. 250. 252. 805. 969. not. 1. (N. edit.)*

(²) *V. Comp. n. 806. 5° cum nota. (N. edit.)*

parentum in re vere gravi contra praescriptum Concilii Trid. violavit.

234. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Patratus cognationem spirituales contrahere videtur, licet a parentibus infantis designatus non fuerit. Ratio est, quia ex Concilio Trid. patrinus non designatus eximitur tantum a cognatione contrahenda, quando accedit praeter designatos; ergo, si aliquis sit solus et non designatus, vel si sint plures et nullus eorum designatus sit, omnes affinitatem nihilominus contrahunt, siquidem contrahabant ante Tridentinum, et in hoc jus antiquum nullo modo mutatum fuit. — *S. Lig. n. 154. et alii communiter contra plures.*

2° Patrinus designatus a parentibus non debet censi contraxisse cognationem spirituales, quia proprie baptismo non adfuit, cum ad finem tantum prolationis formae advenerit.

CASUS XIX.

COGNATIO SPIRITUALIS (1°).

1° Hadrianus, ut patrinus designatus, die statuto accedere non potuit; ideo Marcus pro eo supplendo a parentibus prolis rogatus fuit. Ignoravit autem Hadrianus, alium sui loco seu nomine suo assignatum fuisse, ut patrini officium ageret.

2° Augustus, rogatus a Titio, ut puellulae suae patrinus foret, libenter munus illud acceptat et cum aliis ad ecclesiam tendit. Sed ecce! ibi cernit praesentem Sabinum, virum conspicuum, et urbanitatis causa illi munus patrini cedit. Acceptat ille et puellulam e sacro fonte levat. Elapsis vero sexdecim annis Augustus puellam ducere intendit; sed ante quaerit, num cognationem spirituales fortasse contraxerit.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo ratione baptismi contrahatur spiritualis cognatio?*

2° *An Hadrianus cognationem contraxerit in primo casu, an vero ille, qui patrino designato est substitutus?*

Gury, Casus conscientiae.

3° *An Augustus in secundo casu, an vero Sabinus?*

Solutio.

235. — *R. ad 1^m Quaes.* Contrahitur cognatio seu affinitas spiritualis ratione baptismi inter baptizantem et baptizatum ejusque parentes ex una parte, et inter patrinum, baptizatum ejusque parentes ex altera. Haec affinitas impedimentum matrimonii dirimens constituit. — *V. Comp. de matr. n. 805.*

R. ad 1^m Quaes. Negative. Etenim Hadrianus non fuit monitus a parentibus de subrogatione nomine illius facta; ergo non potuit habere intentionem, munus patrini per alium gerendi. Nemo enim est mandans, quin mandatum dederit vel approbaverit. Ergo Hadrianus non fuit patrinus, neque *per se*, cum non advenerit, neque *per alium*, cum ignoraverit, alium suo nomine fuisse substitutum. — An vero affinitatem contraxerit saltem ille, qui est substitutus? *R. Negative*, quia non fuit adhibitus, ut vere patrinum *per se* ageret, neque ipse intentionem habuit patrinum agendi nomine proprio, sed tantum nomine alterius.

236. — *R. ad 3^m Quaes.* Augustus minime contraxit affinitatem. Ratio est, quia non sufficit ad contrahendam cognationem, ut quis a parentibus sit designatus et ipse munus patrini acceptet, sed requiritur omnino, ut reapse infantem de sacro fonte levat. Atqui non levavit, siquidem locum suum ex urbanitate alteri cessit. — An vero Sabinus contraxerit affinitatem? *Affirmandum* est. Voluit enim patrinum agere et reapse egit. Nec obstat, quod a parentibus non fuerit designatus juxta dicta in casu praecedente.

CASUS XX.

COGNATIO SPIRITUALIS (2°).

Lina in partu periculosissimo vitae valedixit. Lucia vicina prolem ejus periclitantem baptizare festinat. Bertrandus vero, maritus Linae defunctae, cum Lucia matrimonium contrahere intendit; sed ante quaerit, utrum aliquo impedimento laboret.

Hinc

Quaer. *An Lucia Bertrando, patri proles a se baptizatae, nubere possit?*

Solutio.

237. — *R. Negative.* Ratio patens est. Etenim Lucia baptizando infantem affinitatem contrahit non solum cum infante ipso, sed etiam cum ejus patre seu cum Bertrando. Ergo ipsi absque dispensa-

tionem nubere non potest. Nec obstat, quod infantem hunc in casu necessitatis baptizaverit; nam soli parentes in necessitate prolem baptizantes eximuntur ab affinitate *inter se* contrahenda, ita ut a debito conjugali non arceantur, quia lex Ecclesiae parentes *inter se* non respicit. — *Vide dicenda in tractatu de matrimonio, ubi de cognatione spirituali, et in Comp. n. 806.*

CASUS DE CONFIRMATIONE

SEU

De materia, ministro et subjecto confirmationis.

CASUS I.

MATERIA CONFIRMATIONIS (1°).

Olympius, missionarius in regionibus infidelium et donatus a Papa facultate sacramentum confirmationis conferendi oleo ab episcopo benedicto, cum, decurrente tempore paschali, novum chrisma seu in ultima Coena Domini consecratum prae manibus non haberet, ad confirmationem conferendam chrismate veteri seu anni praeteriti utitur. Subinde satagit quidem, ut novum chrisma quantocius obtineat; sed vix obtinuit, cum audivit, mercatorem, qui illud subministraverat, oleum quidem olivarum vendidisse, sed oleo nucum in notabili quantitate immixtum. Quare anceps et dubius nescit, quid sibi agendum sit. Aliquando vero, deficiente oleo ab episcopo benedicto, oleo non benedicto utitur.

Hinc

Quaer. 1° *An confirmatio collata in veteri chrismate valida fuerit et licita, prout in casu?*

2° *An valida fuerit confirmatio ratione olei nucum cum oleo olivarum commixti?*

3° *An oleum seu chrisma debeat esse ab episcopo benedictum ad sacramenti validitatem?*

Solutio.

238. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Confirmatio collata in veteri chrismate fuit certo valida, quia novum non requiritur de necessitate sacramenti, siquidem materia non mutatur essentialiter, sive chrisma sit vetus, sive novum, ut patet. 2° Collatio sacramenti cum veteri chrismate illicita fuit, et quidem graviter, quia Olympius grave praeceptum Ecclesiae violavit. Est tamen a peccato excusandus missionarius noster, si aliud chrisma habere non potuerit atque adfuerit causa urgens confirmationem conferendi, v. g. si debuit e loco ad tempus diuturnum discedere, ut facile missionario accidere potest. — *S. Lig. n. 162.*

R. ad 2^m Quaes. Negative, nisi oleum olivarum quantitate multo sit praestantius. Ratio est, quia oleum olivarum tantum oleum proprie dicitur. Igitur Olympius, posito dubio gravi de olei hujus validitate, non potuit cum illo sacramentum confirmationis conferre, sed illud ad aliud tempus differe debuit vel, urgente gravi causa, uti veteri chrismate, si quod adhuc supersit. — *Voit. n. 231.*

239. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Chrisma debet certo esse benedictum ab episcopo ratione praecepti. Ita omnes, ait *S. Lig. n. 163.*

2° Chrisma debet etiam certo esse benedictum saltem a sacerdote ratione sacramenti. Constat ex decreto Clementis VIII. apud *Bened. XIV., de synodo l. 8. c. 1. n. 4.* — *Vide S. Lig. ibid.*

3° *Controvertitur* autem, utrum chrisma debeat esse benedictum ab episcopo ratione sacramenti seu ad sacramenti validitatem. Affirmant communius, quia id praescribitur decreto Eugenii IV., ubi dicitur, materiam confirmationis esse *chrisma ab episcopo benedictum*. Negant tamen theologi non pauci probabiliter. Ratio est, quia Papa concedere potest simplici sacerdoti facultatem benedicendi oleum, sicut ei conferre valet potestatem confirmandi. In praxi tenenda est prima sententia, utpote tutior, ait *S. Lig. n. 163.* Ceterum quaestio haec minimi est momenti, cum benedictio sacerdotis absque delegatione Papae invalida sit.

CASUS II.

MATERIA CONFIRMATIONIS (2°).

Irenaeus, adhuc puer, a matre in ecclesiam, sacramentum confirmationis recipiendi gratia, deductus est, quando jam sacram caeremoniam episcopus inceperat, nimirum, cum recitatis orationibus consuetis expansisque manibus super confirmandos jam ad singulos pueros chrismate inungendos devenerat. Inter ceteros mox collocatus, nulla interposita mora, ab episcopo sacra unctione fuit delibutus. Postea vero, cum clericalem vocationem suscepisset atque ad subdiaconatus ordinem jamjam esset promovendus, de testimonio acceptae confirmationis inquirens, audit ab ipsa matre, quomodo res peracta fuisset. Quapropter scrupulis angi coepit circa sacramenti validitatem; verens tamen, ne ab ordinatione arceretur, rem alto silentio compressit. At sacro ordine suscepto, maioribus conscientiae stimulis agitatus, episcopum adiit eique omnia pandit, postulans, ut denuo confirmaretur. Sed ejus votis episcopus obtemperare noluit.

Hinc

Quaer. 1° *An Irenaeus valde confirmatus fuerit?*

2° *An graviter peccaverit or-*

dinem suscipiendo in hypothesis, quod confirmatus non fuerit?

Solutio.

240. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative.* Irenaeus ut valide confirmatus habendus est. Ratio est, quia materia proxima confirmationis consistit in sola unctione chrismatis, manu episcopi facta super frontem confirmandi. Plures quidem olim contendebant, materiam adaequatam consistere etiam ex parte in impositione manuum episcopi super omnes simul facta sub initio sacrae caeremoniae. Sed hodie certo constat, ritum hunc esse de mero Ecclesiae praecepto pro confirmationis ministro, non vero ad sacramenti essentiam requiri. Constat ex declaratione *Benedicti XIV.* in epistola encyclica *Ex quo primum*, ubi praesertim dicit: *Quod itaque extra controversiam est, hoc dicatur: nimirum in Ecclesia latina confirmationis sacramentum conferri adhibito sacro chrismate, sive oleo olivarum balsamo commixto et ab episcopo benedicto, ductoque signo crucis per sacramenti ministrum in fronte susipientis, dum idem minister verba formae profert.* Ibi igitur docet Pontifex, esse extra controversiam, valide sacramentum conferri cum sola chrismatis unctione, adhibita per manum episcopi, et unicam esse formam eamque unctionem comitari. Ergo recte egit episcopus, cum Irenaeum denuo confirmare noluit. *S. Lig. n. 164.* dicit, hanc doctrinam post Pontificis declarationem omnino tutam esse. — Concinit *Gousset n. 130.*

241. — *R. ad 2^m Quaer. Nego* probabilius juxta sententiam communem. Ratio est, quia non apparet deordinatio gravis in hoc, quod quis non confirmatus ordines suscipiat; verba enim Concilii Trid. non videntur praeceptum grave continere. Sed accedens ad ordines, omissa confirmatione, a peccato levi excusandus non est. — *S. Lig., de ordine n. 786.*

CASUS III.

MINISTER CONFIRMATIONIS.

Albertus, missionarius apostolicus, ad extremas Americae plagas abiturus, obtinuit

a Summo Pontifice facultatem confirmandi eos omnes, quos ipse baptizaturus esset. Intra paucos annos infideles bene multos in fide baptizat et confirmat. Dum in festo solemni sacramentum confirmationis conferret, ecce puer, quem ungere intendebat, inopinato retrospexit et contigit, ut, loco frontis, maxillam confirmandi sacro chrismate unxerit. Alias, dum, pollice vulnerato, signare frontes confirmandorum non possit, digitum indicem vel etiam pollicem sinistrum adhibet. Alias etiam frontem lepra infectam juvante penicillo inungit.

Hinc

Quaer. 1° *An simplex sacerdos possit esse minister delegatus confirmationis?*

2° *An Albertus valide confirmaverit in maxilla, indice et manu sinistra?*

3° *An valide confirmaverit juvante penicillo?*

Solutio.

242. — *R. ad 1^m Quaes.* Simplex sacerdos potest esse minister extraordinarius confirmationis ex delegatione speciali. Constat ex praxi Ecclesiae et ex Constitutione *Benedicti XIV. Eo quavis tempore.* Sed uti debet chrismate ab episcopo benedicto. — *Recole dicta in Casu primo n. 239.*

243. — *R. ad 2^m Quaes.* Albertus invalide confirmavit puerum in maxilla, quia materia proxima confirmationis est unctio chrismatis benedicti in fronte confirmandi. Eruitur ex decreto *Eugentii IV.* et ex Bulla *Benedicti XIV.* citata in casu praecedente. — *S. Lig. n. 164. in fine, et Hom. ap. tr. 14. n. 41.* Valde confirmavit indice vel alio digito, etiam manus sinistrae, quia, licet in ritualibus praescribatur, ut unctio fiat pollice manus dextrae, hoc tamen non videtur essenziale; sic enim sufficiens manus impositio habetur. Verum *per se* hoc est illicitum, et probabilius quidem sub gravi juxta communem sententiam⁽¹⁾. Attamen, urgente necessitate, altero digito vel manu

sinistra episcopus uti posset. — *S. Lig. n. 165. et Hom. ap. n. 41. et seq.*

244. — *R. ad 4^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia in hoc modo confirmandi nulla habetur impositio manus episcopi. — *S. Lig. n. 166. et alii communiter. — V. Comp. n. 264.*

CASUS IV.

SUBJECTUM CONFIRMATIONIS (1°).

Elodia, matrona christianorum officiorum sat incuriosa, ad provectam aetatem pervenit, quin sacramentum confirmationis receperit, licet saepius opportunitatem illud recipiendi habuerit, cum in civitate ipsa episcopali, in qua singulis annis ab episcopo confertur, semper commorata fuerit. Illam pluries induxit quidem confessarius, ut, data nova opportunitate, tanto sacramento se muniret; veritus est tamen, eam sub gravi obligatione urgere, ne, praetermissa lege, gravius inde peccaret; aiebat enim Elodia: „Quomodo jam senescens, ego cum pueris et puellulis, confirmationem receptura, accedere potero? Id sane praestandi tantus mihi non erit animus.“ Itaque factum est, ut mulier paulo post absque confirmationis auxilio, aliis tamen sacramentis munita, decederet.

Hinc

Quaer. *An gravis detur obligatio, confirmationis sacramentum suscipiendi? seu an Elodia a gravi excusari potuerit?*

Solutio.

245. — *R. 1°* Non est obligatio de necessitate medii. Nam per baptismum solum haberi potest remissio peccatorum et vita aeterna.

2° *An vero sit obligatio de praecepto? Controvertitur.* Juxta *S. Lig. n. 181. et seq. et alios* datur obligatio sub gravi de praecepto divino, saltem decurrente vita et data opportuna occasione. Id probant ex declaratione *Benedicti XIV.* in bulla *Etsi pastoralis*, de ritibus et dogmatibus Graecorum. Sic enim ait §. 8. n. 4.: „Monendi sunt (qui non sunt confirmati,) ab ordinariis locorum, eos gravis peccati reatu teneri, si, cum possunt ad confirmationem accedere, illam renunt ac negligunt.

(1) quam tamen *S. Lig. l. c.* non vocat *probabilior*. (N. edit.)

Notat tamen *Scaevini*, verba *Bened. XIV.* non concludere pro omnibus, quia Pontifex loquitur tantum de invalide confirmatis a presbyteris graecis, qui renuebant de novo ad confirmationem accedere, quasi primam ut validam haberent. Unde habebatur hic ratio particularis eos obligandi ad sacramentum confirmationis suscipiendum, nempe ut errorem sic retractarent.

246. — Stante autem theologorum controversia Elodia non fuit sub gravi urgenda ad sacramentum confirmationis recipiendum, sed tantum ad hoc adhortanda. Recte igitur egit confessarius, ab obligatione gravi declaranda abstinendo. Imo etiamsi de praecepto divino constaret, adhuc prudenter egisset confessarius, cum locus timendi fuerit, ne mulier obligationi declaratae non satisfaceret et majus animae detrimentum caperet. Etenim non sunt statim aperiendae semper omnes obligationes, quibus fideles adstringuntur; sed prudenter plures quandoque dissimulandae sunt a confessario, cum praevidetur, poenitentem muneri suo satisfacturum non esse.

CASUS V.

SUBJECTUM CONFIRMATIONIS (2°).

1° Catharina, pia mater, audiens, episcopum ad parocciam advenisse confirmationem collaturus, festinat in ecclesiam ducere filiolum suum quinquennem et illum, propriis sustentans manibus, praelato confirmandum offerre.

2° Linus, peccati mortalis reus, data opportunitate recipiendi sacramentum confirmationis, omissa confessione, sed elicitâ contritione illud recepit. Mutius vero falso, sed bona fide existimans, se nullo vinculo lethali irretitum esse, cum fiducia absque confessione etiam confirmandus accedit.

3° Flaccus, recepto confirmationis sacramento, in dubium venit de baptismi sui validitate. Inquisitione facta remanenteque dubio, necnon consultis hac de re sapientissimis viris, ipso efflagitante iterum sub conditione baptizatus est. Sed dubitatur, utrum etiam conditionaliter confirmari possit vel debeat.

Hinc

Quaer. 1° *Qualis aetas ad confirmationem requiratur?*

2° *Qualis dispositio in confirmando; et an confessio sacramentalis praemitti debeat?*

3° *An ille, qui inscieniter peccati mortalis reus existit, effectum sacramenti confirmationis et peccatorum remissionem consequatur?*

4° *An Flaccus iterum confirmari possit vel debeat?*

Solutio.

247. — *R. ad 1^{am} Quaer.* Nulla requiritur determinata aetas ad sacramentum confirmationis valide recipiendum. Olim pueris statim post baptismum conferebatur, et usus, pueros ante usum rationis confirmandi, adhuc in quibusdam locis servatur, ut apud Graecos et in Hispania. Sed ex praxi nunc generatim in Ecclesia vigente non sunt confirmandi pueri, qui usum rationis nondum adepti sunt, nisi legitima locorum consuetudo id permittat (¹). Constat insuper ex *Const. Bened. XIV. Eo quavis*. — *S. Lig. n. 178.*

248. — *R. ad 2^{am} Quaer.* Confirmandus debet esse baptizatus et, si adultus sit, debet praeterea esse in statu gratiae et sufficienter instructus de rudimentis doctrinae christianae. Non requiritur autem *per se* confessio sacramentalis *cum rigore loquendo*, quia confirmandus versari potest in statu gratiae, vel eam per contritionem perfectam acquirere. In pluribus locis mos est, ut nullus confirmetur, nisi testimonium peractae confessionis exhibeat. „Requiratur,“ inquit *Billuart*, „status gratiae pruden-
ter existimatus per confessionem, vel contritionem perfectam.“ (*Art. 8. §. 1.*) „Confirmandus,“ ait *S. Lig. l. 6. n. 179.*, „existens in mortali, debet se disponere ad sacramentum (confirmationis) vel contritionem, vel attritionem una cum confessione; secus tamen, si abesset conscientiae culpa gravis. Confessio enim videtur esse de consilio, non de praecepto, ut com-

(¹) vel aliqua justa causa urgeat. — *V. S. Lig. l. c. (N. edit.)*

„muniter dicunt doctores.“ Hinc generatim praestat, fideles enixe adhortari ad confessionem confirmationi praemittendam potius, quam eos ad eam cogere. Ita etiam *Goussel* ⁽¹⁾

249. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative probabiliter*, modo sit attritus, ut dicitur de quocumque sacramento vivorum. Ratio est, quia sacramenta vivorum debent *directe* et *per se* gratiae augmentum et alios effectus suos producere in eis, qui non ponunt obicem, ut est ille, qui bona fide accedit ad sacramentum suscipiendum. Atqui non possunt hos effectus producere,

quin peccatum mortale deleatur. Ergo illud *indirecte* delere debent. — *S. Lig. l. 6. n. 6. et n. 269. — V. Comp., de sacr. in genere n. 192.*

R. ad 4^m Quaes. Flaccus etiam sub conditione confirmari potuit. Licet enim confirmatio non sit tantae necessitatis, quam baptismus, est tamen maximae utilitatis. Verum, etiam supposito praecepto, non videtur esse gravis obligatio, ut confirmationem denno suscipiat, quia praecepto jam probabiliter satisfecit et proinde illo ligari non potest. ⁽¹⁾

CASUS DE EUCHARISTIA

SEU

De materia utriusque consecrationis; de forma; de ministro eucharistiae; de ejusdem subjecto; de dispositione animae et corporis in subjecto; de viatico; de communione frequenti.

CASUS I.

MATERIA CONSECRATIONIS PRIORIS.

1° Vitalis sacerdos, habitans in regione, ubi triticum non crescit nec facile haberi potest, pro sacramento eucharistiae perficiendo utitur hostiis ex speita, et aliquando ex siligine seu secali, vel ex hordeo confectis, et interdum ex his omnibus simul permixtis.

2° Albinus, parochiae praefectus, summo mane admonitus, aliquem parochianum morti proximum esse, deficientibus hostiis consecratis, se accingit ad sacrum statim faciendum, ut viaticum moribundo

deferre possit. Sed obstupescens advertit, deficere quoque hostias non consecratis, quippe quae, ut ipse mox rescit, pridie a pueris sacro ministrantibus manducatae fuerant. Nec farina triticea in promptu habetur. Quid igitur faciet miser? Accepto panis usualis frustulo, cum eo celebrat, et illius partem servat moribundo tradendam.

Hinc

Quaer. 1° Quatenam sit materia primae consecrationis?

2° An valide Vitalis consecravit in primo casu?

3° An valide et licite Albinus in secundo casu?

Solutio.

250. — *R. ad 1^m Quaes.* Materia consecrationis est panis triticus seu panis, qui vulgo habetur ut panis proprie dictus.

R. ad 2^m Quaes. Vitalis non valide consecravit cum pane *hordeaceo*, quia non

⁽¹⁾ „Parochi et vicarii exhortabuntur omnes „confirmandos, ut ad tribunal poenitentiae, et quidem mature, accedant; sed „sacerdos fervidus fervore secundum „scientiam et caritatem eos efficacius „ad hoc impellet persuasionem, quam exaggerando obligationes christiani. Ipsos „dilucide, in quantum fieri potest, doceat „excellentiam sacramenti; ipsis inspiret „desiderium illud recipiendi, et digne „recipiendi, et facile ab eis obtinebit, „ut se ad hoc praeparent per sacramentum „reconciliationis.“ — *Goussel n. 152.* (N. auct., ex idiom. gall. versa.)

⁽¹⁾ Resolvit *S. Lig. n. 178. sub fine*: Dubitans, an sit confirmatus, potest sub conditione confirmari; sed requiritur majus dubium, quam pro baptismo. (N. edit.)

est panis proprie dictus, neque probabilius cum pane *ex siligine* ob eandem rationem. In praxi igitur haec materia, utpote dubia, sub gravi omnino prohibetur. Idem dicendum est *de spelta* seu *de farre*. Attamen datur in aliquibus locis aliqua species frumenti sub nomine *speltae*, ex qua panis proprie dictus conficitur. Hinc ad communem aestimationem hominum peritorum in hoc maxime attendendum est. — *S. Lig. n. 200.* — *Vott n. 275.* Commixtio autem a Vitall facta materiam quoque dubiam exhibet; imo, si hordei quantitas praestantior sit, materia prorsus invalida est.

251. — *R. ad 8^m Quaes.* Albinus absque dubio valide consecravit in pane usuali, ut patet, cum sit verus panis. Sed illicite egit juxta sententiam communem. Ratio est, quia in hoc casu praefenda est reverentia tanto sacramento debita utilitati proximi, cui sacramentum non est simpliciter necessarium. — *S. Lig. n. 208. Dub. 2.* Dicit *Pontas, Cas. 4.* Verb. *Consacrer*, numquam licitum esse in Ecclesia latina consecrare in pane fermentato. Sed recte animadvertit Collet adnotator, dari casum, in quo hoc licitum et obligatorium esset, nempe ad sacrificium perficiendum, si aliter perfici non posset, v. g. si sacerdos animadverteret, se materiam corruptam consecrasse, nec aliam hostiam licitam habere posset.

CASUS II.

MATERIA CONSECRATIONIS POSTERIORIS.

Gastonius sacerdos, die quadam rigidissimae hyemis sacrum faciens, dum ad calicis consecrationem pervenit, naribus calici propius admotis, acetum olfacere sibi visus est. Obstupefactus ac perterritus liquorem calici infusum accuratius considerat moxque deprehendit, vinum illud faeculentum esse multumque acescens; insuper frigoris rigore contractum, necnon glaciata quadam membranula obductum esse. Quid ipse faciet? Vinum aliud postulat; sed non habetur, nec absque magna difficultate haberi potest. Attamen, peracta jam panis consecratione, ab incepta missa desistere nequit. Pergit igitur an-

xius et animo perturbatus, existimans, se probabiliter invalide consecrare. Peracto autem sacro dubitat, num aliud facere debeat die sequenti ad intentionem illius, a quo stipendium pro hodierno sacrificio acceperat.

Hinc

Quaer. 1° Quenam sit materia valida secundae consecrationis?

2° An vinum faeculentum, vel gelidum aut acescens valida sit consecrationis materia, an et quando licita?

3° An recte egerit Gastonius, vel quid agere debuisset?

4° An teneatur aliud sacrum facere pro illo, qui stipendium ipsi erogavit?

Solutio.

252. — *R. ad 1^m Quaes.* Materia valida posterioris consecrationis est solum vinum de vite, non corruptum. Constat ex *Concilio Florentino*, ex *Concilio Trident.* etc.

R. ad 2^m Quaes. 1° Vinum faeculentum videtur esse materia valida sacramenti, licet minus pura et illicita, nisi vinum videatur corruptum. 2° Vinum gelidum probabilius est etiam materia valida, quia remanet substantialiter vinum, sed sub gravi illicita. 3° Vinum acescens est adhuc materia valida, quia incipit tantum corrumpi, non vero est adhuc substantialiter corruptum; secus, si acetum jam factum sit. Sed etiam, si acescere tantum incipiat, nihilominus sub gravi prohibetur ob gravem injuriam, quae eucharistiae irrogaretur. ⁽¹⁾ Attamen in casu necessitatis sacrificii perficiendi materia dubia quaecumque, materia alia certa deficiente, adhibenda foret. Hinc sacerdes, qui peracta

⁽¹⁾ „Probabiliter tamen dicunt *Gobat* etc., quod deficiente alio vino liceat sine scrupulo, prout solent viri probi, adhibere vinum tantum parum acescens sive non notabiliter acidum. Adduntque *Sporer et Mazzotta*, quod urgente gravi necessitate licitum esset uti vino adhuc notabiliter acescente, modo sit certum vinum.“ Ita *S. Lig. n. 207. Q. I.* Nihilominus peccare potuit sacerdos, non obstante tali necessitate, si tempore opportuno vinum conveniens procurare omisit. (N. edit.)

consecratione adverteret, vinum calici infusum esse corruptum, vel aquam loco vini infusam fuisse, tenetur vinum dubie validum adhibere ad consecrationem sub conditione iterandam, si aliud vinum indubium sibi procurare non posset, quia melius est, sacrificium dubium esse, quam certo mancum.

253. — *R. ad 3^m Quaes.* Gastonius recte egit, imo, aliter facere non potuisset. Valide quidem consecravit, quia, licet vinum jam pene saperet acetum, erat tamen adhuc vinum proprie dictum, neque vinum faeculentum censebatur corruptum, neque erat adhuc congelatum, licet jam contrahi inceperit. Deinde licite consecravit, quia in casu necessitatis sacrificii perficiendi consecrari potest materia minus pura seu faeculenta etc., modo non sit certo invalida. — *Elbel n. 16.*

254. — *R. ad 4^m Quaes.* Gastonius ab omni scrupulo eximendus est, quod attinet ad sacrificii valorem, ut ex dictis patet. Proinde aliam missam celebrare non tenetur ad intentionem illius, qui stipendium tribuit. Imo, neque inquietandus esset, etiam data invaliditatis probabilitate. Ratio est, quia, posito dubio de obligatione iterum celebrandi, ipsi de hoc minime constaret. Insuper, cum prior consecratio certo valida sit, etiam ex hac parte Gastonius eximendus est ab onere aliud sacrum faciendi ad intentionem illius, a quo stipendium accepit, quia probabiliter unica consecratio ad essentiam sacrificii missae sufficit. — *Recole dicta supra de sacramentis in genere n. 149. (1)*

CASUS III.

CONSECRATIO (1°).

1° Jucundus sacerdos, dum in missa legit introitum, advertit ciborium, hostiis minoribus refertum, a sacrista in altari deponi; quapropter intentionem has particulas consecrandi elicit et sacrum prosequitur, quin amplius ad illas attendat. Sed, peracta communione, audiens mini-

strum recitantem orationem *Confiteor* et communicaturos accedentes, obstupescit, cernens ciborium extra corporale relictum. Haeret anceps, nesciens, quid sit faciendum. Tandem praedictas hostias non sine magna animi anxietate et perturbatione fidelibus distribuit.

2° Marius, celebraturus, ciborium consecrandum in corporali sedulo reponit. Sed, ubi ad actionem consecrationis pervenit, de ciborio minime recordatur ideoque illud omnino clausum relinquit. Hinc, anxietate pressus, dubitat, utrum hostiae in ciborio contentae velut consecratae habendae sint. Consequenter non audet eas fidelibus distribuere, sed in tabernaculo depositas die sequenti sub conditione denno consecrat.

Hinc

Quaer. 1° *An valide fuerit consecratio et recte Jucundus egerit in primo casu, aut quid ei fuisset agendum?*

2° *Quid de consecratione et agendi ratione Marii in secundo casu?*

3° *Si una aut altera hostia sit dubie consecrata, an et quando ab ipso consecrante sumi possit?*

Solutio.

255. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° *Probabiliter* invalida fuit consecratio. Ratio est, quia Jucundus, licet intentionem haberet prius ciborium consecrandi, censetur tamen postea habuisse aliam intentionem praedominantem, qua prior implicite retractata fuit, scilicet non agendi contra praeceptum grave Ecclesiae. Imo, prior intentio debuit esse conditionalis, saltem implicite, seu consecrandi, sed debito modo. — *S. Lit. n. 217. cum aliis communis.* Opposita tamen sententia probabilitate non caret. Sed in praxi prior servanda est.

2° Jucundus male egit praedictas hostias fidelibus distribuendo, cum non fuerint certo consecratae. Debuisset igitur eas asservare in tabernaculo, ut in alia missa sub conditione consecrarentur, vel, deficiente tabernaculo, eas ante primas ablutiones consumere.

(1) Sed cf. *Comp. P. I. n. 80. not. 2.* (N. edit.)

256. — *R. ad 2^m Quaes.* Marinus valide consecravat hostias in ciborio clauso, super corporale posito, quia validitati consecrationis non obstat, quod ciborium sit clausum, et insuper sacerdos semper censetur velle consecrare, quidquid ipso sciente est super corporale et honeste consecrabile. Nec obstat, quod agat contra legem Ecclesiae, quae mandat, ut ciborium aperiatur ante consecrationem, quia hic agitur tantum de rubrica minoris momenti, quae non censetur urgere cum tanto incommodo: proinde in hoc casu intentio praedominans sacerdotis merito in favorem consecrationis praesumitur, licet ritus levis momenti praetermittatur. *Ita communiter doctores, ut asserit Reuter n. 155. et Pontas verb. Consacrer Cas. 10. — Vide Compend. n. 283. Quaer. 2°.*

257. — *R. ad 3^m Quaes.* Hostia dubie consecrata a celebrante sumi potest et debet, facta communione sub utraque specie, ante primas ablationes. Non potest consumi antea, quia, si non sit consecrata, jejunium naturale violaretur; neque postea, quia, si sit consecrata, a sacerdote non jejuno sumeretur. Posset tamen asservari in tabernaculo, ut in alia missa consecraretur, ut jam supra de ciborio dubie consecrato dictum est. (¹)

CASUS IV.

CONSECRATIO (2°).

1° Ambrosius sacerdos, cum vinum in calicem ponit, advertit guttulas plures lateribus cuppae interioris calicis adhaerere, licet diligentiam ad eas abstergendas

(¹) Ejusmodi hostiae „reverenter sunt tractandae, sed non adorandae, neque eodem cultu ac vere consecratae honorandae sunt; non sunt populo distribuendae, sed sumendae post sumptionem s. sanguinis, uti in alio casu per Rubricas tit. 3. n. 5. et tit. 10. n. 3. praescribitur; vel si magnus hostiarum cumulus fuerit, in alia missa sub conditione consecrari possunt. *Vid. Bened. XIV., de sacrif. missae sect. 2. §. 159. — S. Alph. de Lig. l. 6. n. 217. — Quarti p. 3. tit. 7. dub. 8.* Ita *De Herdt, S. Liturgiae Practis l. II. p. 3. tit. 7. n. 13. sub IV. (N. edit.)*

adhibeat. Nescit autem, an illae guttulae consecrandae sint necne. Quid ille? Non omnes quidem, sed plures consecrare intendit, scilicet eas tantum, quas commodè accipere poterit simul cum speciebus consecratis.

2° Crispinus, sacrum faciens, cum ad calicis consecrationem devenisset, ex oblivione aut nimia celeritate omisit verba formae *novi et aeterni testamenti* cum sequentibus. Prolatis nonnullis aliis orationibus, ad omissionem advertit, et statim totam consecrationis calicis formam repetit. Alias, eandem formam pronuntiando, lapsu linguae dicit: *Hic est calis sanguis mei*, nec formam repetit.

Hinc

Quaer. 1° *An valida fuerit consecratio guttularum vini intentarum in primo casu?*

2° *Quid in praxi faciendum circa guttas vini, cuppae calicis adhaerentes? An consecrandae, vel non?*

3° *An valida fuerit consecratio in secundo casu, non obstante mutatione formae, in utraque hypothesis, vel an repetenda fuerit?*

Solutio.

258. — *R. ad 1^m Quaes.* Non valet consecratio illarum vini guttularum, quia intentio sacerdotis fuit nimis vaga et indeterminata. Etenim, si quis haberet decem hostias et vellet consecrare quinque, nullam consecraret, nisi aliquas seorsim certo eligeret ac determinaret, ut in Rubricis Missalis declaratur. Ergo a pari, licet sacerdos dicat „Volo consecrare guttas, quas capere potero,“ nullas consecrat, quia hic et nunc non determinat eas, quae consecrandae sunt. — *Comitolus l. 1. q. 45.*

259. — *R. ad 2^m Quaes.* Guttae vini exterius cuppae calicis adhaerentes minime sunt consecratae, quia praesumi nequit, velle sacerdotem eas consecrare cum tanto irreverentiae periculo; imo, nec censendae sunt consecratae guttae interioris calici adhaerentes et a majori parte vini separatae, quia non videtur esse intentio Ecclesiae, adeoque nec sacerdotis, ut consecrentur;

saltem probabilius et communius id tenent doctores. In praxi praestat habere intentionem generalem consecrandi tantum vini quantitatem unitam, non vero guttas ab illa separatas, vel nullam habere aliam intentionem, nisi id faciendi, quod convenientius est. — *Vide Comp. n. 284.*

260. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Valida est consecratio calicis, non obstante omissione verborum *novi et aeterni testamenti*, quia illa verba ad formam essentialem minime pertinent. Etenim non magis ad formam calicis pertinent, quam verba *quod pro vobis tradetur* ad consecrationem panis; atqui haec posteriora verba minime necessaria sunt consecrationi panis, cum ne ex praecepto quidem Ecclesiae proferenda sint; ergo etc. Insuper prima verba *per se* sola exprimunt praesentiam sanguinis Christi sub speciebus vini, sicut verba *Hoc est corpus meum* exprimunt praesentiam corporis Christi sub speciebus panis. Ergo Crispinus formam consecrationis calicis repetere non debuit propter omissionem verborum *novi et aeterni testamenti*. — *Pontas, verbo Consacrer Cas. 12. — Collet. — Gousset n. 181.* Attamen S. Ligortus ob auctoritatem plurimum doctorum, qui contradicunt, (1) ait (2): *Si forte (sacerdos) tantum prima verba (formae calicis) dixisset, deberet utique sub conditione integram repetere formam.*

2° Certo valida est forma, licet Crispinus dixerit *calis* pro *calix* et *sanguis* pro *sanguinis*; proinde nihil repetere debet. — *Vid. Comp., de sacram. in genere n. 199. — Voit n. 36.*

CASUS V.

CONSECRATIO (3°).

Singularis missionarii industria.

Floribertus missionarius, peracta quadam missione cum uberrimo animarum fructu, jam ad ultimam diem pia exercitia perduxerat. Jam instabat communionis

generalis solemnitas. Sed inexpectata exsurgit difficultas. Ecce, parochus, qui sacram faciebat et ad communionem jam devenerat, advertit non sine stupore, se hostias ad fideles communicandos destinatas non consecrasse et ciborium in extremo altaris angulo reliquisse. Id audiens missionarius et advertens simul, adesse sacerdotem ad aliud altare celebrantem, qui jam ad hostiae consecrationem pervenerat, absque mora acceptum ciborium ad hunc sacerdotem defert, genuflectit, dum verba consecrationis proferuntur, et oculus ciborium refert ad parochum, gaudens et gestiens ex eo, quod tam feliciter damnum fidelibus ingruens averterit.

Alias idem missionarius, cum in iisdem angustiis versaretur nec adesset alius sacerdos, neque celebrans, neque celebraturus, rogat parochum, ut, licet jam ad communionem pervenerit, consecrationem iterare velit. Acquiescit parochus, et res a periculo liberatur.

Alias Floribertus noster in simili casu, seu deficientibus hostiis consecratis ad communionem fidelium generalem, alia utitur industria. Cum unus solus supersit sacerdos, qui nondum celebraverit et missam solemnem sit postea decantaturus, rogatur a missionario, ut statim celebret hostias consecrandi gratia, ablutiones non sumpturus, ut denuo hora missae sollemniter celebrare possit.

Hinc

Quaer. 1° *An afferri possint hostiae consecrandae incepto canone?*

2° *An auferri possint de altari hostiae consecratae ante communionem?*

3° *An consecrari possint hostiae extra consecrationem, qua sacrificium perficitur?*

4° *An altera missa possit eodem die celebrari ab eodem sacerdote absque licentia episcopi?*

5° *Quid de triplici industria Floriberti?*

Solutio.

261. — *R. ad 1^m Quaes.* Acriter controvertitur. Negant communiter theologi

(1) et Rubricae de defect. tit. X. n. 3. (N. edit.)

(2) n. 223. Q. II. (N. edit.)

et rubricistae periti. Attamen plures doctores magni ponderis id permittunt gravissima de causa. *Sic Bened. XIV. de sacrif. missae t. 2. c. 158.:*

„Communis sententia est et plerorumque „firmata consensu, non posse particulas „consecrari, cum canon recitari inceperit, „etiamsi ageretur de consecranda particula, „quae afferenda esset pro viatico ad infirmum. Eo enim casu parva quaedam detrahi posset particula ex hostia missae, „et reservari pro infirmo... Facile quivis „intelligit, missae ordinem perverti, si „particulae accipiantur consecrandae praefatione incepta. Id porro, si quando faciendum est, fieri non debet sine legitima „causa, cujusmodi ea esset, si magna multitudo parata ad recipiendam eucharistiam „sacramento careret.“ Videtur huic doctrinae subscribere *S. Lit. n. 217.* — Sic etiam *de Herdt, Sacrae Liturgiae Praxis, Lovanii 1855. (¹):* „Quousque et qua ratione admitti possint (hostiae minores „incepto canone) (²), auctores non conveniunt. Certum solummodo est, illas „numquam posse admitti post consecrationem panis.“ Dicunt autem omnes, quod, si gravi de causa hostiae minores afferantur post oblationem, earum oblatio mentaliter fieri debet.

262. — *R. ad 2^m Quaes.* Non convenit generatim, hostias minores ab altari auferri ante communionem sacerdotis, quia ad idem sacrificium pertinent, licet non essentialiter; sed hoc videtur posse fieri ex gravissima causa. Etenim admittitur communiter, posse missam abrumpi etiam post consecrationem et ante communionem,

ut viaticum moribundo conferatur (¹) cum hostia minori modo consecrata, vel ipsi aegroto dari posse partem hostiae majoris, si nulla sit alia, ut asserit *de Herdt* in eodem opere; atqui in hoc casu nondum perficitur sacrificium. Ergo idem videtur fieri posse ex alia urgente gravissima causa. Verum id generatim non est faciendum ob reverentiam ss. eucharistiae debitam et scandalum populi, qui facile offenderetur de modo tam leviter sanctissimum Christi sacramentum tractandi. Quare populus per aliquot minuta non exspectaret, donec celebrans ulterius progressus fuerit vel etiam ad communionem deveniret?

263. — *R. ad 3^m Quaes. Negative* prorsus, quacumque de causa, seclusa necessitate sacrificium perficiendi. Ratio est, quia consecratio a sacrificio licite separari nequit, seu consecratio de jure divino permitti non potest, nisi inquantum rationem perfecti sacrificii habere debet. Atqui ex institutione Christi consecratio non habet rationem perfecti sacrificii, nisi sub utraque specie fiat. Ergo, etsi panis et vinum seorsim valide consecrentur, licite tamen una consecratio ab altera separari non potest. Ergo gravissimi sacrilegii reus evaderet ille, qui minores hostias post panis consecrationem seorsim consecraret. Controversia in hoc non admittitur; certum est enim, ait *de Herdt* supra citatus, hostias minores numquam posse admitti post consecrationem panis. — *V. Pontas, v. Celebrer Cas. 16.* — *Gobat, de missa n. 102.,* ubi hac de re ait: „Ita usus „constans Ecclesiae et doctrina doctissimorum et piissimorum virorum. Cum enim „satis frequenter eveniat ille defectus particularum consecratarum, quando adsunt „etiam multi, qui communicare vellent, „attamen numquam auditum est, praelatos „permisisse id fieri, aut omisisse justam „correctionem, si quando audierint factum „esse.“

264. — *R. ad 4^m Quaes.* seu: an altera missa ab eodem sacerdote celebrari possit eadem die absque licentia episcopi?

(¹) *Tom. II. P. 3. n. 5. sub II. (N. edit.)*

(²) Dissertit auctor hoc loco generatim de hostiis minoribus consecrandis *post oblationem* admittendis. Quoad admissionem earundem *incepto canone* amplectitur sententiam *Benedicti XIV.* supra ab auctore relata, addens, *Quartii* censere, si tot sint infirmi communicandi, ut pro omnibus pars hostiae missae reservari non possit, tunc in hoc casu necessitatis, quae legi non subjacet, etiam incepto canone, imo adhuc immediate ante consecrationem particulas consecrandas admitti posse. (N. edit.)

(¹) *V. Comp. n. 407. (N. edit.)*

Sane id fieri potest aliquando ex gravissima et urgente causa, ut ex jure canonico eruitur. *De Bouix* concludit, esse rationem sufficientem iterationis missae, etiam in eadem ecclesia, si secus magna pars populi missa carere debeat. (¹) Porro in jure canonico trecenti homines reputantur magna pars populi. (*De parochia* p. 465. et seq.) Etsi vero ad illam iterationem requiratur, regulariter loquendo, licentia episcopi, attamen, ait idem *Bouix*, „in uno aut altero casu, praesertim repentino, et in quo non facile pateat aditus ad episcopum, si aliunde certe adesse videatur sufficiens necessitas a jure requisita, non puto crimini vertendum parochi, quod dictam licentiam non requirat.“ — *Ibid.* p. 467.

265. — *R. ad 5^m Quaes.* Floribertus non videtur culpandus, ad rigorem loquendo, in primo casu juxta plures et graves auctores, licet multo plures dissentiant. Sed debuit saltem expectare, antequam ciborium transferret, donec utraque consecratio perficeretur, et etiam diutius, secluso gravissimo incommodo. Omnino autem damnandus in secundo casu, ut patet ex dictis. In tertio autem casu ei indulgendum esse videtur.

CASUS VI.

MINISTER EUCHARISTIAE (1°).

Valesius parochus, graviter aegrotans, cum non adesset alius sacerdos, repit ad ecclesiam et sibi metipsi praebet viaticum. Interea adventit nuntius referens, Gervasium parochianum morti esse proximum et enixe sacrum viaticum postulare. Ingemuit pastor, non valens ipsemet moribundi votis satisfacere; ne tamen absque viatico ille periret, ludimagistro mandavit, ut sui loco hoc munere fungeretur.

Hinc

Quaer. 1° *Qualis sit minister eucharistiae distribuendae?*

2° *An Valesius potuerit viaticum sibi ministrare? Quid, si praesens fuisset diaconus?*

3° *An ludimagistrum committere potuerit?*

Solutio.

266. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Minister administrationis eucharistiae ordinarius est solus sacerdos. Diaconus vi suae ordinationis est minister extraordinarius; sed ex praxi actuali Ecclesiae diaconus eucharistiam ministrare tantum potest in extrema necessitate, et probabilius etiam in necessitate gravi ex episcopi vel parochi delegatione. — *S. Lig. n. 287. et Hom. ap. n. 9.*

2° *De jure ordinario* solus parochus, vel ejus adjutor aut sacerdos ab ipso delegatus eucharistiam ministrare potest, quia est actus jurisdictionis. Constat ex variis Conciliis. Attamen omnis sacerdos, habens facultatem in aliqua ecclesia celebrandi, fidelibus communionem in missa petentibus ministrare potest, quia est implicite delegatus. Insuper ex praxi communi constat. (¹)

267. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Valesius certo potuit seipsum communicare, deficiente alio ministro, a quo eucharistiam accipere posset, in gravissima necessitate seu in mortis periculo. Imo, probabiliter potuit seipsum communicare extra mortis periculum, praeciso scandalo, si in longo morbo a multo tempore non communicaverit. — *S. Lig. n. 288.*

2° Si diaconus praesens fuerit, Valesius seipsum communicare non potuit, quia, cum diaconus sit minister extraordinarius eucharistiae distribuendae et urgente necessitate vel etiam causa gravi cum delegatione eam ministrare valeat, jam non fuisset necessitas pro Valesio seipsum communicandi, siquidem alius sacramenti minister non defuisset.

268. — *R. ad 3^m Quaes.* An vero parochus ludimagistrum committere potuerit ad viatici administrationem, prout in casu? *Controvertitur. Negat S. Thomas cum Lugo, — Voit n. 301. et aliis multis,* quia hoc est contra consuetudinem Ecclesiae, tum quia sacramentum illud non est tantae necessitatis ad salutem, tum quia

(¹) *V. Comp. n. 383. Q. 4° cum notis.* (N. edit.)

(¹) *V. Comp. n. 289.* (N. edit.)

administratio eucharistiae a laico facta magnam admirationem et scandalum apud populum induceret. *Affirmant* autem plures graves theologi cum *Suarez*, — *Layman* etc. Hanc sententiam approbare videtur *S. Lig. n. 237*. Prima sententia, praesertim nostris temporibus, omnino servanda est. Ratio est, quia reapse consuetudo Ecclesiae in hoc invocari nequit. Porro in re tanti momenti expedit, ut nihil fiat, nisi Ecclesiae praxi probetur. Praestat igitur, ut moribundus absque viatico decedat, quam si hoc a laico administraretur. *Ita Gousset. (1)*

CASUS VII.

MINISTER EUCHARISTIAE (2°).

Galdinus sacerdos, requisitus, ut moribundo sacrum viaticum porrigeret, se ocius accinxit, ut ejus votis satisfaceret. Sed aberat aedituus, sacristiae clavem secum deferens. Curavit quidem Galdinus, ut quamprimum accerseretur; sed, eo longam protrahente moram, cum timeret sacerdos, ne aeger deficeret, quin sacra eucharistia reficeretur, assumpta sacra hostia sine stola, sine superpelliceo, imo etiam sine lumine ad infirmum cucurrit eique sacrum viaticum ministravit.

Hinc

Quaer. 1° *Qualis ritus sub gravi requiratur in eucharistia distribuenda?*

2° *An Galdinus licite egerit?*
Solutio.

269. — *R. ad 1^m Quaer.* Eucharistia non est generatim ministranda, nisi cum superpelliceo, stola et lumine. Peccaret graviter juxta communem sententiam ille, qui praeter casum necessitatis eucharistiam distribueret sine ulla veste sacra, quia est valde indecens et contra praeceptum grave

Ecclesiae. Attamen, si stola deficeret vel lumen, *probabiliter* hoc veniale non excederet, et in necessitate nullum esset peccatum. — *S. Lig. n. 241*.

R. ad 2^m Quaer. Galdinus omnino licite et laudabiliter egit. Zelus igitur ejus, nedum vituperandus sit, contra valde commendandus est. Licet enim graviter illicitum sit, eucharistiam ministrare sine ulla veste sacra extra casum necessitatis, attamen, cum sacramenta sint ad animarum salutem instituta, rationabiliter praesumitur, neque Christum, neque Ecclesiam voluisse obligare ad servandas praedictas caeremonias in casu, ubi urget gravissima necessitas, seu in vitae periculo. — *Elbel n. 63. — Lacroix l. 6. p. 1. a. 489*. In casu autem, ubi sacerdos propter instantem necessitatem defert eucharistiam sine stola et sine superpelliceo, consultius videtur, ut procedat etiam sine lumine et tintinnabulo, ne populi admirationem provocet.

CASUS VIII.

MINISTER EUCHARISTIAE (3°).

Nicaon sacerdos in pluribus incuriosum se praebet circa ritum in eucharistia ministranda servandum. Hinc: 1° Communionem ministrat, uno solo cereo accenso et omissa oratione *Confiteor*, aut etiam muliere hanc orationem recitante.

2° Aliquando, cum devenit ad altare, advertit, se stolam induere oblitum fuisse; nec tamen revertitur ad eam accipiendam, aut non curat, ut ad se ab alio deferatur.

3° Chiragra laborans nec indice uti valens, ad communionem distribuendam hostias inter pollicem et digitum medium accipit et porrigit.

4° Defert quandoque ss. eucharistiam clanculum sub vestibus, aut nocte sine campanula et lumine ad personas pias, diuturna infirmitate detentas, ne attentionem aut admirationem apud plebem excitet.

5° Aliquando etiam, sive casu, sive festinatione nimia, hostia ab ejus manu delapsa cadit in terram, in sacra ornamenta, in laicorum vestes aut in mappam com-

(1) „Cum huic sententiae praxis Ecclesiae „non suffragetur, convenientius censemus, „infirmum absque communionem decedere, „quam hanc ipsi administrare aliquo „modo, qui obesse posset juxta fidelium „existimationem reverentiae, quae debetur huic sacramento prae ceteris digno „et sancto.“ — *Gousset n. 203*. (N. auct. ex idiom. gall. versa.)

municantium, nec ipse de loco signando et postea abluendo curam habet.

Hinc

Quaer. 1° An et quomodo Nicaon in singulis peccaverit?

2° An et quatenus communio extra missam distribui possit?

3° Qua hora communio dispensari valeat?

Solutio.

270. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Peccat venialiter Nicaon ministrando eucharistiam cum uno solo cereo accenso, quia, licet unicum lumen sufficiat ad ss. sacramentum de loco in locum transportandum, duplex tamen requiritur ad eucharistiam ministrandam. Si tamen ratio aliqua urgeret nec facile duae candelae statim accendi possent, una sola sufficeret. — *Ita communiter.* Peccat quoque venialiter, omittendo orationem *Confiteor*, quia rubricas in re levi praetermittit. Non est conveniens, ut mulierem adhibeat ad orationem hanc recitandam, cum consuetudo Ecclesiae id tantum monialibus permittat. Attamen, cum nulla prohibitio specialis scripta circa haec inveniatur, non videtur de ullo peccato arguendus sacerdos, qui mulieri in loco remoto stanti praedictam orationem recitandam committeret.

2° Peccat venialiter ministrando eucharistiam sine stola, si possit facile eam accipere vel ab alio requirere. Secus, si id facile fieri non possit, v. g. si sacrum sit clausum et exspectandum esset ad clavem quaerendam etc.

3° Non licet ministrare eucharistiam aliis digitis praeter pollicem et indicem, quia ad hoc sunt specialiter consecrati et ex ritu Ecclesiae deputati. Excipe tamen casum necessitatis, nempe si viaticum moribundo ministrandum sit. *Ita communiter.* — *S. Lig. n. 244. et l. 7. n. 408.* Cum autem de prohibitione in re gravi agatur, Nicaon *per se* graviter peccasse videtur.

4° Peccat graviter, eucharistiam occulte ad aegros deferendo, nisi episcopus permiserit vel ita ferat loci consuetudo, ut fieri solet in regionibus haereticorum etc.

Ratio est, quia agit in re gravi contra ritum ab Ecclesia praescriptum. (¹)

5° Venialiter peccat omittendo, quod rubricae praescribunt ad locum signandum et abluendum, quando hostia ab ejus manibus decidit sive in terram, sive in map-pam etc., nisi commode vel convenienter, quod rubricae praescribunt, servari non possit. — *S. Lig. n. 250. — V. Comp. n. 296.*

271. — *R. ad 2^m Quaer.* Praestat, quantum facile fieri potest, communionem distribuere in ipsa missa post sacerdotis communionem. Sic *ex Rit. Rom.* Attamen ex usu recepto potest facile dari communio ante vel post missam, et etiam alio tempore matutino, posita aliqua justa causa, v. g. si deficient missae, si communicantes non possint facile expectare etc. Imo juxta *Billuart* et *alios* nunc non existit amplius grave praeceptum, eucharistiam intra missam tantum distribuendi, ob hodiernam consuetudinem. — *V. Comp. n. 298. (²)*

272. — *R. ad 3^m Quaer.* Hodie eucharistia regulariter administrari debet horis, quibus missam celebrare licet, sive ex consuetudine, sive ex peculiari indulto. — *At communiter* cum *S. Lig.* docetur, posse ministrari qualibet hora diei, nisi sub noctem seu in extrema diei parte. Ratio est, quia de hac re nulla exstat prohibitio. *S. Lig. n. 252.* — Nec obstat decretum *S. C. Rit.* datum mense Dec. 1816, permittens administrationem communionis a tempore ad tempus, quo in qualibet ecclesia missae celebrantur in die magni concursus. Decretum enim illud non est exclusivum, cum *S. C.* responsum dederit juxta postulatam, in quo agebatur praecise de die magni concursus ad indulgentiam plenariam vel jubilaum lucrandum. (³)

CASUS IX.

QUID DE REPERTIS PARTICULIS?

1° Euphemius sacerdos, missa jam perfecta, antequam discedat, advertit exi-

(¹) Cf. *Comp. n. 305.* (N. edit.)

(²) cum *nota.* (N. edit.)

(³) Cf. tamen *Comp. n. 297.* cum *nota* 1. (N. edit.)

guam particulam hostiae superesse in altari; hanc sumit, licet ablutiones jam acceperit. — Idem praestat alia vice, cum redux in sacrarium, depositis ornamentis sacerdotalibus, admonitus fuisset, particulam superesse in altari: statim enim, superpelliceo et stola indutus, recta perrexit ad altare ad particulam colligendam et sumendam. — Alias autem etiam admonitus, repertam fuisse particulam prope altare, primum dubitat, an eam possit sumere, etiam non jejunos. Statuit dein, eam in ciborium reponere; tandem illam in piscinam immittit.

2° Eulalia monialis, sacrarii custos, dum die quadam altare adornaret, hostiam minorem in eo repositam conspexit. Obstupescit primum ingemiscens; subinde quantocius capellanum accersit. Mox adstat ille; sed haeret anceps, nesciens, utrum hostia haec consecrata sit, necne. Inito secum consilio statuit, hostiam hanc in piscinam deponere. — Alias autem Eulalia particulam valde exiguum etiam in altari reperit. Hac autem vice in auxilium advocare nequit capellanum, quippe qui longe abest. Quid igitur faciet sanctimonialis? Cum adhuc sit jejuna, particulam reverenter manu accipit et ore absumit.

Hinc

Quaer. 1° *Quid agendum sit de hostiis aut fragmentis in altari aut extra altare repertis?*

2° *Quid de agendi ratione Euphemii?*

3° *Quid de capellano et de moniali in secundo casu?*

Solutio.

273. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Si sacerdos inveniat fragmenta hostiae pertinentia ad suum praesens sacrificium, ea sumere debet, etiam post ablutiones, sive parva, sive magna sint. — *Rubr. Miss.* Imo hoc tenendum, etiamsi sacerdos jam sit redux in sacristiam, indutus tamen adhuc vestibus sacris. — *S. Litg. n. 251.* Si vero vestibus sacris jam exutus sit, ea asservet in tabernaculo vel in loco decenti, si tabernaculum deficiat. (¹) 2° Si

fragmenta pertineant ad aliam missam, non sunt sumenda, nisi quando in loco decenti reponi nequeunt. — *S. Litg. ibid.* 3° Si laicus fragmenta inveniat, moneat primum sacerdotem, si quis prope sit, vel eum accersat, si fieri possit. Sacerdos autem aget, ut modo in secundo loco dictum est. — 4° Tandem, deficiente sacerdote, laicus fragmenta reverenter accepta reponat in corporali vel in linteolo mundo aut in vase decenti, donec sacerdos adveniat. — *V. Comp. n. 312.*

274. — *R. ad 2^m Quaes.* Euphemius *in primo casu* recte egit, particulam repertam sumendo, etiam post ablutiones, si putaverit, eam pertinere ad suum sacrificium; secus male fecit, ut supra diximus. *In secundo casu* male fecit, ut patet ex dictis. *In tertio casu* etiam male egit. Etenim, si hostia certo praesumatur consecrata, reponenda est cum aliis in ciborio; si dubie consecrata appareat, sacerdos eam seponat et in missa sequenti consecret, velumat eam ante ablutiones. — *V. Comp. n. 313.*

275. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Capellanus male fecit. Debuisset enim agere, ut modo dictum est de hostia dubie consecrata. — *V. Comp. n. 313.* 2° Monialis male fecit. Debebat hanc particulam asservare in loco decenti, dummodo id facere potuerit sine periculo irreverentiae erga ss. eucharistiam.

CASUS X.

EUCCHARISTIAE SUBJECTUM.

1° Amans parochus inter parochianos numerat semifatum unum; alterum amen-

culum aut sacerdos aliquis existat, qui (eodem mane — *S. Litg. l. c.*) missam celebraturus sit, quidquid superfuit e sacrificio reliquiarum, in tabernaculo est recon-dendum, aut decenter reservandum, ut ab eo, qui missam celebrabit, absumatur. Si vero tabernaculum ibi non sit, nec ullus sacerdos missam celebraturus, quidquid e sacrificio superfuit, absumendum est; idque etiam faciendum, licet ibi sit tabernaculum, si prudentum virorum iudicio periculosum esset ad altare sacramentum asportare. — *Ben. XIV., de sacrif. missae sect. 2. n. 148.,* alias *l. 3. c. 17.* (N. edit.)

(¹) Quoad hunc postremum casum resolvit *Bened. XIV.:* „Si in templo sit taberna-

tem, sed quaedam intervalla lucida habentem; tertium energumenum; quartum surdum et mutum. Omnes autem a sacra mensa in vita et in morte excludit.

2° Amatus, etiam parochus, renuit eucharistiam puero septenni moribundo, rationis usu et discretionem certo gaudenti, ex eo quod ad aetatem, qua pueri ad sacram mensam admittuntur, non pervenerit. Amabilis autem, alius parochus, contra eucharistiam deferit alteri puero sexenni vel septenni, etiam moribundo, licet nesciat, utrum ille panem hunc coelestem ab alio cibo satis discernat.

Hinc

Quaer. 1° *An Amans in primo casu potuerit vel debuerit aliquando hos miseros parochianos ad communionem admittere?*

2° *Quid de agendi ratione Amati et Amabilis in secundo casu?*

Solutio.

276. — *R. ad 1^m Quaer.* Amans erravit praefatos parochianos sacra eucharistia privando in morte. Omnes enim potuerunt communione refici, secluso irreverentiae periculo, siquidem in praxi Ecclesiae ab ea excluduntur tantum pueri, qui nondum usum rationis adepti sunt, et perpetuo amentes. Imo, interdum in vita praedictis fidelibus sacramentum eucharistiae conferri potest, si instructione et discretionem sufficienti gaudere videantur. Si surdus et mutus sit instructus, sicut ceteri fideles ad communionem admitti potest. Semifatui, qui videntur sufficientem habere discretionem, in articulo mortis et urgente praecepto etiam communicare possunt. (¹) — *S. Litg. n. 302. et seq.* —

(¹) „Amentibus..., qui tunc a pietatis sensu alieni sunt, sacramenta dare minime oportet: quamvis, si, antequam in insaniam inciderint, piam et religiosam animi voluntatem prae se tulerunt, licebit eis in fine vitae... eucharistiam administrare, modo vomitionis vel alterius indignitatis et incommodi periculum nullum timendum sit.“ — *Cat. rom. p. II. c. IV. q. 62.* Hinc sufficit, quod talis aeger pie vixerit, ut recte dicunt *Pal.* etc. — *V. S. Litg. n. 302.* Quoad cetera vero sacramenta cf. suo loco. (N. edit.)

Reuter n. 170. — V. Comp. n. 321. est seq.

277. — *R. ad 2^m Quaer.* Graviter erravit Amatus, praedicto puero eucharistiam negando in morte, cum supponatur sufficientem habere discretionem. Tenebatur sub gravi, eum sacro viatico munire. — *S. Litg. n. 301. Dub. 2. — Goussel n. 233.* Amabilis autem juxta *de Lugo d. 13. n. 43.* potuit quidem dare communionem in praefato casu, quia nullibi hoc prohibitum est, cum puer ille non esset certo incapax; sed non tenebatur eam ministrare, quia de obligatione in hac hypothesis non constat. Alii dicunt, sacramentum in simili casu non esse ministrandum.

CASUS XI.

ADMISSIO AD PRIMAM COMMUNIONEM.

Augustus, puer duodecim annos natus, in domo paterna a privato praeceptore educatus et rudimentis doctrinae christianae rite imbutus, peracta confessione receptaque absolutione absque parochi examine et facultate, sed permittente confessario, ex suasionem matris pro prima vice sacrae mensae cum aliis communicaturis assistit. A parcho autem communio ei denegatur.

Hinc

Quaer. 1° *An examen et admissio proprii parochi requiratur ad primam communionem?*

2° *Quid de pueris extra parochiam degentibus, vel in collegiis aut conventibus educatis?*

3° *An recte egerit parochus?*

Solutio.

278. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Quoad aetatem et animae dispositionem spectat ad parentes et confessarium rem dirimere. *Sic catechismus romanus, part. 2. c. 4. q. 61.*, ubi dicitur: „Qua vero aetate pueris „sacra mysteria danda sint, nemo melius „constituere poterit, quam pater et sacerdos, cui illi confitentur peccata; ad illos „enim pertinet explorare et a pueris per- „cunctari, an hujus admirabilis sacramenti

„cognitionem aliquam acceperint et gustum „habeant.“

2° Quoad examen de *jure communi* nihil particulare statuitur. Spectat igitur ad confessarium attendere, utrum puer habeat sufficientem doctrinam. De *jure autem particulari* in aliquibus locis ab episcopo statuto et in plerisque Galliae dioecesisibus vigente, pueri ad primam communionem admittendi ab ipso parochi vel ejus delegatis de doctrina et judicii maturitate examinari debent.

279. — *R. ad 2^m Quaes.* Ne de jure particulari quidem requiritur examen et admissio parochi, si pueri ab aliquo tempore degant extra parochiam et ibi communicaturi sint, vel si in collegio aut apud religiosos vel moniales versentur et, approbante episcopo, prima communio ibi locum habeat. — *Goussel.* (¹)

280. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Parochus male egit, puerum ad communionem non admittendo. Ubicumque juxta *jus commune* Ecclesiae pueri ad primam communionem accedunt cum sola proprii confessarii licentia.

2° Parochus etiam male egit, ubi juxta *consuetudinem* fere ubique in Gallia, quam sponte sua episcopi statuerunt, vigentem pueri subjacent parochorum jurisdictioni pro admissione ad primam communionem, saltem *per se*, nisi eae sint circumstantiae, ex quibus hujusmodi repulsa nullum famae detrimentum in pueros inducat. (²) Non nisi enim

(¹) Prima communio non sumatur, etiam extra tempus paschale, nisi in ecclesia parochiali et de manibus parochi vel ejus, qui hujus vice fungitur, excepto si parochus aut episcopus permittat, eam in alia parochia sumi. Puer, qui non habitat apud parentes, primam communionem sumere potest aut in collegio, aut in conventu, quibus concessum est, pueros ad hunc religionis actum praeparare. — *Goussel n. 244.* (N. auct. ex idiom. gall. versa.)

(²) Juxta nonnullos examen et admissio puerorum ad primam communionem de jure communi pertinent ad parochum. Id erunt ex Const. *Bened. XIV. Etsi minime 7. Febr. 1742. §. 9.* Sed ibi statuit Pontifex, quod spectat tantum ad pueros, qui a parentibus parochi praesentantur. (N. auct.)

ex gravissimis causis publice deneganda sunt sacramenta.

CASUS XII.

DISPOSITIO ANIMAE AD COMMUNIONEM (1°).

1° Sanctinus sacerdos, vir timoratae conscientiae, saepe missae celebrationem omittit, absente confessario, in dubio, an pravis suggestionibus adhaeserit.

2° Eligius, alius sacerdos, faciliori conscientia instructus, in probabilitate pravi consensus recta pergit ad altare, innixus in probabili defectu pleni consensus.

3° Cornelius, etiam sacerdos, dum missam privatim celebrat, recordatur peccati mortalis ab ultima confessione commissi. Cum autem confessarii copia careat, haeret anceps; sed mox sacrum perficere decernit, elicit tamen actu contritionis. Die sequenti etiam, praetermissa confessione, celebrat.

Hinc

Quaer. 1° *An liceat celebrare vel communicare cum dubio aut probabilitate peccati mortalis commissi vel non commissi?*

2° *An liceat celebrare in mortali, praemissa contritione, si confessarii copia desit?*

3° *Quid ad casus propositos?*

Solutio.

281. — *R. ad 1^m Quaes.* Si dubium sit practicum, debet excuti, vel confessio praemittenda est, quia non licet omittere praeceptum adeo grave, *conscientia non efformata*. Si probabilis sit status gratiae, ad rigorem loquendo non urget obligatio confessionis, neque ad celebrandum, neque ad communicandum. Ratio est, quia *Conc. Trid.* requirit tantum confessionem ante communionem pro iis, qui sunt conscii peccati mortalis. Attamen enixe in hoc casu confessio suadenda est (¹). — *S. Lit. n. 475.* (²).

282. — *R. ad 2^m Quaes.* *Affirmative* in casu necessitatis, v. g. si missae celebratio remitti nequeat absque gravi incom-

(¹) nisi agatur de scrupuloso vel de eo, qui est timoratae conscientiae et non solet deliberate lethaliter peccare. — *S. Lit. n. 476.* (N. edit.)

(²) et *Hom. ap. tr. 16. n. 31.* (N. edit.)

modo populi, qui sacro interesse debet, vel absque gravi periculo infamiae ipsius sacerdotis. Tunc enim praeceptum probationis per confessionem praemittendae cessare censeatur, et sufficit probatio per contritionem perfectam. — *V. S. Lig. n. 256. et seq.*

283. — *R. ad 3^m Quaes.* In primo casu inducendus est Sanctinus ad celebrationem missae non omittendam, quia non solum non constat, eum graviter deliquisse, sed omnino praesumendum est, nullum dedisse consensum pravis diaboli suggestionibus, cum a peccato generatim abhorrere videatur, utpote timoratae conscientiae.

In secundo casu timendum est, ne Eligius ausu temerario in mortali celebret, fucum sibi faciendo seu facilius in sui favorem praesumendo, cum sit facillioris conscientiae, nec videatur adeo a peccato abhorrere. Eligius igitur a periculo hallucinationis sedulo caveat.

In tertio casu Cornelius recte egit missam inceptam proseguendo, actu contritionis elicto de peccato memoriae occurrente; sed non debuit missam die sequenti celebrare omitta confessione, nisi, deficiente confessario, adfuerit celebrandi necessitas.

CASUS XIII.

DISPOSITIO ANIMAE (2°).

Naborius sacerdos peracta confessione recordatur, se peccatum lethale inculpabiliter inter confitendum omisisse. Sed, cum proprius confessarius ad plures dies discessisset et magnae difficultatis ipsi esset, suam apud alium conscientiam prodere, missam celebravit, nullo praemisso contritionis actu. Illud autem peccatum post octo dies aperuit, quando apud confessarium ordinarium exhomologesim suam de more instituit. Alias in aliud peccatum grave incidit, et quidem reservatum. Urgebat celebrandi necessitas; erat enim dies festus sollemnis et, si missam omisisset, grave scandalum apud fideles oriturum fuisset. Sed non aderat praesens, nisi simplex sacerdos, qui nulla potestate super peccata reservata pollebat. Statuit primum Naborius, hunc adire et apud ipsum confiteri, celato tamen peccato reservato; sed, cum nullo alio peccato gravi inqui-

naretur, existimavit, se ad id non teneri. Quapropter, praemisso contritionis actu, ad altare accessit, sacrum factururus.

Hinc

Quaer. 1° *An Naborius obligatus fuerit quamprimum confiteri, seu an graviter peccaverit confessarium expectando et confessionem ad octo dies differendo?*

2° *An peccaverit nullum actum contritionis ante sacrum eliciendo?*

3° *An potuerit in secundo casu missam absque confessione celebrare, et an confitendo potuisset peccatum reservatum omittere?*

Solutio.

284. — *R. ad 1^m Quaes.* Negative, saltem probabilius. Ratio est, quia Naborius non celebravit missam omitta confessione; reapse enim confessus est seu praemisit probationem a *Conc. Trid.* requisitam, et peccatum omisum fuit vere deletum, licet indirecte tantum. — *S. Lig. n. 257.* et alii praesertim recentiores contra veteres non paucos. Ergo Naborius minime peccavit confessionem differendo et interea celebrando. — *V. Comp. n. 326. et 328.*

285. — *R. ad 2^m Quaes.* Neque peccavit Naborius nullum contritionis actum celebrationi missae praemittendo, quia non est conscius peccati mortalis, siquidem per confessionem jam probatus est. Peccatum enim ex oblivione omisum non gravat amplius conscientiam, cum *indirecte* jam remissum fuerit.

286. — *R. ad 3^m Quaes.* Naborius potuit missam absque praemissa confessione celebrare, actu perfectae contritionis emisso, si alia culpa lethali careat. Ratio est, quia ad confessionem non tenetur neque ratione peccati reservati, quod *directe* remitti nequit, neque ratione venialium, quae non sunt materia confessionis necessaria. — *S. Lig. n. 265. Q. I.* Neque, si Naborius voluit confiteri, debuit necessario peccatum reservatum aperire, saltem *probabiliter*, quia, ut jam dictum est,

peccatum *directe* remitti non potest, et insuper obligatio daretur bis idem peccatum confitendi, scilicet superiori et inferiori, quod communiter non admittitur. — *S. Lig. n. 265. Q. II. et alii contra plures.* — *V. Comp. 577. 578.*

CASUS XIV.

DISPOSITIO ANIMAE (8°).

Parochus intricatissimus.

Florentinus parochus, aetate gravis et apud omnes spectabilis, humanam expertus est fragilitatem. Etenim, cacodæmone impellente, in peccatum grave et probrosum secreto labitur. Mox pro ipso urget celebrandi necessitas, quam nullo praetextu declinare potest. Sed alio adhuc premitur infortunio. Longe abest ejus confessarius; solus praesens adstat Flavianus, ejus vicarius. Sed a pandenda huic conscientia quam maxime abhorret; est enim Flavianus junior sacerdos, qui in summam admirationem veniet, si tam putidum peccatum a viro gravi et senescente patratum audiat. Quid exinde fiduciae et bonae estimationis in parochum animo vicarii inhaerebit? Nonne famam sanctitatis et viri moribus gravis, qua parochiae rector apud juniorem sacerdotem gaudet, amissurus est? His secum perpensis Florentinus, licet aegerrime, praetermissa confessione, elicto tamen contritionis actu, ad altare accedit, agnum immaculatum oblaturus.

Hinc

Quaer. 1° *An Florentinus, his positis, potuerit missam celebrare absque praemissa confessione?*

2° *Quid de rationibus ab ipso allatis?*

Solutio.

287. — *R. ad 1^m Quaer.* Quid dicam de te, o Florentine, venerande quidem, sed infelix sacerdos? Qualem sententiam a me expectas? An propter compassionem etiam plenam indulgentiam? Compassionem quidem lubenti animo tribuam, et ego ipse tecum flebo super lugendum casum tuum et diras animi angustias, quibus adeo adactus et compressus fuisti. Verumtamen nullatenus tibi indulgere valeo. Aegre

quidem, sed patefaciendae veritatis necessitate compulsus, te ingentis sacrilegii reum arguam. Etenim, praecepto *Concilio Trid.* gravissimo ex humana verecundia posthabito, ad altare accedere et conscientia polluta sacrum facere non dubitasti! *Sed, ais, contritionem perfectam de peccato elicere non praetermisi.* Inanis contritio! Minime valet haec conscientiae probatio, et invalidum atque mancum prorsus contritionis actum elicuisti. Nam ille, qui perfecte dolet de peccatis, paratus est, omnia praecepta in posterum servare; tu vero, eo ipso tempore, quo contritionis actum elicere praesumebas, mandatum grave praetermittere statuebas et legem Ecclesiae conculcabas! Nonne haec tua agendi ratio, irrisio et subsannatio potius, quam poenitentia dicenda est? Audi Paulum clamantem: *Nolite errare: Deus non irridetur. (Gal. 6. 7.)*

288. — *R. ad 2^m Quaer.* Allatae rationes minime satisfaciunt. Multos quidem praetextus, o Florentine, cumulasti et forte exaggerando agglomerasti in tuae causae patrocinium; sed *declinasti cor tuum in verba malitiae, ad excusandas excusationes in peccatis. (Ps. 140. 4.)*

Etenim haec incommoda, quae objecisti, sunt ipsi confessioni intrinseca, nec proinde a praecepto confessionis, celebrationi missae praemittendae, te excusare possunt, sicut ab integritate confessionis te non excusarent. Si quidplam valerent ea, quae in tui gratiam proponis, jam plerumque actum esset de praecepto Ecclesiae, confitendi ante missae celebrationem, imo etiam de mandato divino integritatis confessionis. Numquid episcopus vel alius superior ecclesiasticus quilibet, in peccatum grave lapsus, a confessione apud inferiorem facienda excusaretur? Sed, durum, ais. Verum; sed nonne *durum et amarum fuit, reliquisse te Dominum Deum tuum? (Jer. 2. 19.)* Durum! Sed haec incommoda perpendere et ponderare debuisses, dum te alliciebat et propellebat tentatio! Eja ergo, macte nunc animo, et coram vicario tuo, si alius sacerdos desit et recurat celebrandi necessitas, humiliter procumbe et peccatum tuum humiliter confitere,

declarando insuper sacrilegium a te patratum, dum, omissa confessione, sacrum facere ausus fuisti, nec dubites, quin, operante divina gratia, nedum animum junioris sacerdotis a te avertas, contra, in te sis magis conciliaturus. ⁽¹⁾

CASUS XV.

SACRILEGA MULIER ANGORIBUS CON- FECTA.

Valeriana mulier, peccato gravi in confessione celato, non veretur ad sacram synaxim cum aliis communicaturis accedere. Vix autem ss. eucharistiam suscepit, cum tanto sacrilegii horrore corripitur, ut sacram hostiam absumere non audens, eam in librum precarium deponat; domum deinde repetit, anxietate oppressa, et sacrum depositum in arca recondit. Sed ecce, nescit misera, quid sibi faciendum sit. Obdormire, ss. eucharistia praesente, timet; vigilare etiam reformidat; diu noctuque infelix duris premitur angoribus. Saepius ecclesiam ingreditur ad rem paracho sub confessionis sigillo patefaciendam; sed toties pudore cohibita domum repetit. Tandem, re B. Mariae Virgini enixe commendata timoreque inde facile superato, ad parochi pedes provolvitur et conscientiam totam ei pandit. Jubet pastor, hostiam a muliere sibi afferri. Sed postea nescit, quid de ea faciendum sit. Demum, re diu perpensa, statuit, eam comburere et cinere in piscinam projicere.

Hinc

Quaer. 1° *An Valeriana sacrilegium minuerit, hostiam sacram non absumendo, vel quid ipsi fuisset faciendum?*

2° *An recte parochus egerit jubendo, hostiam a muliere sibi afferri, vel num potius ipse ad ejus domum se conferre debuisset?*

⁽¹⁾ Notandum in hoc casu, parochum potuisse confessionem ante sacrum omittere, elicitum tamen actu contritionis perfectae, si tantum de aliquo peccato reservato ipsi fuisset confitendum, nec vicarius pro reservatis approbatus fuisset, ut dictum est in casu praecedente. (N. auct.)

3° *An recte egerit circa sacram hostiam, vel quid facere debuisset?*

4° *An facile fides adhibenda sit mulieribus in simili casu?*

Solutio.

289. — *R. ad 1^m Quaer.* Valeriana per se sacrilegium non imminuit, imo adauxit, siquidem magis ac magis sacram hostiam profanavit eam adeo indigne tractando et asportando ac domi servando. Debuisset infelix mulier, quando horrore sacrilegii correpta fuit, actum contritionis perfectae elicere ac sacram hostiam cum fiducia absumere. Dixi: *per se*; quia potuit Valeriana a sacrilegio excusari ratione bonae fidei, nempe si de contritione non cogitavit, nec putavit, sacrilegium et propriam infamiam alio modo vitari posse. Debuit tamen quamprimum, si absque gravi incommodo potuit, sacram hostiam in ecclesiam referre.

R. ad 2^m Quaer. Solutio a variis circumstantiis pendet. Si commode potuisset sacerdos in domum mulieris se conferre, id quidem agere debuisset, ne sacra hostia iterum a muliere deferretur. Si vero domus mulieris valde distaret nec facile potuisset adiri, vel si sacerdos admirationem vicinorum aut obmurmurationem timuisset, v. g. si visus esset insolite illuc introire, melius fecisset jubendo, sacram hostiam ad se ab ipsa muliere deferri.

290. — *R. ad 3^m Quaer.* Parochus male fecit hostiam comburendo, quia actus ille videtur omnino eucharistiae injuriosus; sed debuisset vel eam sumere in missa sequenti ante ablutiones, vel eam asservare in tabernaculo, usquedum videretur corrupta, et tunc eam in piscinam projicere.

291. — *R. ad 4^m Quaer.* Res ex circumstantiis dirimenda est. Visae sunt aliquando mulieres hostias non consecratas sibi procurare et simulare, se eas post communionem reservasse. Si hostiam afferentes horrore sacrilegii corripui videantur, ut Valeriana nostra, eis fides adhibenda est. Visae sunt etiam quandoque mulieres, impietate vel daemonis possessione impulsae, animo sacrilegii patrandi ad communionem accedere et sacram hostiam asser-

vare horrendoque modo profanare. Quid vero, si sacerdos dubitet, utrum hostia ad se allata sit vere consecrata, necne? Eam reverenter colligere debet et eam tractare perinde ac si consecrata esset; numquam tamen cum aliis in ciborio est reponenda, sed seorsim asservanda, donec corrumpatur, et postea species reliquae in piscinam sunt projiciendae.

CASUS XVI.

JEJUNIUM REQUISITUM (1°).

Arethusa, pia mulier, die festo solemniissimo erat communicatura cum filiis suis duobus, scilicet Benjamine, puero annorum decem, qui pro prima vice ad sacram synaxim accessurus erat, et Julio, undecim annorum, qui iterum ad hanc solemnitatem erat admittendus. Sed ecce! mater os lavando guttulam unam aut alteram aquae involuntarie deglutiit, et paulo post micam panis ex distractione, immemor communionis faciendae, in os immisit et edit. Benjaminus vero musculam, quae in os ejus venerat, et folium arboris viride, quod ludendo carpserat, trajecit. Julius autem, e scala in terram decidens, os et nasum in petras allisit, ita ut guttulas sanguinis tum e naribus, tum e gingivis diffuentes hauserit. Ad haec omnia attendens Arethusa ocius a parocho postulat, an ipsa cum filiis duobus ad sacram mensam accedere possit.

Hinc

Quaer. 1° *In quo consistat jejunium ad communionem requisitum?*

2° *An Arethusa et ejus filii communicare potuerint?*

Solutio.

292. — *R. ad 1^m Quaer.* Jejunium ad communionem requisitum consistit in totali abstinence a quolibet cibo et potu, etiam minimo. Sic ex variis conciliis et universali Ecclesiae praxi. Ad jejunium autem illud frangendum requiritur: 1° ut quid sumatur *ab extrinseco*, non vero tantum ex aliqua parte oris, ut esset sanguis ex gingivis fluens; 2° ut sumatur *per modum comestionis* aut *potationis*, non vero tantum *per modum respirationis* vel *salivae*; 3° ut res sumpta habeat *rationem cibi*

aut *potus*; nemo enim dicitur manducare ferrum, vitrum, lignum. — *S. Lig. n. 278. et seq. — V. Comp. n. 329.*

293. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Arethusa jejunium non violavit guttulam aquae unam vel alteram hauriendo involuntarie, quia id non fecit *per modum potus*, sed *per modum salivae*. Jejunium autem fregit micam panis deglutiendo, quia, licet ex distractione egerit, aliquid tamen manducavit, idque per modum *comestionis* evenit, non vero per modum *respirationis* aut *salivae*. Proinde Arethusa communionem hac die omittere debet.

2° Benjaminus immunis est a violato jejunio *in primo casu*, si musculam involuntarie per respirationem hausit, ut fieri solet; non vero *in secundo casu*, quia voluit folium viride deglutire, licet distractus fecerit, et folium illud, utpote digestibile, rationem cibi habet. Ergo infelix Benjaminus a sacra synaxi removeri debet.

3° Julius non fregit jejunium hauriendo sanguinem e gingivis fluentem, quia sanguis ille *ab extrinseco* non provenit. Secus vero, deglutiendo sanguinem e naribus proventem, licet id involuntarie seu inadvertenter fecerit, nisi forte fuerit tantum una vel altera guttula salivae immixta et praeter intentionem hausta. Ratio est, quia sanguis ille habet tunc rationem potus et venit *ab extrinseco*; nam dici non potest, quod deglutiatur *per modum respirationis* aut *salivae*. Sic etiam violat jejunium, qui sumit aquam licet involuntarie, v. g. quia labitur in flumen, vel quia alius per vim illam in os ejus infundit. — *S. Lig. n. 279. et alii communiter.*

CASUS XVII.

JEJUNIUM REQUISITUM (2°).

Humbertus, Dionysius et Leonardus, sacerdotes amici, ex itinere hora noctis undecima cum dimidio valde defatigati et incoenati pridie cujusdam festi redierant. Impigri mensae accumbunt, ut breviter reficiantur. Sed inter confabulandum et edendum quam citissime tempus

effluit, ita ut attoniti advertant bibendo, jam advenisse mediam noctem. Assurgunt ocius. Sed *primus* dubitat, an biberit post mediam noctem; *secundus* recordatur, se bibisse post primum pulsum horologii horae duodecimae: *tertius* iudicat, se bibisse quidem post mediam noctem, sed sine populi offensione sacrum die festo omittere non posse.

Hinc

Quaer. *An praefati sacerdotes missam celebrare possint?*

Solutio.

294. — *R. ad Quaes.* 1° *Humbertus*, qui dubitat, an simpliciter cibum post mediam noctem sumpserit, non efformata conscientia per gravem rationem de jejuni non violato, missam celebrare nequit. Secus, si probabiliter saltem praesumere possit, ut facile fieri petest in nostro casu, se adhuc esse jejunum. Ratio est, quia, cum praeceptum servandi jejunium seu de cibo non sumendo ante communionem sit negativum, non teneris a communione abstinere, quamdiu non es certus de jejuni violato. (¹) — *Lacroix n. 575—577.* cum aliis multis contra alios non paucos.

2° *Dionysius*, qui aliquid adhuc comedit vel deglutit, quod in ore habet audito primo pulsu horologii mediam noctem signantis, celebrare nequit, utpote non jejunus. Ratio est, quia pulsus ille primus indicat, mediam noctem jam esse completam, siquidem horologium nonnisi completa hora pulsare incipit. — *S. Lig. n. 282.* — *Reuter n. 175.*

3° *Leonardus*, qui sacrum omittere non potest, nisi cum scandalo vel offensione populi, probabiliter celebrare potest, quia praestat vitare majus malum seu populi scandalum; minus enim malum est, celebrare missam sine jejuni, quam cum scandalo offendi totum populum et tali die privari missa. Ita graves theologi contra alios. (²) — *V. Lacroix n. 582.*

(¹) Haec ratio probare videtur, non esse obligationem s. communionem omittendi, si quis dubitet sive positive, sive negative, an sit jejunus. — *V. S. Lig. n. 282.; de conscientia n. 39.* (N. edit.)

(²) Cf. infra n. 300. (N. edit.)

CASUS XVIII.

JEJUNIUM REQUISITUM (3°).

Geruntius, bonus vir, grandaeva aetate, necnon adversa valetudine non mediocriter molestatus, tum ob stomachi debilitatem, tum ob locorum distantiam numquam potuit ecclesiam jejunus adire, quin in via deficeret. Quamobrem, cum ad sacram synaxim jejunus accedere non posset, solebat die, qua erat communicaturus, parum quid confortativum stomachi per modum medicinae degustare, antequam iter susciperet. Scrupulo tamen aliquo quondam correptus, rem confessario aperit, quaerens, utrum etiam in posterum id agere possit bis vel ter in anno. Confessarius respondet, eum posse id agere.

Hinc

Quaer. 1° *An communio aliquando permitti possit non jejunis extra mortis periculum?*

2° *An Geruntius, licet non jejunus, communicare poterit in primo casu? An recte a confessario fuerit responsum?*

Solutio.

295. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia obstat praxis actualis Ecclesiae. Ita communiter theologi, qui de casu loquuntur. Sic *Reuter n. 176.*: „Praecipit quidem *Rituale Rom.*, ut in-, „firmi ex devotione sint jejuni, non minus „ac ceteri; sed intelligitur de iis, qui non „infirmantur ad mortem. De cetero non „licet solo aegritudinis titulo communicare „sine jejuni.“

Plures theologi admittunt quidem, infirmum posse raro communicare, licet jejunus non sit, saltem tempore paschali, ubi urget praeceptum communicandi. Ita *Elbel n. 90.* — *Ste-Beuve.* — Sed neque hoc communiter admittitur, licet praeceptum communicandi aliquando in vita sit divinum, praeceptum vero communicandi servato jejuni sit ecclesiasticum. Ratio est, quia sacramentum eucharistiae, sicut est majoris dignitatis, ita est minoris necessitatis, et supponitur praeceptum divinum non obligare, ubi infirmus in morbo non

periculoso communicare non potest, nisi violato jejunio, tum ob reverentiam tanto sacramento debitam, tum ob alia incommoda, quae facile possunt suboriri. Innumeri enim reperiuntur infirmi, qui, necessitate allegata, non jejuni communicare vellent. *Ita Pontas* ⁽¹⁾. Imo *Suarez*, *de eucharistia quaest. 80. art. 8. sect. 5.* dicit, Papam solum dispensare posse ab illa lege jejunii ante communionem requisiti. Idem etiam tenet *Lugo*. Ratio eorum est, quia agitur de lege generali Ecclesiae magni momenti. Sed haec quaestio a plerisque theologis non agitur. Alii putant, in casibus omnino particularibus, in quibus saepe non patet facilis recursus ad Summum Pontificem, episcopum posse dispensare cum infirmo, qui morbo diuturno detinetur et diu secus communione privandus esset. In praxi, tuta conscientia, ad episcopum recurri potest, quia, si existimet, se non posse in hoc dispensare ex

(¹) „Censemus, infirmum extra mortis periculum communicare non posse, quin sit jejunus, quia lex, quae vult, communicantem nihil sumpsisse, neque *per modum cibi*, neque *per modum medicinae*, exceptionem non admittit, nisi praeceptum divinum ad contrarium obliget, quod in quatuor casibus contingit: 1° si impediendum est, quominus sacrae hostiae ab haereticis profanentur; 2° si sacerdos verba consecrationis super aquam protulit hocque non animadvertit, nisi postquam jam partem illius hausit et sub specie panis communicavit; 3° si absolvi debet missa, quam sacerdos, qui post communionem in syncopen incidit, absolvere nequit; 4° si sacrum viaticum infirmo praebendum est.“ — *Pontas, v. Communion Cas. 8.*

Sed haec quarta exceptio communiter non admittitur. Hinc animadvertit *Collet* ad casum *Pontas*: „Sunt theologiperiti, qui censent, sacerdotem celebrare posse, quin sit jejunus, si hoc necessarium est, ut moribundo viaticum praebetur. *S. Antoninus* et major ceterorum theologorum pars, quos *Benedictus XIV.* secutus est, contrarium tenent. Amplectenda haec sententia, nisi forte infirmus, vehementissimis modis tentatus, solatium non inveniat, praeterquam in eucharistia.“ (N. auct. ex idiom. gall. versa.) Cf. etiam *Comp. n. 334. Q. 10. not. 2. et Q. 11. not. 2.* quoad communionem paschalem.

propria auctoritate, forte ex S. Sedis delegatione dispensationem tribuere valebit. Sed in theoria sententiae *Suaresti* et *Lugonis* potius adhaerendum esse puto. Secus enim dicendum foret, episcopum posse in omnibus Ecclesiae legibus dispensare, quod verum non est.

296. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Geruntius minime probandus est, quippe qui in re tanti momenti proprio sensu, inconsulto quidem confessario, egerit. Sola simplicitate et bona fide excusari potest.

2° Confessarius non recte egit, boni sensus agendi rationem tam facile et modo generali approbando. Debuisset prius ad episcopum recurrere, sive ad dispensationem obtinendam, sive saltem ad consilium habendum. Si fideles, praesertim rustici, suo sensui relinquerentur, quam multi communicare non jejuni facile praesumerent!

CASUS XIX.

JEJUNIUM REQUISITUM (4°).

Justina, pia mulier, quae singulis fere diebus sacra synaxi refici solebat, morbo diuturno, licet non periculoso, corripitur, ita ut numquam omnino jejuna, nequidem per quartam horae partem, remanere possit. Idcirco exorat supplex parochus, ut sibi non jejunae aliquoties in anno, saltem paschali tempore juxta praeceptum Ecclesiae, sacram eucharistiam deferre dignetur. Misericordia motus bonus parochus annuere vellet; sed moerens declarat, se votis pia mulieris obtemperare non posse propter severissimam jejunii legem, a qua soli graviter decumbentes excusantur. Attamen ad ejus solatium promittit, se ei bis vel ter in anno eucharistiam statim post mediam noctem allaturum esse.

Hinc

Quaer. 1° An parochus potuisset eucharistiam Justinæ non jejunae aliquoties, saltem tempore paschali, ministrare?

2° *An eucharistiam ad infirmam deferre potuerit post mediam noctem, ut jejuna communicare posset?*

Solutio.

297. — *R. ad 1^m Quaes. Negative*, quia hoc est contra praxim Ecclesiae et doctrinam communem theologorum, ut dictum est in casu praecedente, siquidem soli infirmi graviter decumbentes a lege jejunii naturalis ad eucharistiam suscipiendam eximendi sunt. Parochus igitur non potuisset ss. sacramentum ad Justinam non jejunam deferre, non solum non aliquoties in anno, sed ne tempore paschali quidem. (¹) Cessat enim tunc praeceptum communionis peragendae, cum adimpleri nequeat, nisi seclusa gravissima conditione ab Ecclesia posita et requisita.

298. — *R. ad 2^m Quaes. Negative*. Ratio est, quia *Rituale Romanum* expresse prohibet, ne ss. sacramentum nocte deferatur, nisi periculum mortis urgeat. Hoc tamen fieri potest in monasteriis, collegiis etc., in quibus s. eucharistia asservatur, quia tunc publice non deferitur, nec est irreverentiae periculum. Igitur, si parochus velit s. eucharistiam media nocte ad Justinam deferre, prius facultatem obtineat ab episcopo, qui a lege prohibente, licet generali Ecclesiae, cum non sit tanti momenti, facile dispensare poterit. Tunc autem ss. sacramentum absque tintinnabulo deferendum erit.

CASUS XX.**ANGORES NEO-SACERDOTIS PRIMA VICE CELEBRaturi.**

Nicasius, recens inauguratus sacerdos, a pluribus diebus privatim in experimento sacri faciendo se maxima cura exercuerat ex intentione, ut primitias non solum perfectius, sed etiam majori devotione publice Deo posset offerre. Idipsum etiam fecit mane illius diei, quo primam hostiam erat solemniter oblaturus. Sed ecce! dum totus attendit ad ritum recte perficiendum, immemor instantis solemnitatis, pro more superiorum dierum hostiam non consecratam sumpsit. Infelix ad infaustum errorem advertit, dum pulsantur campanae, indices solemnisi sacri a neo-

mysta decantandi. Quid faciet miser? Jam cernit pios fideles turmatim confluere; jam coadunata undique ingens et perhonestata cognatio gestiens circumstat ipsi gratulatura; jam lautum convivium domi fuit instauratum ad consanguineos et amicos festive excipiendos. Angoribus correptus et confectus Nicasius ad patrem Capucinum confugit et ab eo petit, quid in tam infaustis rerum adjunctis sibi agendum sit. Suadet reverendus pater, ut, re tacita, missam nihilominus celebret.

Hinc

Quaer. 1° An Nicasius non jejunus celebrare potuerit?

2° An celebrare posset quilibet alius, sumpto ex inadvertentia aliquo cibo vel potu, ut populus missam audiat et praecepto satisfiat?

3° Quid, si sacerdos incepta missa recordetur, se non esse jejunum?

Solutio.

299. — *R. ad 1^m Quaes.* Infelici Nicasio procul dubio misericordia tribuenda est. Aspectis enim circumstantiis extremisque rerum angustiis, quibus pressus fuit, moraliter a sacro faciendo abstinere non poterat. Et sane, tanto populo expectanti res absque magno incommodo explicari nequibat; quanti enim fuissent multitudinis clamores, quot judicia temeraria, quot obmurmurationes atque scandala, qualis cognatorum dolor et confusio, neo-sacerdotis contemptus omniumque contritatio!!... Error ex una parte erat occultus, et ex altera circumstantiae omnes simul sumptae tantum involvebant incommodum, ut rationabiliter praesumi posset, legem Ecclesiae ad talem casum non extendi.

Secus vero dicendum foret, si ille neo-sacerdos fuisset homo obscurus vel alienigena, aut si non ipse solus, sed alii plures fuissent pro prima vice celebraturi; tunc enim sacrum ad aliam diem remittere debuisset. — *V. Gobat n. 409. de missa.*

300. — *R. ad 2^m Quaes.* De hoc non conveniunt omnes theologi. Attamen sola ratio curandi, ut populus missam audiat, non sufficit juxta communem sententiam

(¹) Cf. tamen *Comp. n. 334. Q. 11. not. 2.*, ubi indulgentior est autor quoad communionem paschalem. (N. edit.)

ad celebrandum, jejunio violato, quia praestat, ut populus missa privetur, quam ut sacerdos celebret non jejunus.

Sed facile accedit alia ratio gravis, scilicet scandali, obmurmurationis, offensionis populi; haec autem si facile impediri non possent v. g. monendo populum, quod ex aliquo casu sacerdos non sit amplius jejunus, licita esset missae celebratio juxta multos, ut dictum est *in responsione ad 1^m Quaes. et in Casu XVII. n. 294. 3°.*

301. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Si sacerdos recordetur post consecrationem, se non esse jejunum, non tenetur neque potest missam deserere, quia praeceptum divinum perficiendi sacrificium praeponderat praecepto ecclesiastico communicandi jejunio servato.

2° Si vero recordetur de jejunio violato ante consecrationem et praesertim ante canonem, a missa desistere debet, si, periculo infamiae secluso, id facere possit. Verum vix sacerdos umquam a missa inchoata desistere potest, quin scandali periculum incurrat, ut ait *S. Lig. n. 287.*

CASUS XXI.

SACRUM VIATICUM (1°).

Lucanus parochus, audiens, Romarinum, nobilem virum, in gravem incidisse morbum, ad ipsum advolat. Arcetur primum ab aegroti familia. Urgenti vero patet aditus ea lege, ut nec de morte, nec de sacramentis mentio fiat, ne contristetur aeger. Quo non obstante parochus studuit infirmum disponere, et tam felici exitu, ut statim ipsius confessionem exceperit. At vero, cum ulterius de sumendo sacro viatico egisset, infirmum et ejus uxorem graviter offendit; propterea, velut invisus hospes, domum deserere jussus est. Quapropter evenit, ut Romarinus eadem nocte sine viatico decederet.

Alias Lucanus, de invisendo aegroto admonitus media nocte, putat, satis esse, si ipsum videat summo mane; sed non advenit, nisi ad excipiendum ultimum moribundi flatum.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sit obligatio ministrandi et accipiendi viaticum?*

2° *An parochus teneatur viaticum ministrare cum incommodo etiam gravissimo?*

3° *An Romarinus et ejus uxor peccati gravis rei evaserint?*

4° *Quid, si medici non judicassent periculum mortis adeo propinquum?*

5° *An Lucanus parochus graviter peccaverit in secundo casu?*

Solutio.

302. — *R. ad 1^m Quaes.* Utraque obligatio est gravis *per se* juxta omnes. Etenim: 1° Pastor animarum tenetur eucharistiam subditis ministrare ratione officii in vita, quoties rationabiliter eam petunt, et a fortiori in mortis periculo, quia ad ipsum pertinet, iis praebere ea, quae sunt ad salutem necessaria vel etiam valde utilia. 2° Fideles ex praecepto Christi et Ecclesiae communicare debent saepius in vita; tanto magis autem hoc mandato urgentur in mortis periculo, ut contra hostes spirituales hoc divino praesidio muniantur. — *V. Comp. n. 291. et seq.; n. 318.*

303. — *R. ad 2^m Quaes.* *Negative probabitur*, quia sacramentum illud non est tantae necessitatis, ut a parocho cum gravissimo incommodo administrari debeat. — *S. Lig. n. 233. — V. Comp. n. 292. Q. 4° et 214. (1)*

304. — *R. ad 3^m Quaes.* *Affirmative per se*, quia legem divinam gravissimam posthabent. Attamen in praxi solutio a variis circumstantiis pendet. Etenim si, praevisto periculo mortis propinquo, obstitissent, nullum dubium est, quin graviter deliquerint. Secus, si mortis periculum omnino remotum visum fuerit. Maxime autem dolendum est ex eo, quod innumeri reperiantur catholici, qui, diabolica fraude impulsii, nihil de sacramentis recipiendis audire volunt sub praetextu, quod res non urgeat. Imo, quot sunt cognati vel familiares et amici, qui de confessione quidem quaestionem coram aegrotis movere formidant, ne forte eos contristent! Quare fit non raro, ut neglectis sacramentis illi

(1) Cf. supra n. 168. (N. edit.)

e vita emigrent cum maximo salutis periculo! Nihil intentatum relinquere debent sacerdotes, sacramentorum dispensatores, ut hujusmodi vecordiam excutiant et vanos timores dissipent.

305. — *R. ad 4^m Quaes.* Ex hac suppositione non tenebatur Romarinus ad viaticum tunc suscipiendum, et propterea potuit parochus dissimulare admonitionem de illo sumendo, si praevidit, se eum admonendo nil esse profuturum et offensam aegroti incursum. Cavendum nihilominus est parochis, medicis et cognatis aut familiaribus, ne vano timore et respectu humano ducti rem dissimulent cum salutis aeternae aegrotorum detrimento. — *Elbel n. 116.*

R. ad 5^m Quaes. *Per se* graviter peccavit in secundo casu parochus, saltem si noverit, aegrotum in urgente periculo versari. Secus, si ex auditis putaverit, periculum nullum esse in mora. Sed bonus animarum pastor statim, ac admonetur, in ovicularum Christi auxilium advolare debet.

CASUS XXII.

SACRUM VIATICUM (2°).

Lambertus parochus, cum in dubio, utrum aegroti vero mortis periculo laborarent, sacri viatici administrationem distulisset et horum plures, eo non recepto, infeliciter e vita decesserint, in posterum omnes vita dubie periclitantes sanctissimo viatico reficit et sancto inungit oleo, praesertim si longe ab ecclesia parochiali distent. Sed inde saepius evenit, ut ii, qui moribundorum sacramentis sunt muniti, adeo levi infirmitate detineantur, ut die sequenti vagantes per vias et agros cernantur. Hinc perplexus Lambertus nescit, quid sibi sit agendum.

Hinc

Quaer. 1° An viaticum dari possit in dubio de mortis periculo?

2° Quid de ratione agendi Lamberti in casu?

Solutio.

306. — *R. ad 1^m Quaes.* *Affirmative*, si dubium sit prudens seu fundatum. Ratio est, quia saepe constare nequit, an morbus sit vere lethalis necne, et tunc Ecclesia, pia mater, recte praesumitur, velle in tali

dubio aegrotanti favere, praesertim cum experientia quotidiana constet, multos aegrotos praeter omnium expectationem absque viatico decedere. Hoc imprimis valet, quando aeger longe ab ecclesia distat, quia tunc exponitur majori periculo moriendi, quin sacramentis consuetis reficiatur. — *V. Comp. n. 334. — S. Lig., Hom. apost. tr. 15. n. 46.*

R. ad 2^m Quaes. Lambertus *per se* sane laudandus est. Attamen ejus zelus aliquantisper est temperandus. Primum severior visus fuerat ratione viatici infirmis dubie periclitantibus administrandi; postea vero facilius apparuit nec satis attendit, utrum saltem dubium vere prudens esset. Accidit enim ex hoc, quod infirmi, ab ipso ultimis sacramentis muniti, non raro die sequenti per vias vagari cernerentur. Evnire quidem potest aliquando, ut ii, qui graviter decumbere videbantur, paulo post e lecto surgant et sani appareant. Verum, si casus frequenter recurat, indicium erit, eos facilius judicatos fuisse velut in periculo mortis versantes. — *S. Lig. ibid.*

CASUS XXIII.

SACRUM VIATICUM (3°).

Eugenius, neo-sacerdos, ad sequentes moribundos advocatur, ut Ecclesiae sacramentis eos munit, scilicet: 1° ad virum frequenter sputantem, tussientem et interdum vomitum patientem; 2° ad mulierem delirantem, saltem ex magna parte pene sensibus orbatam, sed quae viaticum petierat; 3° ad juvenem morti proximum, plane quidem sui compotem, sed qui forte sacram eucharistiam deglutire non valebit. Dubitat autem Eugenius, an istis sacrum viaticum ministrare debeat.

Hinc

Quaer. An Eugenius potuerit vel debuerit viaticum ministrare moribundis in casu relatis?

Solutio.

307. — *R. ad Quaes.* 1° Eugenius dare potuit viaticum aegroti tussienti et sputanti, quia non est periculum proximum rejiciendi sacras species, siquidem phlegma, quod ejicitur, e pectore venit, non vero a stomacho, a quo sacrae species receptae

sunt. Imprudenter autem viaticum ministravit aegroto vomitum patienti, si vomitus sit frequens. — *S. Litg. n. 283. 292.*

2° Potuit et debuit viaticum ministrare mulieri deliranti, quae illud primo postulaverat, si placida et quieta in delirio fuerit, ita ut periculum irreverentiae erga ss. eucharistiam abfuerit. — *S. Litg. n. 292.*

3° Non debuit sacrum viaticum ministrare in dubio, utrum aeger hostiam sacram deglutire posset; sed in hoc casu experiri debuisset antea, utrum eam deglutire valeret, v. g. hostiam non consecratam vel alium cibum aequae levem ei primum porrigendo. — *S. Litg. ibid.* — Licet etiam in eo casu ori aegrotantis simul cum hostia paululum aquae aut vini infundere, ut particulam consecratam facilius deglutiat. Imo id aliquando permittitur, etiamsi aeger non periculose decumbens aliter communicare non posset; quia liquidum simul cum sacra hostia haustum jejunium naturale non violat. *De Herdt, Craisson etc.*

CASUS XXIV.

SACRUM VIATICUM (4°).

1° Agobardus, quum in caupona cum aliis bibendo ad plenam ebrietatem pervenisset, domum redux per scalas decidendo caput gravissime allisit, ita ut jam ad portas mortis appropinquare videretur. Ex templo Germanus parochus advocatur et rogatur, ut moribundo sacramenta Ecclesiae velit administrare. Parochus sciens, quid factum esset, haeret anceps, dubitans, an moribundum hunc absolvere et sacro viatico reficere queat.

2° Cyrinus moribundus nullum signum doloris de peccatis exhibet. Loquitur quidem, sed tantum de doloribus suis, de quibus identidem questus ingeminat. Intuetur quidem Crucifixum; sed monitus de confessione paucis verbis aut signis facienda, vel ut saltem pectus percutiat, nihil prorsus facit et ita se gerit, quasi nihil horum intelligat, perseverando in dolorum suorum deploratione.

Hinc

Quaer. 1° *An Agobardus potuerit absolvi et ss. eucharistia refici?*

2° *An Cyrinus sit sacro viatico muniendus?*

Solutio.

308. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Juxta multos hujusmodi ebrius non potest absolvi. Ratio eorum est, quia ad validam absolutionem ex parte poenitentis essentialiter praesupponitur aliquis actus humanus, scilicet confessio dolorosa. Atqui in statu plenae ebrietatis non fuit capax alicujus actus humani neque praesumi potest, quod ante ebrietatem sese disposuerit ad confessionem. Ergo in hoc statu non est capax absolutionis. Sic *Elbel n. 120.*

Attamen videtur, quod sub conditione absolvendus sit. Nam per vehementem humorum commotionem, dum e scala decidit, potuit forte ebrietas propelli. Insuper, licet nunc sensibus externis destitutus sit, fieri potest, ut usu rationis potitur, atque conteratur velitque confiteri ac reapse per suspiria confiteri conetur. Etenim, licet hoc praesumendum non sit, absolute tamen fieri potest, et in extrema necessitate sacramenta necessaria etiam cum tenuissima probabilitate ministrari possunt, verum sub conditione. — *S. Litg. n. 483. — V. Comp. n. 505. 506.*

2° Ille ebrius potuit recipere extremam unctionem, quia hoc sacramentum non requirit actum humanum, sed tantum intentionem habitualement ex parte subjecti. Praeterea forte ebrietas non fuit ei voluntaria aut non graviter culpabilis. — *Elbel n. 121.*

3° Non videtur autem posse sacra eucharistia refici, quia hoc sacramentum non est tantae necessitatis et exponeretur irreverentiae periculo. Et insuper scandalum et fidelium offensio facile inde sequi posset. Ita videtur tenendum contra *Elbel ibid.*, qui dicit, eucharistiam tali ebrio posse et debere ministrari.

309. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Si Cyrinus ratione uti videatur (¹), non potest viatico refici, quia pro impenitente habendus est et proinde sacramentis indignus.

(¹) i. e. si ratione utatur — cf. 3°. (N. edit.)

2° Si videatur ratione destitutus, est viatico et extrema unctione muniendus, quia illa sacramenta suscipi possunt cum intentione mere habituali. Praeterea forte ille aeger non versatur in statu peccati mortalis, vel forte est attritus vel contritus. (¹)

3° Si dubites de usu rationis, idem faciendum est. Ratio est, quia in dubio potius homini, quam sacramento favere oportet. (²) — *Gobut n. 427.*

CASUS XXV.

SACRUM VIATICUM (5°).

Germana, pia mulier, mane optime valens ex devotione in Beatam Virginem, cujus festum celebrabatur, ad sacram synaxim accessit. Sub vesperum autem tanta morbi acerbitate correpta est, ut medici iudicio jamjam moritura existimaretur. Petit tunc ipsa instantissime, ut viaticum sibi detur. Admonitus parochus, ejus votis satisfacere satagit. Attamen sequenti nocte paululum convaluit, ita ut adhuc ad mensem in perpetuo mortis discrimine vitam protraxerit. Interea vero iterum iterumque, etiam pluries in hebdomada, sacrum viaticum exoptavit, et toties quoties optimus parochus ipsi morem gerere festinavit.

Hinc

Quaer. 1° *An Germana potuerit et debuerit eadem die, qua ss. eucharistiam acceperat, sacro viatico muniri?*

2° *Quid, si die praecedente tantum aut paucis ante diebus ex devotione communicasset?*

3° *An viaticum postea iterum non jejuna licite potuerit recipere?*

4° *An etiam singulis hebdomadis aut pluries in hebdomada sacro viatico refici potuerit, aut quodnam intervallum requiratur?*

(¹) Quoad s. viaticum vide *notam* sub *n. 276.* (N. edit.)

(²) In dubio de usu rationis sub his circumstantiis solam extremam unctionem sub conditione conferrem. (N. edit.)

Solutio.

310. — *R. ad 1^m Quaes. Controversatur.* Alii dicunt, aegrotum in hoc casu obligari ad viaticum ratione praecepti divini in mortis periculo urgentis. Alii dicunt, non teneri communicare, quia tempus, quo communicavit, est moraliter idem, cum sit eadem dies; sed posse communicare, quia non prohibetur. Alii tandem dicunt, nec teneri, nec posse. Tres illae sententiae sunt *probabiles* juxta *Bened. XIV.* Ergo standum est pro libertate. — *V. S. Lig. n. 285. Dub. 3. — Comp. n. 319. Q. 3°.*

311. — *R. ad 2^m Quaes. Probabiliter* Germana tenetur ad viaticum, licet paucis ante diebus vel etiam pridie morbi ex devotione communicaverit, quia praeceptum communicandi urget in periculo mortis; ergo non impletur per communionem ante morbum factam. Attamen plures cum *Lugo negant*, quia praeceptum videtur jam impletum. Hoc dicit sat probabile *S. Lig. n. 285. Dub. 2.*

R. ad 3^m Quaes. Affirmative. Ratio est, quia hoc sacramentum aegrotis datur in praesidium contra tentationes, quae tempore mortis magis urgent, perdurant vel recurrunt. Ergo etiam licet ad praesidium pluries recurrere. — *S. Lig. n. 285. — Comp. n. 335.*

312. — *R. ad 4^m Quaes.* Generatim attendendum ad statuta locorum particularia. Si desint, juxta communio-rem sententiam una communio ab alia distare deberet intervallo octo dierum circiter. Sed non *improbabiliter* plures cum *S. Lig. l. c.* dicunt, infirmum assuetum, saepius ex devotione communicare, bis in hebdomada, licet non jejunum, posse sacro viatico refici. Facilius id concedi potest in communitatibus religiosis, in quibus sacra eucharistia asservatur. (¹)

CASUS XXVI.

COMMUNIO FREQUENS.

Homobonus parochus, a Janseniana peste al horrens, compellit poenitentes ad

(¹) *V. Comp. n. 335. Q. 13.* (N. edit.)

frequentem communionem juxta verba evangelica: *Compelle intrare*. Hinc communionem pluries in hebdomada poenitentibus, etiam ex fragilitate recidivis, et quotidianam quidem devotulis facile permittit.

Severinus autem vicarius non permittit communionem conjugibus aut personis negotiis saecularibus addictis, nisi semel in mense, devotioribus vero vix bis aut ter in mense, aut ad summum diebus dominicis, modo numquam labantur nec in mortale peccatum, nec in veniale deliberatum, et meditationi quotidianae per semihoram saltem vacent. Si autem animadvertat, devotulas conqueri de subtractis communionibus aut aegre ferre, quod rarius communicent, quam aliae, aut detractionibus aut oblocutionibus aliquatenus indulgere, eas mirum in modum carpit et a se dimittit, aut saltem frequentiam communionum adhuc minuit. Sed nonnullae obmurmurando reponunt, sacerdotes quotidie celebrare, licet non pauci ex ipsis non videantur laicis sanctiores.

Hinc

Quaer. 1° *Quid sit communio frequens proprie dicta?*

2° *Quibusnam concedenda sit?*

3° *An habitus venialium aut affectus ad ipsa ei obstat?*

4° *Quid de Homobono et de Severino dicendum?*

5° *Quid ad objectionem de communione quotidiana sacerdotum?*

Solutio.

313. — *R. ad 1^m Quaes.* Communio frequens dicitur in strictiori sensu ea, quae praeter dies dominicas fit decurrente hebdomada, etiam sine praevia confessione. — *Scavini, de euch. c. 3. art. 2. Cor. Q. 2.*, ubi citat *S. Lig.* in opusculo: *Risposta apologetica sulla materia della Comunione frequente*.

R. ad 2^m Quaes. Nulla regula omnino certa statui potest circa communionem frequentem. Attamen juxta *S. Lig.* in *Praxi confessarii n. 148.* et seq., necnon juxta alios probatos theologos haec tenenda videntur:

1° Communio *menstrua* nemini sat disposito deneganda est, imo omnibus suadenda. Secus enim valde difficile est in gratia divina perseverare ob innumeras peccandi occasiones, in quibus fideles versantur. Ita *communiter*.

2° Communio *hebdomadaria* permittenda est, imo et suadenda iis, qui ex habitu graves culpas non committunt, licet pluribus vitis levibus laborent nec sint de emendatione solliciti. Attamen utile erit, istis aliquando hanc *hebdomadariam* communionem denegare. — *S. Lig.* in *Praxi conf. n. 149.*

3° Communio *frequens* seu *pluries in hebdomada* permitti potest aut etiam suaderi iis fidelibus, qui, licet debiles, ea, quae sunt boni christiani, servant, Deum colere et orare gestiunt, et meditationi, cum possunt, aliquod tempus libenter quotidie tribuunt, nec in culpas deliberatas plurimum labuntur. — *S. Lig. ibid. n. 150—153.*

4° Communio *quotidiana* concedenda est iis, qui carent affectu etiam ad culpas leves, cupiditatesque ex majori parte superant et in perfectionem christianam serio tendere conantur, necnon magno desiderio eucharistiae suscipiendae afficiuntur, licet expediat, iis ordinarie unam communionem semel, et aliquando pluries in hebdomada subtrahere. — *S. Lig. ibid. n. 150. 152.*

314. — *R. ad 3^m Quaes.* Habitus et affectus ad venialia, nullo conatu ad emendationem adhibito, sane obstat communioni quotidianae et decurrente hebdomada faciendae; non vero generatim communioni hebdomadariae, licet expediat etiam, quandoque eam subtrahere, ut ex regula secunda sequitur. — *S. Lig. ibid. n. 149. — 155.*

315. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Homobonus, licet in suo zelo laudandus, non satis sapit ad sobrietatem et ad scientiam. Facillior enim et indulgentior videtur in communione frequenti et frequentissima concedenda, quin conatum ad perfectionem christianam acquirendam exigere satagat. *Compellat* quidem *intrare*; sed caveat, ne poenitentes intrent non *vestiti veste nuptiali*. Sit quidem *homo bonus*, sed

non ignarus, nec promovendae perfectionis in poenitentibus curam omittat. Conetur vero majorem profectum in virtute potius, quam majorem communionum numerum procurare.

2° At Severinus multo magis culpandus ob nimiam severitatem. Attendat igitur ad regulas supra allatas et ex *S. Ligorio* depromptas. Imprimis spiritu mansuetudinis Christi in animabus ad perfectionem dirigendis multo magis proficiet. Retundenda quidem est mulierum superbia, invidia et petulantia; sed non sunt ad verecundiam et animi dejectionem provocandae. Sit igitur *modus in rebus*.

316. — *R. ad 5^m Quaes.* seu: quid ad objectionem de communione quotidiana sacerdotum? Redarguenda sane est illa

protervia, qua feruntur non raro feminae ad carpendam ipsorum sacerdotum agendi rationem. Sed utinam his devotulis causam contra ipsos obloquendi illi non praebeant! Utinam omnes mysteriorum divinorum dispensatores digni habeantur, ut, juxta regulam quartam superius statutam, quotidie sacro Christi corpore et sanguine reficiantur! Ceterum urget specialis ratio pro communione quotidiana sacerdotibus concedenda, scilicet, quia ipsi *ex officio* constituti sunt *mediatores* inter Deum et homines ac *ministri sacrificii*, quod prodest toti Ecclesiae *ex opere operato*. Attamen non sunt excusandi sacerdotes, si quotidie communicando ad tanti sacramenti dignitatem mores suos conformare non curant. — *Scavini, de euch. c. 3. art. 2.*

CASUS DE SACRIFICIO MISSAE

SEU

De obligatione celebrandi et sacrum perficiendi; de applicatione missae; de applicatione pro populo et ratione stipendii; de modo celebrandi; de ritibus missae.

CASUS I.

OBLIGATIO CELEBRANDI.

1° Humbertus, ex officio rebus quibusdam temporalibus gerendis implicatus ut alicujus comitis mandatarius, per annum integrum a missae celebratione abstinuit. Ad parochiam autem administrandam, intercedente patrono, nominatus, celebrat tantum diebus festis et quoties, oblato a fidelibus stipendio, ad sacrum faciendum inducitur.

2° Columbanus, a paucis annis ad sacerdotium promotus, usu deprehendit, se imparem esse tum ad curam animarum, tum ad conciones e sacro pulpito habendas. Itaque volens e statu adeo intricato se eripere et vitam perfectiorem amplecti, exuto clericali habitu in longinquam regionem confugit et in ordinem religiosum admitti petit, ut totam vitam inter laicos fratres agat. Nec prodit, se esse sacer-

dotem, ut voti compos fiat. Adeoque proponit, numquam in posterum sacrum celebrare, et tuetur se exemplo aliquorum Sanctorum, qui, licet sacerdotes, numquam tamen aut fere numquam sacrum fecerunt.

Hinc

Quaer. 1° *An et quatenus sit pro sacerdote obligatio celebrandi?*

2° *An et quomodo peccaverit Humbertus tum celebrare omittendo, tum accepto tantum stipendio sacrum faciendo?*

3° *An laudandus sit aut graviter vituperandus Columbanus?*

4° *An neo-sacerdos expectare possit ad sex menses vel annum ad sacrum faciendum, quo melius se praepararet?*

Solutio.

317. — *R. ad 1^m Quaes.* Omnes sa-

cerdotes jure divino *sub gravi* ratione ipsius sacerdotii aliquando missam celebrare tenentur. Constat ex verbis Christi post ultimam coenam: *Hoc facite in meam commemorationem*, et ex *Concil. Trid.*

— Sed juxta communio rem sententiam absolute huic praecepto, saltem quoad substantiam, satisfacit sacerdos, qui ter vel quater in anno tantum celebrat, seclusa celebrandi necessitate ratione officii. Attamen a peccato veniali non eximeretur. Imo dicit *S. Lig. n. 313.*, non esse excusandum a peccato veniali sacerdotem, qui non celebrat quotidie, si possit, excepta forte una die in hebdomada. — *V. Comp. n. 359. et seq.*

318. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Humbertus peccavit graviter omittendo sacrum facere per annum integrum, ut sequitur ex dictis. 2° Facile etiam potuit peccare graviter per accidens, ratione scandali, si, dum esset parochus, visus est saepissime missam omittere. 3° Non peccavit autem graviter *per se* intuitu stipendii celebrando, nisi stipendium ut verum celebrationis pretium habere vellet, quod generatim non accidit. Ratio est, quia non unice, neque praecipue censetur celebrare propter stipendium, sed accessorie tantum, licet, secluso stipendio, missam esset omisurus. Attamen a peccato veniali communiter excusari nequit, quia res odiosa est, quod sacro ministerio ad lucrandam pecuniam utatur. — Dixi: *communiter*; quia sacerdos celebrans intuitu stipendii, etiam alias non celebraturus, bene potest omni culpa carere, si v. g. stipendio indigeat etc., dummodo non ratione lucri, sed ratione obligationis implendae moveatur. — *V. Comp. n. 373.*

319. — *R. ad 3^m Quaes.* Minime laudandus est Columbanus, et ob solam ejus simplicitatem excusandus. Male enim egit. Ratio est, quia 1° sine causa sufficiente se posuit in tali statu, in quo sacrum facere numquam posset. Porro hoc non licet, nisi adsit inspiratio divina bene certa, vel circumstantiae adeo extraordinariae, ut inspirationi aequivaleant, v. g. necessitas physica vel moralis. Nec obstat exemplum Sanctorum, quia potuerunt illi

inspiratione divina impelli, et insuper hoc non amplius ferunt nostri temporis mores.

2° Quia Columbanus nequit praetermittere recitationem breviarii sine dispensatione Summi Pontificis. Obligatio enim horarum canonicarum gravissima est, et semel contracta relinqui nequit, nisi adsit impossibilitas vel dispensatio. 3° Quia non licet superiores in re tam gravi decipere. Hi enim sacerdotes inter laicos fratres admittere non solent. — *Gobat. n. 483.*

320. — *R. ad 4^m Quaes. Affirmative.* Res illa in se optima est, et ratio neosacerdotis, primum sacrum majoris devotionis et praeparationis gratia differentis, piissima est. Hoc etiam exemplo plurimum Sanctorum, v. g. *S. Ignatii de Loyola* confirmatur.

CASUS II.

OBLIGATIO SACRUM PERFICIENDI.

Columbinus, parochus octogenarius, dum quodam die missam magna cum devotione celebraret, peracta jam utraque consecratione deliquitum patitur et in altaris scalas decedit. Ocius clamare et ejulare mulieres in ecclesia praesentes, concurrere viri adstantes simul cum Arnolde, parochi adjutore. Columbinum sublevant, quosdam liquores efficaces ipsius ori infundunt iisdemque caput ejus illiniunt, et sic bonum seniculum mox refocillando ad sensus et velut ad vitam restitunt. At, viribus vix recuperatis, parochus graviter dubitare coepit, an, licet non amplius jejunus, posset sacrum proseguere vel imperfectum relinquere, vel an potius Arnoldus vicarius, utpote adhuc jejunus, sacrificium proseguere deberet.

Hinc

Quaer. 1° An missa sit perficienda?

2° *An parochus, non jejunus, eam proseguere debeat, vel potius vicarius adhuc jejunus?*

3° *Quid in dubio, an parochus sacrum perficere possit?*

4° *Quid, si parochus deliquitum passus esset ante consecrationem, vel inter utramque consecrationem?*

Solutio.

321. — *R. ad 1^m Quaes.* Sacrificium missae, quod fuit inchoatum nec potest ab eodem sacerdote perfici, v. g. quia moritur aut repentina infirmitate corripitur, necessario ab alio sacerdote, si quis reperiatur, perficiendum est. Ita juxta omnes *de jure divino*, quia Christus, instituendo sacrificium missae, voluit, ut semper esset integrum, inquantum fieri potest; id enim postulat reverentia tanto sacrificio debita. — *V. Rubr. gener. missalis, de defectibus tit. X. n. 3.*

322. — *R. ad 2^m Quaes.* Parochus ipse in casu nostro sacrificium a se inceptum prosecui debet. Ratio est, quia, quisquis hoc tremendum sacrificium incipit, saltem si jam ultra consecrationem pervenit, tenetur illud complere, et quidem ex praecepto divino. Igitur alius sacerdos ad hoc vice parochi fungi non potest, nisi ipse missam perficere nequeat, quia unitas ministri servanda est, ubi servari potest. Nec obstat, quod parochus non sit amplius jejunus, quia praeceptum de jejunio naturali a celebrante servando tantum humanum est, et proinde praecepto divino perficiendi sacrificii cedere debet. — *Gobat, de missa n. 806. — Elbel n. 145.*

323. — *R. ad 3^m Quaes.* In hac hypothesis adhuc parochus complere sacrificium conari deberet, a vicario vel etiam a laicis adjutus et sublevatus. Ratio est, quia praeceptum divinum tanti momenti, inquantum fieri absolute potest, adimpleri debet. Etenim homines negotia humana gravissima non tam facile relinquunt incompleta, ut non omni conatu moraliter possibili ea complere et in effectum adducere nitantur. Ergo a fortiori sacerdos conari debet omni modo moraliter possibili ad divinum hoc mysterium perficiendum. Secus tamen dicendum, si parochus noster sine gravissimo vitae dispendio vel periculo gravioris infirmitatis missam inceptam prosecui non valeret, vel etiam si non posset illam prosecui, nisi post notabilem temporis lapsum, v. g. si praevideretur, non posse sacrificium interruptum perficere, nisi post unam horam, juxta

S. Lig. (1), quia, interveniente tanto temporis tractu, sacrificium non amplius cum priori censeretur conjungi. Igitur in tali casu alius sacerdos, etiam non jejunus, missam complere deberet juxta *Rubr. missalis l. c.* Sed etiam in hoc ultimo casu, si parochus infirmus adhuc communicare possit, eidam a sacerdote, vicem ejus supplente, hostia minor vel pars aliqua de hostia majori administrari debet. — *Ita ex Rubr.*

324. — *R. ad 4^m Quaes.* Si parochus ante consecrationem gravi infirmitate correptus fuisset, ita ut ulterius progredi non potuisset, missa omittenda foret, quia non urget amplius ratio sacrificii perficiendi. — Si vero consistere debuit peracta jam una consecratione, vel altera non omnino completa, tunc alius sacerdos, etiam non jejunus, imo etiam irregularis et excommunicatus (2), missam prosecui debet et integram consecrationis calicis formam repetere. — *V. Rubr. miss. — S. Lig. n. 355.*

CASUS III.**INTENTIO ET APPLICATIO SACRIFICII MISSAE.**

Candidus, sacerdos usque ad demeritum scrupulosus, dum est celebraturus, diu haeret cum variis nutibus capitis et gesticulationibus, iterum iterumque formans intentionem: *Volo, volo, volo celebrare*

(1) *n. 354. 355. (N. edit.)*

(2) Si sacerdos suppleturus existeret in mortali, deberet antea confiteri, vel, si confessarium non reperiat, contritionis actum elicere. Si neutrum valeat, nec „alius reperiat sacerdos, qui ante meridiem possit missam perficere, putamus, „posse hostiam et calicem condi in tabernaculo, ut postero die sacerdos, qui „missam celebret, ea sumat ante ablationem.“ Ita *Bened. XIV., de sacrif. missae sect. II. n. 110.* (alias *l. 3. c. 14. n. 8.*), dum *Pasqualigus* ibi citatus propugnat, debere missam continuare etiam illum sacerdotem, qui gravi peccato commaculatum habet animum et, cum sibi confessarii copia non sit, frustra studuit contritionis actum elicere. — *V. etiam Comp. P. II. n. 231. not. 2. (N. edit.)*

missam: non volo, volas, volare; sed volo, vis, velle. Magis autem adhuc angitur circa missae applicationem, quam pluries mente revolvit et verbis repetit ante sacrum, in offertorio et sub ipsam consecrationem, quin animi pacem obtineat.

Hinc

Quaer. 1° An et quatenus requiratur intentio celebrandi?

2° An et quatenus requiratur applicatio sacrificii?

3° Quid de Candido dicendum?
Solutio.

325. — *R. ad 1^m Quaer.* Nulla celebrandi intentio actu formali et explicito in sacerdote celebraturo requiritur. Etenim ad agendum humano modo sufficit intentio virtualis juxta omnes; atqui sacerdos celebraturus, qui tendit ad ecclesiam, in sacristiam se recipit, paramentis sacris induitur, atque ad altare pergat caeremoniasque sacras incipit ac persequitur, intentionem saltem virtualementem seu implicitam celebrandi et sacrificium perficiendi habet. Ergo necesse non est, ut expressim id statuatur, dicens: *Volo celebrare.* Ergo inanis et ridiculus est ille scrupulus, qui circa defectum sufficientis intentionis versatur.

326. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Requiritur aliqua applicatio sacrificii missae, etiam non accepto stipendio, ut *fructus specialis* seu *ministerialis* alicui obveniat. Sacerdos enim personam Christi gerit et proinde, sicut ipse solus in persona Christi sacrificium offert, ita etiam solus praefatum fructum ejusdem applicare debet.

Alii vero fructus sacrificii, seu fructus *generalis* et *specialissimus*, ex se, i. e. ex natura rei, applicationem suam sive fidelibus omnibus, sive assistentibus, sive ipsi celebranti factam sortiuntur.

Si sacerdos ex oblivione applicationem fructus *specialis* facere omitteret, ille fructus nemini cederet, in Ecclesiae thesauro remanendo, ac proinde minus utilis foret. Juxta plures ipsi sacerdoti obveniret ex interpretativa ejus intentione. Hoc evadet certum, si sacerdos generalem intentionem sibi hunc fructum recurrente casu applicandi semel elicuerit.

2° Non est necessarium, ut applicatio Gury, *Onus conscientiae.*

sit *actualis* vel *virtualis*, sed satis est, ut sit *habitualis*, seu ut semel facta non fuerit retractata, quia fit per modum donationis, et fructus, semel donatus seu applicatus alicui, isti obvenit, nisi applicatio revocetur. Sed persona, cui fit applicatio, sufficienter determinata esse debet, licet necessarium non sit, ut cognoscatur. — *S. Lig. n. 335. — V. Comp. n. 355.*

327. — *R. ad 3^m Quaer.* Res per se perspicua est. Inutiliter et insipienter adeo insistit in elicienda sacri faciendi intentione. Admonendus igitur est, ut a tantis scrupulis se exuat. Pie vero sacerdos expressim elicit intentionem missam celebrandi.

CASUS IV.

APPLICATIO MISSAE PRO POPULO RATIONE OFFICII (1°).

Valerius parochus, licet sufficientes redditus habeat, missam, pro qua stipendium acceperat, celebravit *die dominica*, et decurrente hebdomada sacrificium *pro populo* obtulit. Idem etiam alia vice praestitit, celebrando *die dominica* pro defuncto praesente corpore, et sacrum *pro populo* faciendum ad alium diem feriale remittendo. Mutata autem parochia, cum in novo domicilio non ipsi videatur redditus ad honestam sustentationem sufficiens, sacrum diebus festis populo non applicat.

Hinc

Quaer. 1° Qualis sit obligatio pastorem animarum celebrandi diebus festis?

2° An obligatio ad aliam diem remitti possit?

3° Quatenus sint vere pastores? An superiores religiosi, an capellani monialium etc.?

4° Quid de Valerio dicendum?
Solutio.

328. — *R. ad 1^m Quaer.* Datur obligatio gravis ad omnes animarum pastores spectans, missam pro populo celebrandi singulis diebus dominicis et festis de praepcepto. (1) — *Const. Bened. XIV. die 19. Aug. 1774. Cum semper etc.*

(1) Cf. *Comp. n. 364. et seq. (N. edit.)*

R. ad 2^m Quaes. Haec obligatio missam celebrandi die dominica ad aliam diem *per se* remitti nequit. Constat ex declaratione *Benedicti XIV. in eadem Constit.* Dispensat enim Pontifex, ut parochi pauperes, qui pecunia hic et nunc indigent, stipendium accipere possint pro missa die festo celebranda, sed ea conditione, ut alia die pro populo celebrent. ⁽¹⁾ Ergo seclusa hac ratione gravi, i. e. secluso dispensationis casu, *missa pro populo* die festo celebranda ad alium diem remitti nequit.

329. — *R. ad 3^m Quaes.* Pastores animarum dicuntur illi, qui habent beneficium, cui adhaeret cura animarum. Isti autem non sunt alii, nisi episcopi et parochi. ⁽²⁾ Igitur hi soli missam *pro populo* diebus festis celebrare tenentur. Proinde neque superiores alii ecclesiastici vel regulares, neque capellani monasteriorum vel carcerum aut nosocomiorum etc. ad sacrum pro subditis faciendum tenentur.

330. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Valerius peccavit remittendo missam *pro populo* celebrandam ad aliam diem absque necessitate, i. e. secluso dispensationis casu; praeceptum enim Ecclesiae est, ut missa *pro populo* die dominica a paroco celebretur.

2° Nec valet ratio missam pro defuncto, etiam praesente cadavere, celebrandi. Constat ex responsione *S. Congr. Rit. in Fesulana 26. Jan. 1771.* Fuit enim expresse postulatum: *An parochi in dominicis . . . praesente cadavere possint celebrare missam pro defuncto, et ad aliam diem transferre missam pro populo applicandam?* *S. Congr. respondit: Negative.* — *Vide Bouix, de paroco p. 587.*

3° Non valet Valerii excusatio, scilicet quod redditus sint tenues et non sufficiant ad ipsum sustentandum. Urget enim nihilominus obligatio celebrandi diebus festis *pro populo*. Sic pluries decrevit *S. Congr.*, potissimum *die 29. Jan. 1734.* Ratio

est, quia pastor hanc obligationem suscepit non obstante reddituum insufficientia, et proinde eam adimplere debet. Sicut enim sacerdos, acceptans stipendium congruo minus, missas tamen promissas celebrare tenetur, ut definivit *S. Congr.*, sic etiam acceptans parochiam, cujus redditus sunt sustentationi impares, tenetur diebus festis missam *pro populo* applicare.

CASUS V.

APPLICATIO MISSAE PRO POPULO RATIONE OFFICII (2°).

1° Sylvester parochus, dum bene valet, non omittit sacrum facere *pro populo*; si vero ex morbo vel alio impedimento celebrare nequeat, non curat per alium supplere, quia, ait, *nemo ad impossibile tenetur.* Etenim, cum sit haec obligatio personalis, ruit, quoties personaliter impleri nequit.

2° Martinus saepius missam privatam et etiam extra ecclesiam parochialem celebratam die festo populo applicat. Solet etiam non raro intensionem cum vicario die dominica permutare. Vicissim enim missam solemnem decantat, ita ut, cum vicarii vices redeunt, hic *pro populo* sacrum faciat, et parochus missam privatam ad intensionem vicarii celebret.

Hinc

Quaer. 1° *An obligatio celebrandi pro populo sit personalis?*

2° *An cesset, si pastor sit impeditus?*

3° *An parochus obligationi suae satisfaciat per missam privatam vel extra parochiam celebratam?*

4° *Quid ad utrumque casum?*

Solutio.

331. — *R. ad 1^m Quaes.* Praefata obligatio est vere *personalis*, quia ad parochum pertinet, ut pastorem. Hinc parochi debent per se ipsos missam *pro populo* celebrare, nec ulla valet in contrarium consuetudo. Constat ex respons. *S. Congr. die 25. Sept. 1847.* — *Bouix, de paroco p. 590.*

R. ad 2^m Quaes. Minime cessat obli-

⁽¹⁾ Cf. *Comp. n. 362. Q. 1°.* (N. edit.)

⁽²⁾ Cf. *Comp. n. 361. II. cum nota.* (N. edit.)

gatio celebrandi *pro populo*, etiam accedente impedimento v. g. infirmitate. Sed tunc parochus vel episcopus procurare debet, ut obligationi huic per alium satisfiat. Ratio est, quia haec obligatio non est tantum *personalis*, sed etiam *realis*; proinde subsistit adhuc, persona impedita. — *S. Congr. Rit. 11. Maji 1720. — V. S. Lig. n. 326.*

332. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Parochus omnino satisfacit obligationi suae per missam privatam, quia reapse praeceptum Ecclesiae adimplet, siquidem nihil aliud ei injungitur, nisi ut die festo *pro populo* celebret. Nec tenetur missam solemnem, neque aliqua certa hora celebrare. — *Boutx ibid. p. 591.*

2° Parochus, celebrans extra ecclesiam parochialem diebus festis, satisfacit quidem obligationi suae ratione iustitiae, si missam populo applicet, sed illicite agit, ut constat ex declaratione *S. Congr.* — *Boutx ibid.*

333. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Sylvester errat graviter. Obligatio enim missam *pro populo* celebrandi est simul *personalis* et *realis*. Hoc scire deberet, si paulo magis ad theologiae studium incubisset. Sacra igitur omnia, quae omisit, sedulo supplere debet, ut obligationi iustitiae satisfaciatur.

2° Martinus juxta dicta non peccavit missam privatam die festo *pro populo* applicando; sed peccavit extra ecclesiam suam celebrando, seclusa necessitate vel causa gravi v. g. itineris etc.

Male egit, nisi bona fide excusatus fuerit, intentionem pro missa solemni populo applicanda cum vicario vicissim permutando, quia, ut dictum est, obligatio parochi pro subditis celebrandi est *personalis*; nec requiritur, ut missa solemnis populo applicetur: haec igitur intentionum permutatio minime facienda est. Consuetudo igitur opposita, quae in nonnullis locis invaluit, omnino eliminanda est. Constat ex declaratione *S. Congr. Concilii die 25. Septembr. 1847. — V. Comp. n. 362. et seq. — Boutx, de parocho p. 590.*

CASUS VI.

APPLICATIO MISSAE RATIONE STIPENDII (1°).

Labanus sic missae applicationem facit in casibus sequentibus:

1° Aliquando, ineunte mense vel saltem hebdomada, intentionem et applicationem specialem de sacris faciendis determinat pro toto mense vel pro tota hebdomada, ita ut de illa habenda minime amplius curet.

2° Aliquando, accepto stipendio, statuit missam celebrare die sabbati sequentis et, occurrente illo die, immemor prioris elictae intentionis sibi ad devotionem vel ad alium finem sacrum applicat.

3° Nonnumquam applicationem determinat tantum post primam vel etiam secundam consecrationem.

4° Interdum missam offert pro priori stipendium erogaturo vel pro priori e parochia morituro. Cum autem haec confessario aperuisset, audit ab ipso, invalidam fuisse in omnibus applicationem et missas pro stipendio lectas esse iterandas.

Hinc

Quaer. *An valida fuerit applicatio Labani in propositis casibus, et quid de sententia ejus confessarii?*

Solutio.

334. — *R. 1° In primo casu* valide et licite egit, intentionem efformando pro singulis diebus ab initio hebdomadae vel mensis. Patet ex dictis (1). In praxi ordinarie suadendum est ei, ut pro una hebdomada tantum intentionem eliciat, ne frequentius ob casus improvisos occurrentes eam mutare debeat. Prudenter quoque se geret Labanus, si catalogum accuratum de missis statuto ordine celebrandis teneat.

335. — *2° In secundo casu* valet prior applicatio, quae vere retractata non fuit; voluntas enim celebrandi juxta priorem intentionem est praedominans et implicite perseverat. Non debet igitur Labanus novam applicationem missae facere ad

(1) sub. n. 326. (N. edit.)

eamdem intentionem. — *Recole dicta in Casu III. de actibus humanis ad 3^m Quaes. n. 3.*

336. — 3° *In tertio casu* 1° non valet applicatio missae post utramque consecrationem facta. Ratio est, quia non potest offerri actio jam praeterita, sed tantum facienda; siquidem actio jam facta ad unum finem vel ad nullum finem non potest intelligi fieri ad alium finem in genere, vel ad finem postea determinandum. Praeterea sacerdos fructum sui sacrificii conservare et dein conferre non potest. Ergo applicatio post utramque consecrationem facta invalida est. 2° Valet autem applicatio facta ante consecrationem, licet melius sit, eam facere ante missam vel in principio missae. Ratio est, quia actio sacrificandi non fit ante consecrationem, sed in ipsa consecratione, saltem quoad praecipuam partem, et probabilius juxta multos in sola consecratione. Ergo ante consecrationem offerri potest in Dei obsequium. 3° Imo juxta plures valet etiam *probabiliter* applicatio inter utramque consecrationem. Ratio eorum est, quia sacrificium consecratione calicis perficitur et consequenter sacerdos dicitur tunc *sacrificare*, atque ideo ante calicis consecrationem adhuc sacrificium applicare potest. — *Tambur., Meth. celebr. missae c. 2. §. 10. et alii.*

337. — 4° *In quarto casu* 1° oblatio facta pro priore stipendium erogaturo est *per se* valida, sed illicita, utpote prohibita a *Clemente VIII. die 15. Novemb. 1605.* Sed saepe etiam invalida esset talis missae applicatio, quia saepe accidet, ut missa dicatur pro causa non adhuc existente, v. g. si stipendium offerens postulaturus sit missam pro liberatione ab infirmitate, quae non adhuc nunc contracta est; effectus enim missae deberet remanere suspensus, quod admitti nequit. — *S. Lig. n. 337.*

2° Non est valida applicatio pro priore e parochia morituro. Ratio est, quia causa, pro qua fit applicatio et pro qua erogabitur stipendium, non adhuc existit. Non potest igitur sacrificium nunc pro eo oblatum inservire ad eum in *purgatorio* sublevandum, quia, ut dictum est, effectus missae

non remanet suspensus. Hinc, si quis ex errore missam celebraret pro Titio mortuo, dum esset adhuc vivus, eam iterare deberet post illius mortem, ut obligationi pro accepto stipendio satisfaceret. — *Volt n. 421.*

CASUS VII.

APPLICATIO MISSAE RATIONE STIPENDII (2°).

Victorinus religiosus in tabella missarum, seu in qua ordo et intentio sacrorum a singulis legendorum statuitur, designatus fuit, ut die sequenti celebraret ad superioris intentionem in altari laterali seu B. M. Virginis. Interea tamen, instante altero sacrum petente, ab eodem superiore intentio mutata est, et Victorinus designatus fuit *pro defuncto* in altari privilegiato seu in altari majori. Victorinus vero, hujus mutationis prorsus ignarus, processit ad altare B. Virginis ibique ad intentionem sui superioris celebravit.

HINC

Quaer. 1° *Pro quo valuerit applicatio Victorini?*

2° *Quid, si intendisset celebrare ad intentionem actualem superioris?*

3° *Quid, si religiosus scienter sacrum applicet contra voluntatem superioris?*

Solutio.

338. — *R. ad 1^m Quaes.* Applicatio sacri a Victorino facta valuit ad primam superioris intentionem. Quapropter satisfactum est ei, qui rogaverat, ut missa pro se ad altare B. M. Virginis legeretur. Ideoque non haec missa, sed alia celebranda fuit *pro defuncto* in altari privilegiato. Ratio est, quia missa prodest ei, pro quo a celebrante offertur; atqui Victorinus celebrare voluit pro eo, qui sacrum ad altare B. M. Virginis postulaverat, quia ad hunc finem novit, se a superiore assignatum fuisse, et, dum celebravit, in hac persuasionem remansit. Nec dubitandum est, quin interrogatus, cur ad hoc altare accederet, respondisset: Accedo, quia vidi, me

esse designatum, ut in hoc altari sacrum faciam ad intentionem illius, qui missam legi ad altare B. Virginis postulavit. Ergo pro prima intentione superioris missa applicata est. — *Elbel n. 178.*

339. — *R. ad 2^m Quaes.* In hac hypothesis fructus sacrificii defuncto sane obvenisset, quia Victorinus supponitur voluisse celebrare ad eam intentionem, ad quam hic et nunc erat assignatus; atqui erat assignatus *pro defuncto*; ergo huic sacrificium profuisset. Nec obstat, quod superior voluerit missam legi in altari privilegiato; nam haec intentio superioris erat saltem virtualiter duplex, nempe 1^a ut Victorinus sacrum faceret pro defuncto; 2^a ut illud faceret in altari privilegiato. Porro prior intentio superioris celebrandi pro defuncto fuit praecipua et consequenter praedominans, et alia accessoria tantum; ergo Victorinus vere pro defuncto satisfecit, cum ad intentionem praecipuam superioris sacrificare intenderit. — *Elbel n. 179.*

340. — *Obijcies:* Sed aliud sacrum faciendum est pro defuncto in altari privilegiato, ut ei indulgentia applicetur; ergo Victorinus non censetur pro defuncto satisfecisse in altari non privilegiato.

R. — Revera sic urgent et tenent graves et plures auctores. Sed debitum, quod remanet, solvi potest *probabiliter*, quin sacrum iteretur, nempe si sacerdos curet, ut lucretur aliquam indulgentiam plenariam, et eam pro eodem defuncto applicet in complementum suae obligationis. Sic *Elbel n. 210.* — *Sporer.* — *Kaxenberger.* — *Reiffenstuel etc.* — *Vide dicenda in casu sequenti sub n. 344.*

341. — *R. ad 3^m Quaes.* Nihilominus valida erit applicatio subditi. Ratio est, quia applicatio missae est actus potestatis ordinis; atqui actus potestatis ordinis a superioris facultate minime pendet; ergo voluntas superioris efficere nequit, ut applicatio invalida fiat. Peccabit sane subditus in hoc casu agendo contra mandatum superioris seu contra obedientiam suo praelato debitam; sed applicatio sacri valida erit, quia per superiorem irritari non potest intentio consecrandi vel alia sacramenta,

e potestate ordinis praecise dependentia, conficiendi. — *S. Lig. n. 334.* — *Elbel n. 180.* — *Lacroix.* — *Layman etc.*

CASUS VIII.

APPLICATIO MISSAE RATIONE STIPENDII (3°).

Martianus laicus scripto petit a Lauriano sacerdote, ut decem sacra *pro defuncto* legeret. Laurianus optima fide legit decem sacra, sed pro defuncta, et quidem cum collecta: *Quaesumus, Domine... miserere famulae tuae...*, quibus persolutis scripsit Laurianus, se jam legisse decem sacra *pro defuncta*. Illico respondit Martianus, se numquam postulasse missas pro defuncta. Stupefactus sacerdos inspicit denuo literas a Martiano obtentas et reperit, illa sacra reapse postulata fuisse *pro defuncto*. Dabitur proinde, an ad stipendium jus habuerit.

Hinc

Quaer. 1° An Laurianus teneatur alia decem sacra legere?

2° *Quid vero, si Laurianus ad primas literas Martiani rescripsisset, se non velle illas missas celebrare vel non posse; postea tamen mentem mutando, sed inscio Martiano, illa sacra pro defuncto ad ejus intentionem fecisset?*

3° *Si quis accepto stipendio ad celebrandum in altari privilegiato in alio altari celebrasset, an teneretur aliud sacrum in altari privilegiato facere?*

Solutio.

342. — *R. ad 1^m Quaes.* Laurianus non tenetur sacra iterare et juste stipendium pro decem sacris persolutis repetere potest. Ratio est, quia sacerdos, legendo illa decem sacra, intentioni petentis satisfacere voluit. Atqui ad validam applicationem sufficit voluntas satisfaciendi intentioni petentis; doctores enim communiter docent, satis esse, si sacerdos sacrum faciat ad intentionem illius, qui stipendium ero-

gavit, licet ignoret, qualis sit et quaenam fuerit ejus intentio. Ergo dubitandum non est, quin haec sacra reapse viro defuncto obvenerint. Etenim quando dixit Laurianus: *Applico hoc sacrum pro anima defunctae*, error fuit *accidentalis* tantum, siquidem mens celebrantis respexit *animam*, quae suffragiis indigebat et pro qua postulata fuerant, et proinde circumstantia sexus ad ipsam applicationem se indifferenter habuit. — *Elbel n. 181.*

343. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Valida fuisset applicatio, quia sacrificium prodest ei, cui applicatur. Atqui applicatur tali defuncto, seu pro quo sacra postulata fuerant. Ergo etc. Nihil enim refert, quod Martianus, utpote ignarus mentis sacerdotis, ea non applicaverit, siquidem non illius, sed sacerdotis est, fructum sacrificii applicare.

2° Ast in hoc casu Martianus nihil prorsus Lauriano deberet. Etenim nulla potest dari obligatio stipendium solvendi, nisi ex contractu; atqui nullus intervenit contractus, siquidem sacerdos recusavit, illa sacra facere, et solum sponte sua, inscio Martiano, postea ea legere voluit. — *Elbel n. 182.*

344. — *R. ad 3^m Quaes. Negative probabilius.* (1) Ratio est, quia ille, qui erogavit stipendium, nihil aliud repetere potest, quam privilegium altaris seu indulgentiae plenariae, cum jam sacrum obtinuerit. Potest autem illa indulgentia defuncto tribui etiam extra sacrum, nempe si sacerdos devote aliquam indulgentiam plenariam huic defuncto applicare conetur, v. g. percurrento *viam Crucis*, vel recitando post missam orationem, quae incipit: *En ego, o bone et dulcissime Jesu etc.* et simul orando ad Pontificis intentionem (2) etc. — *Elbel n. 210. et alii contra Gobat, Axor etc.* — Recole dicta supra in casu praecedenti *ad 2^m Quaes. Obijcies n. 340.*

(1) Cf. *Comp. p. 2. n. 1809. Q. 1° not. 1. sub. 4°.* (N. edit.)

(2) Ita ex decreto generali S. Congr. Indulg. d. d. 31. Julii 1858. — *V. Decreta authent. S. C. I. collecta ab A. Prinzivalli n. 677.* (N. edit.)

CASUS IX.

APPLICATIO MISSAE RATIONE STIPENDII (4°).

Mira sacerdotis perplexitas!

Robertinus sacerdos, honorarius ad missas legendas carens, adit Sabinum, episcopi scribam, rogans, ut sibi subveniat. Ocius ipsi morem gerens Sabinus, ex arca communi, in qua pecunia ex diversis locis collecta pro sacris faciendis asservabatur, 80 francos extrahit eidemque tradit, ut 80 sacra faciat. Jam vices celebraverat, cum, theologos relegens de necessitate applicationis determinatae, maxima anxietate corripitur. Primo quidem angitur circa missas jam celebratas, in quibus intentionem vagam tantum et indeterminatam habuit, nesciens, an sint iterandae. Dein, ut tanto malo occurrat in posterum, ad cujusnam intentionem celebrabit? An juxta mentem distributoris? Sed removetur difficultas, non solvitur. Sabinus enim scriba nullam aliam intentionem habere debuit; imo de ulla habenda ne cogitavit quidem. An vero ipsi Deo relinquet faciendam applicationem? At non Dei, sed ministri sacrificantis illud munus est. Quid igitur faciet? Prorsus ignorat. Quapropter reliquas missas alteri sacerdoti legendas committit. Interea ipsi offeruntur 10 franci a diversis fidelibus collecti ad decem missas celebrandas.

Recurrit prior difficultas: quo enim ordine legendae erunt? Forte plures eodem tempore stipendia erogarunt. Perplexus iterum Robertinus, re diu perpensa, modum excogitavit *nodum Gordianum* solvendi. Statuit decem missas pro omnibus simul celebrare.

Hinc

Quaer. 1° *An applicatio fructus sacri debeat esse explicitae determinata? Vel quomodo determinanda sit, ubi erogantes stipendia ignorantur?*

2° *An Robertinus debuerit circa applicationem suam inquietus esse?*

3° *An valide et licite egerit in*

secundo loco, decem missas simul pro omnibus, qui pecuniam tribuerunt, celebrando?

Solutio.

345. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Intentio celebrandi non debet necessario esse expressim determinata, sed sufficit, ut determinetur implicite. Sic valet applicatio, si dicis: „Offero sacrificium pro eo, qui dedit „stipendium, vel pro quo superior vult „sacrum fieri, aut pro eo, cui applicare „teneor, vel pro eo, cui promisi missam „hac die celebrandam.“

2° Si multa stipendia a multis fidelibus ignotis acceperis, intentio facienda est juxta ordinem temporis, quo singula stipendia erogata sunt, ita ut, si pro triginta missis stipendia a diversis fidelibus acceperis, prioribus tempore prius satisfacias, nisi aliquando ex causa urgente aliquam intentionem specialem et determinatam praeponas. Uno verbo: satis est, si sacrum facias ad intentionem dantis stipendium juxta temporis ordinem. (¹) Nihil aliud moraliter et communiter fieri potest. — *V. Comp. n. 357.*

346. — *R. ad 2^m Quaes.* Robertinus minime debuit esse inquietus circa missarum applicationem: plane enim obligationi satisfecerat; nemo autem ad impossibile tenetur. Porro non intelligitur, quomodo aliter facere potuisset. Igitur in bona pace dimittendus est.

R. ad 3^m Quaes. Non satisfecit Robertinus, si sacra fecit cum intentione indeterminata erga eos, qui stipendium dederunt. Non esset enim ratio, cur missa uni potius, quam alteri applicaretur, et

(¹) Quid vero, si forte plura ex illis stipendiis eodem tempore accepta fuerint? Si una sola persona applicationes varias postulaverit et nullum plane ordinem pro illis persolvendis constituerit, intendi poterit applicatio dictarum missarum juxta seriem, in qua petens de facto intentiones sibi proposuit. Si vero a diversis stipendia accepta sint, ad libitum aliquis ordo seligatur, v. g. intendatur applicatio juxta ordinem alphabeticum nominum eorum, qui stipendia obtulerunt. Cf. etiam *num. seq. R. ad 3um Q.* (N. edit.)

sic nulli applicatio fieret. Secus vero dicendum esset, si quamlibet missam applicare intenderet illis decem personis, ita ut singulis decima pars sacrificii obvenerit. — *S. Litg. n. 335. Q. 2.*

CASUS X.

APPLICATIO MISSAE RATIONE STIPENDII (5°).

Parcus sacerdos!

Sabbas sacerdos ex missarum stipendiis velut ex quadam negotiatione lucrum notabile decursu temporis percepit. Cupisne praxim ejus cognoscere? Accipe! 1° Satagit vir industrius, ut stipendia valorem unius franci excedentia, v. g. viginti quinque aut triginta assium, quam plurima colligat. Verum, cum ipse solus his omnibus satisfacere nequeat, reliqua bene multa tradit aliis sacerdotibus, ita tamen, ut 20 asses tantum celebraturis tribuat, sibi autem, quod superest, sedulo servet. 2° Frequenter etiam duplicatum stipendium pro singulis sacris postulat, dicens, se non tantum applicare petenti partem fructus *specialem*, sed etiam *specialissimam*, quam alii sacerdotes sibi reservare solent. 3° Aliquando, cum accipiat stipendia quaedam multo majora solito, scilicet quatuor vel quinque fr. pro singulis sacris, et ipse a celebrando impediatur, curat, ut sacra ab alio sacerdote fiant, sed stipendio unius franci tantum persoluto. 4° Cum, mortuo parcho vicino, ipse per aliquod tempus binam missam de licentia episcopi celebrare debuisset, gaudens de bona sorte, pro utraque stipendium accepit.

Hinc

Quaer. 1° *An liceat partem stipendii sibi retinere, aliam partem sacerdoti celebraturo tribuendo?*

2° *An id saltem licitum sit, si extraordinarium sit stipendium?*

3° *An sacerdos possit aliis fructum specialissimum tribuere, et propterea duplicatum stipendium accipere? Et an liceat accipere plura stipen-*

dia, et unicam missam ad plures intentiones celebrare?
 4° *An sacerdos, qui binam missam ex facultate legit, pro secunda stipendium accipere possit?*

Solutio.

347. — *R. ad 1^m Quaes. Nego* prorsus; hoc enim ob speciem turpis lucri prohibitum est varils SS. Pontificum constitutionibus, confirmatis a *Benedicto XIV. per Encycl. die 30. Junii 1741. Quanta cura*, in qua ipso facto suspendit suspensione Pontifici reservata sacerdotem, qui stipendia majoris pretii pro missis celebrandis colligit missasque celebrari curat, parte stipendii sibi retenta. Excipe: nisi excessus stipendii traditus fuerit intuitu personae, ratione amicitiae, paupertatis, gratitudinis etc. aut alter sacerdos omnino sponte et non rogatus excessum priori remittat. (¹) — *V. S. Lig. n. 321. — Comp. n. 374.*

348. — *R. ad 2^m Quaes. Negative*, si stipendium non excedat notabiliter id, quod communiter dari solet. Secus, si multum excedat, v. g. si tibi erogentur quinque franci pro missa privata, dum pro tali missa in regione tua stipendium 30 assium summulam numquam superat. Ratio est, quia in hoc ultimo casu evidenter excessus in tui gratiam tribui videtur.

349. — *R. ad 3^m Quaes. Negative* omnino. Ratio est: 1° Quia valde incertum est, fructum *specialissimum* alteri applicari posse. Multi enim id negant et dicunt, quod, sicut ex institutione Christi fructus *generalis* non potest alicui privato applicari, sed fidelibus obvenire debet, ita etiam neque fructus *specialissimus*, qui sacerdotibus ex natura rei competit. 2° Quia expresse id ab Ecclesia prohibitum est in duplici propositione damnata. Sic sonat prima ab *Alexandro VII.* reprobata sub n. 8.: *Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus, ipsimet cele-*

branti correspondentem. Secunda vero, ab eodem Pontifice proscripta sub. n. 10., sic jacet: *Non est contra justitiam, pro pluribus sacrificiis stipendium accipere et sacrificium unum offerre.*“

350. — *R. ad 4^m Quaes. Negative.* Constat ex declarat. *S. Congr. die 25. September 1858.* Sequentia enim dubia proposita fuerunt:

1° *An parochus, qui duas parochias regit et ideo bis in die celebrat, utrique parochiae suam missam applicare teneatur, non obstante reddituum exiguitate?*

2° *An parochus, qui in una eademque parochia bis eadem die celebrat, utramque missam populo sibi commissio gratis applicare teneatur?*

3° *An vicarii aut alii sacerdotes, curam animarum non habentes, si quando bis in die celebrent, ut fit quandoque, seu ut numero sufficienti missae in ecclesia parochiali celebrentur, seu ut hospitalia, carceres, sanctimonialium conventus missa non careant, secundam et ipsi missam populo gratis applicare teneantur?*

S. Congr. ad supradicta dubia rescripsit:

Ad primum: Affirmative.

Ad secundum: Negative, firma prohibitionem recipiendi eleemosynam pro secunda missa.

Ad tertium: Negative, quatenus curam animarum non habeant, firma semper prohibitionem recipiendi eleemosynam pro secunda missa. — *Analecta juris pontificii*, 30° *Horaison, janvier 1859. V. Binage col. 1353. — V. Comp. 383.*

CASUS XI.

APPLICATIO MISSAE RATIONE STIPENDII (6°).

Male providus sacerdos!

Julianus sacerdos satagit, ut honoraria missarum quam plurima colligat et congerat, ne forte in posterum sibi deficiant. „Nonne,“ ait, „temporum tempestas, ingruere potest? Si vero refrigescat fidelium pietas, honoraria non superfluent. . . Attamen qui inservit altari, jus habet, ut semper de altari edere possit.“ Si tamen stipendia quaedam minora ipsi

(¹) Excipe insuper, si non agatur de missis manualibus. — *V. S. Lig. ib. (N. edit.)*

offerantur, ultro ea aliis sacerdotibus distribuit, ut alia pinguiora eorum loco accipiat. Quamobrem missas pro defunctis acceptas ad tres vel quatuor menses protrahit; pro vivis vero ad plures annos differt. Nec satis curat de conficienda tabella, in qua sacra facienda per ordinem referantur, sed partim memoriae, partim fragmentis papyraceis male compositis et signis sibi soli cognitis confidit. Interea Julianus, *providus* simul et *improvidus*, seu *male providus sacerdos*, repentino morbo correptus mox sensibus destituitur, et paulo post morte improvisa perimitur. Stipendia autem missarum, in arca pecuniaria Juliani minime distincta neque clare adnotata, in haeredum praedam deveniunt. Lugent interea in purgatorio animae, quae a sacris non dilatis sublevatae vel etiam liberatae fuissent!

Hinc

Quaer. 1° *Qualis dilatio sit gravis quoad missas pro vivis accepto stipendio celebrandas?*

2° *Quid vero quoad sacra pro recens defunctis facienda?*

3° *Quid vero tenendum sit, quando ignoratur intentio fidelium, qui stipendia erogaverunt, scilicet an pro vivis aut pro defunctis missam requirant?*

4° *An gravis sit dilatio vel omisio sacri pro tenui stipendio promissi?*

5° *Quid de Juliano dicendum?*
Solutio.

351. — *R. ad 1^m Quaes.* Certo gravis habenda est dilatio, quae tres menses excedit, quando pro vivis missa celebranda est. Ita communiter contra plures, qui ad peccatum grave annum integrum requirunt. Probabiliter autem, ut videtur, non peccat ille, qui praefatas missas intra duos menses celebrat. — *S. Lig. n. 317.* post *Lugo* et *Tourn.*, qui ait, hoc esse commune.

352. — *R. ad 2^m Quaes.* Multo minor dilatio requiritur ad graviter peccandum, si de missis in gratiam defunctorum celebrandis agatur. Imo, juxta *S. Lig.*, *Lugo*

et alios multos dilatio unius mensis ut gravis reputanda est. Heu! quot sacerdotes incauti et incuriosi, peccati lethalis rei evadunt ob protractas missas pro defunctis celebrandas! Ceterum attende ad statuta episcoporum particularia, si qua in tua dioecesi reperiantur. Sed independenter ab omni statuto positivo certo peccat graviter sacerdos, quoties missam pro aliqua gravi et urgente necessitate ab ipso petitam et promissam celebrare omittit intra tempus celebrationi aptum. — *S. Lig. ibid.* Et juxta *Ronc. et Cont. Tourn.* sacerdos tunc tenetur stipendium acceptum restituere, licet deinceps celebraverit.

Attamen omni culpa carebit sacerdos, missas pro stipendio celebrandas protrahens ultra regulas modo statutas, si v. g. centena stipendia ab aliquo accipiat, ita ut sacra ab ipso *personaliter* celebranda sint. Imo, in hoc casu nonnulla alia sacra licite interponere valet, juxta intentionem praesumptam prioris erogantis. (¹)

353. — *R. ad 3^m Quaes.* Ex consuetudine generaliter accepta in his casibus, qui frequenter recurrunt, missae intra duos menses celebrandae sunt. (²)

R. ad 4^m Quaes. *Affirmative*, nisi stipendium adeo tenue sit, ut missa gratis promissa videatur, quod vix in praxi locum habet. Ratio est, quia solvens pretium, notabile detrimentum patitur. Secus enim quare peccaret graviter omittens celebrare missam; uno franco tantum pro

(¹) „Cum fidelis sacerdoti tradit magnam pecuniae summam, v. g. 500 fr., ad missas celebrandas, petens ab eo, ut ipse eas persolvat, potest ille voluntati petentis obsequi, quin obligetur quoties celebrare, vel absolute toties, quoties celebrat, missam pro illa persona applicare. Potest enim interdum celebrare pro semetipso, aut pro parentibus, aut pro aliis personis, dummodo raro id fiat.“ — *Gousset n. 299.* (N. auct. ex idiom. gall. versa.)

(²) „Si, quod saepe evenit, ille, qui honoraria dedit, intentionem suam non manifestavit, si nullum tempus pro persolutione missarum constituerit, communis est opinio, sufficere, si intra duos menses persolvantur.“ — *Gousset n. 299.* (N. auct. ex idiom. gall. versa.)

stipendio accepto, quod tamen certum est et ab omnibus admissum? Nonne tamen hoc materiam levem in se constituit? Non est igitur attendendum ad stipendii quantitatem, sed ad materiam contractus in complexu suo spectatam, quae semper gravis est. — *S. Lig. ib. Q. III. et alii communiter.*

354. — *R. ad 5^m Quaes.* Quid de Juliano? Quis ei indulgebit? Quam lugendus miserandi sacerdotis casus! Utinam casus ille fletus et non factus foret! Julianus fidem vivis debitam in re gravissima infregit et defunctos diris devovit cruciatibus, quapropter aeternam gehennae poenam certo est meritus.

Sed, ait, mihi providendum est pro tempore futuro. — Sed nonne gravi obligationi suae conscientiae, animaeque et salutis aeternae magis providendum est? — Objicit iterum; *Jus habeo, ut de altari vivam, cum altari inseruiam.* — *R.* Sed, o Juliane, hoc jus non habes, nisi illaesa lege naturali et divina. Jus habes! Numquid jus per fas et nefas dari potest? Jus habes! Sed nonne pii fideles, qui tibi stipendia missarum erogaverunt, etiam jus habent, ut debito tuo satisfacias? Numquid jus non habent animae purgandae, ne in carcere ignifero a te detineantur? Audias ejulantium animarum suspiria, gemitus, clamores! *Ecce... clamor earum in aures Domini Sabaoth introiit. Jac. 5. 4.*

CASUS XII.

APPLICATIONIS PERMUTATIO.

Titianus parochus a nobili et piissima femina aureum accepit, ut sacrum in altari B. M. Virginis die sabbati pro ipsa offerret. Sed hac eadem die debet etiam sacrum facere propter recens defunctum. Quid faciet? Pergit ad Tiburtium, sacerdotem sibi amicitia conjunctum. „Visne,” ait, „celebrare missam absque stipendio ad meam intentionem die sabbati proxima, et ego die lunae tibi rependam, sacrum ad tuam intentionem faciendo?” Titiani votis annuit Tiburtius. Sic utrique oneri eadem die satisfecit parochus, et aureum nummum sibi retinuit.

Hinc

Quaer. 1° An licite egerit Titianus permutationem intentionis cum alio sacerdote faciendo, aureo sibi retento?

2° Quid, si pia mulier, quae aureum erogaverat, conditionem apposuisset, ut ipse Titianus sacrum ad suam intentionem faceret?

Solutio.

355. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative probabiliter.* Non videtur enim, quare inquietandus esset, siquidem nihil egit contra praeceptum, quo divisio stipendii prohibetur, neque hic habetur stipendii, sed solius intentionis permutatio, cum nulla pecunia ab uno in alterum erogetur. Atqui in sola intentionis permutatione nulla intercedit turpis lucris species. Ergo haec permutatio neque *directe*, neque *indirecte* seu *implicitte* prohibita videtur. — *Lacroix l. 6. p. 2. n. 134. cum aliis.* Contradicit tamen *S. Lig. n. 322. Dub. 4.* cum *Concina*, qui tamen admittunt, non esse mortale. Sed, si hoc non est mortale, non pugnat contra legem Ecclesiae, quae gravis est et pro cujus violatione censura suspensionis incurritur. Insuper non videtur, qualis sit deordinatio in sacerdote, si, occurrente duplici missa eadem die celebranda, eligat eam, pro qua stipendium majus tribuitur.

356. — *R. ad 2^m Quaes.* Nihilominus Titianus obligationi suae satisfacisset. Ratio est, quia hujusmodi conditio minime afficit substantiam contractus, quae est, ut missa celebretur ad altare B. Virginis tali die. Circumstantia enim celebrantis est mere accidentalis, et quidem levissima. Mulier igitur non censeretur voluisse ponere hanc conditionem, velut esset conditio *sine qua non*.

CASUS XIII.

MODUS CELEBRANDI (1°).

Errans in missa.

Florimundus sacerdos, non mediocriter distractus, varios errores in celebratione missae committit. 1° Aliquando,

dum devote orationem dominicam recitat, attonitus et obstupefactus advertit, se jam hucusque advenisse, quin ullo modo de facta consecratione recordetur. Totus animo perturbatus, omnia a consecratione repetit. 2° Alias, dum pervenisset ad *memento mortuorum*, admonetur ab alio sacerdote in ecclesia praesente, se calicis consecrationem omisisse. Hanc illico supplet, et omnia ab ipsa repetit. 3° Alias discooperto calice, facta genuflexione, accepta hostia ad signa crucis de more ducenda, similitudine signorum deceptus eam frangit et, immissa in calicem particula, alacriter et fervide pectus tundendo recitat *Agnus Dei* etc. Sed ecce, perterritus advertit ad nimiam festinationem et ad notabilem omissionem; tantum enim ad orationem dominicam pervenerat. Nihilominus prosequitur, retrogredi coram assistentibus non audens. 4° Alias etiam, dum intendit signare calicem cum hostia, ecce, nescio quo casu, haec in calicem integra decidit totaque Christi sanguine perfunditur et imbibitur. Quid faciet miser? Et quomodo signa peraget, quae cum hostia peragenda sunt? Plane ignorat; quapropter haec omnia omittit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quando repetenda sint verba aut signa, sive certo, sive dubie omissa?*

2° *Quid dicendum de Florimundo in singulis casibus?*

Solutio.

357. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Si dubium consecrationem ipsam afficiat et videatur fundatum, sub conditione ea repetenda est. Si vero dubium circa alia verba, signa vel actus versetur, nihil est repetendum, quia ex una parte iis probabiliter satisfactum fuit, et ex alia parte haec ad actionis sacrae essentiam non pertinent, nec eam invalidam efficere possunt.

2° Si de omissione verborum vel rituum extra consecrationem constet, repetenda erunt ea, quae omissa sunt, si sint notabilis momenti et facile absque incommodo et populi admiratione repeti possint; secus transmittenda sunt, et actio sacra prosequenda est.

358. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° *In primo casu*, si dubium sit prudens, potuit Florimundus et debuit repetere consecrationem ab illis verbis: *Qui pridie, quam pateretur etc.* absque hostiae elevatione et absque aliis orationibus et ritibus, et prosequendum est ab eo loco, ad quem jam pervenit.

2° *In secundo casu* debuit repetere tantum consecrationem calicis ab illis verbis: *Simili modo, postquam coenatum est*, et facta illa consecratione secreto, quin populus, si adsit, ad errorem advertere possit, cetera omnia transmittenda sunt.

3° *In tertio casu*, si privatim celebret Florimundus, omnia omissa repetat, seu a signis et ritibus, qui orationem dominicam praecedunt. Similitudine enim signorum deceptus fregit hostiam, dum debuisset tantum cum ea calicem signare dicens: *Per Ipsum et cum Ipso* etc. Si adsit populus et ad errorem advertere possit, omissa transmittenda sunt, ne ansa obmurmurandi fidelibus praebeatur.

359. — 4° *In quarto casu* sic in rubricis missalis *de defect. §. X. n. 10.*: „Si... hostia consecrata dlabatur in calicem, propterea nihil est reiterandum, „sed sacerdos missam prosequatur, faciendo „caeremonias et signa consueta cum residua „parte hostiae, quae non est madefacta „sanguine, si commode potest. Si vero „tota fuerit madefacta, non extrahat eam, „sed omnia dicat, omittendo signa, et „sumat pariter corpus et sanguinem, signans „se cum calice, dicens: *Corpus et sanguis D. N. J. C.* etc.“

CASUS XIV.

MODUS CELEBRANDI (2°).

Perplexus celebrans!

Lambertinus neo-sacerdos, cum celebrando ad communionem sub specie vini pervenisset, aquam bibere sibi videtur. Obstupefactus quaerit ex ministro, an non erraverit in porrigendo debito urceolo. Aspicit hic urceolum negatque, se errasse. At Lambertinus rursus calicem ori admovens judicat, in eo non esse vinum, sed meram aquam. Idcirco jubet ministro, ut

ex urceolo fundat aliquid in volam manus exploretque, quid in eo contineatur. Mandato obtemperat minister et fatetur, se errasse et aquam pro vino ministrasse. Quid vero faciet celebrans? Non est jejunus; aquam, licet modicam, bibit. Ex alia parte inceptum sacrificium perfici necesse est. Sed quid supplendum aut iterandum? Haec intra se diu revolvit Lambertinus. Tandem jubet, afferri vinum cum nova hostia, utramque consecrationem iterat, et populo adorandam hostiam denuo attollit omnemque canonem a consecratione ad communionem repetit cum magna adstantium admiratione. Absoluto autem sacro postulat anxius Lambertinus, utrum recte egerit, vel quid sibi fuisset faciendum.

Hinc

Quaer. 1° *An utraque consecratio fuerit iteranda?*

2° *An omnia verba et omnes caeremoniae repetendae?*

3° *Si celebrans adhuc habeat aquam in ore, an eam deglutire possit?*

4° *Quid, si sacerdos in sacristia, absoluto sacro, indagandoprehendisset, se loco vini aquam consecrasse?*

5° *Quid, si sacerdos stans ad altare dubitet, an materia, quam consecravit, sit vinum vel aqua?*

Solutio.

360. — *R. ad 1^m Quaes. Controvertitur.* Affirmat S. Thomas etc. Negant vero alii insignes theologi, quia non videtur compleri prius sacrificium, sed potius inchoari novum. In praxi servantur rubricae missalis *de defect. tit. IV. n. 5.*, ubi praescribitur, ut nova hostia etiam consecratur in hoc casu, si, secluso scandalo, fieri possit; secus vero, ut solum vinum consecratur.

361. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Satis est enim repetere ea, quae ad ipsam consecrationem pertinent, incipiendo pro priori consecratione a verbis: *Qui pridie, quam pateretur...* et pro altera a verbis: *Simili modo...*; sed oblatio hostiae

et calicis (¹) mentaliter fieri debet ante primam consecrationem.

R. ad 3^m Quaes. Affirmative. Ratio est, quia inconveniens foret, quod sacerdos aquam rejiciat, praesertim si jam hauserit particulam consecratam, ad quam sollicite in tali casu attendere debet. Nec obstat, quod hoc modo jejunium naturale frangat, quia in illis circumstantiis id servatu moraliter impossibile factum est. Si particula adhuc sit in calice, aquam effundat in vasculum mundum, retenta particula in calice, vel eam reverenter sumat. Aquam vero effusam sumat post abluionem, vel postea in piscinam mittat. (²)

362. — *R. ad 4^m Quaes. Controvertitur.* Alii cum *Suares, Tamburino, Gobat* dicunt, defectum missae non esse supplendum, quia non potest tunc haberi continuatio ejusdem actionis. Sed communior sententia docet, esse supplendum, si in sacristia sit locus aptus consecrationi, quia defectus substantialis corrigendus est, quoties continuo tempore corrigi potest. Atqui

(¹) saltem — (N. edit.)

(²) Si particula s. hostiae sit in calice, magis consentaneum videtur rubricis, liquorem illum una cum sacra particula in alium calicem vel in ciborium vacuum, aut, si haberi nequeant, in aliquod vas mundum effundere et in calice prius adhibito aptam materiam denuo consecrare. — *V. Rubricas generales missalis, de defect. tit. IV. n. 4.; tit. X. n. 6. coll. tit. X. n. 3. §. Si vero.*

Potest etiam, effusa prius aqua vel alio liquore, qui vinum putabatur, particula in calice retineri et superinfundi vinum cum modica aqua ad consecrandum.

„Liquor vero (sepositus), si sit aqua „vel aliud quid potabile et s. particula „commixta non fuerit, sumendus est cum „abluione digitorum; et si sacra particula commixta fuerit, cum prima purificatione (vel ante eam — *Edit.*): „si autem liquor potabilis non sit, in „sacrarium effundendus est, prius tamen „s. particulam, si immissa sit, diligenter „eripiendo; et casu, quo particulae separatae eripi non possint sine periculo, „ne quaedam fragmenta remaneant, in „tabernaculo conservari debet, donec „particulae certo corrumpantur, et tunc „totum in sacrarium mittatur.“ — Ita *De Herdt, S. Lit. Praxis tom. II. p. 3. tit. 4. n. 8.* (N. edit.)

tempus, quo sacerdos ab altari revertitur ad sacristiam, censetur moraliter continuum cum sacrificio; ergo defectus supplendus est, modo sacerdos vestes sacras jam non deposuerit. Haec sententia sequenda videtur. *Sic Elbel n. 150.*

363. — *R. ad 5^m Quaes.* Si sacerdos prudenter dubitat, utrum consecraverit vinum vel aquam, et, omnibus perpensis, dubium vincere nequeat, tenetur consecrare aliud vinum certum, si secluso scandalo fieri possit. Ratio est, quia secus sacerdos se exponit periculo relinquendi sacrificium mutilum et mancum. Hoc autem numquam faciendum est, quando sacrificium facile perfici potest. Ergo etc. — *Elbel n. 151.* — *Lacroix n. 535.* etc. contra *plures.*

CASUS XV.

DE RUBRICIS (1°).

Quanta sit earum obligatio.

Pancratius sacerdos, rubricistarum non primipilus, facit omnes difficultates in sacro faciendo solvit; imo saepius servare caeremonias aut rubricas parum curat. Quare 1° saepe celebrat sine amictu, manipulo, cruce, candelis cereis, quia haec non statim sub manu invenit. 2° Item celebrat cum primo occurrente paramento cujusvis coloris, etiam nigri, licet pro vivis celebret. Imo aliquando missam *de Requiem* legit, eam vivis applicando. 3° Sacrum adeo celeriter peragit, ut intra quartam horae partem illud absolvat. 4° Facile omittit varia crucis signa, genuflexiones, orationes seu commemorationes, Gloria, Credo, plura verba canonis, v. g. sanctorum nomina. 5° Ordinarie etiam omittit preces ante vel post missam recitandas, seu in rubrica adnotatas pro praeparatione vel gratiarum actione, necnon preces singulas vestes induendo recitandas.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo obligent rubricae quoad missam?*

2° *Quid in genere de Pancratio sentiendum?*

3° *An et quomodo in singulis peccaverit?*

Solutio.

364. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Omnes

rubricae, quae servantur intra missam, sunt praeceptivae juxta communem sententiam, cum rem adeo sacram respiciant. Obligant autem sub gravi vel sub levi pro gravitate vel levitate materiae.

2° Rubricae servandae extra missam, i. e. ante vel post sacrum, communiter habentur ut mere directivae; tales sunt v. g. orationes pro praeparatione vel gratiarum actione. *Controvertitur* tamen quoad orationes, quae recitandae sunt induendo vestes sacras; sed communis sententia tenet cum *S. Lig.*, eas secluso peccato veniali omitti non posse. Tenet autem *Suarez*, hanc omissionem omni culpa vacare.

365. — *R. ad 2^m Quaes.* In genere Pancratius a peccato mortale excusari nequit ob maximam incuriam, quam in rebus adeo sacris habere videtur. Sane merito censetur incurrere illud anathema: *Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter.* (*Jerem. 48, 10.*)

366. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Non peccat graviter celebrando sine amictu, manipulo, cruce. Secus, quando celebrat sine ullo lumine vel cum candelis non cereis. Attamen, si unica sit candela cerea, veniale tantum erit, et, data causa, omni culpa carebit. — *S. Lig. n. 394.* — *V. Comp. n. 392. 399.* etc.

2° Peccat venialiter *per se*, non servando colorem ritui convenientem. Satisfacit vero substantiae obligationis applicando vivis missam cum colore et ritu pro defunctis consueto celebratam; sed peccato veniali non caret. — *S. Lig. n. 328. 378.* *Dub. 5.* etc. — *V. Comp. n. 393. 377.* *Q. 16°.* (¹)

3° Peccat graviter sacrum ita celeriter faciendo, ut illud intra quartam horae partem absolvat. Ratio est, quia in tam brevi tempore duos graves defectus committere debet: alterum gravis irreverentiae erga ss. sacramentum, alterum gravis scandali erga populum. — *S. Lig. n. 400.* — *V. Comp. n. 384.*

4° *Per se* venialiter tantum peccat, omittendo seorsim varia crucis signa, ge-

(¹) cum *nota.* (N. edit.)

nuflexiones, orationes, commemorationes, modo non omittat tres aut etiam duas orationes proprias missae celebratae. Item, si pauca verba canonis, ut nomen unum vel alterum alicujus sancti praetermittat etc. Item, si omittat *Gloria* vel *Credo*. Et idem dicendum de qualibet omissione orationum vel eorum omnium, quae sunt *extraordinaria* in missa occurrente, seu quae non semper in sacro peraguntur, ut symbolum Nicaenum, si haec seorsim sumantur. — *S. Lig. n. 404. et seq.* — *V. Comp. n. 409. et seq.*

5° Minime peccat omittendo rubricas extra missam servandas, exceptis probabilibus orationibus, quae induendo vestes sacras recitandae sunt, juxta dicta supra in responsione ad 1^m Quaes.

CASUS XVI.

DE RUBRICIS (2°).

Celebrans abundans et deficiens.

Genebaldus sacerdos, dum sacrum faceret, voluit juxta praescriptum rubricarum vino consecrando aquam admiscere. Verum praeter intentionem suam tantum aquae affudit, ut dubitare licuerit, an non superaret vinum calici prius infusum. Haeret anceps et dubius, an novum vinum sit addendum, vel tota commixtio effundenda ad aliam congruam iterandam. Attamen consecrationem peragere statuit. Alia autem die, ut praedictum vitaret excessum, cautissime procedens, unicam dumtaxat guttulam aquae cochleari haustam ex urceolo miscuit vino, sed ita, ut rursus dubitaret, an guttula illa revera vinum attigerit, an vero potius in cuppa calicis inhaerens permanserit. Idem Genebaldus, ut vino parceret vel etiam, ut purificatorium mundius servaret, sola aqua etiam in prima ablutione uti solet.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo peccaverit Genebaldus, aquam nimiam, vel permodicam effundendo in calicem, ut in casu?*

2° *Quanta aqua vino immiscenda sit?*

3° *An liceat cochlearis usus ad aquam in calicem infundendam?*

4° *An et quomodo peccaverit Genebaldus, solam aquam in ablutionibus faciendis adhibendo, et an in hoc dari possint causae excusantes?*

Solutio.

367. — *R. ad 1^m Quaes.* Genebaldus peccavit graviter *in primo casu* consecrando vinum, cui tantum aquae admiscuerat, ut dubitaret, an non superaverit vini quantitatem. *Ratio patet.* Etenim vinum tanta aqua delibutum erat materia dubia; porro citra peccatum grave non licet consecrare materiam dubiam, nisi in casu necessitatis seu ad perficiendum sacrificium certo nullum, si materia certo valida desit. Ergo Genebaldus debuisset calicem omnino evacuare et novum vinum infundere, vel saltem eidem materiae in calice contentae immiscere tantum vini, ut judicare posset, materiam esse certo validam.

2° Etiam graviter peccavit *in secundo casu*, ubi dubitavit, utrum vere guttula aquae vino admixta fuerit. Ratio est, quia sine causa se exposuit periculo transgrediendi praeceptum in materia graviter obligante. Etenim hoc ipso, quod Genebaldus dubitet, an guttula vinum attigerit, pariter dubitat, an aquam vino immiscuerit. Porro, qui sine causa se exponit periculo transgrediendi praeceptum Ecclesiae graviter obligans, graviter peccat; ergo graviter peccavit Genebaldus. Igitur dubium suum dirimere debuisset, unam saltem guttam aquae calici infundendo, ita ut certus esset, eam vino immixtam fuisse. — *Lacroix l. 6. p. 1. n. 438.* — *Elbel n. 19.* — *Sporer etc.*

368. — *R. ad 2^m Quaes.* Sufficit, ut modicissima quantitas aquae vino affundatur, ut dicit *Concilium Florent.* Una sola gutta sufficeret, si certo constaret, eam fuisse vino immixtam; sed generatim convenit, affundere saltem septem vel octo guttas, ut magis constet, eas quantitati vini esse junctas. Si octava pars aquae vino affunderetur, materia remaneret valida et licita juxta communem sententiam. Imo

juxta *Lacroix*, — *Elbel*. — *Gobat*, — *Sporer* et alios non paucos aqua infundi posset usque ad quintam partem ⁽¹⁾; et juxta *Busebaum* cum aliis valida est consecratio, modo aqua tertiam vini partem non superet. ⁽²⁾ Quod si involuntarie nimiam aquam infuderis, iterum aliqua vini quantitas tibi adjicienda erit. — *S. Lit. n. 210*.

369. — *R. ad 3^m Quaes. Negative*. Constat ex declaratione *S. Congr. Rit. 12. Aug. 1854.* ⁽³⁾

R. ad 4^m Quaes. Peccavit tantum venialiter Gnebalus in secundo casu, seu utendo sola aqua in calicis purificatione, juxta communem sententiam. Posset aliquando in hoc sacerdos eximi ab omni peccato ex causa sufficiente, v. g. si esset abstemius, vel si vinum esset rubeum, quo purificatoria evaderent indecenter maculata. — *S. Lit. n. 408.* — *Lacroix n. 423*.

CASUS XVII.

DE RUBRICIS (3°).

Parum solers et infelix celebrans!

Ascanius neo-sacerdos, sacrum faciens, dum vult amovere candelabrum, quo missale impeditur, illud evertit et lumen exstinguit. Dum autem vult candelam exstinctam ad aliam accendere, celerius agendo etiam hanc restinguit. Nihilominus missam prosequitur, dum minister ad ignem quaerendum discedit, licet jam canon missae inceptus fuerit. Peracta consecratione, cum propius et citius calicem signaret, illum infelici casu tangendo evertit, ita ut una sola sanguinis gutta in eo remaneat.

⁽¹⁾ „quia non est credibile, vinum (aliquod mediocre Germaniae) esse adeo debile, ut tam modica aqua corrumpatur; quod verum est, si vina ante non sint nimium diluta ab oenopolis: unde tutius est, parum affundere, inquit *S. Thom. (p. III. q. 74. art. 8. in corp. et ad 1.)*: addit, sufficere guttulam, dummodo sit sensibilis, quando affunditur.“ Ita *Lacroix l. c. n. 439.* (N. edit.)

⁽²⁾ Cf. *Comp. n. 208. Q. 6°.* (N. edit.)

⁽³⁾ Ad Quaes: *Utrum parvi cochlearis pro aqua in calicem infundenda usus sit omnibus licitus?* S. C. R. 7. Sept. 1850 in Rupell. ad 13. respondit: *Servanda est rubrica.* (N. edit.)

Quid faciet Ascanius in tantis constitutus angustiis? Dubitat, an novam calicis consecrationem facere debeat. Eam tamen omittendam esse potius judicat. — Nondum malorum finis! Facta communione, se accingit ad eucharistiam fidelibus ministrandam. Sed heu! dum scalas altaris descendit, fallente pede, ciborium e manibus amittit et sparsas passim hostias colligere debet. Subinde accedit ad communicaturos; sed manu tremula hostiam porrigens, modo genas, modo mentum communicantium tangit, antequam ad os deveniat. Tandem, dum eucharistiam mulieri ministraret, sacra hostia labia tangens e manu excutitur, et in collum et intra vestes hujus feminae decedit, ita ut a sacerdote minime accipi potuerit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo peccaverit Ascanius, missam sine lumine proseguendo, et quid facere debuisset?*

2° *An consecrationem vini iterare debuerit?*

3° *Ant et quomodo debuerit facere purificationem omnium rerum et locorum a ss. sanguine vel sacris hostiis tactorum?*

4° *Quid, si hostia decadat in vultum aut vestes communicantium?*

5° *Quid faciendum, si hostia in sinum mulieris delapsa fuerit?*

Solutio.

370. — *R. ad 1^m Quaes.* Infelix Ascanius sane in praxi est omnino excusandus a culpa ratione simplicitatis, perpexitatis et animi perturbationis. Sed, exstincto utroque lumine, consistere debuisset, praesertim incepto canone. Imo, si lumen haberi non potuerit ante consecrationem vel diu expectandum fuerit, debuisset sacerdos a missa desistere. Si lumen post consecrationem omnino defecerit, debuit aliquantisper consistere; attamen, si candelae nequivissent statim accendi, melius fuisset pergere, ne deficeret sacrificii unitas. Saltem non fuisset diu expectandum, v. g.

ad quadrantem. (¹) Non licet autem umquam sacrum absque ullo lumine facere, ne ad viaticum quidem moribundo deferendum. Sed in casu necessitatis licet celebrare cum una sola candela, etiamsi non esset cerea, imo, si nulla haberetur, cum sola lampade accensa seu cum solo oleo.

871. — *R. ad 2^m Quaes.* Ascanius recte iudicavit, consecrationem non esse iterandam. Ratio est, quia, cum remaneat pars aliqua sanguinis vere sensibilis, quae per modum potus sumi potest, satis est, ut sacerdos sub utraque specie communicet. Constat etiam ex rubricis missalis in responsione ad quaesitum sequens referenda.

872. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Si hostia decidat in terram, locus est signandus, tegendus, et postea lavandus et radendus; si decidat in mappam vel sacras vestes, locus notandus et postea abluendus.

2° Si sanguis Christi effundatur in terram vel in altare, sacerdos ore colligat, in quantum fieri potest, et postea lavet locum et radat, si terra vel lignum sit. Si triplex linteum altaris sanguine imbutum fuerit, triplex ablutio requiritur, et in omni casu aqua abluitionis in sacrarium projicienda est. Sic enim rubricae missalis *de defect. tit. X. n. 15.*: „Si hostia „consecrata vel aliqua ejus particula dilabatur in terram, reverenter accipiat et „locus, ubi cecidit, mundetur et aliquantulum abradatur, et pulvis seu abrasio „hujusmodi in sacrarium immittatur. Si „cecidit extra corporale in mappam, seu „alio quovis modo in aliquod linteum, „mappa vel linteum hujusmodi diligenter lavetur, et lotio ipsa in sacrarium effundatur.“

Et n. 12.: „Si ... aliquid de sanguine „Christi ceciderit, si quidem super terram seu super tabulam, lingua lambatur, „et locus ipse radatur, quantum satis est,

„et abrasio comburatur: cinis vero in sacrarium recondatur. Si vero super lapidem altaris ceciderit, sorbeat sacerdos „stillam, et locus bene abluatur, et ablutio „in sacrarium projiciatur. Si super linteum altaris et ad aliud linteum stilla „pervenerit: si usque ad tertium, linteamina ter abluantur, ubi stilla ceciderit, „calice supposito, et aqua abluitionis in „sacrarium projiciatur. Quod si in ipso „solum corporali, aut si in vestibus ipsis „sacerdotalibus ceciderit, debet similiter „ablui et ablutio in sacrarium projici. Si „in substrato pedibus panno vel tapeto, „bene abluatur, ut supra.“

„At si contingat, totum sanguinem post consecrationem effundi, siquidem aliquid „vel parum remansit, illud sumatur, et de „effuso reliquo sanguine fiat, ut dictum „est. Si vero nihil omnino remansit, ponatur iterum vinum et aquam, et consecret „ab eo loco: *Simili modo postquam coenatum est* etc., facta tamen prius „calicis oblatione, ut supra.“

873. — *R. ad 4^m Quaes.* Si hostia decidat in vultum aut vestes communicantium quorumlibet, omittenda est purificatio, quia melius est vitare admirationem et turbationem communicantium et aliorum, quam servare rubricam, quae, cum sub levi tantum obliget, in his adjunctis recte omitti potest. — *S. Lig. n. 250. — Lacroix.*

874. — *R. ad 5^m Quaes.* Ipsa mulier debet hostiam extrahere et porrigere sacerdoti, ab illo eam receptura. Sic *Benedictus XIV., de sacrificio missae.* Digni vero mulieris ablui debent. — *V. Comp. n. 296. (¹) — S. Lig. ibid.*

CASUS XVIII.

DE RUBRICIS (4°)

Aranea in calicem delapsa.

Pantaleo, junior sacerdos, alacriter et fervide sacrum faciebat, minime praesentens, quid sibi mox futurum esset. Cum ad sanctissimi sanguinis participationem devenit, discooperto calice, dum genuflecteret, ecce, mirabile visu! ingens et horrenda aranea desuper in calicem illabatur. Obstupefactus inhorrescit sacer-

(¹) Censet *S. Lig. n. 394.* cum *Lacroix n. 394.*, post consecrationem non esse interrompendum sacrificium, si vel lumina statim reaccendantur vel si diu expectandum esset. *De Herdt (S. Lit. Pr. tom. I. p. 1. tit. 20. n. 59. sub. IV.)* vero melius esse ait, in celebrando pergere, sive lumen statim accendi possit sive non, quia missa post consecrationem interrumpi non debet. (N. edit.)

(¹) cum *nota 2.* (N. edit.)

dos! Sed quid miser faciet? An potus sacer cum invisa bestia absorbendus? An vero, amoto pestifero animali, exhaustendus solus Christi sanguis? Sed forte jam veneno fuit imbutus et poculum vitae mortem afferet. Tandem, re diu perpensa, accepta ingenti spinula araneam pungit et ad flammam candelae comburit. Subinde, sacro sanguine in vas aliud effuso, postea in sacrarium projiciendo, jubet novum vinum afferri et consecrationem calicis solam iterat.

Hinc

Quaer. 1° *An recte egerit Pantaleo, vel quid faciendum fuisset?*
2° *Quid, si musca in calicem decidat?*

Solutio.

375. — *R. ad Quaesitum utrumque.* Sic ex rubricis missalis *de defect. tit. X. n. 5.:*

„Si musca, vel aranea, vel aliquid aliud „ceciderit in calicem ante consecrationem, „projiciat vinum in locum decentem, et „aliud ponat in calice, misceat parum „aquae, offerat, ut supra, et prosequatur „missam. Si post consecrationem ceciderit „musca aut aliquid ejusmodi et fiat nausea „sacerdoti, extrahat eam et lavet cum „vino; finita missa, comburat, et combustio „ac lotio hujusmodi in sacrarium projiciatur. Si autem non fuerit ei nausea

„nec ullum periculum timeat, sumat cum „sanguine.“

„Si aliquid venenosum ceciderit in calicem, vel quod provocaret vomitum, „vinum consecratum reponendum est in „alio calice, et aliud vinum cum aqua „apponendum denuo consecrandum: et „finita missa sanguis repositus in panno „lineo vel stuppa tamdiu servetur, donec „species vini fuerint desiccatae, et tunc „stuppa comburatur et combustio in sacrarium projiciatur.“

376. — Ex his patet, in quibus erraverit Pantaleo:

1° Non debuit araneam, sanguine Christi madefactam, comburere, quin prius eam vino lavaret.

2° Non debuit bestiolam comburere tunc temporis, sed finita missa. Potuit tamen eam statim enecare, ne abiret.

3° Non debuit vinum consecratum seu Christi sanguinem projicere in piscinam, sed debuit curare, ut prius exsiccaretur in stuppa eo imbibita, ut in rubricis adnotatur.

Quid vero agendum celebranti, si, sumpto Christi sanguine, particula hostiae in calice remanserit, ut quandoque contingit? — *R.* Sic statuitur in rubricis *ibid. n. 8.:* „Si „sumendo sanguinem particula remanserit „in calice, digito ad labium calicis eam „adducat, et sumat ante purificationem, vel „infundat vinum et sumat.“

CASUS DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

DE NATURA POENITENTIAE

SEU

De materia sacramenti poenitentiae; de ejus forma absoluta; de forma conditionata.

CASUS I.

MATERIA POENITENTIAE (1°).

Germana senicula sic confitetur: „Pater,“ inquit, „poenitentiam in ultima „confessione mihi injunctam peregi. Sin-

Gury, Casus conscientiae.

„gulis diebus interfui missae. Nemini male „volui. Divinis inspirationibus non sat „fidelem me prae bui. Fortasse distractio- „nes habui inter orandum, quibus forsitan „consensi; sed quoties ad eas adverto, „quantum possum, repello. Aliud, quod

„confitear, non habeo. Sumus omnes peccatores et filii Adae; hoc verum est. „Promitto emendationem. Timeo iudicium „divinum et aeternam damnationem. Hu- „militer peto poenitentiam peccatis meis „proportionatam et sanctam absolutionem. „*Mea culpa, mea maxima culpa.*“ Rogat et urget confessarius, ut Germana peccatum aliquod vitae praeteritae in specie exprimat; sed nullum prorsus ab ea emungere potest, nec aliud responsum obtinet praeter istud: „Pater, nihil mihi superest dicendum.“ Confessarius, non parum intricatus, eam absolvit et a se dimittit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sit materia sufficiens et necessaria sacramenti poenitentiae?*

2° *An Germana valide et licite absolvi potuerit, vel quid fuisset confessario agendum?*

3° *An peccata jam remissa sint materia hujus sacramenti?*

4° *An necesse sit vel expediat, peccatum vitae praeteritae a poenitente exquirere, ubi materia dubia vel levis tantum ab eo affertur?*

Solutio.

377. — *R. ad 1^m Quaes.* Materia necessaria poenitentiae ratione praecepti confessionis sunt omnia peccata mortalia post baptismum commissa nec umquam vi clavium directe remissa. Ratione vero sacramenti materia necessaria et sufficiens est peccatum veniale aliquod, etiam levissimum inter venialia, modo sit offensa Dei. Omnia autem venialia, quaecumque sint, singillatim sumpta, materiam liberam constituunt. — *Conc. Trident. sess. 14. cap. 5. — V. Comp. n. 417.*

378. — *R. ad 2^m Quaes.* Germana beneficio absolutionis ex illa confessione donari non potuit, deficiente sacramenti materia. Proinde peccavit graviter confessarius eam absolvendo, nisi aliqua bona fide aut potius simplicitate excusatus fuerit. Ratio est, quia praesumere, sacramentum conficere deficiente materia, est velle sacramentum nullum efficere, quod sacrilegum est. Caveant igitur confessarii, ne,

dum benefacere volunt devotulis, absolutionem petentibus absque sufficiente materia clavibus subjecta, ipsi poenam aeternae damnationis ob sacramenti profanationem incurrant. Quid igitur fuisset in casu confessario cum Germana faciendum? Dimitti debuisset bona mulier cum sola benedictione, facta ei licentia, ut ad communionem accederet, siquidem nullum peccatum, neque de vita praesenti, neque de vita praeterita, ab ea emungi potuit.

379. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative.* Hoc est certum, inquit *S. Lig. n. 427. Dub. 2.* Ratio est, quia peccatum jam remissum potest adhuc remitti *per se*, et *per accidens* fit, ut non remittatur, cum jam sit remissum; imo est materia remissionis plenioris et abundantioris, quae sufficit, ut sacramentum miris effectibus non careat, scilicet remissione poenae, augmento gratiae etc. — *V. Comp. 418.*

380. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Non est necessarium, exquirere vitae praeteritae peccatum, si materia sit moraliter certa, licet levissima, ut mendacium officiosum etc. Hoc tamen expedit ratione tutioris contritionis, cum poenitens difficilior de levissimis culpis dolorem concipiat. 2° Quando materia dubia est, generatim exigenda est alicujus peccati certi vitae praeteritae declaratio, vel poenitens absque absolutione dimittendus est. Dixi: *generatim*; quia in casu necessitatis, vel si poenitens a longo tempore absolutus non fuisset et difficile ab eo obtineri posset declaratio alicujus peccati praeteriti, juxta *S. Lig.* liceret eum absolvere sub conditione, nempe: *si tu es capax.* — *Volt n. 9.*

CASUS II.

MATERIA POENITENTIAE (2°).

Justinus, pietate ac fervore insignis, frequenter confiteri cupit ad beneficium absolutionis reportandum. Sed, cum saepius nullam noxam voluntarie admissam in conscientia deprehendat, ita se accusare solet: *Accuso me de omnibus peccatis, quibus offendi Deum in vita anteacta, imprimis de peccatis olim commissis contra castitatem.* Si apud ordinarium

suum confessarium confiteatur, dicit tantum: *Accuso me de peccatis totius vitae, praesertim de gravioribus, quae alias jam confessus sum.* Imo quandoque tantum ait: *Accuso me de peccatis in tota vita mea commissis et postulo sanctam absolutionem.*

Hinc

Quaer. 1° *An peccatum in communi sit materia valida et licita sacramenti poenitentiae?*

2° *An peccatum in specie tantum sufficiat, ubi mortalia desunt?*

3° *Quid de confessione Justinii? An absolvendus?*

Solutio.

381. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Peccatum in communi, seu peccatum ratione malitiae communis in omni peccato, est *per se* materia valida sacramenti poenitentiae. Ratio est, quia rationem peccati habet; quidquid autem habet rationem peccati, est materia absolutionis. Insuper valida est illa materia, licet indeterminata, in articulo mortis, quando moribundus alio modo confiteri nequit, ut ajunt communissime theologi: atqui, si confessio illa valet in morte, in omni casu valet, quia materia sacramentorum non mutatur pro variis circumstantiis, sed semper eadem est. — *S. Thom., in l. 4. sent. dist. 21. q. 1.* — *Lacroix n. 620.* — *Reuter n. 303.* — *Bonac. et alii communissime.*

382. — 2° Ordinarie loquendo, i. e. seclusa speciali causa, non est materia licita, quia, si poenitens peccata mortalia commiserit, ratione praecepti divini ea singillatim accusare debet, inquantum fieri potest. Si vero venialia tantum habeat, nec generatim sufficit confessio modo generali facta, quia hoc est contra praxim Ecclesiae. Insuper sacramentum poenitentiae institutum est per modum *judicii* et *directionis*, siquidem confessarius est iudex, medicus et doctor; has autem partes sufficienter confessarius adimplere non valeret, si poenitens diceret tantum: *Accuso me de peccatis meis.* Ergo poenitens, si possit, debet aliquod peccatum, vel *in in-*

dividuo, vel saltem *in specie* declarare, quamvis venialiter tantum peccaverit. — *Reuter n. 303.* — *Suarez d. 23. sect. 1. n. 10.* — *Lacroix n. 622.* (ut probabilius). — *Bonacina etc.* — *V. Comp. n. 421.* (¹)

383. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia tunc deest obligatio peccata singillatim declarandi, cum in hac hypothesis nulla agnoscantur mortalia in conscientia, et ex alia parte cognitis peccatorum venialium speciebus confessarius sufficienter munus suum iudicis, medici et doctoris adimplere possit. (²) Attamen ordinarie poenitentes, qui mortalibus carent, cum majori fructu nonnulla venialia in individuo clavibus subjicient, ut nemo non videt.

384. — *R. ad 3^m Quaes.* seu: Quid de Justinii confessione?

1° Piacet in primo et in secundo casu, seu quando peragitur cum declaratione alicujus peccati saltem in specie, ut patet ex dictis. Ergo bonus Justinus in his casibus beneficio absolutionis facile donari potest.

2° Non placet autem in ultimo casu, utpote nimis generalis et indeterminata. Excipe tamen casum, in quo poenitens confitetur sacerdoti, a quo sufficienter cognoscitur, et per confessionem peccatorum vitae praeteritae *in communi* censetur accusare praesertim peccata graviora, jam satis confessario nota. Ceterum quilibet confessarius in hoc casu facile suo muneri satisfaciet, subjiciendo hanc vel similem interrogationem: *Praeterea, nonne te accusas de omnibus culpis olim admissis contra tale praeceptum aut talem virtutem?* Satis enim erit tunc, ut poenitens *Affirmative* respondeat, modo interrogatio respiciat mandatum aliquod certo olim violatum.

CASUS III.

MATERIA POENITENTIAE (3°).

Agrippinus, homo ruri natus, imo rudissimus, confitetur, se peccasse cogita-

(¹) praesertim cum not 1. (N. edit.)

(²) *Lacroix n. 621.* (N. edit.)

tionibus, verbis et operibus, simulque conqueritur, quod ob senium et memoriae labilitatem nullius prorsus peccati in specie vel in particulari amplius recordetur. Interrogatus a confessario nihil dicit, nisi se non recordari, quid in particulari egerit. Dubitat autem confessarius, quid cum tali poenitente agere debeat.

Hinc

Quaer. 1° *An Agrippinus valide et licite absolvi possit? Vel quid cum eo agendum?*

Solutio.

385. — *R. ad Quaer.* Sic Elbel ad hunc casum, quem ipse iisdem fere verbis proponit: Agrippinus potest et debet absolvi. Licet enim, *per se loquendo*, quivis teneatur sua peccata quoad numerum et speciem exprimere, quia tamen poenitens supponitur esse adeo rudis et labilis memoriae, ut nullum prorsus peccatum in specie possit explicare, hinc ob moralem impossibilitatem excusatur, aequè ac alii infirmi, qui ob defectum virium sua peccata specificè nequeunt exponere. Tenetur tamen tunc confessarius supplere defectum poenitentis ob integritatem sacramenti procurandam, non quidem petendo, ut ipse enarret unum aut alterum peccatum in specie, quia hoc modo frustra et se, et poenitentem vexaret; sed proponendo eidem nonnulla peccata specifica, in quae olim incidisse prudenter suspicari licet, v. g. hoc modo: *Numquid, bone vir, doles de omnibus peccatis tuis olim commissis vel confessis, ut puta de negligentis in Dei servitio admissis, de ingratitude erga Deum, de iuramentis imprecatoriis et mendaciis etc. etc.* Et si poenitens respondeat, se dolere de omnibus, absolvatur. Etsi enim, *per se loquendo*, tam generalis et nimis confusa accusatio non sufficiat, ob impotentiam tamen moralem excusatur. Nec ullatenus de valore sacramenti dubitandum, quandoquidem certo praesumere licet, hunc poenitentem in unum vel alterum ex peccatis jam in specie propositis olim incidisse. — *Elbel n. 15.*

386. — Sic Reuter pro istis rudibus, qui *in genere* tantum confitentur et ne-

sciunt peccata neque *in individuo*, neque *in specie* declarare:

„. . . Si nullum delictum, saltem in „specie determinatum, nec ab ultima confessione, nec in vita praecedenti commissum elici possit, spectandae sunt circumstantiae, an nempe persona illa diu non „sit confessa, an speretur brevi melius „instructa reditura, an sit in periculo mortis, an ruditas ejus proveniat ex naturali „stupiditate, vel senio aut defectu instructionis. Ex his perpensis statuatur confessarius, quod melius factu videbitur. Si „sit persona infirma et in periculo mortis, „praemissis actibus fidei, spei, caritatis et „contritionis absolvat eam. Si sana et „diu non confessa sit, nec speretur, fore „ut brevi melius sit instructa, exploret, an „sciat scitu necessaria; jubeat, ut curet, „se melius instrui, et dein excitatam ad „dolorem, praemissis actibus fidei etc., „absolvat, quia est quaedam necessitas et „impotentia; dumque dicit in genere, se „peccasse, implicite confitetur, se aliquando „fuisse leviter impatientem, dixisse mendacia, verba laesiva caritatis etc. Quis „enim est, qui in ejusmodi non offenderit? „In hoc casu cognoscitur status poenitentis „in confuso, et modo, quo fieri potest, „materia sacramenti est determinata.“ — *Reuter n. 303.*

CASUS IV.

FORMA POENITENTIAE (1°).

1° Celerinus confessarius, affluente magna poenitentium turba, sic per compendium absolutionem impertire solet: *Te absolvo a peccatis tuis*, adjecto vel etiam saepe omisso signo crucis; attamen, si occurrant majoris notae peccatores, praesertim aliqua censura ligati, addit: *et a censuris tuis*. Idem saepe negligit manum attollere, formae verba proferens.

2° Libavius missionarius ex naturali distractione vel ex aliqua negligentia, et imprimis ex nimia defatigatione saepe dubitat, an poenitentibus absolutionem impertierit aut recte verba formae protulerit. Hinc magna torquetur anxietate. Si absolutionem ad tutius impertire velit, saepe

audit poenitentes, qui dicunt: *Sed, pater, jam me absolvist!* Si contra eos in pace dimittat, non raro reponunt: *Sed, pater, non me absolvist!* Si ab eis inquirat, num absolutionem ipsis contulerit, cernit mirantes. Quare nescit jam, quid consilii in tantis angustiis sibi capessendum sit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sint verba formae essentialia in sacramento poenitentiae?*

2° *An invalide vel illicite in his egerit Celerinus? Et an graviter, vel leviter tantum peccaverit?*

3° *Quid faciendum in dubio, an verba absolutionis prolata fuerint, necne?*

4° *Quid Libavio faciendum fuisset?*

Solutio.

387.— *R. ad 1^m Quaes.* Verba essentialia formae sunt: *Te absolvo a peccatis tuis*; imo probabilius: *Absolvo te*, aut etiam, speculative loquendo, probabilius, ut videtur: *Absolvo a peccatis tuis*. Cetera ad formam rubricarum tantum. — *S. Lig. n. 430. — V. Comp. n. 425.*

R. ad 2^m Quaes. 1° Celerinus valide absolvit; sed illicite omisit orationem: *Dominus noster Jesus Christus*.. excepto casu necessitatis. Attamen haec omissio peccatum veniale non excedit. (¹) Cetera vero sunt de mero consilio, licet ordinarie non conveniat, omittere ultimam orationem *Passio Domini nostri*, qua bona opera poenitentis ad meritum satisfactionis sacramentalis eleventur. (²) — *S. Lig. ibid.*

2° Celerinus venialiter peccavit absolvendo a peccatis, priusquam absolveret a censuris. Imo peccavit graviter, si revera judicavit, poenitentes excommunicatione irretitos esse, et eos prius a peccatis,

quam a censura absolvere voluerit. — *S. Lig. n. 430. — V. Comp. n. 430.*

388. — *R. ad 3^m Quaes.* Si poenitens mortalibus caruerit, nihil est faciendum. Si peccata mortalia accusaverit et dubium sit prudens, absolutio sub conditione repetenda est. Posset etiam confessarius obtinere declarationem alicujus peccati praeteriti, imponere novam poenitentiam, levem tamen, et, novo contritionis actu a poenitente ad tutius obtento, eum monitum absolvere, etiam absolute, siquidem aderunt omnia ad novam absolutionem validam et licitam necessaria. — *Recole dicta in Casu V. (¹) de sacramentis in genere.*

389. — *R. ad 4^m Quaes.* Jam provisum est responsione ad casum Celerini. Commendanda est Libavio magna attentio quoad absolutionem conferendam, ita ut, si quando ignoret, utrum poenitentem absolverit necne, saltem casus ille raro vel rarissime recurat. Occurrente vero casu potest generatim absque nimio incommodo petere a poenitente, utrum poenitentiam ipsi imposuerit, et postea superaddere, an absolutionem ipsi impertierit. Si nesciat poenitens vel si confessarius nolit eum de hoc interrogare, potest conditionaliter absolvere, ut supra dictum est.

CASUS V.

FORMA POENITENTIAE (2°).

1° Remigius confessarius, audita Titii confessione, dum eum pie adhortabatur motivaeque contritionis efficacia ipsi proponebat postulabatque, num esset paratus ad peccatum effugiendum, advertit obstupescens, illum nullum dare responsum. Respicit, sed neminem cernit: abiit poenitens, sane se reputans absolutum. Quid faciet Remigius? Numquid absentem absolvat? Sed ecce, dum haec intra se revolvit, hominem aspicit in media fidelium turba genibus flexis orantem, et laetabundus confestim eum absolvit.

2° Herculus sacerdos, dum ponti innixus navim secundo amne transeuntem spectaret, subito videt eandem ponti illi-

(¹) Idem fere communiter dicunt de verbis: *in nomine Patris* etc., quae immediate formae junguntur. — *S. Lig. ib. Dub. 3.* De omissione signi crucis *v. Comp. n. 428. Q. 3°.* (N. edit.)

(²) *V. S. Lig. n. 507.* (N. edit.)

(¹) Videtur legendum: *Cas. VI. n. 155.* vel *Cas. VII.* (N. edit.)

sam crepuisse mediam, nautas vero cum reliquis in navi contentis jamjam in aquis immersos. Illico manum attollens et vocem elevans Hercullus clamat: *Poenitemini; ego vos absolvo a peccatis vestris in nomine Patris etc.*

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam praesentia subjecti requiratur ad absolutionem?*

2° *Quid de absolutione a Remigio impertita?*

3° *An plures simul absolvi possint?*

4° *An valida sit absolutio naufragis data?*

Solutio.

390. — *R. ad 1^m Quaer.* Talis requiritur, ut verba *Absolvo te* censeantur cadere in poenitentem. Hinc dicitur moraliter praesens ille poenitens, qui censetur posse confessarium audire, quamvis ab eo distet. Multi eam extendunt ad 20 passus, praesertim si poenitens non extra confessarii conspectum abierit.

391. — *R. ad 2^m Quaer.* Absque dubio valet, quia est adhuc moraliter praesens; imo fuisset valida absolutio, licet confessarius poenitentem non amplius vidisset, v. g. si in media fidelium turba permixtus fuisset. Attamen, si sacerdos absque scandalo sub aliquo praetextu hominem ad se revocare potuisset, ut eum convenientius absolveret, id recte fecisset. Stante autem gravi incommodo licite distantem absolvere potuit. (¹)

R. ad 1^m Quaer. *Affirmative*, modo sacerdos dicat: *Ego vos absolvo a peccatis vestris*. Ratio est, quia adsunt omnia requisita ad sacramenti validitatem. — *V. Comp. n. 428. Q. 4°.*

392. — *R. ad 4^m Quaer.* Hercullus potuit et debuit ex caritate illos miseros naufragos absolvere sub conditione. Ratio est, quia moribundi illi sunt moraliter praesentes, et supponi possunt velle confiteri et dare signa doloris in casu, quo a sacerdote cernerentur. Saltem inter omnes unus vel alter potuit esse vere dispositus et praebere omnes conditiones requisitas,

ut sacramentum poenitentiae in tanta extremitate valere et applicari possit. Attamen sacerdos alta voce eos acclamare et uno verbo adhortari ad contritionem eliciendam, vel potius eam ipsis suggerere debuit. — *Elbel n. 37.*

Quid vero, si sacerdos post naufragium nullum amplius ex submersis vidisset? Nihilominus absolutionem conditionalem adhuc eis impertire potuisset, modo eos adhuc moraliter praesentes prudenter existimaverit, quia poterat adhuc in eo casu apparere spes validitatis et fructus inde percipiendi. Secus autem dicendum est, si ob impetum fluminis adeo usque dilapsi essent, ut jam sacerdotem ipsis acclamantem non amplius percipere possent.

CASUS VI.

ABSOLUTIO CONDITIONATA (1°).

Albinus confessarius absolvit conditionaliter justa de causa Jacobum dubie dispositum. Hic autem jamjam recessurus, nescio quo fato, quaerit a confessario, utrum absolutus fuerit. Attonitus ille respondet titubans affirmative, non audens declarare, se conditionatam tantum absolutionem dedisse. „Possum igitur communicare?“ iterum interrogat poenitens. En nova difficultas, et iterum titubans Albinus respondet negative. Miratur Jacobus, et rationem negationis indignabundus sciscitatur. Confessarius autem, ut sese a tantis angustiis expediat, consentit, ut poenitens sacram synaxim suscipiat. In posterum, experientia doctus, si ipsi contingat, quempiam dubie dispositum absolvere, sive expressa, sive tacita vel implicita conditione, quae in tali casu semper habetur, confestim monet, eum ad sacram mensam accedere posse.

Hinc

Quaer. 1° *An oporteat vel conveniat, ut poenitentes absoluti conditionaliter moneantur?*

2° *An confessarius in tali casu debeat eos a communione prohibere, vel possit eam negative vel positive permittere?*

3° *Quid de Albino dicendum?*

(¹) V. supra n. 155. (N. edit.)

Solutio.

393. — *R. ad 1^m Quaes.* Neque oportet, neque expedit, ut confessarius poenitentem moneat, eum conditionaliter tantum absolutum fuisse, quia ex hac admonitione nullum bonum, et incommoda plurima subsequi possunt. Numquid poenitens rerum theologicarum ignarus satis intelliget, quid sibi velit conditionata absolutio? Quid proderit hujusmodi admonitio? Nonne inde anxietas et perturbatio poenitentis et ambages ipsius confessarii? Sed dices: Poenitens non confitebitur amplius peccata haec, quae non sunt forte remissa, et in aeternum peribit. — *R.* Si postea alias confiteatur, haec peccata indirecte in ipsa confessione remittentur. Si non iterum confiteatur, saltem recurrente confitendi obligatione, ipse sibi procurabit pereundi occasionem. Ergo numquam peribit ob conditionatam absolutionem. E contrario, si a te dimittatur absque absolutione, licet forte sit dispositus, cum res dubia sit, nonne majori periculo interitus obijcietur? (¹) — *V. Comp. n. 436. et seq.*

394. — *R. ad 2^m Quaes.* Confessarius, qui poenitentem conditionaliter absolvit, neque eum ad communionem impellere, neque ab ea retrahere debet. Taceat ipse, et poenitens faciat, quidquid libuerit. Etenim, si bona fide accedat ad eucharistiam, potest etiam primam gratiam communicando accipere; si mala fide, nempe quia se indispositum sentit, ipse in periculum voluntarie se injicit. — *V. Comp. ibid. — Gousset, Justific. de S. Lig. q. 8. et Lettres à M. le Curé***, lettre 8.*

395. — *R. ad 3^m Quaes.* Quid de Albino confessario? 1° Ad primam poenitentis quaestionem respondere debuisset *affirmative* absque ulla haesitatione, cum reapse absolverit, inquantum ferebant dispositiones poenitentis. Quod si is forte misericordiam a Deo non consecutus fuerit,

id non ex defectu absolutionis, sed internae dispositionis repetere debet. Etenim, si etiam modo absoluto fuisset absolutus, non ideo magis cum Deo reconciliatus fuisset. 2° Ad secundam quaestionem debuisset respondere, rem totam arbitrio poenitentis relinqui et ipsum, si vellet, posse communicare; sic enim omnibus incommodis se subduxisset, nec praeterea sacrilegae communioni, si talis futura esset, positive cooperatus fuisset, sed se mere passive habuisset. — *Gousset ibid.* Ceterum non raro dantur rationes extrinsecae ad recusandam communionem, quas confessarius saltem per modum consilii allegare poterit; insuper poenitens, licet absolutus, non ideo jus habet ad communionem, quae ab arbitrio confessarii pendet et ab eo quandoque denegari potest, ut supponit *Rituale Romanum*.

CASUS VII.**ABSOLUTIO CONDITIONATA (2°).**

Pamphilus parochus dubie dispositos, *adjecta conditione*, absolvit in sequentibus casibus, scilicet: 1° aegrotos graviter de vita periclitantes, praesertim moribundos, licet multo probabilius indispositos; 2° milites in exercitum vel pugnam profecturos, et nautas vel alios iter maritimum quodlibet suscepturos; 3° sponso consuetudinarios, jamjam matrimonio jungendos; 4° viros extraneos, qui vix aut ne vix quidem ad ipsius tribunal reverti poterunt et sunt statim discessuri; 5° poenitentes, qui certo vel probabiliter praevidentur non reversuri, etsi reverti possint. Imo etiam juvenes, qui minantur, se non reversuros, si non absolvantur; 6° pueros septennes et etiam decem annorum, aut semifatuos, qui probabiliter peccaverunt graviter nec praebent, nisi signa dubia dispositionis vel rationis.

Hinc

Quaer. 1° *An absolutio conditionata concedi potuerit a Pamphilo in praefatis casibus?*

2° *An etiam conditionaliter absolvi possint poenitentes pii, qui materiam dubiam aut plane insufficientem afferunt?*

(¹) Si tamen prudenter dubitetur, an poenitens ante mortem aliud sacramentum debito modo recepturus sit, sane confessarius ipsi innuere quandoque debet, se absolutionem quidem impertillsse, sed serio dubitare de poenitentis dispositione, ideoque de sacramenti valore. (N. edit.)

Solutio.

396. — *R. ad 1^m Quaes.* Quoad singulos casus:

1° Pamphilus recte egit in primo casu seu absolvendo *conditionaliter* omnes periculose decumbentes et dubie dispositos, urgente vitae periculo; hoc ultro concedit etiam ipse *Conclu.*

2° Recte egit eodem modo absolvendo milites vel nautas dubie dispositos, sed ad multa pericula subeunda statim profecturos. Numquid enim tutius erit pro ipsis, ut absque absolutione dimittantur et periculis vitae objiciantur? Nonne *sacramenta propter homines?*

3° Recte egit etiam cum praedictis sponsis; fuit enim ratio gravis eos *conditionaliter* absolvendi, quia sunt *probabiliter dispositi* vel non constat, eos esse indispositos, cum emendationem promittant. Numquid consultius erit, eos non absolutos dimittere, ut matrimonii sacramentum in statu certo peccati mortalis suscipiant, atque ad confitendum forte numquam redeant? Quid igitur proderit?

397. — 4° Recte pariter egit, peregrino^s statim discessuros absolvendo *conditionaliter*, quia ex una parte de eorum indispositione non constat, et insuper, si non

absoluti discedant, forte longo tempore in statu peccati perseverabunt et in ipso tabescent. Quid iterum proderit?

5° Male egit absolvendo viros vel juvenes adeo dubie dispositos, ex eo quod minati fuerint, se non esse reversuros, licet facile reverti possint. Hoc enim indispositionis signum indubium videtur. Quoad eos autem, qui, seclusis minis, reapse praevidentur non reversuri, si dimittantur absque absolutione, major datur difficultas. Solutio ex variis personarum circumstantiis pendet; generatim in indulgentiam propendendum esse videtur.

6° Pamphilus conari debuisset eos disponere, inquantum fieri poterat; perseverante autem dubio poenitentes hujusmodi *conditionaliter* absolvi possunt, saltem urgente praecepto annuae confessionis, juxta *S. Lig. n. 432. IV. Dico 3. (¹)*

398. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmat S. Lig. ib.*, tales poenitentes posse absolvi *conditionaliter* interdum, imo semel in mense; sed prius confessarius conari debet, ut declarationem alicujus peccati vitae praeteritae obtineat, si possit, quia non urget ratio gravis absolutionem conditionatam impertiendi.

CASUS DE CONTRITIONE ET PROPOSITO

SEU

De contritione extra sacramentum et in sacramento; de intensitate doloris; de proposito.

CASUS I.

CONTRITIO EXTRA SACRAMENTUM.

Getulius, patrato peccato mortali, per tres menses in hoc infelici statu permansit. Tandem, remordente conscientia, ad confessarii pedes provolvitur. Eum interrogat confessarius, an statim post commissum peccatum contritionis actum elicuerit. Cum negative respondisset, propterea de novo peccato mortali arguitur. Postulat subinde pater spiritualis, an saltem intra hebdomadam contritus fuerit. Respondet poenitens, se hucusque poenitentiam distulisse.

„Pessime egisti,“ ait confessarius; „sic enim peccata mortalia multiplicasti, siquidem toties peccasti graviter, quoties, ad statum animae attendens seu de peccato tuo recordans, actum perfectae contritionis elicere omisisti.“

Hinc

Quaer. 1° *An sit obligatio gravis elicendi actum contritionis statim post peccatum mortale patratum?*

(¹) quem confer. (N. edit.)

2° *Quaenam dilatio peccatum grave inducat?*

3° *An requiratur votum explicitum confessionis ad remissionem mortaliū extra sacramentum?*

Solutio.

399. — *R. ad 1^m Quaes. Negative probabilitus*, quia praeceptum contritionis est affirmativum seu est obligatio agendi poenitentiam. Ergo non obligat singulis momentis; ergo non statim urget post patratum peccatum, secus enim peccata multiplicarentur pro numero momentorum dilationis seu quoties peccator ad obligationem poenitendi advertit, quod sensui communi fidelium et praxi confessoriorum adversatur. — *S. Lig. n. 437. — Medina. — Navarrus. — Sylvius. — Billuart. — Pontas etc. contra S. Anton. — Collet etc.*

400. — *R. ad 2^m Quaes. Probabilitus* grave est, differre actum contritionis, patrato peccato, ultra mensem, quia videtur adesse obligatio gravis eliciendi actum caritatis semel in mense; actus autem caritatis absque actu contritionis elici nequit. In praxi vero multi, imo plerique peccatores ab illo peccato dilatae poenitentiae ob ignorantiam vel inadvertentiam excusantur. — *S. Lig. n. 437. — Comp. n. 444.*

401. — *R. ad 3^m Quaes. Negative* cum sententia communi, quia sufficit ad remissionem, ut quis jungatur cum Deo per contritionem perfectam; porro fieri potest aliquando, ut peccator talem actum perfectae contritionis eliciat, quin de confessione cogitet. — *S. Lig. ut probabilitus n. 437. Dub. 4. — V. Comp. n. 455.*

CASUS II.

CONTRITIO IN SACRAMENTO (1°).

Claudinus, bonus senex, a confessorio interrogatus, quomodo actum contritionis de peccatis eliciat, respondet: „Sic „dico: Diligo te, Deus meus, super omnia, „quia summe bonus es: parce, Deus meus, „parce peccatis meis!“ Confessarius,

audita responsione, anxietate quidem laborat circa valorem hujus contritionis. Attamen, putans esse scrupulum, Claudinum absolvit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam contritio requiratur in sacramento poenitentiae?*

2° *An fuerit valida contritio Claudini?*

3° *Quomodo poenitentes rudes sint ad contritionem excitandi?*

Solutio.

402. — *R. ad 1^m Quaes.* Contritio requisita in sacramento poenitentiae talis esse debet, qualis in definitione exprimitur, siquidem definitio ab ipso *Concilio Trid.* traditur. Hinc debet esse:

1° *Dolor animi*, quia dolor ille est essentialis in affectu rationali seu in voluntate; dolor enim in appetitu sensitivo, licet laudabilis, si a voluntate imperetur, non est necessarius, imo saepe impossibilis, cum a nobis non semper pendeat.

2° *Detestatio* seu *odium peccati* efficiens, ut poenitens valde exoptaret, se non peccasse. Haec detestatio verum animi dolorem arguit, et in ipsa praecipue ratio contritionis consistit.

3° *De peccato commisso*, non vero de sola poena peccati, quia contritio veram voluntatis mutationem seu veram cordis conversionem omnino importat; secus enim contritio indirecte tantum peccatum afficeret.

4° *Cum proposito non peccandi de cetero*, quia nemo dolere potest ex eo, quod aliquid fecerit, nisi sincere ex intimo corde proponat, se id non amplius facturum esse; secus enim sibi contradiceret.

403. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Non esset valida, si attenderetur tantum ad haec verba: *Deus meus, diligo te super omnia, quia es summe bonus*. Ratio est, quia haec proferendo Claudinus fecit quidem actum amoris, non vero doloris. Atqui in sacramento poenitentiae poni debet a poenitente doloris actus *verus* et *formalis*; caritas enim perfecta, licet sufficiat ad remissionem peccatorum extra sacramentum, non sufficit in sacramento, ut ejus mate-

riam constituat, nec proinde ut illud validum efficiat. Constat ex definitione contritionis atque ex doctrina *Concilio Trid.* Ergo contritio in sacramento poenitentiae debet esse *formalis*, nec sufficit, ut *implicita* in actu caritatis contineatur. — *Vott n. 491.* — *Concina c. 9. n. 6.* — *Reuter n. 247.* — *Suarez etc.* (¹)

2º Valida tamen videtur contritio Claudini, si attendatur ad verba, quae subjunxit, scilicet: *parce peccatis meis*; etenim in praxi, si quis eliciat vere actum caritatis perfectae, memor peccatorum, censeri debet simul elicere actum contritionis formalis: est enim moraliter impossibile, ut quis memor peccatorum amet Deum super omnia, quin sua peccata *formaliter* detestetur, quatenus Deo summe dilecto opposita. — *Reuter ibid.*

Attamen in casu nostro Claudinus sedulo interrogari debet a confessario, ut hic sciat, utrum revera de dolore peccatorum cogitaverit, aut protulerit meram formulam, cujus sensum forte non satis callebat. Insuper debuit confessarius poenitentem de modo elicendi actum contritionis ante confessionem edocere.

404. — *R. ad 3^m Quaes.* Cum tales poenitentes non soleant duci, nisi motivis naturalibus et sensibilibus, eo ipso per motiva naturalia, velut magis sensibilia, primo inducendi sunt, sensimque magis disponendi et elevandi ad motiva supernaturalia apprehendenda; v. g. *doles de jactura pecuniae, animalis etc., et de jactura propriae animae non dolebis? Doles de separatione parentum morte peremptorum, et aeternam separationem ab ipsis et praesertim a Deo, cujus est infinita erga te bonitas, non reformidabis? etc. etc.*

405. — Hoc proponit *P. Elbel n. 72.*: „Dico, carissime, numquid jam audisti, „peccatore s post mortem gravissime puniri „in inferno, vel certo in purgatorio? Et „quid ibi patiuntur? Nonne poenam ignis? „Tunc sufferre posses ignem vel ardorem „unius dumtaxat candelae? Certo non. „Quanto minus ergo poteris habitare cum

„illis ardoribus sempiternis? Numquid ergo „jam detestaris et deinceps fugies peccata, „quibus offenditur Deus, qui adeo severe „ea punit? etc. etc.“

CASUS III.

CONTRITIO IN SACRAMENTO (2º).

Albertus, peracta confessione, interrogatur a confessario, quonam motivo ad dolendum de peccatis moveatur. Respondet poenitens: „Doleo de peccatis, quia timeo, „ne Deus me puniat in hac vita aerumnis „vel morte subitanea, et post mortem „aeternis cruciatibus.“ — „Numquid, mi „bone,“ ait confessarius, „eodem modo doluisti de peccatis in antecessum, quando „ad confitendum accedebas?“ Affirmat Albertus. Quapropter judicat confessarius, invalidas fuisse illius confessiones, utpote amore divino destitutas et solo timore peractas. Quare jubet, illum discedere absque absolutione et se parare ad confessionem generalem totius vitae instituendam.

Hinc

Quaer. 1º *An attritio sufficiat?*

2º *An et qualis amor in ea requiratur?*

3º *An dolor ob poenas temporales sufficiat?*

4º *Quid de casu?*

Solutio.

406. — *R. ad 1^m Quaes.* Attritio sufficit, nec requiritur contritio perfecta ad justificationem in sacramento poenitentiae. Ratio est: 1º Quia attritio est vera conversio ad Deum et vera aversio a peccato, et proinde gaudet omnibus conditionibus ad verum dolorem in definitione requisitis. 2º Quia certum est, peccata interdum remitti per sacramentum poenitentiae: ad hoc enim a Christo institutum est et ab ipso traditae sunt apostolis et eorum successoribus seu Ecclesiae ministris claves regni coelorum. Atqui peccata numquam per sacramentum delerentur, si contritio perfecta requireretur; poenitens enim semper ad sacramentum accederet justificatus, cum contritio perfecta semper justificet *per se* extra sacramentum, et proinde nudum ministerium exerceret sacerdos, quod a *concilio Trid.* damnatum est. Eruitur etiam

(¹) *Comp. n. 449. IV. not 1. (N. edit.)*

ex verbis *concilii Trid. sess. 14. c. 4.*, ubi dicit, *attritionem disponere ad justificationem in sacramento.*

407. — *R. ad 2^m Quaes.* Requiritur in attritione initium amoris, ut constat ex *concilio Trid. sess. 6. c. 6.*, ubi dicit de illis, qui se disponunt ad justificationem: *Illum (Deum) tamquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt.* Sed in omni attritione exorta ex motivo supernaturali necessario includitur ille amor inchoativus, quia non potest esse supernaturalis, quin ad Deum impellat. Non requiritur autem initium amoris, qui sit aliquis gradus, etiam remissus, caritatis perfectae. — *S. Lig. n. 440.*, ubi dicit, esse *moraliter certum.* (¹)

408. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative probabiliter*, modo motivum sit vere supernaturale. Ratio est, quia in hoc metu omnes conditiones verae attritionis esse possunt. Sed cum non omnes de hoc conveniant, in praxi sententia opposita, ut tutior, tenenda est. — *S. Lig. n. 443.*

409. — *R. ad 4^m Quaes.* Plura in agendi ratione confessarii reprehendenda sunt. 1° Multo nimis praecipitanter iudicavit, insufficientem fuisse Alberti attritionem ex metu gehennae elicitam; bene potuit enim poenitens ille motivo supernaturali impulsus vere dolere et sufficientem concipere attritionem in ordine ad justificationem in sacramento obtinendam. Debuisset igitur confessarius, antequam pronuntiaret, confessiones fuisse invalidas, diligenter inquirere, utrum attritio Alberti fuerit *serviliter servilis* an *servilis* tantum. In hoc ultimo casu confessiones iterandae non erant, cum validae essent, ut patet ex dictis.

(¹) „Ceterum quis negat, esse omnino expediens, ut poenitentes pro viribus conentur elicere actum contritionis perfectae utque confessarii studeant, semper eas ad illam excitare, ut tutius illi divinam gratiam consequantur? Verum nostra sententia utique proderit, ut, si quis accedat cum sola attritione, non se retrahat ab hoc sacramento, et confessarius eum non rejiciat tamquam indispositum.“ Ita *S. Lig. n. 442. in fine.* — *V. etiam Comp. n. 453. not. 2.* (N. edit.)

2° Imprudenter etiam statim declaravit confessarius, praefatas confessiones fuisse invalidas ratione attritionis ex metu poenarum temporalium elictae. Ratio est, quia, ut dictum est, talis attritio probabilius valida est, si ex motivo supernaturali habita fuerit. Licet autem in praxi tutius sit, dolorem excitare ex motivo poenarum post mortem subeundarum, attamen post factum de obligatione iterandi confessiones minime constat. Ergo poenitens ad illud onus subeundum non est obligandus. (¹)

CASUS IV.

CONTRITIO IN SACRAMENTO (8°).

Eleonora a pluribus annis ad sacramentum poenitentiae accedens sic agere solet: 1° Die sabbati sub nocte examen conscientiae instituit et de omnibus peccatis sincere dolet. Die autem dominica, summo mane, confessionem peragit, quin novum contritionis actum eliciendum curet, licet quandoque aperiat peccatum mortale, quod memoriae in examine pridie non occurrerat. 2° Quondam, cum in peccatum lethale lapsa fuisset, statim de eo se conterit, sine ordine tamen ad confessionem. Post tres vel quatuor horas pergit ad ecclesiam, ut oret. Cernens vero parochum e sede confessionalis exeuntem, ei obviam occurrit et statim confitetur absque novo contritionis actu. 3° Aliquando, accepta absolutione, meminit peccati alicujus, quod antea memoriae non occurrerat. Illud confessario aperit et de illo absolvitur, quin iterum se conterat.

Hinc

Quaer. 1° Quando eliciendus sit actus doloris ratione sacramenti?

2° Quid sentiendum de singulis in casu positis?

3° An Eleonora confessiones iterare debeat?

Solutio.

410. — *R. ad 1^m Quaes.* Actus contritionis elici debet ante confessionem, dum peragitur praeparatio proxima ad eam faciendam, saltem *practice loquendo*; si multo ante efformatus fuerit, tunc iterari

(¹) *V. notam ad n. 413.* (N. edit.)

debet, ut sit certo validus, seu ut virtualiter saltem in valorem sacramenti influat. Non requiritur absolute ad valorem sacramenti juxta communem sententiam, ut fiat ante confessionem, sed sufficit, ut absolutionem praecedat, seu ut quis sit vere contritus, dum absolvitur; sed ille, qui voluntarie actum contritionis remitteret ad ultimum istud tempus, magno se exponeret periculo recipiendi absolutionem deficiente dolore requisito. — *S. Lig. n. 445.* — *V. Comp. n. 447.*

411. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° *Probabilius* fuit *valida* contritio Eleonoraë pridie confessionis elicitā, quia *virtualiter* perseverare videtur, praesertim si magnam habuit intensitatem. Nec obstat, quod mulier peccati gravis oblita fuerit, quia peccatum illud in contritione generali de ceteris implicite continebatur. Adhortanda est tamen Eleonora, ut in posterum actum contritionis eliciat immediate ante confessionem.

2° *Probabilius* fuit etiam *valida* contritio Eleonoraë, licet non fuerit elicitā in ordine ad sacramentum. Ratio est, quia ex *Trid.* illa attritio dicitur *disponere ad justificationem* in sacramento, quae voluntatem peccandi excludit cum spe veniae; porro omnia haec in casu nostro verificantur. — Insuper, licet dolor non fuerit ordinatus ad confessionem relatione antecedenti, ordinatur tamen relatione consequenti, eo quod adhuc verificatur, dolorem patefieri per confessionem. Attamen opposita sententia non caret sua probabilitate, et ideo in praxi contritio ante confessionem ad tutius renovanda est. — *S. Lig. n. 447.* (¹)

412. — 3° Adhuc *probabilius* in hoc tertio casu *valida* fuit contritio mulieris. Etenim minime erat necessarium, novum actum contritionis elicere ad novam absolutionem obtinendam, quia certo perseverabat prior contritio, quae, ut universalis, extendebatur ad omnia peccata, etiam ex oblivione omissa. Adde, quod non requiritur, ut contritio *explicite* ordinetur ad sacramentum, ut supra dictum est. Insuper

videtur manifestari dolor explicitus in actu ipso peccatum illud accusandi. *Ita communiter.* Cum vero plures theologi contradicant, licet in levi fundamento innixi, in praxi opposita sententia, *ut tutior.* eligenda est. — *V. Comp. n. 448.*

413. — *R. ad 8^m Quaes.* Minime est inquietanda Eleonora ratione defectus contritionis; probabilius enim in omni casu fuit sufficiens ad sacramenti valorem. Ante confessionem tutior quidem sententia sequenda est, quia agitur de valore sacramenti certiore reddendo; facta autem confessione non agitur amplius, nisi de praecepto confessionis, cui probabilius satisfactum est. Hinc bene potest applicari haec regula: *Non est imponenda obligatio, nisi de ea certo constet.* (¹)

CASUS V.

DOLORIS INTENSITAS.

Clodomira, matrona pia, de dolore ad confessionem requisito valde anxiosa, conqueritur coram sacerdote: 1° quod in-

(¹) Ita etiam quoad substantiam *S. Lig. n. 505.*; *Hom. ap. tr. 16. n. 22. §. Intelligitur tamen; n. 26. §. Ceterum.* Docet *ib.* cum aliis multis auctoribus, poenitentes non esse cogendos ad confessiones repetendas, nisi *moraliter certa* constet, hasce fuisse invalidas, cum possessio stet pro illarum valore et in dubio praesumendum sit pro valore actus.

Quoad obligationem autem repetendi confessiones recidivorum, de quarum valore saepe dubitari potest, adjungit sub *n. 505.*: „Hanc regulam optime tradit *Habert*, sic dicens: *Si poenitens aliquamdiu post confessionem dignos poenitentiae fructus fecit, hoc est, strenue adversus tentationes et peccandi occasiones pugnaverit, confessorius judicabit, validam fuisse confessionem; secus, si paulo post confessionem seu data prima occasione lapsus fuerit.* Tunc enim, ego addo, revera moraliter certum est, confessiones fuisse nullas; nam ille, qui in confessione vere dolet et proponit emendationem, saltem per aliquod tempus a peccato se abstinet, (vel) saltem aliquem conatum adhibet ante relapsus. . .” —

Ceterum etiam rationes, quibus innixi auctores dubium de valore quarundam confessionum movent, non semper sat validae videntur. (N. edit.)

(¹) *V. Comp. n. 449. IV. not. 1. (N. edit.)*

tensiolem dolorem de morte filii sentiat, quam de peccatis suis: ac proinde dolet, quod non doleat satis de tot et tantis peccatis, quibus divinam majestatem offendit; 2° quod non sibi videatur parata ad omnia mala sufferenda, v. g. ut viva comburatur, potius, quam peccatum committere; 3° quod magis abhorreat a monstro, a bellua feroci vel a publica calamitate, v. g. incendio, peste, strage, quam a peccato. Quapropter putat, se numquam validas confessiones fecisse, et generalem totius vitae confessionem peragere postulat.

Hinc

Quaer. 1° *An requiratur aliqua certa intensitas et duratio doloris?*

2° *An satis sit, si poenitens doleat, se non satis dolere?*

3° *An statim credendum sit poenitenti se accusanti, quod sufficientem dolorem non habuerit? An vice versa?*

4° *Quid de querimoniis Clodomirae dicendum et quomodo cum ea agendum?*

Solutio.

414. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Ad valorem contritionis non requiritur certa intensitas doloris, sicut ad peccandum non requiritur certa intensitas voluntatis; intensitas enim est aliquid mere accidentale, siquidem gradus doloris vel conatus major vel minor ad essentiam contritionis non pertinet; praeterea innumeris anxietatibus et perplexitatibus ansam praeberet.

2° Neque magis requiritur duratio in contritione seu longum tempus, sed per se sufficit minimum seu unicum instans. Sufficit enim, ut peccator a peccato avertatur et ad Deum convertatur; atqui hoc in unico instanti fieri potest, sicut in unico instanti a Deo per peccatum averti potest. Tutius tamen est, actum contritionis intensiorem et productiorem elicere. — *S. Lig. n. 433.* — *V. Comp. n. 450.*

415. — *R. ad 2^m Quaes. Negative per se.* Ratio est, quia ad valorem sacramenti requiritur dolor de peccatis; at si dolorem non sentias, hoc peccatum non est, nec contritionem supplere potest. Attamen in praxi ordinarie poenitentes, qui

dolent ex eo, quod non satis doleant, verum concipiunt dolorem de peccatis et vere ea detestantur; conqueruntur enim ex eo, quod dolorem sensibilem vel intensum non experiantur. Plerumque igitur circa dolorem inquietandi non sunt, sed ad fiduciam adhortandi. — *Elbel n. 80.*

416. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° *Quoad 1^m partem: Negative.* Sequitur ex dictis; non pauci enim reperiuntur poenitentes timorati, vel scrupulosi aut pusillanimes, qui anxietate frequenti laborant circa dolorem de peccatis et recantant, se contritione carere, dum sincere a peccatis abhorrent et Deum vere amant. Animus igitur eis faciendus est; sed ad circumstantias varias poenitentium et confessionum est sedulo attendendum.

2° *Quoad 2^m partem* seu an vice versa etc., quaestio difficultate non caret, praesertim si agatur de pueris, de rudibus vel de iis, qui instructione christiana ex magna parte carent, licet in aliis scientiis versati sint. Attamen generatim credendum est poenitenti asserenti se dolere, postquam sedulo a confessario ad dolorem excitatus fuerit, si adhortatione indigere videatur. Iterum ad circumstantias poenitentium attendere debes; sed non statim interrogandi sunt, an doleant. Multi enim, praesertim rudiores, prompte respondebunt: *Ita, pater!* Sed saepe nesciunt quidem, cur dolendum sit. Quot confessiones defectu doloris sacrilegae aut saltem nullae evadunt! Caute igitur, confessari, caute tibi procedendum est cum poenitentibus, qui raro confitentur, praesertim cum rudibus et pueris.

417. — *R. ad 4^m Quaes.* Clodomira jubenda est, bono esse animo et anxietates circa dolorem sufficientem de peccatis procul mittere. Etenim:

1° Concludere nequit, se vero dolore carere, ex eo, quod dolorem intensiorem experta fuerit de morte filii, quam de offensa Dei, quia homines sensibus praedit vividius afficiuntur iis, quae naturam et sensus movent.

2° Neque rationabiliter judicat, se vera contritione carere, ex eo, quod omnia martyrum tormenta sufferre nolit. Nam illa

persuasio potius in imaginatione, quam in voluntate consistit. Insuper hujusmodi tormenta Deus ab ea minime requirit, nec proinde gratiam ad ea bona animi dispositione acceptanda concedit. Imprudenter igitur, o Clodomira, haec et alia similia in mente volvis! Quid enim a te petit Deus in praesentibus? Nihil aliud, nisi ut sis parata ad vitanda ea omnia, quae hic et nunc te in peccatum inducere possunt, non obstante quocumque praesenti incommodo. Si umquam velit Deus te glorioso martyrum coetui adnumerare, ingruente v. g. dira perversorum hominum persecutione, tibi sane uberrimas concedet gratias, quibus tolerare valeas ea, quae nunc intolerabilia tibi videntur. Abjice igitur, o Clodomira, abjice inanes curas atque periculosa phantasmata procul mitte!

3° Neque valet ultima ratio deducta ex eo, quod Clodomira videatur abhorrere magis a monstro vel bellua feroci, quam a peccato, quia phantasia et sensibilitas naturalis id efficiunt, ut majori horrore terreni mali, magnae calamitatis v. g. vel dirae mortis, quam peccati sensibilibiter corripiamur. Sed hoc nihil probat, ut supra dictum est.

CASUS VI.

PROPOSITUM (1°).

Coelestinus confessionem peragendo inter alia declarat, quod in ultima confessione, dum intentus fulset dolori eliciendo, minime de proposito non peccandi de cetero cogitaverit sicque absolutus fuerit; quapropter circa hanc confessionem magna anxietate laborat. Confessarius, eo audito, statuit, confessionem reapse invalidam fuisse ideoque iterandam esse.

Hinc

Quaer. 1° *An requiratur propositum explicitum in confessione?*

2° *An iteranda sit confessio, si poenitens eo caruerit?*

3° *Quid de casu?*

Solutio.

418. — *R. ad 1^m Quaer. Negative saltem probabiliter, quia propositum necessario includitur in contritione, si vera sit. Ergo propositum implicitum sufficere debet.*

Ita communiter. Affirmant tamen plures, quia Concilium Trid. in definitione contritionis ait: cum proposito non peccandi de cetero, ex quo arguitur, propositum debere esse necessario explicitum. In praxi tutior pars sequenda est; attamen ille, qui de proposito explicito non cogitavit, post factum non est inquietandus.

419. — *R. ad 2^m Quaer. Negative, quia confessio fuit valida, saltem probabiliter; confessio autem probabiliter valida minime iterari debet. Etenim non agitur amplius de valore sacramenti, cum jam collatum fuerit, sed de mera obligatione accusandi peccata. Atqui probabiliter huic obligationi jam satisfactum est. Ergo non est iterum imponenda haec obligatio, cum probari nequeat. (¹)*

420. — *R. ad 3^m Quaer. Coelestinus validam confessionem peregit, saltem multo probabiliter, licet propositum ejus explicitum non fuerit. Proinde minime confessionem repetere debet, quia de obligatione repetendi non constat. Ergo erravit confessarius declarando, confessionem iterandam esse.*

CASUS VII.

PROPOSITUM (2°).

Cornelius, consuetudine peccati turpis laborans, a confessario interrogatur, utrum firmiter proponat haec pravae consuetudinis peccata non amplius committere. „Propono quidem,“ ait poenitens; „sed praevideo, me certo propositum hoc violaturum esse. Alias enim similiter proposui, et semper infelicitur sum relapsus. Tanta est in me vis consuetudinis, ut me alliciat et pertrahat.“ — „Sed proponisne a lapsu praecavere?“ reponit confessarius. — „Ita, pater,“ ait Cornelius; „sed sum certus de futuro relapsu.“ — Confessarius, hujusmodi responsis intricatus, nescit, an poenitentem hunc absolvere possit. Tandem eum absolvere statuit.

Hinc

Quaer. 1° *An censeatur firmum propositum habere, qui dicit, se*

(¹) V. supra n. 418. not. 1. et Comp. n. 462. not. (N. edit.)

esse certum de relapsu futuro?

2° *Quid dicendum de consuetudinario, qui cito post absolutionem in peccata consue-
relabitur?*

3° *Quid de casu?*

Solutio.

421. — *R. ad 1^m Quaes. Negative,* quia, practice loquendo, ille, qui vult sincere peccatum vitare, ab illo abstinere potest. Ergo, si poenitens certus sit, se relapsurum esse, hoc infirmitatem propositi arguit. Etenim, si valida sit peccandi consuetudo, nonne multo validior est divina gratia, quae volenti et cupienti numquam denegatur? Nonne consuetudinarius, licet infirmissimus, dicere potest cum apostolo: *Omnia possum in eo, qui me confortat?* (Philipp. 4, 13.) — *Non ego autem, sed gratia Dei mecum.* (I. Cor. 15. 10.) — *Cum . . infirmior, tunc potens sum.* (II. Cor. 12. 10.) (¹) — *S. Lig. n. 451.*

Attamen non deberet censi indispositus ille, qui ex praeterita fragilitate

lapsus timeret, sed firmiter statueret, peccatum vitare. Timeat quidem, sed caute incedat, oret et super se ipsum invigilet; *beatus enim homo, qui semper est pavidus.* (Prov. 28. 14.) — *S. Lig. ibid.*

422. — *R. ad 2^m Quaes.* Praesumptio stare debet contra ipsum. Hinc praesumendum est, eum fuisse indispositum seu firmo proposito caruisse in ultima confessione, et proinde illa confessio iteranda est, utpote invalida. Ratio est, quia peccator, qui cito ac facile relabitur nullo adhibito conatu ad resistendum tentationi, non censetur firmiter statuisse, non amplius peccare. — *V. Comp. n. 460. 513.*

423. — *R. ad 3^m Quaes.* Cornelius videtur invalidam confessionem fecisse, quia ex dictis, qui credit, se certo relapsurum esse, arguit eo ipso, se firmitate propositi caruisse. Ergo male egit confessorius huiusmodi poenitentem absolvendo, nisi in eo potius timorem relapsus, quam defectum propositi agnosceret, ut supra dictum est.

CASUS DE CONFESSIONE

SEU

De obligatione confessionis; de ejus integritate et sinceritate; de peccatis dubiis; de circumstantiis peccatorum; de manifestatione complicitis; de peccatis ex oblivione omissis; de confessione per interpretem; de confessione moribundorum sensibus carentium; de examine conscientiae et de confessione repetenda, necnon de confessione generali.

CASUS I.

OBLIGATIO CONFESSIONIS IN HAERETICO AD FIDEM CONVERSO.

Chrysanthus, ab haeresi lutherana ad fidem catholicam conversus, ob dubium in sua secta susceptum baptismum sub conditione rebaptizandus est. Hoc quidem

(¹) „Unde recte ait *Croix*, quod talis poenitens, priusquam absolvatur, disponi debet, ut speret, non per vires suas, sed per Dei auxilium a peccatis liberatum iri.“ — *S. Lig. ibid. I. (N. edit.)*

summopere exoptat; sed peccatorum confessionem quam maxime reformidat. Est quidem animo dispositus ad futura peccata rite accusanda; verum a praeteritis declarandis excusari veilet. Anxietate pressus interrogat Rogerium theologum. Obligationem confitendi mordicus urget ille: 1° quia hoc exigit obligatio tutiorem partem amplectendi, ubi agitur de re ad salutem necessaria seu de peccatorum remissione; 2° quia statuit Christus Dominus, nullum peccatum remittendum in lege nova, nisi per poenitentiae sacramentum; 3° quia sic

fert generalis consuetudo; 4° quia secus periculum foret abusus, si neo-conversi ad confitendum non tenerentur; difficulter enim legi confessionis postea subicerentur. *Ad tertium* Chrysanthus interrogat Hilarium, canonicum valde doctum. Hic autem negat prorsus, dari in pari casu ullam obligationem confitendi, siquidem lex certo obligans ostendi nequit. His hinc et inde auditis, Chrysanthus in perplexitate permanet.

Hinc

Quaer. 1° *An reapse haereticus ad fidem conversus et sub conditione baptizandus confiteri teneatur?*

2° *An confessio, si fiat, baptismo praemittenda sit, aut vice versa baptismus sit praemittendus?*

3° *Si confessio non sit necessaria, an saltem conveniat, et an severo modo fieri debeat?*

Solutio.

424. — *R. ad 1^m Quaer.* Dico, Chrysanthum non teneri ad confessionem. Quare mihi valde placet canonici sententia. Etenim non tenetur neque ratione medii, neque ratione praecepti.

1° Non tenetur *ratione medii*, quia, etiamsi prior baptismus forte fuerit validus, superest adhuc medium remissionis vel per contritionem perfectam, vel per confessionem cum accusatione generali vel cum declaratione unius peccati venialis, qua confessione peccata omnia totius vitae indirecte remittentur.

2° Neque tenetur *ratione praecepti*, quia praeceptum Christi obligat solummodo ad confitenda peccata post baptismum commissam, quorum habetur conscientia; porro Chrysanthus propter validitatem vere probabilem posterioris baptismi non habet conscientiam ullius peccati post baptismum certo commissi: ergo ad confessionem saltem integram obligari non potest. Nam ad urgendam confessionis obligationem probari debet, peccata fuisse post baptismum patrata; sed in casu hoc probari nequit, siquidem de valore prioris baptismi minime

constat, et ideo hoc sacramentum iteratur. Ergo obligatio neo-conversi est dubia; ergo nulla.

425. — Respondeo ad rationes allatas:

Ad primam rationem. Nego *suppositum*, scilicet remissionem peccatorum obtineri non posse absque confessione vel accusatione evoluta et integra, ut dixi supra probando, confessionem in hoc casu minime esse de necessitate *medii*. Etenim, si validus sit secundus baptismus, peccata omnia abstergit. Si invalidus, peccata per contritionem perfectam, vel *indirecte* in confessione subsequenti per attritionem cum sacramento, seclusa accusatione, remittentur.

Ad secundam rationem. *Distinguo:* Statuit Christus, ut nullum peccatum remittatur in nova lege, nisi per sacramentum poenitentiae in re vel in voto quoad peccata post baptismum commissam, *conc.*; secus *neg.* Atqui in hypothesis non constat, peccata Chrysanthi fuisse patrata post baptismum, ut jam dixi: ergo non constat de obligatione confessionis.

Ad tertiam rationem. Praxis illa non probat confessionis necessitatem. Etenim confessio, licet non necessaria, est valde utilis. Porro utilitas notabilis sufficit ad consuetudinem hujusmodi inducendam; nam sacerdotes ad majus bonum inducere solent neo-conversos ad confessionem peragendam; isti autem optime dispositi libenter, ut plurimum, consilio obtemperant. Neque hic agitur de consuetudine, quae obligationem parere potest. Nam consuetudo illa non contrahitur ab ipso populo seu turba neo-conversorum, cum casus conversionum sint singulares et ipsi conversi nesciant quidem, quid agendum sit; atqui sola consuetudo inducta paulatim a populo obligationem veram inducere potest; ergo nihil probat consuetudo, de qua agitur.

Ad quartam rationem. Non est periculum abusus majus, quam in iis, qui convertuntur ex idololatria. Facile enim ii, qui convertuntur, doceri possunt, cur ad confessionem vel ejus integritatem non obligentur tunc temporis, quando sub conditione baptizantur; obligandi sunt vero postea.

426. — *R. ad 2^m Quaes.* Prorsus indifferens est, si fiat confessio, quod baptismo praemittatur vel postponatur. Etenim, si confessio praecedat, probabiliter valebit, cum prior baptismus sit probabiliter validus, et peccata adulti sint probabiliter post baptismum commissa. Si vero confessio secundum baptismum sequatur, idem dicendum est propter eandem rationem, scilicet quia secundus baptismus probabiliter fuit invalidus, ac proinde peccata praecedentia probabiliter sunt materia valida sacramenti poenitentiae. Attamen convenientius est, servare ordinem naturalem in sacramentorum collatione, ita ut praecedat baptismus conditionatus, et subsequatur poenitentia conditionata. In praxi sic statuere juvat: instituatur quidem confessio ante baptismum ad majorem praeparationem, sed absolutio collato baptismo tantum impertiatur. (¹)

247. — *R. ad 3^m Quaes.* Convenit quidem et perutile est, ut fiat confessio ab illo neo-converso, licet non sit necessaria, ut patet ex dictis; sed expedit, ut modo non tam severo procedatur, ne poenitens ille novus difficultate deterreatur. Satis igitur esset, si confessarius interrogando summa rerum capita tantum percurreret. Hortandus tamen est poenitens, ut eo modo confiteatur, qui majori consolationi ipsi futurus videatur.

CASUS II.

INTEGRITAS CONFESSIONIS (1°).

1° Crispinus juvenis sic confessionem instituit: 1° Deditus fui intemperantiae, ludo et blasphemis cum variis sociis. 2° Saepe cogitationes impuras in mente volvi circa diversas personas. 3° Semel cum puella tota nocte conversatus sum. 4° Pluries inimicitias in mente enutriv, de inimico detraxi et ipsi malum optavi.

2° Elodia, rixosa mulier, se accusat, quod decies circiter in maritum imprecata fuerit; postea vero detegit, se undecies vel

etiam quindecies fuisse imprecatam. Item confitetur peccatum aliquod detractionis uti dubium, dicendo: *Credo, quod detraxerim, vel de hoc dubito*; deinde vero reperit, peccatum illud certo a se patratum fuisse. Proinde dubitat, utrum in utroque casu confessio horum peccatorum iteranda sit.

Hinc

Quaer. 1° *Quid requiratur ad integritatem confessionis?*

2° *Quid dicendum de confessione Crispini in primo casu?*

3° *An Elodia teneatur ad iterandam confessionem peccatorum ut dubie accusatorum, quando comperit, ea fuisse certa etc., prout dicitur in secundo casu?*

4° *Si quis erraverit, numerum peccatorum notabiliter exaggerando, an id in confessione postea declarare debeat?*

Solutio.

428. — *R. ad 1^m Quaes.* Requiritur ad integritatem confessionis, ut omnia peccata mortalia post baptismum commissa et menti occurrentia accusentur juxta numerum et species, quantum fieri potest. — *Vid. Comp. n. 469.*

429. — *R. ad 2^m Quaes.* Confessio Crispini caret integritate in omnibus, quia neque numerum peccatorum, neque eorum species declarat, nec aliquando satis exprimit, utrum materia sit gravis vel levis. Confessarius igitur supplere debet interrogando sequenti modo:

1° „Quomodo violasti temperantiam? „an excedendo in cibo vel in potu? an „usque ad crapulam vel ad plenam ebrietatem? et quoties? — Cuinam ludo vacasti? an ludo prohibito? injusto? an cum „magna prodigalitate? an pluries? — Quoties blasphemasti? quomodo?“ Haec ultima interrogatio saepe erit necessaria ad dignoscendum, utrum revera poenitens blasphemaverit.

2° „Quoties deliberate pravis cogitationibus assensum praebuisti? An etiam „prava desideria fovisti? Quodnam fuit tuae „concupiscentiae objectum? an personae li-

(¹) *Comp. n. 419. 420.* — Sed juxta decreta *S. R. et U. Inquis.* neoconversus, *sub. cond. baptizatus*, praeteritae vitae peccata confiteri *debet* et ab iis *sub cond. absolvi.* 17. Jun. 1715 et 17. Dez. 1868. (N. edit.)

„berae vel conjugatae? an cognatae, affines?

„An peccata consummata sunt, vel non?“

3° „An conversando tota nocte cum „puella pluries et quoties peccasti vel peccatum consummasti?“

4° „Quoties vel quamdiu inimicitias „fovisti? An et quoties mala gravia pro „ximo tuo optasti?“

430. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Elodia non tenetur accusare peccatum undecimum, utpote comprehensum in hac accusatione „*circiter decies*. — *S. Lit. n. 466.* — *Volt n. 557.* 2° Tenetur vero exprimere numerum decimum quintum, utpote in praefata locutione non contentum. 3° Tenetur, saltem *practice loquendo*, iterum accusare peccatum detractionis juxta communem sententiam, quia peccatum certum in accusatione dubia non continetur. — *V. Comp. n. 472. 480.* — *S. Lit. ibid.* — *Volt ibid.*

431. — *R. ad 4^m Quaes.* *Negative*, si bona fide egerit, quia plene et integre obligationi confessionis satisfecit, siquidem numerus minor in majori fuit comprehensus adeoque remissus. *Ita communiter.* — *Reuter n. 313.* (¹)

CASUS III.

INTEGRITAS CONFESSIONIS (2°).

Venialia uni, et mortalia alteri declarata.

Leocadia, confessorio ut pla mulier nota, si quando graviter peccet, ne apud eum bonam existimationem amittat, extraordinarium confessorium requirit, cui mortalia confiteatur, et venialia tantum moderatori ordinario declarat. Quondam, cum in aliquod mortale lapsa fuisset, et copia confessorii extraordinarii deesset recurre-retque tempus pro confessione statutum, in magna versabatur perplexitate. Astant undique ambages. Si accedere velit ad confessorium ordinarium, magna verecundia cohibetur; si expectare statuatur, donec alium repererit, mirabitur solitus moderator, et postea de causa insolitae morae interrogabit. Quid igitur faciet misera? Adit quidem solitum sacerdotem, sed, ne sacrilegio inquinetur, oblatam a confessorio

(¹) Cf. etiam infra n. 441. 442. (N. edit.)

absolutionem recusat praetextu insufficientis praeparationis aut recollectionis, sed reapse, ut alium confessorium interea adire queat.

Hinc

Quaer. 1° An valida confiteatur ille, qui venialia uni confessorio, mortalia vero alteri declarat?

2° *Quid de Leocadia dicendum?*

Solutio.

432. — *R. ad 1^m Quaes.* *Affirmative per se loquendo*, dummodo omnia mortalia alteri confiteatur, nec absolutionem recipiat umquam celato aliquo peccato mortali. Ratio est, quia confessio est vere integra, si omnia peccata mortalia complectatur. Attamen in praxi diffidendum est erga eos, qui saepe mortaliter peccant et circumeunt, frequenter confessorium mutando, ne cognoscantur, et proinde ut liberius peccent. Quam maxime sane libertati in eligendo et etiam mutando confessorio favendum est; sed abusus etiam impediendi sunt. — *V. Comp. n. 475.* — *Lacroix n. 1186.* — *Suarez.* — *Layman et alii apud Lacroix.*

433. — *R. ad 2^m Quaes.* Leocadia non est arguenda de integritatis defectu in confessione. Sed timendum est, ne, huc et illuc vagando et frequenter confessorium de industria mutando, dispositione cordis sufficienti careat. Enixe etiam adhortanda est, ut ad confessorium ordinarium non accedat, si nolit mortalia declarare, etiamsi absolvi nollet, quia facile fieri potest, ut, urgente confessorio, absolutionem sacrilegam recipiat. Ceterum verendum est etiam periculum, ne Leocadia, si saepe in mortalia labatur, confessorium decipiat et frequentius, licet indigna, ad s. eucharistiam a confessorio admittatur. (¹)

CASUS IV.

INTEGRITAS CONFESSIONIS (3°).

Peccatum recens ut antiquum declaratum.

Paulina, industria mulier, si quando gravius peccet, modum invenit peccatum cum minori verecundia confitendi, ut ex dicendis patebit.

1° Quondam, cum peccati turpis rea

(¹) V. etiam *Casum VIII.* (N. edit.)

evasisset, confessionem generalem summariam a pluribus annis instituit, et peccatum illud recens commissum et nondum declaratum cum aliis peccatis jam in praecedentibus confessionibus accusatis miscet et confundit.

2° Alias, culpa lethali recenti inquinata, accusatis peccatis venialibus addit: *Me accuso etiam de tali peccato, quod anno praeterito infeliciter patravi.*

3° Alias, recurrente eodem casu, accusatis pariter venialibus, sic concludit: *Accuso me de omnibus culpis in tota vita mea commissis, praesertim de tali peccato turpi.*

Hinc

Quaer. 1° *An peccata nondum accusata necessario sint distinguenda a peccatis jam declaratis, v. g. si aliqua confessio generalis instituitur?*

2° *An satisfaciat integritati confessionis, qui peccatum recens ut antiquum accusat?*

3° *Quid de variis industriis Paulinae?*

Solutio.

434. — *R. ad 1^m Quaer. Negative* probabilius *per se*. Ita *S. Lig. n. 425. R. l. sub 2.* et clarius in *Hom. apost. tr. 16. n. 4.* — *Lugo disp. 16. n. 47.* — *Tamb., meth. conf. l. 2. c. 1. et alii contra Billuart diss. 7. art. 2. §. 5.* — *Lacroix n. 1181. et seq.*

Ratio est, quia peccatum, quatenus commissum, idem est, sive jam fuerit declaratum, sive non declaratum. Circumstantia enim temporis, quo patratum fuit, non se habet ex parte peccati, sed mere ex parte poenitentis. Quapropter, illa circumstantia non explicata, totum tamen explicatur peccatum secundum suam specificam gravitatem, imo secundum circumstantias ipsum aggravantes. Hinc:

1° Qui confitetur peccatum in praecedenti confessione ex oblivione omissum, non tenetur hanc circumstantiam explicare, nisi per accidens hoc requiratur, ut sciat confessarius, an possit absolvere, necne. — *Lacroix ibid.*

2° Qui confitetur generaliter, probabi-

lius potest sine alia explicatione admiscere peccata nova cum antiquis, etiamsi id de industria faciat ad tegendum tempus, quo peccatum commisit, quia utitur jure suo. Nec obstat, quod dicat, se velle confessionem generalem facere; per hoc enim non dicit, se velle sola peccata antiqua confiteri, sed velle se etiam illa comprehendere: nam confessio omnia peccata usque ad hanc horam commissa complectitur. Nec refert, quod mutetur iudicium confessarii, qui forte putat, peccatum jam esse deletum, dum non fuit adhuc declaratum, quia sufficit, ut confessarius iudicium ferat de peccato, ut in se est; malitia enim peccati non mutatur, sive remissum jam fuerit, necne. Nec refert etiam, quod confessarius intelligat, illud esse peccatum antiquum; poenitens enim id non dixit, nec intentio absolvendi pendet ab estimatione privata confessarii, qui intendit absolvere ab omnibus peccatis ad iudicium delatis. Ita expressis verbis *Lugo ibid. n. 54.* Hoc autem probabiliter valet, etiamsi poenitens praevideat, confessarium putaturum esse, peccatum recens jam fuisse alias declaratum, dummodo ex vi confessionis eum in hunc errorem non inducat, sed tantum errorem permittat. — *Lugo. — Bonacina. — Suarez et alii apud Lacroix n. 1181.*

Dixi: *per se loquendo*; quia aliquando necessario declaranda est *per accidens* temporis circumstantia, v. g. si peccati speciem mutet, ut in conjugato etc.; vel si ipsi peccato adnexa sit reservatio etc. In praxi tamen semper, ut discrimen illud fiat, suadendum est. — *Lacroix n. 1182.*

435. — *R. ad 2^m Quaer. Negative.* Ratio est, quia expressa temporis determinatio in confessione omnino mutat actum clavibus subjiciendum. Actus enim, quem hodie posuisti, non est idem ac ille, quem posuisti anno praeterito. Ergo, quando dicis, te peccasse anno praecedenti, non confiteris peccatum hodie vel heri patratum et dupliciter mentiris, scilicet accusando peccatum, quod non fecisti altero anno, et negando peccatum, quod nunc patrasti. Ita expresse *Tambur., meth. conf. l. 2. c. 1.* — Adde *Suarez — Bonacina et*

alios apud *Lacroix* n. 1181. Etenim isti auctores asserendo, non esse necessario distinguenda peccata non accusata a peccatis jam alias accusatis, apponunt hanc restrictionem: modo poenitens ex vi confessionis confessarium in errorem non inducat, sed tantum errorem permittat, ut in responsione ad Quaesitum praec. jam dictum est. — *V. Comp.* n. 488.

Obijcies: Circumstantia temporis, quo peccatum fuit commissum, non mutat speciem peccati, neque est pars peccati, ut dictum est in responsione ad primum Quaes. Ergo nulla ratione illa circumstantia declaranda est.

R. Dist. Circumstantia temporis non est quidem declaranda *de se*, quia verum est, eam non habere rationem peccati, nec pertinere ad peccatum, neque mutare ejus speciem; sed non est positive excludenda in accusatione peccati, quia peccator illam positive excludendo negat eo ipso, se tunc peccasse, quod falsum est.

436. — *R. ad 3^m Quaes.* seu: quid de Paulinae industriis?

In primo casu videtur Paulina integritati confessionis satisfecisse cum rigore loquendo, quia poenitens significando, se velle declarare peccata totius vitae usque adhuc, nihil excipit, nec confessarium in errorem necessario inducit. Nec obstat, quod peccata non adhuc declarata cum aliis jam confessis misceat.

In secundo casu Paulina non satisfecit integritati confessionis, quia negavit, se recenter peccasse, quod falsum est, et proinde aequivalenter celavit peccatum hoc ultimo tempore commissum.

In tertio casu defuit etiam integritati confessionis, quia peccatum recens ut antiquum accusavit: haec enim formula in fine confessionis ordinarie prolata: *Accuso me de peccatis totius vitae* in sensu communiter accepto significat peccata ante ultimam confessionem commissa. Ergo confessarius intelligit, peccatum a poenitente specificatum ad vitam anteactam pertinere et jam accusatum esse. Ergo confessio ista integritate caret; ergo iteranda est. — *V. Comp.* n. 488.

CASUS V.

INTEGRITAS CONFESSIONIS (4°).

Confessio dimidiata ob infamiae periculum.

1° Sigismundus parochus, sacrum viaticum ad Barbaram moribundam deferens magna comitante turba, de more postulat ab ipsa secreto, an quid conscientiam remordeat. Fatetur illa, se a 40 annis sacrilege confessam esse; timens autem parochus, ne mirentur assistentes, si diutius cum aegrotā sermonem protrahat, audito uno vel altero peccato eam absolvit et sacra eucharistia reficit.

2° Claudinus puer, cum pro prima vice ad sacram mensam, multis stipantibus sociis, accederet, timore sacrilegae communionis correptus statuit declarare peccatum grave, a pluribus annis patratum et hactenus in confessione celatum. Deficiente confessario ordinario adit sacerdotem primum sibi obvium et rem ei uno verbo aperit. Hic propter temporum angustias et infamiae periculum puerum statim absolvit, praecipiendo, ut ad sacram synaxim accedat, postea confessionem ratione integritatis completurus.

Hinc

Quaer. 1° *An recte processerit Sigismundus in primo casu?*

2° *An Claudinus in secundo casu potuerit absolvi et eucharistiam accipere imperfecta confessione?*

Solutio.

437. — *R. ad 1^m Quaes.* Sigismundus recte processit, nec prudenter alio modo facere potuisset; etenim in tantis rerum angustis non urget praeceptum integritatis confessionis propter periculum famae, quod incurrisset moribunda. Igitur in eo casu, auditis praecipuis peccatis, mulier absolvi debuit. Deinde confessario quamprimum ad aegrotam redeundum fuit ad majorem confessionis integritatem obtinendam, inquantum spectatis circumstantiis id fieri potuit. — *S. Lig.* n. 484. — *Gousset.* (1)

(1) „Non est obligatio, integre peccata confiteri, si id fieri nequeat absque periculo

438. — *R. ad 2^m Quaes. Affirm.* Ratio enim eadem est ac in casu praecedente, scilicet quia urgebat periculum grave infamiae excusans hic et nunc a praecepto divino integritatis confessionis. Recte igitur egit confessarius erga Claudinum. *Ita Gousset ibid. (1)*

CASUS VI.

INTEGRITAS CONFESSIONIS (5°).*Virago.*

Rosaura, nobilis matrona, omnibus confessariis civitatis notissima, cum non auderet culpam aperire sua peccata nec alio facile divertere posset, induta virili veste sub noctem ingreditur oratorium, in quo soli viri admittuntur, virilique simulata voce integram et sinceram instituit confessionem omnium peccatorum, etiam cum personis sexus diversi commissorum, et absolutionem obtinet.

Hinc

Quaer. 1° *An confessio Rosaurae valida et integra fuerit?*

„se infamandi vel praebendi scandalum, „quod contingeret, si confessarius, delato „viatico ad infirmum, cognoscens, confessiones ejusdem a pluribus annis in „validas fuisse, confessionem generalem „quoad singula exigeret. Sufficit in hoc „casu, infirmum se accusare de peccatis, „quae ipsum vehementius angunt; et se „excitare ad contritionem cum firmo „proposito supplendi, quae desunt, quam „primum moraliter fieri potest.“ — *Gousset n. 433. (N. auct. ex idiom. gall. versa.) V. etiam Comp. n. 498. not. 2.*

(1) „Die primae communionis, brevi antequam ad sacram mensam accedere oporteat, puer timens, ne indigne s. communionem recipiat, confiteri desiderat. Cum confessarium suum, qui missam celebrat, convenire nequeat, ad alium sacerdotem praesentem recurrit; fatetur, se in confessionibus praecedentibus peccatum reticuisse mortale, vel quod putabat saltem mortale: deficit vero tempus, ad confessiones iterandas. Cum a sacramenta abesse nequeat absque inconvenienti et quin famam suam laedat apud praesentes, confessarius ipsum absolvet, vere poterit, si puer tunc dispositus est, sanare illas confessiones, quae fuerunt, nullae aut sacrilegae.“ — *Gousset n. 432. (N. auct. ex idiom. gall. versa.)*

2° *Si abortum in se procurasset, an satis fuisset dicere: Abortum procuravi?*

Solutio.

439. — *R. ad 1^m Quaes.* Confessio Rosaurae integritate *per se* non caruit, modo mulier omnes peccatorum species expresserit. Ratio est, quia confessarius audit et absolvit peccatorem praesentem, cujuscumque status, conditionis aut sexus fuerit. Error enim ministri circa sexum poenitentis est quid mere accidentale quoad confessionem et absolutionem; nam confessarius non debet iudicium ferre de sexu, sed de peccatis: peccata autem pro diverso sexu speciem non mutant. Hoc etiam valet, si mulier confitendo sub specie viri peccata cum sexu diverso commissa accusaret, quia iudicium confessarii essentialiter non mutaretur.

440. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia mater non exprimeret, quod proprio foetui necem intulisset, et proinde speciem gravissimam peccati contra pietatem reticeret. Ergo in eo casu confessio Rosaurae integritate careret. (1)

CASUS VII.

MENDACIUM IN CONFESSIONE (1°).

Dorothea, pia mulier, licet ut filia Adae humanam fragilitatem interdum experiatur, a confessario interrogata, num ad sacram mensam de more accesserit, affirmavit, non audens declarare, se ob aliquod animi taedium semel iterumve communionem praescriptam omisisse. Alias interrogata, num peccatum aliquod veniale pluries olim ab ea commissum fecerit, contra veritatem id negavit. Tandem, cum generalem confessionem ex mera devotione instituisset, interrogata de aliquo peccato gravi contra castitatem negavit, se illius ream esse, quia illud in praeterita confessione debite declaraverat. Postea timet Dorothea, ne propter praefata mendacia confessionem sacrilegam fecerit.

(1) Attamen etiam hoc peccatum contra pietatem exprimere valebit, quin sexum prodat. (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° *Quale peccatum sit mentiri in confessione?*

2° *Quid de Dorothea judicandum?*

Solutio.

441. — *R. ad 1^m Quaer.* Per se datur tantum peccatum mortale, quando mendacium versatur circa materiam necessariam confessionis sine justa causa celatam, aut materiam gravem suppositam.

Hinc: 1° Peccat graviter poenitens, qui, non legitime excusatus, negat, se commisisse aliquod peccatum grave, quod scit, se patrasse, quia injuriam gravem sacramento irrogat.

2° Peccat etiam graviter, qui, mentiundo in confessione, accusat peccatum grave, quod non commisit, v. g. ad jactantiam, ad intricandum confessarium, ad curiositatem, ut eliciantur a confessario explanationes circa res ignotas et periculosas, ad complacentiam in interrogationibus a confessario faciendis habendam etc. Ratio est, quia gravem injuriam irrogat sacramento ipsi subjiciendo tamquam materiam certam et necessariam peccata non existentia. Excusantur tamen a peccato gravi ob bonam fidem rudiores, qui putant, melius esse *abundare*, quam *deficere* in numero dubio peccatorum exponendo. *Ita communiter cum S. Lig., Rom. apost. tr. 16. n. 28. (¹)*

442. — 3° Mendacium autem circa peccata venialia negata vel falso affirmata in confessione non est *per se* peccatum mortale, quia tale mendacium non est perniciosum nec graviter sacramento injuriosum, cum sit in materia levi et non necessaria. *Ita communiter. — S. Lig. ibid. — Billuart diss. 7. art. 2. q. 5. contra plures*, qui dicunt, quod omne mendacium in confessione sit mortale, circa materiam quamcumque confessionis versetur.

4° Non est peccatum mortale *per se*, negare culpam gravem confessam, quia non est materia necessaria sacramenti, et responsio negantis, nisi circumstantiae aliud postulent, intelligenda est ab ultima con-

fessione vel de peccato non adhuc clavibus subjecto. Excipe: si confessarius jus habeat de peccato illo interrogandi ad praesentem directionem, v. g. ad differendam absolutionem, propter relapsum vel consuetudinem, ad injungendam restitutionem vel satisfactionem aut ad remedia praescribenda etc. — *S. Lig. ibid. — Billuart ibid. et alii communiter.*

5° Mendacium circa res ad confessionem seu conscientiam poenitentis non pertinentes *per se* non est mortale, quia nec est graviter poenitenti damnosum, ut supponitur, nec graviter sacramento injuriosum, cum ad ipsum non referatur. *Ita communiter cum S. Lig. ibid.*

443. — *R. ad 2^m Quaer.* Dorothea non fecit sacrilegam confessionem, non obstante triplici negatione veritatis, nisi forte ex conscientia erronea, nempe si graviter peccare existimasset.

Etenim: 1° Non graviter peccavit mulier affirmando, se eucharistiam suscepisse, et negando, se commisisse tale peccatum veniale, quia materia duplicis illius mendacii minime gravis est, ut patet ex dictis. Nam mendacia illa non reputarentur mortalia extra confessionem; sed circumstantia confessionis non facit, ut gravia evadant, cum ad materiam confessionis necessariam non pertineant.

2° Neque mentita est graviter, imo neque venialiter *per se*, negando, se ream esse peccati, quod reapse commisit, sed quod jam alteri confessa est, quia non habet peccatum illud *supra conscientiam*: ergo illius rea non est. Imo potest dicere: *Non commisi illud peccatum i. e. illa, ut confiteri debeam*, quia jam ad materiam confessionis necessariam non amplius pertinet. Hoc tamen intelligendum est, nisi confessarius in aliquo casu juste interroget ad noscendum statum poenitentis. — *S. Lig. n. 496. 497.* — Sed, si poenitens non peccaverit mortaliter ab ultima confessione, confessarius sufficienter novit statum ejus, neque tunc jus ullum habet de vita praeterita interrogandi. (¹)

(¹) Haec regula raro quidem, aliquando tamen exceptionem admittet. — *V. Comp. n. 621. not. 1. (N. edit.)*

(¹) V. etiam supra n. 431. (N. edit.)

CASUS VIII.

MENDACIUM IN CONFESSIONE (2°).

Veronica, confessario invito, aliquando alios confessarios adit verecundiae causa, ut incognita incognito confiteatur. Has autem interpositas confessiones confessario consueto studiose tegit sive tacendo, sive dicendo, se a 15 diebus ad confitendum non venisse, licet pridie ab alio jam absoluta fuerit. Imo, interrogata a confessario rem suspicante, utrum alio confitendi gratia perrexerit vel ab alio absolutionem receperit, verbis ambiguis primum respondet; sed pressius adacta negat, restrictione scilicet mentali utendo. Novit enim, confessarium mussitare, irasci, increpare, si resciat, aliquam suam oviculam alio fuisse peregrinatam.

Hinc

Quaer. 1° *An Veronica confessario mentita fuerit in circumstantiis supra enuntiatis? Et an graviter dissimulatione peccaverit?*

2° *Quid sentiendum sit de confessariis, qui timentes, ne forte poenitentes alium sacerdotem adeant, eos quaestionibus intricatis urgent et premunt, ut rem ab ipsis emungant?*

Solutio.

444. — R. ad 1^m Quaes. *Negative per se loquendo.* Etenim:

1° Veronica non mentita est dicendo: „A 15 diebus non veni, vel ad te non accessi ad confitendum,“ quia reapse ad hunc confessarium non venit. Sensus verborum non determinat necessario audientem ad concludendum, nullam confessionem fuisse interpositam.

2° Neque mentita est negando, se apud alium confessarium peccata sua deposuisse. Ratio est, quia, cum confessio ex institutione divina sit omnino libera ratione confessarii eligendi, jus habet poenitens, confessarium quemcumque approbatum adeundi. Atqui jure suo privaretur et libertate careret, si fateri teneretur, se alium confessarium adiisse; nam, inquisitione confessarii ordi-

narii molestatus et timore futurae correctionis vel ejus contristationis adactus, jam a libertate exercenda moraliter impediretur. Ergo poenitens non tenetur fateri, se alium confessarium adivisse. Ergo interrogationem confessarii declinare vel dissimulare potest, seu simpliciter negare, utendo restrictione mentali satis obvia in praedictis circumstantiis. Ergo Veronica de mendacio non est arguenda. Ergo nedum dissimulatione graviter peccaverit, ab omni peccato excusanda est. (¹)

445. — R. ad 2^m Quaes. Graviter corripendi sunt. Corripendi, inquam, quia jus strictum fidelium in re gravissima violant et libertatem ab ipso Christo poenitentibus concessam tyrannico modo restringunt, ut eos jugo suo alligatos et concatenate devinciant. Corripendi, quia auctores sunt, cur fideles libertate conscientiae carentes peccata tegant et utrumque sacramentum, poenitentiae scilicet et eucharistiae, multiplicatis sacrilegiis polluant. Corripendi, quia hac agendi ratione id efficiunt, ut passim sacerdotes omnes vituperentur et de zelotypia et perversa aemulatione arguantur.

Quid igitur est, o sacerdos imprudentissime, quod adeo alicui mulierculae adhaeres, ut, si alio semel divertat, eam velut infidelitatis ream reprehendas? Dic, quaeso, undenam tanta tibi debetur fidelitas? Numquid sacro foedere cum devotula fuisti devinctus? Quid times? Numquid reformidas, ne haec ovicula tuum ovile deserat? Quid tanti foret mali? Minime sane: nam onere eam dirigendi et de ea in tremendo Dei judicio rationem reddendi careres, dum ipsa probabiliter aequae pingui et etiam pinguiori pabulo nutriretur. Quod si vir poenitens aliquando apud alium sarcinam peccatorum deponat, parum ex hoc commoveris; unde discrimen? Numquid anima viri non tam tibi cara est, quam anima mulieris? Adhuc de una re te interrogatum volo: Numquid tu ipse fidelitatem proprio confessario servasti? Nonne quandoque ad alium sine scrupulo divertisti? Quare igitur beneficium, quo

(¹) Cf. etiam *Casum III. de confess.* (N. edit.)

uteris pro te ipso, poenitentibus negares? Quid rei respondendum in promptu haberes, si quondam tibi conquerenti et objurganti mulier responderet, sicut novi aliam reposuisse: Quare tu ipse aliquando confessarium mutas? Proterva quidem, sed non insana responsio! — *Recole dicta supra de statu clericali Cas. XV. n. 71., et praesertim verba gravissima D. Thomae ibidem relata.*

CASUS IX.

PECCATA DUBIA.

Hubertus, vir neque timoratae, neque laxae conscientiae, varia peccata dubia in confessione praetermisit, ratus, se nulla obligatione ea declarandi obstrictum esse, scilicet: 1° Olim dubitans, utrum delectationi morosae consensum praebuerit, et utrum peccatum talis speciei vel in tali numero patrauerit, illud reticuit, hoc principio innixus: *Nulla datur obligatio, nisi de ea certo constet.*

2° Alia vice etiam peccatum aliquod omisit inter confitendum, quia causae aderant utrimque dubitandi, utrum lethaliter deliquisset, vel venialiter tantum.

3° Alias sciebat quidem et certo, se aliquod peccatum patrasse, nec ignorabat, illud esse certo grave; sed graviter dubitabat, utrum illud jam in aliis confessionibus accusavisset, necne. Haesit anceps aliquamdiu, modo in declarationem facendam, modo in eam omittendam propendens. Tandem illud peccatum praetermittere statuit, ratus, se posse hac in re uti sententia probabili sibi favente.

Hinc

Quaer. 1° *An adsit obligatio confitendi peccata dubie commissa?*

2° *An accusanda sint peccata dubie gravia?*

3° *Quid de peccatis certo commissis et certo gravibus, sed jam probabiliter in confessione declaratis?*

4° *Quid de Huberto sentiendum?*

Solutio.

446. — *R. ad 1^m Quaer. Negative probabiliter, nisi agatur de dubio mere*

practico, ex quo scilicet conscientia minime efformari potest, nec omissa fuerit seria diligentia ad dubium discutiendum. Ratio est, quia tunc agitur de lege dubia, quae non obligat. Etenim ex *Tridentino* accusari debent peccata mortalia, quorum habetur conscientia; atqui non habetur conscientia peccatorum dubiorum, siquidem conscientia nihil aliud est, quam cordis scientia seu iudicium practicum de peccato commisso. — *S. Lig. n. 473.*

447. — *R. ad 2^m Quaer. Negative etiam probabiliter per se, saltem speculative loquendo, ob easdem rationes, ac modo supra. Etenim lex peccata mortalia tantum respicit; ergo, si non constat de peccato mortali, de obligatione legis non constat. Sed supponitur poenitens, qui in re, de qua agitur, ordinarie discernere possit inter peccatum mortale et veniale, quia secus conscientiam suam efformare non posset. — V. Comp. n. 478.*

R. ad 3^m Quaer. Magis adhuc controvertitur in hoc casu, ac in praecedentibus. At multo communius doctores urgent obligationem confessionis, quia, ajunt cum *S. Lig. n. 477.*, quando peccata sunt certa, requiritur etiam confessio certa; *non satisfit enim obligationi certae per adimplerionem dubiam.* (1) Attamen sententia libertati favens vere probabilis videtur, quia obligatio confessionis in hoc casu probari nequit. — *V. Comp. p. 1. n. 80.* (2)

Ceterum in praxi, stante dubio, tutior pars semper suadenda est, praesertim ad periculum hallucinationis declinandum. Imo, poenitentes laxae conscientiae ad hanc tutiorem partem sequendam adigendi sunt, quia praesumptio contra eos militat. — *V. Comp. a n. 477. ad n. 480.*

R. ad 4^m Quaer. Quid igitur de Huberto? Ad rigorem loquendo non videtur inquietandus, quia, cum non sit vir laxae conscientiae atque ex rationibus solidis iudicium suum efformaverit, opinione sua probabili uti potest. (3)

(1) Exceptiones vide apud *S. Lig. ib.* (N. edit.)

(2) Cf. *notam 2. ib.* appositam. (N. edit.)

(3) Excipe in genere casum sub 3°. (N. edit.)

CASUS X.

CIRCUMSTANTIAE PECCATORUM (1°).

Clemens sacerdos docet publice in concionibus, et privatim confessiones excipiendo, nullam prorsus dari obligationem declarandi circumstantias aggravantes; imo, et inutiliter atque nocenter eas declarari: hoc enim, ait, non inservit, nisi ad terendum tempus, ad confessiones protrahendas ac poenitentes perturbandos, proindeque ab iis accusandis poenitentes retrahit et prohibet.

Minutius autem, alius sacerdos, Clementi publice contradicit et docet e suggestu, circumstantias aggravantes esse in omni casu necessario accusandas juxta concilium Trid. et catechismum Romanum. Hinc ipse minutatim poenitentes interrogat de omnibus circumstantiis, etiam ad sextum praeceptum pertinentibus; imo, cogit omnes poenitentes a confessariis oppositae sententiae absolutos ad confessiones iterandas ob integritatis defectum. Hinc mirantur fideles et dicunt, ne ipsos quidem sacerdotes ea, quae sunt religionis, callere, et ita de fide actum esse.

Hinc

Quaer. 1° *An accusandae sint circumstantiae notabiliter aggravantes, quae tamen speciem peccati non mutant?*

2° *Quid de ratione agendi utriusque sacerdotis?*

3° *Quid in praxi faciendum? Vel quid expediat?*

Solutio.

448. — *R. ad 1^m Quaer. Negative probabiliter* cum sententia communiori theologorum. Ratio est, quia datur tantum obligatio accusandi peccata cum eorum numero et speciebus, ut constat ex concilio Trid. Atqui illae circumstantiae, licet notabiliter aggravantes, per se solas peccata non constituunt. Praeterea saepe impossibile est distinguere, quatenus sint circumstantiae aggravantes, et proinde, si daretur hujusmodi obligatio, tum confessarii, tum poenitentes jugibus scrupulis obruerentur et inter angustias et perplexitates perpetuo fluctuarent.

Objectiones adversariorum.

449. — *Objectio prima.* Currit eadem ratio pro accusandis circumstantiis aggravantibus, ac pro accusandis circumstantiis speciem mutantibus; priores enim, sicut posteriores, iudicium confessarii notabiliter mutant.

R. Nego paritatem; circumstantiae enim mutant speciem declarari debent, quia novam et specialem malitiam addunt, et proinde novum peccatum inducunt; et etiam, quia in praecepto evidenter continentur. Nec obstat, quod iudicium confessarii per circumstantias aggravantes mutetur; nam iudicium confessarii de lege divina cognita necessario tantum ferri debet circa speciem et numerum peccatorum. Cetera ad iudicium illud mere accidentalia sunt.

Objectio secunda. Peccatum, circumstantiis notabiliter aggravantibus adauctum, pluribus peccatis aequivalet; ergo, si numerus sit accusandus, pariter circumstantiae illae accusari debent.

R. Dist.: Pluribus peccatis aequivalet ratione offensae Dei, *conc.*; ratione peccati clavibus subjiciendi, *neg.* Peccatum enim illud cum circumstantiis constituit unum actum moralem, qui quoad substantiam suam tantum declarandus est.

450. — *Objectio tertia.* Si non declararentur illae circumstantiae, confessarius non posset injungere poenitentiam proportionatam, ut a Tridentino requiritur.

R. Poenitentia sacramentalis non debet mathematicè proportionata esse, ita ut respondeat omnibus gradibus extensionis et intensitatis peccati. Requiritur enim tantum, ut servetur quaedam aequalitas, quae observari potest pro numero et speciebus peccatorum.

Objectio quarta. Non licet uti in materia sacramentorum opinione probabilis, ut patet ex propos. 1^a ab *Innocentio XI.* damnata.

R. Dist.: Quando agitur de materia necessaria necessitate sacramenti, *conc.*; necessaria necessitate praecepti, *neg.* Porro in praesenti casu materia non est necessaria in priori sensu, quia integritas ma-

terialis non requiritur ratione sacramenti, sed tantum ratione praecepti. Insuper de praecepto dubio agitur.

451. — *Obiectio quinta.* Circumstantiae pertinent ad materiam necessariam, quia, si poenitens a confessario interrogetur, tenetur eas fateri. Atqui jus interrogandi ex parte confessarii supponit obligationem eas declarandi ex parte poenitentis. Ergo etc.

R. Dist.: Tenetur poenitens respondere confessario prudenter interroganti *per accidens*, ratione directionis, *conc.*; per se, ratione integritatis confessionis, *neg.* Potest igitur teneri aliquando, respondere de aliqua circumstantia, licet eam sponte minime aperire teneretur.

Obiectio sexta. Constat ex rituali Romano, confitendas esse circumstantias notabiliter aggravantes; dicit enim de sacramento poenitentiae: *Si poenitens numerum, speciem et circumstantias explicatu necessarias non expresserit, sacerdos eum prudenter interroget.*

R. Facile intelligi potest rituale Rom. de obligatione confitendi aliquas circumstantias ratione censurae forte adnexae, aut casus reservati etc. — *S. Lig. n. 468.*

452. — *Obiectio septima.* Constat ex catech. Romano, *de conf. p. 2. c. 5. n. 47.*, ubi dicitur, esse explicandas circumstantias, quae „pravitatem valde augent et minuunt.“

R. Textus ille sat obscurus videtur; sed sufficienter explicatur doctrina communi theologorum et confessoriorum Romanorum, nec non doctrina *S. Ligorii*, quae a S. Sede approbata fuit. Insuper hoc nimis probaret, quia ex illo textu deberent etiam necessario accusari circumstantiae notabiliter minuantes, quod est contra doctrinam et praxim communissimam, et magnam involvit repugnantiam. — *S. Lig. ibidem.*

453. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Quid de ratione agendi utriusque sacerdotis? Errat uterque. Errat quidem Clemens asserendo, esse simpliciter inutile aut nocivum accusare circumstantias notabiliter aggravantes; hoc enim *per se* est falsum, quia *per se* utile est, si fiat absque scrupulo, seclusa obligationis persuasione etc. Si

vero hoc quandoque nocivum sit, est mere *per accidens*. Perperam insuper agit, haec e pulpito docendo, ut luculenter patet.

2° Errat etiam, et multo magis Minutius, socio publice contradicendo cum ingenti fidellum scandalo. Errat docendo, dari obligationem accusandi praefatas circumstantias. Errat quoque poenitentes imprudenter interrogando, contorquendo et vexando, ut minimas circumstantias ab eis exquirat. Errat imprimis de sexto praecepto minutatim inquirendo absque ulla necessitate et cum poenitentium offensione.

454. — *R. ad 3^m Quaes.* In praxi expedit *ordinate loquendo*, ut circumstantiae notabiliores in confessione declarantur, et id fidelibus valde suadendum est generatim ad eorum maiorem consolationem, humilitatem et fructum uberiores ex sacramentis percipiendum; item ad impediendas animi anxietates, v. g. ne forte circumstantiae speciales, praesertim enormes, sint reservatae aut species peccati diversas constituent. Confessarius tamen communiter abstinebit a petendis circumstantiis tantum aggravantibus peccatorum carnalium, ne forte poenitenti et sibi ipsi creet scandalum, neque permittet, ut poenitens eas minutatim exponat, nisi prudenter ad ejus anxietatem sedandam aliquando expediat. *Ita communiter.*

CASUS XI.

CIRCUMSTANTIAE PECCATORUM (2°).

1° Paschasius juvenis in peccatum turpe semel lapsus est cum propria sorore, cum consobrina germana et cum uxore fratris sui. Cum autem ad meliorem frugem sese recepisset, ad pedes confessarii provolvitur et cum magna contritione declarat, se cum tribus mulieribus sibi conjunctis turpiter egisse.

2° Flavia mulier pluries imprecata est patri, fratri, consobрино, avunculo et ipsi confessario, et erga eosdem odium et desiderium vindictae fovit. Confitetur autem, quod toties imprecata fuerit, toties odium et desiderium vindictae habuerit erga

varias personas, quin earum qualitatem exprimat.

Hinc

Quaer. 1° *An Paschasius integritati confessionis satisfecerit, vel an gradus consanguinitatis et speciem propinquitatis declarare debuerit?*

2° *An Flavia satis peccata sua explicaverit, vel an debuerit dicere, imprecationes, odia et desideria vindictae spectasse ad patrem, ad fratrem etc.?*

Solutio.

455. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Paschasius integritati confessionis non satisfecit, quia tacuit circumstantiam adulterii cum uxore fratris sui patrati. Debuisset igitur saltem addere, unam e tribus mulieribus esse matrimonio ligatam.

2° Debuit etiam declarare incestum cum propria sorore seu in primo gradu lineae collateralis. Ratio est, quia reverentia, quae debetur sororibus et fratribus, est diversae rationis ac ea, quae aliis consanguineis collateralibus tribuenda est. Ex hoc patet, quod Ecclesia numquam dispenset ab impedimento in illo gradu ad matrimonium contrahendum. — *Ita communiter cum Lugo et Lacroix.* Attamen *S. Lig. n. 470.* habet sententiam oppositam ut probabilem ex eo, quod copula non sit vetita de jure naturali, ut patet, ait, exemplo filiorum Adae. Sed responderi potest, copulam prohiberi saltem de jure naturali lato et magis, quam polygamia, cum unica exceptio ob necessitatem facta sit.

456. — 3° Probabilius Paschasius non debuit declarare gradum consanguinitatis quoad consobrinam, quia ceteri gradus videntur tantum circumstantiam aggravantem inducere. — *S. Lig. ib. et alii communiter contra Concina* etc. Neque debuit exprimere gradum affinitatis quoad uxorem fratris sui, quia, si excipiatur gradus primus in linea quasi recta, seu inter socerum et nurum (*beau-père et belle-fille*), et inter privignum et novercam (*beau-fils et belle-mère*), probabilius peccatum lu-

xuriae non mutat speciem pro variis gradibus. Neque necesse fuit distinguere inter propinquitatem ratione consanguinitatis vel affinitatis. — *S. Lig. n. 469.*, ubi testatur, esse doctrinam communem theologorum. — *V. Comp. n. 486.*

457. — *R. ad 2^m Quaes.* Flavia deliquit in integritate confessionis, omitendo declarare imprecationes etc. in patrem vel in fratrem in specie, ob strictum pietatis vinculum. Illae enim injuriae graves declarandae sunt, saltem quando agitur de propinquitate propiori, quia est defectus pietatis omnino specialis, cum opponatur amor reciproco, quem sibi invicem debent proxime conjuncti. Hinc praefatae injuriae declarari debent: 1° quoad parentes et filios, imo quoad avos et nepotes, in linea recta; 2° quoad affines in primo gradu lineae quasi rectae; 3° item quoad paternos et filios seu patres et filios spirituales, quia ibi adest *quasi-paternitas* et *quasi-filiatio*; 4° quoad conjuges, quia, cum sint una caro, debent esse *cor unum et anima una*; 5° quoad fratres vel affines in primo gradu lineae collateralis, quia conjunctione omnino speciali uniuntur. (¹)

458. — Non autem necesse fuit, ut Flavia designaret in specie alios, quos injuria gravi affecit, quia injuriae etiam graves inter alios consanguineos et affines *probabiliter* specialem malitiam non contrahunt, licet in gradibus pro matrimonio prohibitis versentur. Ratio est, quia, cum sit remotior conjunctio, non tantus amor prae ceteris extraneis ipsis debetur, ut injuriae istis illatae diversam malitiae speciem constituent. — *Lugo d. 16. n. 308.* cum *alitis* contra *plures*, qui volunt, ut omnes gradus pro matrimonio prohibiti in confessione exprimantur.

Neque debuit Flavia circumstantiam confessarii exprimere *per se*, quia, licet sit velut pater spiritualis, nulla tamen

(¹) *Nota.* Injuriae in bonis fortunae parentibus vel aliis propinquis irrogatae minime speciem peccati mutant, si excipias casum, in quo parentes pro quantitate furti amitterent id, quod necessarium esset ad vivendum, et proinde id, quod filius ex pietate ipsis dare teneretur. (N. auct.)

affinitas spiritualis cum illo contracta est. Attamen species in eo casu mutari potest ratione sacerdotii, nempe si dignitas sacerdotis vel religionis graviter laederetur, aut ejus persona male tractaretur, vel desiderium male illum tractandi haberetur.

CASUS XII.

CIRCUMSTANTIAE PECCATORUM (3°).

Anatolius parochus, cum infeliciter in peccatum carnis lapsus esset cum ancilla sua, quae simul erat parochiana et filia confessionis seu poenitens, ac postea sacrilege celebrasset, indutus laicali veste ad locum dissitum tendit confitendi gratia seque accusat, quod, ligatus voto castitatis, cum aliqua muliere peccaverit et sacrilege communicaverit.

Hinc

Quaer. 1° *An Anatolius integre confessus fuerit omittendo circumstantiam peccati cum poenitente commissi?*

2° *An omittendo circumstantiam ancillae?*

3° *An omittendo circumstantiam parochianae?*

4° *An omittendo circumstantiam missae sacrilegae?*

Solutio.

459. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative* probabilius *per se*. Non debuit enim necessario patefacere circumstantiam peccati cum propria poenitente patrati. Ratio est, quia confessarius ex officio stricte tantum tenetur ad rectam directionem in tribunali praebendam, neque ulla spiritualis cognatio inter confessarium et poenitentem ex confessione oritur. — *Lugo. — Lacroix. — S. Lig., de 6° praec. n. 451.* contra alios non paucos.

Dixi: *per se*; quia circumstantia specifica daretur, si peccatum cum confessione relationem haberet, v. g. si adfuisset sollicitatio in confessione vel occasione confessionis etc., ob sacrilegium et injuriam maximam, quae tunc sacramento poenitentiae irrogaretur. — *Lugo n. 351.*

460. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative* etiam probabilius. Circumstantia enim

famulatus speciem peccati non mutat. Ratio est, quia herus ancillam admittendo ad famulatum cum ea de re temporali tantum contrahit, nempe de tanto pretio, de servitio annuo vel menstruo solvendo, nec intendit, se obligare tamquam ex officio ad spiritualem ejus animae curam suscipiendam. Attamen in casibus particulare facili obligatio specialis intervenire potest pro hero, v. g. si puella junior ipsius custodiae a parentibus committatur, quia tunc quasi-contractus intercedit.

461. — *R. ad 3^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia circumstantia peccati cum parochiana commissi speciem particularem deformitatis inducit. Ad pastorem enim ex officio pertinet, oviculam suam sedulo custodire et a periculis avertere. Quid igitur, si pastor, repente in lupo mutatus, eam voraverit? Quis negabit, speciem peccati novam inde enasci⁽¹⁾? Opposita sententia a sensu communi sane abhorret. *Ita S. Lig. ib. n. 451.*

462. — *R. ad 4^m Quaes. Negative* etiam. Anatolius enim non satisfacit integritati confessionis praetermittendo missam in statu peccati mortalis celebratam, quia dicendo, quod communicaverit sacrilege, tacet tum indignam celebrationem, tum indignam sibi indigno ss. eucharistiae administrationem.⁽²⁾ Seclusa autem celebrationis circumstantia, probabiliter satisfaceret dicendo, se voto castitatis ligatum esse. — *Lacroix n. 1060. et alii graves theologi.*

CASUS XIII.

MANIFESTATIO COMPLICIS ET ILLIUS, QUI FUIT OCCASIO PECCATI.

1° Bertoldus infandum incestus crimen patravit cum sua sorore unica, parochus notissima hujusque nepoti proxime nuptura. Urget tempus paschale, nec miser alteri, quam pastori suo, confiteri potest. Haeret diu anxius et dubius, an possit vel debeat peccatum illud cum sorore sua commissum confiteri cum tanta sororis suae

⁽¹⁾ contra justitiam scilicet. — *S. Lig. ib. (N. edit.)*

⁽²⁾ V. supra n. 164. (N. edit.)

apud parochum infamia. Jamjam peccatum erat omissurus, cum, secum cogitando et recogitando, modum invenit se e tantis ambagibus eriplendi, et sic confitetur: *Incestum semel cum consanguinea commisi.*

2° Aegidius advertens, sororem suam a Cajo, amasio suo, gravidam esse, actus in rabiem eam graviter percutit et sic ejus abortum procurat. Facti poenitens confitetur quidem gravem sororis percussione; sed circumstantiam ejus praegnationis et mortis foetus reticet, ne crimen illius detegat confessario, a quo tam ipse, quam tota familia perfecte cognoscitur.

Hinc

Quaer. 1° *An accusandum sit peccatum, quod declarari nequit sine complicitis manifestatione?*

2° *An peccatum declarari possit confessario complicem cognituro, si alius confessarius non desit?*

3° *An sit obligatio declarandi peccatum mortale, quod accusari nequit sine infamia alterius, qui fuit occasio aut objectum peccati?*

4° *Quid ad utrumque casum?*

Solutio.

463. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative*, quia nulla datur ratio legitima a peccato confitendo excusans. Incommodum enim illud, quod sequitur ex manifestatione complicitis, est ipsi confessioni intrinsecum. Secus enim in locis bene multis, ubi fideles omnes a paracho vel etiam ejus adjutoribus cognoscuntur, jam rueret ex magna parte confessionis praeceptum. Parentes enim, filii, conjuges plerumque a peccatis declarandis excusarentur, quod absurdum est. *Ita communiter. — S. Lig. n. 489. — Billuart diss. 7. art. 2. §. 2. — Lugo d. 16. n. 420. — Suarez disp. 34. sect. 2. — Antoine etc. contra Busemb. etc. — V. Comp. n. 499.*

464. — *R. ad 2^m Quaes. Negative*, si facile alius sacerdos adiri possit. Sed facile etiam dantur causae excusantes. Insuper, seclusa quoque causa excusante, generatim grave peccatum non esset, si

confessarius ordinarius servaretur. — *V. Comp. ibid. (¹)*

R. ad 3^m Quaes. Affirmative. Sequitur ex responsione ad primum Quaesitum. Et enim ratio integritatis confessionis non minus exigit manifestationem alterius non complicitis, quam complicitis, quando aliter integra fieri nequit. — *Lugo d. 16. n. 420. — Billuart diss. 7. art. 2. §. 2. — Antoine, de poenit. c. 1. art. 2. Q. VI. contra Reuter n. 331. et Suarez disp. 34. sect. 2.*

465. — *R. ad 4^m Quaes. Ad 1^m Casum.* Bertoldus tenetur dicere, se incestum commisisse cum consanguinea *in primo gradu lineae collateralis*, vel brevius cum *sorore sua*. Sequitur ex dictis supra in responsione ad 1^m Quaes. Attamen juxta *S. Lig. (²)* probabiliter satisfaceret dicendo: *Peccavi cum consanguinea*. Licet autem minime mihi placeat haec sententia, attamen, cum sit tanti doctoris, eam sequentes damnare non possum.

466. — *Ad 2^m Casum.* Quid tibi videtur de Aegidio? Res difficultate non caret. Ex una parte non apparet, quod peccatum suum in specie declarare possit, quin praefatas circumstantias manifestet. Attamen juxta plures seorsim utrumque peccatum confiteri valeret, scilicet gravem sororis percussione, et abortum mulieris procuratum. Nec dicas, quod sic omitteret circumstantiam specificam consanguinitatis quoad foetum occisum; nam *probabiliter* mala tractatio cognatorum non inducit speciem novam peccati, nisi agatur de consanguineis in primo et secundo gradu lineae rectae etc., ut dictum est supra n. 457. Porro infans occisus seu filius sororis est in secundo gradu consanguinitatis lineae collateralis, et proinde erga eum non specificae laeditur virtus pietatis. — *Lugo d. 16. n. 298. et seq. — Salmant. etc.*

Igitur, si loco sororis Aegidius percussisset matrem viduam per crimen gravidam, ex difficultate se extricare non posset et omnes circumstantias declarare deberet.

(¹) et *S. Lig. n. 490. (N. edit.)*

(²) *de 6° praec. n. 448.; de poenit. n. 470. (N. edit.)*

CASUS XIV.

INQUISITIO DE NOMINE COMPLICIS.

1° Thersilia accedit ad Rufinum confessarium et de peccato gravi consortii cum aliquo viro se accusat. Tum Rufinus: „Estne cognatus tuus ille?“ — „Sane in Adamo.“ — „Estne proximus?“ — „Utique, de proximo meo.“ — „Est vicinus?“ — „Plus vel minus.“ — „Quis est igitur ille? quomodo vocatur?“ — „Vocatur eo nomine, quod in baptismo sortitus est.“ — „Insolescis, proterva mulier! Vade: te absolvere nequeo, quia assequi non possum, quaenam et quanta sit occasio peccandi, in qua versaris.“

2° Julius, vir in regione sua conspicuus, eidem Rufino confitendo se accusat de peccato turpi pluries patrato cum aliqua muliere. Audivit autem Rufinus, Julium male olim versatum esse cum propria ancilla, quam propterea dimittere coactus est. Hinc suspicatur graviter, poenitentem cum nova famula peccasse et proinde adesse occasionem *proximam in esse*. Igitur interrogat: „Estne serva?“ — „Est libera,“ reponit alter. — „Estne famula?“ — „Est famula Dei, de genere filiarum Evae.“ — „Sed habitatne in domo tua?“ — „Sed, pater, hoc ad confessionem pertinere non videtur,“ reponit iterum Julius. — Confessarius autem, cum non potuerit plura a poenitente extorquere, eum, licet aegre, absolvit et dimittit.

Hinc

Quaer. 1° *An liceat confessario petere nomen complicis?*

2° *An id liceat saltem ad correctionem vel bonum publicum?*

3° *An vero liceat confessario inquirere de circumstantiis, ex quibus in notitiam complicis deveniet?*

4° *Quid de Rufino confessario in duplici casu?*

Solutio.

467. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Constat ex bulla Benedicti XIV. *Ubi primum*, in qua Summus Pontifex declarat, confessarios, qui requirunt nomen complicis

sub poena denegandae absolutionis, peccare graviter et eos incurrere suspensionem ab audiendis confessionibus, sed ferendae sententiae tantum. — *V. S. Lit. n. 491.*

468. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Non licet ad correctionem, quia prohibitio est generalis, severa et absoluta. Praeterea illa correctio semper sacramentum poenitentiae odiosum redderet.

2° Neque licet etiam ratione boni publici procurandi ob eandem rationem. Sed, ubi agitur de damno publico impediendo, potest et debet confessarius, ommissa interrogatione de nomine complicis, obligare poenitentem, ut ipse manifestet suum complicem alicui, a quo malum impedi possit. — *S. Lit. n. 491. 492.*

469. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative,* quoties interrogatio spectat ad integritatem confessionis vel ad debitam poenitentis directionem. Imo, saepe tales interrogationes facere debet, ut munus suum rite adimpleat; sic, v. g., petere potest, an persona, de qua agitur, sit in primo vel secundo gradu consanguinitatis⁽¹⁾, ut peccati speciem discernat; an sit voto ligata; an complex in eadem domo versetur et alia similia, licet hoc modo in cognitionem complicis veniat. — *S. Lit. n. 491.*

470. — *R. ad 4^m Quaes. Ad 1^m Casum.* Rufinus graviter peccavit *per se*, ut constat ex responsione ad 1^m Quaesitum. Attamen ejus imprudens interrogatio a peccato mortali excusaretur, si non postulasset nomen sub poena denegandae absolutionis.

Ad 2^m Casum. Potuit et debuit Rufinus, stante casu, Julium speciatim interrogare de qualitate occasionis, ut sciret, an esset occasio *proxima*, vel occasio *in esse* seu in eodem contubernio, quia ex his confessarius dirigitur ad absolutionem dandam vel differendam, aut ad poenitentem magis vel minus urgendum, ut statim occasionem etiam ante absolutionem dimittat. Ergo recte non egit Rufinus absolvendo Julium, naturam occasionis patefacere nolentem.

⁽¹⁾ sive potius: num sit in primo gradu, necne. — *V. S. Lit. n. 470. et supra n. 465. (N. edit.)*

CASUS XV.

PECCATA EX OBLIVIONE OMISSA (1°).

Rosalia, recordans de peccato gravi in confessione modo peracta omisso, nihilominus ad sacram synaxim accedit, et in sequenti confessione casum Severino confessario exponit. At ille, „Scito, filia,“ inquit, „horrendum esse, si quis accedat ad sacram synaxim conscius peccati gravis in confessione non declarati, teque damnandam fore, si tantæ salutis discrimini te iterum committas. Neque hac vice te absolvere valeo.“ — Obstupefacta mulier recta pergit ad alium sacerdotem, Benignum scilicet, quaerens, utrum revera casus damnationis foret. „Minime gentium,“ inquit ille; „scias, te in nullo casu teneri ad confitendum ante communionem quodlibet peccatum involuntarie omissum.“ — „Velis igitur, quaeso,“ ait Rosalia, „peccati hujus absolutionem mihi impertire.“ — „Nequaquam,“ reponit Benignus; „absolutione enim minime indiges, quia jam dimissum est hoc tuum peccatum. Sis igitur bono animo et perge ad sacram eucharistiam statim suscipiendam.“

Hinc

Quaer. 1° *An peccata involuntarie ommissa sint confitenda?*

2° *An declaranda sint ante communionem?*

3° *Quid in praxi tenendum vel suadendum?*

4° *An nova absolutio pro peccatis ex oblivione omissis impertiri debeat, sive eidem confessario, sive alteri confessio fiat?*

5° *Quid de utroque confessario dicendum?*

Solutio.

471. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia oblivio a tanta obligatione excusare nequit. Constat ex propositione 11. ab *Alexandro VII.* damnata. Imo, confessio praedictorum peccatorum ad tempus ingens differri nequit. — *V. Comp. n. 494. et seq.*

R. ad 2^m Quaes. Negative probabitur, quia jam dimissa sunt indirecte. Remanet tantum obligatio ea confitendi ad praeceptum divinum adimplendum. Proinde, ratione probationis, peccatum communioni faciendae non obstat. Insuper, cum remissum fuerit in sacramento poenitentiae, etiam legi concilii Tridentini satisfactum est. — *S. Lig., de euch. n. 257. — Collet et nunc alii communius. — V. Comp., de eucharist. n. 326.*

472. — *R. ad 3^m Quaes.* Suadendum est omnino, ut peccata haec ex oblivione ommissa ante communionem declarantur, si facilis aditus ad confessarium pateat, ad maiorem animi consolationem. Praeterea, cum postea sint accusanda, sane praestat, in praesentibus huic oneri satisfacere. Quod enim *debes facere, fac citius*, et in tuum majus commodum cedit. Insuper, dum te accingis ad communionem faciendam, declaratio peccati tui minus gravis tibi erit.

473. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Minime tibi necessaria est nova absolutio, si ad confessarium consuetum accedas, quia peccata, quae modo accusas, jam *indirecte* remissa, in subsequenti confessione *directe* ab eodem confessario remittentur, quin eorum declarationem renovare debeas.

2° Si vero adeas novum confessarium pro hac vice tantum, *controvertitur*. Alii dicunt, requiri absolutionem, ut peccata *directe* remittantur. — *Sporer* etc. Alii vero *negant*, quia remissio haec *directa* necessaria non videtur. — *Pontas. — Collet* etc. Utraque sententia *probabilis* est. — *V. Comp. n. 496.*

474. — *R. ad 5^m Quaes.* Damnandus est Severinus, qui sine causa Rosaliam damnavit. Ex dictis enim nullus erat pro muliere damnationis casus. Tantum igitur suadere debuisset, ut confessio peccati oblivione omissi communioni praemitteretur, non vero sub gravi praecipere. Benignus in doctrina nullatenus reprehendendus est; potuit enim ita Rosaliam docere et ei, omissa absolutione, communionem permittere. Sed quoad modum nimis aperte agendi rationem alterius confessarii damnavit et ei contradixit. *Est enim modus in rebus. . .*

CASUS XVI.

PECCATA EX OBLIVIONE OMISSA (2°.)

1° Flaminus, peracta confessione annua, recordatur peccati mortalis in ea involuntarie praetermissi. Statuit quidem quamprimum confiteri, ut integritati confessionis satisficiat; sed subinde propositum ad proximum Pentecostes festum distulit. Hac autem accedente solemnitate, Flaminus confessionem iterum in aliud tempus remisit et adeo invaluit mora, ut confessionem ad paschale tempus protraheret. Quare graviter a confessario objurgatus est, velut gravis culpa reus.

2° Barbara, celato in confessione peccato, cum a parocho abhorreat alteriusque confessarii copiam non habeat, frequenter communicare solet in horrenda consuetudine sacrilegii tabescens. Tandem, occasione apud alterum confitendi data, conscientiae sordes abstergit. Sed ecce, postea ipsius memoriae occurrit peccatum mortale, in hac ultima confessione involuntarie praetermissum. Quid faciet misera? Undique ambages! Nec istud peccatum parocho aperire audet, et a sacrilegio abhorret. Tantis pressa angustiis Barbara persuasum habet, se posse de more confiteri et communicare, donec occurrat alia occasio mox adfutura, alteri confessario hoc peccatum patefaciendi. Ita reapse peragit.

Hinc

Quaer. 1° *An peccata involuntarie ommissa sint necessario alias quamprimum accusanda, vel quandoam urgeat haec obligatio?*

2° *An possit interponi alia confessio, antequam declarentur?*

3° *Quid de utroque casu?*

Solutio.

475. — *R. ad 1^m Quaer.* Peccata ex oblivione in confessione ommissa non sunt necessario quamprimum accusanda, saltem probabilius, sed sufficit, ut eorum confessio ad tempus notabile non potrahatur, quia hujusmodi obligatio moraliter accipienda est et peccata illa habentur instar debiti, cujus solutio non potest diu differri, licet

non statim in rigore urgeat. Juxta plures graves theologos confessio horum peccatorum remitti potest, usquedum urgeat alia confitendi obligatio, si nulla confessio alia libera intercedat. — *Bonacina etc.* — *V. Comp. n. 495.*

476. — *R. ad 2^m Quaer.* *Negative*, quia ad integritatem confessionis requiritur, ut poenitens declaret omnia peccata menti occurrentia, nec adhuc clavibus submissa. Atqui conscientiam habet illorum peccatorum, quatenus ratione illorum obligationi confessionis non adhuc satisfacit. — *V. Comp. ibid.*

477. — *R. ad 3^m Quaer.* *Ad 1^m Casum.* Flaminus optime fecisset, si ad confitendum pro solemnitate Pentecostes accessisset et peccatum ex oblivione ommissum cum aliis nondum patefactis accusasset. An vero accusandus sit de peccato, praesertim gravi, ex eo, quod confessionem tamdiu distulerit? Ex dictis *probabiliter* negandum est. Proinde ipse confessarius, velut nimiae rigiditatis, est arguendus.

Ad 2^m Casum. Barbara male fecit, quia peccatum nondum accusatum, dum confiteretur, voluntarie sine causa excusante reticuit. Si adeo abhorreat, peccatum illud parocho confiteri, omittat totaliter confessionem, usquedum adveniat alius ille confessarius, qui exspectatur et proxime venturus est. Nihil enim urgere videtur, quia non dicitur, eam in statu peccati mortalis versari; insuper non instat tempus annuae confessionis, proinde ex sola devotione confiteri et communicare statuit.

CASUS XVII.

POENITENS LINGUAE CONFESSarii
IGNARUS.

Ascanius, natione germanus, linguae gallicae prorsus ignarus, nescio qua de causa, iter per Galliam agebat. Secum vero socium ducebat utriusque idiomatis probe scitum. Sed ecce interea, mox decurrente paschali tempore, obligatio confitendi et communicandi instat. Quid faciet ille? Dubitat, utrum confiteri debeat per interpretem, an per fidelem suum Achatem. Diu haeret anceps et in dies protrahit

utriusque praecepti adimpletionem. Sed, elapso tempore paschali, ecce repentino morbo correptus de vita valde periclitatur. Tunc recurrit et adaugetur difficultas. Metu mortis pressus et adactus mandat, licet aegre, ut sacerdos requiratur, et per socium, velut interpretem, integram peragit confessionem.

Hinc

Quaer. 1° *An ignari idiomatis regionis vel confessarii per interpretem confiteri teneantur?*

2° *Quomodo confessio per interpretem fieri possit, quin hic peccata accusata cognoscat?*

3° *Quid de casu?*

Solutio.

478. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° *Negative*, si agatur tantum de praecepto Ecclesiae, quia confessio per interpretem est onus gravissimum, quod nullatenus sub lege ecclesiastica cadere censetur. *Ita omnes*, ait *Concina*.

2° *Negative* etiam *probabiliter* de praecepto divino, etiam in articulo mortis. Ratio est, quia confiteri per interpretem est onus gravissimum et multis periculis obnoxium, v. g. periculo revelationis, irrisu etc. Praeter quod nemo tenetur duobus confiteri. Constat enim ex *concilio Later. c. Omnis utriusque sexus fidelis (12.) de poenit. et rem. (V. 38.): solus peccata... confiteatur*. Attamen *per accidens* ille obligaretur ad confessionem per interpretem faciendam, qui conscius peccati mortalis alio modo nullatenus confiteri posset et de contritione perfecta dubitaret, quia tunc illud esset medium ad salutem necessarium. Sed sufficeret, si unum veniale per interpretem diceret. — *S. Lig. n. 479. sub. 3.*

479. — *R. ad 2^m Quaer.* Sic fieri potest: 1° interpres avertat faciem a poenitente; 2° recitet ipsi in suo idiomate interrogationes generales a confessario alta voce factas circa praecepta decalogi, Ecclesiae etc.; 3° interea poenitens ad singulas interrogationes nutu significet confessario, an peccaverit necne, simulque numerum peccatorum digitis promat, ubi se reum cognoscit. — *Voll n. 574.*

Gury, Casus conscientiae.

Haec methodus suadenda est peregrinis, qui aliter confiteri nequeunt; sed ex obligatione rigida imponenda non est, quia, licet sic peccata interpretem lateant, est medium extraordinarium, et hujusmodi praxis poenitenti valde repugnare potest variisque scatet incommodis.

R. ad 3^m Quaer. Ascanius non fuit obligatus ad confitendum per interpretem, etiam in morte, ne quidem ad solum veniale dicendum, excepto casu, quo de contritione perfecta dubitaret. Inducendus tamen est ad confitendum per interpretem modo praedicto ad tutius atque solatium majus, necnon ad fructum uberiores percipiendum. Si vero possit unum mortale exprimere per se solum, ad id tenetur.

CASUS XVIII.

CONFESSARIUS IDIOMATIS LOCI IGNARUS.

Nicostratus sacerdos magno desiderio salutis animarum se impendendi in longinquas barbarasque regiones proficiscitur, ut aliis viris apostolicis se comitem adjungat. Sed ecce, mox, ita disponente Providentia, licet linguae regionis ignarus, solus ingenti provinciae praeficitur. Undique requiritur, ut moribundis succurrat; sed neque intelligit, quid dicant aegrotantes, neque ab ipsis intelligitur. Quid consilii capesset? Ostendit Christi crucifixi imaginem aegrotis deosculandam, signo eos inducit ad veniam a Deo postulandam et ad pectus in signum doloris et confessionis percutiendum, eosdemque absolvit.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo missionarius, ignorans linguam regionis, poterit saltem aliquatenus confessiones excipere?*

2° *Quid de praxi Nicostrati?*

Solutio.

480. — *R. ad 1^m Quaer.* Sequens methodus praedicto missionario suadenda est: Discat confessarius, si nesciat, nomina praecipuorum peccatorum et frequentiorum ex lingua regionis, eaque enuntiet coram poenitente, qui nutu capitis aut affirmatione significabit, se deliquisse, ubi opus erit. Ex hoc colliget, quatenam pec-

2° Societas prohibuit, ne doceretur talis doctrina in suis scholis, quia tunc opposita sententia erat communior.

3° Certum est, jesuitas communiter etiam Romae absolvere praedictos moribundos, non obstante societatis decreto, nec reclamante eadem societate.

485. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Sigbertus prorsus damnandus est, quippe qui tanta inclementia erga miserrimam Christi oviculam perditam usus est. Numquid cum Christo Domino fas ei erit dicere: *Ego sum pastor bonus?* Sane huic peccatrici succurrere debuisset, in quantum poterat, per conditionatam absolutionem. Etenim evidenter egit contra praescriptum ritualis romani, quo jubemur absolvere omnes, qui sacerdotem postularunt, antequam usu sensuum privarentur.

2° Neque Marius muneri suo satisfecit. Etenim, cum agatur de muliere, quae christiane vixit, facile fieri potest, ut lucidum intervallum praesente sacerdote habuerit et aliquo modo confessa fuerit; ergo absolvenda erat Justina. Bene quidem fecit, consolando parentes puellae et ejus christianam vitam recolendo; sed multo melius fecisset et meliori modo afflictos parentes consolatus fuisset, si moribundam beneficio absolutionis donasset. (¹)

CASUS XX.

ABSOLUTIO MORIBUNDI SENSIBUS DESTITUTI (2°).

Bonifacius sacerdos, iter agens, incidit in militem, qui, in duello confixus, moribundus et sensibus destitutus jacebat, eumque statim absolvit. Deinde, iter proseguendo, in haereticorum regione moribundum offendit in via jacentem, penitus sibi incognitum et jamjam ultimum spiritum efflaturum. Dubius, an hic catholicus sit vel haereticus, eum tamen conditionaliter absolvit.

Hinc

Quaer. 1° *An absolvi possit ille, qui in*

(¹) Quoad absolutionem moribundi sensibus forte destituti vide etiam supra *de euch. Cas. XXIV.* 2° cum *Resp.* sub n. 309. (N. edit.)

ipso actu peccati sensibus destitutus est?

2° *Quid de Bonifacio (¹)?*

Solutio.

486. — *R. ad 1^m Quaes.* Etiam illi, qui in statu peccati mortalis, v. g. adulterii, duelli, ebrietatis, furti etc. sensibus sunt destituti, cum rigore loquendo eodem modo absolvi possunt, quia fieri potest, ut isti lucidum intervallum habeant, Deo reconciliari velint et suum desiderium ostendant per signa, quae non satis percipiuntur, licet sensibilia sint. — *S. Lig. n. 483.* (²)

487. — *R. ad 2^m Quaes.* Quid de Bonifacio? Ingens premit difficultas et lis magna inter theologos hac de re agitur. Quidquid sit, laudandus Bonifacius, quippe qui, in quantum poterat, misero peccatori subvenit; absolute enim fieri potest, ut dispositus fuerit et aliquo modo confiteri voluerit. Sed debuit primum ipsi acclamare, ut eum ad contritionem disponeret, necnon ad confitendum qualicumque modo adhortaretur, si forte ab ipso audiretur.

488. — *Obijcies.* Homo sensibus prorsus destitutus est incapax sacramenti poenitentiae, quia nullo modo confiteri potest. Confessio enim debet esse sensibilis; sed ea confessio non est sensibilis, quae nullo modo apparet.

R. Licet moribundus destituatur sensibus externis, sensibus tamen internis seu usu rationis gaudere potest. Constat ex multis exemplis hominum graviter decumbentium, qui sanitati restituti testati sunt, se intellexisse omnia, quae dicebantur et agebantur circa ipsos, et conatos fuisse per signa et suspiria confiteri et dolorem de peccatis exprimere. Sic de se narrat theologus *Marchantius* apud *Elbel n. 212.*

„Confirmor,“ ait, „in hac ignotorum si-
gnorum declaratione ex eo, quod mihi semel,
extremo periculo post extremam unctionem laboranti et per omnia sensuum operatione destituto, contigit. Sensibus omnibus destitutus eram, excepto auditu;

(¹) *In secundo casu* — (N. edit.)

(²) Cf. supra n. 308. (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° *An absolvi possit haereticus materialis, sensibus adhuc gaudens et bona fide recusans religionem catholicam amplecti?*

2° *An recte egerit confessorius in proposito casu?*

Solutio.

491. — *R. ad 1^m Quaer.* Communius negant theologi cum *S. Lig.*, quia haereticus quilibet recipere nequit sacramentum poenitentiae, quod non vult et in quo fidem nullam habet.

Attamen affirmant *Lacroix*, — *Reuter*, — *Elbel* supra citati cum nonnullis aliis pro casu extremae necessitatis. Ratio est, quia requisita ad sacramentum poenitentiae absolute aliquo modo implicite adesse possunt. Etenim haereticus ille potest vere de peccatis dolere et implicite velle confessionem, v. g. si fateatur sacerdoti interroganti, an velit confiteri, si putaret, religionem catholicam esse veram religionem. Haec sententia videtur in praxi tenenda, quia non apparet improbabilis, cum a theologis pluribus magni ponderis defendatur. Praeterea probabilitas tenuis vel tenuissima valoris sacramenti in huiusmodi casu sane sufficit. Confirmatur ex praxi passim vigente in Helvetia et Germania, tales haereticos in articulo mortis absolvendi. (¹)

492. — *R. ad 2^m Quaer.* Non videtur damnandus Sylvanus, qui absolvit haereticum materiale, adhuc usu rationis gaudentem. Prudenter enim egit, siquidem in tanta extremitate non suppetebat tempus haereticum instruendi et convincendi. Si autem sacerdos ei dixisset, falsam esse religionem suam, incurrisset periculum moribundum a bona fide eruendi, absque certitudine, eum ad veram religionem adducendi.

Obficies. Ad absolutionem validam requiritur actus fidei; atqui in haeretico actus fidei supernaturalis supponi non potest; ergo haereticus absolvi non potest.

R. Dist. Actus fidei non potest supponi

in haeretico *formali, conc.*; in haeretico *materiali, neg.* Ratio est, quia haereticus *materialis* pertinet ad animam Ecclesiae, licet a corpore excludatur; consequenter potuerunt adesse supernaturales actus spei, dilectionis et contritionis in ea fide fundati. — *Lacroix ibid.* — *Elbel n. 214.* — *Gobat etc.*

CASUS XXIII.

EXAMEN CONSCIENTIAE (1°).

Bernardus, plebejus homo, ad confitendum accedens vix ecclesiam fuerat ingressus, cum ad sacrum tribunal properavit et illud sine mora ingressus est. Confessorius, qui hoc animadverterat, interrogavit, utrum examen conscientiae confessioni praemiserit. Negative respondit ille. Tunc confessorius cum indignatione eum repulit, mandans, ut, conscientia prius debite excussa, denno rediret. Abiit homo, et numquam postea reversus est.

Hinc

Quaer. 1° *Quale examen conscientiae requiratur?*

2° *Quid de poenitente et confessario?*

Solutio.

493. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Poenitens tenetur examen diligens conscientiae confessioni praemittere. Etenim omnia peccata, mortalia saltem, declarare debet; porro ad ea declaranda requiritur eorum cognitio; ad cognitionem autem examen serium et diligens praemittendum est.

2° Obligatio illa examen ante confessionem agendi *per se* gravis est, quia gravis est obligatio singula peccata secundum speciem et numerum declarandi; qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media necessaria ad finem hunc consequendum. Constat etiam ex *concilio Trid. sess. 14. c. 5.* Dixi: *per se*; quia fideles pii, qui frequenter confitentur nec solent peccata mortalia committere, ad examen adeo accuratum neque sub gravi tenentur. — *V. Comp. n. 507. 508.*

494. — *R. ad 2^m Quaer.* seu: Quid de poenitente et confessario?

1° Poenitens merito potuit haberi ut

(¹) Cf. etiam *p. I. n. 190.* (N. edit.)

ad hebdomadas et ad menses protraxisti confessiones, quae facile brevissimo tempore perfici poterant? Caveto imprimis, o junior confessari, a quibusdam devotu-

lis, quae, velut infaustae Harpyiae tuae benevolentiae insidiantes, confessiones generales indesinenter iterare et sine fine producere volunt!

CASUS DE SATISFACTIONE

SEU

De impositione, obligatione, mutatione, adimptione poenitentiae sacramentalis.

CASUS I.

IMPOSITIO POENITENTIAE (1°).

Philometor, neo-confessarius, semper anxius est poenitentias sacramentales imponendo, timens, ne peccatorum gravitati non sint proportionatae, prout a *concilio Trid.* requiritur. Illi adstat Titius consuetudinarius, a tribus mensibus non confessus, cui viginti jejunia injunguntur facienda, scilicet jejunium unum pro singulis peccatis mortalibus. Accedit Bertha materfamilias, quae jubetur ter jejunare in pane et aqua pro triplici adulterio. Sed cum domi poenitentiam peragit, indignabundus ejus maritus exclamat: „Ergo maxima commisisti peccata, cum tanta tibi fuerit poenitentia imposita!“ Accedit etiam Photinus juvenis, consuetudine blasphemandi et turpia proferendi obstrictus. Huic praescribitur, ut ter singulis diebus per mensem lingua crucem in terra efformet, et etiam in posterum, quoties similia proferet, toties id faciat.

Hinc

Quaer. 1° *An semper imponenda sit poenitentia in confessione?*

2° *Qualis imponenda sit sive pro levibus, sive pro gravibus peccatis?*

3° *Quid de ratione agendi Philometoris in variis casibus?*

4° *Quid de confessariis, qui operum species multiplicant, aut ad longissimum tempus, etiam ad vitam, poenitentias imponunt?*

Solutio.

503. — *R. ad 1^m Quaes.* Poenitentia in omni casu a confessario imponenda est, nisi a poenitente nulla impleri possit. Ratio est, quia confessarius, ut minister sacramenti poenitentiae, ejus integritatem, licet accidentalem, in quantum fieri potest, procurare debet. Constat ex *concilio Trid. sess. 14. c. 8.* Ad hoc autem tenetur confessarius *sub gravi*, si pro mortalibus injungenda sit; *probabiliter vero sub levi*, si pro venialibus praescribi debeat. — *S. Lig. n. 508.; Hom. apost. tr. 16. n. 47. — V. Comp. n. 522.*

504. — *R. ad 2^m Quaes.* Nulla regula praecisa determinari potest. Ex *concilio Trid.* confessarius imponere debet poenitentias *convenientes et salutes*, tum *vindicativas*, tum *medicinales*, aliquo modo numero et gravitati peccatorum proportionatas. Sed poenitentia pro peccatis mortalibus gravis in se esse debet seu talis, ut opus injunctum reputetur obligans sub gravi, si ab Ecclesia praeciatur. Hinc missa audienda ut materia gravis habenda est. — *V. Comp. n. 521. et 524.*

505. — *R. ad 3^m Quaes.* Philometor incassum proportionem mathematicam inter poenitentias imponendas statuere satagit; haec enim a concilio Trid. non requiritur, et prorsus impossibilis est. Debet enim ex eodem concilio attendi ad *virtutes poenitentis*; porro plerumque ii, qui plus peccaverunt, generatim aliis debiliores sunt. Quodsi poenitentia aliquatenus peccatis proportionata ipsis praescribatur, eam omnino vel ex magna parte omittent. Quid autem proderit? Imprudenter praesertim

„omnimoda purgatione ejus, saltem gaudeat, quod liberatum a *gehenna* transmittit ad *purgatorium*. Itaque... confessor nullo modo debet permittere, peccatorem desperatum recedere a se, sed potius imponat ei *unum Pater noster*, vel *aliud quod leve*, et alia bona, quae fecerit, et mala, quae toleraverit, sint ei in poenitentiam, concordante *S. Thoma*. Hoc tamen sane intellige, videlicet quia, si alias ipsum poenitet, et paratum se dicit facere, quod debet, sed onus poenitentiae dicit non posse sufferre, tunc propter hoc, quantumcumque deliquerit, non debet dimitti sine absolutione, ne desperet.“

Ceterum, ait *S. Ligorius*, hic animadvertendum puto, quod (extra casum gravissimae infirmitatis aut vehementissimae contritionis) non bene ageret confessor, si pro culpis mortalibus injungeret poenitentiam per se levem, quae levem inferat obligationem. Licet enim, si expedierit, imponi possit opus, quod relative ad peccata sit leve, tamen regulariter semper injungenda est aliqua poenitentia gravis, quae gravem inducat obligationem. — *S. Lig. n. 510*.

CASUS III.

IMPOSITIO POENITENTIAE (3°).

Theophilus confessor 1° graves quidem imponit poenitentias pro gravibus peccatis, sed sub levi tantum, ne poenitentes graviter peccent eas omittendo; 2° saepe non alla praescribit opera, nisi ea, quae jam sunt aliunde ex praecepto Ecclesiae peragenda, ut est v. g. auditio missae die festo; 3° poenitentiam imperita tantum absolutione injungere solet; quod si prima vice poenitentem non absolvat, nullam ei poenitentiam praescribit faciendam.

Hinc

Quaer. 1° *An possit confessor imponere poenitentiam gravem quidem pro culpis gravibus, sed sub levi tantum obligantem?*

2° *An imponi possit opus jam altunde debitum?*

3° *An eadem poenitentia pro nova absolutione injungi possit?*

4° *Quandonam poenitentia injungenda sit?*

Solutio.

510. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative probabiltus*, quia quilibet legislator potest materiam gravem praecipere sub obligatione levi. Confessorius autem non tantum fungitur vicibus Christi, sed est vere legislator et iudex a Christo constitutus; quare obligationis gravitas non oritur ex vi sacramenti, sed ex praecepto confessorii. — *S. Lig. n. 518. et alii communis*. „Sed“, ait *S. Lig. ibid.*, „non probarem, si confessorius ex hac doctrina vellet totam poenitentiam pro peccatis gravibus imponere sub levi, excepto casu gravis aegritudinis vel intensissimae contritionis vel alio rarissimo casu, in quo omnino videretur expedire ad salutem poenitentis. Censeo enim, ex praecepto Tridentini tenei semper confessorium injungere aliquod grave opus sub obligatione gravi, licet sit leve respective ad numerum et gravitatem peccatorum. Praefata igitur sententia inservire potest ad hoc tantum, ut confessorius, postquam imposuit aliquam poenitentiam gravem, aliam graviorem injungat sub levi, ut, si poenitens illam implebit, sacramentaliter satisfaciat; si vero negliget, non gravetur culpa gravi.“

511. — *R. ad 2^m Quaer. Affirmative cum sententia communi*. — *S. Lig. n. 513*.

Dub. 1. Ratio est, quia, cum opus illud sit satisfactorium, bene potest per claves ad meritum etiam satisfactionis sacramentalis elevari. Duplex igitur meritum habetur in adimplentione illius operis, et duplex quoque peccatum in ejus omissione, sicut fit in eo, qui voto sese obstrinxit ad audiendam missam die dominica, ad quam ex praecepto Ecclesiae tenebatur. Hoc tamen non est faciendum, nisi spectata poenitentis fragilitate vel ejus magna negligentia in adimplendo opere praescripto. Censetur autem confessorius opus non ali-

1 ialla, puella ad pietatem valde praedita,
 1 si cum personis devotis versetur, sed valde
 - labilis et infirma, pravo occurrente con-
 - sortio. Ut ejus saluti aeternae prospiciat
 , Aquilinus, pro salutaris poenitentia in-
 - gressum in religionem ipsi imponit et, ut
 1 eam firmitiori vinculo obstringat, jubet, ut
 statim votum ingrediendi religionem emitat,
 , — 3° Accedit Veranus, vino deditus et
 t saepe ebrius. *Contraria contrariis cu-*
 a *rantur*, ait confessorius, et ei injungit, ut
 d in posterum, sola aqua contentus, a vino
 . penitus abstineat.

Hinc

Quaer. 1° *An et quatenus imponendae
 sint poenitentiae medicales
 ad mentem concilii Triden-*
 tini?

2° *An matrimonium vel ingres-*
sus in religionem in poeni-
tentiam imponi potuerint?

3° *An prudenter imponatur bi-*
bulo, ut aquam solam bibat?

4° *Quid de Aquilino dicen-*
dum?

Responsa.

513. — *R. ad 1^m Quaer.* Imponendae
 sunt poenitentiae medicales peccatori-
 bus, in quantum salutares et convenientes
 esse possunt pro facultate poenitentium,
 juxta verba concilii Trid. Saepe autem
 excusantur confessorii ab illis injungendis,
 quia difficile a poenitentibus acceptarentur
 et difficilius adimplerentur; tunc enim non
 essent salutares, siquidem non prodesse-
 nt, nisi ad peccatores a sacramentis arcendos.

„Nota,“ ait *S. Ltg. n. 509.*, „*pro*
poenitentium facultate, i. e. spectata
 illorum infirmitate corporis et animi...
 utiles ad salutem poenitentium.“ Confes-
 sarius enim hoc solum ob oculos habere
 debet, ut poenitentis salutem consolat; salu-
 tares autem non sunt satisfactiones, quibus
 prae gravitate vix pares esse poenitentes vi-
 deantur, ita ut in eorum perniciem vertantur.

514. — *Resp. ad 2^m Quaer.* 1° *Negative*
 quoad matrimonium, quia ex natura sua
 omnimodam libertatem requirit. — *S. Ltg.*
n. 511. et alii communiter contra
paucos.

2° Quoad religionem *negative* pariter

ob eandem rationem. Ingressus enim in religionem debet esse omnino liber et voluntarius. Deinde ad religionem amplectendam vocatio specialis requiritur, nec a confessario dari potest. — *S. Lig. ibid.* — *S. Thomas etc.*

515. — *R. ad 3^m Quaes. Negative*, saltem generatim loquendo, quia nimium est periculum, ne huiusmodi poenitentia omittatur. Satis igitur sit, ut confessarius bibulum graviter et enixe adhortetur, vel etiam ad tempus aliquo modo ei praecipiat, ut saltem vinum non bibat, nisi aqua delibutum, sed seclusa poenitentiae obligatione.

R. ad 4^m Quaes. Quid igitur de Aquilino? Majorem discat prudentiam in poenitentia sacramentali injungenda; ea enim summopere indiget, ne in posterum adeo turpiter erret cum maximo poenitentium detrimento.

CASUS V.

OBLIGATIO POENITENTIAE (1°).

Hector, de implenda sacramentali poenitentia parum sollicitus, facile praetermittit opera ipsi a confessario praescripta sive pro peccatis mortalibus, sive pro venialibus. Alias non omittit quidem sacramentalem poenitentiam, sed ad tempus notabile ejus adimpletionem protrahit, v. g. ad plures hebdomadas vel ad plures menses, vel etiam ad annum. Porro ex illa dilatione saepe fit, ut Hector poenitentiam peragat in statu peccati mortalis, cum non tamdiu in divina gratia perseverare soleat. Quapropter jubetur postea a confessario poenitentiam iterare, utpote invalide peractam.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo peccet omittens poenitentiam pro mortalibus aut venialibus impositam?*

2° *An graviter peccet omittens poenitentiam quidem gravem, sed injunctam pro peccatis venialibus? An vice versa?*

3° *An et quatenus dilatio poenitentiae sit gravis?*

4° *An sit valida impletio poenitentiae in mortali?*

Solutio.

516. — *R. ad 1^m Quaes.* Poenitens tenetur sub gravi adimplere poenitentiam (1) pro peccatis mortalibus impositam, quia materia gravis *per se* sub gravi obligat. *Probabiliter* autem sub levi tantum urget poenitentia (2) pro levibus culpis imposita, quia materia levis non est capax obligationis gravis. — *S. Lig. n. 517. cum aliis communius.*

517. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° *Probabiliter* non peccat graviter omittens poenitentiam gravem quidem in se, sed pro venialibus impositam, quia tunc satisfactio necessaria non est, in quantum est gravis; neque fuit, neque potuit esse intentio confessarii, sub gravi poenitentem obligare. 2° Neque probabiliter obligat sub gravi poenitentia levis in se, sed pro gravibus injuncta, quia materia levis non est capax obligationis gravis. — *S. Lig. n. 517. cum aliis.* — Nec obstat, quod haec levis materia locum operis gravis teneat, quia obligatio secundum materiam commensuratur, et magis attenditur ad poenitentiam in se spectatam, quam ad ejus causam. *Ita communius.* — *Comp. n. 527. et seq.*

518. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Dilatio poenitentiae pro venialibus peccatis impositae numquam gravis evadere potest, cum ipsa omissio probabiliter veniale non excedat.

2° Dilatio autem poenitentiae (3) pro peccatis mortalibus impositae probabiliter gravis reputatur, si ad duos vel saltem tres menses protrahatur. Sed de hoc minime consentiunt theologi. (4) — *S. Lig. n. 521.*

519. — *R. ad 4^m Quaes. Affirmative*, saltem *probabiliter*, quia ad satisfaciendum praecepto sufficit opus injunctum ponere,

(1) gravem — (N. edit.)

(2) levis — (N. edit.)

(3) gravis — (N. edit.)

(4) Respiciendum erit opus, quod imponitur; finis, ad quem imponitur, utrum scilicet poenitentia sit medicinalis, an vindicativa; difficultas tandem opus injunctum dilatum implendi. — *V. S. Lig. ib. et Hom. ap. tr. 16. n. 57.* (N. edit.)

tentiae mutationem obtinendi gratia. „Nescis, quid petas,“ ait ille; „judicium sacramentale, nisi ab eodem iudice, immutari nequit.“ Pergit subinde Felicitas ad Galdinum, alium sacerdotem, qui ait: „Ad nihil teneris, bona mulier; poenitentia impossibilis, qualis tua est, non obligat. Vade igitur in pace!“ Verum non adhuc ab omni scrupulo solvitur mulier: incidit enim in Basilium, qui imperat, ut ex integro repetatur generalis confessio, quia, inquit, sententia sacramentalis non nisi in sacramento sive a proprio, sive ab alio confessario immutari potest.

Hinc

Quaer. 1° *An poenitentia mutari possit, et a quonam? An ab ipso poenitente, si in melius fiat, ut in voto?*

2° *An mutanda sit, si ex aliquo impedimento impossibilis evaserit?*

3° *An in sola confessione aut in sacramento mutanda sit, si casus mutationis occurrat?*

4° *An ad hoc repetenda sit praeterita confessio, vel sufficiat cognitio status poenitentis vel ipsius poenitentiae?*

5° *Quid de variis confessariis et eorum sententiis?*

Solutio.

523. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Poenitentia numquam ab ipso poenitente commutari potest, nequidem in melius, quia poenitentiae obligatio non oritur ab ipso poenitente, ut in voto. Et insuper opus aliquod nequit ad satisfactionis sacramentalis meritum elevari, nisi a ministro ipso poenitentiae impositum fuerit. 2° Commutari vero potest a proprio confessario, quia legislator potest propriam legem mutare. 3° Potest etiam mutari ab alio confessario, quia potest esse ejusdem causae iudex, si poenitens ipsius tribunali se submittat. Excipe: nisi poenitentia pro casibus reservatis imposita sit, quia inferior sententiam superioris mutare nequit, si hic facile adiri possit. Sed in omni casu justa causa ad poenitentiae mutationem requiritur.

524. — *R. ad 2^m Quaes. Negative* cum sententia communi et probabiliore. Ratio est: 1° quia poenitens non amplius tenetur ad executionem poenitentiae, quae impossibilis facta est; 2° quia sacramentum fuit sufficienter integratum per impositionem et acceptionem poenitentiae: adimpletio enim pertinere videtur tantum ad praeceptum, non vero stricte ad sacramenti integritatem; 3° quia defectus irreparabilis est: nova enim poenitentia, quae imponeretur, non posset dici pertinere ad iudicium seu ad sacramentum praecedens. Si igitur mancum sit, mancum necessario remanere debet. — *S. Litg. n. 520.* — *Lugo — Lacroix* et alii innumeri contra *Bonacina* etc.

525. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Non potest mutari poenitentia, nisi in confessione, si commutatio ab alio confessario fieri debeat, quia alius confessarius nullam potestatem habere potest, nisi in confessione sacramentali, juxta omnes. Imo, idem etiam videtur tenendum, licet commutatio ab eodem confessario fiat, qui extra confessionem non est iudex circa id, quod ad integritatem sacramenti spectat. *Ita communius et vertus*, ait *S. Litg. n. 529.* *Dub. 3.* Attamen confessarius potest hanc commutationem facere post absolutionem (¹), quia praecedens confessarii iudicium adhuc moraliter perseverat. 2° Non requiritur autem, ut poenitentia commutetur in ipso sacramento, seu ut poenitens in hac confessione absolvatur, quia confessio est vere sacramentalis etiam deficiente sacramento, dummodo fiat in ordine ad sacramentum alias vel mox recipiendum, si confessarius id opportunum judicaverit.

526. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Si poenitens adeat eundem confessarium, non erit necessarium confessionem repetere, dummodo confessarius recordetur adhuc *in confuso* status conscientiae poenitentis. Si vero alium adeat, vel eundem non amplius peccatorum memorem, sufficit, ut summam confiteatur, ita ut confessarius confusam illius status notitiam acquirat.

(¹) antequam poenitens discedat — *ib.* (N. edit.)

saltem probabilis, cum sententia communi contra plures. Ratio est, quia poenitentia, quae e memoria excidit, eo ipso impossibilis facta est, ut statim dicetur.

529. — *R. ad 2^m Quaes. Negative*, saltem cum sententia communi. Ratio est: 1° quia, ubi poenitentia tum a poenitente, tum a confessario ignoratur, facta est impossibilis, nec obligare potest; 2° quia peccata semel accusata et absoluta non debent amplius necessario clavibus subijci, ne summam quidem. Nec dicas, esse repetendam saltem modo generali confessionem, ut poenitentia iungatur ratione sacramenti integrandi; nam sufficienter fuit integratum sacramentum per impositionem et acceptationem poenitentiae. Adimpletio enim ipsa operis iuncti ad rationem praecepti tantum pertinet. Imo, juxta plures, etiamsi pertineret ad integritatem accidentalem sacramenti, defectus ille irreparabilis foret, haud secus, ac si poenitentia physice adimpleri nequeat, siquidem nova poenitentia, quae imponeretur, non posset pertinere ad iudicium seu sacramentum praecedens. (1)

530. — *R. ad 3^m Quaes. Nequaquam*. Sequitur ex dictis. Poenitentia enim nova integrare non posset sacramentum praecedens. Insuper poenitentia in eo casu facta est impossibilis, et proinde corrumpit ejus obligatio. Neque tenetur confessarius *probabilis* novam poenitentiam subrogare pro alia oblivioni data, etiamsi de statu poenitentis sufficienter recordaretur, propter allatam rationem (2). Attamen in praxi expedit, ut aliquod opus saltem leve imponat ad satisfaciendum devotioni poenitentis, vel ad ejus anxietates compescendas.

531. — *R. ad 4^m Quaes. In primo et secundo casu* Martha non fuit obligata ad novam poenitentiam implendam, nec a fortiori ad confessionem iterandam. *In tertio casu* debuit adire confessarium, si facile potuit et praesumpsit, illum poenitentiae praescriptae memorem esse; secus in aliis casibus. Opus autem a seipsa susceptum numquam vim satisfactoriam

habere potest. *In quarto casu* Martha non tenetur adire confessarium cum incommodo suo notabili. Imo, juxta plures non constat de obligatione redeundi ad confessarium, si absolute ab eo recessit, quia tunc est completum iudicium sacramentale et deficit unio moralis inter illud iudicium et poenitentiam iunctam.

CASUS IX.

ADIMPLETIO POENITENTIAE (1°).

Ubaldu, peracta confessione, pro salutari poenitentia jussus est audire semel missam, semel coronam B. M. Virginis recitare et ss. sacramentum semel visitare. Verum industrius homo, per compendium satisfactorius, pergit ad missam die dominica, eam audit, ss. sacramentum simul adorando et rosarium integrum eodem tempore recitando. Alias, cum duas missas ex poenitentia audire deberet, tendit ad ecclesiam, advertit felici casu, duas simul missas in duobus altaribus esse jamjam celebrandas, easque eodem tempore audit.

Hinc

Quaer. 1° *An Ubaldu obligationi suae satisfecerit simul recitando coronam, ss. sacramentum visitando et missam audiendo?*

2° *An satisfecerit obligationi poenitentiae, assistendo missae die festo praeceptae?*

3° *An duas missas iunctas simul audire potuerit?*

Solutio.

532. — *R. ad 1^m Quaes.* Ubaldu obligationi suae satisfecit recitando coronam B. V., dum missam audiret, quia illae duae obligationes sunt sociabiles. — *V. Comp. p. 1. de leg. n. 106.*, et supra in hoc opere *Cas. IX., de legibus n. 100.* Non autem satisfecit peragendo simul visitationem ss. sacramenti et sacro assistendo, quia evidenter confessarius voluit, ut seorsim haec duo opera ponerentur. Quorsum enim praefatam visitationem injunxisset? Cui bono? Ergo supplere debet Ubaldu, denuo ecclesiam petendo ad ss. sacramentum adorandum.

(1) *V. n. 524. (N. edit.)*

(2) Contrarium tenet *Lacroix n. 1275. (N. edit.)*

pote invalide perolutam. — Alias, cum jejunare debuisset in vigilia natalitatis B. V. in ipsius honorem, ad specialem gratiam die festo impetrandam, id agere hac die impeditus fuit et obligationem extinctam existimavit.

Hinc

Quaer. 1^a An Dionysius rosarium iterare debuerit?

2^a An ad jejunium adhuc postea fuerit obligatus?

Solutio.

585. — **R. ad 1^{am} Quaer.** Solutio hujus quaestionis vix in speculatione dari potest, quia a varis circumstantiis et a voluntate confessarii maxime pendet. Generatim hujusmodi circumstantiae ut quid mere accidentale spectari debent. Ex una parte quidem valde molestum videtur viro, quod tamdiu genibus flexis remanere teneatur; sed ex alia parte opus illud non apparet prudens neque salutare pro viro, hujusmodi poenitentiae parum assueo. Quare credibile non est, quod circumstantia illa sub gravi injecta sit. In praxi post factum inducendus poenitens ad orandum eandem genibus flexis, ut poenitentiam aliquatenus suppleat, nisi malit rem confessario in proxima confessione subicere. —

V. Comp. n. 528. Q. 3^a; 534. 3^a.

586. — R. ad 2^{am} Quaer. Affirmative. Ratio est, quia circumstantia temporis non fuit praefixa *ad Antendam obligationem*, sed tantum *ad illam determinandam*. Confessarius enim minime intendit, nullam imponere poenitentiam, si die determinata jejunium omissum fuisset vel fieri non potuisset. (1)

(1) **Comp. n. 527. III. not. (N. edit.)**

CASUS DE JURISDICTIONE ET APPROBATIONE

SEU

De necessitate jurisdictionis et approbationis; de defectu jurisdictionis incognito, seu de errore communi et titulo colorato; de jurisdictione dubia; de jurisdictione in casu mortis; de jurisdictione et approbatione regularium et erga moniales.

CASUS I.

APPROBATIO.

1° Damianus sacerdos, episcopi familiaris, commorans paschali tempore apud Florinum parochum, se offert, ut in audiendis confessionibus ei auxilium praestet, licet approbatione episcopali careat, pro certo habens, hoc episcopo non displiciturum esse. Votis Damiani libenter annuit parochus.

2° Quirinus sacerdos, extra dioecesim suam ad breve tempus versans, ab episcopo loci approbatur ad audiendas virorum confessiones in occurrente magna quadam solemnitate. Quirinus excepit etiam confessiones plurium mulierum et unius viri parochiae extranei. Existimavit enim, se id posse facere absque difficultate, cum in propria dioecesi approbatione gaudeat generali absque ulla restrictione, neque temporis, neque personarum.

Hinc

Quaer. 1° *In quo approbatio et jurisdictionis differant?*

2° *Quando et a quo episcopo requiratur approbatio?*

3° *An episcopus sacerdotem extraneum approbare possit?*

4° *An sufficiat approbatio tacita vel praesumpta?*

5° *An valida fuerint absolutiones in singulis casibus?*

Solutio.

537. — *R. ad 1^m Quaes.* Approbatio est praecipue iudicium episcopi aut superioris ecclesiastici de idoneitate subditi ad audiendas confessiones. Jurisdictio vero est concessio potestatis excipiendi fidelium confessiones cum determinatione subditorum, circa quos haec facultas exerceri

potest. In praesenti Ecclesiae praxi non amplius separatim una absque altera relative ad saeculares sacerdotes conceditur.

538. — *R. ad 2^m Quaes.* Approbatio ab ipso episcopo loci, in quo audiuntur confessiones, danda est, et sub poena nullitatis semper requiritur, nisi adsit casus extremae necessitatis vel jurisdictio ordinaria erga poenitentem habeatur. — *Ex bulla Innocentii XII. an. 1700. etc. — V. Comp. n. 540. etc.*

R. ad 3^m Quaes. Affirmative. Constat ex praxi universali Ecclesiae et sententia communi theologorum. — *V. Comp. n. 544*

R. ad 4^m Quaes. 1° Non sufficit approbatio *praesumpta*, quia a concilio Trid. requiritur approbatio *actu et absolute existens*, et *jam obtenta*. Ergo requiritur consensus actualis episcopi, signis certo declaratus. 2° Sufficit autem approbatio *tacita*, si certe ex circumstantiis colligatur; v. g. si missionarius ab episcopo advocetur ad missionem in aliqua parochia agendam, eo ipso approbatus censetur ad confessiones illic excipiendas. — *V. Comp. n. 541. Q. 3°; 558. 5°.*

539. — *R. ad 5^m Quaes. — Ad 1^m casum.* Damianus invalide absolvit ob defectum approbationis, cum approbatio praesumpta non sufficiat, ut patet ex dictis. Graviter igitur erravit Damianus. — *Pontas, v. Approb. Cas. 8.*

Ad 2^m casum. Quirinus invalide absolvit mulieres, cum pro solis viris approbatus fuerit. Nec obstat, quod in propria dioecesi approbatione illimitata gaudeat, quia ex sola delegatione episcopi loci absolvere potest. — *Pontas ibid. Cas. 10.* Quid vero de absolutione viri extranei? Valet, quia Quirinus approbatus fuit ad

confessiones virorum simpliciter. Ergo non fuit restricta approbatio ad solos parochiae viros; extranei enim non solent ab aliis discerni, praesertim a confessario, qui ipse extraneus est. Secus enim Quirinus ab omnibus petere debuisset, an de parochia forent, et dimittere eos, qui negative respondissent, quod absurdum est. Nec obstat, quidquid in contrarium dicat *Pontas ibid.*, si vir extraneus ex alia dioecesi venerit; nam ex praxi generali Ecclesiae extranei, quicumque sint, fiunt sufficienter subditi ex eo, quod confessario in hoc loco approbato se subjiciant. — *S. Lig. n. 569. — V. Comp. n. 554. Q. 12°.*

CASUS II.

JURISDICTIO ET LICENTIA.

1° Leonardus, sacerdos in dioecesi approbatus, multos absolvit poenitentes etiam tempore paschali invito parochis. Id etiam agere pergit, postquam episcopus prohibuit, ne fideles tempore paschali cuiquam extra parochiam confiteantur absque parochi licentia. Excipit quoque confessiones peregrinorum vicinae dioecesis, etiam paschali tempore, licet eorum episcopus ipsis vetuerit sub poena invalidae absolutionis, ne extra dioecesim confitendi causa se conferrent.

2° Cyprianus excipit aliquando confessiones in aliis ecclesiis sine licentia parochorum, vel in sacellis monasteriorum non obtenta facultate eorum, qui praesunt. Aliquando in parochiam vicinam advocatus confessionis aegroti cujusdam excipiendae causa, petita quidem, sed non obtenta parochi licentia, nihilominus tendit ad domum decumbentis et invito parochi eum audit et absolvit.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo jurisdictio et licentia inter se differant?*

2° *An Leonardus valide absolverit invito parochi? An invito dioecesis episcopo? An etiam invito alienae dioecesis ordinario?*

3° *An Cyprianus invalide vel*

illicite egerit audiendo confessiones in aliis ecclesiis absque licentia, et an pro confessione aegroti extra ecclesiam licentia parochi indigerit?

Solutio.

540. — *R. ad 1^m Quaes.* Jurisdictio requiritur ad validitatem absolutionis, et proinde afficit ipsam rei substantiam. Licentia vero est tantum facultas ad rectum ordinem requisita ex parte illius, cujus interest, ideoque non reddit actum invalidum, sed tantum illicitum; est igitur aliquid mere accidentale in ordine ad sacramenti poenitentiae administrationem. Sic v. g. non potest licite confessarius excipere confessiones in ecclesia parochiali absque parochi licentia; si tamen faciat, valide abso vit.

541. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Leonardus *valide* absolvit invito parochi, etiam tempore paschali, quia ex interpretatione communi *proprius sacerdos, cui fideles semel in anno confiteri debent*, intelligitur quilibet sacerdos approbatus. 2° Non posset *valide* absolvere tempore paschali, si episcopus statueret, ut soli parochi parochiani confiteantur, quia episcopus valide jurisdictionem restringere potest. (¹) 3° *Valide* et *licite* absolvit peregrinos ex vicina dioecesi venientes invito eorum episcopo, quia, cum non sit subditus illius episcopi, non potest ab eo impediri. Etenim ex universali Ecclesiae consuetudine peregrini in omni loco orbis terrarum sacerdoti, ibidem ab episcopo approbato, confiteri possunt. — *V. Comp. n. 555. cum nota.*

542. — *R. ad 3^m Quaes.* Cyprianus, utpote ab episcopo approbatus, *valide* absolvit, etiamsi invito ecclesiae aut sacelli superiore confessiones excipiat, ut supra dictum est. Illicite autem agit, quoties absque licentia eorum, quorum interest, in ecclesiis aut sacellis sacramentum poenitentiae administrat. Minime tamen peccavit, confessionem aegroti in propria domo de-

(¹) Distinguendum tamen sedulo inter prohibitionem ab episcopo factam et restrictionem jurisdictionis. Ceterum v. *Comp. n. 553. cum notis.* (N. edit.)

cumbentis excipiendo absque parochi licentia, quia domicilia privata ejus jurisdictioni minime subjacent. Prudentia tamen admodum suadet, ut in hoc casu caute agat et curet, in quantum fieri potest, ne parochum habeat offensum, propter incommoda, quae inde sequi possunt, praesertim si agatur de aegroti periculose decumbente, cui a proprio parochi ultima sacramenta erunt subinde administranda. (¹)

CASUS III.

CANDIDATUS MINUS HABENS.

Candidus neo-sacerdos vocatus fuit ad examen doctrinae subeundum pro audiendis confessionibus. Peracto examine vota singulorum examinatorum scripta et signata traduntur vicario generali, qui, absente episcopo, consilii ecclesiastici praeses et director erat. Is vero non dubitans de sacerdotis idoneitate, statim illum misit velut alicujus parochi cooperatorem, ut instante proxima festivitate confessiones exciperet. Verum, reseratis postea examinatorum votis in proxima consilii sessione, Candidus inventus est *minus habens* seu ab examinatore reprobatus. Quamobrem illico revocatus, usquedum in doctrina morali magis proficeret, a munere confessiones audiendi suspensus fuit.

Hinc

Quaer. 1º *An Candidus valide poenitentes absolverit?*

2º *Quid, si ipse suum doctrinae defectum noverit vel etiam se in examine defecisse probe sciverit?*

3º *Quid, si post suspensionem adhuc plures absolverit?*

4º *An fideles, detecto errore, teneantur confessiones Candido factas apud alium repetere?*

Solutio.

543. — *R. ad 1º Quaer.* Candidus *valide* absolvit, antequam ab audiendis confessionibus prohiberetur. Ratio est, 1º quia fuit simpliciter a superiore appro-

batus, licet hic ex errore approbaverit; 2º quia, ubi intervenit *error communis* cum *titulo colorato*, Ecclesia certo defectum approbationis supplet, ut dicunt communiter theologi; atqui in nostro casu intervenit talis *error communis* cum *titulo colorato*, scilicet cum titulo jurisdictionis a superiore collatae. Ergo etc.

544. — *R. ad 2º Quaer.* In hac hypothesis peccasset quidem ille graviter suscipiendo tantum munus, licet se incapacem cognosceret; attamen validae semper essent confessiones, quia approbatio superioris et error communis fidelium cum titulo colorato, eodem modo subsisterent.

R. ad 3º Quaer. Etiam in hoc casu Candidus *valide* absolvisset, si suspensio populo non innotuisset, quia adhuc error communis perseverasset, licet titulus coloratus deficeret; error enim *communis*, etiam *sine titulo colorato*, probabilius efficit, ut Ecclesia, pia mater, supplere velit, ne multi pereant. — *S. Lig. n. 572.* (¹)

545. — *R. ad 4º Quaer.* *Negative prorsus.* Ratio est, quia ex dictis confessionibus illae validae fuerunt ex eo, quod Ecclesia jurisdictionem suppleverit *stante errore communi*. Confessiones autem semel validae numquam necessario repetendae sunt. Etenim circumstantia erroris postea detecti efficere nequit, ut invalidum fiat id, quod prius validum fuit. — *Elbel n. 321. — S. Lig. n. 572. — V. Comp. n. 548.*

CASUS IV.

SACERDOS JURISDICTIONE DESTITUTUS (¹).

Sabellus, sacerdos magna poenitentium caterva circumdatus, per aliquod tempus, expleto approbationis termino, primo quidem ignorantia invincibili laborando, deinde etiam mala fide confessiones excipere perrexit. Ab episcopo autem propterea a confessionibus suspensus, nonnullas mulierculas suspensionis ignaras nihilominus absolvit. Deinde, fuga arrepta simulatis-

(¹) Cf. *Comp. n. 553. not. 2.* (N. edit.)

(¹) *V. Comp. n. 548. Dico 2º cum nota* (N. edit.)

episcopo literis, in alio loco con-
quem fama suspensionis nondum
est, et ibi ad audiendas confes-
siones magna quadam solemnitate a-
dmittitur.

An valide absolverit Sabellus, sive bona, sive mala fide ante suspensionem?

An valide absolverit mullerculas post suspensionem, et alios fideles post fugam?

Solutio.

R. ad 1^{am} Quaer. Affirmative. quia adfuit error communis, ex quo Ecclesia probabiliter suppleat, nullo titulo colorato. Nec ob-
postea Sabellus fuerit in mala fide haec mala fides errorem com-
munem destruxit. — *Recole dicta casus praecedenti.* — *V. S. Lig.*

R. ad 2^{am} Quaer. Sabellus absolvit illas paucas mullerculas, suspensionem ignoravit, quia privatus tantum fuit; Ecclesia sententiam communem theolo-
gice errore privato jurisdictionem et, quia Ecclesia, ut provisor non censetur supplere, nisi ra-
communis. Post fugam autem iterum valide absolvit, saltem
et, quia adfuit error communis in-
ter se receperat. — *V. Comp.*

CASUS V.

DE JURISDICTIONE DESTITU- TUS (2°).

Palumbus, junior vicarius, pridie
solemnitatis recordatur, elapsam
et ab obtenta episcopali appro-
prie omni jurisdictione carere ad
se excipiendas. Undique angus-
tur. Quid faciet misellus? Propter
angustias ad episcopum recurrere
amen in tanto poenitentium con-
audiendis confessionibus abstinere

non audeat. Re secum diu perpensa, pro-
more in sacro tribunali sedet absolvitque,
quoscumque rite dispositos reperit.

2° Loellius vicarius advertit sabbato
sancto, effluxisse tempus, pro quo fuerat
approbatus. Illius nuntium mittit ad vica-
riam generalem, cui notissimus et fami-
liaris erat, prorogationem approbationis
postulandi causa; persuasum vero habens,
gratiam postulatam certo sibi concedendam
esse, ut reipsa concessa fuit, excipit con-
fessiones pluribus horis ante nuntii re-
ditum.

Hinc

*Quaer. 1^a An Palumbus valide et
licite egerit?*

2^a An pariter Loellius?

Solutio.

548. — *R. ad 1^{am} Quaer.* Palumbus
male fecit et graviter peccavit. Attamen
confessiones illae propter communem erro-
rem validae fuerunt, ut ex dictis in casibus
praecedentibus sequitur.

549. — *R. ad 2^{am} Quaer.* Loellius
valide quidem absolvit, licet jurisdictione
destitutus, stante errore communi, juxta
superius dicta. Sed graviter peccavit audi-
endo confessiones absque debita facultate
et cogendo Ecclesiam ad supplendum, quia
non licet absolvere ex jurisdictione tantum
praesumpta. Insuper fieri poterat, ut su-
perior ex aliqua causa ignota postulatam
facultatem esset denegaturus, vel ut esset
absens etc. (1) Dicit Pontas, v. *Approb.*
Cas. 9., tum iterandas esse absolutiones
sine jurisdictione impertitas, saltem ad
tutius. Sed de validitate earum absolu-
tionum minime dubitandum est, nec proinde
iterandae sunt. Imo, neque iterandae vi-
derentur, etiamsi invalidae essent, ob
scandalum et magnam animarum pertur-
bationem, quae ex hoc sequeretur; sed
inducendi forent fideles omnes ad deno-
confitendum quam proxime ex aliquo prae-
textu, v. g. occasione alicujus magnae
solemnitatis, ut sic remissionem peccatorum
indirecte obtinerent.

(1) *V. Comp. n. 541. Q. 3^a cum nota 2.*
(N. edit.)

CASUS VI.

JURISDICTIO DUBIA.

Casimirus confessarius, dum alacriter ad excipiendas confessiones incumbit, dubitare coepit, an tempus jurisdictionis sibi concessae jam exspiraverit, necne. Dubium autem resolvere non potest, quia literas episcopales amisit. Nihilominus indubius pergit confessiones audire et absolvere, hoc innixus principio: *In jurisdictione dubia vel probabili certo supplet Ecclesia.* Subinde vero, scrupulo motus, statuit, a confessionibus abstinere, donec facultatis renovationem obtinuerit. Interea tamen, enixe rogatus, plures adhuc poenitentes absolvit, scilicet parochum die festo celebraturum et anxietate agitatum; mulierem partu difficili laborantem et a parcho abhorrentem; virum, cujus confessionem jam inceperat et qui diutius in statu peccati mortalis absque maxima molestia perseverare non poterat, et alios similes.

Hinc

Quaer. 1° *An liceat absolvere cum jurisdictione dubia vel probabili extra mortis periculum?*

2° *Quid de ratione agendi Casimiri? An licite egerit, saltem urgente gravi causa, ut in casibus praecedentibus?*

3° *Quid, si quis dubitet, an locus, in quo versatur, sit extra limites suae jurisdictionis necne?*

Solutio.

550. — *R. ad 1^m Quaes. Controversatur.* Triplex datur sententia *probabilis*. Alii *affirmant*, quia, multis id docentibus, Ecclesia censetur supplere jurisdictionem, si deficiat. Alii *negant*, quia secluso mortis periculo non praesumitur, Ecclesiam velle jurisdictionem supplere. Tandem alii *probabilius* sententiam mediam tenent cum *S. Lig.*, scilicet *licere absolvere cum jurisdictione probabili etiam secluso casu extremae necessitatis, si aliqua gravis causa urgeat.* Ratio est, quia tunc prudenter praesumitur, Ecclesiam supplere jurisdictionem, si forte non habeatur.

Secus non licere ajunt. — *S. Lig. n. 573. — V. Comp. n. 549. (¹)*

551. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Casimirus male fecit *in primo casu* absolviendo cum jurisdictione dubia, cum nulla urgeret necessitas seu gravis causa. Non enim verum est, Ecclesiam certo supplere in jurisdictione dubia seclusa causa gravi, siquidem hoc communius a theologis negatur. Attamen valide absolvit, quia in pari casu Ecclesia jurisdictionem saltem ob errorem communem supplet.

2° Valide autem et licite egit absolviendo *in casibus posterioribus*, quia causa gravis absolvendi urgebat et proinde merito Ecclesia censebatur supplere jurisdictionem. Sic enim docet *S. Ligorius*, cujus doctrina ab Ecclesia approbata est.

552. — *R. ad 3^m Quaes.* Si quis dubitet, an locus, in quo hic et nunc versatur, sit extra limites jurisdictionis suae, inquirere debet, si possit; si non possit, absteat a confessionibus excipiendis, nisi causa gravi ad id inducatur juxta ea, quae antecederet dicta sunt.

CASUS VII.

CONFESSARIUS PEREGRINUS.

1° Antoninus parochus solet semel in anno, comitante Hydolpho, vicario suo, tendere cum parochianis non paucis in piam peregrinationem extra dioecesis fines. Cum ad pium sanctuarium pervenissent, tum ipse, tum adjutor audiendis suorum confessionibus alacriter vacant. Nonnullos alios peregrinos, ad eorum tribunal accedentes, etiam accipiunt et absolvunt.

2° Carpophorus, animarum pastor in dioecesis confinibus degens, solet in majori quadam festivitate parochos vicinos advocare ad confessiones in sua parochia excipiendas, quibus et ipse quam libentissime vicissim idem quoque praestat officium.

3° Benitius, sacerdos regularis, in collegio quodam moderator, vacationum tempore aliquando alumnorum turmam in dissitas regiones recreationis causa perducit eorumque confessiones, licet extra

(¹) cum *nota et additamentis* sub fine compendii. (N. edit.)

audivit et absolvit. Postea autem Naborius convaluit et in perfectam sanitatem restitutus est.

Hinc

Quaer. 1° *An sacerdos non approbatus in casu mortis confessionem audire possit? An coram approbato?*

2° *An confessarius simplex in casu mortis a reservatis absolvere valeat? An a censuris* ⁽¹⁾ *et quomodo?*

3° *An recte egerint varii confessarii in praesenti casu, vel quid ipsis fuisset agendum?*

4° *An Naborius, recuperata sanitate, confessionem iterare debuerit?*

Solutio.

556. — *R. ad 1^m Quaes.* Sacerdos approbatione carens potest quidem absolvere in casu necessitatis, seu in articulo aut periculo mortis, ex facultate generali ab Ecclesia concessa, ne quis defectu potestatis in sacerdote pereat; sed absolvere nequit ⁽²⁾ praesente alio sacerdote approbato, quia in eo casu nulla urget necessitas. Attamen, si confessio moribundi a simplici sacerdote incepta fuerit, perfici potest. — *S. Lig. n. 563. — V. Comp. n. 551. 579.*

557. — *R. ad 2^m Quaes.* Confessarius simplex a casibus reservatis absolvere potest in mortis periculo, quia Ecclesia, benigna mater, voluit, ut in morte nulla esset reservatio. Sed absolvere nequit a censuris, nisi *indirecte* seu ita, ut, si aeger convalescat, teneatur adire alium confessarium facultate absolvendi a censuris gaudentem. — *V. Comp. n. 576. 579.*

558. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Marius, primus confessarius, male fecit locum suum alteri cedendo. Licet enim simplex sacerdos esset, confessionem inceptam prosecqui debuisset, ut patet ex dictis.

2° Lucas vicarius male fecit et ipse, parochus locum cedendo. Non debuisset enim a confessione perficienda cohiberi ob peccatum reservatum, cum in morte nulla sit reservatio.

⁽¹⁾ *reservatis* — (N. edit.)

⁽²⁾ *generatim* — Exceptiones habes in *Comp. n. 551.* (N. edit.)

3° Quid vero de Urbano parochus? Primum male fecit confessionem ab alio inceptam peragendo; sed postea bene fecit, miserum aegrotum ad vicarium generalem non remittendo. Confessio enim incepta est ratio sufficiens, ut confessarius, potestate absolvendi a censuris destitutus, ab eis *indirecte* absolvat. Quod si aeger convalescat, bonus pastor facultatem eum *directe* absolvendi a superiore obtineat.

559. — *R. ad 4^m Quaes.* Naborius, recuperata valetudine, minime confessionem iterare debuit, sed tantum patefacere superiori vel delegato peccatum, cui annexa erat censura, ut ab ea *directe* absolveretur; vel per parochum ipsum facultatem postulare, ut ab eo confessio perfici valeret. ⁽¹⁾

CASUS IX.

ABSOLUTIO MORIBUNDI (2°).

Lucianus parochus, coadunato populo pro missa die festo audienda, ad celebrandum se accingit. Sed, cum vestibibus sacris jam indutus esset, admonetur, Titium parochianum, in pago una circiter hora distant commorantem, esse morti proximum. Quid faciet his pressus angustiis? Haeret anceps, nesciens, quid consilii sit capessendum; populus enim missam non audivit, nec tempus superest exspectandi, donec parochus redierit, ut eam celebret; nam meridies jam propior est. At mox: Scio, quid faciam, ait secum. Egregia cogitatio! Columbinus, sacerdos hujus loci, qui uti capellanus in vicina parochia celebrat, jam rediit... Ecce, eum mittam statim ad morientem; ego vero hic remanens celebrabo. Ille quidem non est ad confessiones approbatus; sed in mortis periculo nulla requiritur approbatio. Rogatus Columbinus annuit et quam citissime pergit. Mox domum morientis adventat; jam scalas incipit ascendere, cum mulierum gemitus, clamores et ejulatus ad ejus aures feruntur, quos inter vox flebilis auditur: *Jam miser emittit spiritum!* Tunc sacerdos

⁽¹⁾ In pluribus statutis synodalibus jurisdictio confertur ad censuras in articulo mortis solvendas. (N. auct.)

alte inelamat: *Ego te absolvo a peccatis tuis*.... et continuo convolvans ad decumbentis cubiculum, eum cernit jam moribundum.

Hinc

Quaer. 1° *An parochus, alto deficiente sacerdote, qui ad moribundum pergeret, missam omittere potuisset aut etiam debuisset?*

2° *An bene egerit parochus sacerdotem non approbatum ad aegrum mittendo?*

3° *An valida fuerit absolutio, quam Columbinus in his rerum adjunctis impertivit?*

4° *An capellanus potuisset etiam missam loco parochi celebrare, ut hic ad moribundum pergeret?*

Solutio.

560. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative;* Lucianus potuisset et debuisset missam omittere. Ratio est, quia in conflictu duorum praeceptorum, quae simul adimpleri nequeunt, praeceptum majus adimplendum est: atqui praeceptum majus est moribundi animae succurrere; praeceptum enim caritatis urgens in his circumstantiis de jure naturali majus est praecepto ecclesiastico missam audiendi. Ergo Lucianus potuisset et debuisset missam omittere.

561. — *R. ad 2^m Quaer.* Casus gravi difficultate non caret, et rationes graves pro utraque sententia, *affirmativa* scilicet et *negativa*, afferri possunt. Etenim probabiliter Lucianus Columbinum ad aegrum mittere non potuit. Ratio est, quia Columbinus non potuit absolvere moribundum tanquam a parocho delegatus, ut patet; sed neque ex approbatione generali Ecclesiae pro casu mortis, quia non deficiit sacerdos approbatus, scilicet parochus non absolute impeditus. Attamen sententia opposita solido fundamento carere non videtur. Urget enim gravissima ratio, ut parochus capellanum mittat ad moribundum: *moraliter enim impeditus* dici potest, cum tunc celebrare debeat, ut magnus populus missam audiat. Neque hoc ab intentione Ecclesiae alienum esse

videtur. Igitur, adductis hinc et inde oppositis rationibus in motivo gravi innixis, versamur in casu jurisdictionis dubiae (*). Atqui ex dictis supra n. 550. licet uti jurisdictione dubia urgente gravi causa, prout in casu nostro gravis est; ergo damnandus non est bonus parochus, qui in tantis rerum angustiis capellanum ad moribundum misit.

562. — *R. ad 3^m Quaer. Affirmative.*

Etenim 1° valida fuit ex parte ministri, quia tunc solus erat praesens sacerdos et proinde certo jurisdictione gaudebat. 2° Valida fuit ratione praesentiae sacerdotis, quae vere moralis erat. 3° Valida fuit ex parte formae *Ego te absolvo a peccatis tuis*. 4° Valida fuit etiam *probabiliter* ex parte moribundi bene dispositi, quippe qui sacerdotem advocavit et, si illum appropinquantem audivit, signum poenitentiae dare potuit; sed haec absolutio modo conditionato impertiri debuit.

563. — *R. ad 4^m Quaer. Negative.*

Ratio est, quia capellanus non est amplius jejunus. Porro non est ratio sufficiens missam, non servato jejuniis, celebrandi, ut populus eam audiat. — *Recole dicta supra de eucharistia Cas. XX. ad 2^m Quaer. n. 300.*

CASUS X.

JURISDICTIO REGULARIUM (1°).

Onuphrius, sacerdos regularis, missus a superioribus ad patriam, solum ut res quasdam familiares componeret, invitatur ab episcopo loci tum ad concionandum, tum ad confessiones fidelium excipiendas. Libenter Onuphrius morem episcopo gerit et magno zelo sacra haec subit ministeria. Sed mox advertit, se omni delegatione et licentia superioris sui destitui. Hinc anxius

(*) vel potius licentiae dubiae (cf. *num. seq.*). Dubitatur porro ob probabiles rationes, an lex, quae prohibet, ne sacerdos simplex sacramentum poenitentiae administret, dum praesto est approbatus, ad praefatum casum se extendat. Hinc applicari potest principium: *Lex dubia non obligat*. Suppono tamen, missam in simili casu absque gravi offensione populi differri non posse etc. (N. edit.)

graviter dubitat de validitate absolutionum, quas impertivit.

Hinc

Quaer. 1° *A quo regulares jurisdictionem et approbationem habeant?*

2° *An valide absolvat saeculares regularis inscio suo superiore, sed ab episcopo delegatus?*

3° *Quid, si positive obstet superior, et episcopus permittat?*

4° *An Onuphrius validas dederit absolutiones?*

Solutio.

564. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Regulares jurisdictionem immediate a Papa accipiunt. Jurisdictio enim accipitur a superiore; atqui solus Papa est superior regularium proprie dictorum, quippe qui ab episcopali jurisdictione sunt exempti (¹)

2° Attamen regulares haud secus, ac alii sacerdotes, approbationem ab episcopo loci accipere debent ad confessiones externorum valide excipiendas. — *V. Comp. n. 538. 557.*

565. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia episcopus *potest et vult* conferre non solum approbationem, sed etiam jurisdictionem. 1° *Potest*, quia jurisdictionem ordinariam habet: jurisdictio autem ordinaria semper delegari potest. Nec dicas, religiosum non esse episcopi subditum; nam est sufficienter subditus ad gratiam accipiendam, siquidem de subjectione onerosa non agitur. 2° *Vult*, quia in praxi actuali Ecclesiae episcopi inter approbationem et jurisdictionem non amplius distinguere solent et simpliciter omnem facultatem ad valide absolvendum concedere censentur. Nec obstat iterum, quod regularis jurisdictionem a Papa accipiat, quia non repugnat, quod eam ex duplici fonte accipere valeat. — *Billuart diss. 6. art. 7. — V. Comp. n. 562.*

566. — *R. ad 8^m Quaes.* Etiam in hoc casu religiosus valide confessiones excipit, saltem probabilius. Ratio est, quia, licet

graviter contra obedientiam peccat, attamen veram jurisdictionem ab episcopo accipit, et proinde valide absolvit. — *Billuart diss. 6. art. 7. — V. Comp. n. 563. Q. 9°.*

R. ad 4^m Quaes. Onuphrius valide absolvit, utpote ab episcopo delegatus, et licite etiam, quia superioris licentia facile praesumitur. Porro haec licentia praesumpta sufficit ad *licitatem*.

CASUS XI.

JURISDICTIO REGULARIUM (2°).

Angelus regularis a superiore suo constituitur ad confessiones confratrum audiendas, et ab episcopo pro saecularibus simpliciter approbatur. Sed ecce, repente bonus pater Angelus surdus evadit, adeo ut a sacro confessionum ministerio debeat amoveri. Quamobrem loco illius alium confessarium pro religiosis superior subrogavit prohibendo, ne alius quivis id munus exerceat. Elapsis autem tribus mensibus pater Angelus, ab infirmitate sua praeter omnium expectationem sanatus, alacriter ad excipiendas fidelium confessiones incumbit. Audit etiam confessiones monialium ejusdem ordinis, a jurisdictione episcopali exemptarum et soli superiori subjectarum.

Hinc

Quaer. 1° *An pater Angelus confessiones saecularium, recuperato auditu, valide exceperit?*

2° *An valide praedictas moniales absolverit?*

Solutio.

567. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia ab episcopo pro eis fuit approbatus simpliciter absque clausula de *consensu superioris*; proinde illa approbatio minime fuit revocata. Ergo valere perrexit. Ergo non est inquietandus bonus pater Angelus, neque inquietandi sunt saeculares ab eo auditi et absoluti. Pergat utique alacri animo et cum magno fructu uti facultate excipiendi confessiones, ipsi ab episcopo facta.

568. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Non potuit enim valide absolvere moniales

(¹) dummodo de facto sint exempti. — *Lacroix n. 1520. 1552. (N. edit.)*

fuit revocata, ut supponitur, siquidem non revocatur, nisi religioso revocatio manifestetur.

Sequitur etiam ex doctrina *Suares, de ministro conf. disp. 21. sect. 3.*, ubi ait: „Difficultas superest, quando delegatio, fit absque temporis limitatione, an semper, duret, quamdiu non revocatur *expresse*. „Certum est, quamdiu vivit is, qui delegavit, durare hanc delegationem in delegato, quamdiu non revocatur. Ratio est, quia haec jurisdictio non pendet ex actu, ali influxu et voluntate continua delegantis, sed solum ex voluntate semel habita moraliter perseverante. Censetur autem moraliter durare, quamdiu retractata non est, et ideo datur durabiliter et permanentemente ex vi prioris concessionis, donec retractetur.“

571. — *R. ad 3^{am} Quaer.* Si regularis pro casu particulari fuerit approbatus, ad hunc casum restringenda est jurisdictio. Si v. g. missionarius advocatur et approbatur ab episcopo alterius dioecesis, ut sacram missionem alicubi peragat, approbatio cum ipsa missione cessat, ita ut, si postea per hanc dioecesim transeat et ad audiendas confessiones requiratur, nova indigeat approbatione.

572. — *R. ad 4^{am} Quaer.* 1° Theophilus valide quidem absolvit ex prima delegatione, quae fuit illimitata, non vero revocata; sed ratione recti ordinis et obedientiae veniam prius a superiore suo postulare debuisset.

2° Norbertus videtur valide absolvisse ob eandem rationem; approbatio enim olim ipsi concessa non censetur revocata.

3° Tiburtius graviter erravit et invalide sacramentum poenitentiae contulit, quia pro casu omnino particulari approbatus est.

CASUS XIII.

CONFESSARIUS MONIALIUM.

1° Cosmas sacerdos, pro monialibus non approbatus, dum in sua ecclesia ad

seu licentias illis concessas revocari, nisi nova superveniente causa, quae ipsas confessiones concernat.“ — *Lacroix n. 1506.* (N. edit.)

audiendas confessiones incumbit, inter reliquos poenitentes cernit moniales duas, quae eleemosynae colligendae gratia foras missae fuerant. Obstupefactus Cosmas e sede confessionali egreditur et jubet, eas recedere, eo quod pro monialibus requiratur specialis approbatio, qua ipse destituitur. Alias pariter dimisit monialem, quae valetudinis causa a pluribus hebdomadis extra claustrum degebat, etsi ibidem alius non fuerit sacerdos pro monialibus approbatus.

2° Manlius contra absque scrupulo moniales in praedictis casibus excipit et absolvit, quia, ait, extra claustrum sunt aves ab aliis nequaquam absimiles. Imo, cum in Gallia versetur, alias etiam in monasterio degentes, data occasione, facile absolvit, v. g. quando in sacello alienius communitatis religiosae sacrum facit et ab aliqua sorore rogatur, ut ipsi aurem praebeat, quia, ait, in Gallia non sunt moniales *proprie dictae*. A fortiori idem agit, ubi de monialibus clausurae non subjectis agitur.

Hinc

Quaer. 1° *An valide absolvi possint moniales absque speciali episcopi delegatione?*

2° *An valide et licite absolvi possint moniales extra claustrum variis de causis degentes?*

3° *An specialis delegatio requiratur pro monialibus in Gallia, et etiam pro iis, quae clausurae non subjacent?*

4° *Quid de Cosma et Manlio?*
Solutio.

573. — *R. ad 1^{am} Quaer.* *Negative.* Requiritur enim specialis approbatio ad confessiones monialium excipiendas, et quidem sub poena invaliditatis. Imo, confessarius approbatus pro uno monasterio non potest valide excipere confessiones monialium alterius monasterii, quia approbatus non est pro omnibus monialibus, nisi id ipsi expresse concessum sit. Sic ex variis SS. Pontificum constitutionibus. — *V. Comp. n. 565.*

574. — *R. ad 2^{am} Quaer.* *Affirmative.*

Ratio est, quia decreta, quae prohibent, ne moniales confiteantur sacerdoti ab episcopo non specialiter approbato, intelligenda non videntur, nisi de monialibus in monasterio degentibus. Insuper nimium plerumque incommodum adesset, si confessarius tantum specialiter approbatus confiteri deberent; saepe enim, deficiente tali confessario, a sacramentis arcerentur moniales peregrinae. (¹) — *Lacroix* n. 1527. — *Vid. Comp.* n. 569.

575. — *R. ad 8^m Quaes.* 1° Quoad moniales in Gallia nunc existentes omnia ab episcopis pendent. Episcopi autem, saltem communiter, sibi reservare solent specialem approbationem pro monialibus, ut constet ex literis, quibus approbatio confertur; in his enim dicitur: *exceptis monialibus* aut etiam *monialibus non exceptis*.

2° Quoad moniales clausurae non subjectas, hae severae prohibitioni non subjacent. Episcopi tamen statuere possunt, ut etiam pro talibus audiendis specialis approbatio obtinenda sit. — *Gousset* n. 480. — *Bouvier* etc.

576. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Cosmas omnes praefatas moniales absolvere petisset ex dictis, quia, dum extra monasterium degebant, in prohibitione non continebantur.

2° Manlius attendere debet ad literas, quibus delegatio ad confessiones audiendas ipsi concessa fuit, vel ad dioecesis consuetudinem, cum ex dictis pro monialibus clausurae non subjectis aut vota simplicia tantum emittentibus omnia a voluntate episcoporum pendeant; sed mirarer, si in his literis non legeret haec verba: *exceptis monialibus*.

CASUS DE CASIBUS RESERVATIS

SEU

De efficacia et subjecto reservationis; de reservatione dubia; de absolute a reservatis; de absolute complicitis; de sollicitatione ad turpia.

CASUS I.

RESERVATIONIS EFFICACIA.

Olivarius, peccato reservato cum censura episcopali iniquatus, sed reservationis ignarus, vere contritus et optima fide confitetur penes Sabellum, sacerdotem pro reservatis non approbatum. Confessarius vero sive ex ignorantia, sive ex inadvertentia eum absolvit, nec ad errorem attendit, nisi cum poenitens jam longe abest. Quare haeret anceps, nesciens, quid sibi faciendum sit.

(¹) Huc resolutioni vix umquam consuetudo contraria obstat. Raro insuper statuta ordinis vel congregationis pro hisce casibus extraordinariis aliquid praecipient. Attamen ad cautelam interrogentur moniales ipsae; quarum assertioni fides haberi potest. — *V. Lacroix* n. 1526. (N. edit.)

Hinc

- Quaes.* 1° *An poenitens bona fide reservatum simplici confessario accusans valide absolvatur, sive hic attendat ad reservationem, sive non attendat?*
- 2° *An remittatur tunc peccatum reservatum, et quomodo; atque utrum poenitens ab obligatione illud denuo confitendi liberetur?*
- 3° *An reservationi subiaceat ille, qui peccando eam ignoravit? Et quid, si reservationi etiam censura adnectatur?*
- 4° *Quid, reservatione post confessionem cognita, poenitenti vel confessario faciendum?*

Solutio.

577. — *R. ad 1^m Quaes.* Poenitens valide absolvitur, si praeter peccatum re-

servatum clavibus subjiciat aliam materiam non reservatam, in quam absolutio *directe* cadere possit. Adsunt enim omnia requisita ad sacramenti validitatem, scilicet materia idonea, dispositio poenitentis et absolutio sacerdotis. Nec obstat, si confessorius, ad reservationem attendens, nihilominus absolvat; peccatum enim confessarii, indebite a peccato reservato absolventis, validitati sacramenti officere nequit, cum praeter peccatum reservatum alia adsit materia, a qua *directe* absolvere potest. ⁽¹⁾

578. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Peccatum reservatum cum aliis confessario simplici accusatum remittitur *indirecte* seu consequenter ad remissionem aliorum peccatorum. Etenim, ceteris peccatis vi clavium remissis, necessario peccatum reservatum simul remitti debet, siquidem poenitens bene dispositus cum Deo reconciliatur. 2° Si poenitens postea resciat, se indirecte tantum a peccato reservato absolutum esse, illud alteri confessario pro reservatis approbato iterum confiteri tenetur, ut *directe* clavibus subjiciatur. — *V. Comp. n. 578.*

R. ad 3^m Quaes. 1° Subiacet nihilominus reservationi ille, qui peccando ignoravit, peccatum esse reservatum, quia reservatio *directe* afficit approbationem confessarii, quam restringit et limitat. 2° Si censura autem adnexa sit peccato reservato, illa ignorata non incurritur, quia censura personam peccantis *directe* afficit. — *V. Comp. n. 570. 571.*

579. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° *Quoad poenitentem:* Si postea sciat, se a Sabello absolvi non potuisse, alium confessarium adeat majori facultate gaudentem et peccatum reservatum illi aperiat; vel roget confessarium ordinarium, ut petat veniam, vi cuius ab eo absolvi queat. 2° *Quoad confessarium:* Admoneat poenitentem de errore commisso, si fieri facile possit, v. g. si redeat ad confitendum, ut error ille reparetur: vel melius confestim

⁽¹⁾ In pluribus statutis synodalibus jurisdictio confertur confessario in favorem poenitentis in bona fide versantis et, si confessorius mala fide absolvat, censura plectitur. (N. auct.)

petat ab episcopo facultatem ab illo peccato reservato absolvendi et curet, ut poenitens confitendi gratia iterum accedat, et, obtenta prudenter nova declaratione hujus peccati, eum etiam de errore non monitum absolvat. Quodsi poenitentem neque facile admonere, neque absolvere potest, eum in bona fide relinquat. — *Pontas, v. Cas réservés Cas. 24.*

CASUS II.

RESERVATIONIS SUBJECTUM (1°).

1° Laurianus, iter agens extra dioecesim suam, penes Justinum parochum confitetur peccatum incestus cum consanguinea in secundo gradu patratum. Illico Justinus eum monet, peccatum illud esse reservatum seque carere facultate absolvendi a reservatis. — Respondet Laurianus, rerum moralium non omnino ignarus, peccatum istud in sua dioecesi non esse reservatum, ut probe novit. — „At,“ subjungit parochus, „reservatum est hic, „ubi modo confiteris.“ — „Quid ad me?“ ait poenitens; „non hic ego, sed alibi „peccavi: porro reservatum non commisi.“ — „Perge igitur, mi bone, perge ad confitendum eo, ubi peccasti; ego autem absolvere te non possum.“

2° Jacobus, peccato reservato ligatus, tendit ad vicinam parochiam extra dioecesis limites consitam confitendi gratia. Ad hoc autem agendum duplici motivo inducitur, nempe: 1° ad vitandam verecundiam, quam haberet, tam grave peccatum paracho suo aperiendo; 2° spe facilius absolutionem impetrandi; novit enim, peccatum istud in vicina dioecesi minime esse reservatum.

Hinc

Quaer. 1° *An possit quis absolvi a peccato non reservato in sua dioecesi, ubi fuit patratum, a simplici confessario in alia dioecesi, ubi reservatur?*

2° *Si quis ligatus reservatione pergat in fraudem legis ad alium locum, ubi non existit reservatio, an valide absolvatur?*

3° *Quid ad utrumque casum?*

Solutio.

580. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia reservatio *directe* et *immediate* afficit personam confessarii, cujus potestatem restringit, et *mediate* tantum poenitentem. Proinde pertinet ad confessarium scire, an facultate gaudeat absolviendi a tali peccato, vel non gaudeat, minime habita ratione loci, in quo peccatum fuit commissum. — *S. Lig. n. 581. et alii communiter.* — *V. Comp. n. 570. 572. Q. 4°.*

R. ad 2^m Quaes. Negative, si alio tendat praecise in fraudem reservationis, ex *bullo Superna Clementis X.* Sed fraus haberi tantum censetur, quando quis alienam dioecesim petit ob principalem finem declinandi iudicium proprii pastoris. — *S. Lig. n. 580.* — *V. Comp. n. 588.*

581. — *R. ad 3^m Quaes. 1°* Laurianus non potuit absolvi a Justino confessario, facultate absolviendi a reservatis destituto, licet in sua parochia a simplici confessario absolvi potuerit. Confessarius vero, dato facili recursum ad episcopum, bene fecisset, si facultatem hunc poenitentem absolviendi obtinuisset.

2° Jacobus absolvi potuit, quia non perrexit in alium locum *in fraudem legis*, juxta communem doctorum interpretationem, cum egerit tantum, ut facilius et cum minori verecundia alibi confiteretur.

CASUS III.**RESERVATIONIS SUBJECTUM (2°).**

1° Epimachus religiosus daemone impellente peccatum lethale patravit, reservatum quidem episcopo in dioecesi, minime vero in ordine suo. Sincero dolore correptus adit confessarium ordinarium communitalis, facultate pro reservatis carentem, eique conscientiam candide pandit et ab eo absolvitur. Atque, cum in eundem casum incidisset, sacerdoti saeculari, confessario simplici, confitetur et absolutione donatur.

2° Heribertus, confessarius monialium a jurisdictione episcopi exemptarum, licet facultate ad absolvendum a casibus reservatis careat, nihilominus, si quando occur-

rant peccata, quae ordinario sint reservata, ab his absolvit, quia existimat, poenitentes suas non esse reservatione episcopali obnoxias.

Hinc

Quaer. 1° *An regulares exempti reservationi episcopali subjaceant?*

2° *An moniales exemptae incurrant casus episcopales?*

3° *Quid ad utrumque casum?*

Solutio.

582. — *R. ad 1^m Quaes. Negative,* quia (1) regulares ex privilegio sunt exempti a jurisdictione episcopali; proinde, si episcopo non subjacent, neque ejus casibus aut censuris ligari possunt. Constat ex *jure canonico c. Ne aliqui* (5.) *de priv. in 6.* (V. 7.) Eruitur etiam ex *bullo Clementis X. Superna.* Imo neque novitii, neque familiares regularium reservationi episcoporum subjacent. Sic ex eadem *bullo Superna.* Si vero novitius inciderit in casum reservatum ante ingressum in religionem, a confessario religionis absolvi poterit ex privilegio. — *S. Lig. n. 583.; de censuris n. 26.* — *V. Comp., de censuris n. 949.*

583. — *R. ad 2^m Quaes. Controversatur.* Duplex datur sententia probabilis, ait *S. Lig. n. 602. Quaer. 6.* Alii affirmant, quia confessarii monialium omnino approbandi sunt ab episcopo loci, licet exemptae sint a jurisdictione episcopali. (2) Episcopus igitur, sicut potest limitare tempus, locum et personas, sic etiam casus limitare valet. Sic *Tamb.* — Alii negant, quia monasteria exempta sunt prorsus extra jurisdictionem episcopi, perinde ac si essent extra territorium. Licet autem episcopus debeat approbare confessarios monialium quoad idoneitatem, non potest tamen eis approbationem limitare, quia expresse dicitur in constitutione *Clementis X. Superna,* posse ab episcopo limitari tempus, locum et personam, sed nihil dicitur de peccatis, quae ceterum pro monialibus, praelatis regularibus subjectis, jam ab his reservantur.

(1) tales — (N. edit.)

(2) V. n. 568. not. 1. (N. edit.)

Nota. In Gallia a tempore magnae perturbationis, quae exeunte saeculo XVIII. habita est, non agnoscuntur moniales, quae jurisdictioni episcoporum non subjaceant. — *Recole dicta in tract. de statu religioso n. 131. etc.*

584. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Epimachus potuit absolvi a confessario suo, quia ejus approbatio minime ab episcopo restricta fuerat. Non potuit autem absolvi a sacerdote saeculari, etiamsi iter faciendo caruisset socio ejusdem ordinis, quia confessarius ille jurisdictione carebat ad absolvendum ab illo peccato.

585. — 2° Quid de Heriberto? Stante controversia superius memorata, damnari nequit, cum jurisdictione relative ad casus reservados non certo careat. (1) In Gallia tamen, stante praesenti rerum statu, moniales a peccatis absque speciali facultate absolvere non posset, cum omnes ab episcopo dependeant.

CASUS IV.

RESERVATIONIS SUBJECTUM (3°).

Nigritius in dioecesi sua patravit peccatum, cui adnexa erat non solum reservatio, sed etiam episcopalis excommunicatio. Paulo post extra dioecesim iter agens adit vicarium generalem episcopi loci, in quo consistit, ei conscientiam sincere pandit atque ab eo absque difficultate absolvitur.

Hinc

Quaer. 1° *An peregrinus absolvi possit extra dioecesim a censuris episcopalibus(2), quas in sua dioecesi incurrit?*

2° *Quid ad casum?*

Solutio.

586. — *R. ad 1^m Quaes.* *Negative*, si agatur de censuris *ab homine* per sententiam *particularem*; secus *controversatur*. Probabilius negandum cum sententia communiori, quam tenet *S. Lig. n. 594. Dub. 8.* (3) Ratio est, quia episcopi sunt independentes alii ab aliis, et proinde jus

(1) Cf. *n. 588. 2°*. (N. edit.)

(2) *reservatis* — *V. Comp. n. 582. not. 3.* (N. edit.)

(3) qui *ib.* affirmativam non censet probabilem, nequidem pro casibus occultis. (N. edit.)

Gury, Casus conscientiae.

habent, ut nemo absolvat a suis censuris sine licentia ab ipsismet concessa. Attamen opposita sententia videtur *probabilis*. Ratio est, quia in capite *Liceat* (6.) *sess. 24. concilii Trid.*, quo conceditur episcopis privilegium absolvendi a casibus occultis, dicitur: *in quibuscumque casibus occultis*, etiam *Sedi Apostolicae reservatis*. Porro ex particula *etiam* satis ostenditur, comprehendi facultatem absolvendi a casibus ab aliis episcopis reservatis. — *Bonacina — Collet etc. — V. Comp. n. 582.*

587. — *R. ad 2^m Quaes.* Nigritius *probabiliter* valide absolutus est, stante controversia, quae in quaesito praecedenti relata est. Ergo Nigritius non tenetur ad confessionem apud proprium superiorem iterandam. Proinde culpandus non est vicarius generalis, a quo absolutus est. Excipe: si sermo esset de censura *ab homine*, de qua in casu nostro minime agitur.

CASUS V.

RESERVATIO DUBIA.

Leonardus, simplex confessarius, cum dubia conscientia in sequentibus casibus absolvit: 1° Bertham, quae peccatum in se quidem reservatum commisit, sed cum advertentia dubia; 2° Cajam accusantem peccatum, de quo controversia habetur, utrum reservatum sit, necne; 3° Rosaliam confitentem peccatum, de quo ipse dubitat, an in tabella reservatorum jaceat, vel in accepta facultate contineatur.

Hinc

Quaer. 1° *An sacerdos in reservatione dubia absolvere possit licite et valide?*

2° *Quid faciendum confessario, si peracta confessione dubius sit, an jurisdictionem in tale peccatum habeat, necne?*

3° *Quid de Leonardo sentiendum?*

Solutio.

588. — *R. ad 1^m Quaes.* *Affirmative* 1° si dubium sit facti, i. e. in dubio, utrum peccatum fuerit commissum, aut *in se grave*. Ratio est, quia reservatio est strictae interpretationis. Ergo intelligenda est de

Solutio.

591. — *R. ad 1^m Quaes. Negative probabilitus*, quia ad confessionem non tenetur, neque ratione peccati reservati, quod directe remitti nequit, neque ratione venialium, quae non sunt materia necessaria confessionis. — *S. Lig. n. 265. etc.* Sed Albericus tenetur ad contritionem perfectam eliciendam et, si de ea dubitet, ad confessionem obligatur.

592. — *R. ad 2^m Quaes.* In hoc casu confiteri omnino teneretur, quia urgeret praeceptum divinum praemittendi confessionem communioni et nulla excusatio a praecepto confessionis daretur. Ita *communissime*, inquit *S. Lig.*

R. ad 3^m Quaes. Affirmative. Ratio est, quia peccatum reservatum, ut jam dictum est, a simplici confessario remitti nequit. Ergo Albericus potuit sola venialia accusare et peccatum reservatum reticere, quin integritatem confessionis violaret. — *Recole dicta supra de eucharistia, Cas. XIII. ad 3^m Quaes. n. 286. et Cas. XIV. n. 288. in nota.*

593. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Quoad peccatum reservatum in confessione sacrilega accusatum: *Probabiliter* absolvi potuit Eligius a reservatione, licet sacrilege ob defectum contritionis confessus sit. Ratio est, quia reservatio principaliter ordinatur, ut peccata superiori deferantur; atqui Eligius peccatum reservatum superiori detulit, licet valide absolutus non fuerit. — *S. Lig. n. 598. Q. 4°.* Ergo satis erit, si apud simplicem confessarium iteret confessionem.

2° Quoad peccatum reservatum in confessione ex oblivione omissum: *Probabiliter* etiam legi reservationis satisfecit. Ratio est, quia recte praesumitur superior liberare poenitentem ab omni vinculo, a quo absolvere potest. — *Lugo — Collet etc.* Sed opposita sententia est etiam probabilis (¹). — *V. S. Lig. n. 597. — V. Comp. n. 581.*

(¹) imo *in genere* probabilior juxta *S. Lig.* (N. edit.)

CASUS VII.**ABSOLUTIO A RESERVATIS (1°).**

Liborius, simplex confessarius, a reservatis etiam extra mortis casum absolvit 1° Germanam, quae secus per hebdomadam in statu peccati mortalis cum magna anxietate permanere deberet; 2° Cajum, cujus confessionem longam ac difficilem exceperat, antequam reservationem cognosceret; 3° Geruntium senem, qui accedit ad confitendum ultima die temporis paschalis et valde distat ab urbe episcopali, nec proinde ad episcopum accedere personaliter potest. Hos poenitentes absolvendo, Liborius enixe profert et ingeminat haec formae sacramentalis verba: *in quantum possum et tu indiges*. Non autem curat, ut eos moneat de obligatione, haec peccata reservata postea, data occasione, superiori vel alicui delegato confitendi.

Hinc

Quaer. 1° *An simplex confessarius absolvere possit quandoque extra mortis casum poenitentem reservatis obstrictum? Et quibus de causis?*

2° *An directe vel indirecte?*

3° *Quid ad casum?*

Solutio.

594. — *R. ad 1^m Quaes.* Potest quandoque absolvere, nempe stante gravissimo incommodo secus eventuro et urgente gravi necessitate, ita ut non pateat recursus ad superiorem, ne per litteras quidem. Ratio est, quia non censetur superior velle ad legem suam obligare cum tanto incommodo. — *S. Lig. n. 585. et alii communiter contra plures, v. g. Pontas, v. Cas. reserv. c. 18.*

595. — *R. ad 2^m Quaes. Indirecte* tantum in eo casu confessarius absolvere potest a peccatis reservatis, quamvis ab aliis directe absolvat. Ratio est, quia caret jurisdictione in reservata, nec Ecclesia eam supplere censetur; nulla est enim supplendi causa, cum pro necessitate praesenti sufficiat absolutio *indirecta* reservatorum. — *S. Lig. n. 585. — V. Comp. n. 575.*

596. — *R. ad 3^m Quaes.* Liborius

absolvere potuit *indirecte* Germanam a peccatis reservatis, quia est magnum incommodum, remanere tamdiu in statu peccati mortalis pro anima anxietate magna correpta. Absolvere potuit Cajam, quia magnum ei foret incommodum, si longam confessionem apud alium iterare deberet. Potuit absolvere Geruntium ratione necessitatis tempore paschali communicandi. Non valet autem ratio, quod personaliter ad episcopum recurrere nequeat, quia scribere posset per se vel per alium. Ligati censura papali possunt quidem adire episcopum, si Romam petere nequeant, ut a jure conceditur⁽¹⁾; sed non ideo impediti ab adeundo episcopo personaliter a quocumque absolvi possunt. Liborius autem male fecit omitendo admonere praefatos poenitentes de obligatione, casum reservatum iterum declarandi confessario, qui pro reservatis approbatus esset. Caritati consonum fuisset, si eos admonendo promississet, se licentiam pro eis rogaturum et eos denuo absoluturum, ut sic ipsis nova accusatio vitaretur.

CASUS VIII.

ABSolutio a Reservatis (2°).

Samuel religiosus, gaudens facultate absolvendi a casibus reservatis Papae, absolvit quoque a casibus episcopalibus, quin fuerit ad hoc specialiter delegatus, praesertim si duplex reservatio, *papalis* scilicet et *episcopalis*, eidem peccato inhaereat, quia, ait, *qui potest plus, etiam potest minus*.

Hinc

Quaer. 1° *An religiosus delegatus pro casibus papalibus etiam ab episcopalibus absolvere possit?*

2° *Si poenitens sit ligatus duplici reservatione, papali nempe et episcopali, an sublata priore posterior maneat?*

3° *Quid ad casum?*

Solutio.

597. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Religiosus delegatus ad casus papales absolvere nequit a casibus reservatis ab ipsis episcopis. Ratio est, quia in variis decretis, scilicet *Pauli V. et Urbani VIII.*, vetatur regularibus absolvere a casibus episcopis reservatis.

2° *Probabiliter* tamen praefatus religiosus absolvere potest a casibus de jure communi episcopis reservatis, nisi eos *specialiter* episcopi sibi reservaverint et tamquam a se reservados in libello suo casuum reservatorum consignaverint. Sic ex interpretatione communi. Ratio est, quia casus illi, licet sint reservati episcopis a jure communi, non sunt tamen reservati ab ipsis episcopis. — *S. Lig., de censuris n. 98. 99.*

598. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia una reservatio est independens ab altera, et se habent instar duarum catenarum, quarum, una soluta, remanet altera. — *V. Comp. de censuris n. 955. Q. 4°.*

599. — *R. ad 3^m Quaes.* Erravit admodum P. Samuel absolvendo a casibus episcopalibus absque episcopi delegatione, ex eo quod pro casibus papalibus approbatus sit, et solvendo duplicem catenam, dum unicam solvere valebat. Falso enim applicuit principium: *Qui potest plus, potest minus*; addere debuisset: *in eodem genere*. Hic autem non agitur *de genere eodem*, cum casus papales et episcopales a principio diverso originem ducant. Insuper, si qua foret difficultas, ipso jure dirimitur juxta superius dicta.

CASUS IX.

ABSolutio a Reservatis (3°).

1° Dafrosa tempore jubilaei confessus est penes Rodulphum, in his adjunctis pro casibus etiam reservatis approbatum. Judicavit confessarius, peragendam esse ab ea generalem vitae confessionem. Hac diligenter peracta, Dafrosa absolutione donatur. Sed elapso jubilaei tempore meminit peccati gravis et episcopo reservati, inculpabiliter in praeteritis confessionibus omissi.

(¹) *V. n. 601. not. 2. (N. edit.)*

Pergit statim ad eundem confessarium, a quo denuo absolvitur.

2° Recadius, simplex confessarius, absolvit Titium a peccato gravis percussio-
nis clerici, Papae reservato, quia ille ob
incommoda aetatis propectae perpetuo la-
borat impedimento Romam personaliter
eundi. Postea autem dubitat, an recte
fecerit, et quid sit faciendum.

Hinc

Quaer. 1° *An Dafrosa valide absolvi
potuerit elapso jubilaet tem-
pore?*

2° *An confessarius simplex ab-
solvere possit a casibus pa-
palibus eos, qui Romam ire
nequeunt?*

Solutio.

600. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.*
Ratio est, quia confessarius, a quo Dafro-
sae tempore jubilaet confessio audita est,
recte praesumitur habuisse intentionem tol-
lendi quamlibet reservationem, sicut auferre
poterat. Habens enim facultatem absol-
vendi poenitentem, eum, inquantum potest,
absolvit. — *Pontas, Cas réservés Cas. 25.*
— *Collet adnotator ibid. (1)*

601. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.*
Ratio est, quia simplex confessarius nullam
habet facultatem ab illa censura absolvendi.
Percussio enim gravis clerici est casus
Papae reservatus; si fuisset percussio levis,
episcopo reservaretur. Nec refert, quod
poenitens Romam adire non possit. Quamvis
enim propterea eximatur a lege adeundi
Sedem Apostolicam, non eximitur tamen a
lege se praesentandi eo modo, quo potest,
episcopo, a quo, stante praedicto impedi-
mento, a censura sua absolutionem obti-
nere valet. (2) Poterit igitur confessarius,

si aliqua necessitas gravis urgeat et facilis
aditus ad episcopum non pateat, poeni-
tentem hunc absolvere cum onere se prae-
sentandi episcopo, eo tempore et modo,
quo poterit. — *Lugo diss. 20. sect. 10.*

Hinc Recadius invalide absolvit poe-
nitentem a percussione gravi clerici sub
praetextu, quod ille personaliter Romam
ire non poterat, quia tunc casus episcopo
reservatus manebat.

CASUS X.

ABSOLUTIO A RESERVATIS (4°.)

*Facultas pro aliquo postulata, et alteri
applicata.*

1° Didacus confessarius ab episcopo
postulat facultatem absolvendi Andream
a peccato, quod reservatum esse putat.
Ponit in libello supplici fictitium nomen,
seu Titium, nec peccati speciem exprimit.
Sed, obtenta facultate, deprehendit, casum
hunc non esse reservatum. Ut autem gratia
inutilis non evadat, eam servat, eidem in
alio casu vel alteri applicandam. Elapso
vix mense, ecce Andreas in peccatum
vere reservatum incidit, et confessarius
illico facultate, quam intactam servaverat,
in ejus favorem utitur.

2° Renatus facultatem obtinuerat ab
episcopo aliquem poenitentem, seu Titium,
a reservatis absolvendi. Verum eum ab-
solvere non potuit, quia, nescio qua de
causa, ad confitendum non rediit. Quid
tunc Renatus? Ne inutilis evaderet ob-
tenta facultas, eam Cajo, casu reservato
obstricto, applicuit.

Hinc

Quaer. 1° *An Didacus valide absol-
verit Andream a peccato
reservato vi facultatis ex er-
rore postulatae?*

2° *An Renatus alium valide
absolverit a peccato reser-
vato loco Titii, qui non
rediit?*

Solutio.

602. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.*
Ratio est, quia concessio secundum peti-
tionis tenorem facta censetur; nullum
autem aliud peccatum in petitione positum

(1) *Comp. n. 1075. Q. 16°.* (N. edit.)

(2) Controvertitur, an haec facultas epi-
scopo competat, si per literas etc. ad
S. Sedem recurri possit. *Thesaurus (de
poenis eccles. p. I. c. 24. Resp. II.
Ampl. III.)* negantem sententiam veri-
orem putat, addens: „Ita videmus practi-
cari, ut recurratur ad S. Poenitentia-
riam in similibus.“ Excipe: si episcopus
facultate speciali absolvendi gaudeat. —
V. etiam *Comp. n. 574. II. not. 8.*
(N. edit.)

est, nisi peccatum non reservatum. Ergo etc. Nec licet praesumere, aliam fuisse mentem superioris; hic enim bene cogitare potuit, confessarium hanc facultatem petere, quia putabat, eam necessariam esse, vel ad magis placandum animum poenitentis metuentis, ne casus esset reservatus.

— *Pontas, Cas réservés Cas. 28. — Saettler, de ministro poenitentiae c. 2.* Ergo Didacus graviter erravit et invalide Andream a reservato absolvit, quia nullam obtinuerat potestatem ab illo peccato absolvendi, sed pro alio peccato facultas ei facta fuerat.

603. — *R. ad 2^m Quaes.* Solutio quaestionis pendet a modo, quo facultas absolvendi postulata est. 1° Renatus alium absolvere potuit, si facultatem petiverit pro aliquo indeterminato, v. g. *Petitur facultas aliquem a peccatis reservatis absolvendi*, et etiam, quamvis hic solum post concessam facultatem in reservatum lapsus sit. Ratio est, quia facultas tantum valet, quantum sonat; sonat autem, quod possit quempiam absolvere, nec distinguit inter peccata jam commissam aut nondum commissam. 2° Non potest autem, si facultatem petiverit pro aliquo ita determinato, ut alter in hac petitione censi nequeat comprehendi. Hinc, sit petit pro parochiano, alium non-parochianum absolvere non potest. Nec potest absolvere pariter a peccatis nondum commissis, si insinuerit in petitione, objectum facultatis esse peccata jam patrata. — *Saettler ibid.*

CASUS XI.

CONFESSARIUS INTRICATUS PRO ABSOLUTIONE A RESERVATIS.

Nicodemus, peccato reservato ligatus, rogat confessarium, ut facultatem ipsum absolvendi ab episcopo impetrare velit. Illico confessarius ejus votis obtemperare satagit. Sed ecce, o humanam fragilitatem! dum postulat ad episcopum mittitur et gratia concessa ad confessarium remittitur, iterum atque iterum in idem peccatum Nicodemus prolabitur; imo etiam aliud reservatum committit. Haec confessario pandit ille gemebundus; sed

confessarius jam nescit, an ad eum absolvendum nova facultate indigeat.

Hinc

Quaer. 1° *An nova facultas requiratur ad absolvendum poenitentem a peccato reservato, si post gratiam postulatam, antequam absolvatur, in idem peccatum reservatum relabatur?*

2° *An vero nova facultas requiratur, si poenitens ante absolutionem in novam reservationem incidat?*

3° *An demum requiratur nova licentia, si quis peccaverit cum confidentia licentiae certo obtinendae vel jam obtentae?*

4° *Quid ad casum?*

Solutio.

604. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° *Affirmative*, si licentia data sit pro solis peccatis numero determinatis seu praecise pro peccatis jam commissis. Ratio est, quia licentia tantum valet, quantum sonant verba, quibus postulatam aut indultum exprimitur. — *S. Lig. n. 601. Q. 4. — Lacroix n. 1692. — Lugo d. 20. n. 122.*

2° *Negative*, si licentia indefinite concessa fuerit, seu in genere pro absolvendo aliquo a reservatis; tunc enim extenditur ad omnia reservata, quibus ligatur poenitens, quando absolvitur, sive commissam sint ante petitionem vel concessionem licentiae, sive concessione jam facta. Excipe: si poenitens novum peccatum reservatum committeret post notabile tempus, v. g. post mensem; quia non praesumitur, superiorem voluisse, ut absolutio tamdiu differretur. Idem etiam dicendum, si concessio facta fuerit intuitu alicujus festi particularis. — *S. Lig. ibid. — Lacroix ibid. (1)*

605. — *R. ad 2^m Quaes.* Eadem valet responsio. Semper enim distinguendum est; nam vel petitio licentiae fuit determinata, vel licentia indefinite concessa. Si prius, nova dispensatio requiritur; secus, si posterius.

(1) *Comp. n. 583. not. 1. (N. edit.)*

R. ad 3^m Quaes. Negative, si indefinite concessa fuerit. Ratio patet ex eo, quod habeatur licentia generalis absolvendi aliquem a reservatis, et, donec absolutus fuerit, concessio perdurat. — *S. Lig. n. 601. Q. 3.*

606. — *R. ad 4^m Quaes.* Nicodemus ab omnibus reservatis absolvi potest, si confessarius postulavit facultatem in genere absolvendi aliquem a suis reservatis; secus, si restricta fuerit petitio. Parvi autem refert, quod Nicodemus in idem peccatum vel in novum reservatum lapsus sit, si petitio fuerit generalis.

CASUS XII.

SOLERS POSTULATUM.

Facultas pro aliquo incognito postulata, et sibi applicata.

Philibertus, cum in peccatum reservatum incidisset, facultatem petit per epistolam, ut Cajus a reservato uno absolvatur. Sed quis Cajus? Ipsemet Philibertus. Hinc dicit confessario suo, se obtinuisse gratiam, ut absolvi possit. Alias, peccato turpi cum quadam muliere commisso, postulat facultatem, ut Titius sacerdos complicem absolvat. Quis autem Titius? Ipsemet Philibertus; et ipsisimam complicem absolvit.

Hinc

Quaer. 1° An valeat concessio facultatis pro peccato reservato, si quis fingat, se eam pro alio postulare, dum revera pro seipso postulat?

2° An sacerdos petens facultatem, ut aliquis sacerdos complicem absolvat, propriam complicem ipsemet absolvere queat?

3° Quid ad duplicem casum?

Solutio.

607. — *R. ad 1^m Quaes.* Res pendet a modo, quo fit petitio. Si v. g. ita fiat: *Petitur facultas, ut aliquis absolvi possit a reservato, Diana et alii cum Aversa apud Lacroix* (') putant, posse tunc ora-

torem ipsum absolvi, quia superior consentit vage, non determinando confessarium vel poenitentem. Et sane pro *eo aliquis* etiam orator satis intelligi posse videtur. Excipe: si aliud constet de superioris voluntate, prout est in aliquo religioso ordine, ubi haec facultas, nisi aliter dicatur, tantum ad absolvendum conceditur. At non valida videtur pro oratore facultas, si modo nimis ambiguo petatur, v. g. *Peto facultatem pro absolutione a reservato.* Nam superior, petitionem juxta obvium sensum accipiendo, facultatem absolutionem dandi, non eam recipiendi, oratorem petere judicabit, illamque hoc sensu concedet.

608. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia facultas absolvendi complicem postulata est in genere pro aliquo sacerdote. Ergo tam valere debet pro ipso oratore, quam pro alio. Etenim, dum superior seu Pontifex potestatem hanc pro aliquo sacerdote concedit, eam sane concedere intendit ei, qui hac licentia indiget, quicumque sit ille. Insuper necesse non est, ut cognoscat eum, qui absolvere debet. — *Saettler, de min. poenit. c. 2. Quaer. 8°.*

609. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Philibertus complicem valide absolvit, saltem *per se*; nulla enim ratio afferri potest ad probandum, invalidam fuisse absolutionem. Agitur enim tantum de absolutione imperitienda ab aliquo sacerdote, et petitio ad neminem in particulari restricta fuit. Ergo in secundo casu Philibertus non est inquietandus. 2° At in primo non valide absolutus videtur Philibertus per illam facultatem, verbis nimis ambiguis petitam et obtentam, ut ex dictis satis liquet.

CASUS XIII.

MILES RESERVATO CONSTRICTUS.

Ejus admiratio.

Cocles, vir militaris, non infimo gradu insignitus, die quadam ecclesiam ingressus, ad sedem confessionalem primum obviam accessit et ad pedes Rufini, simplicis confessarii, optima fide provolvitur. Mox autem Rufinus peccatum reservatum inaudiens haeret anceps, nesciens, quid sit

(') n. 1688. (N. edit.)

faciendum. Etenim, si virum absolute vacuum dimittat, hic forte, animo dejectus, alium confessarium non adibit. Timet insuper, ne hominem hunc barbatus offensum habeat. Attamen, jubente conscientia, declarat, se facultate ad absolvendum a tanto peccato destitui et alium confessarium majori potestate pollentem adeundum esse. Tum Cocles, „Mehercule!“ ait indignabundus, „quis rem adeo singularem, vidit umquam? Quare igitur *te in aperta officina constituis, si instrumentis ad operandum necessariis cares?*“ — Rufinus autem, ne militem a confessione deterreat, eum *indirecte* a reservato absolvit et dimittit.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo agere debeat confessarius simplex, dum peccatum aliquod reservatum in confessione audit?*

2° *An Cocles a Rufino confessario absolvi potuerit?*

Solutio.

610. — *R. ad 1^m Quaes.* Unum e duobus confessario eligendum est, scilicet: 1° ut remittat poenitentem ad superiorem aut ad alium pro reservatis approbatum; 2° vel ut ipse a superiore petat facultatem absolvendi a tali casu reservato, tacitis circumstantiis quibuslibet, ex quibus poenitens manifestari posset. Plerumque magis expedit, si ipse confessarius licentiam absolvendi petat. Ita nunc *sat communiter* sentiunt theologi ob periculum, ne poenitens alium adire non audeat. — *Bussembaum apud S. Lig. n. 584. — Gousset n. 495. — Billuart diss. 6. art. 6. §. 3. Petes 5°*, ubi sic ait:

„Confessarius moneat statim poenitentem, de casu reservato et quaerat ab eo, num velit adire superiorem vel delegatum, aut peti a superiore facultatem absolvendi. Si hoc ultimum, quaerat ab eo, num habeat adhuc alia reservata, ne imminuta, et insufficiens facultas obtineatur. Si respondeat poenitens, ut solitum est, se ignorare, quae sint reservata, confessarius, vel ea illi exponat, vel petat, num velit ipsi aperire integrum statum conscientiae, non tam per modum confessionis sacra-

mentalis, quam ut cognoscat, quid pro ipsius bono debeat exponere vel petere, a superiore.“

611. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Nulla enim ratio gravis urgebat, ut ex casu apparet. Debuisset igitur confessarius peramanter poenitentem inducere ad redeundum alia die determinata, et interea pro eo obtinere a superiore facultatem ab illo reservato absolvendi. Licet enim ad hoc *per se* non teneatur confessarius, ex caritate tamen aliquando pro bono poenitentis id praestare debet. Erravit etiam Rufinus, militem *indirecte* absolvendo, quin ei imponeret obligationem alium confessarium adeundi. Si miles autem absque mora profecturus fuisset in alium locum vel non facile ad Rufinum reversurus, *indirecte* a reservato, et *directe* ab aliis peccatis absolvendus fuisset, eo tamen monito, ut data opportuna occasione superiorem vel delegatum ad reservata adiret. (¹)

CASUS XIV.

ABSOLUTIO COMPLICIS (1°).

1° Titianus sacerdos, data lubrica occasione, in peccatum grave contra sextum decalogi praeceptum cum Anna infelici casu lapsus est. Mox utrumque complicem hujus turpis noxae poenituit. Cum non esset ibi praesens alius sacerdos, Titianus statim alio perrexit confitendi gratia. Anna vero, aliqua infirmitate detenta, alium confessarium adire nequivit. Igitur tristis et moerens Titianum enixe rogat, ut suam confessionem excipiat. Hic dubius et anceps primum haeret. Ex una parte cohibetur lege Ecclesiae, complicem absolvere prohibentis; sed ex alia parte optulari vellet miserae mulieri, quae secus diu confessario carebit. Tandem, misericordia motus, Annam in confessione audit et absolvit, ratus, prohibitionem Ecclesiae in hoc arduo casu non urgere.

2° Callixtus sacerdos, peccato turpi cum Julia patrato, complicis confessionem excipit quidem, sed absolutionem ei non

(¹) In variis locis episcopi dant omnibus confessariis facultatem milites a reservatis absolvendi. (N. auct.)

concedit. Dubitat autem postea, utrum excommunicationem incurrerit.

Hinc

Quaer. 1° *An aliquando sacerdos complicem in peccato turpi absolvere possit, quin excommunicationem incurrat?*

2° *An valida sit absolutio saltem aliorum peccatorum, si poenitens fuerit in bona fide, ut fit, quoties de aliis peccatis reservatis agitur?*

3° *An incurrat excommunicationem sacerdos complex, qui confessionem audit, non tamen absolvit?*

4° *Quid ad utrumque casum?*

Solutio.

612. — *R. ad 1^m Quaes.* Nullus sacerdos absolvere potest complicem suum in peccato turpi graviter culpabili, et hoc sub poena excommunicationis, nisi *in casu extremae necessitatis* seu *in articulo mortis*. Sed etiam in eo casu non permittitur sacerdoti absolvere complicem, nisi deficiat quicumque alius, etiam simplex sacerdos, qui absolutionem impertiri possit. Constat ex bulla *Benedicti XIV. Apostolici muneris* ⁽¹⁾, in qua dicitur: „Prohibemus, ne aliquis (sacerdos) extra casum „*extremae necessitatis*, nimirum, in ipsius „mortis articulo et deficiente tunc quo- „cumque alio sacerdote, qui confessarii „munus obire possit, confessionem sacramentalem personae complicis in peccato „turpi atque inhonesto contra sextum de „calogi praeceptum commissio excipere „audeat, *ita ut absolutio... nulla at- „que irrita omnino sit etc.*“

Excipitur tamen casus, in quo alius sacerdos vocari non possit sine ⁽²⁾ infamia vel scandalo. At sacerdos complex talia pericula infamiae vel scandali avertere debet, si possit, sub eadem poena excommunicationis, licet tunc valide absolveret, si non averteret. Sic ex eadem bulla. — *V. S. Lig. n. 553.*

⁽¹⁾ et ex constitutione *Sacramentum* — (N. edit.)

⁽²⁾ gravi — *Const. Apostolici*. (N. edit.)

613. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Sacerdos enim complex totaliter destituitur jurisdictione in complicem, usquedum hic ab alio semel absolutus fuerit, ita ut invalida sit prorsus absolutio ab ipso impertita non solum quoad peccatum, cujus fuit particeps, sed etiam quoad cetera peccata, quorum in eadem confessione se accusat. Inferitur ex verbis expressis ejusdem bullae *Benedicti XIV.*, ubi dicitur: *sacerdotem complicem privari omni jurisdictione ad socium criminis absolvendum*, „*ita ut absolutio... nulla atque „irrita omnino sit*, tamquam impertita a „sacerdote, qui jurisdictione et facultate ad „valide absolvendum necessaria privatus „existit.“ — *S. Lig. n. 555. — V. Comp. n. 584.*

614. — *R. ad 3^m Quaes.* Negandum videtur cum *S. Lig. n. 556*. Inferitur ex bulla *Benedicti XIV. Inter praeteritos*, ubi dicitur, *incurrere excommunicationem sacerdotem, qui complicis confessionem excipit eumque absolvit*. Ergo ex mente Pontificis non sufficit *confessio*, sed requiritur *absolutio* ad censuram incurrendam. — *V. Comp. n. 588. Q. 8°.*

615. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° *Quoad primum casum*: Titianus invalide prorsus Annam complicem absolvit, quippe qui jurisdictione in eam totaliter carebat. Neque cessavit lex in eo casu, quia lex irritans non cessat ob incommodum quodcumque particulare, ut fusius dicetur in casu sequenti. Ex ipso jure solus *extremae necessitatis* casus excipitur. — *S. Lig. ibidem*. Proinde Titianus incurrit excommunicationem, nisi bona fide ab ea excusatus fuerit. Annam vero monere debet, absolutionem a se impertitam *nullam* atque *irritam* esse, ut illa apud alium confessionem iteret.

2° *Quoad secundum casum*: Callixtus nullam incurrat excommunicationem, scilicet audiendo quidem confessionem complicis, sed eam non absolvendo. Sequitur ex dictis. Illicite autem egit inutiliter audiendo absque facultate confessionem, quae ad absolutionem tantum ordinatur.

CASUS XV.

ABSOLUTIO COMPLICIS (2°).

Hermodorus parochus Rosallam, complicem suam, moribundam absolvit, his rationibus inductus: 1° quia facultate gaudet ab omnibus reservatis absolvendi; 2° quia in mortis articulo cessat omnis reservatio; 3° quia non adest praesens alius sacerdos, nisi junior vicarius, cui sane scandalum ingens creabitur, vel etiam neo-sacerdos non adhuc approbatus, qui admirationem in populo moveret, si Rosaliae confessionem audiret.

Hinc

Quaer. *An Hermodorus complicem suam absolvere potuerit, seu an valeant rationes ab eo allatae?*

Solutio.

616. — *R. ad Quaer.* Nihil prorsus valent pleraeque rationes, quas Hermodorus affert ad Rosalliam, complicem suam, in articulo mortis absolvendam.

1° Non refert, quod gaudeat facultate absolvendi a casibus reservatis, quia non agitur de casu reservato, poenitentem solummodo respiciente, sed confessarium ipsum attingente in ipsius criminis poenam, et de totali privatione jurisdictionis in poenitentem, peccati sociam.

2° Nec refert, quod sacerdos praesens sit junior aut nondum approbatus, quia ex lege ille alius sacerdos praefendus est, quicumque sit, etiam non approbatus, suspensus etc.

3° Nec refert, quod nulla sit reservatio in mortis articulo, quia ibi expressa lege prohibetur absolvere etiam in morte sub poena excommunicationis, si alius sacerdos reperiri possit.

Sola valeret ratio scandalum in extrema necessitate, si vera foret. Sed, cum Hermodorus tot varios praetextus jam excogitaverit, facile praesumi potest, hanc ultimam rationem futilem prorsus et vanam esse. Numquid discedere non potuisset ad breve tempus, ut interea alius sacerdos advocaretur? Numquid junior vicarius vel alius non potuissent adire aegrotam sub

praetextu caritatis vel urbanitatis, eamque audire et absolvere, ignorante populo? Sane, si ratio infamiae vel scandalum non fuerit vera et gravis, Hermodorus poenam excommunicationis minime effugit. Si homines decipi possint, Deus non decipitur umquam. *Deus enim non irridetur.* (Galat. 6. 7.)

CASUS XVI.

ABSOLUTIO COMPLICIS (3°).

Didymus sacerdos, tempore noctis, laicali veste indutus, incidit in Eulalam, quacum turpe peccatum patrare non dubitat. Postridie mane Eulalia Didymum adit ei que confitetur de peccato, nocte praecedenti cum viro sibi prorsus ignoto infelicitate commisso. Ex omnibus adjunctis clare intelligit Didymus, mulierem hanc esse complicem suam. Quid igitur faciet miser? Quanta tunc ejus angustiae! Si id sciret poenitens, prae dolore exclamaret: *Tu es ille vir!*... Sed nescit illa, nec Didymus se manifestare audet. Insuper praetextu caret ad absolutionem denegandam. Quid faciet igitur? Absolvit anxius, et postea inquit de absolutionis validitate.

Hinc

Quaer. *An Didymus valide Eulalam absolverit?*

Solutio.

617. — *R. ad Quaer.* *Negative prorsus.* Complex enim complicem absolvere nequit, nisi *in casu extremae necessitatis* seu *in ipso mortis articulo*. Quid igitur est, quod effutis, o Didyme, ad te excusandum, tu qui *scienter* contra legem Ecclesiae complicem tuam absolvisti? Sic infelicitate argumentaris ad probandum, dari locum *epiketae* in hoc tuo casu: „Si „umquam,“ als, „agere licet ex *epiketa* „contra legem, sane licitum est, ubi legis „adimpletio nimis ardua foret. Atqui Eulalam sine absolutione dimittere, ut „lege Benedictina praescribitur, est nimis „arduum. Quid enim acerbius, quam sacerdotem adigere ad se diffamandum, aut „certe diffamationis periculum subeundum? „Ergo in specie casus lex Benedictina

„corruere debet, ut *epikeiae* locum relin-
„quat. Credibile enim non est, Pontificem
„voluisse legem urgere cum tanto incom-
„modo confessarii et poenitentis.“

Ast, o Didyme, haec audire et admit-
tere nequeo. Valerent forsitan tuae rationes,
si lex tantum prohibens foret, quia ex
axiomate recepto *lex iubens aut prohibens non obligat cum gravissimo in-*
commodo. Sed quatenus *irritans* cor-
ruere nequit, quia huiusmodi lex numquam
cessat propter incommodum particulare pri-
vatorum, quantumcumque sit. — *V. Comp.*
p. I. de legibus n. 136. Q. 3°.

Porro lex Benedictina non est *simpli-*
citer prohibens, ne sacerdos complicem
suam absolvat, sed ipso facto irritat actum,
quem vetat, et efficit sacerdotem prorsus
inhabilem ad sociam criminis absolvendam.
Ergo sacerdos numquam criminis complicem
absolvere potest, nisi in eo solo casu, qui
in iure ipso excipitur, seu in mortis arti-
culo. — *Iturraga t. 6. cas. 53.*

618. — *Obijcies*: Inhabilitas ad absol-
vendum inducta est ea conditione, ut in
casu maximae difficultatis seu necessitatis
moralis cessare possit.

Respondeo cum eximio doctore *Suarez*
(*de legibus lib. 5. cap. 23. n. 8.*): „Est
„veluti contra naturam inhabilitatis abso-
„lutae et sine restrictione inductae et
„contra morem legum inhabilitatem *sim-*
pliciter inducentium, quae interpreta-
„tionem ex aequo et bono non suscipiunt,
„quia lex *irritans* actus non attendit ad
„casus et rationes particulares, sed prae-
„cise ad rationem communem et unifor-
„mitatem, ad bonum et utilitatem com-
„munem necessariam.“ Ergo lex irritans
numquam cessare censetur in casu parti-
culari, nisi legislator expresse illum exce-
perit. Atqui legislator non exceptit, nisi
casum mortis. Ergo etc.

619. — *Obijcies iterum*: Lex Benedi-
ctina permittit sacerdoti, absolvere complicem
in articulo mortis, quando, negata absolu-
tione, periculum incurreret infamiae: quidni
ergo etiam extra mortis periculum, si fama
periclitatur?

Respondeo: Exceptio firmat regulam.
Periculum famae jus tribuit absolvendi in

morte, non in alio casu. Neque id mirum
tibi videbitur, si attendas, quantum distet
infamia in mortis periculo ab infamia in
alio casu: prior enim esset infamia sacer-
dotis et poenitentis coram aliis et mori-
bundam periculo damnationis exponeret;
secus vero de posteriori. Insuper in posi-
tivis, et praesertim ubi de lege irritante
agitur, de casu ad casum non est urgen-
dum. — *Iturraga ibid.*

Ceterum in huiusmodi rerum adjunctis,
nonne posset sacerdos dimittere mulierem,
quin se ei manifestaret, dicendo v. g.
peccatum illud esse reservatum, nec se
habere facultatem ab eo absolvendi?

CASUS XVII.

ABSOLUTIO COMPLICIS (4°).

1° Laelius, confessiones excipiendo,
mulierem audit se de peccato turpi, cum
sacerdote patrato, accusantem. Haeret du-
bius, sciens, se nuperrime noctis tempore
peccasse cum muliere vocem fere similem
habente. Non audet tamen, dubium suum
aperire, ideoque complicem absolvit.

2° Narcissus, confessarius simplex,
excipit confessionem Leoniae, quacum
libidinem explere tentaverat, ipsa exterius
reluctante, interius tamen consentiente.
Paucis post diebus Leonia ipsi confes-
sura adstat peccatumque internum mani-
festat. Nescit vero Narcissus, an eam
absolvere queat, et tandem beneficium ab-
solutionis ei tribuit.

Hinc

Quaer. 1° *An Laelius valide absolverit*
in primo casu?

2° *An Narcissus in casu se-*
cundo?

Solutio.

620. — *R. ad 1^m Quaer.* Quid ju-
dicii? Differt casus praesens a praecedenti
ex hoc, quod in illo sacerdos certo juris-
dictione carebat, in praesenti vero res velut
dubia habetur. Hinc tibi in solutione major
difficultas. Quid igitur iudicii? Confes-
sarius caute interrogare debuit, ut ex
variiis circumstantiis dubium dilueret, v. g.
an a longo vel parvo tempore; an mulier
sollicitata fuerit; an statim consensum de-

derit, vel quid praecesserit. Quod si ex his rerum adjunctis dubium evanuerit, jam patet, quid fuerit Laelio agendum. An vero, perseverante dubio, mulierem absolvere potuerit? Affirmandum videtur, quia durum est valde, imo durissimum, sacerdotem adigere ad se prodendum et turpitudinem suam manifestandam cum ingenti honoris jactura. Nec praesumendum est, prudentem legislatorem voluisse reum jurisdictione privare cum tanto dubio circa rem ex una parte, et tanto famae detrimento ex altera. Igitur casus praesens recidere videtur in quaestionem jurisdictionis dubiae, in qua, stante gravi causa, probabilius absolvere licet. — *Ituriaga t. 6. cas. 3.*

621. — *R. ad 2^m Quaes.* Narcissus valide Leoniam absolvit, quia in casu deficit complicitas seu communis participatio in eodem crimine externe patrato. Etenim non satis est, si duo in eundem actum venereum consentiant, ut adsit complicitas, quae sacerdotem jurisdictione in poenitentem privet; sed ulterius requiritur, ut consentientes aliquo signo externo sibi invicem consensum aperiant et mutuum faciant. Atqui in casu nostro Leonia in peccatum Narcissi actu externo minime consensit, sed contra constanter et fortiter restitit; ergo defuit consensio ad veram complicitatem requisita. Ergo Narcissus Leoniam absolvendo, licet noverit peccatum ejus internum, excommunicationem non incurrit et valide mulierem absolvit. Sed Leonia omnino imprudenter egit, hunc sacerdotem adeundo confitendi gratia, nisi alium reperire non potuerit. Verendum enim vehementer est in tali casu, ne accessus ipse mulieris ad illum concupiscentiae flammam in eo accendat, et postea, cognito consensu poenitentis interno in peccatum, eandem ad novos libidinis conatus inducat. — *Ituriaga t. 4. cas. 4.*

622. *Hinc resolves:* 1° Si sacerdos aliquis muliere ebria vel dormiente ad libidinem explendam uteretur, non propterea jurisdictionem ad illam absolvendam amitteret, quia neque ebria, neque dormiens ut complex formaliter haberetur.

2° Si sacerdos induceret foeminam ad

credendum, nullum esse peccatum, si turpiter ab ipso tangi se sineret et ea, ab ipso decepta, bona fide se turpiter tangi pateretur, quin formaliter peccaret, non esset complex et ab eo sacerdote de aliis peccatis absolvi posset.

CASUS XVIII.

ABSOLUTIO COMPLICIS (5°).

1° Romaricus sacerdos, peccato turpi cum Rutilia patrato, sciens, se eam absolvere non posse, quin excommunicationem Papae reservatam incurrat, eandem ad alium dimittit, a quo absolvi queat; sed sedulo admonet, ut, absolutione recepta, ad ipsum redeat, quia mirarentur multi et confabularentur, si apud alium confiteretur, ac in peccati patrati suspicionem facile venirent; et insuper, quia nimium foret incommodum, si vicibus singulis ad alias parochias sat distantes pergere deberet.

2° Julia, impudice cum paracho conversata, in gravem morbum inciderat. Sciebat illa, se a complice suo absolvi non posse, dum facile alius sacerdos advocari posset. Vaferrima mulier, ne turpitudinem suam alteri detegeret, hac industria usa est: Parochum ociosus advocat ad sacrum viaticum sibi ministrandum, perinde ac si ab alio absoluta fuisset. Parochus doli ignarus illico ei obtemperat. Tunc ante communionem Julia ei confitetur et ab ipso, velut in articulo mortis, bona fide absolvitur.

Hinc

Quaer. 1° *An complex in materia turpi, semel absolutus, sacerdoti, socio criminis, confiteri possit, et an conveniat, ut ei confiteatur?*

2° *Quid de rationibus a Romarico adductis?*

3° *An Julia valide absolvi potuerit in secundo casu?*

Solutio.

623. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Poenitens complex, semel a peccato complicitatis ab alio sacerdote absolutus, valide a sacerdote complice absolvi potest. Ratio est, quia sacerdos complex tantum jurisdictione in

hunc poenitentem caret ob peccatum, cujus ipse fuit particeps. Ergo, deleta illo peccato per absolutionem ab alio impertitam, jam cessat prohibitio, et jurisdictio reviviscit. — *S. Lig. n. 555. et alii communiter.*

2° Non convenit tamen, ut poenitens, etiam postea, illum sacerdotem adeat, ob periculum consensus novi, saltem interni, ex utriusque parte. Id etiam requirit honor et reverentia sacramento debita, nisi aliter fieri nequeat. — *V. Comp. n. 587. — Gousset n. 489.*

624. — *R. ad 2^m Quaes.* Discriminandae sedulo sunt illae rationes a Romano adductae, quia facile fucum sibi facere potest et moveri secreta libidine, vel saltem affectu naturali immoderato ac proinde periculoso ad mulierem alliciendam et sibi devinciendam. Igitur a cauda serpentina sedulo caveat! Nihilominus firmae esse possunt aliquando praefatae rationes. Hinc ultima solutio a millenis circumstantiis pendet. Sed curandum est, ut mulier saltem saepius alium confessarium adeat, et quam brevissime et rarissime complici confiteatur.

625. — *R. ad 3^m Quaes.* Julia male egit et graviter peccavit sic dolose agendo, ut a complice suo absolveretur. Nihilominus, si bona fide id fecerit, vel si, praesente jam paroco, ipsam de hac sacrilega fraude poenituerit et reapse urgeat mortis articulus, valide a socio peccati sui absolvi potuit, quia sacerdos tunc amissam jurisdictionem recuperat.

Ita *Collet*, editor *Pontas*, ad calcem t. 2., ubi refert varios casus ab auctore italico conscriptos. V. Absolutio Cas. 26. (¹)

(¹) Ibi addit *Collet*, mulierem hanc a sacerdote hortandam esse ad poenitentiam et ab eo absolvendam.

„Infelix sacerdos, de quo agitur, infirmae persuadere debet, ut veniam petat ob dolum indignum, cujus rea facta est, et dein eam absolvere. Quo in casu non fraus ipsi savebit, sed justus dolor de illo modo agendi, junctus periculo propinquo mortis.“ (N. auct., ex idiom. gall. versa.)

CASUS XIX.

ABSOLUTIO COMPLICIS (6°).

1° Gelina meretrix, quae cum Valerio sacerdote turpiter egerat, pessimam vitam ex imo corde detestando, ad bonam frugem sincere convertitur. Confessionem diligentem totius vitae apud Albertum instituit; sed peccatum cum Valerio commissum ex innoxia oblivione praetermittit. Subinde complici confitetur, ipsique peccatum illud declarat et ab eo absolvitur.

2° Theresia, repentino morbo correpta, jamjam moritura videtur. Adest Flavianus, sacerdos suspensus, imo excommunicatus, ad eam absolvendam paratus; huic locum eripit Albinus, Theresiae complex in peccato turpi, et confessionem moribundae excipit eamque absolvit.

Hinc

Quaer. 1° *An Valerius in primo casu Gelinam, complicem suam, valide absolverit a peccato complicitatis, ex oblivione omisso in confessione penes alium facta?*

2° *Quis e duobus sacerdotibus praeferendus in secundo casu, num complex, an excommunicatus?*

3° *An vero censuram effugisset Albinus, si, loco Flaviani indebite accepto complicitisque audita confessione, ipsum facti poenituisset, et deinde tamen ob circumstantiam inchoatae confessionis absolvisset?*

Solutio.

626. — *R. ad 1^m Quaes.* Valerius invalide Gelinam absolvit et, si postea pluries iterum absolverit, omnes absolutiones illi impertitae invalidae et irritae sunt. Ratio est, quia, licet Gelina apud alium jam confessa fuerit, non fuit tamen directe absoluta a peccato complicitatis, siquidem illius oblita est. Remanet enim peccatum illud materia necessaria, potestati clavium apud judicem competentem

subiicienda ad remissionem *directam* ab illo obtinendam. Nam causa, qua jurisdictio sacerdoti complici adempta fuit, est ipsum complicitatis crimen. Ergo, quamdiu illud crimen durat, jurisdictionis privatio necessario etiam perseverat. Atqui in casu crimen complicitatis perdurat, ratione obligationis illud confitendi iudici competenti, qualis non est Valerius. — *Ituriaga t. 5. cas. 48. (¹)*

627. — *R. ad 2^m Quaes.* Per se sacerdos suspensus vel etiam excommunicatus omnino fuit praeferendus; imo, illo praesente, sacerdos complex minime moribundam absolvere potest et, si absolvat, excommunicationem incurrit. Ratio eruitur ex ipsis verbis bullae, in qua dicitur, complicem non posse socium criminis absolvere, nisi in articulo mortis, et deficiente tunc *quocumque alio sacerdote*, qui confessorii munus obire possit, vel nisi adsit periculum infamiae, modo curet omnino, ut periculum illud removeat, ut *alteri cuiusvis sacerdoti* locus pateat. Porro verba *quicumque alius, alter cuiusvis* sunt generalia et iis utuntur legislatores, cum omnes et singulos, nullo prorsus excepto, sub lege complecti intendunt. Neque obstat, quod sacerdos suspensus vel excommunicatus jurisdictione careat, quia pro casu mortis facultate absolvendi minime destituitur juxta omnes. — *Ituriaga t. 5. cas. 50.*

628. — Dixi: *per se*; quia, praesente excommunicato *publico*, complex valide et licite absolveret, si secus periculum infamiae publicae aut scandali secuturum esset. Periculum autem illud facile evenire posset, si sacerdos complex excommunicato locum cederet; hoc enim esset argumentum non obscurum turpitudinis suae praebere. Ergo, si Flavianus fuerit publice *suspensus* vel *excommunicatus*, Albinus locum ei praeripere potuit, quin excommunicationem incurreret.

629. — *R. ad 3^m Quaes.* Tunc censuram effugisset. Etenim:

1° Non incurrisset poenam pro sola confessione incepta, quia non incurritur illa poena, nisi confessio absolutione compleatur,

(¹) *Comp. n. 587. not. 1. (N. edit.)*

ut dictum est supra *Casu XIV. in Resp. ad 3^m Quaes. n. 614.*

2° Neque incurrisset absolvendo post mutata voluntatem in melius et contritionem de illo peccato elicitam; nam nemo incurrit excommunicationem per actum, qui ex una parte omitti amplius non potest, et ex altera parte omni culpa caret, imo factus est obligatorius. Etenim tunc incurritur excommunicatio, quando sine ulla necessitate absolutio a complice impertitur. (¹) At Albinus, audita Theresiae confessione, eam absolvere cogitur; ergo excommunicationem non incurrit. — *Ituriaga t. 5. cas. 50.*

CASUS XX.

ABSOLUTIO COMPLICIS (7°).

Luciana, Romani sacerdotis in libidine socia, repentino morbo correpta, semianimis corruens sacerdotem postulat et voce statim destituitur. Adestat illico Romanus, cui interroganti nutibus illa respondet. Contigit autem, ut paulo post sublevaretur Luciana et melius se haberet. Tunc compertum est, illud, quod apoplexia apparuerat, merum fuisse deliquium. Nescit autem Romanus, an inceptam confessionem Lucianae perficere possit. Quocirca haeret dubius et anceps, inter utramque partem titubans. Tandem absolutionem impertire statuit.

Hinc

Quaer. 1° An valida fuisset absolutio, si Romanus Lucianam in deliquio versantem absolvisset?

2° An Romanus, transacto deliquio, potuerit Lucianam absolvere?

3° An Romanus, complice in deliquio absoluta, ejus confessionem ratione integritatis perficere potuerit?

Solutio.

630. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia, ut sacerdos complex jurisdictione potiat, sufficit, ut iudicium probabile ferat de mortis periculo complicis,

(¹) Ne hoc principium perperam intelligatur, perpendantur circumstantiae in Casu expositae! (N. edit.)

adeo ut ministerium suum prudenter exerceat, haud secus, ac si de alio quolibet aegroto agatur. Quid enim faceret sacerdos, quando deprehendit signa, quae mortem imminere persuadent? Fieri quidem potest, ut indicia illa sint aequivoca; sed etiam fieri potest, ut sint indicia mortis vicinae. Quid ergo Romanus? Quid alius sacerdos quilibet in tanta animi fluctuatione? Nonne confessionem excipiet et absolvet? Numquid in dubio poenitens periculo damnationis exponendus erit? Minime gentium. Non potuit enim talis esse mens Pontificis, qui animae periclitanti succurrere voluit. Ast quomodo absolvere debet? An absolute vel conditionaliter? *Absolute*, quia certa est jurisdictio, licet dubium sit periculum. Pontifex enim non intendit jurisdictionem restringere ad certum mortis casum, siquidem sacerdotis ministerium moraliter, scilicet humano modo, exercendum est. Porro saepe valde difficile est, ut homines mortem certam imminere sciant, etiam quando proxima est. — *Iturraga t. 5. cas. 49.*

631. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia, quando confessionem audire incepit, id tantum ex jurisdictione a Pontifice habita facere potuit. Atqui jurisdictio valens tempore inchoatae confessionis perdurat, donec poenitens absolvatur: nam collata est pro confessione peragenda; non peragitur autem confessio, nisi ad complementum deducatur. Sicut enim morte delegantis non cessat jurisdictio relative ad ea, quae jam sunt incepta, ut ex jure can. constat, ita etiam in foro interno, ob rationis paritatem, tamdiu jurisdictio permanere censetur, quamdiu confessio inchoata per absolutionem completa non fuerit. Alia ratio desumitur ex incommodo maximo, quod sequeretur, si poenitens confessionem apud alium iterare deberet; hoc enim quam maxime ab Ecclesiae benignitate alienum est. — *Iturraga ibid.*

632. — *Obficies:* Elapso tempore jurisdictionis confessarius invalide absolvit; ergo a pari in casu praesenti Romanus absolvere nequit, quia elapsus est casus jurisdictionis, siquidem in solo mortis articulo approbatus est.

R. Dist. Invalide absolvit, si confessio non adhuc erat sufficienter inchoata, *conc.*; secus *neg.* ex dictis superius. Itaque etiam Romano conceditur, ut audire possit confessionem complicitis non solum pro mortis articulo, sed ita, ut, confessione incepta et non perfecta, jurisdictio perduret. — *Iturraga t. 5. cas. 49.*

633. — *R. ad 3^m Quaes.* Distinguendum est: Vel Luciana peccata complicitatis omnia nitibus sufficienter expressit, vel non. Si prius, sacerdos complex confessionem ratione integritatis perficere potest; secus non potest.

Ratio primi est, quia per absolutionem validam peccata complicitatis *directe* remissa sunt, adeoque ipsa complicitas *directe* destructa est et sacerdos complex, sicut alius quilibet, ab aliis peccatis absolvere potest. Peccata enim illa non sunt amplius materia confessionis necessaria, sed materia libera tantum, sicut peccata venialia aut mortalia jam patefacta. Ergo jam non existunt ratione obligationis confessionis. Ergo ruptum est complicitatis vinculum, seu desit complicitas, perinde ac si numquam exstitisset.

Ratio secundi est, quia tunc adhuc perdurat complicitatis vinculum; peccata enim reliqua nonnisi *indirecte* remissa sunt, utpote in confessione omissa. Ergo illa peccata remanent materia confessionis necessaria. Ergo non corrumpit complicitatis ratio, sed contra corrumpit jurisdictio.

634. — *Obficies* ex dictis supra: Res non est amplius integra; ergo licet confessorio eam perficere.

R. Non est verum, eam non esse integram; nam integra facta est per ipsam absolutionem. Concessa autem absolutione dataque, ne poenitens pereat, res in tuto est, et confessio integratur. Poenitens enim, incepta confessione, jus habet ad absolutionem. — *Iturraga ibid.*

CASUS XXI.

ABSOLUTIO COMPLICITIS (8°).

Marcellus, sacerdos, sermones impudicos et tactus graviter turpes cum Aurelio, amico suo, habuit. Dum autem ad confessiones audiendas incumberet, ecce,

adstat inter medios poenitentes ipse Aurelius, qui peccata cum Marcello patrata et nondum accusata confitetur. Marcus vero dubitat primum, an possit eum absolvere. Sed mox scrupulum omnem excutit, quia reservatio afficere non videtur verba, neque tactus solos, neque peccata cum virili sexu commissa. Insuper, ait, si jurisdictio deficiat, stante errore communi supplebit Ecclesia.

Hinc

Quaer. 1° *An tactus aut sermones turpes in materia luxuriae reservationi subjaceant?*

2° *An peccata etiam cum viro commissa?*

3° *An vero error communis jurisdictionem suppleat, quando absolutio complici indebite impertitur?*

Solutio.

635. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ita expresse *S. Lig. n. 554.*, ubi ait: „Nomine peccati turpis venit omne peccatum externum grave contra sextum praeceptum, licet sit solus tactus sive colloquium, ut certe dicendum sentio cum pluribus doctis, quos consului super hoc iudicio, ab aliis immerito in dubium revocato. Ratio est: 1° quia verba generalia generaliter accipienda sunt; 2° quia leges etiam poenales sunt in sensu proprio et naturali interpretandae, et in sensu naturali verba bullae: *in peccato turpi atque inhonesto contra sextum praeceptum*, quaecumque peccata turpia sine dubio comprehendunt; 3° quia finis legis hujus est quidem remove occisiones, non tantum copulae, sed omnis turpitudinis a sanctitate tribunalis poenitentiae.“⁽¹⁾

636. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia lex minime distinguit, neque restringit reservationem ad sexum foemineum; verba enim bullae sunt omnino generalia. Sic enim statuit: „*ne quis confessionem sacramentalem personae complicitis in peccato turpi atque inhonesto contra sextum decalogi praeceptum commisso excipere audeat.*“ — Ergo

reservatio ad sexum muliebre non est restringenda. — *Goussel n. 487.*

637. — *R. ad 3^m Quaes. Negative prorsus:* absurdum enim sequeretur. Nam dicit Pontifex, privari *omni jurisdictione*, ita ut absolutio sit *omnino irrita*. Verum, si suppleret error communis, numquam fere absolutio invalida esset, siquidem jurisdictio, quae per bullam Benedictinam complici adimitur, eidem per errorem communem semper restitueretur, nec complex reapse illa privaretur, nisi quando complicitas absolventis omnibus innotesceret, quod vix contingere solet. Hinc lex Ecclesiae omnino corrueret. Ceterum Pontifex per suas constitutiones id maxime intendit, ut absolutio a complice impertita nulla sit et frustra a poenitente recipiatur ob jurisdictionis defectum in confessario.

638. — Praeterea Ecclesia, per errorem communem supplendo jurisdictionem, intendit consulere non aliquibus tantum, qui decepti putarent, jurisdictionem huic sacerdoti inesse, sed multitudini hominum, communi persuasionem idipsum falso existimantium. Hinc error supplens jurisdictionem respicit multitudinem, cui Ecclesia favere intendit, non vero respicit paucos, praesertim cum lex eos punire velit, actus eorum irritando. Atqui, ubi agitur de complice absolvendo, duo tantum intersunt, confessarius scilicet et complex, quos constitutio Benedictina vult punire. Ergo privilegium in errore communi fundatum nihil prorsus validitati absolutionis a complice impertitae suffragari potest. — *Iturraga t. 5. cas. 47.*

CASUS XXII.

ABSOLUTIO COMPLICIS (9°).

Liborius, ad sacerdotium candidatus, antequam ordines sacros susciperet, data infelici occasione, cum Flavia puella familiariter agere coepit et in peccatum grave contra castitatem lapsus est. Poenitentia serio peracta emensoque studiorum theologicorum curriculo, ad sacram sacerdotii dignitatem est evehctus. Quum magno zelo in excipiendas fidelium confessiones incumberet, ecce, adstat ipsa Flavia, quae

⁽¹⁾ *Comp. n. 585. not. 1. (N. edit.)*

declarat, se peccatum cum eo commissum hucusque prae verecundia celasse in praeteritis confessionibus et paratam esse ad confessionem abhinc instituendam. Addit Flavia, solatium sibi contingere, quod ipsi Liborio confiteri valeat; imo, se nemini alteri conscientiam suam aperire posse.

Quid vero Liborius, his auditis? Haeret primum anceps; sed mox judicat, se jurisdictione non destitui erga Flaviam, quia peccata ante sacerdotium patrata sub legem reservationis non cadunt. Quapropter complicem audit et absolvit.

Hinc

Quaer. 1° *An peccata ante sacerdotium commissa lege reservationis afficiantur?*

2° *An Liborius excommunicationem incurrerit?*

3° *Ad quid erga Flaviam teneatur?*

Solutio.

639. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia verba legis accipienda sunt, ut sonant. Ex genuino autem sensu nullus sacerdos complex complicem criminis suum absolvere potest extra casum mortis. — Nec refert, utrum criminis societas sacerdotium praecesserit, necne; vinculum enim complicitatis per susceptionem sacrorum ordinum non solvitur, nec post sacerdotium desinit sacerdos esse complex, qui prius complex exstiterat, siquidem statim, ac crimen commisit, se cum complice nodo complicitatis illigavit, qui susceptis ordinibus durat ac perpetuo durabit, donec per absolutionem ab alio sacerdote impertitam dissolvatur. — *Ituriaga t. 5. cas. 47. (¹)*

640. — *Obijcies 1°* Bulla Benedictina declarat, sacerdotem complicem jurisdictione privari, quod perinde est ac dicere, per complicitatem privari jurisdictione. Ergo supponit, jurisdictionem inesse complici; ergo supponit, complicem esse sacerdotem: nemo enim privatur re, quam non habet.

R. Non urget argumentum. Sequeretur enim, sacerdotem, qui non erat approbatus,

dum crimen commisit, posse valide complicem absolvere, si postea approbetur. Quis autem illud absurdum vorabit? Dico igitur, quod ille, qui sacris non initiatus peccat cum alio, nulla utique tunc jurisdictione privatur, quia nullam habet, qua privetur; sed per complicitatem privatur habilitate ad jurisdictionem acquirendam, quam sacerdos factus et approbatus acquireret, nisi vinculo complicitatis impeditus fuisset. Hinc complicitas ante sacerdotium vel ante approbationem considerata est relate ad absolutionem instar impedimenti dirimentis ante matrimonium. Igitur non attendendum est ad tempus, quo peccatum committitur, sed ad tempus, quo absolvitur.

— *Ituriaga ibid.*

641. — *Obijcies 2°* Non est attendendum tantum ad verba materialia legis, sed ad mentem legislatoris. Porro hic legislator seu Summus Pontifex voluit avertere sacerdotes a peccato et eos punire, si peccent; ergo noluit peccata ante sacerdotium commissa comprehendere in lege reservationis.

R. Non valet objectio. Mens enim legislatoris seu finis legis non est solum, punire sacerdotes et eos a peccato avertere, sed est etiam, impedire novum periculum peccandi et promovere dignam sacramenti poenitentiae administrationem, cui sane absolutio proprii complicis adversatur. Absolutio enim est a sacramenti dignitate et reverentia, ut sacerdos absolvat aliquem a peccato, cujus ipse fuit particeps, licet complicitas sacerdotium praecesserit. —

Ituriaga ibid.

642. — *R. ad 2^m Quaes.* Liborius non incurrit excommunicationem, si bona fide processerit seu ex efformata conscientia complicem absolverit, siquidem ad tantam poenam subeundam peccatum mortale requiritur. Porro ex casu non videtur de peccato gravi arguendus, et proinde a censura immunis judicandus est.

643. — *R. ad 3^m Quaes.* Liborius tenetur ad complicem admonendam de invaliditate absolutionis, quam ei largitus est, non tamen cum gravi incommodo, cum in hypothesis mala fide non egerit.

(¹) *Comp. n. 585. not. 1. (N. edit.)*

Gury, Casus conscientiae.

CASUS XXIII.

ABSOLUTIO COMPLICIS (10°).*Undenam facultas absolvendi repetenda?*

1° Bruno sacerdos, aliquo turpi peccato cum Martha patrato, per confessarium recurrit ad episcopum, tacto nomine proprio, atque ab eo facultatem obtinet, qua complicem in confessione audire et absolvere queat. Postea autem de validitate hujus absolutionis dubitat, quia audit, hujusmodi facultatem ab episcopo concedi non posse, sed ad S. Sedem recurrendum esse.

2° Eligius, alter sacerdos, in peccatum grave contra sextum decalogi praeceptum infelicitur labitur, et infelicitus complicem absolvere praesumit, adeoque scienter excommunicationem papalem incurrit. Quid faciet miser? Si celebret et sacramenta varia ministret, sacrilegium reformidat. Si abstineat, grave periculum infamiae pertimescit. Deficit tempus ad Summum Pontificem recurrendi. Undique angustis premitur. Verum, re perpensa, recordatur, episcopos absolvere posse a casibus occultis Sanctae Sedis reservatis, si casus *bullae Coenae* excipiantur. Oculi igitur per confessarium ad ordinarium loci recurrit et facultatem obtinet, qua ab illa excommunicatione absolvi possit.

Hinc

Quaer. 1° *An episcopus sacerdoti concedere possit facultatem complicem suum absolvendi?*

2° *An episcopus absolvere possit a censura, quae incurritur per absolutionem complicis, si casus sit occultus, vi privilegiorum Trident. c. 6. Licet. sess. 24.?*

3° *An saltem id possit, urgente gravi necessitate?*

Solutio.

644. — *R. ad 1^{am} Quaer. Negative per se.* Ratio est, quia lex prohibens, ne sacerdos complicem absolvat, est lex generalis Ecclesiae et gravissimi momenti. Porro episcopi nequeunt dispensare in legibus Ecclesiae generalibus auctoritate propria, nisi in casibus minoris momenti et in praxi

frequenter occurrentibus. Constat etiam in praxi Ecclesiae, quae episcopis petentibus facultatem concedendi absolutionem complicis ex indulto particulari pro quibusdam casibus numero paucis largiri solet. Excipit tamen: nisi in aliquo loco legitime praescripserit consuetudo, vi cujus episcopus praetam dispensationem impertire valeat. In Gallia episcopi plures in hoc per se dispensant; plures tamen alii, ut notum est, recurrunt ad S. Sedem, quae facultates a se concessas in angustis constringit limitibus. Ceterum sacerdos, qui ab episcopo facultatem accepit complicem absolvendi, totus in conscientia esse debet, quia episcopus hanc potestatem habere potest ex S. Sede delegatione etc. juxta ea, quae modo dicta sunt. Igitur Bruno sacerdos omnem anxietatem hac de re longe propellat.

645. — *R. ad 2^{am} Quaer.* Casus ille controversiae subjacet apud S. *Lig. n. 556*. Sic s. doctor: „Videtur ex una parte negandum; nam si episcopus vel alius ab eo delegatus possent hunc casum, quando est occultus, absolvere, reservatio Pontificis evaderet *inutilis et elusoria*; casus enim hic non potest, nisi occulte, accidere. . . Attamen *probabiliter* videtur posse dici, quod, etiam salva facultate episcopis a concilio impertita absolvendi hunc casum, quando est occultus, reservatio Pontificis non omnino redderetur *inutilis et elusoria*; tum quia, licet ordinarie hic casus occultus sit, tamen aliquando potest accidere, quod sit publicus; tum quia lex reservationis saltem Romae locum haberet et in omnibus aliis locis, ubi Tridentinum non est receptum, et ubi nequeunt quidem episcopi praefata facultate (absolvendi a casibus occultis) uti, ut docent communiter *Suarez, Sanchez*, etc.; non enim fas est, ut fruantur privilegiis, qui onera repellunt.“

646. — Attamen negativa sententia nunc tenenda est post duas recentes Congr. S. Officii decisiones, quae sequuntur.

Prima consultatio.

Beatissime Pater!

„Episcopus N^{us} in Gallia, pedibus Sanctitatis Vestrae provolutus, humiliter exquirat:

„Utrum casus, qui novis SS. Pontificum constitutionibus post *conc. Trid.* fuerint Sedi Apostolicae reservati, comprehendantur in *c. 6. sess. 24. de reformatione ejusdem conc.*, saltem si in novis constitutionibus non sit clausula derogatoria, ita ut, si ejusmodi casus sint occulti, episcopus ab eis absolvere possit, sive per se, sive per alios sacerdotes ab ipso delegatos?“

S. Congregatio Inquisitionis respondit die 18. Julii 1860:

„*Negative*, et dentur decreta S. Congr. *Conc. Trid.*, quorum unum sub anno 1589., nempe *reservationes casuum de novo post concilium non comprehenduntur in c. 6. sess. 24. de reform.*, et praesertim de clausura monialium; et alterum sub anno 1595., scilicet *nosse debet episcopus, facultatem absolvendi sibi tributam decreto c. 6. sess. 24. non extendi ad casus, qui novis SS. Pontificum constitutionibus post concilium Trid. fuerint Sedi Apostolicae reservati.*“

Secunda Consultatio.

Beatissime Pater!

647. — „Episcopus N*** in Gallia, ad pedes S. V. humiliter inclinatus, dubiorum sequentium solutionem a S. Sede expostulat:

„*Dubium I.* — Utrum episcopus habeat in sua dioecesi extra Italiam facultatem, sive *per se*, sive *per delegatum*, absolvere ab excommunicatione occulta, quam confessarius contraxit absolvendo extra articulum mortis complicem in crimine turpi?“

„*Dubium II.* — Utrum saltem habeat praefatam facultatem in casu, quo propter imminens periculum scandali aut alterius gravis mali recursus ad S. Sedem fieri nequit opportuno tempore?“

S. Congreg. Inquis. propositis dubiis respondit die 18. Julii 1860.:

„*Ad dubium I. Negative*, et dentur decreta S. Congr. *Conc. Trid.* decreto-
rum interpretis, quorum unum sub anno 1589., videlicet *reservationes casuum de novo post concilium non comprehenduntur in c. 6. sess. 24. de re-*

form., et praesertim super clausura monialium; et alterum sub anno 1595., nempe *nosse debet episcopus, facultatem absolvendi sibi tributam decreto c. 6. sess. 24. non extendi ad casus, qui novis SS. PP. constitutionibus post concilium Trid. fuerint reservati.*“

„*Ad dubium II.* Consulat decretales Clementis III., relatas *cap. 15.* Cum *desideres et cap. 26.* Quod de his *de sent. excomm.*, et probatos auctores, inter quos S. Alphonsus de Liguorio *lib. 7. c. 1. de censuris n. 84. ad 92.*“ — Vide Bouix, *Revue des sciences ecclésiastiques n. 4. 20. avril 1861.*

648. — *R. ad 3^m Quaes.* Affirmandum videtur. Etenim episcopi generatim absolvere possunt a casibus papalibus eos, qui non possunt ad Sanctam Sedem recurrere, imo qui non possunt personaliter Romam ire, licet per epistolam absolutionem petere valeant.⁽¹⁾ Casus autem gravis infamiae aut necessitas urgens absolutionis ad sacramenta ministranda, ad celebrandum etc. impedit recursum ad S. Sedem. Ergo.

Haec quaestio proposita fuit S. Congregationi Inquisitionis, ut patet ex postulato posteriori modo relato. S. Congregatio noluit directum responsum dare, et remisit ad decretales plures *Clementis III.*, necnon ad probatos auctores, praesertim ad S. Liguorium. Porro in locis citatis juris et S. Alphonsi non agitur, nisi de illis, qui impediuntur ire Romam in genere. Licet igitur inde concludere, episcopum absolvere posse, stante gravi periculo in mora, sicut in casu nostro refertur, quia recursus ad Papam est moraliter impossibilis.

CASUS XXIV.

SOLLICITATIO AD TURPIA (1°).

Vibiana, mulier vitae liberiori dedita, pluries turpiter egit cum ipso confessario, a quo tum in confessione, tum occasione confessionis ad peccandum sollicitata fuerat. Hoc in variis confessionibus sacrilege reticuit. Nunc vero, audita vehementi concione et dolore cordis tacta intrinsecus,

⁽¹⁾ V. not. ad. n. 601. (N. edit.)

confessionem generalem apud Urbanum parochum instituit et omnes animae sordes ei pandit. His auditis Urbanus urget Vibianam ad complicem superioribus denuntiandum. Mulier autem huic jussioni obtemperare absolute abnuit. Quapropter eam de excommunicatione post mensem incurrenda, nisi obediat, debite monitam absque absolutione dimittit.

Hinc

Quaer. 1° *Quinam sollicitantes denuntiandi sint?*

2° *An absolvi possit poenitens sollicitatus, antequam sollicitantem denuntiet, si denuntiare promittat?*

3° *Quomodo facienda sit denuntiatio?*

4° *Quid ad casum?*

Solutio.

649. — *R. ad 1^m Quaer.* De jure communi superioribus denuntiandi sunt sacerdotes, ad peccandum contra sextum decalogi praeceptum sollicitantes sive *in confessione*, sive *occasione*, *praetextu* vel *simulatione confessionis*, aut *ante* vel *post confessionem*, aut *in loco*, ubi *confessiones excipiuntur*. (¹) Sic ex bulla Gregorii XV. *Universi gregis*, confirmata a Benedicto XIV. in bulla *Sacramentum poenitentiae*. (²)

(¹) V. *Comp. n. 589. I. not. 3.* (N. edit.)

(²) De jure particulari, in nonnullis locis, praesertim in variis Galliarum dioecibus vigente datur obligatio denuntiandi sacerdotes ad turpia sollicitantes etiam extra confessionem et sine occasione confessionis. Verum plures canonistae, praesertim recentiores, negant, episcopum hujusmodi statutum ferre posse. Sic *Stremier, Traité des peines ecclésiastiques, première part. c. 4.* — *Craisson, Manuale juris canonici n. 3826. 3828. 5844.* — *Analecta juris Pontificii ser. 4. fasc. 34. col. 1866. et seq.*

Inter varias rationes, in quibus innititur horum sententia, haec praecipua nec spernenda refertur, scilicet quia episcopus est incompetens ad puniendum delictum occultum. Etenim, ajunt, episcopus, quantumvis certioratus de existentia delicti sibi manifestati, nullo modo contra reum procedere potest propter defectum omnis probationis canonicae et

R. ad 2^m Quaer. Negative per se, quia semel absolutus facile onus denuntiationis declinaret, et sic lex fere inutilis redderetur. Excipe: si justa adsit causa, v. g. si temporis angustiae absolutionem differre non patiantur et poenitens promittat, se brevi obligationi satisfacturum esse. Sic ex bulla *Bened. XIV.* — *S. Lig. n. 698.*

650. — *R. ad 3^m Quaer.* Denuntiatio plerumque facienda est voce, non scripto: adeundus est loci ordinarius vel inquisitor, ubi tribunal inquisitionis existit. Attamen in quibusdam casibus particularibus, v. g. quando persona sollicitata nullo modo induci potest ad denuntiationem tali forma peragendam, quia nempe timore cohibetur vel rubore insuperabili afficitur, episcopus, de re monitus, delegare potest quemcumque sacerdotem, etiam confessarium, ad denuntiationem accipiendam. Haec facultas episcopis et inquisitoribus ex indulto S. Inquisitionis de consensu S. Pontificis facta est. Sacerdos autem delegatus juramentum praestare debet de silentio servando et de munere sibi commissio fideliter adimplendo. — *Scavini, de poenit. c. 4. art. 5.* — *Kenrick, tract. 18. n. 245.* — *Analecta juris Pontificii ser. 2. fasc. 10. etc.* (¹)

In omni autem casu denuntiatio facta per literas anonymas est omnino insufficiens, et a S. Congr. Inquisitionis omnino reprobatur. — *Analecta ibid.* Ratio est, quia secus nullus roboris foret testimonium denuntiantis, et insuper maxima incommoda inde subsequi possent; v. g. mulier, quae ex invidia aut ex animo vindictae sacerdotem innocentem perdere vellet, varios confessarios adire posset et apud singulos, se sollicitatam esse ab aliquo sacerdote, referre, ut ad denuntiationem fa-

juridicae, quia nemo potest damnari, nisi vel confessus judicialiter, vel legitimis testibus et probationibus convictus. Quod si aliter statuatur contra confessarios in confessione vel occasione confessionis ad turpia sollicitantes, hoc fit per exceptionem omnino extraordinariam, quam Summus Pontifex solus facere potest. (N. auct.)

(¹) *Comp. n. 598. in nota 2.* (N. edit.)

ciendam urgeretur. Quid autem inde? Denuntiationes multiplicatae, quae, licet ab eadem sacrilega muliere fierent, a diversis tamen sollicitatis provenire viderentur.

651. — *R. ad 4^m Quaes.* Recte egit Urbanus parochus, Vibianam absolutione vacuam dimittens, eam de excommunicatione incurrenda admonendo, nisi intra mensem obtemperaret, ex eo quod sacerdotem, a quo in confessione fuerat sollicitata, denuntiare noluerit. Nam constat 1° de obligatione denuntiandi sollicitantem ante absolutionem, si fieri possit, ex verbis *Bened. XIV.* in bulla *Sacramentum poenitentiae*, ubi dicitur: *Caveant diligenter confessarii, ne poenitentibus, quos noverint ab alio sollicitatos, sacramentalem absolutionem impertiant, nisi prius, denuntiationem ad effectum perducentes, delinquentem indicaverint competenti iudici, vel saltem se, cum primum potuerint, delaturos spondeant ac promittant.* 2° Constat vero de excommunicatione ex duplici edicto *S. Congr. Inquis. 3. Jan. 1623. et 10. Martii 1677.* — Probabiliter autem juxta *S. Lig. n. 693.* et alios excommunicatio illa, contracta ob denuntiationem neglectam, non est reservata post factam denuntiationem. (1)

652. — *Nota 1°.* In omni casu nulla mentio facienda est in denuntiatione consensus forte a poenitente praestiti, quia nemo tenetur seipsum denuntiare. (2) Insuper poenitens, qui consensum sollicitationi praestitit, non ideo excusatur ab onere confessarium sollicitantem denuntiandi, ut constat ex bulla *Sacramentum poenitentiae*.

Nota 2°. Persona, quae non potest denuntiare voce, tenetur per epistolam aut internuntium, si absque propria infamia id praestare valeat, aut monere superiorem, ut delegatum mittat ad denuntiationem accipiendam. Ratio est, quia obligatio denuntiandi sollicitantem non est tam adeundi personaliter superiorem, quam ei delinquentem deferendi, ut *Bened. XIV.* in sua bulla declarat: *qui autem tenetur*

ad finem, etiam ad media tenetur. — Ita *S. Lig. n. 699.* Non tenetur autem confessarius onus illud suscipere, sed muneri suo satisfaciet monendo poenitentem, ut reum opportuno tempore rite denuntiet. Poterit tamen operam suam praestare, si censuerit expedire, notitia rei extra tribunal poenitentiae accepta. — *S. Lig. ibid.*

Nota 3°. Ubi desunt inquisitores, denuntiatio facienda est episcopo loci, in quo versatur poenitens. Ipsius enim est excipere juratam denuntiationem eamque ad episcopum rei, si forte diversus sit, transmittere, quando id necessarium judicaverit. — *Kenrick, de poenit. n. 245.*

Nota 4°. In regionibus longinquis, ubi sine magno incommodo adiri non possunt inquisitores vel episcopi aut eorum vicarii, ut in regionibus haereticorum, schismaticorum, paganorum etc., absolvi possunt mulieres sollicitatae, quin ad obligationem reum denuntiandi urgeantur; sed, cessante impedimento, v. g. in episcopi visitatione, denuntiare tenentur. — *Congr. S. Officii, 22. Jan. 1727 et 21. Febr. 1630 apud Kenrick ibid.*

CASUS XXV.

SOLLICITATIO AD TURPIA (2°).

Cornelia cum lacrymis et suspiriis in confessione fatetur Sulpitio parochi, se confessionis praetextu cum Evraldo confessario, quem perditissimo prosequabatur amore, turpe facinus commisisse. Prudenter eam interrogat Sulpitius et rescit, Corneliam se graviter aegrotantem simulasse et confessarium, pravi illius affectus prorsus ignarum, confessionis praetextu advocasse eumque, licet primo reluctantem, ad crimen patrandum tandem induxisse. His auditis haeret anceps Sulpitius, nesciens, utrum denuntiationem hujus confessarii urgere debeat, necne.

Hic

Quaer. 1° An Cornelia obliganda sit ad denuntiandum Evraldum, quem ipsa sollicitavit et in peccatum induxit?

2° Quid, si Cornelia malitiose praedictam occasionem po-

(1) *V. Comp. n. 589. II. not. 1.* — Cf. etiam *n. 598. not. 2. 6°.* (N. edit.)

(2) *Comp. n. 598. not. 2. 5°.* (N. edit.)

suisset et, ea data, Evraldus eam sollicitasset?

Solutio.

653. — *R. ad 1^m Quaes. Negant plures.* Ratio est, quia ex bulla Gregoriana denunciandi sunt confessarii, qui sollicitarunt ad turpia, non vero illi, qui sollicitationi consensum praestiterunt. Hinc, ut poenitens subeat obligationem confessarium denunciandi, requiritur, ut ipse ab illo sollicitatus fuerit. Igitur licet confessarius non eximatur a peccato magno ob inhonestum tractatum in confessione vel occasione confessionis etc., poenitens tamen ab obligatione confessarii denunciandi eximitur, dum non reperitur sollicitatus. — *S. Lig. n. 681. (¹).*

654. — *R. ad 2^m Quaes.* Evraldus denunciandus esset, quia in eo casu sollicitatio proprie dicta ex ejus parte intervenire. Positio enim occasionis ex parte poenitentis non est vera sollicitatio. Denuntiandus quoque est confessarius, quando intercedit sollicitatio mutua, v. g. ubi confessarius sollicitatus ad unam speciem turpitudinis, ipse mulierem ad aliam speciem sollicitat. Pariter denunciandus est confessarius, qui sollicitatus prius dissentit vel sermonem divertit, et deinde ipse poenitentem sollicitat. Quando autem cooperatio confessarii dicenda sit simplex consensus, aut etiam mutua sollicitatio, id a variis circumstantiis pendet. — *S. Lig. n. 681.*

CASUS XXVI.

SOLLICITATIO AD TURPIA (3°).

Rufina, a Sylvano confessario ad crimen sollicitata, cum eo lapsa est, et numquam per quindecim annos peccatum illud in confessione pandere ausa est. Tandem, instituta generali confessione, illud novo confessario aperuit. Hic urget obligationem complicem denunciandi. Renuit poenitens, his innixa rationibus: 1° quia

(¹) Addit auctor in corrigendis: „Sed obstat decisio *Congr. S. Offic. (11. Febr. 1661.)*, interpretans constitutionem *Gregorii XV.* et confirmata a *Benedicto XIV.*, quae statuit, *hujusmodi sacerdotem esse denunciandum.*“ — *V. Comp. n. 590. Q. 2° not. 1. (N. edit.)*

peccatum istud a multo tempore fuit commissum; 2° quia complex casu et mera fragilitate deliquit: seriam enim egit poenitentiam; 3° quia magna gaudet virtutis fama apud omnes, et nuperrime ad conspicuam dignitatem evectus fuit; 4° qui non tenetur seipsam prodere, propriam faciendo denuntiationem. His de causis confessarius scribit ad episcopum ad obtinendam ab eo facultatem Rufinam absolvendi, quin denuntiationem praemiserit, quod illico concessit episcopus.

Hinc

Quaer. 1° *An excusationes Rufinae valeant?*

2° *An episcopus facultatem absolvendi absque denuntiatione concedere possit, quin facultates speciales a Pontifice habeat?*

Solutio.

655. — *R. ad 1^m Quaes.* Excusationes Rufinae nihil prorsus valent. Nam 1° non valet prima ratio, seu ex eo, quod peccatum a multo tempore patratum fuerit, quia lex non distinguit, nec solam emendationem rei, sed ejus punitionem intendit. Secus enim ad impediendam denuntiationis obligationem sollicitatus onus illud ad aliud tempus remitteret. Insuper, quodnam tempus longum dicendum foret? 2° Neque valet secunda ratio, quae ex mera fragilitate et poenitentia sollicitantis deducitur, quia plerumque de hoc constare nequit. Quid enim facilius est, quam fragilitatem et poenitentiam simulare? 3° Neque valet tertia ratio; secus enim semper praetextus excogitare possent. Ceterum superioris erit, pro sua prudentia determinare, quid opportunius pro bono Ecclesiae agendum sit. 4° Neque magis urget quarta ratio, quia *Benedictus XIV.* in bulla *Sacramentum poenitentiae* praecipit fieri denuntiationem, etiamsi poenitens consenserit. Praeterea denuntiatio fieri potest absque periculo famae. Etenim mulier non tenetur dicere, se consensum praestitisse, sed satis est, ut dicat, se fuisse sollicitatam; imo, etiam interrogata, se consensum dedisse negare potest. Constat ex decisione *S. Congr. Inquis. die 27. Sept. 1724.*, ubi dicitur:

Si mulier consentit confessario sollicitanti, non tenetur suum consensum manifestare, nec potest super hoc ab episcopo interrogari. — S. Lig. n. 700.

656. — *R. ad 2^m Quaes. Negative per se*, si agatur de vera sollicitatione in confessione vel occasione confessionis etc. Ratio est, quia agitur de lege communi Ecclesiae magni momenti, cujus dispensatio ad episcopos non devolvitur, seclusa speciali delegatione, quae parce admodum concedi solet. Etenim ex decreto *S. Congregationis Inquis.*, si poenitens non possit induci ad denuntiandum, recurrendum est ad S. Sedem pro opportuno remedio, et interea poenitens non absolvatur. — *S. Lig. n. 699. in fine.* Aliquando S. Sedes in casu magnae verecundiae rescripsit, dando facultatem confessario absolvendi pro ea vice poenitentem citra onus denuntiandi. Sic refert *S. Lig. ibid. post Mazzotta.* Constat etiam, talem esse praxim tribunalium romanorum, quae ad summum paucos casus, v. g. 20, pro futuris dispensationibus tribuunt. Dixi: *per se*; quia fieri potest, ut alicubi vigeat consuetudo ab Ecclesia approbata, vi cujus episcopus ab obligatione denuntiandi dispensare possit, ut supra dictum est *de absolute com- plicis in Casu XXIII. n. 644.*

CASUS XXVII.

SOLLICITATIO AD TURPIA (4°).

Menander confessarius, praevidens, Sylviam numquam obligationi complicem denuntiandi obtemperaturam esse, etiamsi sub poena denegandae absolutionis ipsi declaretur, judicat, eam potius in bona fide relinquendam esse et, praetermissa admonitione, absolvendam. Postea vero, dubitans, an recte egerit, duos alios sacerdotes hac de re interrogat. Prior affirmat, ipsum recte egisse, quia ex regula generali omit- tenda est monitio, quando fructus ex ea non speratur; posterior autem prorsus dis- sentit, quia lex Ecclesiae in casu nostro est adeo absoluta, ut exceptionem nullam admittat. Menander igitur dubii solu- tionem iterum postulat.

Hinc

Quaer. *An monenda sit de obligatione denuntiandi mulier, quae certo praevidetur non obtemperatura?*

Solutio.

657. — *R. ad Quaes. Affirmative.* Mulier de obligatione denuntiationis monenda est, licet confessarius praevideat, eam certo non esse denuntiaturam, et, si denuntiare nolit, debet eam non absolutam dimittere. Ratio est, quia ipsi confessario a Pontifice in praedicta bulla obligatio monendi expresse praecipitur. Etenim, licet generatim lo- quendo in aliis obligationibus confessarius praevidens, monitionem non profuturam esse, eam omittere debeat, hoc tamen non currit, quando de damno communi vitando agitur, ut in praesenti casu evenit. — *S. Lig. n. 694.*

CASUS XXVIII.

SOLLICITATIO AD TURPIA (5°).

1° Brixius sacerdos occasione confes- sionis Rutiliam ad quaedam leviter inho- nesta sollicitavit. Rutilia vero alium adit confessarium, cui rem manifestat. Hic, audita mulieris confessione, eam obligat ad sollicitantem denuntiandum et obniten- tem sine absolutione dimittit, donec id peregerit.

2° Sigolena sub secreto naturali com- mittit Valfridae, se a Paulino, con- fessario suo, occasione confessionis ad peccatum graviter inhonestum sollicitatam fuisse. Valfrida vero, anxia, rem con- fessario proprio exponit. Hic autem eam obligat ad Paulinum, non obstante se- creto promisso, denuntiandum sub poena denegandae absolutionis.

3° Ripasius sacerdos, rogatus a Ber- tha, ut die sequenti ejus confessionem excipiat, eam statim ad peccandum solli- citat. Bertha autem alium adit confes- sarium, a quo obligatur ad Ripasium denuntiandum.

Hinc

Quaer. 1° *An denuntiandus sit confes- sarius sollicitans ad actus tantum venialiter inhonestos?*

2° *An denuntiare debeat poenitens non tantum sollicitatus, sed quivis alius, qui sollicitationem novit?*

3° *Quid, si sollicitationem sub secreto naturali acceperit?*

4° *An denuntiandus Ripastus in tertio casu?*

Solutio.

658. — *R. ad 1^m Quaes. Negative, saltem probabiliter.* Ratio est, quia ad denuntiandum sollicitantem requiritur, ut actus sollicitationis sit peccatum grave, ita ut putetur, eum graviter in eo peccasse. *Benedictus XIV.* enim hoc sollicitationis crimen appellat nefariam improbitatem, quod peccatum certo grave denotat. Praeterea actus in se levis contra castitatem non fit gravis ex eo, quod in confessione vel occasione confessionis ponatur; secus enim quodlibet peccatum veniale in materia veracitatis, humilitatis, patientiae etc. evaderet grave in sacramento, quod nemo asserit.

Nec obstat dicere, quod culpa levis redditur gravis ob reverentiam sacramento debitam; nam alias omne peccatum leve in confessione fieret grave ob irreverentiam sacramento irrogatam, quod falsum est. Insuper tota injuria tunc est, quatenus sacramentum ministratur cum actu pravo; ergo, si actus sit leviter pravus, levis etiam erit injuria sacramento illata. —

S. Lig. n. 683. et alii multi contra plures. (¹)

659. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia parvi refert, quod agatur de ipso sollicitato vel de alio, qui rem novit; remanet enim idem adaequatus finis legis, qui est, ut sollicitans puniatur. Ceterum casus ille raro occurrit, quia plerumque sollicitatio a solo poenitente sollicitato cognoscitur. — *S. Lig. n. 695. in fine. (²)*

660. — *R. ad 3^m Quaes.* Ille, qui sollicitationem sub secreto naturali novit, nihilominus ad denuntiationem faciendam tenetur. Ratio est, quia nemo tenetur ad secretum, etiam cum juramento promissum, quando secretum illud in damnum commune vergit. Excipe tamen: si sollicitatio sit manifestata ad petendum consilium; nam propalatio secreti esset tum contra commercium humanum, et etiam contra bonum publicum, quod in consiliis petendis intervenit. — *S. Lig. n. 698.*

661. — *R. ad 4^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia jam verificatur, sollicitationem factam esse occasione confessionis. Negant tamen plures, quia, ajunt, sollicitatio non est proxima confessioni faciendae, sed potius conventioni de facienda confessione. Sed *S. Ligorius (³)* ait, hoc non efficere, quominus sollicitatio dicatur facta occasione confessionis. Quare primae sententiae omnino subscribit.

CASUS DE OFFICIO CONFESSARII

SCILICET

De confessario ut doctore et iudice; — de agendi ratione confessarii cum poenitentibus in occasione peccati versantibus, cum consuetudinariis et recidivis, cum pueris, cum moribundis, cum sponsis proxime nupturis; — de defectibus a confessario reparandis.

CASUS I.

CONFESSARIUS UT DOCTOR.

Curtius, confessarius magna poenitentium turba omnis generis circumdatus, quam plurimis satisfacere cupiens, parum curat de poenitentibus edocendis adhortan-

disque, et vix unam alteramve interrogationem interjicit, ratus, se ad nil aliud teneri, saltem *sub gravi*. Hinc plerosque

(¹) Cf. *Comp. n. 589. not. 3. 2º.* (N. edit.)

(²) *Comp. ib. 4º.* (N. edit.)

(³) *n. 678. Dub. 1.* (N. edit.)

absolvit inscius, an sufficienti doctrina polleant, necne; plures evidenter ignaros, ut pueros et rudiores, a se facile dimittit, donec per se aut per alios, v. g. per parentes, instruantur; quod praestat etiam erga eos, qui examen neglexisse videntur. Si quando poenitentes videantur ex ignorantia peccasse, eos edocere omittit, ne formaliter saltem gravius peccent.

Longinus autem, timens semper, ne muneri suo deficiat, ab interrogandis, instruendis adhortandisque poenitentibus finem non facit, innixus hoc principio, scilicet *confessarium respondere coram Deo de solo poenitente nunc confitente, non autem de ceteris expectantibus*. Hinc sedulo satagit poenitentes examinando perscrutari, ignorantiam ab omnibus excutere, quantumvis invincibilem, licet praevideat, eos monitis non esse obtemperaturos, quia, inquit, *si non obtemperent, id sibi imputare debent*.

Hinc

Quaer. 1° *Ad quid teneatur confessarius ut doctor?*

2° *An ignaros examinare et instruere debeat?*

3° *Quantum vel quomodo eos instruere teneatur?*

4° *An semper instruere debeat vel possit poenitentes ex ignorantia sive vincibili, sive invincibili peccantes?*

5° *Quid e utroque confessario sentiendum?*

Solutio.

662. — *R. ad 1^m Quaes.* Confessarius ut doctor tenetur poenitentes docere ea omnia, quae pertinent ad sacramentum poenitentiae hic et nunc recipiendum, quia ut minister sacramenti ejus validam et licitam administrationem procurare debet, et ut doctor doctrinam necessariam tradere. — *S. Lig. n. 607. etc. — Vid. Comp. n. 610.*

R. ad 2^m Quaes. *Affirmative* juxta modo dicta. Confessarius docere debet ignaros necessaria ad sacramentum poenitentiae recipiendum, et obligationes christianas, quas ignorare videntur. Non tamen eos instruere debet in particulari de

omnibus, quae illi scire debent et aliunde scire possunt. — *S. Lig. ibid.*

663. — *R. ad 3^m Quaes.* Non requiritur, ut confessarius taliter ignaros instruat, ut mysteria fidei *doctrinaliter* vel *memoriter* sciant, sed sufficit, si ita illos instruat, ut ii rudi quodam modo ea capiant assensumque praebeant cum proposito, ea melius addiscendi in posterum. Talem autem doctrinam confessarius patiens ac prudens poenitenti ingerere poterit, illi proponendo praecipuos fidei articulos, ita ut ad singulos actum fidei exerceat, v. g. sequenti modo: *Credis, quod Deus sit unus in essentia et trinus in personis etc., sicut Ecclesia credit?...* — *Credis, filium Dei pro nobis fuisse incarnatum, passum, mortuum et esse Redemptorem nostrum?...* — *Credis in genere, quidquid credit Sancta Romana Ecclesia?...* — *Nunc vero doles de peccatis tuis, de tua incuria salutis..., quia offendisti Deum, summe bonum etc.? Proponis vitam emendare, occasiones fugere etc., et insuper melius addiscere a tuo parrocho vel ab aliis ea, quae sunt salutis necessaria?* — Quod si haec promittat et actus fidei praefatos sincere elicuerit, absolvi poterit. — *Sic Elbel n. 463. post Gobat, Sporer etc.*

664. — *R. ad 4^m Quaes.* Poenitens semper instrui debet⁽¹⁾ in casu particulari, si ejus ignorantia videatur *vincibilis*, quia talis ignorantia eum non eximit a peccato, nec proinde periculum est, ne admonitus formaliter peccare incipiat, siquidem jam *formaliter* peccasse censetur. Si vero ignorantia sit *invincibilis*, monendus est, quoties speratur fructus; secus, ubi non speratur, quia inutilis et noxia evadit talis admonitio. Attamen instruendus est poenitens in omni casu, si ex ignorantia peragat ea, quae principiis primariis juris naturalis aut eorum conclusionibus immediatis repugnant, quia haec diu ignorari non possunt. Item, si actus ex ignorantia positus in damnum commune redundat. Adde etiam, si poenitens ipse interrogat confessarium, quia interrogans jam in igno-

⁽¹⁾ de aliqua obligatione — (N. edit.)

rantia invincibili non versatur. — *S. Litg. n. 610. 616. et de leg. n. 170. — Vid. Comp. n. 611.* ⁽¹⁾

665. — *R. ad 5^m Quaes.* 1° Curtius muneri suo non satisfacit, nec quatenus doctor, nec quatenus medicus, ut ex dictis liquido constat; nimis enim praeceptis in confessionibus excipiendis, non satis curat de integritate confessionis procurandae, neque de bono poenitentis promovendo. Confessarius generatim attendere debet tantum ad confessionem, quam hic et nunc peragit, non vero ad sequentes. Attamen in magno concursu poenitentium piorum, qui frequenter constituentur et noxas leves tantum afferunt, celerius confessiones audire potest. 2° Curtius magis adhuc arguendus est ex eo, quod rudes et pueros ignaros tam praecipitanter et dure a se repellat; auctor enim est, quare isti a confessione deterreantur cum summo salutis periculo. — *Recole dicta supra in Casu XXIII. de confessione n. 494. 495.*

666. — 2° Longinus vero plurimum in alio excessu abundat. Etenim scrupulosius et minutius cum suis poenitentibus agit sicque seipsum et alios contorquet, atque fideles a sacramentis amovebit. Valet sane principium, quod confessarius attendere debeat ad solum poenitentem, qui hic et nunc confessionem peragit; sed non ideo quaestionibus minutis et taediosa inquisitione, necnon importunis admonitionibus illum obruere et suffocare debet. Insuper imprudentissime agit, poenitentes in omni casu e bona fide eruendo, quin attendat, an fructus ex monitione sperandus sit, necne. — *V. ib. Cas. X. n. 453.*

CASUS II.

CONFESSARIUS UT JUDEX (1°).

De causa instruenda.

Gervasius confessarius 1° prae celeritate et aliqua incuria interdum unam vel alteram quaestionem de specie vel numero peccatorum faciendam praetermittit. 2° Quando occurrunt devotulae enixe rogantes, ut accuratas interrogationes per-

⁽¹⁾ quem confer. (N. edit.)

actae ab ipsis confessioni addere velit, indignabundus eas cito dimittit, etiam ne impertita absolutione, data tamen communicandi licentia, dicens, se ab illis suis superque detentum fuisse. 3° Si accedunt rudes incompletam confessionem facientes, omittit interrogationes ad procurandam integritatem necessarias, quia, ait, *confessarius non tenetur interrogare, nisi juxta captum poenitentis, et isti rudes minimum captum habent.*

Hinc

Quaer. 1° *An et quando gravis sit obligatio poenitentes interrogandi?*

2° *An et quatenus interrogandi sint vel absolvendi poenitentes pii?*

3° *Quomodo confessario agendum sit cum rudibus?*

4° *Quid de Gervasio dicendum?*

Solutio.

667. — *R. ad 1^m Quaes.* Per se datur obligatio gravis in confessario interrogandi poenitentes, quia confessarius, quatenus iudex, curare debet, ut, quantum satis est, causa iudicii sacramentalis instruat. Praeterea constituitur, ut poenitentem non solum audiat, sed adjuvet ad suam obligationem debite implendam. Hinc:

1° Graviter peccat confessarius, si ex omissione voluntaria interrogationis aliqujus debeat sequi grave damnum poenitentis vel alterius, et illud damnum saltem in confuso praeviderit. Graviter etiam peccat, si desit obligationi interrogandi quoad partem notabilem hujus obligationis in suo complexu spectatam, v. g. si plerasque interrogationes de numero et speciebus scienter et voluntarie sine rationabili causa omittat. Tunc enim graviter in officio suo delinquit, et irreverentiam gravem confessioni et sacramento irrogat.

668. — 2° Non autem graviter peccat, si ex levi negligentia vel ex inadvertentia plura etiam necessario petenda omittat. — *Billuart diss. 6. art. 10. §. 2.,* ubi sic loquitur: „Si ex levi negligentia, ex inadvertentia, ex memoriae labilitate, humana distractione, spiritus defatigatione, nimia

„attentione in confessionibus audiendis etc.
 „aliquid etiam necessarium inquirere omit-
 „tat, nullum aut leve tantum erit pecca-
 „tum: nemo enim tenetur cum tanta dif-
 „ficultate et morali impossibilitate alienos
 „defectus supplere.“

669. — 3° Major erit difficultas, si confessarius omittat sine gravi ratione et voluntarie seu ex gravi incuria unam tantum vel alteram necessariam interrogationem, v. g. circa numerum aut speciem. Ex una parte videtur graviter peccare, quia supplet vices poenitentis; poenitens vero, si ad obligationem adverteret nec ei satisfaceret, graviter peccaret. Attamen ex alia parte probabilius non videtur graviter peccare. Ratio est, quia in hoc apparet parvitas materiae respectu totius obligationis in suo complexu spectatae. Insuper, si admitteretur materiae gravitas, onus maximum imponeretur confessariis, qui semper in mediis anxietatibus fluctuarent, timentes, ne forte ex gravi negligentia interrogationem faciendam omiserint, et inde in oppositum excessum cum magno poenitentium gravamine impellerentur.

Praeterea, quamvis confessarius suppleat locum poenitentis, non tamen videtur esse tanto rigore obligatus ad interrogandum, sicut ille ad se accusandum. Confessarius enim praecise supplere non debet tamquam cautionem pro poenitente assumens, sed potius tamquam auxiliator ejusdem. Adde etiam, quod, si rigorosa comparatio inter utriusque obligationem admitteretur, millies onus confessarii debitum poenitentis excederet, cum poenitens raro confiteri teneatur, confessarius vero continuo, et saepe tota die, munus suum adimplere debeat.

670. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Necesse non est, ut poenitentes pii interrogentur, quando moraliter constat confessario, eos culpis gravibus vacare, quia nulla confessionis integritas tunc procuranda est. Confessarius enim interrogare non tenetur, nisi advertat integritatem certo aut probabiliter in aliqua re deficere.

2° Neque necessarium est, ut poenitentes pii, qui saepius continentur, toties quoties absolvantur, sed aliquando cum sola benedictione dimitti possunt, facta eis

facultate, ut ad sacram synaxim accedant, quia jus strictum ad absolutionem non semper habent, quando sola venialia clavibus subjiciunt. Expediit tamen, ut generatim loquendo absolutionis beneficio donentur.

671. — *R. ad 3^m Quaes.* Confessarius plerumque ipsemet examinare debet rudiores, quia sibi solis relictis non melius se examinabunt et, si dimittantur, ut accuratius se praeparent, numquam magis dispositi redibunt; imo absteriti difficultate examinandae conscientiae facile a confessione avertentur. — *S. Lig. n. 607.* (¹)

672. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° *Gervastus* excusandus videtur a peccato gravi *in primo casu*, cum paucas interrogationes faciendas de specie et numero peccatorum ex incuria omittat, quia officium suum quoad substantiam adimplere censetur. 2° Ab omni peccato eximendus foret *in secundo casu*, si cum personis devotis humanius ageret. Numquid enim sunt cum indignatione tractandae illae animae Deo gratae, quia sincere pietatem sectantur et potiolem partem gregis Christi Domini constituunt? Equidem tempus non inutiliter cum ipsis terendum; sed etiam cavendum est, ne animo dejiciantur. Neque beneficio absolutionis plerumque privandae sunt, licet necessario reconciliatione cum Deo non indigeant. 3° Damnandus autem, et graviter quidem, *Gervastus* pro ratione agendi cum rudibus, quos sibimetipsis relinquit, nec sine periculo, imo cum certitudine, eos integritati confessionis non satisfacere. Deberet igitur eos interrogare, saltem juxta eorum conditionem et capacitatem, v. g. sequendo ordinem praeceptorum decalogi etc. et quoad singula de peccatis magis obvis inquirendo. Hoc enim ipsorum conditionem et captum minime superat. — *S. Lig., Hom. apost. tr. 16. n. 103.*

CASUS III.

CONFESSARIUS UT JUDEX (2°).

Dispositiones ad absolutionem.

Severus confessarius contendit, absolutionem poenitentibus difficillime conce-

(¹) V. supra n. 495. (N. edit.)

dendam esse, quia plerumque signa certae dispositionis in illis deprehendi nequeunt, praeter quod non licet, uti probabilitate in materia sacramentorum. Hinc ipse, sibi constans in praxi, raro et quasi invitus absolutionem impertitur. Nec existimat, peccatores prima vice, qua accedunt, umquam absolvi posse, quoties ab uno aut a pluribus annis a sacramentis abstinuerunt, si solus mortis articulus excipiatur.

Blandinus contra facillime absolvit quoscumque poenitentes sponte accedentes, quia *ultronea confessio est signum certum dispositionis*; et etiam eos omnes, qui tantum affirmant, se vitam in melius mutare velle, quia juxta receptum axioma *credendum est poenitenti tam pro se, quam contra se dicenti*. Quam praxim servat, etiamsi ab aliis fide dignis noverit, esse de quibusdam poenitentibus diffidendum.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam certitudo dispositionis poenitentis ad concedendam absolutionem requiratur, et quaenam signa doloris ut sufficientia habenda sint?*

2° *An spontanea confessio sit testimonium sufficiens dispositionis poenitentis?*

3° *An liceat, oporteat vel expediat absolvere prima vice quoslibet poenitentes, qui sat dispositi videntur, licet a multo tempore non fuerint confessi?*

4° *Quid de utroque confessario seu quid ad utrumque casum?*

Solutio.

673. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Sufficit certitudo moralis lata, quae in maiorem probabilitatem vel etiam veram probabilitatem resolvitur, seu iudicium prudens inmixtum in motivo gravi, *comparative probabiliori*. 2° Signa autem doloris *ordinaria per se* sufficiunt, scilicet si poenitens candide et humiliter confiteatur; si asserat ex corde, se dolere; si peccata sincere vi-

deatur declarare; si ex aliquo motivo pia ad confessionem libere accesserit etc. — *S. Lig. n. 461. — V. Comp. n. 624. 625.*

674. — *R. ad 2^m Quaer.* *Affirmative communiter*, si poenitens nullo fine humano duci videatur, nisi specialis ratio contra illum militet: confessio enim spontanea magnam praesumptionem creat in favorem poenitentis. — *V. Comp. n. 639.*⁽¹⁾

675. — *R. ad 3^m Quaer.* 1° Semper absolvi possunt prima vice, cum sufficienter dispositi videntur, poenitens enim vere dispositus seu ille, qui talis apparet, semper absolvi potest. 2° Absolvi autem debent stante qualibet causa sat gravi, v. g. si absolutio facile differri nequeat, vel si dilatio eis esset valde gravis etc.; secus ad breve tempus remitti possunt, si iudicet confessarius, dilationem absolutionis eis profuturam esse, ad meliorem nempe praeparationem praemittendam aut uberiores fructum ex sacramento percipiendum. — *S. Lig. n. 459. 462. — V. Comp. n. 632. 633.*

676. — *R. ad 4^m Quaer.* *Ad primum casum.* Severus in omnibus errat, ut ex dictis liquido constat. Falsum est, plerumque signa dispositionis sufficientis deprehendi non posse. Imo, praesumi debent in poenitente ad confitendum libere accedente, nisi signa positiva et majora in contrarium habeantur. Falsum est quoque, requiri certitudinem absolutam dispositionis poenitentis ad absolvendum: requiritur tantum ea certitudo moralis valde lata, quae naturae sacramenti poenitentiae ab hominibus administrandi congruit. Christus enim illud instituit, ut a ministris hominibus frequenter conferri posset. Quomodo autem frequenter conferri posset peccatoribus, si rigida certitudo de poenitentium dispositione requireretur? — *V. S. Lig. n. 461. et seq.*

677. — *Ad secundum casum.* Blandinus plerumque quidem laudandus est; sed in hoc errat, quod in regulis generalibus adeo inhaereat, ut nullas exceptiones admittere videatur, licet quandoque reapse in praxi admittendae sint pro variis rerum

⁽¹⁾ *S. Lig. n. 460. V. (N. edit.)*

circumstantiis. Ex iis enim aliquoties certitudo moralis contra poenitentem erui potest.

CASUS IV.

CONFESSARIUS MEMORIAE BREVIS.

Guido, sacerdos infelicis memoriae (quidquid sit de iudicio), ne poenitentes perturbet, remittere solet ad finem confessionis interrogationes faciendas, remedia praescribenda, oneraque restitutionis imponendae, occasionis derelinquendae etc. Sed non raro, absoluta poenitentis narratione, de indagandis injungendisve, imo et de ipsis peccatis penitus oblitus est. Quid tunc miser? Rudiores adigit ad confessionem compendiario repetendam; cultiores vero in pace relinquit, ne illos offendat, et, re dissimulata, confestim absolvit, nesciens quidem quandoque, quid absolvat.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo et quando faciendae sint interrogationes?*

2° *Quaenam notitia status poenitentis requiratur, ut valide et licite absolvi possit?*

3° *Quid ad casum?*

Solutio.

678. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Quomodo faciendae sint interrogationes? Interrogationes debent esse moderatae, discretae, opportunae etc. — *V. Comp. n. 615.* 2° Quando autem faciendae sint? Praecipuae interrogationes breviter faciendae sunt post singula peccata, ne e mente excidant; quaedam tamen faciendae sunt plerumque ante confessionem, v. g. a quo tempore poenitens non sit confessus, an absolutus fuerit etc., nisi poenitens sponte haec dixerit etc. — *V. Comp. n. 617. — S. Lig., praxis conf. n. 20.*

679. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° *Ad validitatem* sufficit, ut confessarius habeat praesentem aliquam materiam etiam minorem, seu satis est, si cognoscat, poenitentem in aliquo peccasse, sive de vita praesenti, sive de vita praeterita, quia hoc posito habetur, quidquid ad rationem sacramenti poenitentiae requiritur.

2° *Ad licetatem* sufficit, ut confes-

sarius recordetur saltem *in confuso* status poenitentis. Ita *S. Lig. n. 502.*, ubi haec habet: „Commune est apud doctores, non „esse repetendam confessionem factam „eidem confessario, quando illa fuit pro- „lixa aut absolutio fuit dilata, et confes- „sarius recordatur *saltem in confuso* „status poenitentis.“ Sic etiam *Lacroix n. 1216.* cum aliis. Ratio est, quia confessarius in actu confessionis jam sufficiens iudicium de singulis peccatis tulit. Praeterea, si requireretur notitia integra omnium peccatorum ad absolvendum, onus intolerabile confessariis et poenitentibus imponeretur; Christus autem sapientissimus onus intolerabile in confessione imponere noluit. — *Recole dicta de satisfactione n. 526. — V. Comp. n. 421. et 512.*

Imo, juxta *Suarez* et *Lugo* sacerdos, licet oblitus sit status poenitentis et nesciat, qualem poenitentiam imposuerit, dummodo recordetur, poenitentem fuisse dispositum et poenitentiam acceptasse, potest postea sine alia notitia absolvere.

Sic enim *Suarez*: „Si jam imposuit „poenitentiam, non indiget memoria peccatorum, imo nec poenitentiae impositae, „etiamsi *Navarrus* id dicat; sed satis „est, ut recordetur, hunc poenitentem fuisse „rite confessum et bene dispositum, et „quod postea nihil grave commiserit, in „quo ejus testimonio standum est. Si vero „poenitentiam non imposuit et neque in „particulari, neque secundum aliquam confusam et moralem rationem recordatur „status conscientiae ipsius poenitentis, „postulare debet iteratam notitiam, ut imponat poenitentiam condignam.“ — *Suarez d. 22. sect. 6. in fine.*

Sic autem *Lugo*: „Si prior confessio „facta fuit sacerdoti iudici atque adeo ex „se fuit sacramentalis, et sacerdos poenitentiam imposuit: postea, licet oblitus „sit status poenitentis et nesciat, qualem „poenitentiam imposuerit, sed recordatur, „poenitentem fuisse dispositum ad absolutionem et poenitentiam acceptasse, poterit „postea sacerdos sine alia notitia absolvere.“ — *Lugo, de poen. disp. 16. sect. 15. n. 636.*

680. — *R. ad 3^m Quaer.* Male facit

Guido, remittendo ad finem confessionis omnes faciendas interrogationes praescribendaque onera seu remedia, ob periculum oblivionis. Quivis alius ita agendo imprudens foret: quanto magis Guido, qui memoriae infelicis probe se novit esse!

CASUS V.

METHODI AD MEMORIAM CONFESSARII ADJUVANDAM.

Nicolinus missionarius, in media poenitentium turba die noctuque, de conscientia fidelium, qui apud ipsum jam confessionem inchoarunt, ne *in confuso* quidem recordari potest. Cum autem abhorreat a methodo sociorum, poenitentibus tradentium quasdam schedulas secretis signis refertas, quibus memoria peccatorum accusatorum revocetur, jubet confessionis factae repetitionem. At de gravi injustitia et imprudentia accusatur ab aliis confessariis, quos ipse vicissim de singularitate apud theologos inaudita redarguit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam media adhiberi possint ad memoriam confessarii, et praesertim missionarii, juvandam?*

2° *Quid de praefata methodis judicandum?*

3° *Quid spectatim de praxi Nicolini?*

Solutio.

681. — *R. ad 1^m Quaer.* Media illa ad triplicem classem revocari possunt, scilicet ad methodum *interrogationum*, vel *poenitentiarum*, aut *schedularum*.

1° *Methodus interrogationum.* Sic confessarius procedere potest: Primo inquirat a poenitente, qui alio tempore jam confessionem inchoavit, a quo tempore absolutus fuerit. Si respondeat: *a duobus vel pluribus annis*, jam statim deprehenditur, qualis generis sit ille, seu homo de salute valde incuriosus, pluribus peccatis mortalibus inquinatus ob omissionem confessionis annuae et communionis paschalis. Interroget etiam, an inchoata tantum, aut ad finem deducta fuerit confessio, et utrum ipsi aliquid particulare injunctum,

vel quid statutum fuerit. Saepe haec pauca sufficient, ut memoria saltem confusa poenitentis resumatur. Quod si hoc non sufficiat, instet dicendo: „Non bene tui recordor; vellesne dicere, quid praecipuum erat in tua confessione? An pravas habueris cogitationes? etc.“ Juvabit autem plurimum prima vice, qua accedunt poenitentes, si confessarius eos instruat de modo se manifestandi, quando ad perficiendam confessionem redibunt: v. g. *Mihi in mentem revocabis hoc vel illud...*, puta *circumstantiam singularem vel professionem* etc.

682. — 2° *Methodus poenitentiarum.* Confessarius admoneat sedulo poenitentem, ut attente audiat retineatque poenitentiam ipsi injungendam, et diligenter adimpleat; insuper plerumque addat, se interrogaturum illum redeuntem, utrum eam adimpleverit. Postea imponat poenitentias speciales, quantumvis leves, sed varias pro variis poenitentium statibus seu pro variis peccatorum generibus, ita ut, de poenitentia recordando, statum poenitentis *saltem in confuso* recognoscat. Saepe juvabit, imponere poenitentias quasdam medicinales, ex quarum natura peccatorum memoria in mentem sponte sua redeat, v. g. actus fidei pro peccatis contra fidem; actus caritatis pro peccatis odii vel vindictae, vel etiam aliquam orationem fundendam pro inimicis; modicam eleemosynam pro variis injustitiis; invocationem B. Virginis Immaculae pro peccatis contra castitatem etc. Si tamen poenitens multiplici vitio inquinatus sit, pro uno tantum aut pro altero imponenda esset memorialis poenitentia; secus enim poenitens omnia opera injuncta facile obvisceretur. Quod si, non obstante omni cura confessarii, poenitens injunctae poenitentiae fuerit oblitus, ad interrogationes prudenter recurrendum erit. — *Meth. Vespertina c. 7. art. 1.*

683. — 3° *Methodus schedularum.* Confessarius praeparet libellum, in cujus foliorum margine tot numeros ponet, quot ipsi occurrere possunt poenitentes in decursu missionis, totque schedulas aliquo numero signatas aut signandas in libello reponat. Dum vero audit primum poeni-

tentem, adnotet in libello juxta numerum primum, signis sibi notis, ejus statum, et finita confessione schedulam ipsi tradat eundem numerum primum referentem et ab ipso redeunte reddendam; quare ex collato numero, qualis sit poenitens, uno jactu oculi facile patebit. Secundo autem confitentem secundum tradet numerum, et idem cum aliis occurrentibus praestabit.

684. — *R. ad 2^m Quaes.* seu: Quid de variis methodis judicandum? Suadenda est prae aliis *methodus poenitentiarum*; minoribus enim incommodis obnoxia est, quam ceterae, praesertim tertia. Verum aliquando evenit, ut poenitentes injunctae poenitentiae obliviscantur; sed non adeo frequenter evenit, si confessarius sollicitus sit, eam menti poenitentis bene inculcare; et insuper, deficiente memoria poenitentiae, facile ad interrogationem confessarius recurrere potest.

Minime autem suadenda *methodus schedularum*, quae maximis scatet incommodis. Saepe enim amittuntur schedulae, et frequentius ex inadvertentia commutantur, v. g. si schedulae matris et filiae in eodem libro precario reponantur, et tunc error est gravissimus et violationem sigilli sacramentalis inducere potest, puta si confessarius indebite juxta numerum erroneum interroget. Insuper quantum videtur incommodum, quod confessarius saepe lumen accensum juxta se habere debeat ad signa in libello exaranda vel relegenda!

685. — *R. ad 3^m Quaes.* Nicolinus nedum deficiat, superabundat; onus enim gravius poenitentibus imponit, ab ipsis exigendo repetitionem totius confessionis; nam hoc minime est necessarium, ut ex dictis satis constat, cum sufficiat ad summum, si cognitio aliqua valde confusa status poenitentis habeatur ad impertientiam absolutionem.

CASUS VI.

OCCASIO PECCATI (1°).

Homobonus confessarius absque difficultate sequentes poenitentes absolvit, scilicet 1° peregrinum, qui concubinam domi adhuc habet; 2° mercatorem, qui pergit semel in anno ad nundinas Bellicadri (*Beaucatre*), et toties ibi cum eadem

mullere peccat; 3° mulierem, quae, etsi ab uno anno cessaverit a consuetudine peccandi, videt tamen interdum amasium honeste, cum ipso literis honestis communicat ejusque effugiem servat.

Hinc

Quaer. 1° *An absolvi possit ille, qui in occasione proxima versatur, antequam eam deserat?*

2° *Quid agendum cum iis, qui in occasione proxima quidem, sed necessaria versantur?*

3° *Quid de Homobono in singulis casibus?*

Solutio.

686. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° *Negative per se*, si agatur de occasione *in praesenti* seu *in esse*, quia nimium urget periculum propositum infringendi. Excipe 1° si poenitens afferat signa extraordinaria; tunc enim potest absolvi, quia propter hujusmodi signa confessarius prudenter judicare potest, non adesse in poenitente periculum infringendi illud propositum: signa enim illa indicant, poenitentem uberius recepisse gratiam, qua magis constanter se geret in occasione removenda. — *S. Lig. n. 454.* Excipe 2° si poenitens reverti non posset, nisi cum maxima difficultate, vel si alia necessitas moralis urgeret. (1) — *S. Lig. ibid.*

2° *Affirmative* autem *per se*, si agatur de occasione proxima quidem, sed non *in esse*; tunc enim poenitens absolvi potest per duas aut tres vices, si firmiter proponat ab occasione cavere, quia minus est relapsus periculum. Quod si postea emendatio non appareat, absolutio ei differenda est. — *Ita Lig. n. 454. — V. Comp. n. 630.*

687. — *R. ad 2^m Quaes.* Possunt absolvi, saltem prima vice et etiam pluries, si firmiter proponant, facere occasionem ex proxima remotam, adhibendo media a confessario praescripta, licet adhuc melius sit, eis absolutionem differre. Si vero eodem

(1) *V. Comp. n. 630. not. 2.* et quae auctores disserunt de absolutione conditionata. — De occasione peccati inprimis *cf. in Comp. appendicem post n. 640. sub III. (N. edit.)*

modo postea labantur in peccatum, absolutione privandi sunt, nisi signa doloris extraordinaria afferant, ut supra dictum est. — *S. Lig. n. 455. 456. — V. Comp. n. 630.*

688. — *R. ad 3^m Quaer.* Homo bonus confessarius *in primo casu* potest et debet absolvere peregrinum⁽¹⁾ firmiter promittentem, se concubinam ejecturum esse statim, ac in patriam redux erit, nisi non adeo longe distet, et alias sat facile reverti possit.

In secundo casu absolvere potest aliquoties, si poenitens promittat ab occasione cavere. Si postea eodem modo semper peccet, differenda erit absolutio, donec signa doloris extraordinaria dederit. Non desunt theologi, qui docent, talem poenitentem numquam esse absolvendum, nisi, recurrente occasione, firmitatem propositi experimento temporis probaverit. Sed haec doctrina ut omnino durior habenda est. Poenitentes enim dimissi ad annum, ut experimentum propositi facerent, facillime a sacramento arcerentur.⁽²⁾

In tertio casu absolvere *per se* non potest, nisi prius a muliere firmum obtineat propositum non amplius cum amasio conveniendi, neque literis, licet honestis, cum eo communicandi, atque ejus effigiem dilacerandi vel saltem non amplius servandi. Ratio est, quia haec omnia amorem humanum foveant et facile antiqua pericula salutis renovant. Attamen occurrere possunt rationes cum tali poenitente mitius agendi; igitur ad varias circumstantias attendendum est.

⁽¹⁾ prima vice hoc peccatum confitentem et — (N. edit.)

⁽²⁾ „Quid agendum quoad poenitentem, qui „versatur in occasione aliqua proxima „et voluntaria, quae tamen raro solummodo occurrit, v. g. semel in anno? „Si apparet dispositus ad renuntiandum „omnino huic occasioni, absolvi potest „prima aut altera vice, ut docet *S. Carolus*, imo etiam tertia vice, ut censet „*S. Ligorius*. Si postea nec ad meliorem frugem se recepit, nec occasionem fugit, absolutio differatur, donec „signa extraordinaria contritionis praebuerit.“ — *Gousset n. 565.* (N. auct., ex idiom. gall. versa.)

CASUS VII.

OCCASIO PECCATI (2°).

Juliana puella cum Cajo, patris sui famulo, familiae necessario, saepius peccavit. Confitetur cum signis indubiis contritionis, et semel, iterum iterumque absolvitur. Relabitur tamen; at quantocius ad confessarii pedes provoluta cum lacrymis peccatum confitetur. Dubius haeret confessarius; sed misericordia motus etiam hac quarta vice et pluribus aliis Julianam absolvit.

Hinc

Quaer. An Juliana pluries absolvi poterit, aspectis illis, quae in casu declarantur?

Solutio.

689. — *R. ad Quaer.* Stante occasione *necessaria* et signis indubiis contritionis potuit Juliana semel vel iterum et forte iterum absolvi. Sed juxta *S. Lig.* non potuit ulterius absolvi, nisi signa doloris extraordinaria dederit; imo etiam tunc melius absolutio ei fuit differenda. Etenim s. auctor n. 456. sic loquitur: „Casu, quo „poenitens jam admonitus media praescripta „neglexerit et eodem modo fuerit relapsus, „dico, omnino dimittendum esse sine absolutione, nisi forte *extraordinaria* signa „doloris exhibeat. Et etiam huic adhuc „extraordinaria compunctione donato, *ordinarie loquendo*, absolutionem denegarem, quando commode absolutio posset differri. Fortasse alicui haec tradens „nimis rigidus videbor; sed ego, cum poenitentes offendissem hujusmodi occasionum „laqueis irretitos, sic semper egi et semper „agam; hac enim via incedens non me „rigidum, sed maxime erga eos benignum „esse puto, quandoquidem nullus isto aptior „modus mihi videtur, ut ipsi a peccatis et „ab aeterna damnatione eripiantur, et e „contrario crederem, quod, si benigne „agendo absolutionem, quam petunt, eis „praestarem, causa essem, ut misere in „vitulis marcescerent. Quisque in suo sensu „abundet!“

690. — Et n. 457. sic iterum ait s. doctor: Verior sententia „tenet, hunc (qui

„versatur in occasione *necessaria* et semper eodem modo relabitur) non posse absolvi, nisi occasionem deserat cum iactura adhuc vitae, si opus sit, quando nulla emendatio nec probabilis spes emendationis appareat. Ratio est, quia homo tenetur cum omni iactura vitare periculum proximum peccati *formalis*.... Hic enim currit illud *Marci 9. 46.*: *Si oculus tuus scandalizat te, ejice eum.*“

691. — Attamen *S. Ligorius* non damnat eos, qui non agunt cum tanto rigore erga poenitentes in occasione *necessaria* vel *quasi-necessaria* versantes. Sic enim varias refert sententias *n. 455.*: „An possit quis manere in occasione proxima, si aliter deberet pati notabile detrimentum temporale in vita, fama aut fortunis?... *Communiter affirmant* doctores, non tamen poenitentem occasionem dimittere, si aliter grave damnum temporale passurus sit, dummodo interim sit paratus uti mediis praescriptis.... Ratio est, quia occasio peccandi non est in se peccatum, neque affert necessitatem peccandi; quapropter bene potest cum ea consistere vera detestatio peccatorum et firmum propositum non relabendi ac adhibendi debita remedia. Et quamvis praeceptum vitandi occasionem proximam *per se* obliget ad non permanendum in occasione, tamen illud intelligendum obligare, cum quis voluntarie in occasione persistit, non vero, *si maneat ex necessitate*; moraliter autem haec necessitas intervenit, quando sine magno detrimento aut incommodo nequit occasio dimitti. Etenim tunc periculum formale et proximum, opportunis adhibitis mediis ad non relabendum, fit materiale et remotum; non enim, qui est in periculo, sed *qui amat periculum, in illo peribit. (Eccli. 3. 27.)*“

692. — „Hinc dicunt *Sporer, Busembaum cum communi*, quod ii, qui ab officio, negotiatione aut domo, in qua peccant, discedere nolunt, quia sine magna difficultate non possunt, absolvendi sunt, si sint parati remedia adhibere....“

„Hae sententiae probabilissimae sunt; verum in praxi omnes conveniunt expere-
Gury, Casus conscientiae.

„dire, ut iis, qui versantur in occasione proxima etiam necessaria, differatur absolutio.“

CASUS VIII.

OCCASIO PECCATI (3°).

1° *Lampridius* semel vel iterum cum ancilla sua peccavit. Confitetur post tres menses, affirmans, se toto corde dolere et media idonea ad relapsum vitandum esse adhibiturum, sed ancillam sibi perutilem ejicere non posse. His omnibus perpensis eum absolvit confessarius. Sed cum, uno vel altero anno abhinc elapso, fama peccati divulgata fuisset, *Lampridius* noster absolutionem tempore paschali obtinere nequit, nisi prius ancillam ejecerit, etsi minime cum illa a duobus vel tribus annis peccaverit.

2° *Radolphus* sacerdos mordicus recusat dimittere ancillam, quacum plus aequo familiariter se gessit pluries vel etiam saepius, 1° quia jam serpens rei rumor sic confirmaretur; 2° quia forte cum alia ancilla majus periculum subiturus esset; 3° quia, cum nuperrime exercitiis spiritualibus vacaverit, id fieri jubente confessario, dictitarent.

Hinc

Quaer. 1° *An Lampridius prima vice absolvi potuerit, et secunda vice recte sine absolutione dimissus fuerit?*

2° *An valeant rationes a Radolpho expositae?*

Solutio.

693. — *R. ad 1^m Quaer.* *Lampridius* prima vice absolute potuit absolvi, quin statim ancillam dimitteret, adspectis casus circumstantiis, seu experimentum aliquod temporis permitti potuit. Sed, revelato peccato, debuit absolutione privari, nisi ancillam reapse dimiserit, propter scandalum rationem, quae maxime urget. Excipe: si talis sit utriusque conversio et adeo communiter perspicua, ut jam nulla suspicio de pravo inter eos consortio apud vulgus subsistat. (¹)

(¹) V. etiam *n. 695.* (N. edit.)

694. — *R. ad 2^m Quaes.* Non valet prima ratio Radulphi, si rumor publicus sit valde gravis, quia subsistit scandalum, quod tolli nequit, donec ancillam retinuerit. Illam autem dimittendo, nedum famae detrimentum patiatur, eam proprie recuperat.

Neque valet secunda ratio, quia multo facilius erit praecavere a nimia familiaritate cum alia famula, quacum liberius numquam egit. Insuper satagat, inquantum fieri potest, ut seligat ancillam annosam, minus decoram, indole gravem et piam, et multo minus periculum experietur; ad orationem quoque frequenter recurat.

Tertia autem ratio valere potest ad tempus, seclusa suspicione gravi ex parte populi; sed Radulphus statuere debet famulam dimittere, quamprimum poterit, quin famae detrimentum subeat.

CASUS IX.

OCCASIO PECCATI (4°).

1° Ludmilla a decem annis Ulderico caelib, dubiae famae viro et a sacramentis recipiendis alieno, famulatur. Existimatio autem communis est, eos in concubinato versari. Accedit Ludmilla ad missionarium, in hoc loco exercitia spiritalia tradentem. Negat vero, se cum hero pravum habere consortium, postulatque, ut ad sacramenta admittatur. Parochus, qui eam confitentem animadvertit, dicit, eam non esse admittendam. Quid igitur agat missionarius? Ipse Ludmillam absolvit eique communionem permittit.

2° Olympia puella, Balduino nubere intendens, quamvis animadvertat, sui praesentiam et collocationem ei occasionem praebere plurium peccatorum internorum, recusat tamen, se ejus oculis subtrahere, quia timet, ne recedendo hanc nubendi occasionem amittat.

Hinc

Quaer. 1° *An Ludmilla potuerit absolvi et ad communionem admitti, quin Uldericum deseruerit?*

2° *An permitti possit juvenibus*

diversi sexus, ut soli se invisant matrimonii causa vel praetextu?

3° *An excusanda sit Olympia? Et quid, si ipsa idem periculum subiret?*

4° *An eadem de causa Olympia excusanda foret, si oscula quaedam pateretur?*

Solutio.

695. — *R. ad 1^m Quaes.* Solutio hujus casus non caret difficultate, praesertim in speculatione, sepositis scilicet variis rerum adjunctis. Sane scandalum ante omnia praecavendum est. Verum sedulo indagandum est, num alio modo tolli nequeat, v. g. si ancilla herum induceret, ut piis exercitiis assidue interveniret. Non semper enim ad rumorem publicum attendere debemus, quando infamia gratis creata est. Aliquando enim malum pejus inde sequeretur, quam ex illius contemptu; quia, si temporalia dimittenda essent propter eos, qui scandala concitant, hoc bono communi noceret. — Sic *S. Thomas 1. 2. q. 43. Art. 8.*

696. — *R. ad 2^m Quaes.* Negat omnino *S. Lig. n. 452.* ob proximum peccandi periculum, quod in talibus circumstantiis et conversationibus invenitur. Hinc ait: *Vix semel vel iterum permetterem sponso, ad domum sponsae accedere, aut sponsae aut parentibus, illum in domo excipere.* Sed paulo severior videtur ista decisio, praesertim si contracturi matrimonium solum coram parentibus vel amicis se invisant, quod tamen est enixe commendandum, quantum fieri potest. Occasio enim illa *simpliciter necessaria* dicenda est, modo non plus aequo protrahatur et cautiones a confessaria praescriptae adhibeantur.

697. — *R. ad 3^m Quaes.* Olympia *per se* excusari potest, modo sui praesentiam et collocationem, etiam modestam, non inutiliter multiplicet. Ratio est, quia justam habet causam licito modo fovendi amicitiam Balduini, etiamsi ille ex infirmitate aut malitia sua tali occasione abutatur. Hoc praesertim dicendum est, si Olympia aliam occasionem aequae propitiam nubendi non speret. Tenetur tamen ex caritate ad

imminuendam occasionem ruinae spiritualis a Balduino acceptam, inquantum fieri potest, quin sponsi animum a se avertat, nempe eum quam rarius ad secum colloquendum admittendo et cum eo modestius conversando etc.

Neque inquietanda erit Olympia, licet etiam ipsa pravas cogitationes in mente sua exoriri animadvertat, modo diligenter ab eis dissentiat; sed tunc major urgeret adhuc ratio caute sponsum admittendi.

698. — *R. ad 4^m Quaes.* Olympia excusari nequit a cooperatione graviter illicita, si patiatur oscula, animo libidinoso a sponso facta. Ratio est, quia, licet puella absque malo fine et intra terminos honestatis agat, haec tamen admittendo, facile periculo consentiendi in pravum desiderium et delectationem se exponit, et praesertim sine causa sufficienti peccatis certis sponsi cooperatur. Etenim rationaliter timere non potest, sponsum a se recessurum ex eo, quod praefatas familiaritates ipsi modeste negaverit. Roget igitur Balduinum, ut velit sibi parcere et ab omni gestu periculoso abstinere, ne forte connubium careat caelesti benedictione et pravum sortiatur exitum. — *Elbel, de peccatis n. 584. et seq.*

CASUS X.

OCCASIO PECCATI (5°).

1° Bertha ancilla cum Cajo hero identidem peccat. Urget confessarius separationem. Obtemperare recusat famula 1° quia herus emendationem adpromittit; 2° quia a pluribus annis herus stipendium annum ipsi non persolvit, nec est persoluturus, si discedat. Absolvit confessarius. Sed ecce, post sex menses redit Bertha cum relapsu pluries iterato, easdem afferens rationes, ut a relinquenda occasione excusetur, et adhuc a confessario absolvitur.

2° Paschasius juvenis solet saepe in vicinam domum se conferre et ibi moras bene longas protrahere, cum puellis et foeminis facie decoris, genio et indole gratis, necnon lepido hilarique sermone venustis conversando, licet frequentes tentationes contra castitatem motusque graviter inor-

dinatos, et interdum ipsam pollutionem experiatur. Confessario autem praecipienti, ut ab istis consortiis frequentandis abstinere, abnuat obtemperare Paschasius, quia tentationibus non assentit, saltem plerumque, et quia sua et altera familia foedere amicitiae sunt conjunctissimae. Quare nescit confessarius, an eum absolvere possit.

Hinc

Quaer. 1° *An valeant excusationes Berthae in primo casu?*

2° *Quid, si facto temporis experimento Cajus et Bertha emendati fuerint?*

3° *An vero famula, ab hero vivide sollicitata, teneatur eum derelinquere, si facile possit, etiamsi illi non consentiat?*

4° *Quid confessarius facere debeat in secundo casu?*

Solutio.

699. — *R. ad 1^m Quaes.* Per se non sufficiunt rationes a Bertha allatae. Etenim non valet *prima ratio*, quia herus emendationem fingere potest et, licet eam serio promittat, nihilominus occasio praesens maximum peccandi periculum semper inducit. Neque valet *secunda ratio*, quia emolumentum temporale non videtur tantum, ut maximum animae periculum compensare possit. Confessarius igitur urgere debuit Bertham ad occasionem peccati derelinquendam sub denegatione absolutionis, praesertim cum agatur de occasione *in esse*, saltem generatim loquendo. Attendendum etiam est ad quantitatem relativam damni, quod Bertha subire debet. Etenim, si valde pauper sit et stipendium notabile ipsi debeatur, v. g. multorum annorum, confessarius sententiam suam temperare poterit. — *Recole dicta supra n. 691. 692.*

R. ad 2^m Quaes. 1° Non facile de perfecta emendatione fides adhibenda est, praesertim post productam diu peccandi consuetudinem. 2° Etiamsi de perfecta emendatione constaret, ordinarie neque permittendum foret, ut in eodem contubernio permanerent. Ratio est, quia, ubi prava frequentatio praecessit, mira datur

peccandi facilitas et, praesente semper occasione, ingens relapsus periculum instat.

700. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative per se.* Ratio est, quia tunc adest occasio proxima pro illa famula. Etenim ille, qui libere commoratur, ubi tam periculose ad malum allicitur, non potest rationabiliter referre victoriam in tentationem, nisi auxiliis gratiae extraordinariae, quae ab eo sine temeritate sperari nequeunt. Hoc autem praecipue, si praefata mulier sit fragilis, parum devota, raro accedens ad sacramenta, praesertim si junior sit et forma speciosa. — *Ita S. Lig. (¹) et alii communiter.*

Dixi: *per se*; quia non esset obliganda ad exeundum statim e domo famula jam aetate proecta, valde pietati dedita, a peccato abhorrens, et quae videtur paratissima ad media opportuna adhibenda, ut tentationes repellat. — *S. Lig. ibid.* Idem etiam dicendum est pro casu, in quo ancilla exire non posset, nisi ut in aequale periculum et forte in majus incideret.

701. — *R. ad 4^m Quaes.* Confessarius Paschasium absolvere nequit, nisi ab istis consortiis, saltem ex magna aut maxima parte, serio abstinere velit. Ratio est, quia Paschasius se exponit saepe et sine causa sufficienti periculo deordinationis valde gravis contra legem naturalem. Licet enim communiter tentationibus non consentiat, nihilominus ponit causam proximam motuum graviter deordinatorum et etiam pollutionis, quod a peccato mortali excusari nequit. Praeterea, quamvis hucusque pravis tentationibus non consenserit vel raro iis adhaeserit, periculo postea consentiendi exponitur; *qui enim amat periculum, in illo peribit. (Eccli. 3. 27.)* Neque Paschasius excusari potest ratione necessitudinis seu amicitiae specialis, qua ejus familia cum familia vicina conjungitur; haec enim necessitudo non exigit, ut tam frequenter mulieres adeat, neque ut tanto tempore cum iis commoretur. Non est tamen prohibendus, ne interdum eas visitet, praesertim in cognatorum societate. Itaque confessarius Paschasio proponat

has Spiritus Sancti sententias: *In media mulierum noli commorari. (Eccli. 42. 12.) — Cum aliena muliere ne sedeas. (Eccli. 9. 12.)* — Subjungat quoque illud poetae, lepidis hisce versiculis expressum:

Quid facies, facies Veneris cum veneris ante?

Ne sedeas, sedeas; ne pereas, per eas.

CASUS XI.

DE CONSUETUDINARIIS.

1° Mauritius confessarius, benignitatis fama notissimus, semper quoscunque prava consuetudine irretitos absolvit, licet a longo tempore in coeno vitii tabescant dummodo de peccatis dolere videantur et emendationem promittant. Innititur praesertim in hac regula in *catechismo* tradita: *Si, audita confessione, judicaverit (sacerdos), neque in enumerandis peccatis diligentiam, neque in delectandis dolorem omnino defuisse, absolvere potest. (De sacram. poenit. q. 58.)* Hinc facile absolvit prima vice sequentes poenitentes: 1° Nigritium juvenem, a decem annis in mediis impudicitis immersum et occasione mortis concubinae a meliorem frugem conversum; 2° Gaudetium, bibulum senem, a quadraginta annis non confessum et occasione jubilai ad tribunal poenitentiae accedentem; 3° Jucundam puellam, die sequenti nupturam et a sex mensibus in prava peccandi consuetudine cum sponso versantem.

2° Thyrsus autem, diversis prorsus addictus principiis, numquam consuetudinarios absolvit, quin ter aut quater in confessione audierit, et per tres aut quatuor aut etiam sex menses eorum emendationis experimentum fecerit, quia, ait, licet hujusmodi poenitentes dispositi appareant, non constat tamen, eos non esse relapsuros; hoc autem solo temporis experimento probari potest.

Hinc

Quaer. 1° An consuetudinarius prima vice absolvi possit? Vel utrum experimentum temporis requiratur?

(¹) n. 452. *S. Ex praemissis.* (N. edit.)

(¹) V. etiam infra *Cas. XVI.* (N. edit.)

2° *An expediat, ut statim absolvatur? Et an absolutio differri possit, si de ejus dispositione constet?*

3° *Quid de agendi ratione utriusque confessarii?*

Solutio.

702. — *R. ad 1^m Quaes.* Consuetudinarius quilibet semper prima vice absolvi potest, etsi nulla emendatio praecesserit, modo eam serio proponat et vera signa poenitentiae, licet *ordinaria* tantum, ostendat. Nec proinde temporis experimentum ad propositum ejus probandum requiritur. — *S. Lig. n. 459. 461. — V. Comp. n. 632. et seq. et Append. post n. 640. sub II.*

703. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Differri potest absolutio *per se* ad breve tempus, licet poenitens consuetudinarius videatur sufficienter dispositus, scilicet ut melius adhuc disponatur. Poenitens enim, quamvis jus habeat ad absolutionem, non tamen habet jus, ut statim absolvatur, quia ad confessarium, ut medicum, spectat judicare pro melliori bono poenitentis, quid sit magis opportunum. — *S. Lig. n. 454. (¹)* Utrum autem expediat absolutionem differre poenitenti, etiam consuetudinario sufficienter disposito, hoc pendet a variis circumstantiis, et quam maxime attendendum est ad id, quod majus poenitentis bonum requirit. Non est autem differenda absolutio poenitenti disposito, nisi ipse libenter id acceptet: etenim, si poenitens dilationem aegre ferat, difficile dilatio ei profutura erit. — *V. Comp. n. 623.*

704. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Mauritius nullo modo videtur inquietandus *per se*, si judicium efformet de dispositione poenitentis *relative probabiliori*. Attendat tamen, num praeter peccandi consuetudinem in occasione extrinseca versetur.

2° Thyrsus errat graviter existimando, consuetudinarios semper et solo temporis experimento probandos esse, et ejus directio omnino perniciosa et intolerabilis judicanda est. — *S. Lig. n. 459. — V. Comp. n. 632. 633. 638.*

CASUS XII.

DE RECIDIVIS (1°).

1° Bonfilius sacerdos facillime absolvit non semel, sed pluries poenitentes, qui, accepta absolutione, in eadem consuetudinis peccata relabuntur, quoties aliquam emendationem aut signa, licet *mere ordinaria*, doloris in eis deprehendit. Imo, absolvit per annum octavo quoque die Marcum juvenem, pluries in hebdomada in eadem circiter incontinentiae peccata labentem, sed *extraordinaria* doloris signa afferentem, v. g. statim post patratum peccatum ad confitendum properantem et coram confessario gemitus et suspiria ex corde edentem, et postea de perfecta ejus emendatione gavisus est.

2° Severinus confessarius, oppositam sequens praxim, absolutionem denegat omnibus recidivis, donec perfecte emendantur; imo ad repetendas confessiones praeteritas eos adigit, utpote firmo proposito destitutos ac proinde sacrilegos, *quia, ait, ille, qui firmiter non amplius peccare proposuit, non tam cito relabitur, sicut domus solide aedificata non tam cito corrumpit*. Nec facile movetur signis specialibus doloris, quia signum verius poenitentiae est a peccatis abstinere.

Hinc

Quaer. 1° *An recidivus absolvi possit cum signis poenitentiae ordinariis, vel saltem cum signis extraordinariis?*

2° *An absolvi possit recidivus qui redit cum eodem numero peccatorum, si extraordinaria doloris signa prae se ferat?*

3° *Quid de utroque confessario dicendum?*

Solutio.

705. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Recidivus semper absolvi potest cum signis poenitentiae *extraordinariis*. Sed non necessario absolvi debet; potest enim tunc ei differri absolutio ad breve tempus, si confessarius hoc opportunum judicaverit.

2° Generatim vero non est absolvendus

(¹) et n. 462. (N. edit.)

recidivus cum signis tantum *ordinariis*. saltem si jam pluries relapsus fuerit, nisi ratio specialis aliter suadeat. Ceterum in omni casu ad bonum spirituale poenitentis quam maxime attendendum est, ut ait S. *Lig. n. 459. post Concina. — V. Comp. n. 636. et Append. post n. 640. sub II.*

706. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative*, quia signa *extraordinaria* doloris argumentum certum de poenitentis dispositionibus praebent. Nec refert, quod totidem peccata aut etiam plura commiserit, quia non de numero peccatorum, sed de dispositionibus poenitentis est inquirendum; dispositiones autem poenitentis ex signis *extraordinariis* certae evadunt.

707. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Non est arguendus *per se* Bonfillius ex eo, quod pluries recidivos cum signis *mere ordinariis* absolverit. Etiam ex S. *Lig. n. 454.* licet absolvere pluries poenitentem, qui versatur in occasione extrinseca peccati, non tamen praesente, etiam seclusis signis *extraordinariis* poenitentiae; ergo *a fortiori*, si agatur de recidivo in consuetudinem *intrinsecam* seu *solitariam*. (¹) Recte autem egit Bonfillius, *toties quoties* praefatum juvenem absolvendo, quia signa *extraordinaria* doloris, quae afferebat, semper in ejus favorem militabant. Sic fertur, S. Philippum Nerium, Romae apostolum, absolvisse singulis hebdomadis per plures annos juvenem aliquem, in idem incontinentiae peccatum pluries in hebdomada relabentem, at semper postea sincere dolentem, et tandem de perfecta ejus emendatione gavisus est.

708. — 2° Severinus parochus omnino est damnandus, quippe qui poenitentes excessiva severitate damnat. Numquid hujusmodi confessarius est Christi dignus minister? Ejusne vices gerit? Ipsiusne visceribus indultur? Numquid poenitentes in eo cognoscere valent patrem amantem, medicum prudentem, pium doctorem? Nequaquam; sed tantum severum judicem et conscientiarum tyrannum! Quantum claudicans sit et absurda comparatio inter propositi et domus constructae firmitatem

nemo non videt. Numquid ignoras, o Severine, ex propria etiam experientia quanta sit voluntatis humanae mobilitas et fragilitas?

Audi *Chrysostomum ad Theodorum l. 2. n. 2.*: *Lubrica est natura humana: cito decipitur, sed cito a fraude se expedit: et sicut confestim cadit, ita confestim erigitur. — Gousset n. 544.*

709. — *Sed obijcis*: Signum veris poenitentiae est a peccatis abstinere; nam ait S. *Gregorius in Evang. l. 2. hom. 34.*: „Poenitentiam agere est perpetrata male plangere, et plangenda non perpetrare.“ Et S. *Isidorus, l. 2. de summo bono*: „Irrisor est, non poenitens, qui adhuc agit quod poenitet.“

R. cum S. Thoma 3. q. 84. a. 10. ad 4.: „Poenitere est anteacta peccata de flere et flenda non committere, scilicet „*simul dum flet vel actu, vel proposito.* „Ille enim est irrisor, et non poenitens. „qui simul, dum poenitet, agit, quod poenitet, vel proponit, se iterum facit, quod gessit... Quod autem aliquis postea peccat vel actu, vel proposito, non excludit, quin prima poenitentia vera fuerit: numquam enim veritas prioris actus excluditur per actum contrarium subsequentem. Sicut enim vere cucurrit, qui postea sedet, ita vere poenituit, qui postea peccat.“ — *V. Gousset ibid. — V. Comp. n. 633.*

CASUS XIII.

DE RECIDIVIS (2°).

Caprasius a longo tempore pessimam habet consuetudinem se polluendi. Saepius a confessario sine absolutione dimittitur, quia minime fuit emendatus. Tandem ad confitendum accedit, non magis emendatus, imo cum majori relapsuum numero, sed extraordinarie commotus ex repentina morte cujusdam amici sine confessione defuncti.

Hinc

Quaer. 1° An Caprasius absolvi potuerit?

2° *An poenitenti non absoluto ad longum tempus absolutio differenda sit?*

(¹) V. *Casum seq.* (N. edit.)

3° *An facilius sit absolvendus recidivus in habitum solitarium aut intrinsecum, quam recidivus in occasionem extrinsecam?*

Solutio.

710. — *R. ad 1^m Quaes.* Caprasius statim absolvi potuit, quippe qui signa doloris *extraordinaria* praebuit. Nec refert, quod plura adhuc peccata commiserit, quia, si emendatio non apparet ex consuetudinis imminutione, de ea ex insolita contritione constat.

R. ad 2^m Quaes. Negative omnino, quia tanta dilatio ad nihil aliud prodest, quam ad poenitentem a sacramentis averendum. Cum dilatio aliqua absolutionis expedire videtur, ad breve tempus fieri debet, v. g. ad tres, quinque, octo, aut ad summum quindecim dies. — *V. Comp. n. 623. (¹)*

711. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative cum S. Lig. n. 463. 464.*, ubi sic loquitur:

„Dico, quod, si poenitens relapsus sit, ob causam seu *fragilitatem intrinsecam*, ut accidit in peccatis pollutionis, delectationis morosae, odii, blasphemiae et simillam, *raro puto differendam esse absolutionem* recidivo sufficienter disposito per signum *extraordinarium*...“

„Dixi 1° si poenitens sit relapsus *ex causa intrinseca*; nam, si reinciderit ex causa extrinseca, dico; absolutionem omnino differendam esse, usque dum tollatur occasio, si sit voluntaria; si vero necessaria, donec periculum recidendi ex proximo fiat remotum...“

„Dixi 2° *raro*; nam *regulariter* censu non discedendum a sententia communi, nempe non esse differendam absolutionem poenitenti, qui relapsus est ex *intrinseca* fragilitate, quia in tali poenitente magis sperandum, profuturam fore gratiam sacramenti, quam dilationem absolutionis.“

712. — „*Sed dices*: Cur differenda est absolutio poenitenti, qui est in occasione extrinseca, et non illi, qui relapsus est

ex prava consuetudine, cum eodem modo impellat ad peccandum occasio extrinseca, ac prava consuetudo? *Respondetur*: Alio quidem longe diverso modo ad peccatum impellit occasio extrinseca, quam pravus habitus; occasio enim per objecti praesentiam, quae vividas excitat cogitationes, vehementer movet sensus, pronos ad peccandum, affectumque ad peccatum reddit intensiorem; et ideo poenitens maximam vim sibi inferre debet, non solum ad superandam tentationem, sed etiam ad conandum, ut periculum per fugam familiaritatis cum persona complicitis ex proximo fiat remotum. Prava autem consuetudo, cum non habeat objectum extrinsecum praesens, non ita utique, sicut occasio, ad peccandum impellit; unde fit, ut poenitens minorem vim sibi inferre debeat ad abstinendum a peccato. Praeterea, cum pravus habitus sit quid intrinsecum et inseparabile a persona, extirpatio habitus minus, quam remotio occasionis, pendet a propria voluntate; et ideo magis sperandum, fore ut Deus bonam voluntatem per maiora auxilia adjuvet ad perseverandum.“

CASUS XIV.

CONFESSARIUS CUM PUERIS.

Controversia acerrima agitata est in quodam coetu sacerdotum, de rebus theologicis disputantium, circa pueros nondum ad primam communionem admissos. Alii volebant, ut numquam pueri huiusmodi absolverentur, quia instructionis et contritionis sufficientis non videntur capaces, adeoque exponitur periculo nullitatis sacramentum sine profectu puerorum. Alii contendebant, absolvendos esse eos, qui peccatorum gravium rei viderentur. Alii vero asserebant, omnes esse saltem aliquando absolvendos, nisi evidenter absolutionis incapaces apparerent. Sed serio ac diligenter esse adlaborandum confessario, ut capaces fiant.

Similes quaestiones agitabantur de aetate, in qua pueri ad confessionem essent admittendi vel in gravi morbo ultimis sacramentis reficiendi forent, et hinc et inde disputabatur.

(¹) quem confer. (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° *An aliquando absolvi possint vel debeant pueri nondum ad primam communionem admissi?*

2° *Quandonam ad confessionem admittendi sint?*

3° *Quali aetate, urgente mortis periculo, sacro viatico et extrema unctione donari possint vel debeant?*

4° *Quomodo generatim cum pueris procedendum?*

Solutio.

713. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Absolvi possunt et debent, saltem quoties prudenter judicat confessarius, eos reatum peccati mortalis contraxisse, vel de hoc fundatam habet suspicionem. Esset enim summa imprudentia et immanis crudelitas, tales pueros vinculis satanae irretitos et periculo aeternae damnationis expositos tamdiu relinquare. Nec dicas, illos pueros vix esse doloris ad sacramentum requisiti capaces; nam, qui possunt a Deo separari per peccatum, bene etiam reconciliari possunt per poenitentiam. Si tibi major difficultas occurrat in iis ad dolorem praeparandis, non est sufficiens excusatio a majori cura erga ipsos a te adhibenda. Imò, licet pueri non judicentur versari in statu peccati mortalis, utilissime etiam interdum absolventur, saltem *sub conditione*, ne tamdiu gratia sacramenti priventur, et ad minus semel in anno. — *S. Lig. n. 432. 666.; Praxis conf. n. 91.; Hom. apost. tr. ult. n. 38. (¹)*

714. — *R. ad 2^m Quaes.* Pueri ad confessionem admittendi sunt, quando censentur doli capaces seu gaudere usu rationis, quia tunc fiunt peccatores, et proinde subiecti legi divinae et ecclesiasticae. Quandonam autem censeantur doli capaces, non potest unica regula definiri; hoc enim non pendet a sola aetate, sed ex qualitate ingenii, educationis etc., v. g. si eos pudeat de mendaciis, de aliqua impudicitia commissis, licet septennies nondum sint. Non

sunt autem generatim habendi absolutionis capaces pueri, qui confitendo frequenter vertunt caput, qui respiciunt alios circumstantes, qui digitis ludunt in clathris, nungantur cum pileolo etc. — *Lacroix n. 1796.*

Expediit autem, puerulos, licet absolutionis nondum capaces, ad confitendum admittere, ut sic instruantur et confessionem assuescant. — *Lacroix n. 1795.*

715. — *R. ad 3^m Quaes. 1°* Reficiend. sunt sacro viatico pueri de vita periclitantes, qui sunt rationis usum adepti. Ratio est, quia ex una parte pueri in tal periculo constituti ex lege divina communicare debent, et ex alia parte ob magnam utilitatem ex eucharistia suscipiendam tanta dispositio in suscipiente non requiritur. Graviter igitur errant parochi, qui s. viaticum ejusmodi pueris administrare nolunt. — *S. Lig., de euch. n. 301. Dub. 2. — Gousset n. 233. — Billuart dissert. 6. art. 7. (¹)*

2° Etiam pueri nondum septennies, sed ratione praediti, extrema unctione manendi sunt. Ratio est, quia nulla conditio in ipsis deest, ut eam valide et licite recipere possint, siquidem sunt peccati actualis capaces et de vita periclitantur. — *S. Lig. de extr. unct. n. 720. et alii communius*, quibus consonat *Bened. XIV., de syn. l. 8. c. 6. n. 2.*, ubi approbat, quod tradit rituale Argentinense, nempe non denegandam esse extremam unctionem pueris septennibus, nec iis, in quibus malitia supplet aetatem, licet ad septennium non pervenerint (²).

716. — *R. ad 4^m Quaes.* Sic generatim agendum videtur:

1° Permittantur pueri primum ipsi sua peccata explicare; si vero in hoc deficient, praesertim si notentur doli capaces, juvandi sunt per has aut similes quaestiones, v. g. sequendo ordinem praeceptorum: An mane et vespere oraverint? An diebus dominicis

(¹) V. supra n. 277. et *Comp. n. 320. Q. 5°.* (N. edit.)

(²) item *rit. Rom.* ajens: „Debet autem hoc sacramentum infirmis praeberi, qui, cum ad usum rationis pervenerint, tam graviter laborant, ut mortis periculum imminere videatur.“ — V. etiam n. 800. et *Comp. n. 689.* (N. edit.)

(¹) V. etiam dicta de absolutione conditionata in *Comp. n. 439. 4°.* (N. edit.)

et festis devote missae interfuerint? An in ea garriverint per notabile tempus? An catechismum neglexerint, an in eo attenderint? An parentibus vel praepositis inobedientes fuerint? An aliquid a parentibus vel aliis abstulerint? An mentiti sint? etc.

717. — 2° Si puer appareat audacior, interrogari poterit, caute tamen, an cum sociis indecenter egerit. Si fateatur, interrogari poterit, quid fecerit. Si peccatum veniale ex gravioribus fateatur, v. g. furtulum, mendacium, expedit interrogare, an frequenter fecerit, ut sic paulatim addiscat, numerum in gravioribus esse explicandum. In dubio, an pueri forte graviter peccaverint, etiam in materia levi, ex conscientia erronea, possunt interrogari, an putaverint per id mereri infernum. Et tunc corrigenda est conscientia, ubi falsa deprehenditur. Ceterum caveat confessarius, ne nimis sit in examinando pueros et ne indiscrete interroget, quo fiat, ut pueri horrorem confessionis concipiant.

718. — 3° Si puer appareat satis instructus ad fidem spemque supernaturalem eliciendam, excitari potest, praemisso paucis actu spei et fidei, hoc modo ad dolorem:

„Fili, quo deveniunt, qui peccant? Nonne ad infernum, qui in gravi peccato moriuntur, et ad purgatorium, qui de venialibus non dolent et poenitentiam non agunt? Patientur in inferno et purgatorio gravissimas poenas, in inferno aeternas, et in purgatorio temporales, saepe durantes per multos annos; possesne illas sustinere? Non posses per horam dimidiam jacere in rogo vel manum tenere in accensa candela. Quid ergo fieret, si deberes totus ardere instar ferri candentis multis annis in purgatorii, vel inferni igne sulphureo in aeternum? Possesne tolerare? Non posses, deberes tamen. (¹) — *Reuter, Neo-conf. n. 102. et seq.*

(¹) „Quis tales poenas praeparavit peccatoribus? Deus. Unde hoc scis? Deus, qui nec fallere potest, nec falli, id revelavit. Quare Deus praeparavit tantas poenas peccatoribus? Quia summopere peccata odit. Credis et agnoscis ergo, quod Deum tuis peccatis offenderis, qui sic potest et vult punire? Credo et agnosco. Quid boni fecit nobis Deus?

CASUS XV.

CONFESSARIUS CUM MORIBUNDIS (1°).

Lubinus sacerdos, magno zelo erga moribundos accensus, saepe saepius eos absolvere solet, etiamsi sensibus jam sint destituti et prius sacramentis muniti fuerint, dum adhuc usu rationis gauderent. Sed a Paulino socio reprehenditur, quia contra Ecclesiae praxim superflue sacramentum poenitentiae nullitatis periculo exponit; „moribundi enim,” ait, „sacramentis semel muniti sunt in pace relinquendi et tantum precibus adjuvandi.”

Hinc

Quaer. 1° *An expediat moribundos pluries absolvere, si morbus protrahatur?*

2° *Quid de praxi utriusque sacerdotis?*

3° *Quomodo generatim cum moribundis agendum?*

Solutio.

719. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Expedit sane, pluries absolvere moribundos, qui adhuc usu rationis potiuntur (¹): etenim delinquere possunt, et quidem frequenter; ergo etiam absolvi possunt, licet fortasse venialiter tantum peccent. Insuper absolutio pluries repetita plurimum inservire potest ad moribundum contra diaboli insidias et animi dejectionem praemuniendum et confortandum. — *S. Lit. n. 480.*

Sunt quidem confessarii, qui in hoc excedunt, absolutionem decies v. g. per semihoram repetendo. Attamen confessarii

Creavit nos, conservat nos, vult nos habere filios et haeredes coeli: misit Filium suum, ut sanguine suo nos redimeret, nos adoptaret in fratres et omnia sua merita nobis offerret. Nonne Deus dignus est, ut a te ametur, et non offendatur? Utique dignus est. Ergo ex toto corde dole, quod illum umquam offenderis!”

„Hic confessarius conceptis verbis praebeat puero in affectum doloris et propositi, excitando eum etiam ad perfectam contritionem, ut, ad hanc conando, saltem imperfectam certius assequatur.” — *Ita Reuter ib. n. 104.*

(¹) et quidem vel post brevem reconciliationem, vel pro circumstantiis, si nova praestant signa doloris — *S. Lit. ib. — Comp. n. 505. not. 2. (N. edit.)*

saepius infirmum invisere debent, si morbus protrahatur, postquam sacramentis munitus fuerit, ut eum in mediis doloribus et tentationibus extremi agonis solentur, et ad spem fiduciaque erigant. (¹)

2º Imo expedit, pluries iterum absolvere moribundos sensibus jam destitutos. Ratio est, quia intervallum lucidum habere possunt pro sequenti absolutione, licet forte in praecedenti nullam habuerint. Insuper, si usum rationis, licet brevi tempore, gaudeant, iterum atque iterum peccare possunt, et proinde etiam medicamine spirituali indigere. — Ita S. Lig. n. 482. in fine et Hom. apost. tr. 16. n. 37., ubi dicit, *tales infirmos posse absolvi etiam iter vel quater in die.*

720. — R. ad 2^m Quaes. 1º Magnopere laudanda est agendi ratio Lubini, et inducendus est ad eam sedulo prosequendam pro fructu, auxilio ac solatio moribundorum, qui omni modo in tantis angustiis adjuvandi sunt.

2º Consequenter ipse carpens Paulinus jure meritoque carpendus est ex eo, quod praxi infirmis adeo salutari obsistat. Praxis autem illa, licet ab Ecclesia non expresse praescribatur, a pluribus theologis et praesertim a S. Ligorio, cujus doctrina ab Ecclesia approbata est, docetur et enixe commendatur, atque a plis confessariis communiter adhibetur.

721. — R. ad 3^m Quaes. Confessarius in excipiendis moribundorum confessionibus non debet tam severe procedere circa numerum et species, quam cum ceteris, quia vires mentis et corporis poenitentis, aut forte instans mortis periculum id non permittunt. Hoc praesertim valet: 1º si poenitens aegre confiteatur et minutis questionibus graviter defatigandus esset; 2º si

(¹) „Parochi et confessarii nequaquam censeant, se omnes muneris sui partes implevisse, si extrema sacramenta aegrotis administraverunt. Pergent eos visitare, et quidem quam frequentissime, ut ipsos confirmet et appropinquante morte contra incursus inimici salutis corroborent. Episcopus nequit pati agendi rationem parochi, deservientis aut eleemosynarii, qui, extrema noxione collata, negligit adire infirmos.“ — V. Gousset n. 622. (N. auct. ex idiom. gall. versa.)

sacerdos jam accessisset cum sacro viatico, aut si medicus instaret, ut viaticum eis infirmo ministraretur: tunc enim melius est ad dispositionem poenitentis, quam ad integritatem confessionis attendere; sufficit tunc infirmo imponere, ut confessionem repetat, cum convalescat.

CASUS XVI.

CONFESSARIUS CUM MORIBUNDIS (2º).

Causa extremae necessitatis.

Albinus, neo-sacerdos, ut vicarius Gerundio parochi jam senescenti adjungitur. Sed vix ad locum sibi assignatum advenerat Imperitus Albinus et parochi obsequia praestiterat, cum, ecce, Gerundius aadiens, Titium concubinarium, a pluribus annis cum meretrice cohabitantem moribundum jacere. „Perge, perge oculus,“ ait novo suo ministro; „tu enim juvenis velocius ad auxiliandum periclitanti adrelabis. Eja, ne timeas; casus quidem gravissimus est, qui tibi prima fronte occurrit; sed tales casus ad experientiam, mihi haec, viam sternunt!“ Praesto adest tremebundus vicarius. Inbet, statim ejici concubinam. Titius parere recusat: 1º quia ista mulier est sibi et familiae necessaria; 2º quia plures liberos ab ea suscepit, 3º quia ab anno integro cum ea non peccavit et ipse est ex hac vita jamjam discessurus. Albinus dubitat, an possit hunc moribundum absolvere, eucharistia reficere, sacro oleo perungere. Tandem nullum sacramentum ei concedendum esse statuit, et tristis moerensque recessit. Mor autem Titius animam efflavit, ante tribunal tremendi judicii compariturus.

Hinc

Quaes. 1º An Titius absolvi potuerit et alia muniri sacramentis, non ejecta concubina?

2º Quid de rationibus ab illo adductis?

3º Quid, si ageretur de concubina in domo amantem aegrotante aut de meretrice in lupanari moribunda?

4º Quid, si concubinator esset occultus, v. g. si famula cum hero clam male viveret?

Solutio.

722. — *R. ad 1^m Quaes. Communiter loquendo* absolvi non potuit, si concubiniarius fuit publicus, ut in casu supponitur. Ratio est, quia praeter occasionem peccati fugiendam necessaria est satisfactio scandalo proportionata, seu per separationem publicam scandalum publicum omnino removendum est.

Dixi: *communiter loquendo*; quia, si concubiniarius graviter decumbens mulierem dimittere non possit, v. g. si adeo sit derelictus, ut, ea dimissa, neminem habeat, qui ipsi necessaria praestet, tunc absolvendus est et aliis sacramentis munendus, modo vere contritus judicetur et coram adstantibus promittat, se mulierem ejecturum esse statim, ac ad sanitatem redierit. In tali enim necessitate scandalum reparatur eo modo, quo reparari potest: nemo quippe ad impossibile tenetur. — *Bouvier, dissert. in 6. praec. decal. art. 2.*

723. — *R. ad 2^m Quaes. Per se rationes* a Titio allatae non valent ad eum excusandum ab obligatione concubinam dimittendi. Etenim 1° *non valet prima ratio*, scilicet concubinam esse ipsi et familiae necessariam, nisi neminem habeat praeter eam ad sibi auxiliandum; siquidem ratio scandali tollendi quam maxime urget. 2° *Nec valet secunda ratio*, nempe eum liberos a concubina suscepisse; urget enim magis inde separationis obligatio, cum scandalum adhuc apertius sit. 3° *Nec valet tertia ratio*, scilicet utrumque a concubinato ab uno anno cessasse, quia ignorant alii, an verum sit, et cohabitatio semper scandalum producit. Nec obstat, quod Titius sit moriturus; scandalum enim prius tollendum est.

724. — *R. ad 3^m Quaes.* Absolvenda erit haec concubina vel meretrix, si disposita videatur, et pariter erit oleo sacro ungenda, quia separatio ab occasione in eo casu est impossibilis. Poterit etiam s. viaticum concubinae ministrari, quia in his circumstantiis facile scandalum cessabit ob evidentem rei necessitatem. Non tamen deferenda esset s. eucharistia ad meretricem in lupanari ipso morientem ob publicam decenciam, et quia absolute necessaria non est.

725. — *R. ad 4^m Quaes.* Si concubiniatus sit occultus, non erit *per se* urgenda separatio sub denegatione absolutionis, ob scandalum, quod ordinarie sequeretur, si concubina in his circumstantiis dimitteretur. Sic enim publice manifestaretur commercium, quod occultum est. Sed obtinenda erit a moribundo promissio dimittendi ancillam, si convalescat, et interea curandum est, ut fiat saltem separatio ab habitaculo, atque ut ancilla ad eum non accedat, nisi urgente necessitate. Si autem mors non immineret, regulariter aegrotus absolvi non deberet, donec prius separatio facta esset, si fieri posset. — *Bouvier ibid.*

CASUS XVII.**CONFESSARIUS CUM MULIERIBUS.**

Ne quid nimis!

Urbanus inter alios confessarios valde conspicuus apparet. Cernis enim sedem ejus ad confessionem ingenti mulierum catterva circumfusam. Sed oculos conjicias in adversam partem! Illic adstat confessarius alter, Severus scilicet. Vides, quam rarae appareant piae foeminae ad ejus pedes provolvendae. Quaeres forsitan, unde tantum discrimen inter clientelam utriusque confessarii proveniat. Rem tibi subjiciam. Provenit ex ipso discrimine, quod inter utrumque intercedit. Urbanus, indole comis, corde bonus, peramanter et humanissimis verbis quascumque poenitentes ad se accedentes excipit elsque animum facit, et imprimis sinit eas, quantum libuerit, verba profundere, magnaque patientia et amoenitate auscultat, quidquid ipsis effutire placet. Cum autem gens muliebris ut plurimum garrula sit et loquax ex natura sua, haec agendi ratio confessarii ipsi gratissima est.

Severus e contrario, indole austerus, liberius agit et severum semper vultum gerit, neque sinit sermones in longum protrahi. Ratio ejus est, quia, ait, confessarius cum mulieribus *gravis semper et brevis esse debet*. Hinc semper urget et instat, ne poenitentes quidpiam inutile proferant. Quare frequentissime haec in ore habet: *Sufficit... Satis est... Deinde...*

Postea... Perge, perge!... Utquid in his immoraris?... Heus! haec sunt naeniae! sunt nugae!... Jam plus aequo istud diristi... Ne, quaeso, tempus inutiliter conteramus! Igitur prior confessorius semper oleum profundit, posterior acetum. Unus semper mellifluus est et gratissimus, alter vero austerus et ingratus. Sic Urbanus columbas allicit, Severus vero eas abigit.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo in genere procedendum sit cum mulieribus in spirituali directione?*

2° *Quid de utroque confessario dicendum?*

Solutio.

726. — *R. ad 1^m Quaes.* Hac de re satis erit, peritissimos et insignes audire magistros. Sic *S. Ignatius de Loyola* in regulis pro sacerdotibus *S. J. (Reg. 9.)*: *In audiendis confessionibus foeminarum severos potius, quam familiares confessorii se exhibeant; in universum tamen paterna quaedam et spiritualis gravitas in eis eluceat. (Reg. 16.)* Eos, qui crebrius confitentur, maxime foeminas, breviter expediant, nec de rebus ad confessionem non pertinentibus in confessione loquantur. Extra confessionem vero, si oportebit eas alloqui, id fiat in loco patent; nec longum sermonem misceant, et oculos modeste demissos habeant (*Reg. 17.*)

727. — Sic *S. Lig.* in *Praxi confessorii n. 119.*: „Summe cautus debet esse confessorius in excipiendis confessionibus mulierum.... Regulariter in confessionario cum junioribus sit potius rigidus, quam suavis.... Extra confessionarium non immoretur ad colloquendum cum ipsis in ecclesia, omnemque familiaritatem devitet. Abstineat etiam a recipiendis munusculis, et praecipue ad illarum domos numquam accedat, uno excepto casu gravis infirmitatis, et tunc nonnisi vocatus accedat; et tunc magnam adhibeat diligentiam in audiendis illarum confessionibus: unde januam apertam relinquat, sedeat in loco, ubi videri (N: sit ab aliis, oculosque in faciem poe-

nitentis numquam defigat. Et hoc praesertim currit, si sint personae spirituales cum quibus est periculum adhaesionis.... Unde ait *S. Augustinus* apud *S. Thom. (opusc. 64. de faml. dom.)*: *Sermo brevis et rigidus cum his mulieribus habendus est; nec tamen, quia sanctiores, ideo minus cavendae sunt; quo enim sanctiores fuerint, eo magis allicitunt.*“

728. — Haec habet *Concina, de ministro sacramenti poenitentiae c. 4. in fine*: „Prudentia confessorii summopere elucere debet in foeminarum confessione. Ad mulieres audiendas obarmet se confessorius, et divinis praesidiis se muniat, perinde ac si serpentis sibilos excipere deberet. Vox, suspiria, lacrymae ipsae foeminarum veneficia et praestigia sunt, quae magnetica quadam vi cor humanum inficiunt... Illa intima communicatio et totius interioris animi manifestatio, qua foeminae vulnera sua exponunt, superat illam, quae cum maritis intercedit. Nisi tota in Deum ordinata sit, si quidquam humani misceatur, omnia in corruptionem recident... Gravitatem semper cum mulieribus prae se ferat confessorius: munuscula ab iisdem non accipiat. Numquam illas audiat, nisi praecibus munitus et Dei praesentia obarmatus. Sermones semper breves sint... consule tibi, et numquam severioris supercilii cum foeminis adhibiti te poenitebit: familiaritatis vero poenas dabis. Illud altius animo tuo insculptum haereat: *Mellior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens. (Eccli. 42. 14.)*“

„Hinc Patres clamant: *Brevis et rigidus cum mulieribus sermo est habendus.* Tempore, quo confessorius unius devotae foemellae confessionem audit, viginti viros sanctificaret, et tamen numquam illa contenta semper conqueritur, te ab illa esse alieno animo: propterea tuis commodis et humori inservit, ut exstimari a te mereatur.“

729. — *R. ad 2^m Quaes.* Jam liquet ex dictis, quid de utroque confessario sentiendum sit. Indulgentior et facillior unus; severior et durior alter: prior janua m pandi

variiis abusibus et incommodis pluribusque periculis, licet optima praeditus sit intentione; posterior animas nimis constringit, contorquet ac vexat, atque a frequentandis sacramentis arcet. Uterque igitur aequam justii medii bilancem teneat. *Ne quid nimis... in medio enim stat virtus.* Medium autem in paterna quadam gravitate consistit, ut supra dictum est.

730. — Tu igitur, Urbane, serva quidem hanc, quam tibi praestitit Deus, cordis clementiam, et animi urbanitatem ac mansuetudinem; sed majori induere gravitate, et superfluos sermones cum tuos, tum poenitentis sedulo praescinde. Cave, ne quidquam patiaris humani, ita ut *oculus tuus* sit semper rectus et *simplex*. Memor esto, ad te pertinere in sacro tribunali non solum munus patris, sed etiam iudicis et medici, imo te gerere personam Christi ipsius.

Tu autem, Severe, minus parce oleo, et minorem aceti copiam in animarum plagas infunde. Patientia major tibi necessaria est, ut audias *quandoque*, licet invitus, nugas, quae a mulieribus saepe solent admisceri in confessione, nec possunt *semper* impediri; sic enim tantum aliquando veritatem expiscari poteris. Scito, non omnes poenitentes, praesertim foeminas, posse compendiosas confessiones peragere. *Brevi esse laboras et, ecce, sis obscurus*; titubat, haeret poenitens, pluries dicta repetit, et nedum brevietur confessio, e contrario magis producit. Quid igitur proderit? Quo jure vero dicere potes poenitenti peracta confessione: *Vade in pace*, cum tu ipse eam in perturbationem dejeceris? Recole pervulgatum axioma, scilicet: *Plures muscae melle, quam aceto capiuntur*. Sic etiam de poenitentibus.

CASUS XVIII.

CONFESSARIUS CUM SPONSIS (1°).

Dialogus inter duos confessarios circa absolutionem sponsis dubie dispositis impertiendam.

Landulphus: Dic mihi, Roberte, dic amabo, quaenam sit praxis tua cum sponsis pridie nuptiarum, plerumque imparatis, ad te accedentibus, vel etiam cum ado-

lescentibus, qui, sacramentum confirmationis suscipere cupientes, repente adveniunt, cum jam instat caeremoniae peragenda dies, quin de ulla praeparatione facienda curaverint.

Robertus: Praxis haec omnibus difficillima et intricatissima quidem est. Ego tamen methodum propriam inveni; hac cum pace omnium utor: omnibus et mihi suavis et jucunda est. *Experto crede Roberto*. Omnes hujusmodi ad me accedentes *conditionaliter* absolutos dimitto, et sic innumeris eripior difficultatibus. Tu vero, mi bone, quid in pari casu?

Landulphus: Laxismo plena est praxis tua, Roberte; tu vero meam accipe methodum. Dimitto ego absque absolutione omnes poenitentes, quos parum dispositos vel prorsus indispositos reperio, ipsis tamen commendando enixe, ut actum contritionis perfectae ante sacramentum sive confirmationis, sive matrimonii eliciant.

Hinc.

Quaer. 1° *Quid de praxi Landulphi, seu de contritione perfecta praefatis poenitentibus praescribenda?*

2° *Quid de praxi Roberti circa conditionalem absolutionem in simili casu?*

Solutio.

731. — R. ad 1^m Quaes. Praxis Landulphi minime probanda videtur; est enim insufficiens ad sacrilegium vitandum, illusoria et periculosa.

1° *Est insufficiens*: etenim contritio perfecta in hujusmodi poenitentibus est valde difficilis, ne dicam moraliter impossibilis. Nam supponuntur juvenes salutis aeternae prorsus incuriosi, res religiosas fastidientes, a sacramentis et officiis christianorum alieni, in coeno vitiorum immersi et saepe in ipsa fide dubii. Quando autem tales homines sibi solis relictii actum contritionis perfectae elicient? Nedum de ea solliciti sint, antequam sacramentum vivorum recipiant, ne de illa cogitabunt quidem. Insuper credisne contritionis perfectae futurum esse capacem poenitentem, qui indicia attritionis sufficientia praebere non potuit, dum a confessario excitaretur

atque adjuvaretur? Fictitia erit ejus contritio, non vera.

732. — 2° *Est illusoria et periculosa*: etenim tales poenitentes moniti de actu contritionis perfectae eliciendo ante sacramentum vivorum susciplendum, facile existimantes, satis esse ad suae obligationi satisfaciendum, si illum qualicumque modo eliciant, ipsius efficaciam minime consequentur et, fucum sibi facientes, ad confitendum non accedent et in peccatis tabescent. Ergo non apparet, qua ratione Landolphus adeo commendat praxim perfectae contritionis poenitentibus, quos absolutione indignos reputat. Melius sane faceret, si sedulius et diligentius adlaboraret, ut illas Christi oviculas, ab ovili aberrantes, ad meliorem frugem reduceret.

733. — *R. ad 2^m Quaes.* Praxis Roberti non est ex omni parte laudanda, neque probanda. Bona quidem est, imo et enixe commendanda cum poenitentibus dubie dispositis, potquam confessorius omnem sollicitudinem adhibuit, ut eos ad dolorem de peccatis adduceret. Etenim, cum forte sint sufficienter dispositi, jam habetur spes validitatis absolutionis, et proinde spes de matrimonio ab eis in statu gratiae susciplendo, dum absque absolutione dimissi certo sacramentum vivorum in statu peccati mortalis susciplent, et animo defecti a confessione in posterum se retrahent.

734. — Mala est vero praxis Roberti cum iis, qui prorsus indispositi apparent, nec, adhibita omnimoda confessorii cura, magis disponuntur, v. g. cum iis, qui ad confessarium accedunt tantum, ut confessionis schedam obtineant, vel integre confiteri nolunt, hoc solum effutientes, quod fecerint id omne, quod juvenes ejusdem conditionis facere solent, et alla hujusmodi. Ratio est, quia absolutio ne conditionalis quidem dari potest, ubi dispositio ad sacramentum poenitentiae recipiendum omnino deficit. Attamen confessorius nihil intentatum relinquere debet, ut homines hujusmodi ad meliorem frugem reducat et saltem conditionalem absolutionem iis impertire valeat. — *Recole dicta de absolutione conditionali n. 396., et vide dicenda de matrimonio n. 923. 924.*

CASUS XIX.

CONFESSARIUS CUM SPONSIS (2°).

1° Sinesius confessorius, inquietus de dispositionibus sponsum matrimonii causa confitentium, industria utitur ad dubium dirimendum. Porrigit enim ipsis sponte schedulam confessionis, imperfecta confessione, hortando eos, ut mox redeant ad reportandam absolutionem. Quod si redeant, concludit, poenitentes dispositos esse; secus vero indispositos, et consequenter, se prudenter egisse.

2° Marcus autem schedulam confessionis libenter concedit juvenibus, qui loco confessionis fatentur, se unice ad praedictam schedulam obtinendam accedere, vel qui rogati, ut confiteantur, respondent, se omnia patrasse, quae juvenes patrare solent.

3° Henricus vero, cum sub nocte admisisset ad confessionem Cajum, die sequenti summo mane matrimonium initurum, mox advertit, eum plus aequo bibisse et esse semiebrium et prorsus indispositum. Quamobrem, impertita ei sola benedictione, schedula confessionis concessa, oculus eum dimittit.

Hinc

Quaer. 1° An prudenter egerit Sinesius?

2° An admittenda sit praxis Marci?

3° Quid vero de agendi ratione Henrici dicendum sit?

Solutio.

735. — *R. ad 1^m Quaes.* Sinesius minus prudenter egit, schedulas confessionis sponsis, dilata absolutione, tradendo. Ratio est, quia eos exposuit facili periculo non redeundi ad confessionem perficiendam, et proinde matrimonium sacrilege contrahendi. Quare igitur instat adeo, ut sacramenti poenitentiae profanationem impediat, et nullatenus, ut digni suscipiatur matrimonium, attendit? Errat Sinesius insuper, judicando, sponsum ad absolutionem reportandam non revertentes dispositione ad sacramentum requisita carere; nam facile fieri potest, ut sufficienti contritione polleant vel saltem ad eam facili negotio disponi possint, et tamen ex incuria aut mu-

tata voluntate non amplius redeant. Ergo minime laudandus est Sinesius, imo graviter arguendus.

736. — *R. ad 2^m Quaes.* Minime admittenda est praxis Marci confessarii; est enim falsum testimonium, siquidem asserit, sponsum talem confessum esse, cum falsum sit. Non est eroganda schedula confessionis simulato poenitenti, saltem *per se loquendo*. Dimittatur ille ad proprium parochum, vel ad eum, a quo benedictionem nuptialem accipere debet; hic autem iudicabit, utrum eum ad nuptias, omitta confessione, admittere debeat, necne. Neque in hoc est periculum frangendi sigillum; hoc enim oritur ex sola confessione sacramentali, qualem non facit ille, qui animo simulato ad confessionem accedit. — *Elbel n. 493. (1)*

737. — *R. ad 3^m Quaes.* Henricus non est damnandus. Quid enim tu illius loco fecisses? Confessio Caji fuit sacramentalis et proinde ad sigillum obligans, cum semiebrius actum humanum ponere possit. Ergo schedula confessionis saltem extra confessionem ei negari non potuit. Sed neque in ipsa confessione, ut patet ex circumstantiis; nam instat matrimonium celebrandum et gravissimum *per se* incommodum esset tum poenitenti, tum sponsae et aliis, si differri deberet. — Ceterum, qui non sunt parochi, prudentes sint in accipiendis ad confessionem proxime nupturis et in pluribus casibus ad parochum eos remittant, ne occasione schedulae ipsimet irrideantur. (2)

CASUS XX.

DEFECTUS CONFSSIONIS REPARANDI (1°).

Naborius sacerdos, prolixa Petri confessione excepta, totus impensus in salutaribus monitis ei suggerendis et difficultatibus exsolvendis, impertiendae absolutionis prorsus oblitus est. Inadvertentiae omissionisque solum meminit, ubi in sacrarium reversus se ad missam celebrandam parabat. Tunc vero secum volvere coepit,

(1) V. tamen *Comp. n. 660. Q. 6° not. 2.* (N. edit.)

(2) *Comp. n. 661.* (N. edit.)

quidnam remedii afferret, nec ejus menti occurrebat. Contigit autem, ut, dum sacrum faceret, poenitens ille eucharistiam suscepturus ad altare accederet. Quid tunc Naborius? Dum hostiam a pyxide accepit Petro porrigendam, secreto, ut adstantes non adverterent, dixit: *Ego te absolvo a peccatis tuis.*

Hinc

Quaer. 1° Quid agendum confessario, qui absolutionis poenitenti impertiendae oblitus est?

2° An recte se gesserit Naborius?

Solutio.

738. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Nihil prorsus faciendum est, si venialia tantum clavibus subjecerit, ut res per se patet.

2° Si mortalia accusaverit et sit adhuc moraliter praesens, quando confessarius ad oblivionem advertit, statim absolvendus est, licet prae turba non amplius cernatur, nisi facile sine ejus offensione vel scandalo revocari queat.

3° Si abierit, revocandus est sub aliquo praetextu, si facile fieri possit, nisi mox ad confitendum redire debeat, et, postulata prius ejus licentia atque manifestato absolutionis defectu, hic supplendus erit. Quod si absque gravi incommodo fieri non possit, res tota Deo commendanda erit. Si autem confessarius ex gravi sua negligentia absolutionem impertiri oblitus fuerit, etiam cum incommodo suo gravi poenitentem admonere tenetur. — *V. Cas. V. de poenit. n. 390. et seq. — V. Comp. n. 643. (1)*

739. — *R. ad 2^m Quaes.* Recte egit Naborius absolvendo Petrum modo secreto, antequam ei sacram hostiam porrigeret. Poenitens enim est moraliter praesens adsuntque cetera requisita ad sacramenti validitatem. Neque obstat intervallum inter confessionem Petri et ejus absolutionem; non est enim tantum, ut unio moralis materiae et formae adesse desinat, adspecta sacramenti poenitentiae natura seu forma judiciali, quae in hoc sacramento servatur. Etenim in poenitentia sufficit

(1) quem confer. (N. edit.)

unio, quam exigit actus judicialis; porro actus judicialis sinit, ut intercedat aliqua distantia inter accusationem et sententiam, quamvis, ait *S. Lig.*, distantia illa non tanta esse debeat in sacramento poenitentiae, quanta in iudicio forensi. Communiter autem admittunt theologi, validam esse absolutionem, licet una hora post confessionem effluerit. — *S. Lig. de sacram. in genere n. 9. — Lacroix — Tambur. etc.* Imo, plures auctores intervallum illud magis producant, ut in casu sequenti dicetur.

CASUS XXI.

DEFECTUS CONFESSIONIS REPARANDI (2°).

Gordianus sacerdos, audita confessione Sabinae, nescio qua de causa, ad alia distractus eam absolvere oblitus est. Jam poenitens recesserat, quando confessarius ad errorem advertit. Primum obstupuit; sed stupor nullum malo remedium affert. Quid igitur faciet ille? Ecce, ei deliberanti suboritur perspicua cogitatio. Novit, Sabinam die sequenti venturam esse ad missam audiendam et ss. eucharistiam suscepturam, adeoque occasionem eam absolvendi nanciscetur bonus sacerdos. Alia igitur die Sabinam exspectat, et mox eam cernens in templo, confestim absolvit, licet non monitam.

Hinc

Quaer. *An Gordianus valde Sabinam absolverit, vel quid facere debuisset?*

Solutio.

740. — *R. ad Quaes.* Valida videtur absolutio Sabinae a confessario impertita. Ratio est, quia ex natura sacramenti poenitentiae intervallum sat notabile intercedere potest inter confessionem et absolutionem, cum per modum iudicii sacramentum illud conferatur. Hoc enim suadet iudiciorum ratio, in quibus absolutio vel damnatio etiam longo tempore causae instructionem et rei confessionem sequi potest. Quare, ajunt plures, valde quis absolvitur a peccatis, quorum confessio pluribus etiam diebus praecessit. — Sic *Saettler, de sacram. in genere c. 1. Quaes. 4.* — Concinat *Busebaum* apud *S. Lig. n. 10.*,

ubi dicit: *In poenitentia absolutio satis diu potest differri, sicut in iudiciis sententia post examen causae.*

Quid vero facere debuisset Gordianus? 1° Nihil ipsi erat faciendum, si poenitens venialia tantum clavibus subjecerit, ut dictum est in casu praecedente. 2° Si mulier mortale quodpiam accusaverit, confessarius debuisset procurare, ut eam ad confessionale advocaret, si facile id fieri potuisset, et, manifestato absolutionis defectu, roganda fuisset ad denuo modo generali confitendum actumque contritionis renovandum, ut absolveretur. Ratio est, quia sic absolutio impertiretur convenientius et etiam tutius, cum sint theologi, qui videantur dubitare de validitate absolutionis posito tanto intervallo inter materiam et formam sacramenti. Quod si confessarius non potuerit facile poenitentem ad se revocare, exspectet aliam occasionem opportunioram aut donec ipsa ad confitendum redeat, et interea sinat eam in bona fide eucharistiam suscipere. — Si vero reversura non sit nec facile postea revocari possit, eam tunc sub conditione absolvat.

CASUS XXII.

DEFECTUS CONFESSIONIS REPARANDI (3°).

Eucharius confessarius adegit Albertum mercatorem ad contractum, qui injustus sibi videbatur, rescindendum et ad lucrum inde perceptum retribuendum. Postea vero, re melius perpensa, se errasse cognovit; sed non ausus est, de errore poenitentem admonere.

Hinc

Quaer. 1° *Ad quid teneatur confessarius, qui errores in materia iustitiae commisit?*

2° *Quid de Euchario dicendum sit?*

Solutio.

741. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Si ex malitia aut gravi negligentia seu ex ignorantia graviter culpabili egerit, tenetur errorem retractare etiam cum gravi suo incommodo et, si id non faciat, damnum injustum a se creatum compensare debet.

2° Si inculpabiliter egerit aut ex levitanti negligentia, tenetur quidem ex

justitia errorem corrigere, sed seclusa gravi incommodo. — *S. Lig. n. 621. — V. Comp. n. 644.*

R. ad 2^m Quaes. Eucharis errorem suum corrigere debebat cum levi suo incommodo (¹), quia damnum absque culpa gravi, imo potius bona fide poenitenti creavit; sed graviter peccavit contra justitiam id omitendo. Itaque adhuc nunc eadem obligatione ligatur et, nisi poenitentem admoneat, eum indemnem facere debet. — *V. Comp. n. 644. 646.*

CASUS XXIII.

DEFECTUS CONFESSIONIS REPARANDI (4°).

Didymus confessarius a Sylvia interrogatur, utrum ipsa Sabino nubere possit. Casum dubitandi allegat sequentem, quod scilicet saepius cum consanguineo Sabini in secundo gradu peccaverit, licet gravida numquam evaserit. Didymus vero respondet, eam posse nubere. Putavit ille, impedimentum affinitatis ex copula illicita non se extendere ultra primum gradum, et insuper credebat, copulam non dici perfectam, nisi mulier praegnans evaderet. Paulo post, anxius et dubius de veritate hujus resolutionis, nescit, quid sibi agendum sit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo Didymus erraverit?*

2° *Si erravit, quomodo errorem emendabit?*

3° *Quid, si confessarius Sylviam nonnoverit, vel nesciat, ubi moretur, vel sine gravi incommodo eam advocare nequeat?*

4° *Quid, si matrimonium sit proxime contrahendum, quando impedimentum detegitur, v. g. si sponsi jam sint in ecclesia magno comitatu stipati?*

(¹) Ita ex justitia. Sed caritas etiam cum graviore incommodo pro circumstantiis obligare potest. — *V. Comp. n. 645. not. 1. (N. edit.)*

Gury, Casus conscientiae.

Solutio.

742. — *R. ad 1^m Quaes.* Didymus dupliciter erravit respondendo Sylviae, nullum subesse matrimonii impedimentum, scilicet 1° quia datur vera affinitas, etsi conceptio non sequatur, modo copula fuerit perfecta seu talis, ex qua generatio haberi possit; 2° quia affinitas ex copula illicita dirimit matrimonium non tantum ad 1^m, sed etiam ad 2^m gradum. Igitur Didymus errorem corrigere debet, si copula reapse fuit perfecta. Praesumenda est autem perfecta, nisi de opposito certo constet, v. g. quia de industria impedita fuit, horrendo crimine *onanismi* patrato. Imo, cum incommodo gravi se retractare debet, si errorem ex ignorantia graviter culpabili commisit. Si vero ex aliqua inadvertentia egerit, cum incommodo levi tantum errorem corrigere tenebitur.

743. — *R. ad 2^m Quaes.* Advertat imprimis, utrum matrimonium sit jam contractum, vel non.

1° Si jam contractum sit, sponso in bona fide relinquat et quamprimum dispensationem a S. Sede vel ab episcopo, si episcopus dispensare possit, obtineat. Dispensatione obtenta, petat a Sylvia facultatem loquendi cum ipsa de re ad confessionem pertinente. Hac autem impetrata, eidem aperiat matrimonii nullitatem et dispensationem jam actu obtentam, simulque inducat eam ad renovandum consensum, ut dicetur infra de matrimonii revalidatione.

2° Si matrimonium non adhuc sit contractum, tenetur Didymus candide fateri, se rem aliter invenisse indagando in auctoribus, adeoque matrimonium fore nullum, nisi prius dispensationem ab impedimento obtinuerit. (¹)

744. — *R. ad 3^m Quaes.* Si Didymus nesciat, ubi remaneat Sylvia, vel eam admonere nequeat absque incommodo gravi, v. g. periculo infamiae, seclusa ignorantia graviter culpabili nihil aliud faciendum, nisi rem Deo omnino commendare.

745. — *R. ad 4^m Quaes.* Videtur in eo casu permittenda celebratio matrimonii,

(¹) *V. infra n. 889. 1068. 1071. (N. edit.)*

donec dispensatio obtineatur, quia ignorantia sponsorum est invincibilis et nimium esset incommodum, si de impedimento admonerentur, saltem generatim loquendo. — *S. Lig. n. 613. — V. Comp. n. 771.*

CASUS XXIV.

DEFECTUS CONFESSIONIS REPARANDI (5°).

Palmatus sacerdos, audita **Titii** confessione, rescit, eum mille aureos a quodam ditissimo viro subripuisse. Quaerit poenitens, quomodo facienda sit restitutio, quia dominus laesus jam oblit, relicto haerede necessario. Confessarius ei injunxit, ut praefatam summam in causam piam impenderet, scilicet ad monasterium quoddam restaurandum, quod factum est. Haud multo post, hoc consilium a se datum alteri sacerdoti narravit; sed ab eo mox audivit, se turpiter errasse. Sed quid nunc faciat, ipse interrogat.

Hinc

Quaer. 1° An Palmatus teneatur errorem suum corrigere?

2° An monasterium, quod pecuniam accepit, hanc restituere debeat?

3° Quid, si pecunia multis pauperibus erogata fuerit?

Solutio.

746. — R. ad 1^m Quaer. Affirmative. Ratio est, quia obligando Titium, ut pecuniam in piam causam impenderet, haeredem damnificavit. Licet autem bona fide egerit, nihilominus, ubi scit, se erravisse cum damno haeredis, jam non est amplius in bona fide. Ergo ex justitia tenetur errorem corrigere; secus enim censeretur velle damnum productum continuare. — *Lacroix n. 1780.*

747. — R. ad 2^m Quaer. Certo monasterium tenetur hanc pecuniam restituere, nisi eam expenderit nec inde ditius eva-

serit, quia donatio ipsi facta fuit omnino invalida, siquidem adstabat haeres, jure certo gaudens et rem suam repetens.

748. — R. ad 3^m Quaer. Si pecunia jam moraliter consumpta vel si multis pauperibus fuit distributa, ita ut recuperari nequeat, nihil prorsus faciendum est Palmatio, nisi ut Deum oret, quatenus velit aliquo modo creditorem benedicere et compensare. Confessarius enim non tenetur damnum resarcire, quia supponitur bona fide se gessisse, culpam theologicam gravem non commisisse, nec posse sine gravi incommodo errorem corrigere. — *Elbel n. 448. (1)*

(1) Ita quoad *Quaer. 2° et 3° Elbel l. c.*: „At quomodo (inquies) emendabit hunc errorem?“

„*R. Practice sic procedat: Petat a Titio licentiam loquendi cum ipso aliquid ob praeteritam confessionem, qua obtenta doceat eundem, quod praefata pecunia non ad piam causam sit seu etiam fuerit impendenda, sed haeredi restituenda, ideoque a monasterio repetenda. Et certo tenetur monasterium illam nondum expensam seu moraliter consumptam restituere, vel, si jam sit expensa in fabricam, tenetur refundere tantum, quantum evasit ditius ex illa. At vero, si pecunia non amplius possit repeti ab illo monasterio, aut curet persuaderi haeredem, quatenus is velit gratis condonare, utpote bona fide jam expensum ad piam causam. Quod si nec hoc quidem fieri valeat absque periculo diffamationis aut fractionis sigilli, rem totam commendet Deo, diligenter orando, ut is largiori sua benedictione velit haeredi innocenti damnum resarcire. Confessarius enim non tenetur illud damnum resarcire, cum suadendo supponatur processisse bona fide, nec commisisse culpam theologicam gravem, etsi juxta probabiliorum opinionem adhuc teneatur Titius. Et in hujus defectum teneretur confessarius, si mala fide et temere cum culpa theologica gravi poenitentem obligasset etc. — V. *Lacroix l. 3. p. 2. n. 353. — Cardenas in 2. crisi diss. 23. a n. 141.*“ (N. edit.)*

CASUS DE SIGILLO CONFESSIONIS

SCILICET

De obligatione sigilli; — de usu notitiae in confessione acceptae; — de variis modis sigillum violandi.

CASUS I.

OBLIGATIO SIGILLI.

1° Fulberius confessorius, vir loquax et parum discretus, facile cum aliis, praesertim sacerdotibus, sermonem habet de rebus in confessione auditis, nec ullo cohibetur scrupulo, quia summopere cavet, ne poenitentem ullum nominatim prodat. Evenit tamen, nec raro, ut audientes in poenitentium cognitionem deveniant.

2° Laurentius, olim Pontii famulus, huic centum francos subripuerat. Cum non haberet, unde redderet, confessorium rogavit, ut vellet, etiam eo nominato, obtinere a Pontio debiti condonationem. Remisit quidem debitum Pontius; sed pluribus aliis id manifestavit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam sit obligatio sigilli confessionis?*

2° *An in ea detur materiae parvitas?*

3° *An liceat uti opinione probabili in materia sigilli, seu quando probabiliter abest revelationis periculum?*

4° *An Fulberius graviter sigillum violaverit in primo casu?*

5° *An Pontius peccatum grave commiserit contra sigillum confessionis, furtum Laurentii manifestando?*

Solutio.

749. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Datur strictissima obligatio sub gravi servandi sigillum confessionis, ut constat ex jure naturali, divino positivo et ecclesiastico. 2° Haec obligatio in omni casu urget, ita ut in nullo casu possibili liceat revelare quidquam in confessione auditum. — *S. Lig. n. 634.*

750. — *R. ad 2^m Quaes.* Nulla datur materiae parvitas in revelatione *directa*, quia materia etiam levissima in se, si revelaretur, maximum totius legis periculum induceret. — *V. Comp. n. 647 — 649. — V. S. Lig. n. 635.*

R. ad 3^m Quaes. Negative. Ratio est, quia hic non agitur tantum de licito vel illicito, sed de removendo quolibet periculo offensionis fidelium et injuriae sacramenti. — *S. Lig. n. 633. — V. Comp. n. 650.*

751. — *R. ad 4^m Quaes. Affirmative,* quia ratio agendi Fulberii inducit, licet indirecte, proximum periculum revelationis. Nec excusatur Fulberius ex eo, quod neminem nominatim prodat, quia datur revelatio sigilli, quoties, ex dictis, proximus in cognitionem poenitentis venire potest.

752. — *R. ad 5^m Quaes. Affirmative,* si noverit Pontius, rem sibi manifestari a proprio famuli confessorio ex obtenta illius facultate. Sic *S. Antoninus part. 3. tit. 17. c. 22. §. 2.*, ubi ait: „Adcelandam confessionem tenetur is, ad quem „confessio pervenit *licite* vel *illicite*, *mediate* vel *immediate*... Item ille, cui „de licentia poenitentis confessorius revelat.“ Consentit *D. Thomas*, qui rationem de hoc reddit, *quia*, ait, *participat aliquo modo actum sacerdotis.* — *Suppl. ad 3^m partem, quaest. 11. art. 3.*

Nota. Inauditum fere est, sigillum confessionis directe violatum fuisse, etiam a sacerdotibus impiis, apostatis vel amentibus, ut unanimes asserunt theologi, quod sane non nisi specialissimae Dei Providentiae tribuendum est⁽¹⁾. Sed non

⁽¹⁾ „Revelationes directae adeo sunt raras, „ut asseri queat, eas non contingere. „Exstiterunt sacerdotes apostatae, et per „tutelam specialem, qua Deus protegit „Ecclesiam suam, sigillum confessionis

adeo infrequens est revelatio indirecta, quae ex imprudentia confessarii sequitur. Cavere igitur summopere debet confessarius, ne quidpiam dicat unquam, ex quo gravamen poenitentibus induci queat.

CASUS II.

USUS EXTERNUS NOTITIAE CONFESSIO- NIS (1°).

1° Christophorus sacerdos, in minori seminario seu collegio confessarius, notitia in confessione habita utitur, ut occurrentibus extra confessionem poenitentibus magis blandiatur et sic ipsis animum faciat, necnon ut superiores seu domus praepositos admoneat de majori vigilantia et sollicitudine generatim habenda, imprimis in tali loco et tempore determinato.

2° Saturninus episcopus firmiter intra se statuerat, proponere Nemesium pro cura notabili animarum. Sed, audita casu ejus confessione, reperit, eum esse indignum atque moribus corruptum et ad corruptionem proclivem. Hinc consilium mutat ad impediendam ruinam spiritualem plurium et ipsius Nemessii aeternam damnationem.

Hinc

Quaer. 1° *An liceat uti notitia confessionis ad externam directionem vel gubernationem?*

2° *An liceat dicere, esse invigilandum?*

3° *Quid in specie ad singulos casus?*

Solutio.

753. — *R. ad 1^m Quaes. Negative,* quia hoc in odium sacramenti et in gravamen poenitentis cederet. Constat etiam ex variis decretis S. Sedis. — *V. Comp. n. 670. 671.*

754. — *R. ad 2^m Quaes. 1° Confessarius minime potest dicere, esse invigilandum in tali loco vel tempore, quia ex hoc evidens poenitentis sequeretur gravamen. Controvertitur autem, an dicere possit in genere superioribus vel praepo-*

„illaesum servaverunt; existunt mente „alienati, et in delirio ipsis numquam „aliquid excidit, quod sigillo sacramen- „tali obesse posset.“ — Gousset n. 515. (N. edit. ex idiom. gall. versa.)

sitis: Vigilate. Refert S. Lig. n. 657. plures, qui ita sentiunt cum D. Thoma; sed nullam ipse sententiam profert. Hinc in praxi tutius est, ut omnino sileat, perinde ac si nihil prorsus in confessione audivisset. Attamen posset confessarius, si ipse curam invigilandi habeat, uti notitia confessionis ad se cautio-rem seu vigilantio-rem reddendum, quia semper potest proprios defectus emendare, quando ad eos advertit. (1) — S. Lig. n. 657.

755. — *R. ad 3^m Quaes. 1° Christophorus violavit indirecte sigillum confessionis declarando superioribus vel praepositis, specialiter invigilandum esse in tali loco et tempore determinato. Non potest autem stricte damnari ex eo, quod dixerit tantum modo generali, sollicitudinem in vigilantia habendam esse, quamvis magis expediat, ut omnino taceat. Satagere autem bene potest, ut se magis amoenum erga poenitentes ostendat, ut lis animum faciat eorumque fiduciam in se conciliet. Ratio est, quia nulla est in hoc revelatio confessionis, ut patet, neque gravamen poenitentium. — S. Lig. n. 657.*

2° Saturninus episcopus non potuit uti notitia in confessione habita in externa gubernatione ad indignum sacerdotem a munere amovendum; sed debuisset mentem suam ipsi in confessione aperire et eum inducere ad renuntiandum praedicto muneri, et quidem sub poena denegandae absolutionis. Non datur quidem in hoc violatio propria sigilli, cum episcopus consilium suum nemini manifestaverit; sed adest gravamen poenitentis et odium sacramenti, ut patentissimum est. — *S. Lig. n. 657. etc.*

CASUS III.

USUS EXTERNUS NOTITIAE CONFESSIO- NIS (2°).

Camillus parochus, ancillae suae Bertinae periculose aegrotantis confes-

(1) „Nulli dubium, quin (in simili actu) quam maxime caute confessarius procedere debeat, cum difficile sit, in his omne periculum evitare vel revelationis, vel gravaminis poenitentis.“ — *S. Lig. ib. (N. edit.)*

sionem excipiens, comperit, eam esse ex delicto gravidam. Obstupefactus et dolens haeret dubius et anceps, nesciens, quid consilii sit capessendum, urgente tantae infamiae periculo. Intricatissimi hujus casus solutionem in aliam diem differt, donec fiat lux. Interea vero Bertina melius se habet. Lux affulget Camillo. Paucis post diebus, posito praetextu infirmæ valetudinis, eam dimittere festinat. Subinde, cum Rosinam in ancillam admittere intra se statuisset, audita ejus confessione, novit, eam nuperrime fuisse seductam; ideoque, invisâ doctus experientia, statim a proposito recedit, ne casus ancillae dimissae recurrat.

Hinc

Quaer. 1° *An Camillus peccaverit, Bertinam dimittendo?*

2° *An etiam, Rosinam non requirendo?*

Solutio.

756. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative,* quia egit ex notitia confessionis contra poenitentem seu cum ejus notabili gravamine. Potest quidem ipse ancillae impetare in confessione, ut discedat ad propriam infamiam vitandam et scandalum ingens arcendum, et quidem sub comminatione absolutionis ipsi denegandae, nisi velit exire aut licentiam externe agendi sibi concedere. Quod si recuset, nihil parochi faciendum est, nisi ut divinae Providentiae se commendet.

757. — *R. ad 2^m Quaer. Affirmative,* Hic enim recurrit idem casus modo jam solutus. Proinde confessarius externe agere debet perinde, ac si nihil sciret. Sed potest poenitenti propositum manifestare et eam inducere, ut sibi permittat, mentem suam mutare; imo eandem ad id sub poena denegandae absolutionis obligare, ut in primo casu jam dictum est.

CASUS IV.

USUS EXTERNUS CONFESSIONIS (3°).

Ugolinus sacerdos, Adrianæ puellæ jamjam morituræ confessionem excipiens, rescit, eam esse praegnantem. Eam ad-

hortatur bonus pastor ad statum suum sive medico, sive mulieri prudenti aperiendum, ut salutis foetus prospici queat. Sed surdae canit ille. Periculum infamiae reformidans Adriana protestatur, hoc nulli mortalium se esse declaraturam. Miseram frustra adhortatam moerens sacerdos non absolutam relinquit, velut indispositam. Paulo post Adriana animam efflat et cum foetu non baptizato tumulatur.

Hinc

Quaer. 1° *An Ugolinus recte egerit, absolutionem Adrianæ denegando, necne?*

2° *An potuisset procurare, ut per prudentem matronam vel medicum aperiretur latus puellæ defunctæ, ut infans baptizaretur?*

3° *An saltem id potuisset, si rem sub secreto naturali, non vero confessionis, novisset?*

Solutio.

758. — *R. ad 1^m Quaer. Solutio pendet a variis circumstantiis.* Etenim vel spes probabilis de baptismo foetui procurando affulgebat, quia v. g. jam mater partui propinqua erat; vel nulla aut exigua, quia a paucis mensibus conceperat. Si prius, Adriana obligari potuit et debuit per se ad rem alicui matronæ prudenti manifestandam; secus vero in posteriori casu, quia non tenebatur puella crimen manifestare cum tanta infamia, non affulgente spe saltem probabili, ut proles baptizari posset. Dixi: per se; quia, etiam stante certa obligatione ex parte mulieris rem exterius manifestandi, non semper hæc obligatio ipsi declaranda foret, nempe si praevideretur, eam admonitioni obtemperaturam non esse. Tunc enim satis erit, si confessarius poenitentem enixe adhortetur, ut secretum suum mulieri prudenti prodatur, quin ad id sub poena denegandae absolutionis urgeatur, ne mater simul cum prole in æternum pereat. — *Elbel n. 485. 486.*

759. — *R. ad 2^m Quaer. Negative.* Ratio patet ex dictis in casibus præcedentibus, scilicet quia in hac hypothesis usus externus notitiæ ex confessione habitæ

est prorsus illicitus, quando odium sacramenti, ut in casu, inducere potest.

760. — *R. ad 3^m Quaes.* Confessarius potuisset, defuncta Adriana, admonere prudentem mulierem, v. g. obstetricem, ut baptismo infantis provideretur, quia res ei manifestata fuisset extra omnem confessionem, et ratio procurandi salutem prolis ab obligatione servandi secreti eum eximeret. Nec refert, quod secretum commissum fuerit quasi in confessione, quia obligatio sigilli inhaeret *soli confessioni sacramentali*, siquidem non pendet ab arbitrio hominis, sed ex institutione Christi, qui eam soli confessioni sacramentali annexuit. Prudentius autem in simili casu ageret confessarius, scriptum a puella requirendo, si fieri posset, ne de sigilli violatione accusetur.

CASUS V.

QUID MISSIONARIUS DE SIGILLO (1°).

Albericus missionarius, cum primum ad missionis locum, vel collegium vel conventum, ubi exercitia spiritalia est traditurus, pervenit, nihil antiquius habet, quam ad confessiones audiendas statim convolare, ut agnoscat inde, quomodo in instruendo sese dirigere possit; *quia, inquit, missionarius confessiones non audiens non est, nisi cymbalum tinniens, aërem verberans, et practice praedicare nequit.*

Hinc, si quando ab audiendis confessionibus fuerit impeditus, diligenter a socio suo, confessario, exquirat, quibusnam in punctis magis sit insistendum.

Hinc.

Quaer. 1° *An notitia confessionis uti liceat ad concionandum?*

2° *An missionarius petere possit a socio, in quibusnam capitibus insistendum sit in habendis concionibus, si ille ex notitia confessionis sit responsurus?*

3° *Quid de Alberico sentiendum?*

Solutio.

761. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative,* secluso speciali revelationis periculo et

poenitentium gravamine. Ratio est, quia *per se* nulla est confessionis manifestatio nullumque incommodum pro poenitentibus, nisi in casu particulari aliquis videatur designari. Sed doctrina communis semper doceri potest; secus enim missionarius, multis auditis confessionibus, jam de nulla re loqui posset. — *S. Lig. n. 654. — Elbel n. 525. — V. Comp. n. 668.*

762. — *R. ad 2^m Quaes. Negative,* si agatur de loco angusto, seu qui non constet tribus hominum millibus; secus si locus sit amplissimus: quia in priori casu facile potest intervenire odium sacramenti ex gravamine poenitentium; secus autem in posteriori casu. Ceterum facilius et convenientius resciet missionarius ab ipso parrocho, de quibusnam populus cum majori fructu sit instruendus. — *S. Lig. n. 654.*

763. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Albericus missionarius uti potest notitia confessionis ad concionandum, adhibita tamen cautela, ne suspicionem hanc in auditores ingerat. 2° Cavere debet, ne, utendo notitia confessionis concionandi gratia, nimius sit. Cautius agat in angusta parochia, et praesertim in coetibus religiosis valde exiguis. Licet autem auditio confessionum utilis sit ad concionandum, verum non est, eam adeo necessariam esse. Nonne confessarius in aliis locis vel religiosis communitatibus sufficientem acquisivit experientiam, ut cum fructu praedicare possit, quin statim audiendis confessionibus vacare debeat?

CASUS VI.

QUID MISSIONARIUS DE SIGILLO (2°).

Urbinius missionarius ex notitia confessionis narrat, quid sit talis regio, talis civitas vel pagus. „Hic,“ ait, „regnat „ingens morum corruptio, illic mirabilis „morum innocentia; alibi nullus jam adolescens in statu gratiae reperitur; ibi „innumerae confessiones generales fiunt „seu sacrilegae confessiones iterantur, alibi „pauciores; *hodie in retibus meis captus „est piscis ingens* etc...” Exponit parochis, quid de eorum parochia sentiat,

quamvis cum parochianis non egerit, nisi in tribunali poenitentiae. Eos admonet, ut invigilent juventuti suae, ne seductio sequatur; nocturnos conventus aut alia hujusmodi impedire satagant, et mitius aut severius erga parochianos agant. Facilem etiam sermonem habet inter prandendum de numero et qualitate poenitentium. „Hodie,“ ait, „hum! pinguem feci ventionem. Hominem habui, qui a triginta annis non erat confessus; accessit amplissima matrona; vir specie externa spectabilis; decem confessiones sacrilegas iterare debui etc...“

Hinc

Quaer. 1° *An missionarius ex notitia confessionis dicere possit, quid sit talis regio respectu morum, quid talis civitas, quid talis pagus?*

2° *An possit monere parochos de vitiis et abusibus in sola confessione cognitis?*

3° *Quid de Urbisio dicendum?*
Solutio.

764. — *R. ad 1^m Quaer. Negative*, si locus sit satis angustus, v. g. si non constet tribus hominum millibus *circiter*; secus, si oppidum sit valde amplum. Ratio est, quia, si sit locus angustus, licet tunc non reveletur persona, revelatio tamen redundat in infamiam totius communitatis et proinde cadit etiam in gravamen poenitentis, qui illius communitatis membrum est; et ideo ex tali revelatione confessio odiosa ei redderetur. Incommodum autem illud non invenitur, si de magna civitate agatur. — *S. Lig. n. 654. et alii communissime contra paucos*, quorum alii dicunt, sigillum in nullo, quantumvis angusto loco violari, et alii rigidiores, qui dicunt, ubique violari.

765. — *R. ad 2^m Quaer.* Generatim negandum est ob imminens revelationis periculum, praesertim si loca et circumstantiae particulares declarentur. Secus tamen, si parochia sit amplissima et defectus generales tantum manifestentur, in sensu distinctionis jam modo factae. Verum, si agatur de vitiis generalibus tantum, numquid haec a paracho melius, quam a

missionario non cognoscuntur? Quid igitur proderit manifestatio, quam missionarius paracho faciet? (¹)

766. — *R. ad 3^m Quaer.* Urbitius missionarius in pluribus sigillum confessionis *indirecte* violavit, et in aliis imprudenter locutus est. Etenim periculo revelationis sacrilegae se exposuit admonendo parochos, ut nocturnos conventus et alia similia impediant, et dicendo, aliquem non esse confessum a triginta annis, licet non nominetur, ob revelationis periculum, nisi parochia sit amplissima vel poenitentes ex aliis parochiis etiam confluant.

767. — Male etiam fecit loquendo de numero confessionum sacrilegarum, quas iterare debuit, nisi locus sit amplissimus, ut modo dictum est (²). In ceteris nulla est sigilli violatio, sed non raro imprudentia, inutilis loquacitas necnon jactantia, quae in viro apostolico in aedificationem non cedit. Praestat sane, omnino silere de iis omnibus, quae in confessionibus excipiendis peracta sunt, licet sigillum nulli periculo exponatur. Cave praesertim, o missionarie, ne quidpiam dicas de auditis vel peractis quibuscumque in tribunali poenitentiae in mediis sacerdotum coetibus vel inter prandendum, praesertim coram muliere ad mensam ministrante!

CASUS VII.

COMPLICES CORAM EODEM CONFESSARIO, UNO FATENTE, ALTERO SILENTE.

Ranulphus et Florina, sponsi matrimonium mox contracturi, confitendi gratia ad Lampridium parochum accedunt. Prior confitetur Florina, quae inter alia peccatum cum sponso pluries patratum exponit. Succedit vice sua Ranulphus, qui, peracta confessione absque ulla peccati supradicti mentione, absolutionem postulat. Anxius autem confessarius interrogat tum generalius, tum particularius, urget et premit poenitentem iterum iterumque negantem, et torquendo prior ipse torquetur. Quid miser? Si absolvat, horrendum se-

(¹) V. *Comp. n. 668. not. 1.* (N. edit.)

(²) Etiam in aliis pro circumstantiis sigillum violari potuisse censeo. (N. edit.)

guitur sacrilegium: si dimittat, aperta sigilli violatio. In hac tanta animi perplexitate versanti lux aliqua affulgere videtur. Ranulphum inducit et repugnantem determinat ad unius diei dilationem, praetextu majoris frugis ex sacramento colligendae, sed revera, ut a Florina, etiam reditura, licentiam de peccato communi cum sponso loquendi caute petere possit. Insuper ad tantum incommodum in posterum praecavendum firmiter statuit, quoties in sacro tribunali sibi occurrent complices, a priori confitente praedictam licentiam postulare.

Hinc

Quaer. 1° *An possit postulari a poenitente licentia loquendi de expositis in confessione, imprime cum complice, et an expediat? Quid in casu nostro?*

2° *An confessarius possit vel debeat absolvere poenitentem negantem peccatum, quod novit confessarius intra confessionem?*

3° *Quid de agendi ratione confessarii?*

Solutio.

768. — *R. ad 1^m Quaer.* Confessarius sane potest licentiam postulare a poenitente, ut utatur notitia confessionis tali vel tali modo, quia, cum sigillum confessionis in favorem poenitentis constitutum sit, obtenta ab eo licentia, corrumpitur haec obligatio. Generatim vero talem licentiam a complice primo confitente raro petere expedit; nec debet praesumere confessarius, quod alter confitendo peccata sua celaturus sit. Esset vero aperta sigilli violatio, si confessarius licentiam illam ab uno complice peteret, postquam alter jam confessus est, quia inde oriretur suspicio gravis, quod hic peccatum suum non fuerit confessus. — *S. Lig. n. 631. 651. — Elbel n. 482. et alii communiter.* — In casu nostro imprudentissime egit confessarius, quia periculo proximo sigillum violandi se exposuit, quantumvis caute egerit.

769. — *R. ad 2^m Quaer.* Confessarius

potest et debet talem poenitentem absolvere, si peccatum ex sola complices confessione noverit, saltem *probabiliter*. — *Ita Elbel n. 453. — Billuart, diss. 6. art. 10. §. 2. — Gousset n. 515. contra S. Lig. n. 631. — Lacroix n. 1969. et alios*, qui dicunt, omittendam esse absolutionem et recitandam orationem aliquam ad ejus negationem celandam. Ratio est: 1° quia confessarius nequit uti notitia confessionis ad negandum sacramentum alicui poenitenti, ut patet ex dictis; 2° quia, etiam admissa saltem probabilitate alterius sententiae, non licet uti opinione probabili in materia sigilli sacramentalis.

770. — Nec dicas, confessarium tunc agere tantum in confessione et in bonum poenitentis, necnon ad vitandam sacramenti profanationem. Nam 1° confessio unius non est confessio alterius; ergo utitur notitia confessionis extra confessionem. 2° Negatio absolutionis non magis excusat poenitentem, si credat sacrilegam recipere absolutionem. 3° Sacramentum formaliter profanatur a poenitente in quocumque casu, materialiter tantum a confessario, cum de gravissima causa dat absolutionem, quam scit futuram esse nullam. (¹) Confessarius igitur debet caute interrogare modo generali, sicut fecisset, si complices confessionem non audivisset; non autem potest specialiter de illo peccato interrogare, nec debet esse nimis in interrogationibus generalibus repetendis, quia in hoc esset periculum revelationis. Si confessarius rem extra confessionem ex aliorum relatione novisset, interrogare quidem posset poenitentem; sed generatim ipsi credere et eum absolvere deberet. — *V. Comp. n. 619.*

771. — *R. ad 3^m Quaer.* Lampadius male egit, ut patet ex dictis. Debuisset igitur prudenter forma generali Ranulphum interrogare, et negantem absolvere sub conditione: *si es dispositus*; sic enim prospicitur tum reverentiae sacramenti, tum sigillo confessionis servando, et simul salutis poenitentis, si forte in bona fide versetur. Neque frangitur sigillum per tacitam conditionem, cum nulla con-

(¹) V. supra n. 179. (N. edit.)

fessionis revelatio nec ullum poenitentis gravamen interveniat.

CASUS VIII.

LAICUS DE SIGILLO.

Ferfellius, nuperrime conjugatus, immediate post uxorem suam confitetur et inter cetera dicit: „Pater, me miserum! „quid faciam? Ecce! modo audiui uxorem „meam se accusantem de fornicatione cum „fratre meo patrata, priusquam mihi nupserit. Statui jam, eam dimittere; nolo „illam amplius in uxorem agnoscere.“ Confessarius, omnino obstupefactus, nescit prorsus, quid ipsi respondere possit aut debeat, ne sigillum prodat, et etiam ne falsum dicat. Ut autem e vadis emergat, poenitentem acriter carpit ex eo, quod confessionem uxoris auscultaverit. Ferfellius vero indignabundus recedit, et uxorem conviciis oppressam a se dimittit cognatisque de divortio mirantibus rem totam narravit.

Hinc

Quaer. 1° *An Ferfellius in his graviter sigillum sacramentale violaverit?*

2° *An obligatus fuerit non solum ad uxorem servandam, sed etiam ad debitum et reddendum?*

3° *Quid confessario fuisset agendum?*

Solutio.

772. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Ferfellius graviter peccavit, confessionem uxoris audiendo, ut patet.

2° Graviter sigillum sacramentale violavit uxorem increpando, eam dimittendo et ea, quae ex confessione audiverat, aliis narrando. Ratio est, quia usus est notitia ex confessione sacramentali acquisita ad agendum externe cum maximo uxoris gravamine, imo et ejus peccatum ex sola confessione cognitum directe revelavit. Ergo multipliciter legem sigilli violavit. (¹)

773. — *R. ad 2^m Quaes.* Nulli dubium esse potest, Ferfellium obligatum fuisse

ad habitationem cum uxore conservandam, quia non potuit eam dimittere, quin ageret externe ex notitia confessionis cum gravamine maximo mulieris. *Controvertitur* autem, utrum obligatus fuerit ad debitum uxori reddendum. *Probabilius* negandum videtur. Ratio est, quia numquam licet facere, quod est intrinsece malum. Atqui habere copulam fornicatoriam cum uxore illegitima seu ex invalido matrimonio sibi conjuncta est quid intrinsece malum. Ergo, etiamsi cognoscatur, aliquid esse tale, ex notitia confessionis, non licet id peragere, utpote intrinsece malum; esset enim formalis fornicatio. Deus autem per sigilli obligationem non potest velle id, quod est intrinsece malum. Ergo reapse Ferfellius non tenetur debitum uxori reddere. — *Lacroix n. 1978.*

Aliqui dicunt, Deum in hoc casu ob sigilli reverentiam concedere viro jus in corpus conjugis, non obstante matrimonii invaliditate.

774. — *R. ad 3^m Quaes.* Confessarius summopere cavere debuisset, ne verbis suis rei veritatem confirmare videretur. Non potuisset igitur ulla monita particularia poenitenti praebere, ex quibus censeretur peccatum uxoris supponere. Sed praemissa non adeo acri et vehementi objurgatione ex eo, quod aurem uxori confitenti admoverit, dicere debuisset, res plerumque male audiri, quando submissa voce proferuntur, et insuper ipsi non licitum esse, uti notitia ex confessione habita, etiamsi aliquam certo acceperit, quod tamen existimare non debet.

CASUS IX.

CONFESSARIUS A POENITENTE DECLINANS OB INCOMMODA EX PRAECEDENTI CONFESSIONE COGNITA.

1° Paschalis religiosus, in ecclesiam monasterii ad audiendam alicujus mulieris confessionem advocatus et rescuens, illam esse Bertham, se excusat ab illa audienda, dicens, tempus sibi deficere seu aliquo urgenti negotio se detineri: alia autem secreta ratione movetur. Cupisne scire, quanam sit? Accipe! Alias eam-

(¹) V. etiam supra n. 752. (N. edit.)

dem Bertham jam audivit in confessione et experientia novit, eam esse admodum prolixam, morosam, taediosam, imo et scrupulosam, quapropter tanto oneri se subtrahere satagit.

2° Faustinus sacerdos, ad confessionem Rutiliae excipiendam accersitus, excogitato aliquo praetextu se ab ea audienda excusat. Quare? Quia graves tentationes jam alias eam audiendo expertus est et putat, sibi periculosum esse, si eam iterum audiat. Nec existimat, se teneri cum propriae animae periculo hujus mulieris confessionem excipere. Postea tamen timet, ne sigillum confessionis violaverit.

Hinc

Quaer. 1° *An confessarius declinare possit confessionem alicujus poenitentis, quia novit ex alia confessione, eam esse intricatum, prolixum aut male dispositum?*

2° *An confessarius se excusare possit ab audienda aliqua muliere, quia ex ejus confessione scit, eam sibi esse periculosam?*

Solutio.

775. — *R. ad 1^m Quaes. 1° Negative*, quoties alii id animadverterent et in suspicionem de conscientia poenitentis venient. Item quoties causam repulsae suspicari posset ipse poenitens, quia hoc cederet in ejus gravamen; posset enim id habere ut tacitam exprobrationem suorum peccatorum aut sui modi confitendi. — *S. Lig. n. 659. — Lugo etc.*

776. — 2° *Negative etiam probabiliter*, etsi nullus, ne poenitens quidem, suspicari posset, ejus confessionem a confessario declinari, v. g. quando praetextus apparenter valde legitimus apparet, ut confessarius vocatus non accedat. Ratio est, quia etiam in hoc casu confessarius utitur notitia confessionis ad faciendum externe aliquid in se poenitenti ingratum, licet hic id nesciat. Quare, si confessarius nolit curam spirituales istius suscipere, hoc ipsi in tribunali poenitentiae declarare debet; etenim, licet fuga e confessionali aut excusatio ex

praetextu apparenter justo non redderet confessionem tali poenitenti odiosam, eam tamen fidelibus odiosam redderet, quia, si scirent fideles, posse confessarios ex colorato praetextu aufugere ab ipsis ob notitiam de statu ipsorum conscientiae in confessione acceptam, facile gravamine afficerentur. — *Roncaglia c. 2. quaest. 6. — Lugo disp. 23. n. 117. etc. contra plures.*

777. — Licite tamen confessarius se celabit, si justam habeat causam, ob quam ab aliis etiam poenitentibus aequae excusari valeret. Nec obstat, quod tunc poenitens etiam suspicari posset, confessarium se celare ob audita sua peccata; nam in eo casu ejus suspicio temeraria foret, et confessarius eam vitare non teneretur. Itaque potest et debet se gerere erga talem poenitentem, quemadmodum se gereret erga alium, cujus confessionem numquam excipit. — *S. Lig. n. 659.*

778. — *R. ad 2^m Quaes. 1° Affirmative*, si periculum illud proveniat ex eo, quod ab ista muliere sollicitatus fuerit ad peccatum in praecedenti confessione. Ratio est, quia provocatio illa ad malum non est peccatum sub sigillo confessionis sacerdoti commissum; etenim non est peccatum, quod poenitens confitetur, sed quod patrat inter confitendum absque ulla connexionione ad confessionem, quatenus sacramentalem.

779. — 2° *Negative*, si confessarius ex notitia confessionis sciat, talem poenitentem solere extraordinaria confiteri peccata, ex quibus ille vehementer ad libidinem excitetur. Ratio est, quia notitiam hujus periculi non habet, nisi ex cognitione peccatorum poenitentis, et proinde periculum illud strictam connexionionem habet cum ejusdem confessione; quapropter pergere debet ad illam confessionem excipiendam, divino fretus auxilio, a quo sane in his angustiis non destituetur. — *Lugo disp. 23. n. 116. et alii communiter contra plures. (¹)*

(¹) Assertit *Lacroix n. 1979.*: „Si tamen per hoc exponeret se *periculo proximo* lapsus, deberet emanere, quia se tali periculo exponere est intrinsece malum.“ Sed tale periculum vix umquam aderit, si serio adhibeantur media opportuna. (N. edit.)

CASUS X.

PERPLEXUS CONFESSARIUS RATIONE SIGILLI (1°).

1° Columbinus parochus peracto sacro excipit Damasi confessionem; sed absolutionem ei ad aliud tempus differt, ut pravae consuetudinis emendationem procuret. Sed ecce, dum parochus solus adstat in ecclesia, horis recitandis intentus, accedit ad eum Damasus, rogans, ut communionem sibi ministrare velit. Haeret primum anceps Columbinus, et postea nutu capitis significat, se ejus petitioni obtemperare nolle.

2° Syagrius laicus accedit ad Remundum parochum, confessiones excipientem, et ipse, vice sua conscientiae secreta pandens, ait: „Pater, ego miserrimus hominum, „socius sui plurium perversorum hominum, „qui de nece tibi metipsi inferenda condixerunt. Modo sceleris horrore perculsus, „peccatum meum confiteor et de illo in- „time doleo.“ Parochus, his auditis, mirum in modum perturbatur; attamen, vehementi nisu secum luctans, religiose exsequi curat, quidquid suum ministerium exposcere videtur. Dimisso autem illo poenitente nescit, an surgere possit et effugere, ut vitae suae provideat, ceteris poenitentibus derelictis.

Hinc

Quaer. 1° *An Columbinus violaverit sigillum confessionis denegando communionem Damaso?*

2° *An Remundus in secundo casu potuerit, illaeso confessionis sigillo, abire et vitae suae consulere?*

3° *An liceat confessario recedere a poenitente, mortem ipsi minitante ob absolutionis denegationem?*

Solutio.

780. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative*, quia Columbinus notitia confessionis usus est cum poenitentis gravamine. Nec obstat, quod poenitens occulte sacramentum petat, quia violatur sigillum confessionis non solum aliis manifestando aliquid ex confessione

cognitum, sed etiam aliquid agendo, quod poenitenti onerosum esse potest. — *S. Lig. n. 658. — Lacroix l. 6. part. 1. n. 145. et alii communiter contra plures. — V. Comp. n. 667.*

781. — *R. ad 2^m Quaer. 1°* Remundus abire potuit illaeso confessionis sigillo, si ex tali cautione minime manifestabatur aliis peccatum auditum, nec ullum gravamen pro poenitente sequebatur. — *S. Lig. n. 659. — Lugo d. 23. n. 108. — Billuart diss. 8. art. 5. et alii communiter.*

2° Secus vero dicendum, si fugere nequibat, quin aliquo modo aperiret, tale peccatum fuisse sibi revelatum, quia fuga illa fuisset tunc indirecta peccati auditi revelatio. Hinc non posset confessarius a celebratione missae abstinere, quando novit in confessione ex aliquo criminis complice, venenum in urceolo vini infusum esse, si alii complices intelligerent, crimen ab aliquo sociorum revelatum fuisse. — *S. Lig. n. 659. — Lugo d. 23. n. 110. — Elbel n. 524.*

782. — *Excipe*: si confessio non sit sacramentalis, sed simplex communicatio, ut patet. Item si confessarius admoneretur quidem intra confessionem de insidiis sibi praeparatis, sed monitio illa nullatenus ad confessionem pertineret, v. g. si poenitens non esset complex in proposito confessarium occidendi, sed illud fortuito vel ex secreto novisset. Sequitur ex dictis.

In casu vero, in quo confessio esset vere sacramentalis, poenitens teneretur dare confessario licentiam utendi notitia ipsi in confessione communicata, ut ille a periculo se eximere possit, saltem si hanc absque periculo gravis damni proprii dare possit; quod si eam injuste deneget, absque absolutione utpote indispositus dimittendus est.

783. — *R. ad 3^m Quaer. Affirmative*, modo ab aliis non advertatur, hoc fieri ob denegatam absolutionem. Ratio est, quia ibi nulla sequitur sigilli violatio: minae enim illae non fuerunt materia illius confessionis, sed peccatum ibi commissum coram ipso confessario. Imo, potest aliis dicere, quod fugiat ob mortis periculum, et

auxilium advocare, licet revelare non possit, quod propter negatam absolutionem poenitens sibi mortem minatus sit. Si autem fugere possit, quando minae intentantur, proinde similiter poterit postea non redire absque ulla sigilli revelatione, ob eandem rationem. Confessio enim cessat esse sacramentalis ex momento, quo mors intentatur. ⁽¹⁾ — *Lugo disp. 23. n. 116.*

CASUS XI.

PERPLEXUS CONFESSARIUS RATIONE SIGILLI (2°).

1° Hugolinus confessarius audit ex confessione Titii, ecclesiam, in qua celebrare solet, modo pollutam esse ex secreto crimine ab ipso Titio in ea patrato. Postquam discessit ille poenitens, insurgit in mente confessarii difficultas, ad quam prius non attenderet. Quid de celebratione missae die sequenti? Si ibi sacrum faciat, legem Ecclesiae gravem infringet; si celebrationem omittat, sigillum confessionis violabit. Inter malleum et incudem constitutus Hugolinus nescit prorsus, quo se vertat. Tandem, excogitato aliquo praetextu, in alium locum discedit.

2° Paternus sacerdos confiteri solet Alberto, quem pium reputat presbyterum. Sed ecce! Albertus vice sua ad pedes Paterni provolutus confitetur, et inter alia infandum crimen pandit, scilicet se simulatum esse sacerdotem. Obstupefactus horrescit Paternus et poenitentem non absolutum dimittit ad poenitentiam peragendam, antequam confessio perficiatur. Sedata autem animi perturbatione cogitare coepit de alia difficultate, scilicet utrum ipse possit aut debeat Alberto adhuc, sicut antea, confiteri.

Hinc

Quaer. 1° *An possis vel tenearis celebrare in ecclesia, quam no-*

⁽¹⁾ „Si vero aliis ingereret suspicionem negatae absolutionis, posset recitare aliquam orationem, non jam intendendo deceptionem poenitentis, sed solam liberationem ab illa vexatione, quamvis poenitens se decipiat, credens, illam orationem esse formam absolutionis.“ — *S. Lig. n. 659. (N. edit.)*

visti ex confessione esse pollutam?

2° *An possis vel tenearis confiteri illi, cui solitus es confiteri, si ex confessione noveris, illum non esse sacerdotem?*

Solutio.

784. — *R. ad 1^m Quaes. Controvertitur.* Duplex est sententia probabilis, speculative loquendo.

Prima sententia *probabilior*, ut videtur, *affirmat*. Imo, confessarius non tantum potest, sed debet facere, sicut alias fecisset, seclusa confessionis notitia. Ratio est, quia prohibitio non celebrandi in ecclesia polluta non attingit confessarium, qui factam pollutionis non novit, nisi ex confessione. Tunc enim is nihil prorsus scire censetur; ex mutatione vero loci vel propositi sequeretur usus illicitus notitiae confessionis. — *Sporer n. 874. etc.*

Secunda sententia *negat*. Ratio est, quia ex una parte urget praeceptum non celebrandi in ecclesia polluta, et ex alia parte minime urget praeceptum servandi sigillum, cum nullum adsit periculum revelationis apud alios, neque damni poenitentis. Haec sententia, ait *S. Ligorius n. 660. Dub. 5.*, est *satis probabilis*, si nulla fiat revelatio indirecta, nec ullum sequatur gravamen poenitentis, v. g. si confessarius justum praetextum alibi celebrandi exponat.

Ceterum iste casus raro in praxi evenit. Etenim, cum ad pollutionem publica violatio ecclesiae requiratur, difficile est, ut ecclesia sit polluta, quin confessarius id extra confessionem cognoverit.

785. — *R. ad 2^m Quaes. Controvertitur.* Alii *negant*, quia simulare receptionem sacramenti est quid intrinsece malum. Ergo non tantum potes, sed debes desinere huic simulato sacerdoti confiteri.

Alii *affirmant*, quia ad vitandam talem simulationem sufficit, ut intentionem non habeas absolutionem recipiendi, cum eam accipere non possis, et hoc ei declares, accepta ejus licentia. Etenim intrinsece malum non est, si peccata tua declares sine intentione recipiendi absolutionem;

porro ex causa gravi hujusmodi simulatio vel cooperatio ad peccatum illius hominis est licita ut mere materialis. Potes igitur et debes illi confiteri, saltem simpliciter aliquod peccatum manifestando, sine intentione absolutionis, vel potius petere ab ipso licentiam eum relinquendi, etiam sub poena non concedendae absolutionis. —

S. Lig. n. 660. Dub. 6. — Lugo disp. 23. n. 105. — Lacroix n. 1978.

Ceterum hujusmodi casus fere chimae-ricus videtur. Difficile enim evenire potest, ut quis declaret in confessione, se non esse sacerdotem, et tamen velit confessarium cogere ad sibi confitendum.

CASUS DE EXTREMA UNCTIONE

SEU

De materia, forma, ministro, subjecto et obligatione extremæ unctionis.

CASUS I.

MATERIA EXTREMAE UNCTIONIS (1°).

Arcontius parochus repente in medio prandio advocatur ad succurrendum Marco, qui in subitam agoniam incidit. Dum ipse recta properat ad eum absolvendum, mittit Rufum, vicarium suum, ut oleum sanctum quam citissime afferat. Vix confessionem morientis quoquo modo excepit absolutionemque ei impertivit, ecce, adest vicarius oleum deferens. Parochus tunc timens, ne tempus deficiat singulis unctionibus ordine peragendis, mandat Rufo, ut inferiores partes aegri perliniat, dum ipse superiores inungit. Uterque autem singulas formas unctionum proprias adhibuit. Deinceps, dum Marcus adhuc viveret, nescio quae dubitatio parochum incessit, utrum scilicet tali modo sacramentum licite et valide fuisset administratum. Ut angoribus finem imponeret, ipse solus sacramentum iterare statuit. Re autem perfecta, ecce, nova dubitatio et anxietas major ipsi supervenit. Etenim, dum attentius in sacrum vasculum oculos converteret, perspexit cum stupore, oleum catechumenorum loco olei infirmorum per errorem a vicario fuisse allatum. Quapropter dubitat iterum de valore sacramenti jam bina vice collati. Mandat statim Rufo, ut oleum infirmorum afferat. Properat quidem ille; sed antequam revertatur, moribundus efflat animam, et gemebundus recedit parochus.

Hinc

Quaer. 1° *Qualis sit materia valida extremæ unctionis?*

2° *An fuerit validum sacramentum cum oleo catechumenorum?*

3° *An fuerit a duobus ministris valide et licite collatum, prout in casu?*

4° *Quid, si unus formam proferret, dum alter ungeret?*

Solutio.

786. — *R. ad 1^m Quaes.* Materia remota extremæ unctionis est oleum ab episcopo benedictum. Constat ex *concilio Trid. sess. 14. de extrema unctione c. 1.* Materia vero proxima est unctio quarundam partium corporis, quae sunt saltem quinque sensus. — *V. Comp. n. 674.*

R. ad 2^m Quaes. Controversatur. Duplex est sententia probabilis, ait *S. Lig. n. 709. Dub. 2.* Hinc in praxi tutius est omnino sequendum, si casum excipias necessitatis, in quo, deficiente oleo infirmorum, chrisma vel oleum catechumenorum⁽¹⁾ adhibendum est. — *S. Lig. ibid. — V. Comp. n. 677.*

787. — *R. ad 3^m Quaes.* Valide et licite extrema unctio collata est a duobus ministris in casu.

1° *Valide*, quia sacramentum illud ex

⁽¹⁾ sub conditione — *S. Lig. ib. (N. edit.)*

pluribus unctionibus et verborum formis dividuis coalescit, ita ut unctio quaelibet cum sua forma particulari habeat significationem integram et ab alia forma independentem aptamque ad suum effectum producendum; quare nihil obstat, quominus vel *successive*, vel *simul* a pluribus ministris confici possit.

2° *Licite*, quia, posito sacramenti valore, periculum, ne infirmus decedat, antequam omnes unctiones perficiantur, licitum efficit, ut eodem tempore minister unus superiores partes inungat, dum alter inferiores inungit. (¹) Id tamen extra necessitatis casum absque culpa gravi fieri non potest, quia est contra ritum gravem et praxim Ecclesiae. — *S. Lig. n. 724. — Voit n. 906. — Suarez — Lugo etc.*

788. — *R. ad 4^m Quaes.* Invalidum foret sacramentum. Ratio est, quia idem sacerdos orare et ungere debet, ut patet ex epistola S. Jacobi: *Orent super eum* (infirmum), *ungentes eum oleo*. Constat etiam ex constanti praxi Ecclesiae. — *Voit n. 905.*

CASUS II.

MATERIA EXTREMAE UNCTIONIS (2°).

Sabanus sacerdos, repente ad moribundum vocatus, dum festinaret quam citissime, erravit quoad oleum et aegrotum sacro chrismate perlinivit. Dum vasculum claudit, obstupens ad errorem advertit. Dubius haeret, an sit sacramentum iterandum. Ad tutiorem partem amplexendam propendit. Verum vix unctionem oculorum peregerat, cum advertit, aegrotum ita deficere, ut nullum amplius vitae signum in illo appareat. Quapropter reliquas unctiones omittit. Sed ecce! posito aliquo intervallo exclamant adstantes mulieres: *Vivit! adhuc vivit!* Attonitus respicit sacerdos et cernit, aegrotum reapse respirare et oculos aperire. En, nova difficultas! Quid tu ipsius loco? Ipse vero, dubio perpenso, unctiones jam prius factas non sine angore repetit, ceteras subinde adjecturus; sed

(¹) Non posset tamen unus unum oculum, et alter alterum inungere. — *S. Lig. ib.* (N. edit.)

vix sequentem unctionem inceperat, cum absque ullo dubio aeger decedere videtur. Tunc ad tutius Sabanus unctiones reliquas perficit.

Hinc

Quaer. 1° *An validum fuerit sacramentum cum chrismate collatum, vel an iterandum fuerit?*

2° *An recte Sabanus unctiones oculorum iteraverit, cum advertit, aegrotum non esse mortuum?*

3° *An recte ceteras unctiones ultima vice prosecutus sit?*

4° *Quid agendum fuisset Sabano, si advertisset, tempus deficere ad omnes unctiones faciendas?*

5° *Quaenam unctiones sint essentielles?*

Solutio.

789. — *R. ad 1^m Quaes.* *Controversatur.* Duplex est sententia probabilis. *Affirmant* alii, quia est oleum ab episcopo benedictum; *negant* vero alii, quia non fuit benedictum in ordine ad extremam unctionem. Ergo in praxi tutior pars sequenda est. Ergo Sabanus sacramentum iterare debuit. *Recole dicta in casu praecedente ad Quaes. 2^m. — Vide Comp. n. 677.*

790. — *R. ad 2^m Quaes.* *Distinguendum* est. Recte egit, si intervallum ab unctione oculorum fuerit longum, v. g. unius horae, quia non potest tunc dari connexio moralis inter praedictas unctiones et sequentes. Licet enim singulae unctiones cum forma propria significationem ab aliis unctionibus independentem habeant, ordinari tamen debent ad earum complementum, et sacramentum juxta sententiam communioem in ultima tantum unctione perficitur, quia ex omnibus unctionibus simul sumptis constat. (¹) Varias igitur partes ejusdem sacramenti nimis distarent a se invicem. Deficiente vero unione morali inter varias unctiones, corrumpitur sacramenti validitas. Secus dicendum, si breve

(¹) *S. Lig. n. 707. Q. 1.* (N. edit.)

tempus ab unctionibus oculorum effluxerit, ob oppositam rationem. In dubio tutior pars sequenda est. — *Gobat n. 878. — Tambur. etc. (¹)*

791. — *R. ad 3^m Quaes.* Male egit Sabanus, reliquas unctiones ultima vice proseguendo, stante certitudine morali de morte hominis. Tutior pars sequenda quidem est in dubio, an subjectum sit sacramenti capax, non vero, quando de incapacitate constat; porro mortuus non est subjectum capax ullius sacramenti.

792. — *R. ad 4^m Quaes.* Sabanus advertens, tempus deficere aut probabiliter defecturum ad omnes unctiones faciendas, debuisset facere sub conditione unctionem unicam in aliquo sensu, et melius in oculis, exprimendo omnes sensus in genere et deinde singulos in particulari, sequenti modo: *Per istam sanctam unctionem... indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti per sensus, visum, auditum, gustum, odoratum et tactum.* Praemitti debet verbum *deliquisti*, quia, si proferatur in fine et interim aeger moriatur, nullum est sacramentum. — *S. Lig. n. 710. Quaer.* Si autem aeger supervivat, unctiones in singulis sensibus cum forma propria repetendae sunt et, si dubium sit, an aeger vivat, unctio proseguenda est sub conditione: *Si vivis, per istam sanctam unctionem etc.* — *Ita rit. Rom.*

793. — *R. ad 5^m Quaes.* Uctiones quinque sensuum videntur esse essentielles seu de necessitate sacramenti, saltem *probabiliter*. — *Ita communiter theologi cum S. Thoma, suppl. q. 32. art. 6.,* ubi docet, unctionem quinque sensuum esse *quasi de necessitate sacramenti*. Ratio est, quia, licet in verbis *D. Jacobi et concilii Trid.* non fiat mentio plurium unctionum, sic tamen colligitur ex usu Ecclesiae et communi doctorum sensu. Hanc sententiam *S. Lig. n. 710. communio* et *tutior* vocat. Oppositam tamen dicit speculative probabilem, seu unicam unctionem de essentia sacramenti sufficere.

(¹ V. etiam n. 798. (N; edit.)

CASUS III.

MINISTER EXTREMAE UNCTIONIS.

Philemon parochus 1° alias ex incuria, alias urgente moribundi periculo extremam unctionem ministrat sine stola vel sine superpelliceo vel sine lumine, aut etiam sine ministro, imo aliquando his omnibus simul praetermissis. — 2° Facile etiam, brevitatis causa, varias omittit orationes, nec inungendo attendit ad cruces efformandas neque ad servandum unctionum ordinem. — 3° Si oleum sacrum ipsi deficiat, guttulis illius reliquis magnam copiam olei non benedicti infundit, quia, ait, sicut modicum fermentum totam massam corrumpit, ita etiam modicum oleum sacrum magnam olei copiam consecrat. Alias oleum superfluum anni praeteriti de industria servat, ut eo in casu necessitatis utatur. — 4° Si viaticum simul cum extrema unctione ministrandum est, hoc vel illud sacramentum indiscriminatim praeponit.

Hinc

Quaer. 1° Quinam ritus in extrema unctione servandus sit?

2° *An in necessitate sacerdos aegrum ungere valeat sine veste sacra et ritu alias praescripto?*

3° *An eucharistia prius, aut extrema unctio ministranda sit, quando utrumque sacramentum eodem tempore conferendum est?*

4° *An et quomodo in singulis Philemon peccaverit?*

Solutio.

794. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Sacerdos debet esse indutus superpelliceo et stola violacea. 2° Debet adesse clericus interveniens saltem unus ad deferendam aquam benedictam, aspersorium, necnon ad variis orationibus respondendum etc. 3° Recitandae sunt orationes a rituali praescriptae. — *Sic in rituali Romano.* 4° Debet etiam adesse lumen, saltem tempore collationis sacramenti; sic ex consuetudine univer-

sali (¹) 5º Uctiones fieri debent per modum crucis, ut jam dictum est.

795. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative, saltem probabilitus.* Ratio est, quia, licet illud sacramentum forte non sit necessarium, est tamen valde utile, quare non praesumitur, quod Christus, qui illud instituit in subsidium infirmorum in ultimo agone pugnantium, voluerit, eos potius tanto bono privari, quam aliquem ritum omitti. Praeterea communiter admittitur, posse ministrari viaticum sine ulla veste sacra, urgente necessitate; ergo a fortiori extrema unctio, quae minus est necessaria et minorem requirit solemnitatem, cum minor sit ejus dignitas. — *Ita communiter contra plures.* — *Lacroix n. 2116.* — *S. Lig. n. 726.*

796. — *R. ad 3^m Quaes.* Eucharistia priori loco ministranda est ex praxi Ecclesiae et rituali Romano; attamen inversio peccatum veniale non excedit juxta *Suares, Lacroix et alios.* Stante autem aliqua justa causa, inversio omni culpa vacabit.

797. — *R. ad 4^m Quaes.* Philemon nullum peccatum commisit, varias orationes et varios ritus accidentales et vestes sacras, urgente necessitate, omittendo. — *S. Lig. n. 724. 728.* — 2º Peccavit mortaliter, praeter casum necessitatis omittendo sive orationes varias, sive vestes debitas, sive plerosque ritus praescriptos. — *S. Lig. ibid.* — 3º Peccavit etiam mortaliter, magnam quantitatem olei non benedicti cum parva quantitate olei sacri miscendo, et invalide sacramentum ministravit, cum invalidam materiam adhibuerit. Licet quidem oleum non benedictum in oleum sacram infundere in casu necessitatis, sed semper in minori quantitate, et tunc revera tota olei quantitas est vere consecrata. (²) — *S. Lig. n. 708.* — 4º Peccavit autem venialiter, omittendo aliquas breves orationes aliquosque ritus non-essenciales, v. g. non adhibendo lumen, ministrum, signum crucis, etiam in unctionibus, vel

ordinem unctionum invertendo (¹) etc. — *S. Lig. n. 724, 727. 728.* De peccato veniali etiam arguendus est ex eo, quod extremam unctionem sacro viatico praemiserit, ut sequitur ex dictis in responsione ad 3^m Quaes. Attamen, stante aliqua causa etiam mediocri, id omni peccato vacaret.

CASUS IV.

UNGENS UNGENDUS !

Tussanus parochus repente ad moribundum inungendum accersitur. Ocius bonus pastor praesto est et alacriter properat, ut oviculae suae in extremis versanti succurrat. Sed heu! nesciebat ipse, se prius e vita cessurum esse. Ecce, vix unctiones oculorum alteriusque auris perfecerat, cum responsum mortis in seipso audit! Vox faucibus haeret, adstantes primum respicit, quasi ab eis auxilium impetraturus; sed mox oculos in altum erigit, utpote in solo Deo spem ponens, et corruit exanimis, ictu apoplexiae prostratus! Extemplo accersitur parochi vicarius, qui adveniens nescit, cuinam moribundo prius succurrendum sit, nec utrum repetendae sint unctiones jam a paracho priori moribundo factae.

Hinc

Quaer. 1º Quid faciendum, si sacerdos in mediis unctionibus deficiat?

2º Cuinam moribundo prius succurrere debuerit vicarius?

Solutio.

798. — *R. ad 1^m Quaes.* Si adsit praesens alius sacerdos vel si statim advocari possit, hic supplere debet unctiones, quae remanent, ne sacramentum complemento suo careat; sed repetere nequit unctiones jam factas, quia non deest unio moralis inter illas unctiones et sequentes. Si alius sacerdos haberi nequeat, nisi interjecta notabili mora, v. g. quadrantis, omnes unctiones sub conditione repetendae sunt. — *S. Lig. n. 724. in fine.* — *Lacroix n. 2098.* Si intervallum esset unius horae

(¹) et ex rituali Romano, quod ceream candelam requirit. (N. edit.)

(²) V. supra n. 146. Cf. etiam *Comp. n. 676. Q. 1.* (N. edit.)

(¹) Cf. *Comp. n. 680. Q. 8.* (N. edit.)

vel amplius, modo absoluto unctiones repetendae forent. — *Recole dicta in Casu II. ad 2^m Quaes. n. 790.*

In casu vicarius, qui supponitur statim adfuisse, non debet iterare unctiones oculorum, neque unctiones aurium, si parochus integram formam correspondentem protulerit, quia unica unctio integram habet significationem. Sed in tali casu difficile constare potest, utrum formam aptam perfecit; quapropter vicarius debuit sub conditione unctiones aurium iterare.

799. — *R. ad 2^m Quaes.* Vicarius debuit prius succurrere parochi, tum quia ex casu videtur versari in majori vitae periculo, tum etiam, quia alter moribundus forte jam fuit valide inunctus, licet non omnes unctiones receperit, cum probabiliter unica unctio sufficiat ad extremam unctionem valide conferendam.

CASUS V.

SUBJECTUM EXTREMAE UNCTIONIS (1°).

1° Sylvinus parochus advocatur successive ad plures aegros sacro oleo inungendos, scilicet 1° ad Titium, qui a tribus annis in amentia versatur; 2° ad Cajum sensibus destitutum, quem scit scientia privata versari in statu peccati mortalis, cujus reus evasit, antequam usum rationis amitteret; 3° ad puerum septennem, de quo dubitat, utrum ad rationis usum pervenerit, necne. His omnibus Sylvinus denegat sacramentum infirmorum, quia non videntur hujus sacramenti capaces.

2° Rogerius sacerdos, cum baptizasset Jacobum, judaeum adultum, periculoso morbo laborantem, dubitat, an possit eundem oleo infirmorum ungere. Varios interrogat socios, qui in varias abeunt sententias.

Hinc

Quaer. 1° *Quate sit subjectum capax extremae unctionis?*

2° *An recte Sylvinus extremam unctionem denegaverit aegris in casu recensitis?*

3° *An possit dari extrema unctio adulto infirmo statim post baptismum?*

Solutio.

800. — *R. ad 1^m Quaes.* Subjectum extremae unctionis est omnis homo peccator de vita periclitans. Constat ex verbis *S. Jacobi 5. 14.: Infirmatur quis ex vobis..... et ex conc. Trid. sess. 14. c. 3. (1)*

R. ad 2^m Quaes. Sylvinus parochus in omnibus erravit. 1° Erravit quoad Titium a tribus annis amentem. Amens enim, qui non fuit perpetuo talis, est homo peccator; ergo in vitae periculo est subjectum capax extremae unctionis. 2° Erravit quoad Cajum adultum et sensibus destitutum, ob eandem rationem. Nec obstat, quod ille in statu peccati mortalis versatus fuerit, priusquam sensibus destitueretur; nam potuit elicere actum contritionis, antequam usu rationis privaretur, et potuit etiam hic et nunc usu rationis gaudere, licet videatur sensibus carens. 3° Erravit quoad puerum. Ratio est, quia parochus vi sui muneris tenetur sacramenta praebere ovibus suis, quoties oves indigere possunt et sacramentum sine irreverentia accipere valent; his enim conditionibus positis oves jus habent ad sacramenta vel absolute recipienda, si sint absolute capaces, vel conditionate, si sint dubie capaces. Atqui ex una parte extrema unctio potest sine irreverentia puero praedicto conferri, et ex alia parte puer ille potest ea indigere ad abstergendas peccatorum reliquias, cum dubium sit, an usum rationis habeat, et proinde, an peccaverit, necne; ergo injuste sacramento infirmorum a parochi prius vatus est. — *S. Lig. n. 719. (2)*

801. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia per baptismum non absteruntur omnes reliquiae actualium peccatorum ante baptismum commissorum, prout sunt torpor, proclivitas ad malum etc., licet deleantur omnia peccata omnesque peccatorum poenae (3). — *S. Lig. n. 721. et alii communiter.*

(1) *V. Comp. n. 689. (N. edit.)*

(2) *V. etiam supra n. 715. (N. edit.)*

(3) et quia primarius effectus hujus sacramenti non tam est remissio culparum, quam corroboratio infirmi contra daemonis tentationes. — *S. Lig. ibid. (N. edit.)*

CASUS VI.

SUBJECTUM EXTREMAE UNCTIONIS (2°).

Sinesius, vir valde pius, monitus fuerat a duobus medicis valde peritis, ut valetudini suae attenderet; verendum enim erat, ne subito ictu apoplexiae exstingueretur. Millenas ipsis gratias agens, sibi quamprimum consulere voluit et, ne privaretur gratia extremae unctionis aut ne mente captus eam reciperet, enixe parochum rogavit, ut sacramentum infirmorum ipsi conferre vellet. Boni viri votis annuit benevolus pastor; sed re perfecta dubitavit, utrum valide extremam unctionem Sinesio ministraverit.

Hinc

Quaer. 1° *An Sinesius inungi potuerit?*

2° *An extrema unctio conferri possit infirmo in periculo probabilis tantum mortis?*

3° *An in mero dubio periculi gravis?*

Solutio.

802. — *R. ad 1^m Quaes. Negandum videtur.* Sacramentum enim extremae unctionis valide conferri nequit, nisi adsint signa externa proximi periculi mortis. Porro illa signa in nostro casu non vere apparent, licet medici ex physlognomia judicarint, hominem apoplexiae obnoxium esse. Non apparet enim signum externum morbi gravis forte jam imminens. Secus tamen dicendum foret, sit alia signa morbi gravis intus latentis cernerentur. — *Gobal n. 875.*

803. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia ad hoc sacramentum ministrandum valde et licite sufficit, si infirmus laboret morbo ita gravi, ut prudenter existimetur versari in periculo mortis; saepius autem iudicium prudens non nisi meram probabilitatem exhibet. Haec sententia est *communis et vera*, ait *S. Litg. n. 714.* Etenim, cum Christus collationem huius sacramenti hominibus reliquerit, credendum est, sic eam reliquisse, ut illud concedere possint infirmis, qui probabiliter judicantur in periculo mortis versari. Haec autem

praesumptio confirmatur 1° ex decreto *Ex genti IV. supra*(¹) relato, ubi dicitur: „de cuius morte timetur;“ 2° ex *rituali Rom.*: „Debet.. hoc sacramentum praebere infirmis, qui... tam graviter laborant, ut periculum mortis imminere videatur.“

804. — *R. ad 3^m Quaes. Negative,* quia praeceptum est, ne aliis, quam vita periclitantibus, ministretur. Ergo requiritur, ut adsit vera probabilitas seu prudens timor mortis. — *S. Litg. n. 714. in fine.* Attamen, si sacerdos nesciat efformare iudicium de gravitate morbi nec peritiores consulere possit, dubitet autem de proximo mortis periculo, propendere debet in sacramentum conferendum, quia tunc recte applicatur axioma: *Sacramentum propter homines.* (²)

CASUS VII.

1° VETULA INUNCTA.

Achatius sacerdos, vocatus ad Tersilliam, vetulam octogenariam, annorum pondere potius, quam infirmitate gravatam, absolutionem et eucharistiam ei impertivit. Sed, quia longo itinere distabat ecclesia, ne alias eandem viam metiri cogeretur, extremam unctionem ei ministravit, quamvis nullum indicium proximae mortis in ea deprehendi posset.

2° PUERPERA OLEO INFIRMORUM ROBORATA.

Blandina, mulier puerpera, partus dolores prima vice patiens, se reputat ad extrema perductam et enixe rogat parochum, ut quam citissime oleo infirmorum ab eo illinatur. Bonus pastor, illius lacrymis et ejulatibus commotus, ejusdem votis illico morem gessit; sed postea dubitavit, an recte egerit.

3° CAPITE DAMNATUS EXTREMA UNCTIONE MUNITUS.

Sifredus, homicidii reus et ideo capite damnatus, dolore patratii criminis interius tactus est. Peracta confessione acceptaque s. eucharistia, etiam sacramento

(¹) *V. Comp. n. 689. (N. edit.)*

(²) *Comp. n. 690. Q. 2. (N. edit.)*

moribundorum confortari voluit, ideoque instanter beneficium illud postulavit. Votis autem ejus annuit carceris capellanus.

Hinc

Quaer. 1° *An vetula valide et licite potuerit inungi?*

2° *An Blandina puerpera?*

3° *An Sifredus, capite damnatus?*

Solutio.

805. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.*

1° Potuit vetula inungi valide. Ratio est, quia juxta commune adagium *senectus ipsa morbus est*, proptereaque magno annorum pondere gravati in continuo mortis periculo versantur. Multiplici enim experientia constat, multos solo senio confectos absque alio speciali morbo exspirasse. Praeterea, ut sacramentum illud ministretur, sufficit periculum probabile mortis, ut supra dictum est. Multo minus differendum est sacramentum illud usque ad ultimum infirmi halitum, cum secundo ad aegrotos allevandos institutum fuerit. — *Elbel n. 56.* 2° Potuit etiam inungi licite, adspectis praesertim casus circumstantiis, scilicet ratione habita ad locorum distantiam et difficultatem. Quod enim est validum, facile sit licitum, imprimis causa gravi urgente. (¹) Ergo Achatius minime est inquietandus.

806. — *R. ad 2^m Quaes. 1° Nego*, si mulier in hoc partu communibus tantum doloribus laboraverit, etiamsi prima vice pareret. Ratio est, quia non adhuc periculosa infirmitate laborabat. — *Ita communiter theologi cum S. Lig. n. 713.*

Dub. 3. 2° Secus vero, si mulier jam coeperit gravissimis et extraordinariis doloribus contorqueri, ita ut jam actu in proximo mortis periculo versaretur. Ratio patet; tunc enim revera jam periculose infirma fuisset. — *S. Lig. ibid.*

807. — *R. ad 3^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia extrema unctio non fuit instituta pro bene valentibus, sed pro infirmis tantum, ut patet ex verbis *S. Jacobi*:

(¹) „Debet autem hoc sacramentum.. praebere... iis, qui prae senio deficiunt, et in diem videntur morituri etiam sine alia infirmitate.“ *Ita rit. Rom. (N. edit.)*

Infirmatur quis in vobis... Porro capite damnatus, licet morti proximus, non tamen est infirmus, nec ob infirmitatem moriturus. — *S. Lig. n. 713.*

CASUS VIII.

OBLIGATIO EXTREMAE UNCTIONIS.

Lampridius, graviter decumbens, renuit suscipere extremam unctionem, licet libenter fuerit confessus et sacro viatico refectus; credebat enim, se moriturum fore, si oleo infirmorum inungeretur. Quapropter cognati Lampridii enixe parochum rogarunt, ut exspectaret, donec aeger gravi sopore oppressus detineretur vel usu rationis vi morbi destitueretur. Insulsis eorum votis indulsit plus aequo obsequens sacerdos. Cum Lampridius mox in delirium incidisset, se accinxit ad eum oleo sacro liniendum. Verum ubi propius accessit, infirmus vasculum, in quo s. oleum continebatur, de ejus manibus excussit et horribiliter ejulans in phrenesi exstinctus est.

Hinc

Quaer. 1° *An gravis sit obligatio extremam unctionem suscipiendi in gravi mortis periculo?*

2° *An graviter peccent parentes vel cognati, qui negligunt, sacramenti illius recipiendi occasionem suis praestare?*

3° *An graviter peccet parochus, si ex ejus incuria parochiani absque extrema unctione decedant?*

4° *Quid ad casum?*

Solutio.

808. — *R. ad 1^m Quaes. Controvertitur.* Duplex est sententia probabilis. *Negant S. Thomas, Billuart et alii communiter*, imo *communiter*, ait *S. Lig. n. 733.* Sed opinio *affirmans* enixe est suadenda. — *V. Comp. n. 692.*

809. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative*, saltem quoties aegroti cupiunt illud sacramentum suscipere, vel cuperent, si de gravi suo periculo admonerentur. Ratio ex principio generali caritatis deducitur. Tenemur enim sub gravi, proximo indigenti auxilium spirituale valde notabile praestare, cum

facile possumus. Hoc autem a fortiori valet, quando de proxime cognatis agitur. Constat etiam ex *catechismo Romano* (*de extr. unct. Q. 9.*), ubi dicitur:... *gravissime peccant, qui illud tempus aegroti ungendi observare solent, quum jam, omni salutis spe amissa, vita et sensibus carere incipiat.*

810. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative.* Pastor enim ratione officii tenetur ministrare sacramentum illud saltem omnibus, qui petunt, nisi justa causa excuset; secus in re gravi non praestat id, ad quod ex iustitia tenetur. Attamen hac obligatione non urgetur cum periculo vitae, v. g. tempore pestis, si peste infecti jam confessi et absoluti fuerint, vel non censeantur in statu peccati mortalis versari. — *S. Lig. n. 729.*

811. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Lampridius graviter peccasse videtur, non quidem

contra praeceptum recipiendi extremam unctionem, cum de praecepto non certo constet, sed contra veritatem fidei, scilicet credendo false, hoc sacramentum mortem accelerare, nisi forte aliqua bona fide excusetur. — *Elbel n. 58.*

2° Parochus non debuisset parentes audire, sed potius curare, ut aegrotum suaviter disponeret ad voluntariam sacramenti susceptionem. Hoc autem facile obtinisset, si Lampridius fuerit bonae voluntatis. Si autem fuerit perversus et suae salutis incuriosus, omittenda fuisset extrema unctio, quia aeger ita dispositus exiguum fructum ex sacramento percepisset. — *Elbel n. 59.* Quodsi aeger absolute quidem visus fuisset nolle sacramentum, sed per errorem ex bona fide ortum, potuisset inungi in delirio, quia revera tunc sacramentum velle implicite, seu in quantum mortem non adducit, censi poterat. (¹)

CASUS DE SACRAMENTO ORDINIS

SEU

De materia, de ministro et subjecto ordinis, tum ratione validitatis, tum ratione licetatis.

CASUS I.

ORDINIS MATERIA.

1° Vitalis, ordinandus sacerdos, studiose curat, ut omnia adimpleat, quae ad sacram ordinationem ex parte sua requiruntur. Quando autem devenit ad instrumenta ordinis tangenda, tetigit quidem immediate et physice hostiam, conatusque est tangere immediate patenam, sed dubitat, an hanc immediate tetigerit. Hinc ab aliquot annis ejus animum pulsat haec anxia cogitatio: Forte non es ordinatus sacerdos! forte invalide consecras, invalide absolvis!...

2° Basilius, magister caeremoniarum in ordinatione, dum quinque ordinandi diaconi ad tangendum librum advocarentur,

advertit, ultimum extendisse quidem dextram, sed ob distantiam non realiter tetigisse et cum aliis recessisse. Tunc jubet, eum mox redire et realiter tangere. Subinde, peracta sacra caeremonia, exorta est controversia, an necesse fuerit hunc revocare.

(¹) V. etiam *Elbel n. 31. et seq.*, ubi ait: „Oportuisset tamen, (parochum) cautius procedere et, siquidem praevidisset periculum, curare, ut infirmus ab aliis vel teneretur, vel etiam ligaretur interim, dum sacramentum administraret, ne oleo sacro tanta fieret irreverentia.... Oleum sacrum fuit quam diligentissime colligendum et mediante lana bombycina aut lino mundo in sacrum vasculum reponendum, partes vero seu loca illa, quibus erat aspersum, solerter debent vel radi, vel lavari...” (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° Quatenam sit materia sacrorum ordinum?

2° An requiratur tactus physicus instrumentorum?

3° Quid ad utrumque casum?

Solutio.

812. — *R. ad 1^m Quaes.* Materia sacrorum ordinum est:

1° Pro sacerdotio impositio manuum, et traditio calicis cum vino et patenae cum hostia superposita, saltem de praecepto; an vero de essentia, *controvertitur*. Apud Graecos prior sola adhibetur.

2° Pro diaconatu impositio manuum et traditio libri evangeliorum. De necessitate utriusque pariter disputatur.

3° Pro subdiaconatu traditio calicis vacui cum patena vacua et traditio libri epistolarum, neque constat, an utraque sit essentialis. — *V. Comp. n. 700. 701. — S. Lig. n. 739. et seq.*

813. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Constat ex decisione *S. C. Rit. die 3. Decemb. 1661* (apud *Gardellini, Decreta authentica t. 1. p. 364.*). Hinc ruit controversia hac de re olim inter theologos habita. — *V. Comp. n. 702. (¹)*

814. — *R. ad 3^m Quaes. Ad 1^m casum.* Pacem bonam habeat Vitalis, tum quia non requiritur tactus physicus instrumentorum juxta modo dicta, tum quia satis est, quod immediate hostiam tetigerit, etiam in sententia eorum, qui tactum physicum instrumentorum requirunt; hostia enim et vinum sunt materia substantialis sacerdotil, quibus principaliter significatur potestas in corpus Christi, et propter solam decentiam ex praecepto Ecclesiae calix et patena usurpantur. — *Gobat n. 109.*

Ad 2^m casum. Diaconus ille non erat necessario revocandus, ut librum evangeliorum physice tangeret. Hoc ex modo dictis sequitur.

(¹) cum *notis*. (N. edit.)

De authenticitate hujus decisionis recte certioratus est hujus operis auctor. (N. auct.)

CASUS II.

DUPLEX ORDINANTIS ERROR.

Gregorius episcopus Juvenalis, ordinando in subdiaconum, porrexit, nescio quo casu aut cujus incuria, calicem cum vino et patena vacua; e contrario Marco ad sacerdotium advehendo tradidit calicem vacuum cum patena et hostia superposita. Cum autem magister caeremoniarum ad errorem advertisset, dubitatum est, utrum iteranda foret praefata caeremonia.

Hinc

Quaer. 1° An Juvenalis valide ordinatus fuerit subdiaconus?

2° An Marcus valide ordinatus fuerit sacerdos?

Solutio.

815. — *R. ad 1^m Quaes.* Juvenalis valide subdiaconatum suscepit. Ratio est, quia episcopus per traditionem calicis sufficienter significavit et expressit potestatem subdiacono conferendam. Nec obstat, quod vinum in calice suffusum fuerit; hoc enim ut mere per accidens habendum est juxta axioma: *Quod abundat, non vitiat*; vel juxta *regulam juris 37. in 6°: Utile non debet per inutile vitari.*

816. — *R. ad 2^m Quaes.* Marcus invalide ad sacerdotium promotus est, saltem *probabiliter*, quia non sufficienter expressa fuit potestas consecrandi sanguinem Christi. Itaque, cum haec in collatione presbyteratus necessario significanda et exprimenda sit, consequenter caeremonia traditionis calicis iteranda fuit. Quod si interruptio moralls intercesserit, tota ordinatio erat repetenda. — *Elbel n. 27. — Gobat n. 98.*

CASUS III.

MINISTER ORDINIS.

1° Helladius episcopus, senio et invaletudine gravatus, nequit nisi difficillime vacare missae dicendae et simul conferendis ordinibus, licet solos ordines conferre valeat. Quid faciet? Id consilium capessit: rogat vicarium generalem, ut sacrum faciat et praevias recitet orationes; ipse vero ea omnia, quae ad ordines essentialiter spectant, peragit.

2° Natalis diaconus iter trium dierum suscepit, ut ad civitatem perveniret ante sabbatum quatuor temporum, ordinis presbyteratus recipiendi causa. Sed variis detentus impedimentis non advenit, nisi ipso sabbato, hora decima matutina, scilicet jam absoluto sacro. Perfecta erat generalis ordinatio. Nihilominus Natalis enixe rogavit episcopum, ut in sui gratiam, spectata itineris difficultate, ordinationem iterare vellet. Jussit itaque episcopus, ut unus e neo-sacerdotibus sacrum faceret, dum ipse sacerdotium novo huic candidato conferret.

Hinc

Quaer. 1° *Quid de ratione agendi Helladii in primo casu?*

2° *An licita fuerit ordinatio Natalis in secundo casu?*

Solutio.

817. — *R. ad 1^m Quaer.* Helladius episcopus *valide* quidem ordines contulit, cum ea, quae ad ordinationem essentialia sunt, adhibuerit; sed, *per se loquendo*, *illicite* egit, alteri celebrationem missae committendo contra Ecclesiae consuetudinem et Pontificalls rubricam, necnon contra doctrinam omnium canonistarum, qui docent, missam ab episcopo ordinante celebrandam esse, innitentes in *cap.* Quod sicut (28.) *de electione* (l. 6.) §. *Super eo*.... Itaque Helladius, senio confectus, non valens missam simul celebrare et ordines conferre, neque facile alium episcopum accersere, debuisse a Summo Pontifice dispensationem a lege Ecclesiae impetrare.

Dixi: *per se loquendo*; quia, accedente gravissima causa, quae praevideri non potuit, lex praefata Ecclesiae cessare censeretur, v. g. si episcopus hujusmodi infirmitate corripereetur instante quatuor temporum ordinatione, dum multi ordinandi ex variis locis, sat dissitis, congregati sacros ordines requirunt, nec adesset alius episcopus, qui sacram ordinationem obire posset. Tunc enim propter magna incommoda, quae evenirent, si candidati sacris ordinibus non insigniti dimitterentur, absque scrupulo epikeia sane uti licitum foret. — *Gobat n. 254.* Ceterum hodie rarissime casus occurrere potest, cum tam cito fa-

cultas ordinandi extra tempora obtineri possit.

818. — *R. ad 2^m Quaer.* De validitate ordinationis Natalis minime ambigendum est, cum episcopus materiam et formam sacramenti propriam adhibuerit. Verum episcopus ille omnino illicite ordinem presbyteratus praedicto diacono contulit. Ratio est, quia praetermisit sine sufficiente causa praeceptum Ecclesiae de missa ab ipso ordinante celebranda, ut jam ad 1^m casum dictum est. — *Gobat n. 260.* Praeterea egit contra Ecclesiae consuetudinem injungendo neo-sacerdoti modo ordinato, ut missam hac ipsa die celebraret, et proinde denuo consecraret et communicaret. Etenim pro commodo unius ordinandi tanta derogatio consuetudini et praescriptioni Ecclesiae non erat admittenda.

CASUS. IV.

CANDIDATUS DOLOSE ORDINATUS.

Theodorus, ad sacerdotium candidatus, in examine doctrinae reprobatus, nihilominus dolose se cum aliis insinuavit ad ordinationem suscipiendam. Declarat publice episcopus, rei ignarus, se non intendere ordinare eos, qui legitime admissi non fuissent. Theodorus hoc non obstante cum aliis ordinandis accedit et sacrum ordinem suscipit.

Hinc

Quaer. *An valida fuerit ordinatio Theodori?*

Solutio.

819. — *R. ad Quaer.* 1° Theodorus fuit invalide ordinatus, si episcopus habuit absolutam voluntatem, ut in casu, nec eam ne implicate quidem retractavit, cum ad ordinationes singulorum devenit. Ratio est, quia intentio ministri ad valorem sacramenti omnino necessaria est. Graviter autem peccaret episcopus, si revera non intenderet, ordines actu petentibus sacramentum conferre, quia ageret contra generalem episcoporum consuetudinem et occasionem gravissimorum peccatorum daret.

820. — 2° Valida autem fuit ordinatio Theodori, si episcopus intendit solam comminationem facere ad indignos a sacris

ordinibus arcendos. In dubio vero, an episcopus ita loquens habeat omnino intentionem non ordinandi, praesumendum est, non habere, quia dubia in meliorem partem interpretanda sunt. Tutius tamen foret in praxi, ipsum episcopum de propria intentione interrogare. Quod si ipse dubius esset, ordinatio conditionaliter iteranda foret, modo candidatus in meliorem frugem sese receperit. — *Pontas, V. Ordres. Cas. 30.*

CASUS V.

MINISTER RATIONE JURISDICTIONIS (1°).

1° Theophilus, Lugduni natus, perrexit Tolosam, ut perpetuo ibi habitaret, et ibi ab ordinario loci absque literis dimissoriis ordinatus est, licet a parvo tempore ibi degeret.

2° Nilus, Burdigalae natus, dum ejus parentes ad modicum tempus alicujus negotii peragendi causa ibi degerent, postea educatus fuit Tolosae, ubi prius habitabant genitores et quo, mense elapso, reversi sunt. Perfecto autem studiorum curriculo, Nilus, ad ordines candidatus, nescit, a quonam episcopo ordinari possit. Sed mox dubium solvit, archiepiscopum Burdigalensem adeundo et ab ipso ordinationem requirendo. Sed repulsam passus est.

Hinc

Quaer. 1° *Quisnam censendus sit proprius ordinandi episcopus?*

2° *Quanam literas dimissorias concedere possint?*

3° *An Theophilus in primo casu licite ordinatus fuerit?*

4° *An valida fuisset ordinatio Nili in secundo casu?*

Solutio.

821. — *R. ad 1^m Quaer.* Triplici titulo ordinandus potest esse subditus episcopi, ita ut ab eo licite ordinari possit, nempe titulo nativitatis, domicilii et beneficii. Additur etiam quartus titulus, nempe familiaritatis, vi cujus episcopus familiarem suum ordinare potest, si per triennium eum secum habuerit. — *V. Comp. n. 706.*

822. — *R. ad 2^m Quaer.* Solus ordinandi episcopus, sive per se, sive per vicarios generales. Sede autem vacante ca-

pitulum hac facultate gaudet, anno a die vacationis elapso. — *Comp. n. 707.*

R. ad 3^m Quaer. Theophilus licite ab archiepiscopo Tolosano ordinatus fuit, titulo scilicet domicilii. Ratio enim domicilii ipso facto contrahitur per mentem alicubi commorandi, sive perpetuo, sive diuturno tempore, lege determinato et quod vulgo decennium excedit. (1) — *Ita communiter canonistae, teste Pontas, V. Ordres Cas. 7.*

823. — *R. ad 4^m Quaer.* Nilus illicitè ab archiepiscopo Burdigalensi ordinatus fuisset. Ratio est, quia spectari nequit ut locus originis dioecesis, in qua quis ex fortuita occasione, v. g. itineris matris, officii vel negotii parentum, nascitur. — *Ex decr. (2) Innocentii XII. 4. Nov. 1694.* Quapropter Nilus Tolosae ordinandus erat. — *Collet, tract. de ordine, et in editione Pontas, v. Ordres Cas. 1. — Reuter n. 456. — Lacroix n. 2169.*

CASUS VI.

MINISTER RATIONE JURISDICTIONIS (2°).

1° Syagrius, Parisiis natus, se familiarem in munere scribae addixit Romarico, episcopo alterius dioecesis, et per quatuor annos ipsi inserviit, quibus elapsis ab eodem minores ordines et subdiaconatum accepit. Mortuo autem hoc episcopo apud ejus successorem remansit, a quo po-

(1) „Subditus... ratione domicilii ad effectum suscipiendi ordines is dumtaxat censeatur, qui, licet alibi natus fuerit, illud tamen adeo stabiliter constituerit, in aliquo loco, ut vel per decennium, saltem in eo habitando vel majorem rerum ac bonorum suorum partem cum instructis aedibus in locum hujusmodi transferendo, ibique insuper per aliquod, considerabile tempus commorando, satis superque suum perpetuum ibidem permanendi animum demonstraverit; et nihilominus ulterius utroque casu se vere et realiter animum hujusmodi habere jurejurando affirmet.“ — *Ita Innocentius XII. in constitutione Speculatores, quam invenies apud Lacroix n. 2166. et quae pro ordinationis titulis omnino conferri debet. (N. edit.)*

(2) ex constitutione scilicet modo citata — (N. edit.)

stulavit anno sequenti, ut diaconus et presbyter ordinaretur, quin literas dimissorias ab episcopo originis obtinuerit. Sed ab eo non fuit auditus.

2° Marcus inservit Basilio, vicario generali, duobus annis. Postea autem, cum Basilius episcopus alterius dioecesis evasisset, eum secum adduxit et anno elapso ad ordinem promovit.

Hinc

Quaer. 1° *An Syagrius a Romano episcopo licite ordinatus fuerit?*

2° *Quid de ordinatione Marci dicendum?*

Solutio.

824. — *R. ad 1^m Quaer.* Syagrius *licite* ordines minores et subdiaconatum accepit ab illo episcopo, cui per quatuor annos inservivit, ratione tituli familiaritatis. Sed illicite diaconus et presbyter ab ejus successore ordinatus fuisset, quia episcopus successor privilegio praedecessoris sui minime gaudebat. Potuisset tamen licite ab hoc episcopo ordinari, si ille mentem habuisset ibidem permanendi, quia tunc ratio domicilii ⁽¹⁾ intervenisset. — *Pontas ibid. Cas. 3.*

825. — *R. ad 2^m Quaer.* Marcus etiam *licite* ordinatus est. Imo satis fuisset, si tribus annis Basilio inservisset, antequam hic ad episcopatum promotus fuisset, quia eodem modo Basilius mores candidati, familiaris sui, cognoscere potuisset. Sic pluries a *S. Congr.* decisum fuit, ut testatur *Collet* in editione *Pontas Cas. 4.*

CASUS VII.

SUBJECTUM ORDINIS.

1° Lucianus, prava consuetudine secreto peccandi irretitus, jam emenso theologiae curriculo, advocatur a superioribus ad ordinem subdiaconatus recipiendum. Obstat primum confessarius; sed postea, lacrymis et signis poenitentiae indubis Luciani victus, eum beneficio absolutionis donat etque permittit, ut promoveatur.

2° Posthumius, scrupulosus, dum ordinandus esset sacerdos, timens, ne in

⁽¹⁾ *V. Casum praeced. (N. edit.)*

statu peccati mortalis versaretur, non habuit intentionem ordines suscipiendi, ut ipse ait, ne sacrilegium patraret. Attamen omnibus caeremoniis interfuit et omnia sicut ceteri peregit. Finita autem ordinatione putat, se non esse ordinatum, et missam celebrare non vult.

Hinc

Quaer. 1° *An Lucianus potuerit admitti a confessario in primo casu?*

2° *An Posthumius valide ordinatus censi debeat? Et quid ipsi dicendum sit?*

Solutio.

826. — *R. ad 1^m Quaer.* Lucianus admitti non potuit a confessario ad subdiaconatum recipiendum, *saltem generatim loquendo*. Non sufficit enim, quod consuetudinarius in peccato turpi contritus et absolutione dignus videatur, ut accessus ad ordinem sacrum ei permittatur, sed requiritur insuper, ut per emendationem seu per temporis experimentum probet, se posse continentiam colere. — *S. Lig., de sacr. in genere n. 64. — V. Comp. n. 718.*

827. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Si certo constaret, Posthumium intentionem suam revocasse, ejus ordinatio invalida judicanda foret defectu voluntatis ex parte ordinem susipientis.

2° Secus vero dicendum videtur, si non certo constet de intentionis revocatione ex parte Posthumii. Id colligitur ex eo, quod voluntarie accesserit ad ordinationem et, sicut ceteri, omnibus caeremoniis interfuerit. Licet enim sibi videatur revocasse intentionem suam, non est tamen verisimile, quod serio, efficaciter et deliberate eam revocaverit.

828. — Quapropter, quemadmodum vere scrupulosi saepissime putant, se consensisse in peccatum, ubi tamen consensum numquam prae-buerunt, ita sane Posthumius noster, utpote valde scrupulosus, visus est sibi revocasse intentionem, licet eam minime revocaverit. Praeterea, utquid intentionem revocasset sacrilegii vitandi causa? Nonne plane scivit, ut neminem, nisi mente captum, fugit, majus sacrilegium committi sacramenti receptionem simulando, quam illud

in statu peccati recipiendo? Igitur in praxi Pósthumiús minime inquietus esse debet. — *Ita Elbel n. 23. 24.* ⁽¹⁾ Atamen, cum scrupulosus non semper ratio-cinetur, remanere potest aliquis ambigendi locus. Hinc tutius erit, rem episcopo sub-jicere, qui ordinem sub conditione iterabit, si id expedire ipsi videbitur.

CASUS VIII.

SUBJECTUM RATIONE AETATIS.

1° Paschasius diaconus cupit ordi-nationem presbyteratus suscipere; sed pri-die ordinationis publicae advertit, sibi deesse diem unum ad aetatem viginti qua-tuor annorum complendam. Inde graviter dubitat, an propterea promoveri queat. Procedit tamen, hoc innixus principio: *Parum pro nihilo reputatur.*

2° Hyacinthus religiosus, licet dees-sent octo dies ad aetatem viginti quatuor annorum complendam, jubente superiore suscepit presbyteratum. Dubitat proinde, utrum non suspensionem incurrerit et ce-lebrando post suspensionem irregularis evaserit.

Hinc

Quaer. 1° *Qualis aetas ad singulos or-dines requiratur?*

2° *An Paschasius licite ordi-natus fuerit? An suspensio-nem incurrerit?*

3° *An Hyacinthus reapse sus-pensus et irregularis factus sit?*

Solutio.

829. — *R. ad 1^m Quaes.* Ad subdia-conatum requiritur vigesimus secundus aetatis annus; ad diaconatum annus vige-simus tertius; ad presbyteratum annus vi-gesimus quintus. Sufficit autem juxta com-munem theologorum interpretationem, ut annus praescriptus incoepus sit. — *S. Litg. n. 799.*

830. — *R. ad 2^m Quaes.* Paschasius *illicite* ordinem presbyteratus suscepit, et

proinde irregularitate ⁽¹⁾ innodatus est, quia ordinem suscepit anno requisito non integre completo. Quare falso applicavit princi-pium: *Parum pro nihilo reputatur.* Tempus enim praescriptum physice, non moraliter habendum est, quia secus limites aetatis requisitae determinari non possent. Etenim, si attendendum non sit ad unum diem, quare non ad alterum vel tertium etc.; imo, nec admittitur, episcopum pro tam exigua temporis parte dispensationem concedere posse. — *Gobat n. 528—531.*

831. — *R. ad 3^m Quaes. Distinguo.* Vel Hyacinthus in bona fide versatus est, confidendo scilicet in auctoritate praelati sui, utpote doctoris, vel e contrario eum non latuit, superiorem suum errare. Si prius, poenas ecclesiasticas minime incurrit; secus vero, si posterius. — *Gobat n. 520.*

CASUS IX.

INTERSTITIA.

1° Jovinus, ad subdiaconatum pro-motus in quatuor temporibus Adventus, seclusa dispensatione qualibet accessit ad diaconatum suscipiendum sequentibus qua-tuor temporibus, et in quatuor temporibus Pentecostes ad ordinem presbyteratus pro-motus est.

2° Lambertus religiosus venit e suo conventu, dissito itinere unius diei, feria sexta quatuor temporum ad urbem, in qua celebranda erat postridie solemnis ordinatio. Venit autem serius, ita ut non potuerit insigniri quatuor minoribus ordinibus, quos petebat. Differendi ergo fuere in diem se-quentem. Verum percipiebat illo die pro-moveri ad ordinem subdiaconatus. At du-bitatum est, utrum eodem die tum ordines minores, tum subdiaconatum suscipere pos-set. Negativa fuit solutio, et ideo, acceptis

⁽¹⁾ Recipiens sacros ordines ante legitimam aetatem malitiose i. e. non bona fide, incurrit ipso facto suspensionem quoad ordines sic male susceptos et, si hujus-modi suspensione durante ministret in iisdem ordinibus, fit irregularis. — Plura vide apud *Thesaurus, de poenis eccles. sub Ordines c. 1.* (N. edit.)

⁽¹⁾ qui tamen paululum aliter casum pro-ponit. (N. edit.)

minoribus ordinibus, ad aliud tempus pro subdiaconatu remissus fuit.

Hinc

Quaer. 1° Quanam sint interstitia inter diversos ordines servanda?

2° An duo ordines majores eodem die suscipi possint?

3° An licitum sit suscipere ordines minores eodem die una cum subdiaconatu?

4° Quid ad utrumque casum?

Solutio.

832. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Inter ordines minores quaedam servanda sunt quidem interstitia juxta *concilium Trid. sess. 23. c. 11. de reform.*, nisi aliud episcopo magis expedire videatur. In multis autem locis ex consuetudine quatuor ordines minores eodem die conferuntur.

2° Quoad ordines majores sic statutum est a *concilio Trid. ibid. c. 11., 13. et 14.*: Inter postremum ordinem minorem et subdiaconatum unus annus intercedere debet. Item inter subdiaconatum et diaconatum, necnon inter diaconatum et presbyteratum, nisi episcopus secus decernat. Sed, seclusa licentia S. Pontificis, ordines sacri ab episcopo conferri nequeunt, nisi in sabbato quatuor temporum, vel sabbato ante dominicam Passionis, aut sabbato

sancto. Obtena vero Pontificis facultate conferri possunt singulis diebus dominicis, vel festis de praecepto, aut festis de ritu duplicis secundae classis. (¹)

833. — *R. ad 2^m Quaer. Negative.* Hoc omnino prohibetur. Constat ex jure canonico, *cap. Literas (13.) et cap. Dilectus (15.) de temp. ordin. (l. 11.)*, necnon ex *concilio Trid. sess. 23. c. 13. de reform.*

834. — *R. ad 3^m Quaer. Affirmative.* Nullo enim jure scripto, nec certa consuetudine probari potest, id prohibitum esse. *Concilium enim Tridentinum* vetando, ne plures ordines sacri eodem die reciperentur, de minoribus ordinibus nihil statuit. Ergo nihil obstat, quominus hi eodem die simul cum subdiaconatu conferantur. (²) Ita multi theologi cum *Gobat n. 461.* contra *plures.*

835. — *R. ad 4^m Quaer.* 1° Jovinus non potuit accedere ad diaconatum et presbyteratum his quatuor temporibus sibi immediate subsequentibus, ut in casu, sine dispensatione episcopi, quae facile conceditur. Sequitur ex dictis. 2° Lambertus bene potuisset admitti ad ordinem subdiaconatus suscipiendum eodem die, quo ordinibus minoribus insignitus fuit, ut modo dictum est.

CASUS DE MATRIMONIO

DE SPONSALIBUS

SCILICET

De valore sponsalium; — de eorum obligatione; — de consensu sponsalium vero, erroneo et conditionato; — de solutione sponsalium.

CASUS I.

VALOR SPONSALIIUM (1°).

1° Baldinus cum Leonia familiariter agit et his verbis ei matrimonium promittit: *Non ducam aliam uxorem, quam te.* Tacet Leonia. Advertit Baldinus, huic non sufficere istam promissionem, et dicit:

Ducam te, et nullam aliam. Acceptat puella promissionem; sed nullo alio verbo aut signo repromittit.

(¹) Cf. *Comp. n. 712. cum notis.* (N. edit.)

(²) Sed *concilium Trid. sess. 23. in fine cap. 11. de reform.* expresse statuit: „Hi vero non nisi post annum a susce-

2° Casparus matrimonium promittit Pelagiae hac conditione, ut peccato consentiat. Consentit quidem illa. Postea vero Casparus, inveniens aliam puellam, quae ipsi magis placet, ei quoque matrimonium spondet, haecque repromittit. Facta autem a paracho hujus futuri matrimonii proclamatione, Pelagia apud parochum reclamatur, promissionem sibi factam opponens.

Hinc

Quaer. 1° *An promissio Baldini, variis formulis enuntiata, valida fuerit ex ejus parte?*

2° *An Leonia acceptando censeatur repromisisse, et an valeant sponsalia in primo casu relata?*

3° *An valeant sponsalia Caspari cum Pelagia, vel potius posteriora sponsalia ejusdem cum alia puella?*

4° *Quid in casu paracho agendum sit?*

Solutio.

836. — *R. ad 1^m Quaes.* Non valet⁽¹⁾ promissio priori formula enuntiata, seu: *Non ducam aliam, quam te*, quia haec verba sunt mere negativa, et promittens potest nullam ducere, seu neque Leoniam, neque aliam. Censetur enim dicere: *Te ducam, si forte aliquam ducam; sed non me obligo ad aliquam ducendam.* — Valet autem ex parte Baldini promissio posteriori formula expressa, scilicet *Te ducam, et nullam aliam*; quia haec verba consensum absolutum continent. — *Reuter n. 479. — S. Lig. n. 842.*

837. — *R. ad 2^m Quaes.* *Negative probabiliter*, quia acceptio promissionis unius non includit necessario repromissionem ex parte alterius; unus enim acceptare

potest obligationem alterius, quin seipsum obliget. Hinc tandem resolvendum est, non valere sponsalia inter Baldinum et Leoniam inita, quia deficit clarus consensus ex parte sponsae. Consensus autem ille manifestus in contractu bilaterali, ut est contractus sponsalitus, omnino requiritur.⁽¹⁾ Consequenter ex illa promissione unius et acceptatione alterius nulla inducitur obligatio, ne pro Baldino quidem. Etenim, licet ille potuerit se obligare primum, expectando puellae repromissionem, non censetur⁽²⁾ voluisse se obligare, quin et Leonia ipsa se obligare voluerit, siquidem sponsus non datur sine sponsa. — *S. Lig. n. 836.*

838. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Certo non valuerunt sponsalia Caspari cum Pelagia ante patratum peccatum, quia conditio turpis in actum deduci nequit. 2° Patrato autem peccato, acriter *controvertitur* inter theologos. Multi docent, valere sponsalia, quia, adimpleta conditione, contractus evadit absolutus, et licet conditio fuerit turpis et proinde in actum deduci non potuerit, attamen post factum tenet promissio sponsalitia, quia in conventionibus, ubi una pars praestitit id, quod promiserat, altera praestare deberet id, quod sine peccato praestare potest. — *Ita S. Lig., de just. n. 712. — Reuter n. 476.*

Sed negandum videtur *probabiliter*, adspecta ratione intrinseca, quia contractus *sub conditione turpi* ipso facto de jure naturae est irritus, nec proinde ullam obligationem producere potest. — *Ita Goussel n. 760. — Carrière — Bonacina etc. — V. Comp. n. 729. et p. 1. n. 729. 760.* — Ergo probabiliter valent sponsalia posteriora a Casparo inita. Attamen, stante theologorum controversia, Casparus ad priorem sponsam etiam redire valeret, sed ad id cogi non potest.

839. — *R. ad 4^m Quaes.* Parochus procedere potest ad benedictionem nuptiarum, quae jam proclamatae sunt. Ad ipsum enim non pertinet, dirimere controversiam de prioribus sponsalibus agitatam.

⁽¹⁾ *V. Comp. n. 722. (N. edit.)*

⁽²⁾ in dubio — *S. Lig. ib. (N. edit.)*

ptione postremi gradus minorum ordinum ad sacros ordines promoveantur, nisi necessitas aut Ecclesiae utilitas iudicio episcopi aliud exposcat." Notat tamen *Thesaurus (de poenis eccles. ad verbum Ordines c. 15.)*: „Ubi... est consuetudo, ut minores cum subdiaconatu conferantur, ea servari potest, ut *Narr. etc.*" (N. edit.)

⁽¹⁾ per se — *S. Lig. ib. (N. edit.)*

Praeterea probatio authentica de ipsis sponsalibus afferri nequit. Attamen, si prior sponsa ex eo peccato gravida evaserit, adhortandus est Casparus⁽¹⁾, ut cum ea nuptias celebret, relicta posteriore sponsa, quae jus certum non acquisivit, ut patet ex dictis.

CASUS II.

VALOR SPONSALIIUM (2°).

Quirinus, nobilis familiae juvenis, caeco amore Rosaliae, puellae plebejæ, captus, cum ea insciis parentibus sponsalia contraxit. Parentes vero Quirini, accepta imprudentis promissionis notitia, nihil intentatum relinquunt, ut huic matrimonio, adeo familiae indecoro, obsistant. Quirinus vero, cernens afflictos genitores nolensque eos offensos habere, angustiis premitur. Quid igitur faciet miser? Cum Rosalia agere minus urbane, imo frigide, incipit; deinde, allegato parentum dissensu, sponsae valedicit. Postea, ratus, se liberum prorsus esse, matrimonium promittit Laeliae, paris conditionis puellae, sed secreto castitatis voto obstrictae. Libenter quidem annuit illa; verum, hoc voto cognito, Quirinus renuntiat Laeliae et matrimonium cum Flavia, ejusdem sorore, contrahit.

Hinc

Quaer. 1° An valeant sponsalia, insciis parentibus inita?

2° An possint invitis parentibus contrahi?

3° An licite Quirinus Rosalia ad contractum sponsalium rescindendum?

4° An valida fuerint sponsalia contracta cum Laelia, non obstante voto secreto castitatis, quod illa emiserat? Et an validum fuerit matrimonium cum ejusdem sorore initum?

⁽¹⁾ imo, interdum obligandus erit ad hoc, non quidem ob sponsalia dubia, sed aliis de causis, v. g. ob scandalum, curam prolis etc. — V. Gousset l. c. — Comp. n. 729. — Cf. etiam Comp. n. 777. 1° cum nota. (N. edit.)

Solutio.

840. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative per se.* Ratio est, quia electio status debet esse libera et ab aliena voluntate independens. Valet enim matrimonium, insciis et invitis parentibus contractum, ut constat ex *Trid. sess. 24. c. 1. de reform.*; ergo multo magis sponsalia, quae tantum ad matrimonium disponunt et sunt minus firma.

Dixi: *per se*; quia quandoque non valerent sponsalia invitis parentibus inita, v. g. si matrimonium non posset contrahi sine gravi scandalo, vel si ex eo sequerentur graves rixae parentum etc. Justitia enim non obligat ad actum, qui sine peccato fieri non potest.⁽¹⁾ Disparitas tamen personarum praecise non irritat sponsalia, si contrahentes illius consilii fuerint. — *Reuter n. 466. 467. — S. Lig. n. 849.*

841. — *R. ad 2^m Quaes. Negative generatim loquendo.* Ratio est, quia filii tenentur revereri suos parentes et proinde in re tam gravi eorum consensum vel consilium petere. Excipe casum, in quo filii praeviderent, parentes nuptis honestis et convenientibus contradicturos esse. Attamen maxime est cavendum, ne suo soli judicio confidant. *Ita communiter — Reuter ibid. — S. Lig. n. 849.*

842. — *R. ad 3^m Quaes. Controversatur* inter theologos, utrum dissensus parentum sit causa sufficiens sponsalia inita dissolvendi. Sed distinguendum est cum *S. Lig. n. 877.*: Si parentes injuste dissentiant a matrimonio, sponsalia dissolvere nequeunt; secus, si juste contradicant, v. g. si matrimonium vertat in dedecus familiae etc. Igitur in casu nostro licite potuit Quirinus sponsalia dissolvere, licet valida ab initio fuerint⁽²⁾, quia dissensus parentum omnino justus videtur. Sed inutiliter spon-

⁽¹⁾ Conferri debent, quae *S. Lig.* disserit n. 851., praesertim §. *Ad id autem*, et *Hom. ap. tr. 18. n. 16.* Censet, sponsalia non valere, si matrimonium celebrari nequeat absque dedecore familiae vel perturbatione quasi publica; secus vero, si agatur de vitanda laesione simplicis caritatis proximi, dum sponsus grave incommodum pateretur, si a tali matrimonio abstinere deberet. (N. edit.)

⁽²⁾ V. n. 840. (N. edit.)

sam induxit minus urbane, ut promissionem remitteret. Sufficiebat enim, ut allegato justo et gravissimo parentum dissensu ipse a sponsalibus resili- ret. — *V. Comp. n. 732.*

843. — *R. ad 4^m Quaes.* Sponsalia Quirini cum Laelia invalida fuerunt, quia promissio sponsae, voto castitatis ligatae, fuit de re illicita, utpote Deo jam promissa et obligata, ac proinde obligare denuo erga hominem non potuit. — *S. Lig. n. 873.*, ubi dicit, hoc certum esse.

Proinde validum fuit matrimonium ejusdem Quirini cum sorore Laeliae postea initum. Etenim, invalidis sponsalibus cum Laelia contractis, nullum publicae honestatis impedimentum inde subsecutum est. — *S. Lig. n. 873.* — *V. Comp. n. 731.*

CASUS III.

UXOR FACILE A LACRYMIS TEMPERANS.

Dafrosa, a paucis annis conjugata, rerum humanarum caducitatem mox experitur; cernit enim maritum, repentino morbo correptum, ad mortem jamjam properantem. Ipsa vero flere, ejulare, suspiriis et clamoribus aërem opplere coepit. „O me miseram!“ agebat, „quid faciam? Utinam et ego simul cum dilectissimo viro rapiar!“ Id audiens Getulius, familiae amicus, qui olim cum Dafrosa luxuriose fuerat conversatus, his eam verbis amice compellat. „Quidnam istud est?“ ait. „Si maritum unum amittas, nonne alium cito reperies? Visne me, si moriatur vir tuus?“ Cui illa subridens libenter annuit. Sed, mortuo viro, statim adstat alius candidatus, Fidelinus scilicet, qui praetendit, Dafrosam debere ipsi nubere, non vero alteri, quia, antequam illa defuncto conjugii nuberet, ipsi matrimonium promiserat.

Hinc

Quaer. 1° *An sit valida promissio reciproca inter Getulium et Dafrosam?*

2° *Quid, si primum consortium inter utrumque habitum Dafrosae matrimonium praecesserit, vel non?*

3° *An Dafrosa, Getulio postposito, Fidelinum ducere*

debeat ut sponsalium prius cum eo initum?

Solutio.

844. — *R. ad 1^m Quaes.* *Negative*, etiam praescindendo tum a circumstantia pravi consortii inter utrumque habitum, tum a promissione, quam Dafrosa ante matrimonium jam alteri fecerat. Ratio est: 1° quia verba Getulii solam animi propensionem significant, non autem veram matrimonii promissionem; 2° quia non constat, Dafrosam voluisse serio repromittere; 3° quia, etsi intercessisset vera utrimque promissio, ea nullius prorsus momenti fuisset: promissio enim nuptiarum, conjugee adhuc superstitae facta, non tantum illicita, sed etiam ut omnino nulla haberi debet. Etenim promissio sponsalitia nonnisi inter sponsores habiles fieri potest. Sed non sunt habiles illi, qui ligaminis impedimento constringuntur. Praeterea hujusmodi promissio, conjugee vivente facta, non solum indecora et inverecunda est, sed inhonesta, turpis et putida, utpote marito summe injuriosa. Ergo etiam ex hac parte invalida.

845. — *R. ad 2^m Quaes.* Si copula perfecta habita fuerit inter Getulium et Dafrosam, stante hujus matrimonio, et seria fuerit utriusque matrimonii promissio, non tantum illorum sponsalia invalida sunt, sed praeterea impedimentum criminis intercessit, ita ut ne valide quidem, nisi obtenta Pontificia dispensatione, in matrimonium conjungi queant. Secus vero, si copula matrimonium Dafrosae praecessit. — *V. Comp. n. 820.*

846. — *R. ad 3^m Quaes.* *Affirmative per se loquendo.* Ratio est, quia promissio rite facta et acceptata evadit debitum, cujus obligatio suspenditur quidem per impotentiam intermediam, sed non extinguitur, nisi per impotentiam perpetuam. — *S. Lig. n. 875.* — *Voit n. 1154.* — *V. Comp. n. 733.*

Dixi: *per se loquendo*; quia Dafrosa non tenetur Fidelinum ducere, si justam habuit causam resiliendi a sponsalibus cum eo initis, vel exinde, si is justum praebuit motivum ejus nuptias repudiandi, aut si primum exitum ex matrimonio cum eo inito timeat, v. g. ob impedimentum publicae

honestatis ex prioribus sponsalibus exortum. — *V. Comp. n. 816.*

CASUS IV.

OBLIGATIO SPONSALIIUM.

1° Gendulfus Cordulae matrimonium privatim promisit. Sed facti poenitens nova contraxit sponsalia, juramento firmata, cum Bertha, quae paulo post ex eo concepit. Confitetur autem matrimonii contrahendi causa, et parochus rem totam aperit. Nescit autem confessarius, quid in tantis angustis sit poenitenti suadendum vel praeciendum. Itaque sinit illum ulterius procedere, quod fecit ille, Cordula ejulante et in desperationem abeunte.

2° Paternus sponsalia inivit cum Amelia. Sed subinde, ea posthabita, alia sponsalia, imo et ipsum matrimonium contraxit cum Eulalia, quae magis ei placuit. Verum, dum sponsus sponsam ab ecclesia reduceret magna comitante caterva, ecce Eulalia corruit exanimis. Amelia vero, similem sortem minime verens, urget et instat, ut Paternus fidem ei promissam teneat. Haeret autem ipse, nesciens, an vi priorum sponsalium Ameliam adhuc ducere debeat.

Hinc

Quaer. 1° *An Gendulfus teneatur ad matrimonium cum Cordula ineundum, vel contra, an cum Bertha contrahere debeat?*

2° *An Paternus valide contraxerit nova sponsalia et ipsum matrimonium cum Eulalia, posthabita Amelia?*

3° *An Paternus, mortua Eulalia, teneatur Ameliam ducere?*

4° *Quid de casu, si Amelia et Eulalia sorores fuerint?*

Solutio.

847. — *R. ad 1^m Quaes.* Gendulfus tenetur stare prioribus sponsalibus seu nuptias cum Cordula inire. Ratio est, quia priora sponsalia fuerunt valida et proinde non licet sponso matrimonium cum alia contrahere sine consensu prioris sponsae. Ergo promissio matrimonii Berthae

facta fuit de re illicita, et consequenter nulla.

Nec obstat 1° quod Gendulfus posteriora sponsalia juramento firmaverit: nam juramentum nequit esse vinculum iniquitatis, nec proinde firmare potest promissionem de jure naturali iniquam; juramentum enim sequitur naturam actus.

Nec obstat 2° quod Bertha ex consortio cum Gendulfo gravida evaserit, quia incommodum illud, quod ex facto Gendulfi Berthae evenit, jus prioris sponsae minime tollit; homines enim in jure suo (¹) insistere possunt et solent, neglecto damno, quod aliis inde sequitur. Attamen, si leve detrimentum priori sponsae obveniat, haec enixe inducenda est, ut de jure suo in favorem posterioris cedat. — *S. Lig. n. 848. — Elbel n. 17. et seq. — V. Comp. 727.*

848. — *R. ad 2^m Quaes.* Paternus, initis valide sponsalibus cum Amelia, novam promissionem alteri facere non potuit, ut jam in *Resp. ad 1^m Quaes.* dictum est. Valide tamen matrimonium cum nova sponsa contraxit, quia praecedens obligatio impedimentum impediens tantum, non vere dirimens induxit. — *Vott. n. 1152.*

849. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative,* saltem *per se loquendo*, ut supra dictum est in responsione ad *Quaes. 3 Casus praecedentis.* Obligatio enim prius contracta cum Amelia adhuc subsistit, et per accidens est, quod, interveniente matrimonio cum alia, aliquamdiu suspensa fuerit. — *S. Lig. n. 875. — Vott n. 1154. — V. Comp. n. 726. 733.*

850. — *R. ad 4^m Quaes.* Si Amelia et Eulalia sorores fuerint, Paternus posteriorem valide ducere non potuit ob impedimentum publicae honestatis ex prioribus sponsalibus exortum.

Ad priorem igitur redire potuit et *per se* debuit, quia matrimonium invalide initum est, nec in eo casu matrimonium invalidum impedimentum publicae honestatis inducit, cum sit unus e duobus casibus a regula generali exceptus. — *V. Comp. n. 818.*

(¹) in genere — (N. edit.)

CASUS V.

CONSENSUS ERRONEUS.

Parmenio, de matrimonio ineundo cogitans, oculos convertit in Bertinam puellam, quae dotibus animi et corporis eminebat, licet divitiis non abundaret. Hoc suum consilium aperuit Berthae, ejus genitrici, ut ipsius consensum obtineret. Bertha vero, quae, defuncto nuper viro, novis nuptiis inhiabat, existimavit, se optimam nactam esse occasionem votis suis obsequendi. Omnibus igitur blanditiis Parmenionem sibi conciliare studuit, ut cum ipsa potius, quam cum filia, matrimonium iniret. Ingentem pecuniae copiam ex patris nuper demortui haereditate se accepisse simulavit, dum exiguam tantum summam inde perceperat, ut spe divitiarum hominem ad optatas a se nuptias induceret. Parmenio, ratus, Bertham reapse divitem esse, sponsalia cum ea inivit; imo ejus blanditiis illectus, turpiter cum ea conversatus est. Verum paulo post, cum esset matrimonium initurus, mulleris fraude detecta, illius nuptias rejecit iterumque animum ad Bertinam convertit.

Hinc

Quaer. 1° *An et qualis error consensum invalidet in contractu sponsalium?*

2° *An Parmenio a sponsalibus cum Bertha initis resiliere potuerit, inspectis quae in casu?*

3° *An nova sponsalia et ipsum matrimonium cum Bertina inire posset?*

Solutio.

851. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Error *substantialis* seu versans circa personam certo invalidat contractum sponsalium. Idem dicendum de errore circa qualitatem *per se* intentam velut conditionem *sine qua non* seu in substantiam ipsam redundantem. Ratio est, quia, ubi intervenit talis error vel fraus, consensus deficit. Ergo etiam deficit contractus, utpote in consensu consistens.

2° Error *accidentalis* seu error circa qualitatem juxta sententiam communem theologorum, non invalidat contractum

sponsalium, licet eum faciat rescindibilem etiam ad nutum sponsi decepti (¹). *Ita Elbel n. 20. — Voigt n. 1105. — Lessius — Layman — Sporer etc. — S. Lig. n. 835.* simpliciter dicit, hoc esse probabilius, quin oppositam sententiam ut probabilem admittere videatur. — *V. Comp. p. 1. n. 777.*

852. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Fuit enim gravi errore et insigni fraude deceptus, siquidem longe aberat, quin Bertha esset in eo statu, quem jactando prae se tulerat; neque Parmenio, filia relicta, ad matrem se converterat, nisi spe fortunae multo majoris impulsus et allectus.

853. — *R. ad 3^m Quaes. Negative.* Obstat enim duplex impedimentum dirimens. Primo quidem obstat impedimentum publicae honestatis ortum ex sponsalibus initis cum Bertha, matre Bertinae, nempe ejus consanguinea in primo gradu. Etenim, ex dictis supra, haec sponsalia habenda sunt ut valida; atqui sponsalia valida impedimentum publicae honestatis in primo gradu consanguinitatis inducunt. Ergo. Nec refert, quod Parmenio a sponsalibus juste resilierit, quia impedimentum semel existens non nisi per dispensationem cessare potest. Obstat secundo impedimentum affinitatis, proveniens ex copula illicita, quam Parmenio cum Bertha habuit, cum in casu dicatur, eos inter se turpiter egisse.

CASUS VI.

CONSENSUS CONDITIONALIS.

Odilo et Odilia, secundo gradu consanguinitatis inter se invicem conjuncti, sponsalia contrahunt, hac tamen adjecta conditione: *si Papa dispensaverit*. Subinde communi consensu supplicem libellum Romam ad dispensationem impetrandam mittunt. Interea Odilo, cum aliam puellam, Virginiam scilicet, Odilia pulchriorem et aliis etiam dotibus praestantior

(¹) si scilicet circumstantiae ignoratae sint tales, quae sponsalibus contractis supervenientes sufficerent ad ea rescindenda. — *Elbel ib. — V. etiam Comp. p. 2. ante n. 731. (N. edit.)*

invenisset, cum ea, priorum sponsalium ignara, nova inivit sponsalia. Paulo post, instante jam matrimonii inter Odilonem et Virginiam celebratione, Odilia dispensationis literas accepit et statim ab Odilone fidem sibi datam servandam esse reclamavit. Anxius Odilo a confessario quaerit, quid sibi faciendum sit. Confessarius autem ipse dubius et anceps quaerit, quid sit Odiloni suadendum.

Hinc

Quaer. 1° *An et quando valida sint sponsalia sub conditione?*

2° *Quid de primis et de posterioribus sponsalibus ab Odilone intis sentiendum sit?*

3° *Quid Odiloni praescribendum vel suadendum?*

Solutio.

854. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Sponsalia *sub conditione de futuro* semper invalida sunt ante conditionis adimpletionem. Ratio est, quia effectus conditionis proprius est, ut consensum suspendat, donec conditio impleatur. Deficiente autem consensu nullus est contractus nullaque ejus obligatio. Constat etiam ex jure canonico, c. Ex sponsalibus *un. de sponsal. in 6°* (IV. 1.) §. 1., ubi dicitur: „Ille vero, qui sponsalia cum aliqua muliere sub conditione contraxit, si postmodum ante conditionis eventum cum alia prioris consanguinea per verba contraxerit de praesenti, cum secunda remanere debet, cum ex sponsalibus conditionalibus ante conditionem exstantem, sicuti consensum non habentibus, nulla publicae honestatis justitia oriatur.“

Attamen, stante conditionis suspensione, existit aliqua obligatio, non quidem ex contractu sponsalium, qui ex dictis nullus adhuc habetur, sed ex alia praevia conventionione, vi cujus partes tenentur expectare et non impedire conditionis eventum. Haec autem obligatio, cum sit tantum ad sponsalia, non vero ex sponsalibus, nullum publicae honestatis impedimentum generare potest.

855. — 2° Sponsalia *sub conditione de futuro*, purificata conditione, *per se* fiunt valida seu absoluta, si utriusque per-

severaverit consensus, qui, ut dictum est, absque peccato revocari nequit, proindeque suos parit effectus. Dixi: *per se*; quia videntur aliqui casus excipiendi, ut infra dicetur.

3° Sponsalia *sub conditione turpi* ab uno vel utroque comparte ponenda, ut est v. g. fornicatio, sunt ab initio omnino illicita et invalida, quia dari nequit obligatio ad peccandum. An autem posita conditione valeant, *controvertitur*. *Probabiliter* negandum videtur, ut dictum est supra *in primo Casu ad Quaer. 3^a* n. 838.

856. — 4° An vero valeant sponsalia, stante impedimento dirimente contracta sub conditione: *si dispensetur*? Dicunt non pauci, fieri valida et absoluta per conditionis purificationem absque consensus renovatione, si in tali impedimento soleat dispensari. Ita *S. Lig. n. 859*. Attamen oppositum tenendum est ex variis decisionibus *S. Congr. Conc.*, quibus invalida declarantur sponsalia, si utraque pars, obtenta dispensatione, consensum suum non renovaverit. — *V. Analecta juris pontificii, ser. 3. col. 122*. Accedit etiam recens decisio *sacrae Rotae*, quae in rebus matrimonialibus maximae est auctoritatis, et juxta quam consensus sponsorum omnino renovari debet ad sponsalium valorem, quando contracta sunt cum impedimento dirimente sub conditione: *si dispensetur*. — *V. Clericali, de matrim. dec. 17. n. 41.*, ubi testatur, hanc fuisse perpetuam *s. Rotae* sententiam. (¹)

Secus vero dicendum foret, si de impedimento impediante tantum matrimonium ageretur, v. g. si unus e sponsis voto simplici castitatis esset ligatus. Tunc enim, obtenta dispensatione, sponsalia absque consensus renovatione absoluta evaderent. (²)

857. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° Priora sponsalia Odilonis invalida fuerunt, tum quia erant tantum conditionalia et sponsi

(¹) *V. etiam Comp. n. 725. Q. 3° not. (N. edit.)*

(²) *Juxta Knopp (Eherecht §. 34. edit. 3^a p. 339.) etc.* etiam haec sponsalia invalida sunt, si illa excipias, quae cum impedimento impediante vetiti Ecclesiae celebrantur.

consensus ante conditionis purificationem revocatus est, tum etiam quia, stante impedimento dirimente, contracta sunt, ut sequitur ex dictis. 2° Quoad posteriora sponsalia Odilonis, seu cum Virginia contracta, res non adeo perspicua est.

1^a *Sententia* haec sponsalia habet ut invalida. Ratio est, quia, licet Odilo ligatus non fuerit ad priorem sponsam ex obligatione sponsalium, obstrictus tamen illi fuit ex obligatione ad sponsalia vi promissionis eidem factae, qua stante eventum conditionis expectare tenebatur. Ergo nova sponsalia contrahere non potuit, quin gravem hanc obligationem violaret; ergo illicita haec nova sponsalia contraxit; ergo eo ipso invalide contraxit, siquidem ea cum injuria prioris sponsae inivit. — *Ita Elbel n. 18.*

2^a *Sententia*, mihi intrinsece *probabilis*, stat pro validitate horum sponsalium. Etenim ex dictis invalida sunt priora sponsalia; ergo eo ipso valida sunt posteriora, siquidem tunc prior contractus, utpote irritus, obstare nequit valori posterioris. Neque obligatio a sponso suscepta expectandi eventum conditionis impedire potest, quominus posteriora sponsalia valeant. Sequeretur enim tantum, peccasse sponsum violando pactum promissum seu defuisse fidelitati, non vero, propterea invalide nova sponsalia contraxisse.

858. — *R. ad 3^m Quaes.* Stante praecedente controversia Odilo urgeri nequit ad Odiliam ducendam, sed ei permitti potest, ut Virginiam ducat, siquidem ex dictis *probabiliter* aut etiam *probabilius* valida sponsalia cum ea contraxit et ad eam obligatur. Ergo in bona pace est relinquendus.

CASUS VII.

SOLUTIO SPONSALIIUM (1°).

Leopoldus, studio juris navans operam, sponsalia juramento firmata cum Domitilla, honestissima puella, inivit promisitque, se eam ducturum esse, quando, laurea donatus, advocati munere potiretur. Tribus annis saepe saepius puellam invisit fidemque datam inter colloquendum confirmavit. Quibus rebus ita ejus animum sibi

conciliavit, ut illa oblatas ab alio juvene honestissimas nuptias respuere non dubitaverit. Sed Leopoldus, audita vehementi concione de rerum mundanarum vanitate, fallaci mundo valedicere statuit. Ut majori tamen prudentia procederet, spiritualibus exercitiis in quodam regularium conventu vacare voluit, quibus expletis de consensu confessarii tum castitatem servare, tum etiam ordines sacros suscipere vovit. Absque mora, clericali habitu induto minoribusque susceptis ordinibus, theologicis disciplinis toto ahimo vacavit. His cognitis Domitilla datam sibi fidem violatam esse conclamat, quam fidem ipsa, rejecto praeclaro connubio, adeo fideliter servavit. Hinc crebris epistolis et querimonis Leopoldum a concepto proposito dimovere conatur. Hic vero anxius quaerit a confessario, quid sibi agendum sit.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo sponsalia valida dissolvi queant?*

2° *An licite et valide voverit Leopoldus?*

3° *Quid ei praescribendum aut quid suadendum?*

Solutio.

859. — *R. ad 1^m Quaes.* Sponsalia valida dissolvi possunt praecipue: 1° mutuo partium consensu, ut patet, cum singuli e jure suo cedere possint; 2° impedimento superveniente, cum matrimonium, stante impedimento, contrahi nequeat; 3° electione status perfectioris ab alterutro facta, quia contrahens sponsalia non censetur sibi praeccludere viam ad statum perfectiorem amplectendum; 4° crimine gravi alterius vel notabili mutatione status, quia consensus censetur conditionalis, nempe *si res in eodem statu permaneant.* (1)

860. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia non censetur sponsalia promisisse, nisi sub tacita conditione, scilicet *nisi statum perfectiorem elegero.* Hoc confirmatur decisione *S. Congr. Conc.*, edita 5. Martii 1701, ubi dictum est, votum castitatis aut suscipiendi ordines

(1) V. *Comp.* ante n. 731. (N. edit.)

sacros per electionem melioris status irritare sponsalia, etiam juramento firmata. — *S. Lig. n. 873. — V. Comp. n. 731. Q. 2.*

861. — *R. ad 3^m Quaes.* Nihil aliud Leopoldo praescribendum, nisi ut fideliter utrumque votum adimpleat, et suadendum, ut sponsam enixe precibus suis Deo commendet. Quod autem sponsa alias nuptias favorabiles repudiaverit, ut fidem Leopoldo daret, per accidens est, et casum hunc calamitosum cum pace sufferre debet, donec novae nuptiae non contemnendae ipsi arrideant.

CASUS VIII.

SOLUTIO SPONSALIIUM (2°).

Cornelius, initis cum Eleonora sponsalibus, in fornicationem prolapsus est. Accidit postea, ut et Eleonora se eodem crimine pollueret. Cornelius, jam dolens ex eo, quod ditiores sponsam non quaesisset, re cognita libenter arripuit occasionem ab initis sponsalibus recedendi, non obstante instantissima mulieris reclamatione.

Hinc

Quaer. 1° *An fornicatio patrata, sive a sponso, sive a sponsa, sit causa justa a sponsalibus resiliendi?*

2° *Quid, si uterque in id crimen lapsus fuerit?*

3° *Quid ad casum?*

Solutio.

862. — *R. ad 1^m Quaes.* Sponsus, cognita sponsae fornicatione, a sponsalibus resiliere potest juxta communem theologorum sententiam, quia notabilis mutatio in deterius ex parte sponsae habita est. Hoc dicit *certum S. Lig. n. 861.* An vero sponsa pariter resiliere possit, si sponsus fornicatus fuerit? *Negat S. Lig.* cum aliis non paucis, quia fornicatio ex parte sponsi tantam non involvit turpitudinem. Sed responderi potest, quod, licet turpior habeatur lapsus sponsae, quam sponsi, nihilominus etiam hic notabilem status mutationem producere videtur. Ergo sane in simili casu nollem sponsam repugnantem ad nuptias

cogere. Qualem enim posthac fidelitatem a tali sponso sperare potest misella?

863. — *R. ad 2^m Quaes.* Triplex datur sententia probabilis. *Prima sententia*, quam *S. Lig. n. 862.* dicit *probabilior* et *communem*, tenet, posse quidem sponsum resiliere, non vero sponsam, quia in hoc non haberetur aequa compensatio, cum lapsus sponsae turpior sit, quam culpa sponsi.

Secunda sententia dicit, neutrum posse resiliere, sed dari compensationem. Ratio est, quia, sicut contracto matrimonio, si uterque conjux adulteretur, neuter divortium petere potest, ita, si post inita sponsalia uterque fornicetur, neuter resiliere potest.

Tertia sententia e contrario statuit, utrumque recedere posse a sponsalibus, quia utrique per crimen alterius tribuitur justa causa resiliendi.

In tanta doctorum disputatione (¹) videtur, standum esse pro utriusque sponsi libertate. Saltem, si jus resiliendi sponso tribuitur, aequum omnino apparet, ut etiam sponsae concedatur, quia, ut dicit *Castropalao*, licet fornicatio sponsae turpior sit, attamen sponsus crimine suo etiam fidem datam violavit et proinde tribuit sponsae justam causam resiliendi.

864. — *R. ad 3^m Quaes.* Cornelius *probabiliter*, et juxta *S. Lig.* etiam *probabiliter*, potuit a sponsalibus resiliere ob sponsae fornicationem, licet ipse etiam lapsus fuerit. — *S. Lig. n. 862.*

CASUS IX.

SOLUTIO A SPONSALIBUS (3°).

1° Lucillus, postquam sponsalia cum Veronica contraxisset, non monita sponsa, peregre abiit. Cum jam per dimidium annum remansisset, nihil prorsus Veronicae significans, haec, de mora et silentio illius pertaesa, sponsalia cum Philippo contraxit. Verum, dum fiunt proclamationes, redit Lucillus et uxorem habere praetendit Veronicam.

2° Edmundus sponsalia contraxerat

(¹) Dicerem potius: quia jus sat certum, resiliendi a sponsalibus ob fornicationem alterius partis, nusquam pro simili casu restrictum invenitur — (N. edit.)

cum Helena, puella ejusdem conditionis et fortunae. Sed, cum jamjam nuptias esset celebraturus, pinguem haereditatem ex patre defuncto percepit. Quapropter Helenam respuit, ut aliam aequalis fortunae ducat.

Hinc

Quaer. 1° *An longa sponsi absentia absque sponsae consensu sit pro ea ratio sufficiens ad altum se convertendi?*

2° *An mutatio fortunae in uno sponso sufficiat ad sponsalia dissolvenda?*

3° *Quid ad casus?*

Solutio.

865. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative per se*, nempe si sponsus discedat in regionem remotam, non coactus necessitate, sed voluntarie, non monita⁽¹⁾ sponsa, sine spe celeris redditus, quia tunc sponsus, sic discedendo, censetur fregisse fidem et juri suo renuntiasset. Attamen, si non satis constaret de animo mutandi domicilium vel brevi revertendi, monendus esset per literas, si fieri facile posset, ut redeat et promissionem impleat. Hoc facto, si moras protrahit, liberum erit alteri parti resilire. — *Reuter n. 497. — Layman — Busembaum.* (2)

866. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Si unus e sponsis decrescat notabiliter in fortuna, justa est causa pro altero a sponsalibus resiliendi, ob mutationem status notabilem, quae supervenit. Si vero unus multo ditior evadat, v. g. pinguem accipiendo haereditatem, an ipse resilire possit, *controvertitur*. Videtur *affirmandum*, quia revera magna disparitas inter sponsos secuta est. — *Ita Illung — Babenstuber etc.* apud *Elbel n. 54.*, et alii apud *S.*

(1) vel reluctante — *Heiss, de matrim. §. 17.* (N. edit.)

(2) „Doctores in eo censiunt, ad episcopum (si res haec eveniat) confugiendum esse, qui absenti tempus aptum constituat, quo redire debeat, moneatque, si perscriptum temporis limitem excesserit, alterum ex sponsis liberum fore, omnique impedimento solutum.“ — *Ita Bened. XIV., Instit 46.* sub initio. (N. edit.)

Lig. n. 876. et apud *Voit n. 1166.*, ubi dicit, hanc sententiam a multis doceri. *Contradicunt tamen communius*, quia nihil est mutatum in comparte, nec proinde deseri debet. — *V. Comp. n. 731.*

867. — *R. ad 3^m Quaes.* In primo casu Veronica licite alias nuptias contraxit ob longam sponsi absentiam, ea non monita, habitam, quia merito praesumere potuit, Lucillum juri suo renuntiasset. Proinde tardius reclamavit ille prior sponsus. Attamen Veronica, si malit, ad ipsum redire potest, quia non contraxit cum secundo, nisi deficiente priore. (1)

In secundo casu non videtur inquietandus Edmundus, saltem probabiliter, ex eo, quod a prioribus sponsalibus resiliit, postquam pinguis haereditas ipsi advenit, quia disparitas valde notabilis inter ipsum et sponsam secuta est. Hoc tamen tantum valet, si haereditas praevisa non fuerit, ut in casu supponitur.

CASUS X.

SOLUTIO A SPONSALIBUS (4°).

Nimum ne crede colori!

Bibiana, puella egregias dotes corporis mentisque prae se ferens, multorum oculos in se convertit. Plures adsunt, qui ejus manum requirunt. Sed ab ea praefertur Sidonius, quocum sponsalia contrahit. Jam instat matrimonii celebrandi dies. Constituendi gratia parochum adit Bibiana et haec inter alia pandit: 1° se amisisse jam virginitatem pluries fornicando; 2° se hic et nunc ab uno circiter mense gravidam esse ex crimine cum alio juvene patrato; 3° se jam aliam prolem peperisse, nemine sciente praeter obstertricem, cujus ope infantem in nosocomio deposuit. His auditis confessarius admodum angitur, nesciens, utrum Bibianam obligare debeat ad haec omnia sponso declaranda, aut a sponsalibus resiliendum. Judicat, melius esse, rem totam alto premere silentio. Bibiana autem absoluta ad nuptias convolat.

(1) Sed quo jure haec secunda sponsalia dissolventur, cum ex dictis per se valida sint et appositio alicujus conditionis non appareat? (N. edit.)

lum subesse impedimentum. — *V. S. Litg. n. 991.*

2° Banna publicari possunt in vesperis, si ex oblivione omisa fuerint in missa solemni nec absque gravi incommodo ad festum sequens remitti valeant. 3° Possent etiam probabiliter haberi die feriali, si ex aliqua causa magna fidelium frequentia concurreret et adesset justa ratio. — *S. Litg. n. 991. 992. (¹)*

876. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° *In primo casu* Eugenius a peccato excusandus est, cum, urgentibus temporum angustis, unam proclamationem omiserit, quia lex Ecclesiae non urget cum tanto incommodo. Attamen, juxta plures, omissionem in officio vespertino supplere posset, si ante illud de ea recordaretur. — *Ita Gousset n. 771. — Bouvier (²) etc.* At, si talis proclamatio insueta alicubi foret et ideo magnam populi movere admirationem deberet, praestaret, ut ea omitteretur. Verum Eugenius inniti non potuit in principio: *Parum pro nihilo reputatur*, quia juxta multos non excusaretur a peccato gravi, si unam proclamationem absque justa causa omisisset, et juxta benigniorem sententiam a peccato saltem veniali immunis non evaderet; ergo falso axioma supradictum applicavit.

877. — 2° *In secundo casu* Eugenius a peccato mortali immunis esse nequit. Ratio est, quia in re gravi transgreditur formam diligentiae a *concilio Trid.* praescriptam absque necessitate, quae moram non patiatur. Praeterea neque satisfacit fini praecepti, quia, licet forte non sint hic et nunc impedimenta, postea tamen ante matrimonium supervenire possunt. — *S. Litg. n. 990. — V. Comp. n. 735.*

CASUS II.

OBLIGATIO BANNA PROCLAMANDI (2°).

1° Rutillius et Sabina, diversae dioecesis, matrimonium sunt contracturi. Ru-

(¹) Cf. *Comp. n. 736.* (N. edit.)

(²) qui omissionem permittunt ex rationali praesumptione dispensationis, quam episcopus in similibus circumstantiis numquam denegat. (N. edit.)

tilius a suo episcopo dispensationem obtinet a bannorum proclamatione. Parochus Sabinae, re cognita, eo ipso judicat, proclamationes etiam in sua parochia esse omittendas.

2° Genesis et Livia sponsi habitant civitatem, sed in diversa parochia. Habitis autem proclamationibus in parochia Genesis, parochus Liviae judicat, hoc sufficere, ideoque a bannis proclamandis abstinere. Genesis autem duplex habet domicilium, in civitate scilicet, ubi tempore hyemali degit, et rure, ubi aestivo tempore commoratur. Parochus vero pagi, in quo sita est villa Genesis, etiam proclamationes prorsus omittit.

3° Achatius parochus sponso diversae paroeciae benedicit, proclamationibus in sua parochia sola habitis, ex eo quod regio sponsi remotior sit, ut ibi fieri proclamationes curet, et insuper nesciat, ubicum fieri debeant, an in domicilio originis, vel parentum, aut variae habitationis, quam frequenter mutavit ille sponsus.

Hinc

Quaer. 1° *An, uno sponso a bannis dispensato, censeatur etiam alter dispensatus?*

2° *Si sponsi sint ejusdem civitatis, sed diversae paroeciae, an banna in utraque paroecia haberi debeant?*

3° *Si vero duplex domicilium habeant, in urbe scilicet et rure, prout in secundo casu, an in utroque loco publicari debeant?*

4° *An valeant excusationes Achatii in tertio casu, vel quid ipsi fuisset faciendum?*

Solutio.

878. — *R. ad 1^m Quaes.* Negandum videtur. Ratio est, quia nulla datur connectio inter dispensationem unius et dispensationem alterius. Insuper ordinarius loci solus de causis dispensationis cognoscere potest. Plures tamen contradicunt, quia, ajunt, episcopus, qui partem sibi subditam a quadam conditione ad matrimonium praerequisita dispensat, eo ipso etiam compartem, licet non sibi subditam, solvit. In

praxi recedendum non est a priori sententia, quae in Gallia communis servatur, teste *Gousset* n. 775. Excipe: si synodo provinciali aliter cautum sit, ut in provincia Albiensi factum fuit.

879. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia sponsi revera diversum habent domicilium. Banna enim praenuntiari debent in propria parochia. Ergo, ubi diversae sunt parochiae, diversae etiam fieri debent proclamationes. Ita fert generalis consuetudo et praecipit *Rituale Romanum*. Ergo erravit Liviae parochus. Excipiunt plures cum *Layman* casum, in quo parochiae essent adeo propinquae, ut notitia proclamationis ab una ad alteram facillime deferri posset, quia tunc finis legis obtineretur. (¹)

880. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative,* si utrumque domicilium sit praecipuum. — *Carrière* etc. Ergo non recte egit etiam posterior Genesii parochus. (²)

R. ad 4^m Quaes. Non valent Achatii excusationes. Debuit enim procurare, ut proclamationes fierent in loco, ubi diutius degit sponsus, seu in domicilio originis, atque ut testimonium authenticum de ejus statu libero haberet. Stante autem nimia difficultate, ut banna in loco valde remoto habeantur, res tota ad episcopum deferenda est. — *V. S. Lig. n. 991. — Gousset n. 773.* — Parochus quoque ad episcopum recurrere debet in dubio, ubinam proclamationes habendae sint.

CASUS III.

PAROCHUS ANCEPS.

1° Theophanius parochus jam aderat in ecclesia paratus ad benedicendum matrimonium Romani et Germanae, proclamationibus debitis ratione Germanae, suae parochianae, praemissis. Sed ecce! cum postulasset a Romano extraneo testimonium scriptum de proclamationibus a proprio parcho habitis, deprehendit, duas tantum fuisse praehabitas proclamationes. Quid faciet? Non audens sponso dimittere,

eos, hoc non obstante, statim matrimonio conjungit.

2° Fulgens parochus, sponso benedicturus, jam bannis ex utraque parte rite habitis audit ex rumore communi, sponsum olim peccasse cum sorore ipsius sponsae. Nullas quidem habet de re certas probationes; sed scandalum fidelium et sacramenti periculum reformidat, et insuper non audet, huic matrimonio obstare, cum nihil certum opponere queat. Tandem, ne intricas sibi suscitet querelas, tacitus conjungit sponso.

Hinc

Quaer. 1° An recte egerit Theophanius in primo casu?

2° *An Fulgens laudandus in secundo casu, vel quid ipsi agendum fuisset?*

3° *An dubium vel probabilitas impedimenti sufficiat, ut parochus matrimonium benedicere prohibeatur?*

Solutio.

881. — *R. ad 1^m Quaes.* Theophanius, stante casu, ut jacet, recte egit ad nuptiarum celebrationem tacitus procedendo. Necessitate enim morali premebatur, et judicare merito potuit, legem Ecclesiae in eo casu non urgere. (¹) Sed, nisi impeditus fuerit v. g. absentia sponsi, testimonium illud prius requirere debuisset, ut tantum incommodum impediret. Bonum est autem, ut parochi suaviter inducant parochianos ad deferenda varia testimonia et instrumenta pridie celebrationis matrimonii in ipsum presbyterium.

882. — *R. ad 2^m Quaes.* Non ex omni parte laudandus Fulgens. Debuisset enim diligenter inquirere a personis prudentibus et fide dignis, an fundamentum grave rumor ille publicus haberet, et ipsum sponsum hac de re secreto interrogare. Quid, si hic negasset, etiam adjecto juramento? Tunc ejus nuptias benedicere potuisset. *Per se* autem fama (²) impedimenti sufficit ad nuptias impediendas, ut constat ex jure

(¹) *S. Lig. n. 991. Dub. 3.* (N. edit.)

(²) *V. Comp. n. 737. cum notis.* (N. edit.)

(¹) *V. supra n. 876.* (N. edit.)

(²) probabilis — *C.* Cum inhibitio (3) *de clandest. desp.* (IV. 3.) — *V.* etiam *Comp. n. 777. 1° cum nota.* (N. edit.)

can. c. Praeterea (12.) *de sponsal.* (IV. 1.) Parochus igitur aut episcopus, licet ipse solus habuerit impedimenti notitiam, modo id non sciat sub sigillo confessionis, matrimonium impedire tenetur. Nec obstat dicere, quod peccatori occulto non liceat denegare sacramentum, quando publice petit. Hoc enim valet, cum aliud malum non evenit, nisi sacrilega perceptio sacramenti; secus autem, cum eveniunt alia gravia damna, quae plerumque ex matrimoniis invalidis accidunt. — *S. Litg. n. 999. 1002.; Hom. apost. n. 56. 57.* Vide dicenda infra *n. 890.* — Ob difficultates autem in Galliis proprias in tali casu parochus ad episcopum recurrere debet.

883. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative,* si agatur de dubio positivo facti, quo stante juxta omnes illicitum est, matrimonium contrahere absque dispensatione, saltem ab episcopo obtenta (¹), ne sacramentum periculo nullitatis exponatur. — *V. S. Litg. n. 902. — V. Comp. n. 789.*

CASUS IV.

OBLIGATIO REVELANDI IMPEDIMENTA (1°).

1° Fabricius, dubio agitatus, confessorium interrogat circa obligationem quoddam impedimentum revelandi. Ratio autem dubitandi multiplex est, scilicet: 1° quia banna ex legitima dispensatione ommissa fuerunt; 2° quia sponsa est ipsius consanguinea, imo suamet soror; 3° quia ex revelatione impedimenti seu ex omissione matrimonii, cujus instat celebratio, sequetur familiae dedecus et aliorum scandalum; 4° quia ipse solus novit impedimentum, et testimonium unius tantum videtur infirmum. Confessorius tempus postulat ad inquirendum.

2° Cocles, matrimonium cum Marina contracturus, jam proclamatis bannis sub secreto jurato declarat Fabio, amico suo familiarissimo, se cum sorore Marinae rem habuisse. Anceps autem postea Fa-

(¹) Attamen sententia, quae asserit, episcopum generatim dispensare posse in impedimentis dubiis, etsi agatur de dubio facti, nobis non videtur sat tuta. (N. edit.)

brius dubitare incipit, an secretum suum, vel e contrario praeceptum revelandi impedimentum servare debeat. Interrogat confessorium, qui judicat, servandum esse secretum.

3° Hupetius medicus, artem suam erga Moeviam proxime nupturam exercendo, novit, eam impedimento ligari cum suo sponso. Ipse autem tacet, ne fiducia erga Moeviam et ejus familiam jacturam faciat.

Hinc

Quaer. 1° *An valeant Fabricii excusationes?*

2° *An Cocles excusetur reapse ab impedimento declarando?*

3° *An Hupetius teneatur impedimentum revelare?*

Solutio.

884. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Etenim: 1° non valet prima excusatio, quia lex Ecclesiae jubens, ut impedimentum matrimonii reveletur, existit et urget independenter a proclamatione bannorum. Remanet enim semper finis praecepti, qui est impedire, ne matrimonia invalida contrahantur.

2° Neque valet secunda excusatio. Parvi enim refert, quod sponsus vel sponsa tecum sint consanguinei necne, siquidem urget eadem ratio legis seu matrimonii invaliditatem impediendi, et sic Ecclesiae malum arcendi.

885. — 3° Neque valet ratio publici scandali. Licet enim aliquando sufficere illa possit parochi, ut sponso, stante impedimento occulto, conjungat (¹), ad privatos non pertinet, de re tanti momenti judicare. Fabricius igitur rem totam parochi vel episcopo committere debet. Ipsi autem superiores pro sua sapientia et prudentia judicabunt, quid opportunius statuendum sit, ut tum religioni et publicae aedificationi, tum etiam honori familiae consulatur.

4° Tandem neque valet quarta excusatio. Ratio est, quia in praesenti materia testimonium unius bene valere potest. Etenim, si non inserviat per se solum ad

(¹) *V. Comp. n. 771.* (N. edit.)

matrimonium impediendum ⁽¹⁾, inserviet ad inquirendum de facti veritate, necnon ad monendum partes aut unam ex ipsis ad dispensationem petendam etc. — *S. Lig. n. 995.*

886. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia secretum, sive promissum, sive commissum, etiam juratum, *per se loquendo* non obligat, quando damnum grave communitati vel tertiae personae imminet. Revelatio autem impedimenti inservit bono sacramenti seu Ecclesiae, et bono ipsorum contrahentium. Ergo male judicavit Fabii confessarius, secretum ipsi commissum ab eo servandum esse. Dixi: *per se loquendo*; quia theologi plures excipiunt secretum *consilii*, ut mox dicetur. — *V. Comp. n. 742.*

887. — *R. ad 3^m Quaes. Probabiliter* negandum est, quia Hupetius impedimentum novit sub secreto *consilii*, scilicet quia ab eo ratione artis suae petatum est consilium, ex quo illud impedimentum rescivit. Videntur enim illi, qui aliquam professionem publicam habent, eximendi ab obligatione revelandi impedimentum, quod professionem suam exercendo noverrunt. Ita videtur expostulare bonum commune, quia, si fidem non servant, facile homines a se avertent cum suo et totius societatis damno. — *Collet — Bouvier — Gousset — Carrière etc. — V. Comp. ibid.*

CASUS V.

OBLIGATIO IMPEDIMENTA REVELANDI (2°).

1° Leocadia confitetur, se olim peccasse cum Antonio, futuro sponso sororis suae. Hubertus confessarius, zelo percitus, praemissa seria objurgatione ei praecipit, ut statim extra confessionem impedimentum matrimonii ex ipsius crimine exortum parochi revelet.

2° Norbertus parochus, confessionem excipiens Berthae mox nupturae, detegit, eam obstringi impedimento ab ipsa invincibiliter ignorato. Nescit autem, quid agere debeat. Monebitne poenitentem, eam obligando ad matrimonium repudiandum dispensationemve postulandam? Postulabitne

(¹) *V. n. 890. (N. edit.)*

ipse licentiam, impedimentum istud declarandi? Aut tacitus Bertham absolvet? Undique illum premunt angustiae incommodaque non parva. Denique jubet, eam redire die sequenti, ut melius ad absolutionem praeparetur, sed revera, ut ipse inquirendi tempus habeat.

3° Syagrius et Melitina mox matrimonio sunt conjungendi. Valerius novit certo, Syagrium peccasse cum sorore Melitinae. Hoc parochi declarat; sed externas probationes afferre nequit, et ipse non vult nominari. Parochus autem nescit, quid sit faciendum.

Hinc

Quaer. 1° An laudandus Leocadiae confessarius?

2° An Norbertus Bertham monere debeat de impedimento ab ea invincibiliter ignorato?

3° An parochus in tertio casu matrimonio obstare debeat?

Solutio.

888. — *R. ad 1^m Quaes.* Hubertus confessarius, nedum laudandus, e contrario omni ex parte vituperandus est. Primo quidem, nimio zelo abreptus, munus patris in confessione non satis gessit, acriter et intempestive mulierem objurgando. Si voluisset tantam ei obligationem imponere, debuisset prius ejus animum pacificis verbis demulcere et praeparare ad obedientiam sibi praestandam. Deinde Hubertus non debuit praecipere Leocadiae, ut ipsamet parochi impedimentum revelaret et explicaret, propriam turpitudinem aperiendo. Nemo enim tenetur legi Ecclesiae cum propriae famae damno satisfacere, ut sentiunt communiter theologi. — *S. Lig. n. 995.; Hom. apost. tr. 18. n. 56. — Carrière etc.*

Quid igitur confessorio faciendum fuisset? Debuisset poenitentem enixe adhortari, imo et obligare, ad ipsum sponsum secreto monendum de impedimento illo ex mutuo consortio exorto, ut ipse aut a matrimonio desisteret, aut dispensationem obtineret. Quod si sponsus obedire noluisset, mulier curare debuisset, ut, salva propria fama, parochi declararet sive per se, sive

per virum prudentem, v. g. per confessarium, subesse matrimonio impedimentum.

889. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Debet enim confessarius impedire, inquantum potest, gravissimum damnum spirituale poenitentis, seu impedire, quominus hic invalide matrimonium contrahat et nullum evadat sacramentum, quod magnum est *in Christo et in Ecclesia*. Non urget hic tanta difficultas, ac habetur, quando contracto jam matrimonio impedimentum dirimens a confessario detegitur. In hoc enim posteriori casu summopere cavendum est, ne poenitens bonae fidei statim moveatur cum periculo formaliter peccandi in usu fornicario matrimonii, sed curandum est, ut prius dispensatio secreto obtineatur, si fieri possit. Ante matrimonium autem poenitens, adhuc liber, non versatur in proximo peccandi periculo. Quodsi admonitus, neglecta dispensatione, nihilominus nuptias petat, id suae malitiae imputare debet. Excipiunt tamen merito plures

theologi casum, in quo praevidetur, poenitentem certo non obtemperaturum, quod non est communiter praesumendum. Laudandus autem est Norbertus confessarius ex eo, quod prudenter tempus adhibuerit ad difficultatem serio perpendendam. (¹)

890. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative.* si Valerius sit homo gravis et fide dignus. Etenim, si fama impedimenti ex jure can. sufficit, ut parochus obsistat matrimonio. a fortiori, si certo ipsi constet, subesse impedimentum. Insuper unus testis fide dignus sufficit, ut parochus matrimonium impediatur, licet comparere nolit, ut constat ex declaratione *Alexandri III. c. Praeterea (12.) de sponsalibus (IV. 1.) — Pontas, v. Bans Cas. 12.* — Quod si parochus nimis prematur, quum impedimentum probare nequeat, rem episcopo deferat, qui ipse obstabit matrimonio, vel dispensabit, si expediat. — *Carrière et alii communiter contra Collet et alios plures.* (²)

CASUS DE NATURA MATRIMONII

SEU

De consensu conjugali absoluto et conditionali; — de divortio a vinculo et a toro; — de officio parochi quoad sponso conjungendos.

CASUS I.

CONSENSUS CONJUGALIS (1°).

1° Maxentius, nuptias cum Sophia celebraturus, debitis proclamationibus praemissis statuto die coram parochi et testibus, comitante sponsa, comparet. Interrogatus vero a pastore de consensu, capite tantum annuit. Sponsa autem prae gaudio flere incipit. Parochus vero commotus statim dicit: *Ego vos conjungo etc.*

2° Blandinus et Blandina nuptias celebrant, licet existiment, se impedimento matrimonii secreto obstringi, et parentes Blandinae renuant. Abstinent autem a petenda dispensatione, tum ob verecundiam, tum quia timent, ne repulsam patiantur et a matrimonio contrahendo impediuntur.

Perfecta vero nuptiarum solemnitate Blandina, stimulo conscientiae impulsa, rem totam pandit parochi, qui, re perpensa, declarat, nullum reapse subsistere matrimonii impedimentum. At nihilominus graviter de valore matrimonii adhuc dubitat ob legitimi consensus defectum tum ex parte sponso, tum ex parte parentum.

Hinc

Quaer. 1° An validus fuerit ex utraque parte consensus in primo casu?

2° An et quomodo peccaverit parochus non requirens, ut consensus verbis exprimeretur?

(¹) *Comp. n. 613.* — Cf. etiam in hoc opere p. 2. n. 745. 1068. (N. edit.)

(²) V. Knopp, *Eherecht* §. 39. (N. edit.)

3° *An validus fuerit consensus Blandini et Blandinae in secundo casu, et proinde an validum sit ex hac parte eorum matrimonium?*

4° *An consensus parentum requiratur ad matrimonii validitatem vel licitatem?*

Solutio.

891. — *R. ad 1^m Quaes.* Consensus fuit certo validus ex parte sponsi, quia de jure naturali ad valorem contractus sufficit, ut consensus certo signo exprimatur. Adde, quod ex variis locis juris canonici etiam constat. — *S. Lig. n. 887.* Non fuit autem validus consensus ex parte sponsae, quia lacrymae non sunt signum naturale et manifestum per se consensus. Neque satis esset, si manum a sponso apprehensam non retraheret. Secus vero, si ipsa manum protenderet, quando fides datur. — *S. Lig. n. 889.*

892. — *R. ad 2^m Quaes.* Si consensus fuisset clare signis manifestatus ex utraque parte, parochus peccavisset quidem agendo contra rubricas seu legem Ecclesiae, quae requirit, ut consensus verbis exprimatur; sed *probabiliter* venialiter tantum deliquisset. — *Ita communiter cum S. Lig. n. 888.* Sed in nostro casu parochus non videtur a culpa gravi excusandus ex eo, quod festinaverit benedictionem impertire, quin de consensu sponsae certus satis esset, et proinde matrimonium periculo nullitatis exposuerit. Debuisset enim commotionem comprimere et signa consensus indubia requirere.

893. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative.* Nullo enim existente impedimento matrimonium illud validum apparet, quia sponsi non erant omnino certi de impedimento, sed existimabant tantum adesse. Proinde contrahere volebant, inquantum poterant, seu dare consensum in verum matrimonium, si forte impedimentum non existisset. Ergo de facto, non subsistente impedimento, valet consensus. *Ita communiter.* — *Lacroix n. 531. — Carrière etc.* — Major evaderet difficultas, si sponsi essent omnino certi de impedimenti existentia. Attamen, etiam in hoc casu *pro-*

babitus validum erit matrimonium, si, dolentes de impedimento illo, sponsi cupiant esse veri conjuges et impedimentum declarare non audeant ex verecundia aut timore, ne matrimonium impediatur etc., non autem velint vivere in concubinato. Tunc enim censendum est, valere matrimonium ob voluntatem praedominantem illud contrahendi. Attamen in praxi inducendi essent ad consensum renovandum *ad cautelam.* — *Lacroix n. 531. (1) — Carrière etc. — V. Comp. n. 791.*

894. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Consensus parentum minime requiritur ad matrimonii valorem. Constat ex *concilio Trid. sess. 24. c. 1. de ref.* Et reapse, de jure naturali contrahentes jus habent in proprium corpus, nec parentes ullo jure in corpus filiorum potiuntur. — *V. Comp. n. 754.*

2° Requiritur vero ad licitatem generatim loquendo, quia filii debent parentibus honorem, reverentiam et obsequium, maxime in his, quae ad familiam spectant. Constat etiam ex *concilio Trid. ibid.* — *V. Comp. ibid. et seq.*

CASUS II.

CONSENSUS CONJUGALIS (2°).

Jovinus conjugatus, negotiorum causa a patria digressus, turpiter cum Theresia conversatur. Simulans autem se ab omni vinculo solutum, novum cum eadem matrimonium attentare non dubitavit. At paulo post, Theresia derelicta, repente in patriam revertitur. Sed ecce, vix advenit, cum rescit, uxorem suam jam obisse, quando Theresiam duxit. Cogitabat de ea adeunda vel accersenda, cum novit, Aemiliam viduam valde divitem velle ad novas nuptias transire. Quapropter, occasionem nactus, ejus manum requirit. Celebrato hoc novo conjugio Jovinus, ad meliorem frugem se recipiens, adit confes-

(1) *Lacroix ib.* cum *Aversa* oppositam sequitur sententiam, si sponsi absolute putent, subesse impedimentum; secus, si putent, posse non subesse aut eo non obstante forte posse valide contrahi, intendantque facere, quod possunt. (N. edit.)

sarium, cui omnia a se gesta manifestat. Hic vero graviter dubitat de valore utriusque matrimonii, scilicet prioris cum Theresia, et posterioris cum Aemilia contracti. Ratio autem dubitandi est, quia non censetur ille serio contrahere, qui alterius vinculi conscius est, quod in utroque casu recurrit.

Hinc

Quaer. 1° *An validum fuerit matrimonium Jovini cum Theresia contractum?*

2° *An validum fuerit connubium ejusdem cum Aemilia initum?*

3° *Quid generatim agendum cum eo, qui post nuptias declarat, se non verum dedisse consensum?*

Solutio.

895. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Jovinus enim minime dubitans, quin uxor sua superstes foret, non potuit verum consensum praestare proindeque fide tantum consensit in nuptias cum Theresia inendas: seu nihil aliud intendit, nisi vivere in mero concubinato sub ficta specie matrimonii. Hoc enim ex omnibus casus circumstantiis elucescit. Ergo ut omnino invalidum habendum est. Hic autem locum non habet criminis impedimentum, tum quia uxor Jovini jam e vita excesserat, quando ille scelestus vir rem habuit cum Theresia et ei matrimonium promisit, tum quia, etiamsi Jovinus adulterium patrasset connubium Theresiae promittendo, adulterium illud non fuisset formale ex utraque parte, adeoque defuisset aliqua conditio requisita ad impedimentum criminis incurrendam. (¹)

896. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Sequitur ex dictis. Etenim, si quid obstaret validitati hujus matrimonii, esset matrimonium cum Theresia initum; sed prorsus invalidum fuit. Nec difficultas oriri potest ex eo, quod Jovinus, contrahendo cum Aemilia, se ligatum erga Theresiam existimaverit; nam cum ignoraret, utrum conjux viveret necne, minime certus

erat de valore matrimonii cum Theresia initi, et proinde cum Aemilia contraxit, inquantum poterat(¹); atqui poterat valide nullo subsistente impedimento; ergo valide contraxit cum Aemilia. (²) Ergo cum illa remaneat et in bona pace vivat. — *V. Comp. n. 791.*

897. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Quoad forum externum fides ei non est adhibenda, nisi ex circumstantiis peculiaribus pateat, eum fuisse metu gravi adactum etc. In foro autem interno ordinarie obligandus est ad verum consensum praestandum, ut sic injuriam comparti illatam reparet, nisi ipsa libenter ad separationem consentiat, vel ipse ad nuptias coactus fuerit. — *V. Comp. n. 753.*

CASUS III.

CONSENSUS CONDITIONALIS.

Patritius, juvenis nobili stirpe oriundus, sed fortunae bonis non abundans, avunculum habet divitem, a quo universalis haeres instituendus erat, si matrimonium sibi gratum esset initurus. Iter agens extra patriam, occasione data, Martinam sub spe matrimonii defloravit, imo et gravidam effecit. A patre puellae minis adactus eam quidem ducit, sed ea conditione, si avunculus consenserit, quia ait, se non posse invito avunculo matrimonium contrahere, quin amplam amittat haereditatem. Ipse autem existimabat pro certo, avunculum his nuptiis numquam consensurum esse. Res interim a patre Martinae, ope cujusdam amici, ita pertractatur, ut avunculus consensum praebeat. Quod cum rescivisset Patritius, in patriam rediit ibique alteram puellam sibi copulavit. Denique, vehementer quadam concione audita, conscientiae

(¹) *V. n. 893. (N. edit.)*

(²) Praedicta difficultas sane moveri non potest, cum *Responsum ad 1^m Quaesitum* supponat, Jovinum ante reditum in patriam „nihil aliud intendisse, nisi vivere in concubinato cum Theresia sub ficta specie matrimonii,“ ideoque ipsum Jovinum certo matrimonium illud invalidum habuisse. Si autem pro valore matrimonii cum Theresia revera ratio probabilis adsit, eo ipso etiam matrimonium cum Aemilia dubium erit. (N. edit.)

(¹) *Cf. Comp. n. 820. (N. edit.)*

stimulis pressus confessorium adit, cui haec omnia aperit. Haeret autem anceps sacerdos, nesciens, quid de valore utriusque matrimonii sentiendum sit.

Hinc

Quaer. 1° *An et quando matrimonium sub conditione initum validum sit?*

2° *An sit licitum et a parocho admittendum?*

3° *An, purificata conditione in matrimonio conditionali, novus partium consensus requiratur?*

4° *Quid de casu sentiendum, et quid Patritio praescribendum?*

Solutio.

898. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Valet matrimonium sub conditione de praeterito et de praesenti, si conditio sit honesta ⁽¹⁾ et verificetur, ut patet. — 2° Valet etiam matrimonium sub conditione honesta de futuro purificata conditione, quia consensus conditionalis per conditionis eventum fit absolutus, et proinde contractum perficit. Cetera quidem sacramenta non valent, si conditio de futuro sive a ministro, sive a subiecto apponatur, quia eorum effectus suspendi nequit. Secus vero de matrimonio, quia rationem contractus habet. — *V. Comp. n. 750.*

899. — *R. ad 2^m Quaer.* Prorsus illicitum est in omni casu ob maxima incommoda, quae ex illo modo contrahendi sequuntur, ideoque numquam a parocho est permittendum. — *V. Comp. n. 751.*

900. — *R. ad 3^m Quaer.* Nequaquam. Consensus enim, manente conditione, est tantum suspensus; ergo, ea purificata, fit absolutus, modo tamen interea non sit retractatus. Ergo novus consensus minime requiritur.

901. — *R. ad 4^m Quaer.* seu ad casum: 1° Non valet prius Patritii matrimonium ob defectum veri consensus. Ficti enim consensum praebuit, nolens reapse nuptias

cum Martina contrahere. Ratio ex hoc deducitur, quod conditionate consentiendo pro certo habebat, conditionem minime purificandam fore; ergo non consentiebat, nisi quia putabat, consensum nullam effectum esse habiturum: alias non consensisset. Ergo revera nullus fuit consensus: ergo nullus contractus. Confirmatur ex hoc, quod audiens, purificatam fuisse conditionem contra ejus expectationem, statim fugam arripuerit, non se reputans contractu suo ligatum. Nec obstat, quod ad meliorem frugem receptus Patritius stimulis conscientiae pressus fuerit. Locum his animi anxietatibus satis dederat, pluries Martinam graviter decipiendo et etiam turpiter deflorando. Quod si consequenter circa valorem prioris matrimonii aliquo dubio laboraverit, dubitatio illa in nullo gravi fundamento innititur, neque conscientia consequens in actum praecedentem influere potest.

902. — 2° Quapropter valet posterius matrimonium Patritii. Etenim, si quid valori hujus matrimonii obstaret, nihil aliud esset, nisi impedimentum ligaminis cum priori sponsa contractum; atqui nullum est tale impedimentum, cum ex dictis invalidum fuerit illud matrimonium defectu consensus. Ergo Patritio praescribendum est, ut secundae uxori utpote legitima adhaereat et cum ea in bona pace vitam ducat. Praeterea ipsi injungendum est, ut pro suis facultatibus compenset damna, quae priori sponsae intulit, et imprimis, ut debitas expensas pro educatione prolis susceptae conferat. ⁽¹⁾

CASUS IV.

SOLUTIO MATRIMONII (1°).

Benjaminus judaeus conjugium cum Anna inivit et consummavit. Elapsis circiter annis duobus, cura et studio catholici sacerdotis de religionis christianae mysteriis edoctus, fidem catholicam sincere amplexatus est. Omnem curam adhibuit, ut conjugem suam ad veritatis agnitionem adduceret; at incassum. Anna enim, licet

⁽¹⁾ In conditionibus de praeterito vel de praesenti honestas ad valorem matrimonii non requiritur. — *V. Comp. n. 752. R. 2. not. (N. edit.)*

⁽¹⁾ Cf. p. 1. n. 739. et seq.; n. 767. et seq. (N. edit.)

cum pace habitare non recusaret, in judaica tamen lege se ad vitae exitum perseverare velle declaravit. Quid vero Benjaminus? Uxore derelicta mundo valedicens, ut Deo perfectius inservire posset, religiosae cuidam familiae adjunctus est, ubi elapso tyrocinii anno vota nuncupavit. Post annos aliquot Anna, quae innupta perseveraverat, ipsa quoque baptismum suscepit et voluntatem suam significavit, ut cum suo conjugē cohabitaret. Nescit autem Benjaminus, utrum ad uxorem redire possit, aut etiam debeat.

Hinc

Quaer. 1° *An et quando matrimonia infidelium consummata dissolvantur?*

2° *Quid in casu sentiendum, et quid Benjaminus agendum?*

3° *An Benjaminus potuisset ipse matrimonium aliud contrahere, si in religionem non fuisset ingressus?*

Solutio.

903. — *R. ad 1^m Quaes.* Matrimonium infidelium, etiam consummatum, dissolvi potest ratione vinculi, quando, uno conjugē ad fidem catholicam converso, alter recusat habitare cum ipso pacifice vel sine contumelia Creatoris. (¹) Ille autem casus est triplex, scilicet: 1° si conjux remanens in infidelitate nolit cum altero cohabitare i. e. si discedat; 2° si nolit habitare *sine injuria Creatoris* seu religionis; 3° si eum vult attrahere ad peccatum mortale. — *S. Lig. n. 956. 4°.*

904. — Eruitur ex verbis apostoli (1. Cor. 7. 12.), ubi ait: *Si quis frater habet uxorem infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam.... Quod si infidelis discedit, discedat. Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.*

Ex his verbis merito concluditur, conjugem conversum posse dissolvere matrimonium in infidelitate contractum, si alter nolit cum eo habitare, aut non nisi cum contemptu religionis vel periculo animae.

(¹) *Comp. n. 759. 3° cum notis.* (N. edit.)

Etenim apostolus in allatis verbis concedit facultatem dissolvendi matrimonium quoad vinculum, et non tantum quoad torum; nam loquendo de fidelibus ait: *discedat*. Insuper patet, apostolum voluisse privilegium concedere; atqui, nisi ageretur de dissolutione matrimonii quoad vinculum, nullum concederet privilegium, cum apud ipsos fideles, uno conjugē nolente cohabitare, alter ad cohabitationem non teneatur. Ita apostolum explicant *Innocentius III.* — *Benedictus XIV. et communiter theologi.* — *V. Carrière n. 238.* — *Goussier n. 805.*

905. — *R. ad 2^m Quaes.* Benjaminus potuit, Anna relicta, religionem ingredi et in ea valide profiteri. Casus noster magnam prae se ferret difficultatem vel in sensu opposito esset resolvendus, si ad sola apostoli verba attenderetur. Dicit enim apostolus: *Si quis frater habet uxorem infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Ergo vir in hoc casu illicite ageret dimittendo uxorem, ut religionem ingrederetur. Ergo invalide profiteretur, quia professio viri conjugati valida esse nequit, nisi de consensu uxoris religionem fuerit ingressus. Attamen pro valore professionis standum est. Etenim, licet in primitiva Ecclesia ad fidem propagandam consultius visum fuerit apostolo, ut conjux ad fidem conversus cohabitaret cum conjugē infideli, si hic sine *contumelia Creatoris* et inductione ad peccatum cohabitare vellet, postea tamen, crescente fide et numero fidelium, visum fuit Ecclesiae, ad impedienda perversionis pericula atque incommoda prohibere cohabitationem conjugis fidelis cum infideli, si is ad fidem se convertere recusat. (¹)

Constat ex jure can. *cap. Judaei* (10.) et *cap. Saepe* (12.) *Caus. 28. Q. 1.* apud *Layman l. 5. tr. 10. p. 2. c. 3. n. 1.*, ubi dicit cum *Rebello* et aliis, Romae, cum judaeus vel judaea ad fidem christianam

(¹) Haec prohibitio tamen indubia non est. — *V. Benedictum XIV., de syn. l. 13. c. 21. n. 1.*, qui censet, resolutionem hujus dubii pendere a casuum circumstantiis et moribus regionum. (N. edit.)

convertitur, assignari 40 dies conjugii infideli ad deliberandum et, si illis elapsis conversionem respuat, separationem institui quoad torum et habitationem, licet absque *injuria Creatoris* cohabitare vellet. Hinc patet casus nostri decisio, scilicet: Benjaminus non tantum potest, sed debet ab uxore infideli discedere. Ergo stante lege Ecclesiae nullam injuriam illi irrogavit discedendo. Ergo ejus consensu non indiguit ad religionem ingrediendam et profitendam. Ergo valide solemnem egit professionem. ⁽¹⁾ Ergo uxor ejus Anna nullo prorsus jure gaudet ad virum reclamandum, licet postea ad fidem conversa fuerit, siquidem professio, semel valida, per se non dissolvitur. Ergo in bona pace remaneat Benjaminus et officia boni religiosi adimplere pergat.

906. — *R. ad 3^m Quaes. Controversatur.* Multi *negant*. Ratio eorum 1° eruitur ex *S. Paulo*, qui aperte dicit: *si haec (uxor) consentit habitare cum illo, non dimittat illam...* Apostolus igitur non concedit facultatem dissolutionis, nisi pro casu, quo infidelis discedat explicite, vel implicite nolendo vivere pacifice etc. Ergo concessio ad hunc casum restringi debet. 2° Eruitur ex *Innocentio III.*, qui ait in *c. Gaudemus (8.) de divortis (IV. 19.)*: „Numquam ea (uxore) vivente licite poterit aliam... habere, nisi post conversionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso, aut, etiamsi consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum.“ Sic etiam declaravit *S. Congr. Conc.* teste *Benedicto XIV.*, de *syn. l. 13. c. 21. n. 1. (2)* — *V. Carrière n. 279.*

907. — *Affirmant* vero non pauci et gravissimi auctores. Ratio eorum est, 1° quia verba apostoli *non dimittat illam...* Intelligi possunt de consilio, non de praecepto; 2° quia, si intelligantur de

praecepto, cessavit illud praeceptum cessante ejus ratione: etenim prioribus saeculis Ecclesiae non expediebat quidem, ut fidelis ab infideli separaretur, praeter casus supra enumeratos; secus vero postea, quia graviora mala ex cohabitatione fuerunt metuenda; 3° quia Ecclesia prohibuit postea cohabitationem, ut supra dictum est, et proinde infidelis, nolens converti, implicite discedit, siquidem cogit alterum ad discedendum. — *Ita Sanchez, de matr. l. 7. disp. 74. n. 9. cum Bellarmino etc.* Et hanc sententiam *probabilior* dicit *S. Lig. n. 957.*

CASUS V.

SOLUTIO MATRIMONII (2°).

Felicianus, matrimonio cum Sylvia contracto et nondum consummato, uxori et mundo valedicens, divina afflante gratia ordinem religiosum ingressus est ibique vota solemnia nuncupavit. Sylvia, et ipsa congregationem quamdam mulierum ingressa, votum castitatis simplex coram episcopo emisit. Lapsu vero temporis, e concepto fervore paulatim decidens, Sylvia e congregatione egressa est et ad saeculum rediit. Tunc ad exteram regionem se contulit nuptiasque celebravit cum Hermannus, cui totam suam vitam occultavit. Rebus tamen postea cognitis Hermannus, existimans, irritum esse suum matrimonium, Sylvia dimissa novis nuptiis inhiare coepit; sed antea quaerit a confessario, utrum id agere possit.

Hinc

Quaer. 1° *An professio religiosa solvat matrimonium?*

2° *Quonam jure illud dirimat?*

3° *An matrimonium Sylviae cum Hermannus validum et licitum fuerit? Et quid de proposito Hermannus ad alias nuptias convoland?*

Solutio.

908. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative*, modo matrimonium sit tantum ratum, et non consummatum. Constat ex *concilio Trid. sess. 24. can. 6.*: „Si quis dixerit, „matrimonium ratum, non consummatum,

⁽¹⁾ Ita etiam *Sanchez, de matr. l. 7. disp. 76.*, ubi plura. (N. edit.)

⁽²⁾ Eandem sententiam *Benedictus XIV. ib. l. 6. c. 4. n. 3.* profitetur. Eam ob apertum juris adminiculum absolute tenendam censeo, nisi accesserit dispensatio apostolica. (N. edit.)

„per solemnem religionis professionem aliterius conjugum non dirimi, anathema sit.“ Hoc igitur ad fidem pertinet. Constat etiam ex variis decisionibus SS. Pontificum, praesertim *Alexandri III.*, *Innocentii III.* etc., necnon ex constanti Ecclesiae praxi.

909. — *R. ad 2^m Quaes. Controversatur.* Juxta plures de jure naturali, juxta alios de jure ecclesiastico; sed probabilius, juxta communiolem sententiam, de jure divino ab Ecclesia declarato. — *Sic P. Perrone, de matrimonio christiano tom. 3. sect. 2. c. 6. — Carrière n. 311. et seq. et in ejusdem Comp. n. 97.*

910. — *R. ad 3^m Quaes.* Matrimonium istud est validum. Non obstat enim primum Sylviae matrimonium cum Feliciano, siquidem per professionem Feliciani solutum est juxta superius dicta. Nec obstat votum castitatis ab ipsa Sylvia apud moniales emissum, cum votum illud fuerit simplex tantum, licet coram episcopo emissum. Verum gravissime peccavit Sylvia, matrimonium ineundo, quia violavit votum castitatis, quo se obstrinxerat. Debulset ad dispensationem Pontificiam recurrere. ⁽¹⁾ Nunc vero episcopum aut confessarium regularem adire satis erit. ⁽²⁾ Hermannus autem, valido conjunctus matrimonio, ad alias nuptias convolare non potest. Cum Sylvia igitur in bona pace vitam ducat.

CASUS VI.

DIVORTIUM A TORO ET HABITATIONE (1°).

1° Claudina a viro suo varias ob causas discessit, scilicet: 1° quia ipsa a marito saepe verbis, necnon verberibus impetitur; 2° quia vir cum muliere malae famae frequens consortium habet et ab ea discedere recusat; 3° quia maritus, vino deditus, singulis fere diebus inebriatus omnia subvertit domumque tota nocte clamoribus implet, ita ut ipsa ne oculum quidem claudere valeat.

2° Cyrinus ob uxoris adulterium ex iudicis sententia divortium fecit, quamvis

ipse secreti adulterii reus foret. Quapropter dubitat, an ipsam revocare teneatur.

3° Marcellinus, obtenta separatione ab uxore, de adulterio juridice convicta, statum clericalem amplecti statuit et ordines sacros successive suscepit. Sed ecce! vix erat ordinatus sacerdos, cum uxor innocentiam suam juridice probat virumque ad se redire jubet.

Hinc

Quaer. 1° *Quibusnam de causis divortium fieri possit?*

2° *An valeant rationes a Claudina allatae in primo casu, etiam seorsim sumptae et privata auctoritate?*

3° *An Cyrinus in secundo casu teneatur uxorem revocare? Quid, si adulterium tantum post separationem commisisset?*

4° *An Marcellinus in tertio casu teneatur ad uxorem redire et maritali modo cum ea vivere?*

Solutio.

911. — *R. ad 1^m Quaes.* Divortium a toro et habitatione fieri potest: 1° mutuo consensu, ad tempus de justa causa, vel in perpetuum ad vitam perfectiorem amplectendam; 2° ob periculum grave animae aut corporis, in cohabitatione cum compare manens; 3° ob adulterium alterutrius, ut patet ex verbis Christi *Matth. 5. 32.: Omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moecham.* — *V. Comp. n. 761.*

912. — *R. ad 2^m Quaes.* Valet prima ratio *per se*, i. e. si vexatio sit gravissima, seu vere saeva et notabiliter excedens modum corrigendi permissum, ex quo grave malum imminet, v. g. vitae, mutilationis etc. 2° Valet quoque secunda ratio, si Claudina moraliter certa sit de adulterio mariti sui, ut ex casu constare videtur. Ratio est, quia matrimonium non aliter obligat ad redditionem debiti et ad alia munera adimplenda, nisi conditionate, scilicet si alter conjux fidem conjugalem servet. Ergo, si alter fidem fregerit, haec obligatio cessat. 3° *Per se* autem non

⁽¹⁾ Cf. supra n. 130. et seq. (N. edit.)

⁽²⁾ V. *Comp. p. 1. n. 333. Q. 4.* (N. edit.)

sufficit tertia ratio, quia, licet vir saepe ebrius clamet et omnia in domo subvertat, nullum tamen grave periculum corporis uxori imminet. In primo autem et secundo casu Claudina divortium facere potest etiam propria auctoritate, *per se loquendo*, ut de hoc conveniant dd. communiter ratione adulterii. — *S. Lig. n. 968. Probabiliter* autem etiam admittendum est ratione saevitiarum, quia saepe esset periculum in mora, et nemo tenetur exspectare sententiam iudicis cum gravis damni periculo. Insuper injuriae etiam gravissimae non semper in foro externo probari possunt. — *Elbel n. 376. (1)*

913. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Cyrinus tenetur in casu uxorem suam revocare. Ratio est, quia paria habentur delicta, cum uterque conjux alteri fidem fregerit. Mutua igitur compensatio ex utraque parte orta est. Ergo Cyrinus injuste egit divortium procurando. Ergo injustitiam hanc reparare debet uxorem revocando. — *Pontas, v. Divorce Cas. 3.*

2° Si vir adulterium commisisset tantum post separationem juridice obtentam, *probabiliter* non teneretur uxorem revocare, quia haec per sententiam iudicis omni jure erga maritum spoliata fuit. — *S. Lig. n. 967. — V. Comp. n. 763. Q. 3. (2)*

914. — *R. ad 4^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia uxor injuste jure suo privata est; ergo hoc jus suum repetere potest. Ergo, si repetat, ei reddendum est. Marcellinus igitur vitae laicali restituendus est. Sed cum castitatem promiserit in ordinis susceptione, debitum petere non poterit, sed reddere tantum. — *Pontas, v. Divorce Cas. 4. post S. Thom. et S. Bonav. (3)* In praxi autem, ratione reverentiae sacerdotio debitae, roganda foret mulier, imo et enixe hortanda, ut e jure suo cederet et virum in pace relinqueret.

(1) Cf. etiam *Comp. n. 763. Q. 4. cum not. (N. edit.)*

(2) cum *nota. (N. edit.)*

(3) *Sanchez, de matr. l. 10. disp. 9. n. 9. et seq. (N. edit.)*

Gury, Casus conscientiae.

CASUS VII.

DIVORTIUM A TORO ET HABITATIONE (2°).

1° Ursinus et Acharis conjuges, in perpetuis jurgiis viventes nec verbis solum, sed etiam verberibus contendentes, mutuo consensu ad operandam animae salutem divortium a toro et ab habitatione faciunt. Sed ab Alberico confessario sine absolute dimittuntur, donec cohabitaverint.

2° Manlius, rescians, uxorem a pluribus annis adulterium commisisse, separationem juridicam urget, quamvis certo noverit, eam ad meliorem frugem sese receplisse et sanctam quidem vitam nunc peragere.

3° Eugenius, matrimonio cum Clara ab uno anno conjunctus, jam totam haereditatem a matre defuncta receptam bibit, dum pater proprium patrimonium manducaret. Clara, ex fructibus dotis maritum simul et socerum sustentans, ab utroque verbis asperis et durioribus verberibus indesinenter lacescit. Teneram oviculam inter duos lupos cerneret! Quid tunc Clara? Cum prolem nullam e viro suscepit et suscipere in tam misera conditione timeat, clam aufugit ad domum paternam nec ad maritum redire consentit.

Hinc

Quaer. 1° An conjuges in primo casu legitime separari potuerint, et an recte egerit confessarius?

2° *An recte Manlius separationem petiverit in secundo casu?*

3° *Quid, si Manlius condonasset uxori, vel si, cognito crimine, cum ea cohabitasset?*

4° *Quid dicendum de Clara in tertio casu?*

Solutio.

915. — *R. ad 1^m Quaes. Per se loquendo* isti conjuges in perpetuum separari nequeunt mutuo consensu. (1) Ratio

(1) Imo, *per se* ob dictam causam neque ad tempus separationem ab habitatione instituere possunt *propria auctoritate*. — *V. Comp. n. 763. Q. 4. not. 1. sub fine. (N. edit.)*

est: 1° quia hujusmodi separatio numquam scandalo caret; 2° quia tenentur lege caritatis et pietatis, seposita contentione mutuum amorem fovere et *alter alterius onera* portare; 3° quia fere semper maxima incommoda ex tali divortio subsequi solent, scilicet odia reciproca, familiarum dissensiones, periculum incontinentiae etc.; secus tamen, si accedat alia ratio gravis, v. g. si viri saevitiae in uxorem sint intolerabiles, ut in casu praecedente dictum est, etc. Quare *per se* recte egit confessarius hos conjuges absque beneficio absolutionis dimittendo. Attamen conari debuit, ut eos verbis pacificis ad mutuam reconciliationem adhortaretur. — *Pontas, v. Divorce Cas. 7.* Aliquando etiam solutio integra hujusmodi casus a solis rerum adjunctis pendere potest. Decisio igitur ex circumstantiis temperari debet; in praxi enim quandoque utendum est aliqua *epikeia*, separationem ad tempus permittendo.

916. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative* absolute loquendo. Ratio est, quia, cum uxor fidem fregerit, vir utitur jure suo; poenitentia enim uxoris non tollit de medio factum, quo ejectione digna fuit. — *Pontas, v. Divorce Cas. 10. post S. Thomam et S. Bonav. — Comitatus l. 1. quaest. 144.*, ubi asserit, esse sententiam communem theologorum. Attamen in praxi valde inducendus est maritus, ut uxori condonet poenitenti et eam non dimittat. Igitur ex rigore juris Manlius uxorem dimittere quidem potest; sed ex quadam convenientia non expedit, ut jure suo utatur: attendere etiam debet ad famam uxoris non prostituendam atque ad scandalum non creandum. Quamobrem, si haec culpa mulieris secreta sit, eam propalare non potest. (¹) Tunc igitur satis erit, si debitum

(¹) Vir non videtur in genere *obligatus*, ob propalationem criminis omittere recursum ad judicem: expedit enim ad bonum publicum, ut illius jus ob hanc causam non sit restrictum; insuper mulier ipsa per scelus suum renuntiavit juri ad famam, dum maritus ex habitatione cum muliere, quae fidem conjugalem laesit, haud parvum incommodum experitur. Excipe tamen, si condonatio facta esset etc. — Quid vero, si maritus

conjugale ei deneget, et melius faciet, si, adhibita misericordia, peccati uxoris omnino immemor fiat.

917. — *R. ad 3^m Quaes.* Si Manlius condonasset uxori, minime posset separationem urgere, quia condonando e jure suo cessisset; ubi autem quis e jure suo cessit, jam eo amplius non gaudet, nec proinde eodem uti potest perinde, ac si illud servasset. Idem est dicendum, si, cognito crimine uxoris, cum ea pacifice habitaverit et matrimonio usus fuerit, quia haec agendi ratio esset vera condonatio, saltem implicita. — *Ita communiter.*

918. — *R. ad 4^m Quaes.* Quid dicam de te, infelix Clara, mulierum miserrima? Heu! infauste experiris id, quod apostolus praedixit generatim conjugibus adfuturum: *Tribulationem carnis habebunt hujusmodi*; reapse, quot alias mulieres ejusdem infelicitatis socias reperiēs! Sed exiguum tibi est solatium, quod aliae uxores bene multae tuae miserae conditionis sint participes. Aliarum lacrymarum fontem exsiccare non valent. Igitur, ne gravamen majus tibi afferam, noli te damnare ex eo, quod a marito adeo et te saevo discesseris, neque te urgere vole, saltem in praesentibus circumstantiis, et cum eo cohabites ad duras et juges verberationes sufferendas.

919. — Sed cave, ne tolerabilia vel intolerabilia jactes. Novimus enim, solitum esse uxoris, aerumnas suas exag-

adulterium, licet certum, sufficienter probare non possit? Applicanda tunc erunt principia alias data, scil. pro foro conscientiae uxorem propria auctoritate dimittere poterit, modo juxta praeceptum caritatis non urgeat obligatio vitandi scandalum, quod communiter ex negotiatione habitationis oriri solet, dum alia causa rationabilis separationis non apparet. *V. Sanchez, de matrim. l. 10. disp. 12. n. 31. et seq. — Schmalgrueber, in l. 4. decret. tit. 19. n. 113.*

Ast etiamsi scelus nunc esset publicum, tamen in nostro casu ob poenitentiam mulieris et longum tempus elapsam consulendum erit viro, ut jure suo ne utatur; raro enim ad dimissionem adulterae obligatio adest. — *V. Comp. n. 762., et fusius Sanchez, de matrim. l. 10. disp. 13. (N. edit.)*

gerare, ut jugo maritali subtrahantur. Verum, quod vir tunc et socer ventri indulgeant indesinenter, unus manducando et alter bibendo, non est ratio sufficiens, ut ab eis discedas. Neque valet timor, ne proles superveniens bonis fortunae destituatur. Deus enim, qui *pascit volatilia coeli, dat escam timentibus se*. Si consilium a me petis, tibi suadeo, ut cum viro tuo cohabites, parata ad omnia incommoda, adjuvante divina gratia, patienter toleranda. Non obstabo tamen, quin civilem bonorum separationem postules, imo suadebo, ut facias. (¹)

CASUS VIII.

PAROCHI MUNUS.

1° Sigismundus parochus non raro anxietate laborat, quando ad nuptias benedicendas advocatur, ne cooperetur sacrilegiis unius vel utriusque sponsi, qui absque debita dispositione ad sacramentum vivorum accedere videntur, praesertim in casibus sequentibus: 1° si accedant sponsi, confessionis testimonium non perhibentes vel aperte confiteri recusantes; 2° si unus dispositus quidem videatur, alter vero peccator publicus vulgo habeatur; 3° si agatur de concubinariis vel publicis peccatoribus, jam contractu civili constrictis et simul habitantibus. Etenim, si in praefatis interveniat parochus, manifestum fit sacrilegium; si vero assistentiam deneget, alia incommoda, nec parva subsequuntur. Quid igitur faciet? Quid tu ipsius loco?

2° Pantaleo parochus, excipiens confessionem Flaviae die sequenti nuptias celebraturae, deprehendit, eam in prava consuetudine hucusque protracta versari. Quid faciet confessarius? Timens, ne indispositam absolvat, dilata absolutione jubet, illam elapsis quindecim diebus a contractu matrimonio ad confitendum redire, putans, expedire magis unum sacramentum, quam duplex aut triplex periculo profanationis exponi.

(¹) Si vero, saltem brevi, redire nolit, invocatio iudicis ecclesiastici ad legitimandam separationem exigenda erit, nisi circumstantiae particulares aliud suadeant.

— V. *Comp. n. 768. Q. 4. not.* (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° *Quandonam parochus assistere possit matrimonio illorum, qui male dispositi videntur?*

2° *Quid, si unus tantum sit indispositus?*

3° *An parochus testimonium confessionis a sponsis necessario requirere debeat?*

4° *Quid ad casus?*

Solutio.

920. — *R. ad 1^m Quaer.* Generatim loquendo parochus assistere nequit matrimonio eorum, qui sunt publici peccatores, quia publice indigni non sunt ad sacramenta admittendi, nec licet peccato aliorum etiam materialiter cooperari, nisi gravis ratio urgeat. Data autem gravi et proportionata ratione assistentiam praestare poterit, praesertim si adsit periculum fornicariae cohabitationis inter sponsores, quod scandalum multo majus crearet. Cessat autem omnis difficultas, si sponsi sint publici concubinarij, quia eorum matrimonium finem scandalo imponet, nedum illud producat. Quod si sponsi sint peccatores occulti, privatim adhortandi sunt, si facile fieri possit, ut ad meliorem frugem se recipiant. Sed si urgeant et matrimonium publice petant, ipsorum votis accedendum est. — V. *Comp. n. 218. 769.*

921. — *R. ad 2^m Quaer.* Si unus e sponso sit indispositus, parochus facile matrimonio assistere poterit in favorem innocentis, quia tunc sufficiens habetur ratio cooperandi materialiter peccato illius, qui indignus judicatur. — V. *Comp. ibid.*

922. — *R. ad 3^m Quaer.* 1° *Nego per se loquendo.* Ratio est, quia nulla datur lex Ecclesiae generalis, id praescribens, et praeterea sponsi possent existere in statu gratiae vel in illo per contritionem perfectam reponi. — *Gousset n. 754.*

2° *Affermandum* autem est, ubi existit lex particularis, ut in multis locis reapse habetur, nisi adsit nimia difficultas in hujus legis observatione, praesertim erga eos, qui jam matrimonium civiliter contraxerunt; sed antea generatim ab episcopo resciendum est, quid, casu occurrente,

agendum sit. — *Gousset n. 755. — Comp. ibid. et n. 774.*

923. — *R. ad 4^m Quaes. Ad 1^m Casum.* 1° Sponsi sunt quidem enixe adhortandi, ut confiteantur ante matrimonii celebrationem, non vero absolute cogendi, nisi lex particularis id praescribat, neque sit servatu difficilior. — 2° Quando unus sponsus est dispositus, parochus in illius favorem matrimonio assistere potest, licet alter ut peccator publicus habeatur. — 3° In tertia hypothese faciet, quidquid poterit, parochus ad sponsoz digne disponendos; si res non succedat, nihilominus illos conjungere poterit majoris mali vitandi gratia.

924. — *Ad 2^m Casum.* Non placet parochi Pantaleonis decisio ac agendi ratio. Debuisset Flaviam meliori modo possibili ad absolutionem praeparare, et dubie dispositam conditionate absolvere.

Obijcit Pantaleo: Praestat, ut Flavia unum sacramentum potius, quam du-

plex aut triplex, periculo profanationis exponat.

Respondeo: Praestat, ut vitetur profanatio certa et formalis etiam unius sacramenti potius, quam profanatio incerta tantum unius et alterius. Agitur enim solum de poenitentia et de matrimonio, si quidem praescribi posset Flaviae, ut omitteret communionem, utpote non necessariam. Porro in casu Flavia, sciens, se non esse absolutam, sacramentum matrimonii in statu peccati mortalis recipiet et illud profanabit sine dubio. E contrario, si conditionate absolvatur, probabiliter valebit absolutio in hypothese, nec proinde de nullo sacrilegio certo constabit. Imo, facile Flavia sic absoluta versabitur in bona fide, licet forte absolutio invalida sit, et tunc nullo inquinabitur sacrilegio. — *Vide dicta de absolutione conditionata Casu VI. et VII. de poenitentia n. 393. et seq. (1) — V. Comp. n. 436. et seq.*

CASUS DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII

SEU

De efficacia impedimentorum; — de voto simplici; — de voto ingrediendi religionem; — de impedimento erroris, — voti sollemnitis, — consanguinitatis, — cognationis spiritualis, — affinitatis, — honestatis publicae, — criminis, — disparitatis cultus, — metus, — ligaminis, — clandestinitatis; — de matrimonii haereticorum; — de assistentia parochi etc.

CASUS I.

IMPEDIMENTORUM EFFICACIA.

Celina puella, dum, nescio quo casu, in statu involuntariae ebrietatis versaretur, a Titio opprimitur. Elapsis pluribus annis, rei prorsus inscia Celina cum Cajo, Titii fratre, nuptias celebrat. Postea autem, cum id fatente ipso Titio rescivisset, de matrimonii valore multum angitur. Ad Germanum parochum statim properat dubitationemque suam ei aperit. At ille, „Nihil est, quod timeas, filia,“ inquit; „nulla debetur poena, ubi nulla datur culpa, et insuper lex ignorata obligare nequit.“

Hinc

Quaer. 1° *An impedimenta invincibiliter ignorata matrimonium irritent?*

2° *An incurrantur, sectusa culpa, ubi rationem poenae habent?*

3° *Quid ad casum?*

Solutio.

925. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia impedimenta dirimentia sunt leges irritantes, quae proinde matrimonium prorsus invalidum faciunt, licet

(1) Item *Cas. XVIII. et XIX. de officio confessorii n. 731. et seq. (N. edit.)*

ignorentur. Irritatio enim locum habet independentem a voluntate et cognitione contrahentis. — *V. Comp. n. 787.*

926. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia in eo casu impedimenta primario habent rationem vinculi, et secundario tantum rationem poenae. — *V. Comp. n. 788.*

927. — *R. ad 3^m Quaes.* Turpiter et crasse erravit Germanus parochus; non agitur enim ibi de poena, sed de lege Ecclesiae, matrimonium irritante. Ergo nullum est Celinae matrimonium⁽¹⁾, et proinde, obtenta dispensatione, revalidandum. Germanus autem ad studium theologiae moralis remittendus est.

CASUS II

IMPEDIMENTA DUBIA.

Antonia, a Gerundio viduo in matrimonium requisita, libenter annueret, nisi scrupulus unus aut alter obstaret, scilicet 1° dubium quoddam de morte mariti sui, in Indias profecti negotiationis causa, de quo a viginti annis nihil prorsus audivit; 2° dubium de aliqua affinitate cum ipso Gerundio contracta propter turpe consortium inter ipsam Antoniam et Gerundii patrum habitum, non certo tamen consummatum. Scrupulum utrumque facile solvit Abundius parochus, qui ait: *Impedimentum dubium impedimentum nullum est, sicut lex dubia lex nulla.* Contracto autem matrimonio audit Antonia ab alio confessario, non sibi licere in tali matrimonio permanere, quia matrimonium dubium jus certum ad cohabitationem dare nequit. Mulier igitur anxiosa quaerit, cuinam credendum sit.

Hinc

Quaer. 1° *An liceat contrahere matrimonium cum impedimento dubio vel probabili?*

2° *Quid ad casum?*

Solutio.

928. — *R. ad 1^m Quaes.* Distinguendum est inter impedimenta juris vel facti,

et inter impedimenta juris ecclesiastici, aut juris divini et naturalis.

Hinc: 1° *Probabiliter* licet contrahere matrimonium cum probabilitate impedimenti juris ecclesiastici, quia Ecclesia censetur defectum supplere, cum supplere possit, et numquam reclamavit contra doctrinam sat communiter a theologis propugnatam de valore matrimonii in huiusmodi casibus. Ecclesia enim in re tanti momenti silere non potuisset. — *V. Comp. n. 789. — S. Lig. n. 901.*

2° Non autem licet contrahere matrimonium cum impedimento dirimente in dubio juris divini, quia probabilitas non tollit periculum invaliditatis sacramenti, et Ecclesia in hoc casu supplere minime potest.

3° Neque licet matrimonium contrahere cum dubio vel probabilitate facti. Ratio est, quia, cum factum dubium possit subinde evadere certum, maxima incommoda ex separatione conjugum sequerentur. Quapropter communiter docent theologi, tunc Ecclesiam non supplere, quia supplendo minus sapienter ageret. Ergo non censetur supplere. Ergo in dubio vel probabilitate impedimenti huiusmodi recurrendum est ad dispensationem pro cautela. Sed juxta multos et graves auctores sufficit ad episcopum recurrere. — *S. Lig. n. 902. S. Congregatio Conc.*, hac de re interrogata, respondit: *Consulat probatos auctores et in casibus dubii gravioris recurat ad S. Sedem, saltem ad cautelam. — Analecta juris pontificii ser. 1. col. 699.*

929. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Antonia matrimonium contrahere nequit cum Gerundio, quia non est certa de morte mariti sui. In hoc casu non sufficit praesumptio, sed requiritur certitudo. Ecclesia enim pro tali casu non supplet, tum quia est impedimentum juris divini, tum quia agitur de dubio facti. Graviter igitur erravit Abundius parochus declarando, Antoniam tuta conscientia matrimonium contrahere posse.

2° Dubium posterius de affinitate contracta solvendum erat interrogando mulierem, ut ab ea nosceretur, qualis generis

⁽¹⁾ *Comp. n. 810. not. Cf. etiam ib. n. 811. II. (N. edit.)*

fuert consortium istud. Dubio autem remanente dispensatio *ad cautelam* erat postulanda.

CASUS III.

VOTUM SIMPLEX (1°).

1° Felicitas vitam caelibem servare vovet; at paulo post (ut inconstans est mulierum genus) ipsam voti poenitet, cum arridentem nubendi occasionem invenisset. Pergit igitur ad Procopium confessorium, medium quaeritans ad importunum vinculum solvendum. Dubitat ipse Procopius, an in illo casu ad Papam vel ad episcopum sit recurrendum.

2° Helena adit Sylvium confessorium. „Pater,“ inquit, „mulierum miserrimam „ad pedes tuos cernis provolutam. Post „quam ego perpetuam voverim castitatem, „data occasione matrimonium contraxi, „quin votum soli Deo notum cuiplam mortuum patefacere. Quid nunc, quaeso, „mihi superest agendum?“ Obstupefactus Sylvius, quid respondeat, plane ignorat ideoque jubet, mulierem alia vice redire. Redit quidem mulier anxietate adhuc majori percita. „Heu!“ inquit, „vir meus „nudius tertius defunctus est! Quid faciam? Sola enim remanere nequeo. Jam „novae mihi offeruntur nuptiae; quaero, an „illas acceptare valeam.“ Sciscitanti affirmative respondet confessorius.

Hinc

Quaer. 1° *Qualis sit efficacia voti simplicis, sed perpetuae castitatis, sive quoad matrimonium contrahendum, sive quoad illud cum eo voto jam contractum?*

2° *Quis ab illo voto dispensare possit sive ante matrimonium, sive nuptiis jam celebratis?*

3° *An dispensatio voti obtenta ad ineundum matrimonium sit absoluta et perpetua, vel nova requiratur ad novas nuptias?*

4° *Quid ad utrumque casum?*

Solutio.

930. — *R. ad 1^m Quaer.* 1° Votum castitatis a persona libera emissum est impedimentum *impediens* matrimonii, ita ut si seclusa dispensatione ab illo voto matrimonium iniret, valide quidem, sed illicitum contraheret gravissimoque peccato coinquinaretur.

2° Si matrimonium, stante voto castitatis, initum fuerit, conjux eo ligatus non potest petere neque reddere debitum decurrente primo bimestri. Ratio est, quia ex privilegio divino, ab Ecclesia declarato, matrimonium ratum tunc solvi potest ad statum perfectiorem amplectendum, ideoque nec conjuges ad debitum conjugale tenentur, ut jus electionis servare possint. Porro conjux voto ligatus debitum petere nequit propter obligationem voti servandi; sed neque reddere potest, cum ad id ratione justitiae non urgeatur. — Elapso autem primo bimestri non potest quidem debitum petere, cum voto impediatur; sed reddere valet, quia ad hoc ex justitia compari debita tenetur. — *V. Comp. n. 780.*

931. — *R. ad 2^m Quaer.* Si votum castitatis sit perpetuum et absolutum, est Papae reservatum ante matrimonii celebrationem. — Initio autem conjugio votum castitatis ab episcopo et regularibus solvi potest, sive ante matrimonium, sive eo contracto emissum fuerit. Idem quoque dicendum est de voto ad tempus determinatum facto, et etiam de voto perpetuo conditionali, necnon de voto virginitatis seu de voto non nubendi. — *V. Comp. n. 125 (1) 175. 784. — S. Lig. n. 987.*

932. — *R. ad 3^m Quaer.* Dispensatio censetur tantum data propter praesentes circumstantias seu ad matrimonium semel ineundum. Eruitur ex modo, quo ordinarie ejusmodi concessio datur; additur enim communiter: *ita ut confuge mortuo caelebs maneat.* A fortiori idem dicendum est, si dispensatio concedatur, postquam matrimonium jam contractum est. Proinde dispensatus a voto, comparte mor-

(1) et p. 1. n. 333. Q. 4. cum nota. (N. edit.)

tua, ad novas nuptias absque dispensatione convolare nequit. — *Lacroix, de voto lib. 3. p. 1. n. 564. — Lugo — Lessius.* (¹)

933. — *R. ad 4^m Quaes. Ad 1^m Casum:* Felicitas vovendo vitam caelibem, seu caelibatum servare, non emisit votum perfectae castitatis, sed tantum votum non nubendi (²), et consequenter satis est, si ad episcopum vel confessorium regularem pro dispensatione obtinenda recurrat.

934. — *R. ad 2^m Casum.* Sylvius confessorius dicere debuisset Helenae prima vice sibi occurrenti, votum suum posse ab episcopo vel etiam a confessario regulari dispensari seu potius commutari, quia episcopi et regulares facultate gaudent tollendi omne impedimentum ad matrimonii usum. Redeunti autem mulieri declarandum fuisset, recursum ad curiam Romanam necessarium esse ad obligationem voti solvendam, quia jam non existit ratio, ob quam reservatio Papae cessaverat, et proinde eadem reservatio reviviscit.

CASUS IV.

VOTUM SIMPLEX (2°).

Rogerus, graviter decumbens, vovet religionem ingredi, si Deus ipsi corporis sanitatem restituat. Verum, recuperata sanitate, simul cum morbo evanuit etiam fervor spiritus et, neglecto voto, matrimonium contraxit. Stimulos tamen conscientiae persentiens Rogerus, matrimonio nondum consummato, a confessario quaerit, utrum voto adhuc obstringatur, vel a quo dispensationem obtinere possit.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo peccaverit Rogerus matrimonium ineundo?*

2° *An voto adhuc ligetur, ita ut, relicta uxore, statim religionem ingredi debeat?*

3° *An peccaturus sit, debitum petendo aut reddendo?*

4° *A quo dispensari possit?*

(¹) Cf. etiam *Comp. p. 1. n. 120. 2° not.* (N. edit.)

(²) *V. Comp. n. 781. §. In praxi.* (N. edit.)

Solutio.

935. — *R. ad 1^m Quaes.* Rogerus peccavit graviter matrimonium contrahendo, et quidem contra virtutem religionis. Ratio est, quia votum, licet conditionatum, recuperata valetudine factum est absolutum et obligare coepit. Proinde uxorem ducendo Rogerus promissionem suam in re gravi violavit, quia vel debet fieri infidelis uxori, ut votum exsequatur, vel infidelis Deo, ut uxori adhaereat.

936. — *R. ad 2^m Quaes.* In primo bimestri, matrimonio non consummato, tenetur adhuc ad votum; etenim in eo casu uxorem licite relinquere posset quilibet alius ad vitam religiosam amplectendam, (¹) et a fortiori ipse Rogerus id potest. Atqui, si potest, debet, nisi dispensetur, quia adimpletio voti adhuc possibilis est. Sed consummato matrimonio votum impletu impossibile fieret.

937. — *R. ad 3^m Quaes.* Distinguendum est. 1° Decurrente primo bimestri neque potest debitum petere, neque reddere, quia se impotentem efficeret ad votum servandum per matrimonii consummationem. 2° Matrimonio autem consummato posset tum petere, tum reddere; quia executio voti facta fuisset impossibilis. — *V. Comp. n. 782.*

938. — *R. ad 4^m Quaes.* Rogerus ab episcopo dispensationem voti obtinere potest eo tempore, quo adhuc obligatione ligatur, scilicet in primo bimestri, matrimonio non consummato, ut fert casus. (²) Plures dicunt, obligationem voti ruere per ipsam matrimonii celebrationem (³), quia, si conjux in primo bimestri, non consummato matrimonio, potest religionem ingredi, hoc fit ex privilegio divino; sed nemo tenetur privilegio uti; ergo nemo tenetur id facere invitus. — *V. Elbel n. 80.* Sed non videtur deserenda sententia communis theologorum.

(¹) Restrigitur tamen hoc jus ad ingressum in ordinem religiosum *strictè dictum*. — Cf. *Comp. n. 759. 2°; 138. not.*

(²) *V. n. 941.* (N. edit.)

(³) Ita, ut etiam intra primum bimestre debitum (prima vice) licite *saltem reddere* possit — *Elbel ibid.* (N. edit.)

CASUS V.

VOTUM INGREDIENDI RELIGIONEM.

Ludivina, puella, gravissimo morbo laborans ac in vitae discrimen adducta, castitatem, imo et religionis ingressum vovit, si convaluisset. Reipsa, valetudine recuperata, monasteria pleraque regionis adivit, rogando, ut sacro habitu donaretur. Verum intellexit, se nullibi admittendam esse in gradum monialium choro addictarum, sed solum inter eas, quae in humiliori gradu consistunt, quae *sorores conversae* nuncupantur, nisi breviario rite legendo ac pronuntiando idonea evaderet. Tunc a voto religionis se omnino immunem reputavit Ludivina, siquidem indignum ipsi videbatur, inter inferioris gradus religiosas accenseri, et praeterea laboriosum nimis, ut aiebat, arbitrata est, latinas literas addiscere. Hinc satis a se factum esse non dubitavit, si promissam Deo castitatem paternis in aedibus custodisset. At, mortuo patre, mox ad egestatem redacta est, cum ipsi occurrit vir sat dives, qui ad eam ducendam etiam sine dote paratus erat. Tunc confessarium adit et ab eo quaerit, quid facere possit et a quo dispensationem voti castitatis obtinere valeat.

Hinc

Quaer. 1° *An Ludivina debuerit consentire, ut admitteretur in gradum inferiorem, si altioris gradus capax non judicaretur?*

2° *An debuerit, voti implendi causa, necessaria addiscere, ut admitteretur inter moniales choro addictas?*

3° *An a solo Papa concedi potuerit dispensatio a voto castitatis praedicto?*

Solutio.

939. — *R. ad 1^{am} Quaer.* Si Ludivina vovendo non aliter se ad religionem ingrediendam obstringere intenderit, quam in statu monialis choro addictae, minime tenebatur gradum sororum in humiliori gradu consistentium amplecti. Quod si non constaret, qualis fuerit ejus intentio, judi-

cium proferendum erit ex praesumptione, nimirum ex illius circumstantiis sive personalibus, sive domesticis, v. g. ex conditione educatione, viribus et vitae anteactae ratione etc. Ubi autem, omnibus perpensis apparuisset, nonnisi ad statum monialium choro addictarum puellam se adnumerari intendisse, censenda erit a voto soluta.

940. — *R. ad 2^{am} Quaer.* Debuit Ludivina adhibere media saltem ordinaria, ut voto exsequendo evaderet idonea, idque procurare, ut scientiam sufficientem haberet ad breviarium legendum et recitandum. Attamen, si id Ludivinae longe laboriosius esset, quam aliis choro destinatis vel quam ipsa praevidisset, ab omni obligatione voti adimplendi immunis reputanda erit. (1)

941. — *R. ad 3^{am} Quaer.* Haec dispensatio probabilius ab episcopo concedi potest. Quamvis enim theologi non pauci contendunt, votum perpetuae castitatis, etiam conditionatum, Papae reservatum manere purificata conditione, attamen alii, etiam bene multi, cum *S. Lig.* (2) censent, votum illud, etiam quando conditio effectam suam consecuta est, ab episcopo dispensari posse. Ratio est, quia votum Papae reservatum ex communissima sententia debet esse in suo genere perfectum, i. e. emissum ex perfecto amore virtutis seu ex puro affectu ad bonum, quod promittitur. Sed votum conditionatum, prout in casu nostro contigit, non fuit emissum ex solo affectu ad castitatem, sed etiam, imo et principaliter ex affectu boni alterius, nimirum vitae conservandae, vel ex aversione mali temporalis, nempe mortis, ut vovens se ab ea liberaret. Ergo non agitur de voto in suo genere perfecto, etiam verificata conditione; ergo non est Summo Pontifici reservatum.

CASUS VI.

ERROR (1°).

Fulberius matrimonium contrahit cum Arethusa, quam putat honestam virginem et praedivitem. Celebratis autem nuptiis delegit, eam non solum pravam egisse

(1) Cf. *Comp. p. 1. n. 329. not.* (N. edit.)

(2) *de 2° praec. dec. n. 261.* (N. edit.)

vitam, sed etiam ex alio gravidam esse, nullis fruente divitiis, imo aere alieno non parum gravatam. Furore abreptus ab ea discessit, ad novas nuptias in aliena regione convolaturus. Mox ei offertur occasio ducendi puellam putative nobilem, eamque ducit, ut nobilium affinis fiat. Contracto autem matrimonio summo dolore comperit, iterum falsa sponsae nobilitate delusum esse. Tunc audiens, Arethusam repente mortuam esse, in patriam revertitur, tertias ibi nuptias initurus.

Hinc

Quaer. 1° Qualis error obstat validitati matrimonii?

2° Quid de triplici matrimonio Fulberii?

Solutio.

942. — *R. ad 1^m Quaer.* Solus error circa personam invalidat matrimonium, quia ille solus tollit libertatem circa objectum seu substantiam contractus. Excipe: si qualitas redundet in substantiam, v. g. si quis (¹) intenderet qualitatem sponsae individuum et nullatenus aliis communem, puta, si vellet ducere filiam regis primogenitam; vel si proprie intenderet qualitatem, v. g. nobilitatem primo, et personam secundo tantum, aut qualitatem velut conditionem *sine qua non*. — *S. Lig. n. 1014. et seq. — V. Comp. n. 795.*

943. — *R. ad 2^m Quaer.* 1° *Primum Fulberii matrimonium* est omnino validum, quia error circa qualitates personae tantum versatur. Nec obstat, quod error causam forte dederit contractui seu quod Fulberius, cognito errore, nolisset contrahere. Ratio est, quia haec dispositio habitualis nihil facit ad matrimonium invalidandum, siquidem non attenditur in hoc contractu ad id, quod fecisset, si veritatem novisset, sed quid actu fecerit. Atqui actu Fulberius consensit in personam Arethusaе, et quidem absolute absque ulla conditione; ergo valide cum ea contraxit. Accedit, quod, si huiusmodi dispositio sufficeret ad matrimonium invalidandum, innumera matrimonia rescinderentur

nec ulla foret matrimonii firmitas, proindeque maxima sequerentur familiarum dissidia, filiorum damna, omnium scandala et totius societatis perturbatio.

944. — 2° *Secundum Fulberii matrimonium* est prorsus irritum. Stante enim matrimonii praecedentis validitate necessario corrumpitur subsequens vinculum obligaminis impedimentum. An vero valeret, si ex aliqua causa primum non staret? *Per se* (¹) esset validum, non obstante errore, qui etiam in hoc casu circa qualitatem tantum versatur. Secus tamen dicendum foret, si hanc qualitatem seu sponsae nobilitatem principaliter intendisset, ut supra dictum est.

3° *Tertium matrimonium Fulberii* absque difficultate valebit, si aliud non obstat impedimentum. Etenim non obstat primum matrimonium, cum Arethusa mortua sit et tumultata. Nec obstat secundum matrimonium, cum ex dictis prorsus invalidum fuerit. Ergo Fulberius in pace tertia uxore fruatur, et utinam tandem hae tertiae nuptiae ei faustae evadant!

CASUS VII.

ERROR (2°).

Archontius, ob plura crimina ad triremes in perpetuum damnatus, captata occasione vincula dirumpit et, fictis literis se nobilem et divitem exhibens, matrimonium cum Gerafina, virgine praeclara, contrahit. Re autem comperta, ecce adstant satellites, qui comprehensum hominem in carcerem teterrimum detrudunt. Quaerit autem obstupefacta Gerafina, an alium virum ducere possit.

Hinc

Quaer. 1° Quid de matrimonio Archontii cum Gerafina inito, et an Gerafina alias nuptias intire possit?

2° Quid, si quis contrahat sub conditione sine qua non talis qualitatis: an error matrimonium invalidaret?

(¹) praescindendo omnino a persona — (N. edit.)

(¹) Cf. etiam n. 893. (N. edit.)

Solutio.

945. — *R. ad 1^m Quaes.* Matrimonium Gerafinae cum Archontio validum reputandum est, quia error, licet ingens et enormis, fuit tamen circa qualitatem solam. Nec obstat, quod mulier insigniter decepta fuerit, quia haec deceptio, quaecumque sit, consensum in personam Archontii in matrimonium accipiendam non vitavit; ergo consensus ille substantialiter validus fuit; ergo validum est matrimonium. Porro matrimonium semel validum est indissolubile. Ergo Gerafina ad alias nuptias convolare nequit. Si quid autem solatii ipsi tribui possit, istud accipiat, nempe ipsi non esse sufferendam viri adeo invisibilis horrendam societatem, cum separatio a toro et habitatione jam per satellites peracta fuerit. Neque, si Archontius postea, obtenta gratia, libertati restitueretur, cogenda foret Gerafina, ut cum tali viro cohabitaret. — *Elbel n. 99.*

946. — *R. ad 2^m Quaes.* In hoc casu sane error matrimonium invalidaret, quia tunc qualitas in ipsam substantiam redundaret, ut supra dictum est. Ratio est, quia consensus contrahentis existentiae qualitatis intentae omnino alligaretur et ad hanc qualitatem restringeretur. Esset enim matrimonium vere conditionatum; ergo, non subsistente conditione, eo ipso corrueret consensus et irritus fieret contractus. Talis autem modus contrahendi omnino reprobatus est; consensus enim conditionatus prorsus illicitus est. ⁽¹⁾ Hinc in praxi serio attendant sponsi ad qualitates comparitatis, quia, contracto semel connubio, remanet inclamandum istud apostoli: *Alter alterius onera portate.*

CASUS VIII.**VOTUM SOLEMNE.**

Bertina, puella in ordinem monialium ingressa, putans falso, se annum aetatis decimum sextum complevisse, ad solemnem professionem admissa est. Elapsis autem annis quindecim, errore detecto, inauduit, professionem, utpote factam ante completum

annum decimum sextum, nullam fuisse et irritam, quapropter animum mutavit simul et habitum, relictoque monasterio matrimonium contraxit.

Hinc

Quaer. 1° *Quandonam votum dirimat matrimonium?*

2° *An validum fuerit matrimonium Bertinae?*

Solutio.

947. — *R. ad 1^m Quaes.* Votum dirimens matrimonium est solum votum solemne castitatis, per professionem in religione approbata factum. Votum enim simplex non dirimit matrimonium, sed tantum illud impedit seu illicitum illud efficit. — *V. Comp. n. 780. 797.*

R. ad 2^m Quaes. Ut quaestioni respondeatur, antea sciendum est, utrum Bertina votis solemnibus religionis ligata sit, necne. Licet enim invalida fuerit prima emissio votorum propter defectum aetatis, potuit bene subsequenter decursu temporis validari. Si autem aliquando, v. g. in votorum renovatione, validata fuit professio, matrimonium subsequens est prorsus invalidum. Quid igitur de professione Bertinae statuendum?

948. — 1° In foro externo ecclesiastico praesumitur Bertina valide professionem emisisse, et proinde invalide nuptias celebrasse. Ratio est, quia prudenter praesumitur, eam monialem intra tam longum tempus suam professionem ratam habuisse, saltem tacite, praesertim si interea contra valorem professionis numquam reclamaverit. ⁽¹⁾

949. — 2° In foro autem interno res tota pendet a consensu posteriori Bertinae in professionem saltem implicite ratam habendam. Consensus enim ille ab Ecclesia suppleri non potest. Hinc valida censi debet professio, si Bertina, postquam novit, priorem emissionem votorum fuisse irritam, eam ratam habuerit; vel etiam, si libenter et animo volenti vota priora renovaverit, ut fieri solet apud moniales pluries aut semel in anno solemniter, vel etiam secreto ex privata devotione. Inva-

⁽¹⁾ *Comp. n. 751. (N. edit.)*

⁽¹⁾ *V. Comp. n. 139. (N. edit.)*

lida autem habenda erit, si Bertinam semper poenituerit, quod statum religiosum amplexata fuerit, vel si vota renovarit cum aliis cum displicentia, invito animo et tantum ex eo, quod se jam ligatam putabat, certe non renovatura, si invaliditatem primae professionis novisset. Interroganda igitur est Bertina, et ex ejus sincera responsione colliges, utrum professio ejusdem ut valida sit habenda et consequenter invalidum ejus matrimonium, aut vice versa. Plerumque, si judicium feras ex plurimum contingentibus, pro valore professionis et matrimonii invaliditate concludes. — *Elbel n. 111.*

CASUS IX.

PUELLA APUD MONACHOS VOVENS.

Arsenius sacerdos cupit, aliquem monachorum ordinem ingredi; at neptem habet decem annos natam, utroque parente orbatam, quam deserere nollet. Mirum ac singulare capessit propositum, ut tum sibi, tum puellulae consulat. Neptem virili veste indutam secum abducit in monasterium, rogans, ut junior hospes etiam reciperetur. Puer, ut ab omnibus putabatur, assiduis patrum curis non mediocriter in doctrina et sapientia crevit, ita ut, annis quinque elapsis, cum tyronibus admissus fuerit, et anno sequenti cum nonnullis aliis novitibus vota solemniter nuncupaverit. Interea tamen anxietate premitur Arsenius, pertimescens, ne fraus sua tandem detegatur. Quare, obtenta superioris licentia, ad tempus e monasterio egreditur, neptem abducens, eamque matrimonio jungit et solus religionem repetit, poenitentiam de iniqua fraude peracturus.

Hinc

Quaer. 1° *An professio puellulae apud viros valida fuerit?*

2° *An validum fuerit ejusdem matrimonium?*

3° *An neptis et patruus censuras incurrerint?*

Solutio.

950. — *R. ad 1^m Quaer.* Controversia olim agitabatur hac de re inter theologos. Affirmabant alii, validam esse hujusmodi

professionem, quia, agebant, circumstantia sexus est quid mere accidentale. Si haec circumstantia detegatur, amovenda quidem erit puella a coenobio virorum, sed in coetu monialium collocanda, quin professionem renovare debeat. — *Ita S. Antonius etc.* Alii vero negabant, quia hoc institutioni Ecclesiae omnino repugnat et est periculis plenum. — *Ita Glossa etc.* *Comitolus* vero, qui casum exhibet auctoritatesque hinc et inde refert, opinatur, validam fuisse hujusmodi professionem ante decretum *Clementis VIII.*, quo severe prohibetur; secus post editum hoc decretum. — *V. Comit., resp. mor. lib. 2. quaest. 8.* Hodie igitur jam non datur ambigendi locus. A tempore enim *Clementis VIII.* talis professio ut plane irrita habenda est. Sed vix intelligitur, quare umquam valida fuisset. Etenim, praeter solidas rationes a patronis secundae sententiae adductas, haec addi potest: Ad validitatem religiosae professionis requiritur consensus superioris juxta omnes; sed in casu consensus ille est plane erroneus: non censetur enim dare consensum suum, nisi ad virum inter monachos cooptandum; ergo.

951. — *R. ad 2^m Quaer. Affirmative.* Sequitur ex dictis. Etenim puella invalide professionem religiosam emisit in monasterio virorum; ergo haec professio obstare nequit valori matrimonii subsequenter. Ergo, nullo existente impedimento dirimente, validum est matrimonium.

952. — *R. ad 3^m Quaer. Affirmative,* nisi bona fide aut ignorantia excusati fuerint. Uterque enim incurrit excommunicationem Papae reservatam propter violationem clausurae monasterii virorum, neptis quidem clausuram directe violando, et patruus violationi cooperando. — *Comitolus lib. 2. quaest. 8.*

Obijcies fortasse, quod neptis excusanda sit ab excommunicatione ratione ingressus in coenobium virorum propter impubertatem, siquidem annos decem tantum enumerabat, quando illud ingressa est. Respondet forte quispiam, impuberes non liberari a censura, ubi agitur de violatione clausurae monialium; dicit enim *Irid. sess. 25. c. 5. de regularibus*, fideles

cujusvis aetatis incurrere excommunicationem ob ingressum in conventum monialium: ergo a pari dicendum idem de violatione clausurae virorum. Verum non satisfacit illa responsio, quia, ubi agitur de poenis, non est judicandum a paritate, sed odia sunt restringenda. Accipe igitur responsum aliud: si puella subjecta non fuit consurae ob ingressum in coetum monachorum, quia tunc impubes erat, eam non effugit, ibidem adepta pubertate comorando.

CASUS X.

CONSANGUINITAS (1°).

Adamus matrimonium triplex successive, dubia conscientia, contraxit: 1° cum Claudina, cujus se consanguineum reputat in quarto gradu, sed quacum de facto in quinto tantum gradu, attingente quartum, conjungitur; 2° cum Clara, obscura virgine, filia illegitima consobrini germani; 3° cum Macrina, filia Barbarae, quae tempore, quo hanc filiam concepit, non tantum cum marito, sed etiam cum Adami patruo pluries cohabitavit.

Hinc

Quaer. 1° *In quali gradu consanguinitas matrimonium dirimat?*

2° *Quid de triplici matrimonio Adami?*

Solutio.

953. — *R. ad 1^m Quaer.* Consanguinitas matrimonium dirimit ad 4^m gradum inclusive. Constat *ex concilio Later. IV. etc.* Nec obstat, quod consanguinitas ex illegitimis natalibus oriatur, quia illegitimitas non impedit, quominus carnalis consanguinitas existat. — *V. Comp. n. 800.*

954. — *R. ad 2^m Quaer.* In primo casu valide contraxit Adamus, quia consanguineus est cum Claudina in quinto tantum gradu. Licet enim quintus ille gradus ex una parte attingat quartum, ex altera distant tamen ambo simpliciter a stipite ex quinque gradibus, cum in linea inaequali gradus ex parte remotiori computari debeant. Nec videtur obstare valori hujus matrimonii defectus consensus spon-

mento dirimente, quia volunt contrahere, inquantum possunt, et nolunt vivere in mero concubinato. — *Lacroix n. 531.* — *Recole dicta supra in Casu 1° de natura matrimonii ad Quaesitum 3^m n. 893.*

955. — *In secundo casu* Adamus invalide contraxit, seclusa dispensatione, quia duxit mulierem in tertio gradu consanguinitatis sibi conjunctam. Ex parte enim Adami sunt duo gradus, cum ejus pater sit tantum intermedius ab avo, qui est stipes communis. Ex parte vero Clarae sunt tres gradus, quia sunt tres personae intermediae praeter stipitem, scilicet Clara, ejus pater, qui est consobrinus⁽¹⁾ germanus Adami, et avus ejusdem Clarae, qui est frater patris Adami. Cum autem gradus ex linea longiori numerentur, sequitur, dari tres gradus a stipite. Ergo Adamus et Clara erant conjuncti in gradu prohibito; ergo invalide contraxerunt. Nec obstat, quod Clara sit illegitima, ut supra dictum est.

956. — *In tertio casu* Adamus praesumitur valide contraxisse, quia non videtur ligari cum Macrina ullo consanguinitatis vinculo. Etenim Adamus non esset Macrinae consanguineus, nisi quia ea censeretur filia illegitima patris Adami, et proinde consobrino germana Adami ipsius. Sed, nisi aliud probent circumstantiae, in pari casu praesumptio stat pro legitimitate. Secus vero, si maritus Barbarae fuisset diu absens eo tempore, quo Macrina concepta est. — *Lacroix n. 535.*

CASUS XI.

CONSANGUINITAS (2°).

1° Casimirus parochus audit ex communi rumore, Cajum et Cajam, qui nuper matrimonium contraxerunt, esse consanguineos. Vocat Cajum et ab eo sciscitatur, an et quomodo consanguineus sit cum Caja. Respondet Cajus: „Sum equidem, sed valde remote; nam pater meus fuit frater proavi uxoris meae.“ Sed haeret parochus anceps, utrum matrimonium il-

⁽¹⁾ rectius: patruellis — (N. edit.)

lud in gradu prohibito contractum fuerit necne.

2° Florina, uxor Flori, quo tempore concepit Florinum filium, rem non semel habuit cum Pontio. Florinus autem, octodecim annos natus, cupit uxorem ducere neptem Pontii, quacum, si ex Pontio sit conceptus, est in secundo gradu consanguineus.

Hinc

Quaer. 1° *An validum fuerit matrimonium Caji et Cajae in primo casu?*

2° *An Florinus in secundo casu censeatur a matrimonio impeditus, et an dispensatione Papae vel episcopi egeat?*

Solutio.

957. — *R. ad 1^m Quaer.* Non fuit validum, quia Caji et Caja sunt consanguinei in quarto gradu attingente secundum. Sunt quidem duo gradus tantum ex parte Caji; nam si pater Caji fuit frater proavi Cajae, avus Caji sive pater duorum fratrum, a quibus ducuntur lineae, est stipes communis; ergo sunt duae personae tantum, stipite dempto, seu Caji et ejus pater; ergo duo gradus. Ex parte autem Cajae sunt quatuor gradus. Numerandae enim sunt omnes personae a Caja ad ejus proavum inclusive; hae autem sunt Caja, pater Cajae, avus et proavus ejusdem, seu quatuor personae, stipite dempto, et proinde quatuor gradus. — *Vott n. 1282. et seq.*

958. — *R. ad 2^m Quaer.* Florinus absque difficultate ducere potest neptem Pontii. Non praesumitur enim impedi vinculo consanguinitatis erga puellam; nam, ut censeretur puellae consanguineus, praesumi deberet, ipsum Florinum esse Pontii filium. Porro hoc praesumi nequit, quia, cum stante matrimonio conceptus sit Florinus, ex ipso jure legitimus praesumitur; et etiamsi adesset aliqua praesumptio facti, legitimitati adversans, contra praesumptionem juris praevalere non posset. Insuper in casu ne praesumptio quidem facti Florino adversatur, sed sola suspicio aut mera dubitatio. Ergo Florinus haberi debet ut conceptus ex Floro. Ergo

non censetur impeditus a matrimonio cum nepte Pontii contrahendo. Ergo non indiget dispensatione. — *Reuter, Casus consc. part. 4. Cas. 95. p. 53. — 54. — Recole dicta supra in Casu X. n. 956.*

CASUS XII.

CONSANGUINITAS (3°).

Conjuges infideles ad fidem conversi.

Nicanter et Thecla, duo infideles, secundo gradu consanguinitatis lineae transversae invicem conjuncti, matrimonium inierunt atque consummarunt. Elapso aliquo temporis spatio Nicanter, a quodam missionario instructus, christianam fidem amplexus est, ac baptismum suscepit. Thecla vero, cum id resolverit, et ipsa ab eodem sacerdote instrui ac baptizari voluit. Antequam autem mulier sacrum susciperet lavacrum, dubitavit missionarius, utrum post baptismum uxoris separari deberent et facultas illis esset ad alias nuptias convolandi, vel an ipsis permittendum esset, ut in conjugio remanerent, aut a Papa obtinenda esset solutio matrimonii, vel saltem dispensatio ab impedimento consanguinitatis. His pressus angustiis ac nesciens, quo se verteret, bonus missionarius, baptizata Thecla, conjuges in bona pace reliquit.

Hinc

Quaer. 1° *Quo jure dirimat consanguinitas in variis gradibus?*

2° *An Papa dissolvere possit matrimonium in infidelitate contractum?*

3° *An conjuges infideles, in secundo vel inferiori gradu consanguinitatis conjuncti, dispensatione indigeant, si ad fidem convertantur?*

4° *Quid vero, si haeretici cum impedimento dirimente juris ecclesiastici contrahant et ad veram fidem convertantur?*

5° *Quid ad casum.*

Solutio.

959. — *R. ad 1^m Quaer.* Consanguinitas certo dirimit matrimonium de jure naturali in primo gradu lineae rectae, tum

ob reverentiam a filiis in genitores essentialiter debitam, tum ob inaequalitatem inter eosdem necessario servandam, quae per mutuum conjugii usum destrueretur. *Probabilius* etiam dirimit in ceteris gradibus ejusdem lineae. Quoad lineam autem collateralem controvertitur, utrum consanguinitas matrimonium dirimat de jure naturae, vel de jure ecclesiastico tantum in primo gradu seu inter fratrem et sororem. In ceteris gradibus ejusdem lineae certo dirimit tantum de jure ecclesiastico, ut patet ex praxi Ecclesiae, quae frequenter in iis dispensat.

960. — *R. ad 2^m Quaes.* Papa non potest quidem dissolvere matrimonium infidelium ante eorum conversionem, licet consummatum non fuerit, quia ipsi non subjacent; sed absolute de gravissima causa dissolvere potest matrimonium eorum, qui ad fidem conversi sunt, si post baptismum matrimonium non consummaverint; matrimonium enim illud est ad instar matrimonii rati fidelium. Secus vero, si post baptismum consummatum fuerit. — *S. Lig. n. 956. post Benedictum XIV.*

961. — *R. ad 8^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia infideles non subjiciuntur legibus Ecclesiae, cum ejus subditi non sint. Ergo infideles valide matrimonium contrahunt, non obstante impedimento de jure ecclesiastico. Ergo, si convertantur ad fidem, non indigent dispensatione. Dispensatio enim non requiritur, nisi ad matrimonium revalidandum; atqui matrimonium infidelium est ab initio validum, non obstante impedimento Ecclesiae, et est indissolubile; ergo non indiget revalidatione. Ergo neque conjuges indigent dispensatione. Excipit *S. Lig.*: si conjuges habitent in territorio pontificio, quia omnes incolae subjici debent omnibus legibus loci, quae contractus respiciunt. — *S. Lig. n. 981. — Lacroix n. 612.*

962. — *R. ad 4^m Quaes.* Isti sponsi invalide contrahunt, et debent ad dispensationem pontificiam recurrere. Ratio est, quia haeretici sunt subditi Ecclesiae, licet inobedientes; ergo Ecclesiae legibus ligantur. — *Pontas, V. Empêchement de parenté Cas. 4. — Collet, traité de dispenses*

l. 1. c. 3. — Vide dicenda infra n. 1018. et seq.

963. — *R. ad 5^m Quaes.* seu: Quid ad casum? Missionarius, relictis aliorum sententiis, duos conjuges praedictos in bona pace relinquere debet, quia sunt conjuncti vero et valido matrimonio, neque ulla dispensatione indigent, cum nullo impedimento dirimente obstringantur, licet secundo gradu consanguinitatis inter se jungantur. Quid vero, si in primo gradu consanguinitatis versarentur? Standum esse pro valore matrimonii, cum de ejus invaliditate non certo constaret, siquidem controvertitur, utrum consanguinitas in primo gradu lineae transversae dirimat matrimonium de jure naturali, necne. Valet enim hic applicatio axiomatis: *Post factum in dubio standum est pro valore actus.* — *Elbel n. 145.*

CASUS XIII.

MULIER EJUSDEM VIRI SOROR, FILIA, UXOR!

Ludimilla, nobilis vidua, foedo amore Julii proprii filii capta, detegit, hunc cubile ancillae noctu inire. Tum putidum illa propositum efformat. Ancilla in alium locum sub praetextu quodam missa, in ejus cubili se collocat. Julius, de matre nihil suspicans, ad famulae lectum statuta hora accedit et cum matre horrendum, inscius, patrat incestum. Inde Ludimilla efficitur gravida. Interea filius in longinquas terras divertit atque illic, negotiandi causa, annos quindecim commoratur. Dum Julius abest, Ludimilla secreto parit filiam, quam nutrici educandam tradit, et postea ut prolem derelictam recipit domique alit. Domum revertitur Julius; puellam jam nubilem cernens, eam adamare incipit. E matre sciscitatur, quaenam et unde sit. Respondet mater, infantem esse miserrima conditione, ac pletatis causa se illius curam suscepisse. Filius, crescente in dies suo erga eam amore, matri denuntiat, se eam velle in uxorem ducere. Pernegat mater ex eo, quod hujusmodi conjunctio totam familiam dedecoraret, cum virgo nullis dotibus nullaue nobilitate clara esset. In-

cassum haec Julio obtruduntur et invita matre puellam sibi, matrimonio rite celebrato, copulavit. Nupsit igitur verus ac naturalis pater germanusque frater suae filiae et germanae sorori. Per multos annos susceptis liberis conjunctissime vivunt. Mater autem, hujus incestuosi conjugii conscia, cum diu conscientiae stimulos ferre non posset, rem totam confessario pandit atque ab eo postulat, quid sit faciendum.

Hinc

Quaer. 1° *An dispensatio a Papa possit obtineri?*

2° *An monendi conjuges, ut ab invicem separentur, vel quid in specie facti agendum sit?*

Solutio.

964. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.*

Papa enim dispensare tantum potest in impedimentis, quae sunt de jure ecclesiastico. Hic autem habetur impedimentum, saltem unum, dirimens *de jure naturali*, scilicet impedimentum *in primo gradu lineae rectae seu inter patrem et filiam*, cum Julius uxoris suae proprius pater fuerit. Ergo a potestate ecclesiastica dispensari nequit. Dixi, *adesse unum impedimentum dirimens de jure naturali*; nam adjici posset aliud juxta multos theologos, scilicet impedimentum consanguinitatis *in primo gradu lineae collateralis seu inter fratrem et sororem*, cum Julius etiam germanus frater fuerit puellae, quam duxit, quippe quae ab eadem matre enata est. Sed *controvertitur* inter theologos, utrum ille gradus primus lineae transversae *de jure naturali* aut *de jure ecclesiastico* tantum dirimat.

965. — *R. ad 2^m Quaes.* Conjuges non sunt monendi de matrimonii invaliditate, sed in bona fide relinquendi. Ratio est, quia omissio monitionis ex una parte non nocet neque conjugibus, neque proli, et ex altera parte maxima incommoda ex monitione sequerentur. 1° Omissio monitionis non nocet conjugibus, quippe qui optima fide copulati sunt, et nunc ignorantia invincibili laborant et ea semper laboraturi sunt circa matrimonii sui invaliditatem; proinde peccato formali in usu conjugii carebunt. 2° Neque nocet proli,

quia proles ob eandem bonam fidem tum de jure civili, tum de jure ecclesiastico ut legitima habetur, nec proinde ullum detrimentum ex sua illegitimitate patitur. 3° Maxima incommoda ex monitione sequerentur, scilicet horrenda scandala, odia intestina, familiae dissensiones, conjugum reciproca abominatio, prolium infelicitas etc. Insuper conjuges matri, unicae testi, propriam turpitudinem revelanti, fidem praestare non tenerentur. Sed neque ipsa mater infandum crimen patefacere obliganda foret, ut peccata mere materialia filiorum conaretur impedire. Ergo, omnibus hinc et inde perpensis, multo magis praestat, ut putatili conjuges in bona fide relinquantur. — *Comitatus lib. 1. quaest. 112.*

CASUS XIV.

COGNATIO SPIRITUALIS (1°).

1° Silverius conjugatus, adulterio cum Lucia ancilla sua patrato, prolem ex crimine natam timore infamiae clam baptizat et ad fores nosocomii exponit. Mortua autem uxore, matrimonio Luciam sibi ducit in uxorem.

2° Vitalis proprium filium, quem habuit ex Bertha, uxore sua, baptizat in casu necessitatis. Propterea a confessario prohibetur, ne matrimonio cum uxore utatur, donec ab impedimento cognationis spiritualis dispensetur.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo contrahatur cognatio spiritualis?*

2° *An in casibus propositis contracta fuerit?*

Solutio.

966. — *R. ad 1^m Quaes.* Cognatio spiritualis matrimonium dirimit de jure ecclesiastico: 1° inter ministrum sacramenti et subjectum hujusque genitores; 2° inter patrum vel matrum et filios vel filias eorumque parentes. Sic *ex concilio Trid. sess. 24. c. 2. de reform. matr.* — *V. Comp. n. 805.*

967. — *R. ad 2^m Quaes.* *In primo casu* invalidum est matrimonium inter Silverium et Luciam ancillam contractum. Etenim Silverius, suam prolem

spuriam ex ancilla habitam baptizando, cognationem spirituales cum eadem ancilla, matre prolis, contraxit. Ergo eandem in uxorem ducere nequit, siquidem cognatio spiritualis impedimentum dirimens induxit. Nec obstat, quod Silverius timore infamiae egerit prolem baptizando, quia incommodum illud a lege irritante Ecclesiae excusare nequit. — *Elbel n. 150.*⁽¹⁾

In secundo casu Vitalis non amisit jus utendi matrimonio. Ratio est, quia amissio illius juris inter conjuges est poena; poena autem sine culpa infligi nequit. Porro Vitalis nullam culpam commisit providendo aeternae salutis prolis suae. Ergo usus matrimonii non est ei interdiciendus. — *Reuter n. 340.* — *S. Lig., de baptismo n. 150.* Imo multi censent teste *Lacroix lib. 6. p. 1. n. 358.*, conjuges, etiam extra necessitatem prolem suam baptizantes, non privari usu matrimonii, quia hoc nullibi in jure clare expressum invenitur. Hoc *probabile* dicit *Layman*⁽²⁾.

CASUS XV.

COGNATIO SPIRITUALIS (2°).

1° Columba puella e sacro baptismatis fonte a Titio levatur nomine Luciani, pueri quinquennis. Lucianus autem, adolescens factus, Columbam ducere statuit, ratus, se nullam cum ea contraxisse cognationem, tum quia ipse infantem per se non levavit, tum quia ob aetatis defectum non potuerit patrinus esse.

2° Cyrillus puer, dum nasceretur et solum protenderet brachium, propter instans vitae periculum in hac parte visibili aqua baptismali abluitur. Feliciter natus, in ecclesia denuo sub conditione solemniter baptizatur. Nilus autem, ejus patrinus in baptismo solenni, Bertham viduam, ejus matrem, ducere sibi proponit.

Hinc

Quaer. 1° *An Lucianus Columbam ducere possit?*

⁽¹⁾ *Comp. n. 806. 7° not. (N. edit.)*

⁽²⁾ *l. 5. tr. 10. p. 4. c. 8. n. 8. et satis probabile S. Lig. l. c. — Cf. tamen Comp. n. 909. l. not. 4. (N. edit.)*

2° *An Nilus matrimonium cum Bertha intire valeat?*

Solutio.

968. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia non sufficit ad cognationem contrahendam, ut infans nomine alicujus, ipso inscio, e sacro fonte levetur, sed requiritur, ut ille veram intentionem habuerit agendi munus patrini. Porro in casu Lucianus quinquennis non praesumitur hanc habuisse intentionem, cum vix aut ne vix quidem usum rationis tunc habuerit. Adde, quod haec intentio a parentibus suppleri non potuit. Ergo Lucianus non fuit vere patrinus. Ergo non contraxit cognationem spirituales cum Columba ideoque eam ducere potest. Non valet autem ratio altera a Luciano allata, scilicet quod ille personaliter munus patrini non egerit; nam, si usu rationis praeditus fuisset, satis erat, quod alterum nomine suo constitueret ad locum suum supplendum. — *Elbel n. 148.*

969. — *R. ad 2^m Quaes.* Nilus Bertham ducere nequit. Ratio est, quia, cum secundus baptismus ob defectum prioris validus esse possit, *probabiliter* Nilus, in hoc secundo baptismo patrinus, contraxit cognationem spirituales. Cum autem haec dirimat matrimonium inter patrinum et matrem baptizati, sequitur, quod in hoc casu patrinus seu Nilus matrem infantis ducere non possit ob impedimentum dubium cognationis spiritualis. Verum, cum agatur de dubio facti, dispensatio episcopalis sufficeret, juxta dicta supra *n. 928. 929.*⁽¹⁾ Vide alios casus de cognatione spirituali supra *de baptismo Casu XVII. et seq. n. 230. et seq.*

CASUS XVI.

AFFINITAS (1°).

Albinus, sponsalibus cum Blandina contractis, rem habuit cum Catharina, Blandinae consanguinea in secundo et tertio gradu mixto. Nihilominus Blandinam sibi matrimonio conjungit.

Hac vero mortua ducit Agatham,

⁽¹⁾ *et n. 883. cum nota. (N. edit.)*

consanguineam in secundo gradu cum Catharina, et cum Blandina in tertio quartum attingente.

Hinc

Quaer. 1° Quomodo contrahatur impedimentum affinitatis?

2° An validum fuerit duplex Albini conjugium?

3° Quid vero, si Albinus prius matrimonium non consummasset?

Solutio.

970. — *R. ad 1^m Quaes.* Impedimentum affinitatis contrahitur ex copula carnali sive licita, sive illicita, inter unum ex copulatis et consanguineos alterius, et vice versa. Si proveniat ex copula licita, dirimit matrimonium ad quartum gradum; si vero oriatur ex copula illicita, dirimit ad secundum gradum tantum. — *V. Comp. n. 810. 811.*

971. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Valet primum Albini matrimonium seu cum Blandina contractum. Ratio est, quia nullum intercedit ibi impedimentum affinitatis. Etenim Albinus rem quidem habuit cum Catharina, Blandinae consanguinea; sed haec sanguinis propinquitas habetur tantum in tertio gradu mixto cum secundo, seu in tertio gradu ex una parte et secundo ex altera, i. e., ut ajunt, in tertio gradu attingente secundum. Ergo mulieres illae sunt simpliciter consanguineae in tertio gradu, cum gradus in linea inaequali ex parte remotiori a stipite numerentur. Ergo Albinus non est affinis cum Blandina, nisi in tertio gradu. Atqui affinitas ex copula illicita non dirimit matrimonium, nisi ad secundum gradum; ergo matrimonium Albini affinitate non dirimitur. Ergo valet.

972. — 2° Alterum vero Albini matrimonium invalidum est, et quidem ex duplici ratione, scilicet ob impedimentum affinitatis tum ex copula illicita, tum ex copula licita. 1° *Ex copula illicita.* Etenim Albinus peccavit cum Catharina, consanguinea in secundo gradu Agathae, novae suae uxoris. Atqui haec species affinitatis ad secundum gradum dirimit. Ergo jam ex hac parte irritum

est novum Albini matrimonium. 2° *Ex copula licita.* Etenim Albinus per matrimonium cum Blandina consummatum, ut supponitur, contraxit affinitatem cum omnibus consanguineis uxoris. Affinitas autem ex matrimonio seu ex copula licita proveniens dirimit ad quartum gradum; ergo dirimit matrimonium Albini cum Agatha, siquidem haec fuit consanguinea in quarto gradu cum Blandina, uxore prima Albini. Ergo etiam ex illa parte stat impedimentum. Ergo duplex dispensatio a curia Romana obtinenda est ad matrimonium illud convalidandum.

973. — *R. ad 3^m Quaes.* In eo casu duplex impedimentum haberetur, scilicet affinitatis ex copula illicita, uti dictum est, et honestatis publicae, loco impedimenti affinitatis ex copula licita, pariter ad quartum gradum dirimentis.

CASUS XVII.

AFFINITAS (2°).

1° Paulus uxorem habet Bertham, et Paulinus Bertinam, sororem Pauli. Moritur Paulus simul cum Bertina. Vidui superstites solatii causa nuptias inter se ineunt. Mortua autem nova uxore, Bertha scilicet, Paulinus sponsalia contrahit cum Sylvia, quacum peccat, et, hac neglecta, matrimonium cum Martha, sorore Sylviae, contrahit.

2° Casparus matrimonium contrahit cum Angela. Casparinus, Caspari frater, interveniendo nuptiis amore capitur Angelinae, Angelae sorore, eique paulo post nuptiarum foedere jungitur. Anxius autem postea de matrimonii sui valore dubitat.

Hinc

Quaer. 1° Quid de duplici matrimonio Paulini in primo casu?

2° Anvalide contraxerit Casparinus in secundo casu, et an pater et filius ducere possint simul matrem et filiam; aut filius matrem, pater vero filiam?

Solutio.

974. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Valet

absque dubio matrimonium viduorum seu Paulini cum Bertha. Nullum enim obstat impedimentum affinitatis. Nam nova uxor Bertha non erat Bertinae, prioris sponsae Paulini, consanguinea; ergo Paulinus non est cum ea affinis. Ergo nullo laborat impedimento. Nec refert, quod Paulinus affinis fuerit Paulo, utpote maritus sororis Pauli; nam affinitas non parit affinitatem.

2° Irritum autem est ultimum matrimonium Paulini cum Martha, et quidem ex duplici ratione, scilicet: 1° ex impedimento affinitatis, quia Paulinus peccando cum Sylvia, sorore Marthae, cum eadem Martha contraxit affinitatem; 2° ex impedimento publicae honestatis, exorto ex sponsalibus contractis cum Sylvia, sorore Marthae. Ergo ex duplici impedimento irritum est illud connubium. Sed neque Paulinus redire potest ad Sylviam absque dispensatione, si matrimonium consummavit cum Martha, quia per illam consummationem affinitatem cum eadem Sylvia contraxit (¹)

975. — *R. ad 2^m Quaes.* Valet matrimonium Casparini cum Angelina contractum, quia nullum est impedimentum affinitatis. Etenim Casparus quidem, matrimonium ineundo et illud consummando, affinitatem contraxit cum omnibus consanguineis Angelae, uxoris suae, et consequenter cum Angelina, Angelae sorore. Sed ipse Casparinus, Caspari frater, nullam contraxit affinitatem cum Angelina. Affinitas enim non parit affinitatem. Nam ad affinitatem contrahendam intercedere debet copula carnalis ex parte unius e sponsis, per quam fit affinis consanguineis alterius, quocum copulam habuit. Atqui in casu nulla intercessit copula neque ex parte Casparini, neque ex parte Angelinae cum aliquo consanguineo alterutrius; ergo nullam contraxerunt affinitatem. Ergo valet eorum matrimonium. Ergo duo fratres ducere possunt duas sorores. Ergo pater et filius ducere possunt matrem et filiam, vel pater filiam et filius matrem.

(¹) V. *Comp. n. 818. Q. 3°.* (N. edit.)

CASUS XVIII.

HONESTAS (1°)

1° Kilianus, Rosaliam sibi desponsatam et a se corruptam invisendo, familiarius agere coepit cum Euphemia, ejus sorore, quae paulo post gravida effecta est. Cum autem Rosalia interea, repente morbo correpta, e vivis fuisset sublata, sceleris tegendi et vitandae infamiae causa Euphemiam statim matrimonio sibi copulavit.

2° Daniel, contractis sponsalibus cum Eulalia, peccavit cum Anna, ejusdem sorore. Eulalia autem, cum comperisset sororem suam gravidam evasisse, statim juri suo cessit, ut ipsam loco sui duceret sponsus sicque totius familiae famam periclitantem salvaret.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo contrahatur honestatis impedimentum?*

2° *An validum fuerit matrimonium Kiliani cum Euphemia in primo casu?*

3° *An validum fuerit matrimonium Danielis cum Anna in secundo casu, vel quid ipsi fuisset faciendum?*

Solutio.

976. — *R. ad 1^m Quaes.* Impedimentum publicae honestatis oritur tum ex sponsalibus validis, tum ex matrimonio rato inter unum sponsum et consanguineos alterius. Si prius, dirimit ad primum gradum; si posterius, dirimit ad quartum, licet matrimonium sit invalidum, modo invaliditas ex defectu consensus non proveniat. Non irritat tamen sponsalia prius inita cum consanguinea in primo gradu. Ex jure canonico constat. — V. *Comp. n. 816. 818.* (¹)

977. — *R. ad 2^m Quaes.* Matrimonium Kiliani cum Euphemia ex duplici ratione invalidum fuit, scilicet ex impedimenti affinitatis et publicae honestatis. 1° *Ex impedimento affinitatis.* Etenim Kilianus, fornicando cum sponsa sua

(¹) V. etiam supra *n. 850.* (N. edit.)

Rosalia, contraxit affinitatem cum omnibus ejusdem consanguineis usque ad secundum gradum; ergo contraxit affinitatem cum Euphemia, Rosaliae sorore. 2° *Ex impedimento publicae honestatis*. Impedimentum enim illud oritur ex sponsalibus validis, et in primo gradu consanguinitatis dirimit. Ergo Kilianus, initis sponsalibus cum Rosalia, illud impedimentum contraxit erga Euphemia, Rosaliae sororem. Igitur pro validando matrimonio ad duplicem dispensationem recurrendum est. — *Elbel n. 214.*

978. — *R. ad 3^m Quaes.* Matrimonium Danielis cum Anna celebratum non valet ob impedimentum publicae honestatis, exortum ex sponsalibus initis Daniele inter et Eulalia, Annae sororem. Nec refert, quod haec sponsalia mutuo consensu soluta fuerint et Eulalia omnino e jure suo cesserit, quia illud impedimentum semel contractum non cessat, nisi per dispensationem. Ita declaravit *S. Congr. Conc. Trid.* apud *Fagnanum*. Daniel igitur ad dispensationem pontificiam recurrere debet matrimonii convalidandi gratia. — *Vott n. 1329. (¹)*

CASUS XIX.

HONESTAS (2°).

1° Eligius, cupiens Elodiam ducere, id patri suo significavit, ut ejus consensum obtineret. Pater autem, vir austerus et magna auctoritate apud filium pollens, praecepit, ut non illam, sed ejus sororem duceret, Annam nempe, quae ab avunculo suo amplum acceperat legatum, et invitum minis ad sponsalia cum Anna contrahenda induxit. Hisce initis, antequam matrimonium celebraretur, obiit pater. Tum Eligius, neglecta Anna, cum Elodia conjugium inivit.

2° Clotildes, perpetuae castitatis voto obstricta, sponsalia nihilominus contraxit cum Antonio; sed postea, eo ob senium relicto, matrimonium inivit cum Paulo, Antonii filio. Paulo post Clotildes, cum ad confitendum accessisset, graviter

carpitur a confessario, qui ei matrimonii usum prohibet, usque dum dispensationem obtinuerit tum a voto castitatis, tum ab impedimento ex sponsalibus prioribus orto.

3° Petrus dicit Ameliae: *Te duco in uxorem*. Amelia vero statim reposuit: *Et ego te in meum maritum*. Sed, inito hujusmodi matrimonio clandestino, mox Petrus vivis valedicit. Amelia autem solatii causa Joanni, ejusdem patri, nubere properat.

Hinc

Quaer. 1° *An validum fuerit matrimonium inter Eligium et Elodiam contractum in primo casu?*

2° *Quid, si Eligius non tantum sponsalia, sed etiam matrimonium, a patre coactus, cum Anna contraxisset: an tunc valide Elodiam duxisset?*

3° *An validum fuerit matrimonium Clotildis cum Paulo in secundo casu, et quid de confessarii decisione?*

4° *An valeat matrimonium Ameliae cum Joanne in proposito tertio casu?*

Solutio.

979. — *R. ad 1^m Quaes.* Validum fuit matrimonium inter Eligium et Elodiam celebratum. Etenim, si quid obstaret, esset contractus sponsalitus cum Anna, sorore Elodiae, habitus, ex quo impedimentum publicae honestatis induceretur. Atqui hoc minime obstat; nam contractus ille, utpote sub influxu metus reverentialis, et quidem gravis, initus, plane irritus factus est. Porro sponsalia nulla nullum pariunt impedimentum. Ergo Eligius nullo vinculo impeditus fuit a conjugio cum Elodia ineundo.

980. — *R. ad 2^m Quaes.* Etiam in hac hypothesis validum fuisset secundum Eligii matrimonium. Etenim non obstaret primum matrimonium *per se*, quia irritum esset, utpote metu extortum. (¹) Sed neque obstaret impedimentum publicae honestatis,

(¹) *Comp. n. 817.* (N. edit.)

(¹) *V. Comp. n. 832.* (N. edit.)

quod etiam a conjugio invalido oriri potest, quia impedimentum illud non subsistit, quando nullitas matrimonii provenit ex defectu consensus. Atqui in casu reapse ex defectu consensus nullitas matrimonii oritur, siquidem consensus metu extortus est plane irritus.

981. — *R. ad 3^m Quaes.* Matrimonium Clotildis fuit quidem illicitum, utpote contra religionem seu cum voto castitatis initum; sed ut validum habendum est. Ratio est, quia sponsalia cum Antonio inita, stante praedicto voto, fuerunt prorsus irrita, utpote de objecto illicito contracta. Atqui ex sponsalibus nullis nullum oritur impedimentum publicae honestatis. Ergo matrimonium, licet illicitum, fuit tamen omnino validum. Quid igitur de confessarii decisione? Bene quidem fecit confessarius debiti petitionem Clotildi interdicens, usquedum obtinuisset dispensationem a voto castitatis⁽¹⁾ sive ab episcopo, sive ab aliquo delegato; sed male fecit ei debiti redditionem prohibendo, cum ad id titulo iustitiae teneatur. A fortiori graviter erravit confessarius praescribendo Clotildi, ut dispensationem ab impedimento publicae honestatis obtineret, cum nullum ejusmodi impedimentum existeret, ut patet ex dictis. — *Elbel n. 216.*

982. — *R. ad 4^m Quaes.* Non valet matrimonium Ameliae cum Joanne contractum; obstat enim impedimentum publicae honestatis ex matrimonio praecedenti cum Petro inito extortum. Etenim, licet matrimonium illud fuerit nullum, utpote clandestinum, inducit tamen impedimentum publicae honestatis, quod etiam a matrimonio invalido provenit, modo invaliditas ex defectu consensus non proveniat. Ita communiter *Bonacina — Diana — Henriques*, qui in decisione *S. Congr. Conc.* innititur. — *V. Collet, traité des dispenses l. 2. part. 1. c. 10.*

CASUS XX.

CRIMEN (1°).

Martialis, aegrotante graviter uxore, adulterium, adjuncta matrimonii promissio-

(¹) saltem ad petendum debitum — (N. edit.)

sione, commisit cum Florina, quae vinculi complicitis ignara promissionem acceptare videtur, quin tamen repromittat. Mortua autem uxore initoque promisso matrimonio Martialis novum patrat adulterium cum Moevia. Sed cum hanc mox gravidam evasisse comperisset, novam uxorem, propinato veneno, interimit, ut posteriori adulterae copulari famamque servare possit.

Hinc

Quaer. 1° *In quo consistat criminis impedimentum?*

2° *An valeat matrimonium Martialis sive cum Florina, sive cum Moevia?*

Solutio.

983. — *R. ad 1^m Quaes.* Impedimentum criminis oritur ex adulterio, vel ex homicidio, vel ex utroque simul conjuncto, sequentibus positis conditionibus:

1° Adulterium solum, sed ex utraque parte formale et cum promissione matrimonii acceptata.

2° Homicidium solum, ex communi conspiratione, cum intentione matrimonii, saltem ab uno habita et alteri manifestata.

3° Utrumque simul, cum intentione matrimonii ab uno saltem habita, et etiam *probabiliter* alteri manifestata. Sed non requiritur matrimonii promissio, neque mutua conspiratio. — *V. Comp. n. 820.*

984. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Validum est matrimonium Martialis cum Florina, quia haec, nesciens, hominem esse vinculo conjugii ligatum, non commisit adulterium formale, sed materiale tantum. Requiritur enim ad impedimentum contrahendum, ut adulterium sit ex utraque parte formale.

2° Validum quoque est posterius matrimonium ejusdem Martialis cum Moevia initum, siquidem nullum apparet impedimentum. Etenim non datur impedimentum ex adulterio solo, quia deest promissio matrimonii; neque ex homicidio solo, quia deest mutua conspiratio; neque ex utroque simul, quia Martialis intentionem matrimonii compliciti suae non manifestavit: haec enim manifestatio *probabiliter* requiritur. — *S. Lig. n. 1036.*

CASUS XXI.

CRIMEN (2°).

1° Leonilla, mariti sui longaevi nimis et infirmitatibus obruti pertaesa, cum frustra, ut e vivis tandem abiret, centies vota emisisset, quadam die, in cubiculo suo clausa sciensque, se a famulo suo audiri posse, sic alta voce ingemiscit: „O bone Deus! Si tandem a tam dira peste liberari possem, quam libenter loco sordidi istius senis juveni famulo meo nuberem....“ Haec audiens famulus, spe matrimonii impulsus, impiger ad senis lectulum pergens, misero ad citius moriendum praebet auxilium. Transacto autem luctus tempore dominam ducit.

2° Anna conjugata peccat pluries cum famulo suo cum promissione matrimonii acceptata. Ecce, aegrotat maritus. Famulus, inscia Anna, poculum venenatum porrigit seni. Hic infra quadrantem exstinguitur, et famulus matrimonio cum Anna copulatur.

Hinc

Quaer. 1° *An valeat matrimonium Leonillae cum famulo in primo casu?*

2° *An Anna duplici impedimento obstringatur in secundo casu?*

Solutio.

985. — *R. ad 1^m Quaes.* Valet matrimonium Leonillae cum famulo initum. Ratio est, quia deest machinatio mortis seu reciprocus consensus in necem miserandi senis. Licet enim Leonilla in hunc querimonias protulerit audiente famulo et intentionem matrimonii ei manifestaverit, attamen non intercessit mutua conventio in mortem mariti; et reapse famulus, inscia domina, hominem occidit. Ergo nullum impedimentum ratione homicidii contractum est. Ergo valet matrimonium inter Leonillam et famulum celebratum.

986. — *R. ad 2^m Quaes.* Anna unico obstringitur impedimento, scilicet ratione adulterii solius. Nullum enim intercedit impedimentum quoad homicidium. Ratio est, quia Anna plane ignoravit, famulum

homicidium in suum maritum patraturum esse. Ergo defuit mutua conspiratio in necem mariti. Ergo nullum adest ex hac parte impedimentum. Sed, stante primo impedimento ratione adulterii, matrimonium Annae cum famulo suo celebratum est simpliciter irritum, et proinde vel conjuges separandi sunt, vel ad dispensationem convalidandi conjugii gratia recurrere debent.

CASUS XXII.

CRIMEN (3°).

Donatus Melaniam conjugatam ficta matrimonii promissione in adulterium induxit. Moritur Melaniae maritus, eam bonorum suorum haeredem relinquens. Donatus vero, ut illas divitias consequeretur, promissas nuptias cum vidua celebravit sobolemque suscepit. Verum mox ob gravissima dissidia uxorem deserit et, audiens de criminis impedimento, a confessario petit, utrum illud incurrerit et ad alias nuptias convolare possit. Respondet confessarius, eum non incurrisse impedimentum ex eo, quod illud ignoraverit, ideoque ipsi in conjugio perseverandum et molestias uxoris patienter tolerandas esse. Sed postea ipse confessarius dubitat anxius, utrum recte dixerit.

Hinc

Quaer. 1° *An fuerit criminis impedimentum in casu?*

2° *An recte dixerit confessarius, impedimentum illud ob ignorantiam non fuisse contractum?*

Solutio.

987. — *R. ad 1^m Quaes.* Validum est matrimonium a Donato et Melania contractum. Ratio est, quia Donatus fecte tantum nuptias Melaniae promisit. Promissio autem ficta non est vera promissio. Ergo deest conditio requisita ad impedimentum constituendum. Ergo nihil obstat valori matrimonii. Etenim jus requirens promissionem matrimonii, ut impedimentum contrahatur, de vera promissione, non vero de ficta intelligi debet, siquidem hic agitur de materia odiosa, in qua stricta interpretatio facienda est. Nec obstat, quod lex

intendat impedire periculum mortis alterius conjugis et quod promissio ficta inducere possit partem deceptam ad mortem conjugis procurandam; nam finis praecepti non cadit sub praecepto, et lex strictae interpretationis esse debet. — *S. Lig. n. 1039.* — *Elbel n. 175.* — *Lacroix n. 625.* et alii, saltem probabiliter et communiter, contra plures, qui dicunt, oriri impedimentum criminis ex ficta promissione, quia ficta promissio haud secus, ac vera, inducit periculum conjugicidii, quod lex amovere intendit.

988. — *R. ad 2^m Quaes.* Erravit confessarius asserendo, nullum subesse impedimentum ratione ignorantiae. Illa enim ratio non valet, siquidem ignorantiae effectum legis irritantis non impedit. Nec obstat, quod impedimentum criminis constitutum sit in poenam criminis; lex enim illa Ecclesiae est simul irritans et poenalis. Ergo, si irritum est Donati connubium, ejus invaliditas non ex ignorantia legis, sed ex defectu verae promissionis matrimonialis repetenda est. (¹).

CASUS XXIII.

CRIMEN (4°).

1° Evraldus conjugatus, ignorans, Juliam esse conjugatam, in crimen eam adducit cum matrimonii promissione, si a praesenti vinculo ipse solveretur. Annuit ad omnia mulier. Paulo post tum Evraldus, tum Julia eodem fere tempore com parte destituuntur, et ambo novo matrimonii vinculo simul copulantur.

2° Leofridus, liber, sollicitans Tarsilliam Paulino conjugatam ad crimen patrandum, ei matrimonium promisit, si vir ejus moreretur. Tarsillia sollicitationi quidem acquievit, sed nihili repromisit seu de cetero tacuit. Mortuo Paulino matrimonium subsecutum est.

Hinc

Quaer. 1° *An sit impedimentum criminis in primo casu?*

(¹) *Comp. n. 787. 788. (N. edit.)*

2° *Quid de valore matrimonii in secundo casu?*

Solutio.

989. — *R. ad 1^m Quaes.* Datur verum criminis impedimentum. Ratio est, quia ad impedimentum criminis requiritur adulterium formale cum matrimonii promissione acceptata. Atqui hae conditiones in nostro casu habentur. Nec obstat, quod Evraldus ignoraverit, Juliam esse conjugatam; nam minime requiritur, ut uterque adulter alterius conjugium cognoscat, et proinde, ut uterque sciat, se duplex patrare adulterium, sed sufficit, ut mulier sciat, virum esse conjugatum, aut vice versa, et copula habeatur inter eos cum promissione matrimonii acceptata. Tunc enim concurrunt adulterium formale et promissio matrimonii, ex quibus criminis impedimentum exsurgit. Ergo in casu satis est, quod Julia ligamen Evraldi noverit. Ergo reapse invalide isti matrimonium contraxerunt.

990. — *R. ad 2^m Quaes.* Valet matrimonium inter Leofridum et Tarsilliam contractum. Nullum enim fuit criminis impedimentum. Ratio est, quia adulterium solum non inducit impedimentum criminis, nisi accedat non tantum promissio matrimonii, sed etiam acceptatio proprie dicta; promissio enim in contractu non valet sine acceptance. Atqui in casu non habetur talis acceptatio, cum Tarsilla, concedendo usum corporis, de nuptiis futuris tacuerit. Ergo nullum datur impedimentum.

991. — *Objicies:* Tarsillia non contradixit promissioni. Ergo censenda est accepisse; *qui enim tacet, consentire videtur.*

R. Neg. consequens. Licet enim in favorabilibus valeat axioma: *Qui tacet, consentire videtur*, non tamen idem praesumitur in onerosis, ut est matrimonium, nec in odiosis, ut est res, quae post se trahit impedimentum criminis. Ergo ex taciturnitate Tarsilla praesumi non debet accepisse promissum, sed potius ex motivo libidinis explendae vel ex alia causa consensisse in copulam. — *Elbel n. 165. et seq.* — *Bonacina et alii non pauci contra alios.*

CASUS XXIV.

CRIMEN (5°).

1° Chrysanthus promisit Flaviae conjugatae, se eam ducturum esse post viri mortem. Postea, amore Rufinae captus, eam duxit uxorem. Stante autem hoc matrimonio Chrysanthus in adulterium cum Flavia lapsus est. Subinde contigit, ut Chrysanthus simul fere, ac Flavia, conjugis suo orbaretur. Tunc luctum in gaudium novi conjugii commutarunt.

2° Romilius, liber, adulterio cum Bertha, uxore Titii, patrato, amore Pelagiae captus cum ea nuptias inivit. Verum, cum ei mox exosa evaserit, matrimonium promittit Berthae, post Titii et Pelagiae mortem contrahendum, quod tempore suo praestiterunt.

Hinc

Quaer. 1° *An Chrysanthus et Flavia valide contraxerint in primo casu?*

2° *An valeat matrimonium Romilii et Berthae in secundo casu?*

Solutio.

992. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative.* Nullum enim subest criminis impedimentum. Ratio est, quia, ut istud impedimentum inducatur, debent simul concurrere tum adulterium, tum matrimonii promissio. Atqui in casu hoc non adimpletur. Etenim promissio, a Chrysantho erga Flaviam facta, ante adulterium retractata fuit saltem implicite per matrimonium cum Rufina contractum post promissionem Flaviae factam et ante adulterium patratum. Ergo non steterunt simul umquam promissio et adulterium. Ergo nullum subest criminis impedimentum. Ergo stat matrimonium.

993. — *R. ad 2^m Quaes.* Non valet hoc matrimonium, quia obstat criminis impedimentum. Etenim ad istud impedimentum inducendum sufficit, ut concurrant adulterium et promissio matrimonii stante eodem conjugio. Atqui in casu nostro haec duo concurrunt. Fuit enim adulterium formale, quod per conjugium cum Pelagia

non sublatum est. Adfuit etiam matrimonii promissio, quae nullo modo retractata est, ne implicite quidem, et quae sufficit ad impedimentum inducendum, sive adulterium praecedat, sive subsequatur. Ergo.

CASUS XXV.

METUS (1°).

Rufinus sibi proponebat, nuptias inire cum Getulia, puella praeclaris dotibus exornata. Rufus vero, ejus pater, re cognita mandat, ut, posthabita Getulia, filius ducat Laurentiam, majoribus divitiis abundantem. Patri significat Rufinus, non sibi placere Laurentiam, nec se umquam matrimonio cum ea contrahendo consensurum esse. Tum ira exardescens Rufus minis et saevitiis diu repetitis filium ad suae voluntati obtemperandum impellit. Rufinus, indole timidus, tot malis fractus ac graviora metuens, invitus et reluctans patri acquiescit matrimoniumque cum Laurentia perficit.

Hinc

Quaer. 1° *Qualis metus matrimonium dirimat?*

2° *An validum sit Rufini matrimonium?*

3° *Quid ei suadendum aut praecipendum?*

Solutio.

994. — *R. ad 1^m Quaes.* Metus gravis impedimentum dirimens matrimonii certo constituit *de jure canonico*, et *probabiliter* etiam *de jure naturali*. Sed ad hoc requiritur, ut metus incutiatur a causa libera, injuste atque in finem matrimonii contrahendi. — *V. Comp. n. 882. — S. Litg. n. 1145. et seq.*

995. — *R. ad 2^m Quaes.* Matrimonium Rufini ut invalidum prorsus habendum est. Ratio est, quia metus a patre in filium incussus gaudet omnibus conditionibus requisitis ad impedimentum dirimens constituendum. Etenim 1° fuit gravis, cum minae et saevitiae diu repetitae adhibitae fuerint; 2° incussus est a causa libera, seu a Rufo, Rufini genitore; 3° metus fuit injustus, siquidem laesit graviter jus, quod habent filii de statu vitae libere eligendo; 4° metus

fuit incussus ad cogendum filium, ut duceret puellam, a qua abhorrebat. Ergo reapse irritum est connubium illud. — *S. Lig. n. 1049. — Sanchez — Roncaglia etc.*

996. — *R. ad 3^m Quaes.* Quid vero Rufino agendum? Quoad forum internum suae libertati relinquendus est. Si consensum prius metu extortum renovare velit, sic matrimonium convalidabit, supplendo scilicet, quod in celebratione nuptiarum defuit et erat essentialiter requisitum. Si matrimonium sponte consummet, implicite consensum ratum habere, et consequenter connubium convalidare censetur. ⁽¹⁾ Quod si nolit cum sponsa cohabitare, discedere potest et ad alias nuptias convolare, saltem quoad forum internum. Sed hoc ei prudentiae causa confessarius minime suadebit.

CASUS XXVI.

METUS (2°).

Leonardus, castitatis voto jampridem emisso, Veronicam sub matrimonii promissione defloravit. Postea vero promissis stare noluit, voti impedimentum adducens. Albericus, Veronicae frater, studio theologiae addictus, declaravit, Leonardum in his adjunctis obligari ad dispensationem voti postulandam; imo, et licitum esse, nuptias absque dispensatione celebrare, cessante tunc voti lege. Alii duo Veronicae fratres, rerum theologicarum ignari, alio argumentorum genere utebantur, minis nempe gravissimis, ut quantocius Leonardus sororem duceret. Quid tunc miser? Ut majora mala vitaret, matrimonium cum Veronica celebravit.

Hinc

Quaer. 1° *An Leonardus, voto non obstante, ad nuptias cum Veronica ineundas obligatus fuerit?*

2° *An sine dispensatione voti contrahere potuerit?*

3° *An validum fuerit matrimonium, vel quid agendum?*

⁽¹⁾ V. tamen *Comp. n. 891. Q. 2. cum nota.* (N. edit.)

Solutio.

997. — *R. ad 1^m Quaes. Negative* ex duplici causa. Etenim: 1° Promissio matrimonii, stante voto castitatis, fuit de re prorsus illicita, et proinde non obligat. Non potuit Leonardus promittere creaturae id, quod jam Deo per votum dicaverat. — *V. Comp. n. 731. — S. Lig. n. 873.*

Obijciunt aliqui: Ille, qui vovisset, se templum aedificaturum vel omnia sua bona largiturum pauperibus, si postea alios damnis, vel se alieno aere gravet, a damnis reparandis debitisque solvendis non evadet immunis, ut voto satisfaciat. Ergo idem de voto castitatis pronuntiandum.

R. Nego suppositum, scilicet quod in casu sit injuria reparanda. Etenim, ut Veronica jus aliquod adquisierit ex promissione matrimonii, debuisset illa promissio esse valida. Atqui ex dictis prorsus invalida fuit. Ergo. Quod si revera aliquod damnum consecutum sit, v. g. si proles ex fornicatione nata fuerit, alio modo, puta per pecuniam, compensari potest; vel si reparari nequeat, nisi per matrimonium, illud non *per se*, sed per accidens eveniet.

2° Eadem matrimonii promissio illicita etiam fuit, et proinde invalida ex eo, quod sub conditione turpi facta sit. ⁽¹⁾ Conditio enim turpis apposita, seu de peccato patrando, essentialiter vitiat contractum sponsalium, ut supra diximus de sponsalibus *Cas. I. ad Quaes. 3^m n. 838.* Ergo Leonardus minime tenetur ad nuptias cum Veronica ineundas. ⁽²⁾

⁽¹⁾ Sed fuitne in hoc casu illa actio turpis revera *conditio*? (N. edit.)

⁽²⁾ Oppositam sententiam sequitur *S. Lig. n. 874. et de 7° praec. n. 649.*

Ut tandem promam, quid ipse sentiam: non dubito, Leonardum teneri ex justitia ad ducendam Veronicam vel ad damnum ipsi illatum aequivalenter reparandum, modo prostitutio non fuerit conditio, sub qua matrimonium promissum est, modo insuper vel Veronica votum ignoraverit, dum conscia ejusdem in peccatum non consensisset, vel, licet illud noverit, circumstantiae tales fuerint, ut Leonardus absque laesione conscientiae dispensationem a voto petere

998. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Ratio est, quia, contrahendo matrimonium cum voto castitatis, Leonardus se exposuisset periculo proximo violandi votum suum, vel jus compartis in usu conjugii. Sic communiter theologi contra paucos, qui dicunt, valere sponsalia, non obstante voto castitatis, et proinde ruere obligationem voti, ut obligatio iustitiae servetur. ⁽¹⁾ Sed ab illa sententia quam longissime recedendum est. Leonardus igitur ad dispensationem pontificiam recurrere debebat, antequam matrimonium iniret.

999. — *R. ad 3^m Quaes.* Matrimonium videtur invalidum. Etenim si Leonardus minis adductus *acte* consensit, simulando matrimonii celebrationem, invalidum est matrimonium, ut patet. Deficiente autem consensu, contractum etiam deficere necesse est. Si *verum* praestitit consensum, etiam tunc matrimonium reputandum est invalidum, utpote ex metu gravi initum. Metus enim a fratribus Veronicae incussus in finem Leonardi ad matrimonium adigendi, gravis fuit et *injusta*, saltem *quoad modum* reparationis. Secus vero si fratres puellae minas Leonardo intentassent non quidem intuitu *matrimonii*, sed ratione

potuerit. Nam in hoc posteriore casu promissio non videtur illicita; in priore autem obligatio non oritur ex promissione de se invalida, sed ex damno, quod, uti suppono, Veronica per fraudem Leonardi passa est. Excepi tamen: si prostitutio fuerit conditio; nam tunc Veronica damnum sibi ipsi imputare debet, cum valor talis contractus etiam post factum saltem dubius sit et in hoc fraus nulla intercesserit; effectus malos enim ex ignorantia legis sequentes unusquisque sibi tribuat necesse est. Sed quidquid sit de obligatione ex iustitia erga Veronicam, Leonardus saltem quoad prolem officiis suis satisfacere debebit. Nonne etiam caritas erga matrem ipsum forte aliquando obligare poterit ad dispensationem petendam, si gravi incommodo per hoc non exponatur? Imo, in similibus casibus haud raro viro culpabili consulendum puto, ut seductam ducat, si graves rationes non obstant. Persaepe sic scandalum datum removebitur, revera opus caritatis haud exiguum erga seductam praestabitur etc. (N. edit.)

⁽¹⁾ V. *Comp. n. 783. not.* (N. edit.)

injuriae ulciscendae et hic ad eos placandos serio in matrimonium consensisset. Tunc enim metus non fuisset injustus in ordine ad matrimonium contrahendum. — *S. Lig. n. 1049.*

CASUS XXVII.

CULTUS DISPARITAS (1°).

Zebina, catholica, matrimonium contraxit cum Almachio, haeretico, hac expressa conditione, ut proles in religione catholica essent educandae juxta id, quod a Summo Pontifice fuerat praescriptum in concessa dispensatione ab impedimento disparitatis cultus. Elapso autem triennio, cum Zebina cogeretur, ut prolem natam in haereticorum doctrinis institueret, imo et ipsa haeresim amplecteretur, clam cum prole sua aufugit et alibi cum catholico novum inivit matrimonium.

Hinc

Quaer. 1° *Qualis cultus disparitas matrimonium dirimat?*

2° *A quo dispensatio hujus impedimenti petenda sit?*

3° *An valeat matrimonium mixtum, si sponsi nolunt adimplere conditionem, ut omnes filii in religione catholica educantur?*

4° *Quid ad casum?*

Solutio.

1000. — *R. ad 1^m Quaes.* Cultus disparitas inter baptizatum et infidelem matrimonium prorsus invalidum efficit. Inter baptizatos autem illicitum tantum reddit. — *V. Comp. n. 824. — S. Lig. n. 1044.*

1001. — *R. ad 2^m Quaes.* Dispensatio ab impedimento disparitatis cultus a solo Papa obtinenda est, licet agatur de impedimento impediante tantum seu de connubio inter catholicum et haereticum ineundo. Ecclesia enim numquam hujusmodi dispensationem episcopis committere voluit, ne facilius talia matrimonia celebrarentur. — *V. Comp. n. 826. (1)*

1002. — *R. ad 3^m Quaes. Distinguo.* Si agatur de matrimonio inter catholicum

⁽¹⁾ et *n. 784.* (N. edit.)

et infidelem, non valet, quia dispensatio est conditionalis, proinde, si conditio non acceptetur, ruit ipso facto dispensatio. Si vero agatur de connubio inter catholicum et haereticam aut vice versa, semper erit validum. Tunc enim impedimentum ipsum est impediens tantum et matrimonium etiam sine dispensatione est semper validum; ergo voluntas in sponsis, non adimplendi conditionem, contractum matrimonialem irritare nequit.

1003. — *R. ad 4^m Quaes.* Zebina invalide secundum matrimonium contraxit, quia primum fuit validum et proinde indissolubile. Potuit tamen Zebina separari a toro et habitatione, ut salutis prolis vel suae consulere.

CASUS XXVIII.

CULTUS DISPARITAS (2°).

Onuphrius parochus in regione, ubi catholici cum haereticis mixti vivunt, rogatus variis matrimoniis mixtis assistit: 1° quidem matrimonio Titii et Berthae, qui a Summo Pontifice dispensationem obtinuerunt; 2° matrimonio Caji et Cajae, qui, obtenta dispensatione, nolunt consentire conditioni praescriptae, ut omnes filii in religione catholica educantur; 3° matrimonio Pauli et Paulinae, qui sine dispensatione contrahunt, imo et jam coram ministro haeretico contraxerunt.

Hinc

Quaer. 1° *An et quando parochus matrimoniis mixtis assistere possit et sponso benedicere?*

2° *Quid ad triplicem casum?*

Solutio.

1004. — *R. ad 1^m Quaes.* Parochus assistere potest matrimoniis mixtis, si dispensatio pontificia intervenerit et sponsi adimplere velint condiciones praescriptas, scilicet ut pars catholica sit in suo cultu profitendo perfecte libera, et omnes filii et filiae in religione catholica educantur; sed benedictionem impertire nequit. Imo parochus non potest assistere matrimoniis, nisi extra ecclesiam et omisso quolibet itu religioso. Licet tamen parochus intervenire nequeat matrimoniis mixtis inter

catholicos et haereticos, nisi dispensatio papalis obtenta fuerit, attamen plures Summi Pontifices id permiserunt in casu necessitatis seu in locis haereticorum, ubi lex civilis id exigit. Sic *Pius VIII. et Gregorius XVI.* — *V. Comp. n. 828. et seq.* (¹)

1005. — *R. ad 2^m Quaes.* *In primo casu* Onuphrius assistere potuit matrimonio mixto, cum sponsi dispensationem pontificiam obtinuerint et proinde omnino licitum fuerit matrimonium Titii et Berthae; sed assistere debuit extra ecclesiam ut merus testis, et a benedictione sponso abstinere. — *S. Congr. Inquis. 20. Decemb. 1838.*

In secundo casu Onuphrius matrimonio intervenire non potuit, quia matrimonium illud ferebat graviter illicitum eo ipso, quod sponsi conditionem a Pontifice impositam adimplere volebant. — *S. Congr. Inquis. 17. Junii 1829.*

In tertio casu a fortiori matrimonio Pauli et Paulinae praesens esse non potuit, cum summopere esset illicitum, siquidem lex Ecclesiae, tales nuptias absque dispensatione prohibens, violabatur ac contemnebatur.

CASUS XXIX.

LIGAMEN.

Philibertus, quum pacifice in conjugio cum Laelia vivere non posset, uxore domi relicta, castra secutus est. Contigit autem, ut, elapso uno vel altero anno, vir quidam gravis testaretur, se vidisse Philibertum periculose decumbentem nec dubitare, quin mortuus sit. Alius paulo post ex eadem regione veniens declarat, se ex ore alicujus testis ocularis audivisse, eum obisse. His auditis Laelia, novis nuptiis inhians, testibus praedictis ad parochum adductis, ab eo cum allo viro copulata est. Mortuo autem parochus, ejus successor re perpensa declaravit, non satis constare de morte Philiberti, adeoque jussit, novos conjuges ab invicem separari;

(¹) Sed cf. etiam *notas* ibi appositae. (N. edit.)

quibus tamen obnitentibus indulgit, ut cohabitarent quidem, sed a toro separarentur.

Hinc

Quaer. 1° *An prior parochus recte egerit, Laetiam ad novas nuptias admittendo, ad spectis quae in casu?*

2° *An recte egerit posterior parochus? An separandi sint conjuges praedicti sive a toro, sive ab habitatione?*

3° *Si mulier mala fide contrahat, scilicet credens, maritum adhuc vivere, vel de hoc dubitans, et postea inquisitione quacumque possibili facta, non possit rescire, utrum adhuc vivat necne, poteritne debitum reddere et etiam petere?*

Solutio.

1006. — *R. ad 1^m Quaes.* Prior parochus non egit recte. Ratio est, quia numquam licet parocho intervenire matrimonio, nisi de statu libero sponsorum certo constet, et quidem scripto authentico, si res obscura videatur: et id praesertim valet, quando notum est, alterutrum jam antea vinculo ligaminis obstrictum fuisse. Debuisset saltem parochus noster in re adeo gravi causam ad episcopum deferre, velut ad judicem ecclesiasticum. (¹) In locis, ubi matrimonium civile caeremoniam religiosam praecedere debet, minor occurrit difficultas pro parocho. Etenim, cum magistratus civilis sponso ad contractum matrimonialem admittere nequeat, quin authentice ipsi constet de morte alterius conjugis, satis erit animarum pastori, si contractum civilem peractum esse noverit.

1007. — *R. ad 2^m Quaes.* Etiam male egit posterior parochus. Non enim separandi sunt conjuges, sed in suo connubio relinquendi. Ratio est, quia, cum matrimonii causa sit favorabilis, post factum, si dubium occurrat, semper pro illius valore praesumendum est. Hoc praesertim admitti debet, quia ex separatione conjugum scandala, detrimentum filiorum et alia gravis-

sima incommoda sequerentur. Constat insuper *ex jure canonico*, saltem si matrimonium bona fide contractum est, ut in nostro casu. — *Cap. Dominus (2.) de secund. nupt.* (IV. 21.) — *Elbel n. 212.* — *Gobat n. 306.* — *Lacroix n. 313.*

1008. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Si habeat rationes vere probabiles existimandi, maritum jam mortuum esse eo tempore, quo secundas nuptias contraxit, debitum reddere et etiam petere poterit. Ratio est, quia ex probabilitate speculativa de valore matrimonii bene inferri potest probabilitas practica de licita redditione et petitione debiti, praesertim cum tunc de sola honestate actionis agatur. (¹) — *Elbel ibid.* — *Gobat — Sanchez etc.*

2° Si vero agatur de mero dubio, sic distinguunt iidem theologi: mulier non potest quidem debitum petere, quia non potest conscientiam suam efformare de licetate actionis; debet autem illud reddere, quia maritus, bona fide contrahendo, jus acquisivit in corpus uxoris, quo jure in mero dubio privari nequit.

CASUS XXX.

CLANDESTINITAS (1°).

1° Florus, natione Gallus, matrimonium contrahit clandestine in Anglia cum puella galla, quam secum duxerat mercaturam exercendi causa.

2° Florinus, pariter Gallus, nuptias clandestine celebrat in Anglia cum puella anglica. Sed licet ambo, cum paulo ante in Gallia versarentur, intentione contrahendi

(¹) dummodo tamen principium moraliter certum pro tali illatione habeatur, quod in casu quoad petitionem debiti deesse videtur. — „Nullus amodo ad secundas nuptias migrare praesumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit conjux ejus. Si vero aliquis vel aliqua id hactenus non servavit, et de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei, quae sibi nupsit, debitum non deneget postulanti: quod a se tamen noverit nullatenus exigendum.“ Ita *c. Dominus in num. praec. allegatum.* — V. etiam *Comp. n. 790. not.* — *Lacroix n. 312. et seq.* (N. edit.)

(¹) V. *Comp. n. 834. 3°.* (N. edit.)

sine parcho sese receperint in Angliam, ubi puella adhuc suum servaverat domicilium, attamen, matrimonio contracto, statim Galliam repetere proposuerunt.

Hinc

Quaer. 1° *In quo consistat impedimentum clandestinitatis?*

2° *In quibusnam locis publicatum sit decretum concilii Tridentini circa clandestinitatem?*

3° *Quid de validitate matrimonii in utroque casu?*

Solutio.

1009. — *R. ad 1^m Quaes.* Dicitur clandestinum matrimonium, quod celebratur absque praesentia parochi et duorum testium. Matrimonium clandestinum validum erat ante concilium Trid., licet graviter illicitum. Impedimentum clandestinitatis ab ipso concilio statutum est, ut constat ex *sess. 24. c. 1. de reform. matr.* Noluit tamen sancta synodus, ut decretum decernens hanc irritationem vim haberet, nisi post 30 dies ab illius promulgatione in unaquaque parochia. Cum autem in variis locis numquam promulgatum fuerit, proinde nullam in illis habet efficaciam. — *V. Comp. n. 836. et seq.*

1010. — *R. ad 2^m Quaes.* Universim constare nequit. In quibusdam locis certo promulgatum est, in aliis vero minime; in aliis res dubia jacet. Hac de re exhibemus tabellam depromptam ex opere *de matrimonio christiano a P. Perrone*, qui maxima diligentia et studio eam fusius exaravit ex authenticis documentis, ab ipso auctore accurate indicatis *tom. 2. p. 289. et seq.*

1° IN EUROPA.

1° Publicatum est Tridentinum decretum in Italia, in Gallia, in Hispania, in Lusitania, in Polonia, in Austria, in Silesia, in Bohemia, in Moravia, in Hungaria, in Moldavia inter catholicos, in Valachia pariter in ecclesiis catholicis, Ulmae, in electoratu Colonlensi, Moguntino, Trevirensi, in dioecesi Monasteriensi, in ducatu Cliviensi, in Bavaria saltem in primitivis ejus provinciis, in Franconia, in palatinatu Neoburgico,

in Hollandia, in Zelandia, in Frisia et confederatis provinciis, in Belgio, in ducatu Luxemburgi, in urbe Genevensi, in insula Tino archipelagi, in toto archipelago, in ecclesiis catholicis Constantinopoli ac in suburbio in ecclesiis catholicis, in Hibernia quoad plures dioeceses, in pluribus provinciis imperii russiaci, apud Rhutenos.

2° Non est publicatum in Anglia, in Scotia, in nonnullis Hiberniae provinciis, in Borussia stricte dicta, in Pomerania, in Saxonia, in Suecia, Argentorati, in plerisque Helvetiae provinciis, in Dania, in Norwegia, in regionibus haereticorum et schismaticorum sub ditione turcica aut persica aliorumque infidelium.

3° Dubium vero est, utrum publicatum fuerit in Valachia, in Bulgaria, Bremae, in circulo Saxoniae. Servatur autem, licet dubie promulgatum, ab immemorabili consuetudine apud catholicos in Transsylvania, in Bulgaria, in Valachia, ita ut matrimonia catholicorum tamquam nulla habeantur, dum connubia haereticorum et schismaticorum, sive connubia mixta, valida reputantur.

2° IN ASIA.

1011. — Decretum Tridentinum promulgatum est in Indiis orientalibus, in ora Malabarica, in vicariatu Pondicerii atque in universa ora Coromandelica, Calecutiae, in regione Bombay, in pluribus provinciis imperii sinensis, in Tonchino orientali, in Japonia, in Batavia, in Georgia, in locis Terrae Sanctae nuncupatis pro ecclesiis Latinorum, Smyrnae, in Natolia.

2° Non fuit publicatum in vicariatu Sutchuensi, saltem usque ad annum 1803, in multis provinciis imperii sinensis, in regionibus orientalibus ditionis turcae et persicae, de quibus nulla mentio facta est, saltem generatim.

3° Dubium vero est pro Syria, pro insula Cypri, pro ora Malabarica sub aliquo respectu.

3° IN AFRICA.

Promulgatum fuisse videtur praefatum decretum Tripoli in Barbaria seu Mauritania et Algerii; non autem vigorem habet in

Abyssinia. Pro ceteris regionibus desunt documenta.

4° IN AMERICA.

1012. — 1° Publicatum est decretum Tridentini in omnibus regionibus, quae fuerunt olim sub ditione Hispaniae et Lusitaniae, Curaçao, nominatim in Mexico, in insula Trinitatis, in Canada, in Florida, in Lovisiana superiore et inferiore, in urbe Detroitensi (Détroit), in dioecesi Quebecensi, saltem ex parte.

2° Publicatum non est in dioecesi Baltimorensi.

3° Dubium stat pro dioecesi Detroitensi (Détroit), Mechingan, pro California superiore, pro dioecesi Quebecensi in Canada superiore.

Nota. Benedictus XIV. declaravit, matrimonia haereticorum inter se et matrimonia mixta fore valida in Hollandia absque forma ab Ecclesia praescripta. Deinde Summi Pontifices hanc declarationem, quae primitus pro sola Hollandia data est, ad alias regiones, quae in eadem necessitate versabantur, extenderunt:

1° In Europa ipsemet *Benedictus XIV.* eam extendit ad provincias foederatas Belgii; postea fuit extensa et applicata Uratislaviae, Ulmae, ducatus Cliviensi, Poloniae russicae ditioni subjectae, incolis civitatis Maestricht, Constantinopoli, Hiberniae, provinciis Rhenanis sub ditione borussica, imperio russo, Poloniae et Hungariae.

2° In Asia extensa fuit Pondicerii, in Georgia, in ora Coromandelica, in Japonia, in ora Malabarica sub ditione quondam Hollandiae, Bombay.

3° In America in provinciis Canada, Curaçao, in insula Trinitatis, in utraque Lovisiana atque in Florida. (¹)

1013. — *R. ad 3^m Quaes.* In primo casu controvertitur. Probabiliter, imo probabiliter validum est matrimonium. Ratio est, quia in Anglia non fuit receptum Tridentini decretum; proinde matrimonia ibi clandestine contracta sunt valida. Nec obstat lex Ecclesiae, quae irritat matrimonia clandestina etiam in locis, in quibus Tridentinum non est receptum, quoties peregrini eo se conferunt *in fraudem legis* seu ad contrahendum absque solemnitate ab Ecclesia requisita. Nam in casu sponsi

galli non se contulerunt in Angliam causa clandestine contrahendi, sed mercaturam exercendi, et ibi, data occasione, contraxerunt. Ergo minime egerunt *in fraudem legis* seu contra decretum Tridentinum. — *Billuart diss. 7. art. 12.* cum *Gonet, Pontio et aliis* contra *Sylvium et alios*. (¹)

1014. — In secundo casu validum est matrimonium. Ratio est, quia puella angla valide matrimonium inire potest in sua regione, ubi servavit domicilium (²), absque assistentia parochi. Porro sponsa sponso suo privilegium, quo fruitur, communicat. Ergo valide ibidem contrahunt. Nec obstat, quod se contulerint e Gallia in Angliam cum intentione contrahendi sine solemnitate. Nam minime egerunt *in fraudem*, siquidem jure suo usi sunt *ratione validitatis*, licet egerint *illicite*, et *graviter* quidem. — *Billuart ibid. post Bened. XIV. de synod. l. 6. c. 6. n. 12.* — *V. Comp. n. 840. Q. 3°.*

CASUS XXXI.

CLANDESTINITAS (2°).

1° Florianus, miles anglus, in Hispania militans, ibidem matrimonium secreto init cum angla, quae milites secuta fuerat.

2° Florimundus, pariter anglus, iter agens per Galliam cum puella angla, eandem Parisiis clandestine in uxorem ducit.

3° Floribertus et Dorothea clandestine contraxerunt tempore magnae perturbationis gallicanae, ne coram paracho intruso contraherent.

Hinc

Quaer. 1° *Quid de validitate et licetate matrimonii in primo casu?*

2° *Quid in secundo casu?*

3° *Quid in tertio casu?*

Solutio.

1015. — *R. ad 1^m Quaes.* Invalidum est matrimonium *in primo casu*. Etenim,

(¹) *V. Comp. n. 839. Q. 1° not.* (N. edit.)

(²) modo agatur de domicilio in sensu juris communis — *V. Archiv. für kath. Kirchenrecht 1864. 4. Heft. p. 23. et seq., speciatim n. 17.* — *Knopp, Ehe-recht §. 31. p. 289. et seq.* (N. edit.)

(¹) *V. etiam Anal. j. p. ser. 3. col. 1072. et seq.* (N. edit.)

etiamsi non ageretur de lege communi Ecclesiae, sed de lege particulari loci, servari deberet ab omnibus, domicilium vel quasi-domicilium ibidem habentibus. Atqui praefati sponsi quasi-domicilium habent in Hispania propter diuturnam commorationem in eodem loco, ut in casu supponitur. Ergo tenentur lege Tridentini circa clandestinitatem in Hispania vigente. Ergo clandestine contrahendo invalide contrahunt. Quid vero, si quasi-domicilium in loco non acquisiverint? Tunc casus in sequentem recidet.

1016. — *R. ad 2^m Quaes.* Invalidum quoque est matrimonium *in secundo casu*. Ratio est, quia peregrini saltem quoad solemnitatem contractuum tenentur ad leges locorum, per quae transeunt. Ergo, si in contractu non servetur forma in loco praescripta, contractus non subsistit. Atqui in casu sponsi peregrini non servarunt formam solemnem contractus matrimonialis in tota Gallia vigentem. Ergo valide non contraxerunt matrimonium. — *Ita S. Lig. n. 1079. — P. Perrone, de matrimonio christiano t. 2. l. 2. sect. 1. c. 6. art. 4. post Schulzgrueber, Pirhing etc.*

Praeterea lex Ecclesiae, praescribens formam solemnem matrimonii, est lex generalis, quae ex statuto Tridentino efficaciam non habet in aliquibus locis, in quibus non fuit publicata. Atqui omnes peregrini subijci debent legibus Ecclesiae communibus, quae vigent in loco, ubi degunt, licet non vigeant in eorum patria, et ipsi transeundo tantum ibi reperiantur. Ergo etc. Porro lex prohibens clandestinitatem est lex Ecclesiae generalis et territorialis, quamvis Tridentinum noluerit eam absolute in omni loco urgere, quin ibi publicata fuerit. Ergo peregrini contrahentes matrimonium, praetermissa legis praescriptione, invalide contrahunt. Plerique theologi docent, matrimonium sic contractum irritum esse, fatente *Carrière*, qui tamen tenet *probabiliter*, illud validum esse. *P.* autem *Perrone* in opere citato multas decisiones congerit ad invaliditatem invicte demonstrandam.

1017. — *R. ad 3^m Quaes.* Validum est matrimonium *in tertio casu*, si re-

cursus ad proprium parochum vel ad episcopum haberi non potuerit. Recte autem egerunt sponsi parochum intrusum non requirendo, cum omni jurisdictione destitutus esset, et insuper declinandus ut schismaticus.⁽¹⁾

CASUS XXXII.

MATRIMONIA HAERETICORUM (1°).

Dacianus et Prisca, haeretici, matrimonium contrahunt coram ministro protestante; sed paucis post annis ambo feliciter ad fidem catholicam convertuntur. Dubitat autem loci parochus, an eorum matrimonium solemniter renovari debeat.

Hinc

Quaer. 1° An valida sint matrimonia clandestina haereticorum in locis, ubi viget decretum Tridentinum?

2° Quid spectatum de haereticis in Gallia degentibus?

3° An conjuges ad fidem conversi consensum coram parochis et testibus renovare debeant?

Solutio.

1018. — *R. ad 1^m Quaes.* *Controversatur* inter theologos. Videtur tamen omnino negandum ob sequentes rationes:

1° Lex Tridentina lata est in omnes christianos seu in omnes, qui subjacent jurisdictioni Ecclesiae, absque ulla distin-

⁽¹⁾ *V. Comp. n. 843.* — „Qui civiliter, sive coram quocumque extraneo sacerdote, duobus saltem testibus praesentibus, aut dumtaxat coram duobus testibus, consensum mutuum de praesenti exprimentes, matrimonium inierunt tunc temporis, cum ad proprium parochum seu superiorem legitimum aut ad alium sacerdotem specialiter et notorie ab alterutro licentiam habentem, quique a catholica unitate non recesserunt, aut nullatenus aut nonnisi difficillime seu periculosissime recursum habere poterant, moneantur sic contrahentes de hujusmodi matrimonii validitate, et tantummodo hortentur, ut nuptialem benedictionem a proprio parochis recipiant.“ *Ita Card. Caprara, Instr. de matrimoniorum irritorum revalidatione p. 1. §. 1.* — Plura v. apud *Knopp. l. in praec. nota cit. p. 310. et seq.* (N. edit.)

ctione. Ergo lata est in haereticos, sicut in catholicos, cum Ecclesiae jurisdictioni subiaceant. Ubi enim lex non distinguit, nec nos distinguere debemus; insuper haeretici secus commodum ex sua defectione reportarent. Ergo matrimonia haereticorum inita contra irritantem Tridentini praescriptionem prorsus invalida sunt.

2° Juxta plerosque theologos invalida sunt matrimonia mixta, sine sacerdote celebrata, in illis regionibus, in quibus viget decretum Tridentinum. Porro nulla alia de causa irrita censentur, nisi quia haeretici decreto illo obstringuntur; secus enim ob individuitatem contractus valida forent, siquidem pars haeretica a lege Ecclesiae excusaretur. Ergo etc.

1019. — 3° Ex declaratione *Benedicti XIV.* matrimonia haereticorum, vel mixta, valida sunt in Hollandia, licet absque solemnitate celebrentur. Ergo invalida sunt in aliis regionibus. Exceptio enim firmat regulam. Quorsum enim declararentur valida in hoc loco, si essent valida ubique?

4° Praefata declaratio extensa est postea ad aliquas alias regiones, in quibus haeretici dominantur, licet decretum Tridentini ibi publicatum fuerit. Ergo sine tali declaratione matrimonia nulla forent, prout expresse et saepius a Sacra Congr. declaratum est. Ergo similia connubia in aliis locis, ubi decretum Tridentinum est receptum, invalida sunt. Secus enim prorsus inutilis fuisset extensio ista. Quorsum enim illa declaratio fierit, si matrimonia in illis regionibus jam valide celebrantur?

1020. — 5° Doctrina nostra confirmatur innumeris decisionibus Sacrae Congregationum, quae SS. Pontificum instrumenta et organa sunt et quarum decreta numquam absque eorum approbatione promulgantur. Haec autem Sacrae Congregationum responsa privatorum theologorum et canonistarum auctoritati praeferrī debent et anteponi. Sufficit autem pauca ex his hic referre.

Ulmae in dioecesi Constantiensi quidam Marcus Christophorus Burk, catholicus, nuptias contraxerat cum muliere lutherana Anna Maria Megelin coram ministro lutherano. Hinc S. Congregationi

propositum fuit dubium, an constaret de nullitate matrimonii in casu etc. S. Congr., priusquam dubium solveret, quaesivit, num concilii Trid. decreta fuerint in Ulmensi civitate promulgata. Accepto responso affirmativo ab episcopo Constantiensi, ad propositum dubium respondit *affirmative*, seu constare de nullitate ejusmodi matrimonii. Agebatur tamen in hoc casu de regione, in qua idem rerum status vigeat, ac in Hollandia; ibi enim haeresis impune grassabatur. Nullum igitur dubium esse potest, dispositionem *Benedicti XIV.* esse localem ex mente Sedis Apostolicae, neque ad casus similes extendi posse sine novo et explicito ejusdem S. Sedis decreto.

Congregatio Conc. Trid. 19. Jan. anno 1605 in rescripto ad episcopum Trichariensem, nuntium apostolicum in Belgio, respondit, haereticos quoque, ubi decretum concilii Trid. est publicatum, teneri talem formam servare, et propterea ipsorum matrimonia absque forma concilii, quamvis coram ministro haeretico vel magistratu loci contracta, nulla atque irrita esse.

Vide alia hujusmodi responsa bene multa apud *P. Perrone, de matrimonio christiano tom. 2. l. 2. sect. 1. c. 6.* et apud *Analecta juris pontificii ser. 3. col. 1066.*

1021. — *R. ad 2^m Quaes.* Matrimonia haereticorum in Gallia sunt habenda ut invalida. Constat ex dictis. Etenim matrimonia haereticorum, vel mixta, sunt prorsus irrita sine forma Tridentina, ubi decretum concilii viget, si excipiantur Hollandia et aliae paucae regiones, ad quas declaratio *Benedictina* extensa est. Atqui haec declaratio non fuit extensa ad Galliam. Ergo haeretici in Gallia non sunt potioris conditionis. Ergo eorum connubia ibi sunt invalida.

Constat etiam ex particularibus SS. Congregationum responsis. Etenim vicarii capitulares Pictavienses anno 1818 postularunt, num matrimonia clandestina protestantium in Gallia sint valida, cum hodie „*statum civilem ibi habeant societatemque religiosam efforment, a societate catholica distinctam*, quae suos ministros suosque usus habet....“ Respondit S.

Congregatio Inquisitionis vicariis capitularibus Pictaviensibus: „*Decretum Bene- dicti XIV., anno 1741 editum super matrimonii Hollandiae, censetur respicere tantum matrimonia in his provinciis contracta vel contrahenda, non autem alia matrimonia in aliis locis inita vel ineunda, quibus idcirco applicari nequit absque nova et speciali Sedis Apostolicae declaratione....*“

1022. — Accedit alia responsio emissa a S. Poenitentiaria die 28. Mart. 1834. Cui cum proposita fuissent nonnulla dubia ab episcopo Gratianopolitano, tertium istorum dubiorum ita se habebat: „Utrum matrimonia ab haereticis inter se inita, aut cum catholicis juxta solas leges civiles, seu coram ministro haeretico sine praesentia parochi catholici valida sint in Galliis et in aliis regionibus, ubi... protestantes et haeretici omnes habent suos ministros, templa seu statum legalem a gubernio probatum?“ Respondit: „Ad 3^m negative, exceptis regionibus, de quibus loquitur Benedictus XIV. in declaratione die 4. Nov. 1741, atque ad quas per successores suos illa eadem declaratio extensa est.“

V. P. Perrone *ibid.* — *Analecta juris pontificii ibid. col. 1069.*

1023. — R. ad 3^m Quaes. Ex dictis in antecessum patet responsio. Etenim matrimonia haereticorum sine forma ab Ecclesia praescripta sunt invalida, exceptis excipiendis. Ergo, si ad veram fidem convertantur conjuges haeretici, qui coram suae sectae ministro matrimonium inierunt, debent denuo contrahere coram proprio parochi et duobus testibus. Ergo Dacianus et Prisca, conjuges haeretici, ad fidem catholicam conversi, suum matrimonium juxta Ecclesiae leges et formam renovare debent. (¹)

¹) In genere haec nullitas omnino dissimulanda erit ob gravia, imo publica mala secus timenda, saltem penes nos, ut etiam ex responsis S. Sedis aperte colligitur. Hinc in casu recurratur ad ordinarium, qui, quid conveniat, praescribet. — V. etiam *Casum seq.* (N. edit.)

CASUS XXXIII.

MATRIMONIA HAERETICORUM (2°).

Tarsilla, haeretica, cum Drusillo, pariter haeretico, conjuncta et in loco, ubi viget lex Tridentina, habitans, divinae gratiae impulsu perculsa veram fidem amplectitur, invito quidem marito, qui in errore obduratus remanet. Hinc mulier anxia quaerit a Bernardo confessario, quid sibi sit faciendum. „Debes a viro discedere,“ ait ille, „tum propter salutis periculum, tum quia invalidum est tuum matrimonium. Quare potes etiam alteri nubere.“ Quo certior veritatis fiat, alium etiam interrogat sacerdotem, qui a priore dissentiens ait: „In pace remanere debes cum tuo viro, et maritali modo cum eo vivere.“ Quapropter misera a te quaerit casus solutionem.

Hinc

Quaer. *An Tarsilla cum viro remanere possit et cum eo maritali modo vivere? An contra discedere debeat et ad novas nuptias convolare possit?*

Solutio.

1024. — R. ad Quaes. Per se admittenda est solutio prioris confessarii, saltem quoad substantiam, ut sequitur ex iis omnibus, quae superius dicta sunt, Sed quoad formam minus prudens et opportuna videtur ejus responsio. (¹) Non debuisset enim adeo festinare, ut mulierem e bona fide retraheret, sed prius recurrere ad episcopum, et per ipsum ad S. Sedem, ut resciret modum difficultatem solvendi. Posset enim S. Sedes in tali casu concedere

(¹) Ita sane, ut patet ex dictis in nota praecedente.

Sed quid, si per tale responsum mulier nunc in dubia fide versetur, ut forte in casu? — R. Instet ille, cujus consilium exquirat, prudenter et serio, adhibitis simul, si opus sit, mediis ab ethice christiana approbatis, ut „acquiescat,“ ita erratum prioris confessarii innoxium reddendo. Quod si non valeat, praeciendum mulieri, ut hac de re sileat, et recurrendum per ordinarium ad S. Sedem — Ceterum cf. etiam *Comp. n. 790.* (N. edit.)

dispensationem in radice ad matrimonium convalidandum, quin maritus consensum renovare debeat, si praevideatur, ipsum ad sacerdotem catholicum non accessurum esse.

1025. — Aliquando etiam curia Romana in huiusmodi casu suadet, ut sponsi in bona fide circa matrimonii invaliditatem relinquuntur. Sic responsum est in casu sequenti, proposito ab episcopo Vivariensi in Galliis anno 1843: Duo haeretici matrimonium contraxerant, quorum unus postea religionem catholicam amplexus est. Teneturne, ut stet matrimonium, consensum coram parcho renovare, aut potius pars, quae religionem catholicam amplexa est, circa validitatem matrimonii in bona fide est relinquenda? Interrogato episcopo circa adjuncta casus, Congregatio Suprema Inquisitionis respondit *die 6. Julii 1848: Coniuges de validitate matrimonii non dubitantes in bona fide esse relinquendos, neque a participatione sacramentorum arcendos fore.* Haec autem resolutio ab alia particulari Congregatione adoptata est, quae insuper addit: *Quamvis autem nulla sint illa matrimonia, consultum tamen quam maxime erit, in casibus particularibus recurrere ad Sedem Apostolicam, expositis omnibus facti circumstantiis, quae tunc modo magis opportuno huic rei providebit.* — V. Perrone *ibid.*

CASUS XXXIV.

ASSISTENTIA PAROCHI (1°).

1° Sabinus invitis parentibus sponsalia contraxit cum Sabina. Parochus ab his requisitus, ut mox eorum matrimonio assisteret, et eodem tempore rogatus a patre Sabini, ut non interveniret, declaravit, se huic matrimonio non adfuturum esse, donec sponsi genitor obsisteret. Sed ecce! dum parochus sacrum faceret et ad populum converteretur, adstant sponsi ante altare cum testibus et declarant, se se invicem accipere pro viro et uxore. Postea recedunt et maritali more vivunt.

2° Getulius, contractis sponsalibus cum Clara, eam derelinquit, ut matrimonium contrahat cum Blandina. Id

resciens Abundius parochus, recusat matrimonio assistere. Quid tunc Getulius et Blandina? Rogant quemdam amicum, ut parochum ad mensam invitet cum duobus aliis amicis, qui futuri matrimonii testes forent. Sub convivio comparent Getulius et Blandina, et coram omnibus clara et alta voce declarant, se matrimonium contrahere de praesenti. Declarat obstupefactus parochus, se minime intendere matrimonio assistere, et res sacras in medio convivio non fieri. Sed, eo renuente, abscedunt sponsi atque ut veri conjuges vitam degunt.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam requiratur parochi assistentia?*

2° *An valeat matrimonium, si parochus, licet praesens, sit invitus vel non requisitus?*

3° *Quid ad casus?*

Solutio.

1026. — *R. ad 1^m Quaer.* Parochus debet esse moraliter praesens, ita ut de re peracta testimonium reddere valeat, quia ab Ecclesia ut testis principalis adhibetur. — V. *Comp. n. 851.*

R. ad 2^m Quaer. Valet matrimonium, licet parochus non advocetur neque de matrimonio contrahendo praemoneatur, sed satis est, si casu in loco reperiat vel si alio praetextu ad illud accersatur. Imo, valet matrimonium, licet parochus sit invitus, reluctans vel metu ad assistendum coactus. Ratio est, quia his non obstantibus testimonium de re peracta perhibere potest, et proinde est vere testis. Ex variis decisionibus *S. Congr.* constat. Attamen aliquo modo debet requiri seu adhiberi a sponsis ut testis connubii contrahendi, ita ut attendat ad matrimonialem contractum coram ipso celebrandum. Satis est autem, ut implicite interpelletur, ita ut clare intelligat, se requiri et adhiberi ut testem rei peragendae. Constat etiam ex variis decisionibus *S. Congr.* apud *Analecta juris pontificii ser. 2. col. 1891. et seq.*

1027. — *R. ad 3^m Quaer.* In primo casu valet matrimonium. Ad hoc enim satis fuit, ut parochus certo animadverteret, sponso velle inire matrimonium ipso

praesente, et mutuum eorum consensum dari intelligeret. Licet enim mox ad altare se converterit, potuit bene verba consensum exprimentia audire. Neque necesse est, ut parochus sponso videat, siquidem parochus caecus valide matrimonio assisteret. Casus similis evenit Romae anno 1850, et declaratum est validum matrimonium ab eminentissimo cardinali vicario, licet fuerit graviter illicitum, utpote cum contemptu regularum canonicarum celebratum. Attamen, cum paulo post sponsus rei poenitens a sponsa discedere vellet et nullitatem matrimonii invocasset, res ad S. Congr. delata fuit. Interea vero exortum est etiam dubium de affinitate ex copula illicita. Hoc dubio discusso, S. Congr. declaravit, *non constare de nullitate matrimonii*. — *V. Analecta juris pontif. ibid.* (¹) Nec quaestio de parochi valida assistentia est agitata, et proinde sufficiens visa est ad connubii valorem. Itaque saltem non constat de invaliditate huiusmodi matrimonii; ergo sponsi, licet graviter peccaverint, de valore tamen contractus nuptialis non sunt inquietandi.

1028. — *In secundo casu* validum etiam matrimonium reputandum est, quia ex circumstantiis patet, parochum fuisse adhibitum ut testem, et revera ipsum testem fuisse seu matrimonium coram ipso sciente et vidente contractum fuisse. — *Vott n. 1242*. Non autem obstat valori matrimonii, quod in mediis epulis et repugnante paracho initum fuerit.

CASUS XXXV.

ASSISTENTIA PAROCHI (2º).

Salvianus, vir dives, Blandinam e domo matris abducit et eam diuturna stupri consuetudine implicatam tenet. Postea vero, ad meliorem frugem revocatus, puellam propriis expensis in matrimonium Marino opifeci collocat. Ipse Salviani parochus matrimonium benedicit. Paucis mensibus elapsis Blandina, virum pertaesa, rursum se in domum Salviani recipit.

(¹) Non invenio *l. c.* hanc decisionem S. C. (N. edit.)

Quapropter Marinus divortium ab ea facere statuit, imo ad alias nuptias convolare proponit, contendens, matrimonium esse nullum, quia parochus illegitimus seu parochus concubini illi praesens fuit.

Hinc

Quaer. 1º *Qualis parochus assistere debeat?*

2º *Quid de validitate praefati matrimonii?*

Solutio.

1029. — *R. ad 1º Quaes.* Ille solus parochus valide assistere potest matrimonio, qui est proprius parochus alterutrius contrahentium, seu qui in eos, vel saltem in alterutrum jurisdictionem habet. Jurisdictio autem parochi constituitur per domicilium habituale aut quasi-domicilium sponso seu alterutrius eorum in ejus parochia. Licet autem in aliis casibus ad quasi-domicilium requiratur habitatio alicubi per majorem anni partem, pro matrimonio tamen contrahendo sufficit habitatio unius mensis, ut constat ex declaratione *Benedicti XIV.* in epistola ad episcopum Goanum *Paucis abhinc annis*. — *V. Comp. n. 845. 846.*

1030. — *R. ad. 2º Quaes.* Validum est matrimonium Blandinae et Marini. Ratio est, quia parochus Salviani, qui huic matrimonio adstitit, gaudebat jurisdictione sufficienti in Blandinam. Haec enim, e domo materna aufugiens, statuit habitare diu et indefinite apud Salvianum; hoc autem jam satis esset, ut quasi-domicilium a principio acquisierit et matrimonio, elapso mense, jungi posset a paracho loci. Sed praeterea Blandina diu ibidem de facto commorata est. Ergo quasi-domicilium acquisivit in loco commorationis; ergo valide a paracho loci juncta est in matrimonium cum Marino. Ergo Marinus matrimonium ratione vinculi dissolvere nequit.

1031. — Attamen Comitulus, qui casum exhibet (*l. 1. q. 110.*), docet, invalidum esse hoc matrimonium, saltem *admodum probabiliter*. Sponsi enim, ait, non sunt coram legitimo paracho conjuncti, quia Blandina non habuit ibi verum domicilium, quod sic probare contendit: illud

domicillum concubinae apud amasium est prorsus illicitum et ab Ecclesia reprobatum ex eo, quod cum injuria Ecclesiae contractum fuerit, et proinde non est legitimum. Sed respondetur, hic agi de vero domicilio facti, quod ad valorem matrimonii sufficit. Illicita enim habitatio alicubi non impedit, quominus verum domicilium per eam acquiratur; secus meretrix, quae decem annis alicubi habitavit, non posset ibidem matrimonium contrahere, quod videtur absurdum.

CASUS XXXVI.

ASSISTENTIA PAROCHI (3°).

Bertoldus, caelebs, vir ditissimus, solet singulis annis se conferre in villam, quam habet in loco valde dissito, ut mense uno tantum, scilicet mense Septembri, ibi commoretur. Data autem occasione, licet quadragenarius, matrimonium inire statuit cum Flaviana, repugnantibus cognatis, qui haereditati inhiabant. Voluit autem nuptias in villa inire tempore solito, quo in villam tendebat, ut majori gaudio celebrarentur. Igitur rogatus loci parochus matrimonium benedixit et laeti convivii particeps fuit. Paulo post Bertoldus, carens filiis, instituta uxore sua omnium bonorum haerede, repente obijt. Sed haeredes legitimi contenderunt, Flaviana nam minime fuisse Bertoldi uxorem legitimam, quum illegitimus parochus matrimonio adstiterit adeoque invalidum fuerit matrimonium.

Hinc

Quaer. 1° *Quid de validitate hujus matrimonii sit sentiendum?*

2° *Quid, si episcopus loci fuerit delegatus ab episcopo domi-*

cili ordinarii ad hoc matrimonium benedicendum et ille episcopus parochum delegaverit?

Solutio.

1032. — *R. ad 1^m Quaes.* Matrimonium istud ut invalidum habendum est. Ratio est, quia, licet ex declaratione *Benedicti XIV.* commoratio per unum mensem sufficiat pro domicilio legitimo ad matrimonium contrahendum, attamen habitatio per unum mensem in aliquo loco *recreationis* aut *rusticationis* causa non habetur ut domicilium serium seu verum.

Declarat enim *S. Congr. Conc.*, parochum ruralem non valide assistere matrimonio eorum, qui rus se conferunt *recreationis causa aut pro rusticantis negotiis*. Hanc declarationem refert *Bened. XIV., inst. 33. n. 7. (¹)* — *Vide Analecta juris pontif. ser. 2. col. 1886. — S. Litg. n. 1086. (²)*

1033. — *R. ad 2^m Quaes.* Non satis est, et nihilominus invalide sponsi coram illo parochus contraherent. Ratio est, quia adhuc deficeret jurisdictio propter delegationis defectum. Etenim ex praefata delegatione sequeretur, episcopum loci esse quidem delegatum, sed non inferitur, eum posse delegare. Jurisdictio enim delegata non potest (³) subdelegari. Attamen valida esset delegatio, si episcopus proprius delegaret quemlibet sacerdotem, ab altero episcopo designandum, quia tunc delegatio immediate ab episcopo proprio procederet.

(¹) Deest scil. animus ibi domicilium contrahendi. — *V. Ben. XIV. ib.* (N. edit.)

(²) V. etiam auctores citatos supra n. 1014. in not. (N. edit.)

(³) semper — (N. edit.)

CASUS DE DISPENSATIONIBUS MATRIMONII

SEU

De potestate dispensandi; — de causis dispensationis; de obreptione et subreptione in petenda dispensatione; — de errore in postulato vel responso: — de matrimonii revalidatione.

CASUS I.

DE POTESTATE DISPENSANDI.

1° Sinesius et Flavia, in quarto gradu affinitatis conjuncti et diversae dioecesis, matrimonium ineunt, obtenta dispensatione a solo sponsi episcopo, facultatem dispensandi in tali gradu ex indulto pontificio habente. Postea autem parochus, qui nuptias benedixit, dubitat de matrimonii valore.

2° Anacletus parochus, sponso in ecclesia jamjam conjuncturus, detegit, ipsos affinitatis impedimento obstrictos esse. Quid consilii capesset? Conjungetne illos cum impedimento dirimente? Aut e contrario eos cum magno adstantium vel totius parochiae rumore et scandalo dimittet? Eum undique premunt angustiae. Quid tu ejus loco fecisses?

Hinc

Quaer. 1° *Quis dispensare possit in impedimentis matrimonii?*

2° *An quandoque episcopus urgente gravissima causa dispensare valeat?*

3° *An validum fuerit matrimonium Sinesii et Flaviae in primo casu?*

4° *Quid parochus facere debuerit in secundo casu?*

Solutio.

1034. — *R. ad 1^m Quaes.* Solus Papa dispensare potest in impedimentis dirimentibus ecclesiasticis de jure ordinario, quia agitur de lege universalis Ecclesiae in re gravissima. Constat ex praxi constanti Ecclesiae, necnon ex variis curiae Romanae decisionibus. — *V. Comp. n. 861.*

1035. — *R. ad 2^m Quaes.* Episcopus dispensare potest in iisdem impedimentis

per accidens tantum, urgente gravissima causa, ubi periculum moram non patitur, praesertim si matrimonium jam initum sit. Ita communiter nunc theologi. Ratio est, quia in his casibus non censetur Summus Pontifex velle sibi reservare facultatem dispensandi, ex eo quod haec reservatio verteret ad destructionem, non vero ad aedificationem; proinde merito illius consensus praesumitur. De cetero hodierna consuetudo omne dubium, quod prius subesse poterat circa illam quaestionem, omnino perimit. — *S. Lit. n. 1122. et seq. (¹)*

1036. — *R. ad 3^m Quaes.* Valet matrimonium Sinesii et Flaviae saltem *probabiliter*, et *probabilius* quidem videtur. Ratio est, quia, cum episcopus auferat a suo subdito impedimentum, eum habilem reddit ad contrahendum cum altero; unus enim fieri nequit habilis ad nuptias cum altero celebrandas, quin hic etiam vicissim habilis evadat ad matrimonium cum illo ineundum, siquidem haec omnino correlativa videntur. Adde, quod Papa, episcopum delegando, totum jus suum ei tribuit. Ergo valet episcopi dispensatio, perinde ac si a Papa ipso concederetur. Hoc *probabile* dicit *S. Lit. n. 1142.* Insuper, si dispensatio non valeret pro utroque sponso, alter ad Papam recurrere deberet, ut dispensaretur, si episcopus proprius indulto ad dispensandum non gauderet. Sed ad quid tunc, quaeso, inserviret dispensatio prior ab episcopo obtenta? Igitur in praxi illa sententia tuto teneri potest; stante enim vera probabilitate de valore dispensationis pro utroque sponso, si forte non valeret, Ecclesia merito supplere censenda foret. Ergo de validitate matrimonii Sinesium

(¹) *V. Comp. n. 861. not. (N. edit.)*

inter et Flaviam minime ambigendum est.
— *V. Comp. n. 862.*⁽¹⁾

1037. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Si possit adiri episcopus, v. g. si adsit in loco, dispensatio ab eo obtinenda est, nec dubitandum, quod in eo casu dispensare valeat.

— *S. Lig., de poenitentia n. 613.* — *Layman etc.*

2° Si recursus non possit haberi ad episcopum, ut plerumque eveniet, et sponsi in ignorantia invincibili versari videantur, in bona fide sunt relinquendi et nuptiae permittendae, donec dispensatio obtineri possit. — *S. Lig. ibid. etc.*

3° Si sponsi vel unus eorum impedimentum cognoscat, maxima tunc habetur difficultas. *Probabilius* parochus posset declarare, legem Ecclesiae non obligare in tanta necessitate, et ad matrimonii celebrationem procedere, subinde autem, et quamprimum quidem, ad dispensationem pro cautela recurrere. — *Ita S. Lig. ib. et alii.*

Juxta alios permitti posset simulatio contractus matrimonialis cum proposito dispensationem quamprimum postulandi. — *V. Comp. n. 771.*⁽²⁾

CASUS II.

CAUSAE EXPONENDAE (1°).

Nicetas in crimen incestus lapsus est cum duabus sororibus, scilicet Rufina et Laurentia, sibi in tertio et quarto gradu consanguineis. Postea vero Rufinam ducere exoptans, dispensationem a Dataria postulavit a quarto consanguinitatis gradu, tacendo tertium gradum, necnon copulam cum sponsa et illius sorore habitam. In alio autem supplici libello, ad S. Poenitentiarum directo, impedimentum affinitatis ex copula illicita ortum solummodo expressit. Inito autem matrimonio haec in confessione declaravit. Quare confessarius anxius haeret de matrimonii valore.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam in petitionibus matrimonialium dispensationum*

requirantur ad earum valorem?

2° *An in casu tertius gradus, seu prior, in petitione ad valorem dispensationis exprimi debuerit?*

3° *An invalidum fuerit matrimonium propter omissionem circumstantiae copulae inter sponso habitae?*

Solutio.

1038. — *R. ad 1^m Quaes.* Sequentia in dispensationis petitione exprimenda necessario sunt: 1° Vera causa movens ad dispensationem postulandam. 2° Omnia impedimenta, etiam in specie infima, v. g. affinitas ex copula licita vel illicita. 3° Gradus consanguinitatis, vel affinitatis, aut honestatis ex matrimonio rato; et si oratores sint conjuncti in secundo gradu attingente primum, illa circumstantia necessario exprimenda est. 4° Filiatio aut compaternitas ex cognatione spirituali. 5° Copula incestuosa habita inter sponso sive intentione facilius dispensationem obtinendi, sive etiam seclusa intentione illa. 6° Si agatur de matrimonio jam contracto, exprimi debet, an bona vel mala fide initum fuerit, an clandestine, an consummatum sit. — *V. Comp. n. 867.*⁽¹⁾

1039. — *R. ad 2^m Quaes. Negative.* Licet enim de stylo curiae in linea inaequali uterque gradus exprimi debeat, at tamen ad validitatem sufficit, ut referatur gradus remotior a stipite, quia ille est, a quo gradus numerantur. Excipitur: si oratores sint in secundo gradu attingente primum; tunc enim haec circumstantia primi gradus necessario referenda est in petitione dispensationis, ut jam dictum est numero praecedenti.⁽²⁾

1040. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia, licet non sit impedimentum dirimens matrimonii *per se*, est tamen circumstantia necessario exprimenda in petitione dispensationis, ex eo quod dispensationem reddat difficiliorem. Ergo Ni-

⁽¹⁾ cum *notis*; Item *n. 869. 870.* (N. edit.)

⁽²⁾ *V. Comp. n. 867.* 5°. cum *notis.* (N. edit.)

⁽¹⁾ cum *nota.* (N. edit.)

⁽²⁾ cum *nota.* (N. edit.)

cetas iterum ad S. Poenitentiarium recurrere debet, ut novam dispensationem obtineat matrimonii convalidandi gratia. Interea autem ab usu conjugii omnino abstinere debet, ita ut nec debitum petat, nec reddat.

CASUS III.

CAUSAE EXPONENDAE (2°).

Gilbertus peccavit cum Delphina in secundo gradu consanguinitatis ea intentione et communicato consilio, ut dispensationem ad matrimonium contrahendum facilius impetrarent. Subinde parochum rogat, ut sibi procuret dispensationem in secundo gradu consanguinitatis, expressa quidem copula, tacita vero intentione, qua habita est. Inito autem matrimonio, stimulis conscientiae agitato Gilbertus hanc intentionem confessario aperit. Hic vero dubitat, utrum alia dispensatio sit obtinenda ad matrimonium convalidandum.

Hinc

Quaer. 1° *An praedicta dispensatio valida fuerit?*

2° *Quid, si unus tantum e sponsis hanc intentionem facilius obtinendi dispensationem habuerit, incestum patrando: an irrita esset dispensatio?*

Solutio.

1041. — *R. ad 1^m Quaer.* Invalida fuit dispensatio, et proinde irritum matrimonium. Ratio est, quia tacita est circumstantia, quae necessario erat exprimenda, quia dispensationem multo difficiliorem reddit. Ergo quamprimum ad novam dispensationem obtinendam recurrendum est.

1042. — *R. ad 2^m Quaer.* *Controversatur.* Multi *negant* teste *Lacroix n. 924.*, quia innocens non debet puniri ob malitiam alterius. *Affirmant* vero alii multi apud *Gobat n. 625.*, quia obligatio id exprimendi non est poena, sed conditio requisita pro informatione superioris dispensaturi. Posita autem controversia pro valore dispensationis in eo casu standum est.

CASUS IV.

DISPENSATIO SUBREPTITIA (1°).

1° Didacus et Susanna, in secundo gradu consanguinei, incassum dispensationem ad matrimonium ineundum postularunt. Verum, instauratis post plures menses precibus iisdem adductisque iisdem iterationibus, et repulsa prius habita silentio praetermissa, optatam gratiam impetrarunt. Sed, re cognita, parochus de dispensationis valore dubitat et inquit, an iterum ad S. Sedem sit recurrendum.

2° Fabius et Agnes, consanguinei in tertio gradu cum secundo mixto, petunt Romae dispensationem matrimonii contrahendi causa. Asserunt in supplici libello, nullam intervenisse copulam. Dispensatio concessa committitur parochi, ut dispense, *si preces veritate nitantur.* Parochus examinat sponso et interrogat, an copula intervenerit, vel non. Respondent, non intervenisse ante petitam dispensationem, intervenisse autem postea. Tunc pastor haeret dubitans de validitate dispensationis. Insuper, cum omnia ad nuptias sint jam parata et consanguinei hinc et inde advenerint, magis ac magis angitur.

Hinc

Quaer. 1° *An valuerit dispensatio in primo casu, prioris repulsae nulla facta mentione?*

2° *An in secundo casu nova requiratur dispensatio ad matrimonii valorem?*

3° *Quid parochi agendum?*

Solutio.

1043. — *R. ad 1^m Quaer.* Valida est dispensatio a Didaco et Susanna tandem obtenta. Nihil enim habetur ex parte oratorum, quod valori gratiae concessae obstare possit. Nulla apparet *obreptio* vel *subreptio* in causam moventem cadens, quum rationes veritati conformes allegaverint. Neque ex ullo jure naturali vel positivo probari potest, eos fuisse obligatos, prioris repulsae mentionem facere. Aliquando quidem mentio fieri debet alicujus gratiae jam prius concessae, cum scilicet prior concessio alteram difficiliorem red-

deret: hic autem nulla gratia concessa est. Ergo nihil prorsus obstat validitati dispensationis obtentae. Ergo parochus, omni dubio propulso, Didacum matrimonio conjungere potest.

1044. — *R. ad 2^m Quaes. Affirmative*, si copula habita fuerit ante dispensationis fulminationem seu executionem: ex decisione *Congr. Conc. ann. 1635*, necnon ex stylo curiae Romanae constat. Secus vero, si copula post dispensationis executionem habita fuerit, quia, applicata dispensatione, jam cessat incestus malitia. — *S. Litg. n. 1141. — V. Comp. n. 872.*

1045. — *R. ad 3^m Quaes.* Sen: Quid in casu sit parochus agendum?

1° Nuptiae ad aliud tempus differendae sunt, v. g. ex aliquo praetextu, si id fieri potest absque nimio incommodo aut gravis infamiae periculo.

2° Re moram non patiente, recurrendum est ad episcopum, si aditus ad ipsum pateat. Poterit enim tunc ordinarius, adspecta gravissima necessitate, dispensationem concedere.

3° Si episcopus nequeat adiri, parochus, tantis angustiis pressus, poterit ad matrimonii celebrationem procedere et postea dispensationem saltem ad cautelam postulare, ut supra dictum est in primo casu *de dispens. n. 1037. — Reuter n. 607.*

CASUS V.

DISPENSATIO SUBREPTITIA (2°.)

1° Quirinus et Germana, ignorantes, se quarto gradu consanguinitatis ligari, crimen turpe patrarunt. Cognito postea cognationis vinculo, incestum pluries adhuc commiserunt. Initis sponsalibus factisque proclamationibus emergit impedimentum. Tunc a Sede Apostolica postulant, ut, impedimento cognationis sublato, ipsis liceat matrimonio jungi. Narrant vero in supplici libello, se copulam habuisse, cognationis ignaros, tacito incestu post cognitam consanguinitatem patrato. Dubitant autem postea, utrum dispensatio valeat.

2° Sylverius a Sede Romana dispensationem impetravit ad contrahendum matrimonium cum Sylvia, sibi in tertio

gradu consanguinea. Verum, contracto matrimonio, incipit dubitare, utrum dispensatio subreptitia ac nulla fuerit ex eo, quod in petitione nullam mentionem fecerit de voto religionis ingrediendae, quo se obstrinxerat. Cum autem in proximo periculo incontinentiae versetur, quaerit, an ab episcopo in his impedimentis dispensari possit.

Hinc

Quaer. 1° *An dispensatio valida fuerit in primo casu?*

2° *An valida in secundo casu?*

3° *An episcopus in secundo casu dispensare potuerit?*

Solutio.

1046. — *R. ad 1^m Quaes.* Invalida fuit dispensatio, utpote subreptita. Etenim oratores de incestu formali a se patrato omnino siluerunt et tantum mentionem fecerunt de incestu materiali, qui nullam ingerebat difficultatem. Circumstantia autem incestus formalis multo difficiliorem reddit dispensationem, et ideo ejus declaratio a curia Romana requiritur, quoties intercessit. Etenim, ut declaravit *Benedictus XIV.* in bulla *Pastor bonus*, circumstantia copulae *incestuosae* necessario exprimenda est ab oratoribus consanguineis, ut dispensatio valida obtineatur ab impedimento consanguinitatis; lex autem Ecclesiae lata est non in odium seu poenam copulae, sed incestus, siquidem circumstantia copulae non est exprimenda ab aliis oratoribus, dispensationem de aliquo alio impedimento petentibus. Ergo, si incestus fuerit materialis, non est exprimendus, ut in primo casu, in quo sponsi ignorabant, se esse consanguineos. Secus vero, si fuerit formalis, ut in secundo casu, detecto nempe consanguinitatis impedimento. Ergo oratores dolo, fraude et mendacio dispensationem obtinuerunt, siquidem Summus Pontifex videtur motus ad gratiam concedendam ex eo, quod nullus incestus formalis fuerit patratus. Ergo subreptitia fuit dispensatio, cum unicum impedimentum expresserint, ubi duplex erat referendum, imo et, secundum negando, postulationem mendacio instruxerint. Ergo ruit concessa gratia utpote conditionalis tantum, nimirum si

preces veritate nitantur. Ergo invalidum matrimonium. — *Comitolus l. 1. q. 104.* ⁽¹⁾

1047. — *R. ad 2^m Quaes.* Nulla pariter haec altera dispensatio habenda est. Etenim in supplici libello ea omnia exprimenda sunt, quae dispensationem difficiliorem reddunt. Atqui in casu dispensatio difficilior redditur, cum orator pluribus impedimentis obstrictus sit, quam si uno tantum irretitus esset. Ergo unum impedimentum tacendo, scilicet votum religionis ingrediendae, graviter Pontificem decepit; ergo fraudulenter gratiam petitam obtinuit; ergo ruit concessio, utpote subreptitia; ergo invalidum fuit matrimonium. — *Elbel n. 508.* ⁽²⁾

1048. — *R. ad 3^m Quaes.* Episcopus in tali casu dispensare potest: etenim episcopus dispensare valet in impedimentis occultis jure ecclesiastico introductis, ubi urget necessitas seu instat periculum animarum, praesertim matrimonio jam contracto. Atqui in nostro casu supponitur adesse vera necessitas seu instare periculum animarum, et insuper impedimentum est occultum. Nec dicas, hic agi de impedimento consanguinitatis, quod est publicum natura sua; nam licet publice constet, Sylverium contraxisse cum consanguinea, omnes tamen supponunt et credunt, impedimentum illud dispensationis beneficio fuisse sublatum; ergo remanet solum impedimentum occultum; ergo episcopus dispensare potest. — *Elbel n. 508. — Sanchez — Tamburinus etc.*

CASUS VI.

DISPENSATIO OBREPTITIA.

Longinus et Pelagia, tertio affinitatis gradu conjuncti, sponsalia ineunt cum proposito, dispensationem ab impedimento petendi. Ille vero, cui cura hujus dispensationis petendae demandata est, in supplici libello scripsit, sponso turpem inter se rem habuisse; si autem dispensatio denegetur, futurum esse, ut sponsa infamiam gravem subeat cum periculo, aliud conju-

gium non inveniendi. Verum sane erat infamiae periculum ob nimiam familiaritatem inter sponso obortam et late divulgatam; at verum non erat, eos copulam inter se habuisse. Judicavit parochus, dispensationem obreptitiam esse et proinde nullam. Inde factum est, ut sponsi ad aliud tempus matrimonium remitterent. Postea vero contigit, ut peccatum turpe patrarent, prole quoque suscepta. Igitur dispensationem iterum postularunt ab impedimento et ad prolem legitimandam. Sed proles obiit, cum dispensatio jam fuisset executioni per commissarium demandata, matrimonio tamen nondum celebrato.

Hinc

Quaer. 1° *An prima dispensatio valore destituta fuerit ob falsam circumstantiam incestus adjectam?*

2° *An dispensatio altera vim suam amiserit ob mortem proles, quae post ejusdem executionem subsequuta est?*

3° *Quid, si proles obierit ante concessam dispensationem, vel post concessam quidem, sed nondum fulminatam?*

Solutio.

1049. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Etenim, si dispensatio invalida foret, hoc proveniret vel propter circumstantiam incestus adjectam in se, vel propter infamiam, quae supposita est inde secutura. Atqui neutrum dici potest.

1° Quidem dispensatio non est invalida ob circumstantiam incestus falso suppositam; nam illa circumstantia in se spectata, nedum impellat Pontificem ad gratiam facilius concedendam, e contrario eam difficiliorem reddit, et ideo de jure exprimi debet necessario, quando adest. Ergo illa circumstantia falso appositae non censetur determinasse Papam ad favorem concedendum, siquidem eum potius cohibuisset. Ergo ex illa parte dispensatio invalida non est propter errorem. ⁽¹⁾

1050. — **2°** Sed neque irrita videtur

⁽¹⁾ Vide de hoc *Comp. n. 867. 6° cum nota.* (N. edit.)

⁽²⁾ *Comp. n. 867. 3° cum nota.* (N. edit.)

⁽¹⁾ Contrarium docet *Benedictus XIV. Inst. 87. §. Magnum hic discrimen.* — *Comp. n. 867. 6° not. 1.* (N. edit.)

ex eo, quod allegata fuerit infamia inde secutura pro sponsa, nisi nubat; etenim illa causa non est falsa, sed vera, non quidem ex incestu proveniens, sed ex nimia familiaritate sponsorum, quae longe lateque est divulgata. Ergo, si Pontifex motus est ad gratiam elargiendam ob illam causam, non fuit deceptus, cum vere causa subsistat et preces reapse veritate nitantur. Ergo neque ex illa parte caduca est dispensatio. Ergo false iudicavit parochus, dispensationem illam esse obreptitiam, et proinde nullam.

1051. — *R. ad 2^m Quaes.* Dispensatio posterior minime cessavit per mortem prolis. Ratio est, quia, cum dispensatio jam executioni mandata fuerit seu a delegato S. Sedis oratoribus applicata, eo ipso impedimentum sublatum est: porro, subiato impedimento, nulla dispensatio amplius necessaria est et nihil subsistit, quo matrimonium impediatur.

1052. — *R. ad 3^m Quaes.* In hypothesis cessaret dispensatio, et proinde alia requirenda esset. Ratio est, quia causa dispensandi jam non amplius subsisteret et, quando delegatus gratiam oratoribus applicaret, jam preces non amplius veritate niterentur. Porro veritas causae non solum existere debet tempore, quo dispensatio conceditur a Pontifice, sed perseverare debet, usquedum a commissario seu a delegato applicetur, quia tunc proprie gratia conceditur. — *S. Lig. n. 1132. — V. Comp. n. 868. Q. 4°. (1)*

CASUS VII.

DISPENSATIO PRO ITERATA COPULA.

1° Riculcus, cupiens inire matrimonium cum Martina jam pridem sibi desponsata, a confessario petit, ut dispensationem a S. Poenitentiaria impetret de impedimento affinitatis, in quod incurrerat, pec-

cando pluries carnaliter cum sponsae suae consanguinea in secundo gradu. Confessarius poenitenti morem gessit. Sed heu! priusquam dispensatio Roma adveniret, Riculcus ex humana fragilitate denuo cum eadem consanguinea sponsae lapsus est. Quamobrem dubitat anxius confessarius, an hoc non obstante dispensationem executioni mandare possit.

2° Marius et Anna, consanguinei, dispensationem a Sede Romana petunt, ut matrimonium inire possint, et dicunt, se incestum simul commisisse. Sed, dato Pontificio responso, sponsi incestum iterant, tum ante, tum post dispensationis fulminationem. Id rescians parochus nescit, an alia dispensatio postulanda sit. Attamen pro ejus valore praesumit, et matrimonium benedicit.

Hinc

Quaer. 1° An valeat dispensatio in primo casu, non obstante copulae repetitione?

2° An valida esset, si Riculcus denuo peccasset dispensatione jam fulminata?

3° An valida fuerit dispensatio Martii et Annae, licet incestum interaverint tum ante, tum post fulminatam dispensationem?

4° An recursus haberi debeat ad S. Poenitentiariam pro incestu occulto, dum petitur a Dataria pro impedimento publico?

Solutio.

1053. — *R. ad 1^m Quaes.* Valet dispensatio, non obstante copulae repetitione. Ratio est, quia Riculcus, iterando peccatum cum eadem consanguinea, non contraxit duplex impedimentum; etenim, si decies peccaverit cum eadem muliere, antequam dispensationem petat, non tenetur numerum peccatorum in supplicatione exprimere, quia unicum affinitatis impedimentum constituunt; porro non magis multiplicatur affinitas, si peccatum, petita jam dispensatione, iteretur, quia tales dispensationes sortiuntur effectum suum non a die missionis, sed a tempore exe-

(1) Si tamen dispensatio prius obtenta et, ut videtur, executioni nondum data valida fuisset, uti supponit auctor, sponsi ob copulam subsecutam non indiguissent nova dispensatione, sed revalidatione prioris (*Pertinde-valere*) — *V. Comp. n. 872. (N. edit.)*

cutlonis. — *Elbel n. 504. — V. Comp. n. 871.*

1054. — *R. ad 2^m Quaes.* Si Rículus peccasset denuo jam fulminata dispensatione, nihilominus adhuc valida esset dispensatio, nec proinde iterari deberet. Ratio est, quia jam affinitas per dispensationem sublata foret quoad effectum matrimonium contrahendi, et proinde copula non esset amplius incestuosa. Constat ex declaratione *S. Congr. Conc. — V. Comp. n. 871.* ⁽¹⁾

1055. — *R. ad 3^m Quaes.* Valida fuit dispensatio a Mario et Anna obtenta, licet incestum iteraverint tum ante, tum post fulminatam dispensationem. Etenim, si peccatum iteretur ante executionem gratiae, incestus moraliter idem est, nec numerus copularum exprimi debet. Si vero iteretur fulminata dispensatione, jam Ecclesiae prohibitio de medio sublata est, nec quidpiam superest, quod matrimonium impediatur, ut supra dictum est in responsione ad 2^m *Quaestum*. Ergo in nullo casu nova dispensatio postulanda. ⁽²⁾

1056. — *R. ad 4^m Quaes. Affirmative.* Ratio est, quia illa circumstantia constituit verum matrimonii impedimentum, siquidem, de jure, necessario in supplici libello exprimenda est; ergo ad validitatem matrimonii illa circumstantia declarari debet. Porro, cum nulla sit obligatio hanc circumstantiam occultam et probrosam manifestandi in petitione ad *Datariam* directa, sequitur, eam apud *Poenitentiarium* declarandam esse ⁽³⁾ — *S. Lig. n. 1135.* dicit, non esse amplius de hoc dubitandum post bullam *Pastor bonus Benedicti XIV.*

CASUS VIII.

ERROR IN DISPENSATIONE.

Maglorius, amplissimi loci parochus, aliquando dispensationem ab impedimentis matrimonii pro subditis petendo, ex incuria

⁽¹⁾ cum *nota*. (N. edit.)

⁽²⁾ V. tamen *Comp. n. 873. not. 3.* (N. edit.)

⁽³⁾ una cum impedimento, super quo vel jam obtenta vel obtinenda est dispensatio a *Dataria*. — *Scavini, de sacr. matr. disp. 3. c. 3. art. 1. Q. 4. 7.* (N. edit.)

aut nimia festinatione aut culpabili errore posuit in supplici libello *Petrum* pro *Paula*, impedimentum *affinitatis* pro impedimento *consanguinitatis*, affinitatem *ex copula licita* pro *illicita*, gradum *tertium* pro *quarto* aut vice versa.

Alias advertit, errores similes in responso seu in concessione gratiae ex parte scribe S. Congregationis irrepsisse, scilicet mutata fuisse ea, quae recte ab ipso posita fuerant; imo pluries sua propria errata a scriba inscio emendata fuisse. Quare variis ambagibus circa dispensationis valorem in his casibus intricatur.

Hinc

Quaer. 1° An valeat dispensatio, si irrepat error ex parte petentis?

2° An valeat dispensatio, si ex parte concedentis gratiam aut ejus scribe error proveniat?

3° Quid, si superior inscius errorem petentis correxerit?

4° Quid ad varios casus?

Solutio.

1057. — *R. ad 1^m Quaes.* Non valet dispensatio, si error versetur circa causam moventem aut circa objectum ipsum dispensationis, sive ex culpa oratoris, sive alterius, sive ex mera inadvertentia advenit. Ratio patens est, scilicet quia superior concedit gratiam conditionate, nimirum *si preces veritate nitantur*; atqui in hypothesis non sunt veritati conformes; ergo ruit dispensatio. — *V. Comp., de legibus n. 117. 119.*

1058. — *R. ad 2^m Quaes.* Valet dispensatio. Ratio est, quia superior censetur gratiam concedere ad mentem petentis, seu dicere: *Fiat, ut petitur*. Proinde error irrepens in rescripto concessioni jam factae supervenit. ⁽¹⁾

⁽¹⁾ Communissime tamen docent auctores, quidquid sit de jure communi, in causis matrimonialibus errorem in nomine dioecesis ex stylo curiae vitare rescriptum, praesertim quia nullus ordinarius dispensationem illam exsequi potest: non ordinarius petentis, cui ex hypothesis de facto commissio data non est; nec ordinarius, cui per errorem data est, quia id contigit praeter intentionem dispen-

R. ad 3^m Quaes. Dispensatio in hypothesis invalida esset. Ratio est, quia ruit dispensatio tempore, quo a superiore conceditur, propter errorem in causam moventem aut in ipsum objectum cadentem. Atqui dispensatio, a principio invalida, nequit valida fieri in rescripto concessionis, siquidem error seu falsitas ex parte petentis non ideo cessavit, nec superior, erroris inscius, voluit vitium petitionis emendare, etiamsi ipsemet propria manu rescribat. Ergo.

1059. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Valet dispensatio, quando parochus, libellum conficiens, errat in persona aut in nomine, ponendo *Petrum* pro *Paulo*, saltem *probabiliter*, modo constet de corpore, seu de impedimento et de causa, quia superior gratiam concedit pro illo, qui indiget, non pro alio: quare error ille *accidentalis* videtur. — *V. Comp. n. 875. 4°.*

1060. — 2° Non valet dispensatio, quando parochus errat in impedimento, et etiam in specie infima impedimenti, v. g. ponendo affinitatem ex copula *licita* pro *illicita*, quia error afficit ipsum petitionis objectum. Neque valet dispensatio, quando ponit *quartum* gradum pro *tertio*, quia quartus in tertio non continetur, proindeque gravis error circa objectum datur. Secus vero, si ponat *tertium* pro *quarto*, quia tunc superior, concedens maiorem gratiam, a fortiori concedit minorem in eodem genere seu evidenter in maiori contentam.

1061. — 3° Valet dispensatio, quoties errorem posuit in rescripto sive superior ipse, sive ejus scribe, ut supra dictum est in responsione ad 2^m *Quaestum*. Non

santis. — Cf. *Sanchez, de matrim. l. 8. disp. 21. n. 39.* — *Reiffenstuel, in l. 4. decret., app. n. 213.* — *Schmalzgrueber, in eundem librum tit. 16. n. 156.* — *Knopp, Eherecht §. 47. p. 469.* Idem asserunt *Reiffenstuel* et *Schmalzgrueber etc.* contra alios, qui distinguunt, de errore in nomine petentis, nisi de una vel altera litera agatur; errorem vero quoad locum patrum iidem auctores indifferentem dicunt, nisi petatur dispensatio ob angustiam loci vel ob locum ad litus maris, quia tunc locus denominatus est causa finalis. (N. edit.)

potest autem gaudere bonus parochus ex eo, quod scriba S. Congregationis inscius suos proprios errores correxerit, quia post concessionem correcti sunt, et proinde inutiliter. Attendat igitur pastor in posterum, ut ipsemet ab erroribus in supplici libello conficiendo praecaveat.

CASUS IX.

MATRIMONII REVALIDATIO (1°).

1° *Melania*, metu gravi a parentibus ad matrimonium coacta, primum invita quidem, sed paulatim, tristitiae oblita, libentius cum marito pluribus annis cohabitavit. Dum autem generaliter confiteretur ad scrupulum, nescio quem, diluendum, rem confessario aperuit. Hic autem dubitat, an et quomodo illud matrimonium revalidandum sit.

2° *Philippus* et *Blandina*, matrimonio juxta ritum Ecclesiae contracto, impedimentum occultum detegunt. Parochus, re cognita, oclius ad S. Poenitentiarum recurrit, ut pro eis dispensationem obtineat; sed nescit, an matrimonium sit iterum solemniter in ecclesia celebrandum, et dubii hujus solutionem petit.

Hinc

Quaer. 1° An consensus ex utraque parte renovandus sit, ubi matrimonium fuit nullum defectu consensus ex parte unius e sponsis?

2° *Quid de Melania dicendum?*

3° *An matrimonium in secundo casu solemniter renovandum sit?*

Solutio.

1062. — *R. ad 1^m Quaes.* *Negative* juxta sententiam communem et veriore, ut ait *S. Lig. n. 1114.*; sed sufficit, ut pars, quae fide consensit aut metum passa est, consensum suum secreto renovet. Ratio est, quia in matrimonio non requiritur essentialiter simultaneitas consensus sponsorum, sed sufficit unio moralis, nempe si consensus perseverat moraliter, dum consensus alterius ponitur. Matrimonium enim, cum rationem contractus habeat, contractum naturam inducere debet; atqui

in aliis contractibus simultaneus consensus inter contrahentes minime requiritur; ergo neque in matrimonio. Etenim ideo matrimonium fuit nullum, quia defuit consensus ex parte illius, qui fecte consensit vel metum passus est; ergo, cum jam praecesserit verus consensus ex parte alterius et virtualiter perseveret per cohabitationem, satis est, quod accedat consensus illius, qui fecte consensit. Nec obstat, quod consensus sponsi, qui liber fuit a metu vel fictione, nullus sit, irritum stante contractu, quia, licet contractus nullus fuerit et consensus illius non habuerit effectum, fuit tamen verus consensus et, quum perseveret moraliter, satis est ad matrimonium validum reddendum, si consensus compartis accedat.

1063. — Constat insuper ex variis locis juris canonici, praesertim ex *c. Ad id* (21.) *de sponsalibus* (IV. 1.), ubi casus affertur de puella quadam, quae, cum nuptias contraxisset sine consensu suo interno, et deinde illas ideo invalidas censuisset ac ad secundum conjugium transisset, jussu Pontificis debuit ad priores redire nuptias, quia diu cum priore viro habitaverat et ideo praesumebatur verum consensum praestitisse. Ergo Papa in hoc casu censuit, consensum in viro datum validum fuisse et moraliter perseverasse, et conjugium, accedente consensu mulieris per cohabitationem, confirmatum esse.

1064. — *Obijciunt* adversarii decisionem quamdam *Clementis VIII.* in oppositum. Sed de ea non constat, saltem ut constat de tot oraculis in jure ipso consignatis, quibus nostra doctrina luculenter confirmatur. Igitur, si *Clemens VIII.* aliud reapse asseruit, dicendum est, illum tamquam doctorem privatum locutum esse.⁽¹⁾ *S. Lig.* in *Hom. apost. tr.* 16. n. 80. tradit tamquam probabiliorem nostram doctrinam, quam in opere majori n. 1114. dicit esse veriore, et proinde moraliter certum. Et, relata adversariorum sententia, sic concludit: „Sed.. non video, quomodo responderi possit textibus supra re-

latis (juris canonici), praesertim in *c. Ad id de sponsalibus*.“ In praxi sane sequenda est sententia tutior ad cautelam, ubi consensus alterius partis facile haberi potest; si autem difficilior obtineri posset pro valore matrimonii standum est. — *Carrière etc.*

1065. — *R. ad 2^m Quaes.* Melania non tenetur monere conjugem de infirmitate suo consensu, ut suum consensum renovet, nisi forte ad cautelam, si facile id fieri possit. Imo, neque tenetur Melania suum proprium consensum explicite renovare ad matrimonii firmitatem, quia jam implicite renovavit per spontaneam cohabitationem cum marito per plures annos, ut constat ex textu juris supra relato *c. Ad id de sponsalibus*. Igitur jam conjugium confirmatum est, nec amplius mulier discedere posset.

1066. — *R. ad 3^m Quaes. Negative,* stante casu, ut jacet, quia agitur de impedimento occulto. Etenim forma a *concilio Trident.* praescripta non fuit tam ad testandam matrimonii validitatem, quam ad probandam externam matrimonii celebrationem, ut periculum removeatur, ne fides conjugum alias nuptias ineant. Finis autem ille fuit sufficienter obtentus per priorem solemnitate; praeterea, cum impedimentum sit occultum, scandala et maxima incommoda ex nova solemnitate oriantur. Secus vero dicendum foret, si impedimentum esset publicum, quia tunc urgeret ratio scandali tollendi aut praecavendi. Etenim, cum publice constet de matrimonii invaliditate, publice etiam constare debet de ejus revalidatione, secus finis a *concilio Trident.* intentus non obtineretur. — *V. Comp. n. 898. — S. Lig. n. 1110—1112.*

CASUS X.

MATRIMONII REVALIDATIO (2°).

Dorothea tempore sponsalium cum fratre sponsi peccavit. Cum ante celebrandas nuptias confessa fuisset, a confessario audivit, se impedimentum dirimens contraxisse. Nihilominus, in suo proposito pergens, mala fide matrimonium inivit, in quo per quadraginta annos perseveravit,

⁽¹⁾ V. etiam *S. Lig. n. 1110. §. Obijciunt Pontius.* (N. edit.)

pluribus inde liberis susceptis. Tandem, periculose decumbens et de salute aeterna amittenda timens, confessarium petit atque ei miserum animae suae statum aperuit. Sed hic dubitat, quid in praesentibus angustiis sit faciendum.

Hinc

Quaer. 1° *An in praefato casu confessarius debuerit poenitentem monere de impedimento ipsi ignoto?*

2° *Quid nunc agendum aut mulieri suadendum?*

3° *An consensus sit ab utraque parte renovandus ad matrimonium validum reddendum?*

Solutio.

1067. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Ante omnia debuit confessarius sedulo et prudenter interrogare poenitentem, ut resciret, an peccatum fuerit consummatum, vel contra, num intercesserit onanismus seu utrum a complice cautum fuerit, ut generatio impediretur. Ratio est, quia, si res ita se habuit, nullum intervenit impedimentum, siquidem ad affinitatem contrahendam requiritur copula perfecta seu talis, ex qua generatio sequi possit.

1068. — 2° Si revera de impedimento constet, magna prudentia opus est ad illud manifestandum. Indagandum est enim, an poenitens sit in bona vel mala fide, et utrum fructus sit ex monitione sperandus. Plerumque declarandum est impedimentum, quod deprehenditur ante contractum matrimonium, tum quia maxima incommoda ex matrimonio invalido secutura sunt, tum etiam, quia communiter ex monitione fructus speratur, praesertim si non tam cito instet nuptiarum celebratio, ita ut suppetat tempus dispensationem obtinendi, et etiam, si confessarius ostendat media facilia hanc consequendi vel etiam se offerat ad eandem pro poenitente postulandam. Multo difficilior autem est monitio, si contracto jam matrimonio facienda foret, imo per se esset omittenda ob proximum periculum pro conjugibus peccandi formaliter in usu matrimonii. (¹) — *Recole dicta*

supra de bannis Cas. V. ad 2^m Quaes. n. 889.

1069. — *R. ad 2^m Quaes.* Confessarius ad infirmam vocatus imprimis attendere debuit, an fuerit spes recuperandae sanitatis, necne. Si nulla fuit, sacerdos debuit excipere confessionem, quo meliori modo potnit, et poenitentem de peccatis dolentem absolvere, marito relicto in bona fide, quae nec ipsi, nec prolibus ullo modo nocebit. Si vero affulgeat spes valetudinis recuperandae, ad confessarium pertinebit, ut quamprimum conetur dispensationem impetrare vel ab episcopo, vel, si res moram patiatur, a Summo Pontifice, et, ea impetrata, procedere ad matrimonii revalidationem. — *Elbel n. 348.*

1070. — *R. ad 3^m Quaes. Controvertitur. Probabiliter affirmative* cum sententia communiori, quia impedimentum tollit efficaciam consensus a principio, et proinde, nisi renovetur, inefficax remanet; et praeterea haec consensus renovatio a S. Poenitentaria requiritur. *Negant* tamen non pauci, quia consensus, licet effectu suo caruerit stante impedimento, fuit tamen jure naturae validus; ergo sublato impedimento sufficit prior consensus, qui propter obicem tantum non valebat. Nec obstat clausula S. Poenitentariae, quae haberi potest non ut vera conditio, sed ut mera instructio. A prima autem sententia non est recedendum, nisi dispensatio in radice obtineatur. — *V. Comp. n. 896. (¹)*

CASUS XI.

MATRIMONII REVALIDATIO (3°).

Cornelia, materfamilias, a decem annis turpiter egit cum Silvario, filiae suae sponso, antequam hic eam duceret. Graviter quidem suspicata est, inductum fuisse propterea matrimonii impedimentum; numquam tamen abhinc id fateri ausa est. Tandem, conscientia acriter exstimulante, confessionem generalem instituit et rem totam aperuit. Inde vero angustiae pro confessario. Nollet Cornelia, ut filia sua de re olim cum ipsius viro gesta

(¹) V. *Casum sequentem.* (N. edit.)

(¹) n. 897. 882. 6° not. 1. (N. edit.)

quidpiam intelligeret. Si confessarius secreto dispensationem obtineat, quomodo uni vel utrique coniugi erit applicanda? Virum, impedimenti auctorem, accersere vellet; sed ipse a tempore matrimonii numquam ad confitendum accessit, et sane etiam rogatus non accedet. Insuper ille summa difficultate de nullitate matrimonii et de renovando consensu admoneri posset. Tanta dubitatione pressus confessarius a viro theologo postulat, quid sit faciendum.⁽¹⁾

Hinc

Quaer. 1° *An conjuges in bona fide sint relinquendi, si de invaliditate matrimonii absque maxima difficultate moneri nequeant?*

2° *An hic sit casus dispensationem in radice petendi?*

3° *Quomodo dispensatio obtenta applicanda erit?*

Solutio.

1071. — *R. ad 1^m Quaer. Affirmative per se loquendo.* Ratio est, quia ex una parte invaliditas matrimonii non nocet neque conjugibus, neque eorum filiis, cum omnes in bona fide reperiantur. Accedit, quod incommoda maxima procurandi ejusmodi matrimonii validitatem causa sunt sufficiens, ut pastor animarum vel confessarius peccata conjugum mere materialia permittat. Attamen, si facile obtineri posset dispensatio in radice, haec a S. Sede postulanda foret, saltem si unus e sponsis absque nimia difficultate moneri valeret.⁽²⁾

1072. — *R. ad 2^m Quaer. Affirmative.* Tres enim conditiones requiruntur, ut beneficium dispensationis in radice obtineri possit, scilicet: 1° ut conjunctio sponsum habuerit speciem veri matrimonii et non fuerit manifeste fornicaria; 2° ut consensus utriusque perseveret; 3° ut adsit ingens et gravissima causa. — *V. Comp. n. 903.* Porro in casu praefatae conditiones habentur; etenim adest species veri matrimonii, cum uterque sponsus sit in

bona fide et nuptiae juxta praescriptum Ecclesiae celebratae sint; consensus quoque sponsum perseveravit, cum nullam suspicionem impedimenti habeant; tandem adest causa valde gravis, cum vir minime moneri possit, ut consensum renovet, vel saltem difficillime, et proinde dispensatio ordinaria non sufficeret, cum renovationem consensus utriusque partis requirat. Ergo in casu ad dispensationem in radice recurrendum est.

1073. — *R. ad 3^m Quaer.* Adhortanda Cornelia, ut sub aliquo praetextu filiam suam ducat confitendi gratia ad eundem confessarium, qui poenitenti, etiam impedimenti ignarae, gratiam prius obtentam applicabit, si nullus conjugum accersi possit. Hoc in supplici libello ad S. Poenitentiarium declarandum foret, ut amplissimam concederet gratiam, scilicet ut dispensaret *partibus etiam non monitis.*⁽¹⁾ Ceterum, stante tanta difficultate, putatili conjuges in bona fide relinqui possent.

CASUS XII.

MATRIMONII REVALIDATIO (4°).

Ranulfus et Tarsilia, matrimonio clandestine seu coram solo magistratu civili contracto, multis annis in hoc lugendo statu permanserunt. Tandem, cum exercitia spiritualia in parochia peragerentur, Tarsilia vehementi concione de judicio divino commota ad meliorem frugem se recepit et nuptialem benedictionem admodum exoptavit.

Ranulfus autem, licet enixe ab uxore rogatus, recusat accedere ad ecclesiam, in qua a viginti annis pedem non fixit. Parochus cum duobus missionariis pergit ad hominem invisendum et rogandum, ut a proposito discederet; sed incassum. „Sinite me,” inquit ille; „sufficiens sum conjugatus. Vivo cum uxore contentus; nihil amplius mihi optandum est.” Accepto hoc infausto responso, moerens parochus cum sociis recessit.

Hinc

Quaer. 1° *Quid faciendum, si sponsi*

⁽¹⁾ Similem casum ante matrimonium celebratum v. supra *de proclam. bannorum Cas. V. 1°*. (N. edit.)

⁽²⁾ *Comp. n. 890. not.* (N. edit.)

⁽¹⁾ *V. Comp. n. 905. Q. 4° cum nota.* (N. edit.)

clandestine conjuncti nolint ad ecclesiam accedere?

2° *Quid, si unus consentiat ad matrimonium instaurandum et alter nolit?*

3° *Quid de ratione agendi parochi in proposito casu, et quid ipsi fuisset agendum?*

Solutio.

1074. — *R. ad 1^m Quaes.* Conjungendi sunt in domo sua vel in alio loco ab ipsis electo, sed coram testibus gravibus, quorum ope convalidatio hujus matrimonii publica evadere possit, si hoc requiratur ad scandalum tollendum, scilicet si invaliditas conjunctionis prioris notoria sit.

1075. — *R. ad 2^m Quaes.* Quam maxime adhortantus erit renuens, ut tandem consentiat. Si autem renuere pergat, inducendus est, ut aliquem loco suo procuratorem constituat ad matrimonium nomine suo contrahendum, aut saltem consensum suum exprimat per epistolam parochi deferendam. Quod si adhuc nollet, ad dispensationem in radice recurrendum est. Sic *Cardinalis Caprara. — V. Comp. n. 893. 894.*

1076. — *R. ad 3^m Quaes.* In casu inducendus fuisset Ranulfus ad consensum hic et nunc renovandum coram praesente parochi et duobus missionariis, vel testibus. Facile illa renovatio consensus obtineri potuisset, ut patet ex ejus verbis: „Vivo cum uxore contentus.“ Quare de hoc non cogitarunt neque parochus, neque ejus socii? Mens sane illis laeva fuit. Quid vero, si Ranulfus consensum renovare noluisse? Adhortandus fuisset ad renovationem hanc alibi per procuratorem faciendam, vel ad dispensationem in radice recurrendum fuisset, ut supra dictum est.

CASUS XIII.

MATRIMONIUM TER CELEBRATUM.

Victorinus et Veronica, inito bona fide matrimonio susceptaque numerosa prole, summa pace gaudebant. Huc usque bene! Sed ecce Florimundus parochus multis post annis, quonam casu nescio, detegit, praefatos conjuges vinculo consanguinitatis

in quarto gradu ligari. Ocius se accingit ad matrimonium rite convalidandum. Ob-
tenta debita dispensatione, assumptis secum duobus testibus, tendit ad domum conjugum, impedimentum declarat et, ob-
tenta consensus renovatione, matrimonii vitium sanat.

Florimundus tam felici exitu gestiebat, cum audivit, Victorinum, priusquam Veronicam duceret, consortium cum ejusdem consanguinea habuisse. Obstupefactus et moerens ad domum Victorini advolat declaratque iterum, invalidum esse matrimonium ac opus esse nova dispensatione et conjugii instaurazione. Mirantur conjuges: excandescit paterfamilias; „Unde hoc?“ mussitat uxor. „Secretum meum mihi,“ exclamat parochus; „sed nihil valet vestrum matrimonium, et ideo necessario est iterandum, nisi in perpetuo concubinato vitam ducere velitis.“ Ob-
tenta igitur dispensatione, parochus, majoris secreti causa assumpto secum solo vicario cum ancilla, procedit ad matrimonii convalidationem et, re peracta, „Valete,“ ait Victorinus, „et ne, quaeso et obsecro, redeatis umquam; sin minus, ego vos furca expellam.“

Hinc

Quaer. 1° *An recte egerit parochus instaurando prima vice matrimonium in domicilio conjugum, vel utrum id in ecclesia coram testibus facere debuisset?*

2° *An recte egerit admonendo statim conjuges de secundo impedimento ab illis contracto?*

3° *An recte egerit instaurando matrimonium secunda vice extra forum internum et adhibendo testes, praesertim ancillam?*

Solutio.

1077. — *R. ad 1^m Quaes.* Matrimonium ut in casu minime fuit renovandum solemniter in ecclesia, quia impedimentum, ut supponitur, erat occultum, proindeque etiam secreta matrimonii nullitas. Eadem ratione neque parochus debuit secum testes

adhibere, ut revalidationem in domicilio conjugum obtineret. Nam testes ad solemnitatem adhibentur; atqui in casu nulla solemnitatis fuit adhibenda: e contrario instauratio matrimonii omnino fuit occulte facienda juxta dicta supra *Cas. IX. ad 3^m Quaes. n. 1066*. Sufficiebat igitur, ut ipse parochus solus in domum conjugum se conferret, vel ut eos accerseret consensus utriusque renovationem obtinendi gratia. Imo, neque praesentia parochi ad hoc necessaria fuit, cum conjuges admoniti consensum secum renovare potuerint; melius tamen est, ut parochus interveniat, quando impedimentum absque incommodo utrique manifestare potest, ad tollendas ambages aut moram, quam conjuges interponere possent. — *S. Lig. n. 1110—1112*.

1078. — *R. ad 2^m Quaes.* Non recte egit hac secunda vice Florimundus parochus, statim conjugibus impedimentum novum patefaciendo, priusquam dispensationem obtinisset. Debulisset iterum facere, sicut egit prima vice, seu postulare secreto dispensationem et, ea obtenta, prudenter procedere ad matrimonium revalidandum; secus enim conjuges putatitii interea periculo peccandi formaliter in usu matrimonii exponerentur. Praeterea prudentia caruit Florimundus, tam praecipitanter et tam clare novum matrimonii vitium aperiendo;

potuit enim praebere causam uxori, turpitudinem mariti sui graviter suspicanti cum periculo jurgiorum et odiorum inter conjugatos.

1079. — *R. ad 3^m Quaes.* Non recte egit Florimundus parochus, procedent secunda vice ad matrimonii revalidationem. Etenim dispensatio obtenta a *S. Poenitentia*, ut est dispensatio, quae obtinetur de impedimento affinitatis ex copula illicita, fulminari tantum debet in foro inter ab ipso confessario. Ergo graviter erravit parochus, dispensationem exsequendo in foro externo et testes adhibendo, praesertim loquacem ancillam in re secretissima. Mulieres sane ut testes adhiberi possunt in matrimonii solemnitatem tantum, ubi nullum est servandum secretum, sed e contrario testimonium publice perhibendum. In casu autem nostro nullus testis fuisset adhibendus, et a fortiori nulla foemina, et res tota in confessione peragenda erat cum uno ex conjugibus prudenter admonitis de matrimonii invaliditate et de necessitate obtinendi renovationem consensus compartitis, nisi dispensatio fuerit in radice. In casu facilius admoneretur vir, utpote criminis reus, et ad confitendum induceretur: clarius enim intelligeret, quare matrimonium renovandum esset. — *V. Comp. n. 880. et 884. (1)*

CASUS DE CONJUGUM DIRECTIONE

SEU

Praesertim circa debitum matrimoniale et ejus abusum seu onanismum.

CASUS I.

OBLIGATIO DEBITI.

1° Ursula, ob dolores partus et nutritionis incommoda maximo taedio affecta, statuit in posterum debitum marito non amplius concedere. Cum autem nolit a proposito suo recedere, absque absolutione a confessario dimittitur.

2° Germana, materfamilias, debitum viro praestare non vult ex eo, quod prolem

numerosiorem jam habeat et insuper bonis fortunae destituatur. „Melius enim est,” inquit, „filios non parere, quam eos ad miseram vitam procreare.”

3° Agnes debitum viro denegat, quia novit tum ex propria experientia, tum ex medicorum declaratione, se absque probabili mortis periculo parere non posse.

4° Victoria magna tristitia laborat,

(1) item *n. 889. Not. 4. (N. edit.)*

o quod omnes filii, quos genuit, nati sunt mortui. Quapropter nullos alios in postum generare statuit, adeoque debitum marito denegare.

5° Thecla in magna anxietate conscientiae versatur propter virum, qui frequenter solet debitum conjugale persolvere nodo venialiter malo, v. g. situ innaturali. Nollet peccato viri cooperari, licet leve sit; sed timet, ne ipsi displiceat eumque consistetur. Quaerit igitur, quid facere possit vel debeat.

Hinc

Quaer. *Quid sentiendum in praefatis casibus?*

Solutio.

1080. — *R. In primo casu* Ursula non potest a peccato, et quidem gravi, immunis esse. Recte igitur absque absolutione a confessario dimissa est. Uxor excusari nequit a debito reddendo ob ordinaria partus vel nutritionis incommoda, neque ob dolores moderatos, v. g. capitis, per plures menses post partum, aut etiam graves, sed non diuturnos, neque ob valetudinem aliquo modo debilitatam: quia haec omnia conditioni matrimoniali sunt annexa, et uxor vi contractus, corpus suum ad finem generationis tradendo, censetur se obligasse ad omnia incommoda generationem concomitantia vel subsequencia. (¹)

1081. — *In secundo casu* Germana excusari nequit a debito matrimoniali, nisi de consensu viri. Ratio est, quia procreatio prolis spectat ad praecipuum finem matrimonii, cui postponendum est quodvis incommodum *de se* non extraordinarium. Secus enim obligatio debiti facillime et plerumque declinari posset a muliere cum magno viri gravamine et incontinentiae periculo. Debebat igitur Germana ad haec incommoda attendere, antequam nuptiis inhiaret: in praesenti vero ea subeat necesse est. Confidat autem in Deo summe providente, *qui dat jumentis escam ipso- rum, et pullis corvorum invocantibus eum. (Psalm. 146. 9.)* — *S. Lig. n. 941.*

1082. — *In tertio casu* Agneti indulgendum est. Etenim non tenetur ad de-

bitum reddendum uxor, quae in tantis constituitur angustiis, quia solutio debiti cum detrimento gravi urgere nequit; mulier enim matrimonium contrahens non censetur se obligare ad onera omnino extraordinaria et ad vitam suam prodendam, ut marito obtemperet. Attamen plerumque attendendum non est ad dolores primi partus, cum majores in hoc esse soleant. — *S. Lig. n. 953.*

1083. — *In quarto casu* non videtur inquietanda Victoria *per se*, si infortunium illud proveniat ex aliquo vitio organico, ex quo partus difficillimus efficitur et foetus, antequam in lucem prodeat, exstinguitur. Ratio est, quia remedium huic malo non suppetit, et hoc nimium generat moerorem. Excipe tamen: si dissidia inter conjuges ex debiti denegatione subsecutura sint (¹). — *S. Lig. n. 952. 953.*

1084. — *In quinto casu* vero quid Theclae respondendum? *Per se* ab omni obligatione excusanda est. Ratio hujus decisionis est, quia actus conjugalis tali modo exercitus est illicitus, vir autem ad actum illicitum jus strictum habere non potest. Potest tamen uxor debitum simili modo peragendum permittere ex aliqua rationabili causa, v. g. si incommoda notabilia ex debiti denegatione timeat, nempe viri aliquam offensionem etc. — *S. Lig. n. 946.* Ceterum non sunt ingerendi scrupuli ingenuae mulieri, quae pro bono pacis et, ne quid pejus contingat, marito obtemperat, quoties agitur tantum de culpa veniali, quam facile impedire nequit. — *Billuart — Reuter etc.*

CASUS II.

OBEX AD DEBITUM (¹).

1° Leonia, puella annos viginti nata, votum castitatis perpetuum emittit. Pluribus autem annis abhinc elapsis, a parentibus inducta, nuptiis favorabilibus, quae occurrunt, corde et animo inhiat. Ast quid de voto? Illud nemini aperire audet. Hoc

(¹) *Comp. n. 916. 5°. (N. edit.)*

Gury, Casus conscientiae.

(¹) et praesertim si adsit periculum incontinentiae. — *V. S. Lig. ib. (N. edit.)*

igitur non obstante matrimonium perficit; verum mox angustiae incipiunt. Statuit quidem, solutionem ab illo vinculo quamprimum petere; sed interea debitum marito petenti reddere cogitur; imo, ut ipsi placeat, aliquando et ipsa petit. Denique stimulis conscientiae agitata adit confessorium, cui omnia pandit.

2° Rosalia, matrimonio bona fide contracto, mox incipit dubitare de aliquo affinitatis secreto impedimento. Perseverat nihilominus in cohabitatione cum viro, donec de matrimonii nullitate certa fiat. Comperto autem postea impedimento, quaerit anxie a confessario, quid sit faciendum. „Neganda omnino cohabitatio,” inquit ille, „usquedum dispensatio obtenta fuerit.” Sed pessimus exitus consilii sequitur; obligatur enim Rosalia ad debitum viro furienti reddendum ex metu gravissimo, imo sub mortis periculo. Quamobrem, ut e tantis angustis eripatur, votis mariti obtemperat.

Hinc

Quaer. 1° *Quid agendum a confessario cum Leonia in primo casu? An ei permittendum, ut debitum petat et reddat instante viro, donec a voto dispensetur?*

2° *An Rosalia in secundo casu debitum marito reddere possit, ut vitet malam tractationem vel mortis periculum?*

3° *An saltem passive se habere possit?*

4° *Quis ab impedimento in utroque casu dispensare valeat?*

Solutio.

1085. — *R. ad 1^m Quaer.* Leonia 1° nec petere, nec reddere potest debitum primo bimestri a die celebrationis matrimonii, si tempus illud non adhuc effluxit. Ratio est, quia hoc tempore conjuges ex privilegio divino per Ecclesiam declarato eximuntur ab obligatione debiti reddendi, ut videant, an statum religiosum amplecti velint. — *V. Comp. n. 759.*

1086. — 2° Leonia potest quidem debitum reddere elapso primo bimestri, ut

juri compartis satisfaciatur; sed non potest petere, donec a voto dispensetur, quia in esset voti violatio.

3° Debet autem omnino abstinere a debito conjugali, si alter consentiat in jus petendi amiserit, v. g. per adulterium vel incestum. — *V. Comp. n. 780.*

1087. — *R. ad 2^m Quaer.* *Neganda* omnino. Ratio est, quia, nullitate matrimonii certo cognita, copula conjugalis Rosaliae esset vere fornicaria; atqui fornicatio est quid intrinsece malum; ergo numquam licet, ne ad mortem quidem vitandam. Nec refert, quod maritus ignorat impedimentum sit in bona fide et iussum ut putat, prosequatur, quia, stante matrimonii nullitate, nullum jus habet, licet se habere existimet.

1088. — *R. ad 3^m Quaer.* *Contrahitur.* Hic redit casus, utrum mulier vi oppressa debeat potius permittere se occidi, quam violari. — Duplex datur sententia probabilis. Prior *negat*, quia mulier se passive habendo vel intrinsece malae cooperatur. Posterior vero *affirmat*, quia mulier se passive habendo nullum actum ponit, sed tantum ex gravissima causa, seu ex metu mortis, omittit resistantiam externam et denegat positive omnem consensum internum; haec autem permissio non est cooperatio formalis, sed mere materialis, et sufficienter metu mortis excusatur. Verum supponitur semper, nullum adesse periculum consensus in delectationem veneream. — *V. Comp. p. 1 n. 21. et n. 390. Q. 3°. — S. Lig., de 5° praec. n. 368.*

1089. — *Obijcies:* Si mulier se passive habere potest juxta sententiam probabilioris modo enuntiatam, ergo simpliciter debitum reddere potest, siquidem hoc est pro muliere idem, ac se passive habere.

R. Nego consequ. et paritatem. Ratio est, quia secundum usum communem loquendi reddere debitum minime idem est, ac se passive habere; etenim reddens debitum vere cooperatur, cum consentiat in viri actionem et corpus suum ejus voluntati simpliciter subjiciat, dum mulier, quae se passive habet, ex dictis 1° in actionem viri minime consentit; 2° consensum in

delectationem constanter excludit; 3° vi opprimitur et ex solo metu gravissimo resistantiam externam omittit. — *Elbel n. 419. 423.* (¹)

1090. — *R. ad 4^m Quaes.* Episcopus in utroque casu dispensare potest. Etenim *in primo casu* episcopus dispensare potest a voto castitatis, contracto matrimonio, ad usum matrimonii restituendum: sic ex consuetudine juxta communem sententiam. Insuper reservatio hujus voti Summo Pontifici cederet in destructionem, non in aedificationem, cum tantum periculum in hoc casu communiter instet. — *S. Lig. n. 987. — Recole dicta Cas. III. de impedimentis matrimonii ad 2^m Quaes. n. 931.*

1091. — *In secundo autem casu* dispensare etiam potest episcopus, licet agatur de impedimento dirimente, quia ingens datur periculum in mora, juxta superius dicta *Cas. 1. de disp. ad 2^m Quaes. n. 1035. — S. Lig. n. 1123. et alii communiter.*

CASUS III.

OBEX AD DEBITUM (2°).

Basilissa, pia mulier, contracto matrimonio statuit castitatem conjugalem servare tam perfecte, quam fieri possit illaeso mariti jure. Quapropter ea de re votum emittit. Sed postea quaerit, quomodo votum illud servare possit vel debeat: an viro blandiri possit et sic ei occasionem dare debitum conjugale petendi. Adeo autem voto adhaeret, ut quamlibet ejus commutationem respuat. Interea autem Hyparchus, vir ejus, in contrariam abiens viam, adulterio, imo et incestu cum ejusdem Basilissae consobrina secreto se contaminavit.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo amittatur jus ad debitum petendum?*

(¹) In praxi tamen vix casus continget, ut mulier provida et fortis medium aliquod, quo ejusmodi pericula extrema, uti occisionis etc., saltem ad tempus declinet, invenire et interea dispensationem petere nequeat. (N. edit.)

2° *An conjux votum emittere possit debitum non petendi?*

3° *A quo jus amissum sit restituendum?*

4° *Quid ad casum?*

Solutio.

1092. — *R. ad 1^m Quaes.* Amittitur jus petendi debitum:

1° *Per adulterium.* Conjux innocens non tenetur debitum reddere comparti de adulterio culpabili, quia frangenti fidem fides non amplius debetur, ut ex verbis Jesu Christi ipsius constat. Attamen adulter non peccat debitum petendo, licet non possit stricte illud exigere. Posset etiam illud exigere, si compars ei condonaverit vel si ipse in idem crimen lapsus fuerit, quia tunc esset compensatio injuriae. Quid vero, si compars innocens crimen ignoret? Adulter potest petere et exigere debitum, quia non tenetur sibi ipse poenam infligere nemine cogente.

1093. — 2° *Per affinitatem* matrimonio supervenientem, nempe si unus conjugum incestum commiserit cum consanguineo alterius in primo vel in secundo gradu. Tunc incestuosus non potest debitum petere; potest autem et debet reddere, quia alter innocens puniri non debet. Attamen aliquando etiam petere potest, si advertat, quod alter petere non audeat et versetur in periculo incontinentiae, vel si mulier ex verecundia abstinere videatur, quia tunc est potius reddere, quam petere. (¹)

1094. — 3° *Per votum castitatis*, sive emissum sit ante, sive post matrimonium. Conjux voto ligatus non potest petere debitum; tenetur autem reddere, sicut dictum est modo de impedimento affinitatis, si excipiatur primum bimestre, in quo reddere nequit, quia alter tunc temporis nullum jus habet. Si vero uterque conjux votum castitatis emisit, nullus debitum petere vel reddere potest. — *V. Comp. n. 780. 909. 910. 915. — S. Lig. n. 930. — V. supra Cas. II. ad 1^m Quaes. n. 1085.*

1095. — *R. ad 2^m Quaes.* *Distin-*

(¹) Quoad cognationem spirituales v. l. c. (N. edit.)

guendum est. Non potest seorsim uterque conjux emittere votum non petendi debitum simpliciter sine restrictione, quia aliquando votum illud alteri valde onerosum evaderet et jus illius laederet. Sic vir, qui debitum petere solet, ut consuetudo est virorum, vovere nequit petitionis omissionem, quia gravamen notabile uxori crearet. Multo facilius autem uxor votum hujusmodi facere potest, quia uxores sic communiter petere non solent vel petitionem omittendo non sunt viris onerosae. Responsio igitur ad quaesitum a solis circumstantiis personarum pendet. ⁽¹⁾

1096. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Jus debitum petendi restitui potest ab episcopo. Etenim, licet poena haec lege communi Ecclesiae sit constituta, episcopus tamen in ea dispensare potest, saltem ex consuetudine generali ubique vigente, ut testantur communiter theologi. Episcopus enim dispensare potest in iis omnibus, quae obstant exercitio jurum matrimonialium. Potest quoque hanc facultatem delegare non solum in particulari, sed etiam modo generali. — *S. Lig. n. 1076. 1126. etc.*

2° Restitui etiam potest jus petendi debitum a regularibus, ut constat ex eorum privilegiis, sed de licentia superiorum suorum. Attamen neque regulares, neque ipsi episcopi jus ad debitum reddere possunt conjugibus, si ambo ex mutuo consensu castitatem perpetuam voverunt, quia tunc jus nullius e conjugibus adimplentioni voti obstat. — *S. Lig. ib. — V. Comp., de statibus n. 125. 175.*

1097. — *R. ad 4^m Quaes.* Valet votum Basilissae, cum hujusmodi votum non videatur viro onerosum, nec proinde jura ejus ideo laedantur. Basilissa igitur debitum petere nequit ⁽²⁾; sed reddere

⁽¹⁾ De sensu et liceitate talis voti (quod tamen, ut sententiam meam proferam, in concreto raro laudandum censeo) v. plura apud *Sanchez, de matrim. l. 9. disp. 35. n. 18. et seq.; n. 35. et seq. etc.* (N. edit.)

⁽²⁾ Potest tamen conjux tali voto impeditus debitum petere, si alter *interpretative* illud exigit, uti facile ex parte uxoris continget; censetur enim tunc potius reddere. Imo, tenetur petere, si compartem videat

debet, donec vir jus suum non amittat. Ceterum uxor se gerere potest erga maritum ut aliae honestae uxores, quae signa amicitiae convenientia viris suis praebent eisque blandiuntur, ut eorum affectum foveant. Postquam autem vir jus suum amisit per adulterium aut incestum, non potest amplius debitum reddere ⁽¹⁾; nam vovit castitatem servare tam perfecte, quam posset illaeso jure mariti; atqui negando debitum nullum jus violat, cum hic nullum jus amplius habeat. Ergo.

CASUS IV.

OBEX AD DEBITUM (3°).

1° Narcissus, Agathae maritus, triplicem patravit incestum, scilicet 1° peccavit, dum esset ebrius, cum Blandina, Agathae sorore; 2° peccavit cum filia Blandinae, quam noctis tempore aliam esse putabat; 3° peccavit cum Sylvia, sibimetipsi in secundo gradu consanguinitatis conjuncta. Cum autem ad confitendum accessisset et haec exposuisset, audit a confessario, se in triplex impedimentum ad petendum debitum incurrisse.

2° Rosalia, Rufini uxor, metu gravi a Vulpino, mariti fratre, ad peccandum inducitur. Quapropter misera prohibetur a confessario, ne debitum petat, donec dispensata fuerit ab impedimento, juri debitum petendi obstante.

Hinc

Quaer. 1° *An ignorantia juris vel facti*

in periculo incontinentiae et sit spes sic malam istud avertendi, licet non-impe-ditus licentiam vovendi dederit. — Cf. *Sanchez, de matrim. l. 9. disp. 7. — S. Lig. n. 930.* (N. edit.)

⁽¹⁾ Sed etiam in hoc casu aliquando circumstantiae concurrere possent, in quibus votum ob nimium damnum, quod observatio ejusdem affert, pro tunc non obligat. — V. *Sanchez. ib. disp. 6. n. 15.* Assertit praeterea idem *Sanchez (ib. disp. 35. n. 28.; disp. 36. n. 6. etc.)*, posse etiam adultero reddi, si hic exigit, quia votum castitatis *post matrimonium emissum* redditionem debiti nullo modo attingit; non est tamen obligatio reddendi, quamvis pro adultero instaret periculum incontinentiae (*ib. disp. 6. n. 13.*

excuset a poena privationis debiti?

2° *An metus gravis ab eadem poena eximat?*

3° *Quid ad utrumque casum?*
Solutio.

1098. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Excusat certo ignorantia facti, seu quando quis ignorat, personam, quacum peccat, esse compartis consanguineam. Ratio est, quia privatio juris petendi debitum est poena pro peccato incestus inflicta; ubi autem deest culpa incestus, poena incurri nequit.

2° *Probabiliter* etiam excusat ignorantia juris, seu quando peccaus ignorat legem Ecclesiae, hanc poenam constituentem. Ratio est, quia, cum poena sit imposita a lege humana, ille, qui cum ejus ignorantia contra illam operatur, excusatur a poena, sicut excusatur a legis transgressione; prius enim est legem transgredi, quam poenam ab ea impositam luere. — *Ita communiter cum S. Lig. n. 1072. et seq. — Suarez — Sanchez etc.*

1099. — *R. ad 2^m Quaes.* *Affirmative probabiliter*, licet metus a peccato non excuset. Ratio est, quia metus gravis excusat a legibus humanis, etsi a lege naturali eximere non valeat. — *Ita communiter cum S. Lig. n. 1071. contra alios.*

1100. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° *Quoad* Narcissum: 1° Non amisit jus petendi debitum in primo casu, quia non peccavit formaliter, utpote ratione destitutus; 2° neque amisit jus in secundo casu, quia incestus ab eo patratu materialis tantum fuit, non vero formalis, cum ignoraverit, complicem suae uxoris consanguineam esse; 3° neque in tertio casu, quia affinitatem contrahere non potuit cum propria consanguinea peccando; affinitas enim non contrahitur, nisi per copulam viri cum consanguineis uxoris, et vice versa. — *V. S. Lig. n. 1070. et seq. — V. Comp. n. 811—815.*

1101. — 2° *Quoad* Rosaliam: Certo jus debitum petendi non amisit, si violentiam absolutam passa est, ut patet, siquidem, secluso peccato, poena incurri non potest. Imo *probabiliter* neque destituta

est jure debitum petendi, licet graviter peccaverit, quia ob metum gravem a poena ecclesiastica incestuosus inflicta excusari censetur, ut supra dictum est. Ergo erravit confessarius debiti petitionem Rosaliae prohibendo, donec dispensationem obtinuerit; nulla enim dispensatione indigebat.

CASUS V.

INSTRUCTIO PRO SPONSIS ET CONJUGIBUS.

1° Domitilla, puella, accedens ad confessarium, „Pater,“ inquit, „proxime nuptura sum. Obligationes status matrimonialis penitus iguoro. Audivi, multa in eo reperiri salutis aeternae pericula seu frequentes peccandi occasiones. Volo tamen animae meae prospicere. Velis igitur, pater, mihi declarare, quatenus sint sub peccato mortali aut veniali prohibita.“

2° Venefrida, a paucis diebus vel mensibus matrimonio conjuncta, accedit ad confessarium, magna anxietate pressa circa ea, quae in statu conjugali licita vel illicita sunt, et enixe postulat, ut ab eo de his omnibus instruatur.

Hinc

Quaer. 1° *Quid Domitillae respondendum? An expediat, ut in particulari edoceatur?*

2° *Quomodo cum Venefrida agendum?*

Solutio.

1102. — *R. ad 1^m Quaes.* Confessarius valde prudenter et caute cum Domitilla procedere debet, nempe modo generali tantum, ad particularia minime descendendo; cavendum enim est, ne scandalum poenitenti creet officia conjugum minutatim evolvendo. Haec autem proferre potest: „Sanctum est matrimonium vocaturque ab „apostolo *magnum in Christo et in Ecclesia*; adeoque sancte in hoc sacro vinculo vivendum est. Non omnia sane in „conjugio licita sunt, sed ea tantum, quae „ad illius finem conducunt. Generatim „obedientiam viro tuo praestare debes, „nisi clare intelligas, aliquid mali tibi „praecipit aut a te postulari. Ne tardes, „quaeso, ad sacrum poenitentiae tribunal

„iterum accedere; tum autem, si difficultas „quaeplam in mentem tibi venerit, eam „confessario tuo candide aperies.“ — *Reuter, neoconfessarius part. 2. n. 113.*

1103. — *R. ad 2^m Quaes.* Eadem fere cautela erga Venefridam, recens conjugatam, agendum est. Generaliter non praeceat confessarius, sed interroganti poenitenti respondeat tantum in genere, scilicet ea conjugibus licere, quae ad prolis susceptionem conducunt; nihil esse faciendum, quod huic fini matrimonii adversatur; omnia honeste et secundum ordinem a natura institutum peragenda esse. Confessarius igitur ad particularia non deveniat, sed sinat, ut mulier proprias difficultates exponat, si quas habeat, quibus angatur, et tunc illis breviter respondebit. — *Reuter ibid.*

CASUS VI.

ONANISMUS (1°).

Romana virum habet impium, procreare liberos fastidientem, saturandae verum libidinis cupidum, qui idcirco, dum ad uxorem accedit, infandum Onae crimen semper patrat. Hoc Romanae notissimum. Itaque luget atque ingemiscit pia mulier. Si virum admoneat de usu matrimonii rite obeundo vel si debitum ob abusum ei deneget, verbis asperis et durioribus verberibus excipitur. Timens divinam offensam, nescit misera, quo se vertat: undique ambagibus premitur. Pergit ad confessarium consilii petendi causa. Ab eo quaerit, utrum debitum viro petenti reddere possit, et an poscere sit sibi criminis. Utrumque flagitiosum esse asserit confessarius, quia crimen Onae est quid intrinsece malum etiam ex parte uxoris, utpote cooperatoris; quare omnia mala et ipsam mortem esse sufferendam ab uxore potius, quam tanto scelere foedari. Moerens Romana a confessario recedit et prae dolore mortem appetit.

Hinc

Quaer. 1° *An umquam in viro onanismus excusari possit a mortali?*

2° *An a peccato excusari valeat mulier invita, utrum onanistam patiens ex gravi causa?*

3° *An vero excusetur mulier, debitum sine gravi causa viro onanistae reddens? Et an petere possit?*

4° *Quid de casu?*

Solutio.

1104. — *R. ad 1^m Quaes.* *Negative* omnino, quia infandus ille actus est semper viro voluntarius; is enim est semper agens, dum mulier se passive habere potest. Malitia onanismi intrinseca consistit in hoc, quod vir copula incepta se retrahat, ne semen in corpus mulieris effundatur, et proinde, ne generatio inde sequatur; hoc autem est semper intrinsece malum. Ergo vir numquam a peccato gravi excusari potest; ergo numquam est absolvendus, nisi de peccato doleat et emendationem promittat.

1105. — *R. ad 2^m Quaes.* *Affirmative*, modo interius peccatum detestetur ac displicentiam suam signis aut verbis ostendat. Ratio est: 1° quia rei licitae vacat, scilicet actui conjugali; actus enim ille non est malus ex parte onanistae, nisi in fine, quando se retrahit. Haec autem inconstantia, quae actum intrinsece malum reddit, est omnino independens a muliere, quae se mere passive habet. 2° Quia mulier non tenetur cum gravi suo incommodo seu cum periculo iurgiorum etc. peccatum mariti impedire. 3° Quia constat ex variis responsionibus S. Poenitentiariae, talem uxorem non esse inquietandam. — *V. Comp. n. 922 — 926.*

1106. — *R. ad 3^m Quaes.* 1° Non videtur excusanda mulier, quae sine gravi ratione debitum viro reddit, quando certo ipsi constat, quod ille sit male acturus. Ratio est, quia ad cooperandum peccato alterius, licet materialiter tantum, causa gravis et proportionata requiritur. Constat etiam ex variis responsionibus S. Poenitentiariae, quae semper causam gravem requirunt, ut mulier virum onanistam patiatur. — *V. Comp. n. 927.* Causae autem graves fere semper habentur, v. g. timor fundatus graviter viro displicendi et pace

in vita conjugali carendi etc. ⁽¹⁾ Attamen *S. Lit. n. 947.* dicit, uxorem *probabilis* posse, imo et teneri debitum reddere viro onanistae absque gravi causa. Ratio est, ait, quia maritus jus habet ad copulam et mulier, si non possit eum ab ea avertere per monitionem, non cooperatur peccato mariti reddendo debitum, quia cooperatur tantum copulae inceptae, non vero actioni viri, quando, imperfecta copula, se retrahit. Sed recentibus *S. Poenitentiariae* responsis nunc standum est.

2° Certo autem uxor non potest debitum petere a viro onanista absque gravi causa, v. g. nisi ipsa periculo gravi incontinentiae exponatur, quia cooperatio etiam materialis sine justa ratione permitti nequit. Secus vero, si uxor gravi de causa debitum petat, quia tunc a peccato cooperationis excusatur. — *S. Lit. n. 947.* Constat etiam ex declaratione *card. de Gregorio*, *S. Poenitentiariae* praefecti. ⁽²⁾ — *V. Comp. n. 925.*

1107. — *R. ad 4^m Quaes.* In casu Romana nullo modo erat inquietanda, cum ex gravi causa viro onanistae debitum reddere impellatur. Erravit igitur, et graviter, confessarius, eam de peccato mortali et de cooperatione intrinsece mala damnando. Id quidem asserebant olim theologi non pauci; sed re melius perpensa theologi recentiores communissime docuerunt, mulierem non facere rem intrinsece malam, debitum viro onanistae reddendo cum gravi causa. Omne dubium hac de re nunc rejiciendum est post memoratas *S. Poenitentiariae* decisiones; quis enim confessarius graviter illicitum, et quidem intrinsece malum declarabit id, quod theologi communiter, et ipsa tribunalia Romana

permittunt? Igitur doctrinam suam emendare debet confessarius et moerentem Romanam confestim consolari, ne prae tristitia et dolore mortem invocet.

CASUS VII.

ONANISMUS (2°).

1° Florianus missionarius maximis laborat difficultatibus circa conjugatos audiendos et absolvendos. Urget et instat in inquirendis peccatis, juribus matrimonii oppositis. Omnes poenitentes vinculo nuptiali conjugatos de his sedulo interrogat. Quos autem reperit his sordibus inquinatos, non absolvit, nisi praehabita experientia, quod in matrimonio debite vixerint; imo, pro sacramentali poenitentia ante absolutionem adimplenda conjugale debitum rite reddendum eis injungit.

2° Arnaldus, pariter missionarius, alia principia docet et sequitur. Tenet enim, numquam poenitentes hac de re esse interrogandos, licet ex adjunctis videantur praevaricatores et taceant; imo, non esse audiendos, si interrogent, at per effugium eis esse respondendum: quia, si sint in bona fide, ab ea non sunt extrahendi; si non sint, in ea sunt indirecte constituendi, ut salvi fiant.

Hinc

Quaer. 1° *An et quomodo interrogandi sint conjuges de peccatis operi conjugali oppositis?*

2° *An sint interrogandi, ubi nulla occurrit gravis suspicio, quod in his deliquerint?*

3° *Quid de sententia eorum, qui tenent, conjuges numquam esse interrogandos?*

4° *Quid de agendi ratione utriusque missionarii?*

Solutio.

1108. — *R. ad 1^m Quaes.* Conjuges interrogandi non sunt de peccatis in usu matrimonii patrat, nisi obiter et perpauca, propter incommoda, quae ex multiplicatis interrogationibus sequerentur. Igitur, si locus sit interrogandi, breviter et modo generali tantum fieri debet, ut occasio detur poenitenti, si reus sit, sese accu-

⁽¹⁾ Cf. etiam *Comp. n. 922. III. not. 2.; n. 927 — 930.;* item infra *n. 1117.* (N. edit.)

⁽²⁾ Invenio in editione Ratisbonensi theologiae moralis *S. Alphonsi* ad citatum *n. 947.* hac de re responsum privatum *cardinalis de Petro*, majoris poenitentiarum, similis tenoris, scilicet posse uxorem debitum petere, si in periculo incontinentiae versetur, cum jure suo utatur, et quidem ex justa causa. (N. edit.)

sandi et obligationi suae satisfaciendi. Confessarius enim constituitur ad poenitentem adjuvandum quidem, ut viam ipsi sternat; sed non tenetur interrogare de iis omnibus, quae poenitens declarare debet. Porro, si hoc verum est generatim loquendo, quanto magis in praesenti materia, quae majoribus quidem scatet incommodis!

1109. — *R. ad 2^m. Quaes.* Minime gentium! Hinc, si tibi occurrant poenitentes, qui christiane vivant neque soleant frequenter in mortalia prolabi, et interdum decurrente anno confiteantur et communicent, ab iis de actu conjugali interrogandis abstinere potes: imo *per se* debes, nisi tibi appareat suspicio valde gravis, quod in peccatum sint lapsi. A fortiori altum servare debes silentium, si conjuges frequenter confiteri soleant.

1110. — *R. ad 3^m. Quaes.* Illa sententia minime servanda est, e contrario prorsus rejicienda. Constat ex recenti decisione S. Congr. Inquisitionis, *die 21. Maji 1851*. Quaesitum enim fuerat, qua nota digna foret sequens propositio: *Numquam expedit interrogare de hac materia (onanismi) utriusque sexus conjuges, etiamsi prudenter timeatur, ne conjuges, sive vir, sive uxor, abutantur matrimonio*. Responsum fuit: *Propositionem, prout jacet, esse falsam, nimis laxam et in praxi periculosam*. Praefata autem consultatio cum S. Congregationis responso sic jacet:

Consultatio circa onanismum.

Quaeritur a Sede Apostolica, qua nota theologica dignae sint tres propositiones sequentes, nimirum:

1° „Ob rationes honestas conjugibus uti, licet matrimonio eo modo, quo usus est, *Onan.*“

2° „Probabile est, istum matrimonii usum non esse prohibitum de jure naturali.“

3° „Numquam expedit, interrogare de hac materia utriusque sexus conjuges, etiamsi prudenter timeatur, ne conjuges, sive vir, sive uxor, matrimonio abutantur.“

Responsum die 21. Maji 1851.

In congregatione generali S. Rom. Inquisitionis Eminentissimi et Reverendissimi Generales Inquisitores rescribi mandarunt:

„*Ad 1^m. Propositionem esse scandalosam, erroneam et juri naturali matrimonio contrariam.*“

„*Ad 2^m. Propositionem esse scandalosam, erroneam et alias implicate damnatam ab Innocentio XI. propositione 49., quae sic jacet: Mollities jure naturali prohibita non est...*“

„*Ad 3^m. Propositionem, prout jacet, esse falsam, nimis laxam et in praxi periculosam.*“

Revera, confessarius munus suum medici, doctoris et judicis adimplere debet circa conjugum obligationes debitum matrimoniale spectantes, sicut in ceteris; sed majori prudentia et interrogationum sobrietate in hac materia uti debet. (¹)

1111. — *Obijctes:* Sed cavendum est, ne conjuges, qui forte in bona fide versantur, ab ea eruantur et subinde peccata formalia committant.

R. Si valeret objectio, jam neminem in re qualibet interrogare posses, ne poenitentes a bona fide excutias. Jam facillimum evaderet munus confessarii, et plerumque abjicere deberet sacerdos, vicarius Christi, in tribunali poenitentiae partes medici, doctoris et judicis. Theologi docent quidem communiter, omittendas esse interrogationes, ubi ex una parte constat de bona fide poenitentium et ex altera praevidetur, eos non obtemperaturos monitioni. Sed in casu nostro non semper tibi constat de bona fide; ad summum enim de ejus existentia dubitas. Imo, saepe constat vel de mala fide poenitentium, vel de eorum ignorantia vincibili; ea enim, quae repugnant juri naturali, ut repugnat onanismus, non tam generaliter ignorantur.

1112. — *R. ad 4^m. Quaes.* In primo casu omnino arguendus et damnandus Florianus: 1° quia omnes conjugatos de usu conjugali illicito interrogat, siquidem plerumque hac de re inquirendum non est;

(¹) V. etiam *Comp. n. 924*. (N. edit.)

2° quia sedulo interrogat, cum nonnisi generaliter et breviter sit interrogandum, v. g. an poenitens aliquid indebite circa matrimonium egerit; 3° quia requirit, ut poenitentes, de onanismo rei, experientiam de recto usu matrimonii faciant, antequam absolvantur: hoc enim maximis incommodis obnoxium est et, si malunt a conjugio omnino abstinere, ad illud cogi non possunt; (¹) 4° quia idipsum pro salutari poenitentia imposuit: hoc enim confessarium et confessionem in contemptum et derisionem vertere potest.

1113. — *In secundo casu* arguendus pariter et damnandus Arnaldus: 1° quia docet doctrinam falsam et periculosam, scilicet numquam esse de usu conjugii poenitentes interrogandos, juxta superius dicta in *responsione ad 3^m Quaes.*; 2° quia docet, poenitentes non esse audlendos, si hac de re interrogent: confessarius enim, ut doctor, non debet celare veritatem, praesertim iis, qui eam requirunt; insuper ii, qui interrogant, eo ipso in bona fide seu in ignorantia invincibili non versantur; 3° quia docet, poenitentes in bona fide esse constituendos saltem *indirecte*, quod falsum est et absurdum.

CASUS VIII.

ONANISMUS (3°).

Humbertus confessarius sic in sequentibus casibus:

1° Ratum habet, difficile credendum esse viris emendationem in usu matrimonii promittentibus, ideoque eis ipse absolutionem communiter denegat, usquedum firmi-

(¹) Errat sane confessarius, experientiam ab omnibus hujus peccati reis exigens, et maxime, si usum conjugii injungere vellet. Possunt tamen occurrere circumstantiae, in quibus dilatio ad experientiam de sinceritate propositi capiendam regulis theologiae moralis omnino consona erit. — V. etiam n. 1114. Ceterum auctor in hoc et sequente casu particulares circumstantias prae oculis habuisse videtur. Manifeste excessus quosdam singulares in iudicanda hac materia impugnat, praesertim rigorem inconveniensem. (N. edit.)

tatem propositi longo temporis intervallo probaverit.

2° Uxores non absolvit, nisi toties quoties repugnantiam exteriorem, et quidem maximam, viro onanistae ostenderint et pessimum exitum ex denegatione debiti timuerint.

3° De peccato mortali damnat uxorem, in usu illo matrimonii delectationi sensibili consensum praebentem, licet a peccato viri abhorruerit et repugnantiam suam viro ostenderit.

4° Graviter arguit uxores, quae interne cupiunt prole non gravari, licet debitum recte adimplere velint et a peccato abhorreant.

Hinc

Quaer. 1° *An absolvi possint onanistae recidivi, si emendationem promittant?*

2° *Quid agendum cum uxoribus onanistarum, quae nollent quidem Deum offendere, sed nollent etiam filios procreare?*

3° *Quid de doctrina et praxi Humberti in singulis?*

Solutio.

1114. — *R. ad 1^m Quaes.* Tractandi sunt onanistae recidivi, sicut alii, qui in alia peccata relabuntur; regulae igitur, quae communiter statuuntur pro recidivis, iis etiam sunt applicandae. Quare, si onanistae recidivi videantur vere de peccatis dolere et emendationem serio promittere, absolvendi sunt.

1115. — *R. ad 2^m Quaes.* Non paucae uxores in istis ambagibus versantes reperiuntur, quae abhorrent quidem a peccato mortali, quia nollent in aeternam damnationem incurrere, sed etiam a filiis procreandis deterrentur. In praxi requiritur: 1° ut nullo actu positivo viri peccato cooperentur neque verbis, neque signis, nec querimonis de prole numerosiore etc.; 2° ut displicentiam externam habeant de peccato a conjugē commisso. His autem stantibus non sunt inquietandae uxores respectu onanismi, licet molestiam ac repugnantiam notabilem experiantur relative ad generationem; repugnantia enim ob partus dolores et metum mortis forte ex

partu secuturæ naturalis est. ⁽¹⁾ Neque arguendæ sunt mulieres conjugatæ ex eo, quod desiderant non habere plures filios, siquidem hujusmodi desiderium nihil mali continet, modo peccato viri non cooperentur neque in eo sibi complacent. Compescendæ etiam sunt uxores timoratæ conscientiæ, quæ timent, ne affectu interno in prava viri actione delectentur, ut filios non procreent, quia, cum plerumque a peccato gravi abhorreant, non censentur hujusmodi complacentiæ inhaerere, proindeque absque difficultate sunt absolvendæ.

1116. — *R. ad 3^m Quæst. Quoad 1^m Casum.* Humbertus severiorem procul dubio se habuit erga viros emendationem promittentes. Si confessarium decipiant, ipsi viderint. Tutus erit in conscientia confessarius *per se*; si illi asseverent, se dolere de præterito et promittere emendationem de futuro, nihil aliud inquirendum remanet. ⁽²⁾ Nec admittenda praxis Humberti de firmitate propositi per temporis diuturni intervallum probanda, quia relapsus minime probat, propositum defuisse, siquidem sæpe etiam, qui firmiter proponunt, se peccatum vitaturos, relabuntur. — *V. Comp., de poenit. n. 623.*

1117. — *Quoad 2^m Casum.* Iterum severiorem praxim sequitur Humbertus; non enim necessarium est, ut uxores toties quoties displicentiam suam viro manifestent,

sed sufficit, si interdum id faciant, ita ut vir habitualiter existimet, suam agendi rationem uxori displicere. Neque necesse est, ut uxor pessimum exitum timeat ex denegatione debiti ad illud concedendum, sed satis est, ut reformidet grave incommodum quodcumque, v. g. si vir cessare dare signa amicitiae aut se ostenderet valde offensum; tunc enim ejus consortium fieret ingratum, et magnum incommodum pro uxore tractu temporis induceret.

Quoad 3^m Casum. Errat quoque apertissime Humbertus. Uxor enim in actu copulae conjugalis delectationem sensibilem admittere semper potest, licet prævideat, virum peccatum *onae* patratorem esse; actus enim ille est in se honestus et mulieri permissus. Satis est igitur, ut peccato viri non consentiat.

1118. — *Quoad 4^m Casum.* Atque iterum errat confessarius, arguendo de peccato uxores, quæ interne optant, ut prolem non habeant; sufficit enim, ut nullo actu positivo, ut supra dictum est, praevaricationi conjugis cooperentur, nec ejus peccato assentiant. Caveant tamen illae mulieres, ne in tali desiderio, ceteroquin illicito ⁽¹⁾, diutius immorentur; morosa enim illa consideratio non raro earum mentem perturbat et quibusdam periculosa est.

CASUS DE CENSURIS

SEU

De conditionibus ad censuram contrahendam requisitis; — de absolutione a censuris; — de excommunicatione in genere, — et ratione duelli, — lectionis librorum prohibitorum, — clausurae religiosae; — de suspensione; — de sepultura ecclesiastica; — de interdicto.

CASUS I.

CONDITIONES CENSURARUM.

1° Martialis miles, duello laceratus, aegerime, sed metu gravi adactus illud ac-

⁽¹⁾ Non tamen deliberate morentur in hac aversione naturali, cum sit in genere actus saltem inutilis. (N. edit.)

⁽²⁾ Adverte ad circumstantias. (N. edit.)

ceptans adeo infelliciter se gessit, ut ab adversario transverberatus fuerit. Hami prostratus, sanguine perfusus, sacerdotem reclamat. Praesto advocat Victorinus, militum capellanus, qui inter alia Martialem interrogat, an censuram duello

⁽¹⁾ Dicerem potius, esse tale desiderium, si in abstracto spectetur, *indifferens*. (N. edit.)

annexam esse cognoverit. Respondet moribundus, se quidem cognovisse, duellum esse gravissimum peccatum, sed ignorasse, illud ab Ecclesia sub aliqua poena prohibitum fuisse.

2° Casparus episcopus prohibuit sub poena excommunicationis clero suo lusum chartarum in publicis diversoriis. Albinus et Cyrillus sacerdotes, per allam dioecesim iter agentes, hujusmodi ludo vacant. Albinus advertens, adversarium contra leges lusus fraudulenter agere, ex subito irae motu ei alapam impingit. Cyrillus, injuriam non ferens, statim Albinum repercutit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam conditiones ad censuram contrahendam requirantur?*

2° *An et quaenam ignorantia vel metus a censura excuset?*

3° *An Martialis in primo casu censuram contraxisse censeatur, seu an et quomodo a simplici sacerdote absolvi potuerit?*

4° *An Albinus et Cyrillus in secundo casu censuram contraxerint, adspectis praefatis circumstantiis?*

Solutio.

1119. — *R. ad 1^m Quaes.* Requiruntur conditiones sequentes: ut sit peccatum mortale, externum, consummatum opere et conjunctum cum contumacia contra legem Ecclesiae aut praeceptum superioris. — *V. Comp. n. 934.*

R. ad 2^m Quaes. 1° Excusat a censura ignorantia invincibilis tum facti, v. g. si quis ignorat, se ponere actum contra legem, puta, si percutiat sacerdotem, credens esse laicum; tum juris, i. e. si quis ignorat, aliquid prohiberi sub poena censurae. Constat ex jure can. — *V. Comp. n. 938. — S. Lig. n. 43.*

2° Excusat etiam ignorantia vincibilis, si non sit graviter culpabilis, quia ignorans non potest dici contumax in Ecclesiam; secus vero, si ignorantia sit graviter culpabilis seu crassa, quia sic ignorans

bene potest censeri contumax, nisi censura contra scienter agentes lata fuerit. — *S. Lig. n. 45.*

3° Metus gravis etiam excusat a censura, *saltem generatim*. Ratio est, quia leges ecclesiasticae poenales non videntur urgere cum tanto incommodo; etenim peccans sub influxu metus gravis, licet sit reus peccati mortalis, non videtur esse contumax in Ecclesiam. — *S. Lig. n. 46. — V. Comp. n. 940.*

1120. — *R. ad 3^m Quaes.* Martialis minime incurrit in excommunicationem latam contra duellantes ex duplici ratione: 1° quia metu gravi adductus est ad duellum⁽¹⁾; 2° quia ignoravit, censuram latam esse in eos, qui duello configunt. Praeterea, etsi censuram contraxisset, in tanta necessitate seu extremitate *indirecte* a simplici sacerdote absolvi potuisset cum onere, ut, si convalesceret, se praesentaret superiori vel delegato, ubi aditus facilis ad superiorem non patuisset.⁽²⁾

1121. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Albinus et Cyrillus non incurrerunt in censuram ludendo extra dioecesim. Ratio est, quia statutum episcopi ita generaliter latum est lex territorialis, quae proinde non se extendit extra dioecesim; secus autem, si prohibitio facta sit alicui aut aliquibus in particulari, quia tunc esset personalis. — *S. Lig. n. 20. et seq. — Reuter n. 270.*

2° Neque praefati clerici in censuram incurrerunt se invicem percutiendo, quia ad censuram contrahendam requiritur peccatum mortale; porro neque Albinus, neque Cyrillus censetur graviter peccasse. Percussio enim unius et percussio alterius, ex motu primo-primo habitae, caruerunt advertentia perfecta ad peccandum lethaliter requisita. Ergo neuter incurrit in excommunicationem contra percussores clericorum latam.⁽³⁾

⁽¹⁾ Exciplendum semper, si malum, quod timet, ex negatione duelli quasi sponte fluat. — Vide in *Comp. p. 1. n. 406. propositiones* hac de re damn. a *Benedicto XIV.* (N. edit.)

⁽²⁾ *V. Comp. p. 2. n. 579.* (N. edit.)

⁽³⁾ De hac excommunicatione *v. Comp. n. 972. 4°.* (N. edit.)

CASUS II.

ABSOLUTIO A CENSURIS.

1° Sidonius, simplex sacerdos, ad moribundi confessionem excipiendam vocatus, cum variis censuris innodatum reperit, v. g. ratione duelli, saepe iteratae percussione clericorum, necnon nominis sectae masonicæ dati etc. Nescit confessarius, an sit recurrendum ad episcopum, cum sit adhuc possibilis recursus. Tandem absolvit aegrotum cum expressa conditione, ut ipse sistat se coram episcopo, si a morbo convalescat.

2° Renatus, sacerdos extraneus, dupli suspensione, papali et episcopali, innodatus, pergit ad quamdam domum regularium, ut exercitia spiritualia peragat, sperans, se a patribus ex utroque vinculo solvendum esse.

Hinc

Quaer. 1° *Quis absolvere possit a censuris in genere?*

2° *Quis vero specialiter in morte?*

3° *An recte egerit Sidonius in primo casu, aut quid specialiter agendum fuisset?*

4° *An Renatus in secundo casu absolvi possit a confessario tum a peccatis, tum a censuris?*

Solutio.

1122. — R. ad 1^m Quaes. 1° Censurae ab homine solvi possunt tantum a proprio superiore, qui censuram tulit, aut ab ejus successore vel delegato, aut a primo superiore.

2° Episcopi ex privilegio a S. Sede concessa absolvere possunt a casibus occultis papalibus, illis exceptis, qui in bulla *Coenae* continentur. — V. Comp., de statutis n. 124. et de poenit. n. 574. (1) Constat ex concilio Trid. sess. 24. de reformatione c. 8. (Licet.) — Sed haec facultas ad casus ante concilium Trid. reservatos est restringenda. Recole dicta supra de poenit. n. 646.

R. ad 2^m Quaes. Quilibet confessarius

absolvere potest a censuris etiam reservatis quoad eos, qui in articulo mortis versantur. — Conc. Trid. sess. 14. de poenit. c. 7. Sed absolutis onus remanet, ut se praesentent superiori vel delegato, si convalescant. — Scavini, de censuris c. 5. Q. 3. — S. Lig. n. 92.

1123. — R. ad 3^m Quaes. 1° Si casus illi erant *occulti*, debuisset Sidonius ad episcopum recurrere, cum recursus esset possibilis, nisi tamen fuerit difficilis ad spectis praesentibus circumstantiis. Ratio est, quia casus papales *occulti* ex concessione *concilii Trid.* subjacent jurisdictioni ordinariae episcoporum, cum restrictione modo data num. praeced.

2° Si casus erant *notorii*, adhuc *probabiliter* recurrendum fuisset ad episcopum, quia censurae solvi nequeunt ab inferiore, quoties recursus ad superiorem haberi potest. Insuper episcopus absolvere potest a censuris publicis tamquam delegatus S. Sedis eos, qui Romam ire nequeunt. Porro aegrotus vel moribundus versabatur in illo casu. (1) Ergo.... *Ita communiter.* — Plures tamen dicunt, moribundum posse absolvi a simplici confessario, quia episcopi nihil possunt circa censuras *papales publicas* ac proinde majori jurisdictione non pollens, quam simplex confessarius. Haec sententia non est *improbabilis*, ut merito asserit S. Lig., de poenit. n. 563. (2) — V. Comp. n. 952. et de poenit. n. 579. — Si aeger autem convalescat et a censura publica fuerit absolutus, sistere se debet non coram episcopo, sed coram Summo Pontifice vel ejus delegato; attamen, si personaliter Romam ire nequeat, satis erit, si episcopum adeat. (3)

1124. — R. ad 4^m Quaes. 1° Renatus non potest absolvi per confessarium regularem a suspensione episcopali secusa speciali licentia ordinarii, quia confessarius jurisdictione destituitur. — 2° Potest autem

(1) V. supra n. 648. (N. edit.)

(2) et de censuris n. 92. (N. edit.)

(3) Ita sane, si episcopus delegata facultate absolvendi gaudeat. Secus recursus ad S. Sedem consulendus. — V. supra n. 601. not. et S. Lig. n. 86. et seq. (N. edit.)

(1) Item n. 952. (N. edit.)

absolvi a suspensione papali de jure, si casus sit occultus, ut constat ex privilegiis regularium, supposita approbatione episcopi ad confessiones audiendas. (¹) — 3º Potest in omni casu absolvi a peccatis, etiam remanente vinculo unius aut alterius suspensionis, quia suspensio non privat beneficio absolutionis. — *V. Comp. n. 993.*

CASUS III.

EXCOMMUNICATIO.

Marinus parochus, aliqua excommunicatione, qua de causa nescio, obstrictus et criminis poenitens, cupit sacramento poenitentiae conscientiam abstergere; sed, deficiente confessarii copia, voti compos fieri nequit. Interea ad ministranda sacramenta tum mulieri puerperae, tum genitae proli advocatur. Magna angitur perplexitate. Quid faciet? Pergit tamen, quia absque famae periculo impedimentum, quo ligatur, patefacere non potest. Sed postea apud theologos inquirat, utrum valide et licite egerit.

Hinc

Quaer. 1º *Quinam sint effectus excommunicationis?*

2º *An Marinus valide sacramenta ministraverit?*

3º *An licite, vel an irregularitatem contraxerit?*

4º *Quid, si fuisset nominatim excommunicatus?*

Solutio.

1125. — *R. ad 1º Quaer.* Effectus excommunicationis sunt: privatio suspensionis et administrationis sacramentorum, suffragiorum Ecclesiae, divinorum officiorum, sepulturae sacrae, jurisdictionis ecclesiasticae et beneficiorum etc. — *V. Comp. n. 959. et seq.*

1126. — *R. ad 2º Quaer.* 1º Nulla difficultas pro baptismo, ad cuius valorem nulla requiritur jurisdictio, siquidem a quolibet homine, vel femina, positus ponendis valide administrari potest. 2º Valet

etiam administratio sacramenti poenitentiae. Ratio est, quia, licet Marinus inciderit in excommunicationem, fuit tamen toleratus, siquidem non supponitur nominatim excommunicatus; atqui excommunicatus toleratus non privatur jurisdictione; ergo post excommunicationem, uti prius, valides sacramentum poenitentiae ministrare potest.

1127. — *R. ad 3º Quaer.* Marinus licite potuit utrumque sacramentum ministrare, imo et debuit. Ratio est: 1º Quia excommunicatio privare non potest facultate ministrandi sacramenta in casu necessitatis; secus enim lex Ecclesiae esset in ruinam, et non in aedificationem. Atqui, si Marinus potuit licite, etiam debuit sacramentum utrumque ministrare, urgente scilicet lege caritatis et officii proprii. Ergo etc. (¹) 2º Quia excommunicatus toleratus, etiam seclusa necessitate, sacramenta fidelibus conferre potest, quoties ad id est requisitus; fideles enim possunt communicare cum ipso, praesertim ad bonum proprium, et proinde eum requirere possunt. Ergo eorum requisitioni acquiescere potest et debet. Sed actum contritionis prius praemittere tenetur, ut in statu gratiae sacramenta conferat. — *Elbel n. 53.*

1128. — *R. ad 4º Quaer.* Si Marinus fuisset nominatim excommunicatus, nihilominus adhuc potuisset et debuisset praefata conferre sacramenta, stante proximi extrema necessitate; omnis enim sacerdos, quantumvis excommunicatus vel etiam degradatus, absolvere potest fideles in articulo mortis, cum ita statuerit pia mater Ecclesia, ne quis ob defectum sacramenti pereat; seclusa autem necessitate excommunicatus vitandus omni jurisdictione destituitur. — *V. Comp. n. 960. (²) et de poenit. n. 550. Q. 6º.*

(¹) Supponit itaque auctor necessitatem recipiendi sacramenta, quae in enarratione casus non clare expressa apparet. Sed excusatur praeterea Marinus quoad prohibitionem vi legis ecclesiasticae factam ob grave periculum infamiae. (N. edit.)

(²) cum *notis*. (N. edit.)

(¹) *Comp. p. 2. n. 175.* (N. edit.)

CASUS IV.

DUELLUM.

1° Honoratus et Nicasius milites, habita inter se gravi querela, stringunt gladios. Honoratus dicit: *Veni foras et rem tibi ostendam*. Eunt et pugnant; sed, intervenientibus amicis, ab invicem separantur. Altero die Honoratus scribit Nicasio: *A prandio hora tertia cupio te videre in prato suburbano et rem tibi ostendere*. Literas deferret Paternus, qui etiam gladium suum Honorato ad pugnandum commodat. Comparent Honoratus et Nicasius, dicto tempore et loco nominato dimicaturi, magna comitante catterva. Jam certamen ineunt, et mox Honoratus infelliciter occumbit.

2° Nicander, a Nazario contumeliis appetitus, ei duellum condicit certo loco et tempore ineundum. Ad locum pugnae accedit Nicander, magno septus comitatu; eodem se contulere nonnulli, futuri certaminis spectatores. Verum, Nazario in campum non descendente, pugna locum non habuit.

Hinc

Quaer 1° *Per quale duellum censura contrahatur?*

2° *An duellantes in primo casu excommunicationem contraxerint tum prima, tum secunda vice?*

3° *Quid de Paterni cooperatione?*

4° *An Nicander in secundo casu excommunicatione ligatus censeri debeat? An ejus comites et alii spectatores?*

Solutio.

1129. — *R. ad 1^m Quaes.* Censura seu excommunicatio contra duellantes contrahitur tantum per duellum in stricto sensu habitum, seu per pugnam periculosam duorum, ex condito praecedenti de loco et tempore. Aliqui dicunt, conditum debere etiam esse de armis; sed illa circumstantia videtur omnino accidentalis, quia duellantes convenientes de loco et tempore etiam de armis conveniunt.

Non autem requiruntur testes ad censuram contrahendam. Sufficit vero provocatio et acceptatio duelli, licet casu pugna non sequatur, v. g. quia ab aliis impeditur. Patet ex constit. *Benedicti XIV. Detestabilem*. — *V. Comp. n. 973. et p. 1. n. 404.* — *S. Lit. n. 220.; de 5° praec. n. 401.*

1130. — *R. ad 2^m Quaes.* Praefati milites non contraxerunt excommunicationem prima vice, licet graviter peccaverint, quia non praecessit conventio de tempore et loco determinato ad confligendum, et proinde non fuit provocatio et acceptatio ad duellum proprie dictum, sed rixa, quae prius verbis incoeperat et armis proseguenda erat. — *S. Lit. ibid.* Secunda autem vice uterque excommunicationem contraxit; adsunt enim in casu omnes conditiones ad censuram requisitae.

1131. — *R. ad 3^m Quaes.* Paternus etiam excommunicationem contrahit propter duplicem cooperationem, scilicet: 1° literas provocationis ad duellum deferendo; 2° gladium proprium provocanti commodando. Omnes enim duello vere cooperantes eidem censurae subjacent, ac ipsi, qui nefariam pugnam ineunt.

Quid vero de spectatoribus? Etiam eadem censura innodati sunt spectatores omnes, qui de industria in locum certaminis se contulerunt, ut pugnae assisterent. Secus vero de illis, qui transeundo tantum, obiter et casu adspexerunt. Idem dicto de aliis, qui a longe vel in secreto duellum spectarunt. — *S. Lit. n. 220. Not. 3.*

1132. — *R. ad 4^m Quaes.* Nicander non videtur incidisse in excommunicationem, ut sat liquet ex verbis bullae *Gregorii XIII.* Nam legis verba utriusque adversarii accessum requirunt, siquidem numero plurali exprimuntur, nempe: *si pugnaturi accesserunt...*; duellum enim non habetur, ne inchoative quidem, per unum solum hominem adversario destitutum, nec pugnaturi dicuntur *accessisse*, *nec tantum accedente*. Nec obstat, quod duellantes censurae subjaceant, etiam pugna non secuta, quia hoc est intelligendum, quando accedunt quidem, sed ab aliis a

pugnando impediuntur; sic enim verba Pontificis: „Etiam si illi, qui ad locum de-
„stinatum pugnaturi *accesserint*, impediti
„pugnam non commiserint, si per ipsos
„non stetit, quominus committeretur.“

Ergo Nicander non censetur censura innodatus; proinde neque comites, neque spectatores excommunicationi subjacent, quia non habitum est duellum stricte dictum, ne inchoatum quidem. Insuper, si Nicander immunis sit a censura, multo magis immunes erunt comites, qui non sunt personae principales⁽¹⁾ — *Comitolus lib. 6. quaest. 18.*

⁽¹⁾ Nescio tamen, an non praedicti hisce verbis constitutionis *Illius vices Clementis VIII.* (quam invenies apud *Ferraris, Pr. bibl. ad v. Duellum art. 2. n. 1.*) §. 6. *Praeterea et. seq.* feriantur: „Volentes, eos omnes et singulos,.... quive aliis ad singulare certamen publice vel occulte ineundum, vel ad provocandum aliquem ad pugnam... auxilium, consilium, operam vel favorem praestiterint, sive id suaserint, aut mandaverint, quique in praemissis vel eorum aliquo se quomodolibet immiscuerint, etiam si neque pugna aliqua, vel certamen, aut effectus, non accessus, aut actus ad pugnam proximus, neque expressa et aperta provocatio subsequuta fuerit..., nihilominus censuris et poenis omnibus in praesenti et aliis praedictis constitutionibus (Pii IV. et Gregorii XIII.) et decreto (concilii Trid.) contentis subiacere...“

„Quinimo de novo etiam per praesentes... excommunicamus et anathematizamus... omnes et quoscumque publice vel privatim, palam vel occulte, in quibuscumque locis, modis, et formis, ac casibus sub praesenti Nostra, et aliis praedictis constitutionibus ac decreto comprehensis, singulare certamen (quod duellum vulgo dicitur) ex composito ineuntes, nec non id scelus suadentes, aut provocantes, opem, consilium vel favorem praestantes, equos, commentus praebentes, aut comitantes, vel circa chartulas seu libellos, literas, nuntios aut quaecumque alia scripta huiusmodi quomodolibet peccantes, huiusque delicti socios de industria, spectatores, patrimonios, fautores, defensores... Supradictos omnes eorumque singulos ipso facto... perpetui anathematis, excommunicationis majoris... mucrone percussos et damnatos harum serie declaramus;.. ejus.. excommunicationis absolutionem ab alio,

CASUS V.

LECTIO LIBRORUM HAERETICORUM (1°).

1° Pamphilus, commodatum sibi librum lectitans de *religione pertractantem*, quaedam deprehendit, quae a doctrina catholica abhorreere videntur. Attamen, styli elegantia et eruditionis varietate allectus, illum legere prosequitur. Mox pondere rationum, quae contra religionem catholicam afferuntur, commotus, dubitare coepit, an non vera sit illa doctrina, quae catholicis dogmatibus adversatur.

2° Prosper, vir doctus, facultate legendi libros vetitos carens, ut haeretici cujusdam opus de religione tractans eruditionis gratia legere valeat, amicum adit illa facultate pollentem et ab eo petit, ut illum librum sibi legat. Audita lectione libri haeretici minime a catholica fide dimovetur. Alia autem die, ut dissertationem in quadam academia legendam perficere possit, quatuor vel quinque paginas ejusdem vetiti libri ipse perlegit, in quibus nihil contra catholicam fidem invenit. Alias emit librum vetitum, ut eundem legat, et revera nonnullas ejus lineas legit; sed conscientiae stimulis pressus lectionem intermittit.

Hinc

Quaer. 1° *Quaenam requirantur conditiones, ut vetitum librum legendo graviter quis peccet et in excommunicationem incurrat?*

2° *An Pamphilus in excommunicationem inciderit in primo casu, et quot peccata commiserit?*

3° *An Prosper graviter peccaverit et censuram contraxerit audiendo legentem legensque ipse, ut in secundo casu?*

quam a Nobis et pro tempore existente Romano Pontifice... nequeant obtinere.“
— V. etiam *Giraldi, Expos. juris pont. p. 2. sect. 194. — S. Lig. n. 220. Notandum 4. (N. edit.)*

Solutio.

1133. — *R. ad 1^m Quaes.* Requiritur sequentes:

1° *Ut auctor sit haereticus.* Hinc non contrahunt excommunicationem legentes libros infidelium, etsi haeresim contineant, quia in bulla dicitur: *legentes libros haereticorum.* Attamen, si liber ex professo tractat de haeresi, licet auctor lateat, prohibetur, quia auctor censetur haereticus.

2° *Ut liber de religione tractet ex professo vel haeresim contineat.* Hinc liber haeretici tractans de religione prohibetur sub poena excommunicationis, licet errorem nullum contineat, neque excusatur legens, si legat, ut errores confutare valeat, nisi periculum sit in mora, nec facilis aditus ad superiorem pateat.

3° *Ut lectio fiat in materia notabili, generaliter loquendo,* juxta sententiam communem, quae in hoc levitatem materiae admittit. Sed non conveniunt doctores in hac materia notabili determinando; videtur attendendum ad finem legislatoris seu prohibitionis. Hinc, si aperiendo librum haeticum incidas in doctrinam, quae est *directe contra fidem*, poteris in excommunicationem incurrere, etiamsi legas paucas lineas tantum, quia in ipsis potest esse periculum perversionis; secus vero, si liber sit de materia indifferenti principaliter: tunc enim legendo etiam paginam excusaris a mortali, si nullum ibi invenias errorem. — *S. Lig. n. 282. et seq. (1)*

1134. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Pamphilus contraxit excommunicationem, quia legit partem notabilem libri haeretici. Quamvis enim auctor libri lateat, censendus est haereticus; tractat enim ex professo de haeresi, cum Pamphilus legens pondere rationum ita commotus et devictus fuerit, ut de veritate fidei catholicae graviter dubitaverit. Nec obstat, quod determinatus sit ad legendum ob styli elegantiam et eruditionis varietatem, quia hoc

non tollit periculum, nec proinde a censura excusat. Attamen haec excommunicationis est indicis tantum, non vero bullae *Coenae*, quia, cum auctor ignoretur, latet, utrum natus sit in secta haeretica, nec constat, quod damnatus sit ut haereticus. (1) Proinde illa excommunicatio non est reservata. — *S. Lig. n. 288. — V. Comp. n. 982.*

2° Pamphilus duplex peccatum mortale patravit, scilicet primum legendo in materia notabili librum periculosum et ab Ecclesia prohibitum; secundum vero de

(1) Non satis conveniunt auctores, quinam sint haeretici, quorum libri per bullam *Coenae* prohibentur. Ajunt aliqui, hanc vocem illos complecti, qui ut haeretici damnati sunt. — Ita *Lacroix l. 7. n. 334.*, qui addit *n. 329.*, non opus esse, ut auctor libri sit haereticus denunciatus, imo sufficere, ipsum materialem tantum esse haeticum, si scribat haereses, quia talis auctor communiter et publice haeticus censetur; item, uti videtur, *Pirhing, jus can. l. 5. tit. 7. n. 20.*; *Holzmann, jus can. in eundem tit. n. 252.* Simile quid asserit *Layman (l. 2. tr. 1. c. 15. n. 2.)*. „Licet in libro catholici scriptoris,“ ita ipse, „vel qui publice catholicus existimatur, manifeste haereses contineantur, tamen excommunicationem hanc non incurret, qui illum legit.“

Alii vocem illam latius interpretari videntur, docentes, non sufficere, si liber sit auctoris catholici, etsi unam vel plures haereses ex ignorantia, imprudentia aut inadvertentia inspersas habeat. — Ita *Reiffenstuel, in l. 5. decr. tit. 7. n. 36.*; *Ferraris sub v. Libri prohibiti n. 28.*

Schmalzgrueber (in l. 5. decr. tit. 7. n. 32. et 35.) varias sententias in unum colligit asserendo, incurrere excommunicationem bullae ab iis, qui legunt hujusmodi librum conscriptum ab haetico vel publice pro tali habito, esseque perinde, sive editus sit ab auctore suo, antequam de haeresi damnetur, sive post illius damnationem; secus vero, si liber sit alicujus catholici, etsi aliquos errores contra fidem per ignorantiam auctoris vel per malitiam alicujus haeretici inspersos habeat.

Inspectis hisce auctorum sententiis et textu bullae ipsius puto, non constare, prohibitionem illam extendi ad libros eorum, qui alicui sectae haeticae non annumerantur. (N. edit.)

(1) Assignat hic auctor condiciones requisitas, ut incurratur excommunicatio reservata, fulminata per bullam *Coenae*. — Cf. de hisce *Comp. n. 982. et seq. cum notis.* (N. edit.)

vera fide cum deliberata cognitione dubitando.

1135. — *R. ad 3^m Quaes.* Quid de Prospero? 1° *Probabiliter* non contraxit excommunicationem audiendo legere, quia non ipse legit, et poena fertur in ipsos legentes; hic enim, cum agatur de odiosis, lex stricte interpretanda est. Imo *probabiliter* etiam excusatur a censura, quamvis ipse alium ad legendum induxerit, propter eandem rationem. 2° Videtur etiam juxta *Sporer et alios* a peccato saltem mortali eximendus, si audiendo legere nullum sit ei perversionis periculum. 3° Non est autem ab excommunicatione bullae *Coenae* liberandus, ut videtur, ex eo quod quatuor vel quinque paginas libri illius haeretici legerit, licet nullum errorem in iis reperit, quia materia haec gravis apparet juxta superius dicta. 4° Tandem peccavit graviter et in excommunicationem incurrit librum emendo vetitum, cum censura feratur non solum in legentes, sed etiam in imprimentes, vendentes, ementes et retinentes. (1) Sed in eam non incurrit propter lectionem, cum paucas lineas tantum legerit. — *V. S. Lig. n. 284. 285. 292. — Recole dicta in parte 1. Cas. XIII. de leg. n. 107. 108.*

CASUS VI.

LECTIO LIBRORUM HAERETICORUM (2°).

Lucas varia manuscripta ab haeretico conscripta pluries legit, nec putavit censuram contrahere, quia typis publicis non sunt edita. Alias in bibliopolae officina epistolam cujusdam anonymi legit, quatuor vel quinque foliis impressam, qua Ecclesiae doctrina impetebatur. — Alias sub manu reperiens librum, a noto heterodoxo in lucem emissum ad novam quamdam doctrinam proponendam, legit statim auctoris monitum operi praefixum et in exigua pagella contentum. Statuit deinde, volumen illud non ulterius legere, sed solummodo ad majus bibliothecae suae ornamentum

(1) Ita *S. Lig. l. c. cum Salmant., de cens. c. 4. p. 5. n. 74.* Bulla ait: „scienter legentes aut retinentes, imprimentes, seu quomodolibet defendentes.“ (N. edit.)

servare. Verum ab amico admonitus, libros hujusmodi neque legi, neque retineri posse, quin contrahatur excommunicatio Papae reservata, eos nonnullis adhuc diebus retinuit et tandem flammis ad comburendum dedit.

Hinc

Quaer. 1° *An Lucas excommunicationem Papae reservatam ob lecta manuscripta contraxerit?*

2° *An in eandem censuram incurrerit ob lectam epistolam auctoris anonymi, erroribus refertam?*

3° *An censuram contraxerit monitum praetium libri haeretici legendo?*

4° *An etiam excommunicatione obstrictus fuerit ob librum ad paucos dies retentum, vel quia illum ipse combussit potius, quam praesidibus ecclesiasticis eum traderet?*

Solutio.

1186. — *R. ad 1^m Quaes.* *Affirmandum* videtur cum sententia communi juxta *Lacroix l. 7. n. 339.* contra *plures*, qui dicunt, manuscripta non esse libros. Ratio est, quia manuscripta etiam veniunt nomine libri, prout libri dicebantur, antequam typographia inventa fuisset, et nunc etiam communiter in rituali appellantur libri codices parochorum ad baptismata vel matrimonia referenda. Huic sententiae magis adhaeret *S. Lig.*, ut ipse fatetur *n. 293.* Saltem Lucas non potest effugere excommunicationem non reservatam indicis, quo prohibetur lectio quarumcumque scripturarum ab haeticis compositarum, licet breves sint et haeresim non contineant, donec examinentur et approbentur. (1) — *S. Lig. n. 293.*

1187. — *R. ad 2^m Quaes.* Lucas non videtur incurrere in excommunicationem bullae, Papae reservatam, ob lectionem epistolae, quae ab haeretico composita videtur, cum erroribus sit referta. Ratio est, quia epistola non dicitur liber. — *Ita Sanch. et alii.* Sed eximi nequit a cen-

(1) *V. Comp. n. 982. 1° not. (N. edit.)*

sura indicis non reservata, quae fertur in legentes scripta haereticorum vel eorum, qui merito praesumuntur haeretici, quaecumque sint, ut modo dictum est. — *S. Lig. n. 293.*

1138. — *R. ad 3^m Quaes.* An in censuram incurrerit ob lectionem praevii moniti libri haeretici? — *R.* Facillime eam contrahere potuit, quia generatim hujusmodi monita seu prooemia errorem continent et sunt periculo plena. Etenim ordinarie error prima fronte aperte docetur, vel saltem dolose et fucate innuitur. Proinde, licet exigua pagella legatur, venenum tamen mox exhauritur et materia gravis evadit.⁽¹⁾ — *S. Lig. n. 292.*

1139. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Lucas excommunicationem non contraxit librum haeticum retinendo, ignorans, id esse sub censura prohibitum: imo idem dicendum, si id ex ignorantia vincibili et etiam crassa fecerit, quia in bulla dicitur *scilicet*. — 2° Neque incurrit in censuram, si ad unam vel alteram diem retinuit librum, postquam admonitus fuerit, illum retineri non posse, quia videtur tunc dari materiae parvitas. Secus vero, si pluribus aliis diebus retinuerit. — *S. Lig. n. 295. 296.* — 3° Neque censuram contraxit librum comburendo, quia liber, qui comburitur, non retinetur. Attamen comburens, cognita *Julii III.* prohibitione, a peccato, et quidem gravi, excusari nequit, cum Pontifex id prohibuerit *in virtute sanctae obedientiae*. — *S. Lig. n. 299.*

CASUS VII.

CLAUSURA RELIGIOSA.

1° Justina monialis, levitate abrepta, subiens eam partem rotae, quae intra monasterium patebat, in oppositam seu exteriorem partem volvitur ac, eundem situm et locum intra ligneum illum orbem retinens, mox intro revolvitur.

2° Damaris, alia monialis, in ostio monasterii aperto insistens, crus integrum extra januam effert. Alias, in ostii limine consistens, caput et superiorem corporis partem extra illud protendit.

⁽¹⁾ Sine dubio vero talia prooemia partem libri haeretici constituunt. (N. edit.)

Hinc

Quaer. 1° An Justina excommunicationem contraxerit?

2° An Damaris in duplici casu?

3° An violantes clausuram monialium in Gallia excommunicatione innodentur?

Solutio.

1140. — *R. ad 1^m Quaes.* Justina videtur censuram contraxisse. Ratio ex qua reapse exivit extra septa monasterii, quod sic probatur:

1° Ille locus censendus est extra septa monasterii, ad quem accessus impune laicis datur. Atqui laici impune accedere possunt ad illum locum, quo Justina rotam versans delata est. Ergo illa exivit e septis monasterii; ergo in censuram incurrit.

2° Si monialis ibi consistens non censeretur esse extra clausuram, jam ibi reperiri possent tum moniales, tum externi. Hoc autem evidenter est contra mentem Pontificis, qui leges clausurae statuit cum poenis earum violationi annexis, siquidem voluit praecavere pericula, quae occurrerent, si moniales cum externis in eodem loco consistere possent. Ergo revera Justina censetur clausuram violasse.

3° Res posita in rota, quando ejus aditus exterius patet, non dicitur adhuc in monasterio esse, nec censetur intra monasterium, nisi quando, rota circumvecta, ad septa pervenit atque in monialium potestate habetur. Ergo monialis extra clausuram circumvecta est. Ergo incurrit in excommunicationem. — *Comitolus l. 3. quaest. 3.*

1141. — *R. ad 2^m Quaes.* Damaris non videtur contraxisse censuram, neque in primo, neque in secundo casu. Etenim ad clausuram violandam ex parte monialium requiritur egressus e monasterio. Atqui non censetur e monasterio egredi illa monialis, quae pedem unum tantum ponit in limine januae seu extra januam, neque ea, quae caput aut partem corporis superiorem extra solium monasterii protendit; nam egredi non dicitur monialis, nisi toto corpore extra januam exstet. Ergo Damaris ab excommunicatione excusanda est. — *S. Lig. n. 229. — Sanchez etc*

1142. — *R. ad 3^m Quaes. Negative.*

probabilis. Ratio est, quia in praesentibus rerum adjunctis non agnoscuntur moniales proprie dictae. Igitur leges poenales, quae feruntur in violantes clausuram monialium, ibi locum non habent. Proinde neque moniales e monasterio egredientes excommunicationem contrahunt. — *P. Gautrelet, traité de l'état religieux t. 1. p. 2. c. 2. — V. Comp., de statibus n. 181.*

CASUS VIII.

SUSPENSIO.

1° Gratianus parochus ob quoddam delictum ab officio, ordine et etiam a beneficio ab episcopo suspensus fuit. Eadem autem die, qua suspensionis decretum accepit, ad infantem baptizandum advocatus est, quod et fecit. Die vero sequenti sacrum fecit. Postea perrexit ad aliam dioecesim, ubi pluries celebravit.

2° Gasto sacerdos, nescio qua de causa, ab audiendis confessionibus per semestre suspenditur. Nihilominus pergit ille sacrum facere, baptizare, s. eucharistiam et extremam unctionem conferre, imo etiam confessiones extra parochiam excipere.

Hinc

Quaer. 1° *Qualis sit suspensionis effectus?*

2° *An Gratianus potuerit sine nota irregularitatis baptizare et sacrum facere, accepto suspensionis decreto?*

3° *An potuerit extra dioecesim celebrare?*

4° *An Gasto potuerit dicta sacramenta ministrare?*

5° *An potuerit confessiones extra parochiam excipere?*

Solutio.

1143. — *R. ad 1^m Quaes.* Suspendio, quatenus est censura, privat clericum ad tempus, ex parte vel ex toto, usu potestatis, quam habet ratione ordinis, officii et beneficii. — *V. Comp. n. 993.*

1144. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Gratianus non peccavit, nec irregularitatem contraxit infantem baptizando, si ad manum non habuerit alium sacerdotem, v. g. vi-

carium aut capellanum, qui id peragere posset. Ratio est, quia tunc ipse debuit sacramentum baptismatis conferre, urgente necessitate et infamiae periculo. Secus autem dicendum est, si alius adfuit, qui loco ipsius munus baptizandi adimplere posset.

2° Pariter distinguendum est quoad sacrum. Etenim, si necessario celebrare debuerit sive pro populo (¹), sive alia de causa, aut ad vitandum infamiae periculum, nec adfuerit alius sacerdos, qui celebrare valeret, tunc non peccavit sacrum peragendo, ideoque non contraxit irregularitatem, quia Ecclesia, pia mater, non censetur velle poenam suspensionis infligere cum tanto incommodo. Secus vero in alia hypothesisi. *Ita communissime theologi, inquit Elbel n. 132.*

1145. — *R. ad 3^m Quaes.* Gratianus toties peccavit graviter, quoties celebravit extra dioecesim, et irregularitatem contraxit. Ratio est, quia suspensio est poena *personalis*, et proinde suspensus in uno loco est quoque suspensus in alio loco, etiam extra dioecesim. Supponitur autem non adesse periculum publici scandali aut infamiae, si abstineret a sacro quotidie faciendo. — *Elbel n. 134. — Layman etc.*

1146. — *R. ad 4^m Quaes.* Gasto minime peccavit, nec proinde irregularitatem incurrit sacrum faciendo et sacramenta, exclusa poenitentia, ministrando, quia non erat suspensus totaliter *ab officio*, sed tantum *ab administratione sacramenti poenitentiae*. Ergo licite potuit alias officii sui funciones obire, quin irregularitatem incurreret. Sacerdos enim, suspensus cum restrictione, prohibetur tantum id facere, quod verbis prohibitionis exprimitur. Secus vero de eo, qui est suspensus simpliciter, quia tunc indistincte suspensus censetur, seu tum ab officio, tum a beneficio.

R. ad 5^m Quaes. Gasto non potuit neque licite, neque valide confessiones excipere extra parochiam, licet antea ad

(¹) Necessitas celebrandi pro populo vix sufficiens erit, nisi alia ratio justa adsit. (N. edit.)

totam dioecesim approbatus fuerit, quia erat suspensus nominatim denunciatus⁽¹⁾; ergo per legitimam suspensionem jurisdictione actuali privatus est. Suspendio enim non afficit locum, sed personam immediate; ergo, ubicumque haec existat, manet ligata, donec legitime absolvatur. Secus est de beneficiato, qui beneficia in variis dioecesis habet; hic enim, si suspendatur a beneficio ab episcopo hujus dioecesis, non censetur suspensus a beneficio, quod habet in alia dioecesi⁽²⁾, quia sententia poenalis eo non se extendit. — *Voti n. 1434. 1435.*

CASUS IX.

SEPULTURA ECCLESIASTICA.

Plures parochi, inter se confabulantes, de sepultura ecclesiastica sermonem habent.

1° Paulus ait: Adil quendam moribundum, a multis annis a sacramentis alienum; nunquam potui illum ad confessionem inducere. Cum ego uniens testis repulsae fuisset et aeger esset jamjam moriturus, rem nemini dixi ad familiae contristationem et ad publicum scandalum vitandum, et defunctum cum bona pace in terra sancta sepelivi.

2° Marcus vero vice sua sic alios affatus est: Et ego olim adil virum haeticum infirmum, in mea parochia habitantem. Mihi visus est in bona fide versari et credere, quemque christianum in sua religione salvari posse, ac timore humano a religione catholica retrahi. Quaesivi, an absolvi vellet a peccatis paratusque foret, religionem catholicam amplecti, si sciret, suam esse erroneam, eumque annuentem de peccatis in genere se accusantem⁽³⁾ absolvi, et postea mortuum, petentibus cognatis, cum catholicis sepelivi.

(1) Non apparet ex enarratione casus, Gastonem fuisse tamquam censura innodatum publice denunciatum. Hinc applica, si haec circumstantia desit, dicta sub n. 1145. (N. edit.)

(2) si id non exprimitur — V. *Maxotte tr. 8. disp. 3. quæst. 1. c. 3. Quæst. 2°.* (N. edit.)

(3) et de ipsis supernaturaliter dolentem — (N. edit.)

3° Philippus ait: Habui virum probum quidem, sed tristem, in mea parochia. Hic vespere se quieti nocturnae commisit cum aliis. Mane inventus est in laqueo suspensus et mortuus. Ego, secreto admonitus, rem alto silentio premens simulavi, virum morte repentina decessisse, et eum more aliorum sepelivi.

Hinc

Quæst. 1° Quibusnam competat sepultura ecclesiastica, et quibus non competat?

2° An prædicti parochi recte egerint?

3° An infantes hæreticorum baptisati sive a pastore catholico, sive ab hæretico in cœmeterio catholicorum sepeliri possint?

Solutio.

1147. — *R. ad 1^{am} Quæst.* Sepultura sacra donandi sunt omnes catholici, qui ea non sunt effecti indigni juxta a. canones. Privandi autem sunt sepultura ecclesiastica infideles, apostatae, hæretici, excommunicati publici et notorii, nominatim interdicti, suicidae, duellantes, peccatores publici, qui in impenitentia decesserunt, et peccatores, qui in actu criminalis mortui sunt, si delictum sit certum et publicum. — *V. Comp. n. 1011. — Gousset, de extrema unctione n. 336.*

1148. — *R. ad 2^{am} Quæst.* In primo casu recte egit Paulus, impletatem moribundi occultam dissimulando et permittendo, ut cognati et alii crederent, eum fuisse absolutum. Debent enim vitari scandala, quantum fieri potest. Sic interpretanda est lex Ecclesiae, quia secus non in aedificationem, sed in destructionem cederet. Igitur peccatori impenitenti nunquam deneganda est sepultura ecclesiastica, nisi de impenitentia publice constet, modo tamen aliquod scandalum non sit reparandum necessario. — *Gousset ibid. — V. Comp. n. 1013.*

1149. — *In secundo casu* minime vituperandus videtur Marcus, si prudenter timuit, ne pravus exitus succederet, virum hunc hæreticum ad fidem catholicam directe amplectendam inducendo, ut facile

evenire potest. Insuper absolutio ipsi tali modo impertita non apparet invalida, cum *probabiliter* adsint omnia ad sacramentum poenitentiae requisita. Sic *Elbel, de poen. n. 218. — Lacroix l. 6. part. 2. n. 1866. — Recole dicta supra de confess. Cas. XXII. n. 491.* Quod autem ad sepulturam sacram attinet, imprimis scandalum fidellum tollendum erat, declarando nempe, illum haereticum in religione catholica mortuum esse. Nec recursus ad episcopum fuerat omittendus, si haberi potuerit.

1150. — *In tertio casu* bene fecit Philippus, et proinde laudandus. Ratio est: 1° quia, cum suicidium fuerit secretum, non erat patefaciendum cum infamia suicidae ejusque familiae, ut legi Ecclesiae obtemperaretur: Ecclesia enim in hujusmodi casibus praeceptum suum urgere minime censetur; 2° quia, cum vir ille fuerit maxime in tristitiam proclivis, potuit parochus cum sufficiente fundamento suspicari, eum in amentiam ob melancholiam cecidisse. Ergo laudabiliter egit Philippus hominem in terra sancta sepeliendo.

1151. — *R. ad 3^m Quaes. Affirmative* absque difficultate. Baptismus enim est Christi et Ecclesiae verae seu catholicae; ergo praefati pueri ad Ecclesiam omnino pertinent. Sunt enim vere de corpore Ecclesiae effecti per baptismum, neque per errores ab ea separati sunt. Nec obstat, quod a ministro haeretico forte baptizati sint, siquidem hoc validitati baptismi officere nequit.

CASUS X.

INTERDICTUM (1°).

1° Maximinus episcopus interdictum tulit in omnes ecclesias et incolas alicujus civitatis gravissima de causa. Attamen Aemilius parochus viaticum et extremam unctionem moribundo ministravit, et plura benedixit matrimonia.

2° Natalis parochus in civitate, ubi incolae interdicto generali subjiciebantur, baptismum et viaticum pluribus parochianis ministravit; imo et viaticum ad moribundum cum ordinaria solemnitate attulit.

Hinc

Quaer. 1° *Quid et quotuplex interdictum?*

2° *An interdictum violaverit Aemilius in primo casu?*

3° *An Natalis in secundo casu?*

Solutio.

1152. — *R. ad 1^m Quaes.* 1° Interdictum est poena spiritualis, qua usus divinorum officiorum, aliquorum sacramentorum et sepulturae sacrae certis personis aut in certis locis prohibetur. Hinc interdictum est personale aut locale, generale vel particulare.

2° Interdictum *particulare* non cadit, nisi in personas aut in loca designata. Interdictum *sine limitatione* in aliquod totum omnes ejus partes afficit. — *V. Comp. n. 1002.*

1153. — *R. ad 2^m Quaes.* Aemilius in *primo casu* non violavit interdictum, ministrando viaticum moribundo, quia semper licet conferre sacramentum eucharistiae fidelibus in periculo mortis versantibus, sive interdictum sit *locale* aut *personale*, *generale* aut *particulare*. 2° Violavit autem interdictum ministrando extremam unctionem, quia illud sacramentum in interdicto generali (1) prohibetur, utpote minoris necessitatis. Attamen posset conferri aegroto, qui sacramentum poenitentiae recipere non potest. 3° *Probabiliter* autem non violavit interdictum benedicens matrimonia, quia hoc sacramentum quoad substantiam non ab Ecclesia, sed ab ipsis contrahentibus ministratur. (2) — *S. Lig. n. 334. — Pontas v. Interdict Cas. 9. — Collet, adnotator in Pontas, ibid.*

1154. — *R. ad 3^m Quaes.* Neque Natalis violavit interdictum in secundo casu, quia semper licet ministrare baptismum in tempore interdicti; sacramentum enim illud est primae necessitatis. Nec prohibetur viaticum, ut modo in responsione ad

(1) vel, particulari — (N. edit.)

(2) Potuit quidem assistere; sed benedictio nuptiarum *probabiliter* est omittenda, saltem in genere. — *Layman l. 1. tr. 5. p. 4. c. 2. n. 1. — Goritia tab. 219. l. 2. (N. edit.)*

1^m casum dictum est. Nec obstat, quod haec sacramenta cum solemnitate consueta ministraverit, quia *cap. Alma mater* (24.) *de sent. excomm. in 6°* (V. 11.), solemnitatem in officiis divinis prohibens tempore interdicti, nihil dicit de solemnitate, de qua hic agitur. Praeterea ex *reg. juris 35. in 6°* „*plus semper in se continet, quod est minus.*“ Porro jus verbis generalibus permittit administrationem sacramentorum praedictorum absque restrictione; ergo censetur etiam permittere, ut consuetoritu conferantur. Insuper caeremoniae sunt veluti accessorium in collatione sacramentorum; *accessorium autem sequitur principale.* (*Reg. 42. ibid.*) — *Pontas ibid. Cas. 10.*

CASUS XI.

INTERDICTUM (2°).

1° Firminus parochus confessiones plurium fidelium excepit, licet incolae loci interdicto generali subjicerentur nec ulla urgeret necessitas.

2° Exsuperius parochus publicam habuit concionem in sua ecclesia die festivo patroni, adstantibus plerisque parochianis, licet ecclesia illa cum incolis interdicta fuerit. Postea autem inquit, an interdictum violaverit.

3° Justinus parochus missam celebravit in ecclesia parochiali, licet sacellum aliquod ejusdem ecclesiae et adjacens coemeterium ab episcopo, nescio qua de causa, interdictum fuerit.

Hinc

Quaer. 1° *An Firminus violaverit interdictum in primo casu?*

2° *An Exsuperius in secundo casu?*

3° *An Justinus in tertio casu?*
Solutio.

1155. — *R. ad 1^m Quaes. Negative.* Firminus enim ab omni culpa excusandus est, quia Ecclesia, non obstante interdicto, permittit administrationem baptismi, confirmationis et poenitentiae, dummodo

fideles, qui ea petunt, excommunicationi non subiaceant, aut nominatim interdicti non sint. (1) Imo, nec ulla datur exceptio urgente mortis periculo, in quo etiam licet s. viaticum ministrare, ut supra dictum est. Attamen pro baptismo (2) non admittendi sunt in ecclesia, nisi illi soli, qui ad ejus solemnitatem requiruntur. — *Pontas ibid. Cas. 11.*

1156. — *R. ad 2^m Quaes. Negative pariter.* Ratio est, quia, licet officia divina prohibeantur in ecclesia stante interdicto generali, conciones tamen minime vetantur, cum sub nomine officiorum non comprehendantur. Insuper praedicatio divini verbi prohiberi nequit; secus enim impediretur instructio christiana, adeo fidelibus necessaria, nec daretur modus peccantes ad mellorem frugem revocandi. — *Pontas v. Interdict Cas. 12.*

1157. — *R. ad 3^m Quaes.* Quid vero de Justino? Absolvendus. Etenim 1° non peccavit concionando, quia, etiamsi tota ecclesia sit interdicta et in ea prohibeantur officia divina, ut missa, horae canonicae, benedictiones, praedicatio tamen numquam interdictur, ut declaravit *Innoc. III. c. Responso* (48.) *de sent. excomm.* (V. 39.) Ratio est, quia, si populus privaretur piis instructionibus, medio praecipue efficaci ad mellorem frugem percipiendam careret. (3)

2° Neque peccavit Justinus celebrando in ecclesia, licet aliquod sacellum hujus ecclesiae cum coemeterio esset interdictum; nam juxta regulam juris principale non sequitur accessorium, sed vice versa *accessorium sequitur principale.* Igitur, si ecclesia esset interdicta, sacella particularia ejusdem et coemeterium adjacens etiam interdicto subjicerentur; at non contra. — *S. Lig. n. 380. — Pontas ibid. Cas. 12. et 13.*

(1) Item, qui per suam culpam interdicto causam dederunt vel ad hanc cooperati sunt, non admittendi, antequam de delicto satisfecerint etc. — *V. c. Alma supra cit. — Layman l. c.* (N. edit.)

(2) praeter clericos — (N. edit.)

(3) Sed non legitur in casu, Justinum concionem habuisse. (N. edit.)

CASUS DE IRREGULARITATE

SEU

De irregularitate in genere; — de irregularitate ob defectum corporis. natalium, lenitatis, ob bigamiam, ob violationem censuræ, ob homicidium.

CASUS I.

IRREGULARITAS IN GENERE.

Anatolius, puer duodecim annorum, ut solus haeres esset parentum suorum, fratrem suum adhuc infantulum digito in os intromisso suffocavit. Peracta postmodum de hoc crimine poenitentia, operam dat studiis, ut sacerdos evadat. Absolutis autem studiis et jam sacerdos ordinatus legit in theologia, homicidas irregulares esse. Quid tunc faciet miser? A quo dispensationem ab irregularitate impetrabit? Nescit, quo se vertat. Donec autem occasionem habeat interrogandi de his theologum sibi notum, missam celebrare pergit.

Hinc

Quaer. 1° *An impuberes in irregularitatem ex delicto incurrant?*

2° *An ignorans irregularitatem ex delicto ab ea excusetur? An, etiamsi de homicidiis agatur?*

3° *An Anatolius celebrando cum dubio de irregularitate peccaverit et in poenam incurrerit?*

4° *Quis ab irregularitate dispensare possit?*

Solutio.

1158. — *R. ad 1^m Quaer.* Certum est, impuberes contrahere irregularitates ex defectu, quarum sunt capaces, v. g. ex defectu natalium etc. Controvertitur autem, an contrahant irregularitates ex delicto. Nihil in jure clarum reperitur. Multi affirmant cum *Sanchez*, quia jus neminem excipere videtur, nisi infantes non septennes; sed multi cum *Castropalao* excusant omnes impuberes ab omnibus poenis, excepta poena percussione clerici et viola-

tionis clausurae monialium.⁽¹⁾ — *Reuter, de censuris n. 269. — Lacroix* ⁽²⁾ etc.

1159. — *R. ad 2^m Quaer.* In primo casu *affirmative probabilius*, quia irregularitas ex delicto habet rationem poenae. Ita *communissime*, ait *S. Lig. n. 350.* ⁽³⁾ In secundo casu *negative*, quia casus homicidii excipitur propter specialem indecentiam, quam inducit. — *S. Lig. ibid.* Igitur ad contrahendam irregularitatem ex delicto requiritur scientia legis sub hac poena prohibentis, excepto tamen homicidii casu.

1160. — *R. ad 3^m Quaer.* 1° Anatolius *probabiliter* non versatur in casu irregularitatis, quia delictum in impubertate commisit. Nec obstat, quod de homicidio agatur: nam fit quidem exceptio pro homicidio in dubio aliquo facti; sed hic agitur de dubio juris, seu an lex impuberes attingat; porro communiter docent auctores, irregularitatem in dubio juris non contrahi. Praeterea juxta multos impuberes censentur eximi ab omnibus poenis, ut dictum est, si excipiatur poena pro percussione clerici et violatione clausurae monialium inflicta. 2° An vero peccaverit Anatolius missam celebrando, pendet a modo, quo ipse conscientiam suam effor-

⁽¹⁾ Contrarium in hac materia absolute tenet *Thesaurus (de poen. eccles. p. 1. c. 17. Limita II.)* quoad impuberes, qui annum septimum excesserunt et doli capaces sunt, exceptis solis irregularitatibus, quae consequuntur ex infamia juris, siquidem has non incurrunt impuberes infantiae proximi, i. e. qui decimum annum cum dimidio non excessere. (N. edit.)

⁽²⁾ *n. 446.* (N. edit.)

⁽³⁾ et *n. 351.* Contrarium defendit *Bönnighausen (tract. de irregul. fasc. 1. p. 2. c. 1. pag. 79. not.)* ut in praxi omnino amplectendum. (N. edit.)

mavit, antequam celebraret. Peccavit sane, et quidem graviter, si irregularem se reputavit nec aliqua necessitate ad sacrum faciendum impulsus fuit.

1161. — *R. ad 4^m Quaes.* 1° Papa dispensare potest ab irregularitate in omni casu, modo non adsit impedimentum de jure naturali. 2° Episcopus et regulares dispensare possunt, si irregularitas ex delicto occulto proveniat, homicidio tamen excepto. — *S. Lig. n. 353. et seq.; n. 396.* (¹) — Item delegati quilibet pro ratione acceptae facultatis dispensare valent.

CASUS II.

DEFECTUS CORPORIS.

Guillelmus sacerdos, dum rheda insidens quiete iter ageret, equis subito in furorem actis adeo infeliciter delapsus est, ut crus sibi fregerit, faciem non sine notabili macula gravissime alliserit, oculum sinistrum effoderit et pedem alterum adeo attriverit, ut abscindi debuerit. Postea vero, in sanitatem restitutus, nonnisi pede ligneo et baculo suffultus incedere valuit. Nollet pius sacerdos beneficio missam celebrandi carere; sed nescit, an non irregularis factus sit. Interrogati ab ipso de hoc varii sacerdotes, alii affirmant, et quidem quadruplici de causa, scilicet propter oculi carentiam, vultus maculam, pedem ligneum et baculi necessitatem; alii vero quoad omnia negant, fatentes, per haec quidem induci irregularitatem ante sacerdotil susceptionem, non vero ordinesuscepto.

Hinc

Quaer. 1° *Quomodo contrahatur irregularitas ob defectum corporis ante, vel post ordines susceptos?*

2° *An defectus oculi sinistri vel potentiae visivae in eo irregularitatem constituat?*

3° *An Guillelmus censeatur irregularis?*

Solutio.

1162. — *R. ad 1^m Quaes.* Irregularitas ob defectum corporis ex duplici capite contrahitur: 1° si quis ad exercitium or-

(¹) V. etiam *Comp. n. 1019. Q. 5° 1° not. 2.* (N. edit.)

dinis sit ineptus; 2° si alio notabilem horrorem vel indecentiam afferat. Hinc irregulares sunt: 1° mutilati, crus ligneum gerentes, manu, pollice aut indice uti non valentes; 2° caeci vel ita caecutientes, ut missam legere non possint; 3° surdi, qui vocem ministri audire nequeunt; 4° muti vel balbutientes, qui verba integra pronunciare non valent; 5° claudi, qui sine baculo ad altare sistere non possunt; 6° monstruosi aut enormiter deformes.

1163. — Praedicti defectus impediunt quidem sacrorum ordinum susceptionem, non omnes tamen impediunt eorum exercitium, quando absolute exerceri possunt absque nimia indecentia seu fidelium admiratione et horrore. Etenim *multa fieri prohibentur, quae tamen facta tenent.* — *C. Ad apostolicam (16.) de regular. (III. 31.)* Non igitur mirandum, quod superveniente corporis vitio, praesertim sine culpa vitiat, post susceptos ordines ministrare permittatur, quantum fieri potest, quamvis laborans tali defectu ab iis suscipiendis arceatur; quia *turptus efficitur, quam non admittitur hospes* juxta vulgatum axioma de jure can. depromptum, scil. ex *c. Quemadmodum (25.) de iurejurando (II. 24.);* et etiam quia *afflicto non est addenda afflictio* juxta *c. Ex parte (5.) de clerico aegrot. (III. 6.).* — *Elbel — Relfsenstuel — Castropalao — Lacroix — S. Lig. n. 413.*

1164. — *R. ad 2^m Quaes.* Communiter dicunt theologi, defectum oculi sinistri reddere irregularem ante ordinum susceptionem, quia canon missae, hoc oculo deficiente, legi non potest sine magna difficultate. Excipiunt tamen merito: si candidatus ad ordines oculo dextro sine magna difficultate canonem legere valeat, quod fieri posset attrahendo missale ad medium altaris prope calicem. In dubio res episcopi iudicio subjicienda est. Defectus autem ille exercitium ordinis jam suscepti impedire non potest. — *V. S. Lig. n. 404. — Comp. n. 1024. — Lacroix l. 7. n. 500. — Elbel n. 230.* (¹)

(¹) qui tamen monet *ib.*, in similibus casibus, si opus sit, providendum esse per sacerdotem assistentem, ne venerabili

1165. — *R. ad 8^m Quaes.* Guilielmus non videtur ut irregularis habendus; proinde licite missam celebrare potest. Ratio est, quia vitium corporis superveniens alicui jam ordinato solum impedit usum ordinis, qui exerceri nequit sine magna difficultate vel scandalo aut periculo irreverentiae. Atqui celebratio missae a Guilielmo haberi potest sine magna difficultate, non obstantibus vitis supradictis: neque enim est, cur fideles inde scandalum capiant, imo potius ad compassionem movebuntur, praesertim cum tales defectus absque culpa sacerdotis jam ordinati advenierint. Attamen, cum nemo in causa sua iudex sit, consultius erit ad episcopum recurrere. Minor adhuc erit difficultas quoad alia munia parochialia aut clericalia. Guilielmus igitur ea licite obire potest, scilicet beneficium retinere, verbum Dei praedicare, confessiones excipere, matrimonii assistere, baptizare, mortuos sepelire etc. Ratio est, quia haec omnia exercere potest sine scandalo, sine magno incommodo proprio et dedecore pro rebus sacris. — *Ita Suarez, disp. 51. sect. 2. n. 18. et 18. — Elbel n. 228. et alii plures. — V. Comp., de euchar. n. 404. Q. 2° in nota.*

1166. — *Obficies:* Habetur ab omnibus ut irregularis ille, qui adeo claudicat, ut ad altare sine baculo accedere nequeat. Ergo Guilielmus est irregularis.

R. Doctrina illa intelligenda est tantum de nondum ordinatis, minime vero de clericis, qui jam ordines susceperunt, ut communiter docent theologi, ait *Elbel n. 229.*; ergo Guilielmo non est applicanda.

CASUS III.

DEFECTUS NATALIUM.

1° Rufinus, derelicta uxore, se in dissitam regionem recipit et ibi, se fingens liberum, aliam ducit uxorem, ex qua suscipit filium Rufinulum. Hic, cupiens statum clericalem amplecti, operam navat

sacramento v. g. per effusionem ss. sanguinis irreverentia irrogetur; insuper missam privatim celebrandam, si offerens ille populo insipienti ludibrio fieret. (N. edit.)

studiis, quibus absolutis ad sacerdotium promovetur, ignarus, se illegitimo ex matrimonio natum esse. Rescit autem postea, se spurium esse. Quare anxius dubitat, an sit irregularis seu utrum ordines exercere possit.

2° Crispinus, filius illegitimus, non obstante natalium defectu sacris ordinibus fuit initiatus. Sed ecce, vix ad sacerdotium evectus est, cum ejus parentes legitimo foedere conjuncti sunt. Nescit autem Crispinus, utrum dispensatione indigeat, ut missam celebret aliasque ordinis functiones obeat. Dubium hoc suum tibi exponit: quid tu de illo?

Hinc

Quaer. 1° An Rufinulus sit reipsa irregularis in primo casu?

2° Quid Crispino interroganti respondendum?

Solutio.

1167. — *R. ad 1^m Quaes.* Rufinulus noster non est habendus ut irregularis, licet ex invalido matrimonio natus sit. Ratio est, quia ex jure habetur ut legitimus. Etenim non solum illegitimi legitimantur per matrimonium subsequens parentum, sed censentur legitimi ii, qui nati sunt ex matrimonio invalido, bona fide contracto, saltem ex una parte, in facie Ecclesiae. Igitur tales, quamvis impedimentum postea detegatur, nihilominus tamquam legitimi reputantur ex c. Cum inter (2.) *qui filii sint legitimi* (IV. 17.). Ergo Rufinulus non est irregularis, et proinde absque dispensatione ordinis exercitium prosecqui potest. — *S. Lig. n. 424. 425. — Reuter n. 312.*

1168. — *R. ad 2^m Quaes.* Crispinus minime indiget dispensatione, dummodo parentes fuerint habiles ad matrimonium contrahendum tempore conceptionis, aut etiam probabiliter tempore nativitatis illius. Ratio est, quia, licet peccaverit ordines suscipiendo et irregularitati subjectus tunc fuerit, haec tamen irregularitas ablata est per subsequens matrimonium parentum; virtus enim legitimandi filios culque valido matrimonio tribuitur, salva exceptione unica, nempe si genitores non fuerint

habiles ad contrahendum tempore, quo proles concepta vel nata est. — *S. Litg. n. 428.*

CASUS IV.

OBSTUPEFACTUS ORDINANDUS.

Edmundus clericus se itineri accingebat ad ordinem subdiaconatus suscipiendum. Ei valedicens mater sic ait: „Fili mi, te quidem ego pro filio legitimo habui; sed quia audiui, grande scelus patrari ab illo, qui, natus toro non conjugali, petit, ut sacris ordinibus initiatur, ne ego hujus criminis particeps flam, maximum pando tibi secretum: pater, qui te genuit, numquam mihi matrimonio junctus est. Perpende igitur nunc, quid tibi sit agendum; feci ego, quod mihi praestandum erat.“ Obstupefactus et admodum perturbatus Edmundus convenit virum gravem, doctum et sapientem, illi exponit ea, quae a matre audivit, atque ab eo consilium petit. Respondit theologus consultus: „Nihil est, cur angaris; etenim, si ita res esset, posses ab episcopo dispensari; praeterea opus tibi non est dispensatione, quia matri fidem habere, praesertim in re adeo odiosa, minime teneris, siquidem *testis unus, testis nullus*.“ Edmundus, his non parum sublevatus, re tacita ad ordinem suscipiendum perrexit.

Hinc

Quaer. 1° *An Edmundus possit matri fidem denegare et, non obstante hac revelatione, ordinem suscipere?*

2° *An episcopus possit in hoc defectu dispensare?*

Solutio.

1169. — *R. ad 1^m Quaer. Affirm.* cum *S. Litg., de 7° praec. n. 654.*, ubi ait: „*Communissime et probabiliter* filius non „tenetur credere matri (declaranti, ipsum „esse illegitimum), etiamsi juramento id „asserat... 1° Quia filius est in possessione legitimitatis, cui cedere non tenetur, „nisi vincatur esse adulterinus vel ille-

„gitimus... 2° quia nemo tenetur credere „uni testi etsi probatissimo.“ Ergo Edmundus in bona pace ad ordinationem pergere potest.

1170. — *R. ad 2^m Quaer. Per se* episcopus in hac irregularitate, licet *occulta*, dispensare nequit, quia solus Papa dispensare valet in omnibus (¹) irregularitatibus *ex defectu*. — *Ita communiter.* Plures tamen dicunt, hanc irregularitatem provenire *ex delicto*, scilicet *parentum*. Sed respondetur, quod, ubi intervenit irregularitas *ex delicto*, agitur de noxa ordinando propria, non vero de peccato parentum. Praeterea irregularitas ista est indecentiam specialem conditionis illegitimorum constituta est; ergo est proprie irregularitas *ex defectu*. Attamen in nostro casu bene potuit episcopus Edmundum ad ordinem admittere, declarando scilicet, eum minime pro illegitimo habendum esse et proinde non indigere ulla dispensatione.

CASUS V.

BIGAMIA.

Antonius duas uxores legitime duxit, quare bigamus factus est. Secunda uxore orbatus, mundo valedicens, religiosum ordinem ingressus est. Emissa autem solemni professione a Summo Pontifice dispensationem ab irregularitate petit, ut ordines sacros suscipere possit. Verum Pontifex roganti Antonio minime est assensus. Quid ille? Ad S. Poenitentiarium confugit et id, quod fuerat a Papa negatum, ab ea impetravit, quin mentionem faceret de repulsa, quam a Pontifice passus erat. Ad diaconatum jam promotus fuerat Antonius, cum suspicari coepit, se novo irregularitatis genere teneri ex eo, quod uxorem suam per adulterium corruptam agnovisset. Id autem in supplici libello ad S. Poenitentiarium directo ex ignorantia omiserat.

Hinc

Quaer. 1° *Quotuplex sit bigamia irregularitatem inducens?*

(¹) *V. Comp. n. 1025. 3° cum notis.* (N. edit.)

(¹) *Sed v. Comp. n. 1019. Q. 5° 2° not.* (N. edit.)

2° *An irregularitas Antonii per professionem religiosam extincta fuerit?*

3° *An vero, subsistente irregularitate, valide a S. Poenitentiaria dispensatus fuerit?*

4° *An novam contraxerit irregularitatem, uxorem suam ab alio corruptam cognoscendo, etiamsi ejus crimen ignoraret?*

Solutio.

1171. — *R. ad 1^m Quaes.* Bigamia triplex distinguitur, nempe: 1° *vera*, seu proprie dicta, cum quis plures uxores successive duxit et cum singulis matrimonium consummavit; 2° *interpretativa*, quae habetur, quando quis ducit viduam vel mulierem ab alio corruptam, aut etiam cognoscit propriam uxorem adulteram, quia est divisio carnis in plures; 3° *similitudinaria*, cum quis matrimonium contrahit seu attentat post votum solemne religionis aut ordinem sacrum susceptum. — *V. Comp. n. 1027.*

1172. — *R. ad 2^m Quaes.* Irregularitas Antonii non fuit extincta per professionem religiosam; etenim non quaelibet irregularitas solvitur per professionem religiosam, sed tantum ea, quae in jure est expressa. Porro in jure non invenitur expressa irregularitas ex bigamia. Ergo cessare nequit talis irregularitas, nisi per dispensationem. — *Comitolus l. 1. quaest. 106. — S. Lig. n. 354.*

1173. — *R. ad 3^m Quaes.* *Affirmandum* videtur, saltem probabiliter. Ratio est, quia potestas S. Poenitentiariae, cum sit potestas ordinaria et subsistens, remanet integra, etiam mortuo Pontifice, nec fuit ullo modo restricta per negationem Papae. Non potest enim ex jure probari, quod Papa jurisdictionem inferioris in simili casu limitare voluerit. Ergo Antonius recurrendo ad S. Poenitentiariam utitur jure suo, neque fraudi tribui debet, quod negationem Papae tacuerit; non est enim subreptitia dispensatio, pro qua obtinenda verae causae exponuntur et nihil tacetur, quod de jure exprimendum sit. — *Lacroix, de leg. n. 811. — Suarez, de leg. l. 6.*

c. 22. contra Sanchez et Comitolum *ibid.* — *V. Comp., de leg. p. 1., ubi de dispensatione, n. 119. 5°.* (1)

Ceterum inutiliter Antonius recursum habuit tum ad Papam, tum ad S. Poenitentiarium, quia regulares ex privilegio Sixti IV. et Pauli III. possunt dispensare cum suis de irregularitate ex omni bigamia proveniente. Ergo Antonius per suos superiores dispensari potuisset. — *S. Lig. n. 453.*

1174. — *R. ad 4^m Quaes.* Antonius in novam incurrit irregularitatem cognoscendo uxorem suam ab alio corruptam, quia aliam bigamiae speciem a priori omnino diversam contraxit, seu bigamiam, quae *interpretativa* dicitur. Igitur dubitandum non est, Antonium remanere irregularem, etiam dispensatione a S. Poenitentiaria obtenta, quia in formula dispensationis nullam fecit mentionem hujus irregularitatis, quae a priore est omnino distincta; proinde gratificatio S. Congregationis in hoc secundo genere bigamiae minime profuit oratori. Ergo iterum dispensari debet. Nec obstat, quod Antonius crimen uxoris ignoraverit, cum eam cognovit, quia irregularitas ex defectu etiam ab insolis contrahitur juxta omnes. — *Comitolus ibid.* (2) Sed necesse non est, ut Antonius denuo ad S. Poenitentiarium recurrat, cum a propriis superioribus dispensari valeat, ut modo dictum est.

CASUS VI.

DEFECTUS LENITATIS (1°).

Andronicus absolutis studiis militiae nomen dedit et aliquando in conflictibus versatus est. Nescit quidem, se propria manu occidisse; sed alios verbo et exemplo adhortatus est ad fortiter pugnandum. A bello dimissus, statum clericalem amplectitur atque ad sacros ordines, nulla facta mentione vitae militaris, promovetur. Paucis post annis parochus constituitur. Nulla anxietate laborans circa ordinationem, summa pace fruebatur Andronicus. Sed ecce, intempesta nocte a somno repente

(1) V. etiam supra p. 1. n. 121. (N. edit.)

(2) Comp. n. 1027. 2° not. 3. (N. edit.)

excitatur per furem, qui, nescio quomodo, in presbyterium ingressus magnam pecuniae copiam subduxerat. Ocius surgens parochus in hominem irrumpit, advocato in auxilium famulo vinculis constringit et satellitibus tradit, ut puniatur, rogans tamen, ne postremo supplicio afficiatur.

Hinc

Quaer. 1° Quomodo contrahatur irregularitas ex defectu lenitatis?

2° An Andronicus factus sit irregularis tum in bello, tum furem satellitibus tradendo?

Solutio.

1175. — *R. ad 1^m Quaes.* Irregularitas ex defectu lenitatis contrahitur ab omnibus, qui voluntarie et proxime ad necem vel mutilationem alicujus (¹) concurrunt per actionem natura sua ad id ordinatam, nisi ex justa defensionis causa fiat. Non tamen irregulares fiunt medici, licet membrum abscendant, quia id in bonum infirmi agunt. Clerici tamen in sacris constituti sunt irregulares, si praeter casum necessitatis chirurgiam cum incisione et adustione exercent (²). — *V. Comp. n. 1028.*

1176. — *R. ad 2^m Quaes.* 1° Andronicus in primo casu nullam contraxit irregularitatem, quia neminem propria manu certo occidit vel mutilavit, nisi forte in bello evidenter injusto pugnaverit, quod in casu non supponitur. (³) Nec obstat, quod alios adhortatus sit ad strenue pugnandum, quia cooperatio illa non est proxima.

1177. — 2° Neque factus est irregularis in secundo casu, quia mortem furis non intendit; imo rogavit, ne morte plecteretur. Clerici enim accusare possunt eos, a quibus injuriam accipiunt, licet illi morte plecterentur, modo expresse protestentur, se poenam capitis non intendere. Secus enim improbis hominibus daretur ansa clericos

occidendi vel eos bonis suis spoliandi, ubi ipsi conqueri non possent. (¹) — *Reuter n. 316. coroll. 1. et 8.*

CASUS VII.

DEFECTUS LENITATIS (2°).

Firmilianus parochus, a praedonibus noctu invasus, fistula sua jaculatoria unum ex eis occidit, alteri nasum gladio aufert; diffugiunt reliqui. Duo capiuntur et ad mortem damnantur. Advocatur Firmilianus, ut eos disponat et ad supplicium comitetur. Cum autem coelum pluviosum sit, hortatur aurigam, ut festinet viamque breviorē capiat.

Hinc

Quaer. An Firmilianus irregularitatem contraxerit in circumstantiis modo enuntiatis?

Solutio.

1178. — *R. ad Quaes.* 1° Firmilianus non incurrit in irregularitatem, vitam suam et res suas, noctu praesertim, defendendo contra injustos invasores, licet unum occiderit et alium mutilaverit. Licet enim unicuique se defendere contra injustum aggressorem vitae et bonorum notabilium, modo non excedatur moderamen inculpatae tutelae. Sed in hujusmodi circumstantiis valde erat difficile Firmiliano excedere moderamen inculpatae tutelae, cum in mediis tenebris tantum esset periculum. Ergo ex illa parte minime est inquietandus Firmilianus. — *8. Lig. n. 389. (³)*

(¹) Irregularitatem incurrit accusator, qui de crimine, cui de jure poena mortis vel mutilationis debetur, coram iudice saeculari criminaliter agit, i. e. expresse petit, ut accusatus poena afficiatur, si reus poenam sanguinis subierit, quamvis protestatus sit, se poenam sanguinis non intendere; secus vero clericus, qui sub iisdem circumstantiis malefactorem denuntiat iudici, ut provideat, ne contra ipsum simile iterum contingat, modo expresse protestetur, ut supra. — *Bönninghausen, de irreg. fasc. 2. p. 3. c. 1. §. 1. II. 2. p. 126. et seq. — Fagn. in l. 5. decr. tit. de homic. c. De cetero (11.) n. 18. (N. edit.)*

(²) Similem casum v. p. 1. n. 395. At tamen multi et graves auctores defendunt, irregularitatem incurere illum,

(¹) licet juste — (N. edit.)

(²) et mors exinde etiam casu secuta fuerit. — *V. Thesaurus, de poenis eccles. sub v. Chirurgia. — Bönninghausen, tract. de irreg. fasc. 2. p. 2. c. 5. §. 2. VII. 3. pag. 74. etc. (N. edit.)*

(³) V. etiam n. 1189. 5°. (N. edit.)

1179. — 2° Nec incurrit in irregularitatem adhortando aurigam, ut festinaret et viam breviorē caperet propter tempus pluviosum, dum reos ad supplicium comitaretur, quia hoc ad supplicium non spectabat, sed tantum suadebatur, ut incommodum pluviae vitaretur; hoc enim lenitati non repugnat. — *Reuter n. 316. coro/l. 9.*

CASUS VIII.

ORDINIS USURPATIO ET CENSURAE VIOLATIO.

1° Victor diaconus, dum sub nocte adesset in ecclesia, cernens vetulam juxta sedem confessionalem adstantem et confessorium expectantem, jocandi gratia et ad experiendum, quomodo illa confiteretur, locum confessarii accepit, poenitentem audivit et absolutionem simulavit.

2° Didymus sacerdos, ob aliquod delictum suspensus, missam tamen pluries celebravit.

3° Leo sacerdos, ex delicto irregularis factus, sacrum facere non dubitavit.

Hinc

Quaer. 1° *An Victor in irregularitatem incidit?*

2° *An Didymus in irregularitatem incurrerit?*

3° *Quid, si suspensus tantum fuerit a beneficio?*

4° *Quid de Leone statuendum?*
Solutio.

1180. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative*, quia usurpavit functionem ordinis sacri, ad quem non fuerat promotus. Constat ex bulla *Etsi alias Clementis VIII.*, in qua sic loquitur: „*Decernimus, ut, quicumque non promotus ad sacrum, prebyteratus ordinem repertus fuerit, missarum celebrationem usurpasse vel sacramentalem confessionem audisse, ... a foro ecclesiastico abjiciatur.*“ (1) Ergo irregularitatem contraxit Victor; sed, si factum sit occultum, ab episcopo dispensari potest. — *Pontas, v. Irrégularité Cas. 88.*

1181. — *R. ad 2^m Quaes.* Didymus contraxit irregularitatem, censuram violando; quicumque enim clericus, qui ab ordine sacro est suspensus et ordinis functiones exercet, eo ipso fit irregularis. Sic ex jure can. c. Cum aeterni (1) *de sent. et re judic. in 6°. (II. 14.)* (2) Unicam tamen irregularitatem contraxit, licet pluries celebraverit, quia non multiplicatur irregularitas, si idem delictum multiplicetur.

1182: — *R. ad 3^m Quaes.* Didymus in hac hypothesis non factus esset irregularis, quia suspensus a beneficio non est ideo suspensus ab officio, nec proinde peccat officium exercendo. — *Pontas, Cas. 96.*

1183. — *R. ad 4^m Quaes.* Leo, jam irregularis, non incurrit in secundam irregularitatem. Ratio est, quia irregularitas contrahitur tantum in casibus a jure determinatis. Porro in jure non dicitur, irregularitatem in hoc casu contrahendam esse. Potuisset tamen incurrere in novam irregularitatem, non quidem ex eo, quod priorem violasset, sed propter violationem censurae ei adnexam. Hinc v. g., si ordinatus fuerit sacerdos ante aetatem requisitam et celebraverit, nova irregularitate innodaretur, quia esset irregularis ob ordinem maturius susceptum, et insuper esset ipso jure suspensus propter eundem aetatis defectum, et consequenter novam irregularitatem ex delicto contraxisset, non quidem ratione prioris irregularitatis, sed ratione suspensionis violatae. — *Pontas, Cas. 97.*

1180. — *R. ad 1^m Quaes. Affirmative*, quia usurpavit functionem ordinis sacri, ad quem non fuerat promotus. Constat ex bulla *Etsi alias Clementis VIII.*, in qua sic loquitur: „*Decernimus, ut, quicumque non promotus ad sacrum, prebyteratus ordinem repertus fuerit, missarum celebrationem usurpasse vel sacramentalem confessionem audisse, ... a foro ecclesiastico abjiciatur.*“ (1) Ergo irregularitatem contraxit Victor; sed, si factum sit occultum, ab episcopo dispensari potest. — *Pontas, v. Irrégularité Cas. 88.*

CASUS IX.

HOMICIDIUM (1°).

1° Genesius inimicum Pancratium contumeliis et improperiis lacessivit atque

qui ob defensionem bonorum fortunae etiam maximi momenti aggressorem mutilat aut occidit, quamvis servaverit moderamen inculpatae tutelae. — *V. Bönnigghausen l. c. §. 3. II. 5. p. 161. (N. edit.)*

(1) Per haec verba irregularitas non infligitur; aliunde tamen aperte constat, eam in simili casu oriri. (N. edit.)

(2) *V. Comp. n. 1084. cum notis. (N. edit.)*

cumulavit. Ira incensus Pancratius in Genesium districto gladio irruit. Hic vero, ut morti certae se subtraheret, eum praeveniens transfodit. Cum autem ordines suscipere postea cupiat, nescit, an irregularitatem incurrerit.

2° Genebaldus, gravi contentione cum Quirino habita, cum eo confligendo ejus pollicem ex dimidia parte et indicem integrum amputavit, atque adeo graviter in faciem percussit, ut utrumque oculum amiserit.

3° Alfredus cum Sidonio congregi-
diens manum ejus adeo valide compressit, ut hic ea manu non amplius in posterum uti potuerit.

Hinc

Quaer. *An praedicti in irregularitatem incurrerint?*

Solutio.

1184. — *R. ad 1^m Casum.* In specie casus controversitur, utrum contrahatur irregularitas necne. *Affirmat Pontas v. Irrégularité Cas. 24.* Sed melius *distinguendum* est. Si Pancratium inimicum verbis injuriis provocans praevidit, se facillime ab eo aggrediendum esse, factus est irregularis eum occidendo, etsi ad suam defensionem id fecerit, quia tunc dedit operam rei illicitae, proxime periculosae. Secus vero, si hoc non praeviderit. — *Ita S. Lit. n. 388. — Suarez etc.*

1185. — *R. ad 2^m Casum.* Genebaldus in nullam incurrit irregularitatem, quia adversarium non mutilavit. Etenim ad mutilationem requiritur amputatio seu abscissio membri vel partis corporis, quae proprium officium habet, ut pes ad ambulandum, manus ad agendum. Media autem pars digiti, vel digitus integer, vel etiam alter non constituit membrum. (1) Nec refert, quod Genebaldus adversarium excaecaverit, quia ejus oculos non eruit nec effodit, sed tantum eum visu indirecte privavit; ergo eum non mutilavit. — *S. Lit. n. 378. et seq. — Pontas v. Irrégularité Cas. 82.*

1186. — *R. ad 3^m Casum.* Alfredus

non evasit irregularis, quia Sidonium non mutilavit. Etenim irregularitas non contrahitur, nisi in casibus a jure determinatis. Porro ex jure non statuitur, contrahendam esse irregularitatem ob corporis laesionem praeter homicidium et mutilationem. Atqui in casu nostro manus fuit tantum debilitata, non vero mutilata; ergo revera Alfredus ab irregularitate immunis esse debet. — *Pontas ibid. Cas. 83.*

1187. — Attamen *S. Ligorius n. 380.* dicit cum aliis *valde probabiliter*, incurrere irregularitatem eum, qui alterius membrum ita debilitavit, ut illud aridum seu mortuum reliquerit, quia tale membrum, licet juxta apparentiam non sit mutilatum, reipsa tamen ablatum censetur, cum non sit amplius animatum et ad usus proprios aptum. Quare probabiliter e converso non fieret irregularis ille, qui tale membrum omnino exsiccatum abscinderet, quia non esset mutilatio formalis. Quidquid sit, stante controversia in nullo est admittenda irregularitas, nisi interveniat mutilatio proprie dicta.

CASUS X.

HOMICIDIUM (2°).

1° Titius inimicum suum ex odio graviter vulneravit. Hic postea mortuus est quidem; sed dubium est, an mors ex vulnere aut medici negligentia secuta sit.

2° Cajus abortum suavit Annae, quacum peccaverat, quod et factum est. Sed nesciebat, utrum foetus esset animatus necne.

3° Sempronius suggestit alteri modum et occasionem, ut vindictam ab inimico suo sumere posset, eum vel mutilando, vel occidendo; sed dubium est, an mors vel mutilatio secuta fuerit.

4° Marius, cernens amicum in conflictu contra injustum aggressorem, se injicit in medium et morte hujus alterum liberavit.

5° Albertus miles pugnavit in bello, quod sibi justum videbatur; dubitat vero, an ejaculando cum aliis aliquem occiderit.

Hinc

Quaer. *An omnes isti in irregularitatem*

(1) *V. Comp. n. 1036. not. 1. sub textu.*
(N. edit.)

incurrerint, vel quoniam ab ea irretiantur necne?

Solutio.

1188. — R. ad varios casus propositos:

1° Titius factus est irregularis, non obstante dubio de efficacia suae actionis quoad mortem inimici sui. Ratio est, quia irregularitas haec imposita est danti causam injustam vel occasionem mortis, quae secuta est. Igitur, quando constat de morte aliqujus et de actione mala a te posita, quae hujus mortis causa esse potuit, censeris factus irregularis, licet dubites de influxu sufficienti actionis tuae ad mortem afferendam. — *S. Lit. n. 347. Dub. 3. — Reuter n. 320. — V. Comp. n. 1039. Q. 4°.*

2° Cajus non est habendus ut irregularis, si verum sit dubium, an foetus animatus fuerit necne, quia in eo casu de morte prolis non constat. (¹) — *V. Comp. n. 1040. Q. 6°.*

1189. — 3° Sempronius non est irregularis, quia ad irregularitatem contrahendam ratione homicidii requiritur, ut de morte constet. (²) Imo quoad mutilationem non esset irregularis, etiamsi constaret de facto mutilationis et dubium foret de influxu in eam, quia pro solo homicidio (³) lex irregularitatem imposuit. — *S. Lit. n. 347.*

4° Marius immunis est ab irregularitate, modo non excesserit moderamen inculpatae tutelae, amicum contra injustum aggressorem defendendo. Ratio est, quia id, quod licitum est ad seipsum defendendum contra injustum aggressorem, etiam licitum est ratione caritatis ad alium a morte liberandum. (⁴) — *S. Lit. n. 388. et de 5° praec. n. 389.*

5° Albertus minime factus est irregularis, quia in bello, quod justum reputavit, ipse pugnavit et non constat, quod aliquem propria manu occiderit, juxta dicta supra *in Casu VI. n. 1176. — Reuter n. 320.* (¹)

CASUS XI.

HOMICIDIUM CASUALE.

1° Longinus viduus, ordines suscipere cupiens, meminit, se olim filiolum suum recens natum suffocasse, dum ipsum in lecto secum una cum uxore repositum haberet. Hinc dubitat, an irregularitatem contraxerit.

2° Didacus clericus, venationi tempore vacationum operam dando cum Albano, alio clerico, dum leporem occidere vellet, socium infelliciter globo trajecit. Rem confessario exposuit, a quo audivit, se tum excommunicationem, tum irregularitatem contraxisse.

3° Arsenius medicus aegroto remedium praebebat dubius, utrum profuturum esset necne, sed cujus experimentum facere volebat. Aegrotus paulo post mortuus est. Medicus autem, volens ordines sacros suscipere, timet, ne in irregularitatem incurrerit.

Hinc

Quaer. *Quid de irregularitate in praedictis casibus?*

Solutio.

1190. — R. *in primo casu* distinguendum est. Longinus factus est irregularis, si mors pueruli evenerit ex culpa gravi, i. e. si proximum suffocationis periculum praeviderit, quod facile evenire potest, ubi infantulus recens natus sit. Secus vero in alia hypothesis. (²)

fectu lenitatis, defendit *Bönnighausen fasc. 2. p. 3. c. 1. §. 3. II. 4. p. 160. cum plurimis aliis.* (N. edit.)

(¹) Consulerem tamen in simili casu dispensationem, saltem si agatur de bello offensivo. — V. v. g. c. Petitio (24.) *de homic.* (V. 12.) etc. Secus vero, si Albertus forte a principe evocatus castra sequi *debuisset* et ad defensionem necessariam propriae vitae aliquem interfecisset vel mutilasset. (N. edit.)

(²) vel etiam, si actio illa ex circumstan-

(¹) Cum hodie communis sententia defendat, foetum statim post conceptionem animari, Cajus irregularis habendus erit. — Cf. *Comp. l. c. — Bönnighausen, de irregul. fasc. 2. p. 2. c. 6. n. 4. p. 82.* (N. edit.)

(²) Limitat *S. Lit. ib.* hoc principium per conditionem: nisi media adhibita fuerint adeo efficacia, ut ex eis communiter sequatur effectus, quia tunc praesumptio fit ex communiter contingentibus. (N. edit.)

(³) Videtur legendum: pro solo dubio in materia homicidii. — (N. edit.)

(⁴) Talem incurrere irregularitatem ex de-

1191. — Didacus *in secundo casu* non factus est irregularis *per se*, nisi forte valde imprudenter egerit et periculum praeviderit. Plures tamen *affirmant*, juxta quos Didacus irregularitatem in eo casu incurrisset, quia socium occidit vacando operi illicito. Sed respondet: 1° Non omnis venatio clericis prohibetur, sed tantum venatio clamorosa. (¹) 2° Non sufficit ad irregularitatem contrahendam ratio homicidii casualis, ut quis vacet operi illicito, sed requiritur insuper, ut opus illud sit proxime periculosum; nam non satis est, ut actio sit mala, sed debet esse mala ex malitia homicidii. Ita S. Ltg. n. 386. Didacus igitur non censetur

illis licita dici debuerit, dummodo periculum etiam remotum, si illud praeviderit, per debitam diligentiam amovere curaverit. — Cf. *Bönninghausen, de irregular. fasc. 2. p. 2. c. 5. §. 2. I. et III. pag. 41. et seq.* — *Barbosa, collect. in jus pontif., in c. Quaesitum (7.) de poenit. et remis. (V. 38.) n. 4.* (N. edit.) (¹) V. *Comp. p. 2. n. 104. not.* (N. edit.)

irregularis, nisi magna imprudentia egerit, quia venatio non est *per se* et proxime periculosa; homicidium enim, quod accidit, mere *casuale* fuit seu *per accidens* evenit.

1192. — Arsenius *in tertio casu* irregularitatem vere contraxit, si mortis periculum praeviderit, quia contrahitur irregularitas ab eo, qui praevidet mortis periculum ex aliqua sua actione secuturam et negligi culpabiliter, illud praecavere (¹); ergo a fortiori contrahitur ab illo, qui periculum ex proposito praebuit. Atqui Arsenius posuit periculum mortis aegroti, cum experimentum de efficacia remedii facere voluerit. Ergo reapse irregularitatem incurrit. Potuit tamen Arsenius dubitare de efficacia remedii, quin existimaret, illud fore nocivum, quia remedium potuit esse simpliciter inutile, et tunc nullus fuisset irregularitati locus.

(¹) Contrahitur etiam, si quis vacet operi illicito et mortis facile inductivo, quamvis omnem diligentiam adhibuerit, ne mors sequatur. — S. Ltg. n. 487. etc. (N. edit.)

Index alphabeticus.

Nota 1° Numerus romanus partem indicat, arabicus autem paragraphum.

Nota 2° Persaepe praeter paragraphum indicatam etiam expositio casus praecedentis et quaestiones subjunctae et sequentes paragraphi conferri debent. Nonnumquam, si paragraphi sequentes conferri debent, sq. apposuimus.

A.

Abbatissa leges ferre nequit, attamen praecepta I. 97. sq.

Abortus procuratio I. 399. sq. — irregularitatem inducens I. 401., II. 1188.

Absentia longa sponsi, causa a sponsalibus resiliendi II. 865. 867.

Absolutio a peccatis. Forma absolutionis II. 387. — Abs. plurium unica forma II. 391. — Interruptio formae II. 154. — Intentio ministri I. 5., II. 162. — Quid in dubio, an verba absolutionis prolata fuerint II. 388. sq. — Quid de abs. a parocho invalide ordinato imperita II. 197. — Abs. conditionata quando licita vel debita II. 182. 380. 389. 392. 396. 734. — an conditionate absolutis communicatio permitti possit II. 394. sq. — Praesentia ad abs. requisita II. 155. 390. — Abs. a peccatis ante abs. a censuris II. 387. — Abs. cum jurisdictione dubia II. 550. sq. 620.

Absolutio quibus concedenda II. 673. sq. — Quatenus notitia status poenitentis requiratur ad validam et licitam abs. II. 679. 685. — Quibus differenda abs. II. 675. 692. 703. 705. 710. 1080. sq. — quibus deneganda abs. I. 581., II. 755. 756. sq. — An danda iis, qui non habent materiam necessariam II. 378. — vel dubie sufficientem habeant II. 380. 398. — qui solummodo peccatum oblitum confitentur II. 473. — qui peccata jam rite remissa confitentur II. 379. — qui ignorant credenda necessitate medii vel mysteria Trinitatis et Incarnationis I. 184. sq. — qui sequuntur opinionem sententiae confessarii oppositam I. 69. — qui choreas vitare nolunt I. 234. sq. — qui peccatum, quod confessarius ex alterius confessione scit, reticent II. 179. — An danda comoedis I. 240. — an moribundis, qui quidem condonant inimico, sed nolunt, ut is ante oculos suos

compareat I. 218. — an moribundis sensibus destitutis II. 482. sq. 488.; praesertim si in ipso actu peccati sensibus destituti fuerint II. 486. — an danda haereticis I. 190., II. 489. 491. 1149. — an ebriis agonizantibus II. 308. — an clericis habituatis in peccato turpi, ascensuris ad sacros ordines II. 37. — Quale intervallum inter confessionem et abs. intercedere possit II. 740. — Vide Consuetudinarii, Moribundi, Recidivi etc.

Absolutio a censuris. Quis absolvere possit in genere a censuris II. 1122.; quis spectatim in morte II. 557. 559. 1122. — Quid si recursus ad S. Sedem non pateat II. 648. 1123. — Abs. peregrinorum a censuris II. 586. sq. — Potestas confessarii regularis quoad abs. a censuris II. 1124. — An suspensus sine abs. a censuris tamen a peccatis absolvi possit *ib.*

— proprii complicitis in peccato turpi quando liceat II. 608. 612. 625. 628. 630. sq. — An valida sit abs. saltem aliorum peccatorum, si complex fuerit in bona fide II. 613. — An excommunicationem incurrat sacerdos complex, qui confessionem complicitis audit II. 614. 629. Rationes insufficientes contra legem non absolvendi complicem II. 616. 617. sq. — Quid in dubio, an confessarius fuerit complex poenitentis in pecc. turpi II. 620. — Quale esse debeat pecc. complicitis, ut sacerdos complex jurisdictione privetur II. 621. 635. 636. — An complex semel absolutus, sacerdoti socio criminis confiteri possit II. 623. — An sacerdos compl. suam valide abs. possit a pecc. complicitatis ex oblivione omisso in confessione penes alium facta II. 626. — An pecc. ante sacerdotium commissa lege reservationis afficiantur II. 639. — a reservatis in articulo mortis II. 557. sq. — abs. indirecta a reservatis II. 578. 595. — Quid, reservatione post

- confessionem cognita, poenitenti vel confessario faciendum II. 579. — Abs. peregrinorum II. 580. — Interpretatio facultatis absolvendi a reservatis II. 588. 602. sq. 607. 616.; quid si post acceptam facultatem poenitens ante abs. in eandem vel novam reservationem inciderit II. 604. sq.; quid de facultate, si quis fingat, se eam pro alio postulare, dum pro seipso postulat II. 607. 609. — Quid in dubio, an pecc. sit reservatum II. 588. sq. — An abs. competat confessario simpliciter etiam extra mortis periculum II. 594. 611.; quaenam peccata tunc confitenda II. 286. 592. — An reservatio tollatur per confessionem sacrilegam II. 593. — Oblivio pecc. reservati absque culpa in confessione II. 593. 600. — An delegatus pro casibus papalibus etiam ab episcopis abs. possit II. 597. — An necesse sit delegatio ad abs. eorum a casibus papal., qui Romam ire nequeunt II. 596. 601.
- Abstinencia a carne** I. 478. sq. — Causae excusantes I. 481. sq. — Dispensatio ab hac lege quoduplex I. 490.; qualis dispensatio extra dioecesim non valeat I. 490. 495. sq.; quid de operibus plis praescriptis ratione dispensationis I. 492.; qualis disp. ad totam familiam extendi possit I. 493. 497.
- Acceptatio in contractibus** I. 798.
- Acceptilatio et expensilatio (negotlatio pecuniae)** I. 993.
- Acceptio rei alienae v. Possessor.** — Restitutio an facienda ab eo, qui a beneficiato superflua ex beneficio accipit, quin sit pauper I. 509. — ab eo, qui a fure pecuniam accipit, ut taceat, si ex officio clamare non debet I. 527. 566. — ab eo, qui rem ex turpi contractu accepit I. 762.
- Accusatus v. Reus.**
- Actiones an ad Deum referendae** I. 35. sq. — An ex motivo caritatis fieri debeant *ib.* — Actiones, ex quibus motus turpes sequi possunt I. 25. sq. II. 701.
- Actus indifferentes** I. 28. — Actus mere interni an sint peccata, quando cognoscatur malitia actuum externorum illis correspondentium I. 40. — An actus internos lex praecipere possit I. 95. sq. — Actus interni et externi quando multiplicentur I. 150. 580. — An uno actu pluribus praeceptis satisfieri possit I. 100. 102. — Interruptio actuum I. 150.
- fidei I. 187. sq.; caritatis I. 208. 209.
- conjugalis v. Debitum conjugale.
- Adjuratio solemnis** quibus licita I. 303. — quibus privata *ib.* — curiosae interrogationes in ejus usu vitandae I. 304.
- Adulterans scripturas, chirographa** I. 841.
- Adultera mulier an teneatur se declarare ad damnum prolis legitimae impediendum** I. 749. — An ei credendum, quando filium suum esse spurium diceret *ib.*
- Adulterium.** Restitutio ob adulterium I. 743. — Quid si illegitimus liber in hereditatem successit I. 746. — Adulterium matrim. dirimens II. 895. 983. sq. — Causa legitima divortii II. 911. 913. 914. 916.
- Advena v. Peregrinus.**
- Advertentia; sine adv. perfecta nullum pecc. grave** I. 1. — An sine actuali adv. peccet consuetudinarius, si consuetudinem destruere non curat I. 2.
- Advocatus** plures, quam agere potest causas suscipiens II. 6. — Ejus obligatio quoad pretium II. 7. 9. 10. — Defensio causarum minus probabilium II. 8. — Opera pauperibus impendenda II. 6.
- Aegrotus v. Infirmus.**
- Aequivocatio** I. 415.
- Aetas requisita ad legem** I. 79. — ad jejunium I. 468. — ad ordines II. 829. — ad irregularitatem ex delicto II. 1158.
- Affinitas unde oriatur** II. 742. 970. sq. 1067. — Non parit affinitatem II. 975. — Impedimentum dirimens matrim. II. 742. — Impedit in conjugatis usum matr. II. 1093.
- Aggressor vitae** I. 391. sq. 405. — bonorum temporalium I. 393. — honoris I. 396.
- Agricolae an excusentur a jejunio** I. 470. sq.
- Alienigenae v. Peregrinus.**
- Alimenta debita filiis illegitimis** I. 739.
- Alluvio (species accessionis)** I. 547.
- Altare.** Non celebrans in altari privilegiato, dum ad hoc obligatur II. 340. 344.
- Amens an sit subditus legi** I. 79. — Eum provocare ad intrinsece malum I. 80. 182. — Receptio sacramentorum per amentem II. 180. — An infidelis amens in articulo mortis baptizari possit II. 206. — Receptio eucharistiae II. 276. — Extremae unctionis II. 182. 800. — Semifatuus quando absolvendi a peccatis et eucharistia reficiendi II. 182. 276.
- Amor maternus et conjugal** I. 213. sq. — versus parentes I. 359. sq.
- Amoris initium quoad attritionem** II. 407. — Vide Caritas.
- Amphibologia** I. 414.
- Anathema v. Excommunicatio.**
- Animae dispositiones ad eucharistiam** II. 281. sq.
- Animalia sylvestria cujusnam sint** I. 513. 514. seq.
- Apostatae privandi sepultura eccles.** II. 1147.
- Apparitor quodnam pretium exigere pos-**

sit II. 11. — Munera accipiens II. 12.
— Res exsequendas differens *ib.*

Applicatio missae facienda II. 326. —
Conditiones ad ejus valorem requisitae *ib.*
— Obligatoria in genere *ib.* — ratione
officii i. e. obligatio pastorum celebrandi
pro grege II. 328.; quibusnam diebus
facienda II. 330.; varia de hac obli-
gatione solvuntur dubia II. 330. sq. —
ratione stipendii; an pro tota hebdomada
vel pro toto mense de sacris faciendis
applicationem determinare sacerdoti li-
ceat II. 334. — Quid si immemor prioris
appl. missam ad alium finem applices
I. 5. 6., II. 335. — An valida applica-
tio elicit post consecrationem II. 336.
— vel appl. facta pro priore stipendium
erogatur II. 337. — Quid si religiosus
missam applicet contra mentem supe-
rioris II. 338. sq. — vel sacerdos ex
errore non pro defuncto, sed pro defuncta
missam applicet II. 342. — Quid si multa
stipendia adsint, quin cognoscantur in
specie intentiones II. 345. sq. cf. Sti-
pendium. — An liceat applicationis per-
mutatio, ut permagnum stip. retineri
possit II. 355.

Approbatio confessarii II. 537. — A
quonam habenda II. 538. — An sufficiat
praesumpta *ib.* — Appr. sacerdotis extranei
ib. — Limitatio approbationis II. 539. —
Appr. regularium II. 564.

Aqua in baptismo II. 147. 184. — An la-
crymae materia valida sint II. 186. —
Aqua in missa II. 367. sq. — Solam
aquam in prima ablutione adhibere II.
369.

Articulus mortis v. Moribundus, Juris-
dictio.

Aspectus turpes in ecclesia I. 281.

Assecurationis contractus I. 1012. —
Assecurationis societas I. 590.

Assistentia parochi ad matrimonium II.
1026. sq. — ad matrim. eorum, qui
male dispositi videntur II. 175. 920. sq.
— ad matrimonium mixtum II. 1004. —
Assistere baptismo etc. haereticorum I.
201.

Attentio in missa I. 341. — in horis
II. 43.

Attitio an sufficiat in sacr. poenitentiae
II. 406. — An et qualis amor in ea re-
quiratur II. 407. — Attitio ob poenas
temporales vel ob gehennam concepta
an sufficiat II. 408. sq. v. Contritio.

Auctoritas confessarii circa opiniones
I. 69. sq. — Auctoritas S. Ligorii I.
72. sq.

Auditio missae I. 340.

Auriga publicus quando excusandus a
missa praecepta I. 350. — ab abstin-
entia I. 483.

Avaritia I. 172. 203.

B.

Banna v. Proclamatio.

Baptismus; materia remota II. 147. 184.
— An lacrymae sint materia valida II.
186. — Materia proxima II. 187. sq. —
Forma; mutatio formae quando sacr.
bapt. invalidum vel dubium faciat II.
152. 191.—195. — Interruptio formae
II. 154. — Bapt. iteratio sub conditione
II. 142. 190. 192. 195. 207. sq. — Quid
faciendum parochi, si ab antecessore suo
infantes invalide fuerant baptizati II.
187. sq. — vel ab obstetricibus II. 191.
207. — An rebaptizari possint saltem
sub conditione omnes infantes ab obste-
tricibus baptizati II. 193. 207. 211. —
Quid si constet, sacerdotem baptismum
dubium aut certo invalidum accepisse II.
195. — Minister II. 198. 201. 204. —
Ordo inter ministros servandus II. 198.
— Cui sollemnis bapt. competat II. 200.
— Bapt. etiam cum periculo vitae ad-
ministrandus II. 170. 172. — An et
quando mater catholica prolem baptizare
possit, quam vir haereticus a ministro
suae sectae baptizandam curat II. 202.
— Quid de illis, qui filios ultro vel
propter legem principis ministro haere-
tico baptizandos deferunt II. 208. —
Quando effectus baptismi suspensi ma-
neant II. 206. — Subjectum baptismi
II. 205. — Infantes quam primum ba-
ptizandi II. 202. 224. — Intentio in
adulto requisita II. 188. 205. — An
plures simul baptizari possint II. 189.
— In qua parte corporis infans bapti-
zandus sit II. 190. — An etiam in
utero matris infans baptizari possit II.
209. — Quando infidelis sensibus desti-
tutus et moribundus baptizari possit vel
debeat II. 205.; an etiam amens II. 206.
— An haeretici rebaptizandi sint II.
207. — Adulti sub conditione rebapti-
zati an confiteri debeant II. 424. —
Baptismus infantum expositorum II. 208.
— filiorum haereticorum II. 212. — fil.
infidelium invitis parentibus II. 213. sq.
— vel consentientibus parent. II. 216. —
Operatio caesarea propter bapt. II. 217. sq.
— An confessarius puellam gravidam
morituram obligare possit, ut crimen
manifestet ad bapt. infanti procurandum
II. 758. sq. — Locus debitus II. 221.
— An bapt. privatus liceat II. 222. 227.
— Caeremoniae in b. praeceptae II. 229.;
quid quoad b. privatum II. 222. 226. —
An cum iteratione bapt. etiam caer. ite-
randae sint II. 228. — Patrinorum ne-
cessitas, qualitas II. 230. sq. — Cognatio
spirit. ex parte patrini et ministri II.
230. sq. 237. 966. sq.

Bellum an liceat in dubio de ejus justi-

- tia II. 408. — Quando licitum II. 409.
 413. — Praellantes quando fiant irregu-
 lares II. 1176. 1189.
 Benedictio nuptiarum an omittenda in-
 tra tempus interdicti II. 1153. — Bened.
 matrimonii mixti II. 1004.
 Beneficiatus quosnam fructus in pias
 causas erogare debeat I. 507. — An ex
 obligatione iustitiae *ib.* — Haec obliga-
 tio an sit realis vel personalis I. 509.
 — Quid de superfluo ex pensione a gu-
 bernio accepta I. 508.
 Beneficium. Dare temporale ad conci-
 liandum sibi superiorem ratione beneficii
 I. 285. sq. — Triennalis beneficii pos-
 sessio bona fide, etsi materialiter simo-
 niaca I. 289. — Resignatio beneficii in
 gratiam alicujus cum conventionem pri-
 vata I. 291.
 Bigamia II. 1173. sq.
 Binatio II. 264. — an pro secunda missa
 stipendium accipi possit II. 350.
 Blasphemia quibus formulis patretur I.
 293. sq. — An excusari possit, qui for-
 mulis blasphematoriis utitur sine inten-
 tione Deo impropereandi I. 295.
 Bona filiorum familias I. 498. — uxoris
 I. 505. — conjugum bona communia I.
 506. — clericorum I. 507. — Bona de-
 relicta, hostibus erepta et inventa cujus-
 nam sint I. 510. sq. — An teneantur
 parentes, filiis augere bona I. 368. —
 B. temporalia contra aggressorem quo-
 modo defendi possint I. 393. — an di-
 mittenda ad scandalum vitandum I. 9.
 — quando fiant communia I. 18.
 Bona fides quoad praescriptionem I. 534.
 538. — V. Possessor.

C.

- Caecus irregularis II. 1162. 1164.
 Caliceum in die jejunii I. 465.
 Calumnia I. 422. V. Detractio, Fama.
 Cambium an licitum I. 988. — Quanta
 senora camposores exigere possint I. 990.
 Candelae ad missam quot et quales re-
 quisitae II. 366.
 Canonicorum praecipuae obligationes (re-
 sidentia, officium chori) II. 72. sq.
 Capitis damnati an extrema unctione sint
 roborandi II. 807.
 Carcerati an possint fugere II. 14.
 Caritas erga Deum summum praeceptum
 I. 206. — Ejus objectum materiale et
 formale I. 207. — Quomodo adimplen-
 dum I. 207. sq. — Quotuplex et qualis
 requiratur I. 209. — An omne peccatum
 veniale excludat I. 210. — aut omnem
 respectum ad propriam mercedem I. 212.
 — Caritas erga proximum I. 207. 213.
 — Quando ex caritate damna proximi
 impedire teneamur I. 517. — Ordo ca-
 ritatis I. 215. — An excuset a prohi-
 bitione laboris in die festo I. 354. sq.
 — Caritas quoad inimicos I. 216. —
 pauperes I. 219. — et quoad delinquen-
 tes I. 223. — An teneamur semper agere
 ex motivo caritatis I. 33. 35. — An ad
 id obligemur, ut legi alicui satisfaciamus
 I. 99.
 Carnium usus quibusdam diebus vetitus
 I. 478. — An liceat carnes ex convivio
 pridie habito reliquas die veneris come-
 dere I. 479. — Quinam excusentur I.
 481. sq. — Mixtio carnis cum piscibus
 I. 488. sq. — Caupo diebus vetitis car-
 nes praebens I. 486.
 Castitas. Votum castitatis an valeat, si
 voventi status conjugalis multo melior
 sit II. 311. — Vot. cast. in religione
 II. 117. — An objectum voti et virtus
 aliquatenus differant quoad cast. II. 119.
 — Votum cast. an solvat sponsalia II.
 859. sq. — Sponsalia cum persona voti
 castitatis ligata II. 843. — Quid si con-
 currat votum cast. cum obligatione de-
 cendi mulierem defloratam II. 997. sq.
 — Votum cast., impedimentum impe-
 diens matr. II. 930. — imped. dirim.
 matr. II. 947. — Quid si vir ex reli-
 gione redire debeat ad uxorem derelictam
 II. 914. — Voto cast. ligatus quo-
 modo se habere debeat matr. contracto
 I. 335., II. 930. 1085. 1094. — Quis a
 voto cast. dispensare valeat I. 332.,
 II. 132. 133. 910. 931. 941. 1090.
 Casus reservati v. Reservatio.
 Caupo praebens vinum ebriaturis lucri
 consueti faciendi causa I. 7. — blas-
 phemias impediendi causa I. 8. — non
 impediens obscenos sermones *ib.* — An
 excusetur a missa audienda I. 348. —
 an reliquas carnes die veneris comedere
 ipsi liceat I. 479. — carnes diebus ve-
 titis praebens I. 486. 494. — filiorum
 dilapidationibus connivens I. 586. 674.
 — bibulis vinum melius petentibus ex
 dolo vinum aqua dilutum apponens I.
 791. 923.
 Causa leviter et remote influens in motus
 pravos I. 10. 11. — Causae eximentes
 et excusantes a lege earumque appositio
 I. 103. sq. 477. — Quae causa sufficiat
 atque opus sit ad se eximendum a gravi
 obligatione I. 475. — Causae requisitae
 ad dispensandum a lege I. 109.
 Causae excusantes ab auditione missae I.
 347. sq. — ab operibus prohibitis die
 festo I. 354. sq. — a jejuniis I. 468. sq.
 — a furto I. 18. 562. 573. — a resti-
 tutione I. 714. sq. — a recitatione ho-
 rarum II. 57. sq. — Causae ad absol-
 vendum sub conditione II. 396. — ad sol-
 venda sponsalia II. 859. — ad divortium
 II. 911. — ad dispensandum in imped.

- dirim. matr. II. 1038. — An causa cessante cesset dispensatio ad matrimonium contrahendum I. 335., II. 1051. sq.
- Censura.** Conditions requisitae, ut incuratur II. 1119. — An excuset ab ea incurrenda ignorantia et metus II. 578. 1120. — Censurae violatio irregularitatem inducens II. 880. 1145. 1181. 1183. — Absolutio a censuris v. Absolutio. — V. Reservatio.
- Census** vitalitius an liceat I. 1006. — Quid de haeredibus censuistae et censuarii I. 1005. 1006.
- Certitudo** ad recte agendum I. 46. — ad absolvendum II. 673.
- Cessatio** dispensationis I. 111. 114., II. 1051. sq. — voti I. 319. sq. — praescriptionis I. 536.
- Cessio** bonorum an debitorem perpetuo a restitutione excuset I. 725. — Qualem dotem filiabus erogare possit bona cessurus I. 726. — An aliquid occulte reservare possit I. 727. — Cessione bonorum a tuo creditore facta cuiusdam restituere debeas I. 728. — An valida vel licita venditio facta ante cessionem I. 728. 729. 731. — An bona cessurus iuridicam bonorum separationem ipsum inter et uxorem postulare possit I. 731.
- Chartis** futura cognoscere I. 256.
- Chirographorum** emptio et venditio I. 943. — An liceat in chirographo addere fenus sorti I. 1002. — Chirographa adulterans I. 837. sq.
- Chocolata** in die jejunii I. 465.
- Choreae** an licitae I. 233. sq. — An eas frequentantibus absolutio neganda I. 234. sq.
- Chorus.** Obligatio canonicorum ad eum II. 72.; regularium II. 125.; monialium in Gallia II. 128. — An satisfaciatur canonicus, qui demissa voce officium legit, non canit II. 72. 127.
- Chrisma** quid II. 240. — Baptizare sine chrismate II. 229. — Chrisma, materia confirm. II. 240. — Confirmare cum chrismate vetere II. 238. — An valeat extrema unctio cum chrismate collata II. 789.
- Ciborium** v. Pyxis.
- Circumstantiae** leviter malae an totum actum corrumpant I. 33. — C. peccatorum speciem mutantem sunt confutandae I. 31. 144. sq. 158., II. 449. — Quaeritur de c. notabiliter aggravantibus II. 448. 454. et de c. objecti specificis in mera delectatione I. 159. — de dignitate et propinquitate personarum II. 455. sq.; imprimis de dignitate sacerdotali II. 458. sq. — de accusatione peccati nondum declarati una cum pecc. jam declaratis in prioribus confessionibus II. 434. — de accusat. peccati recentis ut antiqui II. 435. sq. — de tempore sacro I. 148. — de mediis ad peccatum adhibitis II. 156. sq.
- Circumstantiae** restitutionis I. 693. sq.
- Clandestinitas** II. 1009. sq. v. Matrimonium.
- Clausura.** Poena in violantes clausuram II. 952. 1140. — An violantes clausuram monialium in Gallia excommunicatione innodentur II. 1142.
- Clericorum** dominium I. 507. — An ex iustitia ad causas pias impendere debeant superflua I. 508. — Cler. renuente episcopo amplectens statum religiosum II. 94. 95. — chirurgiam exercens II. 1175. — Quando cl. qua accusator irregularitatem incurrat II. 1177.
- Cochlearis** parvi usus in missa II. 369.
- Coecus** v. Caecus.
- Coelibatus.** Votum coelibatus II. 931. 983.
- Coena** in die jejunii v. Collatiuncula.
- Cogitationes** pravae quale peccatum I. 158. sq.
- Cognati.** In cognatos imprecari II. 457.
- Cognatio** naturalis v. Consanguinitas. — spiritalis II. 230. sq. 237. 966. sq.
- Cohabitatio** conjugum II. 915.
- Collatio** ab haeredibus facienda I. 825. sq.
- Collatiuncula** serotina in die jejunii I. 458. 463. sq.
- Colorem** paramentorum non servans II. 336.
- Commixtio** (species accessionis) I. 550. sq.
- Commodatum** an in periculo rei propriae praefendum I. 869. — Quid si sine culpa commodatarii ablatum fuerit I. 871. sq. — quid vero, si commodatarius re ultra tempus utatur et tunc ea pereat I. 873.
- Communicatio** fidelium cum excommunicatis et haereticis, praesertim in sacris I. 199. sq. II. 203. 1127.
- Communio** subjectum; semifatui, amentes, energumeni, surdomuti II. 182. 276. — Pueri II. 277. — Meretrices et concubinari II. 724. — An hostiam non consecratam homini indigno communicanti porrigere liceat II. 179. — An coram tali homine verba solita: Corpus Domini . . . proferri possint, quin hostia illi porrigatur *ib.*
- Comm.** paschalis quo tempore et loco obliget I. 448. — Poenae contra transgressores huius praecepti *ib.* — An huic obligationi satisfiat per comm. sacrilegam I. 450. — Dispensatio ab hoc praecepto quoad tempus et locum I. 452. — Comm. pasch. infirmorum, peregrinorum I. 453. sq. — An satisfiat per anticipatam eucharistiae sumptionem I. 455.
- Dispositio** ad comm. requisita ex parte animae II. 281. — Quid si quis in confessione inculpabiliter oblitus est peccati mortalis II. 284. — vel jam s. eucharistiae

- stiam suscepturus corripitur horrore sacrilegii ob peccatum in confessione celatum II. 289. — Comm. cum pecc. dubio mortali II. 281. — Jejunium ad comm. requisitum in quo consistat II. 292. sq. — Quid in dubio de jejunio servato II. 294. — An comm. aliquando permitti possit non jejunis extra mortis periculum II. 295. 297. — Dispositio ad comm. frequentem II. 313. sq. — An hominibus ob dubiam disp. conditionaliter absolutis communio permitti possit a confessario II. 394.
- Administratio c. cui competat II. 266. — Eam administrans in mortali II. 164. — Ritus Ecclesiae praescripti II. 269. — Vestis sacra II. 269. sq. — An oratio „Confiteor“ a muliere orari possit II. 270. — Quid si sacerdos laboret infirmitate in pollice vel indice II. 270. — Quid si hostia in terram decidat II. 270. 372. — vel in vestes aut in sinum mulieris II. 373. sq. — Dare partem majoris hostiae II. 262. — Hora conveniens II. 272. — An confessarius poenitenti non absoluto sacram. comm. denegare possit II. 780. — Comm. extra missam II. 271. — Quid de particulis repertis II. 273. sq. — Quid si peccator eam petat II. 176. sq. — vel non absolutus II. 179.
- Communio infirmorum. Modus administrandi II. 269. 270. — An eam administrare liceat infirmis delirantibus II. 182. — An secreto deferri possit II. 270.; an nocte ad infirmos extra mortis periculum II. 298. — An permitti possit aliquando extra mortis periculum infirmis non jejunis II. 295. 297. — Obligatio ministrandi et accipiendi viaticum II. 302. sq. — An viaticum dari possit in dubio de mortis periculo II. 306. — Quid si infirmus tussi vel vomitu laborat vel delirat vel dubium est, num s. eucharistiam deglutire valeat II. 307. — An praeberi possit ebrio morti proximo II. 308. — an infirmo nullum poenitentiae signum exhibenti, si dubium, an ratione utatur II. 309. — An homo, mane s. eucharistia refectus, sed interdum infirmatus, eadem die iterum s. euch. refici debeat II. 310. — Quid si paucis ante diebus ex devotione communicaverit II. 311. — Quoties s. viaticum infirmo non jeuno porrigendum II. 311. sq. — frequens quid sit II. 313. — et quibus concedenda *ib.*
- Commutatio (modus dominium acquirendi) quomodo facienda I. 881. — voti propria vel legitima auctoritate facta I. 337. sq. — An commutato voto ad primum redire liceat I. 339. — Quid si secundum fiat impossibile I. 337. — Comm. poenitentiae II. 523. sq.
- Comoedis an danda absolutio I. 240.
- Comoediis interesse, eas repraesentare I. 238. sq.
- Compensatio occulta an licita I. 105. sq. 435. 499. 573. — ob minorem mercedem I. 574. 579. — ob promissionem non impletam I. 799. 801. — ob donationem denegatam I. 813. 821. — ob haereditatem ex informi testamento denegatam I. 831. — Compensatio liberans a restitutione I. 576. sq.
- Complex in damno I. 657. sq. — Nomen complicitis in confessione manifestare II. 463. sq. — Interrogare in conf. de nomine complicitis II. 467. sq. — Quid faciendum confessario, si unus complex fatetur, alter negat peccatum commune II. 768. — Absolutio proprii complicitis in peccato turpi. V. Absolutio.
- Concilio Tridentini decretum quoad clandest. matr. ubinam obliget II. 1010. sq.
- Concio a parocho ipso facienda II. 62. — Obligatio eam audiendi I. 340. — Ordinatus censura irretitus concionem habens II. 1156. sq.
- Concionator an excusetur a jejunio I. 472. — imparatus accedens, speciale Dei auxilium exspectans II. 64. — utens notitia ex confessione II. 761. sq. — Quamdiu concionem producere debeat II. 63. — qua intentione praedicare II. 62. 64.
- Concubinariis quando absolvendi II. 686. 693. 722. sq.
- Concupiscentia ex lectione turpi I. 21. — ex adpectu statuarum nudarum I. 22. — Motus concupisc. compescendi I. 22. 143. — Dubitans an tales motus dormiens aut vigilans habuerit I. 23. 141.
- Concursus populi magnus an ab integritate confessionis excuset II. 665.
- Conditiones ad praescriptionem I. 531. — ad testamentum I. 829. — ad contractus I. 762. sq. — ad contritionem II. 402. — ad propositum II. 418. — ad confessionem II. 428. sq. — Conditio apposita in contractu I. 787. — appositae in sponsalibus II. 854. — in matrimonio II. 898. 901. 946. — in baptismo II. 190. 193. 207. — in absolutione II. 393. sq. — Cond. turpis contractui appositae I. 767. — Conditio possidentis melior II. 4.
- Condonatio debiti I. 714. 725. — rationaliter praesumpta I. 718. — a moriente clam facta, sed ab haeredibus denegata I. 820. — implicite facta I. 591.
- Confessarii approbatio II. 537. sq. — jurisdictio II. 540. sq. — Munera qua doctoris II. 662. sq. — Quomodo scrupulos tractet I. 48. — et eorum objectiones refutet I. 51. — Ejus auctoritas circa opiniones I. 69. sq. — Dolorem in poenitente excitet II. 404. — Modus ag. cum

illis, qui se accusant, quod sufficientem dolorem non habeant II. 416. — Munera qua iudicis II. 667. sq. — Intentio confessarii in absolutione impertienda II. 162. sq. — Confess. aegre ferens, si poenitens alium adeat interdum confessarium II. 70. 71. 445. — Quid quoad deficientes in examine conscientiae II. 385. 495. — De obligatione interrogandi II. 429. 469. 716. (v. Interrogationes.) — Quae nam media memoriae confessarii succurrant II. 681. — De absolutione concedenda, differenda vel neganda v. Absolutio. — Tenetur corrigere defectus in administratione sacr. poenit. commissos II. 738. sq. — praesertim quoad errores in materia iustitiae II. 741. — vel quoad impedimentum matrimonium dirimens II. 743. sq. — Confessarius quoad poenitentem restitutioni forte obnoxium I. 15. 16. 685. 711., II. 746. sq. — An et quando conf. se excusare possit ab audienda confessione alicujus poenitentis II. 775. sq. — Quomodo se gerere debeat, si in confessione audit, homines perversos vitae suae insidiari II. 781. — vel si poenitens ob denegatam absol. mortem ipsi minitur II. 783.

Confessarius peccans cum poenitente II. 459. — petens nomen complicitis II. 467. V. Sigillum. — Quid observandum quoad schedulas confessionis II. 735. sq. — An excusetur a jejuniis I. 473.

De modo agendi confessarii cum filiis, qui invitatis parentibus matrimonium celebrare volunt I. 365. — aut in religionem ingredi I. 365., II. 79. — cum filiis pro industria extraordinaria se compensantibus I. 500. — cum poenitentibus piis II. 671. — cum moribundis v. Moribundi. — cum scrupulosis I. 48. — cum rudibus et memoriae labilibus I. 186. 189. II. 385. 494. 662. sq. 671. — cum damnatis ad supplicium I. 881. — cum iis, qui non sequuntur opinionem confessarii I. 69. — cum complicitibus altero fatente, altero silente II. 768. sq. — cum occasionariis II. 686. sq. — cum ordinandis prava consuetudine addictis II. 826. — cum consuetudinariis II. 702. sq. — cum recidivis II. 413. 705. — cum obligatis ad restitutionem I. 581. — cum haeredibus legata pia formis legalibus destituta solvere nolentibus I. 862. 865. — cum poenitentibus reservata confitentibus II. 581. 590. 594. sq. 610. — cum pueris II. 713. — cum mulieribus II. 726. — cum sponsis dubie dispositis II. 781. — cum sponsis habitui pravo addictis II. 396. 704. — cum conjugibus, qui nullitatem matrimonii ignorant II. 743. 889. 965. 1024. 1068. — cum puella praegnanter jamjam moritura, cujus crimen

est occultum II. 758. sq. — cum marito, qui ex confessione uxoris audivit, illam adulterium commisisse II. 772. 774. — cum sponsa, graves defectus aperire nolente II. 872. — cum sponsis et conjugibus, de obligationibus matrimonii interrogantibus II. 1102. sq. — cum conjugibus, qui de matrimonii usu tacent II. 1108. sq.

Monita pro confessario quoad mulierem ex angustia et ira mortem marito exoptans I. 366. sq. — quoad parentes educationem filiorum negligentes I. 370. Confessarii monialium II. 573.

Confessio an praemittenda administrationi sacramentorum II. 166.; imprimis celebrationi missae II. 281. sq. — An eam contritio praecedere debeat II. 410. — Conf. annua quando peragenda I. 443. — An valeat extra parochiam vel dioecesim deposita, si episcopus sub poena nullitatis eam prohibuit I. 445., II. 541. — Conf. annua dispositio ad comm. paschalem I. 456. — Ejus materia v. Poenitentia. — Peccata dubia II. 446. sq. — Integritas confessionis v. Integritas. — An ad confessionem peccati obliti statim post confessionem novus actus doloris requiratur II. 412. — An et quando peccata oblita sint confitenda II. 471. sq. 475. — Conf. absque specificatione peccatorum II. 881. sq. — Conf. per interpretem II. 478. sq. — V. Circumstantiae. — Conf. iteratio quando necessaria II. 413. 419. 422. 498. — Quid, si conf. cum contritione dubia facta II. 408. sq. — si poenitens poenitentiam injunctam oblitis est II. 529. — vel si optat, ut postea mutetur in aliam II. 526. — si confessarius ante absolutionem obliviscitur peccatorum II. 679. 685. — Conf. apud sacerdotem non approbatum incepta an sacerdote approbato adveniente apud hunc perfici debeat II. 558. — V. Absolutio. — Conf. eorum, qui ignorant idioma confessarii II. 478. — adulterum, qui sub conditione baptizantur II. 424. sq. — moribundorum v. Moribundi. — Conf. ante confirmationem II. 248. — Quando dispositio sufficiens adesse censi possit II. 678. sq. — Confessio sponsorum ante matrimonium II. 922.

— generalis; an in ea peccata nondum declarata a pecc. jam declaratis distinguenda II. 484. — Quando exigi vel permitti possit II. 499. 502. — Modus eam peragendi II. 500.

Confirmatio. Materia remota II. 238. — An chrisma debeat esse benedictum II. 239. — Materia proxima II. 240. — Minister II. 242. — Qua manu et quo digito sit conferenda II. 242. sq. — Obligatio eam suscipiendi II. 244. — Sub-

- jectum II. 247. — Quid parochus cum homine jam sene, nondum confirmato II. 245. sq. — Dubium, an quis sit valide confirmatus II. 240. 249. — An iteranda conf., si baptismus sub conditione iteratur II. 249. — Conf. requisita in ordinando II. 241. — Dispositio ad conf. II. 248.
- Confiteor; hanc orationem in administratione eucharistiae omittere II. 270. — an mulierem eam orare liceat *ib.*
- Congregatio religiosa; quisnam dispensare possit a voto in eam ingrediendi I. 333.
- Conjugicidium, imped. matr. II. 988.
- Conjuges mortem sibi exoptantes I. 366. — Quid sibi invicem donare possint et an revocabiles sint eorum donationes I. 818. sq. 845. — Quomodo unus conjux, qui alterius adulterium ex confessione audivit, erga filium se habere debeat II. 773. — An monendi de nullitate occulta matrimonii II. 889. 965. 1024. sq. 1068. 1071. 1078. — V. Maritus, Uxor, Debitum conjug.
- Consanguinei. An incestus vel imprecationes contra cons. juxta diversitatem gradus specie differant II. 455. sq. — an injuriae in bonis fortunae II. 457. — an percussio et occisio II. 466.
- Consanguinitas, impediment. dirimens matr. II. 953. sq. — Quo jure dirimat matr. in variis gradibus II. 959. — An hoc imped. ligentur infideles II. 961. 968. — et haeretici II. 962.
- Conscientia erronea I. 37. — circa malitiam actuum interiorum I. 40. — Consc. dubia I. 43. — cum consc. practice dubia agere non licet I. 46. — Consc. scrupulosa I. 48.
- Conscriptioni ad militiam se subtrahentes I. 757. sq.
- Consecratio. Materia valida et licita II. 250. 252. sq. — Lapsus linguae in pronuntiatione formae II. 148. sq. 260. — Quid si adsint plures hostiae in corporali aut extra corporale, quin sacerdos eas advertat II. 160. 255. sq. — Sacerdos in mortali consecrationem in missa omittens II. 165. — Cons. dubia quando iteranda II. 255. 257. — Quid de guttulis vini lateribus calicis adhaerentibus II. 258. — Quid si ciborium cum hostiis extra corporale vel coopertum maneat II. 255. sq. — Quando hostiae pro communione populi consecrandae afferri debeant II. 261.; quando referri possint II. 262. — An consecrari possint hostiae extra missam II. 268. — Cons. repetenda II. 357. 360. — Quid si sacerdos immediate ante communionem videt, se loco vini aquam consecrasse II. 361. — vel in sacristia II. 362. — Quid in dubio, an materia, quam consecravit sacerdos, sit vinum vel aqua II. 363. — Quando materiam dubiam consecrare liceat II. 367.
- Consensus legislatoris, legem infirmans I. 133. 135. sq. — C. ad peccatum I. 141. — Dubium, an cons. praestitus sit *ib.* — Cons. in contractu I. 776. sq. — praesertim in sponsalibus II. 836. sq. 851. 854. — renovandus ad valorem sponsalium post dispensationem ab imped. dirimente II. 856. — Consensus ad matr. necessarie et clare manifestandus II. 891. sq. — Conjux declarans, se non verum dedisse consensum II. 897. — An cons. renovandus in matr. sub conditione, purificata conditione II. 900. — Cons. ad divortium II. 911. 915. — ad revalidationem matrim. II. 1062. — C. parentem ad sponsalia filiorum II. 840. sq. — ad matrim. eorum II. 894.
- Consentiens in damnum I. 667. sq. — V. Suffragium.
- Consilium; ex consilio communi vel conspiratione damnum inferre I. 693.
- Consuetudinarii an absolventi, si pluries in anno confiteri recusant I. 447. — Quodnam peccatum admittant I. 2. — Quid si cito post confessionem in peccata consueta relabuntur II. 413. 422. — An statim absolventi II. 702. — Clerici habituati in vitio turpi, ascensuri ad ordines sacros, an absolventi et admittendi II. 37. sq. 826.
- Consuetudo ad legem introducendam vel abrogandam quibus conditionibus vestita esse debeat I. 182. sq.
- Consulens damnum I. 662. sq.
- Consultatio spirituum I. 277.
- Contemptus legis quando mortalis II. 122.
- Continentia v. Castitas.
- Contractus irritus an per juramentum firmari possit I. 301. sq. — Materia contractus I. 762. — Quid de contractu circa rem turpem ante et post conditionem impletam I. 762. 767. sq., II. 3. 838. — An homo scelestus a satellitibus requisitus per contractum in domo abscondi possit I. 764. — C. distinguendus a mero proposito I. 766. — Subjectum I. 770. sq. — Rescissio I. 773. sq. 785. — Consensus ad c. requisitus I. 776. — Error in c. I. 779. sq. — Dolus I. 782. — Metus I. 785. — Conditio I. 787. sq. — Quid si tempore statuto contractui non satisfiat I. 789. — Restitutio rei ex turpi contr. acceptae I. 765. — Facta solutione objectum contractus domino perit I. 794. — An res detentae ex contr. in periculo rei propriae praeferendae I. 869. sq. — Restitutio ob fictum consensum in contr. I. 1021.
- Contractus trinus I. 981.
- Contritio an praecepta statim post pec-

catum patratum II. 399. — An requiratur votum explicitum confessionis, ut contritio perfecta deleat mortalia II. 401. 412. — Contr. in sacramento qualis esse debeat II. 402. — An actus caritatis loco contritionis sufficiat II. 408. — Quomodo rudes poenitentes ad contritionem excitandi II. 404. — An confessionem contritio praecedere debeat II. 410. sq. — An requiratur aliqua certa intensitas et duratio contritionis II. 414. — An sit contritio, si poenitens doleat, se non satis dolere II. 415. — Quid, si dolor de malis variis major sit in poenitente, quam de peccatis II. 417. — Quae signa doloris ut sufficientia habenda sint ad absolutionem concedendam II. 673. — Pueri quomodo ad contr. excitandi II. 718. — V. Attritio.

Contumacia quoad censuram II. 1119. sq.

Contumelia I. 434.

Convivio non interesse ob numerum infanctum tredecim convivarum I. 261.

Cooperantes positivi I. 657. sq. — et negativi I. 681. sq. — Quando teneantur ad restitutionem in solidum I. 698.

Cooperatio ad malum quotuplex et quando licita I. 20. 241. 677. — Coop. ad damnum positiva I. 657.—680. — Coop. ad damnum per exemplum I. 631. sq. — Coop. negativa I. 681.—692. — Coop. per petitionem sacramenti ab indigno v. Minister. — Coop. famulorum I. 242. sq. — cauponum I. 8. sq. 486. 586. 674. — Cooperatio mulieris ad debitum conjugale, quod vir modo venialiter malo persolvit II. 1084. — ad duellum II. 1131.

Copia confessarii quando desit II. 282. 284.

Copulam extorquens sub promissione matrimonii I. 767. sq., II. 838. — C. requisita ad affinitatem II. 742. — Exponenda pro dispensatione ad matrim. II. 1088. 1041. 1045. — Dispensatio pro iterata copula II. 1053. — V. Debitum conjug.

Corporale. Hostiae consecrandae in corporali reponi debent II. 255. sq.

Corpus. Irregularitas ex defectu corporis II. 1162.

Correctio defectuum in administratione sacram. poenitentiae commissorum II. 738.—748.

Correctio fraterna praecepta I. 223. — A quibus et erga quos facienda *ib.* — an etiam cum gravi incommodo I. 225.

Crapula v. Ebrietas.

Credenda et facienda necessitate medii et praecepti I. 184. sq.

Creditorum genera et quo ordine ipsis restituendum I. 695. — Creditor de debitoris statu labili certior factus, ab ipso solutionem exigens integram I. 699. — Cred. an rem, a debitore solvere debi-

tum nolente commodatam, sui facere possit I. 874.

Crediti emptio etc. I. 944.

Crimen alterius revelare I. 423. — Reus quando crimen fateri debeat II. 13. — Qua impedimentum dirim. II. 845. 895. 983. sq. — Quatenus promissio matrimonii cum crimine conjuncta esse debeat II. 987. 992. 993.

Crines. Quid, si solummodo crines abluti in bapt. II. 190.

Crux altaris II. 366.

Culpa theologica requisita ad obligationem restitutionis I. 650. 653. 871. — ad casum reservatum II. 588. — ad censuram II. 1119.

Cultus Sanctorum I. 247. sq. — et reliquiarum I. 251. sq. — defunctorum nondum canonizatorum I. 248. — C. superfluus I. 258.

Cultus disparitas, impedim. matr. II. 1000. sq.

Custodes, qui damnificantes non denuntiant I. 684., II. 24. — Tributa contra officium suum non exigentes I. 686. — Munera accipientes II. 24. — An debeant circumstantiam officii sui aperire, furta propria confitendo II. 25.

D.

Damnificator injustus I. 624. sq. — reum ex odio prodens I. 627. — An teneatur ad restitutionem damni, quod fecit quidem, sed facere noluit I. 646. sq.

Damnum emergens, ab usura excusans I. 900. — emergens ob dilationem restitutionis I. 704. — D. excusans ab restitutione I. 714. sq.

Damnum illatum quando onus restitutionis inducat I. 624. 650. 929. — Quid si damnum multo majus revera sit, quam intendebatur I. 629. — Restit. ob damnum per accidens per opus illicitum causatum I. 640. sq. — ex errore illatum I. 646. sq. — in ebrietate illatum I. 178. — D. ex incendio reparandum societati assecurationis, si haec laesum jam indemnem fecit I. 588. — Caupones et alii pretio minore res vendentes et ita sociis nocentes I. 642. sq. — Restitutio ob damna a iudice non impedita I. 667. sq. — a famulis per incuriam illata aut culpabiliter non impedita I. 683. — ob damnum ratione militiae illatum I. 757. sq. — V. Cooperatio. — D. praevisum quando imputabile et onus restitut. inducat I. 732. sq. — V. Jure suo utens.

Debita an et quando praescribi possint I. 540. sq. — Causa a debito solvendo excusans I. 576. 591.

Debitor dubitans de contracto debito vel de peracta solutione I. 717. — memor vel immemor debiti, creditori aliquid

- donans I. 707. sq. — sciens statum suum labilem et petenti extra iudicium integre satisfaciens I. 697. vel non petenti I. 698. — Quid, si debitum in transmissione ad creditorem perierit I. 701. 794. — Quae expensae possint excusare debitorem a restitut. ipsi creditori facienda I. 712. — An religionem ingredi possit I. 721.; ingressus an et quomodo debita solvere debeat I. 722. sq. — An absolvendus ante restit. I. 580.
- Debitum conjugale.** Prohibitio ejusdem per votum II. 914. 930. 937. 1085. sq. — Quid, si matrimonium sit nullum II. 1068. 1071. 1078. 1087. — Obligatio ad debitum II. 1080. sq. — Amittitur jus ad debitum petendum per adulterium II. 1092. 1097. — per supervenientem affinitatem II. 1093. — per votum castitatis II. 1085. 1094. — An valeat votum non petendi debitum II. 1095. 1097. — A quo jus amissum restitui possit II. 1096. — An ignorantia excuset a poena privationis debiti II. 1098. — an metus gravis II. 1099. 1101. — Reddere debitum illicite petenti II. 1084. — Onanismus in usu matrimonii II. 1104. — An a comparte permitti possit II. 1105. sq. — An interrogandi conjuges de peccatis operi conjugali oppositis II. 1108. sq.
- Decalogi praecepta scienda I. 184.**
- Deceptio v. Dolus, Fraus, Error.**
- Defectus leves vel naturales alicujus revelare I. 427. 433. — cum animo eum infamandi I. 434. — Def. in administratione sacram. poenitentiae commissi II. 738. sq. — Defectus graves aperiendi ante matrimonii celebrationem II. 868. sq. — V. Irregularitas. — An aperiendi defectus in venditione I. 910. sq.**
- Defensio v. Aggressor.**
- Deflorator ad quid obligetur I. 737. 739. 767. II. 997. sq.**
- Delectatio morosa I. 159. — D. de commissione inculpabili alicujus peccati vel de modo peccandi vel ob bonum effectum ex peccato I. 161. sq. — In actu copulae conjugalis delectationem sensibilem admittere II. 1117. — Agere propter solam delectationem I. 29. sq.**
- Delegatio, Delegatus v. Jurisdictio.**
- Deliberatio ad peccatum I. 1. — ad votum I. 44.**
- Delictum v. Crimen.**
- Deliranti an s. eucharistia praebenda II. 307.**
- Denuntiatio. Denuntiandi confessarii sollicitantes v. Sollicitatio.**
- Denuntiator pro omissione denuntiationis aliquid accipiens I. 531. 566. 627. 737. 783. — V. Custos.**
- Depositum cui sit, si in testamento de eo non dispositum fuerit I. 843. — Ad quid teneantur hospites quoad accepta deposita I. 875. sq. vel artifices quoad res resarciendas I. 877. — Restitutio ex negligentia quoad depositum I. 876. 884. — pro deposito in periculo pereundi vendito vel consumpto I. 878. sq. — An d. inscio domino commutari possit I. 881. — An liceat deposita pecunia uti ad lucrum faciendum I. 882.**
- Desertores milites I. 757.**
- Desiderium mali I. 158. — sub conditione: si licitum sit I. 163.**
- Desperatio quale peccatum I. 203.**
- Detractio illicita I. 420. sq. — Audiens detractiones I. 420. — D. quando notoria I. 431. — D. auditas referens et divulgans I. 420. 432. — D. in loco sacro, vel quoad sacerdotes et religiosos, an in specie mutetur I. 147. — Communitati regulari vel familiae detrahare coram pluribus I. 153. 421. — An sit grave peccatum, leves defectus alicujus revelare I. 427. sq. — Quando licita I. 426. — Restitutio ob detr. I. 422. 427. — Detr. per manifestationem complicitis in confessione vel ejus, qui fuit occasio peccati II. 463. sq. — Restitutio ob detr. v. Fama.**
- Diabolica facta an possibilia I. 257. 263. 267.**
- Diaconus an baptismum administrare possit II. 198. 200. — quando eucharistiam II. 266. sq.**
- Differentia peccatorum in specie I. 144. — in numero I. 150.**
- Difficultas v. Impossibilitas.**
- Dilatio communionis paschalis I. 456. — An confessarius obsequi possit postulanti dilationem absolutionis in confessione annua I. 457. — Dilatio restitutionis I. 580. 704. — D. offerendi missam pro stipendio accepto II. 351. sq. — contritionis post peccatum patratum II. 400. — satisfactionis injunctae II. 518. — absolutionis II. 675.**
- Dilectio v. Caritas.**
- Dimissoriae literae a quonam concedi possint II. 822.**
- Discipuli an ratione studii excusentur a jejuniis I. 474.**
- Disparitas cultus qua imped. matrim. II. 1000. V. Matr. mixta.**
- Dispensatio a lege. Quinam dispensare possint I. 109. sq. — An superior cum semetipso I. 116. — Disp. negata a secundo superiore, concessa a primario et vice versa I. 118. 121., II. 1173. — Causae ad disp. requisitae I. 109. sq. — Quid in dubio, an casus indigeat dispensatione I. 118. sq. — Cessatio disp. I. 111. 114. 335. — Disp. facta a superiore, qui probabilem tantum potestatem habet I. 115. — Disp. obreptitia et subreptitia I. 117. 121.**

Disp. in voto I. 332. sq. — in votis solemnibus I. 96. — et simplicibus II. 130. sq. — in voto perpetuae castitatis ante matrimonium emissio I. 335. — quoad labores prohibitos die festo I. 357. sq. — quoad abstinentiam a carne I. 490. sq. — Disp. cum peregrinis I. 115. — Disp. confessarii cum scrupuloso a confessione generali perficienda I. 50.

Disp. quoad impedimenta matrimonii II. 1034. sq. 1048. — praesertim si immediate ante nuptias deteguntur II. 745. 1037. 1045. — Causae dispensationis exponendae II. 1038. sq. — imprimis in incestu intentio, ut dispensatio facilius impetretur II. 1041. sq. — Disp. subreptitia II. 1043. sq. — et obreptitia II. 1049. sq. — Quid, si post executionem dispensationis causa cessat II. 1051. — vel post concessam quidem, sed nondum fulminatam II. 1052. — Perinde valere quoad disp. *ib.* — Disp. pro iterata copula II. 1053. — Quid, si duo impedimenta concurrant, publicum et occultum II. 1056. — Error in dispensatione II. 1057. sq. — Quomodo disp. a S. Poenitentia concessa exsequenda II. 1079. — Disp. in radice II. 1024.; — conditiones ad eam requisitae II. 1072.; ejus executio II. 1073. — V. Episcopus.

Dispositio ad sacramenta recipienda II. 180. v. Baptismus etc.

Disputatio cum haereticis I. 201.

Dissolutio sponsalium II. 859. sq. — matrimonii II. 903.

Distinctio specifica peccatorum I. 144. — numerica I. 150.

Distractio in oratione I. 246. — in missa de praecepto audienda I. 341. sq. — in horis recitandis II. 43.

Ditescere ex re aliena illicitum I. 555. 588. 616.

Divinatio I. 253. 263. sq.

Divortium. Causae II. 911.

Doctor. Munera confessarii qua doctoris II. 662.

Dolor v. Attritio, Contritio.

Dolus in contractu I. 782. — D. ad imminutionem feneratoris consequendam I. 784. 945. — V. Fraus.

Domicilium quoad leges I. 81. 82. — quoad ordinés II. 822. sq. — quoad matrimonium II. 1029. 1032.

Dominium filiorum I. 498. — uxorum I. 505. — clericorum I. 507. — regularium et communitatum religiosarum II. 107. sq.

Dominorum obligationes erga famulos I. 374. sq. 970. sq. — Num dispensatus famulis carnes die jejunii praeberi possit I. 497. — Dominus famulorum furta non impediens I. 682. 687.

Domum locare meretricibus I. 228.

Dona an a iudice accipi possint II. 3.

Donatio inter vivos I. 802. — Conditiones *ib.* — Quantitas donorum, quae licite donari potest I. 726. 730. 802. — Quid si donatarius vel donator moriatur ante acceptationem I. 803. sq. — D. conditionata I. 805. — Quando revocari possit I. 806. sq. 845. — D. mortis causa; an solutio hujus d. ab haeredibus denegari possit I. 811. sq.; an ob denegationem donatarius se compensare possit I. 813. 821. et compensatione facta jurare, se nihil accepisse ex bonis defuncti I. 816. — Donatio facta a moriente qualis censenda I. 817. — D. mortis causa an revocabilis I. 819. — Conjugum inter se donationes I. 818. sq. 845. — parentum erga filios I. 822. — D. quando referendae I. 825. — D. ad pias causas I. 859.

Dos uxoris an alienari possit I. 505. sq.

Dotes clerici II. 36.

Dubium; quid in dubio de actionis licetate I. 14. — Dubium, an votum aut mere propositum emiseric I. 43. sq. 306. — an deliberate voveris I. 44. — in quantum tempus I. 45. — Quid de obligatione legis dubiae I. 56. 61. sq. — Dubium de consensu in peccatum I. 141. — an effectus proveniat ex causa naturali vel a Deo vel a daemone I. 265. sq. — de iustitia belli I. 408. — de possessione rei alienae I. 622. — de prole, utrum ex adulterio nata sit, vel ex quali patre I. 743. sq. — de negligentia gravi in rebus commodatis accurate servandis I. 871. — an damnum ex actione secuta sit II. 24. — de vocatione ad statum clericalem II. 35.; ad statum religiosum II. 79. sq. — de obligatione recitandi horas II. 58. — de valore materiae et formae in sacram. II. 146. 148. sq. — de prolatione formae absolutionis II. 388. — de collata confirmatione II. 240. 249. — de prolatione debita formae in missa II. 148. sq. 260. — de accusatione, gravitate etc. peccati quoad confessionem II. 446. sq. — de jurisdictione II. 550. sq. — de reservatione peccati patrati II. 588. — de impedimento matrim. II. 882. sq. 928. sq. — de solutione debiti I. 717. — de irregularitate II. 1160. — de homicidio vel mutilatione II. 1184. sq.

Duellum I. 404. — id acceptare animo non duellandi I. 407. — Restitutio ob duellum I. 736. — Per quale duellum censura contrahatur II. 1129. sq. — Cooperatorcs et spectatores II. 1131. — Duellantes privantur sepultura eccl. II. 1147.

Dux belli. Ejus jura et officia I. 389.

E.

Ebrietas I. 176. sq. — An liceat ob bonum effectum, quem gignit I. 180. sq. — Peccata in ebrietate quando imputabilia

- I. 1. 3. — Venditio in ebrietate facta I. 778. — Quae sacramenta ebrui agnoscere possit II. 182. 308.
- Ecclesia** gaudet potestate leges condendi I. 95. — An etiam actus internos praecipere possit *ib.* — Ejus praecepta scienda necessitate praecepti I. 184.
- Ecclesia.** Quibus peccatis luxuriae polluitur I. 281. sq. — quando per sanguinis effusionem I. 288. — An sacerdos in eccl., quam ex confessione novit esse pollutam, celebrare possit II. 784. — V. Sacrilgium.
- Eductio** filiorum corporalis et spiritualis I. 368. sq.
- Effectus.** Quid in dubio, an sit naturalis I. 265. sq. — Effectus excommunicationis II. 1125. — interdicti II. 1152. sq. — suspensionis II. 1143.
- Egressus** e monasterio v. Clausura.
- Ejectus** e religione II. 76. sq.
- Electio** ad beneficium I. 288. sq.
- Electuaria** an frangant jejunium I. 466.
- Eleemosyna** praecepta et quando obliget I. 219. — Quantitas I. 220. — An uxor eleem. dare possit *ib.* — Qui eleem. injuste acquisivit, an graviter ad restitutionem teneatur I. 221. — Eleem. modicam pro singulis diebus vovens, tamen pluries id omittens I. 313.
- Emphyteusis** I. 978.
- Emptio.** Error in emptione I. 779. sq. 908. 914. — E. rei alienae villiori pretio, animo illam domino vendendi I. 889. — Empt. aurearum rerum veterum pro auri pondere I. 907. — Quando minoris pretio currente emere liceat I. 919. sq. — E. veterum monetarum vilissimo pretio ab homine ignaro I. 928. 930. — E. apud veteramentarios I. 926. — Quando contractus emptionis rescindi possit I. 934. — E. rei jam venditae I. 946. — V. etiam Venditio.
- Emptor** per dolum ad emendum motus I. 782. sq.; vel per metum I. 786. — Emptor qua mandatarius minoris emens, an residuum sibi vindicare possit I. 886. — An rem defectu laborantem emptam alteri revendere possit I. 915.
- Episcopus** declarans se non intendere ordinare indignos inter ordinandos II. 819. — Obligatio celebrandi pro grege II. 329. — Episcopi facultas quoad approbationem et institutionem congregationum relig. II. 137. — An qua superior generalis alicujus congr. relig. constitui soleat II. 134. — An possint impedire clericum religionem ingressurum II. 94. — in talem ferre censuras II. 95. — approbare regulares II. 564. sq. — iis permittere confessiones audire, etiamsi superior positive obstat II. 566. — facultatem dare confessario ignaro II. 543. — an restringere facultatem, confessionem paschalem apud quemvis approbatum peragendi I. 445., II. 541. — Potestas dispensandi; an episcopus possit dispensare cum peregrinis I. 115. — quoad vota I. 332. sq. 335. — quoad vota religiosa simplicia II. 130. sq. 135. — quoad tempus et locum comm. paschalis I. 452. — quoad legem abstinentiae a carne I. 492. — quoad jejunium ante communionem II. 295. sq. — quoad impedimenta matr. II. 910. 931. 933. 938. 1035. sq. 1048. 1090. — quoad prohibitionem debitum conjugale petendi II. 1096. — Potestas absolvendi a reservatis II. 586. 596. 601. 648. — An sacerdoti concedere possit facultatem absolvendi complicem suum II. 644. — an facultatem absolvendi absque denuntiatione confessarii sollicitantis II. 656. — in irregularitatibus II. 1161. — Potestas absolvendi a censuris II. 645. sq.
- Error** circa tempus jejunii quatuor temporum I. 85. — An mandans damnum ex errore mandatarii patratum debeat reparare I. 659. — Error in damno I. 646. sq. — in contractu I. 779. — in emptione I. 780. 904. 914. 925. — in horis II. 45. — in confessione II. 738. sq. — Error communis quoad jurisdictionem confessarii II. 543. 546. — et privatus II. 547. 637. — Error quoad contractum sponsalium II. 851. — Error, impedimentum matr. II. 942. sq. — Error circa causam motivam etc. in dispensatione II. 1057. sq.; quid, si scriba aut superior inscius errorem petentis correxit II. 1058. 1061. — Error quoad parochum, qui matrimonio assistit II. 197.
- Eucharistia**; materia prioris II. 250. et posterioris consecrationis II. 252. — Forma II. 148. sq. 260. — Quid cum hostia dubie consecrata II. 257. — Cui administratio euch. competat II. 266. sq. — Conficere vel tangere eam in mortali II. 164. — Publico peccatori eam administrare II. 176. sq. — Qualis ritus requiratur in ea distribuenda II. 269. — Eam transferre absque veste sacra II. 270. — Quid cum fragmentis hostiarum consecratis, quae inveniuntur, et quid si supersint hostiae et tabernaculum desit II. 273. sq. — An euch. nocte ad infirmos extra mortis periculum ferri possit II. 298. — V. Communio, Consecratio, Hostia, Missa, Pyxis.
- Evictio.** An venditor teneatur de evictione I. 600. 606.
- Examen** conscientiae. Obligatio ad illud II. 493. 496. — Diligentia requisita *ib.* II. 497. — Confessarius defectus poenitentis in examine supplere debet II. 495.
- Excommunicationis** effectus II. 1125. — An excommunicatus sacramentum poe-

nitentiae valide administrare possit II. 1126. sq. — An privetur sepultura eccl. II. 1147.
Exemplo pravo alios ad damnum inferendum inducens I. 631. sq. 689. — V. Scandalum.
Exorcismus facere quibus competat I. 303. sq. — Vitanda in ejus usu *ib.*
Expensae factae pro filio ad literas addiscendas an sint referendae I. 825. sq. — Expensae ad restitutionem I. 712.
Expensilatio et acceptilatio (negotilatio pecuniae) I. 993.
Expositio infantum. Onus restitutionis ad nosocomia pro educatione I. 747.
Exteri v. Peregrini.
Extrema unctio. Effectus II. 801. — Materia II. 146. 786. 789. — An extr. unctio a duobus ministris collata sit valida II. 787. sq. — Quid faciendum, si sacerdos in mediis unct. deficiat II. 798. — Quando unio moralis inter singulas u. detur II. 790. — Quid, si omnes u. propter defectum temporis fieri non possunt II. 792. — Quae sint essentielles II. 793. 799. — Quibus concedenda II. 182. 183. 308. 715. 800. sq. — quibus deneganda II. 802. 804. 806. 807. — Obligatio eam recipiendi II. 808. et administrandi II. 810. — Dispositio II. 811. — Ritus in extr. u. servandus II. 794. sq. — An eucharistia aut extr. u. prius ministranda II. 796.

F.

Falsare scripturam quale peccatum I. 341.
Famae aggressorem an occidere umquam liceat I. 396. 404. — Quando fama laedatur I. 420. 423. — Restitutio fama quomodo fieri debeat I. 422. 425.
Familiaritas qua titulus ordinationis II. 824.
Famulorum obligationes I. 371. — An aegrotans pro tempore morbi salarium postulare possit I. 372. 972. — Quid si discedat ante finem anni I. 373. — F. ob quas causas dimitti possit I. 970. — Adjuvans dominum in actionibus turpibus I. 225. 242. sq. — Quid quoad abstinentiam a carne I. 493. 497. — quoad auditionem missae die festo I. 348. — quoad labores tali die I. 352. — Fam. furta I. 558. — Se compensans ob suam industriam praecipuam in negotiatione I. 569. 571. — ob mercedem minorem I. 574. 579. — ob subtractionem partis stipendii factam propter damnum ex incuria illatum I. 575. — Famulo occasionem furandi permittere aut praebere I. 230. sq. — Non impediens aut non revelans furta alterius famuli I. 232. — Restitutio facienda ob damna domini culpabiliter non impedita I. 683. — An in proxima peccandi occasione teneatur herum derelinquere cum notabili damno II. 691. 699. sq.
Fatuus v. Amens.
Festa. Quenam diebus festis praescripta I. 340. v. Missa. — An obligatio, hisce diebus audire concionem, assistere officio vespertino I. 340. — Quenam prohibita I. 352. sq. v. Opera.
Fideicommissum I. 867.
Fidejussio quam obligationem inducat I. 1007. — Quid si duo fidejuberent et alter suam partem non solvit I. 1008.
Fides. Quando urgeat praeceptum fidei eliciendae I. 187. — Ejus necessitas quoad actum externum I. 192. sq. — Dissimulatio fidei I. 195. 196. 197. — Fidem externe negare I. 193. — Objectum fidei I. 181. seq. — bona in praescriptione I. 534. sq. — inprimis quoad haereditatem v. Haeres.
Filiorum obligationes erga parentes I. 359. sq. — Dependencia a parentibus quoad electionem status I. 363. — praesertim quoad st. religiosum I. 364., II. 91. sq.; si parentes in necessitate relinquerentur II. 85. sq. — quoad matrimonium I. 364., II. 894. — An filius debita patris solvere debeat I. 362. — Filiorum dominium I. 498. sq. — An retinere possint, quae lucrantur in domo paterna I. 499. 502. — vel si decipiant patrem circa pretium rerum emptarum I. 501. sq. — F. se compensans ob expensas, quas frater bibulus facit I. 503. — An pro labore suo f. a patre mercedem postulare possit I. 504. — Filiorum furta I. 557. — Eorum debita an parentes solvere debeant I. 674. — Dona notabilia contra legem a parentibus adepti, an ad restitutionem teneantur I. 823. — Quae in haereditatem referre debeant I. 825. sq. — An matri juranti credere debeant, ipsos esse illegitimos I. 749., II. 1169. — In dubio praesumuntur legitimi II. 956. 958. — V. Minores.
Finis primarius ad opus bonum bonus esse debet I. 33. sq. — Quid si finis secundarius sit malus *ib.* — F. absolutus aut subordinatus in voluptate naturali I. 29. sq. — Finis actus conjugalis II. 1080. sq. — V. Intentio.
Fiscus an indemnis faciendus ob cooperationem ad defraudationem mulctarum et tributorum I. 752. 755., II. 22. seq.
Foemina v. Muller.
Foetus quando censeatur animatus II. 1188. — V. Abortus.
Forma sacramentorum v. Sacramentum, Baptismus etc.
Fornicatio. Restitutio ob forn. I. 739.

— Fornicatio qua causa a sponsalibus resiliendi II. 862.

Fratrum obligationes II. 88.

Fraudatio tributorum I. 125. 752. 755., II. 22. sq.

Fraus in cessione bonorum I. 781. — Per fraudem testamentum simulans vel complens I. 837. 839. — Fraus in vendendo et emendo I. 782. 921. sq. 928. 939. 953. 965. — Fraus quoad excusationem a jejuniis I. 477. — quoad confessionem peccati reservati in alia dioecesi, ubi non est reservatum II. 580. — V. Dolus.

Fructus rei quanam restituendi I. 599. 606. 612. 618. — Fructus missae applicandi II. 826. 849.

Fuga an liceat reo I. 380., II. 14.

Functiones sacras praeter sacramenta in mortali exercentes II. 164.

Fur summam pecuniae paulatim surripiens I. 151. — Quot peccata committat hominem occidens ad eum spoliandum I. 155. — Cum re surrepta aufugiens an occidi possit I. 393. — Rem certo perituram auferens I. 510. — An interesse restituere debeat I. 613. — Quid si res furtiva apud ipsum perierit I. 620. vel alium valorem quam ante tempus detentionis habeat I. 615. — Summa a fure accepta, ne ipsum denunties, an restituenda I. 527. 531. 566. — F. an se prodere debeat, si alius loco sui accusatur et damnatur I. 567.

Furtum. Materia gravis in f. I. 553. — F. minuta I. 555. sq. 582. — Obligatio restituendi ob talia furtiva *ib.* — F. filiorum, famulorum, uxorum I. 557. sq. — Causae a furto excusantes I. 18. 562. 573. — F. in ecclesia I. 146. 252. — F. haereditatis nondum divisae I. 153. — F. scandalosum an inducat onus restitutionis defectu alterius I. 631. sq.

Futurum inquirere per media improporcionata I. 263. sq.

G.

Gabellae v. Tributum.

Gaudium de peccato I. 161. — de morte infantis ob ipsius felicitatem *ib.*

Gestio negotiorum I. 889.

Gradus incestus an peccati speciem mutant II. 455. 465. — Gr. consanguinitatis quomodo computentur II. 954. sq. — Gr. affinitatis II. 970. sq.

Gratia v. Sacramentum.

Gravitas peccatorem I. 141. — Gr. in voto I. 813. — in operibus servilibus I. 352. — in abstinentia a carne I. 478. — in jejuniis I. 467. — in furto I. 558.

Guttae calici inhaerentes II. 258.

H.

Haereditas v. Haeres, Legatum, Testamentum.

Haeredes quomodo votis testatoris satisfacere debeant I. 315. sq. — Haereditas ex bonis ecclesiasticis constans I. 509. — Haeredes rem alienam a testatore haereditantes an praescribere possint II. 534. 538. 541. — An haeredes donationem revocare possint ob injurias testatori a donatario illatas I. 810. — An solvere teneantur donationem testatoris argumento certo non probatam I. 811. — Legitima haeredum I. 807. — Haeres testamentum simulans I. 837. — vel post mortem testatoris complens I. 839. — Haeredes ab intestato I. 843. — H. constitutus sub conditione I. 854. 866. — Haeredes censuistae vel censuarii I. 1005. sq. — H. quid debeat creditoribus testatoris, si haereditas non sufficiat I. 1015. — An regularis haereditatem jam apertam renunciare possit II. 103. — An de haereditate futura disponere liceat II. 111. sq.

Haereticus in morte an absolvendus I. 190., II. 489. sq. — An rebaptizandus II. 207. — An rebaptizatus sub conditione debeat confiteri II. 424. — H. convertentes sub conditione fidem cath. dissimulandi usque ad tempus opportunum I. 197. — Matrimonia cum haereticis II. 1000. sq. — Eorum matrimonia clandestina an valida in locis, ubi viget Trid. II. 1018. sq. — Quid, si unus conjux veram fidem amplectitur II. 1024. — Haereticorum libros legentes I. 107., II. 1138. sq. — Quisnam censendus haereticus II. 1134. — Privantur sepultura eccies. II. 1147. — Quid de eorum infantibus II. 1151. — V. Communicatio.

Hasta. Venditio sub hasta I. 951.

Homicidium ex ignorantia I. 13. — H. illicitum I. 388. — Restitutio ob h. I. 732. sq. — Inprimis in duello factum I. 736. — Homic. impedimentum matr. dirim. II. 983. sq. — Irregularitatem inducit II. 1184.; quid in dubio de homicidio II. 1188. — Quid de homicidio casuali II. 1190.

Honestas publica, imped. matr. II. 843. 850. 853. 974. 976. sq.

Honor v. Contumelia.

Hora refectionis in jejuniis I. 462.

Horae canonicae. Obligatio ad eas gravis et diei affixa II. 41. sq. — Quot peccata, horas integri diei non recitare II. 42. — Quid si errore indebitum officium recitaveris II. 45. sq. — An h. c. anticipari debeant, si pro die sequenti impedimentum praevideatur II. 46. — Tempus debitum II. 47. — Inversio ordinis hora-

rum II. 50. — Quando matutinum recitandum II. 48. 51. — Interruptio II. 51. — Pronuntiatio II. 53. — Recitatio cum socio II. 52. sq. — cum surdo II. 54. — cum laico vel cum femina II. 55. — An teneatur sacerdos, qui solus officium recitare non valet, socium adhibere II. 56. — Causae a recitatione excusantes II. 57. — An sit causa sufficiens susceptio itineris II. 59. — Quid si officium recitandum et coenam sumendam usque ad horam 11½ noctis distuleris II. 60. — Obligatio religiosorum ad horas can. II. 125. — et monialium in Gallia II. 128. — V. Chorus, Distractio.

Hospes ad quid teneatur, si res depositae in suo hospitio ablatae fuerint I. 875. sq.

Hospitale. Prolem ad hospitale deferentes I. 747. sq.

Hostiae materia II. 250. — V. Consecratio, Eucharistia.

Hypotheca I. 1015. — Creditores hypothecarii I. 695. 1015.

I.

Idololatria I. 253.

Ignorantia influens in. voluntarium I. 12. 14. — Ign. excusans a lege I. 12. — An impediatur effectum irritationis per legem I. 122. sq. — Peccans ex ignorantia an corrigendus et instruendus II. 662. sq. — Ign. quoad principia legis naturalis I. 41. — quoad credenda et scienda necessitate medii et praecepti I. 184. sq. — quoad quantitatem damni illati I. 629. sq. — reservationem II. 578. — impedimentum matr. II. 743. 925. 988. — quoad poenam privationis debiti II. 1098. — quoad censuram II. 1119. — irregularitatem II. 1159. — Confessarius ex ign. in administratione sacr. poenit. errans quoad iustitiam I. 15. 685. 711., II. 741. sq.

Illegitimis quid parentes relinquere possint I. 867. sq. — Ad quid teneatur pater ill. prolis I. 739.

Impediens alium a consecutione alicujus boni I. 634. 636.

Impedimentorum matrimonii efficacia II. 925. seq. — Quid, si imped. sit dubium II. 882. 928. seq. 969. — praesertim jam contracto matrimonio II. 1008. — An ipsis ligentur ignorantes I. 124., II. 925. 988. — an etiam infideles II. 961. — et haeretici II. 962. — Matr. contractum cum imped. putato II. 893. 895. sq. — An a confessario facienda monitio de imped. ignorato II. 889. — Obligatio revelandi impedim. matr. II. 884. sq. — an urgeat etiam cum detrimento propriae famae II. 888. — An ob imped. dirimens extra confessionem cognitum denegandum sit matr. II. 882. —

Quid, si detegatur immediate ante nuptias II. 745. 1037. 1045. — Confessarius errans quoad tale imped., quomodo errorem emendabit II. 743. 744. — V. Debitum, Dispensatio.

Impossibilitas excusans a restitutione I. 714. 718. — a missa I. 847. — a jejunio I. 468. sq. — ab horis II. 57. — ab integritate confessionis II. 437. sq.

Imprecationes contra filios I. 213. — Imp. in consanguineos an specie differant juxta gradum consanguinitatis II. 457.

Impuberes. Eorum vota quoad irritationem I. 326. 330. — Impuberes quoad contractus I. 770. — An irregularitatibus ex delicto ligari possint II. 1158.

Incendium. Res ex incendio erepta cujus sit I. 510. — Incendiarius obligatus ad restit. I. 588.

Incestus. Circumstantiae in incestu exponendae II. 455. — Copula incestuosa exponenda pro dispensatione ad matr. II. 1038. 1041. 1044. 1046. — Privat jure petendi debitum II. 1093. 1100.

Index librorum prohibitorum. An libri prohibiti legi possint, etsi nullum inde periculum timendum I. 107. — Excommunicatio contra legentes libros prohibitos II. 1133. sq. — V. Lectio.

Indifferens actus an detur I. 28.

Infans an obligetur legibus humanis I. 79. 80. — Restitutio hospitio facienda ob infantem expositum I. 747. — An in ipsis requiratur dispositio ad recipienda sacramenta, quorum sunt capaces II. 180. — Quando baptizandi II. 202. 224. — An rebaptizandi infantes expositi II. 208. — V. Puer.

Infideles. Iis succurrendum ad animas eorum salvandas II. 172. — Quando moribundi et sensibus destituti baptizandi II. 205. — An eorum filii baptizari possint II. 213. sq. 216. — Eorum matrimonia quomodo solvantur per conversionem alterius II. 903. — Privandi sepultura eccl. II. 1147.

Infirmus relictis mediis naturalibus a Deo sanitatem sperans I. 280. — An a parrocho visitandus II. 169. — Examen conscientiae ab infirmis faciendum II. 385. — An in propria domo absque licentia parrochi alieno sacerdoti confiteri possit II. 542. — Infirmis an gravis injungenda poenitentia II. 507. — V. Communio.

Ingratitudo donatarii causa revocationis donationis I. 807.

Inhabilitas ad contractum I. 770. 773. — ad donationes recipiendas I. 868. — ad ordines v. Irregularitas.

Inimicorum odium et dilectio I. 261. sq.

Injuria. Quid si opus indifferens vel justum, sed alteri injuriosum, ponatur

- ex odio I. 624. sq. — Ob injuriam, donatori a donatario illatam, donatio revocari potest I. 807. sq.
- Injustitia v. Damnum, Furtum.
- Innocentis occisio I. 388. — An innocens tradi possit ad mortem *ib.* — An damnari possit, si juridice nocens probetur II. 1.
- Institutio fideicommissaria I. 867. sq.
- Integritas confessionis. Quid ad eam requiratur II. 428. — Sensus particulae *circtiter* quoad numerum II. 430. — Error in numero II. 430. sq. — An liceat venialia accusare coram confessario ordinario, mortalia coram alio II. 432. — An simulare alium sexum II. 439. — Sacerdos dissimulans statum suum II. 462. — Causae excusantes ab integritate II. 437. sq. — Quid quoad peccata dubie commissa vel dubie gravia vel jam probabiliter accusata II. 446. sq. — quoad peccata oblita II. 471. sq. — An repetendum pecc. certum, jam tamquam dubium accusatum II. 430. — Quid de manifestatione complicitis II. 463. sq. — An declarandum mortale cum infamia alterius, qui fuit objectum vel occasio peccati II. 465. — An possit interponi alia confessio, antequam pecc. oblita declarentur II. 476. — V. Circumstantiae.
- Intemperantia in potu sine periculo ebrietatis quale peccatum I. 176. — V. Ebrietas.
- Intentio quatenam requisita, ut satisfiat alicui obligationi I. 99. sq., II. 520. — Int. virtualiter perseverans influit in actum I. 5. 6. — Opus voti vel praecepti exsequens cum intentione non satisfaciendi I. 312., II. 521. — Int. in recitatione horarum II. 44. — ad sacramenta conficienda II. 159. seq. — Int. conditionata II. 156. — Int. ad sacramenta suscipienda II. 180. 183. — ad applicationem missae II. 325. sq. 334. sq. 346.
- Interdictum quid et quotuplex II. 1152. — Quae sacramenta administrari possint per tempus interdicti II. 1153. 1155.; an viaticum solemniter ad infirmos deferri possit II. 1154. — Concio an habenda tempore interdicti II. 1156. — Quid, si sacellum alicujus ecclesiae sit interdictum II. 1157.
- Interesse ex capitali proveniens an a fure restituendum I. 613. — Interesse ex ipso Interesse I. 904. 994. 997. 1000. — Per dolum imminutionem feneratoris consequens I. 784. 945. — Campsores quantum interesse exigere possint I. 990.
- Interpres an ab ignavis idiomatis loci in confessione adhiberi debeat II. 478. — Quomodo hoc fieri possit II. 479.
- Interrogationes a confessario faciendae II. 429. 469. 667. sq. — An semper jus habeat interrogandi de vita praeterita II. 442. sq. — Interrogans de nomine complicitis II. 467. — Pueri in confessione interrogandi II. 716. — Quomodo et quando faciendae sint interrogationes II. 678.; praesertim quoad complices, quorum unus fatetur, alter negat peccatum complicitatis II. 770. — Methodus interrogationum ad memoriam confessarii adjuvandam II. 681. — Interr. quoad debitum conjugale II. 1108. sq.
- Interruptio quatenam actus multiplici I. 150. — comestionis in die jejunii I. 467. — praescriptionis I. 536. — horarum can. II. 51. — missae II. 370.
- Interstitia in ordinatione servanda II. 832.
- Inventio bonorum I. 516. sq. 544. sq. — thesauri I. 522.
- Invidia I. 168.
- Invocatio sanctorum I. 247.
- Ira I. 174.
- Irregularitas. An impuberes in irregularitatem ex delicto incurrant II. 1158. — An ignorans irregularitatem ex delicto ab ea excusetur II. 1159. — Dubium, an quis irreg. incurrerit II. 1160. — Quis ab irreg. dispensare possit II. 1161. 1170. — Irreg. ex violatione censurae II. 830. 1145. 1181. — Quid, si irregularis sacerdos sacrum facere non dubitat II. 1183.
- Irritatio per legem I. 122. sq., II. 617. — voti I. 326.

J.

Jejunium non observans, ex praecepto, voto et poenitentia sacramentali obligatus I. 149. — In jejunio praeceptum virtualiter duplex *ib.* — Per plures dies non jejunans I. 154. — Votum singulis dominicis per totum annum jejunandi, an sit validum I. 259. sq. — Essentia jejunii I. 458. — Quid si quis die jejunii jam de more jentaverit I. 459. — An duplex peccatum committatur duplicem refectionem praeter jentaculum sumendo I. 460. — Quid si quis duplicem refactionem jam sumpsit I. 461. — Tempus debitum refactionis I. 462. 467. — Jejunium an frangatur sumptione casei, theae, electuorum etc. I. 465. sq. — item parum quid edendo frequenter in die jejunii I. 467. — Quinam ad jej. teneantur I. 468. — et quinam excusentur I. 469. sq. — Se subtrahere jejunio in aliud territorium abeundo I. 83. sq. 86. sq. — V. Abstinencia, Carnes. — pro s. communione praeceptum II. 292. sq. — Quid in dubio, an communicaturus sit jejunus I. 67. 77., II. 294.

Jubens damnum inferri I. 657. sq. — Jubens pluribus laborare die festo I. 352.

Jubilaeum. Notandum quoad validitatem absolutionis a reservatione tempore jubilaei II. 600.

Judaei v. Infidells.

Judex suffragium damnosum dans I. 667. sq. — An damnare possit hominem de crimine juridice convictum, sed privata scientia ut innocentem cognitum II. 1. — Ex errore innocentem damnans II. 2. — Quid quoad munera recipienda II. 3. — Quid in causa dubia II. 4. — Cooperatio ad malum II. 3. 5.

Judicium in juramento I. 297. 424.

Juramentum. Formulae semper juratoriae vel sub quodam sensu I. 296. — Jurare sine causa justa vel contra veritatem vel in dubio veritatis I. 297. — Juramentum ad confirmandum alicujus crimen verum I. 424. — Jurans se crimen patraturum esse *ib.*

Juramenti promissorii obligatio et cessatio I. 298. sq. — et interpretatio I. 300. — An obliget juramentum ob metum emissum ad sponsalia firmanda I. 301. sq. — Testamentum juramento firmatum I. 845. 847. — Sponsalia invalida juramento firmata II. 847.

Juratus an damnare possit hominem juridice convictum, sed ex sua scientia ut innocentem cognitum II. 1.

Jurisdictio. An vicarius parochi subdelegare et post mortem parochi exercere possit jurisdictionem II. 68. 69. — Jurisd. delegata an subdelegari possit II. 1033. — ad excipiendas confessiones necessaria II. 540. — Quosnam approbatus absolvere possit II. 539. 541. — Quando Ecclesia jurisdictionem suppleat II. 543. sq. 550. — An delegatus post finitam delegationem absolvere possit II. 546. sq. — Jurisd. dubia II. 550. sq. 620. — An parochus et ejus vicarius extra parochiam et dioecesim absolvere possint proprios parochianos atque etiam peregrinos II. 553. — An rector alicujus collegii alumnos suos extra dioecesim cum delegatione proprii episcopi II. 555. — Jurisd. in articulo mortis II. 556. 561. — praesertim quoad absolutionem proprii complicitis in peccato turpi II. 612. 625. 630. — Jurisd. regularium a quo habenda II. 564. sq. — Jurisd. requisita ad assistendum matr. II. 1029. — V. Moniales, Regulares, Reservatio.

Jure suo utens alicui damnum inferens I. 954.

Justitiae reparatio v. Restitutio.

L.

Labor in die festo v. Opera.

Laicus quoad baptismum II. 198. 199. — quoad eucharistiam administrandam II. 268. — quoad sigillum II. 772.

Gury, Casus conscientiae.

Lectio librorum prohibitorum I. 107., II. 1133. sq. — Audiens legere I. 108., II. 1135. — Manuscripta haereticorum legens II. 1136. — vel epistolam II. 1137. — vel praevidium monitum libri haeretici II. 1138. — Librum haeret. emere, retinere II. 1135. 1139.

Legatum juxta mentem legatoris est intelligendum I. 848. 850. 866. — Quid si de ea non constet I. 849. — Legata disjunctiva *ib.* — L. oretenus facta I. 852. 857. 858. — L. relictum uxori vel puellae, si utraque caste vivat I. 855. — relictum puellae orphanae I. 856. — relictum juveni, ut uni ex filiabus alicujus hominis nubat I. 854. — Legata in testamento informi I. 78. — Legata pia informia I. 859. sq. — Quid si judex legatarios a solutione tallum legatorum liberaret I. 864.

Legislator. Qua gaudeat potestate I. 95. sq.

Legitima haeredum solutioni votorum et legatis piis praeferri debet I. 316. — L. filiorum an laedi possit I. 807. 818.

Legitimi. Quinam censeantur legitimi II. 1167.

Lenitatis defectus II. 1175. — An contrahatur dissuadendo fugam illi, qui ad mortem damnatus est I. 381.

Lex. Ejus subjectum I. 79. sq. — Se subtrahere legi peregrinationem ineundo I. 81. sq. — Promulgatio legis, imprimis ecclesiasticae I. 89. sq. — Modus satisfaciendi legi I. 99. sq. — Causae a lege excusantes et eximentes earumque appositio I. 81. sq. 103. sq. — Lex dubia I. 56. 61. sq. — Lex in falsa praesumptione fundata I. 105. sq. — Lex irritans an irritet semper et statim I. 122. 131., II. 617. — Leges poenales an dentur I. 125. — An ex transgressione earum restitutionis obligatio sequatur I. 126. — Obligatio legis civilis I. 127. sq. — Lex per consuetudinem introducta I. 132. sq. — Legi ecclesiasticae et naturali an subjiciantur pueri et amentes I. 80. — Quid de legibus pretium victualium taxantibus I. 644. 792. — Lex territorialis vel personalis II. 1121.

Liber v. Lectio, Index.

Licitatio I. 951. — Fraudes in ea occurrentes I. 953. — An ad restitutionem teneatur, qui in licit. rem supra pretium justum vendiderit I. 955. 956.

Ligamen, imped. matr. II. 944. 1006. sq.

Literas alienas aperiens et legens I. 429. 439. — Notitia hoc modo acquisita an uti liceat I. 429. 441. sq.

Liturgia v. Horae can., Missa, Rubricae.

Locatio. Debita ex locatione an praescribi possint I. 542. — Obligationes ex locatione personali I. 970. — L. realis.

Quid, si incendium, sterilitas I. 973. sq. 977. — An locator intra tempus locationis pensionem augere possit I. 978.
Lucrum an excuset omissionem missae die festo I. 349. — L. filii in domo paterna I. 499. — parcimoniale et industriale I. 502. — Quale sit restituendum I. 600. 601. 612. — Quid de lucro in mandato exsequendo obtento I. 569. sq. 885. sq. — Lucrum in mutuo v. Usura.
Ludus. Quid si alter ludentium non habeat animum solvendi pecuniam, quam perdet I. 1021. — An reuineri possit lucrum perceptum ludendo cum filio minore I. 1022. — Ludus ex metu inceptus I. 1023. sq. — vel ex minis gravibus I. 1025. — Magnam pecuniae summam in ludo exponere I. 1026. — vel preces sacras I. 1027. — Quid si alter ludentium multo sit peritior I. 1028. 1033. — An debeas monere socium de erroribus ei nocivis I. 1029. — vel restituere, si chartas socii discas cognoscere I. 1030. — An liceat quocumque momento a ludo desistere I. 1032.
Lumen ad communionem II. 269. 270. — ad missam II. 366. 370. — ad viaticum deferendum II. 269. 370.
Luxuria v. Sacrilegium.

M.

Magia quid I. 253. — An possibilis I. 267.
Magistri quando damna a discipulis illata resarcire debeant I. 682.
Magnetismi animalis tres gradus I. 273. — An sint damnandi I. 274. sq.
Malefactor, a satellitibus requisitus, an per contractum in domo abscondi possit I. 764.
Maleficium an possibile et quomodo tolli possit I. 267. sq.
Malum. Objectum intrinsece malum numquam mutari potest I. 27. 164. — Mala non sunt facienda, ut eveniant bona I. 27. 181. 272. — Mala optare proximo ob bonum finem I. 213. — ob malum finem I. 214. — Sollicitare probationis causa ad actum intrinsece malum I. 229.
Mandans I. 657.
Mandatum (contractus) I. 885. sq. — Quid, si mandatarius vilis emat vel carius vendat, quam mandans voluerit I. 569. sq. 887.
Manifestans. Non manifestans I. 683.
Manipulus II. 366.
Maritus quatenus vota uxoris irritare possit I. 326. 328. — An teneatur legata uxoris solvere I. 506. — An restituere teneatur ob damna uxoris non impedita I. 681. — V. Coniuges.
Martyrium. Ad mart. se offerre quando liceat I. 382.

Mater an filiorum vota possit irritare I. 326. sq. — V. Parentes.
Materia voti I. 305. 307. sq. — contractus I. 762. — sacramentorum v. Sacramenta. Baptismus etc. — Parvitas materiae et detur in violatione jejunii I. 467. — in esu carniū die abstinentiae I. 478. sq. — in missae auditione I. 813. sq. — in tempore laborum prohibitorum I. 352. — in violatione secreti I. 436. sq. — in iuramento I. 297. — in superbia I. 165. — in violatione sigilli II. 750. — **Materia** gravis in furto I. 553. — in omissione horarum canonicarum II. 42.
Matrimonium. Consensus ad id requisitus et clare exprimendus II. 891. sq. — Quid, si quis dicat, se fecte conseruisse II. 897. — Matr. sub conditione II. 898. sq. — Solutio matrimonii non consummati II. 908. — Quid, si sponsi matr. contrahentes, sint male dispositi II. 175. 920. — **Materia et forma** II. 143. — Quinam parochus assistere debeat II. 1029. — Quid si ad episcopum vel parochum recurri nequeat II. 1017. — si baptismus parochi assistentis dubius vel invalidus sit II. 197.
Matrimonia clandestina II. 1009. — Ubinam illicita II. 1010. sq. — Quid, si sponsi discesserint in locum, ubi Trid. non est receptum II. 1013. sq. — An ex matr. clandest. impedimentum publ. honestatis oriatur II. 982. — Peregrini, in quorum patria Trid. non obligat, contrahentes clandest. in terra, ubi Trid. obligat II. 1015.
Matrimonia mixta II. 1000. — Dispensatio quoad eadem II. 1001. sq. — An et quando talibus matr. parochus assistere et sponso benedicere possit II. 1004.
Matrimonium civile praecedens caeremoniam religiosam II. 1006.
Matrimonium inter infidelem et fidelem II. 1000. — Quis in eis dispensare valeat, et sub quibus conditionibus II. 1001. sq. — Matr. infidelium quomodo solvatur per conversionem ad fidem christianam II. 903. — An pars conversa aliud matrim. contrahere possit II. 906.
Matrimonia haereticorum v. Haereticus.
Matrina v. Patrinus.
Matutinum qua hora recitandum II. 47. 48. — An nocturni ab invicem separari possint II. 51. — Celebratio missae ante mat. II. 49.
Media ad peccati consummationem quando unum morale cum actu intento efficiant I. 150. 155. — Media specie diversa ad peccatum I. 156. sq. — M. mala ad bonum finem I. 181. — M. improporcionata ad effectum certum obtinendum I. 253. sq. — M. ordinaria adhibenda pro vita conservanda I. 385.

Medicorum auxilium in gravissimo morbo negligere an liceat I. 387. — Medici, pecunia corrupti aliquem de militia liberantes I. 760. — Pauperibus gratis mederi debent II. 26. — An diviti mederi debeant, qui debitum salarium non solvit II. 27. — Inutiles visitationes peragentes vel inutilia remedia praescribentes II. 28. — Medicus experimentum faciens de efficacia remedii incogniti cum periculo aegroti II. 1192.

Mendacium illicitum I. 27. 414. — Quid de mendacio jocosum et obsequioso I. 416. — Mendacium filii, patrem decipientis circa pretium rerum emptarum I. 501. sq. — Mendac. in confessione II. 441. sq.

Mercator tristatus de lucro socii I. 169. — Famulus jussus, a certo mercatore victualia emere, an ei restituere debeat, si apud alium emat I. 572. 886. — Merc. quoad fenus percipiendum I. 902. 993. — quoad justum pretium v. Venditio.

Meretricibus domum locare I. 228. — munera vel litteras amatorias deferre I. 242. — An in morte ante separationem a concubinario sint absolvendae II. 724.

Meritum actuum humanorum I. 39.

Metus gravis quando excuset a lege humana I. 17. — an etiam a lege naturali *ib.* — Ob metum mortis mulier oppressa permissive se habens I. 19. 20. — Condonatio ob metum facta I. 591. — Metus in contractu oneroso et gratuito I. 785. — M. qua occasio ad testamentum in favorem alicujus conficiendum I. 835. — Ludus ex metu inceptus I. 1023. — Metus in voto I. 310. — in sponsalibus II. 301. sq. 979. — in matrimonio II. 980. — Metus qua impedim. dirimens matr. II. 994. sq. — Metus gravis an excuset a poena privationis debiti conj. II. 1099. — a censura II. 1119.

Militi an liceat acceptam injuriam vindicare ad honorem recuperandum I. 390. — Quid quoad legem abstinentiae I. 484. — Quid in bello occupare possit I. 511. 512. — Obligatio restituendi ea, quibus sodales occisos spoliavit I. 512. — Milites desertores ad quid teneantur I. 757. — Quid quoad absolutionem militum in pugnam profectorum II. 396. — Quando sint irregulares II. 1176.

Militiae injuste se subtrahentes I. 758. — Medicum pecunia corrumpentes I. 760. — An referri debeat pecunia ad filium ex militia redimendum adhibita I. 827.

Minister sacramentorum. An requiratur in eo attentio II. 158. — intentio II. 159. — fides et probitas II. 164. — An peccati reus ante confectionem sacramenti confiteri teneatur II. 166. — Obli-

gatio ministrandi sacramenta II. 167. sq. — Sacramenta petere a ministro excommunicato II. 1127. — V. Parochus, Sacerdos, Baptismus etc.

Minor bona fide, an praescribere valeat rem, a tutore mala fide acquisitam I. 538. — Ejus debita an pater solvere debeat I. 586. 772. — An contrahere valeat I. 770. — praesertim quoad ludum I. 1022. — V. Puer, Infans.

Missa an dici possit in honorem alicujus defuncti non canonizati I. 249. — Essentia missae II. 149. 254. — An sacerdos absque licentia episcopi binare possit II. 264. — Quando missam abrumpi liceat II. 370. — Obligatio celebrandi ratione sacerdotii II. 317. — officii II. 328. — stipendii II. 334. v. Stipendium. — Sacerdos celebrans ratione stipendii, alias non celebraturus II. 318. — Obligatio missam inceptam perficiendi II. 263. 321. sq. — Quid, si celebrans infirmus missam prosequi non valeat II. 323. — Quatenus requiratur intentio celebrandi II. 325. — quatenus applicatio II. 326. — An et quando repetenda sint verba aut signa, sive certo, sive dubie omissa II. 357. — Casus speciales solvuntur II. 358. sq. — Quantum temporis missa lecta durare debeat II. 366. — Sacerdos consecrationem fingens in missa II. 165.

Dispositio sacerdotis ante missam. Quid in dubio, an sit peccati mortalis reus II. 281. — Pecc. mort. reus, sed in necessitate celebrandi sine copla confessarii II. 282. — vel proprii confessarii II. 287. sq. — Quid, si missa jam incepta, celebrans pecc. mort. meminerit II. 283. — si ante missam pecc. mort. inculpabiliter inter confitendum omissi recordetur II. 284. sq. — si pecc. reservato obstrictus sit et tantum simplex sacerdos adsit II. 286. 591. — Jejunium ante missam requisitum II. 292. — Quando sacerdoti non jejuno celebrare liceat II. 294. 299. 361. — Quid si incepta jam missa recordetur, se non esse jejunum II. 301. — An sit ratio sufficiens, missam non servato jejunio celebrare, ut populus eam audiat II. 300. 563.

Missa audienda diebus festis I. 340. — An satisfaciat praecepto audiendi missam, qui ex devotione interest, nolens praecepto satisfacere I. 101. — An attentio interna requiratur aut externa tantum sufficiat I. 341. — Missa integra audienda I. 343. — Quando satisfaciat praecepto duas dimidias missas audiendo I. 344. — quando non I. 345. — An debeat audiri pars, si tota missa audiri nequit I. 346. — An debeat audiri missa parochialis I. 340. — An omittenda

- m. paroch., si parochus ad moribundum repente vocatur II. 560. — Causae excusantes ab audienda m. I. 347. sq. — Iter aggredi inter hebdomadam, si praevideatur inde impossibilitas, audiendi missam die festo I. 104.
- Missionarii approbatio vel illimitata, vel restricta II. 569. 571.
- Moderamen inculpatae tutelae I. 391. 395. — Illud excedens an sit irregularis II. 1178.
- Modus in contractu I. 789. sq.
- Mohatra I. 948.
- Molitor quoad titulum alluvionis I. 548.
- Mollities v. Pollutio.
- Monachus v. Regularis.
- Moniales quoad divinum officium II. 128. 129. — Earum confessarius indiget speciali approbatione II. 568. 573. — An valide et licite absolvi possint ab aliis confessariis moniales, variis de causis extra claustrum degentes II. 574. — Quid quoad eas, quae clausurae non subjacent II. 575. — An moniales exemptae reservationi episcopali subiaceant II. 583. 585. — Status monialium in Gallia II. 131. 575. — Quid quoad violationem clausurae II. 1140.
- Monitio a confessario facienda v. Confessarius.
- Monopolium I. 958. sq.
- Moribundorum confessio et absolutio II. 381. 396. 482. sq. 556. sq. — Moribundus peccatis reservatis obstrictus II. 557. sq. — Quid, si parochus immediate ante missam paroch. die festo ad moribundum vocatur II. 560. — Quid vero, si in tali casu etiam adsit capellanus non jejunos neque approbatus ad confessiones audiendas II. 561. — Quoties moribundi absolvi II. 719. — Quomodo cum illis agendum II. 721.; praesertim cum concubinaris II. 722.
- Mortem sibi et aliis exoptare I. 213. 216. 366. — Jurisdictio in mortis articulo II. 556. sq. — praesertim quoad absolutionem complicitis II. 612. 625. 630. — Ex metu mortis mulier oppressa passive se habens I. 19. sq., II. 1088. sq.
- Mortale peccatum. Quid ad id requiratur I. 141. — Sola mortalia vitare intendens I. 142.
- Motus primo-primi I. 1. — Motus turpes repellendi I. 143. — Motus luxuriosi in ecclesia I. 281. — V. Concupiscentia.
- Mulier vi oppressa I. 19. sq., II. 1088. — Scandalum per mulierem I. 226. sq. — Mul. quinquennariae an excusentur a lege jejunii I. 469. — An praegnantes vel lactantes ab abstinence I. 482. — Tentationes ex consortio cum mulieribus II. 701. — Confessarius in spiritali directione mulierum II. 726. — M. parientes quando extrema unctione roborandae II. 806.
- Multiplicatio actuum quomodo augeat numerum peccatorum I. 150.
- Munera v. Dona.
- Mutatio materiae et formae in sacramentis II. 145. 148. 152. — Mutatio fortunae, causa dissolvendi sponsalia II. 866. sq.
- Mutilati irregularitatem incurrunt II. 1162.
- Mutilatio irregularitatem inducit II. 1175. 1185. sq. — verborum quoad formam sacramentorum II. 148. — in horis II. 53.
- Mutus quoad damnum I. 690. — Accipiens pecuniam a fure, ut taceat I. 691.
- Mutuum. Obligationes ex mutuo I. 891. sq. — Lucrum ex mutuo v. Usura. — Mutuum a campore petatum I. 990. 1000. 1002.

N.

- Natalium defectus, irregularitatem inducens II. 1167.
- Nativitatis seu natalium defectum revelare I. 433. sq.
- Naufragos absolvere II. 392. — vel nautas dubie dispositos, statim discessuros II. 396.
- Necessitas an excuset a lege irritante I. 122. — In nec. extrema bona aliena sibi vindicare I. 18. — In extrema nec. fratrum vel parentum ad quid teneatur religiosus II. 85. sq. — Excusans a prohibitione operum servilium die festo I. 354. — a missa I. 347. — a jejunio I. 470. sq. — Necessitas fidei I. 184. — spei I. 203. sq. — caritatis in Deum I. 206. — in inimicos I. 216. — in pauperes I. 219.
- Negotiatio v. Emptio, Venditio, Societatis contractus.
- Negotiorum gestio I. 889.
- Neosacerdos an ipso die ordinationis missam celebrare possit II. 818. — Quamdiu ad primum sacrum faciendum expectare possit II. 320.
- Nomen complicitis a confessario non exquirendum II. 467.
- Notarii obligationes II. 20. sq. — ad defraudationem tributorum cooperans I. 755., II. 22.
- Notitia injuste acquisita an liceat uti ad alteri nocendum I. 429. sq. 441. — restitutio ob hanc causam *ib.* — Quid, si juste sit acquisita I. 966. 1032.
- Notorietas juris, facti I. 431. sq.
- Novitiatus ante professionem religiosam II. 80.
- Numerus peccatorum v. Integritas.
- Numerus infaustus tredecim I. 261.
- Nummularii (Banquiers) quoad lucrum ex mutuo percipiendum I. 990. — Quando

insuper exigere possint salarium I. 994. 1001. 1004.

Nuntius a pluribus mercedem pro itinere accipiens I. 765.

Nuptiae v. Matrimonium.

O.

Obedientia a scrupulosis confessario praestanda I. 48. 52. — Praestanda a filiis I. 359. — a famulis I. 371. — Votum obedientiae in religione II. 120. sq.

Objectum qua fons moralitatis I. 25. sq. — distinctionis peccatorum I. 144. sq. 150. sq.

Obligatio non imponenda, nisi de ea certo constet I. 56. sq. 66., II. 413. — Quaeenam obligationes uno actu adimpleri possint I. 102. — Qualls requiratur ad implendam obligationem intentio I. 312. 318. — Quaeenam causa requiratur ad excusationem ab obligatione I. 475. — Obl. ex sententia in falsa praesumptione fundata I. 105.

Obligationes filiorum I. 359. — parentum I. 368. — famulorum I. 371. — dominorum I. 374.

Oblivio poenitentiae injunctae II. 528. sq. — vel status poenitentis ante absolutionem II. 679. 685.

Obreptio in petitione dispensationis I. 117., II. 1049. sq.

Observantia vana I. 253. sq.

Obsessio v. Exorcismus.

Obsides occidere I. 388.

Obstans. Non obstans quoad damnum I. 681. sq.

Obstetrices instruendi quoad ritum baptismi II. 191. sq. — An omnes infantes, ab ipsis baptizati, rebaptizari possint II. 193. 209. sq.

Occasionem peccati permittere vel ponere, ut reus corrigatur I. 230. sq. — Actio, quae mere occasio damni est, an onus restitutionis pariat I. 567. 631. 639. 665. — Quid, si praevisum sit, tali actione alium ad damnum inferendum determinari I. 632. sq. 689. — Ob occasionem extrinsecam vel habitum intrinsecum recidivi II. 711. — V. Periculum.

Occasionarii an absolvendi II. 686. sq. — Quid, si publicum scandalum praebeant II. 693. sq. — Juvenes diversi sexus soli se invisentes matrimonii causa vel praetextu II. 696. sq.

Occisio injusti aggressoris quando licita I. 390. sq. — An irregularitatem inducat I. 395., II. 1178. — Occisio Innocentis I. 388. — V. Aggressor, Homicidium, Innocens, Suicidium.

Occultum crimen an teneatur testis revelare II. 19.

Oculi sinistri defectus an irregularitatem inducat II. 1164.

Occupatio bonorum, modus acquirendi dominium I. 510. sq. 532. sq.

Odium in semetipsum et in inimicos I. 216. sq. — Ex odio nocere alicui, causam justam vel indifferentem ponendo I. 625. — vel desuadendo legatum alicui relinquere I. 628. — Propinquitus personarum an mutet speciem II. 457.

Officium divinum v. Horac.

Oleum infirmorum II. 146. — Ejus renovatio *ib.* — An eo deficiente sacrum chrisma adhibere liceat II. 146. 786. 789. — V. Extrema unctio.

Omissio in audiendo sacro I. 343. 352. — in horis recitandis II. 42.

Onanismus an excusari possit in viro a pecc. mortali II. 1104. — An a conjuge comparte permitti possit II. 1105. sq. — Decisiones Curiae Rom. II. 1110. — An absolvendi onanistae recidivi, si emendationem promittant II. 1114. — Quid de uxoribus onanistarum, quae nollent quidem Deum offendere, sed nollent etiam filios procreare II. 1115. 1118.

Opera medicinalia, vindictiva II. 504. 513. — diebus festis prohibita I. 352. — Quaeenam sit materia gravis *ib.* — Tempore nocturno laborare die festo I. 353. — Causae excusantes I. 354. — Laborare ad otium vitandum I. 355. — Dispensatio quoad labores prohibitos I. 357.

Operarii. Quinam excusentur a jejuniis I. 470. — Quinam ab abstinence I. 482. — Operarii, conspirantes de augendo salario I. 961. — Operarius ad breve tempus conductus an aegrotans integram mercedem petere possit I. 971. sq.

Operatio caesarea II. 217.

Opifices v. Operarii.

Opinio. Quamnam sequi liceat I. 69. — Quid de opinionibus S. Ligorii I. 72. — Mutatio opinionum I. 75. sq. — Quid in materia sigilli II. 750.

Orationis necessitas I. 244. — Obligatio ad or. matutinam et vespertinam *ib.* — Quoties urgeat praeceptum orandi I. 245. — Or. dominica ab omnibus scienda I. 184. — Orationis efficacia I. 254. — Or. pro inimicis I. 217. — Cessatio ab or. ob animi dejectionem I. 204. — Orationes in missae celebratione omittere II. 366. — V. Distractio.

Ordinatio per gradus facienda II. 196.

Ordo. Materia sacrorum ordinum II. 812. — An requiratur tactus physicus instrumentorum II. 813. — Quid si ordinando in presbyterum calix vacuus porrectus sit II. 816. — An missam, ab episcopo ordinante celebrandam, alius sacerdos legere possit II. 817. — Intentio in ministro I. 819. — Quinam proprius ordinandi episcopus I. 821. — Literae dimissoriales v. Dimissoriae. — Probitas et inten-

- tio in suscipiente II. 826. sq. — Quid, si quis sine vocatione sacros ordines suscepit II. 33. sq. — vel habituatus in vltio turpi II. 37. 39. — Aetas suscipientis II. 829. — Interstitia servanda II. 832. — Irregularitas ob illicitam ordinum susceptionem II. 830. — ob ordinum usurpationem II. 1180.
- Ordo in caritate I. 215. — in restitutione I. 695. sq. — in horarum recitatione II. 50.
- Oscula libidiosa patiens sponsa a sponso I. 26., II. 698.
- P.**
- Pacta publica, vi extorta, an servari debeant I. 410. sq.
- Panls, eucharistiae materia II. 250. 251.
- Papae potestas quoad vota I. 332. sq. — quoad vota solemnia II. 96. — quoad impedimenta matr. II. 910. 931. 934. 964. 1034. — An dissolvere possit matr. in infidelitate contractum II. 960.
- Paraphernalia bona I. 505.
- Parcimoniale et industriale lucrum filiorum I. 502. — Bona parc. clericorum I. 507.
- Parentes. Irritatio votorum per eos I. 326. sq. — Quid, si vota ratihabuerint I. 327. 331. — Obligationes parentum I. 368. sq. — filios a statu religioso avertentes aut a matrimonio I. 363. sq. II. 91. sq. — disponentes in favorem unius ex filiis prae altero I. 822. sq. — An debita filiorum minorum solvere debeant I. 586. 671. — An religionem ingredi possint, filiis indigentibus relictis II. 88. — Consensus par. an ad valorem sponsalium requisitus II. 840. sq. — ad matrimonium ineundum II. 894. — Propriam prolem baptizantes II. 967.
- Parochia. An in ea confessio annua peragenda I. 445. — communio paschalis recipienda I. 448. — missa audienda I. 340. — banna denuntianda II. 874. 879.
- Parochi obligationes (praesertim residentia II. 66. 169. — praedicatio II. 62. — administratio sacramentorum II. 65. 167.) — An et quando sacramenta etiam cum mortis periculo administrare debeat II. 168. 170. — Quid, si sit in mortali II. 171. — Obligatio aegrotos invisendi II. 169. — Parochus liberam confessarii electionem coarctans parochianis II. 71. — Parochus competit jus solemniter baptizandi II. 200. — Quid, si plurimi ab antecessore suo vel ab obstetrice invalide baptizati sunt II. 187. sq. 191. sq. — Quis parochus infantem baptizare possit et debeat II. 201. 204. — Quando patrilos designari possit I. 231. 233. — Parochus competit dispensatio eucharistiae II. 266. — Obligatio eam dispensandi infirmis II. 302. — an etiam cum mortis periculo II. 303. — Ejus officium quoad primam communionem puerorum II. 278. sq. — Obl. sacrificium offerendi pro grege II. 328. sq. — An sacerdotes ex alia dioecesi ad excipiendas confessiones advocare possit II. 554. — Omissio proclamationum, si sciat, non adesse impedimentum II. 876. sq. — Assistentia ad matrimonium quomodo praestanda II. 1026. sq. — An exigenda confessio a nupturis II. 175. 923. — et testimonium confessionis II. 922. — An assistere possit matrimonio publici peccatoris II. 175. 920. sq. — Observanda quoad matr. mixta II. 1004. — Quid, si immediate ante nuptias impedimentum detegatur II. 745. 889. sq.
- Parochus in quibusnam dispensare possit I. 110. — speciatim quoad labores prohibitos die festo I. 357. — quoad locum communionis paschalis I. 452. — Quid de parochia dubie vel certo invalide baptizato et de sacramentis ab ipso ministratis II. 195. sq. — An parochus renuente episcopo statum religiosum amplecti possit II. 94. — Quinam parochus matrimonio assistere debeat II. 1029.
- Parochus peccans cum parochiana II. 461.
- Pars. An ad partem missae teneatur, qui totam audire nequit I. 346.
- Participans in praeda et in actione damnosa I. 676. v. Cooperatio.
- Particulae v. Consecratio, Eucharistia.
- Parvitas v. Materia.
- Parvulus v. Infans, Puer.
- Pastores animarum quinam II. 329. — Eorum officia v. Episcopus, Parochus.
- Pater v. Parentes. — Quando uxoris et filiorum damna resarcire debeat I. 681.
- Patrimonium clericorum I. 507.
- Patrilus v. Baptismus. — Impedimentum dirimens ex officio patrilini II. 235. 237. 966. 969.
- Pauper an excusetur a prohibitione laboris in die festo I. 354. — a lege abstinentiae I. 480. — Pauper fictitius an eleemosynam restituere debeat I. 221.
- Paupertas religiosa II. 96. sq.
- Peccator. Quibusnam peccatoribus sacramenta deneganda II. 174. — Quibusnam sepultura eccles. II. 1147.
- Peccatum. Quid requiratur ad pecc. mortale I. 141. — Pecc. venialia I. 142. — Differentia peccatorum specifica I. 144. — et numerica I. 150. — Peccata interna I. 158. — capitalia I. 165. sq. — Peccati species quoad confessionem II. 429. — An peccata actualia et pecc. originale deleantur per baptismum, si baptizandus affectum ad peccatum servat II. 206. — Peccata conjugum v. Debitum conjugale. — V. Actus, Mortale, Veniale etc.
- Pecunia in veste emptam an em-

- ptor retinere possit I. 511. — P. a fure accepta an restitui debeat domino detecto I. 527. sq. — Accipiens a fure vestem, in qua pecunia insuta est I. 530.
- Pensio** a gubernio episcopis etc. soluta, cum bona ecclesiastica saecularizata sint, cuiusnam sit naturae I. 508.
- Pensionarii** clerici an superfluum in pauperes erogare debeant I. 507. sq. — Haec obligatio an sit personalis vel realis I. 509.
- Percussio** clericorum II. 1121. 1158.
- Peregrinatio**. Vota circa peregrinationem I. 318. 328. 331.
- Peregrinus** quibus legibus teneatur I. 81. sq. — An obligetur lege abstinentiae I. 481. — An uti possit dispensatione a carne die sabbati, quam domi habet I. 495. — An ab episcopo dispensari possit I. 115. — Peregrini dubie dispositi statimque discessuri an sint absolvendi II. 396. — Quid quoad confessionem II. 539. 541. — quoad absolutionem a reservatis II. 580. 586. — quoad matrimonium contrahendum II. 1013. 1015. sq.
- Periculo** graviter peccandi se sine causa exponens I. 142. sq., II. 701. — vel ob gravem causam I. 19. — In periculo castitatis quae remedia adhibenda I. 19. sq. — Periculo mortis se exponere I. 376. sq. — Res e periculo erepta cuiusnam sit I. 510. — Periculum in mutuo I. 898. 900. — in assecuratione I. 1012.
- Perinde** valere in dispensatione matrimoniali II. 1052.
- Perjurium** v. Juramentum.
- Permutatio** divini officii II. 42.
- Persecutio** v. Fuga.
- Persona**. Error circa personam in matrimonio II. 942. sq.
- Pestis**. Obligatio pastoris quoad sacramenta tempore pestis II. 169.
- Pharmacopola** medicinas juxta medici praescriptum non praeparans II. 29. — An tales medicinas infirmus solvere teneatur I. 31.
- Pietas** erga Deum I. 354.
- Pignus** I. 1010.
- Pisces** in die jejunii I. 488. sq.
- Poenae** v. Censura.
- Poenalis**. Lex poenalis I. 125.
- Poenitens** an obligetur, sequi opinionem confessarii I. 69. sq. — Quid si affert solummodo dubiam vel levem materiam II. 380. 384. 398. — accusans venialia coram confessario ordinario, mortalia coram alio II. 432. — simulans alium sexum II. 439. — Poenitens quale examen confessioni praemittere debeat II. 493. sq. — Quando et quomodo poenit. ignarus instruendus II. 664. — An monendus poen. de obligatione denuntiandi confessarium, qui sollicitavit ad turpe II. 657. — Poenitentes pil an et quatenus inter-
- rogandi et absolvendi II. 670. — V. Confessarius.
- Poenitentia**. Ejus materia necessaria et sufficiens II. 377. — An peccata jam remissa sint materia sufficiens II. 379. — an peccatum accusatum in genere II. 381. sq. 385. — Quid, si materia sufficiens dubia II. 380. — Forma II. 387. — V. Absolutio, Confessio etc.
- sacramentalis v. Satisfactio.
- Pollutio nocturna** I. 23. — Pollutionis in bona fide consuetudo quamdiu perseverare possit I. 41. — Pollutio post s. communionem I. 148. — in consortio cum mulieribus II. 701. — Poll. in loco sacro an sit sacrilegium et pollutionem illius loci inducat I. 281. sq.
- Ecclesiae v. Ecclesia.
- Possessio** in dubio domini rei I. 622. — qua conditio ad praescriptionem I. 534. /
- Possessio** per daemonem v. Exorcismus.
- Possessor**. Restitutio facienda a possessore bonae fidei I. 599. 602., II. 747. — Quid, si rem alienam alteri vendidit I. 600. 601. — Quid de lucro facto I. 600. 601. 606. — Quid, si rem talem dominus emit et hic postea animadvertat, rem esse suam I. 603. — vel si possessor bonae fidei rem titulo gratuito acceptam vendit et haec apud emptorem perit I. 608. — Rest. facienda a possessore malae fidei I. 610. sq. 615. — An res aliena mala fide empti restitui possit venditori ad pretium recuperandum I. 610. — Rest. facienda a possessore dubiae fidei I. 622. — Quid, si debitum in transmissione ad dominum perierit I. 701. sq.
- Potestas** leges ferendi I. 95. sq. — Potestas ministri in poenitentia II. 537. sq. — V. Episcopus, Papa etc.
- Potus** an frangat jejunium I. 465.
- Praecepta decalogi** I. 184. 244. sq. — Ecclesiae I. 448. sq. — Praec. diversis an unico actu satisfieri possit I. 100. 102. — An praecepta omittenda ob scandalum I. 226.
- Praedicatio** v. Concio.
- Praedicator** v. Concionator.
- Praelati** v. Episcopi
- Praescriptio** contra legem I. 136. sq. — quoad bona I. 534. sq. — Conditiones requisitae I. 534. — Praescr. quoad rem inventam domino comparente an valeat I. 544. sq. — Haeres, si testator mala fide rem possederit, an eam praescribere possit I. 534. 538. — Quando praescriptio interrumpatur I. 536. — An minor praescribat, si tutor mala fide pro eo rem acquirit I. 538. — an filius, qui scit, alienum esse agrum, quem pater bona fide possedit I. 539. — Quando debita praescribantur I. 540. sq. — Quid de praescriptionibus brevissimi temporis I.

543. — Praescr. excusans a restit. I. 541. 714.
 Praesentia poenitentis ad absolutionem II. 390. 738. — parochi ad matrimonium II. 1026. sq.
 Praesumptio I. 205.
 Prandium v. Refectio.
 Preces v. Oratio.
 Presbyter v. Sacerdos.
 Presbyteratus v. Ordo.
 Pretium accipere pro re ex iustitia alicui debita, si simul alteri prodesse potest I. 765. — Pretium panni ob aliquot scissuras deprimens sartor, an pro veste ex illo panno industrie confecta integrum pretium repetere possit I. 563. — Res minore quam solito vel a lege determinato pretio vendere et ita sociis nocere I. 642. sq. 792. 968. — Pr. iustum in venditione quotuplex et unde deducendum I. 916. sq. 969. — Circumstantiae, propter quas augeri potest I. 919. sq. — An res villis supra pretium iustum vendi possit homini, talem rem summo pretio emere volenti I. 921. — Pretium veterum tabellarum pictarum vel librorum I. 924. sq. — Per fraudem rem infimo pretio emens I. 928. 930. — Pretium rerum sub hasta venditarum I. 951. sq.
 Principis potestas et obligatio quoad bella et pacta publica I. 408. sq. — Potestas leges ferendi I. 127. sq.
 Principia reflexa ad conscientiam in dubiis efformandam I. 56. 73.
 Privilegium. Nemo per se tenetur privilegio uti I. 139. — Privil. locale et personale I. 140.
 Probabiliorismus I. 47. 56.
 Probabilis. Cur juxta sententiam probabilem agere liceat I. ante 46.
 Probabilismus I. 57. sq. — Impugnatur I. 59. 61. — Ejus usus I. 65. sq.
 Probabilitas I. ante 46. — In quantum iudex II. 4. et advocatus eam sequi possint II. 8. — An ea uti possit religiosus in dubio de licetate praecepti superioris II. 124.
 Probatio semiplena II. 18.
 Probitas in ministro sacramentorum II. 164. sq. — in eorum subjecto II. 181.
 Proclamationes matrimonii. Necessitas II. 873. 877. 879. — Quid ad legitimam proclamationem requiratur II. 874. — Locus II. 875. — Quando omitti possint II. 876. — Quid, si unus sponsus a banis dispensatus sit II. 878. — si habeat duplex domicilium II. 880. — si immediate ante matrim. celebrationem parochus reperit, duas tantum proclamationes factas esse a parochi uno sponsi II. 881. — Obligatio revelandi impedimenta II. 884. sq.
 Professio religiosa. An per eam solemnem

vota privata, in saeculo emissa, cessent I. 322. sq. — An eandem vim habeat professio in congregatione relig., quae vota sollemnia non habet *ib.* — An obligatio ad officium divinum ex prof. rel. enascatur II. 125. — Solvit sponsalia II. 859. sq. — matrimonium ratum II. 908. — Prof. rel. puellae ante decimum sextum aetatis annum II. 947. sq. — apud viros emissa II. 950.
 Professores an excusentur a jejuniis I. 474.
 Proles exposita I. 747., II. 208.
 Promissio. Promissis non stans damnum sequens reparare debet I. 664. — Promissio matrimonii, facta puellae a promittente violatae I. 767. sq. II. 838. — Promissio quomodo obliget I. 797. — Quatenus acceptatio sufficiat I. 798. — Quid, si promittens moriatur ante executionem I. 800. sq. — Promissio matrimonii una cum adulterio II. 983. 986. 987. 989. 992. sq.
 Promulgatio legis I. 89. — imprimis legis canonicae I. 92.
 Propositum. An requiratur explicitum in confessione II. 418. — Quid, si quis certo credit, se relapsurum II. 421. 423.
 Proximus diligendus I. 215. — adjuvandus I. 219. sq. — corrigendus I. 223. sq.
 Puberes, eorum vota quoad irritationem I. 326. 328.
 Publicitas criminis I. 431. sq.
 Pueri quando obligantur ad leges I. 79. — Quando confirmandi II. 247. — sacra communione reficiendi II. 277. — Examinandi a parochi ante primam comm. II. 278. — An dubie dispositi sint absolvi II. 397. — Quando sint absolvi II. 713. — et ad confessionem admittendi II. 714. — Quando s. viatico et extrema unctione roborandi II. 715. — Quomodo in confessione cum pueris procedendum II. 716. — V. Infans.
 Puella apud monachos vovens II. 950. — ante decimum sextum aetatis annum professionem relig. emittens II. 947. sq. — V. Puer.
 Pyxis hostiarum consecrandarum in corporali reponenda II. 255. — Quid, si sit clausa II. 256. — V. Consecratio.

Q.

Quadragesimale jejunium non observans I. 154.
 Qualitas personae qua fons distinctionis peccatorum I. 145. sq., II. 455. sq.
 Quasidomicilium quoad leges I. 82. — quoad matrimonium II. 1029.

R.

Rati habitio voti, quod, vovente incio, per professionem solemnem cessaverat,

- an valeat I. 823. — Ratih. damni illati I. 670.
- Ratum matrimonium quomodo solvatur II. 908. — Honestas publica ex matrimonio rato II. 976.
- Receptator I. 672. sq. — Quando liceat furem vel maledicum recipere I. 673.
- Recidivi an absolvendi II. 705. 710. 1114. — An priores confessiones repetere debeant II. 413. 422. — Recidivus in habitum intrinsecum vel in occasionem externam II. 711.
- Recursum praebens v. Receptator.
- Refectio unica in die jejunii I. 458. — Quando sumenda I. 462.
- Refectiuncula. Qualls quantitas et qualitas permittenda in ea I. 463. sq.
- Regulae ad conscientiam in dubio efformandam I. 56. sq. — pro confessario ad scrupulosos dirigendos I. 48. — pro absolute recidivorum II. 705. sq. — pro absolute conditionata II. 393. sq. — Regularum obligatio pro religiosis II. 122.
- Regulares Praelati an subditorum vota irritare valeant I. 326. — An sub gravi observantiam regularum urgere possint I. 123. — Religiosus inscieniter vel scienter contra voluntatem superioris missam applicans II. 338. sq.
- Regularis ejectus ad quid teneatur II. 76. — Dispensatus ob duritiam cordis II. 77. — An solemniter professus dispensatione papali ab omni obligatione religiosa liberetur II. 78. — Quid, si regularis fine humano ductus religioni se addixit II. 82. sq. — An teneatur regularis egredi, ut parentibus egenis succurrat II. 87. — An et quomodo debita ante ingressum facta solvere debeant I. 721. sq. — An ordinandi, linguam latinam non plane intelligentes II. 36. — Votum paupertatis in religione ad quid obliget, sive sit solemne, sive simplex II. 96. 99. — Quaenam sit materia gravis contra votum paupertatis II. 100. sq. — Licentia superioris ad acceptandum et donandum II. 101. 105. sq. — Regularis accipiens pecuniam in pias causas impendendam II. 102. — eleemosynam vel haereditatem jam apertam non acceptans II. 103. — Dominium religiosorum et communitatum regul. II. 107. sq. — An religiosus de bonis paternis, vivente patre, ante professionem disponere possit II. 111. — An solemniter professus haereditatem accipere II. 113. — Quid de bonorum dispositione, quam faciunt regulares in Gallia ante professionem II. 115. — Votum castitatis II. 117. — Regularis peccans contra castitatem *ib.* — An etiam peccatis internis hoc votum violetur II. 118. — Votum obedientiae: ejus materia et quaenam gravis II. 120. sq. — Obligatio
- regulae II. 122. 123. — Obligatio ad officium recitandum II. 125. — ad assistendum choro II. 126.
- Dispensatio in votis religiosis. An episcopus dispensare possit a votis simplicibus in religione II. 130. 131. — an etiam a voto castitatis, quoties a voto paupertatis et obedientiae dispensare potest II. 132. 133. — Quando vota simplicia Papae sint reservata II. 135. — Sacerdos regularis vi privilegiorum vota simplicia solvere potest II. 138. 910. 931. 933. — Regulares, a quo jurisdictionem et approbationem accipiant quoad confratres et saeculares II. 564. sq., 569. sq. — quoad moniales II. 568. — An regulares exempti reservationi episcopali subiaceant II. 582. — V. Congregatio, Status, Vocatio.
- Detrahere communitati religiosae I. 153. 411.
- Relatio actuum ad Deum I. 35. — (operatio mercatoria) I. 947.
- Religio qua virtus. Ejus actus I. 244 sq. — vitia opposita I. 253. sq.
- Status religiosus v. Status.
- Religiosus v. Regularis.
- Reliquiae Sanctorum. Earum expositio et veneratio I. 251. — Eas furari, sacrilegium I. 252.
- Remissio debiti a parte creditoris I. 714. — peccati v. Absolutio.
- Repraesentatio mali I. 158.
- Res inventa I. 516. sq. — Rem inventam accipere et postea in eodem loco reponere I. 518. — Quid, si dominus apparuerit re pauperibus jam erogata I. 521. — Res inventa an praescribi possit I. 545.
- Reservatio. An ignorantia excuset a reservatione II. 578. — An poenitentem vel confessarium afficiat reservatio II. 580. — Reservatio dubia II. 588. — V. Absolutio.
- Vota Papae reservata I. 332., II. 135. 140. 931., 934.
- Residentia. Obligatio parochorum ad eam II. 66. 169. — vicarii II. 67. — canonicorum II. 72.
- Resignatio beneficii sine auctoritate competentis I. 291. sq.
- Responsa S. Sedis quoad dispensationem patrisfamilias ab esu carnum I. 497. — quoad legata pia oretenus facta I. 861. — quoad reservationem post conc. Trid. II. 646. sq. — quoad stipendium, si sacerdos binat II. 350. — quoad onanimum II. 1110.
- Restitutio. Sequitur ex damno in causa voluntario I. 3. — Dubius de restitutionis obligatione confessarius quoad moribundum I. 16. — An restitutioni sit obnoxius, qui in summo mortis periculo bona aliena sibi vindicavit I. 18. —

An confessarius ad restitutionem teneatur, qui proprias opiniones imponit cum damno poenitentis I. 70. — An sequatur obligatio restitutionis ex actione, quae ratione conscientiae erroneae laesio iustitiae habetur I. 90. — Rest. illius, qui male eleemosynam acquisierit I. 221. — Rest. ob possessionem beneficii simoniacam I. 290. — Rest. filiorum et famulorum ob deceptionem patris et domini circa pretium rerum emptarum I. 502. 569. 571. — Tempus restitutionis I. 704. 714. — Dilatio restitutionis I. 580. — Quando et cui sit obligatio restitutionis ob furtula minuta I. 555. 582. — Objectiones contra obligationem restitutionis I. 594. — Rest. facienda a possessore bonae, malae et dubiae fidei v. Possessor. — facienda ob injustam damnificationem I. 624. v. Damnum. — ob injustam cooperationem positivam I. 657. sq. — et negativam I. 681. sq. v. Cooperatio. — Quantum sit restituendum I. 693. v. Solidaria obligatio. — Quo ordine sit restituendum creditoribus I. 695. — Quid, si res restituenda in transmissione ad dominum perierit I. 701. sq. — Quomodo sit restituendum I. 707. — Rest. per simulatam donationem I. 707. sq. — Cui sit restituendum I. 710. 712. — Quid, si dominus incognitus I. 602. — Expensae pro restitutione II. 712. — Causae excusantes a rest. ad tempus et in perpetuum I. 714. sq. — Pueri et religiosi quoad restitutionem I. 718. — Quid, si paroco consulto res aliena pauperibus restituta fuerit et postea dominus compareat et rem iuridice petat I. 814. — V. Acceptio, Adulterium, Contractus, Contumelia, Damnum, Duellum, Fama, Fornicatio, Fructus, Homicidium, Ludus, Moderamen, Occasio, Simonia, Stuprum, Suffragium, Tributa, Usura. — Advocatus, Creditor, Debitor, Famulus, Infans, Judex, Maritus, Miles etc.

Restrictio mentalis quid, quotuplex et quando licita I. 414. sq., II. 869. — an licita in confessione II. 443. 444.

Retrovenditio I. 946.

Reus. An etiam cum mortis periculo fugere ipsi liceat I. 377. sq. — Se sistens coram iudice cum certo mortis periculo I. 382. — Quando restrictione mentali uti possit I. 419. — An valeat contractus reum a satellitibus requisitum in domo abscondendi I. 764. — An reus crimen suum licite negare possit II. 13. — An fugere ipsi liceat II. 14. — An adjuvari possit ad fugam II. 15. — An a satellitibus se defendere et ab illis aufugere possit II. 16.

Revalidatio confessionis II. 413. 498. — Reval. matrimonii irriti ob defectum

consensus II. 1062 sq. — An solemniter revalidandum matr., si impedim. occultum detegitur II. 1066. 1077. 1079. — An consensus ab utraque parte renovandus, si impedim. affinitatis detegitur II. 1070. — Quid faciendum, si sponsi clandestine conjuncti nolint ad ecclesiam accedere vel si unus consentiat ad matr. revalidandum II. 1074. sq. — Reval. cum dispensatione in radice II. 1024. 1072. sq.

Revelatio criminis alieni I. 423. — Quando licita vel illicita I. 426. — Restitutio ob hanc revelationem I. 427. v. Detractio. — Revelatio defectuum naturalium I. 434. — peccatorum per confessionem cognitorum II. 750. 764.

Rubricae; de obligatione quoad missam II. 364. — Nonnulli casus de omissione caeremoniarum in rubricis praescriptarum II. 366. sq. — Quid secundum rubricas faciendum, si post consecrationem sacerdos calicem evertat et una sola guttula s. sanguinis remaneat II. 371. — quid de effuso s. sanguine II. 372. — V. Oratio.

S.

Sacerdos in mortali sacramenta conficiens II. 164. — vel eucharistiam ministrans *ib.* — missam celebrans vel conciones habens *ib.* — vel in missa consecrationem simulans II. 165. — Ad quid sacerdos in mortali ante sacram. administrationem teneatur II. 166. 281. sq. — Aliquando etiam cum mortis periculo sacramenta ministrare debet II. 168. — An etiam, si sit in statu peccati mortalis II. 171. — Sacerdos sacrilege celebrans, an satisfaciat, si dicat in confessione, se sacrilege communicasse II. 462. — Quid sacerdos, si constat, eum fuisse dubie vel certo invalide baptizatum II. 195. sq. — Obligatio celebrandi II. 318. — Sacerdotum communio quotidiana II. 316. — An sacerdos, se indignum sacerdotio habens, statum suum dissimulare et in religionem ut frater laicus se recipere possit II. 319. — An sacerdos teneatur confiteri illi, cui solitus est confiteri, si ex illius confessione noverit, illum non esse sacerdotem II. 785.

Indigent consensu parochi ad baptismum conferendum II. 198. — ad eucharistiam dispensandam II. 266. — Jurisdictione gaudent in articulo mortis II. 556. — Speciatim de consensu parochi requisito ad excipiendas confessiones II. 540. 542.

Sacramenta. Materia et forma quomodo uniri debeant II. 141. 143. — Quenam mutatio materiae et formae sacram. efficiat invalidum II. 145. sq. — An sufficiat, mentaliter corrigere mutationem formae II. 148. sq. — Quenam interruptio

- vitiet formam sacramenti II. 153. — Quando forma sacramenti repeti possit aut debeat II. 156. — Quale peccatum, eam inutiliter repetere II. 157. — An formam cum aliqua distractione prolatam repetere liceat II. 158. — Intentio ministri II. 159. — Dignitas ministri II. 164. 171. — Simulatio sacramenti II. 165. 178. sq. — Obligatio sacramenta administrandi II. 167. sq. 172. — Subjectum II. 180. — Indignis deneganda II. 174. sq. 882. — Requisite ad validam susceptionem II. 180. — ad licitam II. 181. — Ab omnibus de sacramentis scienda I. 184. — V. Minister, Parochus, Sacerdos.
- Sacrificium** v. Missa.
- Sacrilegium** I. 281. sq. — In quantum fiat per peccatum luxurie *ib.* — per rixas et sanguinis effusionem I. 283.
- Saecularis** v. Laicus.
- Saevitia**, causa divortii II. 912.
- Sanctitas vitae** in clericis requisita II. 37. 38.
- Sartor die festo laborans** I. 855. — Ejus furta et compensatio I. 562. — Quid, si vestis, pro aliquo confecta, probata non fuerit et tunc defectibus correctis ille moriatur I. 790. — Sartor pro mandante emens, an imminutionem pretii a mercatore concessam sibi retinere possit I. 563. 885. — V. Pretium.
- Satisfactio in sacramento poenitentiae** injungenda II. 503. — Quando imponenda II. 512. — qualis et quanta II. 504. 508. 513. — ad quantum tempus II. 506. — Quomodo peccet sacerdos, poenitentiam non injungendo II. 507. — Quanam opera eligi possint II. 505. 511. 514. — Quomodo obligare possit confessarius poenitentiam imponens II. 510. — Obligatio poenitentis, se ei submitendi II. 516. sq. — Quando satisf. adimplenda II. 518. — Satisfactio in mortali II. 519. — Opus praescriptum ponens, immemor poenitentiae II. 520. — vel illius memor, sed cum intentione non satisfaciendi II. 521. — Commutatio poenitentiae II. 523. sq. — Quid, si quis ejusdem obliviscitur II. 528. sq. — An circumstantiae praescriptae asservandae II. 535. — An duae missae a confessario injunctae simul audiri possint II. 534. — Qualia opera satisfactionis sociabilia I. 100. 102., II. 532. — An satisfiat poenitentiae injunctae per opus jam alias debitum II. 533. — Methodus poenitentiarum ad memoriam confessarii adjuvandam II. 682.
- Scandalum** I. 226. sq. — per luxuriam *ib.* 228. sq. — per choreas I. 233. — per spectacula I. 238. — per furtum I. 631. sq. — Reparandum ante absolutionem a peccato II. 693. 722.
- Schedula confessionis.** Quid circa eam observandum a confessario II. 735. sq. — Methodus schedularum ad memoriam confessarii adjuvandam II. 683. — An exigenda a nupturis II. 922.
- Scienda et credenda ratione medii et praecepti** I. 184. sq.
- Scienti et volenti non fit injuria** I. 564.
- Scientia in ordinandis requisita** II. 36. — in confessariis II. 544.
- Scientia legis an necessaria ad casum reservatum** II. 578. — ad censuram II. 1119. sq. — ad irregularitatem II. 1159.
- Scripta** v. Chirographa.
- Scrupulosus.** Regulae pro eorum directione I. 48. — Eorum objectiones quomodo refutandae I. 51. — Excusantur ordinarie a correctione fraterna facienda I. 223. sq. — Notandum pro ipsis quoad examen conscientiae II. 497. — pro illo, qui scrupulose putat, se non habuisse intentionem in ordinum susceptione II. 828.
- Secale ut materia eucharistiae** II. 250.
- Secreti promissi et commissi obligatio** I. 436. — Quando secretum manifestari possit I. 429. sq. — quando debeat I. 436. sq., II. 18. 886.
- Senex quando a missa audienda excusetur** I. 351. — quando a jejuniis I. 469.
- Sententia iudicis in falsa facti praesumptione fundata an obliget** I. 105. sq.
- Sepultura ecclesiastica quibusnam competat et quibus non competat** II. 1147. — Sepulturae haereticorum interesse I. 201.
- Sermones contra fidem audiens quomodo se habere debeat** I. 201.
- Servi** v. Famuli.
- Sigilli confessionis obligatio** I. 436. II. 749. — An liceat in hoc uti opinione probabili II. 750. — Quomodo sigillum indirecte violetur II. 751. — Quis ad sigillum teneatur II. 752. 772. — Varii modi illud violandi II. 753. sq.
- Signa vocationis ad statum clericalem** II. 32. — ad religiosum II. 79. — S. dispositionis ad absolutionem ordinaria II. 673.
- Siligo ut materia eucharistiae** II. 250.
- Simonia quomodo patretur** I. 285. sq. — Quid, si quis bona fide, sed simoniace beneficium possideat I. 288. sq. — Restitutio ob simoniam I. 290. — Simonia per resignationem vel permutationem beneficii sine auctoritate competenti I. 291. sq. — Simoniacorum inhabilitas ad beneficium I. 292. — V. Stipendium.
- Simulatio sacramentorum** II. 178. — specialiter poenitentiae et eucharistiae II. 179. 770. — matrimonii II. 1037.
- Simultas materiae et formae in sacram.** II. 141. — specialiter quoad matrimonium II. 143. — quoad confessionem et absolutionem II. 740.

- Societatis contractus** I. 981. — Quid ad eam requiratur I. 984.
- Solidaria obligatio ad restitutionem** I. 693.
- Sollicitatio ad peccatum ad bonum finem consequendum** I. 229.
- in confessione a confessario facta denuntianda, antequam poenitens absolva-
tur II. 649. — An sollicitatio extra con-
fessionem et sine occasione confessionis
denuntianda *ib.* — Modus denuntiationis
II. 650. 652. — An denuntiandus con-
fessarius, qui a poenitente sollicitatus et
in peccatum inductus sit II. 653. — An
etiam, qui sub secreto naturali sollicita-
tionem novit, denuntiare teneatur II.
659. — An dentur excusationes ab hac
lege II. 655. — Quid, si confessarius ad
actus leviter turpes sollicitavit II. 658.
- Somnambulismus** v. **Magnetismus**.
- Somnia an fidem mereantur** I. 256.
- Sortium usus an licitus** I. 256. — Sortis
periculum I. 900.
- Sortilegium** I. 267.
- Species peccatorum** I. 144. sq. — in con-
fessione exponendae I. 144. 158. sq. II.
428. 449. — V. **Circumstantiae**, **Inte-
gritas**.
- Specificatio qua species accessionis** I.
550.
- Spectacula** v. **Comoediae**.
- Spelta ut materia eucharistiae** II. 250.
- Spes. Objectum** I. 203. — **Necessitas** *ib.*
— **Vitia opposita** I. 204. sq.
- Spirituum consultatio** I. 277. sq. — An
liceat hisce consultationibus interesse *ib.*
- Sponsalia. Conditiones** II. 836. sq. 844.
— **Spons. sub conditione turpi** II. 838.
sq. 997. sq. — ex metu celebrata et
juramento firmata I. 301. sq. — An etiam
requiratur consensus parentum II. 840. sq.
— **Sponsalium obligatio** II. 846. 847. sq.
— **Sponsalia sub conditione** II. 854. sq.
— **Obligatio ad sponsalia vi promissionis**
II. 857. — **Spons. dissolutio** II. 842.
852. 859. sq. — An dissolvantur per
matrim. cum alio II. 846. 849. — **Spon-
salia ex metu celebrata non inducunt**
imped. publicae honestatis II. 979. —
Spons. impedimentum impediens matr.
II. 848. — **imped. dirimens** II. 850.
976. sq.
- Sponsi. An parochus assistere possit ma-
trimonio eorum, qui sunt publici pecca-
tores** II. 175. 920. — Quid, si ad con-
fessionem immediate ante matr. accedant
pravae consuetudini addicti II. 396. 704.
924. — vel dubie dispositi II. 731. sq.
— An illis sine absolutione dimissis
schedulam confessionis tradere liceat II.
735. — An schedulam confessionis a
sponsis necessario parochus requirere de-
beat II. 922. — An monendi de impe-
dimento ignorato II. 889. 1068. — An
- teneantur sibi patefacere defectus occul-
tos II. 868. sq. — **Sponsus cum alia**
contrahens et cum ipsa peccans II. 847.
— cum una sub conditione, ut peccato
consentiat, contrahens et deinde cum
alia II. 838. sq. — **Instructio pro sponsis**
de obligationibus matrim. II. 1102.
- Sponsio** I. 1017. sq.
- Spurius** v. **Illegitimus**.
- Status gratiae** II. 181.
- **religiosus** II. 74. — **Quinam ad eum**
obligentur et ab eo prohibeantur II. 74.
85. — **Votum ingrediendi in religionem**
I. 310. 319. sq. II. 935. 939. — **Quis-
nam quoad tale votum dispensare possit**
I. 332. sq., II. 938. — **Status religiosi**
mutatio II. 76. sq. — **Qualis finis in re-
ligione intendendus** II. 82. sq. — **Ad**
**quid filius, parentibus in necessitate re-
lictis, teneatur ante et post professionem**
religiosam II. 85. sq. — **Ad quid pa-
rentes, filiis indigentibus relictis** II. 88.
— **Quid, si fratres necessitate pressi re-
linquuntur** *ib.* — **Parentes a statu relig.**
filios avertentes II. 91. — **Filii invitis**
parentibus statum relig. amplectentes
II. 92. — **clerici renuente episcopo** II.
94. — **Dispensatio a voto religionem in-
grediendi** II. 140. 938.
- Stipendium famulorum** I. 372. 971.
- **pro missa. Sacerdos alias non celebra-
turus, intuitu tamen stipendii celebrans**
II. 318. — **Applicare missam pro primo**
stipendium erogatur II. 337. — **Obli-
gatio ex stipendio oriens** II. 342. —
Quomodo adimplenda II. 345. 346. —
An liceat partem stipendii sibi retinere,
**aliam partem sacerdoti celebraturo tri-
buendo** II. 347. — **An duplicatum stip.**
accipi possit pro applicatione fructus
etiam specialissimi missae II. 349. —
**Stip. pro pluribus missis eodem die ce-
lebratis** II. 350. — **Dilatio offerendi**
missam pro stip. accepto II. 351. sq. —
An liceat applicationis permutatio, ut
magnum stip. retineri possit II. 355.
- Stola quibus in functionibus adhibenda**
II. 269. 270.
- Stuprum. Restitutio ob stuprum** I. 737. 739.
- Subdelegatio** v. **Jurisdictio**.
- Subjectum** v. **Lex**, **Sacramentum**, **Bapti-
smus** etc., **Censura**.
- Subreptio in petitione dispensationis** I.
117. sq., II. 1043. sq.
- Substitutio fideicommissaria** I. 867. sq.
- Suffragium dans injustum quoad resti-
tutionem** I. 667. — **Suffr. non dans, cum**
potest I. 669.
- Suicidium directum** I. 376. — **Quando**
licitum suicidium indirectum I. 376. sq.
— **Suicidae privantur sepultura eccles.**
II. 1147.
- Superbia** I. 165.

Superflua beneficiorum I. 507. sq. v. Beneficiatus.
Superior notitia ex confessione ad gubernationem externam subditorum utens II. 753. sq. — Non impediens damna a subditis intentata an restituere teneatur I. 681. sq. — An possit dispensare cum semetipso I. 116. — V. Episcopus, Pater.
Superpellicium ad eucharistiam administrandam II. 269.
Superstitio quid et quotuplex I. 253. sq. — Quid de ea iudicandum I. 262.
Surdi an irregulares II. 1162.
Surdomuti an ad communionem admitendi II. 276.
Suspensio. Qualis sit effectus suspensionis II. 1143. sq. — Quid, si sacerdos sit suspensus nominatim denunciatus II. 1146. — Suspensio propter receptionem malitiosam sacrorum ordinum II. 830. — An suspensus a peccatis absolvi possit II. 1124.

T.

Tabulae rotantes I. 271. sq.
Tactus physicus instrumentorum an ad validam ordinum collationem necessarius II. 818.
 — luxuriosi in ecclesia I. 146. 181.
Tempus. Quodnam requiratur quoad laborem prohibitum die festo ad peccatum mortale I. 352. — Tempore nocturno die festo laborans I. 353. — Tempus, quo obligat confessio annua I. 443. sq. — communio paschalis I. 448. sq. — Tempus requisitum ad praescriptionem I. 534. 538. 540. 543. — Quid, si tempore statuto contractus non impleatur et inde alter contrahens damnum patitur I. 789. sq. — Circumstantia temporis, quo fuit peccatum commissum, an mutet speciem II. 435. — Quid, si tempore determinato legi non sit satisfactum II. 536. — Tempus pro restitutione I. 704. 714.
Tentatio Dei I. 280.
Tentationi quomodo resistendum I. 22. sq. — Tentationes nocturnae I. 23. 141. — Tentationes ex consortio cum mulieribus II. 701.
Testamentum. Conditiones I. 829. — Haereditas ex testamento informi acquisita an retineri possit I. 76. 78. 124. 829. 831. 839. — Pro haereditate, ob testamentum informe denegata, an liceat compensatio I. 831. — Quid, si duo habeant nomen haeredis constituti I. 832. — Quid, si duplex testamentum eodem die confectum a testatore relinquatur I. 833. — Metus qua occasio ad test. conficiendum I. 835. — Haereditatem, apertis verbis tributam, an retinere

possis, si testamentum similes ad mentem defuncti probandam I. 837. — Quid, si testator, modo subscriptionem testamento appositurus, moriatur I. 839. — si haeres, amisso primo testamento valido, novam scripturam et subscriptionem simulat I. 841. sq. — Test. inter conjuges I. 845. — Test. iuramento firmatum an revocabile I. 845. 847. — v. Collatio, Haeres.
Testis falsus quoad restitutionem I. 679., II. 17. — Testis in testamento I. 829. — in iudicio II. 17. — an crimen occultum manifestare debeat II. 19. — T. in matrimonio II. 1026. sq.
Thea in die jejunii I. 465.
Theatra v. Comoediae.
Thesauri inventio I. 522. sq.
Timor v. Metus.
Titulus ad praescriptionem I. 534. 536. — Tituli ab usura excusantes I. 900. — Titulus requisitus, ut ob errorem iurisdictionis in confessione suppleatur II. 543. sq. — Tit. ordinationis II. 821.
Torus. Separatio quoad torum II. 911. sq.
Transactio. Res vendita, quae ante vel post traditionem perit, cui perierit I. 780. 908. 936. sq. — Transactio rei ad dominium acquirendum I. 776. 777.
Transactio I. 962.
Tributa. Leges circa tributa an obligent in conscientia I. 125. sq. 751. — An res tributo subjectas per restrictionem mentalem dissimulare liceat I. 417. — Custodes tributa non exigentes I. 686. 752. — Pretium rei emptae fingere minus, ut minus tributum solvendum sit I. 754. — Quid de notario, qui hanc fraudem probaret I. 755., II. 22. 23. — Quando locator imminutionem tributi concedere debeat I. 973. sq.
Tridentinum v. Concilium.
Trinus contractus I. 981.
Tristitia de commodis aliorum aut de proprio damno I. 168. sq.
Tutor vota pupilli irritare potest I. 326. 330. — Mala fide res alienas pro pupillo acquirens I. 538.

U.

Unctio v. Extrema unctio.
Usura quando licita I. 893. sq. 896. — vel illicita I. 892. 899. 903. — Tituli a peccato excusantes I. 900. — Quantitas licita, praesertim vi legis I. 900. 902. — Usura legis taxam excedens I. 905. — Restitutio ob usuram illicitam I. 892. 905. 906. — Per dolum imminutionem usurae exsequens I. 784. — Usura ex cambio I. 988. 990. sq. — An et quando salarium sit usurarium I. 994. 1001. 1004. — Mutuum ex mutuo I. 904. 997. 1000. — V. Interesse.

Usurpatio vana divini nominis I. 293. —
Usurp. ordinis II. 1180. —
Uxor jura quoad irritationem votorum
 mariti et filiorum I. 326. sq. — Earum
 dominium I. 505. sq. — Furta I. 560. sq.
 — An uxor creditoribus mariti restituere
 debeat I. 584. sq. 775. — Uxor furta
 filiorum rati habens I. 671. — Aliquid
 seponens inscio marito prodigo I. 561.
 675. — Bonorum suorum separationem
 postulans ante cessionem bonorum a ma-
 rito factam I. 731. — Jura quoad con-
 tractum I. 773. sq. — An inscio marito
 fidejubere possit I. 1009. — Uxor quomodo
 erga virum onanistam se habere possit
 vel debeat II. 1105. sq. 1115. 1117. —
 interne optans, ut prolem non habeat II.
 1118. — V. Debitum conjugale.

V.

Vagi v. Peregrini.

Vana observantia I. 253. sq. — V. Usur-
 patio.

Vectigal v. Tributum.

Venatio in fundo alterius non clauso,
 dum est prohibita I. 513. 515. — Ve-
 nator feram, laqueo ab alio venatore po-
 sito captam, occupans I. 514. — Cujus
 sit fera, ejus, qui eam suscitavit aut
 ejus, qui eam occidit *ib.* — Homicidium
 casuale in venatione patratum a clerico
 II. 1191.

Venditio. Jurantes, se minoris vendere
 non posse I. 297. 942. 965. — Venditio
 facta ante cessionem bonorum I. 675.
 728. — Cooperatio ad malum I. 486. —
 Venditio mobillium et immobilium quando
 censeatur perfecta I. 776. sq. — Vendi-
 tio ex metu facta I. 785. 836. — Obli-
 gationes venditoris praesertim quoad de-
 fectus et damna rei I. 908. 910. sq. —
 Quid, si in re vendita res pretiosa abs-
 condita sit I. 931. 933. — Venditor sta-
 tutum pondus imminuens, quin tamen
 justum pretium superet I. 939. 964. —
 Fraudes in venditione et restitutio ob eas
 I. 922. 928. 939. sq. 965. — Ven-
 ditio jurium incorporeorum I. 943. —
 Venditio sub hasta I. 951. sq. — Con-
 spirantes de summo pretio I. 959. sq.
 967. — Videntes minori pretio, quam
 alii I. 968. — Quando pignora vendi
 possint I. 1010. — V. Licitatio, Mono-
 polium, Pretium, Retrovenditio.

Veniale peccatum quam nocivum I. 142.
 — An caritatem erga Deum in nobis ex-
 stinguat I. 210. — An sit obex ad com-
 munionem frequentem II. 314.

Vesperae an de obligatione die festo I.
 340. — V. Horae.

Viaticum quali ritu administrandum II.
 269. — Quando occulte ad aegros de-
 ferri liceat II. 270. — Obligatio ad illud

ministrandum et accipiendum II. 302. sq.
 — Quali aetate pueris administrandum
 II. 715. v. Communio.

Vicarius stante dispensationis casu, an
 absente paracho dispensare possit I. 358.
 — An ad breve tempus discedere possit,
 non monito paracho II. 67. — alium
 sacerdotem subdelegare II. 68. — mor-
 tuo paracho omnes sacras functiones obire
 II. 69.

Vinum, materia eucharistiae II. 252. —
 Quid si aescens, faeculentum vel con-
 gelatum *ib.* — Quid de guttulis vini,
 lateribus calicis adhaerentibus II. 258. sq.
 — Vinum praebere se inebriaturis I. 7.
 — An violet jejunium I. 465.

Vindicta ob injuriam acceptam an liceat
 militi I. 390.

Violatio praecepti ex contemptu II. 122.
 — Violatio ecclesiae I. 281. sq. — V.
 Secretum.

Violentia, influens in voluntarium I.
 19. sq.

Vir v. Conjuges, Maritus.

Virga divinatoria I. 269. sq.

Virginitas. An puella pro virginitatis
 jactura a stupratore aliquid postulare
 possit I. 737.

Virgo sollicitata et oppressa quid facere
 debeat in metu mortis I. 20. 384. —
 Se exponens certae morti ad castitatem
 servandam I. 383.

Virtutes theologicae I. 184. sq. — Virtus
 religionis I. 244. sq.

Vis v. Violentia, Metus.

Visitatio templorum haereticorum I. 200.

Vitae propriae conservatio I. 376. — Ad
 quid obliget I. 385. 393. — Vitae abbre-
 viatio in quantum licita I. 386.

Vitalitius census I. 1005.

**Vocationis ad statum clericalem vel re-
 gularem existentia** II. 32. 74. — Signa
 vocationis ad st. clericalem II. 32. —
 Ordines sine vocatione adipiscens aut
 adeptus II. 33. 34. — Signa vocationis
 ad st. relig. II. 79. — Dubium de vo-
 catione II. 79. 80. — Obligatio enascens
 ex vocatione ad st. relig. II. 74. 75. —
 Non vocatus ad st. relig. II. 82. sq. —
 Obex vocationis II. 85. sq.

Voluntarium indirectum imputabile I.
 2. sq.

Voluptas naturalis an finis absolutus vel
 intermedius esse possit I. 29. 30.

Vomitu laboranti an s. communio prae-
 beri possit II. 307.

Votum quid I. 305. — Conditiones ad voti
 validitatem *ib.* — Dubium, an quis vo-
 tum vel mere propositum emisit I. 43.
 306. — Votum cum errore vel ex metu
 factum I. 307. sq. 310. — Votum cum
 fine aut conditione prava I. 307. 309.
 — Votum non peccandi I. 308. — An

valeat votum castitatis, si voventi status conjugalis multo melior sit I. 311. — Opus voti exsequens, sed immemor voti I. 318. — aut expresse intendendo non satisfacere I. 312. — Quomodo votum obliget I. 313. — Quodnam votum ex duobus insociabilibus servandum *ib.* — Votum non vovendi absque confessarii approbatione I. 314. — Votum ingrediendi religionem an injungenda qua poenitentia sacramentalis II. 514. — Votum ad haeredes transiens I. 315. — Solutio votorum praeferrī debet legatis piis, sed non portioni legitimae I. 316. — Opus jam praeceptum an possit esse

materia voti I. 317. — Non valens integro voto satisfacere I. 318. — Cessatio voti I. 319. sq. — Renovatio vel rati-
habilitio voti, quod jam cessaverat I. 323. — Irritatio directa et indirecta I. 326. sq. — Quae vota irritata reviviscant I. 326. 329. — Dispensatio I. 332. sq. — Vota Papae reservata *ib.* II. 931. — Commu-
tatio votorum I. 337. sq. — An Papa etiam in votis solemnibus dispenset II. 96. — Votum ingrediendi religionem I. 310. 319. sq., II. 935. 939. Votum ut impedimentum impediens ma-
trimonii II. 930. sq. — ut imped. diri-
mens II. 947.

Emendanda.

- Pag. 30. col. 1. lin. 4. loco subditorum lege subditarum.
 „ 35. col. 2. n. 114. lin. 10. loco 108. lege 109.
 „ 71. col. 2. lin. 6. loco nudidatum lege nuditatum.
 „ 84. col. 2. Objeies. lin. 9. loco primum lege tertium.
 „ 121. col. 1. lin. 2. loco qui alapam infligit lege qui alapam alteri infligit.
 „ 162. col. 1. lin. 6. post lacrymis adde motus.
 „ 163. col. 2. Quaer. lin. 4. loco domus lege equi.
 „ 173. col. 1. Cas. IV. lin. 17. loco destitutam lege destitutum.
 „ 235. lin. 4. loco objecto lege subjecto.
 „ 239. col. 1. Cas. VI. lin. 8. loco qui lege quae.
 „ 244. col. 1. n. 790. lin. 13. loco probata fuerit lege probata non fuerit.
 „ 256. col. 2. n. 831. lin. 11. loco sequente lege quinto.
 „ 270. col. 2. lin. 10. loco V. Comp. n. 828. lege V. Comp. n. 838.
 „ 287. col. 1. n. 950. lin. 9. loco lurum lege lucrum.
 „ 344. col. 2. Cas. X. lin. 1. lege RECITATIONE.
 „ 395. col. 1. Cas. X. lin. 18. loco instuxerat lege instruxerat.
 „ 442. col. 1. n. 354. lin. 21. loco purgantes lege purgandae.

4/1/11
5/5/11

Im Verlage von G. J. Manz in Regensburg ist erschienen und durch alle Buchhandlungen zu beziehen:

**B. ALBERTI MAGNI,
paradisus animae sive libellus de virtutibus.**

Edidit, praefatus est, et clero Ratisbonensi dicavit J. M. Saller, episcopus &c. Cum Appendice B. Alberti Magni de sacro Christi corporis et sanguinis sacramento tract. XXXII. Ed. nova. 12. 42 kr. od. 13 1/2 sgr.

**D. A. AUGUSTINI,
confessionum libri XIII.**

Editio nova, denuo recognita, locis sacrae scripturae, quos S. Augustinus textui inseruit, adiecta atque usui omnium accommodata. 12. 54 kr. od. 18 sgr.

Biblia sacra

Vulgatae editionis juxta exemplaria ex typographia apostolica vaticana Romae 1592 et 1593 inter se collata et ad normam correctionum Romanarum exacta auctoritate Summi Pontificis Pii IX. Ed. Dr. V. Loch. Ed. II. 4 Tomi. 8. 2 fl. 12 kr. od. 1 Thlr. 10 sgr. Dieselbe Ausgabe in 12. (Taschenformat) 4 Bändchen 2 fl. 42 kr. od. 1 Thlr. 20 sgr.

Unter allen vorhandenen Ausgaben der Vulgata ist die vorstehende die correcteste und billigste.

**J. BONA, Card.,
de sacrificio missae**

tractatus asceticus. Accedit diurnus cibus sacerdotum, mensae altaris praevis, auct. P. Bruyer. Nec non mensis eucharisticus, hoc est praeparationes, aspirationes, et gratiarum actiones pro sumptione sanctae Eucharistiae, per singulos mensis dies distributae. Auct. X. Lercari S. J. Cum appendice. Ed. nova et emend. 12. 48 kr. od. 15 sgr.

**G. F. J. BOUVRY,
expositio rubricarum breviarii,**

Missalis et Ritualis Romani, cum annotationibus de origine, ratione ac sensu mystico rubricarum, caeremoniarum et festorum in 4 Partes distributa. II Tomi. (Tom. I. Pars 1. De rubricis in genere. P. 2. Expositio rubricarum tam generalium, quam specialium, Breviarii romani. Ad calcem excubuntur S. Sedis decreta, quae videntur necessaria aut magis utilia, pro materia in hoc tomo tractata. Tom. II. P. 3. De missali romano. P. 4. De rituali romano. Ad calcem ponuntur tres append. seq.: 1. Memoriale rituum . . . Bened. XIII. 2. Versio latina inst. Clem. de orat. 40 horar. 3. Series chronolog. decret., quae ad hunc tommum spectant.) 8. 3 fl. 48 kr. od. 2 Thlr. 9 sgr.

**Dr. FR. FRIEDHOFF,
allgemeine Moraltheologie.**
gr. 8. 8 fl. od. 1 Thlr. 21 sgr.

**Dr. FR. FRIEDHOFF,
specielle Moraltheologie.**

Mit vollständigem Sachregister zur allgemeinen und speciellen Moral. gr. 8. 6 fl. 40 kr. od. 4 Thlr.

**S. GREGORII Papae I.
liber regulae pastoralis.**

Praemissae sunt dissertationes tres, sc. de usu SS. Patrum, de vita S. P. N. Gregorii M., deque libro regulae pastoralis, lingua vernacula conscriptae. Ed. novissima. 8. 1 fl. 12 kr. od. 22 1/2 sgr.

**P. M. HEILIG,
methodus confessiones generales**

in sacro poenitentiae tribunali excipiendi juxta doctrinam et ordinem theologiae moralis S. Alphonsi de Liguorio, in gratiam neoconfessoriorum. Editio ex cl. auctoris mandato et curis in Germania I. 8. 18 kr. od. 6 sgr.

**S. P. IGNATII DE LOYOLA,
exercitia spiritualia.**

Cum versione literali ex autographo hispanico notis illustrata. Editio in Germania prima juxta editionem romanam quartam recognitam et auctam recusa. Cum effigie. 8. geb. 1 fl. 48 kr. od. 1 Thlr. 3 sgr.

Manuale Ordinandorum.

Liber non ordinandis solum, sed et ordinatis, praesertim sacerdotibus utilissimus. Editio Ratisbonensis prima. Cum approbatione reverendissimi et illustrissimi Ordinarii Ratisbonensis. 12. 1 fl. 30 kr. od. 27 sgr.

Memoriale Rituum

pro aliquibus praestantioribus sacris functionibus persolvendis in minoribus ecclesiis parochialibus. Jussu Benedicti XIII. P. M. editum. 8. 30 kr. od. 10 sgr. Dasselbe deutsch von einem Priester des Bisthums Eichstätt. 8. 30 kr. od. 10 sgr.

Novum Testamentum

juxta vulgatae editionis exemplaria et correctoria romana auctoritate summi P. Pii IX. Ed. Dr. V. Loch. Ed. II. 12. 40 kr. od. 13 1/2 sgr.

Novum Testamentum.

Textum graecum ex codice vaticano, latinum ex vulgatae editionis exemplaribus correctum ed. Dr. V. Loch. 8. 2 fl. od. 1 Thlr. 8 sgr.

Novum Testamentum.

Latine ex vulgatae editionis exemplaribus et correctoris romanis ed. Dr. V. Loch. 8. 48 kr. od. 15 sgr.

Novum Testamentum.

Graeco e codice vaticano ed. Dr. V. Loch. 8. 1 fl. 21 kr. od. 25 1/2 sgr.

A. ROEGGL,

Zusprüche im Beichtstuhle,

nebst Bussvorschriften nach den evangelischen Perikopen und Festen des Kirchenjahres. Mit einem Anhange von Zusprüchen nebst Bussvorschriften für besondere Klassen von Pönitenten. Aus d. Nachlasse gesammelt und herausgegeben von A. Lechthaler. 3te verbesserte Auflage. 8. 1 fl. 12 kr. od. 22 1/2 sgr.

Der praktische Werth und Nutzen dieser Schrift springt in die Augen. Sie enthält die schönsten Unterweisungen für Pönitenten aller Art, und zwar nach den treffenden Sonntagsevangelien und Festzeiten, und zugleich Bussen, welche heilsam auferlegt werden können. — Wir glauben, uns den Dank des ehrwürdigen Seelsorgsklerus zu verdienen, dass wir ihn auf dieses so brauchbare Werk aufmerksam gemacht haben. Pred. u. Kat.

**THOMAS A KEMPIS,
de imitatione Christi libri IV.**

Praemissae sunt orationes selectae et missae preces, nec non devotio viae crucis pilasima. Ed. ster., accur. emend. 16. 18 kr. od. 6 sgr.

**S. THOMAE AQUINATIS,
expositio symboli apostolorum**

sc. credo in Deum orationis dominicae vid. Pater noster et salutatoris angelicae sc. Ave Maria. Ed. nova. Min. Ausg. 24 kr. od. 7 1/2 sgr. Dasselbe deutsch 24 kr. od. 7 1/2 sgr.

